Statens offentliga utredningar
1999:88
Justitiedepartementet

Brottsutredningen efter mordet på statsminister Olof Palme

Granskningskommissionens betänkande

Stockholm 1999

SOU och Ds som ingår i 1999 års nummerserie kan köpas från Fakta Info Direkt.
För remissutsändningar av SOU och Ds som ingår i 1999 års nummerserie svarar Fakta Info Direkt på uppdrag av Regeringskansliets förvaltningsavdelning.

Beställningsadress: Fakta Info Direkt, Kundservice
Box 6430, 113 82 Stockholm
Tel: 08-587 671 00, Fax: 08-587 671 71
E-post order@faktainfo.se

Svara på remiss. Hur och varför. Statsrådsberedningen, 1993.
– En liten broschyr som underlättar arbetet för den som skall svara på remiss.

Broschyren kan beställas hos:
Information Rosenbad
Regeringskansliet
103 33 Stockholm
Fax: 08-405 42 95
Telefon: 08-405 47 29

ISBN 91-7610-896-1
ISSN 0375-250X

Elanders Gotab, Stockholm 1999

Till statsrådet och chefen för Justitiedepartementet

Regeringen beslöt den 29 september 1994 att tillkalla en kommission om utredningen av mordet på statsminister Olof Palme. Samtidigt utsåg regeringen dåvarande landshövdingen Sigvard Marjasin att vara ordförande i kommissionen. Regeringen skulle senare utse övriga ledamöter. Den 20 december 1994 beslöt regeringen att som ledamöter utse generaldirektören Inga-Britt Ahlenius, docenten Hans-Gunnar Axberger, dåvarande kommunalrådet numera styrelseordföranden i HSB Riksförbund Gun-Britt Mårtensson och dåvarande hovrättspresidenten Håkan Winberg. Kommissionen höll sitt första sammanträde den 18 januari 1995 och beslöt därvid anta namnet Palmekommissionen. Vid den tidpunkten hade även ett antal experter förordnats att bistå kommissionen i dess arbete. Vidare hade två utredningssekreterare anställts.

Sigvard Marjasin entledigades på egen begäran av regeringen den 6 juni 1996. Efter den tidpunkten bedrev kommissionen tills vidare inte något arbete.

Den 15 augusti 1996 utsåg regeringen landshövdingen Lars Eric Ericsson att vara ordförande i kommissionen. Flertalet experter och de två sekreterarna entledigades därefter från sina uppdrag. Kommissionen höll i sin nya sammansättning sitt första sammanträde den 30 augusti 1996 och beslöt därvid anta namnet *Granskningskommissionen i anledning av utredningen av mordet på statsminister Olof Palme*. Granskningskommissionen beslöt vidare att Hans-Gunnar Axberger skulle vara kommissionens huvudsekreterare. Granskningskommissionen fann det inte möjligt att fortsätta det arbete som inletts av den tidigare Palmekommissionen. Detta berodde dels på att den nye ordföranden inte tagit del i detta, dels på att kommissionen ansåg att granskningsarbetet borde bedrivas på ett annat sätt. Även om en del av den tidigare Palmekommissionens material kunde utnyttjas – det gällde framför allt de dokumenterade utfrågningar som gjorts, men även vissa av sekretariatet framtagna faktasammanställningar – innebar detta att arbetet startade om såsom från början. Arbetet i kommissionen har

således bedrivits från september 1996 till juni 1999. Granskningskommissionen har haft sammanlagt 53 sammanträdesdagar.

Hovrättsassessorn Petra Lundh har som utredningssekreterare biträtt Granskningskommissionen från den 1 oktober 1996. Petra Lundh har deltagit i kommissionens löpande arbete och ansvarat för kommissionens kansli samt granskat och upprättat redovisningar över brottsutredningsmaterialet. Jur. kand. Catharina Strömbäck har som utredningssekreterare biträtt kommissionen från den 1 september 1997 till 31 oktober 1998. Hovrättsassessorn Anders Kylhammar biträdde som utredningssekreterare kommissionen i fyra månader under hösten 1997. Som experter har varit förordnade polisöverintendenten Bengt Åke Jonsson, revisionsdirektörerna Bo Sandberg och Christer Skogwik samt förste revisorn Maj Sölvesdotter. Experterna har utfört avgränsade uppdrag för kommissionens räkning utan att deltaga i det löpande arbetet.

Av det förhållandet att Granskningskommissionen den 30 augusti 1996 startade om arbetet såsom från början följer att för det som nu redovisas svarar endast kommissionen i dess sammansättning efter detta datum.

Stockholm den 29 juni 1999

Lars Eric Ericsson

Inga-Britt Ahlenius *Hans-Gunnar Axberger*

Gun-Britt Mårtensson *Håkan Winberg*

Innehållsförteckning

Betänkandets innehåll **15**

1 Bakgrund **21**

Kapitlets innehåll 21

1.1 Uppdraget 22

1.1.1 Uppdraget och dess bakgrund 22

1.1.2 Granskningsarbetets uppläggning 27

Granskningens föremål 27

Granskningens former 27

Arbetsmaterial som framtagits av den tidigare Palmekommissionen 31

Medverkan av experter 32

En revisionell granskning av brottsutredningen 33

Personuppgifter i granskningsmaterialet 35

Källkontroll och kvalitetssäkring av vårt material 37

Ett påpekande beträffande kommissionens uppdrag 38

1.2 Översikt över tidigare granskningar 39

1.3 Särskilt om Juristkommissionens granskning 43

1.3.1 Vissa påpekanden angående Juristkommissionens granskning i förhållande till vårt uppdrag 43

1.3.2 Mordnatten. Juristkommissionens första rapport i kort sammanfattning 46

1.3.3 Organisationen av brottsutredningen 49

Den inledande organisationen av spaningsarbetet 49

Den fortsatta organisationen av brottsutredningen 51

Rikspolisstyrelsen eller Stockholmspolisen? 53

Ad hoc-organisation eller enligt beredskapsplan? 55

Ledningsgruppens sammansättning 57

Hans Holmérs ställning 58

Hanteringen av polisärenden 61

Effekter på brottsbekämpningen 62

Informationsfrågor 63

1.3.4 Förundersökningens ledning 66

Bakgrund 66

När borde åklagare ha inträtt som förundersökningsledare? 67
Kan en förundersökning lagligen delas upp? 69
Förundersökningsledarens respektive polisens befogenheter 71
Behovet av regelförändringar 79
1.3.5 Själva brottsutredningen 79
1.3.6 Åklagarväsendets roll och insatser 85
1.3.7 Tvångsmedelsanvändning 90
1.3.8 Regeringens roll i brottsutredningen 93
1.4 Våra slutsatser av de tidigare granskningarna 105
1.4.1 Själva brottsutredningen 105
1.4.2 Organisationen av brottsutredning och förundersökning 106
1.4.3 Ansvar 110
1.4.4 Övriga frågor 115

2 Brottsutredningen i översikt 117
Kapitlets innehåll 117
2.1 Översikt över utredningsarbetet och dess organisation från den 5 februari 1987 118
2.1.1 Palmeutredningen 118
Vissa påpekanden 118
5 februari 1987 – 1 mars 1988 120
Hans Ölvebros organisation 121
Åklagarorganisationen från 1 mars 1988 123
Arbetet med brottsutredningen under Hans Ölvebros ledning 124
Förundersökningen mot Hans Ölvebro 128
Arbetet med brottsutredningen efter det att Hans Ölvebro slutat som spaningsledare 131
Anmärkningar om samarbetet mellan polis och förundersökningsledning samt om möjligheten att i efterhand beskriva hur utredningsarbetet bedrivits 132
2.1.2 Säkerhetspolisens roll i brottsutredningen 134
Arbetet i mordutredningen 134
Material hos säkerhetspolisen med anknytning till mordutredningen 137
Anmärkningar om kommissionens möjlighet att granska säkerhetspolisens material 139
2.1.3 Kontakter mellan förundersökningsledningen och regeringen 142
2.1.4 Palmeutredningens material 142
Materialets omfattning 142
Materialets registrering, indelning etc. 143
Exempel på sökning i materialet och hur resultatet tolkas 144

2.2 Utredningsläget ... 147
2.2.1 Inledning ... 147
2.2.2 Händelseförloppet i översikt ... 147
2.2.3 Gärningen och gärningsmannen ... 148
Skotten, dödsorsak m.m. ... 148
Spår. Upphittade kulor ... 151
Vapnet ... 152
Förhållandena på mordplatsen ... 154
Vittnen till själva händelsen ... 155
Gärningsmannens signalement ... 157
Gärningsmannens tillvägagångssätt ... 158
Gärningsmannens flykt ... 159
2.2.4 Omständigheter kring makarna Palmes biobesök ... 161
Bakgrunden till biobesöket ... 161
Färdvägen till Grand ... 162
”Mystiska” personer vid biografen Grand ... 162
Promenaden från Grand ... 167
Var makarna Palme övervakade? ... 169
Var makarna Palme avlyssnade? ... 171
2.2.5 Tidpunkter för mordet, polisens larmanrop och polisens ankomst till brottsplatsen ... 172
Vissa påpekanden ... 172
Vissa tidsangivelser och kronologiska data ... 173
Övrigt ... 176
Vissa oanvändbara tidsangivelser och ej i tiden fastställbara händelser ... 179
Sammanfattande anmärkningar ... 181

3 Vissa generella utredningsåtgärder m.m. ... 185
Kapitlets innehåll ... 185
3.1 Kartläggning av Olof Palmes personliga förhållanden ... 186
3.1.1 Förhör med närstående personer ... 186
3.1.2 Förhör med medarbetare m.m. ... 187
3.1.3 Andra generella utredningsåtgärder ... 189
3.1.4 Gärningsmannaprofilens sammanfattning av utredningsresultaten i denna del ... 196
3.1.5 Juristkommissionens granskning av de inledande utredningsåtgärderna i denna del ... 198
3.2 Vapen- och ammunitionsutredning ... 199
3.2.1 Allmänt ... 199
3.2.2 Vapenundersökningar ... 199
3.2.3 Ammunitionsundersökningar ... 204
3.2.4 Mockfjärdsvapnet/Haparandavapnet ... 206

3.2.5 S-vapnet 212
3.2.6 Linköpingsvapnet 215
3.3 Inhämtande av utrikespolitisk sakkunskap. UD:s roll i mordutredningen 217
3.3.1 Allmänt 218
3.3.2 Uppdrag till förre ambassadören Sverker Åström 219
3.3.3 UD:s roll i övrigt 233
Det första året 233
Efter sammanbrottet 1987 234
Townley-ärendet m.m. 236
Kontakter med Banisadr 239
3.3.4 Vissa allmänna synpunkter som framförts till kommissionen 240
3.3.5 Sammanfattning 243
3.4 Övrigt 244
3.4.1 Efterlysning av walkie-talkie-iakttagelser m.m. 244
Skelleftehamnsbrevet 244
Uppmaning till allmänheten att rapportera walkie-talkie-iakttagelser 245
GMP:s analys av rapporterade walkie-talkie-iakttagelser 246
Kommissionens genomgång av uppslag rörande walkie-talkie-iakttagelser 247
3.4.2 Publicering av de s.k. fantombilderna 252
3.4.3 Utfästelse om belöning 255
3.4.4 Genomgång av rymlingar, permissionsrapporter, självmord m.m. 256
3.4.5 Farliga personer m.m. 257
3.4.6 Dörrknackning 257
3.5 Sammanfattande anmärkningar 257
3.5.1 Kartläggningen av Olof Palmes personliga förhållanden 257
3.5.2 Utrikespolitisk analys. Samarbete med UD 262
3.5.3 Övrigt 265
Vapen- och ammunitionsutredningar 265
Walkie-talkie-iakttagelser 265
De s.k. fantombilderna 266
Belöningen 268
Dörrknackning 268

4 Polisspåret 271
Kapitlets innehåll 271
4.1 Bakgrund 273
4.1.1 Allmänt om polisspåret 273
Polisspår och polisärenden 273

Polisspårets innebörd 274
Översikt över polisspårets innehåll 276
4.1.2 Vissa utredningar avseende förhållanden vid Stockholmspolisen 279
Bakgrund 279
Norrmalmsutredningen 279
Machnowfallet 283
Skeppsholmenmålet 286
Sammanfattande anmärkningar 287
4.1.3 Utredning om högerextremism inom polisen 289
Allmänt 289
Översikt över Stockholms polisstyrelses utredning 289
Sammankomster med påstådd nazistisk inriktning (”herrmiddagarna”) 292
Polisman som på mordnatten ringde VD 1 och uttryckte tillfredsställelse över mordet 294
Stockholms polisstyrelses begäran att en polisman skulle försättas i disponibilitet 295
Polisfesten den 1 mars 1986 298
Polismäns resor till Sydafrika 298
Sammanfattande anmärkningar 300
4.2 Polisspårets hantering inom PU 308
4.2.1 Översikt 308
4.2.2 Närmare om hanteringen under den första tiden 309
4.2.3 Förundersökningsledningens roll 313
4.2.4 Sammanfattande anmärkningar 314
4.3 Utredning och utredningsresultat 316
4.3.1 Allmänt om polisärendena 316
4.3.2 Uppslag inriktade på enskilda personer 318
Allmänt 318
Polisman A 318
Polisman B 330
Polisman C 331
Polisman D 335
Polisman E 339
Polisman F 345
Polisman G 347
Vissa uppslag, som har sakligt samband med de föregående 349
Utredning avseende övriga polismän med anknytning till polisspåret 352
Exempel på polisärenden helt utanför polisspåret 357
4.3.3 Uppslag som berör polisen i allmänhet 363
Fördröjning i sambandscentralen m.m. 363

Södermötet 374
Norrköpingsmötet 382
Länspolismästaren Hans Holmérs uppehållsort under mordnatten 388
Polisfesten den 1 mars 1986 390
Misstankar angående oidentifierade polismän från ”baseballigan” 392
Vissa iakttagelser av polisbilar under mordkvällen 393
Fotograf som hört meddelande över polisradion 397
4.3.4 Uppslag som eventuellt kan förknippas med poliser eller polisen i allmänhet 398
Ulla i Gamla stan 398
Dekorimamannen 401
Bilen på Drottninggatan 403
Iakttagelse av man med walkie-talkie 407
Övriga uppslag angående walkie-talkies 408
4.4 Tidigare granskningar 408
4.4.1 Juristkommissionen 408
4.4.2 Polisstyrelsens i Stockholm granskning av polisspåret 409
4.4.3 Parlamentariska kommissionen 410
4.5 Sammanfattande anmärkningar 412
4.5.1 Allmänt 412
4.5.2 De enskilda uppslagen 419

5 Enskilda uppslag 425
Kapitlets innehåll 425
5.1 Avsnitt HA – ”CIA” 428
5.2 Avsnitt HB – ”Sydafrika” 445
5.3 Avsnitt HC – ”Iran/Irak” 482
5.4 Avsnitt HD – ”Mellanöstern inkl Israel” 497
5.5 Avsnitt HE – ”EAP” (Europeiska Arbetarpartiet) 512
5.6 Avsnitt HF – ”Scientologikyrkan” 518
5.7 Avsnitt HG – ”Övriga religiösa motiv” 523
5.8 Avsnitt HH – ”Terroristorganisationer som ej hänförs till annat avsnitt” 528
5.9 Vissa avsnitt registrerade under”Politiska motiv” m.m. 532
5.9.1 Allmänt 532
5.9.2 ”WACL” (World Anti-Communist League) – avsnitt HI 533
5.9.3 ”NRP” (Nordiska Rikspartiet) – avsnitt HJ 535
5.9.4 ”BSS” (Bevara Sverige Svenskt) – avsnitt HK 538
5.9.5 ”Sveriges Nationella Förbund” – avsnitt HL 539
5.9.6 ”Sverigepartiet, f.d. Framstegspartiet” – avsnitt HM 543

5.9.7 ”Öppet Forum” – avsnitt HN 544
5.9.8 ”Alf E” – avsnitt DA 545
5.10 Avsnitt N – ”Viktor G” 550
5.10.1 Utredningen fram till den 16 maj 1986 550
5.10.2 Utredningen efter den 16 maj 1986 561
5.11 Avsnitt Q – ”Vapenhandel Bofors” 564
5.12 Avsnitt T – ”Kartläggning av offrets personliga förhållanden” 585
5.12.1 Allmänt 585
5.12.2 Det s.k. Harvardärendet – händelserna vid Länsrätten i Stockholms län 585
5.12.3 Övriga uppslag 594
5.13 Avsnitt U – ”Tysk terrorism, RAF” 600
5.14 Avsnitt Å – ”Miro Baresic (HDP)” 610
5.15 Avsnitt Y – ”Turkiet” (PKK) 622
5.15.1 Allmänt 622
5.15.2 PKK-spåret 623
Organisationen PKK 623
Hur PKK först aktualiserades i PU 624
Påstådd vapenöverlåtelse med anknytning till Täbyanstalten 624
Utredningen sommaren och hösten 1986. Faktainsamlingen 628
Operation Alfa 636
”Källa Peter” 637
Den s.k. analysgruppens arbete 641
Tipslämnare 644
”Källa A” 645
5.15.3 Fortsatt utredningsverksamhet utanför den reguljära mordutredningen (den s.k. Ebbe Carlsson-affären) 646
Allmänt om händelseförloppet 646
Konstitutionsutskottets granskning 653
Det s.k. smugglingsmålet 658
Det s.k. buggningsmålet 663
5.15.4 Särskild genomgång på uppdrag av förundersökningsledningen 672
5.15.5 RRV-experternas genomgång 672
5.16 Sammanfattande anmärkningar 675
5.16.1 Allmänt om bedömningen av utredningsåtgärder i enskilda uppslag 675
5.16.2 Viktor G 675
5.16.3 PKK 682
5.16.4 Övriga avsnitt 685
5.16.5 Generella iakttagelser 695

Uppslag med internationell anknytning 695
Övriga uppslag 701

6 Utredningen avseende Christer P 703
Kapitlets innehåll 703
6.1 Utredning, åtal och dom samt fortsatt utredning 705
6.1.1 Översikt över utredningen mot Christer P 705
6.1.2 Utredningsåtgärder i anslutning till mordet 706
6.1.3 Den egentliga förundersökningen 709
6.1.4 Särskilt om förhörsåtgärder m.m. under medverkan av målsäganden Lisbeth Palme 719
Förhörsåtgärder m.m. 719
Vissa omständigheter kring förhören m.m. 725
Särskilt om konfrontationen den 14 december 1988 727
Förhören med Lisbeth Palme i rättegångarna 738
6.1.5 Åtalet 738
6.1.6 Domar m.m. 740
Stockholms tingsrätt 740
Svea hovrätt 740
Riksåklagarens beslut att inte överklaga till Högsta domstolen 749
Skadestånd 750
6.1.7 Utredningen mot Christer P efter domen och fram till 1996 751
Allmänt om förutsättningarna för en fortsatt utredning m.m. 751
Den fortsatta utredningen 751
Riksåklagarens behandling av resningsfrågan 1996 754
6.1.8 Riksåklagarens resningsansökan och dess behandling 754
Resningsansökan 754
Högsta domstolens beslut 757
Vissa anmärkningar rörande tolkningen av HD:s beslut 759
6.1.9 Sammanfattande anmärkningar 759
Utredningsåtgärder i anslutning till mordet 759
Förhörsåtgärder m.m. under medverkan av målsäganden Lisbeth Palme 761
6.2 Genomgång av resningsmaterialet 766
6.2.1 Om materialet 766
6.2.2 Utredning avseende iakttagelser av Christer P under mordkvällen 767
6.2.3 Utredning avseende Christer P:s tillgång till vapen 791
6.2.4 Utredning avseende Christer P:s relation till ”bombmannen” 798
6.2.5 Utredning avseende uttalanden av Christer P som tyder på att denne begått mordet 807

6.2.6 Övriga delar av resningsmaterialet 813
6.2.7 Sammanfattande anmärkningar 816
Utredningen avseende iakttagelser av Christer P under mordkvällen 816
Utredningen avseende Christer P:s tillgång till vapen 829
Utredningen avseende Christer P:s relation till ”bombmannen” ... 833
Utredningen avseende uttalanden av Christer P som tyder på att denne begått mordet 837
Övriga delar av resningsmaterialet 837
6.3 Sammanfattande anmärkningar om utredningsläget beträffande Christer P 838

7 Gärningsmannaprofilen 843
Kapitlets innehåll 843
7.1 Gärningsmannaprofilen i utredningen av mordet på Olof Palme 844
7.1.1 Om metoden 844
7.1.2 Palmeutredningens gärningsmannaprofil 849
Allmänt 849
Utdrag ur GMP 854
RRV-experternas genomgång och bedömning av GMP 892
Expertgranskning 896
7.1.3 Sammanfattande anmärkningar 912
Brottsanalysen och gärningsmannaprofilen 912
Tillvägagångssättet 913
Arbetets resultat; den färdiga GMP 916
7.2 Palmeutredningens åtgärder i anledning av GMP 919
7.2.1 Allmänt 919
7.2.2 Åtgärdslista 920
7.2.3 Genomgång av GMP-kontrollistan 922
7.2.4 GMP-objekt m.m. 945
Inledande anmärkningar 945
Jugoslavisk man som tidigare dömts för dråpförsök 946
Kriminell och psykiskt störd man med utpräglat palmehat 952
Ensamstående man boende i innerstaden som gjort sig av med en hittills icke återfunnen revolver av den typ som användes vid mordet 955
Psykiskt sjuk man med fixering vid Olof Palme 961
7.2.5 Sammanfattande anmärkningar 966
Allmänt 966
Vissa utredningsuppslag 968

8 Slutsatser 973
Kapitlets innehåll 973
8.1 Finns det delar av utredningsmaterialet som inte är tillräckligt bearbetade? 974
8.2 Polisspåret 975
8.3 Iakttagelser angående utredningsarbetet 977
8.3.1 Allmänt om det sätt på vilket mordutredningen bedrivits 977
1988 års spaningsorganisation 977
Spaningsorganisationen efter domen i Svea hovrätt 978
PU:s bearbetning – ”processande” – av utredningsmaterialet 979
Dokumentation över utredningsarbetet 981
Analysarbete 983
8.3.2 Informationsfrågor 985
8.3.3 Lednings- och ansvarsfrågor 990
En organisation, ett ledningsansvar 990
Rollfördelningen 994
Särskilt om Riksåklagaren 996
8.3.4 Rättssäkerhetsfrågor 998
8.3.5 Regeringen och brottsutredningen 999
8.4 Vissa perspektiv som påverkar bedömningen av utredningsarbetet 1002
8.5 Brottsutredningens organisation efter Högsta domstolens avslag på Riksåklagarens resningsansökan 1004

Betänkandets innehåll

Vi har sett som vår främsta uppgift att redovisa den brottsutredning som förekommit. Betänkandet får därmed delvis karaktären av s.k. vitbok, dvs. ett slags offentlig faktasammanställning. I det hänseendet är det dock viktigt att framhålla, att ”fakta” i dessa sammanhang många gånger är svårtolkade. En renodlat deskriptiv framställning över ett ämne som detta skulle vara svår att åstadkomma, åtminstone i läsbart skick.

Vi har också i uppdrag att bedöma och värdera. Vår ambition är att läsaren skall kunna ta del av vår redovisning och bilda sig en egen uppfattning. Våra bedömningsavsnitt – återgivna under rubriken *Sammanfattande anmärkningar* – har därför en diskuterande karaktär. Detta hindrar inte att vi försökt uttrycka oss tydligt, när vi funnit detta möjligt.

Brottsutredningen är, vilket torde vara allom bekant, mycket omfattande (se vidare kapitel 2). Vi tror att vi själva har skaffat oss en relativt god allmän överblick över utredningen. Den har legat till grund för det urval som finns i betänkandet. Men även om detta betänkande är omfångsrikt återspeglar det inte mer än fragment av helheten.

När det gäller alla enskilda utredningsuppslag förekommer de i sådan mängd att det knappast står i mänsklig makt att inom rimlig tid läsa in dem, smälta innehållet och resa sig för en samlande överblick. Vårt urval har där skett enligt den metod som vi redogör för i inledningen till kapitel 5, dvs. vi har utgått från Palmeutredningens avsnittsindelning och försökt täcka in enskilda uppslag avsnitt för avsnitt. Urvalet hade inte minst i den delen kunnat göras på andra sätt, med andra resultat som följd.

Som framgår i kapitel 1, av redogörelsen för hur vi utfört granskningen, har vi inriktat oss på det dokumenterade utredningsmaterialet, inklusive dokumenterade utfrågningar av t.ex. Juristkommissionen. Vår erfarenhet är att muntliga källor i detta sammanhang har ett begränsat värde när det gäller sådant som ligger många år tillbaka i tiden, vilket stora delar av denna utredning gör. Vår redovisning följer därför i första hand dokumenterade källor, som vi många gånger valt att återge i direktcitat.

Att redovisningen följer ganska nära de skriftliga källorna har också att göra med att vi velat undvika övergripande beskrivningar av typen ”kommissionen har granskat dessa handlingar och funnit att de i huvudsak saknar intresse”. När formuleringar av detta slag ändå förekommer betyder det att vi ansett materialet i fråga helt ointressant från gransk-

ningssynpunkt. Det betyder inte att vi bedömer varje redovisat enskilt uppslag som väsentligt. Det gör vi inte. Tvärtom, åtskilliga enskilda uppslag är, i synnerhet med facit i hand, av föga intresse. Men vi har ansett att läsaren skall ges tillfälle att göra egna bedömningar och jämförelser. Dessutom förhåller det sig så att skildringen av flera mindre intressanta uppslag sammantagna kan läggas till grund för nog så intressanta iakttagelser, analyser och slutsatser, som inte låter sig formuleras utan att grundmaterialet redovisas.

Vi har i många fall valt att beskriva utredningsuppslagens innehåll kronologiskt, utifrån förhörsprotokoll och andra dokumenterade utredningsåtgärder. Det gör framställningen i dessa delar mer svårtillgänglig än den hade blivit om vi genomgående hade sammanställt uppslagen till avgränsade ”berättelser”. Men det gör också redovisningen mer autentisk. En friare sammanfattande form ger lätt intryck av att förekommande uppgifter är belagda fakta, även då det i själva verket rör sig om påståenden som inte är slutligt säkerställda. (Jfr vidare kapitel 2, *Exempel på sökning i materialet och hur resultatet tolkas*.)

Ett dilemma när en pågående brottsutredning av detta vitt förgrenade slag skall redovisas är hur förekommande personuppgifter skall behandlas. Hur vi i det hänseendet förhållit oss framgår i kapitel 1, *Personuppgifter i granskningsmaterialet*. Huvudregeln är den som används i tryckta referat av rättssaker, dvs. att personer anges med förnamn och första bokstaven i efternamnet. Den lösning vi valt har brister, bl.a. att i och för sig väl kända personuppgifter inte fullt ut anges i klartext. Vi har emellertid ansett det viktigt att följa vissa principer, för att inte kunna beskyllas för att ha hanterat personuppgifterna godtyckligt. Samtidigt har vi funnit det omöjligt att för detta synnerligen omfattande material finna en enkel norm, som alltid ger vägledning.

Vår redovisning av brottsutredningen sträcker sig i princip fram till och med 1998. Därefter har resultatet av vår genomgång av grundmaterialet underställts Palmeutredningen för synpunkter och kompletteringar (se nedan *Källkontroll och kvalitetssäkring av vårt material*). Detta har föranlett vissa uppdateringar. Uppdateringar har även skett i samband med att vi senare ställt frågor till Palmeutredningen. Avsikten med redovisningen är emellertid inte att redogöra för brottsutredningen som den ser ut när vårt betänkande publiceras; vi har genomgående i vårt arbete hållit en viss distans till det dagsaktuella operativa utredningsarbetet.

Betänkandet innehåller åtta kapitel. De är disponerade på följande sätt.

I *kapitel 1* beskriver vi vårt uppdrag samt hur vi uppfattat och utfört det. Huvuddelen av kapitlet ägnas dock åt de tidigare granskningar av mordutredningen som förekommit. Framför allt uppehåller vi oss vid Juristkommissionens rapporter. Ett av skälen till detta är att vi funnit att Juristkommissionens – och den följande Parlamentariska kommissionens – analyser och iakttagelser har ett förklaringsvärde även beträffande den period vi granskar. Vi tar därför avstamp i dessa arbeten.

Om kapitel 1 tjänar som en översikt över det första utredningsåret, är *kapitel 2* en översikt över det som följde. I kapitlet finns även en övergripande beskrivning av materialet i själva brottsutredningen, dvs. vårt primära granskningsobjekt. Kapitlets senare del innefattar en översikt över det som är känt om själva mordgärningen. Det är inte kommissionens uppgift att uttala någon mening om vad som är bevisat eller inte, men det som är känt måste beaktas av den som vill skaffa sig en bild av och värdera hur utredningsarbetet bedrivits. Därför innehåller betänkandet en inledande redogörelse av detta slag.

I *kapitel 3* behandlar vi vissa generella utredningsåtgärder. Med generella utredningsåtgärder menar vi sådant som inte tar sikte på en viss gärningsman eller viss brottshypotes. Det innefattar bl.a. det som skall göras i inledningen av varje mordutredning. Till stor del är dessa generella utredningsåtgärder redan behandlade under granskningarna av det första utredningsåret och de omfattas därmed inte av vårt uppdrag. Det vi tar upp är sådant som gjorts senare eller som av något skäl behöver belysas ytterligare. Kapitlet innehåller tre huvudavsnitt (om kartläggningen av Olof Palmes personliga förhållanden, vapenundersökningar m.m. och inhämtandet av utrikespolitisk sakkunskap). Dessutom tar vi upp de s.k. fantombilderna och några uppslag om walkie-talkie-observationer samt vissa ytterligare åtgärder. En väsentlig generell utredningsåtgärd är upprättandet av en gärningsmannaprofil, GMP. Den behandlas dock i ett särskilt kapitel (kapitel 7).

I *kapitel 4* redovisas vår granskning beträffande polisspåret. Kapitlet innefattar vissa bakgrundsredogörelser som enligt vår mening är av betydelse för diskussionen kring polisspåret, bl.a. tas den s.k. Norrmalmsutredningen och Stockholms polisstyrelses utredning angående högerextremism upp. I kapitlet finns vidare en beskrivning av hur ärenden angående polismän hanterats inom Palmeutredningen samt av den utredning som bedrivits och dess resultat. Här, liksom i övrigt, återspeglar betänkandet det som faktiskt utretts; några egna efterforskningar har vi inte haft befogenhet att göra och inte heller gjort.

Reflektioner och bedömningar finns redovisade delvis i direkt anslutning till redovisade utredningsuppslag, delvis i ett avslutande avsnitt. En kort redogörelse för våra slutsatser beträffande polisspåret finns i kapitel 8.

I *kapitel 5* behandlas enskilda uppslag. Med enskilda uppslag avses utredning som inriktats på en viss individ, på ett visst brottsmotiv eller något annat slags ”spår”. Vår genomgång av de enskilda uppslagen har utgått från den avsnittsindelning av utredningsmaterialet som Palmeutredningen använder. När vi således redovisar uppslagen under t.ex. rubrikerna ”Sydafrika” eller ”Vapenhandel Bofors” redovisar vi inget annat än de uppslag Palmeutredningen placerat i dessa avsnitt. Avsnitten har först granskats översiktligt och sedan mer ingående i de delar som i jämförelse tett sig mest substantiella. Våra allmänna bedömningar av utredningsarbetet återfinns sist i detta kapitel.

Uppslaget Christer P har sedan hösten 1988 varit Palmeutredningens huvudspår. Det kom senast till uttryck genom den resningsansökan som behandlades under 1997/98. Det är inte möjligt att beskriva utredningsarbetet som helhet utan att beakta detta ”spår”. Vi ägnar *kapitel 6* åt utredningen i denna del. Först behandlas det rättsliga skeendet. I det sammanhanget uppmärksammar vi de utsagor som avgivits av målsäganden Lisbeth Palme och omständigheterna därikring. Den senare delen av kapitlet behandlar det s.k. resningsmaterialet, dvs. den utredning avseende Christer P som ingavs till Högsta domstolen som stöd för resningsansökan. Misstankarna mot Christer P har bedömts rättsligt. Vi redovisar några reflektioner och synpunkter beträffande delar av materialet och även angående utredningsvärdet i det som framkommit efter Svea hovrätts friande dom 1989.

Kapitel 7 beskriver arbetet med den s.k. gärningsmannaprofilen (GMP), inklusive de åtgärder den föranledde. Den första delen ägnas åt metoden och den GMP som upprättats i denna mordutredning. Vi har själva granskat GMP, bl.a. genom att anlita amerikansk expertis, som fått yttra sig över en översättning. Vi redovisar detta och även egna synpunkter. I den andra delen av kapitlet redogör vi för de åtgärder Palmeutredningen vidtagit i anledning av GMP-arbetet. Ett antal GMP-relaterade uppslag som varit av större intresse för brottsutredningen redovisas mer utförligt. Även i dessa delar redogör vi för våra synpunkter.

I *kapitel 8* har vi samlat de mer väsentliga slutsatser vi ansett oss kunna dra till en sammanfattande diskussion. Vi återknyter där till de frågeställningar som vi haft i uppdrag att besvara, liksom till de slutsatser vi i kapitel 1 dragit av de tidigare granskningarna beträffande det första

utredningsåret. I kapitel 8 finns även våra mer övergripande synpunkter angående utredningsarbetet och dess bedrivande.

Betänkandet innehåller *ingen sammanfattning*. Vårt huvuduppdrag har varit att redovisa brottsutredningen efter den 5 februari 1987, vilket vi gjort i kapitel 2 – 7. Den redovisningen låter sig inte sammanfattas; den är i sig själv en sammanfattning. Slutsatserna i kapitel 8 skulle i och för sig kunna komprimeras, men det skulle förta deras diskuterande karaktär och därmed riskera att göra bilden onyanserad.

*

Vissa använda termer. I betänkandet använder vi förkortningen *PU* (Palmeutredningen) som sammanfattande benämning på hela mordutredningen. Det innefattar alltså dels förundersökningsledningen, dels spaningsledningen och den denna underordnade Palmegruppen. Med *PU-materialet* avser vi det dokumenterade utredningsmaterial som finns samlat hos polisen.

Palmeutredningens material är indelat i *uppslag*. Vi använder för enkelhetens skull denna polisiära term i betänkandet. Ett uppslag (spaningsuppslag) kan vara allt från en enstaka notering om en viss företeelse till en omfattande utredning med ett stort antal underuppslag.

Säkerhetspolisen har varit organiserad på olika sätt under den tid vår granskning omfattar och då också benämnts på skilda sätt. Vi använder termen *säkerhetspolisen*, vilket innefattar säkerhetsavdelningen, SÄK, Säpo och andra variationer som förekommit under åren.

När vi talar om *kommissionen* avser vi vårt eget arbete i *Granskningskommissionen* från den 30 augusti 1996. Som framgått har vår granskning föregåtts av arbetet i *den tidigare Palmekommissionen*, med vilket vi alltså åsyftar det arbete som under förre landshövdingen Sigvard Marjasin utfördes före den 6 juni 1996. När vi åberopar källor från den tiden hänför vi oss till ”den tidigare Palmekommissionen”. Det är framför allt de dokumenterade utfrågningar som då genomfördes som vi använt; de flesta av oss deltog ju i dessa. Vi har också undantagsvis åberopat de minnesanteckningar som finns bland den tidigare Palmekommissionens efterlämnande handlingar, se vidare kapitel 1 *Arbetsmaterial som framtagits av den tidigare Palmekommissionen*.

Personnamn i citat. Vi använder i stor utsträckning anonymiserande beteckningar som ersättning för personnamn (se nedan kapitel 1, *Personuppgifter i granskningsmaterialet*). Detta vore inte meningsfullt om vi samtidigt skrev ut namnen i citat där annars anonymiserade namn

förekommer. Personnamn i den kategorin är därför i citat ändrade till den anonymiserande beteckning vi använder. I vissa fall, då anonymisering skett i originalcitatet, kvarstår dock originalets text, med en anmärkning om den beteckning som används i betänkandet.

1 Bakgrund

Kapitlets innehåll

I detta kapitel beskriver vi vårt uppdrag samt hur vi uppfattat och utfört det. Det innehåller också redogörelser för hur vi förhållit oss till den tidigare Palmekommissionens material och för den revisionella granskning av brottsutredningen som vi låtit två experter från Riksrevisionsverket utföra. En grannlaga fråga för oss har gällt hur personuppgifter från utredningsmaterialet skall återges. Vi redovisar i detta inledande kapitel hur vi resonerat i det hänseendet.

Huvuddelen av kapitlet ägnas åt de tidigare granskningar av mordutredningen som förekommit. Framför allt uppehåller vi oss vid Juristkommissionens rapporter. Det finns flera skäl till detta. Ett är att redogörelsen för Juristkommissionens arbeten fungerar som en historik beträffande det första utredningsåret och därmed också som en introduktion till vårt eget granskningsarbete. Ett annat är att vi funnit att Juristkommissionens – och den följande Parlamentariska kommissionens – analyser och iakttagelser har ett förklaringsvärde även beträffande den period vi granskar. Vi finner det därför naturligt att ta avstamp i dessa arbeten och redovisar i kapitlets avslutande del *Våra slutsatser av de tidigare granskningarna*.

1.1 Uppdraget

1.1.1 Uppdraget och dess bakgrund

I en motion till riksmötet 1992/93 (1992/93:K508; jfr även K809) yrkade Kent Carlsson m.fl. (s) att riksdagen hos regeringen skulle begära att en kommission tillsattes för att granska utredningen av mordet på statsminister Olof Palme. Motionen behandlades i konstitutionsutskottet. Utskottet inhämtade yttrande från Riksåklagaren. 1992/93 års riksmöte beslöt skjuta upp behandlingen av motionen till 1993/94 års riksmöte.

Riksdagen beslutade den 24 november 1993 att en genomgång av brottsutredningen och en på denna genomgång grundad redovisning skulle göras av en kommission (bet. 1993/94:KU10, rskr. 1993/94:17). Riksdagen ansåg att den misstro som kunde finnas mot myndigheternas vilja att så grundligt som möjligt utreda alla omständigheter kring mordet, kunde vara skadlig för vår demokrati och vårt rättssamhälle. Den öppna information om brottsutredningen som en ny kommissions arbete borde kunna ge medborgarna i Sverige kunde undanröja en sådan misstro. Samtliga riksdagspartier stod bakom beslutet.

Det överläts till regeringen att, mot bakgrund av utredningsläget, besluta om vid vilken tidpunkt kommissionens arbete skulle påbörjas. Regeringen skulle vidare besluta om kommissionens direktiv och sammansättning.

Den 29 september 1994 behandlade regeringen frågan om tillsättande av en kommission. I beslutet, som innefattar kommissionens direktiv, anfördes:

> Mordet på statsminister Olof Palme var en för hela Sverige omskakande händelse. I Sveriges moderna historia har inte förekommit någon liknade situation.
>
> En lång tid har förflutit sedan mordet och utredningsmaterialet är oerhört omfattande. Tidigare kommissioners granskning har endast omfattat utredningsmaterialet för tiden fram till den 5 februari 1987.
>
> Av yttrande den 27 maj 1993 från Riksåklagaren till konstitutionsutskottet framgår att huvuddelen av det då pågående utredningsarbetet beräknades vara slutfört vid årsskiftet 1993/94 om inget påtagligt nytt kommit fram. Riksåklagaren fann mot den bakgrunden skäl att avvakta någon tid med att tillsätta en kommission.
>
> Det är naturligtvis av vikt att den pågående brottsutredningen inte störs av kommissionens arbete. Brottsutredningen är nu emellertid enligt de för utredningen ansvariga i ett sådant läge att kommissionens arbete kan påbörjas utan att detta påverkar eller stör den fortsatta utredningen.

I regeringens beslut hette det vidare:

> Regeringen beslutar att tillkalla en kommission med uppgift att gå igenom brottsutredningen och göra en på denna genomgång grundad redovisning. I arbetet med redovisningen ingår att göra bedömningar och värderingar av utredningsarbetet.
>
> Kommissionens redovisning skall göras mot bakgrund av det tidigare brottsutredningsarbetet och granskningen härav. Kommissionens genomgång skall i första hand avse den brottsutredning som inte granskats av tidigare kommissioner, dvs. utredningsarbetet efter den 4 februari 1987.

Beträffande arbetsuppgifterna angavs i beslutet att

- kommissionen skall ”undersöka om det finns delar av utredningsmaterialet som inte är tillräckligt bearbetat”
- ”kommissionens uppdrag skall ... omfatta en uppföljning av den tidigare parlamentariska kommissionens särskilda granskning av brottsutredningen vad gällde misstankar om polismäns eventuella medverkan till mordet”
- ”kommissionen har frihet att behandla andra till uppdraget anslutande frågor, som kan aktualiseras under kommissionens arbete”

I beslutet anges vissa begränsningar avseende sådant som uppdraget inte innefattar:

- ”kommissionen skall inte ägna sig åt operativ verksamhet i syfte att finna gärningsmannen”
- kommissionen skall inte ”gå in på en överprövning av åklagares eller domstols beslut eller annars göra några ställningstaganden som ankommer på de rättsliga instanserna”

Om redovisningen av arbetet sägs att

- ”redovisningen av kommissionens arbete bör, så långt som möjligt, ske öppet”
- ”kommissionen skall vid sin redovisning beakta att delar av brottsutredningen lett till att åtal väckts och att en domstolsprövning skett”

För kommissionens verksamhet skulle bestämmelserna i kommittéförordningen gälla i tillämpliga delar. Regeringsbeslutet innefattar inte några särskilda befogenheter för kommissionen såvitt gäller tillgång till

material, rätt att inhämta information från myndigheter eller enskilda etc.

I beslutet relateras slutligen riksdagens bedömning att kommissionens arbete skulle komma att bli tidskrävande och att kommissionen stod inför en svår uppgift.

*

I beaktande även av vad som föregått tillsättandet av kommissionen har vi tolkat de direktiv som getts för vårt arbete på följande sätt.

1. Den primära arbetsuppgiften är att *gå igenom brottsutredningen*. Denna del av vårt uppdrag är utredande och tar särskilt sikte på om det finns sådant som inte är tillräckligt bearbetat inom brottsutredningen.

2. Med denna genomgång av brottsutredningen sammanhänger uppdraget att, som det har uttryckts, ”göra en på denna genomgång grundad redovisning”. Vi tolkar detta så att vi har att *redovisa brottsutredningen*. Att brottsutredningen inte bara skall genomgås utan också redovisas innebär att vårt uppdrag inte är begränsat till en allmän besiktning av materialet och en mer eller mindre kommenterande avrapportering av att så skett. Även själva genomgången skall redovisas.

3. Kommissionen skall *redovisa bedömningar och värderingar av utredningsarbetet*. Uppdraget är alltså inte bara utredande och redovisande utan även värderande. I den diskussion som föregått uppdraget har det talats om en ”medborgarkommission”. Med den sammansättning regeringen valt att ge kommissionen har vi också uppfattat vår roll så. Det är alltså som medborgare, representerande olika erfarenheter och med kompetens från skilda områden, som vi har att göra bedömningar och anlägga värderingar.

4. Uppdraget innefattar en särskild granskning av brottsutredningen vad gäller misstankar om polismäns eventuella medverkan till mordet. Härmed åsyftas *det s.k. polisspåret*. Det är allmänt bekant och självklart att brottsutredningen efter mer än tretton års utredande är mycket omfattande. Även om uppgiften är att gå igenom hela brottsutredningen, måste detta i praktiken ske med skiftande grundlighet utifrån det intresse som olika delar tilldrar sig från granskningssynpunkt. Vi tolkar det som i direktiven sägs om polisspåret som en erinran om att det på denna punkt förekommit diskussion om utredningsarbetet och att det är av vikt att den delen av granskningsarbetet prioriteras. Så har också skett i vårt arbete och vi redovisar denna del av granskningen särskilt.

Direktiven ger kommissionen frihet att behandla *andra till uppdraget anslutande frågor*, som kan aktualiseras under arbetet. Den arbetsuppgift som kan utläsas ur p. 1 – 4 ovan är omfattande. Vilka andra uppkommande frågor, som direktiven ger möjlighet till behandling av, har vi mot den bakgrunden inte sett några skäl att särskilt inventera. Vi har emellertid i vår granskning i viss mån behandlat frågeställningar som i formell mening inte hör till brottsutredningen, men hänger samman med denna, t.ex. ”Harvard-ärendet” och vissa delar av den s.k. Ebbe Carlsson-affären.

Uppdraget avser ”i första hand” den brottsutredning som inte granskats av tidigare kommissioner. Det innebär att *granskningsuppdraget primärt gäller tiden från den 5 februari 1987 och framåt*. Av flera skäl måste dock även vår granskning beröra det första året. Det är inte möjligt att granska den följande tidens utredningsarbete utan att vara väl insatt i vad som förekom dessförinnan. En redovisning av brottsutredningen måste på samma sätt inkludera den första tiden för att bli helt begriplig. Vi kommer dock att falla tillbaka på och delvis helt förlita oss på den utredning och de bedömningar som framför allt Juristkommissionen gjorde. Av skäl som framgår i redovisningen av Juristkommissionens granskning förutsätter vårt uppdrag emellertid att vi förhåller oss relativt självständigt till granskningar som utfördes för mer än tio år sedan. Mot bakgrund av vad som sägs i direktiven förtjänar det vidare påpekas att varken Juristkommissionen eller någon annan har granskat själva brottsutredningen under det första året på det sätt som vi uttryckligen har uppdrag att göra beträffande den därefter följande perioden.[1] Det kan tilläggas att en bedömning av det s.k. polisspåret (jfr p. 4 ovan) blir meningslös om det första årets händelser undantas. Vi har sammanfattningsvis sett våra direktiv i denna del som ett riktmärke, men inte som en formell begränsning av vårt mandat.

Att kommissionen *inte skall ägna sig åt operativ verksamhet* är en självklarhet. Vi har ansett det vara helt grundläggande för vårt arbete att dra en klar gräns gentemot det polisiära arbetet samt att hålla god distans till denna gräns. Ett skäl till detta har varit att vi så långt möjligt velat undvika att störa det utredningsarbete som pågår. Ett annat är att vår uppgift inte är av polisiär art och därför inte får sammanblandas med det polisen ansvarar för. Personer som vänt sig till oss med uppgifter som de bedömt vara av intresse för mordutredningen har vi hän-

[1] Parlamentariska kommissionen uttalar i sin rapport att den haft tillgång till allt material från förundesökningen och att detta i urval studerats (SOU 1988:18 s. 52). På annat ställe sägs: ”När det gäller brottsutredningen har vi ... inte prövat de olika spår och uppslag som utretts av polisen. Denna inställning beror till stor del på att förundersökningen inte är avslutad.” (a.a.s. 31).

visat till PU. När vår granskning på ett mer allmänt plan lett oss till bedömningen att spaningsarbetet hade bort bedrivas på annat sätt eller att något uppslag synes otillräckligt bearbetat har vi sett det som vår uppgift att redovisa detta bland våra slutsatser; det får anses ligga i uppdragets natur att syftet inte är att en kommission av förevarande slag för brottsutredarna fortlöpande skall göra påpekanden om sådant som finns i brottsutredarnas eget material. I så fall glider granskning och brottsutredning ihop. Granskarens och den granskades roller kan då inte längre hållas åtskilda, något som vi har funnit angeläget att göra. Kommissionen har dock vid framför allt två tillfällen – i slutet av 1996 och i början av 1999 – underställt PU resultatet av kommissionens genomgångar av utredningsmaterial, vilket på det sättet kommit till PU:s kännedom.

Att kommissionen inte skall *överpröva åklagares eller domstols beslut* eller annars göra några ställningstaganden som ankommer på de rättsliga instanserna är likaledes en självklarhet så till vida att kommissionen ju saknar befogenhet att rubba fattade beslut eller med rättslig verkan fatta egna beslut av det åsyftade slaget. Däremot har vi inte tolkat direktiven så att inga rättsliga beslut får bedömas eller värderas av oss. Beslut under utredningen, t.ex. avseende tvångsmedelsanvändning (husrannsakan, hämtande till förhör, beslag, telefonavlyssning etc) måste åtminstone indirekt kunna värderas när uppgiften är att bedöma och värdera brottsutredningen. Även den resningsansökan som Riksåklagaren 1997, medan vår granskning pågick, ingav till Högsta domstolen måste kunna göras till föremål för åtminstone kommentarer. Vore redovisandet av värderingar i det hänseendet uteslutet skulle det innebära att även ett konstaterande att ett beslut följt lag och praxis – dvs. en positiv värdering – vore uteslutet. Försiktighet är dock självfallet påkallad när det gäller ställningstaganden i frågor som varit föremål för rättslig prövning. En särställning i det hänseendet intar de domar som meddelats i ärendet.

Beträffande *redovisningen av vårt arbete* framgår att den så långt möjligt skall ske öppet. Utgångspunkten är med andra ord att brottsutredningen skall redovisas offentligt. Förslag om tillsättandet av en kommission väcktes som framgått ovan första gången vid 1992/93 års riksmöte. Av hänsyn till brottsutredningen sköts frågan upp. Riksdagen fattade beslut vid följande riksmöte, i november 1993. Regeringen verkställde beslutet i september året därefter. I regeringens beslut angavs att brottsutredningen nu enligt de för utredningen ansvariga var i ett sådant läge att kommissionen kunde tillsättas. Härur har vi hämtat vägledning för vad som har bedömts kunna offentliggöras; regeringsbeslutet om kommissionens tillsättande får mot den angivna bakgrunden förstås så att en redovisning ansågs kunna ske utan men för

brottsutredningen. Hur vi förhållit oss till personuppgifter framgår nedan under rubriken *Personuppgifter i granskningsmaterialet*.

1.1.2 Granskningsarbetets uppläggning

Granskningens föremål

Vårt uppdrag och hur vi har sett på detta framgår under *Betänkandets innehåll* ovan och i föregående avsnitt. Föremålet för vår granskning är alltså brottsutredningen i anledning av mordet på statsminister Olof Palme. Brottsutredningen består i första hand av den skriftliga dokumentation som de brottsutredande myndigheternas arbete alstrat. Dokumentationen finns i allt väsentligt hos den utredande polismyndigheten. Därutöver finns en del handlingar hos förundersökningsledaren, dvs. Riksåklagaren. Detta samlade skriftliga material utgör det huvudsakliga föremålet för vår granskning.

Utöver detta skriftliga material finns muntlig information om brottsutredningen. Om man med genomgång och bedömning av brottsutredningen menar en genomgång och värdering av vad som faktiskt har gjorts av polis och åklagare – dvs. inte bara det skriftligt dokumenterade resultatet av deras arbete – är dessa muntliga källor av betydelse. Teoretiskt sett består källorna av alla personer som varit inblandade i utredningsarbetet. En fullständig inventering av dessa källor vore förstås inte genomförbar eller meningsfull, av flera skäl. I praktiken begränsas ”granskningsföremålet” här till de personer som haft ledande befattningar inom utredningen och, i mån av tillgänglighet m.m., utredningsmän som kan lämna upplysningar i ämnen som tilldrar sig särskilt intresse.

Vi har bl.a. mot denna bakgrund sett genomgången av det skriftliga förundersökningmaterialet som vår huvuduppgift. Därutöver har vi genom föredragningar, utfrågningar och samtal inhämtat ytterligare upplysningar.

Granskningens former

Det skriftliga materialet

Enligt 6 § kommittéförordningen (1976:119), som enligt direktiven är tillämplig på Granskningskommissionens verksamhet, föreligger en skyldighet för statliga myndigheter att lämna upplysningar till oss (om muntliga upplysningar, se under nästa rubrik). Rättegångshandlingarna från det väckta åtalet liksom den kringutredning vi funnit vara av be-

tydelse för vårt arbete har vi således infordrat och granskat på vårt kansli. Beträffande förundersökningsmaterialet i övrigt har en sådan arbetsform inte kunnat tillämpas, även om detta i och för sig hade varit önskvärt, mer praktiskt och åtskilligt tidsbesparande. Skälen till att det inte varit möjligt är följande.

Från förundersökningsledningens och spaningsledningens sida har man gjort den bedömningen att allt utredningsmaterial som förvaras hos polisen (dvs nästan hela materialet, med undantag för handlingar som ingivits i målet mot Christer P) utgör handlingar i en och samma icke avslutade förundersökning. I lagens mening är materialet därmed inte att betrakta som s.k. allmänna handlingar. Det betyder att det inte omfattas av allmänhetens rätt till insyn. Detta gäller oavsett om materialet skyddas av någon sekretessregel eller inte och följaktligen utan att någon sekretessprövning behöver göras vid en begäran om utlämnande.

Skulle förundersökningsmaterialet helt eller i delar överlämnas till en kommission för granskning, vore det att betrakta som expedierat från polisen och inkommet till kommissionen, dvs. det skulle bli att bedöma som allmän handling. En begäran om utlämnande av någon del av materialet skulle då få prövas mot sekretesslagen. Även om en sådan prövning i de flesta fall ledde till att handlingen bedömdes som hemlig,[2] skulle en sådan förändring av förundersökningsmaterialets status enligt PU:s bedömning medföra olägenheter. Från förundersökningsledningens och polisens sida slår man vakt om rådande läge, som alltså innebär att PU inte behöver göra några sekretessprövningar som kan överklagas till domstol.

I samband med att kommissionen tillkallades upprättades en promemoria inom Justitiedepartementet där frågan om hur kommissionen skulle kunna få tillgång till förundersökningsmaterialet analyserades. Promemorian utmynnade i rekommendationen att kommissionen skulle ta del av utredningsmaterialet hos polisen.

Mot den angivna bakgrunden har Granskningskommissionen efter omstarten den 30 augusti 1996 överenskommit med PU om formerna för materialets granskning. Överenskommelsen innebar att kommissionen accepterade PU:s önskemål att materialet inte skall lämna polisen. Polisen har ställt tjänsterum till förfogande för kommissionen, som därigenom kunnat få tillgång till utredningsmaterialet. Kommissionen har även fått utförlig information om hur materialet är disponerat etc och erhållit hjälp med sökningar av skilda slag. Kommissionen har när ledamöterna haft behov av gemensam tillgång till

[2] För Granskningskommissionen gäller efter särskilt förordnande från regeringen den sekretess som regleras i sekretesslagen 11 kap. 5 §.

utredningsmaterial kunnat hålla sammanträden i PU:s lokaler. Bortsett från att en friare tillgång till materialet hade medfört en för kommissionen mer praktisk och snabbare granskning har den tillämpade ordningen inte medfört större olägenheter.

Det sagda gäller i första hand polisen, men vi har haft motsvarande tillgång till det – begränsade – material som förvaras hos Riksåklagaren.

Övrigt skriftligt material som kommissionen bedömt sig ha behov av har infordrats till kommissionens kansli och granskats där. Det har inte mött några egentliga hinder. Vi har således haft tillgång till Juristkommissionens och Parlamentariska kommissionens grundmaterial, liksom till akterna i ett flertal mål och ärenden som har beröring med brottsutredningen. UD:s material har granskats hos UD.

Beträffande granskning av material hos säkerhetspolisen, se kapitel 2, *Anmärkningar om kommissionens möjlighet att granska säkerhetspolisens material*.

Inhämtande av muntlig information

Kommissionen har ingen särskild befogenhet att inhämta uppgifter från enskilda – privatpersoner eller befattningshavare – vare sig genom upptagande av deras utsagor eller på annat sätt. Någon motsvarighet till de befogenheter som brottsutredande myndigheter har enligt rättegångsbalken finns inte för utredningar av det slag kommissionen har haft i uppdrag att genomföra. Däremot föreligger enligt den nyssnämnda 6 § kommittéförordningen en skyldighet för statliga myndigheter att lämna upplysningar och avge yttranden när en kommitté begär det. Även om detta formellt endast gäller själva myndigheten får regleringen anses omfatta även enskilda befattningshavare.

Enskilda personer har – utöver vad som gäller för tjänstemän vid myndigheter – ingen skyldighet att tillhandagå en granskningskommission. Det kan mot den bakgrunden ifrågasättas på vilken grund en granskningskommission över huvud taget skulle kunna närma sig enskilda för att inhämta upplysningar. Om det gäller förhållanden vars granskande på något sätt kan vara menligt för den enskilde måste försiktighet rimligen iakttas, bl.a. av rättssäkerhetsskäl. Än större försiktighet torde böra iakttas beträffande sådant som har utretts av eller skulle kunna komma att utredas av rättsvårdande myndigheter; de former som finns anvisade för verksamhet av det slaget får inte åsidosättas via en granskningskommission. Även gränsen mellan myndighetsgranskning och operativ verksamhet måste beaktas, särskilt i en granskning som den förevarande.

Det sagda innebär att kommissionens möjlighet att inhämta upplysningar muntligen har varit begränsad till myndigheter och myndighetsanställda, som får anses skyldiga att medverka.

Privatpersoner bör, med tanke på de överväganden som nyss redovisats, i princip inte på kommissionens initiativ tillfrågas om upplysningar i granskningsarbetet. Frånvaron av ett regelverk som anger i vilka former detta skulle ske, vilken formell ställning den tillfrågade skulle inta och vilka hans eller hennes rättigheter vore förhindrar detta. Däremot föreligger inget hinder mot att ta emot information från personer som på eget initiativ önskar lämna uppgifter. I detta bör även kunna rymmas att kommissionen erbjuder personer, som genom att delta i den allmänna debatten eller på annat sätt – i egenskap av forskare, författare eller journalister t.ex. – visat intresse för granskningsämnet, att utveckla sina synpunkter m.m. Det är då fråga om att tillgodogöra sig någons kunskap, reflektioner eller liknande, men inte, vilket ej bör ske, att göra den enskilde till föremål för något som kan uppfattas som en utredningsåtgärd.

Som ett exempel på konsekvenser av de överväganden vi gjort i dessa hänseenden kan nämnas att Granskningskommissionen sett sig förhindrad att söka inhämta upplysningar om utredningsarbetet från målsägande och vittnen. Än mindre skulle de naturligtvis kunna tillfrågas om sådant som hör till själva brottsutredningen. I teorin skulle de kanske kunna tillfrågas om det förstnämnda, men det torde vara svårt att dra en klar gräns mellan det ena och det andra. Vikten av att hålla en klar distans till det operativa utredningsarbetet har lett oss till slutsatsen att vi bör avstå från att använda denna typ av källor. Att vi därmed också avskurit oss från information som hade kunnat vara relevant är tydligt, men det är en konsekvens av hur vårt uppdrag ser ut och hur rättsväsendet fungerar.

Myndigheters och tjänstemäns skyldighet att tillhandagå en kommission innefattar naturligen också en skyldighet att göra detta på ett korrekt sätt; de uppgifter som lämnas skall alltså vara sanningsenliga och fullständiga. Frånvaron av ett fast regelverk leder dock till tvekan om vad som kan krävas av den enskilde tjänstemannen. Information till kommissionen lämnas inte under ed eller någon annan motsvarande försäkran. Det saknas regler om den tillfrågades rättsställning. I princip jämställs den som enbart har att lämna enkla faktauppgifter med den som vidtagit åtgärder vars lämplighet kommissionen granskar, trots att den senare i ett följande skede kan komma att inta en position liknande en presumtivt brottsmisstänkt. Med tanke på detta medför frånvaron av regler som tillgodoser den tillfrågades rättssäkerhet, att de krav som kan ställas på att vederbörande skall tala sanning och lämna fullständiga uppgifter tunnas ut. Detta påverkar i sin tur formerna och

de allmänna förutsättningarna för det muntliga informationsinhämtande som kan äga rum.

Några ”förhör” kan det inte bli fråga om. Det innebär att uppgiftslämnarna inte sätts under den press som ett rättsligt ansvar innebär, men också att de inte sätts under en press motsvarande den som uppstår då sanningsenligheten i lämnade uppgifter uttryckligen ifrågasätts genom kritiska motfrågor, korsförhör etc.

Bl.a. mot denna bakgrund är det naturligt att en granskning av det slag vi haft i uppdrag att utföra tar sin utgångspunkt i skriftlig dokumentation.

Vad som ovan sagts innebär – som en jämförande upplysning – att en kommission som denna överhuvudtaget inte kan jämföras med t.ex. den amerikanska Warrenkommissionen, som tillsattes bara någon vecka efter mordet på President John F. Kennedy. Den kommissionen hade – förutom ojämförligt större resurser – alla en domstols befogenheter och dess uppgift var att utreda och klarlägga själva händelseförloppet. (Bakgrunden var ju bl.a. att den antagne mördaren själv hade dödats och att det därmed inte skulle komma att bli någon rättslig utredning och prövning av presidentmordet. Kommissionens uppgift var därmed bl.a. att utreda sakförhållanden som normalt skulle ha utretts som ett led i en rättegång mot mördaren.)

Arbetsmaterial som framtagits av den tidigare Palmekommissionen

Det material som framtogs av den tidigare Palmekommissionen, dvs. innan Granskningskommissionens arbete tog sin början den 30 augusti 1996, har funnits tillgängligt för oss, liksom det material som det tidigare sekretariatet efterlämnat. Sekretariatet framställde promemorior, företrädesvis i formen av utkast till betänkandetext. Detta material har i princip inte använts i vårt arbete, dels därför att det haft en inriktning som avviker från den vi valt att ge granskningen, dels därför att det tog sikte på att formulera texter med ställningstaganden som kommissionen i dess dåvarande sammansättning förväntades inta. Sekretariatet hade emellertid även framställt en del mer renodlade redovisningar av vissa delar av brottsutredningen, t.ex. över ett stort antal s.k. polisärenden. Faktasammanställningar av det slaget har Granskningskommissionen kunnat använda och bygga vidare på.

Den tidigare Palmekommissionen höll vidare ett antal relativt utförliga utfrågningar, som dokumenterades skriftligen.[3] Dessa har Granskningskommissionen använt och lagt till grund för redovisning och bedömningar; flertalet av Granskningskommissionens ledamöter deltog också i dessa utfrågningar. Den tidigare Palmekommissionens sekretariatet efterlämnade vidare minnesanteckningar från ett fyrtiotal samtal som dess ordförande och sekretariatet fört med olika personer. För den som inte närvarat vid samtalen har minnesanteckningarna ett begränsat värde och vi har därför inte kunnat tillgodogöra oss det arbete som lagts ned i denna del. Anteckningarna har dock genomgåtts och vissa faktauppgifter har använts i vår redovisning, varvid en hänvisning gjorts till den aktuella minnesanteckningen.[4]

Medverkan av experter

Till den tidigare Palmekommissionen knöts från början ett antal fasta experter. Dessa entledigades inför omstarten hösten 1996. Expertuppdragen avsatte med ett undantag ingen skriftlig redovisning.

Undantaget gäller polisöverintendenten Bengt Åke Jonsson som våren 1996 inför den tidigare Palmekommissionen redovisade en promemoria angående kriminalpolisens arbete. Bengt Åke Jonsson förordnades på nytt som expert i Granskningkommissionen. Han har för kommissionens räkning gått igenom och granskat olika delar av utredningsmaterialet. Bengt Åke Jonsson föredrog resultatet av sitt arbete för Granskningskommissionen i april 1997. Delar av det arbete han utförde redovisas i kapitel 3.

Revisionsdirektörerna Bo Sandberg och Christer Skogwik förordnades som experter i den tidigare Palmekommissionen i april 1996 och de kvarstod som experter även i Granskningskommissionen. De redovisade löpande sitt uppdrag och överlämnade den 12 december 1996 en rapport (se under nästa rubrik). Bo Sandberg och Christer Skogwik har även därefter anlitats för särskilda uppdrag i vissa delar.

Granskningskommissionen har inhämtat synpunkter från företrädare för FBI och en f.d. utredare vid FBI, Robert Ressler. Det har framför allt gällt det s.k. GMP-arbetet, se kapitel 7. I GMP hänvisas till arbeten av den amerikanske professorn James W. Clarke, som bedrivit

[3] Utfrågningarna föreligger i utskrifter, som godkänts av dem som utfrågats. Det är sådana utskrifter som åsyftas då vi i betänkandet citerar ”Den tidigare Palmekommissionens utfrågning med …”

[4] Minnesanteckningarna – de flesta – är numrerade. De citeras med angivande av ”PK-minnesanteckning” samt nummer.

forskning kring mord och mordförsök på amerikanska statsmän och politiker. Eftersom Clarkes arbeten åberopats och de slutsatser som där dras synes ha påverkat en del resonemang i GMP har kommissionen låtit även Clarke ta del av delar av GMP och lämna synpunkter på arbetet. Företrädare för kommissionen har därvid sammanträffat med Clarke. Denna del av granskningsarbetet genomfördes i USA under hösten 1998.

En revisionell granskning av brottsutredningen

Våren 1996 beslöt den tidigare Palmekommissionen att genom Riksrevisionsverket (RRV) anlita revisionsdirektörerna Bo Sandberg och Christer Skogwik som experter (fortsättningsvis kallade RRV-experterna).[5] De fick i uppdrag att självständigt göra en särskild granskning av brottsutredningen med gängse revisionell metod. De skulle, under iakttagande av sin egen utredningsmetodik, arbeta fritt, ha tillgång till utredningsmaterialet och möjlighet att göra intervjuer på samma sätt som kommissionen samt även ha tillgång till det material som dittills hade framtagits av den kommissionens sekretariat.

Tanken med uppdraget, som bekräftades av Granskningskommissionen, var dels att få till stånd en allmän granskning av mordutredningen utifrån en annan synvinkel än den juridiska, för att därmed bredda kommissionens bedömningsunderlag, dels att utföra en särskild kvalitetssäkring av PU:s material i vissa delar.

Rapporteringen av uppdraget skedde dels fortlöpande vid sammanträden med Granskningskommissionen, dels i form av en skriftlig rapport, ”Palmeutredningen – en revisionell bedömning”, i december 1996. Rapporten hade dessförinnan, i de delar den refererade utredningsmaterialet och analyserade detta, underställts PU för granskning. Vid två sammanträden i november 1996, med förundersökningsledningen respektive spaningsledningen, diskuterades denna version av rapporten, under medverkan av såväl RRV-experterna som kommissionen.

Kommissionen har, förutom ett utbyte under det fortlöpande samarbetet med RRV-experterna, använt materialet som en utgångspunkt för det granskningsarbete som kommissionen i sin nya sammansättning

[5] De förordnades som experter i kommissionen från den 4 april 1996, men påbörjade inte sitt arbete förrän ungefär en månad senare. RRV fakturerade kostnaden i enlighet med de regler som gäller för utlåning av personal från RRV. De tjänstgjorde alltså som experter i kommissionen på RRV:s uppdrag. Den rapport som de kom att avge är inte att betrakta som avgiven av RRV, som inte tagit ställning till innehållet, utan som utarbetad inom kommissionen.

inledde hösten 1996; den fungerade som en sammanfattande introduktion av ärendet och till uppgiften.

Den ansats och undersökningsmodell som RRV-experterna valde för sin granskning framgår av följande utdrag ur rapporten.

> För att kunna skapa klarhet och överblick, vilket är ett av problemen i anslutning till Palmeutredningen, behöver vi en undersökningsmodell för att strukturera vårt tänkande, vår datainsamling och analys. En modell är en förenkling av verkligheten uppbyggd utifrån ett antal av de egenskaper som har störst betydelse för att så kostnadseffektivt som möjligt avbilda verkligheten.
>
> Efter en inledande genomgång och bedömning har vi funnit att en helt avgörande dimension (den första dimensionen) i utredningen om mordet på Olof Palme är frågan om gärningsmannen kunde veta före kl 20.35, dvs. före det att makarna Palme lämnat bostaden på väg till bion att han skulle göra ett attentatsförsök just den kvällen. Detta fall benämns *Planerat*. Det förutsätter i praktiken ... att någon form av övervakning skett av Olof Palme genom s.k. buggning, telefonavlyssning eller fysisk övervakning av bostaden. Det andra fallet benämns *Oplanerat*. Det innebär att gärningsmannen av en slump får syn på Olof Palme under vägen, på eller efter bion.
>
> Den andra centrala dimensionen är huruvida det var *en gärningsman eller flera gärningsmän* inblandade. Med inblandning avser vi om gärningsmannen hade någon ytterligare som deltog i planering eller genomförande av attentatet. Vi har däremot inte inkluderat eventuell inblandning i ”överskylning” av dådet. (---) I typfallet flera gärningsmän har vi lagt in även det fall där mördaren får ersättning för dådet, dvs. är s.k. hit man. Det innebär dock ingen kvalitativ värdering av vederbörandes väntade eller faktiska ”professionalism” i utförandet av dådet.
>
> Därmed skapas en fyrfältstablå med fyra kvadranter (huvudscenarier) enligt nedan.

	En gärningsman	Flera gärningsmän
Planerat	Kvadrant 1 EGM/P	Kvandrant 2 FGM/P
Oplanerat	Kvadrant 3 EGM/OP	Kvadrant 4 FGM/OP

> Denna uppdelning är som synes mycket enkel, vilket ofta är kriteriet på en bra modell. Ju enklare en modell är givet kravet på ett visst förklaringsvärde, desto bättre är den.

Denna modell tar således sikte på brottet och gärningsmannen; en viktig del i RRV-experternas arbete var att ta fram ett underlag för en analys av utredningsläget och vad som var känt om mordet. Det är ett naturligt moment i en ”kvalitetssäkring” av det polisiära arbetet. Rapporten är därför i betydande mån inriktad på beskrivningar och analyser av själva händelseförloppet. Detta har varit av stort värde för kommissionen. Den som skall bedöma mordutredningen måste skaffa sig en egen bild av det som hänt. Vår möjlighet att göra det har avsevärt ökat genom det underlag som RRV-experterna tagit fram. Det är emellertid inte kommissionens uppgift att självständigt uttala en uppfattning om vad som skett. Och eftersom kommissionen inte redovisar något eget ställningstagande avseende händelseförloppet, finns det heller inte skäl att i betänkandet återge de delar av RRV-experternas rapport som tar sikte på detta. De fall där vi uttryckligen citerar rapporten är då RRV-experterna uttalat en mening om sådant kommissionen skall bedöma. I övrigt har rapporten använts som ett arbetsmaterial, som legat till grund vår inriktningen av vår granskning.

Personuppgifter i granskningsmaterialet

Vårt material innehåller många personuppgifter. I åtskilliga fall kan det anföras skäl för att avidentifiera (anonymisera) individer. I ett mindre material skulle man vid en redovisning av det slag vi har i uppdrag att göra överväga att ”döpa” förekommande personer till A, B, C etc. och därigenom kunna åstadkomma en anonymisering utan att det i större mån påverkar redovisningens begriplighet. Det är inte möjligt för oss. En omgång av alfabetet skulle inte räcka till och redovisningen skulle därför bli alltför svårtillgänglig.

Vi har närmat oss denna fråga från bl.a. följande allmänna utgångspunkter.

- Det övergripande syftet med vårt uppdrag är att genom en öppen redovisning av brottsutredningen ge allmänheten möjlighet att ta ställning till vad som förevarit.
- En stor del av det centrala utredningsmaterialet har blivit offentligt genom de rättegångar som förekommit om mordet. Det gäller även personuppgifter, som i hög grad finns tillgängliga i det offentliga förundersökningsprotokollet.
- En annan del av utredningsmaterialet har åberopats inför domstol enligt Riksåklagarens framställning till Högsta domstolen 1997. Det materialet har därvid bedömts kunna offentliggöras

vid en ny rättegång. Där förekommande uppgifter har blivit tillgängliga för den i resningsärendet berörde.

◊ Det gängse sättet att i tryckta referat av rättssaker återge personnamn är att använda förnamn och första bokstaven i efternamnet.

◊ Om syftet med uppdraget inte skall förfelas kan inte framställningen göras alltför svårläst.

◊ Vår redovisning, som syftar till offentlighet, kan inte helt styras av eventuella farhågor om ett mindre ansvarsfullt utnyttjande av materialet.

◊ Integritetsintresset måste ställas mot intresset av offentlighet, som i detta fall är mycket stort och huvudskälet till vårt uppdrag.

Utifrån dessa utgångspunkter har vi följt följande huvudprinciper för vår redovisning. Förekommande personer anges i huvudsak på det sätt som är gängse i rättsfallsreferat, dvs. med förnamn och första bokstaven i efternamnet (vid flera förnamn anges endast det första; om endast efternamn förekommer anges första bostaven i detta). Uppgifter som kan ses som tydligt nedsättande för enskild återges med återhållsamhet, även i de fall då de kan ha relevans för den sakliga bedömningen av det som redovisas.

Uppgiftslämnare är helt anonymiserade i de fall då de lämnat tips om personer som skulle kunna vara inblandade i mordet, med undantag för de uppgiftslämnare som framträtt offentligt, vilka, liksom övriga uppgiftslämnare, behandlas enligt huvudregeln. Personer som utpekats eller utretts från utgångspunkten att de skulle kunna ha med mordet att göra är ytterligare anonymiserade på skilda sätt, oftast så att de benämns med en bokstav. Därvid kan samma bokstav i olika kapitel avse olika personer, vilket emellertid torde framgå av sammanhanget. Anonymisering av samma slag har gjorts beträffande polismän som förekommer i diskussionen kring det s.k. polisspåret. Som anonymiserande beteckning används ofta NN, för en person som bara förekommer på ett ställe i betänkandet. Vissa i utredningsmaterialet utpekade personer är benämnda enligt huvudregeln. Det gäller då utredningen mest bestått av kontroll och i något enstaka fall i övrigt då ytterligare anonymisering framstått som förfelad.

Resningsmaterialet, som alltså är tillgängligt för den i sammanhanget berörde, har behandlats från utgångspunkten att det varit avsett att offentliggöras och förekommande personuppgifter är redovisade

enligt huvudregeln, dvs. förnamn och efternamnets första bokstav används samtidigt som nedsättande uppgifter återges med återhållsamhet även då de är relevanta från utredningssynpunkt.

Befattningshavare i staten är namngivna fullt ut om de har chefsbefattningar. Utredande polismän har vid redovisningen av utredningsarbetet inte namngivits; de är inte chefspersoner. (Åtgärder som vidtagits av utredningsmän inom PU redovisas i stället med beskrivningar av typen ”PU höll förhör med … ” eller ”PU upprättade en promemoria …”.) I några undantagsfall har vi bedömt det vara av betydelse för sammanhanget att identifiera andra befattningshavare enligt huvudprincipen med förnamn och första bokstaven i efternamnet. En förekommande utredningsman är anonymiserad.

Vissa personnamn vilkas publicering inte kan antas medföra någon skada är inte anonymiserade; det gäller t.ex. beträffande en del avlidna eller på avlägsen ort bosatta personer. Personer som kan sägas tillhöra samtidshistorien anonymiseras i allmänhet inte heller i betänkandet, såvida inte vederbörande som uppgiftslämnare tagit kontakt med PU eller utpekats som misstänkt i något hänseende.

För personuppgifter gäller genomgående att redovisningen av andra identifierande omständigheter redigerats i olika hänseenden, t.ex. avseende bostadsort och namn på anhöriga.

Anonymisering från angivna utgångspunkter har till viss del även skett i citerad text, som därmed inte i det hänseendet alltid utgör en exakt återgivning (se ovan under *Betänkandets innehåll*).

Källkontroll och kvalitetssäkring av vårt material

Kommissionens egen granskning av materialet från själva brottsutredningen har genomförts i Palmegruppens lokaler, i huvudsak under tiden 1997-1998, med uppehåll för cirka sex månader då resningsansökan mot Christer P var under behandling. Det skulle ha varit önskvärt att det material som slutligen redovisas i vårt betänkande källkontrollerades mot själva brottsutredningen. Om det varit fråga om ett forskningsprojekt skulle en sådan kontroll ha gjorts. Den praktiskt begränsade tillgång till materialet som vi haft, inte minst under våren 1999 då Palmegruppens lokaler varit under ombyggnad, och våra egna begränsade resurser ställda i relation till den ytterligare tidsutdräkt det skulle ha medfört, har dock lett oss till att inte genomföra en sådan sista avstämning.

Att vi ansett oss kunna underlåta detta har också att göra med att vårt grundmaterial sänts ”på remiss” till Palmeutredningen. För att i någon mån kvalitetssäkra våra dokumenterade genomgångar av Palme-

utredningens material, lät vi i början av 1999 förundersökningsledningen och spaningsledningen ta del av dessa, huvudsakligen i icke anonymiserat skick och med källhänvisningar till de utredningsuppslag där informationen hämtats. (Det remitterade materialet omfattade alltså sådant som vi utläst av utredningshandlingar, inklusive en tidigare version av det som här redovisas i kapitel 2 under rubriken *Utredningsläget*; material från kommissionens egen efterforskning och bedömningar ingick inte.) Varken förundersökningsledningen eller Palmegruppen hade naturligtvis möjlighet att kontrollera materialet i detalj, men det har lästs av många i utredningen insatta personer. Spaningsledningen har också låtit utredningsmän som arbetat med förekommande avsnitt läsa just dessa. Kommissionen har sedan vid sammanträden med förundersökningsledningen respektive spaningsledningen inhämtat de synpunkter läsningen föranlett och korrigerat materialet därefter. Det bör därför vara i allt väsentligt korrekt. För det sistnämnda talar även det faktum att materialet i förhållande till sin omfattning föranledde ganska få korrigerande påpekanden.

Ett påpekande beträffande kommissionens uppdrag

Kommissionen skall som framgått enligt sitt uppdrag inte vara operativt verksam. Kommissionen skall utgå från den brottsutredningen som finns, med dess eventuella brister och förtjänster. Det är aldrig kommissionens uppgift att söka fylla ut eventuella luckor i utredningsunderlaget genom egna efterforskningar utanför utredningen och utredningsmaterialet.

Som en konsekvens av detta finns det ett utrymme för att kommissionens bedömningar i ett vidare perspektiv inte är riktiga, t.ex. beträffande huruvida ett visst utredningsuppslag ter sig färdigutrett eller inte. Kommissionens bedömning sker ju på det underlag som utredarna tagit fram, jämfört med vad som i övrigt är känt. I ett enskilt fall kan det inte uteslutas att operativ efterforskning från kommissionens sida, t.ex. av eventuella ytterligare uppgiftslämnare, skulle ha lett till en annan bedömning än den som redovisats på grundval av det föreliggande utredningsmaterialet.

1.2 Översikt över tidigare granskningar

Justitiekanslerns granskning av den första delen av utredningen av misstankarna mot Viktor G

Justitiekanslern (JK) tog i ett beslut den 4 december 1986 ställning till ”Klagomål mot utredningen rörande misstänkts delaktighet i mordet på statsministern Olof Palme; fråga bl a om förundersöknings ledning och utförande av vittneskonfrontationer”, intaget i JK-beslut 1986, s. 144. Granskningen var föranledd av att advokaten Gunnar Falk, som var offentlig försvarare för Viktor G, i en skrivelse till JK framfört klagomål på handläggningen av polisutredningen mot Viktor G.

Viktor G blev misstänkt på ett tidigt stadium av utredningen (om utredningen mot Viktor G, se kapitel 5). Han satt anhållen en tid och begärdes även häktad. Häktningsframställningen återkallades emellertid av dåvarande förundersökningsledaren, chefsåklagaren K.G. Svensson, sedan denne ansett sig ha kunnat konstatera att bevisningen mot Viktor G hade manipulerats. Förundersökningen mot Viktor G fortsatte dock ännu en tid, bl.a. fick denne delta i ett antal kontroversiella konfrontationer, om vilka det rått oenighet mellan polisen och förundersökningsledaren, en oenighet som föranledde medlingsförsök från regeringens sida och en omstridd överprövning av Riksåklagaren. JK:s granskning initierades av Falk sedan K.G. Svensson, i samband med att han beslutat nedlägga förundersökningen mot Viktor G, i ett pressmeddelande uttalat att Viktor G enligt hans mening utsatts för ”rättskränkning av allvarlig beskaffenhet”.

Anmälan inkom till JK 26 maj 1986. Granskningen pågick till december. Den ägde således rum den tid då det s.k. PKK-spåret (”huvudspåret”) utvecklades och med detta motsättningarna mellan polisen och de i ärendet engagerade åklagarna. K.G. Svensson hade lämnat utredningen i och med nedläggningen den 16 maj 1986 av utredningen mot Viktor G medan Hans Holmér kvarstod som spaningsledare.

JK:s beslut innefattar en kronologisk redogörelse för polisutredningen mot Viktor G och bedömningar av ansvaret för förundersökningens bedrivande, eventuella brister eller missgrepp i utredningen, huruvida Viktor G utsatts för rättskränkningar, huruvida åklagarens integritet hade kränkts av ledningsgruppen, Riksåklagaren och justitiedepartementet samt hur informationen till massmedia hade skötts. Granskningen har främst sitt intresse för bedömningen av utredningen avseende Viktor G (se kapitel 5), men genom att den fokuserar på de inledande förhållandena berör den frågor om förundersökningens

organisation, förhållandet mellan polis och åklagare samt vissa regeringsåtgärder.

I korthet innebar beslutet att såväl Hans Holmér som K.G. Svensson kritiserades, även om problemen dem emellan väsentligen karakteriserades som orsakade av personliga motsättningar av äldre datum. Någon rättskränkning av Viktor G hade enligt JK inte förekommit, med undantag för att en passansökan otillbörligen fördröjts, en fördröjning som enligt JK dock var utan praktisk betydelse. I de delar JK:s bedömningar berörde det som granskades av Juristkommissionen fogas kommentarer härom till redogörelsen för den kommissionens granskning nedan.

Juristkommissionen om händelserna efter mordet på statsminister Olof Palme

Den 22 maj 1986 tillsatte regeringen den s.k. Juristkommissionen, som bestod av justitieombudsmannen Per-Erik Nilsson (ordförande), hovrättspresidenten Carl-Ivar Skarstedt och ordföranden i arbetsdomstolen Olof Bergqvist. Nilsson avgick som justitieombudsman i juni 1987 och entledigades då också på egen begäran från sitt uppdrag i Juristkommissionen. Skarstedt blev därefter ordförande.

Juristkommissionens uppdrag var, enligt de direktiv som gavs i regeringens beslut, att i anledning av mordet granska hur berörda myndigheter och andra samhällsorgan utfört sina uppgifter. Juristkommissionen skulle

- studera hur säkerhetsskyddet för statsråd m.fl. liksom organisationen för att förebygga terrorism och liknande angrepp fungerat
- undersöka de frågor som berört de centrala samhällsfunktionerna den närmaste tiden efter mordet, med uppmärksamhet bl.a. på rutinerna för beredskap och säkerhetsskydd
- studera aktuella sambands- och informationsfrågor
- granska brottsutredningen

Juristkommissionen skulle i övrigt ha stor frihet när det gällde granskningsarbetets närmare inriktning och uppläggning.

Det kan noteras att Juristkommissionen hade många fler uppgifter än att granska brottsutredningen och att denna del av uppdraget nämndes sist av de uppgifter som uttryckligen tilldelades Juristkommissionen. Vid den här tidpunkten – knappt tre månader efter mordet – torde intresset ha varit mer riktat mot frågor av typen: hur kunde detta ske? och: varför fungerade det inledande polisarbetet så dåligt?

Konflikten mellan polisen och engagerade åklagare hade kunnat skönjas i turerna kring utredningen av misstankarna mot Viktor G, men hade inte fått de konturer och proportioner den skulle komma att få framöver. Genom händelsernas utveckling kom kommissionen därför att få granska ett än mer dramatiskt händelseförlopp än vad som kunde förutses när den fick sitt uppdrag.

Juristkommissionen hade räknat med att redovisa sitt uppdrag efter ungefär elva månader, dvs. i april 1987. Så blev det inte. Vid den tidpunkten redovisades granskningen såvitt gällde de första tolv timmarnas polisarbete, de centrala samhällsfunktionerna samt skyddet av offentliga personer och bekämpningen av terrorism. I en andra rapport, avgiven i december 1987, redovisades brottsutredningen den 1 mars 1986 – 4 februari 1987, dvs. hela perioden från tolv timmar efter mordet fram till det s.k. sammanbrottet, då utredningsarbetet helt omorganiserades enligt ett särskilt regeringsbeslut.

Vi ägnar ett särskilt avsnitt åt Juristkommissionens granskning och dess slutsatser, se nedan.

Parlamentariska kommissionen med anledning av mordet på Olof Palme

Parlamentariska kommissionen tillkallades den 19 mars 1987, således under det att Juristkommissionen arbetade och ungefär en månad innan denna avgav sin första rapport. Som framgår av namnet hade kommissionen en parlamentarisk sammansättning. Den bestod av f.d. riksdagsledamöterna Ragnar Edenman, ordförande, Thorbjörn Fälldin, Sven Gustafsson och Håkan Winberg, riksdagsledamöterna Doris Håvik, Ivar Nordberg och Jörn Svensson samt kommunalrådet Sören Mannheimer.

Parlamentariska kommissionens uppgift var att följa upp Juristkommissionens arbete. Den skulle enligt direktiven värdera och dra slutsatser av det material Juristkommissionen tog fram och föra fram egna förslag inför framtiden. Den parlamentariska sammansättningen var enligt direktiven lämplig för detta ändamål. Övervägandena skulle följa två huvudlinjer:

- De frågor om säkerhetsskydd och andra förebyggande åtgärder samt beredskap som mordet och händelserna kring detta hade aktualiserat.
- De principiella frågor rörande bl.a. ansvarsförhållanden mellan berörda myndigheter som mordet och mordutredningen hade givit upphov till.

Parlamentariska kommissionen hade även att överväga om dess ställningstaganden för framtiden borde ta sig uttryck i utarbetade förslag angående t.ex. organisation och lagstiftning eller om den skulle stanna vid förslag till fortsatta undersökningar enligt riktlinjer som kommissionen i så fall själv borde föreslå.

Juristkommissionens material skulle bilda utgångspunkt för arbetet. Det synes ha förutsatts att Parlamentariska kommissionens egna utredningsåtgärder skulle vara begränsade, något som också framgår av att det i direktiven påmindes om att Juristkommissionen även sedan dess arbete avslutats skulle stå till den Parlamentariska kommissionens förfogande för eventuella kompletterande undersökningar.

Sammanfattningsvis bestod Parlamentariska kommissionens uppdrag väsentligen i att dra slutsatser av det material Juristkommissionen presenterade. Parlamentariska kommissionen utförde dock under hösten 1987 en egen granskning av det s.k. polisspåret. Resultatet av den granskningen redovisades den 21 december 1987 i en särskild skrivelse till Justitiedepartementet, som även bifogades till kommissionens rapport.

Parlamentariska kommissionens arbete avslutades med en rapport som avgavs den 22 april 1988, dvs. drygt ett år efter det att kommissionen tillkallats och knappt ett halvår efter det att Juristkommissionen slutredovisat sitt uppdrag. I huvudsak täcker Parlamentariska kommissionens rapport samma tidsperiod som Juristkommissionens granskning. I rapporten sägs emellertid att kommissionen informerat sig om utredningsarbetet efter omorganisationen i februari 1987 och att de upplysningar som därvid hade inhämtats inte gett kommissionen anledning att själv eller genom anlitande av Juristkommissionen företa någon granskning av brottsutredningen under tiden därefter.

Resultaten av Parlamentariska kommissionens arbete görs inte till föremål för någon självständig behandling i denna framställning, av följande skäl. I praktiken bestod dess uppdrag och arbetsmetod i att studera det material som Juristkommissionen tagit fram och dra slutsatser av detta. Den sammantagna tanken med de två kommissionerna kan uppfattas så att den ena skulle utreda, den andra värdera. Att fördela arbetet på det sättet kan kanske tyckas naturligt, men det är inte så lätt i praktiken. Ett utredningsarbetes inriktning och inte minst dess redovisning styrs av bedömningar. Värderandet av fakta förutsätter å sin sida en analys som i sin tur ofta leder över i en förnyad prövning av fakta, dvs. tillbaka till utredningsfasen. Arbetsuppgifterna i sig kan särskiljas, men det torde vara svårt att strikt fördela dem på olika personer eller, som i detta fall, olika kommissioner, liksom att redovisa dem åtskilda från varandra. Jämför man resultaten från de bägge kommissionernas arbete återspeglar de inte heller helt den angivna arbets-

fördelningen. De överväganden Juristkommissionen i sina rapporter återkommande redovisat under rubriken ”Iakttagelser och analys” utgör i praktiken Juristkommissionens bedömning av utredda sakförhållanden. Utrymmet för Parlamentariska kommissionen att komma fram till andra slutsatser än Juristkommissionen torde ha varit litet, bl.a. med tanke på att den inte hade i uppdrag att vidta några egna utredningsåtgärder. Parlamentariska kommissionens rapport består därför i hög grad av redogörelser för vad Juristkommissionen funnit och ansett, till vilka kommissionen fogat sina kommentarer. Till övervägande del har Parlamentariska kommissionen instämt i Juristkommissionens bedömningar. Resultatet av Parlamentariska kommissionens arbete hör alltså samman med det som redovisades av Juristkommissionen och kan inte diskuteras åtskilt därifrån. Vi har därför valt att i relevanta delar, och särskilt där Parlamentariska kommissionens rapport avviker från Juristkommissionens rapport, redogöra för dess bedömningar i anslutning till redogörelsen för Juristkommissionens granskning.

Övrigt

Utöver dessa granskningar finns en rapport av landshövdingen Gösta Gunnarsson angående hotbilden mot och säkerhetsskyddet kring statsminister Olof Palme tiden före mordet (SOU 1989:1). Den granskningen avsåg alltså inte själva brottsutredningen, men det som framkom har viss betydelse för bedömningen av denna.

1.3 Särskilt om Juristkommissionens granskning

1.3.1 Vissa påpekanden angående Juristkommissionens granskning i förhållande till vårt uppdrag

Juristkommissionen granskade perioden från morddagen och knappt ett år framåt. Granskningen genomfördes under ungefär ett och ett halvt år från maj 1986 till december 1987. Sedan dess har nytt ljus kunnat kastas över händelserna som delvis får dem att framstå i annan dager. Det innebär att Juristkommissionens beskrivningar och slutsatser kan behöva kompletteras och omvärderas.

Juristkommissionens granskning ägde vidare rum alltmedan spaningsarbetet pågick med full kraft, visserligen efter det debacle som kulminerade i spaningsledarens avgång, vilket naturligtvis ledde till en

tempoförlust i utredningen. Men såväl allmänhet, brottsutredare som kommissionen själv torde vid den tiden likväl ha hyst goda förhoppningar om att gärningsmannen skulle kunna gripas. Det är rimligt att anta att Juristkommissionen i såväl sitt arbete som i sin redovisning tog hänsyn till detta och vägde in risken för att dess rapport direkt eller indirekt skulle kunna störa den omstartade brottsutredningen. Det är enligt vår mening tydligt – och även försvarbart – att Juristkommissionen tog vissa sådana hänsyn.

Idag föreligger i praktiken inga risker av detta slag. Dels bedrivs utredningen med en jämförelsevis låg intensitet, dels har organisations- och personförändringarna varit så många, att den kritik som eventuellt kan riktas mot det som varit i vart fall inte direkt berör dagens utredning eller de personer som arbetar med den på ett sådant sätt att utredningsresultaten kan bli lidande.[6]

Den tid som förlöpt sedan Juristkommissionen arbetade och de resultat brottsutredningen lett fram till påverkar bedömningsperspektivet också på ett annat sätt. Ingen kan med någon grad av säkerhet förutspå om utredningsarbetet kommer att ända i mordgåtans lösning, men det är uppenbart att vi i betydligt högre grad än Juristkommissionen har att beakta och inrätta oss efter risken för att utredningen inte annat än marginellt kommer att nå längre än den redan nått. I viss mening har vi att bedöma en brottsutredning där den aktiva fasen är avslutad, vilket ju också förutsattes när beslutet om tillkallandet av en kommission avvaktades i väntan på att huvuddelen av det pågående utredningsarbetet skulle vara slutfört.

Bortsett från dessa skillnader, som alltså har med tidsperspektiven att göra, avvek den uppgift Juristkommissionen hade från vårt uppdrag. Dess uppdrag var på en gång vidare – t.ex. hade man att överväga frågor om terrorism och säkerhet – och mer begränsad. Av särskild betydelse i det senare hänseendet är att Juristkommissionen i princip inte granskade själva brottsutredningen. Frågor om organisation, ansvarsfördelning samt förhållandet mellan polis och åklagare och det sätt på vilket dessa skött sina uppdrag i brottsutredningen stod i fokus. I någon mån studerades även utredningsarbetets inriktning och enskilda utredningsåtgärder, men Juristkommissionens arbetsmetod bestod väsentligen av utfrågningar av personer som arbetat med ärendet. Däremot befattade man sig i mindre grad med förundersökningsmaterialet. Att granska detta är vår huvuduppgift och i den delen omfattar vårt

[6] I regeringsbeslutet 1994 om tillsättandet av en granskningskommission anförs att brottsutredningen numera ”enligt de för utredningen ansvariga (är) i ett sådant läge att kommissionens arbete kan påbörjas utan att detta påverkar eller stör den fortsatta utredningen” (regeringens beslut 1994-09-29).

uppdrag, som vi framhållit på annat ställe, även den tid Juristkommissionen granskade. Ett studium av förundersökningsmaterialet kan således kasta nytt ljus även över den tid och de förhållanden Juristkommissionen bedömde.

Juristkommissionens rapporter är faktaspäckade och dess resonemang sofistikerade. De kan därvid delvis synas svårtillgängliga. Vi försöker i det följande att, i ljuset av vårt uppdrag i förhållande till det som var Juristkommissionens uppgift, lyfta fram det som är av betydelse för vårt arbete och tydliggöra vad vi uppfattat som kommissionens ställningstaganden eller de slutsatser som kan dras av de överväganden som redovisades.

Vi har därvid även beaktat att Juristkommissionen inte såg som sin primära uppgift att bedöma och kritisera myndigheter eller enskilda befattningshavare. I sin första rapport skrev Juristkommissionen att uppgiften inte var att utföra en granskning av det slag JO eller JK gör:[7]

> Vi ger vår granskning en mer principiell och systemrelaterad inriktning för att det skall bli möjligt för samhället att dra lärdom av det skedda --- .

Inte heller anlade Juristkommissionen en från början kritisk utgångspunkt:[8]

> Vi hade --- ingen anledning att utgå från att vi skulle finna några synnerligen djupgående och allvarliga brister i myndigheternas sätt att hantera den uppkomna situationen --- .

Liknande principdeklarationer finns i huvudrapporten: ”Vår uppgift har i princip inte varit att undersöka vad som gjorts rätt eller fel inom ramen av gällande regler”, heter det t.ex.[9] Denna utgångspunkt – att Juristkommissionen i sitt granskningsarbete sagt sig inte vara ute efter vad som gjorts rätt eller fel och som bl.a. kan sammanhänga med de tidsbundna överväganden kommissionen enligt resonemanget ovan torde ha vägletts av – måste beaktas av den som tar del av granskningsresultatet.

[7] SOU 1987:14 s. 12.
[8] A. st.
[9] SOU 1987:72 s. 24.

1.3.2 Mordnatten. Juristkommissionens första rapport i kort sammanfattning

Polisarbetet under mordnatten var i stora delar kaotiskt. Juristkommissionens första rapport handlar om detta. Vissa saker fungerade i och för sig väl och kommissionen framhöll att det inte fanns någon grund för kritik mot de enskilda polismännens insatser i sökandet efter en gärningsman. Men polisen som myndighet och dess ledning fungerade mycket dåligt. Juristkommissionen sammanfattade bristerna på ungefär följande sätt:[10]

- ***Mördarjakten var oorganiserad.*** Sökandet efter gärningsmannen genomfördes inte under den fasta ledning från polisens sambandscentral som borde ha varit möjlig. Det präglades därför av brist på systematik och överblick. De enskilda patrullerna styrdes av egna initiativ.
- ***Alla polisresurser sattes inte in***. Den polispersonal som fanns tillgänglig utnyttjades bara delvis.
- ***Poliser i tjänst fick inte reda på vad som hänt.*** Det förblev under flera timmar okänt för många polismän i tjänstgöring på olika håll i Stockholm att statsministern hade blivit skjuten på öppen gata och att en beväpnad mördare befann sig på flykt från brottsplatsen.
- ***Ingen allmän avspärrning genomfördes***. Inte heller några mer begränsade, systematiska åtgärder av typen spärrning av gator eller områden i närheten av brottsplatsen, organiserad kontroll av fordon vid utfarterna eller liknande utfördes.
- ***Andra polisdistrikt underrättades inte***. Någon underrättelse om mordet gick i inledningsskedet inte ut till andra polisdistrikt, vare sig till de närmast angränsande distrikten eller andra distrikt inom länet eller i landet i övrigt.
- ***Avspärrningen och bevakningen av brottsplatsen var otillräcklig.*** När den egentliga brottsplatsundersökningen skulle göras på morgonen efter mordet hade människor kunnat beträda mordplatsen och kasta in saker på denna.
- ***Befälsförhållandena var oklara.*** Samordningen och ledningen av verksamheten under mordnatten brast på viktiga punkter. Det var oklart vem som hade ansvaret. Polismyndighetens tjänstgörande

[10] Jfr SOU 1987:14 s. 31 f.

högsta ledning ingrep inte aktivt i verksamheten när den kom till sambandscentralen.

- ***Dokumentationen i sambandscentralen*** av de åtgärder som vidtogs var bristfällig.
- ***Rikslarm gick inte ut – när det gick ut var det fel.*** När det efter ungefär två och en halv timma sändes ut skedde det utan ledningens kontroll. Det angav två gärningsmän. Nytt rikslarm sändes ut vid femtiden på morgonen. Även det innehöll uppgifter som inte beaktade allt som var känt.

Bakom dessa sammanfattande punkter fanns ett av Juristkommissionen väl beskrivet kaos. Det genomgående är bristen på beredskap. Ett illustrativt exempel gäller förhållandena på sambandscentralen. Sambandscentralen hade ett särskilt ledningsrum för stora händelser. När verksamheten skulle flyttas dit lyckades man inte koppla in den utrustning man behövde. I stället fick en särskilt tillkallad tekniker inväntas. Rummet var således inte förberett.

I en övergripande beskrivning konstaterade Juristkommissionen att en händelse av detta slag naturligtvis ställde mycket stora krav:[11]

> Inte minst måste man räkna med att det inträffade skulle komma att påverka alla dem som själva hade att delta i polisens arbete och att följden skulle kunna bli stress och oreda. Med hänsyn bl.a. till detta måste ställas särskilt höga krav på en fast och kunnig ledning. Det är i en sådan situation dessutom väsentligt att man lugnt och effektivt följer fastställda verksamhetsrutiner, så att förvirring inte bryter ut och väsentliga åtgärder glöms bort eller utförs på ett oriktigt eller ofullständigt sätt.

Parlamentariska kommissionen kommenterade Juristkommissionens granskning i denna del på följande sätt:[12]

> De brister i Stockholmspolisens verksamhet under mordnatten som juristkommissionen pekat på är allvarliga. Det är klart att enskilda polismän eller avdelningar inom polisen trots det gjorde goda insatser. Ett helhetsomdöme måste ändå bli att polisen inte fungerade tillfredsställande under de viktiga timmarna närmast efter mordet på statsministern. Det omdömet drabbar i första hand arbetet på sambandscentralen. Den handfallenhet och förvirring som präglade verksamheten där är uppseendeväckande.
>
> Vi är förvånade över att verksamheten fungerade så dåligt. Man befann sig i Sveriges största och mest välutrustade ledningscentral för polisverk-

[11] SOU 1987:14 s. 56.
[12] SOU 1988:18 s. 44 f.

> samhet. Polisen hade goda personalresurser till sitt förfogande. Det fanns en nyligen utarbetad plan för polisinsatser för grova våldsbrott. Förutsättningarna för en effektiv ledning av verksamheten bör ha varit goda. Det har sagts att polismännen drabbades av handlingsförlamning på grund av situationens allvar. En annan förklaring som anförts är att verksamheten blockerades av inkommande telefonsamtal. Dessa förklaringar kan vi inte acceptera. Polisverksamheten skall fungera även i sådana situationer. Det går inte att förklara bort att den främsta orsaken till bristerna är att de personer som närmast hade att svara för ledningen av polisens insatser inte skötte sitt arbete på ett godtagbart sätt.

Parlamentariska kommissionen ansåg alltså att det var enskilda befattningshavares tillkortakommanden – inkompetens – som var den viktigaste förklaringen till att ledningsarbetet i sambandscentralen fungerade så illa. I det följande pekade man som exempel på den oklarhet som skapades när biträdande länspolismästaren Gösta Welander och polisöverintendenten Sune Sandström anlände till sambandscentralen:[13]

> Dessförinnan hade Koci (kommissarie som mordkvällen tjänstgjorde som befäl vid sambandscentralen, vår anmärkning) ansvarat för verksamheten där. Det förefaller ha varit klart för alla inblandade att Welander vid sin ankomst tog över befälet från Koci. Men det var inte klart hur arbetsuppgifterna skulle fördelas. Koci utgick från att han inte längre skulle ha befattning med mordet medan Welander och Sandström förutsatte att han fortsatte med dessa arbetsuppgifter. I realiteten leddes sambandscentralens verksamhet avseende mordet även efter Welanders och Sandströms ankomst av de polisinspektörer som tjänstgjorde som operatörer. Det är självklart att sådana oklarheter i fråga om fördelning av arbetsuppgifter och ansvar inte får förekomma. Det hade ålegat Welander att klargöra hur arbetet skulle fördelas. Vidare förefaller varken Welander eller Sandström ordentligt ha satt sig in i hur arbetet förlöpte. Om de hade gjort det skulle de rimligen exempelvis ha föranstaltat om rikslarm tidigare än som skedde.

Parlamentariska kommissionen fortsatte med konstaterandet att inte bara Welander och Sandström visat bristande kompetens utan att det gällde även på lägre nivåer i sambandscentralen. ”Det sammanfattande intrycket av verksamheten är dåligt”, skrev man och fortsatte: ”Vi har frågat oss hur det kan komma sig att personalen vid landets största polismyndighet inte kunde sköta sitt arbete på ett godtagbart sätt.”[14] Kommissionen, som sade sig inte ha funnit något som tydde på att det just vid detta tillfälle skulle ha rått i något avseende speciella för-

[13] SOU 1988:18 s. 45 f.
[14] A.a.s. 46.

hållanden som kunde föranleda sämre resultat än annars, drog slutsatsen att polisledningen i Stockholm inte upprätthållit erforderlig kompetens hos personalen på sambandscentralen.

1.3.3 Organisationen av brottsutredningen

Den inledande organisationen av spaningsarbetet

Under mordnatten hade biträdande länspolismästaren Gösta Welander ansvaret för polisens arbete.[15] När länspolismästaren Hans Holmér anlände på förmiddagen den 1 mars övertog han ledningen samt började omgående samordna och organisera polisarbetet. Han skapade den s.k. ledningsgruppen. I denna ingick ett antal chefspersoner, som företrädde avdelningar som skulle vara engagerade i mordutredningen.[16] Ledningsgruppen speglade alltså sammansättningen av den polisstyrka som engagerades. I gruppen ingick också en representant (”observatör”) från Justitiedepartementet, departementsrådet Klas Bergenstrand.

Gruppen tog form redan den 1 mars. Något formellt beslut om dess tillblivelse och sammansättning synes inte ha fattats. Den torde ha varit ett resultat av Hans Holmérs fortlöpande överväganden.

Som exempel kan nämnas bakgrunden till att en representant för Justitiedepartementet kom att ingå. Klas Bergenstrand fick på morgonen den 1 mars av statssekreteraren Harald Fälth i uppdrag att ta kontakt med polisledningen för att skaffa information om spaningsläget. Det ledde till att han inbjöds till polishuset av Gösta Welander. Bergenstrand begav sig dit efter att ha fått klartecken från Harald Fälth. Justitieministern Sten Wickbom fick information om arrangemanget och gav sitt tysta samtycke. ”Några principiella överväganden i fråga

[15] Det är Juristkommissionens slutsats, däremot verkar inte Welander själv ha velat vidgå det. Den vakthavande kommissarien vid sambandscentralen, Koci, ansåg dock att han lämnade över till Welander då denne anlände till sambandscentralen 00.30. Jfr även Parlamentariska kommissionens synpunkter, refererade ovan. En liknande oklarhet fanns i inledningen av åklagararbetet, då beredskapsåklagaren ansåg att K.G. Svensson tagit över, medan denne utgick från att ärendet låg kvar på beredskapsåklagaren (se SOU 1987:14 s. 55).

[16] Från polismyndigheten i Stockholm ingick chefen för kriminalavdelningen, polisöverintendent Hans Wranghult, samt cheferna för spaningssektionen, polisintendent Lennart Pettersson, våldsroteln, kommissarie Nils Linder, och tekniska roteln, kommissarie Vincent Lange. Från Rikspolisstyrelsen ingick rikskriminalens chef, polisöverintendent Tommy Lindström, och en byråchef vid säkerhetspolisen, Per-Göran Näss.

om regeringens inhämtande av information från polisen på detta sätt under den fortsatta mordutredningen gjordes inte då", skriver Juristkommissionen.[17] När Hans Holmér anlände anmälde Bergenstrand sin närvaro. Hans Holmér tyckte det var bra att departementet fanns på plats med en representant. Senare under dagen hade Hans Holmér en kontakt med justitieministern varvid det överenskoms att Bergenstrand skulle fungera som kontaktman mellan polisen och regeringen. Juristkommissionen konstaterar att något formellt beslut angående detta uppdrag aldrig fattades.[18]

Allt detta skedde alltså formlöst i ett sammanhang under mordutredningens första dag.

Ledningsgruppen synes ha trätt i funktion omgående efter det att Hans Holmér övertagit ansvaret. Från den 3 mars fördes protokoll vid sammanträdena.

Formerandet av ledningsgruppen följde inte någon i förväg beslutad beredskapsplan. Det var alltså fråga om en organisation *ad hoc*. Den beredskapsplan som fanns (1973 års beredskapsplan) hade kommit ur bruk. Den hade inte ersatts av någon motsvarande planläggning. Juristkommissionen:[19]

> Man hade enligt polisledningen helt allmänt gjort erfarenheten att det är effektivare och lämpligare att från gång till annan bygga upp och anpassa en organisation av polisens spanings- och utredningsarbete med hänsyn till de krav som ställs i varje enskilt fall. Polisledningen har nämligen inom sig en särskild beredskap för att ingripa i viktigare fall och kan då, när det behövs, skapa en ledning och en lämpligt anpassad organisation på lägre nivåer efter vad situationen bedöms kräva.

Juristkommissionen fann inte anledning till några principiella invändningar mot sättet att organisera och leda polisens spaningsverksamhet under det intensiva uppbyggnadsskedet allra närmast efter brottet.[20] Därvid reserverade sig dock Juristkommissionen såvitt gällde frågan om ansvaret för spaningarna borde ha legat hos Stockholmspolisen eller hos Rikspolisstyrelsen. Bedömningen omfattade inte heller den allmänna frågan om behovet av en beredskapsplan. Men Juristkommissionens inställning innebar alltså att man godtog ett "lagande efter läglighet" under den första dynamiska perioden direkt efter brottet.

[17] SOU 1987:72 s. 186.
[18] A.a.s. 185 f.
[19] A.a.s. 85.
[20] Jfr a.a.s. 83 och 87.

Den fortsatta organisationen av brottsutredningen

Polisarbetets inledande och övergripande organisation har framgått ovan. Den ledningsgrupp som hade formerats redan 1 mars kom att bestå i huvudsak oförändrad under lång tid, knappt ett år (till 5 februari 1987). Den sammanträdde till en början två gånger per dag och höll sammanlagt över 500 sammanträden. Sammanträdena protokollfördes och spelades in på band.

Organisationen – ”ad hoc-modellen” – innebar att arbetet leddes av polismyndigheten i Stockholm med biträde av Rikspolisstyrelsen. Den bestod alltså av vissa delar från vardera av dessa myndigheter. Åklagarväsendet var inte heller fortsättningsvis representerat vare sig genom Åklagarmyndigheten i Stockholm eller Riksåklagaren. Chef för ledningsgruppen var länspolismästaren i Stockholm, dvs. Hans Holmér.

I en ”normal” brottsutredning med inslag motsvarande denna skulle det ha funnits en förundersökningsledare, med samlat ansvar för utredningen, och en spaningsledare. Därtill skulle det ha funnits en polischef. Ad hoc-modellen innebar att alla dessa funktioner samlades hos en person.

Rikspolisstyrelsen är central förvaltningsmyndighet för polisväsendet och har alltså inte som huvuduppgift att själv leda spanings- och annan brottsutredningsverksamhet. Rikspolisstyrelsen får emellertid enligt sin instruktion leda polisverksamhet i vissa fall. Det gäller brott mot rikets säkerhet liksom spaning mot narkotikabrottslighet, ekonomisk brottslighet och annan brottslighet om den är av särskilt grov beskaffenhet och har riksomfattande karaktär eller internationell anknytning eller om det annars finns särskilda skäl för det. Den dåvarande rikspolischefen, Holger Romander, hade enligt Juristkommissionen uppfattningen att mordutredningen borde ha lagts på Rikspolisstyrelsen men att instruktionen inte medgav detta. Ett övertagande hade dessutom krävt ett regeringsbeslut om förstärkning av Rikspolisstyrelsens resurser. Romander aktualiserade inte frågan med företrädare för regeringen.

Centrum för det operativa arbetet under ledningsgruppen utgjordes av Stockholmspolisens våldsrotel. Som organisationen såg ut fanns det ingen spaningsledare vid våldsroteln. I likhet med Stockholmspolisen som helhet saknade våldsroteln en fungerande beredskapsplan; det fanns vid roteln, konstaterade Juristkommissionen, ”inte --- ens en översiktlig beredskapsplanläggning som praktiskt fungerade”.[21] Trots att flera andra avdelningar vid Rikspolisstyrelsen var engagerade i

[21] A.a.s. 154.

utredningen användes inte rikskriminalens våldsrotel. Den förklaring till detta som Juristkommissionen fann var[22]

> att det var ”känsligt” att utnyttja roteln med hänsyn till någon form av rivalitet mellan rikskriminalsektionens och Stockholmspolisens våldsrotlar, men framför allt med hänsyn till att rutiner och arbetsmetoder hade utvecklats olika inom de båda enheterna och att detta försvårade ett praktiskt samarbete.

Åklagarväsendet involverades i mordutredningen på mordnatten genom kontakter mellan polisen och beredskapsåklagaren i Stockholm (kammaråklagaren Marianne Lundgren). Chefsåklagaren K.G. Svensson fick den 1 mars i uppdrag att svara för de åklagaruppgifter som kunde bli aktuella, t.ex. beslut om tvångsmedel. Han tog kontakt med Stockholmspolisens våldsrotel och säkerhetspolisen.

Enligt reglerna i rättegångsbalken skall en förundersökning ledas av åklagare så snart någon skäligen kan misstänkas för brottet eller då det ”är påkallat av särskilda skäl”. Att en förundersökning oftast startar hos polisen är naturligt och ofrånkomligt. Såvida den inte läggs ned uppkommer emellertid förr eller senare tidpunkten då åklagare skall inträda som förundersökningsledare, det s.k. åklagarinträdet. Det är ytterst åklagaren som beslutar om när åklagarinträde skall ske. K.G. Svensson valde inledningsvis att inte inträda som förundersökningsledare. Han gjorde inga anspråk på att ta del i ledningsgruppens arbete och det togs heller inga initiativ från gruppens sida för att etablera en kontakt. Svenssons position under denna tid ter sig för en utomstående oklar. Själv protesterade han mot att han fick ”agera beredskapsåklagare”. De facto var han förundersökningsledare ”stand-by”. Formellt synes det motsvara den position en åklagare intar sedan polisen enligt det s.k. fördelningscirkuläret underrättat åklagare om att en förundersökning avseende ett allvarligt brott inletts.[23]

Den 6 mars 1986 riktades misstankar mot den 33-årige Viktor G. K.G. Svensson inträdde då som förundersökningsledare, dock endast såvitt avsåg misstankarna mot Viktor G. Därmed infördes ett delat förundersökningsledarskap; förundersökningsledare i övrigt var fortfarande Hans Holmér. Detta förhållande bestod fram till den 1 maj, då överåklagaren i Stockholm Claes Zeime beslöt att hela förundersökningsledarskapet skulle ligga hos åklagare. Han påtog sig själv den del Hans Holmér tidigare svarat för, medan Svensson stod kvar som förundersökningsledare såvitt avsåg Viktor G. Den 16 maj lade Svensson ned denna ”sin” del av förundersökningen och avskrev

[22] A.a.s. 158.
[23] Jfr a.a.s. 293.

misstankarna mot Viktor G. Efter den 16 maj var förundersökningsledarskapet således samlat hos Claes Zeime.

Frågan om delat förundersökningsledarskap aktualiserades igen efter det s.k. tillslaget den 20 januari 1987 (”Operation Alfa”), då polisledningen i diskussioner inför regeringen föreslog att förundersökningen avseende det som då kallades huvudspåret, dvs. PKK-utredningen, skulle ligga under polisen, medan det övriga skulle ligga under åklagare. Någon sådan uppdelning kom dock aldrig till stånd.

Förundersökningsledarskapets innebörd och avgränsning var ett återkommande stridsämne under hela det första utredningsåret. Som förundersökningsledare i Viktor G-delen hade K.G. Svensson svårigheter att få sina order utförda. Det kunde gälla önskemål om att göra provskjutningar med vapen hos Försvarets forskningsanstalt, FOA, efterlysa vittnen som åberopats av Viktor G från café Mon Chéri, sökning efter kulhål i fasaderna vid brottsplatsen eller tillgång till protokoll från obduktionen och förhör med Lisbeth Palme. Likartade problem ansåg sig åklagargruppen ha haft under sommaren och hösten 1986, då man bl.a. krävde kompletterande utredning beträffande vad som tilldragit sig vid biografen Grand och den s.k. Grandmannen. Enligt åklagarna var de utsatta för upprepad obstruktion från polisens sida. Vid planeringen av tillslaget den 20 januari förekom ett direkt åsidosättande av de order som åklagarna i egenskap av förundersökningsledare givit angående tvångsmedelsanvändning. Polisledningens bild av samarbetet var delvis en annan, men det står klart att åklagare och polis genomgående hade olika syn på vem som var ansvarig för vad och vem som hade att rätta sig efter vem.

Rikspolisstyrelsen eller Stockholmspolisen?

Borde Rikspolisstyrelsen ha övertagit ledningen och ansvaret för mordutredningen? Som framgått skulle det ha varit rikspolischefens principiella uppfattning att så borde ha skett, men att lagen inte medgav detta. Juristkommissionens ställningstagande i denna fråga ter sig en aning svävande, men det står klart att kommissionen tvekade att sätta sig till doms över den ordning som valdes.

I de resonemang som redovisas framförs flera argument för att ledningen borde ha lagts hos Rikspolisstyrelsen. Följande bedömning avrundar argumentationen:[24]

> Enligt vår mening kan det sättas ifråga om inte rikspolisstyrelsen redan på de grunder som finns angivna i styrelsens instruktion kunde ha övertagit

[24] A.a.s. 215.

> polisledningen i detta fall. Gärningen synes på goda skäl kunna betecknas som ett brott mot rikets säkerhet. (---)

Samtidigt framstod inte behovet av ett centralt ledningsansvar som särskilt starkt, enligt Juristkommissionen, eftersom samarbetet enligt uppgift skulle ha flutit väl mellan de olika polisenheterna. Innan misshälligheterna mellan polis och åklagare ledde till en förändring av organisationen fanns det därför inte några skäl för att flytta över ledningsansvaret till Rikspolisstyrelsen. Det resonemang som Juristkommissionen för i detta sammanhang är innehållsrikt men inte entydigt.[25] Det ger ett intryck av att Juristkommissionen egentligen ansåg att det bästa hade varit om Rikspolisstyrelsen övertagit ansvaret. I sammanfattningen återkommer dock den samlade bedömningen att det inte var fel att låta ansvaret ligga kvar hos Stockholmspolisen.[26]

En angränsande fråga gällde anlitandet av Rikspolisstyrelsens våldsrotel. Juristkommissionen noterade att roteln kunde utnyttjas för förstärkning i hela landet, men att det sällan hade förekommit att den tagits i anspråk i något av storstadsdistrikten. De skäl som angetts för att roteln nu inte utnyttjades – dvs. att det skulle ha berott på ”rivalitet” och samordningsproblem – var enligt Juristkommissionen inte acceptabla; om det fanns hinder av det slaget måste det ankomma på myndigheterna att undanröja dem för framtiden. Sammantaget var det enligt Juristkommissionen en brist att den kunskap och erfarenhet som fanns vid de båda enheterna – dvs. våldsrotlarna vid rikskriminalen och Stockholmspolisen – inte kunde utnyttjas gemensamt.

Parlamentariska kommissionen konstaterade kort att många skäl talade ”för att det var riktigt att polismyndigheten i Stockholm ledde polisarbetet i brottsutredningen” och förde därutöver resonemang kring hur samordningsfrågor skulle kunna lösas i framtiden.[27] På annat ställe framgår att kommissionens principiella uppfattning var att Rikspolisstyrelsen inte skall utöva polisledning.[28] Samtidigt påpekades att regeringen är oförhindrad att i särskilda fall uppdra åt Rikspolisstyrelsen att leda viss polisverksamhet. Det är möjligt att den parlamentariska kommissionen med detta ville ha sagt att det hade varit regeringens sak att ta ställning till hur brottsutredningen skulle ledas. I alla händelser påpekades i sammanhanget att regeringen utnyttjat denna möjlighet i sitt beslut den 5 februari 1987, som just hade innebörden att

[25] A.a.s. 215 ff.
[26] A.a.s. 220. Se också reservationen på s. 87, apropå den inledande organisationen.
[27] SOU 1988:18 s. 116.
[28] A.a.s. 50.

Rikspolisstyrelsen skulle leda polisverksamheten i anledning av mordet.[29]

Ad hoc-organisation eller enligt beredskapsplan?

Som framgått ovan var det polisledningens mening att organisationen bör sättas samman ”ad hoc” vid händelser av detta slag; beredskapsplanen hade kommit ur bruk och bakom detta låg ett medvetet ställningstagande. Juristkommissionen sade sig inte ha underlag för att påstå att detta synsätt allmänt sett är fel. ”Det synes förnuftigt nog att man skall kunna lägga upp verksamheten i stort och avpassa resurserna efter vad som krävs i det enskilda fallet”, fortsatte Juristkommissionen.[30] Men detta var inte detsamma som att beredskapen längre ned, inom de deltagande enheterna, var tillfredsställande. I en beskrivning av vad som krävs vid utredandet av s.k. spaningsmord skriver Juristkommissionen:[31]

> I motsats till vad som gäller för de allra flesta andra typer av brottsutredningar kräver utredningen av ett s.k. spaningsmord som regel en fastlagd organisation och inarbetade rutiner för att ha förutsättningar att fungera väl. En orsak härtill är den stora resursinsats som brukar förekomma i inledningsskedet och som i sig ställer särskilda krav på samordning och ledning. En annan är att arbetet kan komma att löpa under mycket lång tid och att kraven på dokumentation av detaljuppgifter därför är större än annars. Ett snabbt och rutinerat igångsättande av spaningsarbetet i inledningsskedet är mycket betydelsefullt.

På annat ställe anför Juristkommissionen som en ”allmän synpunkt”:[32]

> att det otvivelaktigt är en styrka i polisarbetet, inte minst i ovanliga och pressade situationer, om man kan falla tillbaka på tidigare planläggning och på inträngade roller och rutiner. Det må visserligen vara riktigt att det också behövs flexibilitet och förmåga att anpassa verksamheten till vad en ny och oväntad situation kräver. Likväl innebär det, här som i andra sammanhang, vissa risker att improvisera.

Redan ordvalet – ”improvisera” – synes uttrycka ett visst avståndstagande. Juristkommissionen sade sig inte heller för sin del ha blivit övertygad om att det sakligt sett fanns tillräckliga skäl att efter det in-

[29] A.st.
[30] SOU 1987:72 s. 85.
[31] A.a.s. 135.
[32] A.a.s. 92.

ledande skedet bedriva brottsutredningsarbetet med en sådan ledningsorganisation och ett sådant direkt deltagande av polismyndighetens högsta ledning som det blev fråga om. En risk med att ”improvisera” som Juristkommissionen särskilt uppmärksammade var att det i en stor verksamhet kan bli svårt att få den tillskapade organisationen att slå igenom och fungera (se även nedan under rubriken *Informationsfrågor*). Det kan uppstå oklarheter och missförstånd. Enligt polisledningen skulle det inte ha uppstått några oklarheter. Juristkommissionen ifrågasatte detta och pekade på att det aldrig lämnades någon samlad och dokumenterad information om spaningsorganisationen och om ansvars- och uppgiftsfördelningen mellan ledningsgrupperna och de medverkande enheterna. ”Saken blev rimligen inte bättre av att ledningsgruppens uppgifter ändrades och att dess befattning med spaningsledningen efterhand blev en annan än den ursprungligen avsedda”, uttalade Juristkommissionen vidare.[33]

Den uttalade kritiken mot förhållandena längre ned i organisationen tog sikte på beredskapen inom våldsroteln. Juristkommissionen anförde:[34]

> Det kan naturligtvis göras gällande att en så stor myndighet som polismyndigheten i Stockholm har sådana resurser att man kan klara av det mesta utan att behöva en särskild beredskapsplan eller speciella rutiner för hur arbetet skall organiseras i ett enskilt ärende. Vi menar att vad som faktiskt inträffade visar att ett sådant påstående inte är hållbart. Mycket talar för att förutsättningarna för att snabbt organisera de vitala funktionerna på våldsroteln, tipsmottagning och registrering, skulle ha varit väsentligt bättre om man hade haft en fungerande planläggning.
>
> (---) Enligt vår mening kom verksamheten i inledningsskedet i högre grad än som kan förklaras av den extraordinära situationen som sådan att präglas av improvisation och brist på organisatorisk stabilitet.

Ansvaret för dessa brister, som måste ha bedömts som allvarliga, vilade enligt Juristkommissionen på ledningen för kriminalavdelningarna, men ytterst måste det ”utgöra länspolismästarens ansvar att Stockholmspolisens beredskap inför en extraordinär händelse är tillfredsställande”.[35] Bedömningen slutade med följande entydiga principförklaring:[36]

[33] A.a.s. 93.
[34] A.a.s. 154.
[35] A.st.
[36] A.a.s. 155.

> Finns det invanda rutiner innebär det, enligt vårt sätt att se saken, att man kan utgå från att alla som deltar i utredningen i princip arbetar på samma sätt, att det är klart vem som svarar för en viss uppgift och att den rutinerade personalen snabbt kan sätta mindre erfarna polismän in i deras uppgifter. Framför allt vid extraordinära händelser är det alltid en fördel om man har fasta rutiner för hur arbetet skall organiseras och hur vissa åtgärder som erfarenhetsmässigt krävs skall genomföras.

Det kan i detta sammanhang noteras att *Justitiekanslern* i sitt granskningsbeslut från december 1986 tycks ha utgått från felaktiga uppgifter rörande spaningsarbetets organisation. Enligt Justitiekanslern skulle nämligen ledningsgruppen enligt uppgift ha organiserats ”enligt en i förväg uppgjord plan”.[37]

Ledningsgruppens sammansättning

Ledningsorganisationens sammansättning speglade de deltagande enheterna, med undantag för att regeringen hade en representant utan att vara operativt engagerad och att åklagarväsendet inte hade någon representant trots att man i vart fall beredskapsvis deltog operativt. Juristkommissionens synpunkter på regeringens roll behandlas senare. Frågan om åklagarväsendets roll hänger samman med den om förundersökningsledarskapet. Men man kan också ställa frågan om en ad hoc-organisation av det slag som sattes upp borde ha innefattat en åklagare och om detta hade kunnat påverka händelseförloppet.

Frågan berörs på flera ställen i Juristkommissionens huvudrapport. Det konstateras att den åklagare som utsetts, K.G. Svensson, inte tog några initiativ till att medverka i ledningsgruppen. Det konstateras också att inte heller ledningsgruppen tog några initiativ i den riktningen. Juristkommissionen bedömde det vidare som ett ”grundfel” att ”polisens arbete organiserades och fick sin ledningsstruktur utan något som helst inflytande för åklagarsidan”.[38] Skulden för att det blev så lade Juristkommissionen på bägge parter: ”Spaningsarbetet synes på båda håll ha betraktats som en uppgift enbart för polisen.”[39] Att polisen inte var särskilt angelägen om att åklagarna medverkade i ledningsgruppens arbete är rikligt belagt.[40] Men Juristkommissionen synes ha lutat åt att

[37] JK-Beslut 1986 s. 146.
[38] SOU 1987:72 s. 104.
[39] A.st.
[40] Hans Holmér uttalade i och för sig inför Juristkommissionen att Svensson borde ha ingått i ledningsgruppen. Juristkommissionen ansåg dock att det uttalandet i inte ringa mån tedde sig ”som resultat av senare eftertanke, när

det i första hand ålegat åklagarsidan att se till att en åklagare deltog i ledningsgruppens arbete.[41] Även om man från åklagarhåll hade ifrågasatt det meningsfulla i ett sådant arrangemang, skulle det enligt Juristkommissionen ha varit till nytta för utredningen:[42]

> Blotta närvaron skulle --- ha inneburit en markering av åklagarens roll och ansvar under förundersökningen, oavsett om åklagaren hade inträtt som förundersökningsledare eller inte men i all synnerhet sedan detta väl hade skett.[43]

En annan effekt av organisationens sammansättning som Juristkommissionen ställde sig kritisk till gällde säkerhetspolisens roll. Förundersökningsledaren Hans Holmér hade inget inflytande över säkerhetspolisen (dåvarande säkerhetsavdelningens) verksamhet i fråga om terrorismbekämpning. Samtidigt hade huvuddelen av denna personal ställts till Hans Holmérs förfogande. Detta var enligt Juristkommissionen en ovanlig situation som kunde skapa oklarhet. Den aktualiserades i samband med att misstankar riktades mot medlemmar i PKK.

Hans Holmérs ställning

Hans Holmér intog inledningsvis ställning som såväl polischef, förundersökningsledare och som spaningschef. Dessa tre funktioner intas som framgått normalt av tre personer. Sedan Claes Zeime inträtt som förundersökningsledare den 1 maj hade Hans Holmér formellt sett inte denna funktion. Av Juristkommissionens redogörelse framgår emellertid att han reellt sett behöll den i flera hänseenden.

Juristkommissionen konstaterade att de aktuella funktionerna ibland kan fullgöras av en och samma person, t.ex. kan det förekomma att en polischef också är förundersökningsledare. Det kunde dock ifrågasättas

---

Holmér såvitt vi har kunnat finna inte kom med något sådant önskemål eller förslag när saken var aktuell" (a.a.s. 118). Däremot konstaterade Juristkommissionen att Hans Holmér föreslog att Claes Zeime skulle ingå, sedan denne senare hade inträtt som förundersökningsledare; Claes Zeime skulle dock inte ha funnit skäl till detta.

[41] A.a.s. 105.

[42] A.st.

[43] Uttalandet går inte helt ihop med vad som sägs på s. 126, där det slås fast att åklagarna ytterst "haft rätt att vägra att samarbeta med en på visst sätt sammansatt spaningsledning som åklagarna efter gjorda erfarenheter inte fann lämplig från förundersökningsresultatets synpunkt".

”om det var lyckligt att på detta sätt samla alla de viktigare ledningsfunktionerna på samma ställe, i sista hand hos Holmér personligen”.[44]

Juristkommissionen fäste till en början uppmärksamhet på att modellen innebar att den normala kontroll- och tillsynsfunktionen föll bort; när chefen själv deltog i spaningsarbetet fanns det ingen ”högre instans” dit eventuella konflikter och intressemotsättningar kunde ”hissas” för ett auktoritativt avgörande. Detta hade betydelse när konflikter uppstod mellan polisledningen och åklagarna. ”Varje god organisation måste ha en möjlighet att snabbt och auktoritativt lösa tvister”, uttalade Juristkommissionen och kritiserade därmed maktansamlingen hos Hans Holmér, som innebar att åklagarna saknade en polisledning att vända sig till med sina klagomål.[45]

Att Hans Holmér tog på sig rollen som spaningschef innebar enligt Juristkommissionen att denna uppgift hamnade för högt upp i organisationen.[46] Det hade varit bättre för åklagarna, om spaningschefen hade funnits längre ned i organisationen. Det operativa arbetet vid Stockholmspolisens våldsrotel skulle vidare ha fungerat bättre om spaningen hade letts på den nivån. Juristkommissionen återgav i det sammanhanget uttalanden om att ”utredningsarbetet bedrevs över huvudet på dem som hade verklig erfarenhet av kvalificerat spanings- och utredningsarbete”.[47]

Enligt Juristkommissionen ledde arrangemanget också till att det uppstod oklarheter i ansvarsfördelningen.[48] Den oklarhet som uppstod kring konfrontationerna i Viktor G-avsnittet var enligt Juristkommissionen en följd av att det saknades en spaningschef med samordningsansvar längre ned i organisationen.

Som redan nämnts ansåg Juristkommissionen att Hans Holmér i realiteten uppträdde som förundersökningsledare inte bara när han formellt hade den ställningen utan även sedan Claes Zeime i maj 1986 hade beslutat att själv ta över ledningen. Detta underbyggs utförligt i rapporten.[49] Hans Holmérs agerande fördöms som oförenligt med gällande rätts fördelning av ansvar och befogenheter mellan åklagare och polis. Även hans försvar underkändes:[50]

[44] SOU 1987:72 s. 87.
[45] A.a.s. 88.
[46] A.a.s. 91, 156 och 161.
[47] A.a.s. 91.
[48] A.a.s. 156.
[49] A.a.s. 121.
[50] A.st. Se även s. 122 f där kritiken upprepas och utvecklas i samma skarpa ordalag.

> Den logiska konsekvensen av hans resonemang är ju att en polischef eller spaningsledare har rätt att ta över förundersökningsledningen och sätta åklagaren åt sidan, bara han är tillräckligt övertygad om att han själv gör de rätta bedömningarna.

Juristkommissionen återgav uppgifter om att Hans Holmérs styre var så enväldigt att ”det mer eller mindre kvävde självständighet och egna initiativ hos polisbefäl på lägre nivåer och hos personalen i övrigt”. Om Hans Holmér sades: ”Det var hans vilja som dominerade, det var han som bestämde och någon egentlig diskussion förekom inte, ingen ville eller vågade opponera sig”.[51] Juristkommissionen distanserade sig något från dessa utsagor, men sammanfattade i en central passus ett eget omdöme om Hans Holmér, ett omdöme som med dagens kunskapsläge har en djupare innebörd än när det skrevs:[52]

> Att Holmér utövade sin ledning av verksamheten på ett mycket viljestarkt och dominerande sätt och att utredningsarbetet i hög grad fick sin inriktning som en följd av hans personliga övertygelser kan enligt vår mening inte gärna bestridas. Därtill är de redogörelser som har lämnats oss till sin innebörd, om än inte i ton och nyanser, alltför samstämmiga och vittnesbörden i övrigt alltför entydiga. Det är inte rimligt att tro att alla inom polisledningen eller inom polisorganisationen i övrigt i alla enskildheter eller ens i de stora dragen hade samma uppfattning som Holmér. Därifrån är dock steget ganska långt till att påstå att ledningen utövades så att brottsutredningen på något allvarligt sätt blev lidande på det. Den som inte har facit i sin hand, sedan brottet klarats upp, kan inte heller ge något alldeles säkert svar på denna fråga.

Parlamentariska kommissionen instämde i Juristkommissionens bedömningar.[53] Emellertid tycks man ha hyst viss förståelse för att det krävdes ”en organisation utöver den vanliga” för att administrera denna utredning. Till det som kunde kritiseras hörde att så stor del av det egentliga polisarbetet leddes av ledningsgruppen:[54]

> Det innebar att de erfarenheter och kunskaper som fanns hos de professionella mordutredarna på våldsroteln inte kom att utnyttjas fullt ut. Att polisen i den största mordutredning som har förekommit organiserade sig på ett sådant sätt var enligt vår mening inte försvarligt. Det var inte heller försvarlig att arbetet organiserades så att polismyndighetens chef under lång tid helt engagerades i mordutredningen. Chefens ordinarie

[51] A.a.s. 91.
[52] A.a.s. 92.
[53] SOU 1988:18 s. 62 ff.
[54] A.a.s. 64.

> funktioner – till vilka spanings- och utredningsarbete inte hör – är allt för viktiga för att han skall tillåtas bli uppbunden på det sätt som nu skedde.

Hanteringen av polisärenden

Juristkommissionen behandlar anmälningar mot polismän på två ställen i sin rapport.[55] Juristkommissionen noterade att det redan de första dagarna efter mordet kom in tips om polismän och att utredningen av sådana tips i den senare diskussionen i massmedia fått den sammanfattande benämningen ”polisspåret”. Utredningen omfattade vid tidpunkten trettiotalet polismän. Åtskilliga av tipsen tog sikte på att den utpekade polisen var lik någon av ”fantombilderna”, eller pusselbilderna, som de kallades av Juristkommissionen.

Enligt Juristkommissionen hade det av ledningsgruppen beslutats att dessa tips skulle handläggas vid dåvarande säkerhetsavdelningen, med byråchefen Per-Göran Näss som huvudansvarig. Per-Göran Näss redovisade utredningsresultaten till Hans Holmér, som gjorde den slutliga bedömningen. Utredningen låg inte under åklagare innan Claes Zeime den 1 maj tog över förundersökningsledarskapet. Samtliga tips föredrogs för Claes Zeime i september 1986; de flesta var då redan avförda från fortsatt handläggning.

Juristkommissionen godtog den valda ordningen där utredningen i denna del lagts på säkerhetsavdelningen under en erfaren byråchef som Per-Göran Näss. Man konstaterade vidare att tipsen rörande polismän inte behövde ha gett grund för någon egentlig misstanke och anförde allmänt:[56]

> De tips som kommer in vid ett spaningsmord har en delvis annan karaktär än en anmälan om brott. Det rör sig som regel om uppgifter om iakttagelser vilkas samband med brottet kan vara ganska oklara. Sådana tips ger som regel inte grund för någon egentlig misstanke. Inom ramen för förundersökningen bearbetas de olika tipsen. De läggs så småningom till handlingarna när utredningen i den delen inte kan föras längre. Även om ett tips anses som färdigbearbetat vid en viss tidpunkt kan det tas upp på nytt så snart det finns anledning till det, t.ex. därför att det har kommit fram nya uppgifter. Att ett tips läggs åt sidan kan inte jämföras med t.ex. att en förundersökning som baserar sig på en brottsanmälan läggs ned.

Att enskilda tips av detta slag läggs åt sidan är inte detsamma som att en faktisk brottsmisstanke utretts och avskrivits. Det finns alltså inte

[55] SOU 1987:72, kort på s. 73 och något mer fylligt på s. 158 ff.
[56] A.a.s. 160.

något krav på att åklagare skall kopplas in för ett ställningstagande. Enligt Juristkommissionen kunde man emellertid ändå ställa sig frågan om det inte hade varit lämpligt att successivt låta tips om polismäns eventuella inblandning i mordet komma till åklagarens kännedom. Juristkommissionen ansåg att så borde ha skett:[57]

> Förundersökningen leddes av en åklagare, först delvis och från början av maj 1986 i sin helhet. Med hänsyn till de syften som ligger bakom särregleringen av utredningar om brottspåståenden som riktas mot polismän skulle det enligt vår mening ha varit en fördel om dessa utredningar hade särbehandlats på det sättet att åklagaren hade tagit direkt ledning över utredningsarbetet i denna del.[58]

Effekter på brottsbekämpningen

Mordutredningen efter mordet på Olof Palme är den största polisutredningen som förekommit i Sverige. Under det första utredningsåret arbetade i genomsnitt ungefär 150 polismän med mordet. Vid vissa tidpunkter var styrkan betydligt större. Siffran omfattar dem som direkt arbetade med utredningen, inte dem som tillfälligt engagerades för enskilda operationer (exempelvis dörrknackningar och s.k. tillslag). Den omfattar inte heller de poliser som indirekt drogs in t.ex. i anledning av utökad livvaktsverksamhet. Mordutredningen föranledde av naturliga skäl omprioriteringar av framför allt Stockholmspolisens resurser. Övriga kostnader (dvs. annat än löner) som direkt kunde hänföras till mordutredningens första år uppgick till drygt 20 miljoner kronor. Utredningen föranledde ett mycket kraftigt övertidsuttag.

Det var enligt Juristkommissionen naturligt att den koncentration av resurserna som ärendet krävde fick återverkningar för annan polisverksamhet. Eftersom huvuddelen av våldsrotelns personal togs i anspråk fick mordet konsekvenser för utredandet och uppklarandet av våldsbrott i Stockholm; balanserna växte och fler ärenden än vad som annars skulle ha varit fallet lades ned utan åtgärd.[59] Juristkommissionen fann dock att dessa störningar låg inom ramen för vad som fick accepteras under omständigheterna. Samma bedömning gjordes beträffande användningen av rikskriminalens resurser, en användning som bl a gick ut över bekämpningen av vissa grövre förmögenhetsbrott (eko-brott).

[57] A.a.s. 160 f.
[58] Det är oklart hur kommissionen menar. Den har ju på annat ställe slagit fast att förundersökningen inte lagligen kan delas upp. Men här föreslås att ”utredningsarbetet i denna del” särbehandlas.
[59] A.a.s. 240.

Störst konsekvenser fick mordutredningen för narkotikabrottsbekämpningen. Samtliga polismän, ca 50, från de s.k. gatulangningsgrupperna fördes redan första veckan efter mordet över till kriminalavdelningen (nio av dem återgick i juni -86, resten kvarstod till juni -87). Juristkommissionen fann inte anledning att kritisera det förhållandet att personal från gatulangningsgrupperna togs i anspråk i mordutredningen och inte heller det faktum att verksamheten mot gatulangning en kortare tid kom att ligga helt nere. Däremot riktades kritik mot att verksamheten inte så småningom ersattes med någon annan organiserad narkotikabrottsbekämpning. Juristkommissionen konstaterade att de samlade polisresurserna därvid under ett års tid minskade med ca 30 procent och ifrågasatte om detta var förenligt med de regeringsdirektiv som förelåg angående narkotikabrottsbekämpningen. Juristkommissionen avslutade:[60]

> För oss ter det sig svårförklarligt att det inom Stockholmspolisen under så lång tid inte vidtogs mera kraftfulla åtgärder för att inom ramen för distriktets samlade resurser – ca 3 000 polismän – bibehålla den tidigare nivån på narkotikabekämpningen.

Juristkommissionen uppmärksammade också det stora övertidsuttaget, vilket hade flera aspekter, både arbetsrättsliga och ekonomiska. Det fanns inga siffror som redovisade det ”normala” övertidsuttaget, men detta torde ha varit mycket stort. Nödfallsövertiden, som alltså kommer därutöver, fanns däremot preciserad.[61] Den utgjorde under perioden mars -86 - juli -87 86 636 timmar, vilket enligt Juristkommissionen motsvarade ungefär 43 årsarbetskrafter. Juristkommissionen ställde sig allmänt kritiskt frågande till den stora och i tiden utsträckta användningen av nödfallsövertid.

Informationsfrågor

Information om en brottsutredning av det här slaget skall gå åt två håll, dels inåt, in i den egna organisationen, dels utåt, till allmänheten via massmedia. Det är givetvis inte fråga om alltigenom samma information i de bägge fallen.

[60] A.a.s. 241.

[61] Enligt arbetstidslagen fick allmän övertid tas ut inom en ram om 200 timmar under ett kalenderår. Utöver detta fanns en regel om nödfallsövertid. Den förutsatte bl.a. att en natur- eller olyckshändelse eller annan liknande omständighet inträffat som inte kunnat förutses av arbetsgivaren.

Juristkommissionen uppmärksammade att den *interna informationen* bitvis fungerade illa. Bl.a. konstaterades att modellen med en ad hoc-organisation skapar särskilda informationsproblem. I en förberedd organisation som fungerar enligt en beredskapsplan vet folk på förhand hur strukturen ser ut, vem som förutsätts göra vad etc, medan en ad hoc-organisation måste börja med att ”presentera sig” och sedan sjunka in, vilket från informationssynpunkt är en belastning, när det finns så mycket annat som också skall nå ut till medarbetarna.[62]

Juristkommissionen ansåg vidare att det var en klar brist att personalen vid Stockholmspolisens våldsrotel inte nåddes av fullgod information om utredningsläget. De som mottog tips från allmänheten hade i vissa fall inte ens blivit informerade om vad som sagts till massmedia från ledningsgruppens sida. Detta var en stor brist, eftersom det gav dem sämre underlag för att bedöma tips från allmänheten och försvårade deras möjlighet att på ett adekvat sätt sortera den inkommande informationen utifrån vad som var intressant från spaningssynpunkt.

Viss information stannade hos Hans Holmér och dennes närmaste medarbetare. Detta klargjordes uttryckligen inför organisationen i övrigt. Juristkommissionen noterade att ett sådant förfarande, oavsett skälen för det, kan bidra till att de som är engagerade i brottsutredningen tror sig sämre informerade än vad de faktiskt är, dvs. det skapar osäkerhet.[63]

Beträffande *informationen till massmedia* hade åklagare och polis olika synsätt. K.G. Svensson hade en restriktiv syn och föredrog skriftliga pressmeddelanden när något av vikt förekommit samt i princip tystnad i övrigt. Hans Holmér var utomordentligt utåtriktad i den meningen att han ofta ställde sig till massmediernas förfogande via presskonferenser, intervjuer osv.

Det kan i detta sammanhang påpekas att den svenska regleringen kring meddelarfrihet gör det till en delvis känslig fråga att bedöma hur befattningshavare inom det allmänna väljer att agera gentemot massmedia. Det finns dock i lagen krav på öppenhet från myndigheters sida; krav som också kommer till uttryck i den omfattande regleringen kring offentlighetsprincipen. I Rikspolisstyrelsens allmänna råd angavs vidare att det i polisens samarbete med massmedia på brotts- eller

[62] Juristkommissionen anförde inte detta uttryckligen i samband med att informationsfrågorna behandlades. Det uttalades i stället i anslutning till diskussionen om behovet av att arbeta enligt en beredskapsplan. (Se SOU 1987:72 s. 93, där Juristkommissionen kritiserar det förhållandet att någon samlad information om organisationen aldrig lämnades.)

[63] SOU 1987:72 s. 148.

olycksplatser är ett väsentligt samhällsintresse att polisens verksamhet präglas av öppenhet och insyn samt att massmedias arbete därför så långt möjligt bör underlättas.

Juristkommissionen gjorde för sin del ingen egentlig bedömning av hur de inblandade personerna agerat; det hade antagligen bl.a. att göra med de hinder meddelarfriheten reser mot uttalandet av en eventuell kommissionskritik i det hänseendet. När det gällde polisens allmänna sätt att sköta informationen till massmedia hade kommissionen inga principiella invändningar. Däremot var Juristkommissionen mycket kritisk till hur polis och åklagare tillsammans skött informationen till massmedia:[64]

> En åklagarledd förundersökning bedrivs av åklagare och polis i samarbete med den arbetsfördelning dem emellan som rättegångsbalken föreskriver och som i övrigt har utvecklats i praxis. Att två fristående myndigheter på detta sätt har ett gemensamt ansvar för en verksamhet har sin särskilda betydelse när det gäller kontakterna med massmedierna. Medierna har ett berättigat intresse av att få klara och entydiga besked i fråga om verksamheten. Myndigheterna har ett gemensamt intresse att kontakten med massmedierna samordnas och att inte olika besked lämnas. I vanliga fall utgör inte detta något problem.
>
> Den utveckling som utredningen av mordet på Olof Palme fick, med en stark ledningsgrupp hos polisen som kom i motsatsställning till åklagarna, skapade emellertid problem också på informationssidan. Informationen kom nästan helt att skötas av polisen. Åklagarna höll sig i bakgrunden och hade inte grepp om vilken information polisen lämnade. Något samråd mellan myndigheterna förekom inte heller beträffande den information som lämnades. Denna bristande samordning kan inte ha gagnat intresset av entydiga och klara besked till allmänheten.

Juristkommissionen fortsatte med att slå fast att ”en samordning av informationsfrågorna skulle ha haft stor betydelse från förundersökningens synpunkt” och fortsatte:[65]

> När motsättningarna mellan åklagarna och polisen fick ett nyhetsvärde i sig lade vardera myndigheten ned tid och resurser för att föra ut sina synpunkter till massmedierna. Vi har exempelvis noterat att Hallberg (polisens officielle talesman, vår anm) under senare delen av januari 1987 i sin information till massmedierna mycket klart tog ställning för polisen och mot åklagarna. Ett annat exempel är Svenssons pressmeddelande i samband med att han lade ned förundersökningen mot 33-åringen. Det är enligt vår mening självklart att myndigheter som har till uppgift att samarbeta

[64] A.a.s. 227.
[65] A.a.s. 228.

inte skall använda tid och resurser till att strida mot varandra i massmedierna.

1.3.4 Förundersökningens ledning

Bakgrund

Åklagarinträdet i mordutredningen skedde successivt. K.G. Svensson inträdde som förundersökningsledare i Viktor G-delen den 6 mars. Claes Zeime tog som framgått över från Hans Holmér den 1 maj, varvid Svensson dock alltså behöll sin del beträffande Viktor G. Som redan beskrivits skall en förundersökning enligt reglerna i rättegångsbalken ledas av åklagare så snart någon skäligen kan misstänkas för brottet eller då det ”är påkallat av särskilda skäl”. När Svensson tog över såvitt gällde Viktor G var det med stöd av huvudregeln (bortsett från att det torde ha saknats lagstöd för ett delvis övertagande av ledningsansvaret), medan Claes Zeimes inträde torde ha motiverats med ”särskilda skäl”.

I den formella frågan synes såväl åklagare som polis ha gjort samma bedömning om åklagarinträdet: det krävdes inte i det inledande skedet och uppdelningen beträffande Viktor G var ändamålsenlig. Åklagarna stod helst vid sidan av, samtidigt som ledningsgruppen föredrog att inte ha dem inblandade i spanings- och utredningsarbetet. Även om bägge parter gjorde felaktiga bedömningar innebar deras respektive ställningstagande att den latenta konflikten inte aktualiserades i detta skede.

Sedan förundersökningsledarskapet formellt övertagits av Claes Zeime, varigenom en av de tre huvudfunktioner som tidigare alla var samlade hos Hans Holmér alltså togs från polisen, kom konflikten tydligt i dagen. Tiden därefter och fram till sammanbrottet den 20 januari 1987 präglades av ”maktkamp” mellan åklagarna och ledningsgruppen. Ledningsgruppens och Hans Holmérs roll och anspråk gentemot åklagaren som förundersökningsledare har redan behandlats. I detta sammanhang hör det dock till bakgrunden att frågan om ett delat förundersökningsledarskap återkom i ”förhandlingarna” efter den 20 januari. Som nämnts förhöll det sig vidare så att Hans Holmér enligt Juristkommissionen de facto agerade som förundersökningsledare även efter åklagarinträdet, vilket innebär att förundersökningsledarskapet kan sägas i praktiken ha varit splittrat även efter den 1 maj.

Händelseförloppet aktualiserade tre frågeställningar:

◊ När borde åklagarinträdet ha skett?
◊ Kan förundersökningsledarskapet delas?

◊ Hur avgränsas förundersökningsledarens befogenheter efter åklagarinträde gentemot polisens spaningsledning och polisorganisationen i övrigt?

När borde åklagare ha inträtt som förundersökningsledare?

Juristkommissionens ställningstagande till frågan om när åklagare borde ha inträtt som förundersökningsledare är inte entydigt. Dess principiella åsikt framkom i följande slutsatsvis anförda uttalande:[66]

> Vi anser för vår del att det naturliga arbetssättet hade varit att en åklagare omedelbart inträdde som ledare av förundersökningen i dess helhet och att man med den utgångspunkten i samråd fastställde hur det gemensamma arbetet skulle bedrivas.

Betydelsen av detta ställningstagande tonades dock ned med ett påpekande om att åklagarinträdet i sig inte var det viktigaste, det viktigaste var att få till stånd ett nära samarbete i någon lämplig form redan från början. Tidigare hade Juristkommissionen uttalat att det inte kunde sägas vara fel att åklagare inte inträtt från början. ”Därtill ger lagen, förarbetena och praxis inte tillräckligt klar ledning. Frågan är i grunden en lämplighetsfråga och det finns skäl både för och emot.”[67] Att den egentliga bedömningen var att en åklagare borde gått in från början framskymtar emellertid senare i rapporten: ”Såvitt vi kan se hade det varit en naturlig lösning att en åklagare redan från början hade trätt in som ledare av hela förundersökningen.”[68] Till detta kan fogas Juristkommissionens bedömning att åklagarinsatsen över huvud taget borde ha varit mer aktiv.

Ställningstagandet kan tolkas så, att Juristkommissionen satte ett fungerande samarbete som det primära målet för organisationen. Detta hade kunnat åstadkommas om en åklagare gått in som förundersökningsledare och ”tagit tag” i ärendet, nu blev åklagarna stående lite vid sidan av och hade svårt att göra sig gällande. Skälet till att Juristkommissionen ändå inte ansåg att det var direkt fel att göra som myndigheterna nu gjorde synes ha varit dels att regelverket inte tydligt krävde detta, dels att ett fungerande samarbete i och för sig borde ha kunnat åstadkommas även på annat sätt.

En utgångspunkt för Juristkommissionens bedömning i denna del var vidare att det till syvende og sidst är åklagaren som avgör vem som

[66] A.a.s. 97.
[67] A.a.s. 96.
[68] A.a.s. 106.

skall leda en förundersökning. Den allmänna utgångspunkten är, skrev Juristkommissionen:[69]

> att en åklagare alltid anses ha en *rätt* att överta förundersökningsledningen, när åklagaren finner skäl till det, liksom att det har lagts i åklagarens hand att avgöra om ett övertagande ”finnes påkallat av särskilda skäl”.

På annat ställe i rapporten förs ett ändamålsresonemang, som utmynnar i att eftersom det är åklagaren som har uppgiften att föra talan i domstolen måste åklagaren också ha det avgörande inflytandet över det underlag som tas fram för utförandet av den uppgiften.[70] På ännu ett ställe slås fast att det helt ligger i åklagarens hand om och på vilket sätt han vill ta över förundersökningsledningen.[71]

Parlamentariska kommissionen ansåg att förundersökningen från början borde ha letts av åklagare, i vart fall talade starka skäl för detta:[72]

> Åklagarväsendet har ett övergripande ansvar för förundersökningsverksamheten. Ett statsministermord är ett så speciellt och allvarligt brott att det är uppenbart att ledningen av förundersökningen från början bör bli så kvalificerad som möjligt. Det var nödvändigt inte minst med hänsyn till den exempellösa mobilisering av polisens resurser i utredningen som ägde rum och som utan större fantasi kunde förutses. Det stod vidare tidigt klart att brottsutredningen skulle innebära undersökningar av ett mycket stort antal spår och uppslag. Om åklagaren skulle ha någon möjlighet att på sikt leda förundersökningen krävdes det att han från början hade insyn i och kunde påverka uppläggningen av arbetet. Detta kunde inte åstadkommas annat än genom en formell och faktisk ledning av förundersökningen. Även med det bästa samarbete mellan polis och åklagare skulle man förlora i effektivitet om åklagaren ställde sig vid sidan om den faktiska ledningen av förundersökningen.

Det sagda innebar inte att åklagaren borde detaljstyra utredningen, men väl att han eller hon borde ha skaffat sig en position som möjliggjorde att åklagarinsatsen kunde anpassas till hur utredningen utvecklade sig. Nu hamnade åklagaren i stället vid sidan om. Parlamentariska kommissionen tillfogade att dess bedömning inte innebar att åklagaren handlat i strid med gällande bestämmelser genom att inte ta över förundersökningsledningen. Lagstiftningen lämnade vida ramar och saken var en lämplighetsfråga.

[69] A.a.s. 95.
[70] A.a.s. 112.
[71] A.a.s. 101.
[72] SOU 1988:18 s. 80 f.

Justitiekanslern uttalade inte någon bestämd uppfattning i frågan om förundersökningen borde ha varit åklagarledd från början, men kritiserade K.G. Svensson för passivitet i det denne enligt JK inte utnyttjat de befogenheter han hade, bl.a. möjligheten att ta det övergripande ansvaret för förundersökningsledningen.[73]

Kan en förundersökning lagligen delas upp?

Juristkommissionens bedömning beträffande frågan om en förundersökning kan delas upp var tydlig. En delning av förundersökningsledarskapet är inte möjlig i en mordutredning av detta slag.[74] Kommissionen lutade åt att det inte heller generellt sett bör vara möjligt med en uppdelning när förundersökningen gäller ett enda brott, men avstod från att binda sig för en sådan ståndpunkt, eftersom det enligt kommissionen skulle kräva en allsidig genomgång av olika tänkbara fall. I den mån det överhuvudtaget skall var möjligt med någon form av uppdelning var det helt en sak för åklagaren att avgöra hur det skall ske.[75] Beträffande den uppdelning som ägde rum mellan K.G. Svensson och Hans Holmér, där den förre tog över ledningen i Viktor G-delen, fann Juristkommissionen det ”i hög grad tvivelaktigt” om det var rättsligt möjligt att förfara på det sättet.[76]

Juristkommissionens reservationer får ses mot bakgrund av att JK redan hade yttrat sig i frågan, i granskningsärendet från 1986, och då funnit att en uppdelning av det slag som tillämpats i Viktor G-delen fick betraktas som tillåten (se vidare nedan). Det är dock tydligt att Juristkommissionen inte delade JK:s bedömning. I själva verket argumenterade Juristkommissionen uttryckligen emot denna:[77]

> Att en möjlighet att dela förundersökningsledningen inte direkt har förutsetts av lagstiftaren är enligt vår mening obestridligt och det är vidare tydligt att ett sådant förfarande för med sig allvarliga risker. Det belyses inte minst av händelseförloppet i detta fall. JK har följaktligen också ställt upp vissa för tillämpningen i praktiken stränga villkor. En förutsättning är nämligen enligt honom att klara ansvarsgränser dras upp och att erforderlig information utbyts mellan åklagare och polis, i synnerhet att åklagaren hålls informerad även om de delar av förundersökningen som han inte har det omedelbara ledningsansvaret för.

[73] JK-Beslut 1986 s. 165.
[74] SOU 1987:72 s. 102.
[75] A.a.s. 101.
[76] A.a.s. 126.
[77] A.a.s. 100 f.

Argumentationen i anslutning till detta uttalande är så pass entydig att man sammanfattningsvis måste förstå saken så att Juristkommissionen inte ansåg att en delning av förundersökningsledarskapet under de former som förekommit var rättsenlig. Det framgår också av den sammanfattande slutsatsen:[78]

> Vi anser sammanfattningsvis att det kan sättas i fråga om det över huvud finns fall i vilka det är riktigt och lämpligt att dela ledningsansvaret för en förundersökning på det sätt som skedde i detta fall. Det torde i alla händelser höra till undantagen att de sakliga fördelarna med ett sådant förfarande på något sätt är avgörande eller ens särskilt stora. Däremot synes en delning av ansvaret åtminstone typiskt sett dra med sig risken att åklagaren förlorar i överblick och att den av honom ledda utredningen blir mindre allsidig och därmed från rättssäkerhetssynpunkt sämre än om ansvaret är odelat. Vidare riskerar man oklarhet och missförstånd i förhållandet mellan åklagare och polis.

K.G. Svensson hade som skäl för sitt beslut att dela förundersökningsledningsansvaret angett att han inte ville ta det formella ansvaret för ett utredningsarbete som han i realiteten inte kunde påverka. Juristkommissionen kommenterade detta så här:[79]

> Om man skall se detta motiv som ett uttryck för att Svensson redan på detta mycket tidiga stadium räknade med att få svårigheter att hävda sig mot polisens ledningsorganisation, kan vi för vår del inte finna beslutet försvarbart.

Inte heller *Parlamentariska kommissionen* ansåg att en förundersökning, i vart fall inte om den rörde ett brott, kunde delas upp. Övervägande skäl talade enligt kommissionen emot detta.[80]

Justitiekanslern, vars granskning alltså föregick de två kommissionerna, ansåg som framgått att lagen tillät en uppdelning av förundersökningen. Enligt JK var det inte ovanligt med en uppdelning vid större brottsutredningar och erfarenheten visade inte att det skulle medföra några olägenheter. JK ansåg även att en uppdelning väl kunde gagna en effektiv och rättssäker brottsutredning. En förutsättning för detta var i och för sig att ”klara ansvarsgränser dras upp och erforderlig information utbyts”.[81] Något generellt problem utgjorde ”ett delat ledar-

[78] A.a.s. 103.
[79] A.a.s. 102.
[80] SOU 1988:18 s. 86.
[81] JK-Beslut 1986 s. 161.

skap" inte enligt JK. De problem som hade uppkommit i detta fall hade helt andra orsaker:[82]

> Enligt min mening har --- de konfliktsituationer som uppstått vid utredningen av mordet på Olof Palme sin grund mera i personliga motsättningar mellan företrädare för ledningsgruppen och Svensson än i principiellt olika uppfattningar om ansvaret för förundersökningens ledning.

JK återkom till denna förklaring i sin sammanfattande bedömning och uttalade på annat ställe att han haft "anledning att antaga att det har förelegat motsättningar mellan Svensson och Holmér av personlig art. Motsättningarna synes ligga flera år tillbaka i tiden".[83]

JK:s bedömning var med andra ord att om man genom ett gott samarbete kan dra upp klara gränser och utbyta erforderlig information, föreligger inget hinder mot att dela ledarskapet i en förundersökning; att det i detta fall inte fungerat var inte regelverkets fel utan de inblandade parternas, eftersom de inte kunde samarbeta.

Förundersökningsledarens respektive polisens befogenheter

Såväl K.G. Svensson som senare förundersökningsledare hade enligt egna uppfattningar svårigheter att utöva sitt ledarskap gentemot polisen. Att det faktiskt förhöll sig så bekräftades av Juristkommissionens granskning. Det reser frågan om vilka befogenheter en åklagare som förundersökningsledare hade i förhållande till den operativa utredningspersonalen.

Juristkommissionen slog på flera ställen och i flera sammanhang fast att en åklagare som förundersökningsledare helt bestämmer över hur förundersökningen skall bedrivas, bl.a. i följande uttalande.[84]

> Rättsligt sett har polisen vid meningsskiljaktigheter att finna sig i åklagarens beslut och kan för egen del förfoga enbart över sådant som har att göra med tilldelning av resurser och sådana beslut som polismyndigheten fattar i egenskap av polispersonalens arbetsgivare.

Juristkommissionen tog bl.a. upp följande fall där polisen inte efterkommit eller på annat sätt sökt hindra åklagarens förundersökning.

[82] A.st.
[83] A.a.s. 177 resp. 164.
[84] SOU 1987:72 s. 126 f.

Under K.G. Svenssons tid

◊ Vägran att medverka till av Svensson begärda provskjutningar vid FOA. – ”Vi finner det emellertid mycket svårförklarligt att polisen motsatte sig en undersökning hos FOA”, skrev kommissionen.[85]

◊ ”Framställningar av Svensson om information rörande vissa delar av brottsutredningen (t.ex. rörande Olof Palmes person) och om kompletterande utredning på brottsplatsen föranledde dröjsmål och invändningar från polisens sida på den grunden, såvitt vi har kunnat uppfatta, att det som Svensson efterfrågade låg utanför hans del av förundersökningen.” – ”Detta är som tidigare har framgått i sig självt ett ovidkommande skäl”, kommenterade Juristkommissionen.[86]

◊ Svensson begärde den 1 april att den utredningsman, som enligt Svensson brustit i objektivitet som huvudansvarig för förhören med Viktor G, skulle skiljas från utredningen. Svensson fick inte gehör för detta.[87]

◊ Svensson fick ibland endast slumpvis och ibland inte alls information om planerade rekonstruktioner, trots att han framfört att åklagare skulle närvara vid sådana tillfällen.[88]

◊ Svenssons krav den 1 april 1986 på utredning av de av Viktor G åberopade alibivittnena från café Mon Chéri ignorerades först. Sedan Svensson 12 maj givit order om en omedelbar efterlysning i massmedia och angett den text som skulle användas vägrade ledningsgruppen utföra uppdraget.[89]

◊ Svensson begärde vid ett telefonsamtal med Hans Holmér den 4 april att få del av ett förhörsprotokoll avseende ett förhör med Lisbeth Palme som han fått kännedom om under ett sammanträde dagen innan; förhöret hade hållits av Hans Holmér. Den 21 april upprepade han sig begäran skriftligen och erhöll då protokollet en dag senare.[90]

◊ Annat material som Svensson i egenskap av förundersökningsledare borde fått del av genom polisens försorg fick han del av först sedan

[85] A.a.s. 153.
[86] A.a.s. 103.
[87] A.a.s. 57.
[88] A.a.s. 56.
[89] A.a.s. 57 resp. 61.
[90] A.a.s. 57.

han uttryckligen begärt det. Det gäller obduktionsprotokollet, vittnesuppgifter från brottsplatsen m.m.[91] Juristkommissionen utvecklade i sammanhanget polisens skyldighet enligt förundersökningskungörelsen att hålla åklagaren underrättad och fann att ledningsgruppen upprepade gånger bröt mot denna reglering.

◊ Den 4 april begärde Svensson att Hans Holmér skulle söka förmå Lisbeth Palme att medverka vid en rekonstruktion. Hans Holmér förklarade inför ledningsgruppen senare samma dag att han inte avsåg att ta upp frågan med Lisbeth Palme; Svenssons önskemål fördes således aldrig vidare.[92]

◊ Den 21 april rapporterade Svensson resultaten från FOA:s provskjutningar till ledningsgruppen och begärde skriftligen att husfasaderna vid Sveavägen skulle undersökas för att spåra eventuella anslagsmärken. Hans Holmér beslöt att undersökningen fick vänta. Den kom aldrig till stånd.[93]

◊ Turerna kring de av ledningsgruppen begärda konfrontationerna med Viktor G, som alltså krävde åklagarens medgivande, är väl kända. Ett led i dem är att ledningsgruppen inte accepterade förundersökningsledarens beslut, utan tog ärendet till överåklagaren Claes Zeime. Via regeringens observatör fördes saken också till departementet och vidare till Riksåklagaren, som sedermera ändrade Svenssons beslut i den riktning ledningsgruppen önskade. Detta ägde rum de sista dagarna i april.[94]

◊ Ledningsgruppen ville i slutet av april att Viktor G skulle meddelas reseförbud. Ett sådant beslut krävde medverkan av åklagaren. Ledningsgruppen misstänkte att Svensson inte skulle gå med på ett reseförbud och tog därför aldrig upp saken med denne. Viktor G hade begärt att få ut ett nytt pass. Ledningsgruppen löste saken så att passmyndigheten kontaktades för ett fördröjande av utlämnande av passet.[95]

◊ Sedan reseförbudsfrågan aktualiserats av ledningsgruppen inför Claes Zeime och Svensson fått kännedom om ledningsgruppens önskemål, bad Svensson ledningsgruppen (Hans Wranghult) om en promemoria med de skäl som fanns för ett reseförbud. Hans Holmér

[91] A.a.s. 119.
[92] A.a.s. 57 f och 120; jfr även granskningen i JK-Beslut 1986 s. 144 ff.
[93] SOU 1987:72 s. 58.
[94] A.a.s. 59 f.
[95] A.a. s. 60.

vände sig i anledning därav till Claes Zeime med ett meddelande till Svensson. Meddelandets innebörd var att polisen inte avsåg att framställa den begärda promemorian utan att Svensson fick ta ställning till saken ändå.[96]

◊ I mitten av maj planerade ledningsgruppen ett förhör med Viktor G och bestämde tid för detta. Svensson inbegreps inte i denna planering. Förhöret kom aldrig till stånd eftersom Svensson avskrev ärendet den 16 maj.[97]

Under Claes Zeimes tid

◊ Åklagarnas upprepade krav under hösten 1986 på att utredningens allmänna inriktning skulle breddas med komplettering särskilt i Grandavsnittet och med inriktning på den s.k. Grandmannen efterkoms inte.[98] Kraven synes ha varit en följetong under hela hösten, med bl.a. promemorior från åklagarna Riberdahl och Josephson. Kraven förklingade dock inte helt ohörda. En del konfrontationer och förhör påbörjades i slutet av november. (Det förtjänar påpekas att när utredningen långt senare kom igång på allvar skulle den i slutändan resultera i att Svea hovrätt fann en ”betydande sannolikhet” för att en person som iakttagits utanför Grand var identisk med den åtalade i målet.)

◊ Begäran om fördjupad utredning beträffande ett par glasögon som upphittats på Snickarbacken, en för mördaren möjlig flyktväg, efterkoms inte.[99]

◊ Det finns exempel på att ledningsgruppen uttryckligen beslutade att viss information ur brottsutredningen inte skulle lämnas till åklagarna. Det exempel som anförs av Juristkommissionen gäller en promemoria angående de på Sveavägen upphittade kulorna.[100]

◊ I november/december förekom vid flera tillfällen att åklagarna, som de såg det, direkt undanhölls material av polisen.[101]

◊ I december gick Hans Holmér ut i TV och förklarade att han var till 95 procent säker på ”huvudspåret”. Inget samråd hade förekommit

[96] A.st.
[97] A.a.s. 61.
[98] A.a.s. 67 och 115.
[99] Se a.a.s. 116 om ledningsgruppens ”överprövningar”.
[100] A.a.s. 119.
[101] A.a.s. 68.

med förundersökningsledaren. Claes Zeime avfärdade Hans Holmérs uppgifter som desinformation.[102]

”Operation Alfa”, dvs. tillslaget den 20 januari 1987[103]

Operation Alfa var namnet på en inom polisledningen under hösten 1986 framväxande plan på ett omfattande, brett ”tillslag” mot personer, lokaler m.m. som hade anknytning till PKK-spåret. Operationen förutsatte en rad åklagarbeslut och när den slutligen skulle komma till stånd, den 20 januari 1987, fanns det beslut och skriftliga instruktioner från åklagarmyndigheten gällande anhållande, hämtning, husrannsakan, förhör, fotografering och planerade beslag. Det angavs vad som skulle eftersökas och framhölls att restriktivitet skulle iakttas; pengar fick t.ex. inte beslagtas. Åklagarna höll två genomgångar med de polismän som skulle delta. I Juristkommissionens granskning finns följande påpekanden rörande den polisiära ohörsamheten och direkta olydnaden.

- Den omfattande och långa grundplaneringen för operationen utfördes utan inblandning av åklagarna, trots att deras kommande beslut om tvångsmedel var centrala för operationen.[104]
- Polisledningen hade inte kallat den personal som i första hand skulle ansvara för husrannsakningarna till förundersökningsledningens (åklagarnas) genomgång.
- Förundersökningsledningens skriftliga instruktioner fördes inte direkt vidare till de poliser som skulle utföra arbetet. I stället utfärdade polisen egna instruktioner. I dessa ingick inte förundersökningsledningens särskilda instruktioner avseende husrannsakningarna.
- Chefen för tekniska roteln Vincent Lange satte upp en särskild promemoria för den personal som skulle utföra husrannsakningarna. Denna promemoria delgavs ledningsgruppen men inte förundersökningsledningen. Enligt Vincent Langes promemoria förelåg inga särskilda restriktioner för husrannsakningarna och den angav att omfattande beslag kunde bli aktuella, dvs. den beaktade inte de restriktioner åklagarna ställt upp.
- Vid de husrannsakningar som genomfördes gjordes omfattande beslag, bl.a. avseende pengar. (Beslagen hävdes i stor utsträckning

[102] A.a.s. 68.
[103] Om ej annat anges, se för det följande a.a.s. 70 ff.
[104] A.a.s. 119 och 121.

> omgående av åklagarna sedan man fått kännedom om dem. Detta väckte närmast vrede hos ledningsgruppen.)

Juristkommissionen riktade stark kritik mot polisen för att den inte hade accepterat den rollfördelning lagen angav och uttalade sammanfattningsvis:[105]

> Åklagarnas mening har --- varit att Holmér och ledningsgruppen inte inrättade sig efter att förundersökningsledningen låg hos åklagaren (Zeime) och inte lojalt fullgjorde vad som under den förutsättningen ålåg polisen. --- Vi delar i viktiga avseenden åklagarnas uppfattning på denna punkt.

Parlamentariska kommissionen fann med hänvisning till ändamålet med sin granskning inte skäl att ta upp de olika enskildheterna i ”tillslaget” till närmare prövning. Det diskuterades i och för sig i rapporten, dock i något nedtonad form. Bl.a. uttalas apropå de omfattande beslag som enligt Juristkommissionen gjordes i strid med åklagarnas instruktioner att detta skedde ”på grund av bristande samordning i fråga om direktiven för åtgärderna”.[106]

Juristkommissionens bedömningar i övrigt framkommer i följande citat:[107]

> Vi menar emellertid för vår del att dessa brister (angående informationen till åklagarna, vår anm) är uttryck för något mer än blott och bart underlåtenhet i vissa fall att informera i rätt tid och med tillräckligt noggrannhet och fullständighet. I själva verket måste man, om man ser till hur verksamheten i sin helhet bedrevs och till hur samarbetssvårigheterna utvecklades säga sig att den bristfälliga informationen till åklagarna var ett av flera tecken på att polisledningen inte tillämpade den rollfördelning mellan åklagare och polis som skall tillämpas när en åklagare är förundersökningsledare. Holmér har enligt vår mening i realiteten uppträtt som förundersökningsledare inte bara när han formellt hade den ställningen utan även sedan Zeime i maj l986 hade beslutat att själv ta över ledningen.
>
> Vi är medvetna om att detta sätt att beskriva saken kan tyckas svepande och överdrivet. Vad vi konkret menar är emellertid följande.
>
> Att Holmér och ledningsgruppen genomför en synnerligen omfattande planering inför ett stort tillslag, som förutsätter att straffprocessuella tvångsmedel anlitas i mycket stor utsträckning (operation Alfa), utan att informera åklagarna förrän grundplaneringen är klar och utan att därefter i förväg begära anvisningar eller samråda om uppläggning och inriktning, kan enligt vår mening inte ses som något annat än ett åsidosättande av den

[105] A.a.s. 114 f.
[106] SOU 1988:18 s. 121 ff.
[107] SOU 1987:72 s. 120 ff.

ansvarige åklagaren. På samma sätt måste man se den omständigheten att spaningarna inom ramen för huvudspåret utan åklagarens godkännande bedrevs på ett sätt som begränsade utredningsmaterialet för att inte störa det av polisen planerade stora tillslaget. Vi kan inte finna annat än att Holmér och ledningsgruppen bedrev spanings- och utredningsarbetet rörande huvudspåret mer eller mindre helt efter egna linjer och med mycket bestämda och kompromisslösa anspråk på åklagarna att de skulle medverka med de beslut om tvångsmedel som behövdes och i övrigt godta polisens bedömningar rörande underlaget för åtgärderna och syftena med hela den planerade aktionen. När åklagarnas godkännande inte kunde utverkas vägrade polisen på sin sida att godta de bedömningar som åklagarna gjorde och att finna sig i att man gjorde ett mindre tillslag. Vidare riktade Holmér internt och småningom också offentligt kritik mot åklagarna för otillräckliga kunskaper och bristande förmåga att på ett riktigt sätt bedöma huvudspåret.

Vi sätter inte på något sätta i fråga att polisledningens handlande grundade sig på en stark och ärlig övertygelse om det riktiga i de bedömningar om huvudspåret som man gjorde. Som vi förut markerat är det inte heller vår sak att ta ställning i den sakfrågan i sig. Men vi kan inte se att ett handlande av Holmér och ledningsgruppen som låter sig beskriva såsom vi nu har gjort är förenligt med gällande rätts fördelning av ansvar och befogenheter mellan åklagare och polis, när åklagaren är förundersökningsledare. Inte heller kan polisledningens sätt att driva sin linje försvaras med de argument som Holmér i övrigt har åberopat. Den logiska konsekvensen av hans resonemang är ju att en polischef eller spaningsledare har rätt att ta över förundersökningsledningen och sätta åklagaren åt sidan, bara han är tillräckligt övertygad om att han själv gör de rätta bedömningarna.

(---)

Enligt vår mening är den slutsatsen ofrånkomlig att polisledningen även i flera frågor rörande andra utredningsavsnitt än huvudspåret drev sina åsikter i fullt medvetande om att man på åklagarsidan hade en annan uppfattning och inte såg några sakliga skäl att frånfalla den. Att polisledningen för sin del var övertygad om det riktiga i sin ståndpunkt kan lika litet som när det gäller huvudspåret försvara detta handlingssätt. Som saken utvecklade sig var det inte fråga om ett samarbete vid vilket man från polisens sida lojalt bidrog med synpunkter i sak utan om en efterhand växande konflikt mellan skilda synsätt, i vilken polisen underkände åklagarnas bedömningar och vägrade att finna sig i att förundersökningsledningen låg hos åklagarna.

Det står enligt vår mening klart att detta sätt att förfara är oförenligt med reglerna i 23 kap. RB om åklagarens och polisens uppgifter och ansvar när en förundersökning leds av åklagaren. Ledningsgruppen och Holmér kom enligt vår uppfattning i verkligheten att utgöra ett slags konkurrerande förundersökningsledning och detta fortfarande under hela hösten fram till de förändringar som tvingades fram efter tillslaget den 20 januari 1987.

> Enligt vår mening kan detta inte försvaras vare sig med en aldrig så stark övertygelse om att polisens bedömning av huvudspåret och av utredningsläget i övrigt var den riktiga eller med att det var enbart i ledningsgruppen som man hade den fullständiga kunskapen och överblicken över spaningarna. De argumenten kan vara naturliga för en stark ledarpersonlighet som Holmér men de är sakligt sett omöjliga när lagen föreskriver den ordningen, att förundersökningen skall bedrivas i samarbete mellan åklagare och polis men under åklagarens ledning och med polisen som biträde.
>
> Även om det principiellt är ovidkommande kan det vara värt att tillägga, att det inte på något sätt är visat att åklagarna efter inläsningsskedet i början av hösten 1986 skulle ha varit sämre rustade än polisens ledningsgrupp att göra de bedömningar och fälla de avgöranden som konflikten mellan dem och polisen kom att röra sig om. Åklagarna har också ställt sig kritiska till polisledningens anspråk på att besitta i princip tillräcklig sakkunskap för att göra de rättsliga bedömningar som ankommer på åklagaren som förundersökningsledare.

Parlamentariska kommissionen instämde i de överväganden Juristkommissionen gjorde vad gäller fördelningen av befogenheter mellan åklagare och polis, men uttryckte saken mer enkelt och koncist. Juristkommissionens tolkningar i det hänseendet ”svarar enligt vår mening väl mot den rollfördelning som framgår av lagen: att åklagaren leder förundersökningen med polisen som biträde” heter det i rapporten från Parlamentariska kommissionen.[108]

Parlamentariska kommissionens dom över polisledningens och i synnerhet Hans Holmérs förhållningssätt var hård. Polisledningen hade antingen inte förstått eller inte velat förstå polisens roll i en åklagarledd förundersökning utan handlat som om åklagaren ”bara var en resurs till förfogande”. Skälet till detta var visserligen att man ville göra sitt yttersta för att lösa mordgåtan, men ”även --- en uttalad uppfattning att polisledningen var bäst skickad att leda detta arbete”:[109]

> Att i egenskap av länspolismästare omsätta ett sådant tänkesätt som det sistnämnda i handling genom att i stor utsträckning nonchalera det föreskrivna organisationsmönstret innebär ett missbruk av den ställning och det förtroende som följer med den befattningen.

Justitiekanslerns granskning från december 1986 innehåller bedömningar som är relevanta för frågan om polisens respektive åklagarens befogenheter. De framgår i redogörelsen för hur JK såg på åklagarens

[108] SOU 1988:18 s. 78.
[109] A.a.s. 94.

(K.G. Svenssons) agerande, se nedan under rubriken *Åklagarväsendets roll och insatser*.

Behovet av regelförändringar

Den viktigaste frågan i Juristkommissionens uppdrag när det gäller förhållandet mellan polis och åklagare var enligt kommissionen om gällande regelsystem behövde förändras. Juristkommissionen ansåg emellertid inte att det som inträffat visade på ett behov av förändringar i de regler som gäller för förundersökning:[110]

> Denna brottsutredning har till omfattning och betydelse skilt sig från snart sagt allt som tidigare har förekommit och det är redan av detta skäl på sin plats att vara försiktig med allmänna slutsatser. De svårigheter och konflikter som uppkom hade enligt vår uppfattning mera sin rot i att man inte tog tillvara de möjligheter till ett gott och effektivt samarbete som gällande regler ger än i brister och otydligheter i regelsystemet som sådant.

1.3.5 Själva brottsutredningen

Ett mord som inte klaras upp omgående kallas spaningsmord. Det kräver systematiska spanings- och utredningsåtgärder. Det slag av åtgärder som aktualiseras återkommer vid de flesta spaningsmord och är alltså av rutinkaraktär. Sådana vid varje spaningsmord återkommande åtgärder är:

- Säkrande av bevisning från brottsplatsen (brottsplatsundersökning)
- Upptagande av vittnesuppgifter från brottsplatsen
- Kartläggning av omständigheterna kring brottet
- Förberedelse för tipsmottagning
- Systematisk hopsamling av data om offrets person, personliga förhållanden samt dennes kontakter och förehavanden vid tiden för brottet
- Kartläggning av tänkbara motiv
- Uppföljande eftersökning av vittnen; dörrknackning
- Systematisk registrering av utredningsmaterialet

Juristkommissionen riktade som framgått kritik mot den bristande beredskapen vid Stockholmspolisens våldsrotel. Vidare bedömdes bristerna vid roteln i mångt och mycket som hänförliga till att spanings-

[110] SOU 1987:72 s. 130.

chefsfunktionen lagts på en för hög nivå, dvs. hos ledningsgruppen och Hans Holmér i stället för vid roteln. Kommissionens kritik gick dock längre i detalj och omfattade de flesta delarna av utredningen.[111] Juristkommissionen tog bl.a. upp följande saker.

◊ Det är ett oeftergivligt krav att *tipsmottagningen* fungerar vid en händelse av detta slag. Vikten härav måste omgående ha stått klar för polisledningen. Tipsmottagningen fick dock inte en särskild organisation förrän den 3 mars, dvs. på måndagen efter mordet, som begicks på fredagskvällen. Det borde enligt Juristkommissionen ha kunnat ske tidigare, om man följt för våldsroteln gällande beredskapsplan eller haft någon annan planläggning för hur arbetet skulle organiseras. Antalet tipsmottagare var vidare för litet (som mest tio personer). Många som ringde hade svårt att komma fram.[112]

◊ Den normala rutinen är att *spaningschefen läser alla tips*; uppgiften anses inte böra delas av flera eftersom möjligheten till överblick över och samordning av spaningsarbetet då kan bli lidande. I detta fall sattes en erfaren kommissarie att läsa alla tips. Uppgiften var utomordentligt krävande och trots en arbetsinsats långt utöver det normala kom tipsläsningen att bli en i viss mån fördröjande faktor. Juristkommissionen ifrågasatte ordningen; den innebar en stor sårbarhet för organisationen. Någon uttrycklig kritik föranledde detta dock inte, men frågan borde uppmärksammas inför framtiden, ansåg kommissionen.[113]

◊ *Registreringen* av inkommande tips blev, på grund av det stora inflödet, en flaskhals. Det fanns ingen beredskap för att utöka den befintliga registerfunktionens kapacitet. En förenklad registrering borde ha övervägts, men det skedde inte. Juristkommissionen konstaterade att när dess arbete avslutades fanns det fortfarande åtskilligt oregistrerat material (i februari 1987, ett år efter mordet, fanns det ca 2000 allmänna tips som var oregistrerade). Detta gällde visserligen sådant som vid en inledande bedömning åsatts låg prioritet, men Juristkommissionen framhöll att ett ofullständigt register har ett mindre värde än ett fullständigt. Att registreringen var en flaskhals fick konsekvenser så till vida att ledningen blev tvungen att dela ut kopior av oregistrerade tips till utrednings-

[111] Man bör dock komma ihåg att Juristkommissionen inte direkt granskade brottsutredningen, dvs kommissionen tog inte annat än undantagsvis del av förundersökningsmaterialet.
[112] A.a.s. 146.
[113] A.a.s. 147.

personalen. Det ledde till att spaningsledningen förlorade överblick över arbetsläget. Det ledde också till oordning; det förekom att samma uppgift delades ut till flera polismän, vilket förutom att det brände resurser försvårade arbetet och orsakade irritation, t.ex. hos uppgiftslämnare som blev hörda flera gånger om samma sak. Det synes hos utomstående ha gett intryck av att den ena handen inte visste vad den andra gjorde, vilket den således inte heller alltid gjorde.[114]

◊ Undersökningen kring *Olof Palmes person* kom igång sent och utfördes inte enligt normal rutin. Någon egentlig undersökning av arbetsplatsen och bostaden i syfte att söka efter spår genomfördes aldrig enligt Juristkommissionen, även om vissa begränsade åtgärder vidtogs i det syftet. Någon systematisk undersökning av Olof Palmes personliga förhållanden och hans kontakter under den vecka som föregått mordet kom inte igång omedelbart. Juristkommissionen:[115]

> En systematisk utredning om Olof Palmes person borde satts igång utan dröjsmål. Vi har svårt att se någon förklaring till att det inte skedde.

◊ De särskilda problem som en sådan undersökning kunde resa i detta fall borde föranlett polisen att *samråda med åklagaren*. Någon kontakt av det slaget tog polisen aldrig.[116]

◊ *Lisbeth Palmes skador undersöktes aldrig*. Juristkommissionen:[117]

> Detta är en grundläggande utredningsåtgärd som inte har genomförts. Förutsättningarna för att utreda det brott som Lisbeth Palme utsattes för har därigenom försämrats. I en framtida process saknas viktig bevisning. Det kan heller inte uteslutas att en sådan undersökning skulle ha gett underlag för ytterligare slutsatser om händelseförloppet vid skottlossningen och därmed också om mordet på Olof Palme.

◊ Juristkommissionen ifrågasatte om *kartläggningen av omständigheterna kring själva brottet* i alla delar präglades av den snabbhet, grundlighet och noggrannhet som situationen krävde. Enligt kommissionen hade en mer fullständig utredning kunnat ske snabbare i vissa avsnitt. Som exempel nämndes förhållandena vid biografen Grand. Alla som besökt biografen samtidigt med makarna Palme

[114] A.a.s. 147 f.
[115] A.a.s. 150 f.
[116] A.a.s. 151.
[117] A.a.s. 151.

eftersöktes inte. Juristkommissionen hade ”svårt att se något godtagbart skäl till detta”. De som hördes tillfrågades inte om hur de var klädda. Det är en elementär åtgärd, av betydelse för sammanställningen av olika vittnesuppgifter, som nu kom att utföras först efter omorganisationen i februari 1987. Förseningen innebar förstås att den inhämtade informationen är betydligt osäkrare än om den tagits upp omgående. Ytterligare ett exempel gällde undersökningen av de upphittade kulorna och anslutande provskjutningar.[118] – Till detta kommer naturligtvis de inledande försummelserna, med en otillräcklig avspärring av brottsplatsen och det oorganiserade eftersöket på mordnatten.

◊ Vissa expertkunskaper är centrala vid kartläggningen av omständigheterna kring ett mord.

Enligt Juristkommissionens utredning hade *samarbetet med rättsläkarna stora brister*. Dessa hävdade bl.a. att de anvisat ytterligare utredningsåtgärder i samband med att obduktionsfynden redovisades för polisen, t.ex. hade de framhållit vikten av att undersöka Lisbeth Palmes skador. Polisen säger sig inte ha uppfattat detta. När Per-Göran Näss besökte rättsläkarstationen i november 1986 fick han klart för sig att rättsläkarna inte hade träffat ledningsgruppen och att de hade saker de ville diskutera. Ett möte arrangerades omgående. Vid detta påpekade de bl.a. att det var viktigt att Lisbeth Palmes skador undersöktes. Någon sådan undersökning kom dock ändå inte till stånd.[119]

◊ Juristkommissionen konstaterade i anslutning till detta att polisen genomfört flera ovanliga åtgärder, som kanske kunde ifrågasättas men som likväl återspeglade en strävan att göra allt som kunde föra utredningen framåt. Mot den bakgrunden framstod det som så mycket mera svårförklarligt att en så grundläggande sak som samarbetet med rättsläkarna inte fungerat normalt. Samma mönster återkom vidare i polisens förhållande till Statens kriminaltekniska laboratorium (SKL), en kunskapskälla som enligt Juristkommissionen därmed inte utnyttjades aktivt.[120] Juristkommissionen tog i det sammanhanget också upp den provskjutning hos Försvarets forskningsanstalt (FOA) som K.G. Svensson begärde under sin tid som förundersökningsledare, en åtgärd som Hans Holmér direkt motsatte sig och vägrade medverka till. Det var i och för sig svårt att

[118] A.a.s. 149 f.
[119] A.a.s. 151 f.
[120] A.a.s. 153.

bedöma värdet av en sådan åtgärd. Juristkommissionen fann det likväl ”mycket svårförklarligt att polisen motsatte sig en undersökning hos FOA”.[121]

◊ Eftersökningen av vittnen fungerade som nämnts mindre väl beträffande dem som befunnit sig på Grand. Likartade brister förekom vid *”operation dörrknackning”*. Juristkommissionen avgav följande omdöme om de dörrknackningar som utförts i detta fall:[122]

> Det ligger i sakens natur att värdet för brottsutredningen begränsas om en dörrknackning inte genomförs på ett fullödigt sätt. De dörrknackningar som i detta fall skedde vid mordplatsen och i området närmast omkring den hade flera brister. De var inte fullständiga och gjordes inte på ett enhetligt sätt. Någon komplett uppföljning gjordes inte och dokumentationen hade brister i olika avseenden.

◊ Samtidigt som Juristkommissionen var kritisk mot att mer rutinmässiga åtgärder inte utförts snabbt, korrekt och fullständigt ställde man sig frågande till det meningsfulla i *vissa mer spektakulära åtgärder*. T.ex. gjordes en registerkontroll av sammanlagt 17 000 personer som bodde i två aktuella områden i Stockholm. Ett annat exempel var ett uppdrag till en extern konsult att dataregistrera samtliga hotellkort (53 000 st) från Stockholmstrakten under en fyraveckorsperiod; arbetet tog nästan två månader att utföra. Ännu ett exempel som Juristkommissionen nämnde i sammanhanget var den omfattande ”dörrknackningsoperation” som med hjälp av en ”massiv personalinsats” genomfördes under tre timmar den 19 mars 1986. Den omfattade 35 kvarter och bedömdes ha berört 10 000 personer. Juristkommissionen ansåg åtgärderna ovanliga men ville ändå inte kritisera dem, eftersom alla möjligheter att klara upp brottet givetvis skulle tas tillvara. – Den som läser bakgrundsredogörelsen betvivlar dock knappast att Juristkommissionen ifrågasatte meningen med åtgärderna.[123]. Redogörelsen omfattar även andra åtgärder än de nämnda. Den förstärker intrycket av improvisation och bristande konsekvens i utredningsarbetet.[124]

[121] A.st.
[122] A.a.s. 150.
[123] Jfr a.a.s.141 f.
[124] Se t.ex. redogörelsen för efterlysningarna av vittnen från Grand. De besökande till nioföreställningen efterlystes, men inte de som besökt den föregående föreställningen. När det senare påpekades att långt ifrån alla från nioföreställningen var hörda gjordes ingen uppföljande efterlysning.

Förutom dessa anmärkningar, som Juristkommissionen redovisar under ”Iakttagelser och analys”,[125] återfinns en del anmärkningsvärt i den föregående faktaredogörelsen, t.ex. följande.

◊ När tipsflödet var som intensivast tvingades tipsmottagarna tidvis stänga av telefonerna för att hinna med att skriva ned de tips de redan fått. De satt vidare inte samlade. Vissa av dem fick byta tjänsterum varje dag. Först i mitten av mars samlades tipsmottagningen till ett ställe.[126]

◊ I det inledande skedet påbörjade rikskriminalen en egen ärenderegistrering eftersom huvudregistreringen inte fungerade. Registreringen dubblerades på så sätt. Efter det att en samordning skett går det numera inte att avgöra när dessa handlingar registrerades, om det skedde före den 10 mars 1986.[127]

◊ Utredningen kring Olof Palmes person, som enligt Juristkommissionen kom igång för sent, synes till en början ha utförts av Hans Holmér personligen. Han tog den 2 och 3 mars kontakter med Lisbeth Palme, statsministerns sekreterare och annan personal i Statsrådsberedningen, regeringsmedlemmar samt med ledningen för det socialdemokratiska partiet. Någon dokumentation av vad som förekom vid dessa kontakter finns inte. Enligt Hans Holmér var syftet med kontakterna att skapa underlag för och samråda om utredningen rörande Olof Palmes personliga förhållanden.[128]

◊ När utredningen om Olof Palmes person så småningom kom i gång i mer ordnad form leddes den av polisöverintendenten Tommy Lindström. Vissa delar av utredningsmaterialet framställdes bara i två exemplar, ett till Tommy Lindström och ett till Hans Holmér. Det registrerades inte. ”Åklagarna fick inte del av allt material rörande den avlidne förrän efter lång tid”, skriver Juristkommissionen.[129]

◊ Behovet av utrikespolitisk sakkunskap löstes av Hans Holmér genom att han vände sig till den pensionerade diplomaten Sverker Åström och träffade ”en personlig överenskommelse” med denne. Det ledde till att Åström skrev några promemorior. Åström fick

[125] A.a.s. 145 ff.
[126] A.a.s. 137.
[127] A.a.s. 138.
[128] A.a.s. 139.
[129] A.a.s. 140.

också viss hjälp från UD, som utsåg en tjänsteman att vara departementets representant i brottsutredningen.[130]

1.3.6 Åklagarväsendets roll och insatser

”Åklagarna” kallas ofta den något oklart avgränsade grupp åklagare, som vid olika tillfällen förekommit som mer eller mindre aktiva parter i brottsutredningen. Även Juristkommissionen använder genomgående denna beteckning. Den får anses innefatta riksåklagaren Magnus Sjöberg, biträdande riksåklagaren Axel Morath, överåklagaren i Stockholm Claes Zeime, chefsåklagaren K.G. Svensson, kammaråklagaren Lage Carlström, chefsåklagaren Solveig Riberdahl, chefsåklagaren Anders Helin, kammaråklagaren Bo Josephson, byråcheferna Jörgen Almblad och Uno Hagelberg samt kanske ytterligare någon. Sedermera tillkom Sjöbergs efterträdare Torsten Jonsson. Talesättet är oklart, eftersom det inte tydligt svarar mot någon myndighet eller reglerad funktion; åklagarväsendet synes under Juristkommissionens granskningsperiod aldrig ha satt upp en formell organisation att svara för mordutredningen. Begreppet ”åklagarna” innebär följaktligen den grupp av personer med åklagaranknytning som från delvis olika tjänsteställen på ett eller annat sätt var engagerade i utredningen. Talesättet tenderar också att anonymisera ansvaret för de beslut som ”åklagarna” fattade och det de i övrigt gjorde, i och med att det inte anknyter till någon myndighet eller formell funktion.

Juristkommissionen omtalade kort att K.G. Svensson den 1 mars ”utsågs att svara för åklagaruppgiften i målet”. I sin första rapport beskriver kommissionen detta något mer utförligt.[131] K.G. Svensson kontaktades redan på förmiddagen av beredskapsåklagaren, som uppfattade att K.G. Svensson därmed tog över ärendet, något Svensson å sin sida inte säger sig ha gjort. K.G. Svensson kontaktades emellertid senare på dagen av Uno Hagelberg, som tjänstgjorde på Riksåklagarens kansli. Hagelberg hade samrått med riksåklagaren Magnus Sjöberg och ”frågade om Svensson var villig att åta sig uppgiften att bevaka polisens spanings- och utredningsarbete”. Avsikten var, skriver Juristkommissionen vidare, att K.G. Svensson skulle hålla sig informerad för att i ett senare skede kunna inträda som förundersökningsledare. Uno Hagelberg bad också Svensson kontakta sin chef, Claes Zeime, för att få dennes godkännande till arrangemanget. Claes Zeime visade sig inte ha några invändningar. Det framstår inte som helt klart om det därmed

[130] A.st.
[131] SOU 1987:14 s. 54 f.

var Riksåklagaren eller åklagarmyndigheten i Stockholm som ytterst ansvarade för åklagaruppgiften. Inte heller tycks det klart vari denna egentligen bestod.

Som redan framgått inträdde sedan K.G. Svensson som förundersökningsledare i Viktor G-delen från den 6 mars till den 16 maj 1986. Överåklagaren Claes Zeime tog över den övriga förundersökningsledningen från polisen den 1 maj 1986. Claes Zeime fortsatte samtidigt att fungera som chef för åklagarmyndigheten och hade i den meningen således flera roller. Från försommaren 1986 biträddes han på heltid av först Solveig Riberdahl och senare Bo Josephson och Anders Helin. Därmed var fyra åklagare engagerade i förundersökningsledningen. Någon egentlig uppdelning av arbetsuppgifterna gjordes inte, annat än att Claes Zeime var förundersökningsledare och hade en samordnande roll. När Claes Zeime var frånvarande övertog Solveig Riberdahl själva förundersökningsledningen.

Juristkommissionen riktade viss kritik mot ”åklagarnas” sätt att organisera arbetet. Det gällde t.ex. att Claes Zeime ”tog på sig dubbla uppgifter”,[132] något Juristkommissionen tycks ha ansett försvagade förundersökningsledarskapet. Dessutom innebar det i princip samma nackdel som när Hans Holmér som länspolismästare tog på sig uppgiften som spaningschef, dvs. tillsyns- och kontrollfunktionen föll bort. Claes Zeime borde ha lagt förundersökningsledningsuppgiften på någon annan inom myndigheten eller begärt att Riksåklagaren skulle utse en förundersökningsledare. Ett annat alternativ som Juristkommissionen anvisade var att Claes Zeime kunde ha befriats från chefsuppgifterna för att helt kunna ägna sig åt förundersökningen.[133]

Det ”kollektiva förundersökningsledarskap” (vårt ordval) som förekom ifrågasattes av Juristkommissionen, som konstaterade att rättegångsbalken föreskriver att uppgiften att leda en förundersökning ligger på en person. ”Något system för att dela upp arbetsuppgifterna i ett och samma ärende mellan flera åklagare finns egentligen inte”.[134] Från polisen hade framförts kritik mot att olika åklagare fattade de beslut som ankom på förundersökningsledaren och att detta skapade osäkerhet om vem man egentligen hade att vända sig till. Juristkommissionen lämnade ämnet med konstaterandet att det kunde finnas behov av en utarbetad ordning för flera åklagares gemensamma arbete med en åklagaruppgift, en fråga som enligt kommissionen hade räckvidd utanför detta särskilda ärende.

[132] SOU 1987:72 s. 106.
[133] A.st.
[134] A.a.s. 107.

Parlamentariska kommissionen instämde i Juristkommissionens uttalanden och efterlyste en utarbetad ordning för flera åklagares arbete med en åklagaruppgift, men tillade att ordningen inte fick bli stelbent och att frågan borde ”kunna lösas internt inom åklagarväsendet i samråd med polisen”.[135]

Den allvarligaste kritiken från Juristkommissionen mot ”åklagarna” gällde dock den passivitet dessa visat under utredningen. Detta tema återkommer på många ställen.[136] Kritiken avsåg såväl det inledande skedet, där man från åklagarsidan enligt Juristkommissionen borde ha övervägt organisations-, resurs- och informationsfrågorna på ett mer aktivt sätt, som tiden sedan Claes Zeime tagit över. I det sistnämnda hänseendet hade Juristkommissionen ”svårt att finna en godtagbar förklaring till att åklagarinsatsen inte blev mer aktiv än den faktiskt blev”.[137] Sammanfattningsvis synes Juristkommissionen ha ansett att

- K.G. Svensson borde – på ett eller annat sätt – ha tagit plats i ledningsgruppen och följt dess arbete,
- en åklagare borde ha inträtt som ledare för (hela) förundersökningen på ett tidigt stadium, och att
- åklagarsidan under alla omständigheter borde ha följt spaningsarbetet mer aktivt från början (dvs. även om man godtar det sena åklagarinträdet och att ingen åklagare tog plats i ledningsgruppen).

Från åklagarhåll restes under Juristkommissionens granskning flera invändningar mot den kritik som synes ha legat i luften. En invändning var att åklagarna i praktiken hade svårt att hävda sig mot en polisledning som inte följde gällande regler; de hade att välja mellan att foga sig eller orsaka en öppen konflikt. Juristkommissionen, som i sak gav åklagarna rätt gentemot polisen när det gällde regelverkets innebörd, ansåg likväl inte att detta räckte ”som förklaring till att insatserna på åklagarnas sida blev så förhållandevis begränsade som de faktiskt blev i det tidiga skedet av brottsutredningen”.[138] På samma sätt tillbakavisades som tidigare beskrivits K.G. Svenssons försvar för den återhållsamma roll han valde att inta.

Från åklagarhåll hävdades vidare att man inte hade några rättsliga möjligheter att agera mot en trilskande polisledning. Inte heller detta var en godtagbar förklaring, enligt Juristkommissionen, som för övrigt ansåg att det fanns möjligheter för åklagarna att hantera polisen. Därvid

[135] SOU 1988:18 s. 87.
[136] SOU 1987:72, t.ex. s. 94, 97, 105 och 128.
[137] A.a.s. 105.
[138] A.a. s. 107.

syftade Juristkommissionen såvitt vi förstår på att åklagarna förfogade över tvångsmedelsbesluten, bl.a. beträffande avlyssning och ”tillslag”.[139]

En tredje, och anslutande, invändning gällde det ”underläge” som åklagarsidan ansåg sig ha hamnat i i förhållande till polisen. Underläget hade sin grund i två omständigheter: dels det stöd som polisledningen hade hos överordnade myndigheter (dvs. regeringen), dels det stöd som polisen ansågs ha i den allmänna opinionen.[140]

Juristkommissionen kommenterade de samlade invändningarna med[141]

> den enda, men nödvändiga, anmärkningen att åklagarna principiellt inte kan försvara undfallenhet i sak – mot egen övertygelse – med sådana förhållanden som de här har pekat på. Det synes de för övrigt inte heller själva vilja göra gällande. Med all förståelse för att situationen var svår, och att de praktiska realiteterna kunde tyckas kräva något annat, måste man alltså säga sig att åklagarna på ett klart och entydigt sätt borde ha genomdrivit sin vilja när det uppkom motsättningar i sakfrågor mellan dem och polisen. Uppenbart är att det i och för sig fanns medel för detta.

Kritiken mot åklagarna avsåg enligt Juristkommissionen inte de enskilda åklagarna: ”Våra synpunkter är mer principiella och tar sikte på åklagarväsendets insats som helhet”.[142] (Från detta får kritiken mot K.G. Svensson för att denne inte tog plats i ledningsgruppen och för att han lät dela upp förundersökningen undantas.) Det bör noteras att Juristkommissionen följde upp bedömningen om åklagarnas ansvar för samarbetssvårigheterna med konstaterandet: ”Vi kan emellertid inte finna annat än att ansvaret i än högre grad ligger hos polisledningen och länspolismästaren Holmér personligen”.[143]

Kritiken för passivitet återkom i *Parlamentariska kommissionen*. Som framgått tidigare ansåg den kommissionen att en åklagare borde ha inträtt som förundersökningledare från början. Parlamentariska kommissionen trodde att ett kraftfullt och tveklöst åklagaringripande från början skulle ha förbättrat förutsättningarna för ett effektivt samarbete mellan polis och åklagare.[144] I en sammanfattande bedömning skrev Parlamentariska kommissionen att det föreföll som om man från Riksåklagaren och överåklagarens sida från början tagit allt för lätt på de särskilda behov av åklagarinsatser som utredningen kunde komma

[139] Jfr a.a.s. 124.
[140] A.a.s. 123.
[141] A.a.s. 124.
[142] A.a.s. 128.
[143] A.st.
[144] SOU 1988:18 s. 81.

att kräva.[145] Något riktigt försök att bedriva en aktiv förundersökningsledning tycktes inte ha gjorts förrän hösten 1986. Claes Zeimes agerande kunde enligt Parlamentariska kommissionen tolkas så att han förordade en passiv åklagarinsats, en bedömning kommissionen inte kunde godta.[146]

I anslutning till de invändningar som gjorts från åklagarhåll angående svårigheten att hävda den egna ställningen gentemot en polisledning som man uppfattade som egenmäktig och uppbackad uppifrån skrev Parlamentariska kommissionen:[147]

> Allmänt sett är det helt oacceptabelt att en tjänsteman mot bättre vetande accepterar ett missförhållande under påstående att han visserligen har ansvaret men att han inte tror att han kan påverka situationen. (---) Mot den bakgrunden kan vi bl a inte acceptera Svenssons synsätt när han säger att han bara ville vara förundersökningsledare när det gällde 33-åringen därför att han inte ville ta ansvar för den övriga delen av förundersökningen som han ansåg att han inte skulle kunna påverka.

Justitiekanslern riktade i sitt granskningsbeslut från december 1986 stark kritik mot K.G. Svensson för dennes åklagarinsatser. JK får anses ha lagt huvudansvaret för de konflikter som förekom mellan polis och åklagare under våren 1986 på Svensson, även om det också förekom kritik mot Hans Holmér för ”bristande vilja till samarbete med Svensson”.[148] K.G. Svensson borde enligt JK ha tagit plats i ledningsgruppen. Det enda skäl JK kunde finna till att K.G. Svensson inte gjorde det var personliga motsättningar mellan denne och Hans Holmér. Det kunde inte accepteras att sådana motsättningar tilläts spela roll för åklagarens information och kontakter med brottsutredningen. ”Passivitet i ledningsfunktionen leder lätt till att initiativet i förundersökningen går över till polismyndigheten och att åklagaren tappar greppet om undersökningen, trots att hans formella ansvar kvarstår”, fortsatte JK, som även påpekade att polisens skyldighet att hålla åklagaren underrättad inte innebar att åklagaren passivt kan nöja sig med att vänta på att bli informerad.[149]

JK noterade att K.G. Svensson hänvisat till att han via sina överordnade, dvs. överåklagaren och Riksåklagaren, sökt få bättre kontakt med polisens ledningsgrupp. K.G. Svensson hade enligt JK inte haft rätt att på det sättet skjuta över ansvaret på överordnad; han var

[145] A.a.s. 82.
[146] A.a.s. 84.
[147] A.a.s. 95.
[148] JK-Beslut 1986 s. 163.
[149] A.a.s. 162.

skyldig att själv agera. Detta är ett synsätt som återkommer i JK:s bedömningar och skiljer dem något från de synsätt kommissionerna anlade. Beträffande flera av de frågor och propåer K.G. Svensson utan framgång framställde till Hans Holmér och ledningsgruppen (jfr ovan), där det ter sig som om hans initiativ obstruerades av polisen, uttalade JK att han i sin granskning inte funnit att ledningsgruppen skulle ha vägrat att gå K.G. Svensson tillhanda:[150]

> I detta sammanhang finner jag anledning att särskilt framhålla att en polismyndighet i enlighet med de tidigare angivna bestämmelserna i rättegångsbalken och i förundersökningskungörelsen visserligen är skyldig att vidta de åtgärder som en åklagare beslutar om. Det måste emellertid var fråga om uttryckliga beslut och inte enbart om diskussionsvis framförda propåer om eventuella åtgärder.

För att man skulle kunna tala om en vägran från polisens sida krävdes det således enligt JK att saken först formaliserades i termer av uttryckliga beslut. Så länge så inte sker förelåg enligt JK:s synsätt ingen skyldighet för polisen att underordna sig åklagaren.

JK hänvisade vidare till departementspromemorian Ds Ju 1979:15, där vikten av att samarbetet mellan polis och åklagare har sådana former att båda parter upplever sig stå till varandras förfogande; ett naturligt samspel bör eftersträvas under hela utredningsförfarandet. ”I promemorian har emellertid särskilt påpekats att det i första hand är åklagaren som bör se till att förbindelserna utvecklas i den utsträckning som behövs”,[151] fortsatte JK, som alltså ansåg att Svensson varit för passiv i sin roll. Denne hade inte begagnat sig av de möjligheter lagen gav honom och därför hade han förlorat initiativet i förundersökningen.

1.3.7 Tvångsmedelsanvändning

Under den tidsperiod som var föremål för Juristkommissionens granskning förekom det en omfattande användning av telefonavlyssning. Juristkommissionen ansåg sig inte kunna redovisa den avlyssning som förekommit mer i detalj, men lämnade viss allmän information. Tillstånd till avlyssning hade meddelats beträffande ett tiotal misstänkta. I några fall förekom avlyssning under lång tid; i ett fall nära sju månader. Varje tillstånd kunde omfatta ett varierande antal telefonlinjer; från en upp till 80. Huvuddelen av avlyssningen synes ha gällt det s.k. huvudspåret, dvs. PKK. Det var enligt Juristkommissionen en allmän

[150] A.a.s. 163 f.
[151] A.a.s. 164.

bedömning från såväl domstol som åklagare och polis att det under avlyssningen inte framkom något material som på ett avgörande sätt förändrade bevisläget. Enligt vad Hans Holmér hade uppgivit drog polisen så småningom slutsatsen att de misstänkta under telefonsamtalen inte skulle komma att säga något som kunde föra utredningen framåt. Däremot ansåg sig polisen ha stor nytta av att genom avlyssningen hålla kontroll på var de misstänkta befann sig och vilka de hade kontakt med.

Juristkommissionen konstaterade att ju längre tid en avlyssning har pågått utan att några uppgifter av intresse framkommit, desto starkare blir de skäl som talar mot att avlyssningen kommer att ge något. Vidare fann man det mycket tveksamt om den motivering polisen angav för att fortsätta avlyssningen var juridiskt hållbar. Enligt kommissionens mening talade övervägande skäl för ”att det endast är möjligheten att under avlyssningen få fram uppgifter om brottet som kan motivera ett beslut om telefonavlyssning”.[152] Det synes i klartext innebära att kommissionen ansåg att avlyssningen saknade lagstöd. Emellertid uttalade Juristkommissionen också att åklagare och domstol hade prövat frågorna om avlyssning från den utgångspunkt kommissionen angivit som den korrekta. Det skulle alltså innebära att det skäl polisen angav inte kunde läggas till grund för beslut om avlyssning, men att åklagare och domstol fann att den lagliga grund som skall föreligga, dvs. möjligheten att få information om brottet, lika fullt var för handen.

Parlamentariska kommissionen hade på denna punkt en avvikande mening. Enligt dess bedömning är det som framkommer vid en telefonavlyssning sällan användbart som bevisning i en rättegång, utan mer ägnat att främja spaningen genom den inblick det ger i den misstänktes miljö, omgivning, levnadsvanor, umgänge och planer.[153] Även helt triviala ting kan vara av stor betydelse, ansåg Parlamentariska kommissionen och exemplifierade med utredningen mot spionen Stig Wennerström, där ett samtal mellan den misstänktes dotter och en väninna avlyssnats, varvid en underlig radioapparat omnämnts. Upplysningen ledde till att polisen kom att anlita den misstänktes städerska som informatör, vilket i sin tur kom att medföra ett genombrott i utredningen. Den bevismässiga betydelsen av förväntade informationer bör därför inte sättas särskilt högt. Metodens användning begränsas på annat sätt:[154]

> Den begränsning som är påkallad av integritetsskäl sker i huvudsak genom kravet på att brottet skall vara av viss angiven svårighetsgrad. Mordet på

[152] SOU 1987:72 s. 175.
[153] SOU 1988:18 s. 126 ff.
[154] A.a.s. 126 f.

> Olof Palme är uppenbarligen ett så grovt brott att det – även bortsett från det särskilt starka samhällsintresse som föreligger av att just det mordet klaras upp – motiverar att utredningen bedrivs med utnyttjande av alla lagliga medel som kan främja dess effektivitet.

Parlamentariska kommissionen synes med andra ord ha menat att det är övervakningen som sådan som har ett värde och att den inte behöver motiveras med att bevisning med en viss grad av sannolikhet kan åtkommas den vägen.

Den sammanslagning i tiden av användande av olika slags tvångsmedel som går under namnet ”tillslag” förekom i stor omfattning i den s.k. operation Alfa. Att förundersökningsledningen fördes bakom ljuset av polisen vid planeringen av detta tillslag har framgått, liksom att förundersökningsledningens instruktioner inte följdes. Det innebar i sig lagbrott från polisens sida. Av Juristkommissionens utredning framgår dessutom att polisen ville använda tillslaget i utredningssyfte, för att sätta press på de misstänkta och förmå dem att tala. Juristkommissionen ställde sig tveksam till ”om polisens synsätt – så som det har beskrivits för oss – står i överensstämmelse med de nuvarande bestämmelserna om tvångsmedel och de principer som bär upp lagstiftningen”.[155] Juristkommissionen beskrev på annat ställe polisens synsätt så här:[156]

> Enligt polisen borde man, med hänsyn till de speciella förhållandena i fallet, använda sig av ett tillslag i ett allmänt syfte att föra utredningen vidare. Det viktiga var, med polisens synsätt, att kunna höra alla berörda i ett sammanhang så att uppgifter kunde tas in utan att de som förhördes fick möjlighet att rådgöra med andra. Enligt polisen var en sådan uppläggning av utredningen, med hänsyn till den speciella form av brottslighet som man antog att det var fråga om, den i praktiken enda framkomliga vägen för att komma vidare i utredningsarbetet.

I inledningen till sitt avsnitt om tvångsmedelsanvändningen påpekade Juristkommissionen att under utredningen av mycket allvarliga brott som väcker starka känslor hos allmänheten ”ställs beslutsfattarnas integritet och förmåga att bevaka rättssäkerheten på särskilt hårda prov”.[157] Juristkommissionens redovisade inte någon bedömning av huruvida aktuella beslutsfattare bestod dessa prov i det här fallet.

[155] A.a.s. 176.
[156] A.a.s. 78.
[157] A.a. s. 163.

1.3.8 Regeringens roll i brottsutredningen

Regeringen hade en tjänsteman från Justitiedepartementet (dåvarande departementsrådet, numera riksåklagaren Klas Bergenstrand) som ”observatör” i ledningsgruppen. Lämpligheten häri har varit föremål för mycket diskussion och även granskning. Som tidigare beskrivits tillkom arrangemanget redan på utredningens första dag. Förutom denna kanal hade Hans Holmér i princip löpande kontakter med departementet. Han sammanträffade under sin tid vidare ett antal gånger med statsministern och andra delar av regeringen. Syftet med dessa senare kontakter synes dock ha varit att Hans Holmér skulle informera om utredningsläget m.m. I den mån man kan tala om att regeringen spelade en roll i brottsutredningen synes den ha bestått i observatörsfunktionen samt de åtgärder som vidtogs från Justitiedepartementets sida.

Observatörens roll var som framgått inte formaliserad. Avsikten var att det för såväl ledningsgruppen som för Justitiedepartementet bedömdes som en fördel att det fanns en ”kanal” dem emellan.[158] På det sättet hölls departementet fortlöpande informerat om utredningsläget samtidigt som arrangemanget erbjöd en smidig möjlighet för ledningsgruppen att få eventuella önskemål och synpunkter framförda till departementet, som ju var polisens yttersta huvudman och överordnade.

Som observatör fungerade alltså Klas Bergenstrand, men han ersattes ibland av en honom underlydande sakkunnig vid departementet (polisintendent Kurt Malmström). Klas Bergenstrand informerade Sten Wickbom, statssekreteraren Harald Fälth eller rättschefen Johan Munck fortlöpande. Informationen kunde ibland leda till att departementet vidtog åtgärder och alltså ”reagerade” på det man fick veta. Det hände också att observatören av ledningsgruppen fick utredningsuppgifter.

[158] Enligt vad som uppgavs var syftet med systemet i första hand att tillgodose regeringskansliets behov av information i säkerhetsfrågor, se a.a. s. 186. Se även a.a. s. 205; regeringen motiverade uppgiftsinhämtandet från polisen med att säkerhetsfrågorna stod i centrum för dess intresse. Vi vill för vår del inskjuta, att även om detta var en viktig sak och kan ha varit ett huvudsyfte, framgår det att arrangemanget hade ett mer generellt syfte än så. Sten Wickbom uppgav i sammanhanget att han medvetet avstod från motsvarande kontakter med åklagarna eftersom dessa i högre grad än polisen fattar sådana rättsliga beslut som regeringen inte äger rätt att blanda sig i. Justitiedepartementets kontakter med åklagarväsendet när det gällde frågan om utbyte av K.G. Svensson och överprövningen av konfrontationsbeslutet visade emellertid inte på någon så långtgående försiktighet från departementets sida i förhållande till åklagarnas beslutsfattande.

Juristkommissionen nämner t.ex. att Kurt Malmström fick i uppdrag att utreda en fråga om när Olof Palme senast hade varit på bio.[159] Observatören och dennes ersättare fungerade som en länk mellan polisen och departementet. Ingen av dem skaffade information via åklagarna, med undantag för ett enstaka tillfälle då Bergenstrand förde vidare en begäran från riksåklagaren Magnus Sjöberg om hjälp med att förbättra kontakterna mellan polis och åklagare; det ledde bl.a. till att K.G. Svensson fick tillgång till ett arbetsrum hos polisen.[160]

I några sammanhang spelade departementet en aktiv roll i brottsutredningen. Det gäller bl.a. följande tillfällen.

◊ Mellan den 22 och den 26 mars förekom kontakter från departementet (Sten Wickbom och Harald Fälth) med riksåklagaren Magnus Sjöberg. De utgick från polisledningens missnöje med K.G. Svenssons beslut att försätta Viktor G på fri fot. Syftet med kontakterna var att Sjöberg skulle överväga att byta ut K.G. Svensson som förundersökningsledare. Harald Fälth skall även ha föreslagit att chefsåklagaren Lars Ringberg borde ta K.G. Svenssons plats; uppgifterna om hur Ringbergs namn aktualiserades går något i sär.[161] Helt klart är att departementet agerade å polisens vägnar och förde fram ledningsgruppens synpunkter till Riksåklagaren i syfte att förmå denne att agera.

◊ I slutet av april ville ledningsgruppen genomföra 74 konfrontationer med Viktor G, som då sedan länge var på fri fot. Beslutet kunde endast fattas av åklagaren, dvs. K.G. Svensson. Denne medgav dock endast 11 konfrontationer (men uteslöt inte att det kunde bli fler, beroende på hur utredningen framskred). Observatören underrättade omgående departementet om den föreliggande oenigheten. Fälth tog kontakt med Hans Holmér och därefter med Riksåklagaren (detta inträffade en lördag, den 26 april). Dagen därpå kallades Riksåklagaren att tillsammans med Svensson informera Wickbom. Detta sammanträde ägde rum den påföljande måndagskvällen. Enligt riksåklagaren Magnus Sjöberg och K.G. Svensson kom det som en överraskning för dem att Hans Holmér skulle närvara vid mötet, vilket han gjorde. Enligt Harald Fälth hade Magnus Sjöberg och K.G. Svensson fel: han hade informerat Sjöberg om att Hans Holmér skulle vara med. Vid mötet tog Hans Holmér upp både frisläppandet av Viktor G och de aktuella konfrontationerna. Mötet

[159] A.a.s. 186.
[160] A.a.s. 187.
[161] A.a.s. 187 f.

synes ha utvecklats till ett meningsutbyte mellan Hans Holmér och K.G. Svensson där den förre kritiserade K.G. Svensson, som försvarade sig och i sin tur kritiserade polisen. – Efter mötet bad Sten Wickbom Magnus Sjöberg att stanna kvar. Under eftersittningen aktualiserade den vid sammanträdet ävenledes närvarande rättschefen Johan Munck möjligheten för Riksåklagaren att överpröva förundersökningsledarens, dvs. Svenssons, beslut i konfrontationsfrågan. ”Sjöberg sade omedelbart att det var precis vad han hade tänkt”, skriver Juristkommissionen.[162]. Två dagar senare beslöt Riksåklagaren att ytterligare 28 (dvs. sammanlagt 39) konfrontationer skulle genomföras.[163]

◊ Den 11 december ägde det s.k. försoningsmötet rum. Det kom till efter ett meningsutbyte i massmedierna mellan polisen och åklagarna. Meningsutbytet hade inletts av att Hans Holmér i TV förklarat att han var till 95 procent säker på att huvudspåret var det rätta, vilket föranledde förundersökningsledaren Claes Zeime att i andra medier anklaga polisen för att ägna sig åt desinformation. Massmedieuppgifterna fick Sten Wickbom att kalla ”parterna” till ett möte, där Magnus Sjöberg, rikspolischefen Holger Romander, Hans Holmér, Claes Zeime, statssekreteraren Kjell Larsson och Klas Bergenstrand samt Sten Wickbom själv deltog. Syftet var att få de stridande att ”försonas”, vilket de också tillfälligtvis gjorde. – Redan några dagar senare, den 15 december, ringde Hans Holmér till Klas Bergenstrand och anmälde att ett nytt problem i samarbetet uppstått. Klas Bergenstrand rapporterade saken till Sten Wickbom, som uppdrog åt Johan Munck att ta kontakt med förundersökningsledaren Claes Zeime. Därvid fick Johan Munck dock veta att saken var överspelad. Apropå detta uttalades från åklagarhåll inför Juristkommissionen[164]

> att man fann det obehagligt att polisen, när det uppstod en inflammerad situation i förhållande till åklagarna, tog en underhandskontakt med justitiedepartementet för att informera om detta. Åklagarna har också sagt att man hade en känsla av att departementet önskade att åklagarna skulle anpassa sig till Holmér och att departementet fick en partisk information. Man har också gett uttryck för uppfattningen att Holmér ”styrde” regeringen.

[162] A.a.s. 189.
[163] JK skriver i sin utredning av händelseförloppet att Riksåklagarens överprövning skedde ”utan varje medverkan” från Justitiedepartementet (JK beslut 1986 s. 174). Det synes alltså vara en felaktig beskrivning från JK:s sida.
[164] SOU 1987:72 s. 190.

◊ Situationen efter det s.k. tillslaget – operation Alfa – innebar ett sammanbrott i relationen mellan polisen och åklagarna. Tillslaget ägde rum den 20 januari 1987. I vart fall den 25 januari diskuterades saken på regeringsnivå. Från Sten Wickboms och departementets sida gjordes under den följande veckan flera försök att lösa konflikten inom ramen för den rådande organisationen. Riksåklagaren Magnus Sjöberg synes ha upplevt sig vara utsatt för påtryckningar från justitieministern Sten Wickboms sida av innebörd att åklagarna borde vika sig för polisens krav på hur det fortsatta utredningsarbetet skulle utföras.[165] De åklagare som svarade för förundersökningsledningsuppgiften hårdnade dock successivt i sin attityd. De förklarade sig sakna förtroende för hela ledningsgruppen och ville i stället samarbeta direkt med utredningspersonalen. De avgav skriftliga direktiv för det fortsatta arbetet. Holmér svarade med att föreslå att polisen skulle få fortsätta med huvudspåret medan åklagarna skulle ta hand om resten. Enligt Hans Holmérs förslag skulle förundersökningsledningen delas i enlighet med detta. Harald Fälth förde diskussioner med Riksåklagaren om möjligheten att förfara på det sätt Hans Holmér föreslagit. Vid Magnus Sjöbergs diskussioner med förundersökningsledningen tillkännagav Claes Zeime att han avsåg att avgå som förundersökningsledare. Magnus Sjöberg vädjade till honom att inte offentliggöra detta. Under det fortsatta samtalet meddelade Claes Zeime att han övervägde att helt lämna sin tjänst. Rikspolischefen föreslog senare att en överordnad samordningsgrupp skulle bildas, bestående av Riksåklagaren, förundersökningsledaren Claes Zeime, rikspolischefen och Hans Holmér. När Hans Holmér fick kännedom om detta tog han kontakt med statsministern och förklarade att han skulle avgå om förslaget genomfördes. Utvecklingen gick dock inte längre Hans Holmérs väg. Magnus Sjöberg och Claes Zeime vägrade att ha med Hans Holmér i en operativ funktion, dvs. i spaningsledningen. Rikspolischefens förslag genomfördes i modifierad form den 5 februari genom beslut av regeringen. Det innebar att förundersökningsledningen lades på Riksåklagaren och ledningen av polisens brottsutredning på Rikspolisstyrelsen. Samtidigt skapades en stabsgrupp bestående av Hans Holmér, Tommy Lindström och Per-Göran Näss. Hans Holmér förväntade sig att denna skulle ha operativa funktioner, vilket inte torde ha varit avsikten. Rikspolischefen kallade vid den presskonferens där den nya organisationen presenterades

[165] A.a.s. 191.

> stabsgruppen för ”referensgrupp”, vilket enligt Hans Holmér ”förstörde bilden”.[166]

(Det finns fler exempel på mer aktiva insatser i brottsutredningen från regeringens sida. Ett är då telefonavlyssning av Miro Baresic beviljades, efter det att K.G. Svensson avslagit en ”vanlig” begäran därom från polisens sida, se kapitel 5, *Avsnitt Å – ”Miro Baresic (HDP)”*. Det som tagits upp här ovan är det som behandlas av Juristkommissionen.)

I sin bedömning av nu relaterade händelser resonerade Juristkommissionen inledningsvis en del kring huruvida det var dess uppgift att granska regeringens göranden och låtanden samt kom fram till att så i princip inte kunde vara fallet. I mångt och mycket utgick regeringens åtgärder från ställningstaganden som vilade på allmänna lämplighetsöverväganden. Det kunde inte vara Juristkommissionens uppgift att ha synpunkter i de hänseendena. Däremot var det enligt Juristkommissionen inte möjligt att få en helhetsbild av brottsutredningen utan att ta hänsyn till den roll som regeringen och dess företrädare spelade i händelseförloppet: [167]

> Vad vi --- har funnit anledning att söka klarlägga är vilken faktisk inverkan som de olika åtgärderna hade på brottsutredningen.

Juristkommissionen konstaterade att fallet var unikt: ”I vart fall i modern tid finns det knappast något motsvarande exempel på att regeringen under så lång tid och så nära följt andra myndigheters handläggning av ett enskilt ärende.”[168] Juristkommissionens sammanfattande bedömning synes ha varit att regeringens allmänna strävan att hålla sig informerad för att kunna tillgodose säkerhets- och resursaspekter var förenliga med regeringsformen.[169] Observatörens roll utreddes av Juristkommissionen förutom genom utfrågningar av berörda personer också genom att protokoll och annan dokumentation från ledningsgruppen studerades. Slutsatsen var att observatören inte arbetat på ett sätt som innebar inblandning i myndighetens självständiga verksamhet.[170]

På ett övergripande plan godtog Juristkommissionen således regeringens förhållningssätt. Men Juristkommissionen pekade på tre

[166] A.a.s. 195.
[167] A.a.s. 202.
[168] A.st.
[169] A.st.
[170] A.a.s. 203.

tillfällen, utöver omorganisationen i februari 1987, då regeringen gjorde mer aktiva insatser. Juristkommissionen syftade då på:[171]

◊ ”Fälths samtal med Sjöberg under våren 1986 om ett eventuellt byte av åklagare”

◊ ”det möte hos Wickbom efter vilket Sjöberg överprövade beslutet om hur många konfrontationer som 33-åringen skulle delta i”

◊ ”det s.k. försoningsmötet hos Wickbom i december 1986”

Det rör sig alltså om de tre händelser som redovisats ovan. Juristkommissionen bedömde regeringens agerande i de enskilda fallen på sätt som framgår av följande citat:[172]

> Bakgrunden var vid det första av dessa tillfällen att man i justitiedepartementet fick kännedom om att det förelåg allvarliga motsättningar mellan ledningsgruppen och Svensson. Fälth informerade då Sjöberg om motsättningarna och förde i vart fall i något skede på tal ett eventuellt byte av åklagare. Det kan inte innebära någon otillbörlig påverkan i ärendet att Fälth informerade Sjöberg. Vidare framgår inte något annat av vår utredning än att Fälth när han förde möjligheten av ett åklagarbyte på tal enbart pekade på en nära till hands liggande lösning för det fall att Sjöberg skulle dela de bedömningar som hade gjorts från polisens sida. Sjöberg prövade också självständigt frågan och fann inte anledning att göra något byte. Vi kan för vår del inte finna att Fälth förfor felaktigt när han på det sätt som skedde tog upp frågan med Sjöberg.
>
> Nästa initiativ från regeringskansliets sida kom i samband med konflikten om hur många konfrontationer som 33-åringen skulle delta i. När man i justitiedepartementet fick kännedom om motsättningarna tog Fälth kontakt med Sjöberg och på Wickboms initiativ anordnades senare ett möte i departementet i vilket Sjöberg och Svensson deltog från åklagarsidan. Holmér var också närvarande. (---) Wickbom har uppgett att han inte hade någon egen uppfattning i konfrontationsfrågan. Hans initiativ hade i stället sin bakgrund i att han var orolig för samarbetsproblemen. I de uppgifter som vi har inhämtat finns inte någonting som tyder på att Wickbom eller någon annan företrädare för departementet sökte påverka beslutet i sak. Det kan tilläggas att JK i sitt beslut i december 1986 uttalade att hans granskning inte gav vid handen att det fanns grund för påstående om att det skulle ha förekommit någon otillbörlig påtryckning från departementets sida på

[171] A.st.
[172] A.a.s. 203 f.

> Svensson för att förmå honom att ändra sitt beslut i konfrontationsfrågan.
>
> Det bör särskilt framhållas att det med hänsyn till mötets förlopp och de motsättningar mellan Svensson och Holmér i konfrontationsfrågan som kom i dagen enligt vår mening var naturligt att Sjöberg för sin del efter mötet beslöt att överpröva Svenssons beslut. Sjöbergs beslut fattades några dagar efter mötet.
>
> Bakgrunden till det s.k. försoningsmötet var i första hand att det genom olika uttalanden i massmedierna hade framkommit att åklagarna och polisen hade olika uppfattningar om värdet av huvudspåret och om förundersökningens fortsatta bedrivande. Meningsskiljaktigheterna var av den karaktären att justitieministern bedömde att det förelåg risk för att myndigheternas samarbete inte skulle kunna fortsätta. Inom regeringskansliet övervägdes också vilka åtgärder som borde vidtas om så inte skulle kunna ske. Till mötet kallades förutom Zeime och Holmér även Sjöberg och Romander.
>
> Zeime och Holmér förklarade att det fanns förutsättningar för fortsatt samarbete och lovade att anmäla för justitieministern om situationen skulle förändras. Någon otillbörlig påverkan från regeringskansliets sida förekom såvitt vi har kunnat finna inte.

Juristkommissionen fann alltså inte skäl att ifrågasätta regeringens förhållningssätt eller att den i något hänseende otillbörligen försökt påverka brottsutredningen. Men samtidigt konstaterades att ”regeringens och justitiedepartementets åtgärder likväl i viss mening inverkade på hur de ansvariga myndigheterna uppfattade sin situation och sitt förhållande till varandra”.[173] På annat ställe talades om ”regeringens intensiva engagemang”:[174]

> Det kan --- inte bortses från att regeringens intensiva engagemang i detta fall rent faktiskt kan ha fått betydelse för hur aktivt och självständigt tillsynen (från andra myndigheter, vår anm) utövades.

Vad Juristkommissionen avsåg med detta kom tydligast till uttryck i dess bedömning beträffande Länsstyrelsens i Stockholm roll. Länsstyrelsen var högsta polismyndighet i länet och var i den meningen överordnad Hans Holmér och ledningsgruppen. Juristkommissionen konstaterade att styrelsen kommit i en underlig roll i och med att dess sakkunnige i polisfrågor, länspolismästaren, själv var operativt engagerad i utredningen. Därmed var man, skriver Juristkommissionen, i praktiken hänvisad till att begära biträde utifrån, närmast från

[173] A.a.s. 204.
[174] A.a.s. 208.

Rikspolisstyrelsen, om man ville utöva någon kontroll eller tillsyn över den egna polismyndigheten. Men till detta[175]

> kom att det var bekant för länsstyrelsen att dess närmast överordnade, regeringen, nära följde utredningen. Landshövdingen Sandgren har för oss förklarat att länsstyrelsen mot den bakgrunden inte tog några särskilda initiativ i syfte att fullgöra sin tillsyns- och kontrollfunktion. Man räknade med att regeringen om behov uppkom skulle kontakta länsstyrelsen.

Den kritik som ligger i det sagda synes gå ut på att regeringen genom sitt förhållningssätt, oavsett syfte och direkta effekter på myndigheternas agerande, indirekt påverkade hur inblandade myndigheter och befattningshavare agerade. Exemplet med länsstyrelsen i Stockholm illustrerar detta: regeringens agerande satte i praktiken denna kontroll- och tillsynsfunktion ur spel.

På likartat sätt resonerade Juristkommissionen när det gällde ”åklagarna”. Dessa ansåg sig utsatta för påtryckningar från regeringens sida och att regeringskansliet var partiskt till förmån för polisen i de konflikter som förekom mellan polis och åklagare. De grundade detta särskilt på omfattningen av och formerna för regeringens informationsinhämtande, dvs. att det skedde ensidigt från polisen, med förbigående av förundersökningsledningen. Likaså ansåg de att de konkreta initiativ som regeringen tog under våren 1986 visade sympati för polisens ståndpunkter, eftersom initiativen i bägge fallen utgick från att polisen var missnöjd med åklagarbeslut.

Juristkommissionen höll fast vid att inget annat framkommit än att departementet inte tagit ställning i sakfrågor rörande brottsutredningen, men konstaterade att åklagarna likväl kunde fått intrycket av att departementet höll nära kontakt med polisen och agerade utifrån ”information eller hänvändelser från polisens sida”.[176] Det fanns därför anledning att fråga sig om departementet borde ha agerat för att upplysa åklagarna om varför departementet agerade som det gjorde och klargöra att det inte var fråga om att ta ställning i de sakfrågor där polis och åklagare hade skilda meningar. Svaret på den frågan var i sin tur beroende av om ”åklagarnas sätt att uppfatta situationen var känt för justitieministern och departementet”.[177] Någon entydig slutsats i det hänseendet redovisade inte Juristkommissionen, som dock framhöll att riksåklagaren Magnus Sjöbergs åsikt var att det under hösten 1986 måste ha stått klart för departementet att åklagarna ansåg att regeringen hade en ensidig inställning, till förmån för polisen. Detta bestyrktes

[175] A.a.s. 207.
[176] A.a.s. 206.
[177] A.st.

enligt Juristkommissionen i viss mån av vad som uppgivits av Harald Fälth. Resonemanget slutar med följande konstaterande:[178]

> I den mån man inom justitiedepartementet tidigare faktiskt hade vetskap om att åklagarna uppfattade situationen på det sätt som de här har beskrivit borde saken ha tagits upp och klarats ut med åklagarna.

Men, tillade Juristkommissionen i ett uppföljande resonemang, även om departementet inte haft sådan vetskap måste blotta risken för att missförstånd om regeringens roll kan uppkomma föranleda försiktighet. Sådana risker föreligger om regeringen följer ett ärende så noga som man gjorde i detta fall ”och gör det på ett sätt som inte från alla synpunkter är det helt givna”.[179] Det var enligt Juristkommissionen en bedömningsfråga om vederbörlig försiktighet i tillbörlig omfattning iakttagits i detta fall. Resonemanget fortsätter i ett allt försiktigare balanserande mellan vad som talade för respektive emot att regeringen bort ta upp ”informationsfrågan” med åklagarna och det slutar:[180]

> Som förhållandena faktiskt utvecklade sig på hösten 1986 kan dock åtminstone i efterhand sägas att en sådan åtgärd skulle ha varit av värde.

På en punkt riktade Juristkommissionen indirekt men ändå tydlig kritik mot regeringen eller dess företrädare. Det gäller de diskussioner som fördes efter sammanbrottet i januari som föregick den nya organisationen. Regeringen var där mycket engagerad i att söka lösa upp de föreliggande motsättningarna inom ramen för den rådande organisationen. Under regeringens medverkan fördes något slags ”förhandlingar” – det var Juristkommissionen som använde ordet, inklusive citationstecken – om den fortsatta förundersökningens inriktning och uppläggning. Juristkommissionen konstaterade emellertid att gällande lag inte gav utrymme för några ”förhandlingar” om detta, eftersom det var förundersökningsledarens, dvs. åklagarens, sak att bestämma över förundersökningen.[181] I förlängningen av detta ligger rimligen bedömningen, att regeringen gjorde fel när den aktivt medverkade till förhandlingar om något som enligt rättegångsbalken inte är förhandlingsbart. Den organisation som polisen förordade, med polisen som förundersökningsledare beträffande huvudspåret och åklagarna som förundersökningsledare i övrigt, var för övrigt inte heller den förenlig med rättegångsbalken. I klara verba förekom dock inte heller på denna

[178] A.st.
[179] A.st.
[180] A.a.s. 207.
[181] A.a.s. 209, jfr även s. 126 f.

punkt någon kritik från Juristkommissionen, som i stället återknöt till sina inledande reservationer och sade sig inte ha några synpunkter på den nyordning regeringen slutligen valde.

Parlamentariska kommissionen ansåg inte att placeringen av en observatör i ledningsgruppen eller observatörens verksamhet innefattade någon otillbörlig påverkan av polismyndighetens arbete, men framhöll att det var fråga om en ovanlig och inte helt okomplicerad åtgärd:[182]

> Vi vill dock tillägga att även om placeringen av en observatör från regeringskansliet hos en myndighet för att i en viss situation följa dess dagliga verksamhet inte innebär en inblandning från regeringens sida i myndighetens verksamhet måste stor restriktivitet iakttas och metoden endast användas för mycket speciella situationer. Informationen bör som regel i stället gå tjänstevägen. Man kan nämligen inte bortse från risken att redan närvaron av en företrädare för regeringskansliet påverkar tjänstemännen att handla mindre självständigt än annars. Vidare kan det ge de inblandade en felaktig bild av regeringens roll i sammanhanget.

I det sistnämnda hänseendet exemplifierade Parlamentariska kommissionen med Länsstyrelsens i Stockholm underlåtenhet att utöva sin kontrollfunktion, en underlåtenhet som Länsstyrelsen alltså motiverade med att regeringen syntes ha övertagit ansvaret. Till saken hör att Parlamentariska kommissionen var kritisk till hur Länsstyrelsen därvid förhållit sig och resonerat.[183]

De tre särskilda initiativen från regeringens sida utgjorde enligt Parlamentariska kommissionen inte några ingrepp i myndigheternas självständiga ställning. När det gäller det intryck och den eventuella oklarhet regeringens agerande allmänt sett kan ha skapat instämde Parlamentariska kommissionen ”i huvudsak” med vad Juristkommissionen kommit fram till. Därutöver gjordes vissa påpekanden som innebar mer klart uttalad kritik mot regeringen. Redan när samarbetssvårigheterna kom i dagen borde polisledningen ha erinrats om reglerna i rättegångsbalken, med vilket torde ha åsyftats den rollfördelning som enligt Parlamentariska kommissionen framgick ”av lagen: att åklagaren leder förundersökningen med polisen som biträde” (jfr ovan). Det hade sålunda varit lämpligt om justitieministern vid mötet hos honom i april 1986 erinrat åklagarna och polisen om deras självständiga ansvar.[184] Den kritik som låg i det sagda framfördes också

[182] SOU 1988:18 s. 101.
[183] A.a.s. 113.
[184] A.a.s. 107 f.

och med större skärpa beträffande det senare händelseförloppet, vars bakgrund Parlamentariska kommissionen beskrev på detta sätt:[185]

> Efter tillslaget den 20 januari 1987 fördjupades motsättningarna mellan åklagarna och polisen och tog sig uttryck bl. a. i delvis häftiga angrepp på den andra myndigheten i massmedierna. De öppna motsättningarna ledde till att justitieministern kontaktade såväl åklagarna som polisen i syfte att klarlägga bakgrunden till motsättningarna och utröna förutsättningarna för ett fortsatt samarbete. Efter dessa kontakter med myndigheterna följde ett skede under vilket företrädare för polisen och åklagarna diskuterade den fortsatta förundersökningens inriktning och uppläggning. Företrädare för regeringen följde dessa ”förhandlingar” nära. Först sedan det både från åklagarnas och polisens sida hade förklarats att det saknades förutsättningar för fortsatt samarbete ingrep regeringen.

Parlamentariska kommissionen var kritisk till hur regeringen fortsättningsvis agerade:[186]

> Att företrädarna för polisledningen och åklagarna diskuterade sina meningsskiljaktigheter och uppläggningen av det fortsatta arbetet är i och för sig inget att anmärka mot. Felet var att företrädarna för polisen framställde krav på hur förundersökningen skulle bedrivas, bl. a. att ledningen av den skulle delas på visst sätt mellan åklagarna och polisen. I dessa frågor var det åklagarna som bestämde och polisen som hade att rätta sig efter åklagarnas beslut. De besked som Holmér vid ”förhandlingarnas” slut lämnade regeringen om att åklagarna och polisen inte kunde komma överens kan därför inte tolkas på annat sätt än som en förklaring från Holmér att han vägrade underställa sig åklagarna.
>
> (---) När Holmér därför lämnade beskedet om att polisledningen inte kunde komma överens med åklagarna borde man från justitiedepartementets sida ha förklarat för Holmér att han enligt gällande regler var skyldig att följa förundersökningsledarens beslut och anvisningar. I stället fortsatte man att försöka finna en lösning på samarbetssvårigheterna som kunde accepteras även av polisledningen i Stockholm. Ser man på problemen med utgångspunkten att det var fråga om samarbetssvårigheter kanske det var naturligt. Det var emellertid inte det som var frågan. I stället gällde det polisledningens bristande respekt för rättegångsbalkens regler om ledning av förundersökning.

Även *Justitiekanslern* berörde i sitt granskningsbeslut från december 1986 regeringens roll. Det s.k. försoningsmötet och det slutliga

[185] A.a.s. 108.
[186] A.a.s. 109.

sammanbrottet låg utanför den tidsperiod JK bedömde. Av granskningen framgår, utöver vad som redan redovisats, bl a följande.

Den 25 mars 1986 kallade riksåklagaren Magnus Sjöberg överåklagaren Claes Zeime samt åklagarna K.G. Svensson och Lage Carlström till ett informationsmöte. Även biträdande riksåklagaren Axel Morath och byråchefen Uno Hagelberg deltog. Mötet synes ha varit föranlett av att Magnus Sjöberg från Justitiedepartementet fått uppgifter om att samarbetet i brottsutredningen inte fungerade väl. Vid mötet påpekade K.G. Svensson att han inte erhöll tillräcklig information om utredningen från polisen. Magnus Sjöberg tog därefter upp den saken med Justitiedepartementets företrädare statssekreteraren Harald Fälth och departementsrådet tillika observatören i ledningsgruppen Klas Bergenstrand. Enligt JK ”vädjade” Magnus Sjöberg vid flera tillfällen till Klas Bergenstrand att denne skulle verka för att informationen till åklagarsidan förbättrades. Några dagar efter åklagarnas informationsmöte hölls ett möte på Justitiedepartementet med Magnus Sjöberg och Uno Hagelberg från Riksåklagaren samt Harald Fälth, Klas Bergenstrand och Johan Munck från departementet. Handläggningen beträffande Viktor G diskuterades liksom informationsfrågan. Vid mötet förvånades Uno Hagelberg enligt JK ”över att företrädarna för justitiedepartementet så helt godtog polisledningens version av vad som förevarit”.[187]

JK koncentrerade sin granskning av regeringens åtgärder till turerna kring de vittneskonfrontationer som polisen ville att Viktor G skulle genomgå; i bedömningen hette det bl.a.:[188]

> För mig framstår det inte som anmärkningsvärt att justitieministern har låtit informera sig om utredningsarbetet genom att träffa samman med Svensson och Holmér även om sammanträffandet hade aktualiserats av de uppgifter som ministern hade erhållit om de motsatta uppfattningarna i konfrontationsfrågan. Syftet med mötet var informativt och inte att utreda frågan om behovet av konfrontationer. (---) Det kan för övrigt påpekas att Svensson inte heller har haft något att erinra mot mötet med ministern.

I det sistnämnda hänseendet kan påpekas att det av JK:s utredning framgår att varken K.G. Svensson eller riksåklagaren Magnus Sjöberg hade informerats om att Hans Holmér skulle närvara vid informationsmötet.[189]

[187] JK-Beslut 1986 s. 151.
[188] A.a. s. 174.
[189] A.a.s. 155. Harald Fälth, som var den som vidarebefordrade justitieministerns inbjudan till Magnus Sjöberg, har i ett senare sammanhang hävdat att Sjöberg informerades om att Hans Holmér skulle närvara, se ovan vid

JK ansåg inte att justitieministern eller departementets tjänstemän kränkt åklagarens integritet. Syftet med vidtagna åtgärder hade varit att informera sig. Beträffande det beslut om utvidgade konfrontationer i Viktor G-ärendet som Riksåklagaren fattade efter det möte som Justitieministern initierat uttalade JK att de åtgärder Riksåklagaren vidtagit ”enligt vad utredningen utvisar, vidtagits efter sammanträdet och utan varje påtryckning eller medverkan från ministerns eller departementets tjänstemäns sida”.[190]

1.4 Våra slutsatser av de tidigare granskningarna

I detta avsnitt försöker vi sammanfatta och dra vissa slutsatser utifrån framför allt Juristkommissionens granskning, i de hänseenden som är av betydelse för vårt uppdrag.

1.4.1 Själva brottsutredningen

Juristkommissionen kritiserade bl.a. följande delar av själva brottsutredningen:

- tipsmottagningens bristande resurser
- den långsamma och oordnade registreringen av tips och andra handlingar
- den fördröjda och delvis uteblivna undersökningen kring Olof Palmes person
- den aldrig utförda undersökningen av Lisbeth Palmes skada
- fördröjningen av undersökningen av omständigheterna kring själva brottet
- de bristfälliga kontakterna med experter som rättsläkarna och SKL
- oprofessionellt utförda dörrknackningar

Till detta skall läggas den närmast förödande kritik som Juristkommissionen i sin första rapport riktade mot arbetet under mord-

---

redovisningen av turerna kring överprövningen av K.G. Svenssons beslut om det antal konfrontationer Viktor G skulle medverka i. Helt klart synes dock vara att Svensson, som kallades av Sjöberg, fick uppgiften att mötet enbart skulle beröra departementet och åklagarsidan.

[190] A.a.s. 174; som anmärkts i en tidigare not synes detta vara en felaktig beskrivning.

natten, då ytterst litet i den polisiära organisationen fungerade som det hade bort göra. Juristkommissionen pekade bl.a. på följande (se även den mer utförliga beskrivningen ovan, *Mordnatten*. *Juristkommissionens första rapport i kort sammanfattning*).

◊ Mördarjakten var oorganiserad.
◊ Alla polisresurser sattes inte in.
◊ Poliser i tjänst fick inte reda på vad som hänt.
◊ Ingen allmän avspärrning genomfördes.
◊ Andra polisdistrikt underrättades inte.
◊ Avspärrningen och bevakningen av brottsplatsen var otillräcklig.
◊ Befälsförhållandena var oklara.
◊ Dokumentationen i sambandscentralen var bristfällig.
◊ Rikslarm gick inte ut – när det gick ut var det fel.

Kritiken i dessa och ovan nämnda delar är så mångomtalad att den kommit att bli en trivialitet, vars betydelse kanske kan tyckas krympa med tilltagande tidsperspektiv. I dag, mer än tretton år senare, finns det därför skäl att påminna om de inledande förhållandena och de många grova misstag som då begicks. Generellt sett har ett misstag i en mordutredning större betydelse ju närmare inpå själva brottet det begåtts, vilket innebär att betydelsen av de missgrepp och underlåtenhetssynder som förekom den första tiden knappast kan överskattas. Många av de inledande misstagen var irreparabla. Detta måste också beaktas då senare insatser i PU bedöms.

1.4.2 Organisationen av brottsutredning och förundersökning

Polisledningen hade *ingen beredskapsplan* för särskilda händelser; planeringen bestod i stället av att verksamheten vid särskilda händelser skulle organiseras utifrån det som inträffat. Polisledningen satte därför upp en spaningsorganisation specifikt för detta tillfälle, en ”ad hoc-organisation”. Juristkommissionen var mycket kritisk till detta och synes ha menat att det var en självklarhet att polisarbetet, i synnerhet vid särskilda händelser, måste följa en beredskapsplan. Det är för oss uppenbart att avsaknaden av en fungerande beredskapsplan hade en avgörande betydelse för framför allt mordnattens men också hela det första årets tillkortakommanden. Ingen synes idag heller hävda något annat än att polisens agerande vid s.k. särskilda händelser måste styras utifrån en inövad beredskapsplan.

Brottsutredningen var av sådan dignitet att den efter det inledande skedet borde ha *lagts under Rikspolisstyrelsens ledning*. Detta skall ha varit rikspolischefens uppfattning och även Juristkommissionen synes ha lutat åt att detta hade varit lämpligast. Andra brister som Juristkommissionen lyfte fram hade som vi ser det då inte behövt uppkomma, t.ex. hade ansvaret naturligt fördelats på skilda nivåer i stället för att samlas hos Hans Holmér och rikskriminalens våldsrotel – som nu inte alls engagerades på grund av ”rivalitet” och samarbetshänsyn – hade på ett likaledes naturligt sätt kunnat komma in i bilden.

Förundersökningen borde från början ha letts av åklagare. Detta synes ha varit Juristkommissionens uppfattning, även om kommissionen, mot bakgrund av att regelverket inte entydigt reglerar när åklagarinträde skall ske, inte direkt ville säga att den valda ordningen var felaktig. Utvecklingen visade enligt vår mening tydligt att det valda dubbel-kommandot, där den ena parten, polisen, var mycket aktiv och den andra, åklagaren, var passiv ledde till oklarhet och bristande rättssäkerhet.

Som Juristkommissionen konstaterade är det åklagaren som bestämmer om och när han skall inträda som förundersökningsledare. En konsekvens av detta är enligt vår bedömning att en kritik som går ut på att åklagarinträdet borde ha skett tidigare träffar åklagaren och inte polisen. Regleringen innebär att det överlåts på åklagaren att bestämma när hans övergripande ansvar kräver att han träder in operativt. En sådan reglering kan till sin natur aldrig vara precis; då överlåts inte det ansvar som är avsett att överlåtas. Detta betyder i sin tur, att det för den åklagare som bort träda in men inte gjort så, inte är ett gångbart försvar att hänvisa till att regelverket inte uttryckligen krävt hans inträde. Eftersom reglerna ger åklagaren makt att inträda när han så finner lämpligt, innebär de att han står risken för eventuella negativa konsekvenser av ett för sent inträde.

Som regelverket är konstruerat synes det med andra ord inte ge åklagaren någon möjlighet att stå vid sidan av för att på så sätt undgå ansvar för hur utredningen bedrivs. – Det betyder att chefsåklagare K.G. Svenssons anförda skäl till att han inte ville ta över hela förundersökningen – ”Svensson ville inte ta över det formella ansvaret för en förundersökning som han i verkligheten inte kunde påverka”[191] – måste underkännas. Det är en bedömning som genomgående har gjorts vid de olika granskningarna.

Frågan *huruvida förundersökningsledarskapet kan delas upp* på det sätt som skedde mellan Hans Holmér och K.G. Svensson var föremål för utförliga överväganden av Juristkommissionen, som ansåg att

[191] SOU 1987:72 s. 97.

uppdelningen var i hög grad tvivelaktig. Efter det att Claes Zeime övertog hela ansvaret låg det kvar, formellt odelat, på åklagarsidan och ingen tycks därefter heller ha hävdat att uppdelning är en lämplig lösning. Frågan har därmed mist en del av sin betydelse. Den uppdelning som förekom bör ses som ett uttryck dels för den obalans som kom att råda i förhållandet polis-åklagare (se vidare nedan), dels för den benägenhet för improvisation och informella, kortsiktiga lösningar som präglade utredningsarbetet under den aktuella tiden.

Vi delar därmed inte den uppfattning som framfördes av JK, att det kan vara lämpligt att i utredningar av detta slag dela upp ledningsansvaret. Vi anser att det resonemang JK förde är motsägelsefullt. Enligt detta bör en delning å ena sidan vara tillåten, å andra sidan förutsätter den enligt JK att de som delar ansvaret ”drar upp klara gränser” och utbyter information i erforderlig utsträckning. Ett formlöst samarbete där de inblandade drar upp klara gränser för sina roller är naturligtvis bra; då minskar behovet av bindande regler.

Med tanke på att en stor förundersökning är en komplicerad organisation, på de rättssäkerhetsfrågor som alltid aktualiseras och på att den måste förutsättas kunna fungera oavsett om ledande befattningshavare samarbetar väl eller mindre väl är det emellertid för oss uppenbart att lednings- och ansvarsförhållandena skall vara klart reglerade i lag. Det vore därvid direkt olämpligt om lagen delegerade till inblandade parter att sinsemellan dela upp detta ansvar och dra upp gränser för uppdelningen. Även om detta skulle kunna fungera mellan ansvarskännande och samarbetsvilliga personer kan det bli svårt att i efterhand avgöra vem som ansvarat för vad om det skulle behövas, t.ex. vid en rättslig prövning.[192]

Slutligen är en uppdelning olämplig från effektivitetssynpunkt. Det får anses tillhöra beredskapsfrågorna att lagen anger klara former för hur en förundersökning skall bedrivas, vem som bär ansvar för vad under vilka formella betingelser etc. Det bör inte avgöras ad hoc under ett operativt intensivt inledande skede av en utredning. Att göra det till en öppen fråga vem som skall leda förundersökningen i vilka delar vore

[192] Saken illustreras i JK:s granskningsbeslut. Där prövas K.G. Svenssons klagomål mot polisen för att denna inte utfört hans order. Att Svensson uttryckte önskemål som polisen inte tillgodosåg är ostridigt och har i de bägge kommissionernas granskningar lett till kritik mot polisen. Men JK ansåg att polisen inte kunde lastas, eftersom Svensson enligt JK inte hade framfört sina önskemål i form av sådana uttryckliga beslut som måste till för att polisen skulle vara skyldig att agera. Oavsett om man delar den bedömningen eller ej, visar den att klara regler är en förutsättning för utredandet av ansvarsförhållandena när förundersökningen inte fungerat.

detsamma som att försena tillskapandet av en effektiv ledningsorganisation.

Under Claes Zeimes tid som förundersökningsledare arbetade en åklagargrupp mer eller mindre *kollektivt med förundersökningsledarskapet*. Det skedde formlöst i grupp. För den arbetsfördelning som tillämpades fanns enligt Juristkommissionen inget egentligt lagstöd. Arbetssättet hade enligt polisen skapat oklarhet med avseende på vem av åklagarna som ansvarade för och beslutade om vad.

Arbetssättet tycks oss vara en aning typiskt för hur de engagerade åklagarna verkar ha sett på sin roll. Om de hade sett förundersökningsledarskapet som ett verkligt ledningsansvar, skulle den ansvarige åklagaren antagligen inte på det sätt som skedde ha låtit det flyta inom en grupp. Av lagen framgår klart att förundersökningen skall ledas av en befattningshavare, inte av en myndighet som sådan. Det kan naturligtvis finnas praktiska problem förknippade med detta, särskilt vid en så stor förundersökning som denna. I brist på klargörande regler torde det då åvila den som är förundersökningsledare att genom tydliga beslut delegera arbetsuppgifter i erforderlig utsträckning. Som vi antytt var Juristkommissionens språkbruk en aning diffust när det gäller åklagarsidan. Det talades nästan genomgående om ”åklagarna”. Detta språkbruk motsvarar enligt vår mening en oklarhet i den rättsliga regleringen och i uppfattningen om åklagarens roll som förundersökningsledare.

Juristkommissionen ansåg att det här kunde finnas behov av en utarbetad ordning. Parlamentariska kommissionen instämde i detta men varnade för att en sådan skulle kunna bli stelbent och rekommenderade att frågan löstes internt i samarbete med polisen. Juristkommissionens granskning visar enligt vår mening att behovet av en utarbetad ordning – dvs. klara regler – är påtagligt. Skälen härför sammanfaller i mångt och mycket med dem vi just redovisat apropå frågan om ett delat förundersökningsledarskap.

Beträffande *fördelningen av befogenheter mellan åklagarsidan och polisen* uttryckte Parlamentariska kommissionen koncist lagens innehåll: åklagaren leder förundersökningen med polisen som biträde. Vi delar uppfattningen att lagen bör tolkas på det sättet, men ifrågasätter om den praktiska verkligheten återspeglar det tydligt hierarkiska ansvarsförhållande som lagen uttrycker. Granskningarna visar att Claes Zeime som förundersökningsledare inte intog en aktivt ledande roll samt att detta var medvetet och därmed säkerligen i enlighet med hans uppfattning om vad praxis krävde. Det finns all anledning att anta att även K.G. Svenssons förhållningssätt var i överensstämmelse med hans uppfattning om vad som gällde för förundersökningsledarskapet. Samtidigt agerade polisledningen genomgående som om lagen gav polisen

större befogenheter än vad granskande kommissioner kom att anse att den gör. Detta talar för att praxis på sina håll uppfattats på ett annat sätt än den ordning lagen ger uttryck för. Trots att denna iakttagelse är lätt att göra har ingen av de granskande kommissionerna ansett att lagen behöver ses över eller reglerna förtydligas.

1.4.3 Ansvar

Att det inledande arbetet med själva brottsutredningen fungerade illa berodde enligt Juristkommissionen främst på brister vid Stockholmspolisens våldsrotel. För dessa bar Hans Holmér ansvaret. Dels var han ytterst ansvarig för den bristande beredskapen, dels medförde hans beslut att själv vara spaningschef att arbetet vid våldsroteln inte fungerade som det skulle ha gjort om den funktionen legat på ordinarie nivå. Juristkommissionen gjorde med detta resonemang också Holmér ansvarig för hur konfrontationerna i Viktor G-delen utfördes.[193]

I den mån man anser att Rikspolisstyrelsen borde övertagit ansvaret för utredningen bär dåvarande rikspolischefen ansvaret för att så inte skedde. Denne sade sig själv anse att Rikspolisstyrelsen borde ha tagit över, men han tog inte själv något initiativ i den riktningen.

Den fortsatta brottsutredningen drabbades av ett antal delvisa sammanbrott och sedan en slutlig kollaps i januari 1987. Skulden för detta synes Juristkommissionen ha fördelat på följande sätt.

Polisens ledningsgrupp vägrade acceptera den roll- och ansvarsfördelning som lagen stadgar. Detta förhållningssätt ledde till konflikter och var en orsak till det slutliga sammanbrottet. Polisens ansvar måste i hög grad bäras av Hans Holmér personligen. Han agerade enväldigt, självsvåldigt och satte sig på oförsvarbara grunder över lagens regler.

Vi vill för vår del tillägga att Hans Holmér trots allt inte var helt ensam i ledningsgruppen. I någon mån måste denna mycket tungt vägande skuldbörda bäras även av de andra befattningshavarna, som själva ledde stora organisationer inom polisen och därmed hade egna ansvarsområden.[194] I skuggan av det intresse Hans Holmérs agerande tilldragit sig har detta ansvar dock förblivit konturlöst.

[193] SOU 1987:72 s. 157.

[194] I den mån man anser att de övriga inte kunde göra sig gällande mot Holmér gäller väl i princip detsamma som sagts om K.G. Svensson och de övriga engagerade åklagarna, nämligen att man måste ta sitt ansvar även när situationen är svår. Att detta resonemang inte förts beträffande de övriga i ledningsgruppen visar måhända att kritiken mot åklagarna inte varit tillräckligt nyanserad. Vid en jämförelse bör det dock beaktas att åklagarna hade formella befogenheter att

Det påverkar emellertid inte bedömningen av Hans Holmérs gärning. Domen över honom kom alltså att bli hård. Parlamentariska kommissionen ansåg att han som länspolismästare missbrukat ”den ställning och det förtroende som följer med den befattningen.”[195] Juristkommissionen, vars sakliga kritik gentemot Hans Holmérs agerande och förhållningssätt framgått i utförliga citat ovan, ansåg i ett försonligt ögonblick att det inte kunde bestridas att Hans Holmér utövat ledningen på ett viljestarkt och dominerande sätt, men att steget ändå var ganska långt till att påstå att ledningen utövats så att brottsutredningen blivit lidande på det. ”Den som inte har facit i sin hand, sedan brottet klarats upp, kan inte heller ge något alldeles säkert svar på denna fråga”.[196] Men eftersom facit numera synes ge vid handen att brottet i vart fall inte kommer att klaras upp på det sätt som arbetet under Hans Holmér förutsatte eller främjade, finns det i dagsläget utrymme för konstaterandet att brottsutredningen faktiskt skadades. (Se vidare nedan, apropå åklagarnas ansvar.)

Åklagarväsendet i stort agerade passivt. För detta kunde Juristkommissionen inte finna någon godtagbar förklaring. En åklagare borde ha tagit plats i ledningsgruppen – mycket hade varit vunnet med blotta närvaron av en åklagare. När polisen obstruerade använde ansvariga åklagare inte de medel de enligt Juristkommissionen hade till sitt förfogande. Åklagarna borde i stället på ett klart och entydigt sätt ha genomdrivit sin vilja när det uppkom motsättningar i sakfrågor mellan dem och polisen. K.G. Svensson borde ha tagit ett större ansvar, t.ex. genom att ta plats i ledningsgruppen. Det var fel av honom att acceptera en delad förundersökning. Hans motiv för att ställa sig vid sidan av – att han ändå inte ansåg att han kunde utöva något inflytande – var inte försvarligt.

Sammantaget synes Juristkommissionens bedömning leda till en gradering av skulden, där polisledningen står för de direkta obstruktionerna och för de uppenbara regelbrotten, medan åklagarsidans försyndelser var av underlåtenhetskaraktär: de borde ha varit mer aktiva och sökt utöva den befälsrätt lagen tillhandahåller. Vår slutsats är att bäggedera utgjorde nödvändiga förutsättningar för sammanbrottet. Det är emellertid, anser vi, en klar skillnad mellan att aktivt sabotera den föreskrivna ordningen för ett samarbete, som polisledningen gjorde, och att i försök att ändå nå ett samarbete gå för långt i eftergifter, som åklagarsidan gjorde. Även om det moraliska fördömandet måste bli

---

använda, vilket inte gäller för befattningshavarna i ledningsgruppen, av vilka flertalet i praktiken var underordnade Holmér.

[195] SOU 1988:18 s. 94.

[196] SOU 1987:72 s. 92.

hårdare av det förra än det senare, har man skäl att fråga sig om inte den principiellt mer skadebringande försyndelsen är den ”åklagarna” gjorde sig skyldiga till.

Beträffande åklagaransvaret finns det dock vissa tillägg att göra. Ett gäller den ovan berörda frågan om lagens tydlighet i förhållande till tillämpad praxis beträffande åklagarens befogenheter gentemot polisen.

Ett annat tillägg gäller regeringens roll. Regeringens förhållningssätt och åtgärder föranledde som framgått ingen egentlig kritik från Juristkommissionen. Regeringen borde dock, ansåg Juristkommissionen, ha beaktat att dess ”intensiva engagemang” kunde leda till missuppfattningar. Berörda myndigheter – åklagare och Länsstyrelsen i Stockholm – borde ha informerats tydligare om regeringens roll och åtgärder. Mot den bakgrunden kan förhållandet mellan polisen och åklagarväsendet enligt vår mening inte ses isolerat från frågan om regeringens roll. Vi tolkar Juristkommissionens beskrivning så att åklagarväsendets förhållningssätt i under våren 1986 successivt ökande grad påverkades av vad man på relativt goda grunder uppfattade som att regeringen stod bakom polisledningens agerande och överväganden. Alldeles oavsett om regeringen därvid i formell mening agerade felaktigt eller ej, var dess roll tillräckligt aktiv för att rubba den känsliga rollfördelningen mellan polis och åklagare/förundersökningsledning. Det krävs, vilket exemplet med Länsstyrelsen i Stockholm visar, inte särskilt mycket för att en regeringen underställd myndighet i ett ärende som detta skall uppfatta att ansvaret helt eller delvis lyfts upp till regeringsnivå.

Granskningen av regeringens roll i förundersökning och brottsutredning kan delas upp i fem punkter:

1. Observatören samt de löpande kontakterna mellan Hans Holmér och Justitiedepartementet
2. Diskussionen om byte av åklagare efter frisläppandet av Viktor G
3. Diskussionen efter K.G. Svenssons beslut om antalet vittneskonfrontationer
4. Det s.k. försoningsmötet
5. ”Förhandlingarna” inför sammanbrottet i februari 1987

Kommissionernas bedömningar var i princip att inget av det regeringen företog sig i de fyra första enskilda hänseendena kunde föranleda kritik. (Även JK redovisade bedömningar i denna del, avseende framför allt p. 1 och 3, samt fann, som framgått, ingen anledning till kritik mot regeringen.) Bägge kommissionerna ansåg däremot att regeringen gjorde fel när den medverkade i ”förhandlingar” om något som enligt lagen inte var förhandlingsbart. Parlamentariska kommissionen uttalade uttrycklig och, som vi tolkar det, kraftig kritik på den här punkten: departementet

borde ha förklarat för Hans Holmér att han var skyldig att följa förundersökningsledarens beslut. Enligt Parlamentariska kommissionen borde ett påpekande av den innebörden ha gjorts av justitieministern redan vid det första tillfället då samarbetssvårigheterna kom i dagen, t.ex. vid det möte som hölls i april där företrädare för bägge sidor närvarade. Parlamentariska kommissionens kritik hade således en viss allmän räckvidd. Beträffande den s.k. observatören uttalades, vilket redan återgivits:[197]

> Vi vill dock tillägga att även om placeringen av en observatör från regeringskansliet hos en myndighet för att i en viss situation följa dess dagliga verksamhet inte innebär en inblandning från regeringens sida i myndighetens verksamhet måste stor restriktivitet iakttas och metoden endast användas för mycket speciella situationer. Informationen bör som regel i stället gå tjänstevägen. Man kan nämligen inte bortse från risken att redan närvaron av en företrädare för regeringskansliet påverkar tjänstemännen att handla mindre självständigt än annars. Vidare kan det ge de inblandade en felaktig bild av regeringens roll i sammanhanget.

Det är också vår mening att information av detta slag bör ”gå tjänstevägen”, ett ordval som understryker att det hade funnits bättre och mer naturliga sätt att lösa informationsfrågan på.

Betydelsen av *den bild* de inblandade kunde få av regeringens roll behandlades som framgått utförligt av Juristkommissionen. I sammanfattning innebar resonemanget att regeringen, även om den inte insett hur åklagarsidan uppfattade situationen – dvs. att regeringen i förekommande konflikter inte var opartisk – borde ha beaktat risken för att dess agerande kunde missförstås på det angivna sättet. I detta låg en viss kritik, men den gällde knappast annat än att regeringen agerat en aning oförsiktigt.

När vi idag tar del av Juristkommissionens resonemang i denna del gör vi följande reflektioner. Juristkommissionens försiktighet är begriplig, inte minst mot bakgrund av den tvekan Juristkommissionen kände inför sin konstitutionella rätt att över huvud taget bedöma regeringens agerande. Med det perspektiv som numera föreligger tolkar vi emellertid redogörelsen så, att det är osannolikt att regeringen inte hade åklagarnas inställning klar för sig på ett relativt tidigt stadium.[198]

[197] SOU 1988:18 s. 101.

[198] Den första indikationen på samarbetssvårigheter kom redan dagarna efter mordet. Då gav regeringen tillstånd till avlyssning av en intern, efter det att K.G. Svensson avslagit polisens begäran. Regeringens tillstånd och Svenssons avslag grundade sig på skilda författningar och får därför bägge antas ha varit korrekta beslut, men ljudet av gnissel i maskineriet kan ha uppstått redan i detta

Det framstår som närmast självklart att de ingripanden som förekom och som innebar att enskilda åklagare ifrågasattes samt ledde till att åklagarbeslut överprövades, måste ha gett de ”drabbade” åklagarna intrycket att de personer som agerade på departementets vägnar i sak lystrade till Hans Holmér. Det är också uppenbart att den som ingriper på det sätt regeringen gjorde, måste inse att ingripandena kan uppfattas som ett stöd för polisen; rent faktiskt agerade den ju öppet på Hans Holmérs initiativ och gav honom dessutom rätt.

Ett moment som saknas i Juristkommissionens analys av vad regeringen kan ha känt till om åklagarnas inställning är observatörens roll. Med tanke på vad Juristkommissionen fann utrett om ledningsgruppens obstruktion gentemot åklagarna är det enligt vår mening osannolikt att departementets observatör i ledningsgruppen inte skulle ha registrerat och förmedlat något av den attityd som ledningsgruppen och Hans Holmér intog i förhållande till ”åklagarna”. Av granskningen framgår bl.a. att Hans Holmér vid ledningsgruppsmöten föredrog K.G. Svenssons önskemål och meddelade att han inte avsåg att tillgodose dem. I JK:s utredning uppges vidare att riksåklagaren Magnus Sjöberg ”vädjade” till observatören Bergenstrand att verka för att åklagarsidan fick bättre information. Av bl.a. detta måste man från departementets sida ha kunnat dra slutsatser om hur åklagarna uppfattade de initiativ som togs från departementets sida.

Det måste vidare förhålla sig så att det ”informationslämnande” till åklagarna, som Juristkommissionen försiktigt efterlyste, i realiteten innebar ett krav på att regeringen på ett tydligare sätt borde ha placerat sig neutral mellan polis och åklagare, dvs. det handlade inte bara om att formellt lämna vissa upplysningar utan också om att i sak positionera sig på ett annat sätt än regeringen gjorde.

I rättsliga sammanhang är det av vikt inte bara hur saker och ting verkligen förhåller sig utan också hur de ter sig, dvs. hur förhållandena gestaltar sig för utomstående. Det gäller t.ex. jävsregler. Den som är oväldig måste träda tillbaka då han kan uppfattas som partisk, även om han själv inte alls uppfattar sig så. Redan det förhållandet att han kan framstå som partisk skadar nämligen tilltron till rätten. Juristkommissionens resonemang i denna del anknyter till sådana synsätt. Vi vill ansluta till det. Även om regeringen agerade med gott uppsåt, borde den ha beaktat hur åtgärderna tedde sig för myndigheterna och för allmänheten. Framför allt måste situationen många gånger ha tett sig mycket frustrerande för de inblandade åklagarna. Även om det naturligtvis i princip är riktigt att som Juristkommissionen säga ”att

---

tidiga skede. Denna händelse tycks inte ha varit känd av kommissionerna. – Om händelsen, se kapitel 5, *Avsnitt Å – ”Miro Baresic (HDP)”*.

åklagarna på ett klart och entydigt sätt borde ha genomdrivit sin vilja när det uppkom motsättningar i sakfrågor mellan dem och polisen" och att "det i och för sig fanns medel för detta"[199], måste det tvångs- och underläge de inte utan skäl uppfattade sig ha hamnat i beaktas när deras ansvar bedöms.

Till det sagda hör något vi vet idag, men som kommissionerna inte kunde bedöma, nämligen att polisen till stor del drev utredningen åt fel håll, medan åklagarsidans strävanden tog sikte på att utreda förhållanden vid biografen Grand och den s.k. Grandmannen. Hade de kunnat göra sig gällande alternativt hade de fått gehör tidigare, skulle de frågor som sedermera kom att bedömas i det åtal, som långt senare skulle komma att väckas, med all sannolikhet blivit bättre belysta. Med facit i hand kan vi konstatera att polisen, tvärtemot det intryck den särskilt beträffande det s.k. huvudspåret (PKK) ville förmedla, inte var på rätt spår, medan det fanns viktigt utredningsstoff i den riktning åklagarna ville gå. Ansvaret för detta måste mot den bakgrund vi redovisat också bäras av regeringen, vars agerande starkt bidrog till den olyckliga utvecklingen.

1.4.4 Övriga frågor

Av den tidigare granskningen i övrigt har användandet av *tvångsmedel*, hanteringen av *informationsfrågorna* och handläggningen av de s.k. *polisärendena* betydelse för vårt arbete. Till slutsatserna i de delarna återkommer vi i de respektive avsnitt där dessa saker tas upp.

[199] SOU 1987:72 s. 124.

2 Brottsutredningen i översikt

Kapitlets innehåll

I detta kapitel beskrivs hur arbetet med brottsutredningen i stora drag varit organiserat och fungerat efter den 5 februari 1987. En central plats i detta skeende upptas av den organisation som kriminalkommissarien Hans Ölvebro satte upp under 1988 och som ansvarade för det polisiära arbete som ledde till åtal mot en misstänkt person. Vi har i det hänseendet även sett det som befogat att något beröra hur Hans Ölvebros arbetsinsats för utredningen kom att avslutas och redovisar därför den utredning denne själv utsattes för.

Säkerhetspolisen synes aldrig ha haft någon självständig roll i utredningen. Vi försöker beskriva på vilka sätt den deltagit. I det sammanhanget redovisar vi också hur vi sett på våra egna möjligheter att granska säkerhetspolisens roll.

Som en del i denna inledande översikt behandlas Palmeutredningens skriftliga material, varvid vi även med ett exempel beskriver granskningen av ett visst utredningsuppslag. Syftet med detta är att ge läsaren en mer konkret bild av hur materialet ser ut, vilken typ av källor som finns och även en inblick i det rätt mödosamma tolkningsarbete, som varje nytillkommande utredningsman eller granskare står inför. Det är vår förhoppning att den som tagit del av exemplet lättare kan tillgodogöra sig den följande redovisningen i betänkandet.

Kapitlets senare del innefattar en översikt av utredningsarbetet i den centrala delen kring vad som är känt beträffande själva mordgärningen. Syftet är att återge sådant som numera kan anses okontroversiellt, tillsammans med en del vanliga hypoteser om skeendet. Det är inte kommissionens uppgift att uttala någon mening om vad som är bevisat eller inte. Men vi har i uppdrag att redovisa och att bedöma. Därvid måste vissa grundförutsättningar beaktas. Därför innehåller betänkandet en inledande redogörelse av detta slag. Framställningen grundas på vad vi uppfattat som utrett. Det som redovisas har underställts Palmeutredningen för synpunkter vid det ”remissförfarande” som omnämns i kapitel 1 under rubriken *Källkontroll och kvalitetssäkring av vårt material*.

2.1 Översikt över utredningsarbetet och dess organisation från den 5 februari 1987

2.1.1 Palmeutredningen

Vissa påpekanden

En översiktlig redovisning av arbetet med brottsutredningen kan innefatta dels det sätt på vilket arbetet organiserats, dels arbetets inriktning i sak. Organisation m.m. låter sig beskrivas utifrån fattade beslut, upprättade organisationsplaner osv. Arbetet i sak är mera svårbeskrivet. Det finns flera skäl till det. Ett är att det inte finns någon dokumentation över hur utredningsarbetet varit inriktat vid olika tidpunkter. Ett annat är att det rör sig om en lång tidsperiod från vilken inblandade personer kan ha svårt att erinra sig vad som gjorts när, i synnerhet som åtskilliga utredningsåtgärder löpt under lång tid och enskilda uppslag ofta aktualiserats i flera omgångar. Utredningen har heller inte inriktats på att ”beta av” ärenden, som sedan kan läggas åt sidan, utan så gott som alla uppslag i materialet har kontinuerligt betraktats som levande delar av brottsutredningen; man har i den meningen arbetat med allt hela tiden.[1]

Det material som kommissionen haft tillgång till och gått igenom utgörs av det förundersökningsregistrerade materialet. Vi kallar detta *själva brottsutredningen*. Det kan karakteriseras som ett underlag för presumtiva förundersökningsprotokoll, dvs om ett åtal skulle väckas får de delar som är relevanta för utredningen avseende den som åtalas avskiljas för att utgöra underlag för stämningsansökan. Det är detta material vi syftar på när vi beskriver vad som dokumenterats, vad som gjorts vid vilken tidpunkt etc.

Därutöver finns polisiärt arbetsmaterial av annat slag, t.ex. spaningsledningens noteringar om hur olika uppslag hanterats (när det varit uppe till bedömning, vem det utretts av, om och när det lagts ad acta etc.). I spaningsledningens material kan undantagsvis också förekomma handlingar av intresse för granskningen av brottsutredningen. Vi har fått detta material presenterat för oss och då funnit att det inte

[1] Ad acta-läggning av ärenden (uppslag) förekommer i arbetet, men då i betydelsen att ärendet för tillfället inte kan eller förtjänar bearbetas mer. Det innefattar inte ett ställningstagande till ärendets sakliga status i mordutredningen.

finns anledning att granska det särskilt.[2] För vår redovisning kan detta ha betydelse i ett hänseende. När vi i det förundersökningsregisterade materialet – själva brottsutredningen – funnit att ett uppslag inte föranlett någon åtgärd (eller inte föranlett någon åtgärd under en viss angiven tid) avses ingen i själva brottsutredningen dokumenterad åtgärd. Det kan emellertid förhålla sig så, att uppslaget i fråga varit uppe till bedömning, men att denna bedömning inte lett till någon åtgärd som avsatt spår i själva brottsutredningen. Det betyder att det i själva brottsutredningen kan se ut som att ”inget hänt” medan det faktiska förhållandet är att uppslaget i och för sig diskuterats, men utan att någon dokumenterad åtgärd vidtagits. Från vår synpunkt gör detta ingen skillnad, eftersom kontentan i vilket fall är att uppslaget inte bearbetats i sak, men spaningsledningen har gjort detta påpekande, som därför bör redovisas.

Av själva brottsutredningen framgår vilka faktiska åtgärder som vidtagits och när de utförts; indirekt kan även bedömningar uttolkas. Den redovisning av utredningen beträffande enskilda uppslag och generella utredningsåtgärder, som följer i senare kapitel, kompletterar därför den av ovan angivna skäl översiktliga beskrivning av utredningsarbetet som följer nedan.

[2] I samband med att PU i januari 1999 tillställdes en av oss upprättad materialgenomgång för yttrande påtalades från rikskriminalchefen Lars Nyléns sida att vår genomgång enligt hans mening främst behandlade ”material som producerats i utredningen. Vid sidan av detta finns mycket material som redovisar arbetets bedrivande, bedömningar och beslut” (citerat från en skrivelse från Lars Nylén till rikspolischefen, en skrivelse som tillställts oss i kopia). – Vi har vid följande genomgångar med spaningsledningen följt upp detta och då fått beskedet att Lars Nylén åsyftat spaningsledningens här nämnda noteringar. Något annat material vid sidan av det förundersökningsregistrerade (själva brottsutredningen) finns inte. Det åsyftade materialet tillför som framgått inte annat än möjligen undantagsvis själva brottsutredningen något i sak. Det innehåller inte några dokumenterade bedömningar. Från spaningsledningens sida har tydligt deklarerats att det vi tagit del av, dvs. det förundersökningsregistrerade materialet, ger en fullständig bild av själva brottsutredningen. Däremot kan övriga handlingar vara av betydelse vid bedömandet av hur uppslag handläggningsmässigt hanterats, något som emellertid sällan stått i fokus för vår granskning.

5 februari 1987 – 1 mars 1988

Utredningsarbetets organisation fram till ledningssammanbrottet i början av 1987 har framgått och belysts ovan i avsnittet om tidigare granskningar.

Ledningssammanbrottet ledde till att regeringen den 5 februari 1987 beslöt att Riksåklagaren skulle leda förundersökningen och att Rikspolisstyrelsen skulle leda den polisverksamhet som erfordrades för spaning och utredning av mordet. Dessa beslut gäller fortfarande.

Rikspolisstyrelsen utsåg avdelningschefen Ulf Karlsson att leda spaningsarbetet. Med undantag för de genomförda förändringarna på den översta ledningsnivån lät Ulf Karlsson den tidigare organisationen arbeta vidare. Den bestod av våldsroteln, spaningssektionen och tekniska roteln vid Stockholmspolisen samt rikskriminalen och säkerhetsavdelningen vid Rikspolisstyrelsen. Cheferna för dessa enheter, med undantag för chefen för tekniska roteln, bildade tillsammans med Ulf Karlsson och en presstalesman en ny ledningsgrupp. Det operativa polisarbetet fortsatte således utan större organisatoriska förändringar. Det synes dock ha förelegat en insikt om behovet av en genomgripande omorganisation; planerna på en sådan tog successivt form.

Utredningen engagerade under våren 1987 70-80 polismän. Bemanningen reducerades under hösten 1987.

Från Riksåklagarens sida beslöts att biträdande riksåklagaren Axel Morath skulle överta förundersökningsledarskapet med biträde av chefsåklagarna Solveig Riberdahl och Anders Helin. Axel Morath hade det fulla förundersökningsledarskapet medan Solveig Riberdahl och Anders Helin skötte det löpande arbetet och fattade beslut i frågor som ankom på allmän åklagare.

En eller flera åklagare närvarade alltid vid sammanträdena med polisens nya ledningsgrupp. Sammanträden ägde rum minst två gånger i veckan. Samarbetet mellan polis och förundersökningsledning har, enligt vad som uppgivits från ömse sidor, fungerat friktionsfritt.

Brottsutredningsarbetets inriktning under denna tid måste ses mot bakgrund av det första årets händelser. Som framgått fanns det stora brister i hur det arbetet hade bedrivits. PU inriktade sig nu på ett mer traditionellt polisiärt mordspaningsarbete. Utredningen beträffande förhållandena på mordplatsen, kring Olof Palmes bostad och biografen Grand samt vapnet intensifierades. Det tidigare ”huvudspåret” (PKK-spåret) miste sin karaktär av huvudspår och blev ett uppslag bland andra, engagerande ett mindre antal utredare vid säkerhetsavdelningen. Utredningen avseende Viktor G tog ny fart och synes ha varit det enskilda ärende som tog mest resurser i anspråk under 1987 och början av 1988. Utredningen i den delen bedrevs i viss avskildhet av en särskild

grupp. I övrigt förekom under denna tid inget uppslag som i fråga om resurstilldelning eller misstankegrad höjde sig påtagligt över mängden.

Hans Ölvebros organisation

I oktober 1987 tillfrågades kriminalkommissarien Hans Ölvebro om uppdraget som spaningsledare. Han accepterade och började omgående arbetet med inläsning m.m. Han fick samtidigt i uppgift att ta fram en plan för en ny organisation. Planen lades fram i januari 1988. Den utgick från ”skolboken”, dvs. Rikspolisstyrelsens handbok för utredning av grövre våldsbrott,[3] och innebar att sammanlagt 35 poliser skulle vara engagerade i utredningen.

Förslaget antogs; den 5 februari 1988 meddelade rikspolischefen Nils-Erik Åhmansson att brottsutredningen skulle ledas av rikskriminalen. Rikspolisstyrelsen hade därmed flyttat ned det operativa ansvaret för brottsutredningen och rikspolischefen var inte engagerad i ärendet. Högste ansvarig för utredningsarbetet var formellt avdelningschefen Ulf Karlsson, men Hans Ölvebro var spaningschef och operativt ansvarig. Den av Hans Ölvebro sålunda ledda utredningsgruppen om 35 kriminalpoliser kom att gå under namnet Palmegruppen. Någon ledningsgrupp av det tidigare slaget förekom inte.

Organisationen innebar att allt arbete med brottsutredningen – med ett undantag – samlades under ett tak, att jämföra med den tidigare organisationen, som alltså inkluderat fem enheter från såväl Stockholmspolisen som Rikspolisstyrelsen. Man kan säga att mordutredningen därmed fick en ”normal” organisation, låt vara mer bemanningsstark. Den del av utredningen som inte ingick i den nya organisationen var resterna av det tidigare huvudspåret, dvs. PKK-avsnittet. Det låg kvar hos säkerhetspolisen, vilket kom att få viss betydelse för den s.k. Ebbe Carlsson-affärens utveckling.

I den nya spaningsorganisationen stramades samarbetet med förundersökningsledningen upp. Det hade under den tidigare utredningen varit vanligt att enskilda utredningsmän haft samarbete med åklagarsidan. Av Juristkommissionens material framgår att chefsåklagaren K.G. Svensson i sin något oklara roll hade åtskilliga direktkontakter med poliser inom utredningen, kontakter som alltså gick vid sidan av ledningsgruppen, där ju K.G. Svensson inte ingick. Det förefaller som om den typen av utbyte förekom under hela det första året. Det har för oss beskrivits som just ”vid sidan av-kontakter”, vilket preciserats som

[3] Kriminalpolistjänst Utredning Spaning, del 3 (KPUS 3), 1977 bilaga 3 s. 441 f.

ett av ledningsgruppen icke sanktionerat utbyte mellan utredningsmän eller chefer på mellannivå och förundersökningsledningen. Detta synes ha tilltagit under senare delen av 1986. Vad som skedde efter sammanbrottet 1987 tycks i viss mån kunna beskrivas så, att ledningsgruppens huvudspår ersattes av den tidigare ”vid sidan av-verksamheten”. I den nya organisationen ordnades kontakterna mellan Palmegruppen och förundersökningsledningen på ett från polisens synpunkt mer traditionellt sätt, vilket innebar att alla kontakter skulle gå via spaningsledningen och att enskilda utredningsmän alltså inte skulle rapportera till eller ta direktiv från åklagarsidan. Enligt vad som uppgetts från åklagarhåll har det dock även fortsättningsvis förekommit fortlöpande informella kontakter mellan förundersökningsledningen och enskilda utredningsmän.

Palmegruppen började formellt sitt arbete den 1 mars 1988. Rekryteringen av personal avslutades den 8 mars.[4] Med vissa i sammanhanget mindre betydelsefulla förändringar består den organisation Hans Ölvebro satte upp fortfarande. En formell omorganisation genomfördes den 1 juli 1990.[5] De yttre förändringar som inträffat sedan den 1 mars 1988 är framför allt att bemanningen successivt reducerats sedan 1990 och att Hans Ölvebro numera slutat som spaningsledare och sedermera ersatts av kriminalkommissarien Stig Edqvist. En viss omsättning bland personalen har givetvis förekommit, men det kan noteras att en handfull utredare finns kvar sedan mordutredningens start 1986.

1990 aktualiserade spaningsledningen de tankar på en särskild ”analysenhet”, som man diskuterat redan från omstarten 1988. En sådan enhet inrättades nu på så sätt att en av de två förhörsenheterna delades upp i en specialenhet och en analysenhet, med kriminalkommissarien Jerker Söderblom som chef. Söderblom försvann dock från Palmegruppen en kort tid därefter, varför enheten aldrig kom igång med sitt arbete. Den slogs så småningom ihop med specialenheten och någon särskild arbetsgrupp för analysarbete kom därför inte till stånd heller denna gång. Något ytterligare försök i den vägen har inte gjorts inom PU.

[4] Som en följd av omorganisationen hade regeringen fattat beslut om att Rikspolisstyrelsen skulle få inrätta tjänster (göromålsförordnanden) för Palmegruppen.

[5] Den innebar att bemanningen minskade från 35 till 25 och att vissa enheter utgick. I praktiken var det fråga om en kvantitativ anpassning till den nya situationen efter det att Christer P i domstol friats från brottsmisstankarna. Det ledde till ett nytt, mindre resurskrävande arbetsläge. I det sammanhanget sökte sig flera utredare ifrån Palmegruppen.

I mars 1992 beslöt Rikspolisstyrelsen och Riksåklagaren gemensamt att personal från Palmegruppen under vissa förutsättningar fick tas i anspråk för andra uppgifter. Därefter har utredningsmän från Palmegruppen vid återkommande tillfällen tagits i anspråk för andra brottsutredningsuppgifter. Det har företrädesvis rört sig om mordutredningar, där utredare från Palmegruppen biträtt, men även andra uppdrag har förekommit, t.ex. i samband med Estonias förlisning. Under oktober 1994 var således hela Palmegruppen, med undantag för tipsmottagningen, sysselsatt med fartygskatastrofens efterdyningar. Någon åderlåtning, av betydelse för arbetet med mordutredningen, har dessa ”bisysslor” enligt PU inte utgjort. Syftet har från spaningsledningens sida beskrivits som ”psykosocialt”, dvs. att tillgodose personalens behov av byte av såväl miljö som arbetsuppgifter, och det har i den meningen antagits vara till nytta för mordutredningen.

Åklagarorganisationen från den 1 mars 1988

Åklagarinträdet i mordutredningen skedde som framgått i och med att K.G. Svensson gick in som förundersökningsledare avseende Viktor G den 6 mars 1986. I maj övertog överåklagaren Claes Zeime först förundersökningsledaransvaret i resterande delar och därefter även i Viktor G-delen. Det löpande arbetet var dock fördelat på flera åklagare (jfr kapitel 1). Genom regeringsbeslutet i februari 1987 lades alltså förundersökningsledarskapet på Riksåklagaren, som i sin tur beslöt att biträdande riksåklagaren Axel Morath skulle ikläda sig det ansvaret. Han biträddes som framgått av Solveig Riberdahl och Anders Helin, vilka bägge arbetade på heltid med mordutredningen.

Solveig Riberdahl blev den 1 september 1987 tillsynsbyråchef hos Riksåklagaren och ägnade därefter mindre tid åt mordutredningen. Den 25 maj 1988 utsåg Riksåklagaren byråchefen Jörgen Almblad som biträde åt förundersökningsledaren Axel Morath. Solveig Riberdahl fungerade därefter som ersättare för Anders Helin eller Jörgen Almblad vid förfall för någon av dem; hon behöll dock hela tiden ansvaret för kontakterna med målsäganden Lisbeth Palme.

Efter den friande domen mot Christer P beslöt Riksåklagaren att åklagarinsatsen skulle dras ned; det diskuterades till och med om förundersökningsledarkapet borde återgå till polisen, eftersom det då inte längre fanns någon misstänkt, detta förhindrades dock av regeringsbeslutet från 1987, som placerade förundersökningsledarskapet hos Riksåklagaren. Anders Helin återgick i alla händelser till sin vanliga åklagartjänst, dock utan att överge sitt arbete med mordutredningen. Jörgen Almblad slutade däremot helt som åklagare och övergick till en

befattning inom polisen. Solveig Riberdahl blev den 1 januari 1990 överåklagare i Stockholms län. Det löpande arbetet under Axel Morath sköttes därmed av Anders Helin, som till sin hjälp fick kammaråklagaren Per-Erik Larsson. Vid förfall för Helin skulle han ersättas av Solveig Riberdahl, som i övrigt inte hade någon formell roll i den fortsatta utredningen.

Den 20 november 1994 efterträdde Solveig Riberdahl Axel Morath som biträdande riksåklagare. Hon inträdde då även som förundersökningsledare. Hon biträddes av Anders Helin.

Tankar om att flytta ned förundersökningsledarskapet till en lägre nivå inom åklagarväsendet har förekommit från och till. Detta förverkligades dock först 1996. Inför Anders Helins förestående pensionering började chefsåklagaren Jan Danielsson att arbeta med utredningen under våren 1996. Den 6 december 1996 beslöt Riksåklagaren att Danielsson skulle överta ansvaret som förundersökningsledare samt fortlöpande hålla Solveig Riberdahl informerad om arbetet. Det innebar att förundersökningsledarskapet delegerades till en åklagare som inte arbetade hos Riksåklagaren; formellt låg det dock kvar hos Riksåklagaren i enlighet med regeringsbeslutet från 1987. Den 8 september 1997 uppdrog Riksåklagaren åt biträdande chefsåklagaren Kerstin Skarp att biträda Danielsson.

Arbetet med brottsutredningen under Hans Ölvebros ledning

Hans Ölvebro började som spaningsledare två år efter mordet. Hans tillträde hade föregåtts av ett första års illa organiserat utredningsarbete, som slutat i ett nära nog fullständigt sammanbrott, samt ett andra år, som åtminstone delvis kan betraktas som en restaurations- och omställningsperiod.

Denna faktiska utgångspunkt har betydelse för det utredningsarbete som Palmegruppen kom att bedriva. Det material som fanns var delvis illa organiserat, åtskilligt var inte ens registrerat. Kvaliteten på det som gjorts var ojämn. Många viktiga utredningsåtgärder som borde ha vidtagits var inte utförda och en del av dessa var det nu för sent att genomföra, andra skulle aldrig kunna få det värde de skulle ha fått om de hade utförts i tid. De grundläggande fakta om mordet som förelåg i säkerställt skick var få.

Palmegruppen var hänvisad till att kvalitetssäkra den befintliga utredningen och att så långt möjligt komplettera den beträffande basfakta om mordet. Det utredningsarbete som bedrivits har därmed till övervägande del haft en grundläggande, förutsättningslös karaktär. Det är delvis naturligt men beror också på att det inte funnits så mycket att

välja på. En stor del av utredningsarbetet har utgjorts av generella utredningsåtgärder, dvs. åtgärder som inte motiverats av någon specifik brottsmisstanke eller teori om hur mordet gått till. En kanske ännu större del har tagit sikte på det tidigare befintliga materialet. Inkomna tips har gåtts igenom och bedömts på nytt, ofta i flera omgångar. Förhör har kompletterats med nya förhör med samma person om samma sak. Oregistrerat material har registrerats, registrerat material har omregistrerats i nya avsnitt för att göra materialet mer överskådligt och därmed tillgängligt. Över huvud taget har arbetet med registrering, inklusive hänvisningssystem, varit omfattande. Denna genomgång av allt utredningsmaterial har för oss beskrivits som att materialet skulle ”processas”. Strävan synes ha varit att arbeta fram ett så komplett och lätt tillgängligt utredningsmaterial som möjligt. Utredningsarbetet i det hänseendet har varit lätt för oss att följa; det är likaledes lätt att konstatera att ett mycket omfattande arbete har nedlagts.

Till dessa utredningsuppgifter kommer de nya tips som influtit efter den 1 mars 1988. Den 1 mars 1988 fanns ca 9500 uppslag. Idag finns ungefär dubbelt så många, ca 18500.

Det sammantagna intrycket är att utredningen under Hans Ölvebro i betydande mån var ett rekonstruktionsarbete. Det innebär att det på ett övergripande plan inte låter sig beskrivas så att man följt först spåret x, sedan spåret y osv. Den som i utredningsmaterialet söker efter olika ”spår”, som mer intensivt engagerat PU, finner inte så mycket. De större uppslag eller projekt som sysselsatt utredarna under tidsperioden är misstankarna mot Christer P och arbetet utifrån den s.k. gärningsmannaprofilen.[6]

Intresset för Christer P uppkom som ett resultat av dels förnyade genomgångar av det material som redan fanns, dels kompletteringen av utredningen avseende framför allt det s.k. Grandavsnittet och den s.k. Grandmannen (eller -männen). Det var ett ”spår” som den nya organisationen fick upp förhållandevis snart, efter sommaren 1988. Från oktober 1988 betraktades Christer P såsom i lagens mening ”skäligen misstänkt” för brottet, dvs. en svag men ändå konstaterbar misstanke. Uppslaget hade då fått en sådan omfattning att det avskildes som ett särskilt avsnitt i utredningen (KD-avsnittet, som tillkom den 24 oktober

[6] Gärningsmannaprofilens betydelse för arbetet är föremål för olika uppfattningar inom PU. Enligt en uppfattning förändrade den inte huvudinriktningen och hade ringa betydelse. Enligt en annan uppfattning föranledde den intensifierade arbetsinsatser mot personer som på något sätt passade in på profilen. Vi kan för vår del konstatera att det finns en hel del utredningsmaterial och åtgärder som mer eller mindre klart har påverkats av GMP-arbetet, se vidare kapitel 7.

1988; beträffande PU:s avsnittsindelning, se nedan). Under hösten 1988 förekom telefonavlyssning mot Christer P.

Misstankegraden förhöjdes dramatiskt sedan Christer P i december samma år hämtats till förhör och därefter i en videofilmad persongrupp utpekats som gärningsmannen av målsäganden Lisbeth Palme. Från den tidpunkten arbetade alla delar av Palmegruppen med Christer P, vilket dock inte nödvändigtvis betyder att alla arbetade enbart med det uppslaget. I princip torde det dock vara korrekt att säga att Palmegruppens resurser från senhösten 1988 fram till och med rättegången i hovrätten ett år senare var helt koncentrerade på Christer P.

Den period som följde efter den friande domen tycks ha likheter med tiden efter sammanbrottet 1987, dvs. den präglades av förberedelser för en omstart, en omstart som i praktiken naturligtvis också hade likheter med den omstart som gjordes 1988. Det gällde att åter arbeta förutsättningslöst med hela materialet och att inventera sådant som inte var bearbetat eller som kunde bearbetas och analyseras på nytt. Denna gång försvårades omstarten av att den också krävde att utredarna distanserade sig från den tidigare inriktningen på Christer P. Till skillnad från 1987 valde PU denna gång att fortsätta med samma organisation och samma bemanning; spaningsledningen förblev intakt. Vid diskussioner inom Palmegruppen under tiden efter den friande domen framkom det emellertid att ungefär en tredjedel av utredarna hade svårt att tänka sig en annan inriktning av arbetet än att den numera frikände Christer P var gärningsmannen, medan övriga kunde tänka sig att arbeta med vilka delar som helst av utredningen. Den tredjedel som på detta sätt var mentalt bundna till en viss lösning försvann enligt vad som uppgivits från spaningsledningen successivt från Palmegruppen.

Spaningsledningen har vidare uppgivit att den friande domen i sig inte medförde några problem i utredningsarbetet – ”det saknades inte arbetsuppgifter”. Man fortsatte det arbete med att ”processa” materialet, som hade påbörjats i mars 1988. Endast en tredjedel av då befintliga spaningsuppslag var genomgångna – ”processade” – vid slutet av 1989. (Det innebar i och för sig inte att de var helt orörda; en genomgång med inriktning på material som kunde ha relevans för misstankarna mot Christer P hade enligt uppgift gjorts.)

PU genomgick dock utan tvekan en besvärlig fas under tiden efter den friande domen, som trots allt innebar att det arbete som nedlagts i förundersökningen mot Christer P – den största kriminalpolisiära utredningsinsats som förekommit i Sverige – inte hade lett fram till målet, dvs. en fällande dom. Direkt efter domen ordnade PU därför en konferensresa med hela Palmegruppen, även förundersökningsledningen deltog i vissa delar. Förutom analys av domen mot Christer P, överblick över arbetsläget, diskussion kring organisationen m.m. upptogs tiden av

frågor om krishantering och utbrändhet. – Någon diskussion om att byta delar av Palmegruppen eller dess ledning förekom enligt uppgift inte vid denna tid.

Beträffande Christer P konstaterades att det fanns stora luckor i bevisningen. Detta var man, enligt vad som uppgivits för kommissionen, inom PU medveten om sedan tidigare. PU hade förlorat kontrollen över utredningen i samband med att det i december 1988 läckte ut till massmedia att intresset riktade sig mot Christer P. Hämtningen av den misstänkte samt konfrontationerna med målsäganden och vittnen fick genomföras i hast. Det följande utpekandet från Lisbeth Palmes sida innebar att Christer P anhölls och sedermera häktades varvid utredningen hamnade under den tidspress som alltid följer av att den misstänkte är frihetsberövad. Om inte uppgifterna läckt ut skulle PU ha föredragit att fortsätta utredningen mot Christer P en god tid ytterligare innan det skulle ha varit dags att ingripa mot Christer P själv. De brister som Svea hovrätt hade pekat på var med andra ord i mångt och mycket kända för PU och det fanns nu möjlighet att komplettera utredningen via en förnyad genomgång av materialet.

En av de första uppgifter PU gav sig i kast med var således att följa upp och komplettera utredningen avseende Christer P. Men även andra avsnitt aktualiserades, bl.a. startades genomgångar avseende PKK och det s.k. polisspåret. Jämsides med detta fortsatte ”processandet” av icke tidigare genomgångna uppslag. Från spaningsledningen har vidare uppgivits att arbetet efter rättegångarna delvis styrts av massmedierapporteringen på så sätt att PU kommit att utreda uppgifter och påståenden i massmedia.

Något nytt ”huvudspår” följdes inte under de närmast följande åren. Men det förekom intressanta uppslag, som utreddes efter rättegångarna.

Tanken på att utföra en s.k. gärningsmannaprofil synes ha väckts ganska lång tid innan projektet slutligen kom till stånd. Skälet till att det var trögt i portföret var de tveksamheter PU kände inför nyttan av en profil i denna utredning. En gärningsmannaprofil förutsätter en relativt god tillgång till basfakta om brottet (eller brotten; metoden anses ofta mest lämpad för upprepade brott av samma gärningsman, s.k. seriebrottslighet) och att den som utför profilen inte har kännedom om de eventuella misstänkta gärningsmän som kan ha aktualiserats tidigare i utredningen. I detta fall är kända basfakta få och ingen svensk hade kunnat undgå att bilda sig någon form av uppfattning om Christer P. Även Viktor G – ”33-åringen” – hade blivit mycket omskriven och omständigheterna kring misstankarna mot honom var väl kända.

Som läget var bedömdes det emellertid så småningom som värt att försöka en tillämpning av metoden. Den hade under mellantiden kommit till användning i spaningarna efter den s.k. laser-mannen, som

för övrigt var just en seriebrottsling. Arbetet inleddes sensommaren 1993 och avslutades försommaren därefter. Det utfördes av naturliga skäl inte inom Palmegruppen, men torde ändå ha tagit en del av utredningspersonalens tid, när det gällde att ta fram material, svara på frågor osv. Resultatet av arbetet bedömdes av spaningsledningen som mycket intressant och användbart. Med ledning av gärningsmannaprofilen, eller GMP som den kommit att kallas, inriktade Palmegruppen en stor del av sitt arbete på att i och utanför utredningsmaterialet eftersöka personer som överensstämde med ”profilen”. Det synes som en god del av resurserna under 1994 och första delen av 1995 användes för att följa upp GMP. Det ledde också till flera utredningsinsatser.

Tiden efter 1995 har PU visat ett återkommande intresse för Christer P, dock mer som led i det ständiga vändande och vridande på det tillgängliga utredningsmaterialet, som hela tiden sysselsatt gruppen, än som resulat av helt ny information. Under 1996 och under 1997, i samband med att förundersökningsledningen övertogs av Jan Danielsson, koncentrerades emellertid utredningsinsatserna åter kring misstankarna mot Christer P och möjligheten att åstadkomma en förnyad rättslig prövning av dessa. En särskild handlingsplan upprättades av Jan Danielsson under våren 1996. Enligt denna skulle ett arbete med utgångspunkt från att Christer P var gärningsmannen inledas. Syftet var att inventera och värdera allt material i denna del. Under 1996 och 1997 inkom dessutom nya uppgifter angående Christer P. Det ledde sedermera till att Jan Danielsson beslöt att be Riksåklagaren ansöka om resning. Den 5 december 1997 ingav Riksåklagaren en resningsansökan till Högsta domstolen. Den avslogs den 28 maj 1998.

Under 1996 aktualiserades det s.k. Sydafrika-spåret. Från polisiär synpunkt var det dock knappast fråga om ett spår, utan om uppföljning och kontroll av inkomna eller publicerade uppgifter, även om uppslaget från spaningssynpunkt bedömts som intressant. Uppslaget hör vidare till de mer resurskrävande, eftersom det rör utländska och svårtillgängliga förhållanden.

Våren 1997 lämnade Hans Ölvebro sin befattning som spaningsledare. Bakgrunden berörs under följande rubrik.

Förundersökningen mot Hans Ölvebro

I juni 1995 inkom en anonym polisanmälan mot spaningsledaren Hans Ölvebro, med påståendet att denne använde en av polisens bilar ”som vore den hans egen”. Det uppgavs även att polisen höll Hans Ölvebro med bostad. Enligt anmälaren förelåg skattebrott om Hans Ölvebro inte hade tagit upp dessa saker i sin deklaration. Anmälan överlämnades till

enheten för internutredningar, CU. Frågan om förundersökning skulle inledas underställdes åklagarmyndigheten. I början av juli 1995 beslöt kammaråklagaren Alice Stenholm att inte inleda förundersökning. Beslutet motiverades med att det inte fanns anledning att anta att brott som hör under allmänt åtal hade förövats. I januari 1996 inkom en ny anmälan, ställd till överåklagaren i Stockholm. Även denna anmälan var anonym, men den hade undertecknats ”Palmegruppen” och det uppgavs att ”majoriteten av personalen på Rikskriminalpolisen” låg bakom anmälan – ”ingen vill framträda med namn men de flesta är beredda att lämna full upplysning om sakförhållandena till berörd utredare”, hette det i skrivelsen. Sakförhållandena var desamma som i den första anmälan, dock berördes inte bostaden i denna skrivelse. Chefsåklagaren Tomas Lindstrand beslöt enligt vad som antecknats på skrivelsen att inleda ”för-förundersökning”, vilket kort senare ändrades till ett beslut om förundersökning. Ytterligare en tid senare, i slutet av februari 1996, inkom ännu en anonym anmälan, undertecknad ”Sven Svensson”.

Därefter vidtog en grundlig utredning. CU bedrev under februari och mars 1996 spaning mot Hans Ölvebro. Av upprättade spaningspromemorior framgår att syftet med spaningen var att utröna huruvida Hans Ölvebro använde en av polisens bilar för privat bruk. Resultatet, så som det framgår av spaningspromemoriorna, talade för att Hans Ölvebro använde det aktuella fordonet privat. Efter att ha misslyckats med att på informell väg hos Palmegruppen inhämta körjournaler vände sig CU till chefsåklagaren Tomas Lindstrand, som beslöt att husrannsakan skulle genomföras hos Palmegruppen. Husrannsakan genomfördes i april 1996, varvid körjournaler och andra handlingar beslagtogs. Under samma månad hölls förhör, bl.a. med flera av utredningsmännen i Palmegruppen.

Av utredningen framgick följande. Hans Ölvebro hade i sin deklaration för 1993 yrkat avdrag för s.k. dubbel bosättning. Hans familj hade flyttat till Åtvidaberg, på grund av att hot riktats mot honom och familjen. Skattemyndigheten avslog yrkandet och hänvisade i beslutet till att arbetsgivaren i detta sammanhang torde ”ha ett visst ansvar och eventuellt kunna skydda Er familj eller bekosta ett sådant skydd”. Skattemyndighetens beslut finns intaget i förundersökningsprotokollet. På detta finns en anteckning, daterad 1994-08-12 och undertecknad av rikskriminalens dåvarande chef Jörgen Almblad. Den är inte helt lättläst, men torde uttydas: ”Ö. får använda tjänstebil till och från bostaden i Åtvidaberg. RKP betalar hyran för lägenhet i Abrahamsberg. Ö. står själv för skattemässiga konsekvenser i samråd med sekretariatet.” Arbetsgivaren stod därefter för hyran av den lägenhet i Abrahamsberg där Hans Ölvebro bodde under veckorna. Hans Ölvebro

använde kontinuerligt en av de bilar Palmegruppen förfogade över. Hans Ölvebro hade inte för skattemyndigheten deklarerat för vare sig bilen eller bostaden.

Av förhören med tjänstemän vid Palmegruppen framgick dels att Hans Ölvebro hade uppfattats som en kärv och fordrande chef, dels att hans sätt att förfoga över en av gruppens bilar hade väckt stor irritation.

Av förhöret med Jörgen Almblad framgick att denne uppfattat att Hans Ölvebro var påverkad av hoten och hade upplevt dem som mycket besvärande, i synnerhet som han hade småbarn. Det påverkade hans arbetssituation; han ville ha saken ordnad eller lämna sin post. Jörgen Almblad uppgav att han själv från sin tid som palmeutredare – han hade som byråchef hos Riksåklagaren tjänstgjort i förundersökningsledningen, bl.a. som åklagare i målet mot Christer P – var bekant med att ”man fick väldigt otäcka brev”. Han fattade ”det beslutet att för att kompensera (Hans Ölvebro) för det faktum att han inte fick göra det här avdraget så skulle rikskriminalen hjälpa honom ekonomiskt på det sättet att han skulle få ta en tjänstebil till och från Åtvidaberg och att vi skulle stå för hyran för lägenheten i Abrahamsberg”. Beslutet innefattade inte någon rätt för Hans Ölvebro att fritt använda bilen privat. Någon mer ingående utredning beträffande det hot Hans Ölvebro upplevt företogs inte. Ombedd att kommentera ett påstående från personer i Palmegruppen, att hoten mer eller mindre var nonsens, svarade Almblad: ”Jag tror jag törs garantera att Ölvebro inte upplever dem som nonsens, och det är vad som betyder någonting för mig.”

I november 1996 uppdrog Lars Nylén, som då efterträtt Jörgen Almblad som chef för rikskriminalen, åt en psykiater att göra en bedömning av de hot som riktats mot Hans Ölvebro. I ett utlåtande uttalade Peter Nordström, psykiatrisk konsultöverläkare vid polismyndigheten i Stockholm, att det enligt hans bedömning ”sedan flera år och alltjämt, genom det mycket stora intresse SR (den person som framställt hoten, vår anmärkning) visar Ölvebro genom sina många skrivelser och de indirekta och fördolda hot hon uttryckt, föreligger en hotbild mot Ölvebro personligen och hans familj”. Med anförande av vissa ytterligare omständigheter bedömde läkaren att det förelåg en allvarlig hotbild mot Ölvebro och dennes familj.

Den 15 januari 1997 hölls förhör med Hans Ölvebro. Han fick bl.a. frågan om det inte slagit honom att hans tillgång till bil skulle kunna få skattemässiga konsekvenser: ”Aldrig slagit mig ... att det här är en förmån. Jag har ställt upp för arbetsgivaren och jobbar dygnet runt. Så fort någon ringer så åker jag till jobbet. Jag sitter kvar på kvällarna. Jag har jobbat kanske för tre personer under ett antal år. Det har aldrig slagit mig att det här är en förmån. Det är en hjälp för att jag skall kunna göra jobbet.”

Den 28 januari fattade chefsåklagaren Tomas Lindstrand, efter att ha redogjort för utredningen, följande beslut.

> Ölvebro har ansett att förmånerna inte är skattepliktiga på grund av hotet mot honom och hans familj. Han har fått stöd för sin uppfattning genom en formulering i skatteförvaltningens beslut 1994-06-13 samt genom att arbetsgivaren inte lämnat någon kontrolluppgift. Ölvebros uppgift att han talat med Ståhl om beslutet och att han inte tänkte deklarera förmånerna motsägs visserligen av den sistnämnde men eftersom uppgift här står mot uppgift och bådas berättelser är trovärdiga får Ölvebros uppgift tas för god. På grund av det anförda kan inte styrkas att Ölvebro insett att förmånerna varit eller kunnat vara skattepliktiga och därför skulle deklareras. Inte heller kan det visas att Ölvebro förfarit grovt oaktsamt genom att inte deklarera dessa.
>
> Det kan inte heller visas att någon annan person uppsåtligen eller av grov oaktsamhet begått brott som har samband med Ölvebros förmåner.
>
> Förundersökningen läggs ner.

Hans Ölvebro fick i samband med förundersökningen lämna sin post under former som utåt torde ha tolkats så att han ”fick sparken”. Av utredningen i detta ärende, liksom av uppgifter som lämnats till kommissionen från personer inom PU, framgår att Hans Ölvebro under flera år dessförinnan sökte andra tjänster och alltså ville lämna sitt uppdrag. I det ovan nämnda förhöret angav Hans Ölvebro själv att han både sökt och erhållit andra befattningar, men att han av sin uppdragsgivare nekats lämna befattningen som spaningsledare.

Arbetet med brottsutredningen efter det att Hans Ölvebro slutat som spaningsledare

Efter det att Hans Ölvebro lämnade sin befattning övertog tidigare biträdande spaningschefen Lars Jonsson under en övergångsperiod spaningsledarskapet inom ramen för den befintliga organisationen. Våren 1997 utsågs Stig Edqvist till spaningsledare, dock med tillträde först den 1 november.

Arbetet under Lars Jonsson fortsatte på samma sätt som under Hans Ölvebros ledning. I oktober 1997 förutsåg Lars Jonsson att det pensum han och Hans Ölvebro åtog sig 1988 skulle vara avklarat i början av 1998. Vid den tidpunkten skulle enligt Jonssons bedömning samtliga uppslag vara ”processade”, dvs. färdiga och genomgångna, på det sätt som man hade föresatt sig 1988. Vid den tidpunkt då denna bedömning gjordes, dvs. i oktober 1997, återstod enligt Lars Jonsson 300-500 upp-

slag att ”processa”, vilket alltså är en relativt liten del av de totalt cirka 18 500 uppslagen.

Under 1997 ledde, som framgått av redovisningen av förundersökningsledningens arbete, koncentrationen kring uppslaget Christer P så småningom till en kraftsamling, som kulminerade med resningsansökan i december 1997.

Efter resningsansökan har arbetet fortsatt i samma former som tidigare. Högsta domstolens avslag på resningsansökan den 28 maj 1998 föranledde ingen omorganisation av verksamheten eller förändring av dess grundläggande inriktning. Palmegruppen består alltfort av ett knappt femtontal kriminalpoliser jämte administrativ personal.

Anmärkningar om samarbetet mellan polis och förundersökningsledning samt om möjligheten att i efterhand beskriva hur utredningsarbetet bedrivits

Samarbetet mellan förundersökningsledningen och spaningsledningen har enligt vad som alltså uppgivits från ömse håll fungerat väl.

Förundersökningsledningen har under hela perioden legat på åklagarsidan. Formellt innebär det att Riksåklagaren haft ansvaret för mordutredningen. Enligt Solveig Riberdahl, som varit mer eller mindre knuten till förundersökningsledningen sedan det fulla åklagarinträdet i maj 1986 och varit förundersökningsledare från november 1994 – december 1996, innebär detta att åklagaren ansvarar för att polisen ”gör rätt saker”, däremot inte för hur polisen utför de enskilda uppgifterna och inte heller för hur polisledningen avdelar och prioriterar sina resurser.

Det är emellertid uppenbart att åklagarens insats som förundersökningsledare de facto har förändrats beroende på utredningsläget. När det finns en misstänkt gärningsman har åklagaren fler uppgifter och får en aktivare roll. Skillnaden synes dock inte bara vara kvantitativ utan också kvalitativ. När det finns en misstänkt styr åklagaren och dennes perspektiv, inriktat på kommande rättslig prövning, utredningsinsatserna i den delen. När det inte finns en misstänkt tycks polisen kunna arbeta närmast helt självständigt och synes då också själv styra spanings- och utredningsinsatsernas inriktning, allt i jakt på en brottsmisstanke stark nog att föra vidare till åklagaren. I praktiken betyder det att åklagarens inflytande över utredningen när den befinner sig i dessa skeden är uttunnat. Det formella ansvaret synes därvid bli just formellt. Det kan ifrågasättas om åklagaren i dessa skeden tar ansvar för att polisen ”gör rätt saker”.

Att det faktiska ansvaret för brottsutredningens inriktning således ”vandrat” fram och åter beroende på utredningsläget bekräftas av flera ikttagelser. Redan i Parlamentariska kommissionens utfrågning beskrev K.G. Svensson åklagarinsatsen i utredningar av detta slag som en ”berg och dalbana”: ”När man har en misstänkt är arbetet på topp, och när det åter blir ett spaningsmord faller åklagarinsatserna tillbaka, sedan kommer nästa misstänkt, och då blir det samma sak.”[7] Detta synsätt synes i och för sig inte vara oomstritt bland de åklagare som varit engagerade i förundersökningsledningen. Icke desto mindre finns det alltså enligt vår mening tecken på att förundersökningsledningen i mordutredningen fungerat på detta vis. Från spaningsledningens sida har det sålunda uppgivits att de direktiv man under tiden efter rättegångarna fick från dåvarande förundersökningsledaren Axel Morath innebar att polisen skulle informera förundersökningsledningen när det dök upp misstankar av intresse – ”kom när ni har något”. Och efter rättegångarna diskuterades det alltså på åklagarsidan om inte förundersökningsledningen borde återgå till polisen, eftersom det inte längre fanns någon brottsmisstänkt, något som skulle ha förhindrats av regeringsbeslutet från 1987, som förankrade förundersökningsledningen hos Riksåklagaren. Den tankegången visar hur man i förundersökningsledningen såg på sin roll i ett skede där det inte fanns någon misstänkt person i utredningen.

I praktiken har samarbetet mellan förundersökningsledningen enligt vad vi kunnat iaktta alltså fungerat så att åklagarinsatsen varierat beroende på utredningsläget. I det skede då det inte funnits någon misstänkt gärningsman och utredningen varit att rubricera som ”spaningsmord”, dvs. från den friande domen mot Christer P och framåt, har Palmegruppen arbetat mycket självständigt. Polisen har på egen hand bedömt när ett uppslag är färdigutrett. Systemet med ”ad acta-läggning”, som är en central del i Palmegruppens rutiner, har förundersökningsledningen i samtal med oss distanserat sig från.

Dessa frågeställningar, om rollfördelningen mellan förundersökningsledningen och det övergripande ansvaret för arbetet med mordutredningen, återknyter vi till i kapitel 8.

Förutom informella kontakter mellan personer i spaningsledning och förundersökningsledning, som i efterhand synes svåra att redovisa närmare, har samarbetet och förundersökningsledarens ansvar fungerat respektive utövats så, att man haft återkommande sammanträden mellan spanings- och förundersökningsledning. Det synes ha förekommit två till tre sådana sammanträden årligen. Sammanträdena har

[7] Parlamentariska kommissionens utfrågning med K.G. Svensson den 25 januari 1988. Se även det mer utförliga citatet i kapitel 8.

varit av informell karaktär. De har följt en viss dagordning, med utgångspunkt från spaningsledningens rapporter från utredningsarbetet, och de har innefattat beslut och direktiv till polisen från förundersökningsledaren. Några protokoll har dock inte förts, i vart fall inte före januari 1995. Hos Riksåklagaren finns ingen dokumentation från sammanträdena, medan Palmegruppen förfogar över enskilda befattningshavares personliga minnesanteckningar och sedermera även protokoll, som emellertid betraktas som arbetsmaterial. Beträffande protokollen har det från spaningsledningens sida uppgivits att sådana först inte förts, men att man började med detta ”när det blev uppenbart att vi skulle bli granskade”, vilket det blev under slutet av 1994.

Vi har vid flera tillfällen bett PU att för oss redogöra för hur arbetet löpt under åren – hur resurserna varit inriktade, vilka uppslag och åtgärder som varit prioriterade under vilka tidsperioder osv. De redogörelser vi därvid fått har emellertid varit fragmentariska – när vi nedtecknat dem och underställt PU dem för eventuella kompletteringar har PU ansett dem alltför ofullständiga för att kunna användas – och ungefärligt översiktliga. Den återstående möjlighet som anvisats oss har varit en genomgång av biträdande spaningschefens s.k. nummerliggare, där åtgärder avseende varje enskilt uppslag finns antecknade. Bortsett från att detta vore en alltför stor arbetsuppgift, skulle det inte vara möjligt att på detta sätt, via ett närsynt betraktande ”träd för träd”, nå fram till en användbar helhetsbild. Vår slutsats är att eftersom ledningssamarbetet inte dokumenterats är det omöjligt att i efterhand rekonstruera ett underlag för en redovisning av det slag vi gärna hade velat göra. – Att återkommande, successivt uppdaterade analyser av utredningsläget från denna dokumentationssynpunkt skulle ha varit en tillgång behöver knappast tilläggas (jfr våra synpunkter i kapitel 8).

2.1.2 Säkerhetspolisens roll i brottsutredningen

Arbetet i mordutredningen

Säkerhetspolisen har aldrig haft någon formellt självständig roll i mordutredningen. I ett mycket tidigt skede, redan dagarna efter mordet, underställdes personal vid säkerhetspolisen (Rikspolisstyrelsens säkerhetsavdelning) spaningsledningen. Detta skedde informellt, efter ett samtal mellan Hans Holmér och rikspolischefen Holger Romander den 3 mars. Den personal från säkerhetspolisen som kom att medverka i

mordutredningen fick sina uppgifter direkt från ledningsgruppen.[8] Säkerhetspolisen representerades i ledningsgruppen, till att börja med av byråchefen Per-Göran Näss och sedan på lägre nivå.

I denna roll kom säkerhetspolisen att utföra mycket arbete inom mordutredningen. Eftersom det emellertid inte var säkerhetspolisen som självständig myndighet som utförde arbetet, utan dess personal som ställdes till spaningsledningens förfogande, förekom ingen diarieföring av handlagda ärenden och veterligen inte heller någon annan egen dokumentering av vidtagna åtgärder från säkerhetspolisens sida (jfr dock angående polisärendena nedan). I det hänseendet kom säkerhetspolisen såvitt mordutredningen angick att fungera som en avdelning inom Stockholmspolisen.

Den kanske mest omtalade av säkerhetspolisens arbetsuppgifter inom mordutredningen gäller de s.k. polisärendena. Hanteringen av dessa behandlas i kapitel 4. Även andra uppslagstyper lades dock regelmässigt på säkerhetspolisen, t.ex. undersökningar rörande palestinier, kurder och kroater. Skälet torde ha varit att dessa uppslag hade med terrorism att göra och att säkerhetspolisen bedömdes lämpad att hantera dessa, eftersom man där hade personal som sysslade med frågor kring terrorism. Vid vår genomgång av PU-materialet har vi också kunnat konstatera att uppslag med utländsk anknytning under det första utredningsåret i många fall har utretts av säkerhetspolisen. Någon möjlighet att distinkt peka ut vad säkerhetspolisen i dessa hänseenden ”ansvarade för” finns emellertid inte, eftersom säkerhetspolisen, som

[8] Det hittills sagda framgår av Juristkommissionens rapport, del 2, SOU 1987:72 s. 34, 50 f och 133 f. – I likhet med vad som gäller andra förhållanden från den inledande tiden är den formella bilden oklar. Juristkommissionen beskriver oftast förhållandet så att det var personal från säkerhetspolisen som underställdes spaningsledningen, dvs. det var inte säkerhetspolisen som sådan. Ibland talas dock om uppdrag till ”säkerhetsavdelningen” (a.a.s. 134). I praktiken torde det dock ha fungerat så att Hans Holmér såvitt mordutredningen angick förfogade över säkerhetspolisens resurser, som vore han dess chef. Av Juristkommissionens utfrågningar med Per-Göran Näss och av vad denne uppgivit för den tidigare Palmekommissionen framgår att han såg det på det sättet. Det motsägs inte heller av Hans Holmér i motsvarande utfrågningar. Hans Holmér skildrade visserligen inte förhållandena på samma sätt, men han förklarade att samarbetet med säkerhetspolisen, efter en del inledande trassel, kom att fungera väl sedan han haft överläggningar med rikspolischefen och dåvarande chefen för säkerhetspolisen, Sven-Åke Hjälmroth. – Saken behandlades av Svea hovrätt i det s.k. buggningsmålet. Hovrätten fann det utrett att säkerhetspolisens personal fick anses ha stått under Hans Holmérs befäl och lydnad i den mån personalen under tiden den 6 mars 1986 – 5 februari 1987 hade medverkat i mordutredningen.

alltså ha haft att göra med att säkerhetspolisen faktiskt inte ansvarade för en eller flera specifika delar av mordutredningen, utan endast fungerade som en resurs för spanings- och förundersökningsledningen. Det slutliga ansvaret och ansvaret för hela mordutredningen låg centralt (jämför framställningen angående polisärendena i kapitel 4).

Ett sätt att beskriva säkerhetspolisens roll under denna tid är att den fungerade som en förhörs- eller utredningsgrupp inom mordutredningen. Den var avskild från andra delar av utredningen, men hade inget självständigt utredningsansvar utan arbetade på preciserade uppdrag.

Resurserna för utredningen av det s.k. huvudspår, som utvecklades under 1986 – dvs. PKK-spåret – kom i hög grad att att tas från säkerhetspolisen. Enligt Juristkommissionen var ca 150 polismän sysselsatta med detta spår i december 1986, varav huvuddelen kom från säkerhetspolisen.[9]

Sammanfattningsvis spelade alltså säkerhetspolisen en betydande roll under mordutredningens första år, men ansvaret låter sig inte tydligt avgränsas, eftersom arbetsinsatsen var sammanvävd med utredningen i övrigt.

Därutöver torde säkerhetspolisen ha utbytt information om mordet med utländska säkerhetstjänster. Från detta synes dock inte föreligga någon dokumentation. Per-Göran Näss har uppgivit att säkerhetspolisen fick all den hjälp man kunde önska i detta hänseende, men att inget av intresse för mordutredningen kom fram.[10]

Genom regeringsbeslutet i februari 1987 övertog Rikspolisstyrelsen ansvaret för polisarbetet. Avdelningschefen Ulf Karlsson blev operativt ansvarig, dvs. spaningschef. Under sig hade han ett antal avdelningar, varav en var säkerhetspolisen. I och med detta blev säkerhetspolisen en del av mordutredningen. Per-Göran Näss var chef för denna del. Därmed kom PKK-spåret att formellt flyttas till säkerhetspolisen, vars personal alltså redan tidigare varit i hög grad engagerad i den delen av mordutredningen. Samtidigt hade emellertid ansvaret för polisarbetet i mordutredningen flyttats från Stockholms polisdistrikt till Rikspolisstyrelsen, där säkerhetspolisen var en underordnad avdelning. Något självständigt ansvar avseende mordutredningen fick säkerhetspolisen därmed inte nu heller.

I och med att Hans Ölvebro våren 1988 tillträdde som spaningsledare tillskapades som framgått en egen organisation, Palmegruppen,

[9] SOU 1987:72 s. 134.

[10] PK-minnesanteckningar nr 20. Samma uppgift lämnades av byråchefen Christer Ekberg vid säkerhetspolisen, PK-minnesanteckningar nr 22.

vid rikskriminalpolisen. Säkerhetspolisen hade ingen roll i denna nya organisation, som fick ansvaret för hela mordutredningen, med ett undantag. Undantaget gällde PKK-spåret som inte flyttades över till den nya utredningsgruppen, utan fick ligga kvar hos säkerhetspolisen. I samband med denna omorganisation ordnades informationsutbytet mellan PU och säkerhetspolisen på följande sätt, enligt vad som uppgivits för kommissionen från företrädare för säkerhetspolisen. Säkerhetspolisen överlämnade allt material rörande mordutredningen till PU. Alla tips som därefter kommit till säkerhetspolisen har vidarebefordrats till PU. Ingen utredning rörande mordet förekommer vid säkerhetspolisen. Då PU har behov av information eller annat bistånd från säkerhetspolisen skall en formaliserad förfrågan riktas till en för ändamålet utsedd kontaktman, som ser till att frågan besvaras, se vidare nedan. Enligt uppgift från ömse håll har denna ordning fungerat väl.

PKK-utredningen låg således kvar hos säkerhetspolisen, även efter tillskapandet av PU. Se vidare kapitel 5, *Avsnitt Y – "Turkiet" (PKK)*.

Material hos säkerhetspolisen med anknytning till mordutredningen

Säkerhetspolisens material med anknytning till utredningen av mordet på Olof Palme finns inte samlat på sådant sätt att den som är satt att granska materialet enkelt kan beställa fram detta. Enligt vad som uppgivits inför kommissionen av säkerhetspolisens generaldirektör Anders Eriksson skulle säkerhetspolisen inte förfoga över någon särskild akt rörande Palmeärendet utan material som berör mordutredningen skulle vara insorterat i personakter respektive sakakter, till vilka det i de flesta fall saknas hänvisning om att de innehåller uppgifter rörande utredningen av mordet på Olof Palme.[11] Det har emellertid därefter uppgivits att det hos säkerhetspolisen finns två akter rörande mordutredningen, "Mordet på statsminister Olof Palme" och "Ej kurd". I samband med vår materialgranskning hos säkerhetspolisen har slutligen uppgivits att detta inte är två skilda akter.

Om dokumentation som rör mordutredningen har från säkerhetspolisens sida uppgetts, att när en förfrågan från PU inkommer till säkerhetspolisen registreras denna i det särskilda diariet för RKP-förfrågningar (RKP = rikskriminalpolisen) i Palmeärendet. Diariet, som förts från våren-sommaren 1986, borde enligt den ansvarige handläggaren åtminstone från 1988 innehålla samtliga förfrågningar från PU. Möjligen kunde det finnas någon muntlig förfrågning som inte diarieförts.

[11] Kommissionens sammanträffande med Anders Eriksson den 24 juni 1998.

När säkerhetspolisen upprättat svar på en förfrågan skickas detta i original till PU tillsammans med förfrågningen och såvitt handläggaren visste behåller säkerhetspolisen inte några kopior av handlingarna.[12] Ibland händer det att tips rörande mordet på Olof Palme kommer in direkt till säkerhetspolisen. Tipsen behålls då av säkerhetspolisen i original medan kopior vidarebefordras till PU. Säkerhetspolisen gör inga egna utredningar i anledning av sådana tips, eftersom det är bestämt att säkerhetspolisen endast skall vidta utredning i Palmeärendet på förfrågan av PU.

I samband med att kommissionen framställde önskemål att få del av säkerhetspolisens material rörande mordutredningen åtog sig säkerhetspolisen att upprätta en sammanställning över de person- och sakakter som på något sätt rör utredningen av mordet på Olof Palme. Enligt senare besked har en sådan sammanställning i och för sig upprättats, men det uppgavs att den var mycket översiktlig och inte innehöll något av värde, varför den inte inkluderades i det material som ställdes till kommissionens förfogande.

Det material den tidigare Palmekommissionens ordförande och sekretariat fick ta del av har enligt säkerhetspolisen dokumenterats. Detta material har ställts till vårt förfogande. Det består huvudsakligen av akten ”Mordet på statsminister Olof Palme”, men även av en del andra handlingar, som vi bedömt vara av mer perifer betydelse.

Akten ”Mordet på statsminister Olof Palme”. Akten innehåller totalt ca 2 500 sidor. I huvudsak rör det sig om ett från granskningssynpunkt ointressant material. Delar av innehållet i materialet är sådant som även återfinns hos PU. Till stor del är det emellertid fråga om till synes lösryckta handlingar, som förefallit oss vara av mindre värde. Åtskilligt är uppenbart ointressant från utredningssynpunkt, t.ex. innehåller materia-

[12] Vi har inte kunnat få en klar bild av detta. Samme handläggare har, enligt vad som antecknats i minnesanteckningar från den tidigare Palmekommissionens arbete, vid ett sammanträffande den 6 februari 1996, uppgett att alla handlingar rörande kommunikationen med PU kopierats och sparats hos säkerhetspolisen, dvs. såväl PU:s förfrågan som säkerhetspolisens svar skulle finnas samlat arkiverat hos säkerhetspolisen (PK-minnesanteckningar nr 21). Enligt de besked vi fått är detta inte riktigt. Förfrågningar från PU har visserligen sparats, men ligger då i den person- eller sakakt ur vilken information för besvarande av den aktuella frågan hämtats. Någon dokumentation över vilka akter som på det sättet kommit till användning finns inte och det är således inte möjligt att granska denna hantering utan genomgång av alla hos säkerhetspolisen förekommande person- och sakakter. Någon sådan genomgång har vi (av naturliga skäl) inte kunnat göra.

let inbjudningar till de av de s.k. privatspanarna arrangerade årliga mötena på årsdagen av mordet.

Kommissionen har gått igenom materialet, men eftersom innehållet bedömts sakna relevans för vårt uppdrag redovisas det inte här. Med tanke på att kommissionen skall fästa särskild vikt vid frågor som rör polisspåret finns det emellertid skäl att något beröra vad akten innehåller i det hänseendet. Den innehåller två ”boxar” benämnda ”Polisspåret”. Volym 1 består enbart av kopior av artiklar ur tidningar och tidskrifter. Även volym 2 innehåller till övervägande del sådana kopior. Här återfinns också två tunna mappar innehållande utredning av ”Buss 43” (se kapitel 4, *Polisman D*). Akten innehåller också 94 registerkort och en PM från juni 1994 upprättad av den utredningsman vid säkerhetspolisen, som handlade polisärendena under våren 1986. Om detta material, se kapitel 4, *Polisspårets hantering inom PU*.

Kommissionen har även gått igenom det material i övrigt som enligt säkerhetspolisen hade ställts till den tidigare Palmekommissionens ordförandes och sekretariats förfogande. Även detta material är, med några undantag, av begränsat intresse att redovisa. I de delar vi funnit det relevant för mordutredningen och vårt uppdrag har vi tagit upp det i de avsnitt av vår redovisning där det sakligt sett hör hemma.

Anmärkningar om kommissionens möjlighet att granska säkerhetspolisens material

Vid det sammanträde som kommissionen hade med säkerhetspolisens generaldirektör erhöll kommissionen i vart fall inledningsvis felaktiga uppgifter angående säkerhetspolisens material rörande mordutredningen. Det första beskedet var att det överhuvudtaget inte fanns något samlat material i ärendet. Det andra var att det skulle finnas två omfattande akter. När vi senare skulle granska dessa gavs beskedet att det i själva verket bara fanns en akt. Vissa uppgifter som säkerhetspolisen enligt minnesanteckningar från den tidigare Palmekommissionen lämnat angående hanteringen av materialet överensstämmer inte med de uppgifter som vi fått. Vi har vidare utlovats vissa sammanställningar och senare fått beskedet att sammanställningar visserligen gjorts, men att de är ointressanta och ingenting att se. Då vi begärt att få del av säkerhetspolisens material angående namngivna polismän har vi i vissa fall fått beskedet att dessa inte förekommer, annat än via dokumentation av den säkerhetsklassning som görs av alla polismän. Samtidigt har vi fått del av annat material, som innehållit sakuppgifter – i flera fall omfattande utredning – rörande samma polismän.

Vi har erbjudits att granska omfattande registerutdrag. Dessa är emellertid i praktiken inte fullt uttydbara för en utomstående granskare. Som exempel kan nämnas att vi närmast händelsevis kom att erfara att tecknen ”%”, ”=” och ”+” i en textmassa betyder att det i ärendet finns en hängmapp, tunnare akt respektive ”box” med material. Utan kunskap om dessa och andra teckens innebörd kan läsaren inte se att det finns ett material att studera. Vi anser att registerutdrag, som i likhet med dessa är kryptiskt utformade, är problematiska från granskningssynpunkt. Det kan hävdas att den som tagit del av dem fått tillfälle att granska det material registerutdraget avser, trots att utdragets sakliga innehåll mycket väl kan ha undgått den som tagit del av det.

Vi har inför vårt uppdrag i denna del studerat vad dåvarande ambassadören Carl Lidbom anfört om granskningen av säkerhetspolisen i det delvis hemliga betänkande angående säkerhetspolisens arbetsmetoder som han avgav i april 1989 (SOU 1989:18). Ett återkommande tema i betänkandet är att säkerhetspolisens verksamhet i många känsliga fall inte dokumenteras och att den därför är svår att granska. Utredaren redovisade – trots att han biträddes av en byråchef hos säkerhetspolisen – stora svårigheter när det gällde att få en bild av de arbetsmetoder som användes. I den inledande sammanfattningen anfördes bl.a.:[13]

> Till bilden av den gråzon där SÄPO arbetar hör en beslutsordning som gör det svårt att i efterhand veta vilka beslut som har fattats inom säkerhetspolisen. Beslut i känsliga, tveksamma eller kontroversiella frågor fattas ofta utan någon som helst dokumentation. I efterhand finns ingen annan möjlighet att rekonstruera beslutet än genom vad de inblandade befattningshavarna minns eller vill minnas. Enligt vad som sagts mig kan det också förekomma att beslut fattas genom ett tyst samtycke från en chef som får ett ärende föredraget för sig.

Bland de exempel utredaren nämnde ”på diffust beslutsfattande” var den olagliga avlyssning som förekom och sedermera lagfördes i utredningen av mordet på Olof Palme. Den hade ”skett utan att lämna några spår i form av beslutsdokumentation”.[14] Ett annat exempel var användandet av ”källa A”, som avslöjades i samband med den s.k. Ebbe Carlsson-affären; utredaren hade inte funnit ett enda papper hos säkerhetspolisen rörande denna operation.

Det skulle kunna hävdas att utredarens granskning ligger flera år tillbaka i tiden och att de skildrade förhållanden numera har mindre relevans. Uppdraget utfördes emellertid under den period som vi

[13] SOU 1989:18 s. 8.
[14] A.st.

granskar, varför vi anser att de erfarenheter som redovisas bör beaktas av oss, när vi bedömer förutsättningarna för vårt granskningsuppdrag i denna del.

Slutligen har vi studerat förundersöknings- och domsmaterialet i det s.k. buggningsmålet, där tjänstemän vid säkerhetspolisen dömdes för olovlig avlyssning. Av materialet framgår att tjänstemän vid säkerhetspolisen inte alltid anser det förenligt med sitt tjänsteansvar att för granskningsorgan av skilda slag – i det aktuella fallet den åklagare som utredde ärendet – korrekt redovisa verksamheten.

Mot den angivna bakgrunden har vi utfört vårt granskningsarbete i denna del så, att vi presenterat de frågeställningar vi är intresserade av för säkerhetspolisen och bett att få del av det material i saken som säkerhetspolisen förfogar över. Vi har därutöver ställt vissa specifika frågor – t.ex. har vi bett att få ta del av det eventuella material som kan finnas beträffande vissa polismän. De svar vi därvid fått redovisar vi, när de varit av intresse, liksom vi redovisar innehållet i de handlingar vi på detta sätt stött på, när vi bedömt detta vara av intresse. Några efterforskningar därutöver har vi inte gjort.

Vi är fullt medvetna om att vi därmed inte kan vara säkra på att vi har granskat säkerhetspolisens material rörande mordutredningen. Vi har endast granskat det material som på beskrivet sätt ställts till vårt förfogande. Vi anser emellertid inte att våra resurser och de rättsliga befogenheter[15] en kommission av vårt slag förfogar över är tillräckliga för en mer förutsättningslös genomlysning av säkerhetspolisens roll i mordutredningen. Det har uppenbarligen inte heller varit vår uppdragsgivares, dvs. regeringens, tanke att vårt uppdrag skulle inkludera en mer ingående granskning av säkerhetspolisens sätt att arbeta och registrera material. Ett sådant uppdrag kräver andra överväganden än de som gjorts inför tillsättandet av denna kommission.

Vi vill också tillägga, att om det skulle förhålla sig så att ett visst material hos säkerhetspolisen rörande mordet inte kommit att företes för oss, behöver detta inte bero på en önskan från säkerhetspolisen att undgå granskning. Det kan även förhålla sig så, att organisationen inte själv har full kontroll över vilka handlingar den har och var de finns. Vår erfarenhet rörande de polismän, om vilka det dels sagts att ingen information finns, dels företetts omfattande information, pekar på att den ena handen inte alltid vetat vad den andra gjort.[16]

[15] Vi syftar här främst på att kommissionen inte haft möjlighet att höra uppgiftslämnare under ed.

[16] Vi har stött på fler exempel på detta. I ett ärende med vag anknytning till mordet, där säkerhetspolisen bedrev utredning och långtgående övervakning mot en statstjänsteman, visade sig den övervakade samtidigt vara informatör åt

2.1.3 Kontakter mellan förundersöknings-ledningen och regeringen

Regeringens förhållningssätt till brottsutredningen under det första utredningsåret framgår av redogörelsen i kapitel 1. I kapitel 5 relateras vissa delar av den s.k. Ebbe Carlsson-affären, som inbegrep kontakter av olika slag mellan regeringen och brottsutredningen. Ämnet behandlas slutligen i kapitel 8.

2.1.4 Palmeutredningens material

Materialets omfattning

Utredningsmaterialet är oerhört stort. Det finns dock ingen statistik över hur många handlingar, sidor eller pärmar det omfattar. En överslagsberäkning visar att ett exemplar av utredningen mellan tummen och pekfingret består av ungefär 600 pärmar. RRV-experterna har vid sin genomgång uppskattat att materialet innehåller 300 000 till 500 000 A4-sidor.

Utifrån den uppgiften kan man göra ett tankeexperiment. Materialet kan jämföras med vanliga förundersökningshandlingar, dvs. det är blandat av lättillgängligt material, typ registeruppgifter, och tyngre läsning, t.ex. dialogförhör. En erfaren jurist kan vid inläsning översiktligt tillgodogöra sig kanske 300 sidor sådant material på en arbetsdag. Det skulle med andra ord ta 1000 arbetsdagar att läsa in 300 000 sidor och bortåt 700 dagar att ta sig igenom ytterligare 200 000 sidor. Räknat på 200 arbetsdagar per år innebär det att det skulle gå åt fem till drygt åtta manår att översiktligt läsa in materialet. Tankeexperimentet kan utvecklas och problematiseras, t.ex. utifrån kommissionens uppdrag, men även från PU:s synpunkt – vilka möjligheter har nytillkommande utredningsmän att skaffa sig inblick i och överblick över materialet?

Palmeutredningen består av ca 18 500 uppslag. Ett uppslag (spaningsuppslag) kan vara allt från en enstaka notering om en viss företeelse till en omfattande utredning med ett stort antal underuppslag, det är alltså kvantitativt sett ett mycket grovt mått.

---

säkerhetspolisen, varvid de åtgärder som tilldragit sig säkerhetspolisens uppmärksamhet visade sig ha skett på säkerhetspolisens egen tillskyndan. Även andra förhållanden i det ärendet inger betänkligheter, t.ex. att den övervakade benämndes ”objekt Adolf” (jfr det i kapitel 4 berörda ”Projekt Adolf”).

Materialets registrering, indelning etc.

Registrering av materialet i Palmeutredningen har under hela utredningstiden skett enligt ett visst system som byggts ut efter hand som utredningen vuxit. Det har i den meningen en organisk struktur. Registersystemet är databaserat. Själva registreringssystemet är detsamma som under lång tid använts och fortfarande används i brottsutredningar vid grövre våldsbrott. Registreringens ändamål är att främja spaningsarbetet och göra det möjligt för spaningsledningen att överblicka materialet samt att kombinera och sammanställa olika delar. Registreringen skall utgöra en garanti för att visst spaningsmaterial inte förblir obeaktat eller försvinner i mängden av annat material.

Vid utredningar av grövre våldsbrott görs normalt en avsnittsindelning för att sammanföra uppslag av i huvudsak samma sakinnehåll. En sådan avsnittsindelning har även gjorts i Palmeutredningen. Varje avsnitt är döpt med en bokstav från A till Ö (se vidare nedan). Många av avsnitten är uppdelade i ett flertal underavsnitt.

Redan morgonen efter mordet gjorde registerföraren vid Stockholmspolisens våldsrotel avsnittsindelningen från A till L. Men delar av utredningen lades som bekant på Rikspolisstyrelsen, som gjorde en egen arbetsregistrering och egen avsnittsindelning. Den började på bokstaven S. Samma uppslag kunde vid denna tidpunkt därför vara registrerat under olika avsnitt, hos Stockholmspolisen respektive Rikspolisstyrelsen, vilket ledde till att olika utredningsmän kunde utreda samma uppslag ovetande om varandra. Denna oordning ledde efter en dryg vecka till insikten att de båda registren måste föras samman. Häri ligger t.ex. förklaringen till att avsnittet C idag är vakant. Där låg från början utredning av offrets person. Det materialet hade Rikspolisstyrelsen registrerat under bokstaven T. När registren fördes samman fick avsnittet behålla bokstaven T från Rikspolisstyrelsens registrering. Från den 10 mars 1986 har endast nuvarande register förts. Man kan dock än idag hitta spår från den tidigare ordningen, dvs. dokument som är dubbelregistrerade.

PU-materialet förs numera i fyra exemplar, vilket är det normala för brottsutredningar angående grövre våldsbrottslighet. Under det första året efter mordet fördes utredningen i tolv exemplar vilket gjorde att det var svårt att hålla ihop den.

Utredningsmaterialet innehåller numera följande huvudavsnitt.

A Anmälan, polisiära åtgärder, larm etc
B Tekniskt avsnitt, rättsmedicin
C Vakant
D Allmänna tips
E Iakttagelser av brottet
F Omhändertaget gods
G Farliga personer
H Politiska motiv
I Vapentips
J Vakant
K Klubben Oxen, personer med anknytning
L Biografen Grand, besökare, närområde
M Tips i samband med publicerade fantom-bilder
N (N-avsnittet avser Viktor G och bär dennes namn)
O Inledande dörrknackningar
P Vapenärende Täbyanstalten, inledning av PKK-spåret
Q Vapenhandel Bofors
R Press-informationstjänst, radio-tv, foton, valturné
S Rymlingar – psykfall – självmord – försvunna
T Kartläggning av offrets personliga förhållanden
U Tysk terrorism, RAF
V Jugoslavien, se även avsnitt Å
X Vapenlicenser – vapenhandlare
Y Turkiet
Z Gamla stan
Å Miro Baresic/HDP
Ä Arkiverade brev, ej registrerade i förundersökningen, sorterade länsvis
Ö Viss utredning om leasingbilar

Exempel på sökning i materialet och hur resultatet tolkas

Ett exempel kan illustrera hur det går till att söka i materialet. Antag att vi vill kontrollera om ett tips, som en person uppger sig ha lämnat, har blivit utrett. Personen heter i detta fall Gitte W och hon sägs ha gjort iakttagelser rörande ett galleri på Västerlånggatan i Gamla stan, dvs. i närheten av makarna Palmes bostad.

Vi börjar då söka på Gitte W. Hennes namn visade sig finnas registrerat under uppslaget Z 8123. Bokstaven Z står för Gamla stan. Under huvuduppslaget framgår att Gitte W per telefon den 2 mars kl. 15.22 tipsat polisen om att hon varit inne i en högst ett år gammal

konstaffär mittemot makarna Palmes bostad. Innehavarna var, enligt Gitte W, utlänningar som verkade ”slipade” men dåliga på konst.

Under underuppslaget Z 8123-A framgår att polisen drygt två år senare, den 9 maj 1988, hållit ett förhör med Gitte W. Hon lämnade då mer utförliga uppgifter. Hon berättade att galleriet på Västerlånggatan 28 hade öppnats under hösten 1985 och att hon när hon vid ett tillfälle besökte det träffade tre mellaneuropeiska män i 35-40-årsåldern. Männen pratade svenska med lätt brytning. Ingen av dem var intresserad av att visa konsten eller att sälja den. Hon fick ett intryck av att de inte var ”konstkännare” och att det de visade bara var ”skräp”. Hon berättade vidare att konsthandeln var i två plan och att man från det övre planet kunde se in i makarna Palmes bostad. Dagen efter mordet hade hon gått förbi galleriet. Hon såg då att det var grå papper klistrade för fönstren och att galleriet var stängt.

Under Z 8123-1 finns ett brev från Per W, från den 21 november 1996, registrerat. På brevet finns anteckningar med hänvisningar till en rad andra uppslag: N 3070-A, N 3397, Z 8048, Z 8027, Z 6426-A och HB 11303. Dessa uppslag innehåller följande ytterligare uppgifter.

Avsnitt N är utredningen om Viktor G. I N 3070-A, som är ett underuppslag, återges ett telefonförhör den 16 mars 1986 med Jerzy P, ägaren till galleriet. Jerzy P berättade att han köpt lokalen i juli 1985. Han uppgav vidare att han inte kände någon Viktor G. Den enda fotograf han kände var Viktor L-B.

I huvuduppslaget N 3070 framgår att Jerzy P, ägare till Galleri Art Atrium, hördes av polisen den 13 mars 1986 med anledning av att ägaren till Café Mon Cheri uppgett att Jerzy P förmedlat kontakt med en fotograf som Viktor G kände. Café Mon Chéris ägare hade fått uppfattningen att Viktor G kände Jerzy P. Jerzy P förevisades ett fotografi på Viktor G men kände inte igen honom. Den enda fotograf Jerzy P uppgav sig känna var Viktor L-B.

Uppslaget N 3397 innehåller en anteckning från den 21 januari 1988 om ett telefonsamtal från en anonym svensk man, som uppgav sig ha sett ”33-åringen” tillsammans med de polacker som innehade galleriet på Västerlånggatan 28. Han hade sett dem på gatan ca två månader före mordet. Enligt mannen var polackerna på minnesgudstjänst i Johannes kyrka på mordkvällen. I detta uppslag finns hänvisningar till N 3070, Z 8048 och Z 8027.

Uppslaget Z 8027 innehåller dokumentation av en dörrknackning runt Västerlånggatan 31, påbörjad den 4 mars 1986. I Z 8027:2 finns namn på tre personer som fanns på det aktuella galleriet: Tomasz L, som renoverat galleriet, samt Anil B och Per E, vilka båda hade knytning till galleriet. I Z 8027-6 finns en uppgift om att PU pratat med

galleriets ägarinna Rashmi K. Enligt henne pågick renoveringar i galleriet varför hantverkare vistades där under aktuell tid.

I uppslaget Z 6426 finns uppgifter som den 4 mars 1986 lämnats per telefon av Ann M. Hon hade tillsammans med en väninna, Berit A, besökt en konsthandel på Västerlånggatan kort före mordet. Det var glest med tavlor och innehavarna verkade inte intresserade av att sälja eller visa tavlorna. I samband med mordet var det brunt papper för fönstren. Ann M och Berit A kompletteringshördes den 1 februari 1993. I uppslaget finns en hänvisning till Z 8048.

Uppslaget Z 8048 består av ett av borgarrådet Mats Hulth i början av mars 1986 skrivet brev, där han vidarebefordrar uppgifter från Brit R. Brit R hade uppgivit att Jerzy P bl.a. innehade galleriet Art Atrium mitt emot Palmes bostad och att han även drev annan verksamhet, som skulle vara av tvivelaktigt slag, m.m. Uppslaget innehåller också tips om att galleriet bara hade ”kludd” på väggarna och att det varit ”spring” på vinden, varifrån man såg in i Palmes bostad, under sista månaden före mordet. Den 25 mars förhördes Andrej P. Han berättade bl.a. att han studerade data och att han ibland hjälpte sin bror Jerzy P i dennes galleri. Galleriet flyttades från Bryggargatan till Västerlånggatan i juli 1985. Den 4 april 1986 förhördes Jerzy P. Han berättade vilka rörelser han drev, hur och varför han förvärvat ifrågavarande lokal, att han förhandlat med värden om att få hyra enbart övervåningen eftersom hyran var för hög, att lokalen därefter delats och undervåningen hyrts ut till en annan person, som drev damklädesaffär, samt att lokalerna därför renoverats under februari och en tid framåt. Jerzy P uppgav att den som utfört renoveringsarbetet var Tomasz L. Polisen hörde därefter Bengt F, företrädare för fastighetsägaren, den 9 april 1986. Denne bekräftade Jerzy P:s uppgifter. Tillsammans med Bengt F besökte polisen vinden. Bengt F berättade att Jerzy P inte hade nyckel till vindskontoret, vilket var det utrymme som hade utsikt mot Palmes bostad. Inte heller hade det rapporterats något ”spring” på vinden. Polisen hörde även Tomasz L som berättade att han påbörjat renoveringen den 9 februari 1986, att hans bror och en annan person som han namngav brukat göra honom sällskap under renoveringsarbetet och att dessa personer ibland stått och väntat på honom i en smyg vid Harres Damkläder. Polisen hörde även en av dessa personer, Mauriusz W, som bekräftade uppgifterna. Uppslaget innehåller också fotografier av såväl Tomasz L som Mauriusz W.

Av dessa handlingar kan man dra vissa slutsatser, framför allt att det sakliga innehållet i Gitte W:s tips utreddes våren 1986. Det framgår att galleriägaren är relativt utförligt hörd och att polisen gått vidare och kontrollerat hans uppgifter om de män som skulle ha uppehållit sig i kvarteren. Som framgår av redovisningen tar det ett tag att leta sig fram

till det uppslag där den mest centrala informationen finns, det var i detta fall i det sista uppslaget, Z 8048.

Den samlade informationen är inte alltid lättolkad. Ofta förekommer enskilda uppgifter som inte ”stämmer”. Här uppges t.ex. galleriets ägare i uppslaget Z 8027-6 heta Rashmi K, vilket inte stämmer med andra uppgifter i uppslaget, enligt vilka Jerzy P var ägaren.

Det torde också framgå att allt material måste läsas och analyseras från början. Det finns ingenstans någon sammanfattning av vilka misstankar som föranlett utredning och vilket resultat man kommit fram till. En sådan sammanfattning skulle lätt ha kunnat upprättas av den som utrett förhållandena och som vet vad utredningen syftade till att klarlägga. Sammanfattningar och analyser av det slaget förekommer emellertid inte i materialet, eftersom de anses låsa tänkandet och styra senare utredare, som bör göra sin egen bedömning. De gör emellertid också det samlade materialet mer svårtillgängligt, vilket haft sin betydelse för vår granskningsuppgift. (Jfr diskussionen i kapitel 8.)

Det kan tilläggas att detta är ett litet och jämförelsevis enkelt uppslag. De flesta av de uppslag vi granskat innehåller betydligt mer information, förgrenar sig i nya ämnesområden och innefattar, med tilltagande omfång, fler uppgifter som inte ”stämmer”.

2.2 Utredningsläget

2.2.1 Inledning

Att Sveriges statsminister Olof Palme mördades på Sveavägen i centrala Stockholm den 28 februari 1986 är vida känt, liksom att ingen lagförts för brottet. Men den bedömning av brottsutredningen som vi är satta att utföra förutsätter en mer fyllig referensram än bara dessa basfakta. Visserligen är det kanske än idag mer vi saknar visshet om än vi med säkerhet vet kring mordet, men utredningen har likväl lett fram till en del kunskap, som man måste ta till sig och bära med sig för att kunna värdera det som hänt och det som gjorts. I det här avsnittet skall vi försöka belysa vad som idag är känt om mordet samt till viss del också diskutera somliga grundläggande antaganden om skeendet.

2.2.2 Händelseförloppet i översikt

Fredagen den 28 februari 1986, efter en såvitt känt normal arbetsdag, anlände Olof Palme till sitt hem på Västerlånggatan 31 i Gamla stan ungefär klockan halv sju, eller strax dessförinnan. Hans livvakter hade

inte varit i tjänst sedan förmiddagen, då han förklarat att han inte skulle behöva dem mer under dagen. Under de närmaste timmarna efter hemkomsten talade han i telefon med sonen Mårten, partisekreteraren Bo Toresson och före detta statsrådet Sven Aspling samt åt middag med sin fru. Strax efter halv nio lämnade paret Palme bostaden. De gick till fots till tunnelbanestationen Gamla stan. Därifrån tog de ett tåg mot city. De steg av vid station Rådmansgatan, gick upp på Sveavägen och promenerade den korta vägen till biografen Grand. Där mötte de sonen Mårten och dennes fästmö. Klockan var då strax före nio. Olof Palme köpte åt sin hustru och sig själv biljetter till föreställningen Bröderna Mozart, som började kl 21.15.

Efter filmens slut strax efter kl 23 (23.05-23.10), dröjde sig Lisbeth och Olof Palme samt sonen och dennes fästmö kvar något utanför biografen. Ungefär 23.15 gick de bägge paren åt varsitt håll. Olof och Lisbeth Palme gick Sveavägen mot centrum (söderut), utan att korsa gatan. De passerade en öppen korvkiosk mellan Kammakargatan och Adolf Fredriks kyrkogata. Vid Adolf Fredriks kyrkogata korsade de Sveavägen och fortsatte på gatans andra sida. De stannade för att titta i ett skyltfönster och gick sedan vidare i samma riktning som de gått tidigare, dvs. söderut mot Kungsgatan. När de passerade Tunnelgatan kom en man upp bakom Olof Palme och sköt denne från nära håll i ryggen. Olof Palme föll till marken; skottet var omedelbart dödande. Den som skjutit avlossade ännu ett skott, som gick in och ut genom ryggen på Lisbeth Palmes kappa och orsakade en längsgående skråma på hennes rygg. Gärningsmannen avvek in på Tunnelgatan, förbi de baracker som stod uppställda där och vidare uppför trappan mot Malmskillnadsgatan.

2.2.3 Gärningen och gärningsmannen

Skotten, dödsorsak m.m.

Utredningen

Det skott som dödade Olof Palme avlossades på 10-30 cm avstånd. Kulan gick in genom rockens ryggsöm, ungefär i skulderbladshöjd, krossade ryggraden, slet sönder kroppspulsådern och luftstrupen samt gick ut genom bröstet. Skador av denna typ är inte förenliga med livets fortbestånd. De medför att benen omedelbart viker sig och kroppen rasar till marken. Olof Palme dog alltså ögonblickligen.

Lisbeth Palme träffades av det andra skottet. Det avlossades på 70-100 cm avstånd. Det gick in genom hennes mockakappa, på vänstra delen av ryggsidan, ungefär i skulderbladshöjd, slet upp de kläder hon

bar under och orsakade en skråma längs med hennes rygg samt gick åter ut genom mockakappans högra ryggsida.

Av det rättsmedicinska utlåtandet avseende Olof Palme framgår att det inte rört sig om ett s.k. påsittande skott; i övrigt tillät obduktionsfynden inte ett helt precist fastställande av det avstånd på vilket skottet avfyrats. Att skotten avlossats 10-30 cm från Olof Palmes kropp resp 70-100 cm från Lisbeth Palme har fastslagits av Statens kriminaltekniska laboratorium (SKL). Att kulan gått in genom ryggsömmen kan konstateras genom besiktning av Olof Palmes kläder, som finns på SKL. Skadorna på Lisbeth Palmes kläder kan konstateras på samma sätt.

Vittnesuppgifter tyder på att skotten avlossats med 1-3 sekunders mellanrum.

Det har förekommit uppgift om att paret Palme gick arm i arm när det första skottet träffade och att Lisbeth Palme då drogs med i fallet, vilket i sin tur skulle ha påverkat resultatet av det andra skottet. Det har inte gjorts några rekonstruktioner där Lisbeth Palme medverkat.

Det har likaledes förekommit uppgift om att mördaren lagt sin hand på Olof Palmes axel innan han sköt. Det finns inga klara belägg för det, men det kan inte uteslutas att det var så.

Olof Palmes kropp obducerades den 1 mars, varvid de angivna skadorna konstaterades. Som dödsorsak anges i det rättsmedicinska utlåtandet från den 5 mars 1986 ”yttre och inre blödning efter sönderslitning av stora kroppspulsådern och luftstrupen med massiv inandning av blod i båda lungorna”. Att skadorna var för sig är dödliga, att Olof Palme dog ögonblickligen och att kroppen rasat till marken har uppgivits av rättsläkaren Kari Ormstad, som var en av de läkare som utförde obduktionen.[17] Olof Palme hade ett mindre krossår i pannan, som visar att han föll handlöst. Kari Ormstad har uppgivit att kroppen först fallit ned på knäna och sedan framåt mot marken.

Lisbeth Palmes skador har aldrig konstaterats rättsmedicinskt. Uppgiften om hennes skador kommer från en rättsläkare, som i sin tur fått dem vid ett samtal med ett sjukvårdsbiträde ca 10 månader efter mordet. Sjukvårdsbiträdet, som mordkvällen arbetade på Sabbatsbergs sjukhus, skall ha hjälpt Lisbeth Palme av med kläderna och då konstaterat en skada mellan skulderbladen som ”påminde om en brännskada, piskrapp”.[18]

[17] Den tidigare Palmekommissionens utfrågning med Kari Ormstad den 24 april 1995.

[18] Uppgiften hämtad från GMP (brottsanalysen, se kapitel 7) s. 69. Det är oklart vem som lämnat den.

Övrigt

Skottet mot Olof Palme var enligt vad som uttalats av rättsmedicinsk expertis närmast optimalt om syftet var att döda.[19] Ett skott som skjuts genom kroppen med denna riktning är säkert dödande. Det rör sig om en tio centimeter bred och 20 centimeter hög träffyta i skulderbladstrakten.

Angivna fakta har använts för spekulationer om huruvida gärningsmannens bestämda mål varit att döda och om gärningsmannen varit ”professionell” eller inte.

Om det för gärningsmannen varit avgörande att döda Olof Palme eller om det i och för sig varit tillräckligt om denne skadats allvarligt är av betydelse vid en diskussion kring tänkbara motiv. Fakta i denna del ger emellertid inget underlag för något ställningstagande till om gärningsmannen varit bestämd i sitt syfte att döda eller mer obestämd och då skjutit ”mitt på kroppen”, vilket han kan sägas ha gjort. Enligt vår bedömning ger fakta i denna del inte heller något entydigt underlag för bedömande av om gärningsmannen varit ”professionell”, dvs. särskilt skickad för att döda, eller inte; att han valde att skjuta som han gjorde kan ha berott på kunskap och beräkning men också på slump.

Den andra kulan träffade Lisbeth Palme i samma kroppsregion som den första träffade Olof Palme. Om skottet riktats två centimeter längre till vänster skulle det med all sannolikhet ha varit dödande; kulan hade då krossat ryggraden på ungefär samma sätt som den första kulan krossade Olof Palmes ryggrad. Om man utgår från att skytten avsåg att döda innebär det att revolvermynningen var riktad ca 5 millimeter fel i förhållande till kolven.

Det har spekulerats om huruvida det andra skottet var avsett för Olof eller Lisbeth Palme liksom om huruvida var skickligt eller oskickligt. En rekonstruktion som gjorts av PU 1995, med användande av makarna Palmes kläder och kända fakta, kunde inte med säkerhet visa mördarens avsikt med det andra skottet, men fakta talade för att det var avsett för Lisbeth Palme. Enligt åtalspåståendet i målet åklagaren ./. Christer P var det andra skottet riktat mot Lisbeth Palme i avsikt att döda (påståendet prövades aldrig av Svea hovrätt, eftersom åtalet ogillades redan på den grunden att det inte bevisats att det var den åtalade som skjutit).

Om skottet var avsett för Olof Palme rör det sig om en grov miss som utvisar att skottet var oskickligt. Om skottet var avsett för Lisbeth Palme är det inte möjligt att avgöra i vad mån det var oskickligt. Om

[19] Den tidigare Palmekommissionens utfrågning med Kari Ormstad den 24 april 1995.

det hade varit avsett att döda var det visserligen en miss, men om det träffat något längre till vänster och varit dödande skulle slutsatsen antagligen ha blivit att skytten varit skicklig. Eftersom missen därvidlag, givet omständigheterna i övrigt, får anses ligga inom slumpens marginaler är det i praktiken inte möjligt att av det andra skottet dra någon slutsats om skyttens kompetens. Sammantaget föreligger osäkerhet om vilka slutsatser som skall dras av det andra skottet; det ger inget entydigt underlag för bedömande av skyttens skicklighet eller ”professionalism”.

Spår. Upphittade kulor

Utredningen

Med några få undantag har inga spår säkrats efter gärningsmannen. Undantagen består dels av två kulor, som är av samma typ, dels av de spår som gärningsmannens ammunition lämnat i makarna Palmes kläder. Brottsplatsen undersöktes inte omgående. Den egentliga brottsplatsundersökningen gjordes dagen efter mordet mellan klockan 10 och 16. Avspärrningen var till en början begränsad; många personer rörde sig under mordkvällen, natten och morgonen i området, det gick t.ex. att kasta in blommor på mordplatsen. De senare undersökningarna har varit utförliga. Inga andra spår efter gärningsmannen än de nämnda har emellertid kunnat säkras.

De upphittade kulorna

Den ena kulan upphittades på morgonen dagen efter mordet på Sveavägens västra sida, dvs. på den motsatta sidan i förhållande till mordplatsen. Den andra upphittades ytterligare en dag senare vid lunchtid, på samma sida som mordplatsen. Fyndplatserna var belägna cirka fyrtio respektive cirka fem meter från mordplatsen. Ingen av kulorna upphittades av polisen. Uppgifterna om hur och var de upphittades har lämnats av de personer som överlämnat dem till polisen.

Kulorna har kunnat härledas till tillverkaren. De är av fabrikatet Winchester-Western .357 Magnum. De är av s.k. Metal Piercing-typ, vilket innebär att de har en kopparmantel kring blykärnans främre del. Ammunitionen kallas därför ibland ”metallbrytande”. Kulorna har tillverkats ur samma blysats (”batch” eller göt). Satsen kan ha omfattat flera hundratusen patroner, som sålts i många länder.

De upphittade kulorna har med hjälp av en blyisotopisk undersökning med hög grad av sannolikhet kunnat bindas till de blyfragment

de avskjutna kulorna avsatte i Olof och Lisbeth Palmes kläder. Resonemanget bygger bl.a. på att de blyrester som återfunnits i makarna Palmes kläder jämförts med de upphittade kulornas blysammansättning. Kulor som hör till samma tillverkningssats har en näranog identisk isotopsammansättning. Blyresterna i kläderna och de upphittade kulorna visar stor överensstämmelse, men avviker med jämförelseprov från andra kulor. Slutsatsen av detta är att de avskjutna kulorna kommer från samma tillverkningssats som de upphittade.

Inom brottsutredningen har man beräknat att leverantören via den svenske generalagenten levererat knappt 6000 patroner av det aktuella slaget och ur den tillverkningssats som de upphittade kulorna härrör från. Leveranserna har skett under 1979 och 1980.

Kulorna är i för undersökningsändamål ganska dåligt skick. De har kunnat användas för jämförande undersökningar av vilken vapentyp de utskjutits ur. De kan vidare användas för att vid jämförelse efter provskjutning utesluta många vapen som mordvapnet. Men de skulle antagligen inte med säkerhet kunna bindas till ett mordvapen. Med andra ord är det möjligt att ”rätt” vapen inte kan bindas till mordet med hjälp av kulorna.

Se vidare under nästa rubrik.

Vapnet

Utredningen

De upphittade kulorna härrör från ammunition avsedd för revolvrar av kaliber .357. Kulorna har därtill spår, s.k. bomdata, som kunnat uppmätas och hänföras till revolvrar av denna kaliber. Mordet begicks sannolikt med en revolver av denna typ.

Av denna revolvertyp finns det en handfull kända fabrikat som avsätter de bomdata som uppmätts. Det överlägset vanligaste är Smith & Wesson. PU har därför dragit slutsatsen att den använda vapnet sannolikt var en Smith & Wesson .357.

Revolvrar av detta slag förekommer med olika piplängder. Vid provskjutningar med olika piplängder har det kunnat konstateras att piplängder kortare än 4 tum avsätter en särskild typ av spår i form av uppsvampning av kulans bakre del. Det kan även förekomma beträffande 4 tums-pipor, men förekommer inte då pipan är 6 tum eller längre. De upphittade kulorna har inte detta slags spår. PU har därför dragit slutsatsen att det använda vapnet haft en pipa av minst 4 tums längd.

En revolver av angivet slag väger drygt ett kilo och är, med 6 tums pipa, ca 30 cm lång.

Det finns andra revolvertyper som avsätter samma spår, bomdata, som kaliber .357. Smith & Wesson kaliber .38 har samma bomdata som kaliber .357, men de upphittade kulorna härrör från en ammunition som inte kan utskjutas ur en kaliber .38-revolver, om inte någon form av manipulation sker. Inte heller andra former av manipulation kan uteslutas.

Det saknas säkra uppgifter om hur många legala vapen av typen Smith & Wesson kaliber .357 som fanns vid denna tid.[20] Det är däremot känt att 13 revolvrar av den aktuella typen vid tiden för mordet var anmälda som stulna eller förkomna. Fyra av dessa har ännu inte anträffats (därutöver finns ytterligare en legal Smith & Wesson .357 från denna tid som inte kunnat spåras).

Övrigt

Ammunitionstypen Metal Piercing har namn om sig att vara kraftfull. Den har dock inte så stor genomslagskraft, bl.a. beroende på att den inte är välbalanserad och därför ”tumlar” eller ställer sig på tvären när den möter motstånd (träffar sitt mål). Detta leder till att den dels kan orsaka stora skador, dels snabbt förlorar sin rörelseenergi. Valet av ammunition har betydelse för bedömandet av gärningsmannens syfte och ”professionalism”. Att Metal Piercing-ammunition använts kan tyda på att gärningsmannen velat gardera sig för att Olof Palme bar skyddsväst, något som skulle tyda på ”professionalism”. Samtidigt föreligger vissa tvivel på att den valda ammunitionen skulle vara särskilt tjänlig från den synpunkten. Ammunitionsvalet i sig ger alltså ingen tydlig ledning för bedömandet av syfte och ”professionalism”.

Motsvarande resonemang kan föras beträffande vapnet. En revolver av kaliber .357 är ett kraftfullt vapen och från den synpunkten tjänligt. Det är samtidigt stort och klumpigt att använda – jämfört med en pistol – och från den synpunkten inte ett självklart val för en ”professionell” gärningsman. En pistol efterlämnar dock patronhylsor, vilka typiskt sett kan vara lätta att binda till ett vapen. Smith & Wesson .357 är vidare ett vanligt vapen. Det gäller även i kriminella kretsar där det av vissa bedöms lätt att komma över. Vanligheten kan i sin tur vara ett skäl för den ”professionelle” att välja just det vapnet, som därmed lämnar mindre information till brottsutredarna. Valet av vapen leder sammantaget inte till några entydiga slutsatser rörande gärningsmannens person, syfte eller motiv.

[20] I GMP uppges att det 1986 i Sverige totalt fanns 2160 registrerade revolvrar, varav 650 i Stockholms län och ytterligare 120 i Uppsala och Södermanlands län. Det inkluderar alltså alla fabrikat och kalibrar.

Det har spekulerats kring om vapnet var försett med ljuddämpare. En sådan omständighet skulle peka på en noga förberedd och i den meningen ”professionell” gärningsman. Det kan inte uteslutas att ljuddämpare använts, men det finns inget som talar för det annat än Lisbeth Palmes uppgift att hon då det första skottet avlossades trodde att det rörde sig om ungdomar som lekte med smällare, även efter händelsen trodde hon att skotten skjutits från längre avstånd. Det använda vapnet med den använda ammunitionen ger ovanligt kraftigt ljud, så kraftigt att ammunitionen i fråga enligt vad som uppges i GMP är förbjuden vid många skjutbanor. Att använda ljuddämpare på revolver är inte lika effektivt som på en pistol. Det beror på att revolverns trumma är öppen. Typiskt sett är det mindre logiskt att välja en revolver och samtidigt söka dämpa ljudet med ljuddämpare. Tillgänglig information ger inte heller i denna del någon ledning för att bedöma gärningsmannens person, syfte eller motiv.

Förhållandena på mordplatsen

De som var ute på stan torde ha uppfattat mordkvällen som råkall. Det var alltså i slutet av februari, sportlovsveckan. Vädret i Stockholm var mulet, det blåste 3,5 meter per sekund och termometern visade minus 5,4 grader, enligt SMHI:s mätningar vid Östra station i Stockholm kl 23. Gångbanorna på Sveavägen och Tunnelgatan kring mordplatsen var täckta av ett tunt lager packad, sandblandad is och snö. Trappan upp mot Malmskillnadsgatan skall enligt vad som uppges i GMP ha varit i det närmaste snö- och isfri.

Mordplatsen är belägen i Stockholms innerstads centrala del, något hundratal meter norr om Kungsgatan där Sveavägen korsas av Tunnelgatan, vars västra del efter mordet döpts om till Olof Palmes gata. Den östra delen av Tunnelgatan var och är en drygt sju meter bred s.k. gågata. Längs Sveavägens östra sida löper en ca sju meter bred trottoar. Gångbanan bildar med andra ord ett ”T” vid denna punkt. Olof Palme befann sig då han besköts ungefär mitt på Sveavägens trottoar och mitt för Tunnelgatans mynning eller mitt i ”T:ts” överliggande del.

I hörnet Sveavägen Tunnelgatan låg en affär som då hette ”Dekorima” (numera ”Kreatima”). Bottenvåningens hörn är ”avfasat” så att det bildar en cirka tre meter lång vägg i 90 graders vinkel mot korsningens mitt. Över avfasningen skjuter andra våningen av huset ut som ett tak över den avfasade hörnan. I det andra hörnet på samma sida av Sveavägen ligger en tunnelbanenedgång.

Belysningen på mordplatsen utgjordes av gatubelysningen på Sveavägen samt två mitt över Tunnelgatan hängande lampor, den ena

nästan framme vid korsningen mot Sveavägen den andra ett tiotal meter österut. Dessa lampor hängde på sju meters höjd. Därutöver fanns belysning dels från skyltfönstren i Dekorima-butiken, dels från en samma butik tillhörande ljusramp, som löpte längs hela butiken, även på ”avfasningen” i gathörnet och en bit in på Tunnelgatan. Även över tunnelbanenedgången fanns belysning.

35 meter in på Tunnelgatan fanns ett antal baracker, avsedda för byggnadsarbetare, tillfälligt uppställda. De upptog en sträcka på något tjugotal meter av gatan och lämnade ett normalt trottoarutrymme på varje sida fritt för passage. Barackerna tog slut vid den plats där Luntmakargatan, en parallellgata till Sveavägen, korsar Tunnelgatan. Det fanns ingen belysning vid barackerna.

Ett hundratal meter in på Tunnelgatan, efter korsningen med Luntmakargatan, ligger mynningen till den s.k. Brunkebergstunneln, en gångtunnel till Birger Jarlsgatan. Gatans högra (södra) sida på sträckan från Luntmakargatan och fram till tunneln var blockerad av byggnadsställningar m.m. Tunneln var stängd vid den tidpunkt då mordet begicks. På tunnelns bägge sidor löper trappor upp mot Malmskillnadsgatan. Den högra trappan var vid tillfället blockerad av byggnadsställningar m.m. Trappan är i fyra sektioner med sammanlagt ett nittiotal trappsteg. Till vänster om trappan (på den norra sidan) finns dels hiss, dels rulltrappa upp mot Malmskillnadsgatan. Såvitt känt fungerade både hissen och rulltrappan på mordkvällen (det finns ingen utredning som pekar i annan riktning).

Mordplatsen var alltså relativt väl, men ojämnt upplyst. Tunnelgatan utgjordes från och med de uppställda barackerna vid mordtillfället av en mörk och i långa stycken jämförelsevis trång passage.

Vittnen till själva händelsen

Ögonvittnen som framträtt

I tingsrättens dom i målet mot Christer P finns antecknat ett drygt tiotal vittnen som uppgett att de sett gärningsmannen i anslutning till gärningen. Av dessa personer har två – Anders B och Inge M – uppgett att de sett hela händelseförloppet; övriga har uppgett att de riktat sin uppmärksamhet mot händelsen efter det första skottet.

I förundersökningsprotokollet i samma mål finns förhör med ytterligare ett tiotal personer som uppgett att de sett gärningsmannen i anslutning till händelsen. Ytterligare drygt tio personer har varit på platsen eller passerat den vid mordtillfället och gjort iakttagelser som redovisas i förundersökningen. Även vittnena Lars J och Yvonne N har sett gärningsmannen, men då under dennes flykt. Efter rättegångarna

mot Christer P har ytterligare fem vittnen, som färdades i bil förbi platsen, trätt fram.

Sammanlagt finns det över 25 personer som har uppgett sig vara åsyna vittnen till själva händelsen eller delar av den. Flera av dem satt i bilar; trafiken på Sveavägen stod still för rött ljus i den aktuella korsningen. Inget av dessa vittnen hade fram till och med rättegången mot Christer P kunnat lämna några uppgifter om hur gärningsmannens ansikte såg ut. Däremot finns en del uppgifter om kön, längd, ålder och klädsel, se vidare om signalement nedan.

Efter rättegångarna mot Christer P har vittnet Leif L uppgett att han känner igen Christer P från mordplatsen. Dessutom har nya vittnen trätt fram; en som uppger sig ha sett Christer P bl.a. på mordplatsen och tre som uppger sig ha sett honom ovanför trappan från Tunnelgatan.

Några vittnen har genomgått hypnos för att om möjligt frammana minnesbilder av gärningsmannens utseende m.m. Detta har varit resultatlöst.

Övrigt

Svea hovrätt, som höll syn på mordplatsen (dvs. rättens ledamöter studerade förhållandena på plats), konstaterade att belysningsförhållandena och då särskilt motljuset från Dekorimas skyltfönster varit sådana att ”det inte varit möjligt att göra några säkra iakttagelser av detaljerna i ett ansikte”. Den reflektionen gällde Lisbeth Palmes möjlighet att göra iakttagelser och den måste i än högre grad gälla de övriga vittnen som gjorde sina iakttagelser i motljus och dessutom från längre håll. Var och en som besöker mordplatsen en mörk vinterkväll kan lätt göra samma iakttagelse som hovrätten. Motljuset och ljusförhållandena i övrigt kan vara förklaringen till att ingen av de många vittnena kunnat återge uppgifter om gärningsmannens ansikte. Anders B kan inte ha påverkats av motljuset men väl av ljusförhållandena i övrigt och av att han var berusad. Det finns vittnen som liksom Anders B sett händelsen norrifrån, men då i en annan vinkel. Ingen av dessa personer har kunnat lämna upplysningar om hur gärningsmannens ansikte såg ut.

Det finns vittnesmål från personer som passerat mordplatsen strax innan mordet begicks. Bl.a. har Anja L uppgett att hon och Inga Å – de hade varit på samma biobföreställning som makarna Palme – efter föreställningens slut promenerade Sveavägen söderut. De korsade Sveavägen vid Kammakargatan och gick därefter på den östra gångbanan. De hade tänkt gå in Tunnelgatan och passera genom Brunkebergstunneln till Birger Jarlsgatan. Framme vid Tunnelgatan tyckte de emellertid att det kändes tomt och ödsligt. Efter att ha stått där ett litet

tag och pratat beslöt de i stället att gå Kungsgatan. Väninnan Inga Å uppgav att de inte mött någon under promenaden på Sveavägens östra sida. I hörnet Tunnelgatan var de helt ensamma.[21]

Gärningsmannens signalement

Omständigheter som utretts

Uppgifter från målsäganden och vittnen samt undersökningar som gjorts av SKL och PU gemensamt visar att mordet begicks av en man, som var över 175 cm lång men inte längre än ca 190 cm. Han bar en mörk jacka eller rock, dvs. längre jacka eller kortare rock.

Uppgifter från vittnen på mordplatsen ger i övrigt följande bidrag till signalementet.

Längd: De vittnesuppgifter som lämnats under rättegångarna mot Christer P gör det antagligt att gärningsmannen var ungefär 180-185 cm lång.

Ålder: Vittnena har inte beskrivit gärningsmannen som vare sig yngre eller äldre; det är troligt att han var mellan 30 och 50 år gammal.

Huvudbonad: Uppgifterna om gärningsmannen var barhuvad, hade keps eller någon form av mössa går isär.

Ansikte, hår: Inget av vittnena på mordplatsen har kunnat lämna upplysningar om gärningsmannens anletsdrag. Förutom från målsäganden saknas det därför uppgifter från brottsplatsen om hur gärningsmannens ansikte såg ut.

Rörelsemönster: Vittnen har beskrivit mannens rörelsemönster som lunkande, klumpigt, haltande, rullande, som en elefant, smidigt som en stor björn etc.

Beträffande den s.k. *fantombild* som publicerades den 6 mars 1986 gäller att den grundades på uppgifter från en person som troligen inte sett mördaren; hennes iakttagelser gjordes vid en alltför sen tidpunkt i mordområdet. Det är därför mer troligt att fantombilden inte föreställer mördaren, än att den skulle göra det.

[21] Observera i denna del även uppgifterna om den s.k. dekorimamannen, se kapitel 4, *Utredning och utredningsresultat*.

Övrigt

Det har aldrig hållits något ingående signalementsförhör med Lisbeth Palme, i vart fall har uppgifter av det slaget inte dokumenterats. De uppgifter som hon lämnat om gärningsmannens utseende framkom successivt; den första tiden efter mordet hade hon ingen distinkt minnesbild av gärningsmannen. Lisbeth Palme har sedermera pekat ut den 1989 åtalade Christer P som gärningsmannen. Svea hovrätt ansåg inte att utpekandet räckte för slutsatsen att det bortom rimligt tvivel var styrkt att Christer P var gärningsman.

Gärningsmannens tillvägagångssätt

Omständigheter som utretts

Inget vittne har sett fler än tre personer vid mordplatsen: Olof och Lisbeth Palme samt gärningsmannen. Att det rört sig om en och samma man som skjutit och sedan avlägsnat sig Tunnelgatan österut får anses klarlagt.

Det får också anses klarlagt att gärningsmannen gick till väga på följande sätt. Han sköt Olof Palme i ryggen, mellan skulderbladen och genom ryggsömmen på Olof Palmes rock, på 10-30 cm avstånd. Han sköt därefter, inom några sekunder, ett andra skott som gick längsmed och träffade (tangerade) Lisbeth Palmes rygg från ett avstånd om 70-100 cm. Han avlägsnade sig sedan från mordplatsen och försvann vid sidan om de byggbaracker som var tillfälligt uppställda på Tunnelgatan.

Det är troligt att gärningsmannen avvaktade något på brottsplatsen efter det andra skottet. Fyra vittnen lämnade inför hovrätten uppgifter av den innebörden.

Två av dessa vittnen (Inge M och Anders B) uppgav vidare att gärningsmannen först tagit ett steg tillbaka efter skotten. Det är alltså möjligt att gärningsmannen agerade så, men det ter sig som en mer osäker uppgift.

Gärningsmannen flydde springande. Vittnesuppgifterna lämnar även utrymme för att han halvsprungit eller lunkat.

Övrigt

Gärningsmannens beteende efter skotten har av vittnena beskrivits så att han tog det lugnt och behärskat alternativt att han tvekade, som om han inte visste vad han skulle göra. Oavsett hur beteendet skall tolkas är det troligt att gärningsmannen stannat kvar några sekunder vid de beskjutna innan han gav sig iväg. Som framgår av det sätt på vilket

vittnena själva beskrivit vad de iakttagit, finns det till synes lika stort utrymme för tolkningen att gärningsmannen varit kylig och kontrollerad som upprörd eller förvirrad. Därutöver finns alltså utrymme för möjligheten att själva observationen är oriktig.

Beträffande gärningsmannens beteende före skotten finns inga säkra iakttagelser. Ett vittne har uppfattat makarna Palme och gärningsmannen som ett sällskap om tre personer (Anders B).[22] Ett annat vittne (Inge M) hade följande minnesbild. En man stod vid Dekorimas skyltfönster mellan affärens entré och den s.k. avfasningen. Vittnet sade sig ha iakttagit mannen ett par, tre minuter, men var osäker på tiden. Han såg fem-sex personer passera på väg norrut. Ungefär 20 sekunder därefter kom makarna Palme gående förbi Dekorima i motsatt riktning, dvs. mot Kungsgatan. Mannen vid Dekorima följde då efter. Han tog eventuellt tag i Olof Palmes vänstra axel eller gjorde någon rörelse av det slaget, varefter två skott smällde. Det är alltså bara två personer som redovisat iakttagelser före skotten (det gäller i vart fall för de utsagor som återgivits av domstolarna). En av dem var berusad (Anders B). Den andre (Inge M) hade goda möjligheter att göra iakttagelser; han satt tillsammans med några andra i sin bil på andra sidan Sveavägen och väntade på en person som höll på att göra ett bankomatuttag. De bägge utsagorna är inte oförenliga, men den senare innehåller mer detaljinformation.

Det ter sig ganska troligt att händelsen utspelat sig ungefär så som vittnet Inge M angett. Då beaktar vi inte bara Inge M:s uppgifter, utan också vad Anders B uppgett, liksom Nicola F:s utsaga (se nedan) om sitt möte med makarna Palme. Beträffande Inge M:s uppgift om att gärningsmannen skulle ha lagt sin hand på Olof Palmes axel har han själv sagt sig vara osäker. De tidsuppskattningar Inge M kommit att ange vinner inte heller stöd i annan utredning; uppgiften att han iakttog gärningsmannen flera minuter framstår tvärtom som svår att förena med vad som i övrigt framkommit.

Gärningsmannens flykt

Omständigheter som utretts

Gärningsmannen försvann springande, halvspringande eller lunkande vid sidan om de baracker som tillfälligtvis fanns uppställda på Tunnel-

[22] Även vittnet Anders D (den taxiförare som via sin växel larmade polisen) har i förundersökningen talat om att han uppfattade de tre personerna som ett sällskap.

gatan. Han tog sig sedan upp för trapporna mot Malmskillnadsgatan, fortsatte över denna och vidare nedför David Bagares gata (österut).

Att det gick till på detta sätt stöds av vittnesuppgifter. Ett flertal vittnen har sett gärningsmannen försvinna in på Tunnelgatan; ingen har lämnat uppgifter som pekar i annan riktning. Ett vittne (Lars J) har uppgett att han sett gärningsmannen springa uppför trapporna. Ett annat vittne (Yvonne N) har uppgett att hon sett en man springa nedför David Bagares gata, österut. Sedan det förstämnda vittnet förflyttat sig uppför trapporna i gärningsmannens spår mötte han Yvonne N och frågade vart den flyende försvunnit, varpå hon svarade att hon mött mannen. Det får anses klarlagt att de iakttagit samma man och att det alltså var gärningsmannen som sprang nedför David Bagares gata.

Beträffande hur gärningsmannen flydde, se om tillvägagångssättet ovan. Av de två vittnena längs flyktvägen har det första uppgett att mannen sprang tungt och det andra att mannen sprang samtidigt som han försökte stänga en ficka eller väska.

Övrigt

Bortsett från mordplatsvittnena finns det alltså bara två säkra vittnesiakttagelser av gärningsmannen och ingen längre bort från mordplatsen än David Bagares gata. Det finns en del andra uppgifter som kan avse mördaren, dvs. det är möjligt att de avser denne, men ingen är säkerställd.

1996 och 1997 trädde ytterligare vittnen fram som uppgav sig ha sett en man, som de sedermera hade identifierat som Christer P, ovanför Tunnelgatstrapporna respektive på David Bagares gata. Det kan diskuteras om samtliga de uppgifter som därmed lämnats i denna del kan avse gärningsmannen (se vidare kapitel 6).

Det har spekulerats i att gärningsmannen fortsatt ned till Birger Jarlsgatan, försvunnit i flyktbil etc. Så kan det ha gått till men det finns inga egentliga indikationer som stöder detta. Ett av mordutredningens tydligaste kännetecken är tvärtom att det finns så litet kunskap om vart gärningsmannen tog vägen efter det att han iakttogs på David Bagares gata. (Iakttagelsen från David Bagares gata är för övrigt inte heller den säkerställd. Det vittne som gjorde den är inte hörd i domstol.)

2.2.4 Omständigheter kring makarna Palmes biobesök

Bakgrunden till biobesöket

Omständigheter som utretts

Olof och Lisbeth Palmes biobesök hade inte föregåtts av någon längre planering. Det var privat och stod inte på Olof Palmes agenda. Beslutet att bege sig in till stadens centrum för att gå på bio fattades av makarna gemensamt efter det att Olof Palme kommit hem från sitt arbete. I ett telefonsamtal mellan Olof och Mårten Palme under kvällen berättade Mårten Palme att han och hans fästmö senare på kvällen skulle se ”Bröderna Mozart” på Grand. Saken hade tidigare på dagen diskuterats mellan Lisbeth Palme och Mårten Palmes fästmö. Lisbeth Palme hade också på sin arbetsplats nämnt att hon och Olof Palme tänkte gå på bio på kvällen. Två filmer var då på tal, förutom den nämnda ”Mitt liv som hund”, som visades på Spegeln (som låg på Birger Jarlsgatan, i en annan del av innerstaden).

Uppgifterna om hur biobesöket kom till stånd härrör i första hand från Lisbeth Palme. De kompletteras av uppgifter från Mårten Palme, dennes fästmö och förhör med personer på Lisbeth Palmes arbetsplats. Att biobesöket för Olof och Lisbeth Palmes del var spontant bestyrks vidare av att Mårten Palme hade köpt biljetter till sig och fästmön redan då han talade med sin far om saken och av att det endast fanns ett fåtal biljetter kvar då Olof Palme kom fram till kassan, varvid kassören (Göran F) sålde två ännu icke avhämtade biljetter, som varit reserverade för en direktör vid Sandrewsbiograferna, eftersom det i övrigt bara fanns dåliga platser kvar och kassören enligt egen uppgift ansåg att paret Palme borde sitta bra.

Beslutet att gå på bio bör skiljas från beslutet att se just ”Bröderna Mozart” på Grand. Biobesöket som sådant har enligt vad som framkommit från de inblandade diskuterats i vart fall under eftermiddagen, liksom på Lisbeth Palmes arbetsplats. Det finns också uppgift om att Olof Palme skall ha nämnt planen på ett biobesök då han under eftermiddagen intervjuades av en journalist, även en fotograf var närvarande. Enligt Mårten Palme överenskoms vid telefonsamtalet mellan honom och fadern tidigare på kvällen inget bestämt om att föräldrarna skulle komma till Grand. Sammantaget får det anses klarlagt att makarna Palme inte förrän tidigast timmarna före föreställningens start beslöt att de skulle bege sig till Grand för att se ”Bröderna Mozart”.

Övrigt

När och hur beslutet om biobesöket på Grand fattades är av stor betydelse för utredningen. Skulle det ha rört sig om ett i förväg bestämt besök hade det kunnat vara känt för utomstående, som då hade kunnat planlägga ett attentat utifrån denna kunskap. I och med att det inte var planerat kan den möjligheten uteslutas. Det som kan ha varit känt för i vart fall en begränsad krets av utomstående var att makarna Palme funderade på att gå på bio och att Olof Palme alltså skulle kunna tänkas lämna hemmet under kvällen. Det innebär att man inte kan utesluta möjligheten att någon övervakade Olof Palmes bostad utifrån denna förutsättning. Se vidare om övervakning nedan.

Färdvägen till Grand

Omständigheter som utretts

Makarna Palme lämnade sin bostad Västerlånggatan 31 strax efter halv nio. De gick Västerlånggatan mot Gamla stans tunnelbanestation, dit de anlände ungefär 20.40. De steg på ett tåg som anlände 20.42 och avgick mot city 20.43. 20.47 stannade tåget vid station Rådmansgatan där makarna Palme steg av. De gick upp på Sveavägen och fram till biografen Grand, dit de kom strax före kl 21.

Övrigt

Det finns ett flertal vittnesobservationer från detta förlopp: från det tillfälle då makarna Palme kom ut från sin port, från promenaden till T-banan, från tunnelbanespärren, från perrongen, på tåget, från station Rådmansgatan och från det att de anlände till Grand. Tågtiderna kommer från Storstockholms Lokaltrafik, SL.

Bland de många vittnesmålen finns inga påtagliga tecken på att makarna Palme skulle ha varit förföljda eller övervakade (”skuggade”) under resan. I den mån de varit ”skuggade” har det alltså skett utan att detta noterats av de personer som sett makarna Palme under deras förflyttning från hemmet till Grand. Se vidare nedan.

”Mystiska” personer vid biografen Grand

Det finns ett antal redovisade iakttagelser av ”mystiska” personer som uppehållit sig kring eller på biografen Grand under mordkvällen. Utredningen i den delen har bl.a. klarlagt följande.

1. Vittnet Lars E hördes första gången omgående efter mordet.

Han väntade i bil utanför Grand på sina föräldrar, som befann sig på biografen. Strax före kl 23 iakttog han en man som uppehöll sig utanför biografen. Lars E fann mannen obehaglig och låste därför sina bildörrar. Lars E lyssnade på bilradion och hörde nyhetssändningen kl 23. Mannen var fortfarande kvar. Filmen ”Bröderna Mozart” slutade och folk strömmade ut på gatan. När det åter blivit lugnt var mannen borta. Lars E gick in på biografen för att skaffa upplysning om när den film hans föräldrar var på slutade. Han frågade en kvinna i foajén. Hon bröt lätt på finska.

Lars E åberopades som vittne i målet mot Christer P och uppgav då bl.a. följande. Mannens ögon och ögonhålor hade skrämt Lars E och givit honom olustkänslor. Blicken hade etsat sig fast i minnet. Mannen hade burit en midjelång blåaktig jacka och en svagt gul, stickad mössa av militärtyp. Vid ett konfrontationsförhör i december 1988 uppgav Lars E att Christer P:s utseende, framför allt blicken, var ”otroligt likt Grandmannens”. Han uppgav inför tingsrätten att han var mycket säker på att Christer P var den person han iakttagit utanför biografen på mordkvällen.

Hovrätten ansåg att det Lars E berättat talade starkt för att det var Christer P som denne sett utanför Grand. En viss tveksamhet kvarstod dock. Eftersom utpekandet skett avsevärd tid efter händelsen kunde han missta sig. Han kunde ha iakttagit en man som var mycket lik Christer P. Bl.a. på grund av Lars E:s vittnesmål drog hovrätten dock slutsatsen att det förelåg ”en betydande sannolikhet för att Christer P befann sig utanför biografen Grand” när makarna Palme lämnade denna.

2. Vittnet Birgitta W hördes första gången tiden närmast efter mordet.

Hon hade sett en tidigare föreställning på Grand och var vid 21-tiden på väg ut från biografen. Hon iakttog då en man, som stod på gatan och tittade in i foajén. Han hade en otäck, sjuk blick som fick Birgitta W att reagera med obehag.

Birgitta W åberopades som vittne i målet mot Christer P och uppgav då bl.a. följande. Hon såg mannen under några sekunder. Hon hade fäst sig vid mannens blick, som hon beskrev med ord som brinnande och sjukt stirrande. Han hade markerat ansikte med tydliga, markerade kinder och tunn mun. Han bar mörk jacka och hade mörkt hår eller mörk mössa. Birgitta W har gjort teckningar på mannen. Dessa finns intagna i förundersökningsprotokollet. I maj 1989 deltog hon i en valkonfrontation. Hon uppgav att hon inte sett något fotografi av den misstänkte före konfrontationen; däremot hade hon sett en bild i tidningen där de centrala delarna av den misstänktes ansikte var maskerat.

Vid konfrontationen fann hon bland de tolv figuranterna Christer P mest lik men något kraftigare än den man hon sett. När hon såg Christer P i rättssalen fann hon likheter mellan honom och den man hon sett.

Hovrätten ifrågasatte tillförlitligheten i Birgitta W:s minnesbild och konstaterade att hon vid konfrontationen inte ansett sig kunna utpeka någon utan endast säga att Christer P var mest lik den man hon sett. Någon säker slutsats om att Christer P befunnit sig utanför Grand vid 21-tiden kunde därför inte dras på grundval av hennes vittnesmål. (Hovrätten tillade i sammanhanget att ingen annan bevisning till stöd för att så skulle ha varit fallet hade förebragts.)

3. Vittnena Anneli K och Margareta S hördes första gången dagarna efter mordet.

Anneli K och Margareta S hade sett filmen ”Gå och Se” på Grand. Den slutade strax efter kl 23, något före ”Bröderna Mozart”; egentligen skulle den ha slutat senare, men filmernas start och faktiska speltid kan variera något (se nedan). Efter filmen gick Anneli K på toaletten. Margareta S har uppgett att hon medan hon väntade iakttog en man som stod på gatan omedelbart utanför dörrarna in till foajén. Mannen tittade in. Han hade en intensiv och mörk blick vilken Margareta S upplevde som spänd och ångestfylld. Det slog henne att det kunde vara ”en ful gubbe” som tittade efter ensamma flickor. När hon tillsammans med Anneli K lämnade biografen stod mannen kvar utanför.

Enligt Margareta S hade mannen ett nordeuropeiskt utseende, var ca 175 cm lång, hade blå ögon, ej mörkt hår. Han bar glasögon, ljusbrun mössa med uppfällda öronlappar, ljusblå halvlång jacka och mörkblå byxor.

Anneli K lade märke till mannen när hon kom ut i foajén efter sitt toalettbesök. Hennes beskrivning av mannen liknade den Margareta S givit. Han hade stirrat konstigt genom dörren in i foajén; det mest iögonenfallande var hans stirrande blick och att han tycktes vänta på någon.

Varken Anneli K eller Margareta S har lämnat dokumenterade uppgifter om huruvida de iakttagit vittnet Lars E. Margareta S har tillfrågats om hon tilltalades av någon medan hon väntade på Anneli K. Frågan torde vara föranledd av att Lars E uppgett att han tilltalat en kvinna i foajén som brutit lätt på finska, vilket Margareta S gjorde. Margareta S uppgav som svar på frågan att hon inte hade tilltalats av någon.

Margareta S och Anneli K åberopades inte som vittnen i målet mot Christer P. De har inte deltagit i någon konfrontation avseende Christer P.

4. Vittnet Inga Å hördes första gången den 28 januari 1989, dvs. efter det att Christer P hade gripits.

Inga Å bevistade samma bioföreställning som makarna Palme. I kön in till salongen, innan föreställningen börjat, lade hon märke till en man som hon inte tyckte passade in i miljön. Den film hon skulle se var avsedd för intellektuella människor och mannen i fråga gav inte intryck av att vara sådan. Mannen stod längst fram i kön. När dörrarna till salongen öppnades lämnade han sin plats och gick såvitt Inga Å kunde se mot utgången.

Inga Å beskrev mannen som ca 185 cm lång, 35-40 år, kantiga anletsdrag, tre dagars skäggstubb och typiskt svensk utseende. På huvudet bar han en stickad mössa med någon text. Han hade en plastkasse i handen. Han gjorde ett nervöst intryck, som om han väntade på eller tittade efter någon.

Vid en valkonfrontation i februari 1989 visade Inga Å intresse för ett antal av figuranterna utan att säkert kunna identifiera någon av dem som den man hon sett i biokön. En av dem hon intresserade sig för var Christer P, vars rörelsemönster påminde om det slängiga sätt på vilket mannen på Grand lämnat sin plats i kön.

Inga Å, som även lämnade uppgifter om sin promenad efter föreställningen, då hon gick Sveavägen söderut och bl.a. stannade till vid korsningen Tunnelgatan, åberopades inte som vittne i målet mot Christer P.[23]

5. Mårten Palme lämnade på mordnatten uppgifter om en man som han iakttagit utanför Grand efter föreställningen.

Mårten Palme hördes i målet mot Christer P och uppgav då bl.a. följande. Efter filmen stod han, flickvännen och föräldrarna och pratade utanför en bokhandel strax bredvid biografen. Mellan bokhandeln och biografen låg en möbelaffär. Där stod en man och tittade in i skyltfönstret. När Mårten Palme och flickvännen skildes från föräldrarna och började gå norrut passerade de mannen. Denne vände sig mot föräldrarna med fast blick. Mårten Palme passerade på ungefär fem meters avstånd och iakttog mannen under någon sekund.

[23] Inga Å förekommer även i resningsmaterialet, eftersom hon efter det att Christer P:s bild publicerats uppgav att hon kände igen denne, se kapitel 6, *Genomgång av resningsmaterialet*.

Enligt Mårten Palme bar mannen en halvlång, blå jacka av nylon. Mannen hade fyrkantigt ansikte och smala läppar. Han trodde att mannen bar en mörk med knäppe på skärmen försedd keps. Han uppfattade vidare att mannen bar stålbågade glasögon.

Vid en konfrontation den 14 december 1989 fann Mårten Palme att två av figuranterna, varav en var Christer P, inte kunde uteslutas vara den man han sett. Han kunde inte med säkerhet peka ut någon som mannen från Grand. Vid domstolsförhandlingarna uppgav Mårten Palme att Christer P var lik den man han sett men att han var mycket osäker på om identitet förelåg.

Hovrätten ansåg att det av vittnesmålet inte kunde ”dras någon slutsats att den man som Mårten Palme såg var Christer P”.

Utöver dessa uppgifter har vittnet Pia E, som var på samma film som makarna Palme, uppgett att hon iakttog en man som betedde sig märkligt utanför Grand efter filmen. Denna person har säkert identifierats som Roger Ö, vilken sedermera åberopades som vittne mot Christer P. Även vittnet Lars E lämnade uppgifter som måste avse Roger Ö.

Ett antal vittnen har vidare rapporterat iakttagelser om personer som befunnit sig kring biografen Grand under mordkvällen. Ingen av dessa iakttagelser har dock sådan konkretion att de ger självständig kontur åt en ”Grandman”.

Övrigt

Vittnet Lars E:s uppgifter talar med styrka för att en person som skulle kunna vara en väntande gärningsman uppehållit sig utanför biografen vid den angivna tidpunkten. Detsamma får anses gälla Margareta S:s och Anneli K:s iakttagelser, med den skillnaden att deras uppgifter inte prövats lika ingående som Lars E:s. Det är vidare oklart om de sett samma person som Lars E. De lämnade signalementen tyder inte direkt på det; däremot stämmer beskrivningen av beteendet väl med vad Lars E uppgett. Inga Å:s iakttagelse är isolerad; ingen annan har rapporterat något liknande och beskrivningen av den man hon sett i kön in till föreställningen stämmer inte in på andra möjliga ”Grandmän”. Mårten Palmes beskrivning stämmer inte på den person Lars E uppger sig ha sett. Den man Mårten Palme såg bar, enligt vad han sagt sig ha uppfattat, stålbågade glasögon, vilket inte gällde för Lars E:s iakttagelse. Den man Lars E såg hade vidare en gulaktig mössa, vilket Mårten Palme uteslöt beträffande den person han iakttagit. Beskrivningarna talar alltså närmast mot att Lars E och Mårten Palme sett samma person, även om det är möjligt de gjort det. Däremot synes det

signalement Margareta S och Anneli K lämnat ha överensstämmelser med Mårten Palmes beskrivning av den man han sett. Beträffande Birgitta W:s iakttagelse, slutligen, gäller att hon kan ha sett gärningsmannen, men att de uppgifter hon lämnat inte räcker för att bedöma huruvida det var samma person som Lars E, Mårten Palme eller Margareta S och Anneli K såg. – Birgitta W är även hörd i andra avsnitt av utredningen och har därvid känt igen drag även hos andra misstänkta än Christer P.

Med undantag för Inga Å:s uppgifter kan iakttagelserna emellertid också sammanfogas i ett mönster. Birgitta W ser gärningsmannen när denne nyligen upptäckt makarna Palme och intresserar sig för vilken film de skall gå på osv. Lars E ser gärningsmannen när denne i god tid återvänt för att invänta sitt offer. Margareta S och Anneli K ser gärningsmannen när denne, i samband med det att besökarna på den föreställning dessa besökt lämnat biografen, spanar efter makarna Palme. Mårten Palme, slutligen, ser gärningsmannen när denne avvaktar en bit från sällskapet för att sedan ta upp förföljandet när makarna Palme beger sig hemåt. Det finns vidare ett antal mindre pregnanta observationer i förundersökningsmaterialet som kan passa in i ett sådant mönster. Denna sammanfogade slutledning av ett antal iakttagelser innehåller dock stora osäkerheter och är alltför fragmentarisk för att ens kunna beskrivas som trolig. Däremot är den i och för sig möjlig.

Promenaden från Grand

Omständigheter som utretts

Den film makarna Palme såg slutade mellan 23.05 och 23.10. De dröjde sig kvar och lämnade salongen först när den i det närmaste var tom. Efter att ha samtalat en stund med sonen och dennes fästmö utanför biografen begav de sig hemåt till fots den ovan beskrivna färdvägen. De synes ha gått relativt långsamt och stannat till vid åtminstone ett skyltfönster, klädbutiken Sari på Sveavägens östra sida efter korsningen Adolf Fredriks kyrkogata. Mordplatsen är belägen tre kvarter söder om biografen Grand (en sträcka på drygt 300 meter[24]).

Filmens slut kan inte anges exakt. Den startade 21.15. Speltiden var 1 timme och 49 minuter, men den faktiska speltiden kan variera beroende på att hastigheten på olika projektorer skiljer sig åt. Redovisningen av förloppet efter filmen grundas på Lisbeth Palmes uppgifter. Det finns vidare ett antal i utredningen redovisade vittnesobservationer,

[24] Uppgiften hämtad från GMP (se kapitel 7), där sträckan anges till 330 meter.

som stöder de uppgifter Lisbeth Palme lämnat. De avser personer som varit på samma bioföreställning och promenerat Sveavägen söderut samt därvid gått bakom och i vissa fall passerat paret Palme. De inkluderar vidare Ljubisa N, som arbetade i den korvkiosk som var belägen på Sveavägen mellan Kammakargatan och Adolf Fredriks kyrkogata. Ljubisa N observerade paret Palme en bit efter klockan 23; han såg dem gå förbi söderut på samma sida som korvkiosken. Nästa säkra observation gjordes av Nicola F som uppgett att han mötte paret på Sveavägens andra sida vid det s.k. Bonnierhuset, eller ungefär vid Sveavägen 56. Det är också den sista rapporterade observationen före mordplatsen.

Övrigt

Vissa vittnesuppgifter tyder på att någon följde efter makarna Palme. De personer som passerat paret medan de ännu gick på den västra sidan av Sveavägen har visserligen inte sett någon förföljare. Den nämnde Ljubisa N har dock uppgett att en man gick tre till fem meter efter paret Palme (se vidare nedan). En äldre dam, Kerstin N, som bodde på Sveavägen 39, 6 trappor, har i förundersökningen uppgett att hon från sitt lägenhetsfönster ungefär vid den aktuella tidpunkten sett ett par gå över Sveavägen vid korsningen Adolf Fredriks kyrkogata, varvid en ensam man kommit efter när de passerat över gatan. Kerstin N har dock av naturliga skäl inte kunnat identifiera makarna Palme från sin utsiktspunkt sex våningar upp. Den likaledes ovan nämnde Nicola F har i förundersökningen uppgett dels att han bara mötte ett ungt par på Sveavägen innan han mötte paret Palme, dels att han efter mötet med dem endast såg en person fram till det att han hörde två skott från Tunnelgatshållet. Den beskrivning Nicola F gett av den man som kom bakom paret Palme och det Nicola F uppgett om hur den personen betedde sig när Nicola F vände sig om efter skotten, leder till slutsatsen att den han såg med all sannolikhet var vittnet Anders B.

Det finns alltså två indikationer – Ljubisa N och Kerstin N – på att det kan ha gått någon efter paret Palme innan de kom över till Sveavägens östra sida och en indikation – Nicola F – på att ingen som kan vara identisk med gärningsmannen följde efter dem när de väl befann sig på den sidan.

De enskilda observationerna om en förföljande man från Ljubisa N och Kerstin N är inte tillräckliga ens för att man skall kunna slå fast att det är troligt att det fanns en förföljande man. I förening med Mårten Palmes iakttagelse vid Grand bildar dock observationerna ett fragmentariskt mönster som gör det klart möjligt att någon följde efter. Till

detta kan fogas Nicola F:s observationer, som alltså innebär att ingen annan än vittnet Anders B skulle ha funnits bakom paret Palme.

Anders B har i sin tur uppfattat att tre personer varav en var gärningsmannen befann sig framför honom just innan mordet begicks. I den mån en gärningsman följde efter från Grand måste denne alltså ha passerat paret Palme någonstans på vägen för att sedan invänta dem längre fram.

Vittnet Inge M:s iakttagelse att någon stod och väntade vid hörnet Tunnelgatan Sveavägen kan inpassas i den bilden, dock bara under förutsättning att den tidsangivelse han lämnade i domstolarna, dvs. att gärningsmannen stått flera minuter och väntat, är oriktig.

Sammantagna bildar även alla dessa iakttagelser ett fragmentariskt mönster, som inte kan sägas vara så tätt att det låter sig beskrivas som sannolikt, men det är uppenbarligen fullt möjligt att händelseförloppet utspelat sig på detta sätt. Att mönstret kan synas ge en klar bild kompenserar dock inte vagheten i flera av de ingående observationerna; flera vaga iakttagelser kan typiskt sett inte fogas samman till annat än en (minst) lika vag helhet. Svea hovrätt, som prövade hypotesen om en förföljande gärningsman som passerat och sedan inväntat Olof Palme, ansåg inte att Mårten Palmes uppgifter eller någon annan utredning utgjorde bevis för att någon följt efter från Grand. Hovrätten ansåg däremot att Ljubisa N:s iakttagelse visat att någon gått efter vid korvkiosken, men att det beträffande sträckan från denna till mordplatsen inte i utredningen fanns redovisat några iakttagelser om att någon gått efter makarna Palme (Kerstin N, som i förundersökningen redovisade iakttagelser från sitt lägenhetsfönster, åberopades inte i rättegången och hördes alltså inte som vittne).

Var makarna Palme övervakade?

Några påpekanden

Frågan om Olof Palme varit övervakad tiden före mordet gäller dels fysisk övervakning, dels avlyssning. Frågan om avlyssning berörs vidare under nästa avsnitt.

För såväl frågan om fysisk övervakning som huruvida avlyssning ägt rum gäller att det är svårt och ofta omöjligt att avgöra att ett visst förhållande *inte* förelegat. Att övervakning inte ägt rum kan exempelvis svårligen bevisas genom en iakttagelse rörande detta icke-förhållande. I stället måste en sådan slutsats dras genom motsatsslut: någon övervakning har inte kunnat iakttas, alltså har övervakning inte ägt rum. Det avgörande för bärigheten i en sådan slutsats är dels kvalitén i de iakttagelser som inte innefattat tecken på övervakning, dels sannolikheten

för att en eventuell övervakning skulle ha låtit sig iakttas. Är den senare sannolikheten låg spelar det mindre roll om kvalitén på iakttagelserna är hög; det går ändå inte att säga något bestämt om huruvida övervakning ägt rum.

Omständigheter som utretts

Före makarna Palmes ankomst till biografen Grand finns det under mordkvällen inga redovisade observationer som klart tyder på att Olof Palme skulle ha varit föremål för fysisk övervakning. Makarna Palme har under tiden från det att de lämnade bostaden fram till det att de anlände till Grand observerats av många personer som hörts under utredningen. De har av naturliga skäl tilldragit sig uppmärksamhet; för de flesta människor är det en särskild händelse att se en person som Olof Palme i levande livet. Flera av dem som hörts har uppgett att de tittat efter livvakter, men inte sett några.

Övrigt

Den sammantagna kvalitén av de redovisade iakttagelserna är från den ovan angivna utgångspunkten ganska god.

Beträffande sannolikheten för att en eventuell övervakning skulle ha upptäckts måste bedömningen skifta för olika delar av förloppet. Under promenaden i Gamla stans kvarter fram till det att makarna Palme befann sig på tunnelbaneperrongen bör sannolikheten för att en eventuell förföljare skulle upptäckas vara relativt god. På tunnelbaneperrongen måste det vara avsevärt svårare att upptäcka en förföljare, detsamma gäller under själva resan, bl.a. med tanke på att det var mycket folk med på tåget. Även under det att makarna Palme steg av och gick upp mot utgången och sedan till biografen Grand torde det ha funnits relativt goda möjligheter för en eventuell förföljare att smälta in i miljön. Det bör vidare noteras att det inte finns någon observation av makarna Palme under en längre tid av resan.

RRV-experterna ansåg sig efter en genomgång av materialet som huvudalternativ, men med ett antal angivna reservationer, dock kunna godta att inget efterföljande skett mellan bostaden och tunnelbanestationen Rådmansgatan/biografen Grand. Mängden iakttagelser av makarna Palme i förening med det faktum att ingen sett någon som tyckts följa efter talar enligt vår mening i huvudsak mot att de varit ”skuggade”. Att det samtidigt föreligger en klar möjlighet för att i synnerhet en för uppgiften tränad person kunnat följa efter utan att detta har uppdagats i utredningsmaterialet är emellertid också tydligt.

(Frågan om övervakning analyserades av säkerhetspolisen i en undersökning våren 1986. På grunder som i vart fall numera framstår som något oklara kom säkerhetspolisen fram till att analysen talade för att Olof Palme hade varit övervakad på eftermiddagen den 27 februari samt från det att han lämnade bostaden på kvällen den 28 februari fram till det att han mördades kl 23.21, se kapitel 3, *Kartläggning av Olof Palmes personliga förhållanden*.)

Var makarna Palme avlyssnade?

Omständigheter som utretts

Säkerhetspolisen genomförde dagarna efter mordet en relativt ingående sökning efter avlyssningsutrustning på såväl Olof och Lisbeth Palmes arbetsplatser som i deras hem. (Undersökningsåtgärderna är redovisade i kapitel 3, *Kartläggning av Olof Palmes personliga förhållanden*.) Inga tecken på avlyssning uppdagades. Fullständig säkerhet kring förhållanden av detta slag kan inte nås utan rivning av väggar, uppbrytning av golv etc. (åtgärder av det slaget vidtogs inte).

Säkerhetspolisen utförde likaledes en kontroll av teleledningarna och den telestation till vilken Olof Palmes telefon var ansluten. Inga tecken på avlyssning uppdagades. Det är i och för sig inte uteslutet att avlyssning hade ägt rum tidigare men att utrustningen hade avlägsnats efter mordet. Inte heller av sådana åtgärder uppdagades emellertid några spår (typ dammspår i teleskåp).

Övrigt

RRV-experterna ansåg, som huvudalternativ, det mycket osannolikt att buggning av bostaden förekommit och osannolikt att telefonavlyssning skett. Vi gör en motsvarande bedömning. Beträffande avlyssning under mordkvällen gäller att det är troligt att Olof Palmes privatbostad inte var vare sig ”buggad” eller telefonavlyssnad. Såväl bostaden som telefoner med ledningar och anslutande kopplingscentraler har alltså undersökts utan att man kunnat finna spår av avlyssningsutrustning. Det kan inte helt uteslutas att avlyssning i någon form likväl ägt rum under mordkvällen, men det saknas i utredningen tecken på att så skulle ha varit fallet. Sannolikheten för att en sådan avlyssning ägt rum, avslutats efter mordet men före undersökningen utan att detta efterlämnat några spår, får bedömas som mindre än sannolikheten för att någon följt efter makarna Palme till biografen Grand utan att detta upptäckts.

2.2.5 Tidpunkter för mordet, polisens larmanrop och polisens ankomst till brottsplatsen

Vissa påpekanden

I diskussionen om tidpunkterna för mordet, polisens larmanrop, ankomst till brottsplatsen m.m. bör man beakta att den osäkerhet som föreligger om tidsangivelserna kring mordet gäller mycket korta tidsrymder. Sekundnära tidsuppgifter kan frammana ett rekonstruerat skeende som ser ut att förlöpa långsammare än vad det verkliga skeendet gjort. Allt synes då överskådligare och man frestas att bryta ned analysen i allt kortare tidssekvenser. Men det är då viktigt att hålla i minnet att det förlopp som studeras var över på fem till tio minuter, att skeendet av vittnesuppgifter att döma var kaotiskt och att de som var med om det inte alls hade den överblick som vi nu har; den uttryckningspersonal (poliser och ambulansmän) som kom till platsen visste t.ex. inte att statsministern var inblandad (ambulansen var inte ens larmad, utan råkade bara passera förbi).

En exakt tidsangivelse som dokumenterats via ”Fröken Ur” eller liknande kan ge intryck just av att man fått exakt visshet. Men sekunderna tickar hela tiden och även exakta tidsangivelser kan vara ungefärliga i sak. Vad betyder t.ex. en uppgift om att polis anlänt till platsen ett visst på sekunden angivet klockslag? Avses det ögonblick då polisbilen uppenbarade sig? Eller då den stannade på platsen? Eller då en polisman stigit ur bilen och börjat agera? Det kan skilja flera tiotals sekunder mellan dessa moment. Till den tidsangivelsen knyts kanske sedan en uppskattning av att ett följande förlopp bör ha tagit ”omkring” en minut. Osäkerheten i det resultat man då når är så stor att sekundberäkningen närmar sig det meningslösa. Ändå är det lätt att fångas av sådana kalkyleringsförsök, som för den som inte gjort dem själv utan bara tar del av slutresultatet tenderar att te sig mer precisa och robusta än de i verkligheten är.

Vissa saker tar vidare längre tid än man skulle kunna tro. Flera av de nedan återgivna dokumenterade larmsamtalen över telefon innefattar innehållsmässigt inte många repliker. Men den uppmätta samtalstiden ligger likväl kring en halv minut (se samtalen till och från LAC nedan).

Det sagda leder till skepsis inför användandet av exakta tidsuppgifter om ett förlopp som är så fragmentariskt kronologiskt dokumenterat som de första minuterna efter mordet på Olof Palme. Det är viktigt att läsaren har klart för sig att det alltid finns en felmarginal, att den ökar när beräkning läggs till beräkning och att analyser där halvminuter ges avgörande betydelse måste tas med en nypa salt, i synnerhet i ett så komprimerat händelseförlopp som det som här studeras.

Tidsuppgifterna i materialet måste betraktas med viss skepsis också från en annan synpunkt. Intresset för tidsangivelserna kring mordet väcktes relativt sent. Polisen har aldrig gjort något samlat försök att fastställa alla relevanta tidpunkter. Förhören i förundersökningen har inte inriktats på tider. Det betyder att de uppgifter som finns i den vägen sällan har kontrollerats genom motfrågor och liknande. Detta förhållande, att utredarna i allmänhet inte varit inriktade på tidpunkter eller sådant som kan vara av kronologisk betydelse, innebär att tidsuppgifter ur tidiga förhör inte väger lika tungt som t.ex. signalementsuppgifter och annat vilket typiskt sett tillmätts större vikt av både förhörsledare och förhörda.

Vissa tidsangivelser och kronologiska data

Det finns ingen exakt, säker tidsangivelse för mordet. Detsamma gäller för larmanropet över polisens radio och polisens ankomst till mordplatsen. Tidpunkterna kan dock i viss mån uppskattas med ledning av vad som är känt om det händelseförlopp som följde direkt efter mordet. Utgångspunkten är vissa i och för sig säkra tidsangivelser. (Tidpunkterna är avrundade till jämna tiotal sekunder, om ej annat framgår.)

23.22.20 påbörjas registreringen av ett larmsamtal till larmcentralen 90 000 (LAC). Samtalet spelas in automatiskt av LAC. På bandet finns tidsangivelser från ”Fröken Ur” inlagda.[25] Den som ringer är ögonvittnet Leif L, som för växeltelefonisten omtalar att ”det är mord på Sveavägen” och får svaret att han kopplas till polisen. Leif L, som ringer från sin biltelefon, väntar i knappt en och en halv minut på svar, därefter avbryter han 23.23.40 sitt larmförsök. Även detta framgår av bandinspelningen; linjen bryts av ett brus, när Leif L ”lägger på”.

23.23.40 ringer växeltelefonisten vid Järfälla Taxi till LAC. Samtalet spelas in med samma automatik som Leif L:s samtal. Växeltelefonisten har dessförinnan mottagit ett anrop från chauffören Anders D, i likhet med Leif L ögonvittne på mordplatsen. Anders D bad växeln larma polisen. Med anledning därav ringde växeltelefonisten till Stockholmspolisen direkt (ej via LAC). Radiooperatören Ulf H vid sambandscentralen (SBC) tog emot larmet. Ulf H bad växeltelefonisten att kontakta Anders D för att be denne stanna kvar på platsen tills polis

[25] Denna och de följande hänvisningarna angående tidsuppgifter från LAC-bandet grundar sig på kommissionens avlyssning av den kopia som finns hos PU.

anlände. Hon gjorde detta och ringde sedan det på bandet kl 23.23.40 noterade samtalet till LAC för att förvissa sig om att ambulans var larmad. Samtalet pågick till 23.24.20.

23.24.40 ringer Kennet E, som är operatör på LAC, till SBC. Även detta samtal är automatiskt bandat av LAC. På SBC svarar radiooperatören Jan H. Kennet E frågar om man på SBC känner till ett larm om skottlossning på Sveavägen. Jan H uppger att man på SBC inte känner till ett sådant larm. Samtalet pågår till 23.25.10.

23.26.00 ringer radiooperatören Jan H från SBC till LAC. Samtalet bandas på samma sätt som de tidigare samtalen. Jan H meddelar att SBC känner till larmet. Samtalet pågår till 23.26.20.

23.28.00 rapporterar ambulanspersonal till LAC enligt LAC:s bandinspelning att ambulansen med Olof Palme lämnar mordplatsen och är på väg mot Sabbatsbergs sjukhus.

23.31.40 rapporterar ambulanspersonal till LAC enligt LAC:s bandinspelning att ambulansen anlänt till sjukhuset.

Därutöver kan följande händelser på eller kring mordplatsen relateras i kronologisk ordningsföljd:

1. **Anders D larmar sin taxiväxel.** Vittnet Anders D har i polisförhör uppgett följande. Han stod och väntade med sin taxi vid rött ljus i korsningen Sveavägen Tunnelgatan. Han stod i mittfilen på västra sidan på väg in mot stan, dvs. söderut. Han greppade handmikrofonen till sin taxiradio sedan han registrerat det första skottet. Just dessförinnan hade ljuset slagit om till grönt. Han fick omgående svar på sitt anrop och bad växeln ringa polisen. Han uppskattade att samtalet med taxiväxeln tog högst trettio sekunder.

2. **Leif L ringer 90 000 för att larma polis.** Vittnet Leif L har i polisförhör uppgett följande. Han for med sin bil Sveavägen in mot stan, dvs. söderut. Han hörde först en knall och sedan en till varvid han blev varse vad som skedde. En framförvarande taxi gjorde en U-sväng och stannade invid brottsplatsen. Leif L gjorde detsamma och stannade framför taxin. Under manövern började han slå 90 000 på sin biltelefon. Han avbröt dock försöket eftersom han trodde att han var tvungen att slå 08 före larmnumret och han slog därför numret på nytt. Han fick svar på LAC och kopplades till polisen. (Samtalet spelades in, se ovan.) Sedan han väntat en tid fick han klart för sig att en taxichaufför på platsen larmat polis. Han avbröt då sitt larmförsök. (Väntetiden uppgick som framgått till knappt en och en halv minut.) På polisens uppmaning företog Leif L en egen rekonstruktion av händelse-

förloppet. Han kom då fram till att det bör ha gått 43-45 sekunder från det första skottet till det att han fick svar på 90 000 och kopplades vidare till polisen (där han alltså aldrig fick svar).

(Att Anders D:s larmanrop i tiden satts före Leif L:s larmförsök är en slutsats av de uppgifter de bägge sammantaget lämnat. Slutsatsen kan inte betraktas som säker.)

3. **En taxichaufför larmar polis på Kungsgatan.** En taxichaufför vid Järfälla Taxi, som hört sin kollega Anders D:s larmanrop, befann sig på Kungsgatan några hundra meter öster om Sveavägen. Han såg en polisbil på platsen och gjorde poliserna, kommissarien Gösta Söderström och dennes chaufför Ingvar W, uppmärksamma på händelsen. Polisbilen körde direkt mot mordplatsen.

4. **Kommissarie Gösta Söderström kommer till mordplatsen.** Polisbilen med Gösta Söderström och Ingvar W anlände till mordplatsen som första polispatrull. De uppgav att de under färden hört ett larmanrop från SBC på radion.

5. **En ambulansman på Kungsgatan iakttar en polispiket på väg mot mordplatsen.** En ambulans från Sollentuna, som sedermera skulle komma att vinkas in vid brottsplatsen (”Sollentuna-ambulansen”), färdades Kungsgatan västerut, för tillfället utan utryckningsuppdrag. En av ambulansmännen har uppgett följande. När ambulansen befann sig 50-100 meter från korsningen Sveavägen iakttog han en polispiket under utryckning. Den körde Sveavägen norrut förbi Kungsgatan i hög fart. När ambulansen kom fram till Sveavägen slog ljuset om till rött och den stannade för att invänta grönt ljus. Därefter svängde ambulansen till höger på Sveavägen och körde i lugn takt norrut.

(Händelserna under p. 4 och p. 5 kan ha inträffat ungefär samtidigt.)

6. **Den första polispiketen kommer till mordplatsen.** Polispiketen 3230 under befäl av Kjell Ö (Södermalmspiketen) anlände som andra polispatrull till mordplatsen. Den hade svarat på larmanrop från SBC och kom från Brunkebergstorg. (Det bör alltså vara den polisbil som den nyss omnämnda ambulanspersonalen iakttagit.)

7.[26] **”Sollentuna-ambulansen” vinkas in vid mordplatsen.** Den ambulans, som kommit från Kungsgatan passerade mordplatsen och vinkades in. Den var som framgått inte larmad och dess personal kände inte till händelsen.

[26] Det går inte att avgöra vilken av denna och den i texten nästföljande händelsen som inträffat först. De har därför samma nummer.

7.[27] **Den andra polispiketen kommer till mordplatsen.** Polispiketen 1230 under befäl av Christer P (Norrmalmspiketen) anlände som tredje polispatrull. Den hade också svarat på larmanrop från SBC och kom från Norra Bantorget där den befann sig på en bensinmack och tankade när larmet gick ut.

8. **”Sabbatsbergs-ambulansen” kommer till mordplatsen.** Den larmade ambulansen, som kom från Sabbatsbergs sjukhus, anlände till mordplatsen.

9. **Ambulanserna far från mordplatsen.** ”Sollentuna-ambulansen” med Olof Palme körde mot Sabbatsbergs sjukhus. ”Sabbatsbergs-ambulansen” körde efter. Ambulanspersonalen rapporterade 23.28.00 till LAC (se ovan).[28]

Övrigt

Vissa skeenden kan uppskattas tidsmässigt med ledning av vad som genom vittnesuppgifter eller på annat sätt är känt om dem:

1. Den ambulansman som gjorde iakttagelsen av polispiketen under färden Kungsgatan västerut, upp mot Sveavägen, uppskattade att det tog en halv till en minut från det att han såg polispiketen till det att ambulansen blev invinkad vid mordplatsen.

2. Ambulansmannen och hans kollega har uppgett följande om de åtgärder de företog på mordplatsen. De hade inget utryckningsuppdrag vid tillfället utan ”patrullerade” i väntan på uppdrag. När de vinkades in vid Tunnelgatan gick ambulansmannen ur för att bilda sig en uppfattning om vad som skett. En kraftigt blödande man låg på trottoaren. Ambulansmannen talade med folk på platsen. Samtidigt tog hans kollega fram bår, syrgas och sug. De satte in svalgtub och försökte få in syrgas. Den skadade – ingen av dem visste att offret var statsminister Olof Palme – blödde då ännu mera. De öppnade rock och kavaj samt klippte upp skjortan för att inspektera skadan. De fann ett litet hål omedelbart till höger om bröstkorgens mitt. De lyfte sedan upp den skadade på båren, rullade fram denna till ambulansen för att lasta in den. I det ögonblicket anlände den larmade ambulansen från Sabbatsberg och dess personal biträdde i arbetet. De försökte få Lisbeth Palme att åka i den andra ambulansen, vilket hon dock inte ville.

[27] Se föregående not.
[28] Texten innefattar en korrigering av lydelsen i det avlämnade betänkandet, där det sades att ”Sabbatsbergs-ambulansen” raporterade till LAC. En motsvarande korrigering har gjorts på andra ställen där denna rapportering omnämns.

Ambulansmannen uppskattade den tid Sollentuna-ambulansen var på platsen till mellan två och fyra minuter.

Uppgifterna innebär således att det skulle ha tagit minst två och högst fyra minuter för Sollentuna-ambulansen och dess personal att

- gå ur bilen samt bilda sig en uppfattning om händelsen och skadornas art
- sätta in sug och syrgas
- öppna rock och kavaj samt klippa upp skjortan
- besiktiga skadan
- lyfta upp och spänna fast Olof Palmes kropp på båren
- rulla fram till ambulansen och lyfta in båren
- diskutera med Sabbatsbergs-ambulansens personal och Lisbeth Palme
- starta bilen och börja köra mot Sabbatsberg (den tidpunkt då rapporten att transporten var på väg registrerades hos LAC, se ovan)

Med tanke på de förhållanden som enligt vad som framgått av vittnesmål synes ha rått på platsen och på att personalen inte haft möjlighet att förbereda sig för de åtgärder som måst vidtas är det rimligt att utgå från att ambulansmannens tidsuppskattning stämmer, dvs. att det är möjligt att hela händelseförloppet kan ha passerat på två minuter, men att det kan ha tagit fyra minuter. Det förefaller troligt att det tagit i vart fall tre minuter.[29]

3. Den taxichaufför, som gjorde poliserna på Kungsgatan uppmärksamma på händelsen, Anders A, har uppgett följande i förundersökningen. Han stod och väntade på Kungsgatan vid restaurang ”King Creole”, när han hörde kollegan Anders D:s anrop till växeln om skottlossningen på Sveavägen. Efter det att taxiväxeln bekräftat att polisen var larmad, vilket Anders A uppskattade att det skedde en till en och en halv minut efter Anders D:s anrop, fick han syn på en polisbil på andra sidan Kungsgatan. Han steg ur sin bil, stoppade polisbilen och berättade vad som hänt. Han uppskattade att detta tog ca 20 sekunder, högst en halv minut. Polisbilen satte sedan full fart mot mordplatsen. – Innebörden av detta är att det skulle ha gått 1 minut och 20 sekunder till 2 minuter från Anders D:s anrop till taxiväxeln och polisbilens avfärd mot mordplatsen. I jämförelse med vad som gäller p 1 och 2 ovan, där tidsuppskattningarna kan jämföras med ett visst faktiskt skeende, vars tidsutdräkt kan bedömas i sig, är Anders A:s upp-

[29] Det har inte gjorts någon rekonstruktion av händelserna på brottsplatsen efter mordet och således inte heller av ambulanspersonalens åtgärder.

skattning i högre grad en subjektiv bedömning av hur lång tid han upplevt att det gått mellan de angivna händelserna. Emellertid kan den jämföras med vad växeltelefonisten har gjort, åtgärder som delvis finns dokumenterade.

Det är klarlagt att växeltelefonisten vid Järfälla Taxi ringde till LAC 23.23.40. Dessförinnan hade följande skett.

1. Anders D observerar mordet
2. Anders D anropar taxiväxeln och får svar
3. Anders D och växeltelefonisten kommunicerar om händelsen
4. Växeltelefonisten tar fram telefonnummer och ringer upp SBC
5. Växeltelefonisten rapporterar händelsen till SBC/Ulf H
6. Växeltelefonisten anropar Anders D och ger honom Ulf H:s instruktioner

(7. Växeltelefonisten ringer 23.23.40 till LAC enligt ovan)

Taxichaufförен Anders A:s uppskattning innebar således att det skulle ha gått en till en och en halv minut mellan Anders D:s larm till taxiväxeln och växelns bekräftelse till Anders D. Det kan med hänsyn till vad som alltså försiggick under den tidsrymden (p. 3-6) förefalla rimligt, bl.a. med hänsyn till larmsamtalet. Med tanke på den tid de enligt ovan uppmätta LAC-samtalen tog i anspråk – växeltelefonistens påföljande samtal till LAC pågick t.ex. 40 sekunder – synes det troligt att det tog åtminstone bortåt en minut från det att hon avslutat samtalet med Anders D till det att hon avslutat samtalet med operatören på sambandscentralen.

Om man till detta lägger Gösta Söderströms uppgift att han hörde larmet strax efter det att han gett sig av mot mordplatsen och antar att den är riktig, betyder det att larmet gick ut i runda sekundtal en och en halv till två minuter efter det att Anders D larmade sin växel. (Det talar också för att det dröjde ett tag från det att operatören på sambandscentralen avslutat larmsamtalet med växeltelefonisten vid Järfälla Taxi till det att larmanropet gick ut.)

4. Vittnet Leif L larmade polisen via 90 000 på sin biltelefon direkt efter mordet, samtidigt som han gjorde en manöver med sin bil och parkerade. Detta samtal är inregistrerat på LAC:s band som påbörjat sekunderna före 23.22.20. Leif L avslutade samtalet utan att ha kommit fram till sambandscentralen. Det larm som nådde sambandscentralen kom alltså i stället via den taxichaufför, Anders D, som också var vittne till händelsen. Taxichaufförен torde ha agerat i samma skede som Leif L – kanske något tidigare än denne; han uppgav att han tog radiokontakt med växeln direkt efter skotten.

Taxichaufförens larm gick alltså till den egna taxiväxeln, där telefonisten sedan ringde till sambandscentralen (inte via 90 000/LAC). Växeltelefonisten kan inte rimligen ha kommit fram dit tidigare än när Leif L först fick svar hos LAC. Medan denne endast hade att slå 90 000 – låt vara att han fick slå numret två gånger och att han samtidigt manövrerade sin bil – passerade det larm som nådde fram till sambandscentralen först via taxiradion till taxiväxeln. Kontakten med sambandscentralen bör därför ha etablerats tidigast 23.22.20, troligen senare. Det är troligt att samtalet mellan växeltelefonisten och sambandscentralen pågick mer än en halv minut och att operatören därefter kunnat påbörja larmanropet på polisradion. Klockan bör då ha varit omkring 23.23.

Vissa oanvändbara tidsangivelser och ej i tiden fastställbara händelser

Det finns ett antal enskilda händelser, som vore av intresse att placera in tidsmässigt, men som likväl inte kan bestämmas med tillräcklig noggrannhet i tiden. Det gäller framför allt händelser relaterade till verksamheten vid SBC och den förekommande radiotrafiken mellan poliser. Dessutom gäller det uttagstider för en s.k. bankomat i mordplatsens närhet.

Tidsangivelser i SBC:s datorer. Verksamheten i SBC var vid denna tidpunkt till stor del datoriserad. Varje radiooperatör hade tillgång till dataskärmar, där alla aktuella ärenden kunde följas. En operatör som beordrade ett ingripande av något slag skrev in åtgärden i datorn, varvid ett ”ingripandemeddelande”, ett s.k. IM, registrerades. När operatören bekräftade registreringen åsattes meddelandet automatiskt en tid av datorn. Den operatör som tog emot larmet från växeltelefonisten vid Järfälla taxi gjorde en sådan registrering. Det är oklart om han bekräftade den redan omedelbart efter det att han talat med Järfälla taxi eller först efter det att han fått svar på sitt eget larmanrop.[30] Ingripandemeddelandet åsattes i alla händelser tiden 23.23.

Denna tidsangivelse, liksom andra IM-tider från mordkvällen, är emellertid inte heller som tidsangivelse betraktad tillförlitlig. Skälet är dels att datorklockan inte utvisar sekunder, vilket betyder att den verkliga tiden kan ha varit från 23.23.00 till 23.23.59, dels att det inte finns några garantier för att den gick rätt. Klockan kontrollerades inte

[30] Operatören har i samtal med företrädare för den tidigare Palmekommissionens sekretariat uppgivit att han gjorde bekräftelsen i det första momentet, se kapitel 4, *Fördröjning i sambandscentralen m.m.*

efter händelsen. Kommissionen har vid sina besök kunnat konstatera att datorklockan gått bortåt en minut fel (systemet för tidsangiveler och ingripandemeddelanden har vid dessa besök enligt uppgift varit detsamma som under mordkvällen). Tillsammans med den inexakthet som följer av att sekunder inte visas innebär det att tiden 23.23 kan avse allt från 23.22.00 till 23.24.59, dvs. ett spann på tre minuter, om man antar att klockan kan gå en minut fel åt vardera hållet. Eftersom så ungefärliga tidsangivelser är ointressanta i det här sammanhanget måste man alltså bortse från IM-tiderna när det gäller att fastställa absoluta tidpunkter. Av dessa skäl har vi inte ansett att de tidsangivelser som registrerats via SBC:s dator är användbara som underlag för våra bedömningar i denna del.[31]

Radiotrafiken. Uppgifter om förekommande radiotrafik är svåra att belägga i allmänhet och i synnerhet omöjliga att anknyta till exakt tid. Radiotrafiken spelades inte in, oavsett om den ägde rum mellan enskilda enheter eller med SBC inblandad. Att helt eller delvis fastställa innehållet i och tidpunkter för den radiotrafik som förekom under mordkvällen och natten är därmed i princip lika svårt som att i efterhand fastställa vad som sagts och när det sagts mellan de poliser som fanns på och kring brottsplatsen. Vi har därför inte försökt oss på att rekonstruera kommunikation av det slaget.

En händelse som därför inte kan bestämmas tidsmässigt är när Gösta Söderström anropade SBC från brottsplatsen och uppgav vem offret var. Flera har omvittnat att de hört detta. Det torde ha skett någon gång kring 23.30.

Bankomatuttag. En person i brottsplatsens närhet gjorde ett bankomatuttag i nära anslutning till mordet. Det rör sig om Helena L, vars fästman Inge M var ögonvittne till händelsen. Inge M var den person som uppgav att han från andra sidan Sveavägen iakttog gärningsmannen när denne väntade vid Dekorimas hörn. Själv väntade Inge M alltså på Helena L, som i samma veva tog ut pengar i bankomaten på Tunnelgatans andra sida, sett från Inge M:s position. Bankomatuttaget är av bankens dator regisrerat till 23.18.15 – 23.18.56. Av polisens utredning framgår att klockan hade ett larmsystem som skulle varna om den gick mer än två minuter fel. Redan denna tillåtna felmarginal gör tidsangivelserna mindre intressanta. Varningssystemet var dessutom urkopplat den aktuella helgen. Till yttermera visso ställdes klockan i själva datorsystemet – dvs. den klocka mot vilken en eventuell felvis-

[31] Det kan tilläggas att det i polisspårsdiskussionen ifrågasatts om dessa tider kan ha varit manipulerade; åberopas de inte kan den diskussionen undvikas i det här sammanhanget.

ning skulle stämmas av – manuellt och utan anknytning till ”Fröken Ur” eller motsvarande. Tidsangivelsen är alltså otjänlig som underlag i detta sammanhang.

Sammanfattande anmärkningar

Tidpunkten för mordet. Inspelningen av Leif L:s larmförsök, i förening med hans egna uppgifter att det tog drygt 40 sekunder från det första skottet till det att han kom fram till LAC:s växel, talar för att mordet begicks cirka 23.21.30. Det antagandet är förenligt med övriga uppgifter om skeendet. Tidpunkten för växeltelefonistens samtal med LAC, dvs. 23.23.40, bedömd i förening med de åtgärder hon i vart fall vidtagit – dvs. utan hänsynstagande till hur lång tid som kan ha förlöpt mellan de handlingsmoment hon utförde – talar således för att det bör ha gått ett par minuter från Anders D:s larm till det att hon ringde det kl 23.23.40 registrerade samtalet till LAC.

För *polisens ankomst till platsen* finns ingen tidsangivelse, den får beräknas eller uppskattas. En sådan beräkning eller uppskattning måste ta sin utgångspunkt i någon säker tidsangivelse, till vilken polisens ankomst kan relateras. En sådan tidsangivelse är ambulansernas avfärd från brottsplatsen. Den skedde (något före) 23.28.00, då ambulanspersonalen rapporterade att man börjat åka mot sjukhuset. Det får med tanke på de åtgärder som vidtogs på platsen m.m. betraktas som säkert att den första ambulansen då varit på plats minst två minuter.

Det är klarlagt att Gösta Söderströms bil anlände först, därefter Södermalmspiketen och att Sollentuna-ambulansen kommit efter dessa två. Det är vidare ostridigt att fordonen anlänt med vissa mellanrum. Hur långt mellanrum det var mellan polisbilarna finns det inga exakta belägg för, men det saknas skäl att inte ta fasta på ambulansmannens uppgift om att ambulansen låg knappt en halv till en minut bakom piketbussen. Eftersom det alltså finns en någorlunda säker uppgift om när ambulansen anlänt i förhållande till piketbussen tar den närmast följande framställningen sikte på när piketbussen kan beräknas ha kommit till mordplatsen. Piketbussen är även från larmsynpunkt mer intressant, eftersom den till skillnad från Gösta Söderströms bil anlände som en följd av anropet över polisradion.

Om ambulansen varit på mordplatsen åtminstone två minuter när den 23.28 for till sjukhuset, måste polispiketen ha varit på plats senast en halv minut dessförinnan, dvs. 23.25.30. Utgår man i stället från att ambulansen varit på mordplatsen fyra minuter och att den anlände en minut efter polispiketen, dvs. den andra änden av det möjliga

tidsintervallet, skulle det innebära att polispiketen anlänt redan 23.23 till mordplatsen.[32]

Som ovan redovisats förefaller det oss troligt att ambulansen varit på plats minst tre minuter. Det betyder att det också är troligt att polispiketen varit på plats senast 23.24.30.

Tidpunkten för larmanropet. Det är ostridigt att patrullen i Södermalmspiketen svarat på SBC:s larmanrop och att den då befunnit sig vid Brunkebergstorg samt att den omgående kört till mordplatsen. Det kan ha tagit bortåt 30 sekunder från det att larmanropet gick ut till det att piketbussen var på mordplatsen.[33] Tiden för larmanropet kan således beräknas till tidigast 23.22.30 och senast 23.25.00. Bedömer man, som vi gjort, det som troligt att polispiketen var på plats senast 23.24.30, innebär det sagda att larmanropet gått ut senast 23.24.

Ett sätt att komma något längre i precisering är att väga in omständigheterna kring taxichaufförens Anders A:s uppgifter. Han påkallar Gösta Söderströms uppmärksamhet efter det att växeltelefonisten över taxiradion bekräftat kollegan Anders D:s larm. Växeltelefonisten lämnade denna bekräftelse innan hon ringde till LAC om ambulans. Det samtalet finns som framgått registrerat, det påbörjades 23.23.40. Om man vidare utgår från att hon ringde detta samtal direkt efter det att hon bekräftat Anders D:s larm, bör Anders A:s kontakt med Gösta Söderström och Ingvar W ha ägt rum *ungefär* samtidigt som växeltelefonisten får kontakt med LAC, dvs. 23.23.40. Det bör ha tagit Söderström högst 30 sekunder att komma till mordplatsen från den plats på Kungsgatan där han talat med Anders A.

Denna beräkning är oberoende av vad man antar om den tid ambulanspersonalen tillbringade på brottsplatsen. Den kan därför användas som en kontroll av de slutsatser som dragits utifrån dessa antaganden. Den bygger således dels på den säkra uppgiften om när växeltelefonisten vid Järfälla taxi ringde till LAC om ambulans, dels på att hon dessförinnan bekräftat polislarmet över taxiradion, dels på taxichaufförens Anders A:s uppgift att han hört denna bekräftelse och

[32] Antagandet är teoretiskt. Att Södermalmspiketen skulle ha anlänt 23.23 är i praktiken uteslutet. Då pågick ännu vittnet Leif L:s larmförsök. På bandet hörs Leif L och hans passagerare tala. Det finns ingen anledning att tro att Leif L skulle ha hängt kvar på linjen för att larma polis, om polisen redan hade anlänt. Den första polispatrullen kan således ha anlänt tidigast då larmförsöket avslutades, vilket var cirka 23.23.40.

[33] Detta avser tiden från det att anropet påbörjades till det att patrullen var på plats. Kommunikationen mellan sambandscentralen och patrullen kan ha pågått under tiden. Det är alltså möjligt att radiokommunikationen avslutades kort innan patrullen kom fram.

därefter omgående påkallat Gösta Söderströms uppmärksamhet, dels på att Söderströms bil därefter åkt snabbt och direkt till mordplatsen. Beräkningen leder med vissa avrundningar till slutsatsen att Gösta Söderströms bil anlänt till mordplatsen 23.24, eller strax därefter.

Om man till detta lägger antagandet att Södermalmspiketen anlänt 10-20 sekunder efter Gösta Söderström och att det tagit den 30 sekunder att köra från det att larmanropet gick ut, kan tidpunkten för larmanropet bestämmas till kort före den tidpunkt då Söderström anlände till mordplatsen. Det stämmer med en uppgift som Söderström lämnat, nämligen att han hörde larmanropet över radion när han svängde in på Sveavägen på väg till mordplatsen, dvs. några sekunder innan han var framme. Det skulle med andra ord innebära att larmanropet gick ut omkring 23.24 eller strax dessförinnan. Det är i princip samma resultat som en beräkning utifrån antagandet att Sollentuna-ambulansen tillbringade tre minuter på mordplatsen leder till.

Beträffande larmanropet föreligger dock en dokumenterad uppgift som gör att tiden kring 23.24 kan sättas i fråga. På det s.k. LAC-bandet finns nämligen ett samtal registrerat 23.24.40, där operatören vid SBC Jan H på fråga från LAC uppger sig inte känna till något larm om skottlossning på Sveavägen. Samtalet pågick till 23.25.10. 23.26.00 ringde Jan H, fortfarande enligt LAC-bandet, tillbaka till LAC och uppgav att SBC fått in larmet. Det finns ingen tidigare utredning om dessa samtal; Jan H är inte hörd av vare sig polisen eller tidigare kommissioner. I detta sammanhang utgör emellertid uppgiften om detta samtal en kontraindikation, som inte stämmer med vad vi i övrigt bedömt som troligt, se vidare kapitel 4, *Fördröjning i sambandscentralen m.m.*

Sammanfattning. De exakta tiderna för när mordet inträffade och för händelser i det följande skeendet är fragmentariskt dokumenterade. Det är svårt att under de förutsättningarna i efterhand rekonstruera ett händelseförlopp som varat några minuter. Med reservation för att uppgifterna måste betraktas som ungefärliga och att även andra osäkerheter föreligger har vi kommit fram till följande.

Tidpunkten för mordet kan beräknas till cirka 23.21.30. Den första larmade polisbilen anlände till mordplatsen senast 23.25.30. Det grundas på att ambulansen, som lämnade mordplatsen 23.28, varit där minst två minuter och att den anlänt minst en halv minut efter den larmade polisbilen. Eftersom det förefaller oss troligt att ambulansen var på plats minst tre minuter, beroende på de åtgärder som personalen ostridigt vidtog på platsen, förefaller det oss också troligt att den första larmade polispatrullen anlände senast 23.24.30.

Larmanropet gick ut när den larmade polisbilen befann sig vid Brunkebergstorg. Det är troligt att det gått bortåt trettio sekunder från den tidpunkten till polisbilens ankomst till brottsplatsen. Larmanropet har då gått ut senast 23.25, troligen senast 23.24. Beträffande den sistnämnda bedömningen finns dock en uppgift på det s.k. LAC-bandet om ett samtal där en operatör på SBC uppger sig inte känna till händelsen klockan 23.24.40. Detta understryker möjligheten av att larmet trots allt inte gått ut förrän 23.25.

3 Vissa generella utredningsåtgärder m.m.

Kapitlets innehåll

I detta kapitel redovisas en del generella utredningsåtgärder. Med generella utredningsåtgärder avses här åtgärder som inte vidtagits i efterforskandet av viss gärningsman eller med bäring på något särskilt motiv eller någon särskild brottshypotes. Till åtgärder av det slaget hör flera av de saker som rutinmässigt görs i en brottsutredning med okänd gärningsman. Sådana åtgärder vidtogs tidigt i utredningen och de har då varit föremål för redovisning och granskning av de tidigare kommissionerna. Beträffande inledande spaningsinsatser, brottsplatsundersökning, tipsmottagning, kontakter med rättsläkare och andra experter, registrering, m.m. hänvisar vi därför till i första hand Juristkommissionens rapporter, där åtgärder och förhållanden av detta slag behandlas.

Vår redovisning inskränker sig till sådant som gjorts senare eller som av andra skäl behöver redovisas ytterligare. Det gäller tre huvudavsnitt, som vi granskat särskilt: Kartläggningen av Olof Palmes personliga förhållanden, Vapen- och ammunitionsundersökningarna samt Inhämtandet av utrikespolitisk sakkunskap via UD. Under rubriken Övrigt redovisar vi vissa andra generella utredningsåtgärder, som vi ansett oss böra uppmärksamma. Det gäller bl.a. utredningen av walkie-talkie-observationer, utsändandet av de s.k. fantombilderna och utlysningen av en belöning för tips som kunde leda till att gärningsmannen grips. Vi har även låtit göra en specialstudie av de s.k. dörrknackningar som förekom efter mordet.

Till generella utredningsåtgärder hör också analyser av den typ som gjordes i arbetet med gärningsmannaprofilen, GMP. Detta arbete redovisas särskilt i kapitel 7.

Kapitlet avslutas med våra sammanfattande anmärkningar, där vi riktar särskild uppmärksamhet mot vissa förhållanden och redovisar vissa synpunkter.

3.1 Kartläggning av Olof Palmes personliga förhållanden

Den kartläggning av Olof Palmes personliga förhållanden som gjorts har i PU-materialet registrerats under avsnittet T *Kartläggning av offrets personliga förhållanden*.[1]

Huvudavsnittet består främst av förhör med personer som kunde tänkas ha kännedom om Olof Palmes personliga förhållanden, såsom anhöriga, vänner och medarbetare. Det finns vidare dokumentation av tekniska säkerhetsskyddsundersökningar, kontroll av vilka möjligheter som fanns till övervakning av bostaden etc. En del av materialet innehåller kopior av dokument som återfanns i det säkerhetsskåp som fanns på Olof Palmes tjänsterum.

I avsnittet finns också tips som rör Olof Palmes personliga förhållanden och utredningsåtgärder i anledning av dessa. Dessa uppslag redovisas bland övriga enskilda uppslag i kapitel 5.

3.1.1 Förhör med närstående personer

Under två skilda uppslag i detta avsnitt återfinns samtliga förhörsprotokoll, konfrontationsprotokoll och de övriga utredningsanteckningar som avser Lisbeth Palme respektive Mårten Palme. En redogörelse för dessa återfinns på annan plats i kommissionens material (se kapitel 6, *Särskilt om förhörsåtgärder m.m. under medverkan av målsäganden Lisbeth Palme*). De har i mycket liten utsträckning berört Olof Palmes personliga förhållanden.

Beträffande formerna för förhören med Mårten Palme kan följande tilläggas. Vid det samtal som rikskriminalchefen Lars Nylén hade med f.d. rikskriminalchefen Tommy Lindström den 4 september 1997 (se kapitel 6, *Särskilt om förhörsåtgärder m.m. under medverkan av målsäganden Lisbeth Palme*) bekräftade Lindström en uppgift om att han och utredningsmannen Gunnar H vid ett tillfälle tagit med Mårten Palme i en spaningsbuss från rikskriminalen och åkt till biografen Grand. Lindström uppgav att det troligen inte upprättats några anteckningar över denna ”vallning”. Det finns inte någon känd dokumentation över denna utredningsåtgärd. Det är alltså oklart vad den innefattade.

Det har vidare hållits ett antal förhör med Olof Palmes son Joakim. Han hördes, såvitt framgår av dokumentationen i avsnittet, första gången den 23 maj 1986. Han förhördes vid detta tillfälle endast om en

[1] Detta avsnitt består av ett huvudavsnitt och två underavsnitt; TA ”Privat” och TB ”Dokument från Palmes tjänsterum”.

händelse – en demonstration av EAP – som ägt rum i New York i december 1984, då Joakim Palme tillsammans med fadern befunnit sig där. I juli 1989 förhördes Joakim Palme om sina kontakter med Lisbeth Palme respektive Mårten Palme den 13-14 december 1988, då Christer P greps. I slutet av oktober 1993 hölls så ett relativt omfattande förhör med Joakim Palme. Det hölls på Joakim Palmes begäran och han berättade under förhöret allmänt om föräldrarnas vanor, om hot och hotbilder, om inträffade incidenter, om livvaktsskyddet, om förhållandena efter mordet, om ”fantombilden”, om ”33-åringen”, om hösten 1988 och om förhållandena inför rättegången.

Till förhören med närstående kan även räknas förhören med Ingrid K, Mårten Palmes dåvarande flickvän, som var med på biografen Grand under mordkvällen. Ingrid K hördes första gången den 2 mars 1986. Protokollet från detta tillfälle består av endast tre rader där det konstateras att hon inte gjort några iakttagelser. Ett nytt, betydligt utförligare, förhör med henne hölls den 24 april 1986. Ingrid K fick då berätta om händelserna under hela morddagen. Samma dag hölls också en rekonstruktion med henne. I mars 1990 kontaktades Ingrid K på nytt med en kompletterande fråga rörande hennes uppgift om att det ringt på hennes lägenhetsdörr under det telefonsamtal hon haft med Lisbeth Palme på eftermiddagen den 28 februari 1986.

3.1.2 Förhör med medarbetare m.m.

Omkring en vecka efter mordet kontaktades medarbetare till Olof Palme. Syftet var att kartlägga hans personliga förhållanden. De första som kontaktades var de närmaste medarbetarna i Statsrådsberedningen. Med hjälp av statssekreteraren i Finansdepartementet, Ulf Göransson, upprättades den 8 mars 1986 en förteckning över personer som i arbetslivet bedömdes stå Olof Palme nära. Förteckningen upptar namn på 16 personer. Personerna är följande: statssekreteraren Ulf Dahlsten, statsministern Ingvar Carlsson, pressekreteraren Kjell Lindström, f.d. pressekreteraren Sören Thunell, departementsrådet Hans Dahlgren, statssekreteraren Ulf Göransson, assistenten Ann-Marie Willsson, sakkunniga Inga-Lena Wallin, generaldirektören Odd Engström, ambassadören Anders Ferm, statssekreteraren Kjell Larsson, socialchefen Ulf Larsson, partisekreteraren Bo Toresson, Emma Rotschild, Harry Schein och departementssekreteraren Stefan Noréen. Förteckningen upptar också fyra namn under rubriken ”pensionärsgänget”: Krister Wickman, Allan Larsson, Sten Johansson och Staffan Kellerborg.

Samtliga personer i förteckningen har hörts i utredningen under perioden mars till maj 1986. Utredningen sköttes huvudsakligen av den

s.k. privatgrupp, som bildades vid rikskriminalen under Tommy Lindströms ledning.

Utöver de totalt 20 personerna i förteckningen har ytterligare ett 40-tal personer förhörts i denna del, många vid upprepade tillfällen. Förhör har sålunda ägt rum med bl.a. statsråden samt med anställda vid socialdemokratiska partikansliet i Stockholm och förbundsskolan Bommersvik. Merparten av förhören ägde rum under våren 1986.

Vid förhören har de hörda personerna fått berätta hur och när de kommit i kontakt med Olof Palme, när de senast såg honom och vilket intryck han då gjorde, om Olof Palme nämnde något om hot, om eventuella händelser som möjligen kunde sättas i samband med mordet samt om de kände till några tänkbara motiv till mordet. Förhörsprotokollen är ofta kortfattade.

Under förhören har också andra uppgifter inhämtats. Genom Olof Palmes sekreterare, som förhörts vid upprepade tillfällen under utredningen, har PU t.ex. fått uppgifter om Olof Palmes engagemang veckorna före mordet, om brev- och posthanteringen, om telefonsamtal och om andra rutiner rörande Olof Palme. Via en person, som ansvarade för Olof Palmes skriftväxling, dvs. hade att ta del av inkommande post och utarbeta förslag till svarsskrivelser, har PU inhämtat uppgifter om ”underliga” brevskrivare. Genom den personen har också framkommit att alla brev som bedömdes innehålla hot mot Olof Palme skickades direkt över till säkerhetspolisen utan föregående diarieföring i Statsrådsberedningen.

Uppgifter som framkommit genom förhören i denna del har på olika sätt följts upp av PU. Som exempel kan nämnas uppföljningen av Olof Palmes engagemang morddagen. Hans program fredagen den 28 februari 1986 såg enligt den dokumentation som finns i denna del av materialet ut på följande sätt:

Kl. 9.00-10.00	Tennis med Harry Schein i Kungliga Tennishallen.
Kl. 11.00	Olof Palme anlände till Statsrådsberedningen. Han hade på vägen från tennishallen besökt Ströms Herr ekipering i hörnet Kungsgatan/Sveavägen.
Kl. 11.30	Besök av Iraks ambassadör.
Kl. 12.00-12.30	Besök av personal från partiexpeditionen och sammanträde angående vissa fonder.
Kl. 13.00	Statsrådslunch.
Kl. 14.15	Intervju tidningen ”Statsanställd”.
Kl. 15.00	Norges ambassadör på besök.
Kl. 16.00	Besök av AIC (Margaretha G, Arbetarrörelsens Internationella Centrum).

PU har i denna del hållit förhör med Harry Schein, en anställd vid Kungliga Tennishallen, fyra andra i tennishallen närvarande tennisspelare, fem anställda vid Ströms Herrekipering, sekreteraren vid Socialdemokraternas partiexpedition, som var föredragande vid sammanträdet angående vissa fonder, chefredaktören vid tidningen ”Statsanställd” Ingvar Y och fotografen John W samt Margaretha G. Härtill kommer att PU inhämtat livvakternas rapportering över körningen till Kungliga Tennishallen och åter, anteckningar över besöket av Iraks ambassadör samt listor över de personer som sökt bidrag ur de fonder som sammanträdet kl. 12.00 rörde. Under förhören i denna del av utredningen har också diverse ”tips” och annat kommit fram.

Bland de hörda förekom kritik mot utredningen i denna del. Partisekreteraren Bo Toresson har i ett förhör den 6 mars 1987 framhållit att han ”inte varit helt nöjd med det sätt på vilket polisutredningen bedrivits”. Det förhållande han pekade på som rör denna utredningsdel var att han själv inte förhörts förrän lång tid efter mordet. Han hade trott att han genom sin långa erfarenhet och sina kunskaper om partiet var en av de första som polisen skulle kontakta. Han framhöll också under förhöret att han ansåg att polisen nonchalerat Lisbeth Palmes uppfattning och att det redan första eller andra dagen efter mordet uppstått en blockering mellan Lisbeth Palme och polisen. Vidare berättade han om ett samtal som en av de anställda vid partiexpeditionen fått från en kvinna som sagt sig vilja lämna uppgifter. Detta hade meddelats polisen. Polisen hade emellertid ansett att den anställde skulle fortsätta kontakten med kvinnan. Detta var Bo Toresson emot. Han ansåg att det hela var ”polisens sak”.

3.1.3 Andra generella utredningsåtgärder

Inhämtade uppgifter om Olof Palmes engagemang tiden före mordet, om rutinerna för Olof Palmes livvakter m.m.

I en av säkerhetspolisen den 21 mars 1986 upprättad promemoria finns en sammanställning över Olof Palmes tider och engagemang under januari och februari 1986. Sammanställningen bygger på uppgifter av Olof Palmes sekreterare och livvakter. Som bilaga till promemorian finns en handling upprättad den 14 mars 1986 kallad ”Modus operandi”. I denna redogörs för de rutiner som gällde för Olof Palmes livvakter. Av handlingen framgår att livvakterna skulle vara åtta till antalet, med en reserv. De skulle tjänstgöra två åt gången under en vecka i taget. Det fanns två förutbestämda hämtnings- och lämningsplatser, den s.k. Apotekshörnan och Rosenbad. ”Apotekshörnan” är

belägen i korsningen Storkyrkobrinken/Västerlånggatan, ca 100 meter från Västerlånggatan 31, där Olof Palme hade sin bostad. Hämtning respektive lämning vid Rosenbad skedde vanligen utanför entrén. Kvällar eller sena eftermiddagar skulle dock hämtning och lämning ske på sjunde våningen, där Olof Palme hade sitt tjänsterum. Av samma handling framgår också att avvikelser ibland skedde på Olof Palmes begäran. En ofta använd replik i detta sammanhang var ”Jag ringer om jag behöver er”.

I en annan av säkerhetspolisen den 26 mars 1986 upprättad promemoria konstateras att Olof Palmes aktivitet under ledig tid i stort sett var okänd för säkerhetspolisen trots att polisen efter mordet förutom livvakterna förhört personalen i Statsrådsberedningen.

Under ifrågavarande uppslag finns även livvakternas rapporter från de sista veckorna intagna.

Tekniska säkerhetsskyddsundersökningar i samband med mordet

I en av säkerhetspolisen den 25 mars 1986 upprättad promemoria med bilagor beskrivs de tekniska säkerhetsskyddsundersökningar som företagits i samband med mordet på Olof Palme. Handlingarna registrerades i PU i mars 1988 då Hans Ölvebro tillträtt som spaningschef.

Den 2 mars 1986 gjorde säkerhetspolisen tillsammans med representanter från televerket en undersökning av telefonlinjerna från Olof Palmes bostad på Västerlånggatan till telefonstation ”Jeriko”. Inget anmärkningsvärt iakttogs.

Den 4 mars 1986 begärdes en säkerhetsskyddsundersökning i Olof Palmes bostad. Kriminalinspektör Leif N har i en promemoria daterad den 6 mars 1986 redogjort för hur han och kollegan Leif M den 4 mars 1986 kl. 16.10-20.00 påbörjat säkerhetsskyddsundersökning av statsministervåningen på Västerlånggatan 31. De kontrollerade därvid telefonerna, snabbtelefonanläggningen och porttelefonen. Vidare gjordes en visuell undersökning av väggar och socklar i statsministerns arbetsrum, vissa elektriska apparater kontrollerades liksom viss ledningsdragning. Slutligen gjordes svepsökning med radio. Ingenting framkom som kunde tyda på obehörig avlyssning.

Samma dag, den 4 mars 1986, utfördes en teknisk säkerhetsskyddsundersökning i Olof Palmes tjänsterum. Inte heller här fanns det något som tydde på obehörig avlyssning.

Den 5 mars 1986 fortsattes säkerhetsskyddsundersökningen i Olof Palmes bostad. En del ytterligare kontroller gjordes och svepsökning företogs med hjälp av en svepsökningsbuss parkerad vid Storkyrkan. Inget anmärkningsvärt noterades.

Den 7 mars 1986 kontrollerades också Lisbeth Palmes tjänsterum i Södra Nämndhuset i anledning av misstanke om olovlig telefonavlyssning. Dessutom genomfördes en svepsökning. Inte heller här fanns något som tydde på att telefonen eller de aktuella rummen skulle vara föremål för avlyssning.

I anledning av mordet på Olof Palme kontrollerades även vissa andra personers bostadstelefoner. Detta gällde bl.a. utrikesministern Sten Andersson liksom kabinettssekreteraren i Utrikesdepartementet Pierre Schori. Kontrollen skedde i anledning av uppgifter de själva hade lämnat.

Den 10 mars 1986 företogs en undersökning av Olof Palmes säkerhetsskåp, placerat i hans tjänsterum. Eftersom ingen hade koden till skåpet öppnades detta med hjälp av låstekniker från säkerhetspolisen. Förutom personal från säkerhetspolisen närvarade departementsrådet Hans Dahlgren och Olof Palmes sekreterare. Beträffande innehållet, se under följande rubrik.

Dokument från Olof Palmes tjänsterum

Handlingarna som återfanns i Olof Palmes säkerhetsskåp innehöll så gott som uteslutande handlingar rörande Olof Palmes medlaruppdrag i kriget Iran-Irak, men även en del andra tjänstehandlingar. Vidare innehöll det kopior av skriftväxling med taxeringsmyndigheten i Stockholm i det s.k. Harvardärendet samt ett fåtal handlingar rörande privata ekonomiska förhållanden.

Det kan nämnas att det bland handlingarna finns en promemoria över det samtal som Olof Palme fört med Iraks ambassadör vid dennes besök hos Olof Palme den 28 februari 1986. Det framgår därvid att samtalet främst rört det rådande läget i Irak vid denna tid. I slutet av samtalet framförde ambassadören att man från irakiskt håll var bekymrad över uppgifterna om svensk vapenexport till Iran. Olof Palme hade instämt i denna oro.

I säkerhetsskåpet fanns också en anteckningslapp med ett personnamn och ett telefonnummer. Telefonnumret visade sig vid kontroll gå till en fondkommissionär. PU undersökte under sommaren 1988 vem personen var. Vid ett förhör med vederbörande framgick att Olof Palme under 1985 varit i kontakt med honom för att omvandla konvertibla skuldebrev till aktier. Vid förhöret framkom att personen i fråga redan något år tidigare hade förhörts om samma sak av polisen. Detta visade sig stämma; ett protokoll över det tidigare förhöret återfanns långt senare, troligen 1993.

Undersökning av säkerhetspolisen av huruvida Olof Palme hade varit föremål för fysisk övervakning

Den 11 mars 1986 fick en kriminalkommissarie vid säkerhetspolisen i uppdrag att organisera en utredningsgrupp, som skulle undersöka och analysera om Olof Palme hade varit föremål för övervakning.

Utredningsgruppen redovisade resultatet den 24 april 1986. Under arbetet hade gruppen bearbetat cirka 1200 tips, varav cirka 400 studerats mer ingående. Gruppen hade även tagit del av förhör med Olof Palmes medarbetare, livvakter och Lisbeth Palme. I redovisning skilde man mellan *kartläggning* (en övervakningsform där objektets vanor och rutiner studeras från en eller flera dolda positioner under längre tid) och *övervakning* (fasen efter kartläggningen där efterföljande är den primära arbetsmetoden).

Gruppen redovisade följande slutsatser beträffande kartläggning:

> Det har inte kunnat konstateras om Olof Palme har utsatts för kartläggning i Gamla Stan eller vid Rosenbad.
>
> Olika tips har angett fastigheter i Gamla Stan som tillhåll för övervakare eller som observationslokaler. Tipsen har studerats och gruppen har inte kunnat avfärda de misstankar som tipsen givit upphov till.
>
> Vad som talar mot att en observationslokal använts är att det finns relativt få fastigheter som är lämpliga härför och att sikten är starkt begränsad var man än skulle sitta.
>
> Att kartlägga Olof Palmes rutiner vid promenaden till och från statsrådsberedningen torde inte ha utgjort en alltför omfattande arbetsinsats för någon intresserad. Det bedöms dock som mindre sannolikt att spaning mot Olof Palme, för att kartlägga tider och rutiner till och från statsrådsberedningen, har utförts från position på Västerlånggatan.

Beträffande övervakning ansåg gruppen att en övervakning av bostaden i Gamla stan inte kunde uteslutas. Gruppen fortsatte:

> Beträffande tunnelbanefärden finns endast en observation som möjligen skulle kunna tyda på att en övervakning ägt rum under färden. Det är för övrigt inte direkt förvånande att observationer som kan tyda på en övervakning under färden saknas, även om en sådan ägt rum. Det är naturligt att den på en sådan plats och under sådana omständigheter inte skulle kunna noteras. En övervakning kan dessutom ha skett genom transport i en annan vagn än den makarna Palme färdades i.

Slutsatsvis anförde gruppen följande:

> Det som talar för att en övervakning kan ha ägt rum är:
>
> ◊ att iakttagelser gjorda på geografiskt helt skilda håll uppvisar signalementsmässig samstämmighet på flera punkter
>
> ◊ att iakttagelser den 28 februari kan länkas mellan Gamla Stan – Grand – Tunnelgatan
>
> Gruppen bedömer att det under perioden fram till den 27 februari inte kan uteslutas att det förekommit övervakning av Olof PALME.
>
> Analysen talar för att Olof PALME varit övervakad på eftermiddagen den 27 februari samt från det att han lämnade bostaden på kvällen den 28 februari fram till det att han mördades kl 23.21.
>
> Det har ur analysmaterialet utkristalliserats två personer som kan ha deltagit i en övervakning. Därutöver kan ytterligare en person skönjas. Således bör operationen ha genomförts av minst tre personer förutom mördaren.
>
> På grund av att det saknas väsentliga iakttagelser kring centrala moment kan det inte bedömas hur denna grupp har varit organiserad eller vilken grad av kompetens och erfarenhet den haft.

Undersökningen grundades på en värdering av de vittnesmål som vid tiden förelåg. Sedan dess har flera vittnesmål från denna tid omvärderats, se t.ex. om den s.k. Skuggan, under *Publicering av de s.k. fantombilderna* nedan. Någon direkt uppföljning av denna undersökning har såvitt framgår av PU-materialet inte gjorts. Bedömningen i GMP var närmast att det saknas tecken på såväl kartläggning som övervakning, se utdraget ur GMP i kapitel 7. Det torde också vara den gängse bedömningen inom PU numera.

Inhämtande av uppgifter om anställda vid Socialdemokratiska partiexpeditionen

I början av mars 1987 inhämtade PU en förteckning över de personer som under perioden 1 september 1985 – 31 mars 1986 hade varit anställda vid Socialdemokratiska partiexpeditionen. Förteckningen upptar även anställda vid Sveriges Kristna Socialdemokraters Förbund, som hade kontor i samma fastighet. På uppslaget finns följande anteckning: ”Slagningar i de vanliga polisregistren har inte visat något anmärkningsvärt.” Vid samma tidpunkt inhämtades också information om vid vilka tidpunkter Olof Palme besökt partiexpeditionen under tiden september 1985 – februari 1986.

Några dagar senare höll PU ett samtal med partisekreteraren Bo Toresson. Bo Toresson lämnade vid detta tillfälle särskilda uppgifter om ett antal anställda. Det kunde t.ex. röra personer som i sitt arbete haft vissa utländska kontakter. På handlingen finns följande anteckning: ”Enligt SÄK finns inte något anmärkningsvärt om ovanstående i registren.”

Genomgång av post ställd till Olof Palme

I slutet av september 1987 tog utredningen en ny kontakt med den politiskt sakkunnige assistent i Statsrådsberedningen som skött hanteringen av Olof Palmes post. Hon tillfrågades särskilt angående post till Olof Palme under 1985 och början av 1986. Det framkom att korrespondensen fanns arkiverad i Statsrådsberedningen och att den totala korrespondensen under 1985 utgjordes av cirka 8000 diarieförda skrivelser och under 1986 av cirka 1500 diarieförda skrivelser. Assistenten uppgav att hon läst igenom samtliga handlingar och bestämt handläggningen av dem. Hon påminde om att brev som bedömts innehålla hotelser mot Olof Palme skickats direkt till säkerhetspolisen utan föregående diarieföring.

I ett första skede gick PU därefter igenom till Olof Palme ställda brev och kort, som besvarats av denne och som bedömdes kunde vara intressanta i utredningen. Ett femtiotal avsändare sorterades ut och det företogs registerslagningar på dessa. Ett tiotal visade sig vara dömda för bl.a. misshandel, olaga intrång, ofredande eller vara registrerade som psykiskt sjuka. Dessutom bedömdes fem personer som intressanta trots att de inte förekom i polisregistren.

I ett andra skede gick PU igenom ca 150 handlingar där personer av skilda anledningar tillskrivit Olof Palme, sökt hjälp av honom eller uttryckt sin avsky för honom utan att direkt uttala något hot. Ett tiotal av dessa bedömdes som intressanta för vidare uppföljningsåtgärder.

I slutet av det i ärendet upprättade spaningsuppslaget har utredningsmannen noterat att ”Några elaka s.k. rättshaverister har ej kunnat anträffas”.

I januari 1992 har PU följt upp de tio personer som valts ut i det andra skedet genom att gå igenom aktuella brev, utföra registerslagningar, inhämta fotografier och upprätta en promemoria över materialet.

Inhämtande av uppgifter i samtliga socialdemokratiska partidistrikt

I slutet av oktober 1987 bestämdes att utredningsmän från PU skulle besöka samtliga socialdemokratiska partidistrikt i riket för att samla in uppgifter om extremister, rättshaverister, hatbrev, hotbrev, avhoppare från partiet och liknande. Genom Socialdemokratiska partistyrelsen fick PU fram adresser och telefoner till de 27 partidistrikten. Utredningen kom att genomföras under november 1987 av tre utredningsmän. Resultaten redovisas i två promemorior upprättade i november och december 1987. De innehåller en redogörelse för vissa incidenter och mer eller mindre ”underliga” personer. Undersökningen har under 1992 följts upp genom registerslagningar på de personer som bedömts på något sätt kunna vara aktuella.

Utredningen synes inte ha lett till något uppslag av intresse.

Kontroll av insyn i makarna Palmes lägenhet på Västerlånggatan

I mars 1994 kontrollerade två utredningsmän från PU vilka möjligheter som fanns för en iakttagare att utifrån se in i makarna Palmes lägenhet på Västerlånggatan respektive fastighetens trapphus. De konstaterade därvid att man endast från Spektens gränd hade viss, mycket begränsad, insyn i lägenheten. Rörande trapphuset antecknades följande: ”Slutsatsen blir att om makarna Palme tagit trapporna, har en observatör på Prästgatan – Spektens gränd kunnat se dem. Har de däremot tagit hissen, bör de ej ha kunnat observeras.”

Vissa åtgärder i anledning av GMP

Efter det att den s.k. gärningsmannaprofilen, GMP (se kapitel 7), presenterats i februari 1994 bestämde sig PU för att på skilda sätt försöka få fram intressanta personer som möjligen skulle kunna överensstämma med profilen. Som ett led i detta arbete kontaktades i maj 1995 den politiskt sakkunnige assistent i Statsrådsberedningen som skött hanteringen av Olof Palmes post och den under 1986 biträdande säkerhetschefen i Statsrådsberedningen. Båda ombads att med GMP som bas försöka frammana minnesbilder av personer som de påträffat i sina arbeten och som kunde stämma in på profilen. På detta sätt fick PU fram namnet på en person som under lång tid skickat brev till Olof Palme. Vederbörande hade emellertid utretts redan 1990, varvid det inte kommit fram någonting som pekade på att vederbörande skulle vara inblandad i mordet.

I samma syfte beslöt PU att förhöra de personer som tjänstgjort som Olof Palmes livvakter den närmaste tiden före mordet. Dessa hade inte tidigare förhörts i utredningen, men de hade avgivit vissa skriftliga rapporter. Under februari-mars 1995 genomfördes sådana förhör med åtta personer. Inget nytt av betydelse för utredningen framkom under förhören.

Övriga utredningsåtgärder i denna del

PU har förutom de åtgärder som redovisats ovan även företagit vissa andra utredningsåtgärder med anknytning till Olof Palmes privata förhållanden. Så har PU t.ex. inskaffat uppgifter om Olof Palmes bilinnehav, valplaneringen för Olof Palme avseende veckorna 30-37 1985, protokoll över den säkerhetsskyddsundersökning av makarna Palmes våning på Västerlånggatan som genomfördes i samband med att de flyttade in 1983, en i september 1991 upprättad ”Hotbildsbedömning angående Lisbeth Palme” etc.

3.1.4 Gärningsmannaprofilens sammanfattning av utredningsresultaten i denna del

I GMP (om GMP, se kapitel 7) förekommer vissa anmärkningar och reflektioner angående kartläggningen av offrets personliga förhållanden.

Beträffande utredningsmaterialets kvalitet sägs det i GMP att de privatekonomiska förhållandena inte är klarlagda:[2]

> Paret Palmes ekonomiska situation är inte tillräckligt belyst. Det saknas helt en redovisning av de ekonomiska omständigheterna före och efter brottet. Ingenting i den övriga informationen tyder dock på att det finns något i de ekonomiska omständigheterna som skulle kunna förklara brottet.

Under offerkunskap redovisas i GMP den kunskap som finns i utredningen rörande offrets person:[3]

> Privatpersonen
>
> Olof Palme var gift sedan 1956 och hade tre söner med sin hustru. 1949 ingick han skenäktenskap med en tjeckisk kvinna för att hon skulle kunna lämna sitt land. Hon gifte sig senare med en annan svensk man. Under åren upprätthöll man vänskapliga förbindelser familjevis.

[2] GMP s. 24.
[3] A.a.s. 40.

> Olof Palme hade en stor vän- och bekantskapskrets men det synes som om han ändå var en ensam person med få verkliga vänner och förtrogna. Detta förhållande synes vara tämligen vanligt bland personer i hans position och har sannolikt sin grund i de svåra beslut av personlig natur de måste fatta från tid till annan. Det beskrivs att Palme ibland kunde vara hård och oförsonlig och det fanns ett smärre antal personer kring honom som kan betecknas som fiender, i konventionell mening. Ingen av dem har dock agerat på ett sådant sätt att misstankar väckts om att de haft med hans död att göra.
>
> Såvitt kunnat utrönas finns inget förklaringsvärde, vad gäller mordet, i Palmes relationer inom eller utom familjen. Makarna Palme levde ett stillsamt privatliv vid sidan av de offentliga plikterna. De umgicks med släkt och en begränsad vänkrets. De hade inte extravaganta vanor. Tvärtom anfördes deras anspråkslösa leverne som ett tecken på dubbelmoralism, av inbilska motståndare.
>
> Ekonomi, hälsa m.m.
>
> Tillgänglig information visar att Palme hade en ordnad ekonomi men det finns inga tecken på att den skulle ha varit exceptionellt god av ett eller annat skäl.
>
> Olof Palme var vid god hälsa vid sitt frånfälle. Han medicinerade inte regelbundet. Han använde inte heller narkotika och var måttlig med alkohol. Han hade slutat röka sedan länge. Han var inte sexuellt avvikande.
>
> Palme var 174 cm lång.

GMP innehåller vidare i avsnittet *Hypoteser* följande under rubriken *Privata motiv*:[4]

> I alla mordutredningar ställer man sig vanligen först frågan på vilket sätt offrets liv förklarar mordet och man vidtar ett stort antal mått och steg för att kartlägga bakgrund och aktuella omständigheter. När offret är en prominent person försvåras dessa utredningsåtgärder.
>
> Även om det är förenat med påtagligt ökad risk att bli mördad redan av det faktum att man är en prominent person brukar motiven sällan stå att finna i offrets privatliv och det ter sig därför naturligt att i första hand söka andra motiv, som har relation till det faktum att offret utgör en politisk eller ekonomisk kraft.
>
> Svårigheterna att utreda prominenta offers privatliv beror bl.a. på att de under sina liv ofta skyddar den personliga sfären. Den påfrestning det innebär att nästan ständigt vara satt under medias lupp eller risken att mänskliga misstag får offentliga konsekvenser leder troligen till att sådana personer ägnar särskild omsorg åt att skydda sitt liv mot insyn. För många ledare är livet mycket ensamt, de har få förtrogna och omständigheterna tvingar dem

[4] A.a.s. 73.

ibland till beslut de helst inte skulle vilja fatta i den mån de drabbar andra människor hårt. Detta kan leda till isolering, misstänksamhet och överdriven vaksamhet.

Troligen sneglar såväl efterlevande anhöriga som yrkesvänner på risken för att den döde skall få ett snedvridet eftermäle om alltför privata detaljer ur hans liv delges polisen. Det kan antas att man har en viss återhållsamhet i sina kontakter med utredningsmän. Det är vidare högst troligt att många, som har relevant information, gör egna bedömningar av huruvida deras kunskaper kan förklara mordet. En ursprungligen välvillig önskan att skydda offret får som konsekvens att polisen inte får ett helhetsperspektiv på händelsen – vilket, i dessa fall, medför att man med säkerhet inte tidigt kan utesluta eventuella privata motiv.

3.1.5 Juristkommissionens granskning av de inledande utredningsåtgärderna i denna del

Av Juristkommissionens granskning framgår bl.a. följande beträffande *den inledande utredningen kring Olof Palmes privatliv*:[5]

Holmér tog den 2 och 3 mars 1986 själv kontakt med personer i Olof Palmes närmaste omgivning, bl.a. Lisbeth Palme, Olof Palmes sekreterare och annan personal i statsrådsberedningen. Dagarna efter mordet hade Holmér också kontakt med medlemmar i regeringen och med ledningen för det socialdemokratiska partiet. Någon dokumentation av vad som förekom vid dessa kontakter finns inte. Enligt vad Holmér själv har uppgett syftade kontakterna till att skapa underlag för och samråda om utredningen rörande Olof Palmes personliga förhållanden. (---)

En systematisk kartläggning av Olof Palmes personliga förhållanden och av hans förehavanden under dagarna närmast före mordet påbörjades efter närmare två veckor, då uppgiften fördes över från våldsroteln till rikskriminalsektionen. Förhör hölls med flertalet av de personer som hade haft kontakt med Olof Palme samma dag som han mördades. Från och med mitten av mars hördes bl.a. personer som var eller tidigare hade varit knutna till regeringskansliet eller som hade en ledande ställning i socialdemokratiska partiet. Flera av dem hade då själva hört av sig till polisen och bett att få bli hörda. Personalen i statsrådsberedningen hördes under senare delen av mars och statsråden i mitten eller under senare delen av april. Dessförinnan hölls enstaka förhör med anledning av olika tips som hade kommit in. (---)

[5] SOU 1987:72 s. 139 f.

Utredningen rörande Olof Palmes personliga förhållanden handlades i huvudsak av en liten grupp utredare på rikskriminalsektionen. Arbetet leddes av polisintendenten *Tommy Lindström*. Holmér svarade för riktlinjerna och höll även en del förhör själv. Vissa delar av materialet framställdes i bara två exemplar av vilka Holmér hade det ena och Lindström det andra. Detta material registrerades inte. Innehållet gjordes tillgängligt bara för en mycket begränsad krets. Åklagarna fick inte del av allt materialet rörande den avlidne förrän efter lång tid.

3.2 Vapen- och ammunitionsutredning

3.2.1 Allmänt

Redovisningen av brottsutredningen i denna del utgår från avsnitten I *Vapentips* och X *Vapenlicenser – Vapenhandlare* i PU-materialet. Det är ett mycket stort material, som samlat upptar över 60 pärmar (dvs. ungefär en tiondel av hela PU-materialet).

Avsnittet I består av ett huvudavsnitt och sju underavsnitt. Här återfinns skilda tips och utredningsåtgärder som rör vapen. Tips m.m. som lett till mera omfattande utredningsåtgärder har registrerats särskilt i underavsnitten. Av dessa är tre inriktade på identifierade vapen, tre på personer med anknytning till misstänkta vapen och ett innehåller material som allmänt gäller vapen- och ammunitionsundersökningarna. Även avsnittet X innehåller material som tillhör vapen- och ammunitionsundersökningarna.

Vår redovisning nedan berör de allmänna förutsättningarna för utredningsåtgärderna samt utredningen beträffande de vapen, som tilldragit sig särskilt intresse. Det material vi i övrigt gått igenom i dessa delar har vi inte bedömt vara av intresse att särskilt redovisa. Vi redovisar därvid inte heller de personuppslag som förekommer i dessa avsnitt.

3.2.2 Vapenundersökningar

Beslut om uppvisande av vapen våren 1986

I mars 1986 beslöt den dåvarande spaningsledningen att samtliga licensinnehavare i riket av revolvrar av fabrikatet Smith & Wesson kaliber .357 skulle uppvisa sina vapen för polis. Målsättningen med denna aktion var att försöka utröna om det fanns något mörkertal av stulna eller illegalt utlånade vapen av ifrågavarande fabrikat och typ.

Alla polisdistrikt erhöll den 1 april 1986 direktiv om hur undersökningen och avrapporteringen skulle gå till.

Samtliga polisdistrikt avrapporterade uppdraget men någon utvärdering av de insamlade uppgifterna kom inte att ske.

Uppgifterna, som samlades i fyra pärmar, håller för närvarande (1999) på att datoriseras, vilket enligt den registeransvarige kommer att leda till ökad sökbarhet.

Aktionen ledde till att ett vapen anmäldes stulet; en revolver som hade tillgripits vid ett inbrott i Eskilstuna. Vid en genomgång av förundersökningen i anledning av brottet har det emellertid visat sig att inbrottet skedde efter mordet på Olof Palme.

Beslut om provskjutning våren 1986

I mars-april 1986 beslöt den dåvarande spaningsledningen att samtliga i Stockholms län registrerade revolvrar av fabrikat och kaliber Smith & Wesson .357 Magnum skulle provskjutas. För detta ändamål fick juridiska sektionen i Stockholms polisdistrikt tillsammans med rikskriminalen i uppdrag att samla in aktuella licensuppgifter inom Stockholms län. Uppgifterna som inhämtades kom att avse licensinnehavare av vapen med kaliber .357. Licensinnehavarnas namn och adress liksom sökordet .357 registrerades därefter i PU:s vapenbas.

Som en förberedelse inför den planerade provskjutningsaktionen införskaffades också 10.000 patroner av fabrikat Winchester typ Metal Piercing kaliber .357 magnum.

Någon systematisk provskjutning genomfördes dock inte vid denna tid.

Undersökning av stulna/förkomna vapen, förtullade vapen samt illegala vapeninnehav t.o.m. tidpunkten för mordet

För att få fram uppgifter om aktuella vapen som vid tidpunkten för mordet var anmälda som stulna eller förkomna har undersökning i form av s.k. slagningar gjorts i den centrala vapenbasen IVF. I denna bas skall uppgifter om samtliga stulna eller förkomna vapen i Sverige finnas.[6]

[6] Enligt PU finns dock ingen garanti för att samtliga anmälda vapenstölder eller förkomna vapen finns med, eftersom registreringarna i basen sköts lokalt av varje polismyndighet för sig och det förekommer en del slarv i den hanteringen.

Av handlingarna framgår inte när undersökningen genomförts eller om slagningar gjorts vid flera tillfällen. Det är emellertid troligt att denna typ av undersökning första gången ägde rum relativt tidigt efter mordet – mars-april 1986 – eftersom det i utredningen om Mockfjärdsvapnet, S-vapnet och Linköpingsvapnet finns uppgifter som tyder på detta.

Resultatet från undersökningen har redovisats i en odaterad promemoria – enligt PU upprättad under 1988 – som kom att utgöra underlag till det beslut som fattades någon gång under hösten 1989 om att då genomföra en provskjutningsaktion (se nedan). Enligt promemorian fanns det vid tiden för mordet tio vapen av ifrågavarande typ upptagna i vapenbasen IVF.[7]

Förutom dessa tio vapen fanns i IVF-basen 15 anmälda Smith & Wesson-revolvrar av okänd kaliber och 105 vapen av okänt fabrikat och okänd kaliber.

Beträffande förtullade vapen togs uppgifter in från tullmyndigheterna. Ett vapen som kunde vara aktuellt hittades. Detta vapen har enligt den nämnda promemorian varit föremål för teknisk undersökning.

Ett illegalt vapen hittades. Det har genomgått teknisk undersökning.

Beslut om genomförande av en provskjutningsaktion

Hösten 1989 beslöt dåvarande förundersökningsledaren, biträdande riksåklagaren Axel Morath, och spaningsledningen gemensamt att en ny provskjutningsaktion skulle genomföras. Beslutet finns inte i PU-materialet eller hos Riksåklagaren; det är troligen inte dokumenterat. Enligt uppgift skulle samtliga för mordutredningen aktuella vapen i Stockholms län tas i beslag och provskjutas. Från fall till fall skulle därefter avgöras huruvida kulorna från de provskjutna vapnen skulle sändas till SKL för jämförelse med de s.k. OP-kulorna. Samtliga kulor från provskjutna vapen skall idag ha genomgått sådan undersökning.

Beslutet föregicks av den promemoria som nämns ovan. I promemorian diskuteras bl.a. målsättningen för en utökad undersökning av vapen inom Stockholms län och ett förslag till hur provskjutningen skulle gå till presenteras. Provskjutningen kom sedan enligt uppgift från spaningsledningen att i allt väsentligt äga rum i enlighet med förslaget i promemorian.

[7] Egentligen var 13 vapen anmälda som stulna eller förkomna vid mordtidpunkten. Tre av dessa visade sig vid en kontroll emellertid vara anträffade före mordet.

Beträffande målsättningen för undersökningen sades att denna skulle syfta till att direkt eller indirekt försöka avslöja om ett legalt vapen använts vid mordet. Att åtgärden skulle omfatta Stockholms län motiverades av kända omständigheter kring makarna Palmes biobesök och att det mot bakgrund härav kunde antas:

- att gärningsmannen sett makarna Palme på väg till biografen Grand. Om han varit obeväpnad hade han haft möjlighet att under bioföreställningen hämta vapnet och återvända till platsen.
- att gärningsmannen haft vapnet på sig och sett makarna Palme på Sveavägen när de var på väg hem.
- att gärningsmannen blivit kontaktad av annan person som informerat om makarna Palmes biobesök, varpå gärningsmannen med vapnet begett sig till biografen Grand.

Förslaget om provskjutningen borde enligt promemorian ses mot bakgrund av att det vid tiden för mordet fanns ca 500-600 legala innehav av aktuella revolvrar i Stockholms län jämfört med tio stulna i hela riket. Redan åtgärden att låta licensinnehavarna uppsöka polisen och överlämna sitt vapen skulle kunna ge resultat, t.ex att vapnet anmäldes som stulet eller t.o.m. att den eventuelle gärningsmannen erkände mordet. Ledde inte denna kontakt till resultat skulle förhoppningsvis en jämförelse av kulorna vid SKL göra det.

Provskjutningsaktionen skulle gå till på följande sätt. Samtliga licensinnehavare som det inhämtats uppgifter om redan 1986 skulle registreras om de varit innehavare av aktuell vapentyp vid tidpunkten för mordet. Vapenredogörarna i respektive polisdistrikt skulle kontaktas för ny och fullständig inventering. Därefter skulle nya uppgifter om t.ex. försäljningar registreras. Varje vapen och vapeninnehavare skulle erhålla ett specifikt nummer, ett s.k. OPV-nummer. Numret skulle sedan registreras i PU:s databas och påföras varje handling i ärendet. En fullständig lista över samtliga aktuella vapen och vapeninnehavare vid tiden för mordet skulle därefter färdigställas. PU skulle sedan kontakta ett polisdistrikt i taget för provskjutningar. I samband härmed skulle informationsskrivelse till licensinnehavarna, kallelse, kvitto/kontrollblankett och ett särskilt frågeformulär översändas till vapenredogörarna i distriktet. Vapenredogörarna skulle därefter sända kallelse och informationsskrivelse till licensinnehavarna. Dessa skulle anmodas att inställa sig med sitt vapen hos PU. I samband med överlämnandet av vapnet skulle en representant från PU ställa frågorna i det utarbetade frågeformuläret. Formuläret som bifogas promemorian upptar frågor bl.a. om hur vapnet förvarades vid tiden för mordet, om

det var utlånat, när det iakttagits före respektive efter mordet, hur många skott som skjutits med det, vilken ammunition som använts, om och i så fall när vapnet rengjorts, om vapnet ändrats etc. Vapnet skulle sedan förses med sitt OPV-nummer och överlämnas till KKT (Stockholmspolisens tekniska rotel) för provskjutning. Eventuellt skulle SKL därefter jämföra förekommande spårdetaljer på kulor från de provskjutna vapnen med ”OP-kulorna”. Resultaten från KKT/SKL skulle redovisas skriftligen. Efter provskjutningen skulle licensinnehavarna kallas att hämta sina vapen.

I den informationsskrivelse som skulle tillsändas respektive licensinnehavare lämnades också information om vilken ammunition som använts vid mordet. Licensinnehavarna ombads för det fall de innehade rätt typ av ammunition att inlämna två patroner av denna och i förekommande fall asken där ammunitionen förvarades. Ammunitionen skulle sedan lämnas till KKT som skulle föra liggare över kodmärkning och OPV-nummer. Därefter skulle provet sändas till SKL för blyisotopanalys.

Resultaten av provskjutningarna är redovisade polisdistrikt för polisdistrikt i 13 promemorior, upprättade av PU under tiden den 27 mars 1990 – 26 juni 1991. Någon samlad redogörelse för resultaten har vi inte kunnat återfinna i materialet. Vi har själva sammanställt dem enligt följande.

Totalt var 620 vapen aktuella för provskjutning enligt upprättade listor. Av dessa hade då resultaten redovisades 429 vapen provskjutits. 75 vapen hade visat sig vara av fel vapentyp eller ha fel kaliber och hade därför uteslutits. 44 hade en piplängd under tre tum varför även de uteslutits. Nio hade uteslutits på grund av att innehavarna hade diplomatisk immunitet. Fem hade uteslutits eftersom innehavarna flyttat från länet vid tiden för mordet. Tolv hade försålts vid tiden för mordet och ägarna var bosatta utanför länet eller hade inte gått att spåra. 18 hade felaktigt blivit dubbelregistrerade. Fyra var oanvända samlarvapen. Tre hade skrotats på grund av pipsprängning. Två hade anmälts stulna. Fyra vapen hade vid tiden för mordet förvarats av vapenhandlare eller av polismyndighet. Ett förvarades vid aktuell tidpunkt med förvaringslicens utanför länet. Ett hade inlösts av staten. Ett hade ”pluggats” före tidpunkten för mordet. Ett avsåg endast en extrapipa. Ett hade förkommit i Sydafrika 1982. Ett hade bytts bort utomlands och hade inte kunnat spåras. Slutligen hade en vapenhandlare som köpt ett vapen inte kunnat redogöra för vem han sålt vapnet till. Totalt hade 183 vapen sorterats bort. Dessa utgjorde tillsammans med de provskjutna vapnen 612 st. När vapenundersökningen redovisades 1990-1991 återstod således endast åtta vapen att undersöka

och eventuellt provskjuta. Av dessa återstår i dagsläget endast ett vapen (se uppslaget angående GH i kapitel 7, *GMP-objekt m.m.*).

Om man därutöver inkluderar de vapen som PU på annat sätt kommit att intressera sig för återstår enligt spaningsledningen fem kända vapen att kontrollera. Förutom det nämnda, rör det sig om Mockfjärds/Haparandavapnet, S-vapnet, ett vapen som stals i Helsingborg 1983 och ett vapen som stals i Arvika 1976.

Undersökning av stulna/förkomna vapen där det av dataregistreringen inte framgår fabrikat och kaliber

1994 genomförde PU en undersökning av anmälningar av vid tiden för mordet stulna/förkomna revolvrar där det av dataregistreringen inte framgick vare sig fabrikat eller kaliber. Som ovan nämnts uppgick dessa vapen vid en tidigare undersökning till 105 st. PU gjorde en förnyad slagning i IVF-basen och tog därefter in kopior av aktuella anmälningar. När det av dessa inte gick att konstatera om vapnen skulle kunna vara aktuella i mordutredningen ställdes kompletterande förfrågningar till respektive polisdistrikt. Totalt granskades 66 anmälningar, vari 87 vapen angivits eller beskrivits som revolvrar. Av dessa kunde 86 vid en närmare granskning avföras som ointressanta. Ett vapen kvarstod där det inte någonstans framkom vad för slags vapen det var fråga om. Vapnet hade tillgripits vid ett inbrott 1982 hos en kvinna född 1916. Kvinnan som saknade licens för vapnet hade avlidit i januari 1986.

3.2.3 Ammunitionsundersökningar

1990 beslöt PU att spridningen av ammunitionstypen Winchester Western .357 Magnum Metal Piercing, som med största sannolikhet användes vid mordet på Olof Palme, skulle undersökas. Genom en blyisotopsundersökning dessförinnan, utförd av Naturhistoriska Riksmuseet, och genom frågor till Winchester Western-fabriken i USA, hade kunnat konstateras att de kulor som upphittats på mordplatsen var tillverkade av fabriken i november månad 1979. De askar som patroner från denna tid förpackats i hade i fabriken märkts ”PM”, vilket betydde just november 1979. Undersökningen utfördes under perioden 1990-1996. I samband med att den avslutades upprättade utredningsmännen en omfattande promemoria, rubricerad ”Sammanställning över ammunitionsavsnittet”. I promemorian beskrivs bl.a. målsättningen med undersökningen och tillvägagångssättet vid denna.

Målsättningen med undersökningen var att med utgångspunkt från de leveranser av aktuellt parti som skett från generalagenten till olika vapenhandlare försöka spåra enskilda köpare av ammunitionen ifråga.

Undersökningen genomfördes på så sätt att generalagentens fakturakopior från perioden den 25 oktober 1979 – 31 december 1980 gicks igenom. Med ledning av dessa fick man fram vilka vapenhandlare i Sverige som köpt ammunitionstypen under den aktuella tidsperioden. Totalt rörde det sig om 19 vapenhandlare, spridda över hela landet. Dessa hade tillsammans erhållit 5 900 patroner (118 askar à 50 patroner). Av handlingar hos generalagenten framgick också att leveranser skett till Finland, Norge och Danmark av totalt 5 400 patroner. Således levererades till Sverige och dessa länder 11 300 patroner av aktuell typ under tidsperioden.

Utredningsmännen tillskrev i juni 1990 de 19 vapenhandlarna och bad dessa att spara sina bokföringshandlingar från 1979-1980 (skyldigheten att spara sådana handlingar upphör annars efter tio år). Därefter besöktes samtliga vapenhandlare och förhör hölls med innehavarna och andra anställda som hade kännedom om ammunitionsförsäljningen. I samtliga fall ställdes bokföringsmaterialet till PU:s förfogande och uppgifter lämnades om såväl tänkbara enskilda köpare av ammunitionen som pistolskytteklubbar, vilka bedrev s.k. grovpistolskytte. Vid tiden för aktuella leveranser var ammunitionen licensbelagd och kunde köpas antingen på enskild licens eller på s.k. klubblicens. Vid förhör och genomgång av bokföringshandlingarna framgick att ammunitionsköpen så gott som uteslutande skett kontant, varför några fakturakopior eller liknande inte fanns.

För att komma i kontakt med grovpistolskyttar – dvs. tänkbara köpare – och för att få uppgifter om huruvida klubbarna för tävlingar eller annat ändamål inköpt ammunitionen tillskrevs i februari 1992 87 pistolskytteklubbar, belägna över hela landet. Eftersom närmare hälften av klubbarna inte svarade skickades i januari 1994 – dvs. två år senare – en ny förfrågan ut till dessa.

Via uppgifter från pistolskytteklubbarna kunde tänkbara enskilda köpare förhöras. Dessa lämnade i sin tur uppgifter om andra tänkbara köpare. På detta sätt har enskilda köpare lokaliserats och förhörts. Antalet personer som förhörts i detta avseende uppgår till ca 350 st. Totalt har nästan 500 förhör hållits under undersökningens gång.

Genom undersökningen uppskattar PU att två tredjedelar av det aktuella partiet, dvs. runt 4 000 av de 5 900 patronerna, lokaliserats till slutkunden.

Under utredningen togs patroner av den typ, som låg i askar märkta med beteckningen ”PM”, i beslag. Vidare togs ammunition i beslag om

köparen angav att köpet skett under aktuell tidsperiod. Sammanlagt togs drygt 450 patroner fördelade på 31 olika poster i beslag.

Efter utredningens genomförande har PU låtit blyisotopsundersöka en patron från varje post. Av resultaten från undersökningarna framgår att mätvärdena för nio patroner tangerar eller överlappar varandra och har en med ”OP-kulorna” överensstämmande blyisotopsammansättning. Av dessa nio kommer fyra från olika askar med beteckningen ”3 PM 7” (vilket enligt Winchesters kodbeteckning står för att de är tillverkade den 7 november 1979). Till övriga fem saknades askar. Tre av patronerna är inköpta i Dorotea, troligen 1979/80. Övriga är inköpta i Floby, Vetlanda, Piteå, Tingsryd, Örkelljunga respektive på okänt ställe.

Ytterligare två patroner förvarades vid beslaget i askar märkta ”3 PM 7”. Dessa överensstämde blyisotopsmässigt inte med ”OP-kulorna” men de hade näraliggande värden.

3.2.4 Mockfjärdsvapnet/Haparandavapnet

Haparandavapnet är ett av de 13 vapen av ”rätt typ” som var anmälda som stulna eller förkomna vid tidpunkten för mordet på Olof Palme (se ovan under *Vapenundersökningar*). Enligt PU kan man utgå från att Mockfjärdsvapnet är identiskt med det s.k. Haparandavapnet.

Första utredningsomgången. Mockfjärdsvapnet aktualiserades genom ett tips som kom in den 11 mars 1986. Då meddelade en kriminalinspektör som arbetade vid rikskriminalen att han tidigare deltagit i en rånutredning, där en revolver Smith & Wesson .357 Magnum varit aktuell. Revolvern hade aldrig återfunnits. Enligt uppgifter från en Veijo R skulle en person som hette Lasse A ha tagit med sig revolvern till en bror i Norge i slutet av september 1983. Lasse A hade under utredningen gripits i Finland och utlämnats till Sverige i april 1984. Han hade då förnekat all kännedom om vapnet. Vid ett av rånen, som ägt rum mot ett postkontor i Mockfjärd, hade en kula avlossats och återfunnits. Denna kula, som fortsättningsvis kallas ”Mockfjärdskulan”, skulle finnas hos Statens Kriminaltekniska Laboratorium (SKL).

Dagen därpå, den 12 mars 1986, fick PU in uppgifter från en kriminalinspektör i Luleå. Enligt denne hade en revolver Smith & Wesson .357 Magnum stulits vid ett inbrott i Haparanda den 6 september 1983. Förundersökningsprotokollet rörande inbrottet bifogades. Av detta framgick att inbrottet begåtts av bland andra Veijo R. Denne hade förutom revolvern stulit bl.a. 100 patroner ”Winchester Magnum”. I förundersökningen fanns dessutom uppgifter om att

revolvern provskjutits på en viss plats utanför Elijärvi och att revolvern sålts till Lasse A.

Två dagar senare skickade Haparandapolisen till PU över ett brev som inkommit från Veijo R. I brevet berättade denne om det inbrott han gjort i en sommarbostad i Haparanda den 6 september 1983 och om sin inblandning i ett väpnat rån i Bruzaholm den 28 september 1983. Rånet hade han begått tillsammans med bland andra Lasse A. Vid rånet hade en Smith & Wesson-revolver, som Veijo R stulit vid inbrottet i Haparanda, använts. Vapnet hade därefter blivit kvar hos Lasse A. Veijo R uppgav sig dessutom vara hundraprocentigt säker på att den ammunition som stulits vid samma tillfälle och sedan följt med vapnet var Winchestertillverkade Magnum Metal Piercing-patroner, dvs. ammunition av det slag som de på mordplatsen upphittade kulorna härrör från.

Det företogs en viss uppföljning av tipset. Bl.a. konstaterades det att Lasse A avtjänade straff vid Pelso Centralanstalt i Finland och att Veijo R avtjänade straff i Uleåborg i Finland. Vidare ombads SKL jämföra Mockfjärds-kulan med de s.k. OP-kulorna.

Den 5 maj 1986 meddelade SKL per telefon att kulan som anträffats vid rånet i Mockfjärd inte hade någon överensstämmelse med de kulor som anträffats på mordplatsen

Några dagar senare lades ärendet ad acta.

Andra utredningsomgången. Ett och ett halvt år senare – i oktober 1987 – gick en utredningsman vid PU igenom anmälningar av stulna Smith & Wesson .357 Magnum-revolvrar. Han uppmärksammade då att en sådan revolver anmälts stulen inom Haparanda polisdistrikt, liksom 100 patroner av Winchester Magnum-modell. Han skaffade därför fram handlingarna från den utredningen. Av en promemoria, daterad den 15 oktober, framgår att han också varit i kontakt med SKL. Därifrån uppgavs vid telefonsamtal att Mockfjärdskulan inte hade någon överensstämmelse med OP-kulorna, men att Mockfjärdskulan var i så dåligt skick – splittrad och delad – att det inte gick att vara hundraprocentigt säker. I promemorian föreslog utredningsmannen att förhör skulle hållas med inblandade och att de platser där provskjutning av vapnet skulle ha skett skulle undersökas.

PU höll därefter, också i oktober 1987, förhör med den bestulne vapenägaren i Haparanda – och med Veijo R, som alltså var den som stulit vapnet. Vapenägaren berättade bl.a. att två askar à 50 patroner av märket Winchester Metal Piercing mycket riktigt också stulits vid inbrottet. Veijo R uppgav vid förhör att Lasse A, som köpt vapnet av Veijo R, sålt det vidare till en argentinare i Göteborg kallad ”Claudio”. PU besökte även polisen i Kemi, bl.a. för att undersöka den kraftstation

i Elijärvi där Veijo R skulle ha provskjutit revolvern med Metal Piercing-ammunition. Det kunde emellertid konstateras att huset hade renoverats och att det därför var omöjligt att se eventuella kulhål.

Under första halvåret 1988 fortsatte PU att utreda ärendet. Förhör hölls med ett antal personer som kunde antas ha kännedom om vapnet, bl.a. med Lasse A.

Lasse A sade sig ha sonat sina brott, han kände varken till något vapen eller Claudio M. I slutet av förhöret sade han dock att han var säker på att vapnet ifråga inte använts vid mordet på Olof Palme. I en promemoria daterad den 23 april 1988 har utredningsmännen antecknat att de efter förhöret med Lasse A känt sig övertygade om att denne mycket väl visste vad som hänt med vapnet.

Tredje utredningsomgången. Våren 1989 påbörjade PU en intensiv utredning kring stölden av Haparandavapnet, rånet i Bruzaholm samt rånet i Mockfjärd. Det hade vid denna tid visat sig att Mockfjärdskulan och OP-kulorna hade samma blyisotopsammansättning och därför sannolikt måste komma från samma ”batch” (tillverkningssats, jfr kapitel 2). Förundersökningsprotokoll och arbetsmaterial rörande rånet mot Sparbanken i Bruzaholm och arbetsmaterialet rörande rånet mot postkontoret i Mockfjärd gicks igenom. I mitten av mars upprättades flera promemorior och andra handlingar rörande händelserna, varefter slutsatser drogs och förslag till åtgärder framfördes. Dessa handlingar innefattar en sammanfattning av vad som framkommit. Bl.a. framgår följande.

Haparandavapnet och 91 patroner av ”rätt” typ stals vid ett villainbrott i Haparanda den 6 september 1983. Ammunitionen hade inköpts 1979 i en sportaffär i Luleå. Inbrottet klarades upp och den av gärningsmännen som tog hand om vapnet var Veijo R. Veijo R har berättat att Lasse A, en av flera finska bröder med kriminell bakgrund, härefter köpt vapnet. Den 28 september 1983 rånades Sparbanken i Bruzaholm. Brottet klarades upp och Veijo R, Lasse A och Jorma K dömdes för det. Rånet gick till så att Veijo R och Lasse A var maskerade samt beväpnade med en yxa respektive den revolver som tillgripits i Haparanda. Jorma K, som körde flyktbilen, väntade i denna utanför lokalen. När rånet var utfört kördes flyktbilen till en grusgrop där man bytte bil. En månad senare, den 27 oktober, rånades postkontoret i Mockfjärd av två maskerade och beväpnade män, en med yxa och pistol och en med revolver. Under rånet uppstod visst tumult och en kund som befann sig i lokalen sköts i låret av mannen med revolvern. Efter rånet försvann männen i en flyktbil som stod uppställd utanför och som kördes av en medhjälpare. Flyktbilen återfanns vid en grusgrop och vittnen uppgav att rånarna bytt bil där.

– ”Modus operandi” vid de två rånen var alltså i stort sett detsamma och det finns därför skäl att tro att det begicks med inblandning av samma personer.

Efter en kriminalteknisk undersökning av kulan från rånet i Mockfjärd konstaterade SKL att denna var av metal piercing-typ, kaliber .357 och tillverkad i Winchesterfabriken i USA. Vidare konstaterades att kulan bar spår av att ha utskjutits ur en revolver Smith & Wesson alternativt Ruger kaliber .357 eller ur något vapen med samma ”bomdata” som dessa (jfr kapitel 2).

För att försöka få fram uppgifter om var Haparandavapnet och den tillhörande ammunitionen fanns bestämde PU sig för att försöka bistå polis och åklagare som handlade utredningen kring Mockfjärdsrånet, så att brottet kunde klaras upp.

Under denna tid inhämtades också ett skriftligt yttrande från SKL angående Mockfjärdskulan. SKL:s meddelande, som utfärdats den 18 april 1989, lyder på följande sätt:

> I utredningen av mordet på statsminister Olof Palme anses en kula som tillvaratagits efter ett rån den 27 oktober 1983 i Mockfjärd, ha visst intresse. Kulan utgörs av en s.k. metal piercing kula och överensstämmer med den typ av kulor som anträffats efter mordet. Vid jämförande undersökningar med avseende på spårdetaljer mellan mordkulorna och kulan från rånet har inte påvisats några detaljer som skulle visa att kulorna utskjutits ur samma vapen. Fråga har uppstått om rånarkulan är i kalibern .38 eller kalibern .357.
>
> I anledning härav får laboratoriet meddela att kulan anträffad i Mockfjärd är delad genom att manteln skilts från blykärnan och att manteln och blykärnan lidit materialförlust. Tillsammans väger delarna 8,75 g. Winchesterkulor av aktuellt utförande har tillverkats i kaliber .38 Spec. och .357 Magnum. Enligt uppgift från tillverkaren har kulorna i kaliber .357 Magnum endast tillverkats med kulvikten 158 grains (ca 10,2 g), medan kulorna i kaliber .38 Spec. tillverkats med kulvikten 150 grains (9,7 g). Det är således inte möjligt att avgöra om kulan från Mockfjärd hört till en patron i kaliber .38 Spec. eller till kaliber .357 Magnum.

Härefter höll PU förhör med ett 20-tal personer som kunde tänkas ha upplysningar att lämna. Flera av dessa hördes vid upprepade tillfällen.

I månadsskiftet maj-juni 1989 underrättades PU av chefsåklagaren i Borlänge Christel Anderberg om att hon beslutat begära Lasse A häktad som på sannolika skäl misstänkt för grovt rån i Mockfjärd den 27 oktober 1983. Den 5 juni 1989 häktades Lasse A av Leksands tingsrätt, varefter han begärdes utlämnad från Finland. I september 1989 beslöt myndigheterna i Finland att han skulle utlämnas och han kom att sitta häktad i Falun under ca en månads tid. Därefter bestämde

åklagaren att han i brist på bevis skulle friges. Under tiden då Lasse A väntade på ett beslut i utlämningsfrågan och då han satt häktad förhördes han vid fem tillfällen av PU. Han vägrade att säga något om vapnet men vid det sista förhöret hänvisade han till en av sina bröder.

Brodern, Harri A, som hade häktats för ett annat brott i slutet av oktober 1989, förhördes därefter vid flera – åtta – tillfällen under de drygt två månader han var frihetsberövad. Harri A, som tidigare dömts för brott och bl.a. suttit frihetsberövad på Säters sjukhus (en psykiatrisk klinik) vid flera tillfällen, berättade att Haparandavapnet sålts vidare av en nu mördad man vid namn Veikko S. Han hade sålt det till en person som skulle vara narkoman. För att avslöja namnet på köparen begärde Harri A ersättning i skilda former. Från början krävde han straffrihet för de brott som han eventuellt gjort sig skyldig till genom att ta befattning med Haparandavapnet och för den stöld han vid det aktuella tillfället satt häktad för. Därefter krävde han 100 000 kr och namnbyte i ersättning. Härutöver ville han bli överflyttad från Haparandafängelset, där han vid tillfället var placerad, till häktet i Västerås. PU begärde i anledning härav hos Kriminalvårdsstyrelsen att Harri A skulle förflyttas till Västerås. Han flyttades till häktet i Västerås den 3 januari 1990, en dag innan han skulle frisläppas. Harri A förelades vid ankomsten till Västerås en skriftlig utfästelse daterad den 2 januari 1990 och undertecknad av chefen för rikskriminalen Tommy Lindström samt spaningschefen Hans Ölvebro. Utfästelsen innehöll allmän information om den utfästa belöningen med följande tillägg : ”Den av Eder begärda summan 100 000 kr utbetalas därest Edra upplysningar leder till en identifiering av mordvapnet.” Harri A krävde emellertid kontant betalning i förskott.

Under 1990 fortsatte utredningen i ärendet. Nya undersökningar företogs och ytterligare förhör hölls utan att åtgärderna ledde till något mer konkret resultat.

I september 1990 sammanträffade bland andra Hans Ölvebro och en utredningsman med Harri A på nytt. Harri A förevisades vid tillfället 100 000 kr i 1000 kr-sedlar som han skulle få direkt efter att PU hunnit kontrollera hans uppgifter om vapenköparen. Harri A ville dock ha pengarna direkt och dessutom ett svenskt medborgarskap. Som ett alternativ erbjöds han ett förskott på summan under tiden hans uppgifter kontrollerades. Harri A vägrade gå med på erbjudandet.

Fortsatt utredning. PU har fortsättningsvis kontinuerligt utrett ärendet.

Flera kulor från provskjutningar som de aktuella personerna påstod sig ha gjort med Haparandavapnet-Mockfjärdsvapnet har undersökts av SKL men visat sig vara av annan ammunitionstyp än den i utredningen aktuella.

PU har i två omgångar under november 1991 respektive juni 1992 genomfört bottenundersökningar i Flosjön i Dalarna efter det att uppgifter inkommit om att Haparandavapnet-Mockfjärdsvapnet skulle ha slängts där. Uppgifterna härrörde dels från en anonym uppgiftslämnare, dels från Lasse A, som pekat ut en plats som han påstod att vapnet kastats från. Eftersom bottenförhållandena var goda borde man med den använda sökmetoden sannolikt ha funnit en revolver om det funnits någon. Någon revolver dök dock inte upp i det avsökta området.

Uppgifter har framkommit som pekar på att det var Lasse A och två andra identifierade personer, Seppo T (bror till en kvinna som varit sammanboende med en annan av bröderna A) och en person kallad ”Raggar-Lasse”, som begick Mockfjärdsrånet. ”Raggar-Lasse” hade begärts häktad för rånet i nära anslutning till detta men häktningsframställningen avslogs.

Seppo T har i december 1997 på eget initiativ lämnat uppgifter till PU om att han fram till hösten 1985 haft Mockfjärdsvapnet och ammunition till detta i sin besittning och att han vid denna tid sålt vapnet till Christer P. Eftersom försäljningen av vapnet och ammunitionen enligt Seppo T utgör brottslig gärning har han inte närmare velat berätta om händelsen trots att han upplysts om gällande preskriptionsregler. Han har hänvisat till att han möjligen kan berätta mera öppenhjärtigt efter det att Mockfjärdsrånet preskriberats.

Seppo T nämnde även att han på Kumla-anstalten delat cell med en Gösta P och att denne var bekant med Christer P. PU har härefter kartlagt var respektive under vilken tid de tre vistats på anstalt och förhört Gösta P. Kartläggningen, som skedde i februari 1998, gav vid handen att samtliga suttit på Kumla-anstalten under perioden den 7 juni – 3 oktober 1982. Gösta P uppgav under förhöret, som ägde rum i december 1997, att han kände Christer P ganska väl men att namnet Seppo T var helt okänt för honom.

Rånet i Mockfjärd preskriberades den 27 oktober 1998. Vår granskning har sträckt sig fram till ungefär den tidpunkten. Så långt hade cirka 150 förhör hållits i ärendet. Utredningen i detta avsnitt har emellertid fortsatt med tidvis stor intensitet.

3.2.5 S-vapnet

S-vapnet[8] är ett av de 13 vapen av ”rätt” typ som var anmälda som stulna eller förkomna vid tiden för mordet på Olof Palme.

I ett ej daterat spaningsuppslag finns uppgifter om att en revolver Smith & Wesson stulits vid ett inbrott 1977. Av en anteckning på uppslaget framgår att detta fogats till utredningen i april 1986. I uppslaget finns också en kopia av brottsanmälan intagen. Av denna framgår att inbrottet ägde rum i Jens S:s lägenhet i Stockholm den 17 december 1977. Vid inbrottet tillgreps bl.a. en revolver Smith & Wesson .357 Magnum och femton ”skott”.

I mars 1989 kontaktade en man som ville vara anonym PU. Mannen berättade att han ca tio år tidigare begått ett inbrott i en lägenhet på en viss adress i Stockholm. På dörren hade namnet S varit angivet. Mannen hade där tillgripit en revolver och ammunition till denna. Revolvern med ammunition hade han därefter sålt till Håkan A som nu var död.

Till PU hade så tidigt som den 4 mars 1986 kommit in ett annat tips om Håkan A. Det var en pensionerad polis som berättat att han i en utredning förhört Håkan A, även kallad ”tavelskojaren”. Denne skulle enligt uppgift inneha en .357 Magnum-revolver och vara kompis med knarkförsäljaren Gösta A. I anledning av detta tips hade PU i mitten av mars 1986 inhämtat uppgifter om att såväl Håkan A som Gösta A varit frihetsberövade vid tiden för mordet på Olof Palme.

I mitten av oktober 1989 förhörde PU Björn S. Björn S berättade att han 1983 eller 1984 köpt en Smith & Wesson .357 Magnum-revolver av Håkan A. Denna händelse tidsbestämde han senare till 1978-79. I samband med köpet hade Håkan A berättat att revolvern kom från USA och inte var stulen vid något inbrott i Sverige. Björn S hade senare införskaffat ammunition till vapnet men mindes inte av vilken typ denna varit. Vapnet hade haft en sex tums-pipa, varit svartfärgat och haft kolvplattor av mörkt material. Vid ett tillfälle när en Lasse H, som nu var avliden, varit närvarande hade Björn S suttit och lekt med vapnet. Ett skott hade gått av, penetrerat Lasse H:s skoklack och därefter träffat taket. Björn S trodde att kulan fortfarande satt kvar i taket hemma hos honom. Efter en tid hade Björn S sålt tillbaka vapnet till Håkan A.

Därefter började PU att närmare utreda stölden av S-vapnet.

I oktober 1989 besöktes Björn S:s bostad. Det konstaterades därvid att det dels fanns ett märke i golvet, dels ett hål i taket där en kula eventuellt kunde ha gått in. Någon kula anträffades dock inte vid detta

[8] S-vapnet är uppkallat efter den legale ägaren. Namnet skrivs inte ut här.

undersökningstillfälle, varför Björn S tillfrågades om poliserna fick återkomma och göra ett nytt försök att påträffa den eventuella kulan.

Vid samma tid förhördes Jens S. Han berättade att det var hans far som hade licensen för vapnet, som hade inköpts 1954. 1974 hade Jens S erhållit förvaringslicens för det. Vapnet var en svartoxiderad Smith & Wesson .357 Magnum, Highway Patrolman med sex tums-pipa. Jens S mindes inte vilken typ av ammunition som stulits vid inbrottet.

Vid ett par kompletterande förhör med Jens S i slutet av oktober 1989 framkom ytterligare uppgifter, bl.a. att Jens S provskjutit vapnet på ett visst ställe i västra Sverige och att vapnet när det tillgreps låg i ett blixtlåsförsett mörkbrunt spräckligt fordral med teddyfoder inuti. Jens S överlämnade också flera fotografier och diabilder på vapnet.

Under slutet av 1989 och början av 1990 kartlades Håkan A:s bekantskapskrets, varvid ett tiotal personer – alla utom en dömda för brott – förhördes vid ett eller flera tillfällen. Det framgick därvid att det i denna krets var allmänt känt att Håkan A handlade med illegala vapen, främst pistoler och revolvrar, många insmugglade från USA. Flera av de hörda hade sett en eller flera revolvrar av aktuell typ hemma hos Håkan A. En person uppgav att han 1982 av Håkan A köpt en insmugglad .357 Magnum som beskrevs som ”rostfri”. Vapnet hade 1985 kastats i vattnet vid Galärvarvet i Stockholm. En annan person kände till att Håkan A överlämnat en Smith & Wesson .357 Magnum, troligen från Florida, till en person som i början av 1980-talet vådasköt sig själv till döds med revolvern.

I januari 1990 företogs en registerslagning beträffande Håkan A. Denne hade mycket riktigt avlidit 1988.

Sommaren 1990 undersökte PU den plats i västra Sverige där Jens S provskjutit revolvern. Härvid anträffades tre kulor som Jens S uppgav var från den övningsammunition som han använt. Kulorna skickades omgående till SKL för undersökning. I sakkunnigutlåtande daterat den 8 mars 1991 konstaterade SKL att de insända kulorna var av typen Wadcutter i kaliber .38 och att det inte var meningsfullt att jämföra spår i blykulor med spår i en kulas mantlade delar. Eftersom det på de s.k. OP-kulorna endast fanns användbara spår i den kopparmantlade delen fick frågan om de tre kulorna utskjutits ur samma vapen som ”OP-kulorna” lämnas öppen.

I oktober 1992 följdes den tidigare nämnda uppgiften om en person som vådaskjutit sig till döds upp av PU. Efter en del utredningsåtgärder lyckades man få fram att mannen begått självmord på julafton 1984. Han hade skjutit sig med en Smith & Wesson .357 Magnum, modell 581, med ett visst tillverkningsnummer. Av utredningshandlingarna framgick att det inte hade gått att spåra varifrån vapnet kom. Vid en

slagning i det centrala vapenregistret konstaterades att vapnet inte var anmält stulet eller förkommet.

I november 1992 skickade PU via Interpol en förfrågan till USA om den på julafton 1984 beslagtagna revolvern. I förfrågan angavs att det fanns skäl att anta att revolvern smugglats från USA till Sverige och i anledning därav önskade PU få veta var i USA som vapnet tillverkats, till vilken återförsäljare det sålts, huruvida återförsäljaren kunde ange vem som köpt vapnet samt om vapnet var anmält stulet eller förkommet i USA. Samma månad erhöll PU från USA svaret att ifrågavarande serienummer var ogiltigt. Serienumret skulle återfinnas på kolven och om detta avlägsnats eller ändrats gick vapnet inte att spåra.

Härefter fick PU via polisen i det distrikt där självmordet ägt rum och via SKL, som förvarade vapnet, fram ett nytt nummer. Efter en ny förfrågan till USA erhölls i januari 1993 svaret att vapnet spårats till en vapenhandlare i Texas. Vapnet hade den 7 april 1982 sålts till svensken Lars S, vars födelsenummer angavs. I oktober 1993 förhörde PU Lars S. Denne berättade att han varit anställd vid ett rederi och arbetat på en båt som gick till USA. Vid ett tillfälle hade det uppstått ett problem med båten och Lars S hade då stannat i USA under en tid. Under denna tid – 1982 – hade han köpt ifrågavarande vapen i Brownsville, Texas. Härefter hade han råkat ut för en bilolycka och fått flygas hem till Sverige. Vapnet hade då blivit kvar i USA.

Den 9 november 1993 – fyra år efter det att PU inspekterat och undersökt det eventuella kulhålet i taket på Björn S:s lägenhet – beslöt kammaråklagaren Per-Erik Larsson att husrannsakan skulle äga rum i Björn S:s lägenhet i syfte att eftersöka och säkra en kula utskjuten från en revolver Smith & Wesson .357 Magnum. Att åtgärden aktualiserades vid denna tidpunkt har av spaningsledningen förklarats med att det var fråga om en ingripande åtgärd, innefattande rivningsarbeten flera våningar upp. Någon husrannsakan och därmed åtgärd av det slaget kom emellertid aldrig till stånd. Däremot framgår att Björn S besöktes i mitten av december samma år. Han berättade då att vådaskjutningen inträffat minst ett par år före mordet. Björn S, som varit sjuk efter en hjärnblödning, uppgav att han i samband med att han tillfrisknat något kommit fram till att vapnet som använts vid vådaskjutningen varit en automatpistol kaliber .45. Den Smith & Wesson-revolver som han köpt av Håkan A och som han sedan lämnat tillbaka hade varit ny och kommit direkt från USA. Den som levererat vapen till Håkan A var en av två bröder, som var välkända i vapensmugglarsammanhang.

Den senaste utredningsåtgärden som vidtagits i avsnittet är en undersökning som gjorts av Tekniska roteln på grundval av ett fotografi på S-vapnet. Ändamålet med undersökningen var att bl.a. fastställa

fabrikat och modell på vapnet. KKT, som kontaktat Smith & Wessons generalagent i Sverige, Anders Lexne, för ett expertutlåtande, konstaterade att vapnet var en Smith & Wesson modell 28 Highway Patrolman med sex tums – 15 cm – pipa i kaliber .357 Magnum av äldre tillverkning.

3.2.6 Linköpingsvapnet

Linköpingsvapnet är ett av de tretton vapen av ”rätt” typ som var anmälda som stulna eller förkomna vid tiden för mordet på Olof Palme.

I ett spaningsuppslag som är odaterat, men förmodligen upprättat under mars månad 1986, finns uppgifter om att en revolver Smith & Wesson kaliber 357 med hölster och rem stulits vid ett inbrott i Linköping den 15 juli 1980.

Under ett annat spaningsuppslag, även det odaterat, finns en förundersökning mot flera personer rörande bl.a. revolverstölden i Linköping registrerad. Av denna framgår att det vid ett inbrott någon gång under tiden 15 – 17 juli 1980 hemma hos kaptenen Lars H stulits bl.a. tre vapen. Ett av dessa var en revolver Smith & Wesson .357 Magnum. Ett hölster och en rem till vapnet hade också stulits liksom 150-200 patroner av okänt fabrikat.

I november 1988 började PU utreda stölden av detta vapen. Härvid förhördes en av de i förundersökningen misstänkta personerna, Anders F. Denne uppgav att han efter stölden sålt revolvern till en man i Norrköping för 2000 kr. Anders F mindes inte namnet på mannen men hänvisade till en kvinna som kanske kände till namnet. Kvinnan hördes men kunde inte lämna några upplysningar i saken.

Av utredningsanteckningar daterade den 18 maj 1989 framgår att PU vid en kontroll i de s.k. OP-pärmarna hittat en notering under nr OP 337 om att en revolver Smith & Wesson kaliber .357 med tillverkningsnummer 209711 – dvs. Linköpingsvapnet – undersökts av KKT och SKL.[9] OP 337 var knutet till ett uppslag, som innehöll en notering om att Peter E gripits för olaga vapeninnehav den 10 november 1986, att revolvern tagits i beslag och att SKL konstaterat att revolvern inte kunde vara aktuell i mordutredningen avseende Olof Palme. Utredningsmannen har i anteckningarna särskilt noterat att det varken av anmälan mot Peter E, av KKT:s protokoll eller av SKL:s utlåtande

[9] De s.k. OP-pärmarna är särskilda pärmar som sammanställts av KKT och som rör de undersökningar av vapen och kulor som företagits i utredningen av mordet på Olof Palme. OP-pärmarna finns idag hos Palmegruppen.

framgår vilken typ av ammunition som fanns i vapnet vid beslaget eller som vapnet provskjutits med.

Till utredningsanteckningarna fogades såväl anmälan, KKT:s protokoll som SKL:s utlåtande. SKL:s utlåtande är daterat den 22 april 1987. Av utlåtandet framgår att man mottagit två kulor och två hylsor från en provskjuten revolver och att ”Kulorna jämfördes med de kulor som tillvaratagits på mordplatsen. Liksom dessa kulor hade de nu insända kulorna märken efter fem högervridna bommar med bredden 2,4 – 2,5 mm. Några överensstämmelser beträffande mikroskopiska detaljer iakttogs inte. Inget talade för att mordplatskulorna och de nu insända kulorna skjutits ut ur samma vapen. Det insända kul- och hylsmaterialet jämfördes även med kulor och hylsor som tidigare registrerats enligt FAP 446-1. Inte heller härvid påvisades några överensstämmelser.”

I mitten av oktober 1989 förhördes Lars H, som ägde vapnet vid inbrottet, vid två tillfällen. Denne berättade att han erhållit meddelande om att vapnet anträffats men att han inte haft några anspråk på att få tillbaka det eftersom han erhållit ersättning för vapnet från ett försäkringsbolag. Rörande vapnet uppgav han att det varit svart eller blånerat och haft bruna kolvplattor. Han kunde inte uppge piplängd men beskrev pipan som ”lång”. Beträffande ammunitionen som stulits berättade han att det bl.a. försvunnit en ”mycket stark” sort. Dessa patroner, som varit ca 40 st., beskrevs utseendemässigt och Lars H berättade att de varit förpackade i gula askar, troligen med en röd bård och försedda med texten ”super X”. Vid en förevisning av olika sorters ammuntionsaskar pekade Lars H ut den typ av ask som ammunitionen Winchester Metal Piercing .357 Magnum sålts i före 1980. Lars H berättade att han köpt ammunitionen tillsammans med revolvern, troligen i början av 1970-talet, i en vapenaffär utanför Linköping.

I mitten av oktober 1989 skickade PU också över de tidigare undersökta kulorna som förvarades hos KKT till SKL för blyisotopsundersökning. Resultatet synes ha varit negativt, dvs. kulorna visade ingen överensstämmelse med dem som upphittats på mordplatsen.

I början av december 1989 inhämtade PU hela förundersökningen mot Peter E rörande olaga vapeninnehav. I denna fanns en kopia av det undersökningsprotokoll från KKT som PU sedan tidigare hade tillgång till. På kopian i förundersökningsprotokollet fanns ett tillägg som saknades på PU:s kopia. Tillägget löd ”I stötbotten på patronerna finns texten ‘W.W Super, 357 Magnum’. Patronerna har förbrukats vid provskjutningen. Patronerna är tillståndspliktiga enligt § 5 vapenlagen.”. KKT har således gjort tillägget om ammunitionstyp vid ett senare tillfälle än då protokollet upprättades och expedierades första gången.

I början av december 1989 skickade PU vidare en ny begäran om provskjutning till SKL. I denna refereras till ett samtal som PU haft med SKL. Det hade därvid diskuterats att vapnets pipa vid det tidigare undersökningstillfället bar uppenbara spår av en inte yrkesmässigt utförd förkortning av densamma.

Vid denna tid försökte PU via vapenlicensen, vapenkortet och innehavaren av den vapenaffär där vapnet inköpts, få fram uppgifter om vapnets ursprungliga piplängd. Detta lyckades emellertid inte.

Inte heller kunde man via Peter E få fram några uppgifter om vapnets ursprungliga piplängd eftersom denne mördades vid denna tid – i december 1989.

Efter vissa problem med att få fram vapnet undersöktes detta av SKL. I ett sakkunnigutlåtande, daterat den 12 november 1990, konstaterade SKL att revolvern förändrats från sitt ursprungsskick på så sätt att pipan, som sannolikt ursprungligen haft en piplängd om sex tum, kapats till en återstående längd om 11 cm och att kornet och kornfoten därigenom avlägsnats. Slutsatsen som SKL drog efter ny provskjutning med vapnet och den därefter vidtagna mikroskopiska undersökningen av kulorna var att det vid en jämförelse med ”OP-kulorna” inte iakttagits ”några överensstämmelser beträffande mikroskopiska detaljer. Inget talade således för att de kulor som tillvaratagits på platsen för mordet på Olof Palme har utskjutits ur det insända vapnet, åtminstone inte efter det att vapnet ändrats till sitt nuvarande skick”.

De sista registrerade utredningsåtgärderna i avsnittet företogs i september 1994. Då kontaktades Peter E:s änka. Hon berättade att hon 1986 inte kände Peter E – de hade träffats senare – utan hänvisade till en annan kvinna som då haft sällskap med denne. PU identifierade kvinnan men tog såvitt framgår aldrig kontakt med henne.

Det rör sig således om ett identifierat och återfunnet vapen, vars pipa emellertid vid något tillfälle kapats. I det skicket kan vapnet inte ha använts vid mordet. Däremot kan det inte uteslutas att det i sitt ursprungliga skick använts vid mordet. Detta kan emellertid numera inte längre utredas.

3.3 Inhämtande av utrikespolitisk sakkunskap. UD:s roll i mordutredningen

Av utredningsmaterialet framgår att PU vid skilda tillfällen anlitat UD för åtgärder och bedömningar, liksom att uppslag influtit via UD. Den

roll UD spelat i mordutredningen framträder dock med större tydlighet i det relativt omfattande material som UD samlat i ärendet.[10] Kommissionen har gått igenom detta material och även inhämtat upplysningar från UD-tjänstemän m.fl. Sammantaget framgår följande om hur samarbetet mellan PU och UD fungerat genom åren.

3.3.1 Allmänt

Kabinettssekreteraren Jan Eliasson, som vid tiden för mordet var chef för UD:s politiska avdelning, insåg under de första dagarna efter mordet att en apparat inom UD skulle behöva tillskapas för att ta emot en inkommande tipsflod. För detta ändamål kallade han till sig kanslirådet Nils G Rosenberg, som bl.a. handhade krigsmaterielfrågor och kontakterna med polis och säkerhetspolisen. Nils G Rosenberg tillfrågades om han kunde ta på sig uppgiften att samla alla tips rörande mordet. Han accepterade och Jan Eliasson gav därefter samtliga anställda inom UD direktiv om att alla sådana tips skulle gå via Nils G Rosenberg, eftersom han ansåg att det var oerhört viktigt med en helhetssyn på materialet. Jan Eliasson följde själv arbetet noggrant och kom med många förslag och idéer om vad som borde göras. Nils G Rosenberg vidarebefordrade samtliga tips till Palmeutredningen.

Samtidigt kom länspolismästaren Hans Holmér att till sig knyta den förre ambassadören Sverker Åström som rådgivare i utrikespolitiska frågor.

Under det första utredningsåret skedde mordutredningens samarbete med UD därför dels via UD:s politiska avdelning och den där utsedde sambandsmannen, Nils G Rosenberg, dels via Sverker Åström.

[10] Materialet består till största delen av tips till utlandsmyndigheterna som vidarebefordrats till UD, svar från UD i anledning av dessa tips och förfrågningar från PU till UD och utlandsmyndigheterna med begäran om t.ex. analyser eller biträde vid kontakt med utländska myndigheter. Tipsen har vidarebefordrats till PU samma dag som de har nått UD. Utöver tips och förfrågningar finns promemorior upprättade inom UD och meddelanden till och från PU. Handlingarna är samlade i tolv pärmar på avdelningen UMK (utrikesministern med kansli). Ett likaledes tämligen omfattande material finns också i UD:s arkiv. Där finns även handlingar rörande internationell rättshjälp från den enhet som handlägger frågor av det slaget. Även dessa handlingar innehåller ställvis uppgifter av intresse för granskningen av mordutredningen. – Allmänt sett kan sägas att UD-materialet i det berör enskilda utredningsuppslag dubblerar sådant som finns hos PU; i enskildheter kan det dock tillföra sakupplysningar. – UD-materialet är välordnat men inte lätt överskådligt.

3.3.2 Uppdrag till förre ambassadören Sverker Åström

Allmänt om Sverker Åströms uppdrag

Sverker Åström var yrkesdiplomat och hade tjänstgjort som ambassadör och kabinettsskreterare vid UD. Vid mordtillfället 1986 var han pensionerad; sin senaste befattning som svensk ambassadör i Paris hade han lämnat 1982. Han hade, enligt vad han uppgav då han hördes inför Juristkommissionen (den 10 mars 1987) inte därefter haft några uppdrag för UD. Däremot hade han ibland biträtt Olof Palme, bl.a. i samband med det tal Olof Palme i oktober 1985 hade hållit vid FN:s 40-årsjubiléum. Han hade också haft ett uppdrag av diplomatisk karaktär för statsrådet Birgitta Dahl. Han berättade inför Juristkommissionen vidare att han sedan tre år, dvs. med början 1984, disponerade ett tjänsterum i Rosenbad, i statsministerns kansli.

Sverker Åström kontaktades kort efter mordet av förlagsdirektören Ebbe Carlsson, som frågade om han kunde tänka sig att bli Hans Holmérs rådgivare i utrikespolitiska frågor. Han kände Holmér sedan tidigare. Bl.a. hade han under sin tid som Parisambassadör vigt Holmér då denne gifte sig i början av åttiotalet. Han sammanträffade därefter måndagen den 3 mars med Ebbe Carlsson och Hans Holmér. Mötet utmynnade i att Sverker Åström skulle författa en promemoria om vilka utländska grupperingar som kunde vara av intresse för mordutredningen.

I samband med denna förfrågan tog Sverker Åström kontakt med UD och efterhörde departementets inställning till det föreslagna uppdraget. UD hade inget att erinra. Samtidigt hade UD som framgått vidtagit vissa dispositioner i anledning av mordet och utsett kanslirådet Nils G Rosenberg till sambandsman. Det beslöts att Sverker Åström skulle ha kontakt med Nils G Rosenberg i sitt uppdrag.

Sverker Åström träffade den 5 mars Hans Holmér i polishuset och överlämnade den promemoria som han utlovat dagen innan. Vid mötet närvarade även Nils G Rosenberg.

I samband med att Hans Holmér engagerade Sverker Åström frågade han denne om han offenligt kunde uppge Åström som sin utrikespolitiske rådgivare, vilket denne medgav.[11] Arrangemanget varade så länge Hans Holmér kvarstod som spaningsledare, dvs. till februari 1987.

[11] I Juristkommissionens utfrågning diskuteras en presskonferens där Sverker Åström hade presenterats som en komponent i spaningsorganisationen. Sverker Åström sade sig ha reagerat mot detta och att den som framställt saken så, fullständigt hade missuppfattat situationen.

Sverker Åström har i samtal med såväl Juristkommissionen som med oss framhållit att han uppfattade uppdraget som icke officiellt och grundat på rent personliga förhållanden. Han uppbar aldrig någon ekonomisk ersättning. Han har samtidigt framhållit att han höll UD underrättat om allt han företog sig inom ramen för uppdraget och i allmänhet lät sig åtföljas av någon representant från UD vid sina sammanträffanden med Hans Holmér. Inför Juristkommissionen tillfrågades Sverker Åström på vems uppdrag han arbetat eller bedrivit sin verksamhet. Han svarade att det hade rört sig om en rent personlig relation mellan Hans Holmér och honom själv, han hade med tanke på det extraordinära läget tyckt att det varit självklart att göra Hans Holmér den tjänsten. Han tillade att det varit lika självklart att inte utföra uppdraget annat än i ständig kontakt med UD.

Sverker Åströms promemorior är upprättade och instämplade vid UD. Även i andra handlingar från UD framstår Sverker Åström som en del av departementet. Det finns anledning att tro att han uppfattades så av personer han själv var i kontakt med i sammanhanget. Vid ett tillfälle togs kontakter med ett antal främmande stater med anhållan om biträde i utredningsarbetet. Detta beskrevs av Sverker Åström på följande sätt då denne utfrågades av Juristkommissionen:[12]

> --- jag tog initiativet till att säga till UD:s ledning att, även om det skulle vara ett mycket extraordinärt handlingssätt, så ska vi göra så att vi kallar upp en rad olika ambassadörer. Vi valde ut engelsmannen, fransmannen, amerikanen, ryssen, västtysken och Italien, jag tror att det var dom. Ungefär sex-sju ambassadörer och kallade upp dem i tur och ordning. Och jag var närvarande de flesta av dom mötena. Och sa till dom det att nu gör vi en väldigt ovanlig diplomatisk demarche hos er, men ärendet är också ovanligt, för vi har inte haft så mycket statsministrar mördade i Sverige. Och vi ber nu er att vidarebefordra till er regering att alla dom upplysningar som ni har från era hemliga tjänster, hemliga eller inte hemliga tjänster, kan inhämta om det här, som har någon som helst relevans för den här utredningen, vill vi gärna att ni vidarebefordrar till oss.

Av dokumentationen hos UD framgår att det i åtminstone ett antal fall var Sverker Åström som tog emot de svar som inkom och att han därvid synes ha uppfattats som den svenska regeringens/mordutredningens representant. (Om resultatet av initiativet, se nedan.)

Kontakterna med mordutredningen skedde enligt vad Sverker Åström uppgivit med Hans Holmér ensam. Vid två tillfällen kom han dock att delta i möten med spaningsledningen. Ett av mötena var av social karaktär och inkluderade även andra medarbetare till Hans

[12] Juristkommissionens utfrågning med Sverker Åström den 10 mars 1987.

Holmér. Det andra var ett ledningsgruppsmöte den söndag som föregick ”operation Alfa”. Vid ett tillfälle sammanträffade han på Hans Holmérs initiativ med dåvarande förundersökningsledaren K.G. Svensson. Vid ett annat tillfälle tog han själv kontakt med statssekreteraren Harald Fälth vid Justitiedepartementet, för att efterhöra hur regeringen tänkte besvara en interpellation i riksdagen, där en fråga om Sverker Åströms roll i utredningen rests.

Enligt Sverker Åström hade UD problem med samarbetet med säkerhetspolisen. Hans Holmér ordnade i samband med det ovan nämnda mötet den 5 mars så att Sverker Åström och Nils G Rosenberg skulle få träffa tjänstemän vid säkerhetspolisen för att diskutera utländska grupperingar av intresse. Initiativet utföll mindre väl; Sverker Åström mottogs av en som han uppfattade det okunnig och ointresserad tjänsteman. De bemöttes med oginhet. Saken togs sedermera upp med säkerhetspolisens chef Sven-Åke Hjälmroth, som framförde en ursäkt. Enligt Sverker Åström hade förhållandet mellan UD och säkerhetspolisen länge varit dåligt. Särskilt dåligt hade det varit under den tid Sverker Åström varit kabinettssekreterare vid UD, bl.a. på grund av att dåvarande rikspolischefen Carl Persson, i samband med att Sverker Åström 1972 tillträde sin tjänst, till Olof Palme anmält att säkerhetspolisen bedömde att Sverker Åström själv utgjorde en säkerhetsrisk.

Sverker Åströms promemorior m.m.

Den promemoria Sverker Åström upprättade efter den första kontakten med Hans Holmér och Ebbe Carlsson har i huvudet texten ”Utrikesdepartementet Politiska avdelningen” och rubriken ”Promemoria 1986-03-04. För Hans Holmér efter samtal kvällen den 3 mars”. Den har i övrigt följande lydelse.

> Möjligheten att mordet begåtts av representant för utländsk grupp – lejd mördare eller fanatisk medlem – måste givetvis studeras noggrant. Här några tankar.
>
> 1. Några alternativ bör rimligen studeras
>
> Det är svårt att tänka sig någon stat eller grupp i *Österuropa* (utom Jugoslavien) eller *Latinamerika*. Några reservationer bör dock göras. För contras i Nicaragua var Palme uppenbarligen en fiende men att denna grupp, i hög grad och helt synligt styrd av amerikanska intressen, skulle företa ett terrordåd fjärran från den egna regionen är inte sannolikt.
>
> Pinochets anhängare i och utanför *Chile* såg naturligtvis i Palme en motståndare. Men att de nu skulle gripa till vapen är högst osannolikt.

Gäller detsamma Castros fanatiska och talrika motståndare. De är helt medvetna om Palmes och Sveriges nära kontakter med Cuba, bl.a. syftande till att, förmodar jag, om möjligt åstadkomma ett rimligare förhållande mellan Cuba och USA. Saken bör noga prövas.

Afrika liksom *Asien* österut fr.o.m. Pakistan kan väl rimligen uteslutas. Möjligen bör beaktas att sikherna i Palmes vänskap med fru Gandhi och hennes son, nuvarande premiärministern nog var minst sagt ovänskapligt inställda till Palme.

Endast i ett fall har man från utländskt ansvarigt håll antytt att annan stat skulle ligga bakom. Det gäller ett för utländsk publik avsett Tassmeddelande den 2 mars och en artikel följande dag av känd författare, vari USA i beslöjade ordalag utpekas.

Tills vidare får detta ondsinta misstänkliggörande nog anses vara framkallat av en i Sovjet nästan automatisk polemisk – propagandistisk reflex. (Det är förvånande att inte någon svensk journalist i Moskva tagit fatt i saken och bett om bevis.)

Återstår *Västeuropa*, *Medelhavsområdet* och *Asien* västerut fr.o.m. Iran.

2. Av *västeuropeiska terrorgrupper* är det väl egentligen bara Röda arméfraktionen som kan tänkas även om både CCC och Action Directe bör nämnas i sammanhanget.

Motiv för RAF finns i form av en säkert kvarstående indignation över utlämnandet av en tysk terrorist 1975 (som bl.a. ledde till attentatförsöket mot Anna-Greta Leijon).

3. Den *kroatiska* gruppen Ustasja har bevisligen begått flera terrordåd och kan tänkas ha ett motiv att skada Sverige och Palme. Ambassadmördaren fick nyligen genom beslut av regeringen strafftiden tidsbestämd (i sak, antar jag, nedsatt). Bara för någon vecka sedan tog regeringen ett annat beslut, innebärande att mannens rörelsefrihet under fängelsetiden begränsas.

Det förra beslutet väckte tydligen besvikelse både hos jugoslaviska regeringen och hos vissa kroatiska grupper. Att regeringen i Belgrad skulle ha beordrat våldsanvändning är väl uteslutet. Men möjligheten att kroatisk oppositionsman eller – grupp – står bakom måste fasthållas.

Dock märkes den viktiga omständigheten att kroaterna veterligen inte begått terrordåd annat än mot egna landsmän (serber eller sådana kroater som accepterat regimen i landet).

Den *baskiska* organisationen ETA tvekar inte att använda våld, inne i Spanien men även i Frankrike. Mig veterligen har de inte begått våldsdåd i andra länder. Ett teoretiskt möjligt, men osannolikt motiv skulle kunna vara att Palme vid besök i Madrid talade mot användande av våld.

4. De *armeniska* flyktinggruppernas terrorverksamhet är väl känd. Den har mig veterligen uteslutande riktats mot turkiska liv och intressen. Att dessa grupper skulle vara inblandade här finns ingen rimlig anledning anta.

5. Den våldsamt reaktionära grupp, som kallar sig EAP och som leds från USA av en helt bisarr person, har riktat under åratal en våldsam kampanj mot Palme. Enligt uppgift är den inre disciplinen bland de unga avhängarna mycket hård och man tränas till fanatism, men om någon medlem har begått våldsbrott eller uttalat *hot* om detta, känner jag inte till. Det förefaller osannolikt. SÄPO bör veta.

6. *Kurderna* har organisationer som kämpar med våld. PKK, som i Sverige beräknas ha flera hundra medlemmar, är uttryckligen betecknad som terrororganisation enligt terroristlagen.

Vilka motiv skulle de kunna tänkas ha? Möjligen två, ett mera långsiktigt och ett mera omedelbart.

Det förra det allmänna förhållandet att de känner sig diskriminerade i Sverige. Hur starka sådana stämningar är och om någon antydan gjorts om våldsanvändning, bör väl SÄPO känna till.

Det höga straffet för den kurd som nyligen dömdes för mordet i Medborgarhuset måste uppenbarligen ha väckt starka känslor hos (vissa) kurder här. Åter gäller att SÄPO bör känna till hur diskussionen gått i de kurdiska kretsarna.

7. De mot Khomeini fientliga *iranska* flyktingarna är talrika och för ett aggressivt språk. Inga tecken finns som jag känner till att de är benägna begå våldsdåd.

8. Återstår *araberna*. Att någon av Arafat direkt beroende grupp skulle ligga bakom är närmast uteslutet. Arafat måste rimligen i hög grad ha uppskattat Palmes stöd åt de palestinska rättigheterna.

Men andra palestinier, Abu Nidal, Force 17 och de med Syrien samverkande grupperna, måste ha sett annorlunda på Palme. De har visat att de vill undanröja just moderata försvarare av Palestinas sak. Ett viktigt exempel är mordet på Sawali i Portugal för två år sedan.

Men det är ändå svårt föreställa sig att skulle vilja undanröja just Palme. Det skulle vara lika naturligt att vända sig mot Kreisky som också står för en kompromiss i Palestina. Om Kreisky gäller emellertid att han har speciellt nära förbindelser med Libyen och Khadaffi personligen. Detta kan skydda honom.

Det vore nog värt höra med österrikarna om Kreisky utsatts för hot eller attentatsförsök och i så fall från vilket håll.

Ett genomgående drag i den muslimska världen är *fundamentalismens* utbredning. Det gäller från Iran till Egypten. Här finns helt hänsynslösa

personer men något motiv som har avseende på Sverige är inte möjligt att skönja.

9. *Mordet förefaller väl förberett*. Rimligen bör även flyktvägarna ur landet ha varit planerade (låt vara att det är svårare att lämna Sverige obemärkt nattetid än dagtid). Om en utländsk person eller grupp är skyldig är det naturligt anta att mördaren sökt omedelbart lämna landet.

Jag antar att polisen utnyttjar Interpol och andra utländska kontakter för att den vägen söka få upp något spår. I den mån ambassaderna kan vara till någon nytta står UD uppenbarligen till tjänst.

10. Syftet med ovanstående punkter har varit att ange några möjligheter – för det fall att brottet över huvud har internationell anknytning. Min slutsats är närmast att inget omedelbart motiv kan identifieras, men att verkligt starkt de kurdiska och kroatiska alternativen i första hand bör noggrant studeras.

I UD:s material finns en samma dag av säkerhetspolisen upprättad promemoria, som Sverker Åström sedermera kommenterade. För sammanhanget bör även säkerhetspolisens promemoria återges.

Mordet på Olof PALME – en redovisning av vad som talar för respektive mot att en politisk organisation skulle ha utfört gärningen

1. Västtyska organisationer typ Rote Armee Fraktion

För
Västtysklands ambassad i Stockholm ockuperades år 1975. Den svenska regeringen under Olof PALME utvisade de ockupanter som överlevde den explosion som inträffade på ambassaden.

Två år senare greps medlemmarna i en grupp som planerade att kidnappa f.d. statsrådet LEIJON. De utländska medlemmarna i denna grupp utvisades bl.a. till Västtyskland av regeringen FÄLLDIN.

Mot
Mer än tio år har förflutit sedan ambassadockupationen. I LEIJON-ärendet var det en borgerlig regering som fattade utvisningsbesluten. Också denna händelse ligger långt tillbaka i tiden.

2. Jugoslaviska – kroatiska organisationer

För
Ambassadmördaren Miro BARESIC har under ett antal år fört en kamp för att få sitt livstidsstraff omvandlat till ett tidsbestämt straff. Regeringen har ända tills helt nyligen motsatt sig detta.

Det beslut som fattades under hösten 1985 innebar visserligen att straffet tidsbestämdes. Troligen hade dock BARESIC kalkylerat med att kunna friges tidigare än vad beslutet kom att innebära.

BARESIC och den grupp kroater som stöder honom har således ett motiv för gärningen.

Mot
BARESIC ser trots allt ett slut på sin fängelsevistelse. Ett avslöjande att han skulle ha något med mordet att skaffa skulle allvarligt försämra hans möjligheter att friges på halv eller två tredjedels tid.

Den grupp kroater som stöder honom är liten och det är tveksamt att de skulle våga offra sig för en sak som bara skulle förstöra för övriga kroater i Sverige.

3. PLO med undergrupperingar

För

– – –

Mot
Olof Palme har aktivt arbetat för ett erkännande av PLO och PLO-ledaren räknar sig som en personlig vän till Palme.

4. Mot PLO fientligt inställda palestinska grupper

För
Grupper som Abu Nidal och Abu Moussa betraktar Arafat som en förrädare och har vid flera tillfällen utfört mord mot PLO-företrädare. (T.ex. vid socialistinternationalens möte i Portugal.)

Palmes positiva attityd gentemot PLO skulle möjligen kunna göra honom obekväm i dessa mäns ögon.

Mot
De mot PLO fientligt inställda grupperna har inte någon anledning att gå till angrepp mot sekundära mål utanför den palestinska intressesfären.

Det har heller inte förekommit några kända attentat mot andra än israeler och Israels bundsförvanter samt de palestinier som stämplats som förrädare.

5. Militanta turk-kurdiska organisationer

För
Den svenska regeringen har genom sitt beslut den 10 december 1984 ”terroriststämplat” åtta medlemmar av organisationen PKK. De åtta PKK-medlemmarna har genom beslut ålagts restriktioner som de upplever vara förödmjukande.

Mordet på Cetin GÜNGÖR den 2 november 1985 har ytterligare spätt på debatten om dessa PKK-medlemmars eventuella knytning till terrorism och massmedias dessförinnan försiktiga hållning gentemot PKK har förbytts till en negativ attityd.

PKK har efter mordet på Cetin GÜNGÖR förbrukat sitt förtroendekapital och har inte längre något att förlora.

PKKs fördömande inställning till den svenska regeringen framgick redan före mordet på Cetin GÜNGÖR genom bl.a. olika massmediauttalanden från ledande PKK-företrädare. Hüseyin Y säger t.ex. i en SvD-intervju den 6 augusti 1985 att ”PKK tolererar inte att svenska myndigheter bekämpar Kurdistan med lögner. Vårt tålamod räcker två månader till. Därefter kommer vi att betrakta Sverige som fiende”.

I Helsingborgs Dagblad 850929 säger han: ”Palme har tagit avstånd från den kurdiska nationalismen, ett fritt Kurdistan och tvärtemot säger att problemen skall lösas inom de existerande gränserna”.

Den 15 februari 1984 tog PKKs politbyrå beslutet att samtliga förrädare skulle avrättas. PKK-medlemmars uttalande att Palme samarbetade med den turkiska regimen kan tolkas som att också han faller in under begreppet ”förrädare”.

Vid en husrannsakan den 2 mars 1986 hos en av de terroriststämplade kurderna anträffades en bok som bl.a. är en rapport om Palme och den svenska regeringen. Det kan på goda grunder antagas att utdrag ur denna rapport tillställts PKKs högsta ledning.

Cetin GÜNGÖRS mördare har vid förhör sagt att ”den svenska rasistiska regeringen samarbetar med MIT” (Den turkiska underrättelsetjänsten.)

De två mord i Sverige som PKK ligger bakom har utförts så att offren skjutits bakifrån.

Mot
En indikation på att PKK ligger bakom mordet skulle innebära kraftigt försämrade möjligheter för kurder att röra och uppehålla sig i Sverige.

PKK har i utlandet tidigare riktat sina attentat uteslutande mot egna avhoppare och andra oppositionella kurder.

Politiska gruppers modus operandi i samband med och efter mordattentat

Politiska grupper som planerar och utför attentat mot person väljer sina mål med stor omsorg.

Offren skall vara en person som inte bara gruppmedlemmarna utan också en större krets sympatisörer ska anse det vara motiverat att röja ur vägen. Exempel på sådana personer kan vara en diktator, en religiös ledare, en ”företrädare för militarismen”, ett ”hot mot världsfreden” e.dyl.

Gruppen dömer offret till döden och utser den eller de personer som ska genomföra operationen. Efter ett spaningsskede genomförs attentatet.

När attentatet är utfört är det viktigt för gruppen att för omvärlden tala om att offret röjts ur vägen just därför att det t.ex. ”företrädde militarismen”.

Lika viktigt är det att ta åt sig ”äran” för det utförda attentatet. Sympatisörerna måste ju få veta vilka de har att tacka. Vill gruppen påverka en politisk situation ligger det i sakens natur att man också talar om att offrets efterträdare och medarbetare står näst i tur.

Ett genomgående mönster för de flesta kända grupper är att de antingen lämnar kvar flygblad på brottsplatsen eller att de brevledes eller per telefon till myndigheter eller massmedia tar på sig ansvaret för dådet. Därvid lämnas sådana uppgiftet att det inte ska behöva råda någon tvekan om att det är ”rätt” grupp som tagit på sig ansvaret. Detta med anledning av att det ofta förekommer att människor i olika gruppers namn tar på sig ansvaret, t.ex för att misskreditera någon grupp eller för att själv ta åt sig äran för något som någon annan utfört.

I detta fall har inte något flygblad lämnats kvar på brottsplatsen. Polis eller massmedia har inte så vitt känt erhållit något brev med detaljerade uppgifter om något som bara gärningsmannen och utredarna bör känna till.

Inte heller har gärningsmannen förklarat motivet till dödsdomen eller pekat ut någon annan regeringsmedlem som nästa offer.

De samtal som kommit in från personer som i olika organisationers namn tagit på sig ansvaret har varit för ”lösa i konturerna”. Den uppringande har inte haft någon nyckelinformation att ge som kunnat binda gruppen vid brottet.

Den slutliga bedömningen måste således bli att mordet på Olof Palme inte förövats av någon politisk grupp av euro-terroristisk, latin-amerikansk eller mellanösterntyp.

Om det skulle visa sig att en politisk grupp ligger bakom mordet är därför den turk-kurdiska organisationen PKK den som ligger närmast att misstänka. Denna grupp har ett motiv för gärningen och samtidigt ett motiv att inte tillkännage att det var PKK som låg bakom mordet.

Dessa säkerhetspolisens bedömningar granskades således av Sverker Åström som den 6 mars 1986 upprättade följande promemoria, som har rubriken ”Mordet på statsministern – kommentar till PM från SÄPO”.

Allmänt

Redovisningen av tänkbara politiska organisationer begränsar sig till vänsterextremistiska och nationalistiska rörelser. Med i bilden bör man nog också ha exempelvis latinamerikanska högerextremistiska organisationer. Från 1970-talets senare hälft finns exempel på chilenskt mordhot mot Olof Palme. ”Contras” i Nicaragua bör också uppmärksammas liksom exilkubaner.

Det finns också exempel på sydafrikansk terrorism i utlandet mot opinionsbildare (ex Storbritannien).

Högerextrema organisationer som World Anti Communist League, Resistance International och EAP kan inte heller helt bortses ifrån.

En verklig knäckfråga är den som behandlas i (säkerhetspolisens, vår anm.) PM sid 3-4. Ingen har tagit på sig brottet. Om den skyldiga tillhör terroristorganisation, hur har han – gruppen då resonerat? Han måste ju förstå att det blir vilda gissningar och misstankar åt alla håll, inklusive mot den egna gruppen. Kan syftet då ha varit att med tanke på framtiden undanröja en politiker vars person och politik man ansåg på ett ingripande sätt skada de egna intressena. Detta skulle kunna gälla t.ex Sydafrika, latinamerikanska högerextremister och, kanske, några palestinska grupper och RAF. Om detta skulle vara syftet behöver mördaren inte identifiera sig. Men han bör samtidigt göra reflexionen att den politik han vill försvåra kan komma att fortsätta oförändrad, trots attentatet och rentav skärpas. Eftersom gärningen är anonym kan den inte tjäna som varning.

Ett mord med detta möjliga motiv skulle självfallet också utgöra en hämnd. Att hämndmotivet skulle ha varit avgörande kan heller inte uteslutas.

Eller var syftet att allmänt sett destabilisera det svenska samhället? Knappast (motsatsen har snarare blivit fallet).

Västtyska organisationer

I Västtyskland har Röda Armé-fraktionen på senare tid visat sig mer aktiv. Från västtysk sidan har man varit ganska emfatisk i sina påpekanden att det ej i detta fall kan röra sig om Röda Armé-fraktionen. Det är väl dock anmärkningsvärt att så snart efter mordet och vid en så sen tidpunkt en rad svenska ambassadtjänstemän i Bonn blev uppringda. Bonn-ambassaden har också lämnat några intressanta synpunkter i sitt kryptotelegram den 3 mars – bl.a. att telefonnummer till ambassadtjänstemännen inte är omedelbart tillgängliga för allmänheten. RAF bör kanske inte utan vidare föras bort från analysen.

Jugoslaviska-kroatiska organisationer

Som skedde i min PM 4 mars bör erinras om att så sent som torsdag den 27 februari kriminalvårdsstadgan ändrades så att fångar av typ Baresic har försämrade möjligheter till permission etc.

Mot PLO fientliga palestinska grupper

Palestinska extrema grupper kan tänkas vilja attackera mål utanför den omedelbara palestinska sfären. Här kan nämnas några exempel:

1. År 1981 mördades Frankrikes ambassadör i Libanon i en gatukorsning i Beirut. Han hade få dagar dessförinnan arrangerat ett sammanträffande med Frankrikes dåvarande utrikesminister Cheysson och Arafat. Syrien eller Abu Nidal misstänktes den gången för mordet, men någon skyldig kunde aldrig påträffas. Till saken hör att ambassadören också var aktiv för att sammanföra olika libanesiska grupperingar.

2. Attentaten i Rom och Wien i julhelgen 1985 riktade sig formellt mot El Al men var sannolikt också avsedda som en varning till Italien och Österrike för deras Arafatvänliga politik.

3. Uppgifter föreligger om ett palestinskt hot mot Västtysklands vice utrikesminister Mölleman, som varit mycket aktiv i Mellanösternfrågan.

Militanta turk-kurdiska organisationer

– Det är lätt att dela slutsatsen att PKK har motiv för mordet på statsminister Palme – vilket de ju själva offentligt uttalat – och att de samtidigt har goda skäl att inte ta på sig skulden med bl.a. tanke på kurdernas ställning i Sverige. Samtidigt finns ytterligare skäl som talar mot:

– Risken för upptäckt måste ändå bedömas som stor med besvärliga konsekvenser för PKK och dess sympatisörer i hela världen.

– De tidigare morden har haft en annan karaktär (bl.a. genom att de riktat sig mot ”avfällningar”). Att i de två andra mordfallen offren sköts bakifrån är möjligen inte ett särskilt starkt argument.

I UD-materialet finns ytterligare en promemoria av Sverker Åström, den är från den 12 mars och har följande innehåll:

1. En del tyder väl på att mordet förövats av hyrd mördare eller mördarliga. *Om* detta är riktigt, minskar sannolikheten att de skyldiga är att söka bland kända terroristorganisationer av typen PKK, extrema palestinier eller kroater, RAF etc. Sådana förövar väl dåden själva. Vem kan då ha tillräckligt starka motiv, respektive förfoga över tillräckliga penningresurser (rimligen miljonbelopp) för att engagera en mördare?

Jag bortser här från möjligheten av svenskbaserad uppdragsgivare.

2. Den som anlitat en professionell mördare måste rimligen vara en person eller grupp eller organisation eller stat som ansåg Palmes försvinnande som en angelägenhet av vital betydelse (*men* som absolut inte ville ge sig tillkänna). Vederbörande måste ha funnit, att Palmes fortsatta verksamhet, själva hans existens, var ett enormt hot mot den sak man företräder.

Motivet måste alltså vara utomordentligt starkt, så starkt att man även var beredd att ta en viss låt vara begränsad risk för upptäckt. Var kan man hitta motiv av sådan intensitet?

Två möjligheter skulle kunna vara tänkbara; Sydafrika och antikommunistiska extremister i och kring USA.

A. Palmes engagemang mot apartheid-politiken var ingenting nytt. Det går tillbaka till 1950-talet. Men läget är nu farligare för regimen än någonsin. Det inre våldet trappas upp och risken för större oroligheter växer. Palmes aktiva insats för att ge stöd och legitimitet åt ANC, beskriven som terroristorganisation, sågs säkert av Pretoria som ett betydande hot. Vidare

är ju en politisk opinionsbildning igång i västländerna som kan leda till beslut om mera verksamma sanktioner. Sverige, och Palme personligen, spelade här en given roll.

B. I och kring USA kan det möjligen finnas grupper som ansåg att Palmes engagemang i Centralamerika allvarligt försvårade deras verksamhet att kullkasta sandinistregimen, slå ned rebellerna i San Salvador, bereda Cuba svårigheter etc. Det är ju ett faktum att medan debatten i i kongressen pågår om ökad ekonomisk och militär hjälp till ”contras”, tydligen mycket stora penningbelopp samlas in i USA på privat väg för att användas av ”contras”.

De kretsar som avses kan vara av två slag; antikommunistiska amerikaner med anknytning till FDN (den rörelse som försöker störta regeringen i Nicaragua) eller FDN självt, dvs. i USA exilerade nicaraguaner eller cubaner. De är dock att märka att dessa två grupper normalt inte betraktas som besittande den sofistikerade analytiska förmåga som rimligen borde ligga bakom ett beslut att undanröja Palme.

3. Både när de gäller Sydafrika och ”amerikanska” extremistgrupper gäller att finansieringen inte skulle vara något problem. Inte heller saknar de kännedom om lämpliga metoder och organisationer som kan utnyttjas. Man kan utgå från att vederbörande i båda fallen har egen erfarenhet av ”covert” och ”clandestine” verksamhet.

I båda fallen skulle vederbörande ha ett intresse uteslutande av själva resultatet men vilja undvika att blir utpekade. Anonymiteten är alltså självklar.

4. Ovanstående skall tas för vad det är, alltså några spekulationer med utgångspunkt i antagandet att det rör sig om lejd mördare och att intressenten är att söka utomlands.

Utöver det som nu återgetts har Sverker Åströms arbete efterlämnat redovisningar av samtal med utländska diplomater, bl.a. rörande PKK, och slutligen en promemoria från mars 1987, där en amerikansk tidningsartikel kommenteras.[13] Det finns också en promemoria med vissa funderingar kring PKK, daterad den 9 februari 1987.

Inför Juristkommissionen nämnde Sverker Åström att han tittat särskilt på vissa motivbilder. En av dem var Sydafrika, där Sverker Åström tog kontakt med en Sydafrika-expert, som inbjöds till Stockholm för samtal i frågan. I UD-materialet finns en promemoria, daterad den 10 mars 1986, där dessa samtal redovisas. Sagesmannens inställning framgår av följande citat ur promemorian:

[13] En artikel författad av Richard Reeves, publicerad i New York Times Magazine den 1 mars 1987.

> Han utvecklade utförligt att Palmes person och Sveriges politik av den sydafrikanska regimen sedan länge måste ha uppfattats som ”an enormous threat”. Palme påverkade andra västländer i riktning mot hårdare tag mot Sydafrika. Gång på gång ”skammade” han dem att göra gester som de egentligen inte ville göra. Att en grupp av ”eminent persons” från samväldet sänts till området och att en grupp EEC-ministrar tidigare rest dit var säkert ett resultat av en opinionsbildning i hög grad ledd av Palme. Hans uppträdande på socialistinternationalen i Arusha och nu senast hans behandling av Oliver Tambo på ”folkriksdagen” i Stockholm måste ha varit utomordentligt irriterande och besvärande för Pretoria.
>
> Palme gav ANC en slags legitimitet. Allt detta är särskilt betydelsefullt i ett läge som för regimen blir alltmer kritiskt, rent av katastrofalt, både inom landet och i utlandets reaktioner.
>
> Sydafrika har ofta genom olika civila och militära organ begått våldsdåd utanför gränserna. Detta gäller främst grannländerna men även europeiska länder. De bombade ANC:s högkvarter i London för några år sedan och de har gång på gång begått andra våldshandlingar mot ANC:s vänner.
>
> Ett känt exempel på deras arbetsmetoder är operationen att diskreditera den engelske politikern Jeremy Thorpe som var ledande i anti-apartheidrörelsen, genom att offentligt brännmärka honom som homosexuell.
>
> Man kan sammanfatta (sagesmannens, vår anm.) framställning som så
>
> – att Sydafrika haft utomordentligt starka skäl att undanröja just Palme;
>
> – att Sydafrika har alla resurser, jämte erforderlig hänsynslöshet, för att göra det;
>
> – att Sydafrika har allt att vinna på att inte yppa sig;
>
> – att vi inte har någon hjälp att vänta från underrättelseorganisationer i länder som England och USA, vilka nära samarbetar med både ”Boss” och ”Special Branch”. Om någon sydafrikansk grupp är skyldig kan den rentav anse att den gjort ”a service to the West”.

Sagesmannen hade avslutningsvis framhållit att han var intensivt engagerad i den sydafrikanska frågan och därför partisk, varvid det fanns en risk att han kunde tänkas överdriva den sydafrikanska aspekten.[14]

Sverker Åström har vidare berättat att han i mars 1986 rent privat var i Damaskus hos sin gode vän ambassadören Göran Berg. I

[14] I PU-materialet finns ett uppslag, där det framgår att Sverker Åström den 11 mars 1986 sammanträffade med samme sagesman. Med vid detta tillfälle var också en utredningsman från stockholmspolisens våldsrotel. Sagesmannen lämnade då ytterligare och mer konkret inriktade uppgifter, se kapitel 5, Sydafrikaavsnittet.

Damaskus fanns PKK:s ledning. De länder som utsatts för terrorverksamhet har vid sina ambassader där särskilda avdelningar med polisiära och militära tjänstemän som är helt specialiserade på att följa allting som har att göra med från Syrien utgående terrorism, inklusive PKK. Sverker Åström fann det därför angeläget att tillsammans med den svenske ambassadören informera sig via dessa kanaler. De förde bl.a. ett till synes ingående samtal med en ambassadör vid en västeuropeisk beskickning, ett samtal som Sverker Åström avrapporterade i en promemoria till Hans Holmér. Den behandlar Mellanöstern utan att beröra PKK. Enligt Sverker Åström var den aktuella ambassaden i Damaskus ”den kanske bästa källan som finns” när det gällde palestinska grupper m.m. I sina slutsatser betonade Sverker Åström hur svårt det ändå var att göra säkra bedömningar, när en av världens största experter på frågan var så osäker och manade till så stor försiktighet som ambassadören enligt Sverker Åström hade gjort.

Sverker Åström har i sina samtal med Juristkommissionen och med oss betecknat sina promemorior som ytliga och allmänt framställt sin roll som begränsad.

Den särskilda s.k. demarchen

Som framgått togs på Åströms initiativ kontakter med ett antal stater i syfte att få fram uppgifter av intresse för mordutredningen. Denna ”demarche” ledde i stort sett inte till några resultat alls. Efter sin ovan återgivna beskrivning av förfarandet fortsatte Sverker Åström inför Juristkommissionen att beskriva utfallet så här:

> Det var en långrev som gav mycket, mycket lite. Dom flesta av dom här svarade, att dom hade ingenting alls. Och det svarade dom antingen för att dom inte hade någonting eller också att dom sa att det här var en oriktig väg att låta polisunderrättelser passera, utan polisunderrättelser ska i normalfallet gå från polis till polis på hemliga vägar.
>
> Hur som helst gav, om jag är rätt underrättad, detta notvarp väldigt lite i själva verket. Vi hade ju inte hoppats att KGB skulle öppna sina dossier för oss, men å andra sidan så gav det förvånansvärt lite, tyckte vi nog, och tyckte jag. Därför att det kan ju vem, det kan ju ett barn förstå, att när mordet äger rum så alla dessa länders polis- och underrättelseorganisationer sätts ju då på högvarv, att få tag på: Vad kan det här vara, har vi någonting med det här att göra, våra underlydande, våra allierade, våra vänner, fiender. Allt sätts ju naturligtvis igång i dessa regeringar. Allt sätts på högspänn då under de här närmaste dagarna då efteråt. Då kan man ju säga så här att det kan ju inte vara onaturligt om dom hade fått någonting i sina egna varpar, och gentemot ett hyggligt land som Sverige, att dom hade låtit

någon liten fisk komma vidare till oss. Så blev inte fallet. Det gav ingenting egentligen.

Av en promemoria som upprättats av Nils G Rosenberg den 16 april 1986 framgår att Nils G Rosenberg och Sverker Åström samma dag besökt Holmér och då bl.a. framfört att demarchen endast lett till meddelanden om att man från de respektive ländernas sida inte visste något, men att man i och för sig var beredd att hjälpa till. Enligt vad Nils G Rosenberg uppgivit för kommissionen var Turkiet det enda land som återkom med information, i vilket sammanhang Nils G Rosenberg gjorde reflektionen att man från det hållet kan ha haft ett intresse av att misstankar riktades mot PKK.

3.3.3 UD:s roll i övrigt

Det första året

Den 3 mars 1986 sände UD ut en kort redogörelse för mordet till samtliga utlandsmyndigheter för att dessa skulle vidarebefordra den till respektive utrikesministerium. På samma sätt distribuerades information till utländska beskickningar i Stockholm. När fantombilden offentliggjorts den 6 mars spreds den på samma sätt.

Inom UD kom alltså kanslirådet Nils G Rosenberg att ansvara för insatserna i mordutredningen. De tips som flöt in via utlandsmyndigheterna passerade Nils G Rosenberg, som i sin tur omgående vidarebefordrade dem till polisen, men behöll egna kopior. Det första året inkom tips från närmare hälften av myndigheterna, cirka 50 stycken. Det rörde sig om flera hundra tips.

Av såväl dokumentationen som av vad som uppgivits för kommissionen från UD:s sida framgår att det tidigt fanns en frustration inom UD över att man inte fick någon ”feed-back” på de tips som vidarebefordrades till polisen. Man efterlyste information som kunde underlätta ambassadernas värdering av tips, ge dem möjlighet att ställa vissa enklare kontrollfrågor etc. Det fanns också en undran över varför polisen inte var mer intresserad av det material som successivt byggdes upp hos UD.

Samarbetet mellan Sverker Åström och UD synes ha fungerat väl, något som även framhållits från Nils G Rosenbergs sida. Enligt Nils G Rosenberg var dock inte Sverker Åströms roll så stor som den vid tiden framställdes i medierna. Arrangemanget var Hans Holmérs personliga sätt att lösa sitt kunskapsbehov, varvid det var bra med ”ett namn att hänvisa till”.

Förutom hanteringen av tips och uppslag samt den egna analysverksamhet som var förknippad med detta hanterade UD självfallet de frågor om internationell rättshjälp m.m. som departementet dagligdags utför som biträde åt svenska rättsvårdande myndigheter. Detta arbete, som tidvis har varit mycket omfattande, har hela tiden handlagts på en särskild enhet med ansvar för frågor av detta slag.

Efter sammanbrottet 1987

I och med att Hans Holmér försvann från utredningen upphörde Sverker Åströms uppdrag. I den utfrågning som Juristkommissionen höll med Sverker Åström den 10 mars 1987 konstaterade denne att han inte på länge haft kontakt med Hans Holmér och att hans ”befattning med detta mål kommit till sitt absoluta slut”. Vid sitt sammanträffande med oss har han uttryckt det så att i samband med att Hans Holmér ”droppades”, ”droppades” även han själv. Han hade därefter inte haft någon som helst kontakt med mordutredningen, vilket han fann en smula överraskande, eftersom det borde ha funnits ett intresse av att hans uppdrag avrapporterades och att upplysningar om hans medverkan inhämtades.

Vid tiden för sammanbrottet efterfrågades inom UD besked om vilken hållning svenska utlandsmyndigheter skulle inta inför frågor kring mordutredningen, vars utveckling tilldragit sig intresse även utanför landets gränser. En s.k. Sprachregelung utfärdades därför den 17 februari 1987. Det framgår av handlingarna att texten utarbetats av Sverker Åström. Den hade följande lydelse.

> Olof Palmes bortgång var för alla svenskar en nationell tragedi. Den sorg och bestörtning som kom till uttryck i alla andra länder tjänade som en erinran om den roll som Olof Palme spelade i kampen för rättvisa och fred i världen. Det var på kvällen den 28 februari 1986 som Olof Palme sköts till döds bakifrån på öppen gata i Stockholm. Ett andra skott avlossades som var nära att träffa hans fru Lisbeth Palme. Mördaren avlägsnade sig på en sidogata. En polisundersökning inleddes omedelbart efter mordet. Den leddes av den högste polischefen i Stockholm. Han organiserade kring sig en grupp av Sveriges mest erfarna polismän som därefter oavbrutet har sysslat med utredningen för att få klarhet om alla omständigheter kring mordet och om möjligt finna gärningsmannen.
>
> Utredningen är den mest omfattande som någon gång företagits i Sverige. Den har varit svår. Inga av de vittnen som var i närheten av mordplatsen har kunnat ge några mera bestämda uppgifter om mördarens signalement. Mordvapnet har icke återfunnits. Inga andra ovedersägliga bevis har framkommit. Den grupp som lett utredningen har systematiskt undersökt alla de

> iakttagelser som gjorts vid mordplatsen. Den har bl.a. genom tillkallade experter noga prövat de antaganden som kan göras om att individer eller grupper, i Sverige eller i andra länder, kan ha taget initiativet till, medverkat till eller utfört mordet. Inga ansträngningar har sparats för att bringa klarhet.
>
> Vid vissa tillfällen har misstankarna mot viss person eller mot viss grupp varit starka nog för att berättiga ett ingripande från åklagarens sida. Sålunda anhölls en svensk medborgare i mars 1986 som misstänkt för medverkan i brottet men släpptes kort därefter. I slutet av januari i år anställdes förhör med ett antal i Sverige bosatta utlänningar, de flesta med anknytning till den kurdiska revolutionära organisationen, PKK. Även de släpptes enär åklagaren inte fann att de omständigheter som pekade mot deras delaktighet i mordet utgjorde tillfredsställande bevisning.
>
> Utredningen fortsätter utan avbrott och med full intensitet. Det har vid vissa tillfällen funnits olika meningar hos åklagarna och ledarna av polisutredningen om värdet av olika indicier och om den relativa betydelsen och sannolikheten av olika antaganden som gjorts om gärningsmannen och hans eventuella uppdragsgivare. Dessa skiljaktigheter har blivit föremål för vidsträckt publicitet i Sverige. En omorganisation av utredningsarbetet har numera företagits för att ytterligare effektivisera detta. Omorganisationen innebär att ledningen av utredningen har överförts till riksåklagaren och rikspolischefen. De svenska myndigheterna är fast beslutna att med alla till buds stående medel bringa klarhet kring detta fruktansvärda dåd.

Förutom att Sverker Åström efter denna tid inte längre fanns med i bilden synes omorganisationen av mordutredningen inte ha medfört några förändringar för UD:s roll. Däremot innebar naturligtvis sammanbrottet och den turbulens som förevarit ett nytt läge även för UD. I den nya situation som uppstod efter utredningens omorganisation upprättade Nils G Rosenberg en promemoria (10 februari 1987), som summerade UD:s dittillsvarande roll i utredningen och även sammanfattade de tips som kommit till UD. Där sägs bl.a.:

> Från tiden omedelbart efter mordet på statsminister Olof Palme har de svenska utlandsmyndigheterna fått ett stort antal tips vilka insänts till departementet. Naturligt nog mottogs fler tips i början än nu. Alltjämt inkommer dock ca 20-talet tips eller andra meddelanden per vecka från utlandsmyndigheterna. Av 116 ambassader och konsulat har minst hälften på ett eller annat sätt direkt berörts av mordutredningen. Utrikesdepartementets handläggning av tipsen har i första hand varit att vidarebefordra det mycket omfattande materialet dels till spaningsledningen, dels till chefen för rikspolisstyrelsens säkerhetsavdelning. I arbete har också ingått att bedöma materialet, sammanfatta och i vissa fall följa upp med följdfrågor.

> Information som har ansetts särskilt intressant – vare sig det har varit direkta tips eller exempelvis mer allmänna bedömningar – har dessutom gått till statssekreterarna i statsrådsberedningen och justitiedepartementet. I UD har kabinettssekreteraren, polchefen liksom biträdande polchefen löpande varit informerade. Ambassadören Sverker Åström har likaså följt all informationsgivning samt deltagit med synpunkter och bedömningar.
>
> Utrikesdepartementets kontakter med spaningsledningen har dessutom inneburit att undertecknad och ambassadör Åström haft regelbundna möten med länspolismästare Holmér m.fl.
>
> I det operativa spaningsarbetet har departementet och utlandsmyndigheterna biträtt med att för spaningsledningen infordra uppgifter för mordutredningen.

Därefter följer en sammanfattning och systematisering av de under det första året inkomna tipsen, jämte en del reflektioner. De tips eller ”hotbilder” som beskrivs sammanhänger med RAF, jugoslavisk-kroatiska organisationer, PKK, Mellanöstern, Iran/Irak, Latinamerika och högerextremistiska organisationer. Till detta är fogat kommentaren att de refererade tipsen vidarebefordrats till spaningsledningen och RPS/säkerhetspolisen, men att det för UD inte är känt vilka åtgärder som kan ha vidtagits av PU.[15] Promemorian avslutas med en – aningen amper – anmärkning om att det i några fall skulle ha underlättat det fortsatta arbetet för de berörda utlandsmyndigheterna om PU gett sin reaktion på tipsen till känna.

I kommissionens samtal med Nils G Rosenberg erinrades han om denna avslutande formulering, som alltså tycks uttrycka en kritisk ståndpunkt. Han framhöll därvid att skrivningen tillkommit efter noggrant ”filande” av honom och kabinettssekreteraren Pierre Schori. Den föranleddes av att man ”inte vid något tillfälle fått något gensvar från polisen”.

Townley-ärendet m.m.

Inom UD intresserade man sig tidigt för möjligheten att mordet på Olof Palme kunde ha en latinamerikansk bakgrund. I en promemoria, som upprättades inom UD redan den 6 mars 1986, diskuterades möjligheten att DINA, som var beteckningen på den chilenska säkerhetstjänsten under 1974-1977, kunde ligga bakom mordet. Därvid nämndes Michael

[15] Kommissionen har följt upp de uppgifter som finns angivna i promemorian. Slutsatsen är att det idag inte återstår några utredningsåtgärder att vidta i anledning av vad som där sägs.

Townley. Denne hade på DINA:s uppdrag mördat en chilensk före detta minister, Orlando Letelier, i Washington 1975. Det hade förekommit uppgifter om att Townley också skulle ha varit i Sverige för att döda Olof Palme vid denna tid. I promemorian noterades emellertid också att DINA hade ersatts av en ny organisation, som såvitt bekant inte hade ägnat sig åt ”internationell verksamhet”. I promemorian nämndes även att en person Fontes eller Fuentes i ett tips till det svenska honorärkonsulatet i Oporto, Portugal, utpekats som ”chef för operationen mot Palme”.

UD synes ha företagit en del egen utredning i dessa delar och det är tydligt att berörda befattningshavare känt irritation över vad man uppfattade som ointresse för dessa ”spår” från mordutredningens sida. Den 18 juni framförde Nils G Rosenberg till polisöverintendenten Hans Wranghult att UD ansåg det angeläget att polisen sände en utredningsman till Washington för att inhämta upplysningar angående Townley, liksom att ärendet Fuentes borde uppföljas via förhör i Spanien. Wranghult återkom, enligt vad som antecknats vid UD, samma dag och meddelade att Rosenbergs propå hade behandlats i spaningsledningen samt att ärendena inte bedömdes som så viktiga att åtgärderna behövde utföras.

I en fyllig promemoria från ambassaden i Washington, daterad 27 juni 1986, således en dryg vecka senare, finns en redogörelse för Townley-ärendet, den information som inhämtats via FBI och de förberedelser ambassaden hade gjort för att möjliggöra ett informationsutbyte mellan FBI och den svenska mordutredningen. Även Fuentes berördes.[16]

Efter sammanbrottet i mordutredningen upprättade Nils G Rosenberg en kort promemoria som synes sammanfatta Townley-ärendet. Den hade följande lydelse.

> Under 1979 framkom i tidningsuppgifter (Mats Lundegård i DN den 31 januari 1979) att Chilejuntan hade planerat mörda Olof Palme. Liknande uppgifter hade förekommit tidigare i ett skriftligt vittnesmål av den chilenske politiske flyktingen Victor T. Från svenskt håll riktades i detta sammanhang en fråga till State Department i Washington om Michael Townley, som i förenta staterna dömts för mordet på Orlando Letelier, utrikesminister och Washingtonambassadör under Salvador Allende, nämnt något om ordern att mörda eller låta mörda Olof Palme. Detta förnekades av State Department i februari 1979.

[16] Denna promemoria, som innehåller åtskilligt av intresse i sak, finns inte i PU-materialet. (Det gäller flera promemorior hos UD, men denna synes tillföra jämförelsevis mer i sak än andra.)

> Senare har emellertid i september förra året bekräftats av mordutredarna i FBI att Michael Townley verkligen uppgivit att han vid två tillfällen varit inblandad i planer att mörda Olof Palme, nämligen vid besök i Madrid och i Mexico i mitten av 1970-talet. Han hade fått uppdraget från den chilenska säkerhetstjänsten DINA.
>
> Enligt uppgift från FBI finns också möjlighet från den svenska regeringen att till den amerikanska göra en framställning att Michael Townley närmare hörs om vissa frågor. Townley har numera avtjänat sitt straff och lever under skyddad identitet på hemlig ort i USA. Enligt uppgift till kabinettssekreteraren från en f.d. chilensk utrikesminister gavs uppdraget till Townley vid ett möte i Madrid i samband med Francos begravning. Närvarande var bl.a. Pinochet, Townley och chefen för säkerhetstjänsten DINA.
>
> Intressant är vidare att en f.d. officer i den chilenska säkerhetstjänsten DINA Armando Fernandez L med hjälp av FBI nu har lyckats lämna Chile. Den avhoppade säkerhetsofficeren kan ha något att säga om chilenska planer på att mörda Olof Palme.

UD:s irritation över mordutredningens inställning till dessa uppslag synes vara det som låg bakom det möte som hölls efter sammanbrottet, den 31 mars 1987, och som dokumenterats i en promemoria av Nils G Rosenberg. Vid mötet deltog förutom kabinettssekreteraren Pierre Schori, kanslirådet Sven-Olof Petersson och Nils G Rosenberg, riksåklagaren Magnus Sjöberg, biträdande riksåklagaren Axel Morath, chefsåklagarna Solveig Riberdahl och Anders Helin, byråchefen Jörgen Almblad, chefen för rikskriminalen Tommy Lindström, biträdande avdelningschefen Per-Göran Näss samt polisintendenten Roland Ståhl. Vid mötet gick man, som det heter i promemorian, ”informellt” igenom tre uppslag med latinamerikansk anknytning. Fortsättningsvis är följande antecknat.

> Kabinettssekreteraren började med att redovisa hur intresset hade kommit att riktas mot Michael Townley och dennes roll i mordet på den chilenske förre utrikesministern Orlando Letelier. FBI hade i sina förhör med Townley fått veta att denne hade erhållit uppdraget från Chile 1975 att mörda Olof Palme. Ministern Ulf Hjertonsson hade efter samråd med länspolismästare Holmér haft långa och detaljerade samtal med de FBI-agenter som löste fallet Letelier. FBI hade fäst uppmärksamheten bl.a. på den högerextremistiska anknytningen inkluderande den kroatiska extremismen som fanns bl.a. i Paraguay där Baresic ju vistats en längre tid, innan han greps.
>
> I anslutning till fallet Townley hänvisade kabinettssekreteraren till anknytningen till den italienske högerextremisten Stefano D. Denne hade nära samarbetat med Townley och var med i Madrid 1975 vid Francos

begravning då chilenske juntaledaren Pinochet uppdrog åt Townley att mörda Olof Palme. Att Stefano D då var i Madrid hade framkommit vid läsningen av boken om Klaus Barbie – Bödeln från Lyon. Att intresset kommit att riktas mot Stefano D berodde emellertid på att dennes namn jämte italienske advokaten F i år nämnts vid två oberoende tillfällen till våra ambassader i Washington och Bern. I dagarna hade Stefano D arresterats i Venezuela.

Den ingående efterforskningen av fallet F redovisades alltifrån samtalet till det svenska honorär-konsulatet i Oporto till F:s uppdykande i Barcelona, där han kvitterade ut 30.000 US dollar av okänt ursprung.

I diskussionen kring dessa tre uppslag med latinamerikansk anknytning enades man om att det var svårt att se något nytt motiv från chilensk sida. Kvar stod dock de ursprungliga motiv som fanns redan 1975, då Pinochet enligt uppgift gav i uppdrag åt Townley att mörda Olof Palme. FBI hade i samtal med minister Hjertonsson betonat att Chile-juntans trängda läge utgjorde ett motiv som noga måste utforskas.

Vid mötet diskuterades också möjligheten att be venezolanska myndigheterna att höra Stefano D och att ambassaden i Rom ev. kunde medverka till att den italienske advokaten Frederico F hördes om sina kontakter med Stefano D. Kabinettssekreteraren betonade att från UD:s sida skulle naturligtvis allt göras för att underlätta mordutredningen. Om så önskades, skulle det säkert gå att informellt via UM i Venezuela få frågor framförda till Stefano D.

Vidare diskuterades motivet Iran/Irak där det var svårt att se om olika grupperingar vid sidan av regimerna kunde ha haft något intresse av mordet. Irak var kanske mer emot medlingen än Iran framhölls det.

Som framgår noterades samfällt att den chilenska motivbilden var svag. Av dokumentationen att döma har UD heller inte fortsatt sitt eget engagemang i dessa delar efter detta möte. Den utredning som finns inom PU när det gäller Townley (och Stefano D) är redovisad i kapitel 5, *Avsnitt HH – ”Terroristorganisationer som ej hänförs till annat avsnitt*. Där framgår bl.a. att PU via Interpol erhållit information, enligt vilken Townley befann sig i USA i vart fall kort före mordet och kort därefter.

Kontakter med Banisadr

I slutet av 1987 begärde PU via dåvarande spaningsledaren Ulf Karlsson UD:s biträde att via ambassaden i Paris skaffa information från den förre iranske ministern Banisadr, som levde i exil i Paris. Bakgrunden var att Banisadr enligt uppgifter i svensk press skulle ha

uppgivit att Iran var inblandat i mordet. I ett meddelande till Ulf Karlsson den 2 december 1987 skrev Nils G Rosenberg att han efter samråd med kabinettssekreteraren Pierre Schori föreslog mordutredningen att i detta fall i stället söka utnyttja de polisiära kanalerna. Rosenberg avslutade:

> Vår tveksamhet beror på att om Paris-ambassaden tog kontakt med Banisadr skulle detta kunna utnyttjas i politiska syften, vilket skulle kunna skada förbindelserna till Iran. En rent polisiär kontakt som uppföljning av Banisadrs uppgifter kan inte gärna misstänkliggöras utan får mer karaktären av rutin.

I en promemoria ett halvår senare, 20 juni 1988, upprättad av kanslirådet Sven-Olof Pettersson (anledningen till dess upprättande framgår inte), redogörs i två punkter för kontakter mellan mordutredningen och UD angående Banisadr.[17] I den första punkten beskrivs den nyssnämnda propån från december och UD:s avböjande svar. I den andra punkten heter det:

> I februari återkom spaningsledningen med förfrågan huruvida ett polisförhör med Banisadr kunde hållas på ambassaden. UD svarade med ledning av tidigare överväganden att det vore att föredra om förhöret kunde skötas på annan plats. Spaningsledningen återkom därefter inte mera i denna fråga. Däremot fortsatte samarbetet med frekventa kontakter mellan UD och spaningsledningen i en rad andra frågor med anknytning till mordutredningen.

(Se även kapitel 5, *Avsnitt Q – "Vapenhandel Bofors"*.)

3.3.4 Vissa allmänna synpunkter som framförts till kommissionen

Såväl Sverker Åström, Nils G Rosenberg som Jan Eliasson har gett uttryck för uppfattningen att de utrikespolitiska analyserna i mordutredningen inte blivit tillräckligt djupgående.

Enligt Nils G Rosenberg var det så att inom UD ansåg han själv, Jan Eliasson och Pierre Schori att vissa tips borde följas upp. UD gjorde försök att trycka på mordutredningen men det ledde inte till något; "det behövs", som Nils G Rosenberg uttryckte det, "två för en dialog". I vissa fall lät UD göra egna uppföljningar och i ett fall vidtogs närmast

[17] Den s.k. Ebbe Carlsson-affären nådde offentligheten den 1 juni 1988. I Ebbe Carlssons uppdrag ingick att tala med Banisadr, vilket han också gjorde.

en egen utredning ”som kanske gick utöver vår befogenhet”. Det sistnämnda gällde Townley-ärendet, där UD själva kontaktade FBI via ambassaden i Washington. UD bedömde uppgifterna om Townley som mycket intressanta men denna bedömning underkändes av spaningsledningen utan motivering.

Så här i efterhand var det Nils G Rosenbergs bedömning att det skulle ha varit en fördel om UD:s och polisens arbete hade koordinerats på något sätt, t.ex. i form av en informell arbetsgrupp som kunde träffats vid något tillfälle per månad. Men för att åstadkomma en bättre koordination måste ”det finnas en vilja till detta och en sådan saknades hos polisen”.

Jan Eliasson har till kommissionen framfört likartad kritik mot mordutredningen. UD vidarebefordrade samtliga tips till polisen, men Nils G Rosenberg klagade inför Eliasson över att han aldrig fick reda på var tipsen hamnat eller vad som hänt med dem. Jan Eliasson hade själv ”en kuslig känsla av att man kastade in materialet i ett svart hål”; man visste inte vad som hänt och vem som fått del av det. Han kände sig mycket frustrerad över detta.

För egen del fann Jan Eliasson, som hade arbetat tillsammans med Olof Palme i dennes medlaruppdrag i kriget mellan Iran och Irak, att det där fanns beaktansvärda motivbilder. Uppdraget var mycket känsligt. Medlaren var satt att ge domen över konflikten, vilket kunde innebära betydande konsekvenser för ländernas territorier och politiska ledning. De slutsatser Olof Palme hade kommit att dra skulle i vissa hänseenden ha kunnat bli mycket besvärande för krigförande part om de offentliggjordes. Det gällde frågor om vilket land som var angripare i konflikten och om användning av kärnvapen. Olof Palme kunde vara oförsiktig när han diskuterade uppgifter om dessa förhållanden, påpekade Jan Eliasson, och gav exempel på tillfällen då känslig information skulle ha kunnat snappas upp av någon den inte var avsedd för.[18]

Kring årsskiftet 1987/1988 fick Jan Eliasson tillfälle att undersöka vad som skett beträffande de utrikespolitiska tipsen i mordutredningen.

[18] Sverker Åström har inför kommissionen uppgivit att man vid hans diskussioner inom utredningen inte bedömde Iran/Irak-motivet som intressant, eftersom inget av dessa länder skulle ha haft något att vinna på att mörda Olof Palme. Då han hördes inför Juristkommissionen i mars 1987 redovisade han samma inställning mer utförligt. Denna motivbild hade han ”tillmätt en väldigt liten betydelse”. För det första var Olof Palmes roll inte personlig roll utan han var representant för generalsekreteraren i FN. För det andra förhöll det sig så att Olof Palmes verksamhet inte ledde till någonting. Överhuvudtaget fanns det enligt Sverker Åström ingen anledning att tro, att Olof Palme hos någon av de två regeringarna skulle ha gjort sig impopulär.

I januari 1988 sammanträffade han med bl.a. Solveig Riberdahl och Axel Morath. Jan Eliasson blev besviken över att dessa som han tyckte saknade överblick över materialet. Många frågor fick han inte besvarade; de kände inte till uppgifterna. Utredningsmaterialet hade blivit ”kolossalt utspritt” och de hade inte rekonstruerat det. Efter detta första möte gick det en tid innan ett andra möte hölls. Jan Eliasson hade hoppats att förundersökningsledningen då skulle ha undersökt hans uppgifter och satt sig in i materialet. Han blev därför ännu mer besviken vid det andra mötet, när de fortfarande inte kände till olika uppgifter och tips, eller såg några samband mellan olika tips. Jan Eliasson hade i anledning härav tyckt att det var angeläget att en ordentlig genomgång av materialet kom till stånd och han uppmanade därför förundersökningsledningen att gå igenom UD:s arkiv.

I april 1988, när Jan Eliasson tillträtt sin tjänst som FN-ambassadör i New York, ringde han till Nils G Rosenberg för att fråga om åklagarna eller polisen nu gått igenom UD:s arkiv. Ingen från PU hade överhuvudtaget hört av sig. Därefter kontrollerade han saken med Nils G Rosenberg vid ytterligare ett par tillfällen.

Först i samband med att ”Sydafrikaspåret” aktualiserades 1996, hörde Solveig Riberdahl och biträdande spaningsledaren Lars Jonsson av sig. Jan Eliasson hade då bett dem komma till UD och ta del av materialet. Därefter hade Lars Jonsson och en annan polisman under två dagar gått igenom UD:s arkiv och anteckningar.

I anledning av sina erfarenheter gjorde Jan Eliasson reflektionen att han kunde förstå dem, som ville ”hjälpa till” i utredningen. Bristen på mobiliseringsförmåga inom polisen efter mordet var total. Man borde naturligtvis ha samlat allehanda experter runt sig för att tillgodogöra sig deras kunskaper. Så skedde inte och många tappade därför tron på svensk polis.

Det förtjänar i det sistnämnda hänseendet framhållas, att Jan Eliasson framförde likartade synpunkter då han utfrågades av Juristkommissionen i februari 1987, enligt vad som framgår av Juristkommissionens handlingar. Han uttalade sig där om det bristfälliga samarbetet mellan UD och säkerhetspolisen samt nödvändigheten av att det i framtiden blev bättre. Han ansåg att säkerhetspolisen var obenägen att tillgodogöra sig de kunskaper som fanns inom utrikesförvaltningen, när det gällde frågor om terrorism och i brottsutredningar som den aktuella. Självfallet skulle UD inte gå in i själva spaningsarbetet, men det fanns utrymme för mer samverkan. På fråga varför det inte redan fungerade på detta vis svarade Jan Eliasson vid detta tillfälle att det egentligen borde göra det, med tanke på utvecklingen från mordet på den jugoslaviske ambassadören Rolovic 1971, ockupationen av västtyska ambassaden 1975 och framåt. Han hoppades

att det bara var en fråga om eftersläpning, men noterade, i en internationell jämförelse, att ”det som är den markanta skillnaden för svensk del --- jämfört med andra länder det är att vi har så totalt fristående myndigheter. I de flesta länder är ju myndigheter och säkerhetspolis direkt knutna till regeringskansliet. Det är ju i själva verket vi som är ett mycket speciellt fall inte bara internationellt i allmänhet utan också i förhållande till övriga västvärlden, övriga demokratier.”[19]

Förundersökningsledningen (Solveig Riberdahl och Jan Danielsson) har inför kommissionen givit en positiv bild av de insatser UD biträtt med; PU har fått mycket hjälp från UD genom åren. Det förhållandet att man från UD:s sida varit kritisk till delar av samarbetet kommenterade förundersökningsledningen så, att det kan ha funnits en förväntning hos UD på att PU skulle ”avrapportera” de uppgifter som kom från UD. Så kan det emellertid enligt förundersökningsledningen inte fungera. En brottsutredning har till syfte att utreda brottet. Det är inte realistiskt att inom ramen för den verksamheten informera uppgiftslämnare av olika slag om hur utredningen av de uppgifter som lämnats utfallit. Förundersökningsledningen har även framhållit att ett mer organiserat samarbete med UD skulle ha kunnat te sig problematiskt från konstitutionell synpunkt.

3.3.5 Sammanfattning

Sammanfattningsvis har UD och PU hela tiden stått i kontakt i skilda frågor. Det första året förekom ett visst systematiskt samarbete via Sverker Åström. Detta var informellt till sin karaktär, även om Åströms roll inte kan beskrivas som privatpersonens. Därefter övergick kontakterna till att ske ”myndighet till myndighet” i enskilda ärenden, dvs. till ad hoc-samverkan, med Nils G Rosenberg som sambandsman. Något organiserat samarbete med förundersökningsledning, polisen och UD kan inte sägas ha ägt rum under någon tidsperiod. Det har t.ex. aldrig funnits någon gemensam arbetsgrupp eller något annat liknande samordningsorgan.

Från UD:s sida är man kritisk till hur mordutredningen har skött samarbetet med UD, framför allt gäller detta det första året efter mordet. Av såväl handlingar som av vad som uppgivits av de befattningshavare vi talat med framgår att det inom UD finns en skepsis till i vad mån utrikespolitiska bedömningar gjorts inom mordutredningen, liksom till kvaliteten i de bedömningar som eventuellt har gjorts. Från UD:s sida anser man inte att mordutredningen tillgodo-

[19] Juristkommissionens utfrågning med Jan Eliasson den 17 februari 1987.

gjorde sig det material om mordet som UD samlat på ett tillfredsställande sätt.

Enighet synes råda om att de analyser som Sverker Åström gjorde inte var tillräckligt djupgående, vilket han inte heller själv anser. I UD-materialet i övrigt finns inga dokumenterade analyser som kan sägas avvika mer påtagligt från Sverker Åströms i det hänseendet. Promemorian från ambassaden i Washington om Townley har dock en annan karaktär, bl.a. genom att den går in mer konkret på ett visst uppslag.

Förundersökningsledningen har ställt sig oförstående till kritiken och förklarat sig nöjd med UD:s bidrag till utredningsarbetet.

3.4 Övrigt

3.4.1 Efterlysning av walkie-talkie-iakttagelser m.m.

Skelleftehamnsbrevet

I ett brev ställt till Hans Holmér, poststämplat i Skelleftehamn den 5 mars 1986, berättade en man som ville vara anonym om en iakttagelse han gjort i närheten av mordplatsen vid tiden för mordet. Brevskrivaren, som tillfälligt befunnit sig i Stockholm, hade varit på väg till ett möte när han kl. 23.23 i hörnet Olofsgatan/Tunnelgatan[20] lagt märke till en man som talade i walkie-talkie. Mannens signalement beskrevs relativt utförligt. Han hade sett ”svensk ut” men hade talat ett främmande språk, möjligen holländska eller schweizertyska. Anledningen till att brevskrivaren kunde ange exakt tid för sin iakttagelse var att han varit försenad till sitt avtalade möte och därför ”stup i ett” tittat på sin armbandsklocka.

Några dagar senare inkom ett nytt brev, poststämplat i Linköping den 11 mars 1986, från samme brevskrivare, som nu uppgav sig vara ”resande i dammodebranschen”. I brevet lämnades ytterligare upplysningar om den iakttagne mannen, bl.a. skulle denne i walkie-talkien ha sagt ”das Auto, das Auto”. Brevskrivaren sade sig också ha tecknat av mannen och teckningen bifogades brevet.

Under 1987 och 1988 inkom ytterligare två brev, poststämplade i Stockholm respektive Luleå, sannolikt från samme brevskrivare. Denne

[20] Olofsgatan är en parallellgata till Sveavägen, den första västerut. Det aktuella gathörnet är således i förhållande till mordplatsen beläget på Sveavägens andra sida, ett kvarter bort från denna.

lämnade ytterligare uppgifter om sig själv och iakttagelsen av mannen med walkie-talkien.

PU har på skilda sätt försökt utreda uppgifterna i breven. Redan den 8 mars 1986 gick den dåvarande spaningsledningen ut i massmedia och bad den anonyme brevskrivaren att höra av sig. Dagarna därpå lämnades successivt mer information i ärendet ut till massmedia, men detta ledde inte utredningen framåt. Senare under 1986 kontaktade PU dammodebutiker i Skelleftehamn och Linköping för att få fram namn på försäljare/representanter i branschen. Trots att många förhör hölls kunde brevskrivaren inte identifieras. I maj 1987 konstaterade SKL i ett utlåtande att breven från 1986 och brevet från 1987 ”av allt att döma har gemensam upphovsman”. De mer detaljerade uppgifter som lämnades i det fjärde brevet 1988 följdes upp och en person som misstänktes vara identisk med brevskrivaren förhördes. Det konstaterades emellertid efter ytterligare utredningsåtgärder att vederbörande inte kunde vara brevskrivaren.

Uppmaning till allmänheten att rapportera walkie-talkie-iakttagelser

I samband med att PU offentligt efterlyste den som skrivit Skelleftehamnsbrevet, vilket alltså skedde någon eller några dagar efter det att brevet kommit in till PU, uppmanades allmänheten att rapportera eventuella walkie-talkie-iakttagelser som skulle kunna ha med mordet att göra. När denna uppmaning mer exakt ägde rum och hur den närmare utformades kan inte fastställas, eftersom det saknas dokumentation som berör detta.

Efter det att uppmaningen till allmänheten gått ut och fram till månadsskiftet mars-april 1986 inkom 40-50 tips rörande walkie-talkie-iakttagelser som gjorts runt om i Stockholm före, under och efter morddagen. Dessförinnan hade PU endast fått in en handfull sådana tips, varav endast ett var av visst intresse. Det gällde en iakttagelse av en walkie-talkie i en slarvigt parkerad bil på Tunnelgatan nära korsningen med Sveavägen, dvs. alldeles i närheten av mordplatsen, strax före kl. 23.00 morddagen. Denna iakttagelse kunde emellertid avföras från utredningen sedan bilföraren identifierats och det konstaterats att det uppgiftslämnaren sett var en polisradio, en s.k. scanner.

Uppgifterna i Skelleftehamnsbrevet är därmed det första tipset till PU som gäller en iakttagelse av en person som talar i walkie-talkie vid en tidpunkt och på en plats som skulle kunna tyda på att Olof Palme var övervakad vid tiden för mordet. I detta sammanhang kan noteras att

varken polis, Olof Palmes livvakter eller makarna Palme själva före mordet rapporterat någon form av misstänkt övervakning.

GMP:s analys av rapporterade walkie-talkie-iakttagelser

I GMP analyseras rapporterade walkie-talkie-iakttagelser. Analysen grundar sig på 40 observationer av män bärande på eller talande i walkie-talkies. Observationerna delas in i skilda kategorier efter när respektive var de gjorts. Följande bedömning redovisas beträffande observationerna:[21]

> Observationer före 28/2 utanför Gamla Stan kan inte saklöst avföras från diskussionen eftersom det socialdemokratiska partihögkvarteret ligger mittemot biografen Grand och kan tänkas ha ingått i en övervakningsoperation. Däremot synes observationer där eller kring Sveavägen under den 28:e februari före det att paret Palme lämnade hemmet kunna läggas åt sidan eftersom det var okänt, t o m för paret Palme själva, att de skulle befinna sig där under kvällen. Därmed återstår endast två observationer som bägge kunnat förklaras.
>
> Av de sex observationerna efter mordet torde, på samma grunder, de två observationerna i Gamla Stan kunna avföras från diskussionen. Av de återstående har några kunnat förklaras efter kontroll med väktarbolag, spaningsrotlar hos polisen och med andra användare av radiokommunikationsapparater. I det resterande materialet fäster man sig vid avsaknaden av observationer i tunnelbanan under färden mot biografen – ett skede där man verkligen kan ha haft behov av kommunikation. Vidare är det påfallande att det inte finns några observationer i området norr om Grand där man kunnat förvänta sig dylik aktivitet. De återstående observationerna har noggrant analyserats. Ingen av dem kan passas in i ett rimligt scenario. Orsaken härtill har varit att de tidsmässigt är orimliga eller för att de skett på en plats som inte rimligen varit aktuell i sammanhanget.

Beträffande innehållet i det s.k. Skelleftehamnsbrevet sägs följande:[22]

> Enligt ett anonymt brevskrivande vittne, den så kallade Skelleftehamnsmannen, fanns det en walkie-talkieförsedd man vid Olofsgatan. Man kan undra vilken uppgift han skulle ha haft. Såvitt vi kunnat utröna finns det ingen begriplig uppgift för denna person. På andra sidan, det vill säga den östra sidan av Sveavägen, fanns det ingen man med walkie-talkie. Allmänt sett kan man ju undra varför man skulle hålla sig med en huvudgärningsman och en eller flera tilläggspersoner. Vi kan inte se något rimligt skäl till

[21] GMP s. 90. Se även det längre utdraget ur GMP i kapitel 7, där det här citerade partiet utgör en del.
[22] A.a.s. 92.

> detta. Slutsatsen av detta är att gärningsmannen agerar självständigt och de informationer som finns om walkie-talkies, beskriver fantasier eller slumpmässigt närvarande poliser, väktare och andra med legala skäl att använda radioapparater.

Kommissionens genomgång av uppslag rörande walkie-talkie-iakttagelser

RRV-experternas genomgång

I RRV-experternas genomgång av utredningsmaterialet ingick en granskning av de mer centrala walkie-talkie-iakttagelserna som rapporterats till PU.

RRV-experterna bedömde uppgifterna i det s.k. Skelleftehamns-brevet som de mest intressanta gällande walkie-talkie-iakttagelser och deras analys skiljer sig i detta avseende från den analys som görs i GMP. Skälen till att denna observation bedömdes som mest intressant angavs på följande sätt:

> För det första är den rimlig för att den just passar väl in i tid och plats. Det är faktiskt den observation av W/T som är mest rimlig med tanke på den händelseutveckling som faktiskt kom att ske --- oavsett spår i kvadrant 2. (Kvadrant 2 avser planerat brott med flera inblandade; beträffande RRV-experternas ”kvadrantmodell”, se kapitel 1, våra anm.) För det andra kommer den in tidigt och kan inte ha påverkats av Palmeutredningens uppmaning i massmedia om att höra av sig med W/T-observationer, inte heller övriga W/T-observationer kan ha ”smittat av sig” till denna som var den första. För det tredje skulle en säkerställd W/T-observation mest sannolikt hänföra sig till mordet på Olof Palme.

Även av andra skäl bedömdes iakttagelsen vara av intresse. Ett sådant skäl var att uppgiften om att mannen med walkie-talkie eventuellt pratade schweizertyska förekommer i en annan rapporterad walkie-talkie-iakttagelse, som gjorts i Gamla stan den 26 eller 27 februari 1986 (Jarl N, se nedan). Ett annat skäl var att RRV-experterna, för det fall fråga är om ett händelseförlopp i kvadrant 2 (dvs. planerat brott med flera inblandade), ansåg det rimligt att det just i hörnet Tunnelgatan/Olofsgatan vid denna tidpunkt stått en person som haft koppling till en flyktbil.

De slutsatser som RRV-experterna drog av sin analys var att uppgifterna i Skelleftehamnsbrevet kan vara riktiga och att de därför inte direkt bör avfärdas även om det finns vissa indikationer på att det skulle kunna röra sig om desinformation. Några sådana indikationer är den tvärsäkra tidsuppgiften, de detaljerade uppgifterna om den

iakttagne mannens utseende och att brevskrivaren lämnar ytterligare information i senare brev. Enligt RRV-experterna skulle brevskrivaren också kunna vara en person som har kunskap om en möjlig konspiration och som vill ge polisen ett värdefullt tips, men inte vågar framträda. RRV-experterna kritiserade mot denna bakgrund de argument som i GMP hade anförts till stöd för att helt avfärda denna observation.

RRV-experterna framhöll i detta sammanhang också ”att det är en klar brist att vad som gått ut i massmedia resp förekommit i massmedia under de första veckorna inte finns samlat för analys hos Palmeutredningen. Det har stor betydelse för tolkningen av vittnesmålens trovärdighet.”

Övrig granskning

Kommissionen har hos PU begärt att få ta del av alla förekommande uppslag rörande walkie-talkie-iakttagelser. Med hjälp av det databaserade registret eftersöktes samtliga uppslag vari orden ”walkie-talkie” eller ”kommunikationsradio” förekommer. Det visade sig finnas 179 sådana uppslag.

Första månaden efter mordet inkom ett drygt 50-tal tips, där det talas om walkie-talkie eller kommunikationsradio. Under resterande del av 1986 inkom ytterligare ett drygt 30-tal sådana tips. 1987 mottog PU knappt 30 tips rörande walkie-talkie eller kommunikationsradio och 1988 ca 15. Därefter har några enstaka tips av det slaget kommit in årligen.

Några tips innehåller endast teorier om mordet och mer allmänna upplysningar till polisen, som är av föga intresse i detta sammanhang. Många tips rör dock walkie-talkie-iakttagelser, som gjorts från hösten 1985 fram till 1988. Flertalet rapporterade iakttagelser har ägt rum på morddagen eller under dagarna därikring. Från morddagen och Stockholms innerstad inrapporterades ett 40-tal observationer, de flesta i Sveavägens närområde. Åtskilliga av dessa iakttagelser gjordes dock vid tidpunkter som gör att de måste bedömas som mindre intressanta. Från Gamla stan inrapporterades ett dussintal walkie-talkie-observationer under veckorna före mordet.

I det följande redovisas de uppslag som vi bedömt kunna vara av något intresse. Därutöver redovisas ett antal uppslag rörande walkie-talkie-iakttagelser i kapitel 4 (se *Fotograf som hört meddelande över polisradion*, *Ulla i Gamla stan*, *Dekorimamannen* och *Iakttagelse av man med walkie-talkie*).

Iakttagelse mordkvällen av man med walkie-talkie i hörnet Tunnelgatan-Olofsgatan. I mitten av mars 1986 lämnade Margarethe A uppgifter om en walkie-talkie-iakttagelse till PU. Margarethe A berättade att hon på mordkvällen befann sig i sin bostad på Tunnelgatan tillsammans med sin son. När hon omkring kl. 20.00-21.00 tittade ut genom fönstret såg hon en man som stod vid en port i hörnet Tunnelgatan-Olofsgatan. Mannen talade i en svart walkie-talkie. Hon hade i samband med iakttagelsen kommenterat denna för sonen. Strax efter klockan tio, då hennes make kom hem, var mannen med walkie-talkien borta.

Nästa dag förhördes Margarethe A:s son. Han bekräftade moderns uppgifter. Han hade själv iakttagit mannen på andra sidan gatan. Mannen hade i handen haft en walkie-talkie, delvis dold innanför sin jacka. En del av apparaten hade stuckit upp och antennen hade varit fullt synlig. Sonen hade trott att mannen var väktare.

Tipset följdes upp av PU genom kontroll med personalchefen i den organisation som höll till i huset, utanför vilket mannen stod, och genom kontroll med ett vaktbolag. Några åtgärder som föranlett civil personal med walkie-talkie utanför aktuellt hus hade inte förekommit vid tiden för iakttagelsen.

Hösten 1988 förhördes Margarethe A och hennes son på nytt utan att ytterligare uppgifter framkom.

Iakttagelse ett par dagar före mordet av man med walkie-talkie i Gamla stan. I slutet av mars 1986 lämnade Mare R ett tips till PU. Hon hade på förmiddagen den 26 februari 1986 omkring kl. 10.00 tänkt besöka en butik i Gamla stan. Butiken öppnade först kl. 10.30 och i väntan på att den skulle öppna hade hon promenerat runt i omgivningarna. Hon hade då observerat en storväxt man med en walkie-talkie på Västerlånggatan. Hon hade trott att mannen var butiksvakt och beskrev honom som mellaneuropé – tysk, österrikare eller liknande – med blont ”halmgult” hår. Mannen hade gjort ett ”uniformt intryck”.

Några dagar senare fick Mare R för polis peka ut platsen där hon sett mannen. Hon pekade ut en plats utanför Västerlånggatan 28, belägen helt nära porten till fastigheten där Olof Palme hade sin bostad.

Vid ett uppföljningsförhör i april 1986 uppgav Mare R att hon var helt säker på att det hon sett mannen bära på var en walkie-talkie. Hon hade sett antennen och en del av apparaten.

Iakttagelse ett par dagar före mordet av män med walkie-talkie i Gamla stan. I början av april 1986 kontaktade Jarl N PU. Han berättade

att han den 26 februari 1986 befunnit sig på Västerlånggatan i Gamla stan tillsammans med sin broder. Omkring kl. 10.00-11.00 hade han lagt märke till en man som talade i walkie-talkie. Mannen hade sett ”farlig ut” och pratat tyska, troligtvis som man gör i Schweiz. Han hade varit 185-190 cm lång och haft cendréfärgat hår. På fråga varför Jarl N hört av sig så sent med sin iakttagelse uppgav han att han glömt bort den men att han påmints om den då han hört, läst eller sett att en annan person lämnat liknande uppgifter.

Några dagar senare hölls ett nytt förhör med Jarl N. Han ändrade då i någon mån sina uppgifter och berättade att han inte var säker på om det var den 26 eller 27 februari 1986 som han och brodern besökt Gamla stan samt att iakttagelsen gjorts omkring kl. 11.00-11.30. Mannen han iakttagit befann sig ca 30 meter in på Västerlånggatan sett norrifrån, på gatans östra sida. Mannen hade haft ansiktet vänt mot Olof Palmes bostad. Ca 50 meter längre söderut i en angränsande gränd väster om Västerlånggatan stod ytterligare en man, som höll något mot örat, troligen en walkie-talkie. Vid tiden för iakttagelsen visste Jarl N inte att Olof Palme bodde på Västerlånggatan 31.

Jarl N:s bror hördes. Han bekräftade att han promenerat på Västerlånggatan i Gamla stan vid den tidpunkt som Jarl N uppgett. Han hade emellertid inte iakttagit någon man med walkie-talkie.

Iakttagelse på mordkvällen av man med walkie-talkie i Gamla stan. Drygt ett år efter mordet, i slutet av mars 1987, kontaktade Leif C PU och berättade om en iakttagelse han gjort under mordkvällen. Han hade i sällskap med två män och två kvinnor varit i Gamla stan kvällen då Olof Palme mördades. Sällskapet hade haft för avsikt att besöka en där belägen nöjeslokal, men eftersom man tyckt att inträdesavgiften var för hög hade sällskapet i stället promenerat runt i stadsdelen. Under promenaden, då sällskapet inte varit samlat utan männen troligen gått lite före kvinnorna, hade Leif C uppmärksammat en man som höll en walkie-talkie i handen. Mannen hade stått i ett gathörn. Leif C hade antagit att mannen var polis. Iakttagelsen hade ägt rum vid kl.19.00-19.30. På fråga varför Leif C inte hört av sig till polisen tidigare svarade han att han först några veckor tidigare fått klart för sig att Olof Palme vid denna tid bodde i Gamla stan.

Vid ett uppföljande förhör i april 1987 preciserade Leif C var iakttagelsen av mannen ägt rum. Mannen hade stått i korsningen Västerlånggatan-Kåkbrinken, några steg in i gränden. Leif C beskrev mannen som en svensk, ljushårig kortklippt man, 20-30 år och 180 cm lång. Leif C hade under promenaden kommenterat sin iakttagelse och sagt något om att ”civila poliser finns överallt”.

Vid förhör med övriga personer i sällskapet bekräftade de båda männen att de hade ett minne av att Leif C vid tillfället talat om en man med walkie-talkie. Ingen av dem hade dock sett mannen. En av kvinnorna i sällskapet uppgav att hon vid tillfället iakttagit en man med en walkie-talkie delvis gömd under rocken. Mannen hade stått på Västerlånggatan, inte i någon gränd.

Iakttagelse mordkvällen av man med walkie-talkie vid Adolf Fredriks kyrka. Drygt ett år efter mordet, i april 1987, kontaktade Karin G PU. Hon berättade att hon mordkvällen ca kl. 21.20 åkte bil söderut på Sveavägen. I höjd med Adolf Fredriks kyrka (korsningen Sveavägen-Kammakargatan) såg hon en man med walkie-talkie. Mannen hade varit 178-180 cm lång, hade haft mörkt ”burrigt” hår och varit slätrakad.

I oktober 1987 hölls ett uppföljningsförhör med Karin G. Hon berättade att hon varit på väg hem i en bil tillsammans med en vän, Bengt C. Under färden lade hon märke till en man med walkie-talkie som uppehöll sig utmed kyrkogårdsmuren utanför Adolf Fredriks kyrka. Mannen pratade i apparaten och hon hade sett ett ”spröt” sticka upp någon decimeter. Hennes vän hade inte sett mannen. Hon hade först våren 1987 talat med en vän som var polis om sin iakttagelse. Han hade rekommenderat henne att höra av sig till PU.

I september 1988 förhördes Karin G på nytt. Hon nämnde då att hon inte hade trott att hennes iakttagelse hade med mordet att göra och att hon därför först inte hade hört av sig till polisen.

Vid samma tid, i september 1988, förhördes Bengt C. Han berättade att Karin G nämnt sin iakttagelse redan under bilfärden men han hade på grund av bilkörningen inte haft möjlighet att titta på mannen.

Iakttagelse mordkvällen av man med walkie-talkie vid Brunkebergstorg. Drygt ett år efter mordet, i april 1987, kontaktade två kvinnor, Catarina N och Anette K, PU. Båda berättade om en iakttagelse de gjort under en bilfärd mordkvällen kl. 23.10-23.15. De hade åkt Malmskillnadsgatan i riktning mot Sergels torg när de vid Brunkebergs torg sett en man med walkie-talkie. Catarina N beskrev mannen som ”tjock” och svarthårig, med en ljus jacka. Anette K uppgav att mannen som talade i walkie-talkie inte hade verkat ha något att dölja. Han hade enligt Anette K varit vänd mot slottet, haft mörkblont hår och burit en ljus jacka. Att kvinnorna inte hört av sig till PU med sina uppgifter tidigare förklarade Anette K med att hon tidigt berättat om iakttagelsen för en kamrats fader som var polis. Denne hade sagt att iakttagelsen var ointressant.

Iakttagelse på mordkvällen av man med walkie-talkie på Norra Latins skolgård. Sex år efter mordet, i mars 1992, kontaktade Marianne Ö PU. Hon berättade att hon befunnit sig på Norra Latins skolgård mordkvällen ca kl. 22.30-23.00. Hon hade där lagt märke till en man som befunnit sig ca 20 meter ifrån henne. Mannen hade hållit ett föremål som Marianne Ö ”absolut uppfattade som en walkie-talkie” framför ansiktet. Marianne Ö beskrev mannen som svensk, ca 25-30 år gammal. Som förklaring till att hon hörde av sig till PU så sent uppgav Marianne Ö att hon varit ”feg” och inte velat ”bli inblandad”.

3.4.2 Publicering av de s.k. fantombilderna

Framställning och beslut om publicering

Den 4 mars 1986 kontaktade ledningsgruppen för mordspaningarna BKA i Wiesbaden för lån av en s.k. signalementsmaskin. Följande kväll anlände tyska poliser från BKA med signalementsmaskinen till Stockholm.

Spaningsledningen valde ut 22 personer, som lämnat signalementsuppgifter på män som möjligen kunde sättas i samband med mordet på Olof Palme. Iakttagelserna hade gjorts på olika ställen i Stockholm under tiden julafton 1985 – den 28 februari 1986. Som exempel på de observationer som valdes ut kan nämnas två män som i mitten av februari 1986 betett sig underligt på Lisbeth Palmes arbetsplats (se kapitel 5, *Avsnitt T – ”Kartläggning av offrets personliga förhållanden”*), en man som mordkvällen kommit in sent på biografen Saga, en kurdisk man som iakttogs på Stockholms centralstationen på julafton 1985 etc. Samtliga 22 personer fick med hjälp av signalementsmaskinen framställa varsin ”fantombild”. En av de tyska polismännen gjorde i samband med bildkonstruktionerna en ”trovärdighetsvärdering” av de personer som lämnade uppgifter. Med ledning av denna trovärdighetsvärdering och av vad iakttagelsen rört valde ledningsgruppen ut två bilder som den beslöt publicera i massmedia.

Den första bilden

Den första bilden offentliggjordes den 6 mars 1986 kl. 8.00. Den påstods föreställa en man som möjligen kunde vara identisk med gärningsmannen. Bilden kom allmänt att kallas fantombilden och det är nästan uteslutande denna bild som åsyftas när fantombilden omnämns.

Iakttagelsen som bilden bygger på hade gjorts av en kvinna, Susanne T (även kallad ”tecknerskan”), den 28 februari 1986 mellan kl.

23.30 och 23.40. Susanne T hade vid denna tid för en kort stund lämnat restaurang Alexandra, där hon befann sig, och via personalutgången tagit sig ut på Smala Gränd. När hon öppnat porten mot Smala Gränd hade hon nästan stött ihop med en man, som gick ihopkrupen, med händerna i byxfickorna. När mannen fick syn på henne hade han sett förskräckt ut och vänt sig om. Därefter hade han skyndat på sina steg och vid Snickarbacken hade han tagit av åt höger mot Birger Jarlsgatan. Susanne T hade lämnat ett utförligt signalement på mannen och hade också gjort en egen teckning av honom.

Efter det att denna fantombild publicerades har flera uppföljningsförhör ägt rum med Susanne T. Vid ett förhör i juni 1986 förevisades hon en bild som föreställde Kjell E. Tips hade inkommit om att Kjell E var lik fantombilden och polisen hade vid flera tillfällen förhört honom. Kjell E hade under mordkvällen uppehållit sig i kvarteren runt Smala Gränd. Han hade berättat att han mellan kl. 00.00-01.00 besökt restaurang Alexandra. Han hade kommit dit i bil tillsammans med ett par kamrater. Bilen hade parkerats på Birger Jarlsgatan snett emot restaurangen. Sällskapet hade sneddat över gatan, passerat Snickarbackens mynning och gått in på restaurangen. Susanne T var emellertid säker på att Kjell E inte var den person hon mött på Smala Gränd.

Under 1996 tog PU på nytt kontakt med Susanne T och hon förevisades då dels fotografier, dels en videofilm föreställande en person som PU då intresserade sig för (se GG i kapitel 7, *GMP-objekt m.m.*). Susanne T uppgav efter att hon fått se videofilmen att mannen var ”oerhört” lik den man hon mött på Smala Gränd och ”att det är absolut ingen tvekan om att mannen liknar den man hon sett på Smala Gränd”. Hon kunde inte utesluta identitet mellan männen men vågade inte uttala sig härom då mannen på filmen enligt henne såg mer trött och sliten ut än den man hon mött på Smala Gränd.

Den andra bilden

Den andra bilden publicerades första gången den 24 mars 1986 kl. 10.00. Den uppgavs föreställa en man som kom att kallas ”Skuggan”.

Den iakttagelse som bilden grundas på hade gjorts av en man, Patricio M, på Sergels torg dagen före mordet. Patricio M hade enligt vad han påstod omkring kl. 18.00 varit på väg över Sergels torg i riktning mot varuhuset Åhléns när han mött Olof Palme på nära håll. Efter Olof Palme, ca 20 meter bakom, hade det gått en man med bestämda steg. Denne hade inte sett sig omkring, som vanliga flanörer brukar göra, utan hade verkat följa efter Olof Palme. Patricio M hade

gett ett utförligt signalement på mannen han mött. Eftersom han var konstnär hade han även gjort en skiss av mannen.

Efter det att bilden av ”Skuggan” offentliggjordes förhörde PU Patricio M vid flera tillfällen. Han medverkade också vid en konfrontation i april 1986.

Vid det senaste förhöret, som ägde rum i november 1988, ändrade Patricio M sin berättelse. Han påstod nu bl.a. att sammanträffandet med Olof Palme på Sergels torg skett tidigare under eftermiddagen, medan det fortfarande var ljust ute. Beträffande den efterföljande mannen uppgav han att han mött denne på 30 meters avstånd och att han då inte på något sätt kopplat ihop mannen med Olof Palme.

Från PU:s sida har uppgivits att Patricio M:s uppgifter är falska och att anledningen till att han kontaktade polisen var att han ville neutralisera den bild som givits i medierna om att gärningsmannen kunde vara utländsk. Han hade därför lämnat ett signalement som stämde på en man med nordiskt utseende. Den bedömningen har också redovisats i GMP (se under nästa rubrik). Vi har inte kunnat klarlägga grunden för denna bedömning; den kan inte utläsas ur det registrerade utredningsmaterialet.

GMP:s bedömning av fantombilderna

I GMP används fantombilderna och deras bakgrund som ett exempel på svårigheten att analysera PU-materialet.[23]

> I utredningens inledande skede gavs offentlighet åt två av de fantombilder som framställdes. Den ena sades föreställa mördaren medan den andra angavs föreställa en person som skulle ha förföljt Olof Palme i Stockholm, dagen före mordet. Bilden på *Mördaren* och *Skuggan*, som de kommit att kallas, föranledde ett stort antal människor att lämna olika tips och berätta om iakttagelser de gjort. *Mördaren* angavs ha befunnit sig i flyktområdet vid en orimligt sen tidpunkt och bilden har senare med viss sannolikhet kunnat knytas till en person, som inte har med mordet att göra. Med *Skuggan* är förhållandena än mer bisarra. Han har aldrig existerat, utan är tillkommen genom en invandrares försorg för att balansera bilden på *Mördaren*, som hade utländska drag, medan *Skuggan* gavs mer nordisk karaktär.

[23] GMP s. 23 f.

Resultatet av publiceringen

Publiceringen av de två fantombilderna ledde till att en mycket stor mängd tips strömmade in till PU. I anledning härav lades ett särskilt avsnitt i utredningsmaterialet med rubriken *Tips i samband med fantombilder* upp. Under detta avsnitt registrerades de tips som huvudsakligen byggde på påstådd likhet mellan någon person och männen på bilderna. Avsnittet består i dag av omkring 1550 uppslag, varav så gott som samtliga inkom i anslutning till publiceringen. Eftersom många uppslag innehåller flera tips om samma person är antalet tips registrerade i avsnittet betydligt större än antalet uppslag. Härtill kommer att en stor mängd tips rörande likhet med ”fantombilderna” sorterats in under andra avsnitt. Detta gäller tips som bara delvis rör ”fantombilderna”, dvs. sådana som innehåller även annan information av intresse, t.ex. att mannen ifråga har viss typ av vapen, att han är av viss nationalitet etc. Det gäller också tips som varit omöjliga att utredningsmässigt följa upp, t.ex. då uppgiftslämnaren iakttagit en person som han tyckt vara lik någon av fantombilderna men som han i övrigt inte kunnat lämna några uppgifter om såsom namn, bostad etc.

Det är således idag inte möjligt att säga hur många tips i utredningen som föranletts av beslutet att publicera de två ”fantombilderna”. Det kan emellertid konstateras att det åtminstone rör sig om flera tusen tips. Per-Göran Näss från den dåvarande ledningsgruppen har inför den tidigare Palmekommissionen uppgett att den första fantombilden föranledde 7-8000 tips och att detta slog sönder brottsutredningen. Enligt Per-Göran Näss skall en bild av detta slag inte publiceras förrän det material som redan finns är bearbetat.[24]

3.4.3 Utfästelse om belöning

Den 4 mars 1986 utlyste länspolismästaren Hans Holmér en belöning på 500 000 kronor för tips som kunde leda till att gärningsmannen greps.

Den utfästa belöningen höjdes genom ett beslut av regeringen den 12 november 1987. Beslutet innebar att regeringen medgav att Rikspolisstyrelsen fick ta i anspråk sammanlagt högst 50 miljoner kronor avseende belöning till den eller dem som kunde lämna sådana upplysningar till polisen att mordet på Olof Palme kunde klaras upp. Innan Rikspolisstyrelsen fattade beslut om att betala ut en belöning skulle styrelsen anmäla sin avsikt om detta till regeringen.

[24] Per-Göran Näss i utfrågning inför den tidigare Palmekommissionen den 26 mars 1996 (även PK-minnesanteckningar nr 20).

Annons om den höjda belöningen publicerades bl.a. i tidningen International Herald Tribune den 19 november 1987. Kommissionen har försökt efterforska vilka ytterligare åtgärder som vidtogs i den vägen och hur saken följdes upp. Detta har vi emellertid inte lyckats att närmare klarlägga.

3.4.4 Genomgång av rymlingar, permissionsrapporter, självmord m.m.

Relativt tidigt under utredningen tog PU kontakt med Kriminalvårdsstyrelsen i syfte att inhämta uppgifter om personer som hade rymt eller på annat sätt avvikit respektive hade permission från fängsligt förvar. Kriminalvårdsstyrelsen överlämnade i anledning av begäran dels uppgifter om personer som avvikit, dels styrelsens s.k. permissionsrapporter. Med dessa uppgifter som underlag upprättades den 10 april 1986 två förteckningar. En förteckning upptog män, födda under perioden 1936-1956, vilka avvikit från kriminalvårdsanstalt under februari och mars 1986. Förteckningen bestod av 24 män. Den andra förteckningen upptog 72 män, födda 1936-1956, vilka var intagna på kriminalvårdsanstalt men haft permission vid tidpunkten för mordet på Olof Palme. Förteckningarna gicks härefter igenom och beträffande vissa personer vidtogs ytterligare utredningsåtgärder, främst registerslagningar.

Genomgången av personer som haft permission från vistelse i kriminalvårdsanstalt kompletterades i juli 1989. Då upprättades inom PU en förteckning över 70 män/kvinnor, som inte var födda under perioden 1936-1956 men som haft permission från kriminalvårdsanstalt vid tidpunkten för mordet.

PU har vidare från respektive polisdistrikt inhämtat anmälningar/utredningar över samtliga självmord som begicks i Sverige under perioden den 1 april 1986 – 3 september 1987. PU erhöll i denna del ett mycket omfattande material. Materialet har kontrollerats och ett 60-tal personer som signalementsmässigt bedömdes kunna överensstämma med gärningsmannen – dvs. rätt kön, ålder m.m. – sorterades fram. Dessa har sedan gåtts igenom på nytt och i flera fall har tidigare undersökningar kompletterats med förhör med anhöriga och andra utredningsåtgärder.

3.4.5 Farliga personer m.m.

Tidigt under utredningen hämtades sex pärmar med hotbrev rörande Olof Palme in från Stockholmspolisens våldsrotel, vilken var den enhet som normalt svarade för utredning av hot riktade mot Olof Palme. Pärmarna genomgicks och de hot som kunde utredas ytterligare plockades ut. Den övervägande delen av breven i pärmarna var dock från anonyma brevskrivare som inte kunde spåras. Senare erhölls från säkerhetspolisen ytterligare några hotbrev.

Under sommaren och hösten 1986 gjordes en kontroll av kriminella personer i ett visst område i Stockholms city. Området omfattade Gamla stan, Norrmalm och del av Vasastan. Två databaserade register, SPAR (statliga person- och adressregistret) och PBR (person- och belastningsregistret) samkördes. Samkörningen resulterade i en lista på 500 personer. Av dessa plockades män dömda för mord, dråp, misshandel, olaga vapeninnehav, brott mot vapenlagen m.m. ut. Dessa uppgick till 348 st.

I samband med att GMP togs fram kontrollerades om någon av de 348 män som vaskats fram 1986 stämde in på gärningsmannaprofilen. (Se kapitel 7, *Genomgång av GMP-kontrollistan*.)

3.4.6 Dörrknackning

Dörrknackningsoperationer genomfördes i viss mån efter mordet. De finns beskrivna och delvis bedömda i Juristkommissionens rapport s. 141 f och s. 150. Juristkommissionen konstaterade att de inte varit fullständiga och de inte hade gjorts på ett enhetligt sätt.

Granskningskommissionen har uppdragit åt polisöverintendenten Bengt Åke Jonsson, som medverkat som expert i kommissionen, att granska PU-materialet i denna del. Granskningen redovisas nedan under *Sammanfattande anmärkningar*.

3.5 Sammanfattande anmärkningar

3.5.1 Kartläggningen av Olof Palmes personliga förhållanden

I likhet med en hel del annat som borde ha skett i utredningens inledande skede försummades sådant som gällde Olof Palmes personliga förhållanden den första tiden efter mordet. Det har uppmärksammats och bedömts av de tidigare kommissionerna.

Juristkommissionen uttalade angående kartläggningen av den avlidnes person och kontakter att ”en systematisk utredning om Olof Palmes person borde ha satts igång utan dröjsmål. Vi har svårt att se någon förklaring till att det inte skedde” och exemplifierade med att någon egentlig undersökning av bostaden eller arbetsplatsen för att säkra eventuella spår inte gjordes annat än i begränsad mån.[25] Även bristen på undersökning av Olof Palmes personliga förhållanden och kontakter under den sista veckan påtalades. Vi instämmer i detta och vill tillägga att brister av detta slag inte kan botas av senare utredningsåtgärder; de lämnar alltså bestående kunskapsluckor och spekulationsutrymme. – Utredningsläget i denna del är oförändrat. Den generella utredning som har gjorts inom PU är, med något enstaka undantag, gjord inom den period Juristkommissionen granskade och bedömde.

I GMP noteras det som en brist att makarna Palmes ekonomiska förhållanden inte klarlagts, något som hade varit naturligt vid en liknande utredning där offret inte varit en i motsvarande grad offentlig person. I GMP sägs därvid vidare att inget i den övriga informationen tyder på att det finns något i de ekonomiska omständigheterna som skulle kunna förklara brottet. Enligt vårt synsätt kan man knappast uttala någon egentlig mening om detta när det fullständigt saknas ett utredningsunderlag.[26] Vi delar uppfattningen att det i materialet inte finns några tecken på detta och att det inte heller på annan grund finns anledning att fundera i dessa banor. Men om man inte ens brytt sig om enkla kontrollåtgärder avseende deklarationer, bankkonton, frågor till anhöriga etc. är ett konstaterande om att det saknas indikationer i det övriga utredningsmaterialet inte så mycket värt. Vi anser alltså att detta är en brist och att dokumenterad utredning i dessa delar borde ha förekommit. I den mån resultatet hade bedömts särskilt känsligt från integritetssynpunkt hade det kunnat behandlas på samma sätt som annan utredningsdokumentation som har denna karaktär.[27]

I detta sammanhang bör även de problem som förekommit kring förhören med Lisbeth Palme nämnas. Förhörsprotokollen behandlar knappast alls Olof Palmes privata förhållanden.[28] Polisöverintendenten

[25] SOU 1987:72 s. 150 f.

[26] På annat ställe i GMP sägs att ”tillgänglig information visar att Palme hade ordnad ekonomi men det finns inga tecken på att den skulle ha varit exceptionellt god av ett eller annat skäl” (s. 40, även citerat i redovisningen ovan).

[27] Vissa delar av det s.k. T-avsnittet, se ovan, är avskilda från utredningsmaterialet i övrigt och förvaras på särskild plats.

[28] I vissa andra förhör har en uppdelning skett så att frågor kring Olof Palmes privatliv redovisats i ett särskilt protokoll, som hanteras på det sätt som

Bengt Åke Jonsson, som på kommissionens uppdrag granskat förhören med Lisbeth Palme, har efter sin granskning konstaterat följande.

> Lisbeth Palme har förhörts vid många tillfällen av en rad olika förhörsledare. Något verkligt ingående, ”fördjupat”, detaljrikt förhör rörande hennes iakttagelser på mordplatsen har emellertid aldrig genomförts såvitt jag kunnat finna. Inte heller har något förhör hållits som på ett ingående sätt gått in på offrets personliga förhållanden, eventuella fiender och andra för spaningsarbetet väsentliga omständigheter.

Dessa förhållanden, och då inte minst de som gäller förhållandena på mordkvällen, framstår som en mycket allvarlig brist i utredningen. Omständigheterna kring förhörsåtgärder m.m. under medverkan av Lisbeth Palme diskuteras vidare i kapitel 6, *Särskilt om förhörsåtgärder m.m. under medverkan av målsäganden Lisbeth Palme*.

Bengt Åke Jonsson granskade även övrigt material i privatdelen. Han påpekade efter sin granskning att förhören i denna del vissa gånger varit kortfattade och hastiga. Han noterade bl.a. följande.

> I spaningsuppslag --- (förhör med Ingvar Carlsson den 20 mars 1986) anges förhörstiden till kl 12.20 – 12.40. Det torde enligt min erfarenhet ha varit en omöjlighet att genomföra ett ingående förhör med en av statsministerns närmaste medarbetare, som dessutom kunde antas sitta inne med detaljerade upplysningar om Olof Palmes livsvanor, eventuella fiender m.m., inom loppet av tjugo minuter.
>
> Spaningsuppslag --- upptar förhör med Ulf Dahlsten, den säkerhetsansvarige i regeringskansliet. Vid förhöret hänvisar Dahlsten på en fråga från förhörsledaren till vad han tidigare uttalat sig om inför Hans Holmér. Vad Dahlsten egentligen sagt till Holmér framgår inte vidare av materialet. Jag får här intrycket att ingen planmässighet vid kartläggningen av Olof Palmes liv och bakgrund m.m. förekommer. Polismän höll förhör med personer på den ”lägre nivån” medan Holmér själv höll förhör med personer ”högre upp” på rangskalan.

Det finns således tydliga brister beträffande utredningen av Olof Palmes privata förhållanden. Den kom i gång med fördröjning och är begränsad till vissa områden; någon egentlig ”kartläggning” av Olof Palmes privatliv finns aldrig gjord. Detta var även Bengt Åke Jonssons slutsats.

Normalt sett är kartläggningen av offrets privatliv och personliga förhållanden högt prioriterad i en mordutredning, eftersom motivet vid

---

nämndes i föregående not. Beträffande Lisbeth Palme och familjen Palme i övrigt har någon sådan uppdelning inte skett och det finns således för hennes del inga särskilda förhörsprotokoll som gäller privatlivet.

ett ”vanligt” mord mycket ofta är hänförligt till privatlivet. Att privatlivet är viktigt att kartlägga vid ”vanliga” spaningsmord innebär emellertid inte att detta nödvändigtvis varit av samma prioritet i detta fall. För alla till en början svårförstådda mord måste ju gälla att förklaringen i första hand är att söka i offrets levnadsomständigheter. För de flesta av oss innefattar det en begränsad sfär, som till största delen består av det man i det här sammanhanget skulle kalla ”privatlivet”. För en extremt offentlig person som Olof Palme, landets statsminister m.m., är sfären mycket vidare. En ”privat” motivbild framstår då bara som en av många möjligheter. Det finns beträffande statsmannamord ingen erfarenhetsmässig grund som säger att dessa oftast eller ofta skulle ha sin rot i den mördades privatliv. I den mån det överhuvudtaget finns några erfarenhetsmässiga grunder, pekar de i en annan riktning. Medan det alltså är naturligt att börja med privatlivet vid ett ”vanligt” mord, kan det te sig mer naturligt att i ett fall som detta söka förklaringen i den dödes offentliga, professionella liv, inte minst om mordet inträffar ”på öppen gata”, som detta mord gjorde. Det sätt på vilket det utfördes talar enligt vår mening i varje fall inte för att det skulle ha en bakgrund i Olof Palmes personliga liv, även om det naturligtvis inte utesluter det.

Att en kartläggning som ett led i en bred och förutsättningslös utredning likväl måste komma till stånd också i ett fall av detta slag är självklart. Även vid genomförandet av en sådan utredning haltar dock jämförelsen med ”vanliga” mord. Den offentliga personens status, den publika nyfikenheten kring den sidoinformation som mordutredningen kan ge upphov till, de anhörigas behov av att skydda sig från det offentliga intresset etc. innefattar reella komplikationer (jfr de reflektioner av detta slag som GMP-författarna gjorde i de citat som är återgivna ovan). Kartläggningen av den dödes privatliv kräver i ett fall som detta med andra ord särskilda överväganden, av integritetsskäl, men också från den synpunkten att om inte de berörda hanteras rätt kommer utredningen inte att tillföras den kunskap den är i behov av. Hur man därvid skall gå till väga är i sin tur knappast något som kan vara inlärt, inövat eller följa beredskapsplaner, därtill är händelsen alldeles för särpräglad. De åtgärder Hans Holmér inledningsvis vidtog på egen hand (jfr Juristkommissionens redogörelse, som citerats ovan) är svåra att bedöma, eftersom de inte dokumenterades. I den del de syftade till att förbereda en kartläggning av privatlivet kan de dock inte utan vidare dömas ut.

Att Hans Holmér sedan tillsammans med Tommy Lindström tycks ha bedrivit en egen utredning, som inte delgavs någon annan, och som inte heller finns dokumenterad, är däremot oförsvarligt. Det är svårt att värdera de kunskapsförluster som underlåtenheten att dokumentera här lett till. I den mån Hans Holmér och Tommy Lindström fick fram

värdefull information har den i alla händelser gått förlorad för mordutredningen.

”Privatgruppen” genomförde sin utredning under mars till maj 1986. Förhörsdokumentationen är genomgående av väsentligt högre kvalitet än vad som allmänt gäller från denna tid i övrigt. Vårt intryck är att utredningen genomfördes av utredningsmän som var väl skickade för uppgiften, liksom att de hörda personerna oftast har ansträngt sig för att i utredningens intresse lämna så öppna och förbehållslösa utsagor som möjligt. Som polisöverintendenten Bengt Åke Jonsson framhållit efter den genomgång han gjorde för kommissionens räkning finns det emellertid också väsentliga och bestående brister även i denna kunskapsinhämtning.

I många delar ter sig detta utredningsarbete likväl förtjänstfullt. De förhör som ”privatgruppen” höll har i åtskilliga fall innefattat uppslag till fortsatta utredningsåtgärder, som då vidtagits. Detta har ibland inneburit att för enskilda personer besvärande hypoteser har gjorts föremål för undersökning. I de fall utredningsmaterialet gett anledning till sådana hypoteser har utredningsmännen inte väjt för att borra i dem, snarare tvärtom. Vi har inte stött på något uppslag som framstår som oavslutat. (De enskilda uppslag som redovisas i denna del finns i kapitel 5, *Avsnitt T – ”Kartläggning av offrets personliga förhållanden”*.) Utredningen i detta avsnitt har inte heller, som i så många andra avsnitt, ”processats” i flera omgångar, utan den genomfördes och avslutades i huvudsak våren 1986.

Beträffande uppgifter från familjen Palme avviker utredningsmaterialet som framgått från vad som hade varit önskvärt. Det har emellertid framkommit vid kommissionens samtal med bl.a. utredningsmän som var engagerade i privatgruppen att det förekommit fortlöpande kontakter av informellt slag med personer i familjekretsen. Det är därför fullt möjligt att de utredningsmän som varit engagerade fått tillräcklig information för att kunna göra sina bedömningar ändå. I så fall gäller bristen enbart dokumentationen.

Sammantaget anser vi att den utredning avseende Olof Palmes privatliv som så småningom kom att genomföras trots allt var rimligt avvägd, i varje fall har vi inte från våra utgångspunkter anledning att ifrågasätta de bedömningar som de som sedermera kom att ansvara för denna del av utredningen har gjort. Därvid beaktar vi att de brister i privatgruppens förhör som framkommit i vart fall delvis torde ha berott på spaningsledningens sätt att inledningsvis hantera denna del av utredningen.

Till vår bedömning måste fogas den reservationen, som naturligtvis är viktig, att det vi uttalar oss om är sådant som framkommer i materialet. Vi vet självfallet inte om alla omständigheter kring Olof

Palmes person, som skulle kunna kasta ljus över mordet, har utretts så långt det går. Det skulle förutsätta att vi själva besatt en ingående kunskap om privata förhållanden i Olof Palmes liv, vilket vi inte gör. Det vi kan säga är att de uppslag som förekommer har utretts och kunnat läggas till handlingarna. Med tanke på hur utredningsarbetet i denna del sammantaget bedrivits är det snarast sannolikt att utredningen i denna del är ofullständig.

Till utredningen i denna del hör också Harvardärendet. Det redovisas och bedöms i kapitel 5, *Avsnitt T – "Kartläggning av offrets personliga förhållanden"*.

3.5.2 Utrikespolitisk analys. Samarbete med UD

Det första utredningsåret karakteriserades här som annars av de väl kända missförhållanden som utvecklades under Hans Holmérs ledarskap och de konflikter som följde. UD:s svårighet att få "feed-back" på den information som överlämnades till polisen, liksom det ointresse med vilket initiativ bemöttes, följer samma mönster som det "åklagarna" och sedermera förundersökningsledningen vittnat om. Detta har de tidigare kommissionerna granskat och bedömt.

Även beträffande Sverker Åströms medverkan, sådan den numera framträder, finns paralleller. Den hade en utpräglat informell karaktär, något som är kännetecknande för mordutredningen under den första tiden. Inblandade parter har varit noga med att framställa Sverker Åströms roll som privatpersonens och uppdraget som "personligt". Ingendera är korrekt. Åström har samtidigt som han framhållit uppdragets personliga karaktär understrukit att det självfallet utfördes i nära samråd med UD. Detta torde knappast ha varit enbart för UD:s skull. Som privatperson, utan tillgång till UD:s resurser och det tidigare ämbetets klädnad, skulle Åström ha varit av mindre värde för utredningen.

I den mån syftet med arrangemanget var att åstadkomma en mer effektiv och ändamålsenlig hantering beträffande utredningens behov av utrikespolitisk sakkunskap, kanaler till UD etc. kan man fråga sig om detta lyckades. Svaret synes vara nej. Åström var varken i tjänst eller privat; resultatet av hans medverkan blev också ett "varken eller". Han bestod utredningen med analyser – men dessa var, också enligt hans egen bedömning, ytliga. Han gjorde insatser, som att ta utrikeskontakter, prata med tidigare kollegor etc. – men de blev begränsade och sakligt sett halvhjärtade. Detta är i så fall inte en nödvändig konsekvens av den formlösa konstruktionen av uppdraget, men det ligger uppenbart i farans riktning att den som tar på sig en uppgift under

betingelser som dessa, utför den med lättare hand och svagare kraft än om det sker i tjänst och under ansvar.

De omständigheter under vilka Sverker Åström verkade företer i själva verket vissa likheter med det sätt på vilket Ebbe Carlsson engagerades. Bägge fick uppdrag som privatpersoner. Bägge tilläts företräda statsmakten. Inget av uppdragen formaliserades i beslut eller var resultat av en beslutsgång som innefattade befogenhet att ge uppdrag av detta slag. Bägge gick ”som barn i huset” i regeringskansliet. Bägge anförtroddes hemliga handlingar. Ingen av dem avlönades ekonomiskt. Det finns naturligtvis också stora skillnader. Åström utförde sitt arbete öppet i förhållande till såväl allmänhet som berörda myndigheter. Han ägde en obestridlig expertkunskap, som utan vidare motiverade uppdraget som sådant. Ebbe Carlssons verksamhet utvecklades till ett direkt brottsligt företag, vilket självfallet inte gällde Åström. Den likhet som är värd att notera gäller den informella hanteringen, det obesvärade förhållandet till det regelverk som omgärdar statlig verksamhet samt sammanblandningen av privat och offentligt. Självfallet kan detta också ses som ett sätt att i ett extraordinärt ärende söka komma runt ett formellt regelverk för att åstadkomma en mer effektiv och ändamålsenlig hantering än vad som upplevdes genomförbart om saken skulle ha hanterats ”tjänstevägen”. Det gör dock inte det hela mindre problematiskt (förutom att det således knappast var effektivt), i synnerhet som tillvägagångssättet i fallet Åström inte är ett undantag som bekräftar regeln utan snarare framstår som en del i ett mönster. Dessutom kvarstår möjligheten att arrangemanget väl så mycket tillkom för att Hans Holmér även i detta hänseende ville ha en bättre kontroll över utredningen och de delar av statsmakten den engagerade, än vad regelsystemet medgav.

Av redogörelsen framgår att samarbetet mellan UD och PU inte heller fortsättningsvis, efter 1987 års omorganisation, tycks ha fungerat väl. Från UD:s sida anser man inte det och vi kan för vår del konstatera att den typ av utrikespolitiska analyser m.m. som UD skulle kunna ha bidragit med i princip saknas i PU-materialet. Den i CIA-avsnittet redovisade framställningen från PU till UD, som gjordes våren 1988, är ett tecken på att detta inte heller från PU:s sida fungerade tillfredsställande (se kapitel 5, *Avsnitt HA –”CIA”*). Vi har allmänt intrycket att PU avskärmat sig från extern kunskap och försökt hantera allt eller i vart fall så mycket som möjligt inom ramen för kriminalpolisens kompetens. Det gäller också i detta fall.

Att det emellertid funnits behov av konstruktivt biträde från UD framgår av de iakttagelser vi redovisat beträffande bristen på basanalyser i de internationella uppslagen, se kapitel 5, *Sammanfattande anmärkningar*.

Det finns tecken på att inte heller UD alltid varit så tillmötesgående som krävs för ett konstruktivt samarbete. I Banisadr-ärendet synes UD ha intagit en attityd som PU kan ha upplevt ungefär på samma sätt som man från UD:s sida upplevde utredarnas ointresse för Townley-ärendet. Det är begripligt om PU här ansåg att UD och ambassaden var den enda eller i vart fall närmast till hands liggande vägen att få hållfastheten i Banisadrs uppgifter prövade. Men UD satte uppenbarligen andra hänsyn före PU:s i detta fall. Det är svårt att bedöma om den avvägning UD där gjorde var riktig, men attityden synes inte ha varit konstruktiv och det kan konstateras att utfallet främjade utvecklingen av den s.k. Ebbe Carlsson-affären.

Slutligen finns det skäl att framhålla, att en hel del trots allt gjordes till utrönande om mordet kan ha haft en internationell bakgrund. Trots frånvaron av dokumentation finns det enligt vår bedömning inte skäl att betvivla att säkerhetspolisen använde de kanaler man hade för att ”lyssna”. Enligt vad som uppgivits i olika sammanhang, bl.a. av Per-Göran Näss i samtal med den tidigare Palmekommissionens ordförande och sekretariat,[29] framkom ingenting. Till samma resultat ledde den i detta avsnitt omnämnda ”demarchen”. Det är möjligt att denna inte var optimal för sitt syfte, men det är samtidigt tänkvärt att det inte här framkom något som helst, bortsett från de uppgifter angående PKK som kan misstänkas ha haft desinformativt syfte. Om mordet saknar internationell anknytning är denna frånvaro av reaktioner på de förfrågningar som gjorts naturlig och logisk.

Den synpunkt som framförts från förundersökningsledningen om att ett mer organiserat samarbete mellan UD, som ju är en del av regeringskansliet, och PU hade varit konstitutionellt problematisk, delar vi. Likartade synpunkter har som framgått framförts av Jan Eliasson i olika sammanhang. Utredningen av mordet på statsministern har i det hänseendet belyst en svaghet i den svenska förvaltningsmodellen, med dess helt fristående myndigheter. Däremot har vi mindre förståelse för att PU inte gett UD ”feed-back”. Det är förstås riktigt att de som är sysselsatta med en brottsutredning inte skall ägna sig åt att ”avrapportera” alla tips och uppslag man får till uppgiftslämnarna. Relationen till UD fanns det emellertid skäl att vårda just av hänsyn till utredningsintresset. En stor mängd tips kanaliserades till UD och man hade där behov av ”feed-back” för att kunna organisera sin insats så effektivt som möjligt och därmed på bästa sätt kunna bidra till utredningsarbetet.

[29] PK-minnesanteckningar nr 20.

3.5.3 Övrigt

Vapen- och ammunitionsutredningar

PU har lagt ned mycket stora ansträngningar på att få fram uppgifter om mordvapnet. De har i första hand utgått från hypotesen att det vapen som använts är en revolver av kaliber .357 och då troligen av fabrikatet Smith & Wesson. Det har funnits all anledning att lägga ned stora resurser på utredningen i denna del. Tillgänglig information, framför allt de upphittade kulorna, pekar mot ett vapen av den angivna typen. Det har därför varit befogat att inrikta arbetet på det sätt som skett. Det kan visserligen inte uteslutas att ett annat fabrikat använts eller att mordvapnet var manipulerat på något sätt, men det har likväl inte funnits något alternativ till att i första hand inrikta spaningsarbetet i den riktning den tillgängliga informationen pekar. – Beträffande provskjutningsprojektet som sådant, se kapitel 7, *Sammanfattande anmärkningar* och kapitel 8.

Utredningen kring det s.k. Mockfjärdsvapnet, eller Haparandavapnet, är mycket omfattande; den motsvarar i sig en omfattande brottsutredning. Från utredningssynpunkt är uppslaget emellertid också av stort intresse: dels rör det sig om ett vapen av ”rätt” typ som skulle kunna tänkas ha cirkulerat vidare och kommit till användning vid mordet, dels synes det ha använts tillsammans med ammunition från samma ”batch” som de kulor som upphittats vid mordplatsen. Kombinationen av ”rätt” vapentyp, möjligt vapen och ”rätt” ammunition är från mordutredningens synpunkt anmärkningsvärd. Detta gör det så angeläget att få fram ytterligare information kring vapnet och dess öden, att alla tänkbara förundersökningsinsatser är befogade.

Walkie-talkie-iakttagelser

”Skelleftehamnsbrevet” är den enda till synes relevanta observation av walkie-talkies från mordplatsens närhet som inrapporterats innan observationer av detta slag efterfrågades av utredningen. Den är bl.a. av det skälet mer intressant än de övriga. Dess utredningsvärde är samtidigt mycket svårbedömt. Med tanke på den tid som numera förflutit utan att den anonyme brevskrivaren på något sätt gett sig till känna och på att inga andra iakttagelser, som skulle kunna avse samma objekt, dykt upp, förefaller det väl så sannolikt att detta uppslag inte innehåller något av intresse för utredningen. I nuvarande skick utgör det i alla händelser inte något bearbetningsbart spår.

Beträffande övriga iakttagelser gäller för det första att ingen av dem uppenbart kan kopplas till mordet (de skulle kunna ha med mordet att

göra, men för att man skall kunna dra den slutsatsen krävs ytterligare information, som än så länge lyser med sin frånvaro). För det andra är samtliga iakttagelser behäftade med åtminstone någon omständighet som förtar utredningsvärdet. Beträffande den i sig mest intressanta observationen, Leif C:s uppgift om en man i hörnet Västerlånggatan-Kåkbrinken, gäller t.ex. att den inrapporterats mer än ett år efter mordet, med den osäkerhet i olika hänseenden som följer därav. Med tanke på den mängd uppgiftslämnare som hört av sig med iakttagelser från Gamla stan kan det också sägas vara upplysande att ingen annan synes ha rapporterat någon iakttagelse, som kompletterar den uppgift Leif C lämnat.

Sammantaget bedömer vi inte att de ovan redovisade walkie-talkie-uppslagen tillför utredningen något av mer betydande intresse.

De s.k. fantombilderna

Publiceringen av de s.k. fantombilderna tillhör det första utredningsåret och de faller därmed utanför ramen för vad vi uttryckligen är satta att granska. Offentliggörandet av bilderna hör emellertid till det som numera framstår i delvis annan dager än det gjorde 1986-1987.

Från RRV-experternas sida gjordes följande reflektioner om (den första) fantombilden och dess publicering.

> Denna bild finns på de flesta svenskars näthinnor än idag. Den fick som konsekvens att ett stort antal tips kom in som främst grundade sig på en påstådd porträttlikhet mellan den person som man tipsade polisen om och fantombilden. T.o.m. tips om en tänkt PKK-inblandning som kom ända från Turkiet grundade sig på denna porträttlikhet.
>
> Enligt vissa bedömningar ledde det till en enorm belastning på utredningen med tips och vittnesuppgifter, kanske 6-7000, av låg kvalitet. Juristkommissionen anger för sin del att 1500 förhör genomfördes med anledning av de två ”pusselbilderna” (SOU 1987:72, s. 145). Det blev en ”extra ryggsäck” som fick hela utredningen att knäa under lång tid framöver. Det ledde sannolikt också till att andra mer relevanta utredningsuppgifter åsidosattes under de inledande månaderna. Många av de tips som influtit om misstänkta polismän har också grundat sig på porträttlikhet.
>
> Bortsett från dess störande moment i detta avseende påverkade det såväl vittnens minnesbilder som att uppgifter från andra vittnen kanske aldrig lämnades in eftersom de iakttagelser de gjort inte stämde överens med fantombildens utseende på gärningsmannen.

Det har under vårt arbete från många håll framhållits för oss hur olycklig publiceringen av i synnerhet den första fantombilden, som

uppfattats som föreställande gärningsmannen, varit. Den ledde alltså till ett mycket stort tipsinflöde och har fortsatt bidra till att uppgifter strömmat in. Den information som sålunda måst hanteras har dragit stora resurser inom utredningen och i största allmänhet ”skymt sikten” för utredarna. Effekter av det slaget är förutsebara och riskerna kända. Därför bör bilder av det här slaget användas med stor urskillning.

I detta fall var det inte heller då bilden konstruerades något som klart talade för att den person som bilden föreställde skulle vara identisk med gärningsmannen. Däremot fanns det flera saker som talade emot att så skulle vara fallet. (Det har med tiden kommit att framstå som närmast uteslutet att fantombilden föreställer gärningmannen.) Det betyder alltså att den dåvarande spaningsledningen valde att gå ut till den svenska allmänheten och även internationellt – bilden spreds via UD och internationella medier – för att begära in uppgifter om personer som företedde likheter med en man, om vilken det inte fanns några särskilt goda skäl att tro att han hade med mordet att göra. Detta är sannolikt det största enskilda missgrepp som förekommit inom utredningen. Eftersom det var jämförelsevis överlagt – publiceringen skedde den 6 mars 1986 – framstår det som ett tecken på grav inkompetens.

Vi har själva i vår granskning kunnat konstatera att uppgifter om ”fantombilden” förekommer i snart sagt vart och vartannat uppslag. Än idag är det på många håll en levande föreställning att gärningsmannen såg ut som ”fantombilden” och att det t.ex. skulle äga relevans om Christer P företer likheter med denna. Bildens publicering har alltså på ett substantiellt sätt bidragit till PU-materialets ansvällning och svåröverskådlighet. Till detta kommer den nog så viktiga aspekt, som också berörs av RRV-experterna i citatet ovan, att information om personer som inte är lika fantombilden kan ha sållats bort eller tillmätts mindre vikt av uppgiftslämnare på just denna grund. Även denna effekt kan man se illustrerad i PU-materialet. I UD:s hantering av Townley-ärendet synes fantombilden ha tillmätts stor betydelse, varvid FBI-personal som förevisats bilden förklarat att det inte fanns någon likhet mellan denna och Townley (det framgår i den ovan nämnda promemorian som i ärendet upprättades av ambassaden i Washington den 27 juni 1986). Den avkylande effekt detta kan ha haft på såväl FBI:s som svenska UD:s ambition att gå vidare saknade kanske i just detta fall betydelse för mordutredningen, men den föranleddes av en irrelevant omständighet.

Som irrelevant omständighet har fantombilden således spelat en mycket olycklig roll i hela mordutredningen.

Belöningen

Det fanns både för- och nackdelar med beslutet att utlysa en belöning till den eller dem som kunde lämna sådana upplysningar till polisen att mordet på Olof Palme kunde klaras upp. Till nackdelarna hör den inverkan en belöning kan ha på den rättsliga processen. HD har i sitt resningsbeslut avseende målet mot Christer P framhållit att bl.a. den mycket stora penningbelöningen gör att uppgifter som framkommit efter rättegångarna mot denne måste bedömas med stor försiktighet. Det synes också som om beslutet om belöningen fattats utan några mer ingående rättsliga överväganden kring förutsättningarna för belöningens utdelande. Det finns även frågetecken kring beslutets utrikes uppföljning.

Det är emellertid enligt vår mening svårt att tänka sig att regeringen skulle valt att inte utlysa en belöning i detta fall. För det första är det sannolikt att belöningen skulle kunna ha haft en påtagligt positiv inverkan på uppgiftlämnares benägenhet att inkomma med intressant information och att detta övervägde nackdelarna. Att den inte haft en sådan inverkan behöver inte betyda att det var fel att utlysa den. Avsaknaden av reaktion kan bero på att mordets bakgrund är sådan att den inte låter sig röjas genom incitament av detta slag. För det andra, och i anslutning till det just sagda, har förekomsten av en belöning i denna storleksordning, i kombination med det förhållandet att den inte lett till att några avgörande tips kommit in, indirekt bidragit till utredningsunderlaget. Det utgör ett, mer eller mindre starkt, tecken på att viktiga omständigheter kring gärningen inte är kända i någon större krets, vilket i sin tur kan ses som ett tecken på att brottet inte föregåtts av en konspiration. För det tredje har belöningens utlysande haft ett starkt symbolvärde, som på ett påtagligt sätt visat hur angeläget det är för den svenska staten att mordet kan klaras upp. I det sistnämnda hänseendet hade ett motsatt val, dvs. att deklarera att svenska staten inte avser utlysa någon belöningssumma, troligen haft ett omvänt och högst oönskat symbolvärde.

Dörrknackning

Granskningskommissionen har som ovan nämnts uppdragit åt polisöverintendenten Bengt Åke Jonsson, som medverkat som expert i kommissionen, att granska PU-materialet i denna del.

Enligt Bengt Åke Jonsson bör man skilja mellan å ena sidan de upplysningar som den polispersonal som kommer först till brottsplatsen inhämtar från vittnen, närboende etc. i syfte att i omedelbar anslutning

till brottet försöka gripa gärningsmannen och å andra sidan de upplysningar som polisen i senare skeden bestämmer sig för att inhämta från personer som bor eller arbetar i brottsområdet. Det är det sistnämnda som brukar kallas ”dörrknackning”. Bengt Åke Jonsson fortsatte:

> Dörrknackningen inledes med att den för aktionen ansvarige med all personal som skall deltaga går igenom upplägget och ändamålet med aktionen. Det är viktigt att personalen är välinformerad om brottet och omständigheterna kring detta, bevisning som eftersträvas, handlingalternativ om den hörde uppträder oförutsett m m. Ett upprättat frågeformulär genomgås därefter noggrant och kommenteras.
>
> De polismän som genomför dörrknackningen får under inga förhållanden nöja sig med några kortfattade ”frågor och svar” stående i dörren. Polismännen måste ibland försöka övertala den person som efter en påringning öppnar att få komma in och börja samtala om händelsen. Polismännen får under inga förhållanden acceptera att bli avspisade av ovilliga personer. Det gäller som en engelsk polisman uttryckt det att komma innanför dörren, ”hänga av sig rocken”, sitta ned och skapa förtrolighet, gärna vid en kopp kaffe. Först då en kontakt har skapats med den uppsökte personen kan uppgifter komma fram som visar sig värdefulla.

Bengt Åke Jonsson redovisade, efter en genomgång av den dokumentation av dörrknackningsoperationer som finns i PU-materialet, ett antal mycket påtagliga brister i detta. Han drog följande slutsats.

> För mig framstår det sålunda som uppenbart att dörrknackningsåtgärderna veckorna efter mordet på statsministern inte genomfördes på ett planmässigt och välorganiserat sätt utan fastmera bar improvisationens prägel. I de fall åtgärderna genomfördes av polispersonal med vana vid utredningsuppgifter är dokumentationen relativt tillfredsställande vilket däremot inte är fallet då åtgärderna genomfördes av polismän tillhörande andra arbetsenheter inom Stockholmspolisen.

4 Polisspåret

Kapitlets innehåll

I detta kapitel redovisas vår granskning beträffande polisspåret. Inledningsvis diskuterar vi något kring begreppet, varvid vi gör en åtskillnad mellan *polisspåret* och de enskilda *polisärenden*, som förekommer i utredningsmaterialet.

Vi har bedömt det som nödvändigt att uppehålla oss en hel del vid bakgrunden till den misstro som funnits mot delar av Stockholmspolisen, en misstro som enligt vår analys utgör en viktig del av diskussionen kring polisspåret. Kapitlet innefattar därför redogörelser för bl.a. den s.k. Norrmalmsutredningen och Stockholms polisstyrelses utredning angående högerextremism inom Stockholmspolisen.

I kapitlet finns vidare en beskrivning av hur polisspåret på ett mer övergripande plan hanterats inom Palmeutredningen samt av den utredning som bedrivits och dess resultat. Vi har delat in framställningen i uppslag som är inriktade på enskilda polismän, teorier som berör polisen i allmänhet och sådant som inte nödvändigtvis behöver gälla polisen men som ändå kopplats till polisspåret.

Polisspåret som term förekommer inte inom Palmeutredningen. En redogörelse för den utredning som kan sägas ha förekommit i denna del har därför inte någon självklar avgränsning. Vi tar upp sådant som vi uppfattat som någorlunda levande föreställningar i diskussionen kring polisspåret i den mån det återspeglas i Palmeutredningens material. Någon egen utredning av sådant som Palmeutredningen inte gjort men kanske kunde ha gjort har vi inte, här lika lite som i andra delar, engagerat oss i. Av det sagda följer att allt som sagts och skrivits om polisspåret inte tas upp i betänkandet. Det kan bero på att vi själva inte uppmärksammat det eller på att vi inte bedömt det som tillräckligt substantiellt för att beröra i ett sammanhang som detta och att det inte finns någon dokumenterad utredning att redovisa.

De reflektioner och bedömningar som vi ansett oss böra anlägga i dessa delar återfinns delvis i anslutning till redovisade utredningsuppslag, delvis i ett avslutande avsnitt, genomgående under rubriken

Sammanfattande anmärkningar. En kort sammanfattning av våra slutsatser beträffande polisspåret finns i kapitel 8.

Förekommande polismän är anonymiserade enligt vad som angetts i kapitel 1. De polismän som mer eller mindre uttryckligt har förknippats med polisspåret benämns ”polisman A”, ”polisman B” osv., fram till ”polisman L”.

4.1 Bakgrund

4.1.1 Allmänt om polisspåret

Polisspår och polisärenden

Polisspåret har uppkommit utanför den polisiära mordutredningen. Journalister och andra från polisen fristående granskare har pekat på polisiära åtgärder eller enskilda polismäns handlingar som eventuellt skulle kunna sättas i samband med mordet. Det har bl.a. rört sig om polismän som var i tjänst under mordnatten och därvid påstås ha agerat konstigt, polismän som uppges ha extrema politiska uppfattningar vilka skulle kunna ha legat till grund för ett motiv att mörda statsministern eller polisiära funktioner som fungerat så illa under utredningen att misstanken väckts att det rört sig om avsiktligt nedsatt effektivitet.

Det finns naturligtvis åtskilliga uppslag – de flesta – som ursprungligen härrör från källor utanför utredningen, men som sedan uppmärksammats av utredarna och införlivats med utredningsmaterialet. Det som skiljer polisspåret från många andra av de ”spår” som under åren förekommit i diskussionen efter mordet är att det aldrig inom PU betraktats som något egentligt uppslag. Det är därvid signifikativt att polisspåret inte motsvaras av något särskilt avsnitt i polisens utredningsmaterial, i vart fall inte något avsnitt som bär en till polisspåret associerbar beteckning. Rent faktiskt förekommer i utredningen i och för sig uppslag med anknytning till personer som är poliser i sådan mängd att dessa samlats särskilt (de ligger under avsnitt D, Allmänna tips). PU:s inställning, från Hans Holmérs spaningsledning till den nuvarande förundersökningsledningen, har emellertid varit att det inte funnits något utredningsbart ”polisspår” och att tanken på ett sådant i stort sett faller på sin egen orimlighet, men att det inte kan uteslutas att mördaren eller någon av hans medhjälpare är polis, på samma sätt som vederbörande kan vara läkare, lärare, journalist etc. I den meningen, menar man, är det lika oegentligt att tala om ett polisspår, som om ett läkar-, lärar- eller journalistspår.

Mot den bakgrunden måste vissa distinktioner göras. Med polisspåret menas misstanken att polisen som sådan eller en grupp inom polisen varit inblandad i mordet. PU har inte funnit några indikationer på ett sådant spår och har därför inte utfört några utredningsåtgärder med den inriktningen. Däremot har PU utrett ett mycket stort antal uppslag angående enskilda polisers eventuella inblandning i mordet, liksom ett antal andra uppslag som skulle kunna peka på en polisiär inblandning, t.ex. iakttagelser av walkie-talkies i Stockholms city under

mordkvällen. Med ett mindre noggrant språkbruk är det därmed möjligt att hävda såväl att polisspåret aldrig utretts som att det utretts utförligt.

Det finns därför anledning att skilja mellan *polisspåret*, definierat på det nyss angivna sättet, och *polisärenden*.

- **Polisspåret**: Misstanken att polisen som sådan eller en grupp inom polisen är inblandad i mordet.
- **Polisärenden**: Utredningsuppslag som gäller personer som är poliser eller uppslag som annars kan ha ett samband med personer som är poliser.

Ett stort antal polisärenden har således utretts, medan något polisspår i princip inte existerar i utredningsmaterialet.

Begreppen överlappar uppenbart varandra. Distinktionens betydelse ligger i hur uppslagen uppfattas från utredningssynpunkt. ”Polisspår” är brottsmisstankar där det från utredningssynpunkt är sakligt relevant att poliser förekommer. ”Polisärenden” är uppslag som i största allmänhet motiverar utredning och där den utredde råkar vara polisman, vilket i och för sig leder till vissa från polisens synpunkt formella krav på hur utredningen skall genomföras. Något sakligt skäl att göra distinktionen skulle knappast föreligga om det inte vore för diskussionen kring polisspåret och utredningsmaterialets uppläggning.

Polisspårets innebörd

Någon etablerad definition av polisspåret finns inte. Begreppet har sitt ursprung i den allmänna debatten, där det använts av journalister och andra från polisen fristående granskare för att peka på polisiära åtgärder eller enskilda polismäns handlingar som eventuellt skulle kunna sättas i samband med mordet.

Själva termen – bestämd form singularis – styr tanken till *en*, mer eller mindre sammanhängande, teori om hur och varför mordet begicks. Ett antal omständigheter skulle alltså kunna bindas samman till just ett spår. Det faktiska språkbruket är emellertid ett annat: polisspåret är en samlande beteckning för ett antal tips, uppslag och teorier om mordet och dess bakgrund. Det betyder att skilda element i polisspåret inte behöver vara förenliga med varandra, än mindre kunna sättas samman till ett mönster där varje bit har sin plats. Detta utesluter inte att det kan finnas ett mönster; tanken synes snarast vara att spåret är så pass outrett att vad vi kan se är fragment av ett mönster, som skulle kunna framträda och tydliggöras om vi bara visste mer.

De företeelser, som brukar förknippas med polisspåret är sinsemellan av olika art. En grupp är tips och uppslag beträffande enskilda polismän. De misstankar det därvid kan vara fråga om kan gälla dels något som kan sättas i samband med brottet, dels politiska uppfattningar av så extrem art att de skulle kunna ha utgjort ett brottsmotiv. Denna grupp sammanfaller med det som definierats som polisärenden (begreppen är, som sagt, överlappande).

En andra grupp utgörs av andra iakttagelser, tips eller uppslag som berör polisen som myndighet och kan sättas i samband med mordet. Det föreligger då alltså dels en koppling till polisen, t.ex. en iakttagelse av en polisbil, dels någon form av samband mellan iakttagelsen och mordet, iakttagelsen har t.ex. gjorts i mordkvarteren vid den tidpunkt då mordet begicks.

En tredje grupp av företeelser i polisspåret är iakttagelser av samma slag som de nyss nämnda, som inte innehåller någon given koppling till polisen men som skulle kunna ha en sådan koppling. Det rör sig med andra ord om uppslag som kan misstänkas gälla polisen eller poliser och kan sättas i samband med mordet. En iakttagelse av civila personer som kommunicerar med walkie-talkie kan t.ex. avse poliser, med tanke på att polisen var en av relativt få yrkesgrupper som vid denna tid använde sig av sådan apparatur (mobiltelefoner av dagens typ var inte i bruk 1986).

En fjärde grupp är iakttagelser av samma typ som har koppling till polisen utan att ha något direkt samband med mordet. Det kan gälla ett allmänt ”mystiskt” polisiärt beteende, men i allt väsentligt innehåller denna grupp sådant som har med extremism eller ”palmehat” att göra.

Det har sitt intresse att notera till vilken av dessa grupper skilda element i polisspåret hör. De faktiska och rättsliga möjligheterna till utredning skiljer sig åt. Från resurssynpunkt är det rimligt att prioritera utredningsinsatserna utifrån vilken grupp av uppslag det är fråga om. Den prioriteringen är i sin tur avhängig av den allmänna kunskap som finns om hur mordet gick till och de antaganden som kan göras utifrån den kunskapen. De resurser som läggs ned på att utreda en polisiär konspiration bör t.ex. sättas i relation till sannolikheten av att mordet är ett resultat av en konspiration. Från den synpunkten finns det alltså två prioriteringsgrunder, dels själva uppslagets art och substans, dels hur uppslaget kan fogas in det redan framtagna utredningsmaterialet.

Översikt över polisspårets innehåll

Utpekade enskilda polismän

En stor mängd polisärenden bör inte räknas till polisspåret. Det gäller framför allt tips som inkommit till polisen och utretts utan att de uppmärksammats utanför utredningen och som inte innehåller något konspiratoriskt inslag. Till polisspåret hör däremot uppslagen gällande enskilda poliser, som tillhör den krets poliser som förknippats med den s.k. baseballigan. Den utbredda misstro som funnits mot dessa poliser har medfört att tips angående någon av dem inte minst i massmedierna rönt särskild uppmärksamhet och rest förväntningar på noggranna utredningsåtgärder. Till polisspåret hör vidare uppslag gällande enskilda poliser, som uppvisat eller påstås ha uppvisat nazistiska eller högerextrema åsikter. Förväntningar på utredningsåtgärder har här funnits även då det saknats ett direkt samband mellan det som läggs polismannen i fråga till last och mordet.

Kärnan i denna del av polisspåret gäller en grupp enskilda poliser eller f.d. poliser. För personerna i denna grupp gäller att ett eller flera av följande kriterier är uppfyllda:

- har uppvisat eller påstås ha uppvisat nazistiska eller högerextrema åsikter
- har uttalat eller påstås ha uttalat kraftig aversion mot Olof Palme
- har varit föremål för iakttagelser eller påstådda iakttagelser som kan sättas i samband med mordet
- innehar privat revolver av den typ mordet sannolikt begåtts med
- har besökt Sydafrika under apartheidregimens tid

Med en grövre indelning rör det sig alltså om två slags kriterier, dels de som förknippats med polisiärt övervåld, dels de som har att göra med extrema åsikter. I praktiken uppfyller flera av de aktuella polismännen bägge kriterierna.

När en polis ur denna krets nämns i samband med polisspåret är det med misstanken att vederbörande ingått i någon form av sammansvärjning som legat bakom mordet. Det betyder att det från utredningssynpunkt inte är tillräckligt att konstatera att den utpekade polismannen inte kan vara gärningsman (t.ex. på grund av att han har alibi), eftersom vederbörande fortfarande kan ha en roll i den misstänkta sammansvärjningen. De som intresserar sig för polisspåret söker därför efter personliga eller andra samband mellan de förekommande poliserna, samband som man i sin tur söker länka vidare till mordet. Från denna synpunkt är det t.ex. relevant om några poliser ur denna

krets tillsammans i organiserade former gett uttryck för en kraftig aversion mot Olof Palme.

Det finns vidare några polisärenden som förekommit i diskussionen kring polisspåret utan att de utpekade för den skull hör till de ovan nämnda kategorierna. Det gäller t.ex. en officer med vapenintresse och kopplingar till polisen. Det gäller även en del enskilda polismän, som inte synes ha något samband med ”baseballigan” etc. Ett sådant polisärende som synes vara fristående från de nämnda uppslagen gäller den polisman, som bl.a. företog en märklig resa kort efter mordet.

Uppslag som berör polisen i allmänhet

Polisspåret innehåller ett antal uppslag som mer eller mindre uttryckligt pekar ut poliser och som också innefattar ett påstående om att uppslaget kan sättas i samband med mordet, dvs. mer konkreta sammansvärjningsanklagelser. Det gäller uppgiften om ett privat polismöte i Stockholm dagen före mordet *(Södermötet)*, där mordet skulle ha planerats eller diskuterats på något sätt. En tid före mordet skall det vidare ha förekommit ett möte med deltagande av bl.a. poliser i Norrköping, där deltagarna skall ha konspirerat mot regeringen och Olof Palme *(Norrköpingsmötet)*.

En annan uppgift av detta slag gäller den s.k. *Polisfesten*. Dagen efter mordet hölls en polisfest i Stockholm med deltagande av ett stort antal polismän. Det förekommer uppgifter om att det vid denna fest skulle ha utbringats en skål för mordet, en uppgift som skulle kunna uppfattas som ett tecken på polisiär inblandning.

Buss 43 kallas ett tips som härrör från en journalist. Denne iakttog kring tidpunkten för mordet två mystiska män i anslutning till 43:ans buss. Han utpekade männen som två av dem som ingår i kretsen kring ”baseballigan”. Även bussföraren redovisade iakttagelser.

Uppgifterna om dåvarande *länspolismästaren Hans Holmérs uppehållsort under mordnatten* hör också hit. Det har ifrågasatts om denne, som han själv uppgett, befann sig i Borlänge på mordnatten. Misstanken är att Hans Holmér i själva verket var i Stockholm och att han således ljugit om sina förehavanden vid tidpunkten för mordets begående. Eftersom det är en misstanke som rör den dåvarande chefen för Stockholmspolisen och omständigheter som kan sättas i ett tidsmässigt samband med mordet kan det räknas till polisspåret i denna del.

Det är väl känt och dokumenterat att polisens insatser under mordnatten var anmärkningsvärt otillräckliga. Även i den följande mordutredningen har en många fel och misstag begåtts. Till polisspåret hör

därvid de hypoteser och teorier angående polisiär inblandning i brottet som framförts som förklaring till de otillräckliga polisinsatserna. En hypotes gäller *fördröjning i sambandscentralen*, vilken också kan utvidgas till en mer vittgående *teori om polisiär medverkan i direkt anslutning till mordet*. I den mer vittgående teorin om polisiär medverkan eller ”cover up” ingår också iakttagelser rörande poliser och polisbilar i anslutning till brottsplatsen. Iakttagelserna gäller bl.a. en radiobil med ett polisbefäl som enligt vissa bedömningar skall ha befunnit sig ”för tidigt” i mordplatsens närhet och dessutom tagit en anmärkningsvärd färdväg dit.

Uppslag som eventuellt kan förknippas med polisen

Det finns en grupp uppslag som brukar nämnas i samband med polisspåret trots att de inte nödvändigtvis behöver avse polisen eller enskilda polismän. Tipset, iakttagelsen etc. kan alltså tänkas vara korrekt och relevant för utredningen men ändå inte ha med polisspåret att göra. Det mest omtalade gäller ett vittne, som redovisat iakttagelser av män med misstänkt walkie-talkie utrustning. Iakttagelserna gjordes kring tidpunkten för makarna Palmes tunnelbaneresa och gjordes dels på Gamla stans tunnelbanestation, dels i Schönfeldts gränd i Gamla stan (*Ulla i Gamla stan*). Två finländska kvinnor har redogjort för ett möte med en man som stod utanför Dekorima, dvs. intill mordplatsen, och talade i en walkie-talkie. Mannen pratade finska och en av kvinnorna kände igen honom från ett gym i Upplands Väsby. Mötet ägde rum kort före mordet (*Dekorimamannen*). Ett vittne som bodde i innerstaden har redovisat iakttagelser av en bil, vars förare först talat i en radiosändare och därefter med en rivstart avlägsnat sig från platsen. Iakttagelserna, som gjordes på Drottninggatan kort före mordet, indikerade att det kunde ha rört sig om en polisbil (*Bilen på Drottninggatan*).

Extremistiska uppfattningar eller rörelser inom polisen

Ett centralt inslag i polisspåret utgörs av uppgifter om olika former av extremism inom poliskåren. Dessa uppgifter har inget direkt samband med mordet, men kan – på samma sätt som extremrörelser på andra håll i samhället – vara av intresse vid eftersökandet av ett eventuellt motiv för brottet. De uppgifter som förekommer rör högerextremism i vid mening. Tecknen på sådan extremism föranledde polisstyrelsen i Stockholm att i mars 1987 initiera en utredning där diverse företeelser undersöktes. Det är delvis dessa företeelser som återkommer i polisspåret.

4.1.2 Vissa utredningar avseende förhållanden vid Stockholmspolisen

Bakgrund

Vaktdistrikt 1 (VD 1) inom Stockholmspolisen innefattar grovt uttryckt Stockholms city, Norrmalm och Vasastan. Som synonym till VD 1 används ofta ”Norrmalmspolisen”. Under början av åttiotalet kom Norrmalmspolisen att ifrågasättas för sina arbetsmetoder i vissa fall. Kulmen nåddes hösten 1983, då en grupp polismän från VD 1 anhölls för misstänkt övervåld i tjänsten. Incidenten resulterade sedermera i rättslig prövning och fällande domar mot polismän (se nedan).

För att komma tillrätta med ett ökande gatuvåld i innerstaden hade länspolismästaren Hans Holmér 1982 låtit inrätta fyra särskilda s.k. gatuvåldsgrupper (GVG). Två grupper bildades inom VD 1, de togs från ”C-turen” respektive ”G-turen”. De påbörjade sitt arbete samtidigt i mars 1982, men synes ha uppfattat sin uppgift på olika sätt. G-turens GVG kom att utmärka sig dels för effektivitet i ”rensningsarbetet”, dels för kontroversiella polisiära metoder. I massmedia fick gruppen namnet ”baseballigan”, vilket lär ha haft att göra med att de ingående poliserna ofta var civila och kunde bära s.k. baseballmössor. Alla gatuvåldsgrupperna upplöstes formellt vid årsskiftet 1982/83. Polismännen i G-turens GVG kom dock i stor utsträckning att fortsätta tjänstgöra tillsammans som s.k. områdespoliser. De fortsatte därvid med huvudsakligen GVG-verksamhet, dvs. samma verksamhet som tidigare, ”men bokfördes som områdespoliser” (jfr nedan). De polismän som anhölls i det nämnda fallet från 1983 hörde till denna grupp och kom alltså ur ”baseballigan”.

Norrmalmsutredningen

Mot den angivna bakgrunden beslöt tf polismästaren i Stockholm Sune Sandström att tillsätta en arbetsgrupp för att se över förhållandena i främst VD 1. Direktiv utfärdades den 13 december 1983. Arbetsgruppen bestod av tf polisöverintendenten Gunnar Severin, tf polisintendenten Arne Jönsson, poliskommissarien Hans Hyllander och kriminalinspektören Jan Länninge. Justitiedepartementet utsåg efter tf polischefen Sune Sandströms begäran en observatör, lagmannen Lars-Olov Hillerud. Polisstyrelsen utsåg informationssekreteraren Roland Öhrn att vara styrelsens observatör. Gruppen redovisade sitt arbete i en

rapport i september 1984. Den har allmänt kommit att kallas Norrmalmsutredningen.[1]

I de delar som är av intresse i förevarande sammanhang redovisades följande. De två GVG-grupper som bildades i VD 1 kom omgående att arbeta på olika sätt. Den ena, C-turen, arbetade enligt instruktioner och de intentioner som fanns bakom inrättandet av GVG-grupperna. Den andra, G-turen, drog snart på sig kritik från såväl kollegor som allmänheten. Kritiken från kollegorna gick ut på att G-turen använde bryska metoder och missbrukade möjligheten att arbeta i civila kläder. Av rapporten framgår att det är en spridd uppfattning inom polisen att ingripanden på allmän plats bör göras av uniformerad personal, eftersom det annars lättare uppstår störningar. När man arbetar samman i grupper av detta slag bör därför civila polismän fungera enbart som spanare, understödda av uniformerad personal, som tillkallas för ingripanden. G-turen arbetade dock i det närmaste helt civilt i en väl sammanhållen grupp. Inom VD 1 framfördes bl.a. uppfattningen att verksamheten borde stoppas ”för att förhindra ett olyckligt slut”. Trots den tendens till stegrad våldsanvändning, som kunde avläsas både i gruppens egna rapporter och i framförda klagomål, vidtog ledningen för VD 1 inga åtgärder. Gruppen arbetade i hög grad på egen hand, dvs. utan befälsstyrning. Under hösten tillsattes en kommissarie med uppgift att försöka styra gruppen rätt. Denne bedömde emellertid att det inte var möjligt att komma tillrätta med gruppens arbetsmetoder och föreslog i stället att den skulle upplösas. Verksamheten fortsatte likväl året ut, då samtliga GVG-grupper upplöstes efter beslut av chefen för ordningsavdelningen.

Av utredningen framgår att G-turens ingripanden i övervägande antalet fall gjordes när polismännen burit civila kläder. Detta stämde inte med givna direktiv eller med hur VD 1:s andra GVG-grupp arbetade. Gruppen hade ingen egentlig ledning. Under maj till september 1982 hade den inget ordinarie befäl. Den leddes då av polismän inom gruppen ”enligt polisinstruktionens förmansbegrepp”. Verksamhetens målinriktning ändrades, ”de metoder som användes av polismännen har de sannolikt utformat själva”, hette det i rapporten.

Någon kontinuerlig kontroll av tjänstgöringen förekom inte. Det verkar som om polisledningen inte hade klart för sig när enskilda polismän var i tjänst och när de inte var det.[2] Arbetsgruppens intryck

[1] Norrmalmsutredningen. Slutrapport, Stockholms polisdistrikt, Ordningsavdelningen, Utredningen, Norrmalms VD, 1984-09-24. Rapporten omfattar drygt 40 sidor samt bilagor. Citat i det följande är hämtade ur rapporten.

[2] ”Arbetsgruppen har funnit att vakthavande befäl i vissa tjänstgöringsturer inte har full kontroll över personalen. Det förekommer t.ex. att anmälan före arbets

var vidare att ”vissa av verksamhetsgrenarna i VD 1 fått sköta sig själva”.

GVG-grupperna upplöstes alltså formellt i och med utgången av 1982. Om utvecklingen därefter skrev Norrmalmsutredningen:

> Medlemmarna i G-turens GVG kom efter upplösningen att placeras i skilda områden som områdespoliser. De flesta i H-turen. Områdespolisverksamhet enligt gällande tjänsteföreskrifter synes dock inte ha bedrivits i någon större omfattning av dessa poliser. Man kan i stället hävda att de fortsatte huvudsakligen med GVG-verksamheten men bokfördes som områdespoliser. Polisinspektör med uppgift att samordna områdespolisverksamheten försökte vid flera tillfällen att ändra inriktningen för områdespoliserna från G-turens GVG utan att lyckas. Förhållandet anmäldes till VD-ledningen. Distriktsledningen företog ingen åtgärd och det har under utredningen framkommit att ledningen varit medveten om polismännens sätt att arbeta. I oktober 1983 inträffade den händelse som ledde till att flera polismän som tidigare ingått i G-turens GVG anhölls som misstänkta för bl.a. olaga tvång.

I ett senare sammanhang gjordes följande bedömning:

> Det är förvånande att polismännen i gruppen även efter denna upplösning tilläts tjänstgöra tillsammans. Detta synes ha skett i stor omfattning vilket framgår av rapporter och uppgifter som lämnats till utredningen. Även vid många av dessa tillfällen har gruppen arbetat utan befäl, vilket även var fallet vid det tillfälle då de flesta av gruppens medlemmar anhölls för bl.a. olaga tvång i oktober månad 1983.

På ett mer allmänt plan konstaterade utredningen, utan att specifikt knyta det till G-turens GVG-grupp:

> Det förekommer uppgifter i utredningsmaterialet som visar att enskilda polismän intar attityder som inte är förenliga med polisrollen. Detta kan gälla t.ex. attityder till missbrukare och s.k. utslagna personer.

Det framkom också att VD 1 hade problem med vissa polisers attityder till kvinnliga kollegor. I ett arbetslag – ”B-turen” – motarbetades kvinnliga poliser aktivt: befälet tillät i praktiken inte kvinnor i yttre tjänst. Trots att förhållandena var kända hade ledningen inte förmått göra

---

paus inte sker till vakthavande befäl och det har också inträffat att vakthavande befäl inte haft kännedom om att polismän infunnit sig till tjänstgöring eller om de anmält sig vid arbetspassets slut.” – Gruppen fann det ”alarmerande” att sådant kunnat inträffa.

något åt dem.[3] Utredningen rekommenderade att befälet i fråga skulle omplaceras. Det sägs inte vilket befäl som avses. I annat sammanhang framgår att det rör sig om polisman B (se nedan).

Beträffande våldsanvändning fann utredningen att VD 1 som helhet inte utmärkte sig i förhållande till andra vaktdistrikt, i vart fall inte om man beaktade en del för VD 1 specifika omständigheter (t.ex. var polismännen i detta distrikt ensamma om att regelbundet behöva transportera gripna och omhändertagna i hiss, vilket erfarenhetsmässigt ofta ledde till stök och bråk). G-turens GVG utmärkte sig däremot, bl.a. genom att i högre grad än andra rapportera våld mot polisman. Utredningen noterade vidare: ”De polismän som ofta rapporterat våld har också blivit anmälda för övervåld. Även i detta hänseende intar gatuvåldsgruppens medlemmar en särställning.” En närmare granskning av gruppens anmälningar visade att bakgrunden ofta var att handfängsel använts:

> För att kunna anbringa handfängsel har i många fall s.k. ”fotsvep”’ använts för att få omkull den som skulle frihetsberövas. I vissa fall har s.k. distraktionsslag använts. Våldet har noga redovisats i anmälan. Distraktionsslag beskrivs ofta som knytnävsslag eller batongslag. Den ofta använda beskrivningen ”nedläggning framåt enligt rikspolisstyrelsens anvisningar” orsakar ofta skador i ansiktet.

Av rapporten framgår att utredningen ansåg att övervåld förekommit i G-turens GVG, även om man var försiktig med att precisera det till enskilda tillfällen.[4]

Norrmalmsutredningen definierade i huvudsak problemet med G-turens GVG, dvs. ”baseballigan”, som en ledningsfråga:

> Utredningens uppfattning är --- att gruppen utförde ett bra arbete men kritiken gäller arbetsmetoderna och den riktar sig i första hand mot VD-ledningen som lämnade gruppen att sköta sig själv.

[3] Det faller i någon mån utanför vårt perspektiv men har ändå sitt intresse i sammanhanget att något utveckla detta. Utredningen visade att den kvinna som senast placerats i B-turen omedelbart begärde förflyttning, vilket accepterades. Inga kvinnliga poliser i denna tur fick tjänstgöra i radiobil. ”En kvinnlig polis har till arbetsgruppen uppgivit att yttre befälet i turen skulle aktivt arbeta för att hon inte skulle kunna bli hundförare om hon hade detta önskemål”, heter det vidare. En kvinnlig polis uppges ”ha funnit sig tillrätta” i arbetslaget. Hon tjänstgjorde i receptionen eller som arrestvakt. Det kan tilläggas att det i varje tur måste finnas en kvinna som kan tjänstgöra i arresten.

[4] ”Enskilda händelser har inte bedömts i arbetsgruppen. Det har inte heller framkommit några sådana som inte tidigare varit kända och i vanlig ordning utretts vid juridiska avdelningen eller av justitieombudsmannen.”

Av intresse i förevarande sammanhang är också den skrivelse från de fackliga organisationerna vid VD 1 som inkom till utredningen i början av dess arbete. Den innehåller konkreta beskrivningar av hur arbetsmiljön i vaktdistriktet ter sig och förslag på åtgärder som skulle förbättra personalens arbetssituation. Det framgår emellertid också att personalen var påfallande missnöjd med rådande förhållanden. Därvid skymtar kraftiga spänningar mellan polismännen och deras uppdragsgivare, i vid mening. Följande uttalande kan noteras:

> I detta sammanhang kan nämnas att den enskilde polismannen ofta kommer i en konfliktsituation vad avser lagarna LAS, AOS och LOS. Med tanke på åklagarnas, domstolarnas och politikernas nonchalanta och liberala tolkning av lagarna. Polismännen måste ofta använda sig av dessa lagar för att komma tillrätta med akuta ordningsproblem. Polismännen måste ta hänsyn till affärsinnehavarna, de boende och andra intressenter.
>
> En fråga som ofta upplevs negativt av polispersonalen på Norrmalm är kontakten med massmedia. Nyhetsbevakningen om polisen upplevs som klart negativ. Inslag har förekommit i lokalradion i uppenbart syfte att misstänkliggöra polisen i deras arbete. Polismännen är av den uppfattningen att polisledningen alltför sällan bemöter dessa ogrundade påhopp.
>
> Medborgarvittnen infördes på Norrmalmspolisen den 1 okt 1983. Polispersonalen uppfattar detta som ett misstroende mot hela yrkeskåren. Den ständiga övervakningen på arbetsplatsen av utomstående upplevs som klart störande. Polismännens hederskodex ifrågasätts. Arbetslusten försvinner. Medborgarvittnen har vid vissa tillfällen stått över axeln på rapporterande polismän och gjort anteckningar. Vilka andra yrkesgrupper skulle finna sig i en sådan övervakning?

Mot slutet av skrivelsen finns följande sammanfattande bedömning:

> Avslutningsvis anser vi att det mesta av den kritik som riktats mot VD 1 och dess personal beror på okunnighet hos politiker, polisledning och massmedia. Arbetsmiljön är hård och det medför att den metodik som ligger till grund för vårt arbete måste anpassas till den verklighet som vi står inför.

Den tiosidiga promemorian från de fackliga representanterna, daterad den 14 februari 1984, är intagen som bilaga till rapporten.

Machnowfallet

Eftermiddagen den 28 juni 1982 omkring kl 17 omhändertog två polisassistenter, i vårt betänkande benämnda polisman D och polisman

E, en person på Sergels torg i Stockholm. Personen hette Rolf Machnow, en 39 år gammal missbrukare. Skälet till omhändertagandet angavs vara att Machnow på grund av berusning inte var i stånd att ta vård om sig själv. Han fördes till det s.k. OT-rummet på T-centralen.[5] Det är oklart vad som sedan inträffade men i det åklagarbeslut som avslutade polisutredningen hette det: ”Under vistelsen i OT-rummet blev Machnows tillstånd sådant att sjukhusvård bedömdes vara påkallad. Ambulans rekvirerades. Sedan Machnow förts till Sabbatsbergs sjukhus konstaterades samma dag klockan 18.15 att han avlidit.”

Ärendet utreddes grundligt. Enligt polisman D och polisman E hade Machnow själv åsamkat sig skador. I JO:s senare granskning återgavs deras berättelse från förundersökningen på följande sätt:[6]

> Enligt polisman D:s och polisman E:s bedömning var Machnow så berusad att han inte själv var i stånd att taga vård om sig själv och de omhändertog honom därför. De ledde honom till det s.k. OT-rummet i norra delen av T-centralen för att därifrån rekvirera transporthjälp. Då de kom in i rummet sattes Machnow på den väggfasta bänk som finns på ena långsidan. Han kom då att sitta ungefär mitt för kortsidan på det skrivbord som står i rummet. Machnow satt lugnt på bänken under tiden som polisman D och polisman E tog upp anteckningar och rekvirerade transporthjälp. Efter uppskattningsvis fem minuter reste han sig plötsligt. Han tappade därvid balansen och föll i det närmaste handlöst framstupa över skrivbordet och slog då magen eller mellangärdet mot bordskanten. Machnow studsade därefter baklänges med ryggen före mot den väggfasta bänken och vidare ned på golvet, där han blev liggande på magen. Polisman D och polisman E kontrollerade genast om Machnow hade skadat sig. Han reste sig då upp med hjälp av polismännen och förklarade att han mådde bra. De satte honom då ånyo på bänken. Polisman D och polisman E återgick därefter till sina platser på var sin sida av skrivbordet. Efter ytterligare cirka fem minuter började Machnow plötsligt att tala osammanhängande och föll nästan samtidigt åt höger. I fallet vred han kroppen så att vänstra sidan av huvudet slog mot bänkens framkant. Polisman D kastade sig då fram för att

[5] OT-rummen tillhandahölls av SL. Det var små rum, avsedda som tillfällig förvaringsplats för frihetsberövade personer i avvaktan på transport till polisstation. Det norra rummet på T-centralen, dit Rolf Machonw fördes, kom enligt Norrmalmsutredningen att få en vidare användning än som avsetts, bl användes det som ”avvisiteringsrum”, skrev utredningen och fortsatte: ”Alla personer som införts i rummet har sannolikt inte noterats i någon handling på polisstationen. Det är inte möjligt att utreda i vilken omfattning rummet använts.” Utredningen noterade också att det såväl av anmälningar mot som av polismän framkommit att våld förekommit i rummet. Enligt utredningen var förhållandena inte acceptabla och det föreslogs att det aktuella OT-rummet inte fortsättningsvis skulle få användas.

[6] JO:s beslut 1984-05-08.

> försöka hindra att Machnow skulle falla ned på golvet. Han hann dock endast få armarna under Machnow samtidigt som denne slog i golvet. Ungefär samtidigt som detta hände anlände de polismän som skulle biträda med transporten. Chef för den patrullen var polisinspektören Håkan Olsson. Av hans berättelse framgår bl. a. att Machnow låg på golvet medan polisman D och polisman E satt vid skrivbordet då han och polisassistenten Christina Jorinder kom in i OT-rummet. Det sades då inte någonting om att Machnow var skadad. Olsson tyckte dock att den omhändertagne såg konstig ut och dessutom fanns det blod på golvet. Med hjälp av Olsson och Jorinder satte sig Machnow på bänken men sjönk omgående ihop. Han föreföll då vara helt borta och polismännen såg att han hade ett sår i huvudet. Olsson ringde efter ambulans och i väntan på den lades Machnow ned på golvet. Då ambulanspersonalen anlände visade Machnow svaga livstecken och man gav honom då luft och syrgas. Utöver den behandlingen satte ambulanspersonalen igång med hjärtkompression. Behandlingen fortsatte under transporten till Sabbatsbergs sjukhus, dit han infördes kl. 17.55 och kl. 18.15 konstaterade en läkare att Machnow hade avlidit.

Chefsåklagaren Per-Håkan Bondestam lade den 1 juli 1983 ned förundersökningen mot polisman D och polisman E, med motiveringen att det inte kunde styrkas att någon av dem förfarit brottsligt. Knappt ett år senare fann JO, som anslöt sig till Per-Håkan Bondestams bedömning i åtalsfrågan, att polisman D:s och polisman E:s underlåtenhet att sörja för tillräcklig tillsyn av Rolf Machnow i OT-rummet var så allvarlig att de inte borde undgå disciplinärt ansvar. Han förde därför denna fråga till polisstyrelsen.

Polisstyrelsen handlade ärendet den 18 juni 1984. Föredragande var länspolismästaren Hans Holmér, som yrkade att polisman D och polisman E inte skulle åläggas någon disciplinpåföljd, vilket också blev polisstyrelsens beslut. JO förde då frågan vidare till Arbetsdomstolen, som i januari 1985 beslöt att inte ålägga polisman D och polisman E disciplinansvar. Domstolen ansåg att de inte visat det goda omdöme som kunde ha krävts av dem, men att det fel de begått inte skulle föranleda någon disciplinpåföljd. Två ledamöter i AD var skiljaktiga och ansåg att disciplinpåföljd för tjänsteförseelse skulle utgå.

JO uttalade även kritik i en del andra hänseenden, han skrev bl.a.:

> Utöver det --- redovisade finner jag det påkallat att något uppehålla mig vid ett yttrande som polisman D fällde vid ett förhör den 15 september 1983 i här aktuell utredning. På fråga från förhörsledaren om polisman D ville lyssna på den bandinspelning som gjorts vid förhöret svarade han följande. ”Nej, men jag skulle gärna vilja skicka en hälsning till JO och massmedia och be dom att inte trakassera oss så mycket”. Med den

> hälsningen avses tydligen att JO:s granskning av polisman D:s åtgärder eller brist på åtgärder i Machnowärendet skulle vara att anse som trakasserier. Jag vill då erinra om att ombudsman enligt 21 § lagen (1975:1057) med instruktion för justitieombudsmännen skall verkställa de utredningsåtgärder som fordras för prövning av klagomål och andra ärenden. Klagomålen i detta fall avsåg bl.a. begäran om utredning av omständigheterna kring Rolf Machnows död. Polisman D:s yttrande, som fällts i anslutning till ett ärende av så allvarlig natur, måste enligt min mening anses utomordentligt olämpligt.

Fallet Machnow blev även föremål för indirekt prövning i några tryck- och yttrandefrihetsmål. Det mest kända gällde Sveriges Television, som sommaren 1984 sände ett program som bl.a. belyste JO-institutionen. Fallet Machnow tjänade som exempel. I programmet, som var direktsänt, framträdde bl.a. Rolf Machnows syster. Hon namngav polisman D och polisman E samt deras befäl och höll dem i praktiken ansvariga för broderns död. De tre polismännen anmälde tv-programmet till JK, som väckte åtal för förtal avseende polisman D och polisman E. Åtalet bifölls. Det prövades i tre instanser[7] och avslutades med dom i Högsta domstolen den 15 april 1987. Den ansvarige programutgivaren dömdes till 50 dagsböter. Polisman D och polisman E tilldömdes skadestånd om 25.000 kronor vardera.

Machnowärendet har föranlett omfattande publicitet. Polisman D och polisman E har med eller utan namns nämnande gjorts ansvariga för Rolf Machnows död. Såväl åklagaren som JO har efter ingående undersökningar konstaterat att det inte finns bevis som stöder den anklagelsen. Flera domstolar har i tryck- och yttrandefrihetsmål funnit att det mot den bakgrunden inte är försvarligt att med namns nämnande likväl upprepa anklagelsen. JO ansåg dock att polismännen D:s och E:s bristande tillsyn av Rolf Machnow hade bort föranleda disciplinär påföljd. Det kan i viss mån ha gett stöd för misstanken om att allt inte gått rätt till vid omhändertagandet av Rolf Machnow. Ärendet innefattade långt fler turer än de som relaterats här.

Skeppsholmenmålet

En fredagskväll i oktober 1983 patrullerade sex poliser ur den s.k. baseballigan tillsammans i en polisbuss. Gatuvåldsgrupperna var vid denna tid upplösta. De tjänstgjorde i stället som s.k. områdespoliser och

[7] Hovrättsförhandlingarna ägde rum dagarna efter mordet. Det var dessa förhandlingar vittnet Lars K besökte för identifikation av polisman D, jfr avsnittet om denne nedan.

skulle därvid patrullera två och två, men de hade av vakthavande befäl fått tillstånd att patrullera gemensamt. Om själva händelsen förelåg olika beskrivningar, men enligt det åtal[8] som väcktes mot tre av poliserna hade en man tagits med i polisbussen, där han, utan att vara gripen eller lagligen omhändertagen, påsatts handbojor. Han transporterades sedan till en plats längst ut på Skeppsholmen, där han lämnades. Mannen hävdade att han misshandlades under färden, vilket poliserna samstämmigt bestred. Enligt poliserna hade han fått sitta på golvet i bussen. Handbojor hade inte använts. Domstolarna – målet gick upp till Högsta domstolen – fann det bevisat att mannen mot sin vilja förts ut till och lämnats kvar på Skeppsholmen samt att han betvingats med handbojor. Den polisman som ansågs ha varit den som de facto förde befäl och den polisman som körde bussen dömdes till vardera 100 dagsböter för olaga tvång. Även polisman D var åtalad, för att ha varit den som satte på handfängslet. Åtalet i den delen ogillades. I påföljdsfrågan skrev tingsrätten, vars påföljdsbestämning varken hovrätten eller Högsta domstolen fann anledning att frångå, att mannen utsatts för ett svårartat övergrepp, som kunde vara ägnat att undergräva allmänhetens förtroende för polisen. Överväganden av det slaget kunde tala för att fängelsestraff borde utdömas, skrev tingsrätten, men fortsatte:

> Tingsrätten anser sig emellertid böra ta hänsyn till att (befälet och föraren) tjänstgjort inom ett vaktdistrikt där polismännen är utsatta för särskilt svåra påfrestningar i sin tjänst. Vidare beaktar tingsrätten att (befälet och föraren) enligt vad som framkommit av polisinspektören Ericssons vittnesmål utfört ett energiskt och framgångsrikt arbete som områdespoliser. – Ett kraftigt bötesstraff får anses utgöra tillräcklig påföljd.

Värt att notera är, förutom själva gärningen, att domstolarna alltså fann att de ifrågavarande poliserna farit med osanning såväl när det gäller användningen av handbojor som skälet till att mannen en sen fredagskväll släpptes av på en mörk och enslig plats långt från det ställe där han anträffats (de hävdade att han ville gå av där).

Sammanfattande anmärkningar

Syftet med den lämnade bakgrundsredovisningen har varit att ge en beskrivning av situationen under åren kring 1986, eftersom förhållanden

[8] Åklagare var chefsåklagare K.G. Svensson.

av det skildrade slaget torde vara av betydelse för förståelsen av den miljö i vilken diskussionen kring det s.k. polisspåret uppstått.[9]

När Norrmalmsutredningen lade fram sin rapport, hösten 1984, halvtannat år före statsministermordet, konstaterades alltså att det inom Stockholmspolisen fanns i vart fall en gruppering som

◊ satte sig över givna instruktioner
◊ arbetade utan befälsstyrning
◊ utövade polistjänst civilt i strid mot officiell policy
◊ på goda grunder misstänktes för övervåld i tjänsten
◊ fortlevde trots ”upplösning” och omorganisation
◊ arbetade inom ett distrikt där det förekom ”med polisrollen oförenliga attityder” och där ledningen inte ingrep mot känd könsdiskriminering

Norrmalmsutredningen definierade alltså väsentligen problemet med G-turens GVG, dvs. ”baseballigan”, som en ledningsfråga:

> Utredningens uppfattning är --- att gruppen utförde ett bra arbete men kritiken gäller arbetsmetoderna och den riktar sig i första hand mot VD-ledningen som lämnade gruppen att sköta sig själv.

Ansvaret för att missförhållandena uppstod och framför allt för att de fick bestå måste naturligtvis sökas på chefsnivå, men det är också naturligt att de förhållandevis få polismän som ingått i gruppen tilldrar sig ett visst intresse. Även om de skulle ha arbetat i goda avsikter för att stävja kriminalitet och främja ordning står det klart att de som individer ansett sig ha en särställning i förhållande till gällande lagar och poliskåren i övrigt. I ledningsansvaret måste därvid ingå åtgärder som inom organisationen och samhället i övrigt visar att detta inte tolereras.

Vad som senare skett från polisens och statsmakternas sida för att komma tillrätta med de problem som uppenbarligen förelåg kring synen på Stockholmspolisens arbete faller utanför det perspektiv som här funnits anledning att anlägga. Vi kan emellertid inte undgå att konstatera, att de frågeställningar kring det polisiära arbetet som sålunda tilldrog sig intresse vid åttiotalets mitt är fortsatt aktuella.

[9] Det finns flera åtal rörande övervåld begånget av polismän, som förekommer i diskussionen kring polisspåret. Till tidsbilden kan läggas en dom, som Södra Roslags tingsrätt meddelade den 26 februari 1986 (DB 129), två dagar före mordet. Där dömdes polisman D och en kollega till honom för misshandel och ofredande. Brotten begicks dock inte i tjänsten. De hade i samband med en fest i december 1984 förgripit sig på en person som tingsrätten beskrev som ”en späd, småväxt, 15-årig yngling”.

4.1.3 Utredning om högerextremism inom polisen

Allmänt

Frågan om det förekommer högerextremism inom polisen har dykt upp då och då, såväl inom polisen som i den allmänna debatten. Intresset för saken kulminerade i den diskussion kring polisspåret som uppkom i utredningen av statsministermordet. Det ledde till att Stockholms polisstyrelse beslöt tillsätta en arbetsgrupp för att utreda sanningshalten bakom uppgifterna om extremism. Beslutet fattades den 30 mars 1987, dvs. relativt kort efter det att Hans Holmérs spaningsledning brutit samman och denne lämnat utredningen, och i praktiken även arbetet som länspolismästare. Utredningen inriktades särskilt mot Norrmalms vaktdistrikt, VD 1. Händelser under arbetets gång ledde till att arbetsgruppen även inriktade sin granskning på om det förekommit otillbörliga kontakter mellan svensk och sydafrikansk polis och på frågan om påstådd inblandning av Stockholmspolisen i mordet, dvs. polisspåret. I den senare delen kom granskningen dock att bli helt översiktlig, se vidare nedan.

Gruppen bestod av Carl Cederschiöld (ordförande i polisstyrelsen), Roland Öhrn (vice ordförande i densamma), Gösta Welander (biträdande länspolismästare), Kaj Jonsson (ordförande i Stockholmsavdelningen av Svenska Polisförbundet) och, från mitten av september 1987, Sven-Åke Hjälmroth (tillträdande länspolismästare). Arbetsgruppen lade fram sin rapport i januari 1988, då den antogs av polisstyrelsen i plenum.[10]

Översikt över Stockholms polisstyrelses utredning

Polisstyrelsens rapport redovisar en relativt bred utredning. Uppgifter om följande företeelser eller påstådda företeelser belystes:

- Polismän som under 1969 och 1970 på fritiden lyssnat på marschmusik och inspelade tal av Hitler m.fl.
- Polismän som under 1970-talet spelat marschmusik i en piketbuss
- Sammankomster (”herrmiddagar”) av högerextremistiskt slag under 1982-84
- En polisman som under mordnatten ringde till VD 1 och uttryckte tillfredsställelse över mordet

[10] Rapport med anledning av påståenden om högerextremism m.m. inom Stockholmspolisen (citat i det följande är hämtade ur rapporten).

- ◊ Polisers delaktighet i mordet (”polisspåret”)
- ◊ Polisfesten den 1 mars 1986, med en påstådd skål för mordet
- ◊ Brev med hotelser mot en journalist för att denne förföljt poliser i samband med mordet
- ◊ Förekomsten av klistermärken från EAP i VD 1 och nidbilder av Olof Palme på klädskåp i VD 3 (iakttagelser långt före mordet)
- ◊ Iakttagelse av partiledaren i Vänsterpartiet kommunisterna Lars Werner av polismän som i samband med bevakningen av en demonstration bar märken med svenska flaggan på sina uniformer
- ◊ Fyndet av en SS-hjälm och teknisk utrustning i en polismans lägenhet
- ◊ Polismän vid VD 1 som privat anlitat en militär instruktör för utbildning i självförsvar
- ◊ Polismän vid VD 1 som under sjuttio- och början av åttiotalet gjort nazisthälsningar
- ◊ En gruppering med namnet Stockholmspolisens nationalsocialistiska förening
- ◊ En polisman som innehade skivor med nazistiska marscher och tal av Hitler m.fl.
- ◊ En polisman som skall ha iakttagits via TV då han deltog i en demonstration anordnad av en extrem högerorganisation
- ◊ Sex polisers enskilda resor till Sydafrika[11]

Av intresse för den bakgrundsskildring, som detta avsnitt utgör, är de företeelser som ligger i tiden före mordet och de som mer allmänt belyser frågan om eventuell högerextremism. Utredningens resultat beträffande själva polisspåret och dit hörande frågor redovisas i respektive sammanhang.

Av de undersökta företeelserna kan – med ledning av det material polisstyrelsens utredningsgrupp fick fram – åtskilliga betraktas som mindre intressanta som underlag för en bedömning.

Den polisman som på sextiotalet arrangerade privata sammankomster där man lyssnade på marschmusik m.m. flyttade från Stockholmspolisen den 1 januari 1970. Personalen hade sedan dess omsatts flera gånger. Det torde vid tidpunkten inte ha funnits någon kvar i VD 1 av dem som kan ha deltagit. Sammantaget hade dessa uppgifter alltså inte tillräcklig substans för att kunna ligga till grund för

[11] Utöver det som här upptagits belyste utredningen uppgifter om en polisman som på sin fritid velat ”kvittera ut” en god vän som gripits efter ett bråk mellan skinheads och invandrare samt samme polismans beteende på Operabaren i Stockholm, där han påstods ha upppvisat en svensk flagga med hakkors fästad på kavajslagets undersida. Se nedan (polisman C).

någon bedömning av eventuell högerextremism inom polisen vid den tid då undersökningen gjordes.

Uppgiften att det spelats marschmusik i en piketbuss undersöktes bl.a. genom att en polisman som i ett radioprogram 1983 uppgivit att han spelat Björneborgarnas marsch hördes av utredningsgruppen. Även tidigare och nuvarande vaktchef hördes. Det kom fram att polismännen ofta tog med sig egna band till polisfordonen för att lyssna på när tjänsten så tillät. Detta var vanligt när det var tyst i etern, företrädesvis nattetid. Alla typer av musik kunde förekomma, dock aldrig några marscher som kunde associeras till extrema politiska uppfattningar, uppgavs det. Den ifrågavarande polismannen tillbakavisade uppgifter som förekom i ärendet, att han skulle ha extrema uppfattningar. Han hade för 15 år sedan (dvs. på tidigt sjuttiotal) varit medlem i Demokratisk Allians, en organisation som han dock inte ansåg att den kunde betraktas som extrem, om man såg till dess stadga, syfte eller fattade beslut. Numera var han sedan länge inte medlem i någon politisk organisation.

Iakttagelserna om klistermärken från EAP och nidbilder på Olof Palme från VD 1 respektive VD 3 hade gjorts av en ledamot av polisstyrelsen långt före mordet. Utrymmena ifråga besiktigades av utredningsgruppen, varvid det konstaterades att där numera inte fanns några märken.

Lars Werners iakttagelse ledde till att polisledningen erinrade vaktdistriktscheferna om förbudet att bära bl.a. svensk flagga på uniformen. Att det skulle ha förekommit nazisthälsningar på VD 1 gick inte att belägga. Den som tillskrivits uppgifterna, en polisman som framträtt i media, uppgav för utredningsgruppen att han blivit felciterad när det sagts att hans iakttagelser gällde åttiotalet; han hade bara uttalat sig om gamla händelser från sjuttiotalet. Gruppen gjorde ytterligare efterforskningar och ansåg sig kunna konstatera att det inte förekom någon jargong eller attityd som kunde yttra sig i nazisthälsningar, men ville inte utesluta ”att det vid vissa tillfällen kan ha förekommit enskilda överdrifter”. Polisstyrelsen fann ändå skäl att ta uppgifterna på allvar och förde resonemang kring behovet av en fungerande yrkesetisk utbildning m.m.

Existensen av någon organisation inom polisen med namnet Stockholms nationalsocialistiska förening fann utredningsgruppen inte några tecken på, ”trots betydande ansträngningar”. Man höll det för utomordentligt osannolikt att en organiserad grupp av detta slag skulle finnas. På denna punkt synes utredningen alltså ha gett ett närmast entydigt svar. Den polisman som hade utpekats som initiativtagare till föreningen, tillika innehavare av nazistiska grammofonskivor av olika slag, hördes av gruppen, liksom vederbörandes chef. Polismannen

ställde sig helt frågande till uppgifterna (även om han angav en tänkbar förklaring till hur uppgifterna kunnat komma i cirkulation). Hans chef gav honom ypperliga vitord: ”en av de bästa polismännen i distriktet med ett gott omdöme och bra uppträdande”.

Fyndet av en SS-hjälm hos en polisman behandlas nedan (polisman E); det har utretts inom ramen för förundersökningen. Polisstyrelsens utredningsgrupp klarlade genom vissa efterforskningar att Valön, den plats där polismannen säger sig ha bärgat hjälmen, förvärvades av Föreningen Kamraterna 1955. Föreningen fann då olika föremål med nazistemblem. Föremålen skall dock ha samlats in och förstörts. Polisstyrelsen ansåg att detta förhållande fick polismannens förklaring till hur han kommit i besittning av hjälmen att framstå som än mer sannolik.

I det bakgrundsmaterial som polisstyrelsens utredningsgrupp efterlämnat och som kommissionen tagit del av finns anteckningar av biträdande länspolismästaren Gösta Welander från en föredragning av säkerhetspolisens dåvarande chef, Sven-Åke Hjälmroth, i maj 1987. Av anteckningarna framgår att säkerhetspolisen från 1970 fått återkommande – men inte särskilt frekventa – uppgifter om högerextremism som tydligen noterats. I februari 1979 synes säkerhetspolisen ha tagit kontakt med Stockholmspolisen. Därvid nämndes inga namn; informationen avsåg företeelserna som sådana, t.ex. att marschmusik spelades i en piketbuss och att Hitlerhälsning förekom. Anteckningarna innehåller vidare upplysningar om de s.k. herrmiddagarna (se det avsnittet), och om att såväl justitieministrarna Ove Rainer och Sten Wickbom som statsminister Olof Palme informerades om dessa möten. Efter 1984 skall det dock inte ha kommit några indikationer på högerextremism till säkerhetspolisen.

Sammankomster med påstådd nazistisk inriktning (”herrmiddagarna”)

Polisstyrelsens redogörelse för de s.k. herrmiddagarna lyder i sin helhet på följande sätt:[12]

> Ett uppmärksammat förhållande är de sammankomster som ordnades av en polisinspektör i VD 1 under åren 1982-1984.
>
> Till sammankomsterna, som hade karaktär av herrklubb, inbjöds polispersonal att äta middag och lyssna på föredrag i aktuella samhällsfrågor av någon inbjuden talare. Föredragen behandlade ämnen som överlevnad, kapprustning, vapenfrågor och terrorism.

[12] Rapporten s. 10 ff.

Klubben hade inga fasta medlemmar utan kunde besökas av polismän som var intresserade av något visst ämne eller av att träffas privat under informella former. Ett mindre antal av deltagarna var inte polismän.

Under perioden januari 1982 – februari 1984 förekom 11 kända möten. Som mest kunde ett 40-tal polismän närvara. Normalt rörde det sig om ett 20-tal. Av deltagarna var det flera som endast besökte sammankomsterna vid något enstaka tillfälle. Mötena rönte ett efterhand vikande intresse och upphörde slutligen helt.

Av vad som har framkommit förekom vid något tillfälle Hitler-hälsning. Av kommentarer och frågor framgick också att flera deltagare föreföll ha en udda politisk uppfattning.

Säkerhetspolisen fick tidigt kännedom om mötena. Företeelsen undersöktes noga och SÄK redogjorde för dessa möten för justitieministrarna Ove Rainer och Sten Wickbom. År 1983 skedde även en redovisning för statsminister Olof Palme.

Uppgifter saknas om att Stockholms polisdistrikt skulle ha informerats av säkerhetspolisen om mötenas förekomst. Uppgifterna var inte av den arten att de enligt regeringens föreskrifter kunde antecknas i säkerhetspolisens register, varför heller ingen s.k. ”spontanutlämning” av uppgifterna kunde ske. (Med ”spontanutlämning” avses utlämnande av nytillkomna uppgifter, mellan personalkontrolltillfällena, om personer som tillhör skyddsklass. Fråga om utlämning prövas av rikspolisstyrelsen jämlikt personalkontrollkungörelsen --- .)

Gruppens kommentar: Det får anses klarlagt att det vid de aktuella sammankomsterna har förekommit uttryck för åsikter av en extrem karaktär. Mötena har haft en varaktighet i tiden och besökts av ett inte obetydligt antal polismän. Enligt gruppens mening är det dock icke möjligt att härav dra slutsatser om förekomsten av en mer utbredd eller organiserad förekomst av högerextremistiska uppfattningar inom polisdistriktet. Dels rör de observationer som har gjorts av extrema yttringar endast vissa av sammankomsterna och då endast vissa av de deltagande åhörarna, dels har gruppen deltagande polismän omsatts betydligt – flera deltagare har uppenbarligen gått på ett inledande möte av nyfikenhet för att sedan inte vidare delta – dels har sammankomsterna spontant upphört på grund av visat ointresse.

När det gäller den polisman som organiserat sammankomsterna konstaterar emellertid gruppen att en särskild bedömning bör göras.

Det är från yrkesetiska utgångspunkter olämpligt att en polisman på detta sätt för i huvudsak polismän aktivt organiserar möten av en sådan karaktär att de för utomstående kan framstå som ett forum för att uttrycka icke demokratiska åsikter.

För den vidare bedömningen av den aktuelle polismannen hänvisade gruppen till en annan punkt i rapporten (se under följande rubriker).

Polisman som på mordnatten ringde VD 1 och uttryckte tillfredsställelse över mordet

I det avsnitt där polisstyrelsens arbetsgrupp redogör för uppgifter kring ”polisspåret” återges följande händelser och kommentar.[13]

> Tidigt på morgonen den 1 mars uppringdes vakthavande befäl i VD 1 av en polisman som tidigare tjänstgjort vid vaktdistriktet.[14] Under telefonsamtalet skall polismannen ha uttryckt sin tillfredsställelse över mordet på Olof Palme med uttryck i stilen ”så dog den fähunden Palme”. Polismannen skall också ha utbringat en skål i champagne för mordet eller mördaren.
>
> Polismannen har i radioprogrammet Kanalen uppgett att han även ringt några andra polismän under natten och morgonen efter mordet.
>
> Det vid tillfället vakthavande befälet bekräftar att han natten mot den 1 mars mottog ett samtal från en polisman. Han bekräftar också att denne därvid uttryckte sig negativt om Olof Palme, men han kan ej erinra sig detaljer i samtalet. Han ansåg dock vid tillfället samtalet vara så anmärkningsvärt att han anmälde detta för vaktdistriktchefen Hans Hyllander, vilken i sin tur informerade dåvarande chefen för ordningsavdelningen Sune Sandström som förde informationen vidare till den dåvarande spaningsledningen i Palme-utredningen. Vakthavande befälet säger sig senare ha hört genom radio att han skulle ha återgett en bestämd ordalydelse, men han kan ej nu erinra sig närmare vad som sades.
>
> Den utpekade polismannen har bekräftat att han ringt upp vakthavande befäl vid sin tidigare arbetsplats då nyheten om mordet blev känd för att höra vad som hänt. Han kan inte erinra sig exakt vad som yttrades i samtalet, men säger sig aldrig ha gjort någon hemlighet av att hans personliga inställning till Olof Palme och det han representerade var mycket negativ.
>
> *Gruppens kommentar:* Gruppen konstaterar att flera samtal har ägt rum och att det sannolikt i samband härmed uttryckts nedsättande omdömen om Olof Palme.
>
> Gruppen finner att polismannen har, oavsett att samtalens exakta ordalydelse inte gått att klart fastställa, uppträtt på ett klart olämpligt sätt sär-

[13] Rapporten s. 16 ff.

[14] Det rör sig om den polisman, som arrangerade de nazistiskt inriktade sammankomsterna, tillika den som flyttades från VD 1 efter att Norrmalmsutredningen uppmärksammat hans diskriminering av kvinnliga polismän, i vårt betänkande benämnd polisman B.

> skilt då han mordnatten ringt upp en tjänstgörande polisman och uttryckt nedsättande omdömen om den mördade statsministern.
>
> Det skall här noteras att det är fråga om samme polisman som stod som arrangör till de under punkten 2 redovisade sammankomsterna. Det bör därför enligt gruppens mening här i ett sammanhang göras en samlad bedömning.

Gruppen fortsatte med att konstatera att polismannen i fråga, dvs. polisman B, tidigare omplacerats ”bl.a.” på grund av sin negativa attityd till kvinnliga poliser. Den slog vidare fast att polismannen inte begått något brott, att det han gjort hade skett utanför tjänsteutövningen och att det inte påståtts att han påverkats av sina åsikter i sin tjänst. Men genom att arrangera sammankomsterna och genom telefonsamtalet till VD 1 hade han ”visat prov på ett så dåligt omdöme att detta i sin tur varit ägnat att allvarligt rubba allmänhetens förtroende såväl för honom som enskild polisman som för polisen i stort.”

Bedömningen resulterade i att polisstyrelsen agerade för att avskära polisman B från fortsatt tjänst, se under följande rubrik.

Stockholms polisstyrelses begäran att en polisman skulle försättas i disponibilitet

Mot den bakgrund som beskrivits under de två föregående rubrikerna ville polisstyrelsen få polisman B:s agerande prövat disciplinärt. Det konstaterades att de lagliga möjligheterna för detta var begränsade, men att det fanns ”en sällan nyttjad möjlighet för regeringen att jämlikt 7 kap. 7 § LOA försätta arbetstagare vid polisväsendet i disponibilitet”. Därför beslöt polisstyrelsen att begära att Rikspolisstyrelsen underställde regeringen denna fråga. (Försättande i disponibilitet innebär att personen i fråga avstängs från sitt arbete, men får behålla sin lön.)

Beslutet fattades den 25 januari 1988. I juni 1988 anmälde en privatperson, May N, polisstyrelsens utredning och handläggning därav till granskning hos JO. Drygt ett år efter polisstyrelsens begäran, den 14 februari 1989, fattade Rikspolisstyrelsen beslut i ärendet.

Rikspolisstyrelsen konstaterade att försättande i disponibilitet enligt det åberopade lagrummet kunde komma i fråga, då det är nödvändigt för rikets bästa. Det krävdes därvid enligt Rikspolisstyrelsen, att det föreligger ett starkt nationellt säkerhetsintresse för att med stöd av denna bestämmelse mot någons vilja koppla bort denne från arbetet. I sak gjorde Rikspolisstyrelsen till synes en annan bedömning än polisstyrelsen av de aktuella sammankomsterna:

> De ämnen som avhandlades vid de föredrag som hölls vid sammankomsterna – och som alltså torde få antas ha varit ett av skälen till varje deltagares närvaro – var --- av den arten att de knappast kan sägas föra tanken till något slag av extrem politisk uppfattning; utöver ämnen av det slag som anges i arbetsgruppens rapport avhandlades frågor som exempelvis Skolan förr och nu, Polismannens olika roller inför domstol och Arbetarrörelsens historia i Sverige.

I det material som Rikspolisstyrelsen hade att utgå från påvisades inga omständigheter som medförde att polisman B skulle anses ansvarig för ”vissa åhörares beteende vid vissa sammankomster”. Rikspolisstyrelsen ansåg därför inte att polisman B:s roll som arrangör av sammankomsterna kunde medföra att han skulle försättas i disponibilitet. Beträffande telefonsamtalet ansåg Rikspolisstyrelsen att det var svårt att klarlägga exakt vad som sagts. ”Det torde emellertid stå klart att X (polisman B, vår anm) uttalat något värdeomdöme om Olof Palme och att detta inte varit positivt”, konstaterade man emellertid. I ärendet hade även inkommit en skrivelse från den som hade mottagit samtalet. I skrivelsen tonades betydelsen av det inträffade ned. Det hade snarare varit fråga om ett ”störande privatsamtal” än något anmärkningsvärt. Rikspolisstyrelsen ansåg att det var ”olämpligt av X att ringa detta samtal och ge det ett innehåll som kunde väcka den förargelse som uppenbarligen blev fallet”. Det kunde emellertid inte bli fråga om att på den grunden försätta polismannen i disponibilitet.

Ytterligare drygt ett år senare, den 3 april 1990, riktade JO i sitt granskningsbeslut vad som får uppfattas som allvarlig kritik mot polisstyrelsen i Stockholm. JO delade Rikspolisstyrelsens bedömning om när försättande i disponibilitet rättsligen kan komma ifråga. Beträffande utredningen om sammankomsterna och telefonsamtalet gjorde JO följande bedömningar:[15]

> Arbetsgruppen och polisstyrelsen har vid sina överväganden fäst stor vikt vid innehållet i det telefonsamtal som lagts X till last. Det har emellertid inte genom arbetsgruppens utredning klarlagts vad som yttrats vid samtalet. I rapporten, som låg till grund för polisstyrelsens framställning till RPS, har det angivits att vakthavande befälet, Anders B, funnit samtalet så anmärkningsvärt att han anmält det till vaktdistriktschefen. Denna passus i rapporten, som närmast förefaller att ha grundats på hörsägen, står inte i överensstämmelse med vad Anders B har uppgivit i sin promemoria som han överlämnat till JO.[16]

[15] JO:s beslut 1990-04-03.

[16] Skrivelsen hade tidigare återgivits av JO. Den hade följande lydelse (citerat från JO:s beslut): ”Undertecknad tjänstgjorde som vakthavande befäl vid VD 1 natten då Olof Palme mördades. Ett till mig inkommande telefonsamtal från

> Vad sedan gäller de sammankomster som anordnats av X sägs varken i arbetsgruppens rapport eller i polisstyrelsens yttrande något närmare om arten av det material som man lagt till grund för sina slutsatser. Det finns emelletid anledning att tro att rapportens uttalanden om vad som förekommit vid sammankomsterna åtminstone delvis grundats på anonyma uppgifter och andra upplysningar av tvivelaktig kvalitet.
>
> Sammanfattningsvis kan konstateras att handläggningen av ärendet avseende X inte uppfyllt de befogade krav som kunnat ställas på den från rättssäkerhets- och effektivitetssynpunkt. Arbetsgruppens och polisstyrelsens handlande framstår som särskilt anmärkningsvärt med hänsyn till att detta avsett områden som omgärdas med ett särskilt skydd genom regeringsformens regler om yttrandefrihet och mötesfrihet.

Efter JO:s beslut framställde polisman B sedermera skadeståndsanspråk mot staten. 1994 beslöt JK att skadestånd skulle utgå (se JK-Beslut 1994 s. 161). Polisstyrelsens agerande innebar enligt JK förtal av polismannen; de uppgifter som lämnats om honom hade varit ägnade att utsätta honom för andras missaktning. Det hade heller inte varit i lagens förtalsbestämmelses mening försvarligt att uttala sig på det sätt som polisstyrelsen gjort. JK beslöt därför att staten skulle ersätta polismannen med 20 000 kronor som ideellt skadestånd.

---

kollegan --- har sedan tillmätts oanade proportioner i senare utredningar rörande disponibilitet. Jag bedömde inte samtalet då, och inte heller nu, som särskilt anmärkningsvärt, utan snarare som ett störande privatsamtal från en troligen salongsberusad kollega. Hade jag funnit samtalet anmärkningsvärt och intressant för skeendet, hade jag omedelbart kontaktat närmaste chef. Nu ingick uppgiften endast som en av många vid en regelbundet återkommande ”morgonbön” två dygn efter händelsen. Samtalet bedömdes således inte av mig som anmärkningsvärt, utan har framställts så i den vidare handläggningen, i vilken jag ej deltagit. Jag har ej ens blivit formellt hörd i frågan.” – I ett yttrande till JO skrev polisstyrelsen att uppgifterna från det vakthavande befälet inhämtats per telefon via dennes chef, som höll i luren och förmedlade frågor och svar. Upprättade anteckningar hade senare, efter JO-anmälan, bekräftats av såväl befälet som chefen. Det vakthavande befälet hade dessutom själv framträtt i massmedia och berättat om samtalet. Polisstyrelsen framhöll vidare att det var ostridigt att vakthavande befäl rapporterat samtalet till avdelningschefen och att uppgiften sedan vidarebefordrades till mordutredningen.

Polisfesten den 1 mars 1986

”Polisfesten” och polisstyrelsens utredning kring den behandlas nedan under rubriken *Uppslag som berör polisen i allmänhet*.

Polismäns resor till Sydafrika

Hösten 1987 förekom uppgifter i massmedia om att 10-15 polismän från VD 1 under de senaste åren hade besökt Sydafrika. Det skulle ha skett gruppvis, varvid kontakter med sydafrikansk polis samt deltagande i övning och utbildning skulle ha förekommit. De aktuella polismännen skulle vidare ha försökt värva kollegor för resor till Sydafrika i syfte att ”hjälpa den vita regimen”.

Samma dag som uppgifter av detta slag förekom i Riksradions ekosändningar beslöt länspolismästaren Sven-Åke Hjälmroth att låta Stockholmspolisens klagomålssektion granska uppgifterna. Granskningen visade sig inte vara helt lätt att genomföra bl.a. av det skälet att journalister som arbetat med materialet ansåg sig förhindrade att närmare ange vilka polismän det rört sig om. Den genomfördes så att alla avdelningschefer inom Stockholmspolisen uppmanades att undersöka om det fanns uppgifter om polismän som besökt Sydafrika. De fackliga organisationerna ombads göra motsvarande undersökning. Vidare gjordes efterforskningar hos IPA, International Police Association, som är en privat internationell sammanslutning för sociala kontakter mellan polismän. Förfrågningar gjordes även hos UD och svenska beskickningen i Pretoria, bl.a. bad man om hjälp med efterforskningar av uppgifter i sydafrikansk press. Även den sydafrikanska polisen kontaktades. Därifrån förnekades dock kategoriskt att det skulle ha förekommit något utbyte av det slag som hade beskrivits i svenska massmedier.

Arbetet ledde till att sex polismän som besökt Sydafrika under åren 1981 – 1987 identifierades. Om dessa framkom följande uppgifter.

1. Polisman R uppgav att han tillsammans med sin fru hade besökt Sydafrika under två veckors tid 1985 på en ”kombinerad semester och bröllopsresa”. Vid ett par tillfällen bodde de hos sydafrikanska poliser, som de fått kontakt med via IPA. Merparten av tiden bodde de på hotell. Vid återkomsten skrev polisman R ett brev till en av de poliser de övernattat hos och tackade för gästfriheten. Brevet publicerades i IPA:s tidning. Det refererades sedan i medier med större spridning, bl.a. citerades:

> Vi skall aldrig glömma ert underbara land, och vi hoppas kunna komma tillbaka en dag. Jag har ordnat en sydafrikansk afton för poliserna i

> Stockholm, och de var helt tokiga över den. Mitt största problem är nu att försöka övertyga den svenska regeringen att vi behöver er Casspir här i Sverige.

Casspir är en pansarbil som användes vid den sydafrikanska polisen.

Polisman R uppgav att artiklarna i den sydafrikanska pressen var mycket missvisande. Hans privata brev hade misstolkats. Den sydafrikanska afton han ordnat bestod i att han bjudit anhöriga på sydafrikansk mat. Uttalandet om ”Casspir” var ett skämt och anspelade på en diskussion han haft med den sydafrikanska polis som var brevets adressat. Han uppgav sig vara mycket olycklig över hur brevet utnyttjats i sydafrikansk propaganda. Han tog avstånd från regimen; skälet till att de valt att resa till Sydafrika var att en släkting till hans fru arbetat där och berättat mycket om landet.

2. Polisinspektören Bo N uppgav följande. Han var en av Svenska Kennelklubben licensierad hunddomare. Han hade rest världen kring och bedömt hundar. Han hade i denna egenskap varit i Port Elisabeth en dag våren 1985. Sedermera rekommenderade Kennelkubben svenska domare att inte åta sig uppdrag i Sydafrika. Bo N hade därefter tackat nej till sådana uppdrag.

3. Polisinspektören Leif M medföljde på den resa då Bo N bl.a. besökte Sydafrika. Leif M ville inte lämna några upplysningar om sin resa, med motiveringen att det rörde sig om en privat angelägenhet.

4. Polisman P uppgav att han hade besökt södra Afrika och bl.a. Sydafrika under en längre resa sommaren och hösten 1985.

I den tidningsartikel, där brevet från polisman R citerades, återgavs även delar av ett brev som polisman P sänt till IPA:s tidning i Sydafrika. Artikeln hade rubriken: ”Polishjärtan i Sverige varma för Sydafrika”. Ur brevet från polisman P citerades: ”Jag uppskattar verkligen min vistelse i Sydafrika, liksom också klimatet, människorna och de underbara flickorna. Jag skall bedja för Sydafrikas framtid”.

Vid den aktuella tidpunkten var han inte anställd inom polisen. Han hade varit anställd 1982-84 och återanställdes i mars 1986. Han berättade inför sin återanställning för rekryteringspersonalen om att han besökt Sydafrika.

5. Polisman U uppgav att han hade besökt Sydafrika vid två tillfällen. Den första gången var under ett halvår 1981, då han arbetade på en gård. Kontakten hade förmedlats av en kamrat från militärtjänstgöringen. Detta var innan han anställdes som polis och han berättade om vistelsen vid anställningstillfället. Under ett halvår 1986 var polis-

man U tjänstledig från polisen. Han tillbringade då bl.a. två månader i Sydafrika för att besöka gamla vänner och bekanta.

6. Polisman C uppgav att han under sin semester i februari 1987 hade varit i Sydafrika. Han besökte svenska vänner där. Han hade inte arbetat eller deltagit i någon utbildning tillsammans med den lokala polisen.

Utredningsgruppen sammanfattade utredningsresultaten så här:[17]

> Gruppen konstaterar efter den utredning som gjorts att ingenting framkommit som styrker att yrkesmässiga kontakter med sydafrikansk polis skulle ha förekommit. Dessa farhågor, vilka motiverat den särskilda utredningen, förefaller därför i sin helhet kunna avföras.

Det konstaterades vidare att de resor som förekommit var privata och att dessa inte föranledde annan kommentar än att de visade på den risk polismän liksom andra som reste till Sydafrika löpte att utnyttjas i propagandasyfte. Det föreslogs därför att polisstyrelsen genom allmänna riktlinjer eller på annat sätt skulle ge polismän ledning för hur de borde förhålla sig vid kontakter av privat natur med Sydafrika.

Sammanfattande anmärkningar

Herrmiddagarna

I Granskningskommissionens arbete har en del framkommit utöver det som redovisas i Stockholms polisstyrelses rapport. Av de handlingar kommissionen stött på hos säkerhetspolisen framgick bl.a. följande.

I ett ärende benämnt SK 8-82 fanns en pärm märkt ”Projekt Adolf”, som till största delen tog sikte på de aktuella sammankomsterna.

Pärmens innehåll utgjordes av vad som såg ut som ett arbetsmaterial, dit handlingar av olika dignitet hade förts. Huvuddelen bestod av vad som kallades en ”Personförteckning”, upptagande ursprungligen 53 namn, sedan hade ytterligare namn påförts, mot slutet med blyerts. Listan upptog då kommissionen tog del av den 63 punkter. Alla personer var inte poliser, t.ex. fanns en domare, en journalist och en advokat med. Den senaste ”påföringen” verkade vara gjord i mars 1996.

I pärmen fanns inledningsvis ett antal promemorior med allmänna beskrivningar av verksamheten, bl.a. en promemoria från mars 1983 med titeln ”Ang högerextremistisk sammanslutning med anknytning till

[17] Rapporten s. 40.

poliskåren i Stockholm". Den innehöll uppgifter om polisman B. Denne uppgavs vara nazist och klart uttalad motståndare till det rådande demokratiska statsskicket. Han sades ha stort inflytande inom polisen. Sammankomsterna beskrevs. Deltagarna uppgavs vara handplockade. 16 personer namngavs som deltagare. Det framgick att viss spaning mot mötena skulle inledas eller hade inletts.

I följande promemorior och anteckningar beskrevs fler sammankomster, vilka som deltagit, vilka ämnen som avhandlats osv. Det framgick att de deltagande polismännen i stort sett alla kom från VD 1.

En promemoria från februari1984 hade följande lydelse (personnamn ersatta med "NN" eller den benämning som på annat ställe i betänkandet används).

Uppgifter om sammanslutning vid stockholmspolisen som ev kan betecknas som högerextremistisk

I mars 1983 blev det känt vid säkerhetsavdelningen att en "herrklubb" fanns vid vd 1 och att det inom denna fanns en dragning åt högerextremism. Enligt uppgifter hade "klubben" funnits åtminstone sedan början av 1982.

Dess ledare och organisatör av sammankomster är polisman B, som sägs vara nazist och stark motståndare till det rådande demokratiska statsskicket.

"Klubben" har sedan början av 1982 och till dags dato haft åtminstone 11 sammankomster. Dessa äger regelmässigt rum i Van der Lindeska Valven vid Västerlånggatan i Stockholm. Sammankallande är ovannämnde polisman B. Någon kallelse eller affischering om sammankomsterna förekommer icke, utan budskap om sammankomst framföres muntligt till var och en av polisman B.

Rutinerna vid sammankomsterna är alltid desamma. Polisman B tar emot samtliga vid ingångsdörren och hälsar genom att ta i hand. Nazisthälsning förekommer. Efter en drink i baren samlas man till middag vid ett långbord där alltid polisman B presiderar.

Efter middagen kommer ett föredrag av inbjuden föredragshållare, varefter tillfälle gives för åhörarna att ställa frågor.

Polisman B brukar därefter tacka föredragshållaren och i samband med detta håller han alltid ett anförande om sin egen syn på det ämne som behandlats. Han låter därvid sin politiska inställning komma fram på ett sätt som inte kan missförstås av åhörarna.

Ämnen för föreläsningarna är som regel valda i en anda som speglar polisman B:s politiska inställning. Följande kända ämnen har förekommit:

Överlevnad (föreläsare NN, FOA, känd för kontakter med högerextrema organisationer)

> Kapprustning i öst kontra väst (föreläsare NN, har förekommit två gånger)
>
> Vänstervridningen i pressen (föreläsare NN, Idrottsbladet)
>
> Terrorism (föreläsare NN, FOA)
>
> Andra föredrag har rört bl.a. rätts- och skolfrågor. Föredragshållare utöver ovan nämnda har varit advokat NN, kammaråklagare NN, samt en tingsrättsdomare --- m.fl.
>
> Vid säkerhetsavdelningen finns namnuppgifter på 40 polismän som vid något tillfälle besökt tillställningarna. Normalt brukar 25-talet besökare finnas vid sammankomsterna.
>
> Vid de flesta möten som avhållits har en i högerextremistiska sammanhang mycket känd person, nämligen NN, deltagit. Då han varit närvarande har han också stått vid ingångsdörren och hälsat deltagarna välkomna tillsammans med polisman B. Han har också presiderat vid bordets kortända tillsammans med denne.
>
> Mötena brukar avslutas omkring klockan 24.00. Det bör framhållas att spritförtäringen vid tillställningarna är mycket måttlig.

I senare promemorior sades att sammankomsterna ”troligen” upphört. Det fanns ingen dokumentation över att sammankomster skulle ha ägt rum efter 1984.

I pärmen följde därefter registeruppgifter och foton på de registrerade personerna, i något fall förekom tidningsklipp, här och där fanns lösa blyertsanteckningar om hos de aktuella personerna förekommande karaktärsdrag.

Av såväl pärmens beteckning som det som sades i dess innehåll framgick att säkerhetspolisen gjort bedömningen att sammankomsterna var att betrakta som nazistiska eller i vart fall att de arrangerades av personer som rätteligen kunde betecknas på det sättet. Det sades inte som i polisstyrelsens rapport att nazisthälsning förekommit ”vid något tillfälle” utan att det ”förekommer”. Uppgiften att flera av deltagarna bara närvarat vid något tillfälle och då kanske utan att i förväg ha haft sammanhanget alldeles klart för sig vann dock visst stöd i säkerhetspolisens material. Av det senare framkom emellertid också att gästerna utvaldes och inbjöds särskilt av polisman B, som syntes ha åtnjutit respekt hos i vart fall en del av sina kollegor. Det var alltså inga öppna möten.

Kommissionen, som utgår från att polisstyrelsen via säkerhetspolisens föredragning fick tillgång till de uppgifter om sammankomsterna som finns hos säkerhetspolisen, har mot denna bakgrund intrycket att polisstyrelsens kommentar till företeelsen är något överslätande. Visserligen är det riktigt att man av företeelsen inte kan dra några slutsatser om ”förekomsten av en mer utbredd eller organiserad

förekomst av högerextremistiska uppfattningar inom polisdistriktet". Det är samtidigt tydligt att säkerhetspolisen tagit saken på stort allvar, så stort allvar att statsministern direkt informerades. Det finns därför anledning att förmoda att polisstyrelsen varit mer oroad än vad som framgår i dess kommentar. Det är två saker som särskilt borde varit ägnade att oroa. Dels att det tycks ha funnits en kärna av mer eller mindre öppet nazistiska polismän, som manifesterade sin intressegemenskap på detta sätt, låt vara att denna kärna kanske inte bestod av särskilt många individer. Dels att kulturen inom distriktet varit sådan att sammankomster av detta slag inte bara tolererades, utan också bevistades av åtskilliga enskilda polismän. Denna kultur tycks även framträda på andra håll.

Polisstyrelsens bedömning beträffande polisman B

Stockholms polisstyrelses begäran att få polisman B försatt i disponibilitet blev som framgått hårt kritiserad vid den efterföljande granskningen. Av JO:s och JK:s granskningar framgår att polisstyrelsens utredning inte hade den formella stadga som måste krävas för den typ av åtgärder, som utredningen kom att utmynna i beträffande polisman B. Det synes också klart att det saknades juridisk grund för att försätta polisman B i disponibilitet. JK ansåg att det "inte gick att frigöra sig från intrycket att framställningen främst har motiverats av ett önskemål om att få ett slut på en massmedial uppmärksamhet rörande polisen som upplevdes som besvärande". Men, som JK också uttalade, "önskemål som att komma till botten med saken eller att skydda polisen i stort mot obefogade angrepp kan givetvis inte rättfärdigas om sådana syften skulle uppnås på bekostnad av en enskild polismans berättigade rättssäkerhetskrav". I de delar granskningen utmynnat i kritik avseende beslutet att söka försätta polisman B i disponibilitet är det således lätt att instämma. Det hade varit bättre om fallet tagits som utgångspunkt för överväganden angående behovet av lagliga möjligheter för polisen att göra sig av med personer som inte har de egenskaper en polisman måste äga.

Om uppgifterna hos säkerhetspolisen avseende "herrmiddagarna" är riktiga tycks det dock som om såväl Rikspolisstyrelsen som JO hamnade snett i sin bedömning av dessas karaktär. Rikspolisstyrelsen går av innehållet i säkerhetspolisens material att döma för långt i vad som närmast ter sig som en iver att bagatellisera mötena. JO tycks hänföra den information från säkerhetspolisen som polisstyrelsens bedömningar grundades på till kategorin "andra upplysningar av tvivelaktig kvalitet".

Det förhåller sig på liknande sätt med telefonsamtalet. Av det förhållandet, att entydig bevisning om vad som sagts vid detta inte finns, följer att man bör vara försiktig med att lägga det till grund för åtgärder mot polismannen, men inte att samtalet måste ha varit oskyldigt. Det är snarare så att åtskilligt tyder på att det varit omdömeslöst på just det sätt polisstyrelsen beskrev. Rikspolisstyrelsens konstaterande att ”något värdeomdöme om Olof Palme” förekommit och att ”detta inte varit positivt” framstår som opåkallat eufemistiskt; samtalet och dess innehåll har trots allt anmälts till befäl, liksom till mordutredningen. JO:s uttalande om att polisstyrelsens slutsats om samtalet – dvs. att det rapporterats vidare eftersom detta var så anmärkningsvärt – ”närmast förefaller att ha grundats på hörsägen”, synes missvisande. Även om orden i rapporten här kanske kunde ha valts med större omsorg, ter det sig närmast som en truism, att den som fört uppgifter om ett samtal av detta slag vidare, funnit detsamma anmärkningsvärt, det är ju därför han funnit det värt att anmärka.

Framför allt förhåller det sig så, att en samlad bedömning av polisman B:s person – diskrimineringen av kvinnliga poliser vid VD 1, den drivande rollen i de uppenbart tvivelaktiga ”herrmiddagarna” och det omdömeslösa samtalet under mordnatten – påkallade någon form av handling från polisstyrelsens sida. Det är tydligt att polisstyrelsen därvid valde fel väg. Men de i efterhand granskande organen framställer den situation polisstyrelsen ställdes inför som enklare än den var, när ”herrmiddagarna” och telefonsamtalet beskrivs som harmlösa.

Polismäns resor till Sydafrika

Polisintendenten Thord Pettersson, som var ansvarig för den internutredning som bedrevs i anledning av uppgifterna om polismäns resor till Sydafrika, har för kommissionen uppgivit att hans avdelning hade svårigheter att utföra det uppdrag hans enhet erhöll av Sven-Åke Hjälmroth. Det förelåg inga brottsmisstankar. Det polismännen eventuellt företagit sig hade de gjort på sin fritid. Utredarna på Thord Pettersons avdelning vägrade därför arbeta med saken. Det hela löstes så att Thord Petterson själv tog sig an ärendet. Han började med att kontakta de poliser som hade vaskats fram på det sätt som ovan beskrivits. Han erbjöd dem att berätta om sina besök i Sydafrika. Berättelserna dokumenterades, i den mån de berörda poliserna medgav detta. Några förhör var det inte fråga om. Vissa av de tillfrågade var tveksamma till att delta; det har ovan framgått att en person vägrade redogöra för sin vistelse. En annan (polisman C) var ovillig att medverka och ville inte att hans redogörelse skulle dokumenteras.

Thord Petterson ansåg att uppdraget hade varit svårt att genomföra, eftersom det hade saknats en formell grund för ”utredningen”. Därvid uttryckte han förståelse för de utredningsmän som inte velat utföra uppdraget, eftersom poliser är vana vid att det man företar sig skall ske i formell ordning och med lagstöd. Detta gäller enligt Thord Petterson inte minst internutredningar, där de som är föremål för åtgärder är noga med att bli korrekt behandlade. – Sammanfattningsvis var de åtgärder som vidtogs inte att betrakta som utredning i gängse mening, utan mer som ett sätt att låta de polismän, som var beredda därtill, förklara sig. Några kontrollåtgärder i form av uppföljande förhör, slagningar etc. förekom inte.

I säkerhetspolisens material fanns ytterligare upplysningar om några av de inblandade poliserna och deras sydafrikakontakter.

Om polisman R fanns en del uppgifter antecknade i den akt om honom som fanns hos säkerhetspolisen. 1984 ansågs det befogat att ”registrera den form av verksamhet han enligt uppgift bedriver”. Verksamheten ansågs ha klar anknytning till högerextremism. Polisman R synes ha betraktats som nazist och visat detta tämligen öppet. Det uppgavs att han i mitten av 80-talet uppvisade klara sympatier med apartheid-politiken, att han hade kontakter med Sydafrika som gick via Tyskland och att han under sin resa till Sydafrika medföljt den sydafrikanska polisen på uppdrag i kåkstäder. – Om polisman R var vidare antecknat att han är dömd för vållande till kroppsskada i tjänsten och att han 1991 antogs till polisens speciella anti-terroriststyrka (nationella insatsstyrkan).

Polisman R förekommer även i Palmeutredningens, PU:s, avsnitt om ”Sydafrikaspåret”. Under hösten 1996 inkom ett tips till PU om en polisman som påstods ha varit i Sydafrika. Tipset kom från en annan polis som gått assistentkursen vid polishögskolan och där sammanträffat med polisman R, som var placerad vid nationella insatsstyrkan i Stockholm. Polisman R hade skilt sig från övriga deltagare och visat klart högerextrema tendenser. Han hade bl.a. kommenterat mordet på Olof Palme med att han tyckte det var ”ganska bra”. Han hade brukat sjunga nazistiska sånger ”på krogen”. Polisman R hade dessutom berättat att han varit på bröllopsresa i Sydafrika, där han gjort studiebesök vid polisen. Han sade sig ha bott hemma hos polischefen i Pretoria och hade uppvisat foton från polisens träningsläger. Polisman R hade också en gummikula som skulle höra till de vapen som den sydafrikanska polisen förfogade över.

Tipset till PU följdes upp genom ett telefonsamtal med polisman R. Denne underrättades om att PU ville hålla ett kompletterande förhör med honom angående vilka platser och personer han besökt respektive träffat i samband med sin bröllopsresa i Sydafrika våren och sommaren

1985. Polisman R, som tyckte det hela var olustigt och som hade en känsla av att vara förföljd, svarade att han redan lämnat en fullständig redogörelse för resan till Thord Pettersson och att inget negativt därvid framkommit. Om PU önskade höra honom ville han ha en skriftlig kallelse till förhör. PU synes ha låtit sig nöja med detta; några ytterligare åtgärder avseende polisman R finns inte i materialet.

Polisman U förekom, liksom polisman P, i säkerhetspolisens ovannämnda ärende SK 8-82. Han uppgavs vara bekant med polisman R och polisman P, dvs. två av de andra sydafrikaresenärerna. I det sammanhanget nämndes även polisman G. Det uppgavs att polisman U sannolikt varit den som ordnat kontakterna i Sydafrika. Polisman U och polisman R hade uppmärksammats för en incident 1991, då de hade närmat sig säkerhetspolisen på ett sätt som kunde tolkas som att de försökte skaffa sig information om vilka aktiviteter som bedrevs i förhållande till nazistiska rörelser. Det framkom i handlingarna att polisman U hade ansökt om att få komma till anti-terroriststyrkan, men inte blivit antagen.

Det kan konstateras att den uppfattning Thord Pettersson sålunda redovisat om internutredningens insatser i sammanhanget inte riktigt stämmer med beskrivningen i polisstyrelsens material, där det sägs att det uppdragits åt Stockholmspolisens klagomålssektion att ”utreda om de framkomna uppgifterna var korrekta”.[18] Polisstyrelsens arbetsgrupp synes i och för sig även ha företagit egna utredningsåtgärder i sammanhanget. Dess slutsats att det inte framkom något som styrkte att ”yrkesmässiga kontakter med sydafrikansk polis skulle ha förekommit” kan vara riktig. Frågan är emellertid vad som läggs i begreppet yrkesmässig. Det tycks ha förekommit kontakter ”kollegor emellan” och av säkerhetspolisens uppgifter att döma var det sydafrikanska engagemanget från vissa av polismännen starkare än vad det framstår som i rapporten. – Även i denna del framstår polisstyrelsens bedömningar, i jämförelse med vad som framgår i säkerhetspolisens material, som något överslätande. Det borde kanske även ha redovisats att någon egentlig utredning genom klagomålssektionen inte gick att få till stånd.

Polisstyrelsens material och säkerhetspolisens information ger i alla händelser skilda perspektiv på de förekommande personerna och på den företeelse saken gäller. Kommissionen saknar underlag att bedöma var sanningen ligger mellan dessa skilda perspektiv, men konstaterar att saken borde ha gjorts till föremål för en grundligare utredning och att det alls inte kan uteslutas att de mest korrekta uppgifter som förekommit i sammanhanget är de som återgavs i massmedia, dvs. att före-

[18] Rapporten s. 33.

teelsen gällde fler poliser och hade en allvarligare karaktär än vad som blev känt för eller redovisades av polisstyrelsen.

Övriga delar av polisstyrelsens granskning

Det kan konstateras att en del av det som utreddes av polisstyrelsen och som redovisats översiktligt ovan visade sig sakna substans. En del annat utgör som enskildheter inte mycket att dra några växlar på. Frågan är emellertid om man inte också måste lägga samman sjuttiotalets företeelser – det i och för sig privata lyssnandet på nazistisk marschmusik och tal av Hitler m.fl. – med klisterbilderna på EAP och nidbilderna på Olof Palme, Lars Werners iakttagelse av svenska flaggor på polisuniformer vid demonstrationsbevakning, fyndet av SS-hjälmen samt det förhållandet att polisstyrelsen inte syntes kunna utesluta att nazisthälsningar (”enskilda överdrifter”) fortfarande förekom. Något klart belägg för högerextremism ger detta inte, men flera företeelser som var för sig inte är så mycket att gå på, kan sammantagna naturligtvis ge en tydligare bild.

Sammanfattning

Säkerhetspolisen hade vid tidpunkten för mordet information som pekade mot ansatser till högerextremistisk opinionsbildning i Stockholms poliskretsar. Vi utgår från att säkerhetspolisen hade och har en relativt hög tröskel att passera innan information av detta slag dokumenteras; informationen i sig ger ett vederhäftigt intryck, även om den i alla enskildheter naturligtvis inte kan betraktas som belagd. De uppgifter som fanns kan knappast avfärdas som bagatellartade; det har ju uppenbarligen inte heller säkerhetspolisen gjort, med tanke på vidtagna åtgärder, inklusive avrapporteringen till statsministern och två justitieministrar.

I ärendena från åttiotalet – Norrmalmsutredningen, fallet Machnow och Skeppsholmen-målet – framväxte ett mönster. Rötägg, tendenser till övervåld och tvivelaktig människosyn förekom inom Stockholmspolisen, men ledningen förmådde inte komma tillrätta med företeelserna. Detta mönster är tydligt också i utredningen om högerextremism m m. Svårigheterna att med hjälp av granskning och rättsliga instanser åstadkomma en förändring illustreras samtidigt tydligt. Det rättsliga slutet på polisstyrelsens försök att göra sig av med polisman B torde ha haft en kraftigt avkylande verkan på andra initiativ i liknande riktning. Situationen synes samtidigt ohållbar. Vi frågar oss om rätt slutsatser dragits av det ärendet och de granskningsåtgärder som företagits. Vår

slutsats av den genomgång vi gjort är att det krävs förändringar vad gäller de rättsliga möjligheterna att granska polismäns vandel och att göra sig av med dem som visat sig uppenbart olämpliga.

4.2 Polisspårets hantering inom PU

4.2.1 Översikt

Redan de första dagarna efter mordet inflöt tips och aktualiserades uppslag angående personer inom polisen som eventuellt kunde ha med brottet att göra. Hans Holmér beslöt i ett tidigt skede – den 6 mars 1986, enligt vad Juristkommissionen fann utrett – att dessa polisärenden skulle hanteras i särskild ordning, mer härom strax.

Vid sidan av polisärendena utreddes tips angående polisbilar som rört sig i området kring mordplatsen och iakttagelser av walkie-talkies. Dessa uppslag utreddes av våldsroteln vid Stockholmspolisen (se Parlamentariska kommissionens skrivelse till regeringen den 21 december 1987, fogad som bilaga till dess betänkande, SOU 1988:18).

Någon särskild förundersökningsledning förekom inte för polisärendenas del, utan de hörde i det hänseendet samman med den övriga utredningen och förundersökningsledare var därmed Hans Holmér. K.G. Svensson beslutade om tvångsmedel i ett polisärende (polisman L) i mars. När Claes Zeime övertog förundersökningsledningen vidtogs inga särskilda åtgärder i denna del av utredningen. I september 1986 fick han en föredragning rörande samtliga polisärenden. Per-Göran Näss har uppgivit att han uppfattade det så att Claes Zeime tog över ledningen av förundersökningen successivt och att ansvaret för polisärendena övergick till denne i augusti 1986.[19]

Själva ärendena synes ha legat kvar hos säkerhetspolisen fram till april 1988, då kriminalinspektören Jan S överlämnade dem till PU. Det rörde sig då enligt Jan S om uppskattningsvis 40-60 ärenden. Enligt Hans Ölvebro var det fråga om 48 ärenden. De handlades fortsättningsvis på enheten för inre spaning. Den 1 juli 1990 bildades en specialenhet. Där handlades polisärendena under fem år. Efter den 1 juli 1995 har de hanterats på samma sätt som övriga uppslag.

Sammanfattningsvis utreddes polisärendena alltså i särskild ordning med biträde av säkerhetspolisen fram till strax efter det att Hans Ölvebro tillträdde som spaningsledare. Därefter har de hanterats i själva

[19] Samma uppgift lämnad av Hans Holmér enligt PK-minnesanteckningar nr 41.

utredningen, varvid särskilda överväganden i någon mån styrt hanteringen.

Närmare om hanteringen under den första tiden

Vid Juristkommissionens avrapportering av brottsutredningen fram till den 4 februari 1987 fanns ett trettiotal polisärenden i vilka den utpekade polismannen hade kunnat identifieras. Samtliga dessa uppslag synes då ha bedömts vara utredda.

Att polisärendena utreddes i särskild ordning innebar enligt Juristkommissionen och Parlamentariska kommissionen att de handlades vid säkerhetspolisen, där byråchefen Per-Göran Näss, som också ingick i spaningsledningen, ansvarade för utredningen.[20] Detta torde allmänt ha uppfattas så att ärendena utreddes och bedömdes självständigt av en instans som var avskild från utredningen i övrigt. Så var det inte. Dessa ärenden låg under samma ledningsgrupps- och förundersökningsledningsansvar som alla andra utredningsuppslag. Ansvaret för hur polisärendena skulle hanteras låg ytterst hos Hans Holmér; det var t.ex. denne som ytterst beslutade när ett uppslag var färdigutrett.

Av det sagda framgår att hanteringen av polisärenden inte låter sig beskrivas fullt så enkelt som att den sköttes av säkerhetspolisen. Det första årets utredningsorganisation innebar i stället följande. Förundersökningsledaren överlämnade polisärendena till byråchefen vid säkerhetspolisen Per-Göran Näss. (Det bör påpekas att säkerhetspolisen vid denna tid ålagts att bistå spaningsledningen och i så måtto var underställd denna.) Per-Göran Näss tog ställning till behovet av utredningsåtgärder. Eventuell utredning ombesörjdes av en kriminalinspektör vid säkerhetspolisen, Jan S, som hade avdelats för ändamålet. Han anlitade i sin tur vid behov annan personal från säkerhetspolisen. När utredningsåtgärderna var utförda bedömdes ärendet av Per-Göran Näss, som slutbedömde det för säkerhetspolisens räkning. Därefter föredrog han det för Hans Holmér.

Per-Göran Näss uppfattade gången så, att han hade att för spaningsledningens räkning utreda förekommande polisärenden och återrapportera dem dit[21]. Det var sedan spaningsledningen, där den övergripande bilden av utredningsläget fanns, som hade att bedöma

[20] SOU 1987:72 s. 73; Parlamentariska kommissionen skrivelse 87-12-21, återgiven i SOU 1988:18 s. 216 ff.

[21] Den tidigare Palmekommissionens utfrågning av Per-Göran Näss och Jan S den 26 mars 1996.

ärendet. Att det måste gå till på det sättet var närmast en självklarhet, eftersom det inte kunde vara tal om att bedriva en utredning av vissa brottsmisstankar skild från den kunskap som i övrigt insamlades om brottet. Av det skälet var det enligt Per-Göran Näss viktigt, att så fort det sig göra lät, återföra de utredda polisärendena till spaningsledningen. Per-Göran Näss var själv avskuren från åtskillig kunskap om utredningsläget och det gällde i än högre grad Jan S, som för kommissionen beskrivit att den kunskap han hade om utredningen, fick han via massmedia. Det betyder att Per-Göran Näss och Jan S utredde de uppslag de tilldelades utifrån den information som ingångstipsen innehöll.

Per-Göran Näss har vidare uppgivit att de uppdrag han fick gällde enskilda polismän som misstänkta gärningsmän. Det var, med ett undantag, i princip aldrig fråga om att utreda de utpekades eventuella delaktighet i en sammansvärjning eller om de på annat sätt kunde ha någon koppling till brottet. Om han skulle ha fått uppdrag av det slaget hade han hanterat dem på helt annat sätt. Men det fick han alltså inte och det var inte hans uppgift att ta egna initiativ i den riktningen. Att utredningen utfördes av säkerhetspolisens personal innebar enligt vad Per-Göran Näss och Jan S uppgivit för den tidigare Palmekommissionen inte heller att säkerhetspolisens kunskap beträffande politiska extremgrupperingar, personer som bedömts utgöra säkerhetsrisk etc. togs i anspråk.[22] Poängen med att anlita säkerhetspolisen låg i princip enbart i att det var en från polisen i övrigt organisatoriskt skild avdelning. (Hans Holmér har för Juristkommissionen uppgett att utredningen inte kunde ligga på klagomålssektionen, som normalt utreder brottsmisstankar mot poliser, eftersom denna inte var representerad i ledningsgruppen, men att säkerhetspolisen, som var representerad, var lämplig just för att den var fristående från Stockholmspolisen.[23])

Enligt Per-Göran Näss fanns det från utredningssynpunkt en direkt nackdel med att polisärendena hanterades på detta sätt. De som utredde dem hade, som nyss framgått, inte full kunskap om utredningen, vilket innebar en risk för att de missade någon aspekt i undersökningen. De som satt i spaningsledningen fick i sin tur inte någon helhetsbild av

[22] Viss kontroll mot säkerhetsavdelningens personregister synes regelmässigt ha förekommit i polisärendena. Det framgår av flera uppslag att så skett. Vad Per-Göran Näss och Jan S åsyftade vid utfrågningen torde ha varit att man inte använde just kunskapen om extremistgrupper som finns inom säkerhetspolisen; kontrollen inskränkte sig till registerslagning. Detta bekräftas av vår genomgång av polisärendena.

[23] Juristkommissionens utfrågning med Hans Holmér den 8 december 1987.

polisärendena, eftersom de utreddes en bit bort. Från effektivitetssynpunkt var den valda modellen alltså inte optimal.

Hur Per-Göran Näss såg på uppgiften framgår av följande passus ur utfrågningen:[24]

> *Fråga*: Kan man säga att den lilla gruppen inom Säpo arbetade som en parallell mordutredning?
>
> *Svar*: Nej, långt därifrån. Vi sysslade med att handlägga dom tips vi fick in, göra dom utredningsåtgärder vi bedömde vara möjliga och nödvändiga för att se om det fanns någon möjlighet att komma vidare med tipset eller ej. När vi kom fram till den nivån, då måste det tillbaks till huvudpotten så att säga, för att syresättas, för att vi kom inte längre. – Om vi hade fått ett konkret uppdrag, exempelvis nu ska ni som säkerhetsavdelning utreda möjligheten av att det inom svensk polis finns en organisation eller en sammanslutning som kan ha konspirerat för att exempelvis rikta sig mot landets statsminister, då hade det varit ett uppdrag. Då hade vi bedrivit en parallell utredning, så att säga.

Hans Holmér har i kontakter med den tidigare Palmekommissionens ordförande och sekretariat bekräftat Per-Göran Näss' uppgift att det var han själv som fattade beslut även i polisärendena.[25] Per-Göran Näss fick ärendena den reguljära vägen, utredde dem med hjälp av sina tjänstemän vid säkerhetspolisen och föredrog dem sedan för Hans Holmér, som tog ställning till den fortsatta handläggningen. Föredragningarna ägde rum ungefär en gång i veckan. Hans Holmér uppgav vidare att utredningen av polisärendena alltid och oavsett ingångstipsets innehåll tog sikte på alibikontroll. Ledningsgruppen diskuterade under Hans Holmérs tid inte möjligheten av en konspiration inom polisen.

I säkerhetspolisens material finns en redogörelse för polisärendenas hantering. Den har upprättats av Jan S. Den bekräftar i huvudsak det som framkommit enligt ovan, dock med den nyansen, att säkerhetspolisens roll enligt denna redogörelse framstår som mer självständig, än vad den gjort i den tidigare Palmekommissionens utfrågning med Per-Göran Näss och Jan S. Redogörelsen är daterad i juni 1994 och har följande lydelse:

> Promemoria avseende Rikspolisstyrelsens Säkerhetsavdelning (RPS/SÄK), dvs. nuvarande Säpo, utredning av inkomna Spaningsuppslag omkring polismän i mordutredningen gällande dåvarande statsministern Olof Palme.

[24] Den tidigare Palmekommissionens utfrågning med Per-Göran Näss den 26 mars 1996.
[25] PK-minnesanteckningar nr 41.

Kort efter mordet på statsminister Olof Palme den 28 februari 1986 utsågs undertecknad av Säpos dåvarande ledning till den ansvarige för utredningarna omkring spaningstips gällande polismän och detta med hjälp av ett antal utredningsmän. Chef och ytterst ansvarig för utredningarna vid Säpos ledning, var dåvarande byråchefen P-G Näss, som i sin tur fick ärenden för utredningen direkt, eller indirekt, från chefen för mordutredningen, dvs. länspolismästaren Hans Holmér. Även om förundersökningsledarskapet växlade mellan olika personer, var dessa:

1. Länspolismästare Hans Holmér
2. Chefsåklagare K-G Svensson
3. Överåklagare Claes Zeime eller
4. Riksåklagarens särskilda åklagare i form av Axel Morath och Jörgen Almblad

Under min utredningsverksamhet hade jag direktkontakt endast med Zeime, Morath och Almblad i deras egenskap av förundersökningsledare. All övrig kontakt med förundersökningsledare gick via byråchefen P-G Näss. I sammanhanget kan det dock nämnas, att det från tid till annan var mycket svårt att få ett konkret svar på frågan vem som faktiskt var förundersökningsledare och ansvarig för förundersökningen omkring mordet!

I takt med att undertecknad och medarbetarna utredde de inkomna spaningstipsen fram till en punkt då ärendet enligt min och byråchefen P-G Näss' bedömning för ögonblicket var färdigutrett, påtecknade Näss ett sådant beslut varefter det enskilda ärendet via undertecknad vidaresändes till "Palmegruppen" (Paul Johansson m.fl.) för arkivering och eventuell ytterligare registrering. Det innebar alltså i klartext att jag aldrig "låg på" färdigutredda ärenden inom Säpo. På så sätt minskade kontinuerligt antalet ärenden som skulle utredas, även om givetvis nya ärenden hela tiden tillkom i form av Spaningsuppslag.

På grund av att det tämligen snart framstod som uppenbart, att antalet Spaningsuppslag för utredning skulle bli rätt stort och inte ens till antalet kunde överblickas för framtiden, ifrågasatte undertecknad visavi byråchef P-G Näss om det inte var lämpligt med någon form av diarieföring vid Säpo av de ärenden som utreddes vid avdelningen omkring mordet. På grund av att ärendena redan diarieförts som spaningstips i förundersökningen och endast överlämnats till Säpo för vissa utredningsåtgärder utan arkivering, ansågs någon ytterligare diarieföring inte nödvändig. Av rent praktiska skäl, dvs. med tanke på omständigheten att undertecknad personligen till och från fick förfrågningar omkring de enskilda ärendena, lät jag upprätta ett slags kombinerat diarium och minnesanteckningar genom anteckningar på registerkort av varje inkommande/utgående ärende. På så sätt kunde de uppgifter lämnas omkring bland annat ärendets ankomstdag, diarienummer, anmälare, vem det avsåg och vad det gällde, tillika med givetvis när ärendet redovisades, etc. Inalles kom inte mindre

> än nittiofyra (94) registerkort att upprättas omkring ärendena och vilka fortfarande finnes i förvar.
>
> Förutom registerkorten finns en kopia av ett reversal från april 1988, som utvisar vilka ärenden som vid tidpunkten fanns kvar vid Säpo och som överlämnades till Rikskriminalen via polisintendent Roland Ståhl, för fortsatt utredning i enlighet med de nya direktiv som givits omkring huvudmannaskap för bedrivandet av utredning omkring polismän. Till detta kommer diverse andra handlingar, som förvaras av undertecknad under dom år som gått, men som nu önskas tillförda Säpos arkiv omkring Palme-mordet.
>
> Något senare kommer undertecknads samling av tidningsurklipp omkring Palme-mordet och dess påstådda polisinblandning, för tiden mars 1986 – april 1988, att sammanställas och tillföras Säpo-arkivet.

De nämnda registerkorten jämte ett stort antal tidningsurklipp finns mycket riktigt arkiverade hos säkerhetspolisen. De innehåller handskrivna, kortfattade anteckningar med i princip det innehåll som beskrivs i promemorian; vad saken gällt framgår dock inte alltid för en utomstående. En person kan förekomma på flera kort, det rör sig således inte om 94 personer. Alla kort avser inte polismän och en del kan inte knytas till någon identifierad person. I sak ger registerkorten ingen för den utomstående substantiell information, vilket inte heller synes ha varit meningen, eftersom syftet alltså endast var att upprätthålla en viss ordning i materialet, i frånvaro av gängse diarieföring.

Förundersökningsledningens roll

Sedan förundersökningsledningen även i denna del övergått till åklagare synes förundersökningsledningen ha förhållit sig tämligen passiv till såväl polisspåret som polisärendena. Det är delvis naturligt, med tanke på hur arbetet med förundersökningsledningen varit upplagt. Inget polisärende har nått någon grad av misstanke i mordutredningen och de har därför stannat inom polisen, även om de varit föremål för något slags granskning av åklagare.

Kommissionen har vid några tillfällen upplysts att Riksåklagaren låtit gå igenom polisärendena och att promemorior upprättats över dessa genomgångar. Kommissionen har sedermera också fått del av dessa promemorior. De är emellertid extremt kortfattade och innehåller ingen annan information, än upplysningen att en uppföljning av tips mot polismän skett och att ingenting i materialet givit anledning till skälig misstanke mot någon enskild polisman eller grupp av polismän.

Den senaste promemorian är daterad 1995-10-25 har i sin helhet följande lydelse:

> Tips angående polismän
>
> Denna dag har uppföljning skett av ifrågavarande tips. Tidigare genomgångar har gjorts dels under tiden april-maj 1993 dels ock under september-oktober 1994.
>
> Ingenting i det tillkommande materialet ger anledning till skälig misstanke mot någon enskild polisman eller grupp av polismän.
>
> *Anders Helin*

Den andra promemorian, också den undertecknad av Anders Helin, är daterad 1994-11-23 och har en snarlik lydelse.

Förundersökningsledningens arbete med polisärendena synes alltså ha bestått i en genomgång i efterhand av företagna utredningsåtgärder samt bedömning av om dessa varit tillfyllest, vilket de bedömts vara.

Sammanfattande anmärkningar

När man skall granska hur polisärendena hanterats är det viktigt att hålla den distinktion Juristkommissionen pekade på i minnet.[26] Det har inte varit fråga om att utreda brottsmisstankar i juridisk mening utan om att följa upp och kontrollera spaningstips. De regler som finns om utredning av brottsmisstankar mot poliser är alltså inte direkt tillämpliga.

Den egentliga brottsutredningen avseende statsministermordet kan inte heller utan vidare delas upp, så att olika enheter självständigt utreder olika uppslag. Arbetsuppgifterna kan delas, men själva utredningen är odelbar.

Det problem utredningen ställdes inför när uppslag angående poliser aktualiserades var alltså inte alldeles lätt att ta ställning till. I realiteten

[26] ”De tips som kommer in vid ett spaningsmord har en delvis annan karaktär än en anmälan om brott. Det rör sig som regel om uppgifter om iakttagelser vilkas samband med brottet kan vara ganska oklara. Sådana tips ger som regel inte grund för någon egentlig misstanke. Inom ramen för förundersökningen bearbetas de olika tipsen. De läggs så småningom till handlingarna när utredningen i den delen inte kan föras längre. Även om ett tips anses som färdigbearbetat vid en viss tidpunkt kan det tas upp på nytt så snart det finns anledning till det, t.ex. därför att det har kommit fram nya uppgifter. Att ett tips läggs åt sidan kan inte jämföras med t.ex. att en förundersökning som baserar sig på en brottsanmälan läggs ned.” (SOU 1987:72 s. 160)

synes säkerhetspolisen under Per-Göran Näss ha kommit att fungera som en förhörsgrupp, med uppgift att kontrollera utpekade personer och de uppgifter som fanns i respektive uppslag. Det innebar inte – trots att det allmänt uppfattades så – att ärenden skildes ut och bedömdes självständigt av säkerhetspolisen. Att säkerhetspolisens självständiga ansvar för dessa utredningsuppgifter inte gick längre än vad det gjorde kan emellertid knappast föranleda någon kritik, eftersom det från effektivitetssynpunkt hade varit fel att förfara på något annat sätt än man nu gjorde. I detta fall har det inte funnits något realiserbart alternativ till att polisen fick utreda också eventuella misstankar mot poliser, eftersom det alternativet skulle ha inneburit att polisen fråntogs hela mordutredningen.

Samtidigt har det i detta ärende, precis som i andra fall då misstankar kan riktas mot poliser, funnits ett starkt behov av extern kontroll över utredningen. Det hade av det skälet – precis som Juristkommissionen funnit – varit naturligt och riktigt att låta åklagare ta ställning till alla polisärenden. Det var en brist att så inte skedde under den tid då förundersökningen leddes av Hans Holmér. Efter det att Claes Zeime inträtt som förundersökningsledare föredrogs samtliga polisärenden för honom under sensommaren 1986. Formellt sett hade man därmed åstadkommit en acceptabel ordning.

Den kritik som Per-Göran Näss inför den tidigare Palmekommissionen riktat mot utredningsordningen, dvs. att man riskerade att förlora kunskap genom att lägga utredningen på en från den övriga utredningen avskuren avdelning synes inte fullt ut beakta att den slutliga bedömningen ändå gjordes av spaningschefen. I teorin återfördes ju kunskapen på det sättet till utredningens centrum. Att detta inte fungerat särskilt väl, med tanke på hur själva utredningen centraliserats till just spaningschefen m.m. Hans Holmér är en annan sak, som redan utförligt belysts och kritiserats av tidigare kommissioner.

Att utredningen av polisärenden ”lades på säkerhetspolisen” har också uppfattats som en garanti för att eventuell extremism bland de förekommande poliserna skulle fångas upp och beaktas. Något syfte av det slaget hade organisationsformen som framgått inte och säkerhetspolisen användes heller inte på det sättet vid utredandet av de enskilda uppslagen. Några försök att allmänt inventera vilken information som fanns om polismän gjordes inte, t.ex. synes inte ärendet SK 8-82 med bl.a. uppgifterna om de s.k. herrmiddagarna ha kommit till användning. Säkerhetspolisens handläggning av polisärendena framstår i det ljuset enbart som en organisatorisk fråga – det var avdelningens avskildhet man ville använda, inte dess kunskaper.

Som framgått ansåg Juristkommissionen att det hade varit en fördel om uppslag avseende poliser hade särbehandlats, på så sätt att åklaga-

ren hade tagit direkt ledning av utredningsarbetet i dessa delar. Med tanke på den bedömningen hade det varit naturligt om förundersökningsledningen fortsättningsvis, efter omorganisationen, skulle ha tagit mer aktiv del i polisärendenas hantering än vad som kom att bli fallet.

Förundersökningsledningens roll i detta hänseende har emellertid varit passiv. Delvis har detta varit en följd av den allmänna arbetsfördelningen mellan åklagare och polis i detta utredningsarbete. Förundersökningsledningen kan också sägas ha tagit en större del i utredningen av polisärendena än i övrigt genom de genomgångar av tips mot polismän som synes ha förekommit med viss regelmässighet. Hur grundliga dessa genomgångar varit kan inte bedömas, eftersom den dokumentation de efterlämnat är intetsägande. Dokumentationen i form av de ovan relaterade promemoriorna tyder, liksom de samtal vi haft med förundersökningsledningen om polisspåret, dock på att detta varit en oprioriterad del av utredningsarbetet.

4.3 Utredning och utredningsresultat

4.3.1 Allmänt om polisärendena

Under den tidigare Palmekommissionens arbete gjordes en dokumenterad inventering av de ärenden i brottsutredningen som kan hänföras till polisspåret. Ca 130 uppslag redovisades. De hade framtagits med hjälp av PU:s dataregister, där samtliga ärenden vari polismän utpekas enligt vad som sägs i redovisningen försetts med ett prefix. Dessa uppslag har varit föremål för förnyad genomgång i Granskningskommissionens arbete. Majoriteten av dem utgår från mycket tunna ingångstips och nästan inget har fått ökad substans i och med företagna utredningsåtgärder. Återkommande delar i ingångstipsen är vapenintresse, likhet med fantombilden eller ”skuggan”, påstående om aversion mot socialdemokratin, ”palmehat” eller uttalad politisk extremism.

Tydliga kopplingar till mordet – tidsmässigt, geografiskt eller annat orsakssamband – är sällsynta. Materialet utgör inte heller en samling av brottsmisstankar mot polismän utan snarare en samling av uppgifter som kunnat bedömas som värda att kontrollera, eftersom ärendet och utredningsläget varit och är sådant att inga stenar bör lämnas ovända. Det betyder att många av de förekommande tipsen tagits på allvar trots att en del av anmälningarna närmast verkar ha gjorts på måfå. Någon gång kan man därvid skönja en förhoppning från anmälarens sida att erhålla del i den utlysta belöningen; andra gånger rör det sig relativt tydligt om anmälare som kan misstänkas ha en gås oplockad med den som utpekas. Åtskilliga är anonyma.

Som redan Juristkommissionen påpekade måste polisens utredande av tips m.m. vid ett spaningsmord skiljas från utredande av egentliga brottsmisstankar.[27] Utredningsläget kan vara sådant – och det har det varit i detta ärende – att även långsökta och till synes chansartade efterforskningsåtgärder trots allt ter sig värda att genomföra. Beträffande polisärendena tillkommer den omständigheten att det för polisen kan upplevas som särskilt angeläget att undanröja grogrund för den misstänksamhet, som kan väckas hos allmänheten, om inte uppslag angående den egna yrkeskåren utreds noga. De polisärenden vi gått igenom präglas många gånger av just detta: en vilja att visa att enskilda polismän närmast utreds mer noggrant än andra utpekade.

Inom PU finns en i mars 1996 upprättad förteckning över polisärenden (”Identifierade poliser som tipsats i utredningen”). Förteckningen upptar 67 uppslag.[28] I förteckningen anges bl.a. ”orsak”, definierat som ”huvudorsaken till att vederbörande polis blivit tipsad”. En sådan orsak är ”åsikter”, varvid det heter att ”då åsikter angivits kan det innefatta bl.a. extrema åsikter, Palme-fientliga uttalanden, uppträtt mystiskt etc”, dvs. det är fråga om en vid definition.

I 24 fall har endast åsikter angetts som orsak till tipset. I ytterligare 9 fall har åsikter angetts tillsammans med någon annan omständighet, vanligtvis vapen. I 12 fall anges fantombilden ensam som orsak, i ytterligare ett fall finns den med tillsammans med annan omständighet. I 6 fall anges vapen som orsak, i ytterligare 8 fall tillsammans med annan omständighet.

Det är svårt att sammanfatta anledningen till förekommande tips så grovt. Helhetsbilden är dock tydlig och den bekräftas av vår genomgång av materialet. Åsikter, likhet med fantombilden samt vapeninnehav eller vapenintresse är de dominerande ”misstankarna” bakom tipsen. (Åsikter skall då alltså förstås i vid mening, det kan t.ex. innefatta att en berusad polisman i ett privat sammanhang uppges ha gjort aggressiva uttalanden om Olof Palme eller socialdemokratin.)

Det betyder att ingångstipsen i stort sett genomgående har ett mycket begränsat samband med själva brottet. Detta innebär i sin tur att polisärendena sammantaget inte framstår som en central och viktig del i den egentliga brottsutredningen. Det rör sig från den utgångspunkten snarare om utredningens periferi. Det betyder inte att det saknats skäl

[27] SOU 1987:72 s. 160 (citerat ovan s. 61).

[28] Skillnaden i förhållande till den tidigare Palmekommissionens av oss uppföljda genomgång, som alltså omfattar fler uppslag (132), består bl.a. i att den senare innehåller flera uppslag angående samma polisman och uppslag där en utpekad polis inte kunnat återfinnas eller som inte nödvändigtvis behöver avse poliser över huvud taget.

att utreda dem, men utredningsåtgärdernas angelägenhetsgrad måste beaktas vid bedömningen av hur de prioriterats och utförts.

Mot den angivna bakgrunden finns det ingen anledning att redogöra för samtliga polisärenden. Redovisningen här inriktas i stället på de utredningsåtgärder som är relevanta för bedömandet av hur polisspåret utretts. Därvidlag har det också sitt intresse att mer stickprovsvis redovisa en del uppslag som inte har med diskussionen kring polisspåret att göra.

4.3.2 Uppslag inriktade på enskilda personer

Allmänt

I detta avsnitt redovisas utredning som förekommit mot personer som kan sägas ha beröring med diskussionen kring polisspåret. Redovisningen och därmed urvalet styrs av den utredning som faktiskt förekommit inom PU rörande polisärenden. Som framgår är det ibland ganska slumpmässigt mot vilka och med vilken inriktning utredningsåtgärder kommit att vidtas.

Polisman A

Polisman A var en vapenintresserad och vapenkunnig polis som vid tiden för mordet tjänstgjorde vid Stockholmspolisen, där han arbetade i Norrmalmspolisens piketstyrka. Kort efter mordet lämnade han sin tjänst för att driva egen verksamhet med vapenhandel, något han påbörjat redan tidigare. Verksamheten bedrevs tillsammans med en f.d. militär. I den rollen levererade polisman A vapen och skyddsutrustning till polisen, bl.a. till mordutredningen under Hans Holmér. En tid efter mordet anställdes han vid Televerket Radio, en anställning han dock inte innehade särskilt lång tid. Hans namn aktualiserades tidigt i utredningen genom ett tips angående vapeninnehav och intresse för nazismen. Intresset för polisman A återuppväcktes och kulminerade i samband med uppdagandet av hans inblandning i den insmuggling av buggningsutrustning, som förekom i den s.k. Ebbe Carlsson-affären. Stora mängder vapen och ammunition togs då i beslag hos A, liksom diverse föremål som tydde på att A sympatiserade med nazismen.

Översikt över utredningsåtgärderna [29]

Polisman A har varit aktuell i utredningen i ett antal omgångar. Den första påbörjades efter ett anonymt tips den 10 mars 1986 från en person som uppgav sig vara tidigare kamrat med A. Enligt tipsaren innehade polisman A en magnumrevolver, var motståndare till det socialdemokratiska partiet samt hade under skoltiden varit intresserad av kriget och nazismen. Det är troligt att utredningen då initierades även utifrån allmänna kunskaper inom polisen om polisman A:s person. Utredningen avslutades rätt snart med ett beslut om att uppslaget skulle läggas ad acta; beslutet är icke daterat.

I juni 1986 kom ett tips från en uppgiftslämnare, som hade besökt polisman A:s hem och då iakttagit bl.a. en hel del vapen. Efter nya utredningsåtgärder lades även detta uppslag ad acta, den 28 augusti. Dessförinnan, den 19 augusti, hördes dock polisman A tämligen ingående av säkerhetspolisen. Detta är det första dokumenterade förhöret med polisman A.

En tredje omgång synes ha inletts i mars 1987, då ett anonymt, ospecificerat tips angående polisman A och dennes affärskollega den f.d. militären inkom. I det skedet handlades uppgifterna om A inte längre vid säkerhetspolisen. Några egentliga utredningsåtgärder synes emellertid inte ha vidtagits i detta sammanhang, av dokumentationen att döma.

Den fjärde utredningsomgången utlöstes av den s.k. Ebbe Carlsson-affären 1988. Ett flertal tips kom då in, som ett resultat av uppmärksamheten kring bl.a. polisman A. A hördes särskilt om ett vykort med en gåtfull text, vykortet hade beslagtagits hos polisman A tillsammans med vapen, ammunition och bilder av polisman A där han utförde nazistiska symbolgester. Ett av hans vapen provsköts. PU övertog flera av de beslag tullen gjort hos polisman A. I denna veva hölls även ett förhör med A. I protokollet uppges att förhöret är en komplettering till ett förhör som hade hållits två år tidigare; PU intresserade sig åter för polisman A:s alibi.

[29] Här återges de åtgärder som återspeglas i PU:s material. Det finns även en akt över polisman A hos säkerhetspolisen. Den innehåller en del senare handlingar angående A:s vapenhandel och uppgifter om förhållandena vid Televerket Radio, där polisman A under juni till december 1986 var säkerhetschef (det synes ha förekommit misstankar om att A tog egna provisioner i samband med upphandling och andra liknande oegentligheter, men inget i handlingarna bestyrker misstankarna). I akten finns även handlingar som berör PU:s intresse för A. När innehållet i dessa handlingar tillför informationen i PU-materialet något av intresse har detta anmärkts.

En femte utredningsvända förekom 1989-90 i anledning av ett tips om ett vapen, som skulle ha ägts av polisman A.

I uppslaget finns ett läkarintyg angående polisman A. Det utfärdades 1992 av en läkare vid Södersjukhuset och gäller A:s tillstånd när han skrevs ut den 28 februari 1986. Intyget synes medge slutsatsen att utredningen angående polisman A:s alibi inte bedömdes som avslutad vid denna tidpunkt.

Försommaren 1993 hölls så de mer ingående alibiförhören med personer som träffat polisman A under morddagen och mordkvällen. De får betraktas som en uppföljning av ursprungstipsen. Alibiutredningen beträffande A hade vid denna tid således pågått från mars 1986 till sommaren 1993, dvs. i närmare sju och ett halvt år.

Sammanfattningsvis har följande förhållanden kring polisman A, såvitt framgår av PU:s dokumentation, varit föremål för mer eller mindre grundlig utredning:

◊ hälsotillstånd och förehavanden på morddagen
◊ lägenheten på Regeringsgatan 85
◊ vapeninnehav, inklusive provskjutning
◊ innebörd och bakgrund till det vykort som ingick i tullbeslaget
◊ påstående om att polisman A efter mordet sålt en revolver

Utredningsresultat

Beträffande *hälsotillstånd och alibi* finns en den 24 mars 1986 daterad promemoria från säkerhetspolisen, med följande innehåll:

> Enligt en säker och tillförlitlig källa, vilken önskar vara anonym, har följande inhämtats rörande polisman A.
>
> Polisman A lades in med sprucken blindtarm den 21 eller 22 februari 1986. Den 26 mars besöktes polisman A, och han var då ej i kondition att ens klä på sig själv. Även den 27 mars besöktes polisman A och vid detta tillfälle iakttogs att han knappt var kapabel att gå själv.[30] Den 28 februari skrevs han ut på egen begäran, då han inte trivdes. Polisman A var placerad i en sal med 3 äldre män. Polisman A är sjukskriven till den 1 april 1986.[31]

Från denna tid finns även en kort promemoria om polisman A:s vapen och vapenhandel. Det torde emellertid vara utredningen kring

[30] Troligen rör det sig om felskrivningar, när besöken dateras till den 26 och 27 mars, inte minst med tanke på att promemorian är daterad den 24 mars. Antagligen avses den 26 och 27 februari.

[31] Denna promemoria finns inte i säkerhetspolisens akt om polisman A, se vidare nedan under *Övrigt*.

hälsotillståndet som föranledde det odaterade avskrivningsbeslut, som antecknats på ursprungstipset från den 10 mars och undertecknats av Per-Göran Näss:

> Beslut
>
> Då verkställd utredning visat att polisman A 1986-02-21--28 varit intagen på sjukhus för bukoperation och vid utskrivningen ej varit återställd skall vidare åtgärder i saken ej vidtagas, då misstanke om brott ej föreligger.

Den 19 augusti hölls förhör med polisman A vid säkerhetspolisen. Det odaterade beslutet får antas ha fattats före detta förhör, eftersom det finns ett nytt, inte närmare motiverat, beslut om ad acta-läggning från den 28 augusti. Detta beslut, liksom förhöret, synes ha föranletts av de uppgifter som inkommit från den nedan omtalade uppgiftslämnaren.

I förhöret den 19 augusti tillfrågades polisman A om sina förhållanden morddagen och kvällen. Han uppgav att han skrevs ut kl 11 och åkte hem till sin bostad på Söder i taxi. Kl 19 fick han besök av en tjänsteman från Försvarets materielverk, FMV, vars namn han inte ville uppge. Vid 20-21-tiden fick han besök av två kollegor, varav en var Göran S; den andre kunde han inte komma ihåg namnet på. På natten, vid 1-2-tiden blev han uppringd av en piket-kollega, som berättade om mordet.

I förhör den 18 oktober 1988, ett förhör som enligt förhörsprotokollet utgör en komplettering till augustiförhöret från 1986, uppgav polisman A att han besöktes av kollegan Thord A på eftermiddagen den 28 februari 1986, omkring kl 15-16 samt att det var Göran S som ringde på natten. På fråga sade polisman A vidare att FMV-tjänstemannen var Per A. Polisman A fick vid detta tillfälle även frågor om *lokalen på Regeringsgatan 85*. Den hyrdes från 1985 till hösten 1986 och var smygkontoriserad. Inga vapen förvarades där. Den var med till visshet gränsande sannolikhet inte uthyrd vid tillfället för statsministermordet. Endast polisman A och hans kollega den f.d. militären hade nycklar.

Den 28 februari 1992 utfärdades ett läkarintyg angående polisman A. Det begärdes in av PU i samband med uppgifter i massmedia om polisman A. Intyget är undertecknat av chefsöverläkaren Thomas I vid Södersjukhuset. I intyget sägs bl.a.:

> Enligt min uppfattning är det osannolikt att polisman A skulle kunnat företa några längre språngmarscher eller förflyttat sig snabbt i trappor inom de närmaste dagarna efter sin utskrivning.

Journalanteckningar finns bifogade. Thomas I hade inte undersökt polisman A eller själv haft honom som patient. Av intyget framgår att

Thomas I uttalar sig om hur det typiskt sett förhåller sig med en patient som haft åkommor av det slag polisman A hade och undergått den behandling denne hade varit föremål för.

Försommaren 1993 hölls slutligen ett antal ingående förhör med personer som varit i kontakt med polisman A under morddagen.

Thord A uppgav följande. Han kom i kontakt med polisman A när denne var skjutinstruktör för livvaktsgruppen. Han hade haft en del flyktiga kontakter med polisman A, bl.a. hade han besökt denne i hans bostad några gånger. De hade inget privat umgänge, men delade vapenintresset. Besöket morddagen vid 3-4-tiden var ”en artighetsvisit”; polisman A var ganska svag och inte intresserad av något längre besök. Thord A hade vid något tillfälle besökt Regeringsgatan 85. Det var en vanlig lägenhet, tungt möblerad. Hans intryck var att den var till för polisman A och den f.d. militärens gemensamma firma. Thord A hade inte medverkat med polisman A på något möte på Söder. Han hade på senare tid inte haft med polisman A att göra.

Göran S uppgav följande. Han jobbade vid tiden för mordet på Norrmalm, i piketen. Göran S träffade polisman A 1982-83 i samband med skjutövningar där polisman A fungerade som skjutledare. Han hade sedan arbetat tillsammans med A som skjutinstruktör. Det var återkommande utbildning för framför allt piketpersonal. De hade inte annat än undantagsvis umgåtts privat. Besöket hos A på mordkvällen mindes han dåligt, men han hade talat med kollegan Per H och kommit fram till att de jobbade ”civilt” den kvällen och var hemma hos polisman A. Även om minnena var väldigt diffusa kom han ihåg att A var dålig och bar morgonrock. På frågan ”kan du komma ihåg hur han rörde sig?” svarade Göran S: ”Han gick som en 95-åring, små steg och framåtböjd på grund av smärta i magen. Det liksom det är den enda bild jag har av han.” Såvitt Göran S kom ihåg var det ingen annan där samtidigt. Han mindes inte varför man besökte polisman A. – Göran S tjänstgjorde alltså mordkvällen och deltog i spaningarna på mordnatten. Han ringde till polisman A på natten och berättade om mordet. Skälet till att han ringde var bl.a. att de fick sitta och vänta en del. Han hade träffat A bara någon enstaka gång efter mordet (i augusti/september -86 flyttade Göran S från Stockholm). – Göran S fick frågor om han hade pratat politik med polisman A någon gång. Det hade han inte. Göran S hade inget minne av att ha besökt Regeringsgatan 85.

Per H uppgav följande. Han hade träffat polisman A när denne fungerade som skjutinstruktör. De umgicks inte privat. De besökte polisman A på mordkvällen, men Per H mindes inte exakt när. Han var för övrigt inte helt säker på att det var mordkvällen. De körde målad polisbil men var civila. Polisman A gick i morgonrock och var skröplig, han hade varit inne och opererats, Per H kom inte ihåg för vad. Han

trodde att anledningen till besöket var att Göran S, som i likhet med polisman A var skjutinstruktör, skulle diskutera någon sådan angelägenhet med polisman A. Besöket kanske varade en halvtimma. Det diskuterades inget politiskt.

Per A, vid förhörstillfället avdelningsdirektör vid FMV, uppgav följande. Han hade känt polisman A sedan 1982 eller 1983. De träffades vid vapentester i samarbete mellan försvaret och polisen. De var bägge intresserade av skytte och vapen och träffades fortfarande. Polisman A var numera agent för en vapenfirma från vilken FMV köpte vapen. Före 1986 hade han varit hemma hos polisman A tre, fyra gånger, i samband med skjutövningar. (Per A nämnde i sammanhanget bl.a. namnet på den f.d. militären.) Av polisman A:s poliskollegor hade Per A träffat polisman F några gånger. – Han hade fått höra att A låg på sjukhus med brusten blindtarm. Han kände en person vars far dött i den åkomman och visste att det var allvarligt samt beslöt därför att besöka polisman A och överlämna en chokladask på fredagen den 28 februari efter arbetets slut. När han kom – oanmäld – till sjukhuset fick han veta att A skrivits ut samma dag. Han ringde då A och frågade om han fick komma och hälsa på. Polisman A, som normalt var framåt och högljudd ”lät som ett litet barn egentligen”. Per A kom dit vid sex-tiden och de satt och pratade någon timma. Polisman A var ensam. På fråga uppgav Per A att A rörde sig ”väldigt dåligt”. Skälet till att polisman A hade lämnat sjukhuset trots att han var så dålig var att han inte trivdes med miljön, personalen osv. – Per A hade besökt kontoret på Regeringsgatan, troligen dock efter detta tillfälle. Han trodde att det var den f.d. militären som stod för den lägenheten. Den var liten och deras firma växte snart ur den. – Efter besöket hade Per A åkt direkt hem; han bodde då fortfarande hos sin mamma. – Via försvaret, som hade kontaktats av polisen, blev han omedelbart efter mordet tillfrågad om han kunde hjälpa till att identifiera mordkulan. På söndagmorgonen hämtades han av en polisbil och sammanträffade med Vincent Lange. Han kom fram till att det var en Winchester Western, kaliber .38 eller .357. Efter att ha fått upplysningar om kulans vikt förstod han att det var en .357 Magnum, på räfflorna kunde man se att det var en Smith & Wesson eller någon av kopiorna. Sedan hörde han ingenting på många herrans år, förrän han kallades för en provskjutning av sin Smith & Wesson. Det var således det andra tillfället han hade haft med mordutredningen att göra (och detta förhör var det tredje). – Per A trodde definitivt inte att polisman A har med mordet att göra. De hade aldrig pratat politik.

Av de uppgifter som de hörda sammantaget lämnade framgick vidare att polisman A betraktades som särpräglad, i olika hänseenden

extrem och upptagen av sitt vapenintresse. Samtliga tillfrågades om polisman A:s politiska åsikter, vilka beskrevs som högerorienterade.

Beträffande *vapeninnehav m.m.* har utredningen gett följande resultat.

En uppgiftslämnare berättade vid ett förhör i juni 1986 om ett besök i polisman A:s hem, som han gjort å yrkets vägnar. Bland diverse uppslagna böcker fanns ”Mein Kampf”. Bostaden var särpräglad. Under ett följande besök gjorde polisman A utfall mot Olof Palme. Uppgiftslämnaren beskrev polisman A som helt oberäknelig, han växlade från total affekt till total avslappning på några sekunder. Uppgiftslämnaren hade funnit situationen olustig och associerat till mordet.

Polisen synes ha tagit fasta på uppgifterna om vapen. Polisman A fick frågor om dessa i förhöret den 19 augusti 1986. Han uppgav att han hade haft alla sina vapen i behåll på morddagen; inget var utlånat. I juni 1986 hade han besökts av några poliser i anledning av en ansökan om vapenlicens. Därvid hade hans vapensamling inventerats. Kort senare lades uppslaget ånyo ad acta; i ett beslut den 28 augusti 1986 anförde Per-Göran Näss:

> Inkomna uppgifter om polisman A:s vapeninnehav föranleder ej vidare åtgärd, då verkställd utredning visat att polisman A kan avföras från utredningen.

I mars 1987 inkom ett anonymt tips angående polisman A och den f.d. militären. Det föranledde viss ny utredning. Den gjordes denna gång vid rikskriminalen och berörde de bägge utpekade och deras vapenhandel. Åtgärderna innefattade slagning, viss sondering bland kollegor m.m., men inga direkta förhör.

I juli 1988 redovisade SKL sina undersökningar av kulor från provskjutning av vapen som tillhörde polisman A. Kulorna visade inga överensstämmelser med mordkulorna.

I oktober 1989 övertog PU beslag som hade gjorts i tullärendet. I det mycket omfattande materialet ingick bl.a. patroner av den typ som Olof Palme dödades med. Blyisotopisk jämförelse begärdes. Resultaten redovisades av SKL i mars 1990. De torde få förstås så att kulorna inte visade någon överensstämmelse med proven avseende mordkulorna.

I juli 1988 hörde journalisten Björn H av sig och uppgav att tullbeslaget innehöll *ett vykort med kryptisk text* m.m. Vykortet hämtades omgående in till PU.[32] Dess avsändare, Klas A, hördes.

[32] Vykortets text löd ”Svinet på den andra sidan låter sej fortfarande förfäras av fantombilden, men järnvägsspåret blir allt hetare. Sätt dej snarast i förbindelse med Enskedemannen”.

Dennes sambo hördes samma dag för kontroll av Klas A:s alibi. Det framgår i uppslaget att Svenska Dagbladet innehållit en artikel om vykortet samma dag som tipset kom in och att Klas A i anledning av detta hört av sig till polisen. Dagen efter hördes polisman A om vykortet. (Förhörsvittne på polisman A:s begäran var polisman B.) Polisman A var vid detta tillfälle anställd hos Protector AB, vilket synes ha varit hans eget företag. Inget av värde framkom; vykortet tycks ha varit ett privat skämt.

I december 1989 inkom ett tips från en anställd vid en vapenfirma angående en revolver Smith & Wesson .357. Vapnet skulle vid tiden för mordet ha ägts av polisman A, som sedan sålt det till en Ove M. Vapnet var troligen en ombyggd 38:a med 2 1/2 tums pipa. Tipset är utrett och polisman A har lämnat upplysningar i uppslaget.

Utöver dessa utredda uppslag finns det en del uppgifter som inte synbarligen föranlett någon utredning, i vart fall inte någon utredning som uttryckligen inriktats på respektive tips.

Överåklagaren Ola Nilsson, som var förundersökningsledare i ”smuggelmålet” mot bl.a. polisman A, vidarebefordrade i juli 1988 en uppgift från en person som ca ett halvår efter mordet hade hört ett samtal mellan polisman A och polisman B. De hade sagt att de visste vem som utfört mordet, men att man aldrig skulle kunna finna mördaren. Uppgiftslämnaren hördes av PU. Han uppgav då att han inte uppfattat det som att polisman A och polisman B vetat vem mördaren var, utan snarare att de genom sina känningar i utredningen – kollegor som fungerade som livvakter åt Hans Holmér – fått insikter om vem som var mest intressant i utredningen. Förhörsprotokollet ger intryck av att uppgiftslämnaren något ville modifiera de uppgifter han enligt Ola Nilsson skulle ha lämnat till denne.

Ett underuppslag i utredningen från juni 1988 har följande bakgrund. Vid en diskussion inom PU angående polisuppslag drog sig kriminalinspektören Ingemar I till minnes att han en gång råkat höra fragment av ett samtal mellan polisman A och en viss person, här kallad NN. Samtalet utspann sig medan man väntade på en hiss i polishuset. Samtalet gick ut på att Sverige var på väg ”åt helvete” och att något borde göras. NN hade sagt att det fanns folk som skulle se till att det blev ändring. Händelsen inträffade i december 1985 eller januari 1986. Ingemar I hade endast hört fragment och ansåg själv inte att man kunde dra några större växlar på det han hört. Han tillade att samtalet förts helt öppet och inte haft något konspiratoriskt över sig. – Det beslöts sedermera att ett uppslag skulle skrivas över Ingemar I:s iakttagelser. Det skedde alltså i juni 1988, dagarna efter det att den s.k. Ebbe Carlsson-affären tagit sin början. När de beskrivna diskussionerna

inom PU hade ägt rum framgår inte. Det finns ingen ytterligare utredning redovisad i anslutning till uppslaget.

Vid tiden för Ebbe Carlsson-affären förekom även tips om att polisman A liknade fantombilden. Dessa föranledde ingen särskild åtgärd.

Uppgifter om utredningen angående polisman A som framkommit i den tidigare Palmekommissionens utfrågningar

Polisman A blev tidigt aktuell i utredningen. Uppslaget handlades av säkerhetspolisen. Per-Göran Näss och Jan S har inför den tidigare Palmekommissionen uppgett följande om ärendet.[33] Ingångsuppgifterna beträffande polisman A var inte mycket att ta på. ”Realia” i ärendet var ”faktiskt enbart förhållandet att han hade vapen”. Det fanns också någon uppgift om att han skulle ha extrema uppfattningar, men utöver det fanns inga påtagliga misstankar. Detta måste ställas i relation till utredningsåtgärderna; det fanns många väntande ärenden som var viktiga. Man fick relativt snabbt fram uppgifter om polisman A:s sjukhusvistelse och den brustna blindtarmen, bl.a. hade kollegor besökt honom dagarna före mordet. Det ansågs helt omöjligt att polisman A i sitt tillstånd skulle ha kunnat delta i en mordoperation den dag han skrevs ut. Det var en sådan skälighetsbedömning, som gjorde att man tyckte sig kunna lägga ärendet åt sidan.

Per-Göran Näss påpekade att den lokal polisman A disponerade på Regeringsgatan kunde ha varit av intresse, om platsen för mordet hade kunnat vara planerad i förväg. Men eftersom fakta i målet utesluter detta var lokalen enligt Per-Göran Näss ointressant.

Polisman A:s eventuella kontakter på ledningscentralen hade inte utretts. Inte heller hade A satts i samband med högerextremism eller ”herrklubbsmötena” i Gamla stan. Utredarna hade inte kontakt med den subversiva roteln inom säkerhetspolisen. Enligt Jan S var alla de poliser som utreddes i denna ordning extrema på något sätt, det var i många fall skälet till att de dragit på sig spaningstips. Men likväl saknades det tecken på en konspiration och utredningen inriktades inte på det. Följande passus ur utfrågningen är illustrativ:

> *Fråga*: Vad tjänar då dom här utredningarna till om man inte så att säga vidgar perspektivet utan bara hade ett smalt schakt att betrakta?
>
> *Svar*: Det måste ju ändå vara någonting som talar för att det finns en konspiration, och de som ändå talade om konspiration det var privatspanare och journalister som ville ha ett Pulitzer-prize. Deras önskedröm var ju, det

[33] Uppgifterna och citaten i det följande är hämtade från den tidigare Palmekommissionens utfrågning med Per-Göran Näss och Jan S den 26 mars 1996.

> var ju alldeles uppenbart, alla privatspanares och journalisters önskedröm var att det skulle vara en polis som hade mördat honom. Man ville ju det, det var uppenbart. Men återigen, vi var ju tvingade att hålla oss till realia och det vi hade, det var ju alltså enskilda polismän, kanske de var nazistsympatisörer, kanske var de långt ute på högerkanten på annat sätt eller extrema på något annat håll. Men vi kunde aldrig se någon formation eller något sådant som vi kunde göra oss nytta av i en förundersökning. Jag kan aldrig säga att jag sett något sådant.

Beträffande det förhör som hölls av Jan S med polisman A i augusti 1986, där även Per-Göran Näss närvarade, upplystes att polisman A var påtagligt nervös inför förhöret. Han var även spritpåverkad. När han informerades om att förhöret skulle gälla mordet på statsministern blev han märkbart lättad. Per-Göran Näss och Jan S tolkade hans reaktion så, att han varit rädd för att förhöret skulle handla om något annat. Det gjordes också vissa efterforskningar, men man kom inte längre än till att sätta det i samband med att han kort senare slutade sin anställning vid Telverket Radio, möjligen hade han förfarit oegentligt i något upphandlingsförfarande.[34]

Hans Holmér sammanträffade den 14 maj 1996 med företrädare för den tidigare Palmekommissionen. Enligt de minnesanteckningar som upprättades uppgav Hans Holmér följande angående sin kännedom om polisman A.[35]

> Polisman A --- kände han till sedan tidigare bl.a. på det sättet att A på RPS uppdrag utrett behovet av ett nytt tjänstevapen. Polisman A var utbildningsansvarig i vapenfrågor på 70- och 80-talet. Hans Holmér visste att han var ”vapentokig” i en positiv mening, nämligen duktig på vapen. Han var även känd för sin Palme-fientliga attityd och högeranstrukna åsikter. Uppslag som kom in i förening med vad som sålunda var känt om honom samt hans omvittnade handlingskraft gjorde att en utredning gjordes beträffande honom. Såvitt Hans Holmér minns kom det fram att polisman A var nyopererad vid tiden för mordet, men hur ärendet avslutades minns han inte.

[34] I säkerhetspolisens akt finns en anteckning från dagen för förhöret (19 augusti 1986). Den är gjord av Jan S och innehåller i princip de uppgifter som här återgivits. Det framgår att polisman A varit orolig för att förhöret skulle gälla hans arbete på Televerket Radio. När det stod klart att det inte skulle göra det utan handla om statsministermordet ”pustade” polisman A enligt anteckningen ”högt av lättnad”. – Jfr även säkerhetspolisens noteringar om förhållandena vid Televerket Radio (återgivet i fotnot ovan).

[35] PK Minnesanteckningar nr 41.

Uppgifter om polisman A i andra uppslag

Uppgifter om polisman A finns även i andra delar av utredningen, vilket framgår på andra ställen i betänkandet, se särskilt avsnittet om ”Södermötet” och samröret med ”Löjtnant X”.

Polisman A:s delaktighet i den s.k. Ebbe Carlsson-affären [36]

Som framgår på annat ställe var polisman A involverad i den s.k. Ebbe Carlsson-affären. Han drogs in i den genom och tillsammans med två polismän med vilka han tjänstgjort i Norrmalmspolisens piketstyrka, Per K och Per J. Polisman A åtalades därvid i juni 1989 för varusmuggling, valutabrott och olaga vapeninnehav, efter att under månadsskiftet juni-juli året innan ha varit anhållen i två dagar. Han friades från ansvar av Stockholms tingsrätt; polisman A ansågs ha begått de handlingar som lades honom till last ”under uppfattning att nödsituation förelåg”. Han dömdes däremot till 40 dagsböter för olaga vapeninnehav. Svea hovrätt dömde honom emellertid till ansvar på samtliga punkter. Enligt hovrätten utgjorde förhållandena – så som de tilltalade i målet uppgav sig ha uppfattat dem – inte någon nödsituation. Hovrätten bedömde straffvärdet för polisman A:s brott som ”jämförelsevis högt” och noterade att denne var den ende av de åtalade som agerat för ekonomisk vinnings skull. Polisman A dömdes till 120 dagsböter, varav 20 ansågs avtjänade genom de dagar han suttit anhållen.

Domens bakgrund var för polisman A:s del att han i april 1988 hade kontaktats av sin förre kollega Per K, som då hade i uppdrag att i tjänsten på olika sätt biträda Ebbe Carlsson. Polisman A hade i ett tidigare skede av Palmeutredningen levererat vapen m.m. till Per K, då på Hans Holmérs uppdrag. Per K bad denna gång polisman A undersöka möjligheterna att anskaffa avlyssningsutrustning och ”dörrkontroller”. Polisman A fick sedermera en lista på specificerad utrustning. Han kontaktade ett företag i Hamburg, PK Electronics och fick klart för sig att utrustningen inte kunde inköpas den vägen för leverans till Sverige, utan att Rikspolisstyrelsen skulle komma att underrättas officiellt om utförseln från Västtyskland. Detta var inte lämpligt och andra alternativ övervägdes därför. Polisman A överenskom sedermera med en branschkollega i utlandet att denne mot en provision om 250.000 kronor skulle köpa och föra ut utrustningen från Västtyskland till London, där den skulle levereras till A.

Polisman A beställde utrustningen hos PK Electronics; den kostade knappt en halv miljon kronor. Leveransen skedde i huvudsak i två

[36] Se även den mer utförliga redovisningen i kapitel 5, *Avsnitt Y – ”Turkiet” (PKK)*.

omgångar. Efter diverse försök att lösa saken på annat sätt reste A till London och tog hem, dvs. smugglade, godset via Arlanda den 28 april 1988.

Även den andra leveransen hämtades av polisman A i London. Införseln över den svenska gränsen gick då till så att A reste med utrustningen till Köpenhamn, där han möttes av Per K, som kört ned från Stockholm i en bil som han tidigare fått utanordnad från säkerhetspolisen. De for sedan gemensamt till Helsingör, där de tog färjan till Helsingborg. Polisman A reste som däckspassagerare medan Per K ensam förde bilen med utrustningen till den svenska tullkontrollen. Avsikten var att de två skulle förenas på andra sidan och fortsätta tillsammans till Stockholm. Per K blev emellertid föremål för kontroll i tullen och varusmugglingen avslöjades. När Per K inte dök upp tog polisman A sig på egen hand till Stockholm. Detta var den 1 juni 1988.

Övrigt

Kommissionen har i sin granskning av material hos säkerhetspolisen stött på följande uppgifter om polisman A.

Den ovan citerade promemorian från säkerhetspolisen som daterats den 24 mars 1986, enligt vilken polisman A på sjukhuset besöktes av kollegor dagarna före mordet, fanns inte bland de handlingar hos säkerhetspolisen som kommissionen tagit del av. Däremot fanns andra handlingar, som innehöll upplysningar kring samma sakförhållanden.

Bland handlingarna fanns således en handskriven anteckning på ett registerutdrag. Enligt anteckningen, som inte finns i PU:s material och som är daterad den 18 mars 1986, var polisman A ”känd av kollega som ej vill framträda med namn. Polisman A kan ej ha haft med det inträffade att göra enl. denne. Event. skall A ha blivit utskriven från sjukhus efter bukoperation den 28/2”. Enligt ytterligare en (odaterad) anteckning på samma registerutdrag står ”Besökt av kollega den 27/2, då denne låg på SÖS. Polisman A trodde då att han skulle bli utskriven den 28/2. Opererad för brusten blindtarm.”

I säkerhetspolisens akt fanns vidare en utredningsanteckning daterad den 8 juni 1986, med följande lydelse:

> Polisman A förekommer ej i avdelningens register men han skall någon gång under åren 1982-1983 ha deltagit i möten arrangerade av en förening vilken politiskt hör hemma långt ut på högerkanten. Föreningen består av poliser och en åklagare och den leds av en person vilken har karakteriserats som nazistsympatisör, med det kan ej påstås att hela föreningen som sådan är nazistisk.

> Ann L känner den kollega vilken i sin tur känner polisman A och även besökte denne på sjukhus den 27/2 1986, då polisman A opererats för blindtarmsinfektion och enligt uppgiftslämnaren skulle skrivas ut från sjukhuset den 28/2.

Slutligen fanns i polisman A:s akt en skrift från senare tid, en promemoria daterad den 14 augusti 1996, upprättad av Jan S. Den hänvisade till den just citerade utredningsanteckningen. Jan S hade inför sitt sammanträffande med den tidigare Palmekommissionen tagit reda på vilka polismän som lämnat upplysningarna om A. Det var Ann L och Lars B. Enligt promemorian hade Jan S talat med dessa den 26 mars 1996. Om Lars B står:

> När han tillfrågades om han hade besökt polisman A på sjukhuset vid något tillfälle under angiven tid, förklarade han jakande, att han hade besökt honom *dagen för mordet på statsminister Olof PALME!* Förutom B var ”hela piketgruppen”, dvs. 5-6 poliser, med vid polisman A:s sjukbädd vid tillfället. Polisman A låg vid tillfället i sin säng och hade ”mycket ont”. Det kom B mycket väl ihåg från sitt besök hos honom.

Polisman B

Polisman B finns bakom några rätt uppmärksammade delar i polisspåret. De herrmiddagar med påstådd högerextrem prägel som organiserades för poliser under början av åttiotalet arrangerades av polisman B. Under mordnatten ringde en polisman till VD 1 och uttryckte tillfredsställelse över mordet. Det var polisman B som ringde. Polisman B är vidare identisk med det polisbefäl, som flyttades från VD 1 på grund av sin negativa hållning till kvinnliga poliser. (Dessa förhållanden har behandlats ovan, framför allt i avsnittet om Stockholms polisstyrelses utredning om högerextremism.) Av utredningsmaterialet hos PU framgår att polisman B är bekant med polisman A, han uppträdde bl.a. som förhörsvittne vid något av förhören med denne.

Beträffande polisman B finns ett uppslag i PU. Det består av ett anonymt telefontips från oktober 1987, där en person uppgav att polisman B, samma dag som det tillkännagavs att Hans Holmér avgått, hade ”jublat” över detta. B hade vid tillfället bevistat en ambassad, troligen den australiensiska, där det skulle ha pågått en fest till firande av Hans Holmérs avgång. I december 1987 beslöt Per-Göran Näss att tipset inte föranledde någon åtgärd, ”då uppgifterna på intet sätt kan ha betydelse för utredningen av Palmemordet”. – Polisman B förekommer

också tillsammans med polisman A i ett tips, se avsnittet om polisman A.

Förutom dessa uppslag, som alltså inte föranlett några vittgående åtgärder, har ingen utredning med sikte på polisman B förekommit i PU.

Däremot har polisman B som framgått ovan varit föremål för ingående granskning i Stockholms polisstyrelses rapport om högerextremism. Han förekommer också i Norrmalmsutredningen, som synes ha lett till att han omplacerades.

Vid Granskningskommissionens arbete har följande framkommit. Vid förfrågan hos säkerhetspolisen angående polisman B upplystes att han inte förekommer annat än som säkerhetsgranskad (det gäller för alla polismän). Polisman B är emellertid som framgått en centralgestalt i det avsnitt som kallas ”Projekt Adolf” i säkerhetspolisens ärende SK 8-82. Förutom vad som framgår i redogörelsen för ”herrmiddagarna” ovan, finns i en annan del av samma ärende två promemorior intagna under polisman B:s namn. Den ena är den ovan nämnda promemorian från 1983 där ”herrmiddagarna” omtalas första gången. Den andra är en promemoria från 1980 där det från ”fullt tillförlitlig källa” uppges att en svensk polisman, identisk med polisman B, deltagit i ett möte med en nazistisk organisation (Sveriges Nationella Förbund), i vilken han uppges ha varit välkänd.

Polisman C

Polisman C anställdes som polis 1979. Han tillhörde kretsen kring ”baseballigan”. Polisman C har också omtalats i samband med att han hade varit aktiv för att få en person från organisationen Bevara Sverige Svenskt, BSS, som hade gripits vid ett misshandelsbråk, släppt från arresten. Det har inkommit flera tips angående polisman C under utredningen, dock inget som är direkt knutet till mordet. I stället gäller tipsen vapeninnehav, tvivelaktiga åsikter och uppseendeväckande beteende.

Ingångstipset i huvuduppslaget angående polisman C kom i mars 1986. Uppgiftslämnaren pekade ut bl.a. polisman C som högerextremist och uppgav att denne ägde en s.k. magnumrevolver. I C:s krets hade uppgiftslämnaren iakttagit en man som liknade en av fantombilderna (”skuggan”).

I samband med att tipset lämnades utreddes polisman C:s anställningsförhållanden och vapeninnehav. Det företogs vidare kontroll vid säkerhetspolisen (C var ej känd) och av var C befunnit sig vid tiden för mordet. Det gjordes även en provskjutning av polisman C:s Smith &

Wesson .357 Magnum. (Kulorna kontrollerades dock inte förrän 1990, då SKL uttalade att inget tydde på att kulorna utskjutits ur samma vapen som mordkulorna.) Utredningen klarlade ganska snart att polisman C hade deltagit i en militärövning vid K 4 den aktuella tiden, mer precist befann han sig morddagen på övning utanför Överkalix. Polisman C hördes aldrig själv. I ett på ingångstipset antecknat ”Beslut 1986-08-13” skrev Per-Göran Näss:

> Föranleder ej vidare åtgärd då verkställd utredning visat att polisman C vid tiden för iakttagelser av ”skuggan” fullgjort tjänstgöring vid K4 Arvidsjaur under sådana förhållanden att han kan avföras från utredningen.

I november 1987 inkom ett nytt tips. Det hade föranletts av den uppmärksamhet kring polisspåret som då förekom i massmedia. Tipsaren trodde att polisman C ingick i ”baseballigan” och satte sin iakttagelse i samband med detta. Enligt uppgiftslämnaren hade polisman C på en pizzeria i en småstad uppvisat ett vapen ”av den typ amerikanska polisen använder”. Händelsen skulle ha inträffat ”för några år sedan”.

Uppgiftslämnaren hade fått informationen från en annan person. När den personen kontaktades av PU visade det sig att även denne hade uppgiften i andra hand. Uppgiften kom ursprungligen från en man, beträffande vilken endast förnamnet var känt. Mannen bodde inte längre i staden, men det lämnades en del andra uppgifter om honom, t.ex. vad hans hustru hette och var han numera tjänstgjorde. Någon ytterligare uppföljning företogs dock inte.

Från december 1987 finns vidare utredningsanteckningar rörande ”baseballigan” och polisman C:s placering där. Utredningen ledde till nya förhör med den ursprunglige uppgiftslämnaren och fotokonfrontation. Inga direkt nya uppgifter framkom dock. Kort därefter lades ärendet åter ad acta efter beslut av Per-Göran Näss. Polisman C hördes inte heller denna gång.

Med datering fem år senare, oktober 1992, finns en utredningsanteckning. Där konstateras att polisman C

> varit föremål för omfattande utredning, varvid man bl.a. har kontrollerat hans vapeninnehav och alibi för tiden, då Olof Palme mördades. Något anmärkningsvärt har härvid inte framkommit.

Det noterades vidare att polisman C 1980 erhöll licens för en Smith & Wesson .357 Magnum och att vapnet var provskjutet. ”Uppslaget bör möjligen knytas till vad som tidigare är känt och gjort beträffande polisman C”, avslutade utredningsmannen.

Polisman C är även omnämnd ett flertal gånger i uppslaget angående ”Y” (se nedan). Det framgår där att polisman C var god vän

med Y. Flera från varandra oberoende uppgifter i uppslaget pekar på ett i skilda hänseenden extremt beteende från polisman C:s sida. Det finns vidare flera från varandra oberoende uppgifter om att polisman C förevisat vapen på ett sätt som väckt uppseende.

Kommissionen har tagit del av en akt om polisman C hos säkerhetspolisen. Sakligt sett innehöll den inget värt att notera i detta sammanhang, utöver det som redan framgått av materialet hos PU.

Utanför PU förekommer polisman C i polisstyrelsens utredning om högerextremism, jfr ovan. Polisman C berörs av i vart fall tre avsnitt i den utredningen: uppgiften om att han på sin fritid velat ”kvittera ut” en god vän, här benämnd Y, som gripits efter ett bråk mellan skinheads och invandrare, påstående om en händelse på Operabaren i Stockholm, där polisman C skulle ha uppvisat en svensk flagga med hakkors fästad på kavajslagets undersida (oklar tidpunkt) och polismäns resor till Sydafrika.

Natten den 8 november 1986 greps 23 personer i Gamla stan i Stockholm, misstänkta för misshandel efter en attack på en grupp invandrare. Samtliga gripna utom två, Y och en kamrat till denne, var s.k. skinheads. De gripna frigavs senare under natten efter konfrontationer och identifiering. Y kvarhölls dock eftersom han var bosatt i USA och inte hade fastställbar adress i Sverige. Kort efter det att Y:s kamrat hade släppts ringde polisman C till vaktdistrikt 3, enligt vad som framgår av den promemoria som vakthavande befäl vid vaktdistriktet senare upprättade. C uppgav sig vara kriminalinspektör samt att Y och dennes kamrat var ett par av hans bästa vänner. Polisman C sade vidare att Y inte var någon buse och att denne inte gjort något olagligt. C ringde sedan ytterligare en gång för att ”kvittera ut” Y. Senare på natten infann sig polisman C på polisstationen och bekräftade Y:s tillfälliga adress i Stockholm. Sedan uppgifterna kontrollerats släpptes Y, eftersom adressen därmed var fastställd.

Vakthavande befäl anmälde det inträffade till polisens klagomålssektion (internutredning). Biträdande länspolismästaren beslutade att inte föra saken vidare till åklagare, eftersom misstanke om brott inte förelåg. Händelsen uppmärksammades sedan i massmedia, varefter biträdande länspolismästaren beslöt att i, som det heter i polisstyrelsens rapport, ”klarläggande syfte” anmäla det inträffade till åklagare. Åklagaren höll förhör med den vakthavande kriminalinspektören och lade sedan ner förundersökningen med motiveringen att brott inte förelåg. Polisstyrelsens utredningsgrupp inhämtade för sin del uppgifter från polisman C och de två polismän vid vaktdistrikt 3 som talade med denne under natten. I sin bedömning konstaterade polisstyrelsen att polisman C inte agerat i tjänsten:

> Frågan har i stället gällt om det inträffade kan uppfattas så att polisman C[37] på ett otillbörligt sätt allmänt sökt utnyttja sin ställning som polis för att förmå vakthavande befäl att frige Y[38], eller om agerandet endast är att se som ett försök att identifiera och i övrigt lämna sådana upplysningar om Y att denne för uppfyllande av gällande regler skulle kunna friges.
>
> Det kan konstateras att uppgift står mot uppgift vad gäller innehållet i det eller de telefonsamtal som utväxlades mellan polisman C och företrädare för VD 3. Enligt vakthavande befäl skall polisman C ha ringt vid två tillfällen, varit mycket upprörd och uttryckligen sagt sig vilja ”kvittera ut” Y.
>
> Polisman C bestrider att han uttryckt sig på det sätt som uppgetts liksom att han skulle ha varit upprörd. Hans enda syfte med telefonsamtalet var att ge sådana informationer om Y att denne inte längre skulle behöva kvarhållas. Han kan vidare bara erinra sig ett telefonsamtal.
>
> Gruppen gör bedömningen att då uppgift står mot uppgift, det icke är möjligt att belägga att polisman C på ett otillbörligt sätt sökt utnyttja sin ställning som polis för att få Y frisläppt. (---) Gruppen drar också slutsatsen att eftersom inget i utredningen tyder på att polisman C utgett sig handla i tjänsten, det i vart fall icke skulle kunna vara fråga om annat än ett olämpligt beteende på fritid, vilket inte enligt gällande regler kan föranleda någon disciplinär prövning.

Det upplystes avslutningsvis att Y inte, som tydligen påståtts i något sammanhang, lämnat landet efter det att han släppts.

Kommissionen har som nämnts tagit del av polisman C:s akt hos säkerhetspolisen, där det fanns en promemoria från 1986 med rubriken ”Bevara Sverige Svenskt (BSS) – Knytningar till personal vid Stockholms pd och KVS (Kriminalvårdsstyrelsen, vår anm.)”. Den behandlar bl.a. den här aktuella händelsen. Det framgår att Y vid det aktuella tillfället själv kände till att en polisman skulle ”fixa ut” honom. Det hade inte gått att utröna hur Y, som alltså var i polisens förvar, kunde veta detta. En kontroll hade dock visat att en ”känd BSS-medlem, (namnet här uteslutet),vilken är anställd som vaktkonstapel i arresten, tjänstgjorde denna natt”. Det omtalas även att det var känt att personal vid Allmänna häktet var medlemmar i BSS.

Polisstyrelsens utredningsgrupp bedömde även påståendet om att polisman C skulle ha iakttagits på Operabaren då han visat upp en nål med en svensk flagga med ett hakkors fastsatt på kavajslagets undersida. Det finns ingen uppgift om när händelsen skulle ha inträffat. Polisman C bestred inför utredningsgruppen kategoriskt beskyllningen. Ursprunget till uppgiften – som tydligen förekommit i massmedia –

[37] Polisman C var anonymiserad i rapporten och kallades där F.
[38] Jfr föregående not; Y benämndes K i rapporten.

gick inte att härleda. Mot C:s bestridande fanns det enligt gruppen inget som talade för att den var riktig.

Slutligen identifierade polisstyrelsen polisman C som en av de sex polismän som rest till Sydafrika. Resan hade för hans del ägt rum i februari 1987; han hade besökt svenska vänner som bodde där. Han uppgav sig inte ha arbetat eller deltagit i någon utbildning tillsammans med sydafrikansk polis. (Polisstyrelsens bedömning av resorna framgår ovan.) Av utredningsakten framgår att polisman C var ovillig att medverka i utredningen av Sydafrikaresorna. Till skillnad från övriga berörda ville han inte yttra sig på band och motsatte sig även i övrigt dokumentation av saken. Den som tar del av akten kan endast med viss svårighet få fram att den polisman som i utredningen benämns F är identisk med polisman C.

Polisman D

Tipset angående polisman D och ”buss 43” är ett av de tidigast omtalade ”spåren” med anknytning till polisen. En gång torde det ha betraktats som hela polisspårets upphov. Det utgår från iakttagelser som journalisten Lars K anmälde till utredarna om en man som strax efter mordet betett sig märkligt vid en busshållplats på Birger Jarlsgatan, en hållplats som är belägen i en för mördaren möjlig flyktväg. Tidigt inkom också uppgifter från en bussförare på linje 43. Bussförarens och Lars K:s uppgifter kunde avse samma händelse, vilket ökade intresset. Redan på ett tidigt stadium, men inte från allra första början, identifierade Lars K den person han sett som polisman D. D ingick i ”baseballigan”. Tillsammans med polisman E var han föremål för utredning i anledning av Rolf Machnows död i det s.k. OT-rummet. Han friades från ansvar i polisutredningen och tilldömdes i flera tryck- och yttrandefrihetsmål skadestånd från de medier som anklagat honom för Rolf Machnows död. Polisman D är vidare utpekad i ett helt annat uppslag, av en person som i massmedia kallats ”vittnet Jerker”.

”Buss 43”. På morgonen den 3 mars 1986 inkom ett tips från Lars K. Han hade åkt med buss 43 längs Birger Jarlsgatan mot Roslagstull, dvs. norrut, på mordkvällen vid tiden för mordet. Vid hållplatsen vid Eriksbergsgatan gick en mystisk man på bussen. Mannen åkte dock inte med utan gick av igen innan bussen lämnade hållplatsen. Lars K återkom med sitt tips under eftermiddagen, han lämnade då något fler detaljer. Den 4 mars lämnade en bussförare (i fortsättningen kallad bussföraren) ett tips om två mystiska personer som stigit på buss 43 ungefär 23.30 vid Eriksbergsgatans hållplats. Ett odaterat tips från

samma uppgiftslämnare och med likartat innehåll finns också i uppslaget. Det har lämnats vid personligt besök. Den som mottog det har på spaningsuppslaget antecknat att bussföraren inte verkade vara ”riktigt normal i huvudet”. Den 5 mars lämnade Lars K samma tips igen, nu vid personligt besök. Han berättade då också att han den 4 mars identifierat mannen på bussen som polisman D. Han hade känt igen D då han besökte en rättegång där D var målsägande. Målet gällde förtal i anledning av att Sveriges Television lämnat uppgift som innebar att bl.a. polisman D gjordes ansvarig för Rolf Machnows död (se *Machnowfallet* ovan). Den 9 mars återkom bussföraren till polisen angående de uppgifter han lämnat; han var rädd att hans tips kommit bort. Han preciserade med hjälp av bussens färdskrivare vissa tidsuppgifter.

Den 11 mars hördes Lars K vid säkerhetspolisen. Han lämnade en fyllig berättelse, som låg i linje med vad han tidigare uppgivit. Han sade nu även att han trodde sig ha hört skotten och att han gått till rättegången för att kontrollera om den han sett var identisk med polisman E eller polisman D. Samma dag hördes bussföraren av säkerhetspolisen.

Den 13 mars hördes polisman D, även han av säkerhetspolisen. Polisman D uppgav att han redan hade hörts den 11 mars. Mordkvällen hade han varit hemma med sin fästmö. Poliserna föreslog att de skulle hålla ett omgående förhör med fästmön. Det ville polisman D inte, med motiveringen att det skulle kräva hämtning från arbetsplatsen och leda till förlust av lön. Polisman D ville att hon skulle kallas i vanlig ordning.

Den 14 mars hördes fästmön. Hon bekräftade att polisman D tillsammans med henne varit hemma under mordkvällen. Morgonen efter hade de väckts av polisman E, som ringde och berättade att Olof Palme var död. D och E skulle tillsammans besöka sin advokat kl 10 på lördagsmorgonen.

Samma dag hölls förhör med Lars K:s dotter. Lars K hade uppgett att han på mordkvällen besökt en teater där dottern arbetade och sedan tagit buss 43 hem. Syftet med förhöret med dottern var att kontrollera det Lars K sagt. Innebörden av de uppgifter dottern lämnade var att det var tveksamt om Lars K besökt teatern den aktuella kvällen. Några dagar senare bekräftade emellertid skådespelerskan Kim A i förhör att hon träffat Lars K på teatern på mordkvällen.

Den 18 mars hölls ett s.k. konfrontationsförhör med Lars K och bussföraren. Av förhörsprotokollet att döma verkade det tveksamt om de hade åkt med samma buss.

Den 20 mars hölls förhör med en annan bussförare, Unni E. Unni E körde buss 43 en senare tur under mordkvällen. Hon beskrev en

passande händelse vid Eriksbergsplan samt en person med Lars K:s signalement som gick av Ingmarsgatan. (Unni E uppgav i senare förhör att hon känt sig påverkad av förhörsledaren vid detta tillfälle, se vidare nedan i avsnittet *Sammanfattande anmärkningar*.)

I april hördes en passagerare, som enligt vad som framgick hade åkt med samma buss som Lars K. Han uppgav att bussföraren var en man. Även passagerarens kvinnliga sällskap från den aktuella kvällen är hörd; förhöret hölls utomlands. Hon bekräftade de uppgifter passageraren lämnat.

I mitten av maj hördes bussföraren igen. Han berättade att han den 2 maj hade kontaktats av Lars K under ett arbetspass på buss 43. Han hade därefter besökt Lars K:s hem. Lars K hade visat bilder ur tidskriften ”399”, där det fanns bilder på polisman D och polisman E. Bussföraren hade då omedelbart känt igen polisman D.

Drygt ett år senare, i juli 1987 hölls ett nytt förhör med polisman D:s fästmö. Enligt beslut av åklagare skulle hon ha hämtats utan föregående kallelse, men hon kom i stället att höras i hemmet eftersom hon hade ett litet barn att ta hand om. Hon bekräftade sina tidigare uppgifter. Hon blev å polisman D:s vägnar upprörd över förhöret.

I månadsskiftet oktober-november 1987 redovisades hela ärendet för den dåvarande spaningsledaren Ulf Karlsson, som även studerade handlingarna. Därefter synes uppslaget i praktiken ha lagts ad acta.

I december 1987 hölls emellertid ett förhör med en man, Å, som enligt vad polisman D tidigare uppgivit tillbringade fredagen den 28 februari 1986 med polisman D. Å:s uppgifter stödde D:s berättelse. Han hade dock lämnat polisman D och dennes fästmö när de skulle äta vid 19.30-20-tiden.

I uppslaget finns flera handlingar som är ägnade att allvarligt rubba tilltron till bussförarens utsagor. Han har sålunda i ett radioprogram hävdat att en av de män som steg på buss 43 vid det aktuella tillfället på mordkvällen var en kvinna utklädd till man, han har i ärendet infört material som rör en bygglovstvist där han var part, han har till utredningen meddelat att mordet begåtts av dåvarande redaktören för tidningen Dagens Nyheters debattsida etc.

Det sista underuppslaget i ärendet är daterat i maj 1993. Det är ett tips som åklagaren Anders Helin vidarebefordrade från Leif P. Lars K hade i samband med ett tv-program den 3 eller 4 mars 1986 lämnat uppgifter till Leif P. Det gällde polisman D. Under det samtal Leif P hade med Lars K kom Hans Holmér förbi, varvid Leif P ”lämnade över” Lars K till Holmér med orden ”här är en som vet vem mördaren är”. Det är oklart varför tipset förts vidare liksom varför det skett vid denna sena tidpunkt.

”Vittnet Jerker”. I massmedia har en person som benämnts ”vittnet Jerker” redovisat en iakttagelse av polisman D. Mordkvällen var han på restaurang Monte Carlo. Han träffade där en kvinna, Kicki J. De lämnade restaurangen vid 22.30-tiden, gick Kungsgatan mot Vasagatan, vek av okänd gata norrut och kom så småningom till Adolf Fredriks kyrkogata. Mellan Holländargatan och Adolf Fredriks kyrkogata iakttog de en atletisk man med en rödaktig walkie-talkie. På Adolf Fredriks kyrkogata 7 eller 9 gick de in i en öppen port för att värma sig. De tände inte ljuset. Plötsligt kom en man springande nedför trappan. Han sprang nästan på paret på sin väg ut. Mannen med walkie-talkien har ”Jerker” identifierat som polisman D. – ”Jerker” säger sig ha anmält sina iakttagelser till polisen redan veckan efter mordet, men polisen återkom inte, trots att detta hade överenskommits.

Det första uppslaget i utredningen angående Mauno L, som synes vara identisk med ”Jerker”, är från maj 1988. Det framgår inte om det är Mauno L som tagit kontakt med PU eller tvärtom. Mauno L lämnade i huvudsak de uppgifter som framkommit i massmedia. Det framgick vidare att han och ”Kicki” hade fortsatt ut på Sveavägen och fram till mordplatsen, där de hade bevittnat upplivningsförsök och kvarstannat tills ambulansen lämnat platsen. De hade sedan gått hem till ”Kicki” i Gamla stan, där hon bodde i en liten lägenhet på Stora Nygatan. Ett nytt förhör hölls kort senare.

Vid slagning framkom att Mauno L, som till yrket var sjukvårdsbiträde, hade viss kriminell belastning, men ej var känd av säkerhetspolisen. Ett nytt förhör hölls av PU i slutet av maj. Det gick till så att Mauno L hämtades vid Centralstationen, varefter han ”vallades” runt på de platser varifrån han redovisat iakttagelser. Samma dag som detta ägde rum hördes Mauno L:s sambo per telefon. En vän till Mauno L hördes kort därefter. I september 1988 upprättades en promemoria över ett samtal PU haft med journalisten Maja R, där denna redovisade kontakter med Mauno L, liksom en del bedömningar angående denne. I oktober samma år föreslog utredningsmannen enligt vad som antecknats att uppslaget skulle läggas ad acta av följande skäl.

Utredningen visade att Mauno L lämnat motstridiga uppgifter om mordkvällen och natten. Identifieringen av polisman D hade gjorts utifrån tidningsbilder långt efter mordet. Utredaren betraktade identifieringen som ”misstänkt självsuggestion”. Mauno L:s uppgift att han ringt till dåvarande palmeutredningen efter mordet hade inte avsatt några spår i form av spaningsuppslag, varför uppgiften kunde misstänkas vara osann. Den kvinna Mauno L varit tillsammans med mordkvällen och natten hade inte kunnat identifieras. Vid vallningen på Stora Nygatan visade Mauno L ”negativt intresse” för försöket att spåra ”Kicki”. Journalisten Maja R:s uppgifter visade vidare att Mauno L

ändrat sin berättelse på ett sätt som gjorde att man svårligen kunde fästa tilltro till denne.

Polisman E

Polisman E förekommer inte som direkt utpekad i något uppslag, i vart fall inte något som utretts inom PU. Intresset för polisman E i utredningen väcktes i samband med att några personer vid en vattenläcka i hans lägenhet hösten 1987 fann en SS- hjälm, ett par walkie-talkies och iakttog något som de uppfattade som radioutrustning. Detta föranledde utredning och sedermera omfattande publicitet i massmedia. Polisman E ingick i ”baseballigan”. Tillsammans med polisman D var han föremål för utredning i anledning av Rolf Machnows död i det s.k. OT-rummet. Han friades från ansvar i polisutredningen och tilldömdes i flera tryck- och yttrandefrihetsmål skadestånd från de medier som anklagat honom för Machnows död.

Den som upptäckte vattenläckan var Hans C, som ägde den fastighet där polisman E bodde. I anledning av detta hölls ett utförligt förhör med honom. I huvuddrag framkom följande.

Hans C upptäckte själv vattenläckan i taket på husets tvättstuga. Tvättstugan var belägen under polisman E:s lägenhet. Efter att ha sökt polisman E och rådgjort med kollegor till denne gick han in i lägenheten tillsammans med fastighetsskötaren och en kollega till polisman E, Max M. När läckan skulle eftersökas var man tvungen att frilägga rör. I samband med det flyttades en del saker i ett skåp. Bland sakerna fanns två walkie-talkie-apparater och en svart hjälm, på vars sidor fanns ett SS-märke respektive ett hakkors. Hans C kände ett starkt obehag inför hjälmen. Han noterade i lägenheten vidare ”ett antal jävla apparater alltså” som blinkade och ”rasslade”. Det rörde sig dels om två stereoanläggningar, dels om annat, bl.a. en telefon som hade ”en helt annan karaktär än vad som vanliga Svensson har”. Telefonen var dock i och för sig av en typ som man kunde se i annonser. Hans intryck var att telefonen var sammankopplad med inspelningsutrustningen.

Hans C reagerade på mängden saker, ”väldigt mycket var uppställt”. Av förhöret framgår vidare att lägenheten var 41 kvm och bestod av ett rum samt kök, matrum, hall och badrum. Det rum där sakerna stod uppställda var alltså förhållandevis litet. Vidare framgår det att Hans C:s reflektioner över det som stod uppställt i lägenheten gjordes efter det att hjälmen och walkie-talkie-apparaterna hade hittats; detta hade väckt hans misstänksamhet.

Hans C berördes som sagt illa av det inträffade. Han funderade på hur han eventuellt skulle gå vidare. Han var verksam som kommunalpolitiker och satt i kommunfullmäktige på ett socialdemokratiskt mandat. Av den anledningen var han bekant med Roland Öhrn, som var vice ordförande i polisstyrelsen. Han beslöt sig för att tala med denne. Av olika skäl blev detta inte av förrän ca två veckor efter händelsen/upptäckten. Den 5 oktober 1987 lämnade han sin redogörelse till Roland Öhrn, varefter det hela ”rullade igång”.

Fastighetsskötaren Lennart B hördes samma dag som Hans C. Utöver vad som framkom i förhöret med denne uppgav Lennart B bl.a. att den polisman som var med bar civila kläder och avlägsnade sig efter 3-4 minuter, eftersom han kände sig överflödig. Hans C och Lennart B var i lägenheten och arbetade ca 1-1 1/2 timme. Enligt Lennart B tedde sig lägenheten mer som en radiostudio eller dylikt än som ett hem. Han irriterade sig särskilt på en bandspelare som slog till och från ”rätt så ofta”. Det fanns lampor som lyste eller blinkade. Han fick uppfattningen att allt som förekom i rummet var avlyssnat. När de lämnade lägenheten sa Lennart B till Hans C att han inte ville gå in i lägenheten ensam igen. ”Jag förstår dig”, svarade Hans C. När de kom ut fann de två uniformerade poliser utanför den låsta ytterporten. Den ene var närmast aggressiv och ville kontrollera lägenheten. Hans C motsatte sig detta och efter en stunds dividerande gav sig polismännen av. – Beträffande själva vattenskadan uppgav Lennart B att denna bestod i en normal förslitningsskada.

Polisassistenten Max M hördes i november 1987. Max M såg ingen nazisthjälm (den torde ha kommit fram efter det att han gått). Han ansåg att det som fanns i rummet var ”fullt normala grejor”. Telefonsvararen slog på när det ringde. Han ville själv stänga av den när polisman E ringde upp medan Max M fortfarande var kvar i lägenheten. Svararen började då blinka och spela in. På fråga sade dock polisman E att det inte spelade någon roll att bandet rullade.

Ett utförligt förhör hölls i detta sammanhang också med polisman I (jämför om denne nedan). Polisman I tjänstgjorde som vakthavande befäl och chef för den s.k. A-turen. I var polisman E:s chef.

Polisman I hade fått kännedom om att det var en vattenläcka i polisman E:s lägenhet och sände ut en tillgänglig polisman till platsen. Syftet var att bereda hantverkare tillträde till lägenheten och begränsa eventuella skador. Han betraktade detta som ett vanligt polisiärt jobb.

På direkt fråga upplyste polisman I att han väl kände till att det fanns en nazisthjälm som förekommit inom polisen. Den hade figurerat i en 15-20 år. När man talat om saken poliser emellan hade många igenkännande sagt: ”Jaså, är det den jävla hjälmen ...” Han visste att den förekommit vid en fest på Valön, där polisfacket har en rekrea-

tionsanläggning, ett par år tidigare. Polisman E hade tillvaratagit en del saker efter festen, bl.a. polisman I:s metspö, och tydligen även den ifrågavarande hjälmen. Polisman I betraktade detta med hjälmen som ”otroligt oskyldigt”. Polisman I uttryckte vidare en viss uppgivenhet när det gällde möjligheten att genom grundlig utredning komma till ett slut med misstänkliggörandet av polismän. Själv var han beskylld för att vid en polisfest dagen efter mordet ha utbringat en skål för mordet. Trots att detta var gripet ur luften och att det hade dementerats i massmedia fortsatte uppgiften att cirkulera. Under det fortsatta förhöret redogjorde polisman I för bakgrunden till den aktuella festen, varvid det bl.a. framgick att I var centerpartist och hade suttit i kommunfullmäktige i Nacka.

I uppslaget finns två handlingar från journalisten Sven A intagna, varav en är rubricerad som ”minnesanteckning från telefonsamtal 14.10 kl 10.45 med Roland Öhrn, Sth polisstyrelse” och annan utgör en kopia på brev till dåvarande justitieministern Anna-Greta Leijon. Av den förstnämnda handlingen att döma hade Sven A haft kontakter med Roland Öhrn och fått detaljerade uppgifter angående vattenläckan hos polisman E och de uppgifter som därvid lämnats av Hans C. Det framgår att Sven A hade lovat att tills vidare hålla tyst, ”men jag ger dig inte många timmar till”.

Polisman E själv hördes i oktober 1987. Anledningen till förhöret uppgavs vara ”vissa fynd gjorda i polisman E:s lägenhet --- i slutet av september 1987 vid lokalisering av en vattenläcka, i form av kommunikationsradioutrustning (Walkie-Talkies), elektronisk utrustning, etc.”. Förhöret var ingående. I förhörsprotokollet framkommer bl.a. följande.

Han kände till anledningen till förhöret, eftersom polisman I hade berättat att han blivit uppringd av en journalist som ställt frågor kring vattenläckan och den hjälm som upphittats. Journalisten hade upplyst polisman I om att han fått sina uppgifter från en man vid namn Öhrn i polisstyrelsen.

När läckan upptäckes befann sig polisman E hos sin sjuka mor i Göteborg.

Beträffande hjälmen uppgav polisman E att han hade den om hand, men han var inte dess ägare. Han hade omhändertagit den efter en fest på Kamraternas rekreationsö Valön för ett par år sedan. Han hade ingen aning om vem som ägde den. Hjälmen användes, enligt vad som synes framgå av förhörsprotokollet, för ”practical jokes” med anspelning på de uppgifter som förekommit i medierna om högerextremism ”och sådant” hos Norrmalmspolisen, reportagen i radioprogrammet ”Kanalen” nämns särskilt. Hjälmen var riktig, det var inte fråga om teaterrekvisita.

Beträffande walkie-talkie-utrustningen uppgav polisman E att han skaffat denna omkring 1983-84 när han tillsammans med sin dåvarande flickvän bodde på landet. Det rörde sig om en s.k. PrivatRadio, att användas vid friluftsaktiviteter.[39] Utrustningen hade emellertid inte just kommit till någon användning.

Polisman E uppgav att det i lägenheten i övrigt fanns TV, stereoanläggning (förstärkare, radiodel, kassettbandspelare, CD-spelare och spolbandspelare), 2 videobandspelare, en hemdator, en transformator samt en telefonsvarare.

Han förnekade bestämt att han skulle ha haft någon utrustning för avlyssning eller liknande och synes ha ställt sig frågande inför uppgifterna om ”elektroniska prylar”. Han berättade vad han använde sina saker till och fick också frågor om sin videokamera.

Polisman E mindes inte vad han gjorde på mordkvällen, men kom ihåg att han morgonen efter väcktes av sin dåvarande flickvän med beskedet ”Du måste lyssna på TV:n, statsministern har blivit mördad”. Han bodde vid detta tillfälle i inte i den lägenhet där vattenläckan inträffade, dit hade han flyttat ganska exakt ett år senare. Han minns inte om han tjänstgjorde den 28 februari 1986, men trodde att han hade haft fridagar vid den tidpunkten. Han antog att han hade tillbringat kvällen i hemmet med sin dåvarande flickvän.

Av protokollet framgår att förhörsledaren på uppmaning från förundersökningsledningen, ”erbjöd” polisman E en poliskontroll av det som fanns i lägenheten. Polisman E ville emellertid inte låta utföra kontrollen; han trodde inte att det skulle göra varken ”till eller från i massmedias ögon eftersom man i alla fall skrev och sade bara det man ville”.

Han ångrade sig emellertid (se förhörsledarens berättelse nedan) och i slutet av november 1987 beslöt förundersökningsledaren, biträdande riksåklagaren Axel Morath, att husrannsakan hos polisman E skulle äga rum. I beslutet angavs att denna företogs på E:s egen begäran. I protokollet finns bl.a. intagna fotografier på diverse stereo-, TV-, telefon- och datautrustning. Det som avbildats utgör såvitt kan bedömas normal ”hem”-utrustning.

Den f.d. flickvännen hördes av säkerhetspolisen fem dagar efter förhöret med polisman E. Hon uppgav att hon varit sammanboende och förlovad med polisman E. De hade varit tillsammans under tiden 1982-1986. Hon hade inte underrättats om varför hon kallats. I protokollet

[39] I uppslaget finns en i mars 1984 utfärdad licens för polisman E. Ändamålet är angivet som ”Fritidsändamål som ridning, fiske och vildmarksliv privatradio intagen. Licensinnehavare är”. Licensen har annulerats i juli 1987 på grund av bristande betalning.

har därvid antecknats att ”av det skälet kunde hon inte känna till att hon skulle tillfrågas närmare om vad hon och polisman E gjorde fredagen den 28 februari 1986 under dagen och kvällen”. Det framgår inte på vilket sätt förhörsledaren ansåg sig kunna utgå från att hon inte hade talat med polisman E om saken efter förhöret med denne (polisman E uppgav för övrigt att de hade god kontakt med varandra och talade i telefon 3-4 gånger per vecka).

Hon uppgav att de vid denna tid bodde på den adress polisman E uppgivit. Hennes minne av mordet var från morgonen den 1 mars då hon blev uppringd av sin mor, som förmedlade nyheten. Hon såg sedan på TV tillsammans med polisman E, som hon väckte. Hon hade inget minne av vad de gjorde dagen och kvällen innan, men trodde att hon själv arbetade. Sedermera har hon med stöd av tjänstgöringslistor från sin arbetsgivare uppgett att hon arbetade såväl fredag som lördag (hon tjänstgjorde i en affär i Stockholm). När hon hade ett arbetsschema av det slaget brukade hon aldrig gå ut på kvällen. Eftersom de brukade göra allt tillsammans utgick hon från att även polisman E tillbringade kvällen i hemmet. – Hon bekräftade E:s uppgifter angående radioutrustningens anskaffande. Enligt henne var utrustning av det slaget vanlig i de lantliga trakter där de en tid bodde eftersom telefonen inte alltid var pålitlig. Hon tillade att de använt den vid kanotpaddling.

Utöver det sagda, som kan utläsas ur PU:s uppslag angående vattenläckan hos polisman E, har den tidigare Palmekommissionen via utfrågning av Per-Göran Näss och Jan S inhämtat kompletterande upplysningar.[40] De har berättat följande.

Per-Göran Näss kallades till chefen för säkerhetspolisen Sven-Åke Hjälmroth en fredageftermiddag i oktober 1987. Han sammanträffade där med vice ordföranden i Stockholms polisstyrelse Roland Öhrn. Denne uppgav att han fått information från en fastighetsägare i Alvik, som gick ut på att det varit en vattenläcka i en lägenhet och i samband med det hade man gjort iakttagelser av apparater i lägenheten som man bedömde utgjorde en radiocentral. Dessutom hade man funnit en gammal SS-hjälm i ett skåp. Per-Göran Näss fick i uppgift att utreda detta. Säkerhetspolisen ordnade därför en spaningslokal från vilken polisman E:s lägenhet kunde övervakas. På onsdagen veckan därpå återkom Öhrn och berättade att han innan han kontaktat säkerhetspolisen lämnat uppgifterna till journalisten Sven A. Sven A hade velat publicera uppgifterna, men Öhrn hade förmått honom att avvakta polisens utredning. Sven A hade gått med på att vänta en vecka. Den följande dagen, torsdag, avsåg emellertid Sven A att ge offentlighet åt hela saken. Trots att säkerhetsavdelningens spanare då i praktiken var

[40] Den tidigare Palmekommissionens utfrågning den 26 mars 1996.

på plats beslöt man i det läget att avblåsa övervakningen, som bedömdes meningslös i det polisman E ju skulle komma att varskos genom publiceringen. I stället sattes en vanlig utredning i gång, som omgående inleddes med att polisman E hördes.

I samband med förhöret upplystes polisman E om att han hade möjlighet att begära att få en husrannsakan gjord, för att säkra bevisning om sin oskuld. Detta avvisade polisman E i affekt. Efter ett par dagar återkom han och undrade om erbjudandet kvarstod. Förhörsledaren Jan S vände sig då till riksåklagaren och begärde att få genomföra en husrannsakan hos polisman E. Enligt Jan S kan en husrannsakan inte genomföras med den ”misstänktes” samtycke. Det krävs laga grund och ett beslut. Jan S underströk i sammanhanget att han som utredningsman ansåg sig ha lika stor rätt att bevisa någons oskuld som att bevisa någons skuld, även om han betraktade åtgärden som extraordinär. På direkt fråga hur man visste att E:s lägenhet var i samma skick som i samband med vattenläckan och om den utrustning som avfotograferades var densamma som den utrustning hyresvärden sett, svarade Jan S att de ansett sig kunna spåra de apparater som vederbörande beskrivit i förhör, bl.a. hade den blinkande apparaten identifierats som en vanlig telefonsvarare.

I polisstyrelsens utredning angående högerextremism inom Stockholmspolisen behandlades även fyndet av nazisthjälmen hos polisman E. Polisstyrelsens utredningsgrupp klarlade genom vissa efterforskningar att Valön, den plats där polisman E sade sig ha bärgat hjälmen, förvärvades av Föreningen Kamraterna 1955. Man fann då olika föremål med nazistemblem. Föremålen skall dock ha samlats in och förstörts. Polisstyrelsen ansåg att detta förhållande fick E:s förklaring till hur han kommit i besittning av hjälmen att framstå som än mer sannolik. Polisstyrelsen konstaterade slutligen att ”oaktat vad man kan ha för åsikt om det lämpliga i att någon privat innehar en nazisthjälm, detta ändå måste anses tillhöra den enskilde polismannens privatliv.”[41]

Vid kommissionens granskning av handlingar hos säkerhetspolisen har följande framkommit. Polisman E finns enligt uppgift inte registrerad på annat sätt än de spår som avsätts vid den säkerhetskyddskontroll som alla poliser genomgår. Vi har alltså fått uppgiften att det inte finns någon ”akt” angående polisman E. Inte heller gav vår registerförfrågan någon hänvisning till ärende där polisman E förekommer.

I ärendet SK 8-82 finns emellertid ett omfattande material om polisman E. Det gäller uteslutande ”vattenläckan”. Handlingarna bekräftar det Per-Göran Näss uppgav inför kommissionen om att över-

[41] Rapporten s. 28.

vakning av polisman E förbereddes men gick om intet på grund av den massmediala uppmärksamheten. I stället hölls alltså förhör på vanligt sätt med polisman E. Av handlingarna framgår dock att polisman E faktiskt var övervakad via en lägenhet. Även längre gående åtgärder förbereddes; en tjänsteman från säkerhetspolisen, som uppträdde under falskt namn och använde falsk legitimation, skaffade sig t.ex. via hyresvärden falska nycklar till E:s lägenhet. Såväl dokumentationen som beskrivna åtgärder ger ett för förhållandena vant och välordnat intryck.

Det material som på detta sätt dokumenterar säkerhetspolisens operationer synes ej ha överlämnats till PU, i vart fall finns det inte i det material kommissionen gått igenom. De handlingar som vi på detta sätt endast återfunnit hos säkerhetspolisen gäller vidtagna spaningsåtgärder och vad som därvid framkommit.

Polisman F

Polisman F tjänstgjorde mordkvällen i den s.k. Södermalmspiketen. Patrullen var en av de två som svarade på larmanropet och beordrades till platsen. Den anlände dit efter Gösta Söderström men före den andra piketen. Patrullen har uppmärksammats även för att den strax före mordet befann sig i de kvarter som låg i det som skulle komma att bli mördarens flyktväg. Den var därvid sysselsatt med att bistå polisman F då denne skulle flytta sin privata bil, som stod parkerad på Regeringsgatan 103. Det har vidare uppmärksammats att polisman F, som var en av de fyra poliser som beordrades uppta förföljandet av gärningsmannen, efter att ha förflyttat sig upp för trappan i Tunnelgatans ände, stannade och kräktes, något som enligt honom själv berodde på att han samtidigt som patrullen fick larmet ”svepte” en burk Coca-cola.

Den 2 mars 1986 hördes polisman F om sina iakttagelser på mordplatsen.

Den 11 mars inkom ett tips angående polisman F, enligt vilket polisman F var vapenfixerad, hade åsikter på den yttersta högerkanten och bodde på Regeringsgatan nära ”Nalen”. Samma dag hördes polisman F ånyo om sina iakttagelser på mordplatsen och om sina förehavanden just före mordet.

Enligt en utredningsanteckning från juni 1986 var polisman F ej känd vid säkerhetspolisen. Utredningen i övrigt, som synes ha utförts under den tiden, består enligt dokumentationen i kontroll av polisman F:s tjänstgöringsförhållanden, vapeninnehav (licens för tre vapen), bostadsort och anställningsförhållanden. – Per-Göran Näss lade ärendet ad acta efter beslut i juni 1986:

Verkställd utredning visar att polisman F varit i tjänst vid tillfället och att i övrigt inget framkommit om honom som är av betydelse för utredningen.

I september 1986 hördes polisman F än en gång om sina iakttagelser på mordplatsen m.m.

I mars 1989 lämnade journalisten Börje H information om polisman F. Börje H uppgav att en person, som träffat polisman F sommaren 1985, ansett att denne uppträtt anmärkningsvärt, uttryckt ett starkt samhällshat och verkat obalanserad. Enligt Börje H var polisman F anställd hos polisman A efter mordet. Tipset synes inte ha föranlett någon utredningsåtgärd.

I juni 1990 begärde PU med förtur provskjutning av polisman F:s Smith & Wesson .357 Magnum. Drygt åtta månader senare inkom utlåtande från SKL ang vapnets provskjutning. Resultatet var negativt, dvs. inget tydde på att de upphittade kulorna utskjutits ur vapnet.

I mars 1992 inkom ett tips från en uppgiftslämnare, som hade inhämtat uppgifter om polisspåret i massmedia. Uppgiftslämnaren berättade bl.a. om en händelse före mordet som tydde på att polisman F var fientligt inställd till Olof Palme och kunde låta det komma till uttryck på ett aggressivt sätt. Uppgiftslämnaren angav andra personer som skulle kunna höras om händelsen. Uppgiftslämnaren hördes ytterligare en gång knappt ett år senare. Några andra uppföljningsåtgärder finns inte dokumenterade.

Som framgått är polisman F själv aldrig hörd om de tips där han utpekats. Däremot föreligger alltså ett antal förhör med honom i en annan del av utredningen, nämligen den som gäller förhållandena kring mordplatsen efter mordet.

I det första förhöret sades inget om trappor eller illamående etc. I det andra, en dryg vecka senare, omtalades bilflytten och hur han sprang uppför rulltrappan som då gick igång. Inget sades heller denna gång om hans illamående. I förhöret i september 1986 uppgav F att han åkte baklänges uppför rulltrapporna ”för att ge dem som tog trapporna säkring”. Han kom därvid sist upp av polismännen. 1994 hördes han i anledning av uppgifter i ett TV-program. Han berättade då om illamåendet och sade att han var en av de poliser som kom att springa uppför trapporna som leder upp till Malmskillnadsgatan. Han hade just innan druckit en burk Coca-cola och det var orsaken till att han måste kasta upp efter språngmarschen.

Ur utredningen i övrigt kan följande noteras. Polisman F anlitades som skjutinstruktör, varvid han hade efterträtt polisman A. Polisman F slutade en tid efter mordet som polis, men kom sedan tillbaka.

Enligt en av Ulf Karlsson i mars 1992 upprättad promemoria har polisöverintendenten Curt Nilsson uppgett att polisman F ”dyrkade” polisman A. Enligt samma promemoria var polisman F vapenfixerad och politiskt långt ut på högerkanten. Informationen hade Curt Nilsson lämnat vid besök hos Ulf Karlsson i november 1988. Ulf Karlsson hade omgående lämnat uppgifterna vidare till PU (se vidare nedan om ”Södermötet”, där promemorian återges).

Polisman G

Det finns ett flertal tips som gäller polisman G. De första inkom samma dag som fantombilden offentliggjordes, dvs. den 6 mars 1986. De utgick just från polisman G:s likhet med fantombilden, men innefattade också uppgifter om vapenintresse och en personlighet som skulle kunna vara förenlig med en gärningsmans. På ett av spaningsuppslagen finns en handanteckning: ”OBS! Kompis med (namnet på polisman L)”. I april 1986 lämnade en officer vid ett regemente där G tjänstgjort detaljerade uppgifter om denne. G var mycket lik fantombilden och var i övrigt en mycket sannolik gärningsman, bl.a. mot bakgrund av hans skicklighet med vapen och hans attityd.

I ett underuppslag från mars 1992 finns ett samtal med en läkare antecknat. Läkaren ringde till tipsmottagningen i mars 1992 och berättade att han den 31 oktober 1988 hade berättat för PU om en patient som hade betett sig avvikande och gjort märkliga uttalanden. Patienten var polisman G. Denne hade vid tre tillfällen under 1988 vårdats på en narkomanvårdsavdelning, där personer tas in för korttidsbehandling och avgiftning. Läkaren förde vidare uppgifter från personalen vid avdelningen. Polisman G hade varit medicinberoende. Beroendet skulle, uppgav läkaren, enligt polisman G:s egna uppgifter ha uppkommit 1985 sedan han återkommit från Främlingslegionen. Polisman G skulle ha gjort ett antal anmärkningsvärda uttalanden, som hade väckt personalens uppmärksamhet.[42]

I uppslaget finns även följande antecknat i anslutning till uppgiften att läkaren varit i kontakt med utredningen redan 1988:

[42] Han skulle bl.a. ha sagt: ”Skjuta någon på en meters avstånd är som att använda knark. Man vill göra om det”. Han hade uttryckt ett allmänt kommunisthat. Han hade sagt sig känna 33-åringen, att han förekom i dennes anteckningsbok, att han förhörts i Palmeutredningen, att han skyddades av polisbefäl, att han ständigt gick beväpnad med minst två knivar och en pistol samt att han ibland sov med sitt tjänstevapen under huvudkudden.

> Det överenskoms vid det tillfället att polis skulle besöka (läkaren) på hans arbetsplats, för att erhålla mer fullständiga uppgifter. I nära anslutning till detta samtal kom utredningen om mordet på Olof Palme att koncentreras till den tidigare misstänkte Christer P, varför något besök av polis ej blev aktuellt eller i vart fall skjutet på framtiden.

I april 1994 inkom ett nytt tips från sjukvården, denna gång från en psykolog som arbetade vid samma sjukhus som den nämnde läkaren. Uppgiftslämnaren ansåg att polisman G hade en personlighetsprofil som passade in på en gärningsmans och ställde en från den utgångspunkten relativt detaljerad ”diagnos” på G. Strax dessförinnan finns registrerat ett tips om polisman G som hänför sig till dennes likhet med fantombilden. Bilder på G bifogades. I september 1996 inkom ett tips från en polis som träffat polisman G i USA. Det grundade sig på att G var allmänt avvikande och på att uppgiftslämnaren hört talas om en polis som skulle ha varit aktuell i utredningen av mordet. Uppslaget angående polisman G avslutas av en kort promemoria där det framgår att G numera var anställd vid citypolisen, men att han sedan ett drygt år var tjänstledig för studier i USA. Promemorian är daterad i september 1996.

Utredningen angående polisman G inleddes omgående. Säkerhetspolisen höll ett ingående och till synes bryskt förhör i polisman G:s hem på eftermiddagen samma dag som de första tipsen kom in (se vidare om G:s JO-anmälan nedan). Det konstaterades att polisman G bar mustasch och helskägg. På fråga uppgav han att han sett ut så sedan en månad tillbaka. Han fick vidare redogöra för vad han gjort på morddagen och kvällen. Han uppgav att han på kvällen varit tillsammans med sin sambo hos hennes bror i en stockholmsförort för att hjälpa till med en flytt. Han hade emellertid mått dåligt och åkt hem med taxi vid 21-tiden. Han hade gått och lagt sig omkring kl 23. Ungefär 23.30 hade hans sambo ringt och frågat hur han mådde. – Polisman G medverkade till att hans sambo, som kom hem under förhöret, kunde höras vid samma tillfälle utan att de dessförinnan fått tillfälle att samråda. Sambon bekräftade bl.a. att hon ringt hem vid 23-23.30 på mordkvällen och att polisman G då svarat. – Dagen efter fotograferades polisman G av personalen från säkerhetspolisen för att dokumentera skäggväxten. – Enligt anteckning i en av förhörsledaren upprättad promemoria var polisman G:s skägg och mustasch vid förhörstillfället ”inte längre än att det kanske kunde ha odlats fram från och med morddagen”.

På spaningsuppslaget från den 6 mars 1986, enligt vilket det till spaningsledningen inkommit ett flertal uppgifter om polisman G:s likhet med fantombilden, finns en beslutsanteckning undertecknad av

Per-Göran Näss: ”Beslut 1986-06-12. Ärendet föranleder ingen vidare åtgärd ...”.

Utredningsåtgärderna mot polisman G blev föremål för JO:s prövning (JO:s beslut 1988-02-19). Anmälan ingavs genom att kriminalkommissarien John J vid ett besök hos JO i mars 1987 lämnade en redogörelse för ingripandena mot Polisman G, så som denne uppfattat dem. Det framgår att polisman G upplevt de vidtagna åtgärderna som mycket obehagliga.

Efter att ha konstaterat att de förhör som hållits med polisman G och hans sambo haft stöd i rättegångsbalken ägnade JO en hel del uppmärksamhet åt en genomsökning som ägt rum av polisman G:s klädskåp på VD 1. Enligt JO var det i någon mån osäkert om ingreppet var att betrakta som husrannsakan i regeringsformens mening eller om det ”varit ett utflöde av det civilrättsliga förhållandet mellan polismyndigheten och polisman G såsom arbetstagare/skåpinnehavare”. JO var närmast benägen att se det som en husrannsakan. Någon direkt kritik från JO:s sida utmynnade resonemanget dock inte i. Till saken hör att det förblev oklart vad den som ytterst föranstaltat om åtgärden, polisöverintendenten Hans Wranghult, åsyftat med densamma. Enligt Wranghults egen uppfattning avsåg han inte att någon husrannsakan skulle göras, utan endast att de allmänna utrymmen som polisman G disponerade skulle undersökas. JO:s beslut, som kan betraktas som något överslätande, avslutas med en bedömning som bekräftar att JO haft överseende med enskildheter, men ogillade helheten:

> Jag har --- svårt att värja mig för intrycket att man gått onödigt bryskt tillväga mot polisman G och att det i viss mån förekommit påtryckningar för att denne skulle gå med på olika åtgärder. Det förefaller således som om åtgärderna mot polisman G borde ha kunnat genomföras på ett betydligt smidigare sätt.

Vissa uppslag, som har sakligt samband med de föregående

”Löjtnant X”

Under november 1987 inkom uppgifter om ”löjtnant X”. Löjtnant X var mycket lik fantombilden. Han hade bakgrund som fallskärmsjägare och ingick i en antisabotagestyrka inom flygvapnet samt hade mycket god tillgång till vapen. Det uppgavs att X umgicks i kretsar som var politiskt extrema. Säkerhetspolisen anlitades för att biträda med utredningen. Vissa efterforskningar gjordes och säkerhetspolisen återkom i april 1988 med besked från Per-Göran Näss att det fanns ”näring” i tipset.

Förhör med uppgiftslämnaren hölls sommaren 1988. Det framgick att löjtnant X anlitades för utbildning, där han bl.a. förevisade vapen. Den grupp där löjtnant X ingick hade flera gånger utmärkt sig genom att ta sig in i hårt bevakade anläggningar m.m. Uppgiftslämnaren förknippade ett antal personer med löjtnant X, bl.a. polisman A, som enligt uppgiftslämnaren hade goda relationer till löjtnant X och en namngiven hög officer, som enligt uppgiftslämnaren var ”brun”. Löjtnant X och polisman A skulle ha sammanförts av den höge officeren.

Det gick inte att via efterforskningar fastställa var löjtnant X befunnit sig vid tiden för mordet. I november 1988 hördes han själv. Han uppgav sig ha märkt att han numera betraktades som en säkerhetsrisk. Han berättade om sin verksamhet och upplyste bl.a. om att han vid ett tillfälle samarbetat med Rikspolisstyrelsen i en övning som bestod i att lura sig in hos Överbefälhavaren. Löjtnant X och en kollega hade fått låna en polisbil och polisoveraller. För polisens del medverkade polisman A och Per K[43]. X och kollegan lånade polismännens legitimationer och tog sig sedan in i staben samt avbröt övningen i anslutning till Överbefälhavarens tjänsterum. Polisman A och Per K befann sig under operationen utanför byggnaden i ett civilt fordon. De hade samband medelst walkie-talkie. (Det framgår inte när detta företag genomfördes).

Den vapensats som löjtnant X använde vid utbildning tillhandahölls av FMV, där den tagits fram av bl.a. den i uppslaget angående polisman A förekommande Per A.

X hade aldrig innehaft någon revolver kaliber .357. Han var mycket vapenintresserad, men hade blivit av med sina licenser 1980, efter det att han dömts för att ha skjutit skarpt in genom ett butiksfönster. Enligt löjtnant X berodde beteendet på att han fått en black-out sedan han under en penicillinkur druckit sprit. Sommaren 1988 hade han erhållit en ny licens för en pistol.

Vid tiden för mordet hade han deltagit i en övning på Gotland. Den påbörjades den 24 februari 1986 och avslutades den 28 februari vid lunchtid. Från den tiden fram till ankomsten till hemmet i Västsverige har löjtnant X alibi. Det framgår av förhörsprotokoll som finns intagna i uppslaget. Hans hustru har i förhör uppgivit att X sov hemma på mordnatten.

Förutom polisman A, Per K och Per A förekommer i utredningen vid ett tillfälle en polis som synes kunna vara identisk med polisman C.

[43] Per K är identisk med den Per K som även förekommer på annat ställe i betänkandet, bl.a. i kapitel 5, *Avsnitt Y – ”Turkiet” (PKK)*.

Denne kände löjtnant X och hade arbetat i piketstyrkan vid Stockholmspolisen.

Slutligen kan nämnas att uppslaget innehåller en kort ”Sammanfattning av avsnittet ---”, daterad i januari 1991. Den lyder på följande sätt:

> Efter inkommet tips granskades personen och dennes förehavanden för aktuell tid. ÖB-Säks personal hjälpte till att få fram allt material för att kunna göra en totalbedömning av ärendet.
>
> OBS att bland det redovisade materialet finns känslig information, vad avser antisabotageskyddet.
>
> Information och utredningen i övrigt tillsammans med förhör har givit att den utpekade personen har haft ett alibi för den aktuella tiden, ävenledes saknas motiv. Man kan även konstatera att de vapentyper man förfogat över ej överensstämmer med den vapentyp som kan vara aktuell i ärendet. Detta faktum utesluter dock ej att man kan ha haft tillgång till annat vapen, men detta är ett faktum som gäller envar.
>
> Ärendet föreslås bli ad acta lagt.

”Y”

Y förekommer i ett uppslag som initierats av en journalist. Journalistens uppgifter kom in till PU i augusti 1990. Uppslaget om Y kan kopplas samman med polisspåret på det sättet att Y var god vän med polisman C och andra poliser. Y är den person som polisman C vid ett tillfälle sägs ha försökt ”fixa ut” från arresten. Y hade vidare nära band till och bodde ofta hos en läkare, som hade adress på Birger Jarlsgatan vid den plats där de påstådda iakttagelserna rörande buss 43 skall ha gjorts. Y kan även anses höra till avsnittet extrema grupperingar; han hade anknytning till BSS och Sverigedemokraterna.

I september 1990 inkom bl.a. ett tips som härrörde från en vän till Y. Uppgiftslämnaren hördes i oktober 1990 och lämnade uppgifter om Y och dennes kamrater, bl.a. polisman C. Extrema åsikter och delvis kraftigt asocialt beteende påtalades som grund för att sätta dem i samband med mordet.

Utredningen angående Y är relativt utförlig, även om den kom igång sent. Diverse slagningar gjordes omgående efter det att journalistens uppgifter kom in i augusti 1990. Förhör med Y och läkaren hölls i april 1991. Det framgick bl.a. att bägge mordkvällen befunnit sig på en gård söder om Stockholm, således inte i fastigheten på Birger Jarlsgatan. Flera år senare, hösten 1994, hölls förhör till kontroll av de uppgifter Y och läkaren hade lämnat. Det framställdes även en förfrågan till

säkerhetspolisen om ett antal personer i Y:s bekantskapskrets; svar erhölls i januari 1995.

Utredning avseende övriga polismän med anknytning till polisspåret

Under denna rubrik redovisas uppslag, som kan sägas ha viss anknytning till diskussionen om polisspåret.

Polisman H. I april 1988 inkom uppgift från en polis som arbetat vid VD 1 1980-81. Denne hade sett polisman H bära revolver i ett armhålshölster. I det uppslag där tipset redovisas finns ingen utredningsåtgärd dokumenterad. Det hänvisas till ett annat uppslag, som gäller polisman E. I det ärendet är polisman H hörd, dock endast om sin roll i samband med upptäckten av vattenläckan.

Det hänvisas vidare till ännu ett uppslag, som gäller provskjutning. Det framgår där att polisman H hade licens bl.a. för en Smith & Wesson .357 Magnum. Provskjutning av polisman H:s vapen begärdes i augusti 1993, till synes som ett led i provskjutningen av alla sådana vapen. I samband med provskjutningen hölls förhör enligt fastställt formulär angående vapnet m.m. Därav framgick att polisman H någon enstaka gång hade använt ammunition av typen Winchester .357 Metal Piercing. Patronerna, 3-4 st, hade han fått av polisman A. Han uppgav också vad han gjort på mordkvällen; han hade varit hemma med sin sambo.

I ett utlåtande från februari 1994 uttalade SKL att det inte iakttagits några överensstämmelser mellan provkulorna och mordkulorna, varvid det dock anmärktes att jämförelsen inte var meningsfull, eftersom PU vid provskjutningen inte använt rätt ammunition, dvs. sådan som förekom vid mordet. Två år efter detta besked, i mars 1996, kallades polisman H till ny provskjutning. En sådan genomfördes, nu med rätt kulor. I ett utlåtande från maj 1996 konstaterade SKL att inga överensstämmelser kunde iakttas.

Polisman I är identisk med det på annat ställe förekommande polisbefäl som beordrade ut poliser till polisman E:s vattenläckande lägenhet. Det var också polisman I som höll tal på ”polisfesten” den 1 mars 1986, där det – på tämligen lösa grunder – gjorts gällande att det förekommit en skål för mordet (se nedan, *Polisfesten den 1 mars 1986*). Det finns också ett sent inkommet spaningsuppslag angående polisman I; i mars 1992 inkom ett tips till åklagaren Anders Helin. Det förmedlades av en annan åklagare, Ulf Engberg, som hade kontaktats av en Georg A angående polisman I. – Georg A hördes i samma veva. Ett tiotal dagar

före mordet hade han iakttagit polisman I utanför sin bostad. Polisman I hade uppträtt störande. Georg A hade tilltalat honom varvid I ropat ”fanskapet klarade sig i kväll, men nästa gång tar vi honom”, ”det är Palme vi är ute efter” och ”den där jävla sossen har förstört hela samhället”. Vid tillfället var polisman I enligt Georg A påverkad. Georg A tog med polisman I in till sig för att lugna ner denne. I stannade någon timma eller två. Han fortsatte säga saker som att Hitler var ett fenomen, antydde att han bar revolver och uttalade hotelser mot en kvinna som bodde under Georg A. Polisman I brukade besöka kvinnan i fråga av och till. – Förhörsledaren har gjort en anteckning angående förhöret, av vilken framgår att Georg A hade druckit alkohol före förhöret och att det varit ”svårt att hålla den röda tråden”. Förhörsledaren bedömde dock att Georg A uppfattat händelserna så som de återgetts i förhöret. – I maj 1992 hölls förhör med polisman I. Han tillbakavisade uppgifterna att han skulle ha uppträtt som påståtts. Däremot medgav han att han någon gång vid den aktuella tiden efter en fest begett sig till området i fråga för att söka upp sin ”särbo”. Han var spritpåverkad och hade inte klart för sig vad klockan var. Han hade sökt kontakt med kvinnan genom att kasta sten på hennes fönster. Han ville minnas att de bägge bjudits in till Georg A. Det var inte uteslutet att det där förekommit något ”politiskt käbbel”. De angivna uttalandena finner han helt orimliga; han brukade inte uttrycka sig på det sättet, inte heller i berusat tillstånd. Han hade inget vapenintresse och hade inte haft annan kontakt med vapen än via militärtjänsten och sitt tjänstevapen. I fick vissa frågor om vad han gjorde på mordkvällen och svarade att han sannolikt var hemma i bostaden; nyheten om mordet hade han fått av kollegan polisman B, som hade ringt, förmodligen på morgonen den 1 mars. – Några ytterligare utredningsåtgärder, förutom slagning, har ej vidtagits.

Polisman J dömdes strax före mordet till fängelse för brott i tjänsten. Han fick därefter sluta som polis. Det besked han kort före mordet erhöll från Högsta domstolen och som innebar att domen stod fast, kom att sättas i samband med mordet.

Den 7 mars 1986 kom ett tips från en tv-reporter. Denne hade i sin tur fått tips från en polis, som ville vara anonym, att en annan polis begått mordet. Polismannen kunde inte identifieras med ledning av uppgifterna. Per-Göran Näss lade ärendet ad acta i juni 1986 ”då inga ytterligare uppgifter inkommit”. I efterhand står det klart att det var polisman J som åsyftades, men det gick alltså inte att få fram vid denna tid. – Samma dag som detta tips kom in anmälde en anonym polisman att han misstänkte att mordet kunde ha begåtts av polisman J, som arbetade vid vaktdistrikt 3 i Stockholm. Polisman J skulle morddagen

eller dagen innan ha fått en dom på fyra månaders fängelse fastslagen. I väntan på domen skulle polisman J vidare ha uttalat ”något stort kommer att hända ...” – Den 9 mars 1986 kom ett anonymt tips om att två polismän åhörts säga att polisman J var mördaren. Den 24 mars 1986 inkom ännu ett anonymt tips angående en polisman som morddagen eller dagen innan fått avslag på sin ansökan om prövningstillstånd i ett mål där han dömts för brott. Polismannen namngavs inte, men tipset torde mycket väl kunna avse polisman J. – I september 1986 hördes polisman J. Han uppgav att han varit hemma på mordkvällen. I omedelbar anslutning till förhöret hördes Christoffer M, som uppgav att polisman J varit hemma på mordkvällen och natten. Christoffer M hade visserligen gått och lagt sig vid 8-9-tiden, men hade väckts på natten av J, som fått reda på nyheten om mordet. Utredningen utvisade att polisman J 1985 dömdes till fyra månaders fängelse för olaga frihetsberövande, falsk tillvitelse och myndighetsmissbruk. Han var långtidssjukskriven från den 16 januari 1986 till den 19 mars 1986 och slutade därefter formellt som polis. Han var alltså inte i tjänst morddagen. Polisman J förekom inte i vapenregistret. I september 1986 skrev Per-Göran Näss av ärendet med motiveringen ”Föranleder ej vidare åtgärd då verkställd utredning visat att polisman J ej kan ha haft med gärningen att skaffa.” – Mer än fem år senare, i januari 1992, hölls förhör med Nils Ö. Polisman J hade då han hördes uppgivit att Nils Ö hade ringt honom på mordnatten och meddelat nyheten. Nils Ö mindes vid förhöret att de hade talats vid och att det var före kl 3 på natten; han kom inte ihåg om det var han som ringde J eller tvärtom. – Ytterligare ett år senare, i februari 1993, besökte den inledningsvis nämnde tv-reportern PU och Hans Ölvebro för en intervju. I samband härmed diskuterades den ovan nämnda uppgift som tv-reportern tidigare lämnat. Han kunde numera upplysa att den person tipset gällt var polisman J. Sagesmannen ville dock fortfarande vara anonym.

Polisman K hade en chefsbefattning inom polisen. Knappt ett och ett halvt år efter mordet, i juli 1987, inkom ett anonymt tips, med signaturen ”PHT 652”, till Riksåklagaren. Det gällande polisman K, med bl.a. en uppgift om att denne hade haft mycket pengar senaste året. Kort därefter kom ett nytt anonymt tips (samma signatur som ovan) som utpekade polisman K som mördaren. Några månader därefter, i november 1987, daterade Per-Göran Näss en tjänsteanteckning:

> Ärendet föredraget för åklagare varvid på mitt förslag beslutats att inga åtgärder för närvarande skall vidtagas, då uppgifterna om polisman K ej innehåller någon substans. Ytterligare kontakter avvaktas.

Ungefär ett år efter det första tipset, i juni 1988, kom ett anonymt brev (samma signatur som tidigare) om polisman K, med bl.a. följande uppgifter om denne: han ”snokade” i regeringskansliet före mordet och berättade att han höll på med en deckare om hur statsministern mördas. Tidigare skulle han ha klagat över dålig ekonomi, men numera hade han råd med vad som helst.

Drygt två och ett halvt år efter detta, i januari 1991, hölls ett förhör med polisman K. Han hade själv begärt att få bli hörd, sedan han fått kännedom om att hans namn förekom i utredningen. Polisman K uppgav att han var politisk ointresserad och hade uppfattat Olof Palme ungefär som han uppfattade alla andra politiker. Han redogjorde för sina ekonomiska förhållanden, varvid framgick att han vid tiden kring mordet upptagit en del lån, anskaffat en del i en fastighet samt öppnat en affär tillsammans med sin hustru (hustrun hade sedan insjuknat och planerna hade gått om intet). Han hade arbetat med försvarets beredskapsplanering kring bl.a. regeringskansliet. Det gällde dock inte personskyddet, som sköttes av säkerhetspolisen. I det sammanhanget hade han fått skissera ett scenario, som bl.a. innefattade att statsministern mördades. Innan denna uppgift var slutförd inträffade mordet. Uppdraget kom därefter att upplevas som olustigt och materialet förstördes. Ytterst få kände till dessa förhållanden. Det var tänkbart att han någon gång hade yttrat sig på ett sådant sätt att det kunde missförstås som att han höll på med en deckare, det skulle dock i så fall ha varit efter mordet. Polisman K underströk att han inte haft någon insikt om statsministerns personskydd.

Polisman L tjänstgjorde vid tiden för mordet på fordonsroteln vid Stockholms polisdistrikt, men var sedan 7 januari 1986 sjukskriven. Veckan efter mordet lämnade kollegor till polisman L tips om denne. Ett antal omständigheter av intresse kom fram.

Polisman L stämde ganska bra in på det signalement som fanns. Han uppgavs vara lik fantombilden, innehade en revolver av ett slag som skulle kunna vara aktuellt som mordvapen och han uppgavs frekventera restaurang Karelia, som är belägen i kvarteren kring mordplatsen. Dessutom framkom att han i ett tidigare tjänsterum haft artiklar rörande politiska våldsbrott m.m. uppsatta på väggen. – Beträffande revolvern kom det fram att denna beslagtagits den 6 januari 1986 under anmärkningsvärda omständigheter. En bil hade påträffats den natten stående på tvären framför ett övergångsställe på Regeringsgatan 66. Bilen var i oordning, med ett fönster trasigt, dörrarna olåsta, tändkablarna löst hängande under instrumentbrädan etc. Bilen, som inte var stöldanmäld, visade sig tillhöra polisman L. Denne uppgav sedermera att det var han som hade disponerat bilen vid tillfället. I baksätet påträffades en

portfölj, som innehöll diverse papper, en kikare och en med fem patroner laddad revolver av märket Smith & Wesson .38 special.

Polisman L hade efter mordet företagit en uppmärksammad bilresa söderut tillsammans med en Lars L. De hade färdats i en svart Mercedes med ”sotade” rutor och dragit till sig uppmärksamhet. De hade vid flera tillfällen kontrollerats av polis, varvid de lämnat motstridiga besked om sina förehavanden och planer. – Lars L hade dessutom för egen del lämnat uppgifter om iakttagelser han gjort före mordet (han skulle sedermera också ange polisman L för mordet). Sammantaget var omständigheterna så anmärkningsvärda att polisman L och Lars L greps när de den 7 mars 1986 på sin resa anlöpte Malmö med färja efter ett besök i Köpenhamn. Polisman L hördes omgående och fick även delta i en konfrontation. Han släpptes därefter. Samtidigt med förhöret genomfördes efter beslut av chefsåklagaren K.G. Svensson husrannsakan i polisman L:s bostad. Polisman L uppgav vid förhöret att han då mordet begicks besökt ett nöjesställe i Norrtälje tillsammans med ett antal angivna personer. Uppgifterna kontrollerades och visade sig ge stöd för polisman L:s uppgifter. Inget annat som kunde ge grund för misstankar mot honom framkom.

I april 1986 beslutade Per-Göran Näss att det inte skulle vidtas några ytterligare utredningsåtgärder mot polisman L. Polisman L:s vapen provsköts dock drygt ett år senare. Enligt besked från SKL talade inget för att mordplatskulorna utskjutits ur revolvern i fråga. – Uppgifter angående polisman L fortsatte att flyta in från Lars L. Redan den tidigare utredningen hade emellertid, som det heter i Per-Göran Näss utredningsunderlag, visat ”att Lars L saknar trovärdighet”.

Utredningsåtgärderna avseende polisman L blev föremål för JO:s prövning (JO:s beslut 1986-10-22). I en anmälan till JO i mars 1986 riktade polisman L kritik mot säkerhetspolisen för dess ingripande mot honom. Per-Göran Näss kommenterade klagomålen utförligt. Han skrev bl.a.

> Polisman L har uttryckt farhågor att han kan få svårt att gå tillbaks till tjänsten som polis. Skulle dessa farhågor till någon del besannas torde emellertid orsaken därtill icke stå att finna i annat än polisman L:s egna förhållanden och icke bero på säkerhetsavdelningens handläggning av detta ärende.

JO bedömde dels gripandet och förhöret den 7 mars 1986, dels den samtidigt företagna husrannsakan i polisman L:s bostad. JO godtog genomgående de överväganden säkerhetspolisen gjort och fann inte att förhör, hämtning eller husrannsakan genomförts på något otillbörligt sätt.

Polisman L, som inte synes ha återkommit i polistjänst, begick självmord i vittnens åsyn i oktober 1993.

Exempel på polisärenden helt utanför polisspåret

Som framgått ovan finns det en stor mängd polisärenden, de flesta har inget med det i den allmänna diskussionen uppmärksammade polisspåret att göra. Som illustration till hur dessa utredningsuppslag kan se ut och vilka åtgärder de föranlett redovisas och diskuteras här fem slumpvis utvalda uppslag. Syftet är inte primärt att ifrågasätta de åtgärder som vidtagits, utan att visa att det ibland synes kunna vara svårt att avväga utredningen på ett rimligt sätt. Varje ärende ger också en blixtbelysning av de omfattande arbetsinsatser som gjorts och bidrar därför till en beskrivning av brottsutredningen som helhet.

Ärende 1

Det finns polisärenden där ingångstipsen är tunna men där en utredning likväl initierats.

Ett sådant exempel är följande uppslag. Ingångstipset från den 16 mars 1986, som är anonymt, utpekar en namngiven polis. Polismannen var enligt tipset extremist och palmefientlig. Tipsmottagaren bedömde att uppgiftslämnaren var seriös och att polismannen borde kontrolleras. Säkerhetspolisen begärde i juni 1986 hos det polisdistrikt, där polismannen tjänstgjorde, att ”hans förehavanden undersöks på ett diskret sätt”. Och vidare: ”Enär det åligger säkerhetsavdelningen att undersöka detta spaningsuppslag önskar vi erhålla en bedömning av (polismannens) person samt hans eventuella extrema åsikter.” Säkerhetspolisen efterfrågade även vapeninnehav samt tjänstgöringstider mellan den 27 februari och 1 mars 1986.

Ett svar från polisdistriktet finns intaget i uppslaget. Det framgår att polismannen tjänstgjorde 21.30-24.00 den 28 februari och att han innehade jaktvapen. I svarsbrevet tillades ”Ev ytterligare uppgifter redovisas senare”.

På en kopia av ingångstipset finns följande antecknat:

> Beslut 1986-08-13
> Föranleder ej vidare åtgärd då verkställd utredning visat att (polismannen) genom sin tjänstgöring är utesluten som gärningsman och i övrigt inget framkommit som kan knyta honom till dådet.
> Per-Göran Näss

Vad som framgår är att polismannen kontrollerats, att det framkommit att han tjänstgjorde då mordet begicks, att han hade licens för vissa jaktvapen samt att säkerhetspolisen tydligen bedömt att han inte haft med gärningen att göra. Uppgifterna i själva ingångstipset, att polismannen var extremist, har föranlett en fråga till den lokala polismyndigheten, men det framgår inte om den besvarats. En möjlighet är att svaret förmedlats muntligt men att det inte – av hänsyn till polismannen och kanske till att utredningsåtgärden som sådan bedömts som tvivelaktig – dokumenterats.

Ärende 2

Det finns polisärenden som är mycket grundligt utredda utan att det av uppgifterna i uppslaget framgår varför.

Ett sådant exempel utgick från uppgifter från en tulltjänsteman i norra Sverige. Han anmälde den 11 mars 1986 till säkerhetspolisen, att en namngiven polisman den 2 mars 1986 anlänt till sitt hem ”i en liten blå bil, troligen Passat eller Taunus”. Polismannen hade uppträtt konstigt och företedde likheter med fantombilden. Polismannen arbetade vid tillfället i Stockholm.

Företagen utredning visade att polismannen inte var lik fantombilden och – som det får förstås – att den bil han hade färdats i inte kunde vara den i utredningen vid det tillfället aktuella ”blå Passaten”. Per-Göran Näss lade ärendet ad acta enligt ett beslut i april 1986, med motiveringen: ”Då (polismannen) vare sig har ett fordon av aktuellt märke och nummerkombination och det ej heller i övrigt finnes skäl att fortsätta utredningen avskrives ärendet då misstanke om brott ej föreligger.”

I oktober 1986 togs ärendet upp igen. Det gjordes en slagning på polismannen och tjänstgöringslistor infordrades.

Två och ett halvt år efter det att tipset lämnats, i oktober 1988, hördes polismannen ingående av personal från PU på sin vistelseadress i en norrländsk stad. Han arbetade då som garagebiträde hos polisen i staden. Han tillfrågades om sina tjänstgöringsförhållanden på morddagen (han slutade arbetet ca kl 17, for hem och var hemma under kvällen samt for på morgonen på en planerad semester till hemmet i norra Sverige). Han fick redogöra för resan hem, var han gjort pauser etc. Dagen därefter hördes han ånyo ingående och kompletteringsvis. Han hade bl.a. uppgivit att han vid tiotiden läst på en kvällstidningslöpsedel i Uppsalatrakten att Olof Palme mördats. Han konfronterades nu med upplysningen att kvällstidningarna inte utkommit förrän vid 11-tiden och att han således inte kunde ha sett någon löpsedel vid

angiven tidpunkt. Polismannen svarade till detta bl.a. att han kanske hade passerat Uppsala något senare än vad han först uppgivit. Han ställdes inför ett flertal frågor av samma misstrogna innebörd. Dagen därefter hördes hans mor. Hon fick besvara frågor om när sonen kom hem, om dennes intresse för politik m.m. Samma dag hölls förhör med polismannens läkare på en vårdcentral. Därefter synes utredningsuppslaget ha övergivits.

Det är uppenbart att polismannen utsatts för rätt pressande åtgärder. Läsaren av uppslaget får ingen vägledning om skälet till dessa. I förhören från 1988 antyds att utredarna anser sig ha skäl att ifrågasätta en del uppgifter som polismannen hade lämnat. Ingångstipset är emellertid efter den redan 1986 företagna kontrollen helt innehållslöst; det enda det säger är att polismannen for på semester till hemmet den 1 mars 1986. Utöver detta framskymtar att han kanske är en något särpräglad person, som uppenbarligen inte trivts i Stockholm. – Som det ser ut i handlingarna är frågan här inte om uppslaget utretts tillräckligt, utan om det 1988 funnits fog för att överhuvudtaget företa några åtgärder.[44]

Ärende 3

Ett annat polisärende där åtgärder vidtagits på ett sent stadium utan att de framstår som självklart befogade gäller en polisman, som hade ådragit sig uppmärksamhet från kollegor på grund av beteenden som synes ha varit excentriska snarare än extrema.

Första tipset inkom i veckan efter mordet, den 6 mars 1986. Det angavs att polismannen var vapenintresserad, innehade en revolver kaliber .357 Magnum och att den ammunition han brukade använda var av just den typ som Olof Palme mördats med. Vidare var han lik fantombilden och politiskt ”blå”, dock utan att vara känd för några extrema åsikter. Tipsaren, en kriminalinspektör, hördes av säkerhetspolisen den 22 april 1986. Han uppgav då att det var uppgifterna om vapen och ammunition som fått honom att tänka på polismannen. Förhörsledaren, som hade tjänstgjort med den utpekade, upprättade en promemoria, där han angav att det föreföll honom osannolikt att kollegan skulle haft något med mordet att göra och att den utpekade polismannen hade mellanblont helskägg. Vapenkontroll visade att

[44] I samband med att vårt utredningsmaterial tillställdes PU för synpunkter har en av de utredningsmän som var engagerade i detta uppslag uppgivit att skildringen inte är rättvisande. Polismannen hade lämnat oriktiga uppgifter och hans berättelse gav anledning till frågor. Vi har ingen anledning att ifrågasätta detta. Men faktum kvarstår, att ingångsuppgifterna är mycket lösliga.

polismannen hade licens för fem pistoler och två revolvrar, dock ingen kaliber .357. Polismannen var enligt en utredningsanteckning inte känd hos säkerhetspolisen. Per-Göran Näss lade ärendet ad acta enligt ett beslut i juni 1986: ”Verkställd utredning visar att (polismannen) ej innehar vapen av aktuell typ och att i övrigt inte framkommit någon omständighet om honom som är av betydelse i målet.”

Ungefär två år efter mordet inkom ett nytt tips om polismannen. Även detta härrörde uppenbart från en kollega, även om avsändaren var anonym. Uppgifterna var i princip de samma som de tidigare utredda. Per-Göran Näss beslöt på den grunden att inte vidta någon ytterligare åtgärd i ärendet.

Nästa handling i uppslaget är ett förhörsprotokoll från förhör med polismannen, hållet tio år efter mordet, i april 1996. Det framgår inte vad som påkallat åtgärden. En nyhet framkommer dock: polismannen innehade en revolver av kaliber .357. Den var av märket Dan Wesson och direktimporterad från USA. (Vid den tidigare vapenkontrollen vid tillståndsregistret hade angivits en Dan Wesson .38 special, importerad från USA.) Polismannen fick nu frågor om ammunition, vad han gjorde mordkvällen (troligen hemma med sambon) samt om hur länge han burit helskägg (femton år). Ungefär fem månader senare, i augusti 1996, hördes polismannens sambo. Hon uppgav att de varit hemma i villan på mordkvällen och att de varit uppe sent; hon mindes att de ännu varit vakna då de tillsammans hörde nyheten på radio. Hon var säker på att polismannen inte varit i Stockholms city mordkvällen.

Förhören från 1996 ter sig långsökta. Det är svårt att se vad som framkallat dem, möjligen var det vapenuppgiften (Dan Wesson är dock enligt vad som uppges från PU inte aktuell som vapentyp). Ingångstipset ger inte mycket att gå på. Polismannen har gemensamt med många av de poliser som utretts att han betraktats som ”udda”, även om det i hans fall alltså verkar ha rört sig om excentricitet och inte extremism (i tipset från -88 framhålls t.ex. att polismannen hade ”svårt för att åka annat än Valiant i tjänsten”).

Ärende 4

Drygt ett år efter mordet, i april 1987, inkom ett brev som vidarebefordrades till säkerhetspolisen. Det innefattar ett mycket tunt ingångstips, som utretts med kraftig fördröjning. Tipset löd:

> Ang. Palme-mordet. En person från Göteborg som heter (polismannens namn) var i Sthlm dessa dagar under motiveringen han skulle på poliskurs. Han är EAP-are.

Ytterligare nästan ett och ett halvt år senare, i september 1988, upprättades ett spaningsuppslag över tipset. Polismannen, född 1934, bosatt och tjänstgörande i Göteborg, identifierades, viss efterforskning rörande hans person synes också ha gjorts. Det antecknades vidare i uppslaget att säkerhetspolisen inte haft några upplysningar som knyter samman polismannen med EAP. I oktober 1988 gjordes en slagning, inget anmärkningsvärt framkom.

Ännu ett år senare inhämtades uppgifter om polismannen från en polischef i Göteborg. Det framkom att polismannen hade genomgått vidareutbildning i Stockholm vid tiden för mordet. Vissa karaktärsupplysningar lämnades också.

I februari 1990, dvs. nästan tre år efter det att tipset inkom, hölls förhör med polismannen. Han fick lämna upplysningar om var han befann sig vid tiden för mordet (han kunde inte presentera något alibi) och, efter att ha konfronterats med uppgiften om samröre med EAP, om sin politiska hemvist. I det hänseendet uppgav han att han en gång för länge sedan gått med i Högerpartiet och att detta hängt kvar, utan att han för den skull var någon hängiven anhängare till Moderata samlingspartiet.

Inledningsvis har tipset uppenbarligen bedömts som värdelöst, en bedömning som knappast kunnat föranleda kritik om den fått kvarstå. PU:s inventering – ”processande” – av materialet synes sedan ha lett till utredning. Å ena sidan kan utredningen inte klandras för att den strävat efter att vända varje sten i sökandet efter en lösning. Å andra sidan ter sig åtgärderna som i detta fall pliktskyldiga och senfärdiga.[45] Samtidigt måste man ha förståelse för att uppslagen är närmast oräkneliga till antalet och att det tagit tid för utredningen att nå fram till uppslag som med fog prioriterats lågt. I bedömningen måste emellertid också vägas in hur den som varit föremål för utredningsåtgärderna uppfattat och upplevt dem. Integritets- och rättssäkerhetsaspekter får inte glömmas bort.

Ärende 5

Ett exempel på ett polisärende som enbart utgår från likhet med fantombilden utgör följande uppslag.

En namngiven polisman utpekades i ett tips från slutet av mars 1986 av en person, som ansåg att polismannen var lik fantombilden. Det

[45] I samband med att PU granskat vårt utredningsmaterial har apropå detta uppslag påpekats att fördröjningen under den tid PU var sysselsatt med utredningen mot Christer P får anses naturlig, eftersom personalen då var mycket hårt arbetsbelastad.

angavs även att polismannen skulle vara en ”enstöring”. Det sistnämnda tillbakavisades dock av utredningsmannen hos säkerhetspolisen, som kände till den utpekade sedan tidigare, och i egenskap av förhörsledare vid förhör i juni 1986 konstaterade att kollegan var sig lik.

Emellertid kunde den utpekade inte prestera något alibi, varför en omfattande utredning företogs till kontroll av uppgifter han lämnat om att han morddagen vid 16-tiden rest norröver i egen bil, där han morgonen efter hjälpt en åkare med tidningsutkörning.

Med tanke på fantombildens utredningsvärde har polismannen utsatts för en onödig och antagligen påfrestande undersökning, dessutom synes utredningsresurser ha förspillts. Bortsett från att utredningen i detta fall skedde såväl i närmare anslutning till brottet som till tipsets inkomst föranleder ärendet reflektioner liknande dem som redovisades i föregående ärende.

Ärende 6

Det finns uppslag bland polisärendena som inte kan bedömas vid en granskning.

Ett uppslag i avsnitt H upptar en uppenbarligen feldaterad (”1983-03-06”) promemoria, som enligt handskrivna anteckningar på densamma synes härröra från säkerhetspolisen. Promemorian behandlar ett spaningstips angående ett tvillingpar, av vilka en var polis. Bröderna hade bildat ett eget politiskt parti. I promemorian har en uppgiftslämnare ifrågasatt om bröderna kan sättas i samband med en polisbil som skall ha iakttagits i närheten av mordplatsen på mordkvällen.

En handskriven anteckning anger att ärendet enligt diariet är redovisat vid okänd tidpunkt och att det handlagts av Per-Göran Näss. I september 1994 har det gjorts en slagning på polismannen (inget anmärkningsvärt framkom).

Det är vad som finns i ärendet, som alltså inte kan bedömas. Andra exempel av samma slag finns redovisade nedan (*Vissa iakttagelser av polisbilar under mordkvällen*). Bedömningen i fall av detta slag måste vägas mot vad som uttalats om de just redovisade fallen, som synes överutredda. Det går inte att påstå att ett uppslag som detta är underutrett, det är det sannolikt inte. Däremot är det ett exempel på slarvig dokumentation. Därvid får tas i beaktande att det i ett utredningsmaterial av sådan omfattning som PU-materialet är oundvikligt att vissa delar framstår som ”ostädade”. I ett uppslag som det förevarande finns inget som tyder på att något av innehållsligt värde gått förlorat genom den bristfälliga dokumentationen.

4.3.3 Uppslag som berör polisen i allmänhet

Fördröjning i sambandscentralen m.m.

Allmänt

En misstanke som framförts i olika sammanhang är att polisens handläggning av larmet om mordet medvetet fördröjdes, med följd att polisen kom sent till brottsplatsen och att gärningsmannen därmed fick ett försprång. Till den diskussionen hör även misstankar om att en polisbil – den s.k. kommissariebilen – dök upp i mordplatsens närhet för tidigt för att den skulle ha kunnat kallats dit genom larmet.

Dessa misstankar har det gemensamt att de riktas mot flera tjänstgörande polismän samtidigt, polismän som i en större eller mindre grupp skulle ha agerat gemensamt och i samråd. Något utpekande av en eller flera av dessa polismän som direkt inblandade i själva gärningen synes det däremot inte vara fråga om. Polisernas roll skall i stället ha bestått i att försvåra möjligheten att upptäcka och gripa gärningsmannen eller att på annat sätt skyla över brottet. I den meningen gäller misstankarna mot polisen alltså snarare bristande vilja att utföra tjänsteåligganden än delaktighet i mordet. I vart fall synes de för brottsutredningen ansvariga ha uppfattat saken så, eftersom det inte inom mordutredningen vidtagits några utredningsåtgärder med direkt sikte på de framförda misstankarna.

Det finns ingen utredning av huruvida det skett en fördröjning i sambandscentralen etc. Den polisman som tog emot larmet är t.ex. inte hörd i mordutredningen. I andra delar finns relevant information inhämtad, men då i annat syfte och registrerad i allmänna avsnitt. Utan att föregripa senare bedömningar kan det därmed konstateras att man i brottsutredningen varit obenägen – eller inte ansett sig ha haft skäl – att befatta sig med denna del av polisspåret.

Det finns således inga till de framförda misstankarna avgränsade utredningsuppslag att redovisa i dessa delar, samtidigt som det aktuella händelseförloppet på sina ställen belyses i utredningsmaterialet. Exempelvis kan diskussionen kring den nyss nämnda kommissariebilen i viss mån utredas med hjälp av vad kommissarien i allmänt utredningssyfte tillfrågats om. Det är vidare så, att en del utredningsåtgärder, vilka rubricerats som allmänna åtgärder, i praktiken föranletts av de uppgifter kring polisspåret som förekommit i massmedia under årens lopp. I den meningen har det gjorts vissa utredningsansatser. Dessutom innehåller Juristkommissionens efterlämnade arbetsmaterial ett stort antal mycket grundliga förhör angående bl.a. polisens agerande kring och efter mordet. Juristkommissionen har t.ex. haft ett samtal med den operatör som tog emot larmet, ett samtal som finns dokumenterat. Slutligen har

det funnits möjlighet för kommissionen att ställa frågor till aktuella befattningshavare inom polisen (när detta bedömts meningsfullt i beaktande bl.a. av den tid som förflutit sedan händelsen).

Det är alltså möjligt att redovisa viss utredning kring de aktuella frågorna. Men det är likväl viktigt att ha klart för sig att man från mordutredningens sida aldrig föresatt sig att fullt utreda dessa omständigheter.

Fördröjning av larmanropet

Vår framställning i denna del bygger vidare på det som redovisats i kapitel 2, under rubriken *Tidpunkter för mordet, polisens larmanrop och polisens ankomst till brottsplatsen*.

Den tillgängliga utredningen angående förhållandena vid sambandscentralen under minuterna efter det att larmet från växeltelefonisten vid Järfälla taxi kom in består av Juristkommissionens samtal med operatören Ulf H och minnesanteckningar från de samtal den tidigare Palmekommissionens ordförande och sekretariat hade med operatörerna Ulf H och Jan H.[46] Information om vad som skett vid sambandscentralen framkommer vidare indirekt i uppgifter som lämnats av de poliser som svarat på eller annars hört larmet över radion.

Juristkommissionen höll den 3 september 1986 vad som i kommissionens anteckningar rubricerats som en intervju med Ulf H. Av anteckningarna framgår följande. Han tog emot ett telefonsamtal från Järfälla taxis växel. Växeltelefonisten sade att någon var skjuten i korsningen Tunnelgatan-Sveavägen. Ulf H försökte få fram fler uppgifter om händelsen men växeltelefonisten visste inte så mycket. Han sade till henne att anropa taxin och be chauffören möta polisen. Därefter registrerade han ett ingripandemeddelande, IM. Detta skedde enligt datorn kl 23.23. Han gick ut med ett områdesanrop ”i område ett”. En piket svarade från Norra Bantorget. Den fick uppdraget. En annan piket, som också låg nära brottsplatsen, fick även den uppdrag att bege sig dit. Han larmade inte ambulans, eftersom han först ville ha bekräftat att skottlossning verkligen ägt rum; hans tanke var att den patrull som kom först till platsen vid behov kunde larma ambulans. Strax efter att piketbussarna fått uppdraget, Ulf H uppskattade det till högst tre minuter senare, kom ett s.k. ilanrop från en av dem. Det togs emot av en annan operatör vid sambandscentralen, Anders T. Det framgår inte

[46] PK-minnesanteckningar nr 31 och 33. Därutöver har Juristkommissionen hållit ett stort antal utfrågningar/samtal med övrig personal som tjänstgjorde i sambandscentralen mordkvällen. Det som där framkommer belyser dock inte de allra första minuterna efter mordet.

av samtalsanteckningarna vad detta samtal gällde. Ulf H tog emot ett samtal från kommissarie Christian Dahlsgaard, som undrade om han borde åka till platsen. Det skedde ungefär samtidigt som ilanropet kom in. – Ulf H uppgav att han hade tjänstgjort tillfälligt vid sambandscentralen i ett par år. (På annan plats framgår att han normalt tjänstgjorde i C-turens piket; det var den piket som befann sig vid Brunkebergstorg och svarade på larmet samt anlände som andra polisbil till mordplatsen.)

Av minnesanteckningar från de samtal den tidigare Palmekommissionens ordförande och sekretariat hade med Ulf H den 20 mars 1996, dvs. tio år efter händelsen, framgår utöver det som framkommit ovan följande. Det fanns två sätt för en operatör att ta emot ett larm. Antingen gjorde man en handanteckning och gick ut med larm direkt, för att därefter registrera händelsen och åtgärden i datorn. Eller också började man med att registrera händelsen i datorn, för att därefter gå ut med larmet och sedan registrera åtgärden i datorn. Han hanterade larmet om skottlossning från Järfälla taxi på det senare sättet, dvs. han ”knappade in” uppgifterna på datorn först, och gick sedan ut över radion med ett larmanrop. Sedan han fått svar från först Norrmalmspiketen (vid Norra Bantorget) sedan Södermalmspiketen (vid Brunkebergstorg) registrerade han i datorn att dessa beordrats till platsen.

Beträffande den information han fick från Järfälla taxi uppgav han att växeltelefonisten hade givit ett stressat intryck och att han känt viss osäkerhet om de uppgifter hon lämnade. I anteckningarna upptas också kommentarer från Ulf H till de uppgifter operatören Jan H lämnat, se vidare nedan i anslutning till redogörelsen för vad Jan H uppgivit.

Av minnesanteckningar från de samtal den tidigare Palmekommissionens ordförande och sekretariat vid samma tid hade med Jan H framgår följande. Han hade arbetat åtta-nio månader på sambandscentralen när mordet inträffade. Mordkvällen var en fredag efter lön och det var ganska stökigt. Han fick en förfrågan från Larmcentralen, LAC, om någon som skulle vara skjuten i hörnet Sveavägen-Tunnelgatan. Han tittade på sin s.k. statusskärm, där de fem senaste ingripandemeddelandena syns, men den händelse LAC frågade om fanns inte med där.[47] Han ropade då ut en fråga till sina kollegor i sambandscentralen men fick inget svar. Han bad att få återkomma till LAC. När samtalet avslutats tittade han igen på statusskärmen och såg

[47] Operatörerna hade flera skärmar vid sina bord. En där de själva registrerade in det de gjorde och en annan där de kunde avläsa övrig aktivitet. Det var den senare som kallades statusskärm. Den visade alltså händelser som var aktuella och hade till syfte att underlätta synkroniseringen av arbetet och förhindra dubbelarbete.

då ett ”IM” om en misshandel Sveavägen-Tunnelgatan. Han ringde upp LAC och bekräftade att sambandscentralen fått in händelsen; han talade vid detta tillfälle med en annan person på LAC än den som hade ringt upp.

Jan H hade inte hört kollegan Ulf H:s anrop eller patrullernas svar, vilket inte var så konstigt med tanke på hur de var placerade i förhållande till varandra. Däremot borde han ha sett Ulf H:s ”IM” om det hade varit infört. Hans förklaring till att han inte gjort det var att Ulf H måste ha tagit emot larmet och gått ut med larmanropet innan denne registrerat uppgifterna i datorn; det var först när man avslutade registreringen genom att trycka på ”sänd” som uppgifterna lagrades och kom upp på statusskärmarna.

Ulf H har enligt minnesanteckningarna från samtalet med honom kommenterat detta på följande sätt. Han kunde tänka sig två förklaringar. Den ena var att Jan H helt enkelt sett fel och missat att händelsen fanns på skärmen. I det sammanhanget påminde sig Ulf H att han först inte kodade händelsen som misshandel utan som ”kontroll person/fordon”. Adressuppgiften fanns dock med och det var därför enligt Ulf H mindre sannolikt att Jan H inte skulle ha sett den. Den andra förklaring han kunde tänka sig hängde samman med den tröghet som fanns i datorsystemet. Ett inregistrerat IM kom omedelbart upp på operatörens egen skärm, men det kunde dröja, ibland upp till ett par minuter, innan det kom upp på statusskärmarna. Detta var en av orsakerna till de dubbelföringar som regelmässigt inträffade i arbetet på sambandscentralen. Med dubbelföringar avsågs att en operatör registrerade in ett larm, varefter en annan operatör fick uppgift om samma händelse från annat håll och också registrerade in händelsen, eftersom det första ingripandemeddelandet inte hade hunnit komma upp på statusskärmen. Det var enligt Ulf H allmänt känt att detta inträffade.

Befälen i de bägge piketpatrullerna intervjuades av Juristkommissionen, Christer P (Norrmalmspiketen) den 24 juli 1986 och Kjell Ö (Södermalmspiketen) den 27 augusti 1986. Christer P bekräftade att hans patrull svarade på larmet. De var vid det tillfället i färd med att tanka på en bensinmack vid Norra Bantorget. De for till mordplatsen med blåljus påslaget. En annan piket och en befälsbil fanns på platsen, liksom ambulans – av samtalsanteckningarna framgår inte om det var en eller två ambulanser – vars personal höll på att lasta in båren med den skjutne. Även Kjell Ö bekräftade att hans patrull svarat på larmet. De hade alldeles dessförinnan passerat på Malmskillnadsgatan vid trappavsatsen ovanför Tunnelgatan. När radioanropet kom befann sig piketbussen fortfarande på Malmskillnadsgatan nästan framme vid Brunkebergstorg. De uppgav sin position och for mot mordplatsen. (På annat ställe framgår att de åkte ned Beridarbansgatan den korta biten

till Sergels torgs-rondellen och därefter Sveavägen raka vägen till platsen; den sammanlagda sträckan torde uppgå till drygt en halv kilometer.) Då de kom fram mot Kungsgatan svängde en radiobil upp alldeles framför dem; det var kommissarie Gösta Söderströms bil. De anlände med andra ord i stort sett samtidigt med Gösta Söderström till mordplatsen, även om han nådde dit först och därigenom och på grund av att han var högsta yttre befäl i vaktdistriktet den aktuella kvällen blev chef på brottsplatsen.

Även kommissarie Gösta Söderström intervjuades. Det skedde den 28 augusti 1986. Enligt redogörelsen uppgav han följande. Han befann sig i radiobil på Kungsgatan då han anropades av en man som kom springande och ropade att det var skottlossning i korsningen Tunnelgatan-Sveavägen. Söderström ville snabbt komma till platsen och tog därför inte reda på vad mannen hette. När bilen var framme vid trafikljusen i korsningen Sveavägen-Kungsgatan hörde Söderström larmanropet från sambandscentralen. Strax därefter var de på plats. En piket från VD 3, dvs. den just omtalade Södermalmspiketen med Kjell Ö som befäl, anlände ögonblicket efter Söderström. 10-12 personer stod runt en man som låg och blödde. Två personer höll på med livräddande åtgärder. Söderström tittade på mannen samt såg att denne låg i en stor blodpöl och var mycket nedblodad. Söderström ansåg inte att det var något han kunde göra. En man pekade mot trapporna upp till Malmskillnadsgatan och sade ”Dom sprang ditåt”. Söderström gav Södermalmspiketens befälhavare order om att uppta förföljandet. Denne frågade efter signalement. Söderström sade att det skulle de få senare. Poliserna från piketstyrkan sprang iväg.

Söderström uppgav vidare att det i folksamlingen fanns en kvinna som var mycket uppriven. Han kände vagt igen henne, men kunde inte komma på vem hon var. Det var svårt att prata med henne, men han fick klart för sig att den skjutne var hennes man. Efter kontakter med vittnena konstaterade Söderström att dessa inte hade iakttagit särskilt mycket, de hade främst koncentrerat sig på offret. Han meddelade sambandscentralen att gärningsmannen hade sprungit upp mot Malmskillnadsgatan. Då hade han ännu inget signalement. Hans chaufför Ingvar W meddelade honom strax senare ett signalement. Ingvar W tog över rapporteringen till sambandscentralen. Ännu ett signalement kom fram som också larmades ut; det var förvirrande, man visste inte om det rörde sig om två gärningsmän. Söderström gjorde nya försök att tala med den skjutnes hustru och fråga henne vem hon var. Hon var mycket upprörd och skrek något om att hon var Lisbeth Palme och att mannen var Olof Palme. Söderström trodde först inte på detta, men kände sedan igen henne och gick fram till den skjutne och kände igen statsministern. När man på brottsplatsen fick klart för sig vem offret var uppstod en

viss förvirring och förstämning. Först hade allt gått på rutin – nu fick det en annan dimension. Han meddelade sambandscentralen att offret var statsministern.

Ambulansen kom enligt Söderström snabbt, personalen försökte med livräddande åtgärder, lastade in båren och for ”efter några minuter”. Enligt vad Söderström uppgav var den tid som kommit att anges för polisens ankomst till mordplatsen, 23.23, felaktig. Klockan var enligt hans uppfattning 23.28 då han anropades på Kungsgatan. Polisen kom inte alls så snabbt till platsen som det påstått utan sex-sju minuter efter gärningen.

Kommissariebilen

Under mordkvällen tjänstgjorde poliskommissarie Christian Dahlsgaard som s.k. yttre befäl. Han fanns i radiobil 1520, där Tomas E var förare. Bilen befann sig i Kungsträdgården när larmet om skottlossning på Sveavägen gick ut. Dahlsgaard hörde andra svara på anropet och kallas till platsen. Han beslöt att själv bege sig dit. Patrullen for upp Hamngatan, sedan Regeringsgatan höger och så småningom David Bagares gata vänster upp till Malmskillnadsgatan, där trapporna från Tunnelgatan mynnar ut. Det har ifrågasatts varför patrullen tog denna väg, som, enligt vad som från en del håll uppgivits, inte – med bil – skulle kunna leda fram till brottsplatsen. Det har vidare ifrågasatts varför Dahlsgaard inte hejdade den person, som hans bil ostridigt mötte på David Bagares gata. Personen visade sig vara identisk med den person som följt efter gärningsmannen, dvs. vittnet Lars J. Slutligen har det, med ledning av uppgifter om hur vittnet Lars J förflyttat sig, ifrågasatts om inte kommissariebilen i själva verket måste ha befunnit sig på platsen innan larmet gått ut.

I förhållande till de uppgifter som förekommit i diskussionen kring polisspåret finns det i princip ingen relevant utredning om Dahlsgaard i PU.[48] Han är hörd om sina iakttagelser vid mordplatsen och har därvid även upprättat en egen promemoria. Värd att notera är Dahlsgaards uppgift att det tog högst 11/2-2 min från det att larmet gick tills hans bil svängde in på David Bagares gata, liksom en iakttagelse beträffande vittnet Lars J: denne var inte det minsta andfådd (vilket alltså kan tolkas

[48] Det finns ett uppslag med ett anonymt och från mordsynpunkt helt substanslöst tips om Christian Dahlsgaard. Tipsaren uppgav sig ha sett Dahlsgaard ha kontakter med kriminella ”under vänskapliga former”. Den enda anknytningen till mordet låg i att tipsaren påminde om att Dahlsgaard under mordnatten färdades i radiobilen 1520. Uppslaget har inte föranlett några utredningsåtgärder i förhållande till Dahlsgaard.

som att han inte hade sprungit hastigt efter mördaren, något som bestyrks av annan utredning).

Sammanfattande anmärkningar

Fördröjning i sambandscentralen. Som vi redovisat i kapitel 2 anser vi det klarlagt att den till platsen larmade polispiketen anlände till mordplatsen senast kl 23.25.30 och att den troligen anlände i vart fall en minut tidigare. Vi har vidare bedömt det som troligt att larmet gått ut (påbörjats) en halv minut innan polispiketen anlände, dvs. senast 23.24. Utifrån vad som är känt om hur polisens sambandscentral fick kännedom om händelsen, jämfört med vad som i övrigt kan antas om skeendet, framstår det vidare som osannolikt att operatören vid sambandscentralen avslutat det mottagna larmsamtalet före 23.23. Med rimliga antaganden om förloppet och i beaktande av de osäkerheter som råder beträffande flera enskildheter i detta framstår det som ett möjligt resultat av en normal hantering om larmet skulle ha gått ut vid den tidpunkt då vi funnit det troligt att det gått ut, dvs. ungefär 23.24.

Sammantaget förefaller det oss troligt att händelserna utspelat sig på ungefär följande sätt:

◊ Mordet begicks ungefär 23.21.30
◊ Taxichauffören Anders D hade kontakt med sin växel kring 23.22
◊ Han talade med växeln ungefär 30 sekunder; samtalet var slut före 23.23
◊ Växeltelefonisten tog fram numret till sambandscentralen och fick kontakt före 23.23
◊ Växeltelefonisten och operatören vid sambandscentralen talade ungefär 30 sekunder
◊ Därefter – dvs. efter 23.23 – gick operatören ut med larmet
◊ Larmet besvarades först av Norrmalmspikteten och strax därefter av Södermalmspiketen
◊ Södermalmspiketen åkte omgående till mordplatsen och anlände dit ungefär 23.24.00-23.24.30
◊ En halv till en minut senare vinkades Sollentunaambulansen in till mordplatsen
◊ Personalen var sysselsatt med undersökning, livräddande åtgärder, lastning på bår och ilastning i ambulansen ungefär tre minuter från det att ambulansen vinkats in; klockan var därefter knappt 23.28
◊ Kl 23.28.00 meddelade ambulanspersonal att man var på väg mot sjukhuset

Denna beskrivning av händelseförloppet ger utrymme för möjligheten att hanteringen på sambandscentralen inte var så snabb som den bör vara. Men det är svårt att ha någon bestämd mening om detta. Å ena sidan är det möjligt att det tog en minut från det att operatören på sambandscentralen hade fått underlag för att gå ut med larmanropet tills han faktiskt gjorde det. Å andra sidan är det också möjligt att samtalet från växeltelefonisten vid Järfälla Taxi kom fram senare än det tidigast kan antas ha gjort. Enligt vår beräkning föreligger i alla händelser inget som kan beskrivas som påtagliga fördröjningar. Vid bedömningen av skeendet och de inblandades åtgärder finns det här åter anledning att påminna om att händelsens extrema karaktär inte var känd i detta skede.

Samtidigt bör det understrykas att den enskilt viktigaste faktorn för vår analys och beräkning är den tid vi bedömer att ambulanspersonalen tillbringade på platsen (jfr redogörelsen i kapitel 2). Vi anser det därvid även möjligt att det endast förlöpte två minuter från det att ambulansen vinkades in till det att den andra ambulansens personal meddelade att man var på väg till Sabbatsberg. Detta ger utrymme för hypoteser om en viss fördröjning. I det sammanhanget är operatören Jan H:s uppgift till LAC strax före 23.25, då han uppgav sig inte känna till larmet, av intresse. Den talar med viss konkretion för möjligheten att larmet vid den tiden ännu inte gått ut (att det i vart fall måste ha varit på gång vid den tidpunkten följer av det enligt vår mening klarlagda förhållandet att den larmade Södermalmspiketen var på plats senast 23.25.30). Sammantaget finner vi det i och för sig mer sannolikt att Jan H:s besked till LAC i sak var felaktigt – beroende på något slags kommunikationsproblem inom sambandscentralen – än att larmet då ännu inte gått ut. Men bägge alternativen måste med tillgängliga fakta betraktas som möjliga.

Dessa förhållanden, dvs. att det troligaste är att ingen påtaglig fördröjning skett, ställda mot möjligheten av att det gått upp till två minuter efter det att man på sambandscentralen fått kännedom om larmet till det att larmanropet gick ut, skall jämföras med hypotesen om en konspiration, som alltså är att en analys av tidsuppgifterna pekar på en medveten fördröjning av larmet i sambandscentralen. Om detta är två saker att säga.

För det första talar omständigheterna enligt vår mening alltså mot att det överhuvudtaget skett någon påtaglig fördröjning; det är mer sannolikt att så inte skett än att det förekommit.

För det andra är den möjliga fördröjningen ett par minuter. Om det för en krets av konspiratörer hade varit ett centralt moment i handlingsplanen att passivisera sambandscentralen borde detta emellertid ha skett på ett sätt som tillförsäkrade konspirationen en större marginal. Mot

detta kan hävdas att konspiratörerna kanske hade tänkt sig en större marginal, men att detta omöjliggjordes av att samtalet från LAC till Jan H ”avslöjade” den pågående fördröjningen. Det skulle i så fall visa på flera svagheter i brottsplanen, t.ex. att man inte styrde inkommande samtal och att i vart fall inte Jan H tillhörde de sammansvurnas krets.

Om en eventuell fördröjning i stället för att vara ett centralt moment bara var ett av flera sätt för personer inom polisen att ”kasta grus” i spaningsmaskineriet skulle den framstå som mer tjänlig och logisk. Då borde emellertid även fler medhjälpare ha dykt upp för att från olika håll försvåra arbetet. Det kan hävdas att det var just vad som skedde. dvs. det osystematiska eftersöket, den otillräckliga avspärrningen, de fragmentariska vittnesuppgiftsanteckningarna, kaoset på sambandscentralen, det felaktiga rikslarmet och så vidare, fram till ”villospår” som Viktor G och PKK – allt detta skulle då vara belägg för att polisen på många håll gjorde vad den kunde för att försvåra spaning och utredning. Det skulle förutsätta att poliser överallt i Stockholm varit mer eller mindre införstådda med att statsministern skulle mördas. Blotta möjligheten av ett par minuters fördröjning av larmet i sambandscentralen är mycket långt från att kunna tolkas som ett tecken på detta.

Det sagda innebär inte att förhållandena på sambandscentralen och tidsuppgifterna kring polisens ankomst till mordplatsen m.m. är tillfredsställande utredda. Det framstår till en början som svårbegripligt att polisen inte på samma sätt som LAC registrerade såväl kommunikation som tidsuppgifter. Om det skett skulle hela diskussionen kring den eventuella fördröjningen kunnat inskränkas till en uppspelning av bandet. Lika anmärkningsvärt är att man inom sambandscentralen fäste så liten vikt vid att datorernas klockor visade exakt och rätt tid. Som vi påpekat på annat ställe har datorklockorna visat fel tid bägge gångerna kommissionen besökt sambandscentralen. Dessutom visade olika datorer olika tid, vilket gav ett ungefärligt intryck åt en verksamhet där precision rimligen måste eftersträvas.

Anmärkningsvärt är också att den s.k. logglistan från mordkvällen och mordnatten inte bevarades. En automatisk utskrift av alla noteringar i sambandscentralens dator görs fortlöpande. Den har i normalfallet endast betydelse då datorsystemet på något sätt havererar. I detta fall skulle den ha kunnat sparas för att användas som bevismedel.

Till dessa missförhållanden kommer att polisen inte gjort några försök att rekonstruera sitt eget arbete under den första tiden efter mordet. Det stod ju mycket tidigt klart att de inledande åtgärderna fungerat dåligt och, bl.a. genom Gösta Söderströms redogörelse och uppfattning om tidsförhållandena, att frågor kring polisens ankomst till mordplatsen skulle komma att ställas. Trots det saknas det helt

dokumenterade ansatser till självrannsakan och uttryck för en vilja att lära av uppenbart begångna misstag. Det synes också ha lett till att misstagen kommit att upprepas i andra sammanhang, t.ex. i samband med de s.k. Stureplansmorden 1994. Vi återkommer till dessa frågor i våra övergripande bedömningar, men konstaterar redan här att underlåtenheten att snabbt och grundligt utreda de polisiära förhållandena på mordplatsen och i sambandscentralen har bidragit till den jordmån där polisspåret vuxit fram. Det är särskilt tydligt när det gäller polisledningens sätt att hantera Gösta Söderström och de uppgifter han lämnade.[49]

Sammanfattningsvis kan det synas som om diskussionen om en fördröjning i sambandscentralen helt hade kunnat avfärdas om det inte vore för samtalet från LAC till operatören Jan H i sambandscentralen, ett samtal vars innehåll inte har kunnat ges någon tillfredsställande förklaring och som gör att det trots allt måste betraktas som en möjlighet att en fördröjning förekommit. Det grundläggande skälet till att det inte gått att sätta punkt för diskussionen om en medveten fördröjning är emellertid de missförhållanden som allmänt rådde i sambandscentralen och polisens ovilja att själva snabbt söka bringa klarhet i förhållandena. Detta gör att vi får leva med att vissa enskildheter kan förbli oförklarade.

Kommissariebilen. Det har alltså hävdats att den färdväg den s.k. kommissariebilen valde var anmärkningsvärd, eftersom den inte ledde till mordplatsen utan en trappavsats flera kvarter från brottsplatsen; med bil skulle detta vägval vara otjänligt för den som ville ta sig till hörnet Sveavägen-Tunnelgatan. Premissen är dock felaktig. Ett kvarter söder om Tunnelgatstrappan ligger Apelbergsgatan, via vilken det går att köra med bil ned till Sveavägen. Polisbilen hade alltså kunnat fortsätta den vägen ned till mordplatsen och anlända med bara några sekunders fördröjning jämfört med om Tunnelgatan hade varit farbar med bil. Det var alltså ingen återvändsgränd som kommissariebilen körde in på. Att patrullen i och för sig inte valde den närmaste vägen till mordplatsen är uppenbart och har av Christian Dahslgaard förklarats med att en annan patrull kom från samma håll som kommissariebilen och att han därför valde att ”täcka in” en alternativ (flykt)väg från platsen för den uppgivna skottlossningen. Christian Dahlsgaards handlande i det sammanhanget och vad han uppgivit om det förefaller oss naturligt och förenligt med de polisiära bedömningar

[49] Söderströms uppfattning om tiden för polisens ankomst får enligt vår mening anses tillförlitligen vederlagd, inte minst med tanke på vad som är känt om tiden för ambulansernas avfärd från mordplatsen.

han hade att göra. Med tanke på den flyktväg mördaren tog var bedömningen förutseende. Det är inte rimligt att vända detta förutseende mot patrullen och i stället utgå från att skälet till att den begav sig till rätt plats skulle ha varit att den på förhand haft kännedom om attentatet och attentatsplatsen.

Det var naturligtvis olyckligt att Lars J inte hejdades, eftersom denne ju hade kunnat lämna värdefull information till ledning för patrullens och den övriga polisens spaningsarbete. Bilden kompliceras ytterligare av att vittnet inte gjorde någon ansats att själv hejda polisbilen. För Dahlsgaards vidkommande bör det vidare understrykas att det inte finns något som talar för att varken Dahlsgaard eller någon annan som inte befann sig på brottsplatsen visste särskilt mycket om brottet vid denna tidpunkt. Det man hade att gå på var ett larm om skottlossning i hörnet Sveavägen-Tunnelgatan, det var allt. Några slutsatser av Dahlsgaards underlåtenhet att hejda Lars J kan man enligt vår bedömning inte dra, se vidare strax nedan.

Det finns inga hållfasta belägg för att kommissariebilen kom ”för tidigt”. Tvärtom talar omständigheterna för att Christian Dahlsgaards egna uppgifter om skeendet stämmer.

Slutligen bör frågan ställas om de omständigheter som anförts sammantaget leder till annan bedömning än de överväganden som gjorts beträffande var och en av dem för sig. Den enskilda omständighet som kan te sig besvärande för Christian Dahlsgaard är att Lars J inte stoppades. Om patrullen nu tagit denna väg för att eventuellt genskjuta en eventuell gärningsman borde väl Lars J ha hejdats? Eftersom så inte skedde kan man fråga sig om syftet med patrullens närvaro i området kan ha varit ett annat. Det ställer i sin tur valet av färdväg i en annan dager osv. Vi har förståelse för att man kan fundera i de banorna, men anser ändå inte att underlåtenheten att hejda Lars J kan läggas till grund för konspirationsmisstankar. Det är fullt tänkbart att patrullen bedömde att Lars J inte kunde ha haft med en skottlossning att göra. Spaningen måste i ett skede som det aktuella och med den begränsade information patrullen hade ske med urskillning; det var inte fråga om att kontrollera alla personer i området. Även om det alltså från flera synpunkter skulle ha varit bättre om Lars J hade kontrollerats, är det förhållandet att så inte kom att ske inte direkt anmärkningsvärt och därför inte heller ägnat att väcka några misstankar om att patrullen skulle ha varit ute i otillbörliga ärenden.

Södermötet

Bakgrund

Det har som en del av polisspåret framförts att det skall ha ägt rum möten av konspiratoriskt slag mellan polismän tiden före mordet. De brukar kallas ”Södermötet” eller ”Mötena på söder”, eftersom det eller de skall ha ägt rum på Söder i Stockholm. Kommissionen har i utredningsmaterialet endast kunnat identifiera uppgifter om ett möte. Uppgifterna innebär i praktiken att mordet skulle ha planerats vid detta möte. ”Södermötet” har vid skilda tillfällen omtalats i medierna. Därvid har det hänvisats till en polischef i Stockholm, som känt till mötena, vilket gav uppgifterna en ökad trovärdighet.

Utredningen

Av en tjänsteanteckning i uppslaget, signerad av Hans Ölvebro, framgår att journalisten Olle A hade kontaktat Ölvebro och berättat bl.a. följande. Olle A hade en källa som var polischef i Stockholm. Denne hade av en annan polischef fått höra att ett antal polismän träffades dagen före mordet på Söder i Stockholm. De aktuella polismännen var polisman A, Per K, Kjell K, Jerry E och Jan S.[50] Dessutom deltog en vapenexpert (torde åsyfta ”löjtnant X”, se ovan). Vid mötet hade diskuterats vapen och eventuellt också planer på att mörda Olof Palme. Tjänsteanteckningen är daterad den 13 maj 1991, medan utskriften är daterad den 3 mars 1992. Anteckningen synes alltså ha aktualiserats i samband med den utredning som sedermera kom igång (våren 1992).

Den 27 februari 1992 meddelade polisintendent Erik Rönnegård vid polismyndigheten i Stockholm i anledning av uppgifter i TV-programmet Norra Magasinet Hans Ölvebro att polisintendent Curt Nilsson berättat för Rönnegård om ”Södermötet”. Det skulle ha skett på Nilssons tjänsterum, troligen före 1988.

Med datering den 3 mars 1992 finns en promemoria upprättad av Ulf Karlsson angående uppgifter han fått av Nilsson och hur han vidarebefordrat dem. Promemorian har följande innehåll.

> I samband med TV-programmet Norra Magasinet 1992-02-27 framkom uppgifter om att ”en polischef” till olika personer, bland andra till mig skulle ha lämnat information om en sammankomst ”på Söder” där polimän deltagit. Denna sammankomst skulle kunna ha något med mordet på Olof

[50] Per K förekommer på andra ställen i vårt betänkande, t.ex. i kapitel 5. Jan S är ej att förväxla med den kriminalinspektör som hanterade polisärendena för säkerhetspolisens räkning.

> Palme att göra. Det framkom också att den uppgiftslämnande polischefen skulle ha varit polisintendent Curt Nilsson vid Stockholmspolisen.
>
> Någon uppgift av angivet slag har inte lämnats till mig. Däremot besöktes jag av polisintendenterna Curt Nilsson och Ann-Marie Hedström 1988-11-07 varvid Nilsson enligt mina efter samtalet förda anteckningar uppgav följande.
>
> Han känner väl polisman A som arbetat under Nilsson. Polisman A är kallsinnig och okänslig och fullt kapabel att mörda. Han är vapenfixerad och står politiskt långt ut på högerkanten. Polisman A efterträddes som vapeninstruktör av polisman F. Även han vapenfixerad och långt ut till höger. Polisman F ”dyrkade” polisman A. Polisman F hade en lägenhet i hörnet Tunnelgatan-Regeringsgatan och var den polisman i piketbuss 3230 som under kvällen för mordet flyttade sin bil. Polisman F var en av de poliser som beordrades förfölja mördaren. Polisman F kräktes när han sprungit uppför trappan. Polisman A begärde sig ut från sjukhus den 28:e efter genomgången blindtarmsoperation. Polisman A har en lunkande gång även i normala fall. Polisman F har senare drabbats av oförklarlig viktminskning. Slutade som polis men är tillbaka vid piketen VD 1. Polisman A har en god vän, (namnet på ”den f.d. militären”), som var anställd på ”säkerhetssidan” inom televerket.
>
> 1988-11-08 antecknade jag följande.
>
> Besökte Palmegruppen tillsammans med Rpc och Öd. Förvissade mig om att Hans Ölvebro kände till den information som Curt Nilsson lämnade 1988-11-07.

Utredningen tog fart i och med att Rönnegård tog kontakt med Hans Ölvebro. Det var i sin tur framkallat av uppgifterna i Norra Magasinet. Det framgår av Ölvebros tjänsteanteckning att PU tidigare kände till själva påståendena. Vad som skedde den 27 februari var att Olle A:s källa, som alltså var Rönnegård, kontaktade Ölvebro. Enligt Ulf Karlssons promemoria från den 3 mars 1992 hade han i november 1988 vid ett möte med Palmegruppen förvissat sig om att Hans Ölvebro kände till de uppgifter Nilsson lämnat till Ulf Karlsson. Dessa uppgifter omfattade dock inte ”Södermötet”.

Rönnegård och Nilsson hördes samma dag. Chefsåklagaren Anders Helin närvarade. De relativt ingående förhören visade att Rönnegård och Nilsson hade klart skilda bilder av vad som förevarit dem emellan.

Rönnegård, som hördes först, berättade att han vid ett tillfälle, som han sedermera preciserade till i vart fall efter november 1989 (efter att Christer P hade frikänts), suttit i Nilssons tjänsterum. Nilsson hade då berättat om ett möte före mordet med högerextremister närvarande. Uppgifterna föreföll Rönnegård lätta att kontrollera. Nilsson kunde i princip namnge alla personer som varit med, till och med adressen

nämndes enligt vad Rönnegård hade för sig. Beträffande namnen mindes Rönnegård Kjell K, Per K och Janne S, eventuellt även polisman A. Nilsson hade vidare resonerat kring polisman A som möjlig gärningsman; sättet som gärningsmannen rört sig på kunde förknippas med en person som nyligen opererats. Vid mötet hade även en piketpolis, som varit en av de första på mordplatsen, närvarat. Rönnegård mindes inte namnet (den han beskriver överensstämmer med polisman F, vår anm.). Nilssons uppgifter var mycket detaljerade och initierade, ”ett helt scenario”. Nilsson hade vidare uppgett att uppgifterna var kända för spaningsledningen. – Efter ett samtal med Olle A, där denne uppgett att spaningsledningen inte kände till de uppgifter Rönnegård hört från Nilsson, sökte Rönnegård upp Nilsson för att kontrollera saken. Nilsson sa att han talat med Tommy Lindström och Axel Morath om uppgifterna. Rönnegård frågade också om Nilsson verkligen trodde på ”det här med konspirationsteori om poliser”. Det besvarade Nilsson med att diskutera några poliser i vars förehavanden man hade mycket lite insyn (han nämnde Kjell K). Rönnegård fortsatte:

> Men då sa jag åt honom (dvs. Nilsson, vår anm.), det är allvarliga anklagelser. Tror du verkligen att det skulle vara möjligt att flera poliser, och då mena han det att, det här är killar som är så hårda så att dom till och med skulle kunna hålla tätt om det här.

Rönnegård hänvisade vidare till att Nilsson var mycket betrodd inom polisen och att han hade polisledningens öra, han fick t.ex. ofta företräda myndigheten i stora frågor som fotbolls-EM i Stockholm. – Rönnegård var ”förbannad, inte så litet heller” på Nilsson för att denne två gånger vilselett honom om att spaningsledningen var informerad trots att denna som han nu förstod varit ovetande.

Nilsson, som hördes av PU senare samma dag, ombads kommentera de i massmedia cirkulerande uppgifterna om ”Södermötet”. Han kände inte till några möten, uppgiften var för honom ”helt obekant”. Han hade inte vidarebefordrat någon information om sådana möten. Däremot hade han av journalisten Lars B, som han träffat ganska ofta, fått uppgifter om en av sina underlydande polismän. Polismannen i fråga, polisman F, hade betett sig anmärkningsvärt på brottsplatsen. Under förföljandet av gärningsmannen hade han ovanför trapporna till Malmskillnadsgatan stannat och kräkts. Dessutom var han bosatt längs flyktvägen. Nilsson hade undersökt uppgifterna och fått dem bekräftade samt därefter fört dem vidare till Sven-Åke Hjälmroth. Han kom sedan att träffa Tommy Lindström och Åke Röst (utredningsman vid PU) i ärendet. Han daterade detta till någon tid efter det att Juristkommissionen lämnat sin rapport – ”hösten -87 eller våren -88”. Han hade fört

motsvarande uppgifter vidare till Ulf Karlsson. Då hade han även berättat en del om polisman F:s relation till polisman A. Uppgifterna om polisman F hade han diskuterat med Rönnegård.

När Nilsson konfronterades med Rönnegårds uppgifter ifrågasatte han om inte denne blandat ihop rykten om möten, vilket man kan ha talat om, med uppgifterna angående polisman F. Nilsson ifrågasatte ”om det inte slagit lite kullerbyttor i huvudet” på Rönnegård. Vissa uppgifter i Rönnegårds berättelse var enligt Nilsson uppenbart felaktiga, t.ex. tidpunkten för deras diskussion. Den ägde rum mycket tidigare än november 1989. I övrigt verkade Nilsson ha kunna tänka sig att han återgett journalisten Lars B:s teorier och att det är på den punkten som Rönnegård kan ha blandat ihop saker och ting.

I förhöret med Nilsson uppgav denne att Rönnegård tidigare ”kommit i onåd på olika sätt” hos polisledningen för att han ifrågasatt pågående förändringsarbete och att han som socialdemokratisk kommunpolitiker ”bevisligen mullvadat med politikerna på ett sätt som starkt irriterat Hjälmroth och Gösta Welander ... Så han har levt på undantag”. Det fanns absolut inga motsättningar mellan Nilsson och Rönnegård, tvärtom.

I juni respektive september 1992, dvs. rätt långt senare, hölls förhör med två av de poliser som utpekats som deltagare i ”Södermötet”. Bägge tillbakavisade kategoriskt att de skulle ha deltagit i några möten av det angivna slaget. Förhören är relativt ingående och innehåller information om de utpekade poliserna och till viss del deras inbördes relationer. Därvidlag synes utredningen i någon mån ha tagit sikte på att klarlägga eventuella ”nätverk”. Man kan notera att de poliser som hörts är de vilkas namn framstår som de mest överraskande i sammanhanget. Polisman A, Per K och Kjell K är inte hörda i ärendet, inte heller ”löjtnant X”, som alltså torde vara den åsyftade militären.

Uppgifter som lämnats till kommissionen

Erik Rönnegård har inför kommissionen lämnat en redogörelse som överensstämmer med vad som framkommit i PU:s utredning, med följande avvikelser och kompletteringar.

Det som fick Rönnegård att kontakta PU var de uppgifter som lämnades i TV-programmet Norra Magasinet.

Han kunde inte erinra sig exakt när det första samtalet mellan honom och Nilsson ägde rum, men det måste ha varit 1990 eller 1991. Nilsson hade tagit upp ämnet av sig själv. Rönnegård hade varit obenägen att lyssna till vad Nilsson hade att säga. Han anser överhuvudtaget att Nilsson pratar väl mycket och uppgav på direkt fråga att

han ansåg Nilsson vara lösmynt. Det hade enligt Rönnegård lett till viss förvåning inom polisen att Nilsson ägnade tid åt att samtala med journalisten Lars B. Eftersom Rönnegård vid det aktuella tillfället egentligen inte ville lyssna på vad Nilsson hade att säga förblev han stående i rummet. Nilsson ”redovisade ett scenario med en hel del detaljer” om ”hur det här skulle ha kunnat gå till”. Nilsson känner de personer han talade om – dvs. de som skulle ha deltagit i den eventuella konspirationen – väldigt väl. Nilsson har varit länge inom Stockholmspolisen, är mycket betrodd och få har så bra kontakter som han. De personer han talade om, bl.a. Jan S, var dessutom hans egna ”skyddslingar”, som han inte hade någon anledning att misstänkliggöra på detta sätt. Rönnegård tog därför de uppgifter som Nilsson lämnade på stort allvar. ”Varför skulle Nilsson nämna något om detta möte om det inte ägt rum?” och varför skulle han ”lämna ut sina skyddslingar”? var frågor som Rönnegård ställde sig när han lyssnade till Nilsson.

På fråga uppgav Rönnegård att han i och för sig uppfattade det så att Nilsson spekulerade i tänkbara händelseförlopp, men att denne var så initierad i det han talade om, att det måste tas på allvar. Rönnegård var dock klar över att det rörde sig om hypoteser.

Det är riktigt att han senare tog kontakt med Nilsson för att kontrollera att denne verkligen talat med mordutredarna om det han berättade för Rönnegård. Rönnegård kunde dock numera inte erinra sig det samtalet närmare eller hur Nilsson då reagerat.

Rönnegård uppgav att han hade haft kontakt med journalisten Lars B och talat om ”södermötet” m.m.

Efter det att Rönnegård hade kontaktat PU och såväl Rönnegård som Nilsson förhörts upplysningsvis blev Rönnegård uppsökt av Nilsson. Denne var ”fruktansvärt upprörd” över att Rönnegård tagit kontakt med PU. Rönnegård hade då svarat att Nilsson ju själv uppgett att mordutredarna var informerade, varför det väl inte fanns något att vara upprörd över.

På fråga om han idag tror att något ”södermöte” ägt rum eller att någon polisiär konspiration kan ha legat bakom mordet, svarade Rönnegård att han idag inte tror det, eftersom det efter så här lång tid skulle ha läckt ut information om detta i så fall. Men vid den tidpunkt då samtalet med Nilsson ägde rum ansåg han inte att vare sig det ena eller andra kunde uteslutas. I det sammanhanget uppgav Rönnegård att det för hans bedömning kunde ha spelat en viss roll att han var kommunalpolitiskt aktiv socialdemokrat och att han kanske var mer vaksam mot högeravvikelser inom polisen än vad kollegor som inte hade samma politiska bakgrund var.

Curt Nilsson har inför kommissionen lämnat en redogörelse som överensstämmer med vad som framkommit i PU:s utredning, med följande avvikelser och kompletteringar.

Bakgrunden till det samtal som Rönnegård rapporterat om till PU var att Nilsson fått en uppgift om att polisman F kräktes under förföljandet av gärningsmannen. Nilsson trodde att han fått denna uppgift av journalisten Lars B, men när han hade kontrollerat saken med Lars B hade denne sagt att så inte var fallet. Nilsson betonade att han ”aldrig blivit ojuste bemött” av Lars B och att han har förtroende för denne som yrkesman. För Nilsson framstod det därför som gåtfullt varifrån han fått informationen om polisman F:s kräkningar.

I alla händelser fann Nilsson uppgiften mycket anmärkningsvärd. Han hade resonerat så här. Polisman F hade sina sympatier långt till höger och hade anknytning till extrema kretsar inom polisen. Hans beteende – en vältränad polisman som kräks efter en jämförelsevis lätt språngmarsch – skulle kunna förklaras av en stor mental anspänning. Nilsson drog ”den rätt naturliga slutsatsen” att polismannen kanske visste vem det var som skjutits (när poliserna kommenderats att uppta förföljandet var offrets identitet ännu inte känd på brottsplatsen) och att han kanske misstänkte att hans egen lägenhet kunde ha tagits i anspråk av den flyende gärningsmannen. Nilsson kände även till att polismannen var en nära vän till polisman A. Denne hade ju opererats kort före mordet och beskrivningen av en gärningsman med ”vaggande gång” som rörde sig relativt långsamt från brottsplatsen kunde stämma in på polisman A, hade Nilsson resonerat. För att få närmare information om hur det förhöll sig med polisman F:s kräkningar hade Nilsson tagit kontakt med befälet i den piketstyrka där polisman F tjänstgjorde, Kjell Ö. Denne hade givit Nilsson en detaljerad beskrivning av patrullens åtgärder före och efter larmet, bl.a. av händelsen då polisman F parkerade om sin bil och då denne kräktes. – Det var uppgifter av det här slaget som Nilsson förmedlade till Rönnegård. Nilsson hade i sammanhanget även tankar om att en konspiration kunde ha utgått från att Olof Palme brukade besöka socialdemokraternas partilokaler på Sveavägen, belägna ungefär mitt emot biografen Grand, och från att han då kunde promenera hem. Ett scenario motsvarande det som inträffade skulle därmed kunna ha varit förberett.

Nilsson är mycket osäker på när samtalet utspelade sig och kan inte ange någon hållpunkt alls för en tidsbestämning. Han kom inte ihåg om Rönnegård tog kontakt med honom vid något senare tillfälle för att kontrollera om mordutredarna var informerade. Han minns däremot att han sökte upp Rönnegård efter det att PU tagit upp saken och hört honom upplysningvis. Han hade blivit arg på Rönnegård för att denne ”skenat iväg” och gjort klart för Rönnegård vad han tyckte om detta.

Därefter hade de inte talat om saken; de har i dag mycket goda relationer som kollegor.

Nilsson hade ingen förklaring till hur Rönnegård kunnat uppfatta honom som han gjort. Skälet till att Rönnegård fört uppgifterna vidare till PU trodde han kunde bero på hänsyn från Rönnegårds sida. Denne kände till att Nilsson hade genomgått en besvärlig period vid tiden för det aktuella samtalet. Rönnegård kan ha trott att Nilssons börda vid tiden var så tung att det fanns risk för att uppgifterna om polisman F m.m. inte skulle komma att bli framförda på det sätt som Nilsson skulle ha önskat om han varit vid full vigör. Nilsson trodde därför att Rönnegård kunde ha agerat av omsorg.

Det sakliga innehållet i de uppgifter om ”södermötet” m.m. som förekommit saknar enligt Nilsson substans. När han av PU fick höra om de uppgifter Rönnegård lämnat gjorde han reflektionen ”Grattis till en privatspanare till”. Hans intryck var att PU dragit samma slutsats, dvs. att Rönnegårds uppgifter inte var tillförlitliga.

Sammanfattande anmärkningar

Nilsson har en sämre minnesbild än Rönnegård av det samtal som ostridigt ägt rum mellan honom och Rönnegård. Det behöver inte betyda att Rönnegårds mer detaljerade uppgifter ligger närmare verkligheten, eftersom det rör sig om händelser, som var gamla redan när PU försökte belysa dem och som nu ligger än längre tillbaka i tiden. Ett försök att sammanfoga de berättelser som lämnats leder till följande bedömning.

Det är ostridigt att Nilsson under tjänsten till Rönnegård framfört spekulationer om i vart fall polisman A och polisman F och dessas förehavanden i samband med mordet. Nilsson har inför kommissionen redogjort för hur han tänkte i dessa frågor och det synes mycket väl kunna vara liknande tankegångar som han delgav Rönnegård. Att Nilsson haft funderingar av det aktuella slaget framgår vidare av den promemoria Ulf Karlsson upprättat efter att ha kontaktats av Nilsson. Rönnegård har i vart fall enligt vad han numera uppger inte uppfattat det som sades som annat än spekulationer från Nilssons sida. Uppgifterna om att poliser varit inblandade på det sätt som saken sedermera kommit att framställas i massmedia synes mycket väl kunna ha sitt ursprung i Rönnegårds samtal med Nilsson. (Beträffande uppgifterna i massmedia finns även möjligheten att Lars B kan ha uppfattat Nilsson precis på samma sätt som Rönnegård synes ha gjort.) Rönnegård drog slutsatsen att Nilsson inte skulle ha framfört sina spekulationer om han inte själv hade tagit dem på visst allvar – en slutsats som vi i så fall

finner rimlig – varför han tillät sig tro att Nilsson själv hyste misstankar i den riktning hans spekulationer gick. Samtidigt är det möjligt att Rönnegård, som enligt egen uppgift hyste en misstro mot den krets av poliser som Nilsson hade talat om, reagerade något känslomässigt på det han fick höra. Kombinationen av de uppgifter som lämnades och den som lämnade dem, dvs. att det var en person med mycket god personkännedom som talade om vad Rönnegård uppfattade som vederbörandes ”skyddslingar”, gjorde uppenbarligen ett starkt intryck på Rönnegård. Det förefaller inte osannolikt att han kan ha läst in mer i den information Nilsson lämnade än vad denne egentligen ville ha sagt. Förklaringen till uppgifternas uppkomst skulle i så fall ligga dels i ett vårdslöst spekulerande från Nilssons sida, dels i en tämligen okritisk och möjligen – vilket Rönnegård själv antytt – ideologiskt präglad reaktion från hans sida.

Det måste emellertid understrykas att denna tolkning lämnar åtskilligt oförklarat. Det är således fortfarande helt dunkelt vem som först fört ett ”södermöte” på tal. Diskrepansen mellan det Rönnegård uppger sig ha hört från Nilsson och det denne kan påminna sig ha sagt är för stor för att enbart kunna förklaras i enlighet med det nyss förda resonemanget. Det är gåtfullt att Rönnegård så distinkt påminner sig två möten mellan honom själv och Nilsson medan den senare endast har ett diffust minne av ett möte av ett annat slag. Vad som emellertid förenar Nilsson och Rönnegård är att de bägge samtalat med journalisten Lars B och kanske även med andra journalister om ”södermötet” m.m. Det är fullt möjligt att de därvid fått information som tillfört ärendet substans. Nilsson har t.ex. uppgivit att han för sin del tror att det är Lars B som informerat honom om polisman F:s beteende under mordkvällen.

Något ”södermöte” med alla de utpekade personerna den 27 februari 1986 tycks i alla händelser inte ha ägt rum; polisman A och ”löjtnant X” har befunnit sig på annan plats. Uppgifterna från Jerry E och Jan S ter sig inte minst mot den bakgrunden som trovärdiga. Det saknas för övrigt helt tecken på att mötet skulle ha förekommit; uppgiften har inte ens någon påvisbar källa. Rönnegård hänvisar till Nilsson, som hänvisar till rykten han hört från journalisten Lars B och massmedia, i vart fall journalisten Olle A, hänvisar till Rönnegård.

Den första utredningsomgången direkt i anslutning till att Rönnegård kontaktat PU avslutades sannolikt sedan förhören med Rönnegård, Nilsson och Olle A lett till just den slutsatsen. Förhören med Jerry E och Jan S ägde rum långt senare. Man kan fråga sig vad de egentligen syftat till och varför de inte följts upp med förhör med polisman A, Per K och Kjell K. Det kan synas som om PU undviker kontakt med vissa polismän.

I detta uppslag har PU uppenbarligen varit på väg in i en utredning om en möjlig polisiär konspiration. Om man bortser från ”södermötet” den 27 februari 1986, som alltså näppeligen har ägt rum, innehåller uppslaget en hel del av intresse för polisspåret. Det framgår klart, både av Ulf Karlssons PM och PU:s förhör med Nilsson, att denne betraktat polisman A och polisman F som suspekta. Kjell K var, enligt vad Nilsson uppgav i förhöret i PU, nära vän till polisman A, ”de har samma intressen”. ”Kjell K är precis som polisman A en utomordentligt skicklig polisman inom sitt område --- däremot måste man iaktta en viss försiktighet i sitt umgänge med honom, anser jag. Särskilt då när man diskuterar frågor som kan ha att göra med olika säkerhetssaker.”

Av intresse är även de uppgifter som lämnades av kommissarien Jan S. Han kände polisman A väl och uppskattade honom mycket. Han besökte för övrigt polisman A på sjukhuset strax efter operationen. Han hade lärt känna denne ”som en intelligent, sympatisk, trevlig människa, men det finns en bit där som inte jag, i och för sig, accepterar men det behöver jag inte värdera och det finns en bit i A:s värld som jag inte begriper mig på. ” Beträffande Kjell K uttryckte sig Jan S inte i klartext. Han tycktes förutsätta att förhörsledaren förstod vad han menade när han sade sig inte kunna tänka sig att umgås med K över huvud taget. Apropå Kjell K, Per K m.fl. frågade förhörsledaren Jan S om denne kände till att ”grabbarna som ingick i Norrmalm” av många ansågs vara lite extrema:

> Ja, det är många där som är extrema. Det kan jag räkna upp hela bordet ... det är en skam alltså, en skam för svensk polis att de här fick hålla på. Men det är en annan sak.

Förhörsledaren föreslog efter det svaret en paus. Därefter ville Jan S tillägga bl.a. följande.

> Men jag har fortfarande, i mig alltså, en känsla av att det finns saker och ting som inte står rätt till i bland annat nånting i den här konstellationstypen du pratar om. Det vill jag ha sagt, jag tror inte att det är riktigt utrett än. Det finns saker och ting där som mitt 30-åriga, min 30-åriga erfarenhet på polisjobbet och intuition säger att det stämmer inte.

Norrköpingsmötet

Bakgrund och utredning

Vid ett samtal som Hans Ölvebro hade med journalisten Tomas B i september 1992 nämnde denne att han hade en källa som berättat om ett möte i Norrköping sex veckor före mordet. Vid mötet hade ett antal

poliser varit närvarande. Liknande möten hade vid samma tid ägt rum på flera platser i Sverige. De hade alla något med mordet att göra. Källan hade närvarat vid mötet i Norrköping och berättat om detta för en polisman vid säkerhetspolisen. Polismannen hette Kenneth N.

Kort senare sammanträffade Ölvebro med Kenneth N. Kenneth N identifierade källan, dvs. den person som skulle ha berättat om mötet, som Jörgen B. Kenneth N hade senast träffat Jörgen B för ungefär fem och ett halvt år sedan, den 4 februari 1987. Vid det tillfället hade Jörgen B överlämnat ett antal maskinskrivna papper. Kenneth N mindes inte innehållet men kom ihåg att Olof Palmes namn förekom, liksom andra namn. Enligt sina anteckningar hade Kenneth N skickat pappren till säkerhetspolisen i Stockholm.

Ärendet utreddes i anslutning till det att informationen kommit till PU:s kännedom. Det hölls två förhör med Jörgen B. Vidare hördes Kenneth N och ytterligare tre personer. PU gjorde också förfrågningar hos säkerhetspolisen angående de handlingar som Kenneth N uppgav sig ha skickat dit och angående Jörgen B.

Jörgen B uppgav att han före mordet deltog i ett möte på polishuset i Norrköping. Ett flertal poliser närvarade. Namnen på de deltagande sade han sig ha ”undanträngt”, men hans vän kriminalinspektören Hans L deltog i alla händelser. I senare förhör uppgav han initialerna ”O.L” för en av de närvarande polismännen. Jörgen B uppgav att det var fem eller sex polismän närvarande, men folk kom och gick under mötets gång. Under mötet talade man om Olof Palmes förestående resa till Moskva och att Olof Palme därvid skulle ”sälja ut” Sverige. Jörgen B uppfattade att en kupp, som skulle utföras under Moskva-resan, förbereddes. Det diskuterades t.ex. vad som krävdes ”för att hålla en stad av Norrköpings storlek”.

Mötet i Norrköpings polishus ägde enligt Jörgen B rum den 16 januari 1986. Den 21 januari sammanträffade han med kommunalrådet Henry E och informerade denne om vad han varit med om. Dessförinnan hade han talat med sin svärmor Dagmar F om saken. Ungefär ett år senare, i februari 1987, överlämnade han så en skrift, enligt Jörgen B själv en A4-sida, till Kenneth N. I övrigt hade han inte fört sina uppgifter vidare förrän han anonymt kontaktat en radioreporter, vars program han uppskattade.

Polismannen Hans L hördes vid två tillfällen, i oktober och november 1992. Han uppgav att han kände Jörgen B ganska väl; de hade flygning och verksamheten i flygklubben som gemensam hobby, men umgicks inte privat. Jörgen B brukade titta in hos Hans L på en kopp kaffe och prata. De talade om olika saker, bl.a. politik. Hans L karakteriserade Jörgen B som ”snabb, intelligent med stor kontaktyta”. Dock hade han tyckt sig iaktta vissa personlighetsförändringar hos

Jörgen B kring årsskiftet 1985-86. Beträffande de uppgifter Jörgen B lämnat uppgav Hans L enligt förhörsprotokollet bl.a. följande:

> Hans L får i sammanfattning del av de uppgifter som Jörgen B har lämnat till utredningen via journalister. Hans allmänna reflektion är att han tillbakavisar uppgifterna på det bestämdaste. Något möte av det slag som Jörgen B berättar om har aldrig förekommit, än mindre att Jörgen B skulle ha kallats dit som någon form av militärkonsult eller liknande. När de närmare detaljerna gåtts igenom med Hans L är han helt frågande inför dem.

Av förhören med Hans L framgår att denne var medveten om att Jörgen B haft kontakter med säkerhetspolisen. (I senare förhör framkommer uppgifter som torde få tolkas så att Hans L själv tillhörde säkerhetspolisen.)

Hans L hördes på nytt ett par år senare, i januari 1995. I oktober 1996 hörde Hans L av sig till PU angående vissa kontakter han haft med journalisten Lars B. Lars B hade framfört vissa enligt Hans L helt grundlösa påståenden av innebörd att Hans L skulle ha varit i Stockholm en tid före mordet och att Hans L därvid även skulle ha träffat polisman A. Hans L, som numera var pensionerad, hade tagit illa vid sig.

Henry E hördes i oktober 1992. Han uppgav att han kände Jörgen B sedan länge och hade haft en hel del med denne att göra. Jörgen B hade varit fackligt aktiv vid ett större företag i Norrköping (av andra uppgifter i uppslaget framgår att det torde ha varit LM Ericsson). Under tiden 1965-1975 hade Henry E varit ombudsman för Metall. Under de senare 4-5 åren av den perioden kom han att lära känna Jörgen B mer. Även därefter hade de träffats. Vid något tillfälle ”dök han (dvs. B) upp med den här uppgiften”, uppgav Henry E. Han preciserade sedermera med hjälp av egna anteckningar tidpunkten till den 21 januari 1986. I förhörsprotokollet heter det:

> Vad Jörgen B ville berätta för Henry E var att han hade kontakter eller kände till eller hade hört något samtal där det skulle vara diskussioner om något hot mot Sverige eller säkerheten eller att det pågick någonting. Jörgen B var väldigt försiktig med vad han sade. Henry E fick aldrig uppfattningen att det var något hot riktat direkt mot statsminister Olof Palme.

Henry E synes inte ha tagit Jörgen B:s uppgifter på allvar:

> Henry E:s reaktion som han nu minns, var att hela historien var så fantastisk, att Jörgen B som person skulle kunna ha sådana kontakter och fått del av de uppgifter det gällde.

Dagmar F hördes i november 1992. Dagmar F var Jörgen B:s svärmor. Hon uppgav att Jörgen B kommit hem till henne en kväll och varit uppriven. Han sade att han hade varit på ett möte och fått en upplysning om att något var på gång med Olof Palme, det var fråga om sammansvärjning eller någon form av åtgärd mot Olof Palme. Dagmar F hade associerat till händelsen med Anna-Greta Leijon. Hon hade dock inte riktigt förstått det han sa. Jörgen B var ”för upprörd för att riktigt kunna förklara och få fram vad han ville”. Kanske ville han inte heller tala om allt, trodde Dagmar F. Jörgen B hade vidare sagt att han skulle ta kontakt med en kommunalpolitiker som han hade förtroende för och berätta för denne vad han hört.

Även Kenneth N hördes i november 1992. Dokumentationen är uppdelad på två uppslag. I det ena, som är ett förhörsprotokoll, är Kenneth N anonym (även om hans namn framgår av en manuell registreringsanteckning i marginalen; det framgår på annat ställe att Kenneth N:s identitet blivit offentligt känd i samband med massmedias intresse för ”Norrköpingsmötet”). I det andra uppslaget lämnar förhörsledaren vissa ytterligare uppgifter om Kenneth N. Det synes lämpligt att redovisa det senare uppslaget, som bl.a. innehåller bakgrundsupplysningar, först.

I det ”hemliga” uppslaget framgår följande. Kenneth N var kriminalkommissarie, anställd vid säkerhetspolisen och chef för dess avdelning i Norrköping sedan 1977. Från 1990 hade han dock arbetat i Stockholm. Kenneth N hade haft sin första kontakt med Jörgen B 1979 ”genom dåvarande IB. Jörgen B hade flygcertifikat och förfogade över eget flygplan och kunde vara användbar som informatör”. Vid förhöret hade Kenneth N visat upp handskrivna minnesanteckningar från alla sina kontakter med Jörgen B. De flesta kontakterna skedde 1981-84. Bl.a. rapporterade Jörgen B om öststatsförhållanden. 1982-83 hade Per-Göran Näss varnat för Jörgen B och allmänt uppmanat till försiktighet vid kontakterna med denne. Kenneth N nämnde vidare ”i förtroende” att Jörgen B tillsammans med polismannen Hans L och någon från Sjöfartsverket hade utfört ett uppdrag i en öststat för IB:s räkning. Uppdraget hade misslyckats. Det var sannolikt i början av 1980-talet. Kenneth N kunde inte lämna några närmare detaljer. (Detta uppdrag synes även ha berörts av Hans L, som nämnde en operation tillsammans med Jörgen B 1977-78, som han av sekretesskäl inte ansåg sig kunna gå in på.) Allmänt karakteriserade Kenneth N Jörgen B så, att denne nog ”ville vara en större agent” än han var och att han ibland kunde uppträda ”provocerande hemligt” i samband med möten.

Beträffande de i ärendet aktuella uppgifterna uppgav Kenneth N att han hade sammanträffat med Jörgen B några månader efter mordet och att denne då inte nämnt något om Olof Palmes död eller något möte i

polishuset i Norrköping. Efter det tillfälle då Jörgen B överlämnade den i ärendet omtalade handlingen, dvs. den 4 februari 1987, hade Kenneth N inte haft någon kontakt med Jörgen B, men han hade hört att Jörgen B skaffat sig en rörelse av något slag i en norrlandskommun.

I själva förhöret, det ”öppna” uppslaget sägs bl.a. följande. Kenneth N mindes väl när och under vilka omständigheter han fick Jörgen B:s skrift. Det var alltså den 4 februari 1987 på ett hotell i Norrköping. Det rörde sig enligt Kenneth N om en sida, skriven på en väldigt dålig maskin:

> En massa svammel om Palme. Inte om mordet. Fanns inget som helst, fanns ingen uppgift om poliser över huvud taget i detta papper. Det var om hans resa tror jag till Moskva, var det nånting sånt där. Men inte någonting. Sen hade han blandat in sin mor i det här. Ett långt stycke om sin mamma och Guillou fanns nämnd i det här.

Han reagerade inte på något särskilt sätt inför skrivelsen. Han tror inte ens att han tittade på papperet då han fick det utan att han stoppade ned det. Han tog skrivelsen till stationen, där han lade den i ett kuvert, klistrade igen och skickade upp det till Stockholm. Han hade inte fått någon reaktion därifrån och inte frågat heller, förrän nu, när det börjat skrivas om saken. Vid mötet då Jörgen B överlämnade sitt papper talade de inte om Olof Palme eller mordet.

Uppslaget innehåller sammantaget en del tvetydigheter. I förhöret med Kenneth N nämnde förhörsledaren att Hans L hade berättat att Kenneth N tillkallats vid några tillfällen när Jörgen B varit hos Hans L och lämnat uppgifter. Kenneth N uppgav att han aldrig träffat Hans L (han bör han menat tillsammans med Jörgen B). ”Hur kommenterar du det?” frågade förhörsledaren. ”Nej.”, svarade Kenneth N, som alltså inte tycktes vilja tala om saken. (Hans L hade i förhör uppgett just det förhörsledaren nämnde.)

Enligt Kenneth N var Jörgen B inte en betydelsefull informatör. På uppmaning att allmänt karakterisera Jörgen B som person uppgav Kenneth N:

> Han vill vara märkvärdig vet du och inte synas och när man kom, jag satt ju ibland och studerade honom innan när vi träffades och precis som att han mer eller mindre konspiratoriskt skulle, ja gå till det här mötet. Vi var in på ett fik och det var ju inga konstigheter. Att han, han har nog levt i någon form av agentvärld. Om det här jobbet på IB har gjort honom så eller vad det beror på att han vill vara lite märkvärdigare än vad han är och var. Jag tror inte att han hade någon större, jag vet inte alls och vad det rörde sig om i Polen, som sagt var, det vet jag inte. Men att de misslyckades, så mycket vet jag.

Med datering i november 1992 finns i uppslaget en anteckning signerad Hans Ölvebro, där det sägs att enligt säkerhetspolisen hade Jörgen B ”enklare uppdrag” för ”SSI” under 1977-82 och april -87 till juli -90.

Sammanfattande anmärkningar

PU:s utredning av detta uppslag har skett snabbt. Utredningen är utförlig.

Jörgen B uppgav alltså att han halvannan månad före mordet deltog i ett möte på polishuset i Norrköping. Namnen på de deltagande hade han ”undanträngt”. Antalet deltagare kunde inte anges; folk kom och gick under mötets gång. Man talade om Olof Palmes Moskva-resa och att Olof Palme skulle ”sälja ut” Sverige. Han uppfattade att en kupp, som skulle utföras under Moskva-resan, förbereddes.

Det sagda utgör vad som synes vara kärnan i det Jörgen B uppgav. Hans uppgifter i förhören är ofta ungefärliga och saknar i viss mån konkretion. Det förblir t.ex. oklart om Jörgen B menar att det var ett möte i egentlig mening eller bara ett samtal mellan personer som kom och gick. Han har själv inte kunnat precisera om han hade kallats till mötet eller bara hamnat där när han hade vägarna förbi för att hälsa på sin vän Hans L. Han gav heller inte något tydligt svar på vad hans egen funktion i sammanhanget var. Klart synes vara att han uppfattat det som sades som oroande och upprörts av det, samtidigt som han vid förhören delvis tonat ned det som sakligt sett ägde rum genom att tala om ”kvirr” mot Olof Palme och om samtalet som typiskt för vad som kunde diskuteras i Sverige vid den tiden.

Det framstår med andra ord som oklart vad Jörgen B egentligen ville ha sagt. På frågor från den utgångspunkten hänvisade Jörgen B till detaljer och ”små faktorer” som gjorde att han drabbades av en chock när han gått därifrån. Det var att det hade talats om fler grupper som var beredda och

> framför allt när jag gick därifrån, då var det Hasse som följde mig till dörren och betedde sig alltså på ett helt annorlunda sätt än normalt va. Tar mej i hand och säger alltså, att du vi återkommer till dej.

På frågan om han sedan tagit upp saken med Hans L, för att kontrollera sina intryck, svarade Jörgen B – på ett sätt som läsaren uppfattar som undvikande – att det hade han inte gjort, trots att han i och för sig hade fortsatt att träffa Hans L.

Det kvarstående intrycket är att uppgiftslämnarens berättelse är diffus, motsägelsefull och att det är svårt att få grepp om vad han egentligen velat säga. Den person han har utpekat som närvarande vid

mötet, Hans L, har helt tagit avstånd från uppgifterna. Kommunalrådet Henry E synes ha betraktat dem som strunt, detsamma gäller Kenneth N. Samtliga har lämnat uppgifter om Jörgen B:s person som är ägnade att så tvivel om såväl trovärdighet som tillförlitlighet. Inget, knappt ens Jörgen B:s egna uppgifter, tyder sammantaget på att något möte av konspiratoriskt slag ägt rum på Norrköpings polishus före mordet. Det innebär i och för sig inte att detta kan uteslutas, men från mordutredningens synpunkt är det svårt att se att det skulle finnas något ytterligare att tillföra.

Det finns emellertid anledning att göra en reservation beträffande utredningen i detta uppslag. Det är uppenbart att de förhållanden som utretts berör säkerhetstjänsten, inklusive IB. Det framgår också av PU-materialet, där vissa förhörsuppgifter alltså redovisats särskilt just på den grunden. Annat synes emellertid inte ha kommit upp på bordet. Om Hans L tillhörde säkerhetspolisen är det t.ex. relevant – det kan ju förklara vad hans och Jörgen B:s kontakter handlade om – men det beaktas inte i förhören. Vi kan inte heller bortse från att Henry E:s och Jörgen B:s kontakter kan ha haft beröring med dessa förhållanden. Mot den bakgrunden finns det skäl att vara försiktig med tolkningen av de uppgifter som lämnats, eftersom uppgiftslämnarna kan ha haft intresse att dölja sakförhållanden för PU:s utredare och den ”öppna” polisen.

Därtill kommer att det brev som Kenneth N uppgav sig ha skickat inte kunnat återfinnas hos säkerhetspolisen. Vår – i och för sig begränsade – erfarenhet av säkerhetspolisens rutiner (se kapitel 2 och vissa enskilda uppslag i kapitel 5) gör dock att vi inte kan betrakta det som uteslutet att brevet helt enkelt slarvats bort.

Länspolismästaren Hans Holmérs uppehållsort under mordnatten

Bakgrund och utredning

I diskussionen kring polisspåret har det förekommit ifrågasättanden av var länspolismästaren Hans Holmér befann sig den 28 februari till den 1 mars. Utgångspunkten är väl känd: Hans Holmér avsåg att lördagen den 1 mars 1986 deltaga i Vasaloppet. Han befann sig därför på ett hotell i Borlänge natten mellan den 28 februari och den 1 mars.

Med anledning av återkommande spekulation kring riktigheten i de uppgifter Hans Holmér själv lämnat om sin vistelseort den aktuella natten beslöt dåvarande förundersökningsledaren Axel Morath om viss utredning angående dessa förhållanden. I november 1990 beslagtogs på Scandic Hotel i Borlänge en anmälningsblankett ”Nordiska gäster”, en kopia av en hotellräkning för rum 105 den 28 februari 1986 och en kopia av en Eurocard-nota.

Av anmälningsblanketten framgår att en person skrivit in sig som Hans Holmér med ankomstdag den 28 februari. Avresedagen framgår inte med tydlighet; det synes stå 1 mars, men kan också läsas som 11 mars. Vederbörande har placerats i rum 105. På blanketten finns Hans Holmérs adress och telefon i Stockholm. På hotellräkningen är ankomstdagen angiven till den 28 februari och avresedagen till den 1 mars. Därutöver finns uppgifter om pris m m. Dessutom finns en maskinstämpel på hotellräkningen, där datumet 28 februari är angivet. Enligt Eurocard-notan har betalning för rummet erlagts den 1 mars 1986 med ett Eurocard-kort utställt på Hans Holmér. Den är undertecknad av Hans Holmér och försedd med signaturen ”EB”.

I slutet av november 1990 hölls förhör med Elisabeth F. Hon hade tidigare arbetat som receptionist på hotellet. På morgonen den 1 mars, då hon tjänstgjorde, kom en man ned i receptionen vid 7.30-tiden. Hon frågade honom om han kände till att Olof Palme hade mördats. Han blev förskräckt och ringde ett samtal. Hon förstod av detta att han skulle avbryta sin resa och åka till Stockholm. Hon kände inte igen mannen som Hans Holmér. Vid förhöret bekräftade hon att det var hennes signatur EB på Eurocard-notan; hon hade vid denna tid ett efternamn som började på B.

I juli 1991 begärdes en skriftprovsundersökning av signaturen på notan. SKL meddelade att det inte var möjligt att påstå att notan fyllts i av Elisabeth F, men att det inte fanns några tecken på att någon annan skulle ha gjort det. I augusti 1991 hördes receptionschefen vid hotellet. Hon hade innan saken börjat uppmärksammas några år efter mordet inte känt till att Hans Holmér bott på hotellet mordnatten. Det hade sedermera kommit många frågor om detta. Hotellets policy var att inte lämna ut uppgifter av detta slag. Det var möjligt att hon sagt att Hans Holmér inte bott där, av bekvämlighetsskäl. Hon kände igen Elisabeth B:s, numera F:s, signatur på notan. Hon hade kontrollerat att Elisabeth F arbetade på morgonen den 1 mars. Att hotellräkningen/kvittots maskinstämpel angav 28 februari berodde på att datum vid denna tid ställdes om manuellt och att detta i allmänhet inte skedde förrän frampå förmiddagen. Det var därför rätt vanligt att samma ankomst- och avresedag angavs i stämpeln; hon visade vid förhöret andra kopior på hotellnotor där så skett. Numera är detta automatiserat, och datum ändras alltså vid midnatt. Samma dag hölls även ett förhör med en kontorist vid hotellet. Hon bekräftade uppgifterna att hotelldygnet vid den aktuella tiden skrevs ut på det sätt som beskrivits. Hon kände även igen Elisabeth F:s signatur på Eurocard-notan.

I detta sammanhang har också förekommit viss utredning angående en numera avliden polisman, som hade tjänstgjort som Hans Holmérs chaufför. Det har påstått att han skulle ha fungerat i denna roll på

mordnatten. Utredningen i denna del visade att polismannen varit chaufför, men att han av personliga skäl hade omplacerats i slutet av 1985. En kontroll av vissa journaler visade att polismannen i vart fall inte hade tjänstgjort för Hans Holmér efter den 15 januari 1986.

Sammanfattande anmärkningar

Det har egentligen aldrig funnits något skäl att i mordutredningen närmare efterforska var dåvarande länspolismästaren Hans Holmér befann sig på mordkvällen; inget pekar på att han haft med mordet att göra. Allt talar för att det förhåller sig så som han uppgett inför Juristkommissionen och i andra sammanhang, dvs. att han befann sig på annan ort på fredagskvällen och att han begav sig till Stockholm med egen bil så snart han fick reda på vad som hänt. Den utredning som likväl förekommit bestyrker detta.

Polisfesten den 1 mars 1986

Bakgrund och utredning

Den 1 mars 1986 hölls en större subskriberad fest för poliser från i huvudsak VD 1. Stockholms polisstyrelses utredningsgrupp, som utredde dessa förhållanden, använder ordet ”bankett” (om utredningen, se ovan, *Utredning om högerextremism inom polisen*). Festen hölls i Ragnbrants Festvåningar, Apelbergsgatan 12 i Stockholm. Omkring 100 personer deltog. Festen var planerad sedan en månad och betalning hade erlagts i förskott. Det uppgavs att man försökt ställa in festen efter mordet. Tiden härför var dock mycket kort. Flera av de inbjudna gästerna gick inte att nå, en del bodde inte i Stockholm och var sannolikt redan på väg. Vidare hade restaurangen förbrukat förskottet för inköp av mat m.m. Arrangörerna valde därför att genomföra festen.

Under middagen höll ett polisbefäl, polisman I, befäl vid VD 1, ett tal. Enligt en uppgift i massmedia skall han därvid ha utbringat en skål i tillfredsställelse över mordet, eller gjort något uttalande av motsvarande innebörd. Utredningsgruppen hörde polisman I, festarrangören och en gäst som själv inte var polis samt tog del av uppgifter som kom från en anonym gäst som lämnat upplysningar via en ledamot i polisstyrelsen. De sistnämnda uppgifterna, som synes ha varit diffusa, gick ut på att vittnet i middagstalet hört ”något nämnas om en ‘skål i champagne’ i samband med mordet på Olof Palme”.

Uppgifterna om skålen vann inte stöd hos någon av dem som utredningsgruppen själv talade med. Polisman I förnekade dem

bestämt. Han hade utbringat en skål för ”A-turen” vid VD1. Något för Olof Palme nedsättande eller någon tillfredsställelse över mordet uttryckte han på intet sätt. Festarrangören och den hörde gästen bekräftade detta; de var helt säkra på att någon skål etc. inte hade förekommit. Inte heller i något annat sammanhang under festen förekom enligt dem något sådant.

Utredningsgruppen pekade i sammanhanget på möjligheten att det anonyma vittnet blandat samman det som skett under festen med det telefonsamtal som polisman B ringde till VD 1 under mordnatten, i samband med detta har det talats såväl om skål i champagne och tillfredsställelse över mordet. Det är ju långtifrån omöjligt att detta samtal, som ju utspelat sig ”internt” inom VD 1, kan ha diskuterats under middagen. I övrigt konstaterade polisstyrelsen att det inte framkommit något som tydde på att en skål verkligen hade utbringats.

Festen och skålen har kommenterats av polisman I vid ett förhör i oktober 1987 angående fynden hos polisman E. Festen förekom traditionsenligt varje år. Fruar, makar eller ”respektive” var inbjudna. – Personalen i A-turen hade på lördagsmorgonen ställt sig till förfogande för spaningsarbetet, men blivit hemskickade igen. De hade fått klart för sig att det inte från tjänstens synpunkt förelåg något behov av att ställa in festen. Polisman I ifrågasatte mot den bakgrunden varför man skulle avstå från festen när polisledningen inte var intresserade av polismännens tjänster.

Det tillhörde traditionen att chefen för A-turen, dvs. polisman I, höll ett tal omkring turen. Det förekom två gånger om året, dels vid denna fest, dels vid julbordet. Därvid utbringades likaledes traditionsenligt ett fyrfaldigt leve för turen. Polisman I påpekade i förhöret att stämningen var dämpad i anledning av mordet. Alla hade ”en klump i halsen”. Polisman I berörde mordet i sitt tal: han tyckte inte om Olof Palme som politiker, men man kunde inte acceptera att landets statsminister sköts på öppen gata. Polisman I uppgav att det bara var radioprogrammet Kanalen som vidhållit att det skulle ha förekommit en skål för mordet. Flera andra journalister hade undersökt saken, men kommit fram till att någon sådan skål inte förekommit, vilket det alltså inte heller gjort.

Sammanfattande anmärkningar

Uppgiften om att det i ett officiellt tal, som polisstyrelsen kallade det, vid en bankett för ett hundratal poliser och inbjudna gäster, skulle ha utbringats en skål för mordet dagen efter det att detta begåtts har inte gått att få bekräftad, trots viss utredning från polisstyrelsens sida. Vi

kan därför inte se att det finns någon grund för denna allvarliga anklagelse.

Att festen kom att hållas kan från de rent praktiska synpunkter som de festansvariga framhöll mot dess inställande synas rimligt. Argumentationen förutsätter dock att festdeltagarna, och kanske särskilt då de i vars vaktdistrikt mordet just inträffat, känt sig hågade att delta. Därest det hade funnits en önskan eller övertygelse hos de ansvariga om att festen under omständigheterna inte borde hållas, skulle de praktiska olägenheterna rimligen ha kunnat överbryggas även om det hade lett till vissa ekonomiska avbräck. Ett beslut av den innebörden borde vidare, återigen under omständigheterna, ha kunnat mötas av förståelse även av dem som inte skulle ha kunnat gå att nå med ett besked om inställandet. Den argumentation som de ansvariga uttryckt synes utgå från att festens vara eller inte vara mest var en fråga om etikett och att dess inställande hade varit att betrakta som en tom gest för vilken man inte var beredd att betala priset. Det kan tyckas att arrangörerna borde ha insett att många utomstående skulle finna det anstötligt att det för mordområdet ansvariga vaktdistriktet håller fest mindre än 24 timmar efter det att landets statsminister mördats. Beslutet kan dock ha försvårats av oförmåga att i stunden överblicka dess konsekvenser.

Misstankar angående oidentifierade polismän från ”baseballigan”

Bakgrund och utredning

I augusti 1988 inkom ett tips från en kvinna gällande poliser som tillhörde baseballigan. Tipset innebar följande. Kvinnans bror hade varit på en repövning vid K4 i Arvidsjaur vid tiden för mordet. Ett antal poliser från Norrmalm hade enligt kvinnan medverkat. De hade utmärkt sig på olika sätt. Inför sin permission den 28 februari hade en av dem yttrat: ”Den här helgen kommer det att hända något som det kommer att stå om i historieböckerna”. Brodern hördes i oktober 1990 – drygt två år senare, alltså. Han hade deltagit i en repövning och därvid kommit i kontakt med fjälljägare, som gjorde sin grundutbildning. Det var bland dessa som de aktuella personerna ingick. Han kunde inte namnge någon av dem. Han visste inte om de var poliser, men hade efter att ha tagit del av uppgifter i massmedia kommit fram till att det kunde vara ett gäng som tillhörde ”baseballigan”. Han bekräftade uttalandet som någon av dem hade gjort just före mordet, om att något skulle inträffa som skulle stå i historieböckerna.

En lista på alla som vid tiden tjänstgjort vid regementet togs fram. Drygt trehundra av dem hade sin hemvist i Stockholmsregionen. De

kontrollerades mot persondokument i förundersökningen. Ingen träff noterades. Även andra uppgifter kontrollerades med regementet. Därvid framkom att flera sakuppgifter i tipset var felaktiga. t.ex. hade det angivits att de aktuella polismännen burit kamouflageuniformer när de for på permission, men dessa uniformer fanns enligt militären inte vid tidpunkten. Det förhöll sig vidare så, att den som tas in på Polishögskolan i regel skall ha fullgjort sin värnplikt. Det är alltså inte sannolikt att ett antal poliser skulle ha fullgjort militär grundutbildning på sätt som uppgavs i tipset.

Sammanfattande anmärkningar

Uppgifterna kom fram sent – två och ett halvt år efter mordet och den aktuella militärövningen – och på omvägar. Kvinnan eller hennes bror kunde inte nämna några namn. Uppgiften om baseballigan tycks vara en hypotes, som dykt upp efter det att denna diskuterats i massmedia. Enskildheter i tipset har visat sig felaktiga. Det som kan utredas har utretts, sent visserligen, men det synes i och för sig begripligt att tipset inte prioriterats så högt. Inget har framkommit som stöder att poliser ur baseballigan befunnit sig vid regementet vid tidpunkten. Det innebär också att uppslaget inte utan vidare kan sägas vara ett polisärende.

Den enda kvarvarande kopplingen av intresse synes gälla polisman C, som ju befann sig i tjänst vid K4 vid detta tillfälle. Det förekommer inga uppgifter som tyder på kopplingar av det slaget. Någon utredning med sikte på detta synes dock inte heller föreligga, även om tipset först registrerats under ett uppslag, som gäller polisman C.

Vissa iakttagelser av polisbilar under mordkvällen

Bakgrund och utredning

I Parlamentariska kommissionens arbetspromemoria rörande polisspåret finns tre uppslag som inte dykt upp bland de polisärenden Granskningskommissionen gått igenom.

De tre uppslag det gäller är följande.

Polisbilar på Rörstrandsgatan och Tranebergsbron. Hans S[51] kontaktade PU ett år efter mordet, den 6 februari 1987. Han hade lyssnat på radioprogrammet Kanalen, som behandlade en kvinnas observationer angående polisen. Hans S hade då erinrat sig en händelse som inträffat

[51] I Parlamentariska kommissionens promemoria står Gunnar S, men det torde vara en felskrivning.

på mordkvällen före kl 23. Han hade befunnit sig i korsningen Rörstrandsgatan-Karlbergsvägen för att hjälpa en vän att flytta en säng. Plötsligt hade ett polisfordon kommit körande och stannat hastigt. En civilklädd man rusade ur och sprang in i en buss, som for mot Karlbergs station. Den uniformsklädde föraren körde därefter in i en snödriva och hade sedan vissa svårigheter att ta sig därifrån. Väl loss ur drivan hade bilen kört i väg i samma riktning som bussen.

När Hans S sedan farit ut mot Vällingby hade han mött ”ett stort antal polisbilar på väg mot Cityområdet och vilka framfördes hastigt”.

I Parlamentariska kommissionens promemoria från den 15 december 1987 sägs:

> Polisens utredare har ännu inte kunnat identifiera dessa två händelser. Spaningsuppslagen kommer att utredas när tid ges.

Ärendet är emellertid hos PU antecknat som färdigbehandlat den 6 februari 1987, vilket innebär att det inte har företagits någon dokumenterad utredningsåtgärd i uppslaget över huvud taget.

Nedsläckt polisbil på Stureplan. I november 1987 kontaktade Gun K PU och lämnade följande uppgifter. Mordkvällen ungefär vid tiden för mordet (jfr vidare nedan) hade hon tillsammans med sin make promenerat från Norrmalmstorg till Restaurang Monte Carlo i hörnet Sveavägen-Kungsgatan. De hade gått via Stureplan. Där såg de en helt nedsläckt polisbil stående under den s.k. Svampen. De skämtade om detta. När de kom fram till korsningen Sveavägen-Kungsgatan hade de sett en polisbuss uppställd nere vid Tunnelgatan. De iakttog dock ingen aktivitet i samband med att de gick in på restaurangen.

I uppslaget sägs vidare: ”UL (uppgiftslämnaren, vår anm.) tror att de hade lämnat Norrmalmstorg vid 23.20-tiden eftersom man inte hade spärrat av brottsplatsen när de passerade den.”

Gun K berättade vidare att de sedan de kommit in på restaurangen hade suttit vid ett fönsterbord på restaurang Monte Carlo och tittat på vad som hände på Tunnelgatan samt iakttagit att man så småningom spärrade av området. Personal från restaurangen hade varit nere vid mordplatsen, känt igen Lisbet Palme och hört att den skjutne var Olof Palme. Därigenom hade gästerna väldigt tidigt fått klart för sig vad som hänt.

Uppslaget avslutas med noteringen ”UL gjorde inga observationer av något speciellt slag under sin promenad. Det var mycket lugnt på stan och de hade haft det trevligt.”

I Parlamentariska kommissionens promemoria sägs ”Tipset kom in den 24 november 1987 och kommer att utredas när tid ges”.

Inga dokumenterade utredningsåtgärder har emellertid vidtagits i uppslaget.

Iakttagelse av polisbil på Johannesgatan. Den 18 mars 1986 kontaktade Marianne U PU och uppgav att hon på mordkvällen gjort vissa iakttagelser kring sin bostad på Johannesgatan. Hon hade kommit hem från sitt arbete på Sveriges Radio omkring kl 22.50. Hon hade då iakttagit två män vid Johannes kyrkogård. När en polispatrull sakta kom åkande hade männen försökt gömma sig. Hon gick in till sin lägenhet, där hon hämtade sin hund, som skulle rastas. Hon iakttog då männen igen och kände obehag inför dem. Beträffande en av männen lämnade hon vissa signalementsuppgifter.

I februari 1987, dvs. ett knappt år senare, besökte Marianne U PU för att kontrollera vad som hänt med hennes tips. I det uppslag som då upprättades framgår att Marianne U fått läsa dokumentationen från mars 1986. Hon gjorde därefter vissa påpekanden. Hon hade sett två män. Hon hade sett dem vid tre tillfällen: när hon kom hem ungefär 22.50, när hon kom ut med sin hund och när hon kom tillbaka ca 23.10. Det var vid detta senare tillfälle som hon såg polisbilen. Hon lämnade nu ytterligare uppgifter om männen och deras beteende samt uppgav att hon även hade lagt märke till en röd bil som stod vid hennes port. Bilen gick på tomgång men det satt ingen i den.

Marianne U bad att få en kopia av förhörsutskriften. Enligt order från befäl nekade förhörsledaren henne detta. Förhörsledaren har i uppslaget noterat att Marianne U identifierat sig med legitimation från Sveriges Radio.

I december 1987, dvs. snart två år efter tipset, hölls förhör med Marianne U. Hon lämnade då samma uppgifter som tidigare men de var mer detaljerade. Bl.a. sade hon att hon tagit bussen från radiohuset kl 22.30 och att det innebar att hon var hemma vid sin port senast 22.50. Tillfrågad om tiden för polisbilens förbipasserande, kunde hon inte ange den exakt, ”men hon är ganska säker på att kyrkklockan inte hade slagit kvart över, dvs. 22.15”.[52] Hon hade sedan iakttagit männen ännu en gång från sitt fönster i bostaden eftersom hon hade blivit nyfiken på deras avsikter. Detta hade upprepats ett par gånger innan hon hade gått och lagt sig, vilket hon förmodligen gjort ”runt 22.30”.[53] Hon uppgav sig inte ha noterat några sirener eller annan speciell verksamhet i kvarteret, förutom de två männen.

[52] Tidpunkten borde rimligen vara 23.15.
[53] Jfr föregående not.

I uppslaget finns vidare en utskrift ingiven av journalisten Sven A, från radioprogrammet Kanalen i februari 1987, och ett tidningsklipp med en artikel av Sven A.

I Parlamentariska kommissionens promemoria sägs:

> I utredningsmaterialet finns såvitt gäller kvinnan bara hennes anmälan och de uppgifter som hon lämnade ungefär ett år senare då hon hos polisen efterhörde vad som skett med hennes anmälan. Polisens utredare har för en kort tid sedan funnit att två polispatruller mordnatten omkring kl. 22.50 beordrades till Johannesgatan för ett ingripande i en lägenhet. Polismännen hördes några dagar efter mordet men upplyste då inte om ingripandet. Nya förhör har att hållits med polismännen i de två patrullerna.

Förutom förhöret med Marianne U, som hölls kort efter det att denna promemoria skrevs, har enligt dokumentationen hos PU inga ytterligare åtgärder vidtagits. Det finns heller ingen dokumentation avseende de polispatruller som enligt vad som uppges i promemorian skulle ha varit identifierade eller beträffande de förhör som skulle ha hållits.

Sammanfattande anmärkningar

Dessa uppslag har alltså inte kommit fram vid de genomgångar av PU-materialet vi gjort via PU:s register eller vid genomgång av de s.k. ”polispärmarna”. Deras förekomst visar att det inte med full säkerhet kan hävdas att alla ärenden med ”polisspårsanknytning” i vid mening genomgåtts om inte hela utredningsmaterialet genomsökts manuellt.

Det är värt att notera att de är mindre väl utredda än genomsnittet av de ärenden som kommit fram vid den normala sökningen efter polisärenden. Det första ärendet är till synes helt outrett. Det finns i och för sig många ”sämre” uppslag som utretts. Men substansen i denna uppgift – inkommen efter ett år, framkallad av en uppgift i media och svår att kontrollera – är inte sådan att underlåtenheten framstår som någon direkt brist. Allvarligare är att PU inte levt upp till den föresats som Parlamentariska kommissionen noterat, dvs. att uppslaget skulle utredas så snart tid gavs.

Inte heller i det andra ärendet finns några dokumenterade utredningsåtgärder. Spaningsuppslaget är som anmärkts i redogörelsen delvis obegripligt. Det ter sig därför oanvändbart utan ett nytt, klargörande samtal med uppgiftslämnaren. Det sannolika synes vara att mottagaren bedömt tipset som värdelöst. Anteckningen att uppgiftslämnaren – som just uppgett att hon sett en nedsläckt polisbil under Svampen och en piketbuss uppställd vid Tunnelgatan före mordet (om det nu var då) – inte sett något speciellt under sin promenad ter sig gåtfull, men skall

kanske förstås som en tolkning snarare än ett återgivande. Inte heller här har PU emellertid levt upp till de föresatser man haft, enligt vad som uppgavs i Parlamentariska kommissionens promemoria.

Det tredje ärendet, polisbilen på Johannesgatan, har tilldragit sig massmedialt intresse och utredarna har i uppslaget särskilt noterat att uppgiftslämnaren haft en legitimation från Sveriges Radio. Det är det bäst utredda uppslaget av de tre, utan att för den skull vara lika väl utrett som polisärendena i övrigt. Liksom när det gäller Sunniva T:s iakttagelser av en eventuell polisbil på Drottninggatan (se nedan) saknas en dokumenterad koppling till den utredning av polisfordons rörelser som gjorts i utredningen. Skälet till att detta uppslag inte är noterat som ett polisärende kan vara att det i första hand kan tolkas som rörande de mystiska män hon sett. Parlamentariska kommissionen har dock för sin del noterat det som ett ”polisspår”. Uppgifterna i dess promemoria att polismännen identifierats, hörts och hörts på nytt bekräftas alltså inte i uppslaget.

Fotograf som hört meddelande över polisradion

Bakgrund och utredning

Fotografen Åke M har uppgivit, att han mordkvällen kl. 23.35 avlyssnade följande kommunikation på sin polisradio:

> – Hallå där uppe hur är det?
> – Det är för jävligt kallt.
> – Statsministern mördad.

Han hörde inget anrop eller avslut av typen ”klart slut”.

Det ursprungliga tipset från Åke M mottogs enligt spaningsuppslaget per telefon den 25 mars 1986. Åke M hördes mer än ett år senare, i maj 1987. Han lämnade då de uppgifter som återgivits ovan, men tillfogade kringinformation angående radion, sina förehavanden före och efter iakttagelsen m.m. Förhörsledaren har sedan tillagt följande anteckning:

> Sedan undertecknad 870514 hörde Åke M har jag vid ett flertal tillfällen sökt honom för att få klarhet i hur hans radio och kristaller fungerade. Åke M har inte hört av sig, och jag tar detta som en intäkt på att han aldrig har avhört det samtal som han har relaterat i förhöret. Det verkar egendomligt att en person som arbetar på en tidning inte omedelbart sätter sig i förbindelse dels med sin tidning och dels med polis. Det dröjer ca 25 dagar innan han underrättar polis.

I uppslaget följer härefter ett brev från Åke M till Hans Ölvebro. Brevet är daterat i februari 1995 och uppenbarligen avsänt i anledning av uppgifter Ölvebro lämnat i ett program om polisspåret i TV. (Hans Ölvebro sade i programmet att Åke M uppmanats att förete sin radio, men att denne hade vägrat göra detta.) Åke M uppgav i brevet bl.a. att han lämnat sitt tips dagen efter mordet, att han vid förhöret 1987 upplyst om att bilen med radion befann sig utanför på gatan om polisen ville se den och att ingen någonsin kontaktat honom efter detta enda förhör.

Åke M hördes därefter utförligt i mars 1995. Radion överlämnades för teknisk undersökning i samband med förhöret. Sådan undersökning har också utförts och det finns ett protokoll från mars 1995 intaget i uppslaget. Resultatet är svårtolkat, men har av PU uppfattats så att det i och för sig är möjligt att Åke M kunnat avlyssna polisradion via den utrustning han hade. Den sista handlingen i uppslaget utgörs av Åke M:s kvittens på att han återfått utrustningen.

Sammanfattande anmärkningar

Det är oklart hur ursprungstipset hanterats, möjligen har det blivit liggande i den inledande röran och nedtecknats en tid efter det att Åke M tog kontakt. Det framgår inte på vilket sätt utredningsmannen sökte kontakt med Åke M efter förhöret 1987 eller hur han närmare kommit fram till sin slutsats om att Åke M hittat på uppgiften om radiokommunikationen. Anteckningen präglas av en misstro mot uppgiftslämnaren, en misstro som inte verkar ha varit uppenbart välgrundad. Hans Ölvebros uppgift till TV om att Åke M vägrat visa sin radio synes ha varit förhastad. Det följande förhöret skapar ingen klarhet. Uppgiften har sammanfattningsvis först inte utretts alls, för att slutligen, nio år efter mordet, göras till föremål för den utredning som då ännu var möjlig, utan att någon klarhet kunnat nås.

4.3.4 Uppslag som eventuellt kan förknippas med poliser eller polisen i allmänhet

Ulla i Gamla stan

Bakgrund och utredning

Dagarna efter mordet inkom ett tips från en kvinna, Ulla S, som gjort iakttagelser på och kring Gamla stans tunnelbanestation vid halv niotiden på mordkvällen, alltså ungefär vid den tid då makarna Palme

lämnade bostaden för att bege sig till biografen Grand. Ulla S uppgav sig ha iakttagit två personer – en på tunnelbaneperrongen och en i en närliggande gränd – som talat i walkie-talkies. I massmedia har det ibland sagts att hennes iakttagelser inte utretts tillräckligt eller att de avfärdats på ett osakligt sätt.

Ulla S lämnade sina uppgifter till polisen den 5 mars 1986, då det upprättades ett spaningsuppslag. Den 6 mars hördes hon per telefon. Den 11 mars sammanträffade hon med två polismän på platsen för hennes iakttagelser. I protokollet från det förhör som då hölls finns även uppgifter om vad som uppgetts av en kriminalinspektör Torbjörn S vid Nacka polisdistrikt och polismännens kommentarer angående vittnets trovärdighet. Därefter finns inget dokumenterat förrän i januari 1990, dvs. efter den friande domen mot Christer P. Det hölls då ett kompletterande förhör med Ulla S samt ett kontrollförhör med Stig L, Hotell Gamla Stan. I februari 1990 hölls ett nytt förhör med Stig L och även ett förhör med hotellreceptionisten Kenneth G. I april 1990 hölls förhör med polismannen Claes B, som tjänstgjorde civilt i det aktuella området på mordkvällen. Drygt två år senare, i maj 1992, förhördes Claes B igen. Det gällde det tidigare förhöret och var påkallat av en JO-anmälan från journalisten Sven A. I uppslaget finns även skrivelser från Sven A (inklusive utskrift från samtal denne haft med Ulla S).

Ulla S:s uppgifter är relativt detaljerade. Enligt protokollet från förhöret den 11 mars 1986 berättade hon följande. Hon hade arbetat på Svenska Dagbladet, där hon jobbade med försäljning, till ungefär klockan 20. Hon tog tunnelbanan från Fridhemsplan mot Gamla stan kl 20.22. Hon minns tidpunkten eftersom hon tittade på klockan. Tåget anlände till Gamla stan 20.32-34. På perrongen såg hon en man, som hade proppar i öronen och ett spröt som stack upp ur rocken. Hon passerade mannen och när hon kommit 5-6 meter från honom hörde hon ett brus. När hon då vände sig om såg hon hur han vänd mot Riddarfjärden pratade i en lur med vita knappar på. Hon gick sedan nedför trapporna och ut genom spärren. Hon skulle upp till Lilla Nygatan, till hotell Gamla Stan, där hon arbetade extra och hade innestående lön att hämta ut. Hon gick Schönfeldts gränd. Där iakttog hon en man som ställde sig i en dörr intill en affär och sysselsatte sig med en lur av något slag. I ett tidigare förhör sade hon att mannen talade i en walkie-talkie, men att hon inte hörde vad han sa. – Hon beskrev utförligt hur och var männen stått och hur de uppträtt.

På originaluppslaget har antecknats ”Männen är kollegor från KEE” (KEE var enligt uppgift beteckningen för den s.k. eko-roteln). En motsvarande anteckning finns på förhöret från den 6 mars. Senare tycks PU ha varit inne på att Ulla S iakttagit spanare som haft i uppdrag att övervaka skinheads, därav förhöret med Claes B 1990. I dagsläget

synes det dock stå klart att PU inte lyckats identifiera de personer Ulla S säger sig ha sett.

Polismännen som talade med Ulla S kände sig tveksamma om tillförlitligheten i uppgifterna och antecknade. ”Vi har mycket svårt att avgöra sannolikheten i det Ulla S har berättat.” De tog kontakt med den polisman i Nacka som Ulla S först vänt sig till. Denne uppgav att han kände vittnet sedan flera år tillbaka. Hon hade haft en del psykiska problem, men han trodde att hon upplevt det hon vittnade om, det var därför han vidarebefordrat hennes uppgifter.

Sammanfattande anmärkningar

Dokumentationen av utredningen av Ulla S:s iakttagelser bär spår av den förvirring som rådde den första tiden efter mordet. Uppgifterna i de olika förhören går inte helt ihop, men det kan lika gärna bero på den som förhört och nedtecknat uppgifterna som på Ulla S. Förhöret/ ”vallningen” med Ulla S den 11 mars 1986 innebar dock i alla händelser att hennes uppgifter togs in i utredningen och bedömdes på ett jämförelsevis tidigt stadium.

För iakttagelsernas riktighet talar just att de redovisats på ett så tidigt stadium, liksom att de är detaljerade och tämligen rediga. Mot dem talar att de inte stöds av några andra uppgifter, liksom att det finns utrymme för allmän osäkerhet om deras tillförlitlighet.

Om iakttagelserna är riktiga är de gåtfulla. Det framstår som en brist i utredningen att det inte kunnat klarläggas vad Ulla S sett eller om hon på något sätt misstagit sig. Bristen är hänförlig till den första tiden efter mordet; möjligheten att utreda iakttagelser av detta slag avtar hastigt. Anteckningarna på de första förhören tyder på att man tog något för lätt på hennes iakttagelser. Numera föreligger knappast några möjligheter att genom ytterligare utredning bringa klarhet kring uppslaget ”Ulla i Gamla stan”. Några slutsatser av relevans för bedömandet av polisspåret kan man dock inte dra av detta. De rapporterade iakttagelserna gäller ju inte heller uttryckligen poliser.

Uppslaget ger i övrigt en god illustration till de bedömningssvårigheter som granskaren står inför. Ser man enbart till dokumentationen och på denna gjorda anteckningar framstår utredningen som ofullständig och rentav förvirrad. Samtidigt måste vi som granskare ha förståelse för att de som arbetade med ärendet under den inledande tiden var resultatinriktade. Fick de klart för sig att ett tips inte såg ut att leda någon vart, kunde det antagligen läggas åt sidan utan att utredarna brydde sig om att inför eftervärlden förklara varför. Behovet av dokumentation växer med insikten om att utredningen kan bli lång.

Som granskare står vi inför risken att kritisera utredare som kanske gjort helt riktiga bedömningar eller att släppa förbi vad som från vår utgångspunkt lika gärna kan vara grava förbiseenden.

Dekorimamannen

Bakgrund och utredning

Med ”dekorimamannen” avses en person som strax före mordet skall ha befunnit sig i det gathörn där mordet begicks, dvs. där den butik som då hette Dekorima var belägen. Mannen skall vid tillfället ha kommunicerat med någon via en walkie-talkie och burit vapen. Dekorimamannen kallas även ”den finske kroppsbyggaren” på grund av att uppslagets upphovsman identifierat personen som en finländare vilken hon iakttagit på ett s.k. gym. Upphovsmän är en svensk kvinna och hennes väninna. Kvinnorna har finskt ursprung och har därför ibland kallats ”de finska flickorna”.

Utredningen om dekorimamannen är mycket omfattande. Den sattes igång efter det att uppgifterna kommit in senhösten 1992 och synes ha bedrivits med intensitet under våren 1993, då ett stort antal förhör hölls. Den fortsatte i avstannande takt under 1994. Det sista deluppslaget upptogs vid vår granskning av ett beslut av chefsåklagaren Birgitta Cronier, där en anmälan från journalisten Sven A, angående ”avsiktligt och aktivt sabotage av utredningen av den s.k. Dekorimamannen”, avskrivs.[54]

Tipset hade följande bakgrund. Journalisten Olle A vände sig hösten 1992 till PU med uppgiften att han hade en källa som träffat en kvinna på en Finlandsbåt. Kvinnan hade berättat att hon mordkvällen tillsammans med en väninna varit på bio och sedan gått Sveavägen norrut. Väninnan hade frågat en man, som stod i hörnet Sveavägen-Tunnelgatan, vad klockan var. Mannen hade inte velat svara. Medan väninnan försökte få ett svar talade mannen i en walkie-talkie och sa att han var igenkänd samt fick svaret att han skulle fortsätta ändå. Kvinnorna gick från platsen. Väninnan berättade att hon kände igen mannen, som hon tilltalat på finska, och att hon sett att han höll ett vapen under sin jacka. En stund senare hörde de ett skott. De for dock

[54]I åklagarens beslut heter det bl.a.: ”Jag har inhämtat information från Palmegruppen och tagit del av handlingar i berörda hänseenden. Härav framgår att samtliga i ärendet kända aktuella personer hörts. Förhören har hållits i anslutning till de uppgifter som fortlöpande inkommit och som härigenom kontrollerats.”

hem utan att ge sig tillkänna. Dagen därefter fick de veta att statsministern hade skjutits.

Olle A hade själv kontakt med kvinnan, som hette ”Anneli”. Hennes väninna, som tilltalat och känt igen dekorimamannen, hette ”Anki”. Anneli hördes upprepade gånger ingående. Även Anki hördes. Berättelserna har en gemensam kärna men innehåller motsägelser, bl.a. hade kvinnorna olika uppfattning om vilken film de skulle ha sett, då de tidigare varit på bio. De har varit ovilliga till att medverka vid rekonstruktioner av händelseförloppet och konfrontationsförhör.

Ankis uppgifter om dekorimamannen var mycket detaljerade. De innefattade signalement, familjeförhållanden och att han frekventerade ett namngivet s.k. gym i en ort norr om Stockholm samt hur han där betett sig. Han skulle vidare ha ett finskt namn, där såväl för- som efternamn var korta. Med ledning av dessa uppgifter efterforskades mannen ingående. Ett stort antal personer med anknytning till ”gymet” hördes, utan att PU därvid lyckades få fram något om mannens identitet.

Ursprungsuppgifterna innehåller ingen information om att poliser skulle ha förekommit i sammanhanget. Den misstanken har framförts under resans gång, men står närmast i strid med vad ”de finska flickorna” berättat i förhören. Olle A har via egna hypoteser ifrågasatt om inte mannen kunde vara identisk med en Anti A, som var polisman. PU har också brutit ut den del av utredningen om dekorimamannen som gäller Anti A, och fogat den till polisärendena.

Olle A hördes sedermera angående sina hypoteser om Anti A. Han hade via en bekant fått höra om en polisman med anknytning till baseballigan ”som hade två korta finska namn”, nämligen Anti A. Han beställde därför fram ett passfoto av Anti A och besökte vid några tillfället ”gymet” för att undersöka om någon där kände igen Anti A. Han gick runt på ”gymet” och visade fotot, varvid han presenterade en påhittad historia om sitt ärende. Det fanns bl.a. en person som sade sig känna igen Anti A. Denne person hade då Olle A hördes redan förhörts en gång. Det framgår av det förhöret att vederbörande måste ha misstagit sig, bl.a. uppgav han att mannen på fotot var finländare och inte talade bra svenska, något som inte uppgetts stämma beträffande Anti A. Även Anti A själv hördes. Han var född i Sverige av föräldrar härstammande från Estland. Han talade inte finska, även om han via estniskan kunde göra sig förstådd med finländare. Han tjänstgjorde vid tiden för mordet i piketgruppen. Uppgifter från hans hustru, som hördes, gav honom alibi för mordkvällen.

Beträffande uppslagets bakgrund i övrigt framgår följande. I juni 1994 lyckades PU få till stånd ett förhör med den man som förmedlat kontakten mellan Anneli och Olle A. Olle A deltog i förhöret som

förhörsvittne och ställde själv frågor. Mannen hade kommit i kontakt med Anneli i juni 1992 på en Finlandsbåt. De sågs åter i oktober, då Anneli berättade om sina upplevelser på mordkvällen. Mannen kom sedan att vidarebefordra uppgifterna till Olle A, som han kände sedan många år tillbaka. De ursprungliga uppgifterna kom således via Anneli. (I uppslaget framgår att Anki, som var den som talade med ”dekorimamannen”, klandrade Anneli för att denna fört uppgifterna vidare.)

Sammanfattande anmärkningar

Uppslaget är på flera sätt svårgripbart. Uppgifterna har kommit in sent, mer än sex år efter mordet, 1992. De var redan då svåra att kontrollera. Utrymmet för minnesfel är betydande. Möjligheten att kvinnorna misstar sig beträffande tidpunkten (datum) för sin iakttagelse kan inte uteslutas. Det finns dock knappast skäl att anta annat än att en händelse som gett upphov till tipset ägt rum, men dess koppling till mordet kan vara en efterkonstruktion eller ett misstag. Det finns såvitt vi kunnat se ingen annan utredning beträffande mordkvällen som stöder uppgifterna.

Det förhållandet att uppgifterna, trots deras uppenbara betydelse för mordutredningen, rapporterats in så sent sänker deras trovärdighet. Det är därvid också svårt att se varför kvinnorna inte velat anmäla sina iakttagelser själva. Deras ovilja att delta i rekonstruktioner m.m. påverkar också trovärdigheten.

Dekorimamannen själv, dvs. mannen på ”gymet”, synes särskilt undflyende. PU har av förhörsdokumentationen att döma gjort stora ansträngningar för att identifiera vederbörande med ledning av de uppgifter kvinnorna lämnade, utan framgång.

Det bör understrykas att detta uppslag alltså inte kan betraktas som något egentligt polisspår. Kvinnorna själva har aldrig påstått att dekorimamannen skulle ha varit polis. Detta är i stället journalisten Olle A:s hypotes, en hypotes som inte gått att få bekräftad. Den i uppslaget förekommande polismannen Anti A har såvitt kan bedömas inget med dekorimamannen eller de finska flickorna att göra.

Bilen på Drottninggatan

Bakgrund och utredning

I massmedia har förekommit uppgifter om en kvinna, ibland kallad ”vittnet Ingrid”, som från sin bostad sett en polisbil i närheten av mordplatsen vid tidpunkten för mordet. I bilen fanns en polisman, som talade

i kommunikationsradio. Samtalet avslutades abrupt och bilen begav sig hastigt från platsen.

Uppgifterna härrör från Sunniva T, som bodde på Drottninggatan i Stockholm. Det finns ett omfattande uppslag rörande uppgifterna från Sunniva T. Av handlingarna att döma har utredningen pågått från mars 1986 till april 1987.

De uppgifter Sunniva T lämnade den 19 mars 1986 innefattar följande. På mordkvällen befann hon sig i sin bostad. Hon och hennes man hade haft en middagsgäst, som lämnade lägenheten kl 22.45. Strax därefter hörde hon ljud från en kommunikationsradio på gatan. Hon tittade ut och såg en vit polisbil uppställd på gatan utanför. I bilen satt en ensam polisman, iklädd overall. Han talade i en kommunikationsradio. Bilens bakre del var avdelad. Där förvarades apparater och tung utrustning. I bilen fanns fyra tydliga siffror, 0502, 0520 eller 0522. Bilen for efter ett tag från platsen i riktning Tunnelgatan-Norra Bantorget. – I en anteckning från ett telefonsamtal några dagar senare uppges bl.a. att Sunniva T trodde att hon hade iakttagit bilen ungefär kl 23.00, att personen i bilen hade suttit med dörren öppen och att bilen var en Saab.

Ungefär ett år senare, i februari 1987, besökte Sunniva T, enligt vad som framgår av en tjänsteanteckning, polisen för att efterhöra vad som hänt med hennes tips. Av anteckningen framgår att det nummer som nämnts troligen var anbringat på den inre backspegelns baksida (vid framrutan). Kort senare hölls ett ingående förhör med Sunniva T. Samma dag, på kvällen, gjordes ett utförligt redovisat rekonstruktionsförhör, där Sunniva T från sitt lägenhetsfönster fick se olika typer av polisbilar, som kördes fram till ungefär den plats där den från mordkvällen iakttagna bilen skulle ha befunnit sig.

Middagsgästen, Rolf G, hördes första gången per telefon den 22 mars 1986, dvs. i anslutning till att Sunniva T:s uppgifter första gången kom in till polisen. Förhöret är fragmentariskt återgivet och relaterat på fem rader. Det kan inte utläsas om det är polisen som kontaktat Rolf G eller tvärtom. I sak framgår att Rolf G trodde att han hade lämnat lägenheten 23.45 (dvs efter mordet och senare än vad Sunniva T hade trott). Han gick Drottninggatan-Adolf Fredriks kyrkogata-Sveavägen-Tegnérgatan-Döbelnsgatan till Hotell Kom, som låg på Döbelnsgatan 17-19. (Han kom med andra ord ned till Sveavägen snett emot mordplatsen, gick sedan i riktning från denna till biografen Grand för att sedan ta till höger på Tegnérgatan). Han lade märke till att det kom ut några personer från Grand, i övrigt såg han inget särskilt.

Rolf G hördes igen ett år senare, i februari 1987. Det framgår att han hade diskuterat Sunniva T:s iakttagelser från mordkvällen med henne och att de hade skilda minnesbilder av när han hade lämnat lägenheten:

enligt Rolf G var det strax före midnatt, medan Sunniva T alltså sagt att det var en timma tidigare. Rolf G ville inte ta ställning till vem som hade rätt. Beträffande promenaden till hotellet mindes han att han hade övervägt att gå in på Grand för att handla choklad i en automat. Biografen var upptänd och några enstaka personer var på väg ut. Han hörde inga sirener och lade inte märke till några polisbilar under vägen från Sunniva T till hotellet. – Av en kontroll med Peter O på biografen Grand, framgick att sista filmen hade slutat 23.40 och att foajén bör ha släckts ungefär 23.55.

Av ett anonymt tips i slutet av februari 1987 framgår att Sunniva T någon vecka efter mordet i ett privat sammanhang skall ha berättat om sina iakttagelser på mordkvällen. Enligt uppgiftslämnaren hade Sunniva T inte lämnat sina uppgifter till polisen eftersom hon skulle vara negativt inställd till polisen.

Från samma tid finns en delvis svårbegriplig anteckning avseende Sunniva T:s make. Denne sägs vara av uppfattningen att Rolf G gick ungefär kl 23. Han sysslade därefter med disken och gjorde inga iakttagelser motsvarande dem hustrun redovisat. Hon nämnde inget om vad hon sett förrän dagen efter, då de fått nyheten om mordet.

Förhören och rekonstruktionen från februari 1987 följdes upp av en omfattande utredning om vilka vaktbolag som hade uppdrag i närheten av Sunniva T:s bostad och vilka bilar som kunde ha befunnit sig på platsen vid den aktuella tidpunkten. Det framgick bl.a. att Svensk Bevakningstjänst hade bevakning av Centralbadet, som låg i närheten. Det var relativt vanligt med utryckning dit. Centralbadet tillsågs därutöver med jämna mellanrum, bl.a. på grund av att uteliggare ofta sökte natthärbärge där och då förorsakade störningar. I en faktasammanställning från april 1987 över utredningen avseende Svensk Bevakningstjänst drog PU slutsatsen att bevakningsbilar från firman torde ha förekommit vid rikliga tillfällen på Drottninggatan 88 under mordkvällen och natten. Det av Sunniva T beskrivna beteendet, sättet att parkera och avrapporteringen via radio efter utförd tjänsteuppgift, stämde med hur företagets väktare kunde agera på platsen. Efter sammanställningen nedtecknade utredningsmännen följande bedömning:

> Vår egen bedömning efter att ha jämfört och analyserat uppgifter från Sunniva T kontra bevakningspersonal från Svensk Bevakningstjänst blir att det med stor sannolikhet bör ha varit ett av företagets bevakningsfordon som Sunniva T observerat på Drottninggatan --- vid aktuell tidpunkt.

Det framgår av sammanställningen att PU inte lyckats identifiera vilken av Svensk Bevakningstjänsts väktare Sunniva T i så fall skulle ha sett; det fanns flera möjliga alternativ. Detta torde i sin tur få ses mot bak-

grund av att Sunniva T:s iakttagelse inte närmare kunnat tidsbestämmas.

Sammanfattande anmärkningar

Detta uppslag är från mars 1986, då Sunniva T första gången lämnade uppgifter till mordutredningen. Det finns inget i materialet som talar mot att Sunniva T gjort de iakttagelser hon redovisat. Hennes uppgifter är på många sätt detaljerade, konsistenta och synes inte innehålla några motsägelser. När det gäller tidpunkten talar fakta snarast mot middagsgästens antaganden; denne borde med tanke på vad han uppgivit om förhållandena under vandringen till hotellet ha lämnat lägenheten i sådan tid att han kom ner på Sveavägen innan mordet begicks.

Men det finns också ett antal skäl till att bedöma tipset med försiktighet. Tidpunkten är och förblir oklar. Även om middagsgästen skulle ha misstagit sig på tiden, kan Sunniva T ha gjort sin iakttagelse en längre tid efter det att gästen gick än hon själv trodde. Det finns i alla händelser inget att hänga upp en preciserad tidpunkt på. De uppgifter Sunniva T lämnat om hur den aktuella polisbilen närmare såg ut är relativt vaga. Hon kunde inte identifiera någon av de polisbilstyper som förekom vid rekonstruktionen. De siffror hon hade sett på backspegeln förekom enligt PU inte på polisbilar. Sunniva T uppgav själv i förhöret att hon var ”mycket dålig” på bilmärken. Det avsätter rätt tydliga spår i den beskrivning hon kunnat lämna avseende fordonet.

Den ”förklaring” som PU tycks ha stannat för, dvs. att Sunniva T sett ett bevakningsfordon, synes samtidigt sannolik och den kan mycket väl vara riktig. Några övertygande belägg för att uppgifterna kan förklaras på detta sätt föreligger dock inte. Sunniva T var relativt van vid att se bevakningsfordon, inte minst bör hon ha sett Svensk Bevakningstjänsts bilar tidigare. Det talar mot att hon skulle identifiera en väktarbil som polisbil. Av förhöret med henne framgår vidare att hon skilde mellan ljusa och mörka polisbilar (detta var vid den tid då såväl de blågula som de äldre svartvita polisbilarna fanns i drift). Hon identifierade denna bil som ”mörk”, dvs. den svartvita typen. Svensk Bevakningstjänsts bilar var, enligt vad som framgår av de bilder som intagits i uppslaget, vita med blågula symboler. Man kan tänka sig dem förväxlade med de nya polisbilarna, men knappast med den äldre modell, som Sunniva T sade sig ha sett. Det är kort sagt en fullt möjlig men inte alldeles utömmande förklaring som PU fastnat för. Så framställs den ju inte heller av utredningsmännen själva. Det förtjänar också understrykas att PU trots ingående utredning alltså inte lyckats få

fram vilken bekvakningsbil och vilken väktare Sunniva T i så fall skulle ha sett.

De utredningsåtgärder som vidtogs i mars 1986 inskränkte sig till samtalen med Sunniva T och Rolf G samt en allmän kontroll av var diverse polisfordon befunnit sig. Det tycks som om utredarna lagt tipset till handlingarna efter det att de ansett sig ha kunnat konstatera att det inte kunde ha varit någon polisbil. Utredningen i detta skede ter sig grund, illa dokumenterad och bitvis uppenbart bristfällig. Det gäller t.ex. den första kontakten med Rolf G, som resulterade i en fragmentarisk förhörsanteckning. Av dokumentationen att döma tillfrågades han inte om han sett några polisbilar etc, vilket han borde ha gjort om han hade gått den angivna vägen vid den angivna tidpunkten. Detta är ännu en illustration till polisarbetets brister vid denna tid.

Iakttagelse av man med walkie-talkie

Bakgrund och utredning

Magnus P meddelade den 24 mars 1986 att han vid tidpunkten för mordet gjort en iakttagelse av en man med walkie-talkie i hörnet Sveavägen-Oxtorgsgatan. Det framgår av ett i november 1988 hållet förhör med Magnus P att han hade vänt sig till polisen sedan han hört att man efterlyste iakttagelser av walkie-talkies.

Magnus P uppgav att han kom gående på Sveavägen och skulle gå upp Oxtorgsgatan (söder om Kungsgatan), där han hade sin bil parkerad. Snett bakifrån, sneddande över Sveavägen, kom en man, som bar en walkie-talkie mot bröstet. På apparatens översida fanns en röd knapp som stack upp en bit. Mannen, som var 25-30 år, gick fort och målmedvetet. Magnus P iakttog honom bara en kort stund. Magnus P gav relativt utförliga signalementsuppgifter. Han lämnade också en skiss över platsen för iakttagelsen. Magnus P lämnade sina uppgifter vid ett personligt besök. Tipsmottagaren har antecknat att ”Magnus P är ett trovärdigt vittne”.

Av förhöret från november 1988 framgår att Magnus P kunde tidsbestämma iakttagelsen rätt väl. Han hade tillsammans med sin hustru spelat Bingo vid Kungshallen och med ledning av när spelet börjat och de spel de deltagit i kunde händelsen bestämmas till några minuter efter 23.21. Magnus P och hans hustru gick efter iakttagelsen vidare till bilen. De körde Oxtorgsgatan österut, sedan Malmskillnadsgatan till Brunkebergstorg och Söderleden ut mot en förort. Under färden på Oxtorgsgatan sade hustrun att det var värst vad det är mycket poliser ute i stan i kväll, eftersom de hörde sirener i bakgrunden. Magnus P

uppskattade att det gick tre till fyra minuter från det att han såg ”walkie-talkie-mannen” till det att de hörde sirener.

Även hustrun är hörd, dock först i januari 1989. Hon hade också gjort iakttagelser av mannen med walkie-talkie, iakttagelser som i vissa detaljer avviker från dem Magnus P redovisat. – Magnus P talade under färden söderut från Stockholm flera gånger om mannen med walkie-talkie, som förefallit ”mystisk”. Tillfrågad uppgav hustrun att hon inte hört några sirener eller liknande under bilfärden hem.

Någon ytterligare dokumenterad utredning föreligger inte.

Sammanfattande anmärkningar

Magnus P:s tips inkom i senare delen av mars 1986, vilket är jämförelsevis tidigt. Att vidare utredning inte skett förrän bortåt tre år senare skulle vara värt att anmärka, om det inte vore för att det följer ett för läsaren vid det här laget välbekant mönster.

Något har Magnus P uppenbarligen sett. Uppgifterna om walkie-talkie är en aning svävande, bl.a. beskrev hustrun walkie-talkien på lite annat sätt. Det finns dock anledning att utgå från att Magnus P såg det han beskriver ungefär vid tidpunkten för mordet. Men iakttagelsen kan så långt den numera låter sig utredas inte sättas i samband med mordet, vilket naturligtvis inte utesluter att ett sådant samband kan finnas.

Övriga uppslag angående walkie-talkies

I kapitel 3, som behandlar generella utredningsåtgärder, redovisas en genomgång av uppslag där walkie-talkies på ett eller annat sätt förekommer (*Efterlysning av walkie-talkies – iakttagelser m.m.*). En del av dessa kan sägas ha bäring på polisen i så måtto att poliser var en av få yrkesgrupper som vid tiden för mordet använde bärbar radioutrustning.

4.4 Tidigare granskningar

4.4.1 Juristkommissionen

Beträffande Juristkommissionens granskning av ”polisspåret”, se kapitel 1, *Hanteringen av polisärenden*.

4.4.2 Polisstyrelsens i Stockholm granskning av polisspåret

Polisstyrelsen i Stockholm företog en granskning av uppgifter i massmedia om påstådd högerextremism inom Stockholmspolisen. Den rapport som granskningen utmynnade i har behandlats ovan. Den arbetsgrupp som utförde granskningen hade föresatt sig att även bringa klarhet i påståendena om att Stockholmspolisen varit inblandad i mordet på Olof Palme, dvs. polisspåret.

I sin redogörelse för arbetet i denna del beskrev polisstyrelsen dessa påståenden och gruppens utredning av dem på följande sätt.[55]

> Uppgifterna har bl.a. rört påståenden om att i vart fall en polisman iakttagits på en buss i närheten av mordplatsen en kort stund efter mordet. Vittnen skall vidare ha sett polisbilar vid mordplatsen strax före mordet. Teknisk apparatur skall ha på träffats i en polismans hem.
> Gruppen har med anledning av dessa uppgifter begärt att få ta del av det material i utredningen som rör poliser i Stockholmsområdet. Önskemålet har tillmötesgåtts endast såtillvida att en muntlig redovisning lämnades gruppen vid ett sammanträde med biträdande riksåklagaren Axel Morath, byråchefen hos riksåklagaren Jörgen Almblad och avdelningschefen Ulf Karlsson, rikspolisstyrelsen, den 5 november 1987.
>
> Vid den föredragning som lämnades gruppen framhölls att varje enskild uppgift eller tips som rört polismän i samband med Palmeutredningen – sammantaget rör det sig om ett 40-tal olika tips från hela landet – undersökts mycket noga. Det uppgavs att förundersökningsledningen, såväl den nuvarande som den tidigare, därvid funnit att det inte i något fall förelegat grund för framförda misstankar.
>
> *Gruppens kommentar:* Gruppen beklagar att den ej har beretts tillfälle att själv ta del av det utredningsmaterial som rör poliser i Stockholm.
>
> Det är ytterst angeläget att allt görs för att bringa klarhet i påståenden om polismäns eventuella inblandning i mordet.
>
> Eftersom den parlamentariska kommissionen nu granskar dessa förhållanden saknar gruppen dock anledning att nu beröra ovannämnda uppgifter.

Polisstyrelsen företog alltså av de skäl som framgår aldrig någon självständig granskning av polisspåret.

[55] Rapporten s. 13 f.

4.4.3 Parlamentariska kommissionen

Parlamentariska kommissionen utförde under hösten 1987 en egen granskning av det som då kommit att kallas polisspåret. Arbetet ingick inte i det ursprungliga uppdraget utan var föranlett av den debatt som förekom under den tid Parlamentariska kommissionen arbetade.

I det arbetsmaterial som Parlamentariska kommissionen lät arkivera återfinns en promemoria daterad den 15 december 1987, rubricerad "'Polisspåret' i huvuddrag". I promemorian behandlas kortfattat ett antal utredningsuppslag under följande rubriker. (Inom parentes anges våra anmärkningar.)

- Busstipset ("Buss 43")
- Vattenläckan (polisman E)
- Tidsbestämningen (Polisens ankomst till brottsplatsen m.m.)
- Polisbil 1520 ("kommissariebilen")
- Polisbil på Drottninggatan (Sunniva T)
- Poliser på Johannesgatan
- Polisbilar på Rörstrandsgatan och Tranebergsbron
- Polisbil på Stureplan
- Walkie-talkies (endast helt översiktligt)
- Blandade anmälningar mot polismän (endast helt översiktligt)

Innehållet i promemorian tillför inte någon väsentlig information till det vi ovan redovisat. Den är mindre innehållsrik, bl.a. av det skälet att åtskilligt av det vi redovisat har tillförts utredningen efter det att Parlamentariska kommissionen arbetade. Faktaredogörelsen i övrigt överensstämmer emellertid med vad vi funnit vid vår granskning (jfr dock ovan avsnittet *Vissa iakttagelser av polisbilar under mordkvällen*).[56]

Resultatet av Parlamentariska kommissionens granskning redovisades den 21 december 1987 i en särskild skrivelse till Justitiedepartementet, som även bifogades till kommissionens rapport. Skrivelsen hade följande lydelse.

> Under hösten har det i press, radio och TV pågått en livlig debatt om något som man kallar för polisspåret i utredningen om mordet på statsminister Olof Palme. I debatten har det från flera håll föreslagits att åklagarnas och polisens handläggning av detta spår skall granskas särskilt.

[56] På en punkt återger promemorian en tveksamhet, som numera inte längre föreligger. Det gäller det bandade samtal som ambulanspersonalen hade med LAC kl 23.28. Det synes vid tiden för Parlamentariska kommissionens granskning ha rått osäkerhet om i vilket skede detta samtal ägde rum. Numera är det klarlagt att det skedde då ambulanserna lämnade mordplatsen.

I vårt, liksom i juristkommissionens, uppdrag ingår att granska brottsutredningen efter mordet på statsministern. Juristkommissionen har i del 2 av sin rapport, som överlämnades den 15 december 1987, lämnat en redogörelse för sin granskning av just brottsutredningen. Vår avsikt är att med den rapporten som utgångspunkt göra de överväganden och eventuella ytterligare utredningar som ligger i vårt uppdrag.

Vår avsikt har varit att avge en samlad rapport över vårt arbete. Den intensiva debatt som polisspåret gett upphov till och de rykten som blivit en följd bl.a. av att polisens utredning i denna del inte kan göras offentlig – i varje fall inte nu – har emellertid gjort att vi ansett det påkallat att, utan att avvakta juristkommissionens rapport, företa en granskning av brottsutredningen i de delar den gäller misstankar om polismäns eventuella medverkan till mordet och att genom denna skrivelse redogöra för resultatet av vår granskning.

Vår granskning har avsett brottsutredningen i följande delar:

– iakttagelser som en busschaufför och en busspassagerare uppgett att de gjort mordnatten kl. 23.30 vid en busshållplats på Birger Jarlsgatan;

– iakttagelser som olika personer gjort av polisbilar, eller bilar som uppfattats som polisbilar, på Drottningsgatan, Johannesgatan, Rörstrandsgatan, Tranebergsbron och Stureplan;

– bestämningen av tidpunkten då larm med anledning av mordet sändes ut över polisradion och tidpunkten då de första polismännen kom till platsen;

– iakttagelsen kort efter mordet av en polisbil på David Bagares gata;

– iakttagelser som en hyresvärd och en fastighetsskötare gjort i september 1987 i samband med en undersökning av en vattenläcka i en polismans lägenhet;

– tips beträffande en polisman som några dagar efter mordet företog en märklig bilresa i södra Sverige;

– tips och anmälningar i vilka enskilda polismän pekats ut som eventuella mördare eller medverkande till mordet på grund av bl.a. sitt utseende och likhet med polisens spaningsbilder, sina personliga egenheter eller sina politiska åsikter.

Merparten av dessa spaningsuppslag har utretts. I några fall – främst sådana där anmälan eller tipset kommit in nyligen – pågår eller planeras utredning.

De utredningar som har avsett misstankar mot enskilda polismän handhas av rikspolisstyrelsens säkerhetsavdelning. Övriga utredningar handhas av våldsroteln vid polismyndigheten i Stockholm.

Vi har vid vår granskning tagit del av allt utredningsmaterial i denna del som åklagarna och polisen har. Vi har dessutom haft samtal med åklagarna företrädda av bitr. riksåklagaren Axel Morath och byråchefen Jörgen Almblad och polisens spaningsledning företrädd av avdelningschefen Ulf

Karlsson. De har härvid redogjort för brottsutredningen i dessa delar och de bedömningar de gjort. Vår sekreterare och bitr. sekreterare har gått igenom delar av materialet med de utredningsmän som svarat för merparten av utredningarna. Slutligen har vi vid dessa samtal och genomgångar fått upplysningar om de åtgärder som planeras i de utredningar som ännu inte slutförts.

Utöver ovan angivna delar av brottsutredningen har åklagarnas och polisens företrädare lämnat upplysningarna om arbetet med att utreda olika tips om s.k. walkie-talkies i närheten av mordplatsen. Vi har även tagit del av visst utredningsmaterial om detta.

Vi vill till en början betona att ledningen och utförandet av brottsutredningen ankommer på åklagarna och polisen. Vi har begränsat vår uppgift nu till att granska om åklagarna och polisen i tillräcklig omfattning utreder de påståenden i brottsutredningen som gäller polismäns eventuella medverkan till mordet. Vår granskning kan självfallet bara avse brottsutredningen i det skick den är i dag.

Vi har vid vår granskning funnit att åklagarna och polisen i allt väsentligt vidtagit eller avser att vidta de åtgärder som spaningsuppslagen rimligen bör föranleda. Utredningsmaterialet ger, enligt vår mening, ingen anledning till erinran mot åklagarnas bedömning att det för närvarande saknas grund för misstanke mot någon polisman. Spaningsuppslagen finns kvar i utredningsmaterialet och något eller några av dem kan därför komma att få betydelse om nya uppgifter ger anledning till det. Vidare är det självklart att det – innan det blivit utrett vem eller vilka som begått mordet – inte går att utesluta att mördaren eller någon medverkande till mordet finns inom poliskåren eller inom någon annan yrkesgrupp.

Beträffande frågan om den tid det tog för polisen att komma tilll mordplatsen har vi vid vår granskning inte funnit något som tyder på annat än att de första polismännen kom till platsen inom ett par, tre minuter efter mordet. Juristkommissionen har för sin del kommit till samma slutsats.

Vi vill avslutningsvis än en gång understryka att vår granskning och de slutsatser vi redovisat endast avsett brottsutredningen i de delar den gäller misstankar mot polismän och inte mordutredningen i sin helhet.

4.5 Sammanfattande anmärkningar

4.5.1 Allmänt

Förtroendet för Stockholmspolisen hade under åttiotalet satts ifråga bl.a. genom de förhållanden som gjordes till föremål för granskning av

den s.k. Norrmalmsutredningen. När Norrmalmsutredningen lade fram sin rapport, hösten 1984, halvtannat år före statsministermordet, konstaterades att det inom Stockholmspolisen fanns i vart fall en gruppering som fungerat på ett oacceptabelt sätt. Det fanns också klara tecken på att polisledningen hade svårt att komma till rätta med missförhållandena, som tenderade att kvarstå inom åtminstone vaktdistrikt 1. Det föreföll som om det i denna del av polisen fanns en kultur av våldstro, högerextremism och misstro mot möjligheten att med vanliga demokratiska medel komma till rätta med samhällsproblem, en kultur som syntes fortleva oberoende av vilka attityder polisen på chefsnivå intog. Det finns utrymme för olika tolkningar av hur utbredd denna kultur var och på vilket allvar den i övrigt borde tas, men att fenomenet existerade kan inte bestridas, inte heller att det vid denna tid påverkade en del människors uppfattning om polisen. Detta var en realitet som polisen och dess ledning vid tiden för mordet levde med. Mot den bakgrunden hade det varit naturligt för polismakten att vara vaksam på att mordet och mordutredningen skulle kunna spä på de tendenser till misstro som fanns. Man kan nästan gå så långt som till att säga, att det för det fall mordutredningen skulle bli långdragen, var i någon mening förutsebart att ett ”polisspår” skulle kunna utvecklas.

Dessutom hade säkerhetspolisen vid tidpunkten för mordet information som pekade mot att det förekom högerextremistisk opinionsbildning i Stockholms poliskretsar. Uppgifterna kunde, som framgått ovan, inte avfärdas som bagatellartade. De var dessutom konkreta och ett antal i sammanhanget aktuella individer var kända.

Polisen fick vidare omgående och på goda grunder utstå kraftig kritik för sina insatser på mordnatten. Insatserna var så usla – det har ju belagts via granskningar av olika slag, se kapitel 1 – att det fanns skäl att fråga sig om det bara kunde vara fråga om inkompetens eller om det också kunde röra sig om en ovilja att göra sitt bästa.

Till detta kommer psykologiskt sett okänsliga åtgärder i utredningsfasens inledning, t.ex. spaningsledaren Hans Holmérs beslut att anlita några av de kontroversiella polismännen från vaktdistrikt 1 och ”baseballigan” som sina ”personliga livvakter”.

Att det fanns en grogrund för misstro mot polisen vid tiden för mordet och i anledning av det följande händelseförloppet låg alltså från början i öppen dager. Hur påverkade det polisens utredningsarbete? Mycket litet, vill det synas.

Polisen gjorde för litet för att själv utreda och dokumentera vad som gått snett under mordnatten. Typexemplen är att mordnattens datalogg från sambandscentralen inte sparades och att rapporter från dem som var inblandade i mottagandet av larmet inte infordrades, åtgärder som kanske hade kunnat förebygga år av spekulationer. När de alltmer

ingående ifrågasättandena sedan kom, stod polisen tämligen svarslös. Det torde vara en självklarhet i de flesta former av statlig verksamhet att händelseförlopp av motsvarande dignitet kräver dokumentation och ett omgående klarläggande av vad som inträffat, inklusive en utvärdering av hur myndigheten och dess personal hanterat situationen.

Bristerna har till rätt stor del botats genom den mycket ingående granskning som Juristkommissionen gjorde. Hur förtjänstfull denna än var kom den dock för sent för att kunna ersätta en utvärdering direkt i anslutning till händelserna, när minnesbilderna var färska och innan berörda parter i anledning av händelsernas utveckling hamnat i mer eller mindre låsta försvarspositioner. Att döma av den rapport Polisinspektionen i Stockholms län avgav om de s.k. Stureplansskjutningarna 1994 hade Stockholmspolisen lång tid efter mordet inte heller tagit resultaten av Juristkommissionens granskning till sig (se vidare kapitel 8).

Förutom att polisledningen hade skäl att via aktiva åtgärder ”mota Olle i grind”, dvs. visa att man tog itu med egna tillkortakommanden och deras orsaker samt förberedde sig för den granskning och kritik som låg i farans riktning, hade mordutredarna anledning att titta på de polismän som tidigare utmärkt sig. Särskilt kretsen kring de s.k. herrmiddagarna hade varit naturlig att uppmärksamma redan i mordutredningens inledande skede. Personerna borde tilldragit sig intresse på ungefär samma grunder som de individer och grupper som förekommer i uppslagen angående högerextremism.

Visserligen vidtogs ganska snart, i anledning av inkommande tips, utredningsåtgärder i förhållande till polisman A, men de var improviserade, halvhjärtade och i centrala delar odokumenterade. På samma sätt som att utredningsåtgärder trots allt vidtogs beträffande polisman A bör det också noteras att tips gällande enskilda polismän utreddes med full kraft och många gånger påfallande effektivt. Det gäller t.ex. polisman G och polisman L. Bägge anmälde de ingripanden de utsattes för till JO, varvid det framgick att utredningsmännen inte lagt fingrarna emellan till skydd för sina ”kollegor”. Även tipsen beträffande polisman D, som var lättviktiga och hade osäkra källor, utreddes mycket ingående. Det gäller likaledes den i tiden betydligt senare utredningen mot polisman E. I många för allmänheten okända polisärenden i mordutredningen är frågan inte heller om tipset utretts tillräckligt utan om det inte med tanke på den utsatte vidtagits alltför långtgående åtgärder.

Det som föranleder kritik mot utredningsarbetet är alltså inte hur tips angående enskilda polismän i allmänhet hanterades utan frånvaron av ett helhetsgrepp, eller makro-perspektiv om man så vill. Och det gäller då inte hur utredningen organisatoriskt sköttes. I det hänseendet togs ett helhetsgrepp, i och med att alla polistips handlades av personal

från säkerhetspolisen. Men som framgått var detta bara ett sätt att flödesmässigt hantera tipsen på ett ändamålsenligt sätt. Tanken var inte att i sak tillföra säkerhetspolisens upparbetade kunskap eller dess analyskompetens – ingendera efterfrågades – utan enbart att åstadkomma en hantering i avskild ordning. Vad kritiken gäller är den sakliga hanteringen och då särskilt bristen på vad vi i andra sammanhang kallat basanalys och proaktivt arbete (se kapitel 5, *Sammanfattande anmärkningar*, och kapitel 8). Utredningen kom att bli uträglat ”mikroinriktad” – varje polisman för sig – och mestadels reaktiv.

Det slående är alltså att det sakligt sett genomgående saknats ett sammanhållet, analyserande perspektiv. Det som framkommit genom Norrmalmsutredningen, säkerhetspolisens uppgifter om högerextremism och i andra sammanhang var inte bara att det fanns enskilda polismän som betedde sig illa och inte höll måttet, utan framför allt att det inom Stockholmspolisen fanns något slags kultur, eller ansats till kultur, med våldstro och antidemokratiska drag. Det var inte minst denna kultur, eller vad man vill kalla den, som det fanns skäl att intressera sig för och analysera. Det fanns också skäl att klarlägga de eventuella personsamband av nätverkskaraktär som kan ha förelegat. Av säkerhetspolisens material framgick att det funnits en i och för sig löslig men ändå klubbliknande gruppering. Av det material vi tagit del av och som redovisats tidigare framgår också att det fanns kretsar av personer som kunde vara av intresse, t.ex. ”baseballigan” och några av de poliser (delvis de samma) som omtalas i uppslaget om ”Södermötet”.

När det gäller arbetets reaktiva karaktär kan utredningen kring den ovannämnde ”Y” tjäna som exempel. Y var en för polisen välkänd person. Likväl föranledde sakförhållandena ingen utredning inom PU förrän den dag då en journalist satte samman en promemoria med dessa även i kretsar utanför polisen kända fakta och sände in den till PU med en förfrågan om dessa förhållanden hade utretts. Promemorian kom in i augusti 1990 och föranledde då vissa omedelbara åtgärder. Därefter inkom ytterligare tips om Y:s person. Sedermera har en relativt omfattande utredning genomförts, där även vissa personsamband klarlades via en förfrågan till säkerhetspolisen. Det man frågar sig är varför den vidtogs först efter det att uppgifter, som redan måste ha varit bekanta för PU, inkom i form av ett tips.

Vad är skälet till att utredningen kring polismän skett utan helhetsgrepp och utpräglat reaktivt? Det är förstås lätt att lansera misstanken att det beror på att ”poliser inte vill utreda poliser”, dvs. att det rört sig om ett slags kollegial korruption. Bilden är dock inte alls så entydig att man utan vidare kan påstå detta.

För det första avviker hanteringen inte från huvudmönstret. Bristen på helhetsgrepp, frånvaron av basanalyser och det reaktiva arbetssättet präglar stora delar av mordutredningen.

För det andra är polisärendena, i synnerhet under den inledande perioden, då de under Per-Göran Näss handlades av en för uppgiften särskilt utvald kriminalinspektör, i allmänhet väl utredda. Den dokumentation säkerhetspolisen i denna del efterlämnat skiljer sig genomsnittligt från övrig utredning från denna tid; den är av högre kvalitet. Sammantaget tyder det på att särskilt kompetent kraft avdelades för uppgiften och att den merendels utfördes med omsorg.

För det tredje är det, som redan antytts, påfallande att många polisärenden – tips angående enskilda polismän – utretts ingående och ibland ganska bryskt. Som framgått gäller det även tips som kom in tidigt i utredningen. Det finns i och för sig undantag, framför allt den otillfredsställande utredningen beträffande polisman A. Helhetsintrycket är likväl att de flesta polisärenden avviker från ”genomsnittsnivån” i det de är mer grundligt bearbetade än andra uppslag. Det är så pass tydligt att man måste ställa sig frågan om inte PU i allmänhet använt mer resurser mot poliser just därför att de är poliser. Det är i så fall motsatsen till ”kollegial korruption”.

Detta gäller alltså det vi kallar polisärendena. Beträffande polisspåret, dvs. tanken på en polisiär konspiration etc, är bilden annorlunda, eftersom mordutredningen oavsett ledning genomgående avfärdat denna motivbild/brottshypotes. Som skall framgå i det följande förstår vi inte den bedömningen, eftersom vi anser att det i så fall finns många andra uppslag som inte heller hade förtjänat mordutredarnas intresse. Vi anser med andra ord att med de krav på vad som bör föranleda utredningsåtgärder, som kan utläsas av utredningsmaterialet i övrigt, hade även denna motivbild/brottshypotes bort utredas.

De skäl och den argumentation som anfördes vid Juristkommissionens granskning angående polisärendena lade ett särskilt ansvar på åklagarsidan. Det kan ifrågasättas hur detta ansvar förvaltades. Det intryck vi fått av förundersökningsledningens inställning till detta ämne är att man där inte uppfattat frågorna kring polisspåret som särskilt problematiska. Eftersom ”det saknas koppling till Sveavägen”, har man sagt, har det inte heller funnits skäl att särskilt intressera sig för denna brottshypotes.

I de diskussioner vi fört med förundersökningsledningen i denna del har vi som vår uppfattning framfört att vi i materialet sett två ytterligheter. Å ena sidan PKK, där det med ringa ”koppling till Sveavägen” gjorts enorma utredningsinsatser utifrån resonemang om brottshypoteser och motivbild. Å andra sidan det s.k. polisspåret där det likaledes finns ringa ”koppling till Sveavägen” och där det över huvud

taget inte vidtagits några utredningsåtgärder eller ens förts resonemang kring brottshypoteser och motivbild. Som jämförande exempel har vi även framhållit uppslaget Alf E (se kapitel 5, *Vissa avsnitt registrerade under politiska motiv m.m.*), som föranlett omfattande utredning, men där det helt saknas ”koppling till Sveavägen”. Det har visat sig att förundersökningsledningen har en annan syn på detta än vad vi haft. Beträffande PKK har man bl.a. sagt att det inte bara förelåg motiv m.m., utan också ett ”modus operandi”, som organisationen två gånger tidigare hade tillämpat i Sverige och som var intressant i sammanhanget. Beträffande Alf E har man sagt att hans inriktning på Olof Palmes person och önskan att få bort denne från makten var något helt annat än de mer allmänna åsikter som förekom inom de aktuella poliskretsarna. Förundersökningsledningen har också pekat på att det kring Alf E fanns ett nätverk, en organisation och ekonomiska resurser, vilket saknar motsvarighet beträffande de aktuella poliskretsarna. Vi instämmer i dessa reflektioner, men anser att de i huvudsak rör grad och inte art. PKK var förvisso ett mycket mer intressant ”spår” och det prioriterades rätteligen före mycket annat. Alf E representerade likaledes en mer konkret och tydligt uttalad motivbild än den som skulle kunna ha sökts i ”polisspåret”.

Men den grundläggande invändning som förundersökningsledningen gjort avseende ”polisspåret” – och även avseende andra motivbilder, som t.ex. Bofors vapenaffärer – håller inte vid en jämförelse med de nämnda uppslagen, som alltså också väsentligen saknar ”koppling till Sveavägen”. Argumentationen måste i stället inriktas just på motivbild, brottshypoteser m.m. I det hänseendet är det alltså riktigt att PKK och andra uppslag i den kategorin är mer intressanta, men det slags näring eller substans som funnits i uppslagen PKK och Alf E finns också, om än i mindre grad, i polisspåret.

Likväl har ingen analys eller utredning skett. Under våra samtal med förundersökningsledningen har det hänvisats till att de aktuella polismännen bara är enskilda polismän, som inte ingår i några nätverk och som saknar organisation. Det har också framkommit att dessa ställningstaganden är grundade på allmänna bedömningar; det finns ingen annan utredning gjord än den som framgår av det vi redovisat. Förundersökningsledningen har med andra ord ansett sig kunna utgå från att det inte finns några nätverk eller organisationer. Det anser vi oss inte kunna utgå från efter att ha tagit del av materialet. Vi anser att just detta borde ha utretts, bl.a. på den grunden att det i det material vi stött på och redovisat finns indikationer på att det förhåller sig på ett annat sätt än vad förundersökningen sagt sig ha utgått från.

Förundersökningsledningen har vidare hänvisat till att chefsåklagaren Anders Helin varit avdelad för att särskilt granska utred-

ningen avseende polismän, att han vid flera tillfällen gått igenom materialet och att han därvid föredragit resultatet för förundersökningsledningen. Som framgått ovan har Anders Helin upprättat promemorior i anledning av denna granskning. Dessa är emellertid enligt vår mening inte användbara som underlag för en efterföljande granskning; den information de innehåller säger inte mera än att Anders Helin uppger sig ha granskat vissa, ej specificerade, uppslag och att han inte funnit skäl till vidare åtgärder. Vi anser att det är anmärkningsvärt att förundersökningsledningen inte i sak dokumenterat dessa genomgångar.

Parlamentariska kommissionen uttalade i sin redovisning att ett antal polisärenden var under granskning eller att PU utlovat att de skulle granskas i sinom tid. Det hade kunnat förväntas att dessa ärenden skulle ha följts upp av förundersökningsledningen. Som framgått av vår redovisning har emellertid utredningsföresatser som Parlamentariska kommissionen förespeglades aldrig blivit utförda.

Enligt vår mening har förundersökningsledningen såväl beträffande polisärendena som ”polisspåret” försummat sin uppgift. Det är så mycket mera anmärkningsvärt som denna sak särskilt lyftes fram av Juristkommissionen, som pekade på det ansvar som hade bort åvila åklagaren beträffande denna del av utredningen.[57] Saken har vidare tidigt tilldragit sig stor uppmärksamhet och alltså föranlett ett särskilt initiativ av Parlamentariska kommissionen. Enligt vår mening är detta ett tydligt exempel på att förundersökningsledningen sådan den utövats under Riksåklagaren i praktiken inte uppfattat sig som ansvarig för hela brottsutredningen. Ledningsansvaret har därmed inte fungerat.

Sammanfattning

Som framgått anser vi att ett helhetsgrepp borde ha tagits med inriktning på vissa grupper inom polisen, varvid en basanalys borde ha gjorts och eventuella nätverk kartlagts. Beroende på resultatet av ett sådant arbete och den kunskap som ett mer aktivt sökande hade kunnat leda fram till, skulle det eventuellt även ha varit befogat med aktiva utredningsåtgärder mot vissa polismän. Som likaledes framgått anser vi att ett sådant arbete i så fall skulle ha utförts 1986 eller i vart fall under åren närmast efter mordet. Vår ståndpunkt är föranledd av en jämförelse med vilka omständigheter som i andra sammanhang föranlett

[57] Så här skrev Juristkommissionen (även citerat i kapitel 1): ”Med hänsyn till de syften som ligger bakom särregleringen av utredningar om brottspåståenden som riktas mot polismän skulle det enligt vår mening ha varit en fördel om dessa utredningar hade särbehandlats på det sättet att åklagaren hade tagit direkt ledning över utredningsarbetet i denna del.” (SOU 1987:72 s. 161).

utredning. Förundersökningsledningen har haft ett särskilt ansvar för att tips rörande polisen eller poliser blir korrekt hanterade. Det får anses ha framhållits redan av Juristkommissionen.

Vi vill slutligen tillägga, att det inte är utan egen förskyllan som polismakten drabbats av diskussionen kring polisspåret. Sakligt sett finns det inte så mycket substans i den diskussionen, men frånvaron av substans har kunnat kompenseras av den grogrund för misstro och bristande tilltro till utredningsinsatserna som polisens egna åtgärder givit upphov till. Polisspårsdiskussionens uppkomst kan inte heller skyllas på massmedia eller enskilda ”privatspanare”, eftersom misstron alltså delvis har haft fog för sig och dessutom finns företrädd inom polisen själv. När det gäller en så uppmärksammad del som det s.k. Södermötet har ryktesspridningen således härstammat eller i vart fall fått stöd från polisens egna led.

4.5.2 De enskilda uppslagen

De synpunkter vi haft i de uppslag som redovisats under rubriken *Uppslag som berör polisen i allmänhet* och *Uppslag som eventuellt kan förknippas med poliser eller polisen i allmänhet* framgår i de *Sammanfattande anmärkningar* som finns i anslutning till respektive uppslag. Vi har inte funnit något uppslag, som idag motiverar ytterligare utredningsåtgärder.[58] Inte heller beträffande polisärendena anser vi oss ha anledning att anmäla någon avvikande mening beträffande de bedömningar som PU gjort då utredningen avslutats, vilket skett i samtliga fall.

I övrigt vill vi beträffande polisärendena redovisa följande synpunkter.

Polisman A. Några brottsmisstankar har aldrig funnits mot polisman A. Ser man till vad som föranlett utredning mot andra polismän och i övrigt kan det dock lätt konstateras att flera spaningsindikationer funnits: vapeninnehav, extremism, ”palmehat”, kontakter i kretsar som måste bedömas som ”intressanta” från spaningssynpunkt, arbetslokalen i mordplatsens närhet samt personliga omständigheter.

Den inledande alibiutredningen kring polisman A var otillräcklig och alltför dåligt dokumenterad. Det är möjligt att utredarna skaffade sig så mycket information att de blev övertygade om att polisman A

[58] Att ett uppslag vid vår granskning inte befunnits kräva ytterligare bearbetning innebär givetvis inte att vi utesluter att uppslaget kan vara av intresse. Det som bedömts är om PU med hänsyn till vad som framkommit och kända fakta i övrigt numera har anledning att vidta ytterligare utredningsåtgärder eller inte.

inte kunde vara gärningsman. Den första anteckningen från säkerhetsavdelningen tyder på att det informellt hade gjorts förfrågningar angående polisman A och att uppgifterna om hans sjukhusvistelse då hade kommit fram. Promemorian från 1996 i säkerhetspolisens material visar att fler efterforskningsåtgärder än vad som framgår av PU-materialet företogs. Dess innehåll reser dock vissa frågor. Det finns sålunda skäl att fråga sig när besöket av hela piketgruppen vid polisman A:s sjukbädd kan ha ägt rum. Om det verkligen var den 28 februari, måste det ha varit innan A begärde att få bli utskriven. I så fall borde det ha beaktats att smärtorna inte hindrade honom från att bege sig hem, varvid tillståndet inte kan betraktas som ett ”medicinskt alibi”. I alibifrågan väger de personer, som besökte polisman A i dennes hem under mordkvällen tyngre. Dessa personer hördes som framgått inte förrän 1993, vilket betyder att den inledande utredningen måste anses summarisk.

Polisman A borde alltså ha gjorts till föremål för mer ingående utredningsåtgärder från början. Det som sedermera gjorts, har gjorts för sent.

Polisman B. Det finns, förutom de ovan nämnda, inga tips eller uppslag som kopplar samman polisman B med mordet eller på annat sätt för in honom i utredningen. De tips som förekommit har ingen utredningsbar substans. Det finns emellertid anledning att fråga sig om inte en person, som avsatt den typ av spår i skilda internutredningar som polisman B har gjort, borde ha blivit föremål för en viss kontroll. PU:s förhållningssätt synes visa i hur hög grad utredningsarbetet i denna del varit reaktivt, dvs. drivet av impulser utifrån, i stället för proaktivt, dvs. initierat av egen analys och efterforskning.

Polisman C. Utredningen visade att polisman C har alibi för mordtillfället. Hans Smith & Wesson .357 Magnum är provskjuten; inget tyder på att den använts som mordvapen. Vad gäller den typen av hårddata får polisman C anses färdigutredd och utesluten som gärningsman. Ingångstipsen är också tunna; någon direkt koppling till mordet föreligger inte i något av dem. Det finns således ingenting som kan knyta polisman C till brottet och föranleda utredningsåtgärder av det skälet.

”Buss 43” och utpekandet av polisman D. Utredningens resultat synes vara att bussföraren och Lars K åkt med samma buss och att iakttagelser som därvid gjorts i och för sig kan vara intressanta med tanke på plats och tidpunkt. Utredningen var utförlig och tog betydande resurser i anspråk. Bägge uppgiftslämnarna tillförde utredningen mycket material.

Varken Lars K:s eller bussförarens utsagor är trovärdiga. Bussförarens uppgifter i vad angår polisman D och polisspåret är som framgått av redovisningen inte värda att ta på allvar. Lars K:s identifikation av polisman D har låg trovärdighet; han uppgav själv i förhör att han gått till rättegången för att känna igen mannen på busshållplatsen.

Polisman D har dessutom ett visst alibi genom de uppgifter hans sambo lämnat. Hans egna uppgifter om vad han gjorde morddagen stöds av vad vittnet Å uppgivit. Men framför allt saknas det alltså anledning att fästa avseende vid de påståenden som gjorts om honom i ursprungstipsen. Uppslaget kan därför avföras som ointressant för såväl mordutredningen som polisspåret.

I övrigt är följande värt att notera från utredningen av detta uppslag.

Åtskilliga utredningsåtgärder har inriktats mer på att spräcka uppgiftslämnarnas tips än på att kontrollera dem. Det kan i och för sig tyckas bakvänt, men kontroll av ingångsuppgifters hållfasthet är nödvändig och kan visa sig vara effektiv från resurssynpunkt. Det gäller dock knappast helt och hållet i detta fall. Försöken att spräcka Lars K:s berättelse genom att söka bevisa att han inte varit på den plats han uppgett, att han inte åkt med den buss han påstått osv var resultatlösa och ledde bara till resursslöseri, vid en tidpunkt i utredningsarbetet – våren 1986 – då resursprioritering var viktig. Med tanke på att Lars K:s identifikation av polisman D saknade värde ter sig flera åtgärder onödiga. Läsaren kan få intrycket att utredningen i detta fall mer inriktades på uppgiftslämnaren än på uppgifterna och att skälet till det var att den utpekade var polis. Av intresse är en anteckning i ett förhör med föraren av en annan buss, med vilken utredarna ett tag synes ha trott att Lars K åkte. Den busschaufförен körde som framgått ovan en senare tur mordkvällen. I ett andra förhör påpekade hon i en skriftlig anteckning att hon i ett tidigare förhör utsatts för påverkan:

> Jag påpekar att tidigare förhör skett under viss påverkan och att det känts besvärande efteråt. Dels har förhörsledaren angett att han velat spräcka en annan persons vittnesmål och att det var därför jag blev kallad, och dels kände jag mig styrd vad gäller min uppgift om en äldre passagerare i bussen. Minnesbilden är sann, den är korrekt återgiven i förhöret - men min känsla då och nu är att jag utsattes för påverkan. Förhörsledaren blev positiv vid den minnesbilden och jag kan ha blivit stimulerad att koppla ihop minnet med just den bussturen, men jag känner mig utsatt för påverkan och anser inte att förhöret var opartiskt genomfört, och det känns inte för mig riktigt att under de omständigheterna gå ed på att så var fallet.

Det går att hysa en viss förståelse för att utredarna ville belägga svart på vitt att Lars K:s utsaga var otillförlitlig, något de antagligen omgående bedömde vara fallet. Lars K:s berättelse var dock i långa

stycken alldeles korrekt. Som uppgiftslämnare blev han mot den bakgrunden något omilt behandlad. Till utredarnas försvar bör noteras att den som hörde bussföraren andra gången uppmanade henne att skriva ned de synpunkter hon hade på det första förhöret samt fogade dem till protokollet.

”Vittnet Jerkers” utpekande av polisman D. Utredningen genomfördes på ett tillfredsställande sätt sedan den första dokumenterade kontakten i början av maj 1988. Det sena utpekandet av polisman D har låg trovärdighet, sättet det skett på utgör i sig självt en indikation på bristande trovärdighet. När det gäller ”Kicki” – som ju skulle kunna ge stadga åt Mauno L:s berättelse – pekar utredningen på att Mauno L inte velat eller kunnat bidra till att hon hördes.

Polisman E. Utredningen genomfördes snabbt och grundligt. Något till mordet kopplat ingångstips finns inte i uppslaget, som i stället gällt misstänkt politisk extremism och ett mer allmänt misstänkt innehav av radioutrustning. Mot den bakgrunden har det funnits skäl att intressera sig för uppgifterna. Med tanke på att polisman E:s namn förekommit i diskussionen kring polisspåret och att han tillhört den s.k. baseballigan var det också naturligt att undersöka saken.

Det bör noteras att fynden alltså gjorts långt efter mordet och att polisman E inte bodde i den aktuella lägenheten vid tiden för mordet. Även om det antas att iakttagelserna av radioutrustning m.m. var korrekta är det med andra ord svårt att se på vilket sätt de kunde infogas i mordutredningen. Utredningen synes dessutom närmast tyda på att fastighetsägaren och fastighetsskötaren misstagit sig på utrustningens karaktär. Det är främst uppgifterna från Max M, polisman E:s egna reaktioner när han fick veta att det var folk i hans lägenhet och de uppgifter han lämnat i förhör som leder till den slutsatsen. – Till det sagda kommer att polisman E har ett visst alibi i form av uppgifterna från den förra fästmön.

Bevisvärdet i den ”husrannsakan” som genomfördes en tid senare bedömer vi som mycket begränsat. Det kan sättas i fråga om det är meningsfullt eller ens lämpligt att på detta sätt ”erbjuda” en presumtivt misstänkt en s.k. husrannsakan på vederbörandes egna villkor. Antingen föreligger det ett utredningsbehov eller också gör det inte det, det är det som bör styra tvångsmedelsanvändningen. Frivilliga åtgärder i form av att saker visas upp, eventuellt på plats, kan förstås förekomma, med det är mest förvillande om de presenteras som att ”polisen har gjort husrannsakan”. Budskapet blir som i detta fall dubbelt: å ena sidan för själva åtgärden husrannsakan tanken till jämförelsevis allvarliga brottsmisstankar, å andra sidan leder en motivering, som går ut

på att ”tvångsåtgärden” skall vidtas för att bevisa den för tvånget utsattes oskuld, i helt annan riktning.

Den övervakning av E som säkerhetspolisen kom att genomföra var måhända inte olaglig men den stod inte i rimlig proportion till vad som hade framkommit. Det ter sig olustigt att säkerhetspolisen så lättvindigt satte igång den operationen. Än mer olustigt är det att säkerhetspolisen illegalt – med användande av falska identitetshandlingar – och lika lättvindigt skaffade sig nyckel till E:s lägenhet och förberedde åtgärder i E:s hem. I förening med vad som senare blivit känt om säkerhetspolisens verksamhet väcker förfaringssättet associationer till olovlig avlyssning, inklusive hemfridsbrott. Bortsett från den självklarhet med vilken allt detta verkar ha iscensatts reser händelseförloppet frågor om polismaktens självständighet i förhållande till politiska beslutsfattare och opinionsmässigt tryck. I detta fall synes ju de sakligt och rättsligt sett tvivelaktiva aktiviteterna och planerna ha utlösts av att en ledamot av polisstyrelsen var angelägen om att förhållandena kring polisman E belystes. Slutet blev att E utsattes för en rättskränkning.

Polisman F. Ingångstipset innehöll inte mycket substans. Polisman F har solitt alibi; han satt i den piketbuss, som anlände till mordplatsen som andra polispatrull. Hans vapen är, sent men ändock, provskjutet.

Polisman F:s uppträdande före och efter mordet väcker i och för sig frågor. Uppgifterna om obalanserat uppträdande och stark aversion mot Olof Palme förekommer från flera källor, även kollegor (se utredningen kring ”södermötet”). De uppgifter F lämnat om hur han tog sig upp på Malmskillnadsgatan vid förföljandet av gärningsmannen är motsägelsefulla; ena gången stod han still i rulltrappan och åkte baklänges, andra gången sprang han så att han fick lov att kräkas. Det hade ankommit på de respektive förhörsledarna att klara ut denna motsägelse, som nu i stället är ägnad att väcka den typ av misstro som kommit att ge polisspåret näring. Det kan övervägas om dessa förhållanden kanske ännu skulle kunna redas ut.

”Löjtnant X”. Uppslaget är inte definitionsmässigt ett polisärende. Det kan höra till polisspåret om man tänker sig ett samarbete mellan X och poliser. Som framgår av uppslaget kan man det. X hade i alla händelser alibi och synes inför mordet ha varit sysselsatt med aktiviteter som gör det osannolikt att han samtidigt ägnade sig åt förberedelser för ett statsministermord.

Uppslaget angående *polisman H* reser en fråga om provskjutningsaktionen (se om denna i kapitel 3). Det är anmärkningsvärt att den första provskjutningen genomfördes på ett felaktigt sätt. Om nu kulorna skulle sändas till SKL borde självfallet ”rätt” ammunition ha använts.

Den andra provskjutningen borde ha gjorts omgående efter SKL:s påpekande om att den första inte var meningsfull. Detta kan synas vara en detaljanmärkning från vår sida. Det är det emellertid inte. Om man beslutar om något för utredningen så pass resurskrävande, som en generell vapenkontroll, och för den enskilde så pass ingripande, som en provskjutning av vederbörandes vapen inom ramen för en mordutredning, måste detta rimligen göras rätt och prompt. Annars riskerar aktionen att framstå som halvhjärtad och vidtagen mest för formens skull.

Substansen i ingångstipset angående *polisman J* var att denne upplevt sig illa behandlad, skulle vara kapabel till dådet och att det avslagna prövningstillståndet kunde ha utlöst det. Det får betraktas som ett i och för sig intressant tips. Det har också utretts på ett rimligt sätt. Christoffer M:s uppgifter talar starkt mot att polisman J skulle kunna vara gärningsman och Per-Göran Näss' beslut i september 1986 att lägga ärendet ad acta ter sig rimligt. Alibikontrollen fördjupades därefter. Den kontrollen är visserligen sen, men den kan inte betraktas som avgörande för bedömningen av uppslaget. Att PU som i detta fall gjort en sista kontroll, troligen i samband med en förnyad genomgång av ärendet, bör inte vändas emot utredarna.

Det kan synas som om PU dragit sig för att vidta utredningsåtgärder mot en chefstjänsteman som *polisman K*. Ingångstipsen innehåller inte särskilt mycket substans, men väl så mycket som andra polisärenden, där PU gått vidare med diskret efterforskning, slagning och även förhör. Efterforskning av alibi har således inte förekommit i ärendet. Polisman K fick inga frågor om sina förehavanden under det förhör som hölls på hans egen begäran. Tipsen inger samtidigt olust; det är uppenbart att de kan ha kommit från någon som enbart varit ute efter att skada polisman K. I detta fall har ärendet i vart fall i det tidigare skedet föredragits för åklagare. I den meningen hanterades det i särskild ordning. Vi anser därför sammantaget inte att någon ytterligare utredningsåtgärd beträffande polisman K hade varit befogad.

Utredningen beträffande *polisman L* var mycket grundlig. Den har genomförts snabbt och lämnat ett för mordutredningens del tydligt svar. – Någon egentlig brottsmisstanke mot polisman L fanns aldrig. Vapnet var visserligen en Smith & Wesson, men inte av "rätt" kaliber, dessutom var det vid tidpunkten för mordet beslagtaget av polisen. I efterhand ter sig utredningsåtgärderna bryska, men det är svårt att peka på någon enskildhet där de gick för långt (jfr JO:s granskning). Kollegornas tips, Lars L:s uppgifter och den märkliga bilresan gjorde det nödvändigt med en utförlig utredning.

5 Enskilda uppslag

Kapitlets innehåll

Med en grov indelning kan utredningsarbetet delas in i dels generella utredningsåtgärder, dels enskilda uppslag. Några generella utredningsåtgärder har behandlats i kapitel 3. Med enskilda uppslag avser vi utredning som inriktats på en viss individ, på ett visst brottsmotiv eller något annat slags ”spår”. Vår uppgift är mer inriktad på att redovisa utredningen av sådana enskilda uppslag än på att granska det generellt inriktade utredningsarbetet. I kapitel 4 har vi särskilt redovisat det s.k. polisspåret. Kapitel 6 ägnas åt det uppslag som rättsligt sett fört längst, nämligen utredningen avseende Christer P. I kapitel 7 återfinns redovisningen av vissa uppslag som kan kopplas till den s.k. gärningsmannaprofilen. I detta kapitel har vi samlat redovisningen av de resterande uppslag, som vi gått igenom.

Vår genomgång av de enskilda uppslagen har utgått från den indelning av utredningsmaterialet som framkommer i Palmeutredningens registrering. Den kan sägas utgöra en ”innehållsförteckning” för hela utredningsmaterialet. Den är indelad i avsnitt (se kapitel 2, *Palmeutredningens material*). Vi har utgått från denna avsnittsindelning. Avsnitten har först granskats översiktligt och sedan mer ingående i de delar som i jämförelse tett sig som de mest substantiella. Redovisningen av granskningen följer samma mönster.

Materialet är som redan framgått mycket omfattande. Det finns ingen möjlighet för oss att ta ställning till om vårt urval är representativt. Det hade krävt att allt material först skulle ha genomgåtts och att ett urval därefter skett. Någon sådan total genomgång av utredningsmaterialet har vi inte gjort och det vore en orealistisk arbetsuppgift för oss. Vi har självfallet haft som strävan att redovisa alla uppslag som är av något intresse från mordutredningens synpunkt, liksom uppslag som på ett eller annat sätt i övrigt ter sig intressanta från granskningssynpunkt. Men det finns inga garantier för att det inte finns intressanta uppslag, som saknas i vår redovisning. Det är sannolikt att det finns sådant vi skulle ha redovisat, om vi haft tid och resurser att gå igenom utredningsmaterialet även på andra sätt än det vi valt. Vi bedömer dock

att den metod vi använt – att utgå från Palmeutredningens avsnittsindelning och söka efter det väsentliga i varje sådant avsnitt – är den som är bäst ägnad att med en rimlig resursinsats vaska fram det viktigaste.

Resultatet av vår genomgång av generella utredningsåtgärder och enskilda uppslag, inklusive de som redovisas på annat ställe i vår rapport, har underställts Palmeutredningen i januari 1999.[1] I samband med de genomgångar vi därvid haft med förundersökningsledningen och spaningsledningen har vi ställt frågan, om det fanns något enligt deras mening väsentligt uppslag, som inte var med i materialet. Med reservationen att det är svårt att besvara en sådan fråga beträffande ett så omfattande material blev svaret från bägge håll att det inte fanns något från utredningssynpunkt mer påtagligt intressant uppslag som saknades. Från förundersökningsledningens sida nämndes dock ett i vapenavsnittet registrerat uppslag, som på sin tid bedömdes som intressant. Det gällde en man som våren 1987 begick självmord. Ett annat uppslag som inte kommit fram under vår granskning av det förundersökningsregistrerade materialet, men som vi stött på vid en genomgång hos Riksåklagaren av de tvångsmedelsbeslut som fattats i utredningen, rör en man som under en kort tid våren 1988 var föremål för telefonavlyssning. Mannen hade vid tiden för mordet sin arbetsplats i en lokal belägen mellan biografen Grand och mordplatsen och påstods ha gjort en del märkliga uttalanden efter mordet. Båda dessa uppslag har vi tagit fram och gått igenom. De är färdigutredda och männen avförda från utredningen. Vi har inte funnit skäl att särskilt redovisa dem. Uppslagen exemplifierar emellertid det som redan sagts, nämligen att vår metod inte täcker hela materialet och att det finns sådant som inte återspeglas i vår redovisning.

Det finns skäl att understryka att vår genomgång av de enskilda uppslagen avser det Palmeutredningen utrett och insorterat under de rubriker Palmeutredningen själv valt att sätta på respektive avsnitt. När vi således redovisar uppslagen under t.ex. rubrikerna ”Sydafrika” eller ”Vapenhandel Bofors” redovisar vi inget annat än de uppslag Palmeutredningen placerat i dessa avsnitt. Det är inte våra rubriker och inte heller en redovisning av vad vi efter en sökning i hela materialet funnit utrett beträffande ”Sydafrika-spåret” eller ”Bofors-spåret”. Det finns

[1] Det material som ”remitterades” omfattade fler uppslag i en utförligare redovisning än det som finns med i betänkandet. Det omfattade enbart redovisningen av vår genomgång av själva brottsutredningen och således inte resultatet av annan informationsinhämtning från vår sida och heller inte våra sammanfattande anmärkningar eller slutsatser.

dock anledning att utgå från att allt som i sak rör respektive avsnitt finns samlat där.

Avsnitten redovisas i princip i den ordning som följer av Palme-utredningens avsnittsindelning. Vi har inriktat redovisningen av vår genomgång på uppslag från den första tiden, större uppslag och sådant som på ett eller annat sätt ter sig typiskt eller illustrativt. En stor del av uppslagen är av begränsat omfång och utan intresse. De har därför inte tagits med.

5.1 Avsnitt HA – ”CIA”

Allmänt

Uppslag där CIA eller personer med anknytning till CIA utpekas för att ligga bakom mordet på Olof Palme har i PU-materialet samlats under ett särskilt avsnitt benämnt ”CIA” (HA), vilket är ett underavsnitt till ”Politiska motiv” (H). Avsnittet om CIA består av ett fyrtiotal uppslag. Av dessa utgör de allra flesta tips från privatpersoner som av en eller annan anledning tror att CIA eller CIA tillsammans med annan sammanslutning såsom israeliska underrättelsetjänsten, brittiska underrättelsetjänsten, den svenska säkerhetspolisen, ”baseballigan” m.fl. ligger bakom mordet. Utmärkande för dessa tips är att övervägande delen inte innehåller någon konkret information om gärningen, gärningsmannen, eventuella medhjälpare etc. utan mera är av den karaktären att de innehåller teorier och gissningar om varför CIA skulle kunna ligga bakom mordet. Motiven som anges är mycket skiftande. Som exempel kan nämnas att Olof Palme inte fört en tillräckligt USA-vänlig utrikespolitik, att han försökt ”framkasta en tredje världsekonomi” vilket skulle göra tredje världen ekonomiskt oberoende, att han kritiserat Vietnamkriget, att han haft kontakter med Yassir Arafat och att han varit farlig för dåvarande presidenten Reagans Nicaraguapolitik.

Ett tiotal tips rymmer mer konkret information och har lett till att PU företagit viss utredning. Några har medfört relativt omfattande utredningsåtgärder. Detta gäller framför allt tre uppslag – Ivan B, det s.k. P 2-telegrammet och William H. Merparten uppslag, ett trettiotal, har knappast föranlett någon utredning alls, eftersom tipsen är av det slag som inte går att följa upp, dvs. det rör sig om rena spekulationer eller lösa hypoteser.

Första tipset

Det första tipset vari en person som skulle vara knuten till CIA pekades ut för att ligga bakom mordet inkom till PU så tidigt som den 2 mars 1986. En anonym uppgiftslämnare uppgav att en i Saltsjöbaden boende kines kallad ”Chongch” eller något i den stilen, och som tidigare skulle ha varit CIA-agent i Singapore, kunde vara gärningsmannen. ”Chongch” rörde sig, enligt uppgiftslämnaren, med gott om pengar trots att han inte verkade arbeta. – PU gjorde i april samma år försök att genom registerslagning identifiera den utpekade personen, men lyckades inte.

Tommy J

Efter detta första tips inkom dagarna efter mordet ytterligare uppgifter som anknöt till CIA. Den 5 mars kontaktades PU av Sundsvallspolisen som fått ett telefonsamtal från en man, Tommy J. Denne hade sagt att han visste vem mördaren var men att han inte tänkte berätta det eftersom han ansåg att belöningen var för liten.

Vid ett uppföljande telefonsamtal samma dag berättade Tommy J att det varit två gärningsmän som begått mordet. Den ene skulle heta Sjevjenko och vara ryss med amerikanskt medborgarskap. Gärningsmännen skulle vara utsända av den sovjetiska underrättelsetjänsten GRU. CIA skulle betala dem 700 000 amerikanska dollar för mordet. Enligt Tommy J skulle de färdas i en blå Toyota och de skulle vara kvar i Sverige någonstans på västkusten.

Följande dag förhördes Tommy J av säkerhetspolisen. Av en promemoria över förhöret framgår att Tommy J vid tillfället var intagen på Sidsjöns sjukhus (en psykiatrisk klinik). Vid förhöret ändrade han sina tidigare uppgifter om betalningens storlek. Han uppgav bl.a. att den s.k. fantombilden föreställde Sjevjenko och att denne använt sig av en revolver kallad ”Undercower 38 SPL”. Vidare uppgav han att han redan 1984 träffat Sjevjenko varefter han själv skaffat information om denne. Denna information hade han lämnat till säkerhetspolisen sommaren 1985 och han hade därefter blivit misshandlad av torpeder.

Efter en kontroll visade det sig att varken Tommy J eller Sjevjenko var kända hos säkerhetspolisen. Uppslaget lades ad acta.

1987 respektive 1988 hörde Tommy J åter av sig till PU. Han var då intagen på sjukhus respektive häkte.

”Ivan”

Den 6 mars 1986 kontaktade journalisten Karl K PU. Han berättade att en vän till honom Jovan B – även kallad Ivan, vilket han här fortsättningsvis kallas – var ”i farten” på det sättet att han vänt sig till journalister med en historia om Palme-mordet och CIA. Ivan hade berättat att han kände en amerikansk kille i 40-årsåldern, Charlie, som varit Vietnam-veteran och legoknekt i Rhodesia. I november 1985 hade Ivan träffat Charlie då denne bodde på hotell Sheraton i Stockholm, där Ivan tidigare arbetat. Charlie hade arbetat som budbärare för en organisation kallad ITT som hade med CIA att göra. Vid detta tillfälle hade Charlie tillfrågat Ivan om denne ville ha ett jobb – att mörda Olof Palme. Ivan hade trott att det var sagt på skoj och tackat nej. Charlie hade då berättat att han blivit kontaktad av någon för att likvidera Olof Palme. När Charlie hade sagt nej hade personen nämnt något om att

kontakta någon annan, eventuellt en fallskärmsjägare från Israel. Efter denna händelse hade Ivan kontaktat Alf K, säkerhetspolisen och K-G O, Stockholmspolisens narkotikaavdelning. Uppgiftslämnaren Karl K uppgav på fråga att han visste att Ivan efter november 1985 sprungit hos såväl Alf K som K-G O. Själv hade han före mordet hört Ivan berätta om CIA och Olof Palme. Han kunde dock inte erinra sig några detaljer och menade vid telefonsamtalet att man borde hålla Ivan ”på mattan” eftersom denne hade en tendens att ”göra allting viktigare” än vad det var i verkligheten. Ivan hade enligt Karl K bl.a. satt upp en skylt på mordplatsen där det stod att CIA mördat Olof Palme. Karl K uppgav vidare att han, efter att föregående dag ha talat med Ivan, berättat om saken för sin sambo. Hon hade då påmint sig att hon, då hon vid ett tillfälle åkt tåg från Köpenhamn till Stockholm, träffat en amerikansk man i 40-årsåldern. Denne hade bl.a. berättat att han var Vietnam-veteran och att han skulle ta in på hotell Sheraton. Han hade vidare berättat att han brukade träffa folk i Norge och att de skulle mörda Olof Palme.

Några dagar senare, den 10 mars, kontaktade Ivan själv PU. Samtidigt inkom två promemorior från säkerhetspolisen. I promemoriorna redogjorde säkerhetspolisen för de uppgifter en källa lämnat. Uppgifterna byggde på vad Ivan berättat för källan.

Den 14 mars förhördes Ivan första gången av KK1 (Stockholmspolisens våldsrotel). Därefter förhördes han vid två tillfällen, den 15 mars och den 23 mars, av rikskriminalpolisen. Ivan berättade i förhören bl.a. följande.

Han föddes i Jugoslavien 1952. 1973 flyttade han till Egypten för den jugoslaviska underrättelsetjänstens räkning. Samma år flyttade han vidare till Libyen, där han arbetade som militär instruktör. Eftersom han hade order om att röra sig i Afrika kom han under en tid att arbeta som vakt i Rova, Rhodesia. Vid ett besök på en safariklubb i Rova kom Ivan i kontakt med Charles (eller ”Charlie”) – en f.d. amerikansk officer i USA:s specialstyrkor i Vietnam och välkänd lego-officer, engagerad av Ian Smiths regering. Ivan träffade därefter Charles vid ett par tillfällen i Tripoli 1975. I april 1976 lämnade Ivan Afrika. Han kom till Sverige samma år och blev svensk medborgare 1984. 1979 erhöll han arbete som dörrvakt på hotell Sheraton, där han 1984 var tvungen att sluta sin anställning efter bråk med hotellets ledning. Under 1979/80 träffade han Charles på Sheraton. Denne berättade att han arbetade som specialkurir för ITT – International Telephone and Telegraph Corporation. Ivan antog att detta var en organisation under CIA, vilket senare skulle ha bekräftats. Därefter träffade han Charles vid ytterligare ett par tillfällen före november 1985, då han och Charles möttes på en gata i Stockholm och sedan gick till hotell Continental för att prata. Samtalet

kom in på vapen och Charles hade frågat vilket vapen Ivan skulle använda för att likvidera en politiker. Ivan hade rekommenderat 44 Magnum eller 357 Magnum med hydrodynamisk explosivitet. Därefter hade Charles erbjudit Ivan två miljoner dollar för att mörda Olof Palme. Orsaken till att Olof Palme skulle mördas var att Sinderion, en hemlig organisation i USA med medlemmar som Kissinger och Weinberger, inte ville riskera att Olof Palme valdes till generalsekreterare i FN. Charles hade också sagt att den franske presidenten Mitterand och ledaren för Italiens kommunistiska parti skulle mördas så småningom.

I början eller mitten av januari 1986 träffade han åter Charles på en gata i Stockholm. De gick till restaurang Hamlet för att prata och Charles erbjöd åter Ivan två miljoner dollar för att mörda Olof Palme. Charles hade vid detta tillfälle visat ett gult kuvert i C 4-format. Kuvertet hade haft brutna lacksigill och utanpå fanns dels en örn, dels ”top secret” stämplat. Kuvertet innehöll en dossier om Olof Palme med bl.a. medicinska tester och en karta över Stockholm med olika punkter såsom Rosenbad, Gamla stan och Sheraton utmärkta. Charles uppgav att USA ville få bort Olof Palme som fredsmäklare mellan Iran och Irak eftersom USA tjänade stora pengar på detta krig. Vid tillfället tillfrågades också Ivan om han kände Aron J, en israelisk fallskärmsjägare som arbetade för den israeliska säkerhetstjänsten. Efter detta sammanträffande kontaktade Ivan bl.a. Alf K, säkerhetspolisen, K-G O, Stockholmspolisens narkotikaavdelning, socialborgarrådet Inger Båvner samt ett par journalister på tidningen Gnistan. För samtliga berättade han om mordplanerna på Olof Palme.

På mordkvällen hade Ivan varit tillsammans med två kvinnor, som han namngav, till efter midnatt. Han hade fått kännedom om mordet genom att en vän ringt honom under natten.

På särskild fråga om Ivan var bekant med Viktor G svarade Ivan att han träffat Viktor G genom dennes flickvän. Ivan hade pratat en del med Viktor G och denne hade vid två tillfällen varit hemma hos Ivan. Viktor G hade ibland utgett sig för att vara CIA-agent, vilket Ivan tagit som ett skämt. (Anledningen att detta togs upp av utredarna var att Ivan förekom i Viktor G:s i och för sig mycket digra telefonbok, se avsnittet om denne.)

I mitten av mars eller något senare bestämdes att säkerhetspolisen skulle överta ansvaret för ärendet. Under tiden april-september 1986 höll säkerhetspolisen ytterligare sju förhör med Ivan. Vidare hölls fram till september 1986 totalt 26 förhör med 16 personer som på ett eller annat sätt hade anknytning till denne. De kvinnor som Ivan uppgivit att han varit tillsammans med på mordkvällen bekräftade detta. Ett relativt stort antal personer bekräftade att Ivan före mordet i allmänna ordalag

uppgivit att Olof Palme skulle likvideras eller ”att någonting skulle hända Olof Palme”. För några av dem hade Ivan också nämnt CIA i sammanhanget. Flera framhöll att Ivan, samtidigt som han berättat om Olof Palme, nämnt att även andra politiska ledare skulle likvideras. En uppgiftslämnare berättade att Ivan tidigare lyckats förutse statskuppen i Sydjemen en dryg vecka innan denna inträffat. Några berättade att Ivan sedan hösten 1985 varit besatt av CIA och att han därefter skyllt alla världshändelser på denna organisation. Samtliga förhörda beskrev Ivan med ord som mytoman, pajas, intensiv, välinformerad, idérik, fantasifull, spontan och komplexfylld.

I maj 1986 skickade säkerhetspolisen en förfrågan till jugoslaviska myndigheter om Ivan. Svar erhölls i september samma år. Av svaret framgår bl.a. att Ivan inte fullgjort sin militärtjänstgöring varför militärdomstolen efterlyst honom. Om han skulle återvända till Jugoslavien skulle han, enligt myndigheterna, komma att ställas inför rätta. Ivan beskrevs såsom en omogen, labil, lat, skrytsam och äventyrslysten person.

I maj 1986 gjordes också försök att med hjälp av FBI identifiera ”Charles”, vars efternamn Ivan hade givit en något svävande uppgift om, och kontrollera vilka som var anställda inom ”ITT”, men försöket misslyckades.

Den 31 oktober 1986 beslöt byråchefen Per-Göran Näss att ärendet skulle läggas ad acta (”Föranleder f.n. ej vidare åtgärd”). Till beslutet fogades en viss skriftlig redovisning av ärendet med en sammanfattning och bedömning där det konstaterades att utredningen inte kunnat ge svar på om Ivan var inblandad i mordet eller om han hört någonting och sedan fantiserat ihop historien runt omkring eller om allt var fantasier.

Under 1987 hörde ett par personer av sig till PU och lämnade tips om Ivan. Båda personerna hade träffat på Ivan under en semesterresa till Bulgarien. Denne hade medfört en större dokumentportfölj innehållande tidningsurklipp och andra handlingar om Olof Palmes liv och om mordet på denne. En av personerna berättade att Ivan utgett sig för att vara journalist vid TT i Stockholm. Uppgiftslämnaren hade under semestervistelsen också träffat på ett ungt par. Dessa hade berättat att Ivan suttit bredvid dem på flygplanet ner till Bulgarien. Ivan hade pratat oavbrutet under hela flygresan, så att det unga paret inte fått tillfälle att förlova sig i luften som de planerat.

I januari 1988 förhördes uppgiftslämnaren Karl K:s sambo. Hon berättade att hon i november 1984 under en tågresa mellan Helsingborg och Stockholm mött en amerikansk man som berättat för henne att han tillhörde en liten grupp av personer från Tyskland, Danmark och Norge. Gruppen planerade att mörda Olof Palme. Mannen, som var

fanatiker, hade sagt att han tidigare varit legosoldat i Vietnam och Centralamerika.

I september 1988 lyckades PU med hjälp av FBI få fram personuppgifter på en amerikansk medborgare, Charles E (annat namn än den – osäkra – uppgift som Ivan lämnat), som varit gäst på hotell Sheraton under november 1985. I en promemoria daterad i september 1989 angående Charles E uppges att denne enligt egen uppgift vistats på hotell Sheraton tillsammans med två affärsbekanta. Syftet med resan till Sverige hade varit att starta ett försäljningsbolag i samarbete med ASEA. Namnet Charles M (det namn Ivan uppgett) kände Charles E inte till. Charles E hade varit officer vid amerikanska flottan under 1953-57.

I juni 1989 kom ett nytt tips i ärendet in till PU. Uppgiftslämnaren hade på en restaurang i Stockholm träffat en man som sagt att Christer P var oskyldig till Palme-mordet. Mannen, som enligt egen uppgift varit helikopterförare i Libyen, hade berättat att han blivit tillfrågad om han ville utföra mordet och att han försökt varna säkerhetspolisen, men där blivit klassad som mytoman och säkerhetsrisk. Mannen hade överlämnat ett visitkort med namnet (Ivans fullständiga namn).

I september 1991 tog PU kontakt med Alf K vid säkerhetspolisen. Alf K berättade att Ivan under 1985 vid flera tillfällen tagit telefonkontakt med honom. Ivan hade i allmänna ordalag berättat om internationell underrättelseverksamhet, främst i Israel, inom CIA och inom KGB. Informationen hade mest varit ”svammel” och efter hand kom Alf K att uppfatta Ivan som en mytoman, som ville ikläda sig en roll som betydelsefull informatör. Inte vid något tillfälle hade Ivan nämnt att Olof Palme skulle vara hotad till livet. Alf K hänvisade till en promemoria han upprättat i april 1986. Vid denna tid hade säkerhetspolisen också talat med K-G O vid Stockholmspolisens narkotikaavdelning. Av en promemoria daterad i mitten av april 1986 framgår att denne haft kontakter i tjänsten med Ivan som lämnat tips om olika brott alltsedan 1983. Ivan hade emellertid inte nämnt något om attentatsplaner mot Olof Palme före mordet.

Under vårvintern 1992 gick PU på nytt igenom hela ärendet. Protokoll över förhör hållna av säkerhetspolisen hämtades in och registrerades i PU liksom en del andra handlingar.

Bland dessa handlingar fanns en av säkerhetspolisen den 28 oktober 1986 upprättad promemoria. Promemorian är mycket utförlig och upptar femton sidor med utredningsåtgärder och bedömningar. Förutom för förhör som hållits redogörs bl.a. för den asylutredning som gjordes i samband med att Ivan kom till Sverige. I asylutredningen gjordes bedömningen att de uppgifter Ivan lämnat – om att han inte kunde återvända till Jugoslavien på grund av att myndigheterna hade avslöjat

att han varit inblandad i brott mot staten – saknade tilltro, men han fick av humanitära skäl ändå stanna i Sverige. Också den visumansökan som Ivan gjorde till Libyen 1986 berörs. Ivan erbjöd sig i ansökan att som frivillig försvara Libyen som pilot och uppgav sig ha 6 800 flygtimmar i MIG-plan. Enligt en av säkerhetspolisen tillfrågad major vid ”Fst SÄK” tar det över 15 år att förvärva en sådan erfarenhet och säkerhetspolisen konstaterar därför i promemorian att Ivan, som kom till Sverige vid 24-års ålder, under denna förutsättning måste ha börjat flyga MIG-plan vid nio års ålder. Av promemorian framgår också att Ivan i maj 1986 varit föremål för husrannsakan.

Under genomgången 1992 hölls ett antal nya förhör – åtminstone sex – med personer som förhörts tidigare under utredningen, bl.a. förhördes Ivan själv. Denne lämnade en del nya uppgifter om att säkerhetspolisen och P 2-logen i Rom skulle vara inblandade i mordet. Vid övriga förhör framkom inga nya uppgifter. Över genomgången finns en sammanfattning upprättad.

Så sent som i februari 1994 finns en förfrågan från PU till säkerhetspolisen registrerad angående den husrannsakan och de beslag som gjordes i maj 1986 hos Ivan. I svarsskrift i mars 1994 uppgavs att beslagsprotokollet i original förvaras av säkerhetspolisen. Av en bilagd kopia framgår att beslut om husrannsakan fattats av Hans Holmér den 7 maj 1986 på grund av misstanke om olaga vapeninnehav. Vid husrannsakan beslagtogs, förutom ett harpungevär, även kalendrar, visitkortsalbum och adressböcker innehållande 700 namn. Den 4 juni 1986 hade Solveig Riberdahl hävt beslagen utom såvitt gällde harpungeväret, vilket innehav Ivan i september samma år av Stockholms tingsrätt dömts för.

Kommissionen har sammanträffat med en av de utredningsmän som arbetade mycket med uppslaget angående Ivan, kriminalinspektören Roland S. Ivan är enligt Roland S en intressant personlighet. Ivan hade redan tidigare fungerat som informatör åt både säkerhetspolisen och Stockholmspolisen. I detta ärende lämnade han vad Roland S kallade ”trestegsinformation”. Det innebär att informatören först lämnar en sann uppgift som är lätt att kontrollera. Därefter lämnas en sann uppgift som är svår att kontrollera. Slutligen lämnas en osann uppgift som är omöjlig att kontrollera. En del av de uppgifter Ivan lämnade i detta uppslag var således sanna, en del var tydligt falska och en del har inte gått att kontrollera. Vissa uppgifter var sammanblandade med en film i vilken Ivan hade medverkat som statist. Andra uppgifter gick ihop med vad som finns i andra uppslag angående konspirationer. Enligt Roland S var Ivan inte någon renodlad ”informationssvindlare”, eftersom han ibland lämnat värdefulla uppgifter.

Förfrågan till UD angående CIA

Den 30 maj 1988 sände PU:s biträdande spaningschef Ingemar Krusell en skrivelse till UD, kanslirådet Nils G Rosenberg. I skrivelsen efterfrågade PU en skriftlig redogörelse med svar på ett antal frågor. Skrivelsen hade följande lydelse:

> Under den pågående förundersökningen och spaningarna efter gärningsman alt. gärningsmän vid mordet på statsminister Olof Palme, har s.k. spaningsuppslag inkommit beträffande olika utländska underrättelsetjänster. För den kriminalistiska bedömningen av spaningsuppslagen krävs en mera ingående kännedom om underrättelseorganisationernas status i relation till regering och parlament, deras organisation och sätt att arbeta m.m. Detta gäller bl. a. CIA, en organisation som för den oinvigde framstår såsom en ”stat i staten” och omspunnen av myter vad beträffar dess verksamheter.
>
> I spaningsunderlaget i mordfallet Olof Palme förekommer det under avsnittet H 425 en rad spaningsuppslag, i vilka CIA angives på ett eller annat sätt ha initierat mordet. Dessa ger mindre anledning till konkreta misstankar utan fastmera till hypotetiska antaganden om möjliga motiv. Det har ifrån den svenska säkerhetspolisens sida (RPS-Säk.) anförts, att det skulle kunna vara till fördel för utredningen i ärendet – belysandet av CIA:s verksamhet – om ministern vid svenska ambassaden i Washington lämnade sin syn på organisationen. Åberopande dagens telefonsamtal hemställes om en skriftlig redogörelse såsom svar på följande frågeställningar:
>
> 1. Vilken status intager CIA idag i relation till regering och parlament?
>
> 2. Har CIA genom konstitution eller eljest tilldelats någon fristående status i exekutivt hänseende i säkerhetsfrågor eller vid utformandet av sin policy i politiska frågor?
>
> 3. Vilken är CIA:s främsta uppgift idag, och hur är dess verksamhet organiserad?
>
> 4. Hur såg USA på Sverige och svensk politik vid tidpunkten för mordet på statsminister Olof Palme? (Frågan ställes mot bakgrund av de ”markeringar” som gjorts från USA:s sida under Vietnam-krigets dagar, hemkallande av ambassadören m.m.)
>
> 5. Vilken inriktning kan man presumera att CIA hade för sin verksamhet i Sverige vid mitten av 1980-talet?
>
> 6. Fanns det i början av år 1986 någon anledning för USA och dess underrättelseorgan CIA – utifrån en objektiv bedömning – att i personen och politikern Olof Palme se en sådan fara för de egna intressena, att ett undanröjande av honom låg nära till hands?

7. Är det i det utrikespolitiska perspektivet frekvent såsom företeelse att stormakternas underrättelseorganisationer undanröjt resp. låtit undanröja för dem politiskt obekväma personer i statsledande funktion?

(Frågan ställes utifrån den idag ofta förekommande invändningen, att ifrågavarande stormakts goodwillförluster vid uppdagandet av dess underrättelseorganisations gärningsmannaskap är betydligt större än de eventuella fördelarna av att personen ifråga undanröjts.)

8. Följdfråga till frågorna 6. och 7.: Skulle enligt UD:s bedömning någon stormakt – exempelvis USA genom CIA – vid svaret ”Ja” på fråga 6. vara beredd att undanröja en statsledande politiker, oaktat risken för en stor goodwill-förlust?

9. Har utrikesdepartementet och dess tjänstemän vid svenska ambassaden i Washington erhållit eller erfarit någon form av reaktion från icke officiellt amerikanskt håll efter mordet på Olof Palme, av vilken slutsatser skulle kunna dragas om t.ex. CIA-inblandning vid mordet?

Vid kommissionens granskning av handlingar förvarade hos UD framgick att skrivelsen föranlett dåvarande kabinettssekreteraren Pierre Schori att den 7 juni 1988 – dvs. några dagar efter det att den s.k. Ebbe Carlsson-affären brutit ut – ta kontakt med dåvarande chefen för säkerhetspolisen Sune Sandström. Schori framhöll, enligt vad som antecknats hos UD, ”det tveksamma i beställningen” varefter Schori och Sandström överenskom att skrivelsen kunde lämnas utan avseende. Det finns heller ingen svarsskrivelse på denna förfrågan registrerad i PU-materialet.

Det s.k. P 2-telegrammet

I en i Dagens Nyheter den 31 januari 1989 publicerad artikel uppgav Lennart F att han i den danska månadstidningen PRESS läst om intressanta uppgifter rörande mordet på Olof Palme. Uppgifterna skulle tyda på att CIA haft med mordet att göra. En person, Licio G – beryktad ledare för ett fascistiskt brödraskap, italienska P 2-logen – skulle tre dagar före mordet ha skickat ett telegram till Philip G – en avpolletterad profascist, som skulle vara en av president George Bushs närmaste medarbetare. Telegrammet skulle i svensk översättning lyda ”Var god informera vår vän att det svenska trädet kommer att fällas”. Enligt PRESS hade historien om telegrammet berättats i ett amerikanskt radioprogram, ”The Bill Moran Show”, den 17 september 1988, av en person som i programmet presenterades som högt uppsatt CIA-agent. Den föregivne agenten skulle ha bekräftat att telegrammet om det svenska trädet syftat på mordet på Olof Palme.

I april 1989 identifierade PU Lennart F. Varken denne, Licio G, Philip G eller telegrammet var kända av säkerhetspolisen. Licio G visade sig emellertid förekomma i ett antal tidningsnotiser. Ur dagspressen 1981 inhämtades uppgifter om att Licio G 1976 bildade P 2 eller Propaganda Due sedan han uteslutits ur Italiens största frimurarorden. P 2 sades vara ett högerextremistiskt hemligt ordenssällskap med höga ämbetsmän – bl.a. militärer, domare och företrädare för underrättelsetjänsten – som medlemmar. P 2 misstänktes bl.a. för att ligga bakom det bombattentat som 1980 krävde ett stort antal dödsoffer i Bologna. Av notiser framgick också att Licio G skulle ha gripits i Schweiz 1982, rymt 1983 och i augusti 1987 anmält sig frivilligt för den schweiziska polisen.

I slutet av november 1989 skickade PU via Interpol en förfrågan till FBI, bl.a. angående innehållet i radioprogrammet ”The Bill Moran Show”. PU efterhörde vidare möjligheten att hålla förhör med CIA-agenten och Philip G, om det fanns någon sådan person.

Under vårvintern 1990 lämnade journalisten Olle A uppgifter som rörde detta uppslag. Han försåg PU med utländska tidningsartiklar och uppgifter han själv fått fram. Olle A:s uppgifter innefattade bl.a. följande. Författarinnan och f.d. Vita huset-medarbetaren Barbara H var en av dem som medverkat i radioprogrammet ”The Bill Moran Show”. Hon var den person som per telefon intervjuat den högt uppsatte CIA-agenten, som kallade sig ”Y”. Barbara H har skrivit boken ”October Surprise”, vilken handlar om den s.k. Iran-Contras-affären. Agenten ”Y” som också kallat sig ”Racine” eller ”Rosine” skulle enligt Olle A vara identisk med Oswald eller Oscar W. Vid ett senare tillfälle uppgav Olle A att ”Rasine” eller Oscar W egentligen hette Ibrahim Razin och arbetade som journalist vid den judiska tidskriften SEMIT i Frankfurt am Main. Andra uppgifter som Olle A lämnade var att f d chefen för CIA, William Casey, för en amerikansk journalist nämnt att CIA hade haft ett arbetsnamn på mordet på Olof Palme – Pantera Uncia (Snöleopard) – och att Michael Townley, som var känd för att ha planerat och utfört flera attentat, varit i Stockholm veckan innan Olof Palme mördades. Uppgiften om Michael Townley hade Olle A fått vid en telefonintervju med ”Rasine”.

I slutet av maj 1990 erhöll PU via Interpol vissa svar från FBI på den förfrågan som gjorts i november 1989. FBI bekräftade att radioprogrammet ”LA Live With Bill Moran” sänts den 17 september 1988. Följande personer hade, förutom programledaren, varit närvarande i studion: Barbara H – författare till boken October Surprise och tidigare Vita huset-medarbetare, en radiojournalist samt ytterligare en person som endast deltagit i mindre omfattning. En kontakt till Barbara H hade dessutom varit närvarande per telefon. Denna person

kallade sig själv ”Mr Rasine”. Förutom dessa upplysningar bifogades inspelningar av programmet samt ett exemplar av boken ”October Surprise”.

I juli 1990 finns en anteckning registrerad, där det sägs att Italiens president Cossiga, enligt uppgifter i massmedier samma dag, hade beordrat en undersökning av italienska hemliga frimurarlogen P 2. Orsaken till undersökningen skulle enligt medierna vara att det i italiensk TV under juni/juli förekommit uppgifter som gjort gällande att P 2 i samarbete med CIA bl.a. utfört mordet på Olof Palme. Uppgifterna skulle ha förts fram av f.d. CIA-agenterna Dick B och Rasine, vilken uppträtt maskerad. Båda skulle ha känt till det s.k. P 2-telegrammet.

Samma dag sände PU en påminnelse till FBI om den förfrågan som gjorts i november 1989, eftersom man dittills bara delvis erhållit svar.

Följande dagar hade PU via UD täta kontakter med Sveriges ambassad i Rom. PU erhöll president Cossigas brev i svensk översättning, inspelningar av TV-intervjuerna med Dick B och Rasine. En person vid svenska ambassaden besökte pressekreteraren på sektionen för inrikespolitiska frågor. Denne uppgav att USA på alla nivåer via CIA direkt och via amerikanska ambassaden försäkrat att Dick B aldrig varit engagerad av CIA. Beträffande det motiv som förts fram för mordet på Olof Palme – dennes kännedom om den s.k. Iran-Contras-affären – försäkrades att åtskilliga regeringschefer runt om i världen hade haft samma kunskaper om skeendet som Olof Palme varför detta motiv inte var hållbart. Hela programserien som sänts i italiensk TV var enligt pressekreteraren skräddarsydd av kommunister.

I en till uppslaget fogad intervju med Rasine, publicerad i Aftonbladet den 28 juli 1990 uppgav denne bl.a. att Olof Palme mördades för sin kännedom om Iran-Contrasaffären, att Olof Palme själv varit CIA-agent och att Lockerbie-attentatet skulle ha varit riktat mot den svenske FN-kommissarien Bernt Carlsson på grund av att denne visste lika mycket som Olof Palme om Iran-Contrasaffären.

Från Sveriges ambassad vid Heliga Stolen i Rom meddelades i augusti 1990 att statssekretariatets italienansvarige om Licio G uttalat att det inte var typiskt för Licio G att ge sig på en internationell inflytelserik vänsterledare; denne hade tidigare verkat i Sydeuropa, Främre Orienten och Latinamerika.

Vid denna tid skickade PU via Interpol ytterligare en påminnelse om sin förfrågan till FBI, nu till amerikanska ambassaden i London. I september meddelade man därifrån att en redovisning skulle sändas inom kort men att den inte innehöll så mycket av värde.

I samband med ett annat ärende hos BKA i Meckenheim hemställde PU i september 1990 om en preliminär undersökning av en person med

namn Rasine (Razin eller Oswald W). Enligt de tyska myndigheterna fanns ingen person med någondera namnet registrerad. Inte heller fanns det i Frankfurt någon judisk tidsskrift, något tryckeri eller något förlag med namnet SEMIT. Från judiska församlingen i Frankfurt erhölls uppgift om att en tidsskrift med namnet SEMIT fanns i Dreieich. Den skulle förläggas av en firma E. Weiss. En utredningsman vid PU ringde till förlaget. På fråga om herr Razin träffades uppgav den som svarat att han inte var där. Personen ändrade sig därefter och påstod att det överhuvudtaget inte fanns någon Razin där.

I oktober 1990 upprättade PU en sammanfattning av ärendet. Handlingen bär rubriken ”Till US justitieminister” och hänger troligtvis samman med en i januari 1991 registrerad handling där civilministern Bengt K.Å. Johansson tackade amerikanska myndigheter för den hjälp de svenska utredarna fått. Dessemellan, den sista december 1990, slutredovisade FBI sitt svar på PU:s frågor. Beträffande Mr ”Rosine” eller Mr ”Y” hade denne under programmet ”LA Live with Bill Moran” uppgivit att han varit anställd vid CIA sedan 1965. Enligt FBI var denna uppgift inte riktig. FBI som undersökt både namn och röst hade inte hittat någon överensstämmelse med personer anlitade av CIA. Mr Rosine hade under programmet inte heller nämnt någonting om vem han fått kännedom om telegrammet av eller om han sett det själv. Eftersom det förekommit uppgifter om att Mr Rosine skulle ha fått uppgift om telegrammet genom Paul V konstaterade FBI att denne var en högt uppsatt person inom maffian. Någon Philip G hade aldrig arbetat inom George Bushs administration. Däremot hade FBI under 1990 hållit förhör med en 83-årig man med detta namn. Denne hade berättat att han vid ett tillfälle i samband med en social tillställning många år tillbaka träffat Licio G. Han kände inte till något telegram om ett svenskt träd. Inte heller kände han igen namnen Oswald W, Mr Rosine, Mr ”Y”, Paul V eller Barbara H.

I februari 1991 skickade PU via Interpol en ny begäran om utredningsåtgärder i USA. PU uppgav där att man fått uppgift (oklart varifrån; vår anm.) om att brigadgeneralen George C, som utfrågats vid utskottsförhör i samband med Iran-Contrasaffären i egenskap av Oliver Norths närmaste man, var identisk med Mr ”Y”, Mr Rosine, Oswald W och Ibrahim Razin. George C skulle enligt PU uppträda som chefredaktör för tidsskriften SEMIT. PU önskade besked om uppgifterna var riktiga.

Under samma månad skickade PU ett antal frågor till en kontaktperson på ”Ministero dell´Interno” i Italien. Kontaktpersonen tillfrågades bl.a. om ”agent Zero” – vilken uppträtt i den italienska TV-programserien – var identifierad, om det i den italienska utredningen framkommit uppgifter som berörde påståendet att Licio G till Philip G

skickat ett telegram om att det svenska trädet kommer att fällas och om Licio G förhörts beträffande uppgifterna om telegrammet. I mars inkom svar från kontaktpersonen. Denne uppgav att man inte lyckats identifiera ”agent Zero” alias Hinraim R, men att amerikanska myndigheter trodde att denne var vapenhandlare. Beträffande Licio G uppgavs att denne inte förhörts av italienska rättsinstanser, men att utredningen om P 2-logen fortsatte.

Under hösten 1991 återkom FBI till PU i flera omgångar. Uppgifterna om George C kunde inte bekräftas eftersom information om denne liksom om Ibrahim Razin och Mr Rosine saknades. Däremot hade FBI lyckats få fram relativt utförlig information om Oswald W. Denne hade 1953 arresterats för att falskeligen ha utgett sig för att vara officer. 1971 hade en informatör uppgett att Oswald W försörjde sig på att förse kriminella personer med falska id-handlingar m.m. Under brottsutredningen hade en person med nära kännedom om honom beskrivit honom som ”a selfadmitted compulsive liar”. Samma år, dvs. 1971, hade han arresterats av Scotland Yard för utpressning. 1984 hade han varit misstänkt för narkotikabrott. Vid ett tillfälle hade han utgett sig för att vara ”Special Deputy Sheriff”. 1985 hade han dömts för narkotikabrott till sex års fängelse. Beträffande Paul V uppgav FBI att denne suttit fängslad från den 1 januari 1985 och fram till efter mordet på Olof Palme. En lista över de fängelser Paul V suttit på under denna period, liksom över de officiella besök han haft, skickades över till PU.

I april 1992, slutligen, ingav förundersökningsledningen en framställan om internationell rättshjälp i brottmål till Stockholms tingsrätt. I denna hemställdes att tingsrätten genom UD skulle uppdra åt vederbörande judiciella myndighet i Tyskland att identifiera två personer och hålla förhör med dem. Personerna det gällde var George C, chefredaktör för tidsskriften SEMIT, och Christina W i Dreieich. Som anledning till begäran angavs att PU erhållit uppgift om att en telefonintervju med Ibrahim Razin, troligen identisk med George C, hållits på visst telefonnummer som Christina W i Dreieich skulle inneha. Stockholms tingsrätt beviljade framställningen. I slutet av november 1992 inkom två promemorior via Sveriges ambassad i Bonn. De hade upprättats av tyska polismyndigheter. Av den ena promemorian framgår att polisen hade lyckats identifiera Christina W som österrikiska medborgaren Christa W. Hon sades ha bott i Frankfurt-am-Main fram till månadsskiftet maj-juni 1992, då hon återvänt till Österrike, där hon skulle bo under en viss angiven adress. Polisen hade också varit i kontakt med en Christian H i Dreieich som nu innehade det aktuella telefonnumret. Enligt Christian H hade Christa W varit den enda innehavaren av telefonnumret under de sex sista månaderna 1991. I promemorian angavs slutligen att man inte hade anträffat någon person

med namnet George C. Av den andra promemorian framgår att SEMIT-förlagets firmatecknare varken kände till någon Philip G eller någon George C. Däremot hade förlaget under perioden 1989-1991 haft tre amerikanska medborgare korttidsanställda som redaktörer. En av dessa hette Oswald W.

William H

I juli 1991 kontaktade Mogens E från Danmark PU. Mogens E berättade att han hade en person hos sig, Bill. Bill skulle vara amerikan och ha anknytning till underrättelsetjänsten. Han skulle ha varit involverad i ”Irangate”. Enligt Mogens E skulle Bill ha blivit tillfrågad av journalister om sin kännedom om mordet på Olof Palme. Bill hade dock bestämt sig för att prata med PU först och ville nu bli förhörd i Danmark.

Efter en kontakt med polisen i Roskilde samma dag fick denna i uppdrag att fastställa Bills identitet och om möjligt göra en trovärdighetsbedömning av honom.

Följande dag hörde Roskildepolisen av sig och meddelade att man sammanträffat med Bill. Denne hade legitimerat sig som amerikanske medborgaren William H. William H hade uppgivit att han blivit häktad och dömd i London i samband med ”Irangate” och Oliver North-affären. Enligt Roskildepolisen hade han gjort ett vederhäftigt och trovärdigt intryck.

Härefter bestämdes att PU skulle närvara vid förhör med William H i Roskilde. Förhöret ägde rum i slutet av juli 1991 och från Sverige närvarade också en utredningsman som arbetade med Boforsaffären. William H berättade bl.a. följande.

Han hade i januari 1988 fått en förfrågan från svensk TV om han ville hjälpa till att få fram sanningen om Robot 70 i Iran. Han visste inte hur hans namn blivit känt i sammanhanget. Därefter hade han fått flera förfrågningar om han ville medverka i intervjuer, vilket han avböjt.

William H uppgav att han tidigare hade varit militär med överstes rang. Han hade varit verksam inom militära underrättelsetjänsten och inom CIA, där han var kontrakterad agent fram till 1985. Hans arbetsuppgift hade företrädesvis bestått i att skaffa fram information om vad andra länder hade för slags vapenarsenal. Detta hade lett honom in i vapenhandeln och i slutet av 60-talet hade han under tre år varit biträdande militärattaché i Iran. Under denna tid hade han lärt känna många iranska affärsmän. När den iranska revolutionen startade 1979 engagerade sig samtliga hans vänner i denna. En av hans när-

maste vänner, som varit direktör i ett större företag, blev efter revolutionen verkställande minister i Revolutionsrådet. 1980 kontaktades han av denne vän, som undrade om han hade möjlighet att anskaffa vapen. William H hade svarat att han kunde göra detta under förutsättning att han erhöll tillstånd från USA:s regering. Därefter medverkade han vid flera affärer mellan Iran och Brasilien, som var ett stort land inom krigsindustrin. Washington hade ingen invändning eftersom USA inte var direkt inblandat. Efter en tid ville Iran ha Tow-robotar. William H hade sagt att han kunde ombesörja detta, men att han inte ville bli inblandad eftersom han inte kände till de exakta relationerna mellan USA, Iran och Israel. Israel var det land som alltid skeppade vapen till Iran, ibland bakom ryggen på alla. Enligt William H gjorde Israel detta för att finansiera sin underrättelsetjänst. Härefter kom USA att via Israel skeppa krigsmateriel till Iran. Det sades att det inte var fråga om offensiv utrustning utan bara om reservdelar. Åtskilliga Nato-lager kom på detta sätt att tömmas.

William H kom så småningom att fungera som Irans ”bagman”, dvs. den som skulle sköta betalningarna för vapenleveranserna. Betalningarna till Israel och USA skulle ske via Geneve, Zürich eller Cayman Islands. I iraniernas instruktioner till honom ingick att han inte fick betala något förrän han inspekterat respektive leverans. Vid en inspektion av en leverans som skulle ske i mars 1985, omfattande 2000 Tow-robotar, visade det sig att varorna från USA var försenade. Israel ville trots det ha betalt. I anledning härav mötte William H vid flera tillfällen premiärministern Simon Perez’ särskilde rådgivare – en högt uppsatt person inom den israeliska säkerhetstjänsten. Vid ett tillfälle hade denne sagt att USA och Israel aldrig skulle acceptera att något annat Natoland eller Sverige skulle sälja vapen till Iran utan i så fall skulle de göra allt för att stoppa detta.

Enligt William H hade en stor vapenspion i Europa redan under 1984 tecknat ett avtal med Bofors om försäljning av 10 batterier Robot 70 till Iran. Leveransen skulle gå via Sydkorea och William H hade själv sett avtalet. Det fanns dessutom ett signerat kontrakt mellan Sverige och Iran om försäljning av 150 fälthaubitsar.

William H uppgav vidare att han i maj 1985 hade arresterats i London, eftersom man i hans hotellrum hittat 300 000-400 000 förfalskade sedlar (det framgår inte i vilken valuta). Sedlarna hittades vid en husrannsakan och hela händelsen var, enligt William H, iscensatt av CIA i samarbete med MI5 och MI6 i syfte att få bort honom. William H dömdes till 22 månaders fängelse. Han fick kännedom om mordet på Olof Palme först efter flera månader och han tänkte direkt att detta var ett verk av CIA och den israeliska underrättelsetjänsten, eftersom

Sverige genom Bofors levererat vapen till Iran. Efter fängelsevistelsen sändes han till en ”camp” i USA. Han frigavs i september 1989.

Härefter hade han fått uppgifter om Palme-mordet. Ordern om att Olof Palme skulle mördas kom troligen från Washington. CIA gav i augusti-september 1985 israeliska underrättelsetjänsten i uppdrag att mörda Olof Palme just på grund av Bofors kontrakt med Iran om leverans av 150 fälthaubitsar. Den israeliska underrättelsetjänsten lejde en palestinier för att utföra mordet. Denna person mördades själv strax efter mordet antingen i Sverige eller i Danmark. Sannolikt var även den svenska underrättelsetjänsten inblandad i mordet eftersom Olof Palme var utan livvakter mordkvällen och någon uppenbarligen känt till att han skulle gå ”på teater” med sin hustru den kvällen. William H uppgav att han kände till namnen på mördaren och på den som givit denne order om att utföra mordet. Polisen skulle efter förhöret kontakta William H:s ombud i Sverige, advokaten Henning S, vilken skulle lämna ifrågavarande namn.

På särskild fråga om William H kände till det s.k. P 2-telegrammet, Licio G, Philip G, Rasine, Razin, Rosine eller Oswald W svarade han att han endast hört namnet Oswald W förut och att denne person skulle arbeta inom den israeliska underrättelsetjänsten.

Efter förhöret med William H, som alltså hölls i juli 1991, började PU arbeta med detta uppslag. Man tog kontakt med Henning S och fick vissa namnuppgifter, bl.a. ”Nir” och ”Mansoar M”. Ingenting sades om vem av dem som var gärningsman respektive den som givit ordern.

Följande dagar tog William H kontakt med PU vid flera tillfällen. Vid ett tillfälle uppgav han att han varit i kontakt med journalisten Peter S som berättat att Licio G betraktades som en internationell vapentjuv knuten till maffian. Peter S hade haft en hel akt om Licio G och det s.k. P 2-telegrammet. Enligt William H skulle det redan i augusti 1984 ha träffats avtal om att ”Olof Palme skulle man ta hand om”. Anledningen till att telegrammet var ställt till Philip G skulle vara att bokstäverna n – i – r i omvänd följd finns i Philip G:s efternamn. I telegrammet skulle finnas ytterligare ett kodat meddelande som William H ännu inte lyckats dechiffrera. Nir skulle ha befunnit sig i USA vid tidpunkten för mordet och det skulle således ha varit Mansoar M som varit gärningsman.

PU tog kontakt med Olof Palmes personlige advokat. Denne hade tidigare förhörts och då berättat att Olof Palme strax före mordet talat om att han trodde sig ha funnit en möjlig förhandlingsväg som FN:s fredsmäklare i kriget Iran/Irak. Nu tillfrågades advokaten om Olof Palme sagt något ytterligare om detta. Det hade han inte. PU diskuterade också med advokaten, som tillika var ombud för Martin Ardbo, direktör på Bofors, om denne kunde tänkas ha någon information i

saken. Advokaten kontaktade senare PU och berättade att han sammanträffat med Martin Ardbo som inte hade trott sig kunna tillföra utredningen något. Martin Ardbo hade också sagt att uppgifterna om att fälthaubits 77 och Robot 70 skulle finnas i Iran verkade felaktiga.

Under hösten försökte PU identifiera de personer som Henning S lämnat namn på. För detta ändamål tog PU kontakt med dels Statens invandrarverk, dels Roskildepolisen som i sin tur kontrollerade danska register. I danska register hittades en iranier med namnet Mansour M som kommit till Danmark i september 1984. Personen hade vistats i Sverige under en period men bodde nu i Köpenhamn. Ett fotografi av honom skickades över till PU.

I ärendet finns en handling daterad den 24 oktober 1991 registrerad. Handlingen, som är ställd till UD, innehåller en kort beskrivning av ärendet och därefter ställs frågor om vem William H är, om uppgifterna angående London-historien är riktiga och om hans uppgifter i övrigt är trovärdiga. Svar på frågan kom via säkerhetspolisen, som uppgav att inget var känt om William H.

Sommaren 1992 hörde en anonym person av sig till PU. Denne var mycket initierad i ärendet och uppgav att han personligen var skeptisk till de uppgifter som William H lämnat. William H hade enligt uppgiftslämnaren vissa intressen i Sverige och han kunde därför tänkas vilja ”deala med” lämnad information.

I augusti samma år fick PU fram en uppgift om att en israelisk regeringsmedlem, Amiram Nir, skulle ha omkommit vid en flygolycka i Mexico 1988.

I april 1993, slutligen, kontaktade Robert H (se *Avsnitt HD – ”Mellanöstern inkl Israel”*) PU och uppgav att William H var villig att komma till Stockholm och lämna ytterligare upplysningar under förutsättning att PU betalade hans resa. PU avböjde erbjudandet.

Kriminalinspektören Roland S, som var den utredningsman som sommaren 1991 for till Danmark för att delta vid förhör med William H, har vid samtal med kommissionen uppgivit att William H var lite av en ”Ivan”-typ. Hans uppgifter saknade trovärdighet; de byggde på spekulationer och påhitt.

”Agent” F

I april 1992 kontaktades PU av dåvarande pressekreteraren i Statsrådsberedningen, Lars Christiansson. Han hade erhållit uppgifter om att ett antal journalister höll på att utarbeta ett material som skulle gå ut på att ett organ inom Nato hade beordrat mordet på Olof Palme. Inom Nato fanns enligt uppgiftslämnaren tre organ, ACC, ITAC och SOPS.

En MI 6-man – engelsmannen F, boende i en Stockholmsförort – och en ITAC-officer – en amerikansk pensionerad överste i Tyskland – skulle vara källor till följande uppgifter. Under 1985 planerades Olof Palmes förestående Moskvaresa. I samband med denna planering skulle handbrevskontakter mellan Olof Palme och Gorbatjov ha förekommit. Olof Palme skulle i ett handbrev ha gett uttryck för att han förordade en neutralisering av hela Norden. Detta skulle ha kommit till Natos kännedom och vara det utlösande skälet till att Nato-organet SOPS beordrat mordet på Olof Palme. Det skulle finnas ett krypterat telexmaterial från Washington som bekräftade uppgifterna och det s.k. P 2-telegrammet skulle sänts som ett led i denna händelse.

Förutom uppgifterna ovan förekom en mängd detaljer om hur Nato skulle ha fått kännedom om handbrevens innehåll.

PU lyckades genom en slagning identifiera danske medborgaren F. Vid ett förhör med denne i maj samma år berättade han att han under en flygresa träffat en journalist. De hade kommit att diskutera mordet på Olof Palme och F hade då hittat på historien om handbrevet och hur detta kommit till Natos kännedom.

5.2 Avsnitt HB – ”Sydafrika”

Allmänt

Uppslag med anknytning till Sydafrika är i PU-materialet registrerat under avsnittet HB, som också kallas Sydafrika. Materialet är stort och omfattar totalt nästan 350 registrerade uppslag (15 pärmar). Avsnittet är indelat i 21 underavsnitt.[2]

Första månaden efter mordet på Olof Palme inkom ett drygt tiotal tips med anknytning till Sydafrika. Tipsen föranledde inga omfattande utredningsåtgärder. Därefter och fram till hösten 1996 inkom några enstaka uppslag per år, sammanlagt ett 40-tal. Resterande 300 uppslag har registrerats i PU i samband med den utredning av det s.k. Sydafrikaspåret, som aktualiserades hösten 1996, efter det att Eugene de

[2] Avsnitten är följande (PU:s rubriker inom parentes): HBA (Massmedias bevakning ang. ”Sydafrikaspåret”), HBB (W), HBC (Peter C), HBD (Dirk C), HBE (Eugene de Kock), HBF (Philip Powell), HBG (Riian S), HBH (Louis N), HBJ (Craig W), HBK (Anthony W), HBL (Övriga aktuella personer, även svenska), HBM (Kunskapare och fakta/information), HBN (Heine H), HBO (Svenska Dagbladets scenario), HBP (Maurio R), HBR (UD), HBS (Interpol-Säpo-Kut), HBT (TRC [The Truth and Reconciliation Commission]), Information om TRC, Information från TRC), HBU (Brian D), HBV (N) och HBÖ (Sammanställningar, analyser).

Kock lämnat uppgifter om att den sydafrikanska säkerhetstjänsten skulle ligga bakom mordet på Olof Palme och att konspirationen letts av den f.d. spionen Craig W. Av dessa 300 uppslag är ett 30-tal rena ”massmedieuppslag”, dvs. de innehåller enbart kopior av tidningsartiklar och liknande. Ett drygt 40-tal utgörs av registerslagningar hos säkerhetspolisen och Interpol. Resten utgörs av tips och egna utredningsåtgärder.

I stort sett samtliga utredningsmän vid PU var under hösten 1996 involverade i utredningen kring ”Sydafrikaspåret”. I denna del kan konstateras att PU använt sig av tillgänglig expertis såsom UD, säkerhetspolisen, RPS/KUT (Kriminalunderrättelsetjänsten) och Interpol.

Underavsnitten redovisas inte var för sig. I stället är uppslag ur olika underavsnitt som hör samman med varandra sammanvävda, för att redovisningen skall bli mer överskådlig. Som vid redovisningen av övriga enskilda uppslag inriktas framställningen på de första uppslagen, de största uppslagen och de uppslag som vi i övrigt bedömt vara av särskilt intresse.

Utredningen av uppslag inkomna i mars 1986

Tips med anknytning till Folkriksdagen mot Apartheid. Den 4 mars 1986 kontaktade Elisabeth D PU och berättade att det fredagen den 21 februari 1986 hållits en Folkets riksdag i Folkets Hus i Stockholm. Olof Palme hade varit närvarande liksom flera andra statsråd. Hela förmiddagen, kl. 9.00-13.30, hade fyra män uppehållit sig i entrén i Folkets Hus. Männen hade uppträtt mycket nervöst. Enligt Elisabeth D var en av männen svensk, ca 40 år, och tre var nordindier, också i 40-årsåldern.

Två veckor senare hörde Elisabeth D av sig på nytt. Hon ville i anledning av misstankarna mot ”33-åringen” komplettera sina tidigare uppgifter med att en av männen hon iakttagit var i 30-35 årsåldern.

Tipset följdes upp i början av april 1986, då Elisabeth D förhördes. Elisabeth D hade arbetat som värdinna vid Folkriksdagen mot Apartheid i Folkets Hus. Hon hade i samband härmed lagt märke till totalt fem män som verkat underliga. Hon lämnade signalement på samtliga. Tre av männen bedömde hon som indier. Männen hade på fråga om hon kunde hjälpa dem med något, svarat att de väntade på sin ambassadör. En svensk man hade verkat ”knäpp”; han hade frågat om alla politiska partier fanns representerade i salen och därefter uttalat ”ja alla som är här kan bli sjuka idag”, ”själv blev jag sjuk 1969”. Den sista mannen hon lagt märke till var i 30-35-årsåldern och välklädd ”som en

diplomat". Han hade sprungit in i foajén och uppför trapporna. Efter ca 15 minuter hade han återvänt och sprungit ut på gatan.

I augusti 1993 inhämtades uppgifter om att säkerhetspolisen hade haft personskydd på Olof Palme den 21 februari 1986. En av de tjänstgörande livvakterna hade upprättat en promemoria över dagen och denna fogades till utredningen.

Därefter har PU i samband med utredningen av det s.k. Sydafrikaspåret hösten 1996 inhämtat ytterligare uppgifter om Folkriksdagen. Denna arrangerades av Isolera Sydafrikakommittén (ISAK) och Svenska FN-förbundet. Ett stort antal prominenta personer deltog, bland andra ANC:s ordförande Oliver Tambo. Via UD inhämtades en kopia av huvudtalaren Olof Palmes anförande.

I början av 1998 har PU också inhämtat kopior av delar av ISAK:s arkiv från Folkriksdagen, bl.a. deltagarlistor.

Tips om BOSS. Den 5 mars 1986 kontaktade en person med sydafrikansk bakgrund PU och tipsade om att den sydafrikanska säkerhetstjänsten BOSS kunde ligga bakom mordet på Olof Palme. Uppgiftslämnaren ifrågasatte om man i Sverige haft en aning om den hätskhet och det raseri som Olof Palme under decennier skapat i styrande och reaktionära kretsar i Sydafrika.

I slutet av april samma år redovisade säkerhetspolisen ärendet med att konstatera att BOSS stod för Bureau of State Security och att "Någon att identifiera har inte stått att finna i texten".

Per W. I ett brev till Hans Holmér, daterat den 5 mars 1986, skrev författaren och Sydafrikakännaren Per W att han ville påminna om den visserligen avlägsna möjligheten att mordet på Olof Palme skulle kunna ha planerats av Sydafrika och att Olof Palme fredagen före sin död under Folkriksdagen fördömt Sydafrika "fränare än någonsin". Han tillade att Olof Palme i Sydafrika ständigt utmålats som "landets värsta fiende i väst" och att Sydafrika legat bakom flera mord på motståndare, bl.a. det uppmärksammade mordet på Ruth First, vän till Olof Palme.

I ett kompletterande brev till Hans Holmér, daterat den 6 mars 1986, tog Per W särskilt upp den sydafrikanske "mästeragenten" Craig W, som infiltrerade IUEF (International University Exchange Fund). Per W skrev att Craig W för någon månad sedan meddelat att han avsåg att lämna sin höga post inom säkerhetspolisen för att "ägna sig åt privat verksamhet".

Hans Ölvebro har inför kommissionen uppgett att dessa brev inte kom att registreras i PU förrän efter 1989 eftersom handlingarna blivit "liggande i någon av de tidigare chefernas kassaskåp".

Hösten 1996 – över tio år efter det att han tog kontakt med PU – hördes Per W ingående om sin kännedom om Sydafrika.

Sverker Åströms promemoria. I en promemoria upprättad den 6 mars 1986 nämnde f.d. ambassadören Sverker Åström som ett möjligt alternativ att Sydafrika skulle kunna tänkas ligga bakom mordet på Olof Palme. Promemorian har registrerats i Sydafrikaavsnittet i mars 1995. (Se vidare kapitel 3, *Uppdrag till förre ambassadören Sverker Åström*.)

Samtal med Abdul M. Den 11 mars 1986 sammanträffade en utredningsman från Stockholmspolisens våldsrotel och Sverker Åström med Abdul M, företrädare för World Campaign Against Military and Nuclear Collaboration with South Africa. Abdul M uppgav att han mycket väl kunde tänka sig att sydafrikanska agenter låg bakom mordet på Olof Palme. Anledningen till detta skulle vara Olof Palmes ställningstagande för de svarta i Sydafrika. Sydafrikanska agenter låg bakom flera inbrott och bombattentat i bl.a. London. I utredningen av ett inbrott på ANC:s kontor i London hade en svensk, W, figurerat. Denne, som var i 45-årsåldern, hade varit bosatt i London sedan mitten av 1970-talet och sades vara gift med en engelska. W hade ställts inför rätta misstänkt för inbrott men frikänts. Sydafrikanerna Peter C och Edward A skulle också vara inblandade i inbrottet. Abdul M nämnde att W skulle haft samröre med en pensionerad polis i Sydafrika, Craig W, och att det i Sverige skulle finnas en rörelse som stödjer den sydafrikanska regimen, VAT – Victims Against Terrorism.

Anders Ferm. FN-ambassadören Anders Ferm skrev i en promemoria den 12 mars 1986 att Sydafrika hade motiv att mörda Olof Palme, eftersom denne trappat upp kritiken mot apartheidregimen i Sydafrika och därför stod som symbol för motståndet. Sverige hade t.ex. givit stöd till Lesotho genom att sända rådgivare som användes i förhandlingar med Sydafrika. Sverige hade på så sätt förhandlat ”bakom skynket”.

Promemorian kom att registreras i PU först 1992. På fråga från kommissionen har Hans Ölvebro uppgett att han inte vet hur detta kommer sig.

Utredningen våren 1986 – sommaren 1996

”W”. W hade, som nyss framgått, aktualiserats i PU redan den 11 mars 1986. Den 8 april 1986 kontaktade en uppgiftslämnare PU och lämnade tips om W, som uppgiftslämnaren ansåg vara nästintill identisk med den fantombild som föreställde den s.k. skuggan. Uppgiftslämnaren uppgav att W några dagar före mordet på Olof Palme hade verkat förvirrad. W:s livsuppgift var enligt uppgiftslämnaren att bekämpa

kommunism och socialism. Han hade varit engagerad i NRP och BSS, varit FN-soldat och värvat legosoldater, dömts för olaga vapeninnehav i Sverige och suttit häktad i Öst-Berlin av okänd anledning. Enligt uppgiftslämnaren hade han också varit sabotör och spion för Sydafrikas räkning samt CIA-agent. På spaningsuppslaget har antecknats ”PRI:3”.[3]

I november 1986 kontaktade en man polisen och berättade att han 20 år tidigare träffat en f.d. löjtnant på en krog. Efter krogbesöket träffades de några gånger. Mannen kände bara till löjtnantens förnamn. Löjtnanten sades vara högerextremist och skribent på en nyhetsbyrå på högerkanten. Han skulle ha varit i Kongo och krigat på 1960-talet. Han bodde nu i London. När fantombilden publicerats efter mordet på Olof Palme hade uppgiftslämnaren genast sett att den föreställde löjtnanten (troligen avsågs fantombilden på gärningsmannen).

I början av maj 1987 kontaktade W själv PU per telefon från Norge. Han tyckte det var konstigt att han inte fått något svar på brev som han uppgav sig ha skickat. Breven skulle innehålla uppgifter om mordet på Olof Palme och ligan bakom mordet samt tips om var ligamedlemmarna kunde gripas. Några frågor till W ställdes inte vid denna kontakt.

Därefter och under 1988 inkom ytterligare ett par tips om W. Under 1988 hade PU en ny kontakt med den ovan nämnde uppgiftslämnaren och en promemoria upprättades om W (den är ej daterad och det framgår inte vem som upprättat den).

Promemorian, som sägs bygga på pressklipp, andra- och tredjehandskällor samt beträffande uppgifterna om Cypern på en förstahandskälla, innehåller bl.a. följande. W inledde, efter att ha tjänstgjort som FN-soldat i Kongo och på Cypern, en karriär som legosoldat eller som rekrytör av legosoldater. Hans ”track record” skulle omfatta Sydafrika, Biafra och Sydvietnam. Enligt en källa skulle W:s förflutna inom branschen för privata soldater vara tämligen patetisk och misslyckad. Sedan 1970-talet skulle han ha lagt sig till med ett rykte om att vara ”a gun for hire”, bl.a. har en källa beskrivit honom som mellanhand för mordkontrakt och en annan som en av ”Europes Top Pro Killers”. Flera källor hade påstått att W i huvudsak arbetat för den sydafrikanska säkerhetspolisen BOSS sedan 1970-talet och att han troddes vara huvudorganisatören av mordet på apartheidmotståndaren Ruth First som dödades av en brevbomb i Mocambiques huvudstad Maputo 1982. Kopplingen till BOSS bestyrks delvis av att W åtalades i London 1983 för olaga innehav av dokument som stulits vid ett inbrott i ANC:s Londonkontor. Vid rättegången frikändes han dock. Sedan

[3] ”Pri:3” är en informell prioritetsklassning, som betyder att uppslaget är prioriterat (siffran 3 betyder högsta prioritet).

något år bodde W och hans hustru permanent på Cypern. Han skulle där presentera sig som journalist, men hans journalistiska verksamhet skulle vara begränsad till tre ”spots” i veckan för en turkisk radiostation. W hade på Cypern ansökt om vapenlicens för ett handeldvapen, eftersom han ”behövde ett vapen” då han ”var rädd för sina forna sydafrikanska affärskontakter”. Ansökan hade avslagits och han skaffade därefter ett hagelgevär. Enligt promemorians källas kontaktman på Cypern blev W plötsligt medveten om att kontaktmannen rotade i hans förehavanden. Vid ett tillfälle dök W upp berusad vid kontaktmannens bostad och hotade döda denne. W skulle därefter ha kontaktat lokala ”heavies” med erbjudande om flera tusen kronor för ett beställningsmord på kontaktmannen. W hade vid tillfället uppgivit att han arbetade för ”Mossad” och att han var brittisk ”intelligence officer”. En tid senare hade den lokala polisen arresterat honom för rattonykterhet. I samband härmed hade W berättat att han dödat ”at least six people”. Källor på Cypern skulle beskriva W:s inkomster från journalistiken som blygsamma i kontrast till hans ”upmarket lifestyle”; kostsam villa, frekventerande exklusiva nattklubbar, etc.

Till promemorian fogades utdrag ur W:s pass, utvisande att han i februari 1986 fått visum till Sydafrika.

Under 1990 gjordes en registerslagning avseende W och i mars 1991 har PU i en promemoria benämnd ”Redovisning av W-avsnittet” skrivit:

> I ett tidigt skede föreslog (namnet på den utredningsman som undertecknat promemorian) att W skulle höras för att fastställa vad som var förtal och skvaller runt hans person. Detta ansågs ej nödvändigt varför ledningen själva har ansett att ärendet skall läggas ad acta.

I oktober 1993 har säkerhetspolisen upprättat en handling angående W. I denna anges, förutom diverse personuppgifter, att W gjort FN-tjänst i Kongo och på Cypern, att han 1975 tillträdde en tjänst som journalist i London och att han flyttade till Cypern 1985. Avslutningsvis konstateras att W var i Sydafrika i februari 1986, okänt mellan vilka datum.

Efter det att ”Sydafrikaspåret” aktualiserats i månadsskiftet september/oktober 1996, tog PU telefonkontakt med W den 2 oktober 1996. W underrättades om att kontakten togs med anledning av skriverierna i den svenska pressen, där han utpekats som gärningsman vid mordet på Olof Palme av framförallt Peter C, sydafrikansk f.d. säkerhetsagent. W ifrågasatte omedelbart varför PU kontaktat honom först 1996. Han påstod att han under flera års tid försökt lämna uppgifter och skriftligt material om mordet på Olof Palme, men att han förvägrats detta av olika myndigheter och myndighetsföreträdare. Han sade sig bl.a. ha varit i kontakt med Sveriges ambassader i Ankara och

Tel Aviv, med Pierre Schori och med polisen. Han övervägde i anledning av detta att dra svenska regeringen inför domstol i Luxemburg. Det diskuterades var ett sammanträffande mellan PU och W skulle kunna äga rum. W kunde inte bestämma sig utan ny kontakt skulle tas två dagar senare.

Därefter har PU haft ett tiotal kontakter med W per telefon och via telefax fram till sommaren 1997. W har bl.a. erbjudits sammanträffanden i Stockholm och på svenska ambassaderna i London respektive Rom. Han har dessutom erbjudits att skriftligen redogöra för var han befann sig den 28 februari 1986. Inget av dessa alternativ har han accepterat. Han har uppställt en mängd villkor för ett sammanträffande. Bl.a. har han velat ha en förklaring till varför svenska myndigheter inte velat ta emot hans ”material” om mordet på Olof Palme och en garanti för att ”materialet” verkligen handläggs konfidentiellt. Han har dessutom vid flera tillfällen föreburit att han varit upptagen av sitt arbete, att hans fru varit sjuk etc.

I mitten av oktober 1996 överlämnade W via journalisten Karl H på tidsskriften Contra bl.a. ett 11-sidigt brev om vad han råkat ut för i anledning av att han ”forskat” kring mordet på Olof Palme. I brevet berättade han bl.a. följande. 1967 startade han på uppdrag av Marcus Wallenberg nyhets- och utredningsbyrån Näringslivets Information. Såväl byrån som han själv utsattes för sovjetiska aktiva åtgärder och i slutet av 1960-talet försökte sovjetiska underrättelsetjänsten värva honom till olaglig spioneriverksamhet. Hösten 1971 underställdes byrån och W Marc Wallenberg Jr. Efter någon månad hittades denne skjuten till döds i Stockholm. Därefter fick sovjetiska intressen del i byrån. 1974 meddelade säkerhetspolisen W att sovjetisk underrättelsetjänst verkade förbereda en omfattande aktion mot honom. Efter en inbjudan av Olof Palme till en mottagning på ett hotell i Stockholm blev W mottagen av Pierre Schori. Denne presenterade honom för Nicolai S som W visste var KGB-officer och inblandad i aktionen mot honom. Nicolai S kallade honom för ”Welsh”. Natten till den 1 mars 1976, ”the Welsh national day” och precis tio år före mordet på Olof Palme hade två utlänningar för två ledande nyhetsmedier presenterat en påhittad historia om att W på CIA:s uppdrag värvat legosoldater i Sverige för tjänstgöring i Afrika. I anledning härav hade han blivit avstängd från sin tjänst och flyttat till England. På lediga stunder hade han därefter förberett en uppsats om otillbörliga sovjetiska aktiviteter i Sverige. Detta hade kommit till en KGB-chefs kännedom. Under sommaren 1985 hade utkastet till hans uppsats om otillbörliga sovjetiska aktioner stulits i hemmet. Han och hans fru hade därefter bestämt sig för att flytta till Cypern, vilket de gjort i slutet av 1985. Efter mordet på Olof Palme hade W kontaktats av journalisten Jan M som frågat

honom om han hade någon idé om varför Olof Palme mördades. Därefter startade W med egna medel en egen undersökning i denna fråga. W kom en engelsman och två tyskar på spåren. Engelsmannen hade vid flera tillfällen kontaktat Anders L och enligt säkra uppgifter skulle de båda ha arbetat för den sovjetiska underrättelsetjänsten. Då W samlat in ett omfattande material ville han lämna över detta till svenska myndigheter. Detta hade emellertid förvägrats honom av en mängd olika myndigheter. Han hade dessutom blivit uppsökt av en person verksam inom svensk underrättelseverksamhet som varnat honom för att besöka Sverige eftersom någon skulle försöka mörda honom. W hade därefter utsatts för ett mordförsök. Hans blodtryck hade plötsligt blivit farligt högt och han hade förts medvetslös till sjukhus, där hans hustru fått beskedet att hans liv inte kunde räddas. W:s brittiske vän, som han hållit informerad för det fall något skulle hända honom, hade avlidit ett par veckor senare på grund av högt blodtryck. Brevet avslutas ”Såvitt jag förstår var två mord planerade att genomföras i Stockholm samma natt, ett på statsministern, och därefter ett, med kodnamnet ’bröllop’, på en man, som efter sin död skulle utpekas som Palmes mördare med hänvisning till ett manuskript som stulits från honom. Mordens planerare hade räknat med att han skulle vara i Stockholm, men där fanns han inte. Han låg och sov i sitt nya hem i östra Medelhavet”.

Under framför allt hösten 1996 inkom flera nya tips rörande W. Bl.a. inkom uppgifter om att denne uttalat sig hätskt mot Olof Palme i det radioprogram han medverkade i, i den turkiska radion på Cypern. Tipsen har utretts så långt möjligt och PU höll också ett nytt ingående förhör med den inledningsvis nämnde uppgiftslämnaren.

Efter sommaren 1997 har inga försök gjorts att kontakta W.

Heine H. I början av april 1986 skickade f.d. sydafrikanske medborgaren Heine H ett brev till säkerhetspolisen. I brevet skall Heine H ha påstått att han hade viktig information att lämna och därför önskade träffa en säkerhetspolis i hög befattning.

Den 12 april 1986 sammanträffade två poliser från säkerhetspolisen med Heine H. Heine H berättade att han för SIDA:s räkning arbetat vid Bai Bang i Vietnam. Under en semesterresa till Sydafrika i februari 1985 hade han gripits av säkerhetspolisen i Kapstaden. Denna hade erbjudit honom ett samarbete när han återvänt till Sverige. Man ville att han skulle utföra bombattentat, mord, etc. Mannen som framställt erbjudandet hette Griebenawer och skulle vara chef för Norden-avdelningen och ärenden som berörde ANC i Sydafrika. Griebenawer hade visat Heine H en dödslista, på vilken Olof Palmes namn stod överst. Även dåvarande utrikesministern Lennart Bodström fanns med på

listan. Efter det att Heine H återvänt till Sverige fick han besök av en man, Gericke, chef för den sydafrikanska legationen i Stockholm. Även denne försökte förmå Heine H att samarbeta. Gericke skulle också vid flera tillfällen ha försökt förmå Heine H att ta emot nattgäster i sin bostad. Anledningen till att Sydafrika försökte värva Heine H trodde han var dels att Sydafrika hoppades att han hade försvarshemligheter som han kunde avslöja, dels att han i Sydafrika hade ett arv om en miljon kr, som han inte räknade med att kunna få ut. I protokollet över sammanträffandet har avslutningsvis antecknats:

> Heine H gjorde ett lugnt och sansat intryck på oss. Viss oro att det skulle hända honom eller familjen något fanns. Hans berättelse kom rakt upp och ner och han gjorde inte några ansträngningar för att bli betrodd.

I maj 1988 kontaktade Heine H säkerhetspolisen i Uppsala. Han lämnade med vissa kompletteringar i stort sett samma uppgifter som 1986. Av förhörsprotokollet framgår att Heine H, som flyttat till Sverige 1976 från Sydafrika, var gift med en svensk kvinna och att paret bodde i på en mindre ort, där Heine H också drev en verkstad. Han förtydligade uppgiften om nattgäster och berättade att han sex dagar före mordet på Olof Palme fått ett anonymt telefonsamtal med en förfrågan om han kunde erbjuda en sängplats åt en sydafrikansk medborgare. För kort tid sedan hade han fått ett liknande samtal. Detta hade skett tre dagar före mordet på en ANC-ledamot i Paris. Heine H påstod vidare att en namngiven kvinnlig tjänsteman på UD, som tjänstgjort vid ambassaden i Kapstaden, lämnat ut uppgifter om SIDA som Griebenawer fått tag på. Kvinnan skulle ha haft en intim kontakt med en säkerhetspolis. Heine H berättade också att han regelbundet haft besök i sin verkstad av folk från ryska ambassaden, sydafrikanska legationen, etc. På fråga varför han valt att lämna uppgifterna just nu svarade han att han för några dagar sedan såg ”Sten Andersson och tre negrer på TV”, vilket gjort honom orolig.

I januari 1990 fick PU in ett tips, där uppgiftslämnaren refererade till en artikel i Aftonbladet och undrade om man kollat den person som under tiden januari 1986 – juni 1988 haft en verkstad på den ort där Heine H bodde.

Därefter synes PU ha ställt en fråga till säkerhetspolisen om Heine H, eftersom det i februari samma år inkom en promemoria därifrån. Där redogjordes för Heine H och dennes kontakter med polis, svenska och utländska ambassader, SIDA, m.fl. Promemorian avslutas med konstaterandet att Heine H:s uppgifter inte är trovärdiga och att denne med största sannolikhet måste klassificeras som underrättelsesvindlare.

En månad senare, i mars 1990, besökte journalisten Olle A Hans Ölvebro och lämnade uppgift om att ett visst telefonnummer, känt som ”Brommanumret” (se vidare strax nedan), även fanns i 018-området, dvs. Uppsala. Där gick numret till en organisation i en viss ort. På denna ort bodde Heine H, som enligt Olle A var sydafrikan och eventuellt agent.

I september 1990 gjordes en registerslagning på Heine H. Denne förekom dock inte i de polisiära registren.

I juni 1991 har PU ställt en ”Förfrågan i anledning av mordfallet Olof Palme” till UD. PU ville ha besked huruvida en man som hette Gericke tjänstgjorde eller hade tjänstgjort på den sydafrikanska legationen i Stockholm. Vidare ställdes frågan om sydafrikanen Griebenawer var känd vid UD.

I svar som inkom en dryg månad senare meddelade UD att det fanns en person med namnet Dawid Olwage Gericke som tjänstgjort vid den sydafrikanska ambassaden i Stockholm under tiden 16 juli 1983 – 31 oktober 1986. Vidare meddelade UD att Heine H i mars 1989 besökt den svenska legationen i Kapstaden. Vid ett samtal med en legationstjänsteman hade Heine H hänvisat till en brigadier Griebenawer. Efter Heine H:s besök gjordes en uppteckning över det som skickades till säkerhetspolisen. UD hade bett legationerna i Kapstaden och Pretoria att om möjligt kontrollera uppgifterna om Griebenawer.

I september 1991 rapporterade legationen i Pretoria att man ställt frågan om Griebenawer till en pålitlig kontakt, som kände till personer som tidigare arbetat inom den sydafrikanska säkerhetstjänsten. Kontakten hade nu återkommit med beskedet att namnet var bekant.

I samband med att Eugene de Kock lämnade uppgifter om mordet på Olof Palme (se nedan) upprättade UD en omfattande promemoria som skickades över till PU. Där beskrivs Heine H:s kontakter med legationerna i Kapstaden och Pretoria samt ambassaden i Harare. Av uppgifterna framgår bl.a. att Heine H:s svärfader, som hade flyttat till Sydafrika sommaren 1989, uttalat att Heine H var psykiskt sjuk och behövde vård på mentalsjukhus.

Under hösten 1996 kom ytterligare ett par tips rörande Heine H in till PU.

Angående det nyssnämnda *”Brommanumret”* finns ett särskilt uppslag, som handlar om ett sammanboende par som på mordnatten fick en påringning av någon som meddelade att Olof Palme var död.

I början av mars 1986 hörde en journalist av sig till PU och uppgav att han varit i kontakt med en kvinna Ann W, vars sambo kl 23.35 på mordnatten tagit emot ett telefonsamtal. En man med obekant röst hade sagt ”Nu är Palme död”. Mottagaren, som trott att det rörde sig om ett

”struntsamtal”, hade svarat ”Det struntar väl jag i”. På uppslaget finns en anteckning av en utredningsman som varit i kontakt med Televerket.

Därefter, i mitten av april 1986, hörde en person, som läst om felringningen i tidningen, av sig till PU. Han framförde uppfattningen att detta borde utredas, vilket skulle kunna göras med ”lite analytisk förmåga”.

I oktober 1986 förhördes såväl Ann W som hennes sambo. Telefonsamtalet hade enligt Ann W kommit kl. 23.25 och sambon hade efter ett tiotal signaler lyft luren. En man, som talade svenska utan brytning, hade sagt ”Nu är Palme död” eller ”Palme är död”. Sambon hade svarat ”Det skiter jag i” och mannen hade då replikerat ”Jaså, gör du det”. När sambon kommit tillbaka till Ann W hade han sagt att det var ”en tokjävel som sade att Palme var död”.

I juni 1987 kontaktade Manfred L PU angående ett telefonsamtal, som han hade ringt till sin syster i Bromma natten till den 1 mars 1986. Han berättade att han mellan kl. 02.00 och 03.00 blivit uppringd av brodern Arthur som berättat att Olof Palme var död. Brodern, som numera var avliden, hade sagt att han fått reda på dödsfallet genom ett telefonsamtal från sin son. Manfred L hade därefter ringt till sin syster Ann W i Bromma. Hennes sambo hade svarat och Manfred L hade utan att presentera sig frågat ”Får jag prata med Ann?” Sambon hade svarat att han inte fick det eftersom hon sov. Manfred L hade då sagt ”Du kan hälsa henne att Olof Palme är död”. Enligt Manfred L var han och sambon inte ”kontanta” med varandra. De hade bara träffats en gång och aldrig tidigare pratat med varandra på telefon. Det var därför sannolikt att sambon aldrig uppfattat att det var Manfred L som ringt.

Dagen därpå förhördes Arthurs son som bekräftade att han ringt sin pappa mellan kl. 01.30 och kl. 02.00 natten till den 1 mars 1986 och meddelat att Olof Palme blivit skjuten till döds.

Därefter förhördes Ann W och hennes sambo på nytt. Sambon, som var mycket irriterad över förhöret, svarade på fråga att han inte skulle ha känt igen Manfred L:s röst men att denne väl borde ha presenterat sig om det nu var han som ringde.

”Svenska Dagbladets scenario”. I början av maj 1987 erhöll säkerhetspolisen ett artikelutkast av journalisterna Roger M och Mari S på Svenska Dagbladet. Av utkastet framgick att journalisterna hade haft kontakt med en källa som lämnat uppgifter om mordet på Olof Palme.

Källan hade uppgivit att den sydafrikanska spionen Craig W var den som planerat mordet. Craig W hade tidigare arbetat som sydafrikansk spion i IUEF i Genève till dess att han 1980 avslöjat sig. Genom arbetet hade Craig W fått full insyn i hur andra länder, främst de skandi-

naviska, genom ”hemliga” bidrag stött motståndare till apartheid-regimen.

När Olof Palme 1982 återvaldes till statsminister hade detta varit ”oväntat för regimen” i Sydafrika. Allt eftersom Olof Palme arbetat hårdare för sanktioner mot apartheidregimen, framstod det som klart att han var ett hot mot regimen, då han hade ett stort internationellt kontaktnät, både inom fackföreningsrörelsen och socialistinternationalen. Källan hade också sagt att han sett en lista över Sydafrikas fiender – en lista som i pressen skulle ha kallas dödslista. Där var Olof Palmes namn nämnt.

Craig W hade lämnat sin polistjänst 1985. Enligt källan hade han gjort detta för att kunna organisera mordet. Själv hade Craig W i tidningsintervjuer sagt att han ”lämnade yrket av personliga skäl” och att om han varit svart skulle han ha arbetat för ANC. Källan hade också nämnt Giovanno R, som beskrivits som en f.d. maffiagangster, boende i Sydafrika. Denne skulle ha varit involverad i ett maffiarelaterat mord i Europa. Giovanno R sades vara intressant eftersom han startat företag i Sydafrika tillsammans med Craig W.

Beträffande själva mordet hade källan berättat att det varit tre personer inblandade. De skulle ha kommit till Sverige i en campingbil ”några veckor eller månader före mordet”. De ”bodde i skogen, ville inte bli registrerade som hotellgäster”. Campingbilen var av en modell med sovplats ovanför förarhytten. Bilen hade de anskaffat med hjälp av en västtysk f.d. bilhandlare. Denna person skulle vara känd av västtysk polis eftersom han ca fem år före mordet dömts till ett eller två års fängelse. Innan han avtjänat straffet hade han flytt till Sydafrika, där han blev medlem i National Party. I dagsläget skulle han vara ordförande i ett eget partidistrikt i norra Johannesburg. Hans son skulle vara polis i Sydafrika. Mannen hade enligt källan åtagit sig flera ”dirty jobs” åt regimen. Han hade flera gånger efter flykten till Sydafrika rest tillbaka till Västtyskland på falskt pass. Mannen skulle heta ”Franz Esser”.

Efter mordet skulle männen ha flytt västerut. Källan hade lämnat signalement på en av de tre männen. Denne sades vara stor, över 180 cm, ha stora fingrar och händer, stort ansikte och rött hår. Källan hade erhållit sin information av en av dem som var inblandade. Han hade dessutom under sommaren 1986 bevistat ett interpolmöte i Sydafrika, där han träffat personer som berättat om mordet. Vid mötet hade flera länder deltagit, bl.a. Chile och Taiwan.

Enligt en anteckning av Per-Göran Näss innehöll artikelutkastet sakfel; varken Sydafrika, Taiwan eller Chile var vid den aktuella tiden medlemmar i Interpol.

Den 22 maj 1987 kontaktade Roger M säkerhetspolisen på nytt och berättade att han fått fram uppgifter om att Sydafrika satsat stora pengar på att köpa ”infiltratörer”. Inom Norden hade denna kampanj gått under beteckningen ”Operation Agneta”. Högerextremister i Norge skulle på detta sätt ha fått flera miljoner kronor. En norrman, Erik B, skulle ha deltagit i verksamheten. Denne hade varit bosatt i Örebro och vid tiden för mordet på Olof Palme skulle han ha befunnit sig i Stockholm.

Den 27 maj 1987 publicerades artikeln i Svenska Dagbladet.

I juli 1987 kontaktade Roger M återigen säkerhetspolisen. Han hade efter ny kontakt med källan fått fram ytterligare uppgifter. De tre männen skulle ha avrest med flygbolaget Luxair från Johannesburg den 2 november 1985 och de skulle ha ankommit Luxemburg dagen därpå. Därifrån skulle två av männen ha rest vidare till München, där de sammanträffat med ”Franz Esser”, som ordnat bilen. Den tredje mannen skulle på annat sätt ha tagit sig till Stockholm, där de tre återförenats. Männen skulle ha levt ett ”utsvävande” liv i Stockholm, dock ej på ”allmän lokal”. En av dem skulle eventuellt haft en flickvän i Bromma. Deras leverne hade så småningom kommit till uppdragsgivarens kännedom och de hade uppmanats att genast utföra ”uppdraget”.

Samma månad, dvs. i juli 1987, försökte säkerhetspolisen identifiera västtysken ”Franz Esser”. Detta misslyckades dock.

Under hösten 1987 inhämtades passagerarlistor från Luxairs flight 1101 från Johannesburg till Luxemburg den 1 november 1985.[4]

Under PU:s utredning av ”Sydafrikaspåret” hösten 1996 vidtogs flera nya åtgärder i ärendet. Interpols register kontrollerades och en förfrågan beträffande ”Franz Esser” skickades till Tyskland via Interpol. I svar från Tyskland i juni 1997 ville Interpol Wiesbaden ha mer uppgifter om sakförhållandena beträffande hur ”Franz Esser-spåret” blev känt.

I början av oktober 1996 kontaktade den andra journalisten på Svenska Dagbladet, Mari S, per brev Solveig Riberdahl i anledning av Eugene de Kocks uppgifter (se nedan). I brevet skrev hon bl.a. ”När dagarna går förvånas jag över att polisen inte hör av sig med tanke på det tips jag förmedlade 1987”. Hon skrev också att hon inte trodde att polisen tagit uppgifterna på allvar eller kontrollerat dem särskilt noga. Därefter återgav hon en del uppgifter med ytterligare preciseringar och detaljer. Bl.a. skrev hon att den använda bilen troligen var tysk- eller holländsk-registrerad. ”Franz Esser” skulle ha flytt från ett straff i

[4] Uppgiften förbryllar något, eftersom ingångsuppgiften var att männen skulle ha rest den 2 november.

Tyskland 1977. I Sydafrika skulle han ha anklagats för att ha begått ekonomiska brott. Han blev emellertid inte dömd eftersom han körde ihjäl sig dessförinnan. Den ”hitlist” källan sade sig ha sett innehöll, förutom Olof Palmes namn, också namnen Mathias Hinterscheid, f.d. generalsekreterare i Europeiska Fackliga Samarbetsorganisationen, och Beit. Mari S hänvisade i samband med namnet Beit till journalisten Anders H:s omfattande dokumentation om Sydafrika, där det skulle förekomma en Alfred B som under en period bodde i Sydafrika och gjorde sig en förmögenhet på diamanthandel.

En dryg vecka senare tog PU kontakt med Mari S, i anledning av att det i en tidningsartikel i Expressen uppgivits att hon hade ytterligare information att lämna. Mari S berättade att källan uppgivit att en av de personer han träffat vid polismötet i Durban sommaren 1986 var en man, B. Denne B var antingen en av de tre männen som varit i Stockholm eller en som varit i deras omedelbara närhet. B skulle vara sydafrikan. Polismötet skulle enligt källan antingen vara ett Interpolmöte eller ett IPA-möte (International Police Association). Mordet skulle ha beslutats på högsta nivå, av P.W. Botha. Beträffande bilen uppgav hon att detta inte var en husbil i egentlig mening utan mer en vanlig bil som man bygger om med sovplats ovanpå. Om källan sade Mari S att denne var europé som flyttat till Sydafrika för att som hon uppfattat det tjäna pengar och leva ett behagligt liv. Vid förhöret framkom att Mari S varit i Stockholm i maj-juni 1987 och lämnat uppgifter i ärendet till utredningsmannen Walter K.

PU tog efter förhöret med Mari S kontakt med Walter K, som mindes att han sammanträffat med henne. På fråga om han hade dokumenterat förhöret uppgav han att han inte var säker på det; det berodde troligtvis på huruvida något nytt framkommit.

I oktober 1996 kontaktades PU av en tjänsteman vid Tullkriminalen i anledning av de uppgifter i massmedia som vid den tiden förekom om Sydafrika. Tulltjänstemannen meddelade att tullen sedan flera år tillbaka haft en husbil i beslag. Husbilen hade anträffats ”tjuvkopplad” i januari 1990. Den var tyskregistrerad och ägaren Hubert R hade okänd adress samt var dömd för brott. I anledning av tipset lät PU genomföra en teknisk undersökning av bilen. I protokoll över undersökningen har det antecknats att inget anträffades som kunnat ”sättas i samband” med mordet på statsministern.

Tips om samband mellan mordet på Olof Palme och mordet på ANC-ledaren Chris Hani. I januari 1993 hörde en kvinna som bevistat samma biografföreställning som Olof Palme den 28 februari 1986, av sig till polisen. Hon uppgav att hon tyckte den 40-årige polack, som nyligen hade mördat en svart kommunistledare i Sydafrika, var mycket

lik den person hon beskrivit i förhör och som skulle kunna ha med mordet på Olof Palme att göra.

I slutet av maj 1993 lämnade en person uppgift om att mordet på Olof Palme skulle kunna ha förövats av samma personer eller samma organisation, som låg bakom dödsskjutningen av ANC-ledaren Chris Hani. Paret som låg bakom mordet på Chris Hani hette Derby-Lewis och han som sköt hette Walus.

I september samma år (1993) följde PU upp tipsen och det noterades att varken paret Derby-Lewis eller Walus var kända inom utredningen. I oktober skickade PU en förfrågan till UD. Där beskrevs att flera uppgiftslämnare aktualiserat mordet kring årsskiftet 1992/93 på kommunistpartiets ledare Chris Hani i Sydafrika och att ett par, Clive och Gail Derby-Lewis, jämte en polsk invandrare Janusz Walus, skulle ha gripits och åtalats för detta. Paret Derby-Lewis skulle ha planerat och finansierat mordet och Walus skulle ha utfört det. PU önskade få veta på vilket sätt mordet utförts, om paret Derby-Lewis och Walus tillhörde någon organisation och om det var känt var berörda personer vistades eller vad de hade haft för sig vid tiden för mordet på Olof Palme. PU önskade också få hjälp med personuppgifter och foton.

I januari 1994 erhöll PU svar från ambassaden i Pretoria. Enligt den sydafrikanska förundersökningsledningen i anledning av Hani-mordet hade såväl Clive Derby-Lewis som Walus varit i Sydafrika vid tiden för mordet på Olof Palme. Detta svar baserades på inrikesministeriets register, som i sin tur baserades på flygplatsernas resandestatistik. Clive Derby-Lewis var mest känd som parlamentariker för konservativa partiet. Mordet hade planerats av honom och Walus tillsammans. Walus hade fått i uppgift att rekognoscera runt Hanis bostad och undersöka dennes rutiner. Det var vid en sådan rekognosceringstur per bil som Walus hade upptäckt Hani ensam utanför sitt hus. Walus hade stigit ur bilen och skjutit fyra skott mot Hani; det första bakifrån på nära håll. Walus, som inte varit maskerad, hade sedan lugnt satt sig i bilen och kört från platsen. Ett vittne hade senare kunnat peka ut gärningsmannen. Foton, ”personprofiler” och utskrift av förhöret med Gail Derby-Lewis, som hade frikänts av domstolen, bifogades.

Karl B. I en PU-promemoria, daterad i maj 1994, framgår att TV-programmet Striptease den 27 april 1994 innehöll en intervju med f.d. generalsekreteraren i Civilförsvarsförbundet Karl B. Karl B berättade i denna att han kort tid efter mordet blivit kontaktad av en person som befann sig i England och som sade sig ha information om mordet på Olof Palme. Enligt personen skulle en konspiration bestående av svenska affärsmän, sydafrikansk säkerhetstjänst och någon vid säkerhetspolisen ligga bakom mordet. Karl B hade i anledning av informa-

tionen varit i kontakt med säkerhetspolisen, som efter några månader hört av sig och sagt att man kontrollerat uppgifterna och nu släppt ärendet. I TV-programmet intervjuades också biträdande spaningschefen i PU, Ingemar Krusell. Denne uppgav att det inom PU inte fanns något tips eller uppslag om Karl B:s uppgifter. I anledning av TV-programmet hade PU gjort en särskild kontroll, varvid konstaterades att Krusells uppgifter stämde, dvs. Karl B:s uppgifter fanns inte i PU-materialet.

Några veckor senare förhördes Karl B av PU. Han berättade att mannen som kontaktat honom var en brittisk medborgare som han känt sedan början av 1970-talet. Mannen hade kontaktat honom på måndagen eller tisdagen efter mordet. Han skulle komma till Stockholm dagen därpå och bad då att få träffa Karl B. För Karl B berättade mannen att engelska underrättelsetjänsten MI 6 fått information om att mördaren skulle sökas bland sydafrikanska kontakter och att det fanns ett samband mellan sydafrikansk vapenhandel och mordet. En svensk polisman eller poliskälla vid säkerhetspolisen skulle vara inblandad. Efter det att Karl B mottagit denna information hade han försökt komma i kontakt med PU per telefon men misslyckats. Han hade därför talat in informationen på band. Bandet hade hans informationssekreterare lovat att lämna till säkerhetspolisen i Uppsala, eftersom denne kände en person som arbetade där. Bandet lämnades på så sätt till säkerhetspolisen i Uppsala veckan efter mordet. Efter några månader, i maj-juni, hade Karl B bett informationssekreteraren, som numera var avliden, att kontrollera vad som hänt i ärendet. Denne hade kommit tillbaka med uppgiften ”att det är utrett och det har inte lett till någonting”.

Mer konkret hade informationen inneburit att Boforsaffären och provisionerna i denna spelat stor roll för mordet. Ett provisionsföretag A&I Services hade mottagit pengar och ägaren i detta hade bott i Sydafrika och Rhodesia. Chefen skulle heta Robertson eller Donaldson och skulle bo omväxlande i London och Johannesburg. I anledning av informationen hade Karl B skrivit en artikel i Civilförsvarstidningen, där han påpekade att vapenhandeln och de pengar som fanns där kunde vara ett spår att nysta i. Därefter hade något mycket egendomligt inträffat, enligt Karl B. Han hade blivit uppringd av direktören vid Bofors Martin Ardbo, som försäkrat att detta var absolut felaktigt och att man inte skulle gå vidare på det spåret, eftersom det skulle kunna skapa åtlöje kring civilförsvaret och Karl B.

Ytterligare en vecka senare, i slutet av maj 1994, hörde PU Walter K, som bekräftade att han under aktuell tid var sektionschef vid säkerhetspolisen i Uppsala. Walter K uppgav att han vid tiden då bandet

skulle ha lämnats hade gått en kommissariekurs och att han då ersatts av Ernst N. Walter K hade ingen kännedom om Karl B:s uppgifter.

I juni 1994 skickade PU en förfrågan i ärendet till säkerhetspolisen i Uppsala. – Svar på förfrågan inkom efter ett drygt halvår, i januari 1995. I svaret, som kom från den person som hade svarat som chef under aktuell tid, redogjordes för att diariet kontrollerats och att det inte fanns några noteringar om att något band angående Palmemordet sänts till Stockholm. Vidare sades att de anställda tillfrågats, men att ingen kände till något band som skulle innehålla ifrågavarande uppgifter. Ett 40-tal kriminalpoliser inom Uppsala polisdistrikt hade dessutom tillfrågats särskilt, varvid man talat enskilt med de som varit avdelade för tipsmottagning. Inte heller detta hade emellertid lett till något resultat. Allt detta hade fört fram till slutsatsen att det var osannolikt att Karl B:s informationssekreterare lämnat bandet till säkerhetspolisen i Uppsala.

I januari 1995 finns en utredningsanteckning av en utredningsman vid PU registrerad. Av denna framgår bl.a. att Karl B inför PU yttrat att ”När jag nu tänker tillbaka på ärendet har jag funderat på om (informationssekreteraren) lämnat bandet för avlyssning och återfått det av kollegan på säkerhetspolisen i Uppsala med uppgift att historien redan var känd eller utan intresse. I så fall kanske ärendet aldrig registrerades.”

Utredningsmannen vid PU synes sedan ha vänt sig än en gång till säkerhetspolisen. I PU-materialet finns nämligen en promemoria från säkerhetspolisen, daterad den 4 oktober 1995, där det bl.a. heter:

> B (utredningsmannen vid PU, vår anm.) undrade hur våra rutiner är beträffande PALME-tipsen. Tips som skickas med internposten till SÄPO går direkt till E eller J (utredningsmän vid säkerhetspolisen, vår anm.) vilka bokför dessa samt delar ut dem till den handläggare det berör. När tipset är färdigbearbetat, åter till E eller J. Efter bokföring sänds tipsen och redovisningen tillbaka till RKP/A. Tips som inkommer via SÄPO:s registrator brev och liknande diarieförs, därefter till E eller J som kontrollerar om något är känt vid SÄPO. Bokförs ej av E eller J, enär det redan är diariefört. Med förhoppning att B fått svar på sina frågor, om inte får han återkomma till mig.

Boris E. I oktober 1994 tog Pierre Schori kontakt med Hans Ölvebro och berättade att han från Sydafrika kontaktats av en svensk journalist, som han hade förtroende för. Journalisten, Boris E, hade träffat en f.d. polisagent i Sydafrika som berättat att han hade information om mordet på Olof Palme. Agenten skulle eventuellt ha tillgång till dokument som kunde bekräfta informationen. Schori skulle be Boris E sätta sig i förbindelse med Ölvebro.

Några dagar senare ringde Boris E upp Ölvebro. Boris E ombads efter ett kort referat av vad som hänt att skriva ned sina uppgifter och skicka in dem till PU.

I en 17-sidig rapport, som inkom en vecka efter telefonsamtalet, uppgav Boris E att han nyligen kommit hem från en sex veckor lång filminspelning i Sydafrika. Under resan hade han intervjuat en avhoppad f.d. chef för säkerhetstjänstens dödspatruller, Dirk C. Denne hade under intervjun frågat om Boris E ville ha information om mordet på Olof Palme och nämnt att han hade en kollega som hade saker att berätta. Därefter hade Boris E sammanförts med en person, ”källa A”, som tidigare arbetat som teknisk expert i den sydafrikanska säkerhetstjänsten. Källa A berättade att mordet på Olof Palme planerades av Sydafrikas främste spion i modern tid, Craig W. Craig W hade som ung polisaspirant fått i uppdrag att börja studera på universitetet med syfte att infiltrera regimkritiska organisationer. Under 1970-talet hade han infiltrerat och saboterat biståndsorganisationen IUEF (International University Exchange Fund) i Genève, vilken leddes av svensken Lars E. Craig W hade genom en iscensatt flykt tagit sig ut ur Sydafrika. Han fick därefter anställning i IUEF och blev ”bäste vän” med Lars E. I IUEF blev Craig W vice direktör och informationsansvarig. Han hade som sådan förskingrat stora belopp, bl.a. köptes ”Daisy Farm” in och byggdes upp till träningsläger för den sydafrikanska polismaktens terrororganisationer. Projektet att infiltrera IUEF gick under kodnamnet ”Operation Daisy”. I slutet av 1970-talet hade Craig W även försökt infiltrera IDAF (International Defence and Aid for Southern Africa) i London, vilken var en viktig organisation i kampen mot apartheid. Denna hanterade stora penningsummor. Bl.a. gav Sverige via hemliga konton hos SIDA stora bidrag till IDAF:s verksamhet. Denna infiltration misslyckades dock. 1980 hade Craig W, i samband med att en annan sydafrikansk agent ”hoppat av”, avslöjats. Han hade därefter återvänt till Sydafrika. Han hade senare varit inblandad i CCB (Civil Cooperation Bureau), vilket var den organisation som byggt upp ”The third force” i Sydafrika. ”The third force” hade sysslat med aktioner som gått ut på att mörda regimmotståndare, skapa splittring och hat etc. Craig W hade därefter gått över till civil verksamhet och sysslade nu med bl.a. stora fastighetsaffärer. Källa A hade arbetat med Craig W i dennes företag ”Longreach”. Företaget hade sysslat med spionerі, attentat och morduppdrag. Craig W umgicks med bl.a. Peter C, som var den person som genomfört sprängattentatet mot ANC:s kontor i London. Tillsammans med källa A och Dirk C hade Boris E besökt de gamla träningslägren Vlakplaas, för vilken Dirk C varit chef, och Daisy Farm. Båda lägren hade använts för att utbilda och träna agenter att kidnappa, tortera och mörda regimens motståndare.

Om mordet på Olof Palme hade källa A mer konkret berättat att det planerats i Johannesburg och på flera ställen i Europa. Kodordet för mordet var ”Hammer”. Svenska ”security agents” hade deltagit i operationen genom att kartlägga Olof Palmes rörelsemönster och vanor veckorna före mordet. Den avdelning som dessa säkerhetsagenter arbetat vid skulle ha haft en kvinna som chef. Den person som var ansvarig för mordet på plats i Stockholm var Anthony W, tidigare kapten i Rhodesias ”Selous Scouts”; ett elitförband som sysslade med kommandoraider, sabotage och mord i Rhodesia med grannländer. Anthony W sades bo på en gård nära Beira i Mocambique och syssla med affärer. En annan person som skulle vara inblandad i mordet var Paul A, en sydafrikan med skandinaviskt släktskap. Motiven till mordet skulle vara två. Det första rörde Sveriges stöd till kampen mot den sydafrikanska regimen på 1980-talet. Sverige var det land som ekonomiskt stödde motståndsrörelserna mest av alla och Olof Palme var den dominerande statsmannen bakom stödet. Det andra skulle vara ett rent privat motiv för Craig W, som sades ha haft en personlig konflikt med Olof Palme och en hållhake på denne som gällde försvunna biståndspengar.

I rapporten berättade Boris E också att han under sitt Sydafrikabesök varit i kontakt med Craig W. Denne hade berättat om sitt liv och bl.a. om sin inblandning i gripandet av Steve Biko 1977. Craig W hade förnekat all inblandning i mordet på Olof Palme.

Boris E påpekade att källa A, som var rädd för sitt liv, avsåg att söka amnesti i Sydafrika genom att avlägga vittnesmål inför ”The Truth and Reconsiliation Commission” (TRC), Sanningskommissionen, och att han inte ville framträda om han inte fick garanti om amnesti. Källa A var enligt Boris E beredd att låta sig höras av svensk polis utanför Sydafrika om han fick en sådan garanti. Boris E varnade slutligen PU för att ta kontakt med sydafrikanska myndigheter, eftersom den gamla regimens män i stor utsträckning fanns kvar. Boris E rekommenderade i stället PU att vända sig till Sydafrikas justitieminister Dullah Omar, som han själv varit i kontakt med och litade på.

I mitten av november 1994 besökte Boris E och en kriminalinspektör från Luleå Hans Ölvebro. Boris E hade dagen innan haft kontakt med källa A, som var mycket rädd. Man kom överens om att försöka påskynda källa A:s möjlighet att lämna Sydafrika för att i Europa, möjligen i Sverige, kunna skriva ned sitt vittnesmål och begära amnesti. Samma dag uppsöktes Pierre Schori, som informerades om situationen och ombads försöka påskynda förfarandet. Samma dag besöktes också ordföranden i Polisförbundet, Gunno Gunnmo. Därvid diskuterades ett kontrakt mellan Boris E och Polisförbundet om att utnyttja Boris E:s material vid ett seminarium under 1995. Som ett led i

förberedelserna inför seminariet kom man överens om att källa A också skulle kunna användas varför Polisförbundet var berett att bekosta källa A:s resa till Sverige.

I slutet av 1994 upprättade Hans Ölvebro en sammanfattning av vad som dittills hänt i ärendet.

I ett brev, daterat i februari 1995, från justitieminister Laila Freivalds till den sydafrikanske justitieministern Dullah Omar, redogjorde Freivalds för de uppgifter som kommit fram i mordutredningen. Därefter gjordes en förfrågan om svensk polis skulle kunna sammanträffa med källa A på svenska ambassaden i Sydafrika.

I början av mars 1995 meddelade Solveig Riberdahl Hans Ölvebro att hon talat med dåvarande expeditionschefen i Justitiedepartementet, Stefan Strömberg, som uppgett att Freivalds varit i kontakt med den sydafrikanske justitieministern. Denne hade lämnat positivt besked beträffande källa A. Samma dag hade Ölvebro talat med Boris E, som uppgett att han några veckor före Ingvar Carlssons och Laila Freivalds besök i Sydafrika varit i telefonkontakt med källa A. Denne skulle då flytta. Boris E hade inte fått någon ny adress. Han hade därefter försökt nå källa A per telefon men misslyckats. Boris E hade även talat med källa A:s advokat, som också sökt källa A utan att lyckas nå honom.

Därefter stod Hans Ölvebro i förbindelse med Boris E i augusti 1995 och i maj 1996. Dessemellan hade Boris E under lång tid varit på resa i Söderhavet. Vid senaste tillfället meddelade Boris E att han varit i kontakt med källa A i april 1996 och att denne då sagt att hans ärende nu tagits upp i Sydafrika och att han var beredd att träffa Boris E någonstans i Europa.

Samma dag (den 26 september 1996) som Eugene de Kock i Sydafrika lämnade uppgifter om mordet på Olof Palme hörde Boris E av sig till PU. Han berättade att han talat med källa A ett par veckor tidigare. Denne hade då uppmanat Boris E att söka Eugene de Kock för att få de uppgifter som källa A lämnat bekräftade. Boris E berättade också att han under dagen försökt nå källa A men misslyckats. Istället hade han till källa A:s advokat framfört att ”antingen gäller vår överenskommelse eller skiter Ni i allting och i så fall måste jag lämna ut namn och övriga uppgifter till polisen”.

I telefax-meddelande till PU i slutet av september 1996 avslöjade så Boris E källa A:s identitet. Källan var Riian S och hans ombud var advokaten Vim C. I början av oktober 1996 överlämnade Boris E till PU dokumentation från sin resa till Sydafrika. I mitten av denna månad höll PU ett mycket omfattande, 59-sidor långt, kompletterande förhör med Boris E.

Jan Danielsson och Hans Ölvebro försökte under sin utredning i Sydafrika 1996 (se nedan) få till stånd ett förhör med Riian S men det

misslyckades. Enligt vad Hans Ölvebro uppgett för kommissionen förhandlade de med Riian S i 14 dagar men det ledde inte till något. Hans Ölvebro har i samtal med kommissionen betecknat Riian S som informationssvindlare. Samma slutsats har förundersökningsledaren Jan Danielsson redovisat.

Eugene de Kocks uppgifter hösten 1996

Den 26 september 1996 lämnade det f.d. polisbefälet Eugene de Kock uppgifter om mordet på Olof Palme i en pågående rättegång mot de Kock i Pretoria. de Kock berättade att han hade vetskap om att Craig W och andra personer i ”operation Longreach” låg bakom mordet på Olof Palme och framhöll att dessa fakta måste undersökas. de Kocks uppgifter fick stor uppmärksamhet i såväl sydafrikanska som svenska massmedier.

Inom PU rådde dagarna därefter en febril aktivitet. En mängd nya tips strömmade in, samtidigt som PU hade intensiva kontakter med UD och ambassaderna i Pretoria och Kapstaden, vilka i sin tur stod i förbindelse med sydafrikanska myndigheter. Via UD skaffade PU fram domstolsprotokoll över Eugene de Kocks uppgifter. Kriminalkommissarien Jan K i Johannesburg engagerades. Jan K var en av flera svenska poliser som genom SIDA arbetade i den sydafrikanska s.k. Sanningskommissionens, ”TRC”, utredningsenhet. Jan K ombads att införskaffa all tillgänglig information om eventuell sydafrikansk inblandning i mordet på Olof Palme. PU tog också kontakt med flera Sydafrikakännare. En kortare sammanfattning över de tidigare uppslagen i avsnittet upprättades.

Den 3 oktober 1996 skickade förundersökningsledningen genom Solveig Riberdahl och Jan Danielsson en ”Begäran om medgivande för svensk åklagare och polis att i Sydafrika inhämta uppgifter angående mordet på Olof Palme” till UD. Ambassadören i Sydafrika, Bo Heinebäck, hade då redan varit i kontakt med Sydafrikas justitieminister Dullah Omar, som understrukit att han var ”oerhört angelägen att vi går till botten i utredningen av de här påståendena”. Omar försäkrade vid ett möte med Heinebäck den 4 oktober att de svenska utredarna skulle få bästa möjliga assistans på alla plan och att Sydafrika skulle göra sitt yttersta för att bistå teamet som skulle anlända från Sverige.

Efterforskningsåtgärder i Sydafrika i oktober-november 1996

Det beslöts sedermera att svenska utredare skulle inhämta uppgifter i Sydafrika. Förundersökningsledaren Jan Danielsson och spaningsledaren Hans Ölvebro avreste den 10 oktober 1996. De stannade fyra veckor. Under denna tid sammanträffade de med en mängd personer, bland andra justitieministern Dullah Omar, säkerhets- och polisministern Sydney Mufamadi, överåklagaren D´Oliviera m.fl. Ett drygt tiotal förhör[5] genomfördes. Via den sydafrikanska polisen, sanningskommissionen och andra myndigheter fick Danielsson och Ölvebro också tillgång till en del dokumentation, bl.a. utdrag ur de polisiära registren.

Av PU-materialet framgår följande om den information som inhämtades i Sydafrika.

Eugene de Kock. Eugene de Kock, f.d. överste vid sydafrikanska säkerhetstjänsten och chef för Vlakplaas, hade arresterats den 4 maj 1994. Han hade åtalats för 129 brott och dömts för 89, bl.a. för flera mord. När de Kock lämnade uppgifterna om sydafrikansk inblandning i mordet på Olof Palme ingick de i det de Kock anförde till sitt försvar. Han hade sökt amnesti. Enligt en uppgift till kommissionen från Hans Ölvebro dömdes de Kock till 285 års fängelse under tiden Danielsson och Ölvebro var i Sydafrika.

Danielsson och Ölvebro sammanträffade med de Kock dagen efter det att de anlänt till Sydafrika, dvs. den 11 oktober 1996. Förhöret hölls liksom övriga förhör på engelska och de Kock hade sin advokat närvarande.

de Kock berättade att senator Philip Powell den 1 oktober 1993 givit honom namn på och adress till en man som kallades ”The Shooter”. Denne var enligt Powell inblandad i mordet på Olof Palme och var den som avfyrade skotten. de Kock mindes inte namnet på mannen. Detta och adressen hade han skrivit upp i en anteckningsbok, som förstörts i samband med att han greps. Det var dock inte den ”W” som omtalas ovan. Powell hade gjort mycket klart för de Kock att ”The Shooter” var en svensk ”intelligence officer”, som numera var bosatt i Turkiet och de Kock hade ett minne av att han skulle vara kapten. Anledningen till att Powell lämnat dessa uppgifter till de Kock var att de två hade ett mycket öppet förhållande till varandra. För det fall de Kock någon gång kom till Turkiet kunde han söka kontakt med mannen. Enligt de Kock hade Powell arbetat för den sydafrikanska polisen inom STRATCOM – Strategic Communications, som sysslade med propaganda och mer

[5] I det följande talas för enkelhetens skull om ”förhör”, vilket det egentligen inte kan sägas ha varit fråga om.

eller mindre ”dirty tricks”. Powell hade därefter gått över till ”a front company of the military intelligence unit”, som var känt som ”Longreach”. Detta hörde till DCI – Directorate of Covert Intelligence. Chef för Longreach var Craig W. En annan polisman, Louis N, skulle också vara inblandad i Longreach. Enligt de Kock hade han och Powell pratats vid i ca 45 minuter i ett läger, som han inte kunde minnas namnet på. Efter detta tillfälle hade han försökt prata med Powell på nytt, men Powell hade då inte heller kunnat minnas namnet på ”The Shooter”. Powell hade hänvisat till John L och dennes hustru Cindy och sagt att dessa visste allt om hela operationen, eftersom de tidigare arbetat för Craig W. Enligt en uppgift från Dirk C skulle en Anthony W vara inblandad (se nedan). På fråga uppgav de Kock emellertid att Craig W aldrig skulle ha använt sig av Anthony W. Enligt de Kock var Dirk C bara ute efter pengar när han lämnade sådana uppgifter.

Att ”The Shooter” skulle vara en svensk underrättelseofficer eller en f.d. sådan följdes senare upp i Sverige. I mitten av november 1996 meddelade polisöverintendenten Kurt Malmström vid säkerhetspolisen att det i Turkiet inte fanns någon person med kaptens grad och förflutet i svensk underrättelsetjänst.

Hans Ölvebro har inför kommissionen uppgett att de Kocks anteckningar visat sig finnas kvar i kopia och att PU fått del av dem, men att de varken innehöll något svenskt namn, någon adress eller något telefonnummer till Turkiet.

Philip Powell. Jan Danielsson och Hans Ölvebro gjorde under Sydafrikabesöket flera försök att få träffa senatorn för Inkatha Freedom Party, Philip Powell. Powell, som inte ville medverka till ett sammanträffande, lät till slut via en partikollega hälsa att han inte lämnat någon sådan information som de Kock påstått.

Jonathan L. Den 16 oktober 1996 sammanträffade Jan Danielsson och Hans Ölvebro med Jonathan L på svenska ambassaden i Pretoria. Jonathan L förnekade all kännedom om mordet på Olof Palme. Han berättade att han gått i samma skola som Craig W, men att de då inte kände varandra. 1980 hade de blivit goda vänner och de träffades då och då, ett par gånger om året. Jonathan L hade vid något tillfälle träffat den ovan omtalade ”W” i London.

Riian S. Om Riian S, se ovan under Boris E.

Anthony W. Anthony W hörde redan i början av oktober 1996 av sig till svenska ambassaden i Maputo och meddelade att han var chockad och bestört över anklagelserna mot honom. Han önskade så snart som möjligt få prata med de svenska utredarna och göra klart för dessa att han inte haft med mordet att göra.

Jan Danielsson och Hans Ölvebro sammanträffade med Anthony W på svenska ambassaden i Pretoria den 15 oktober 1996. Anthony W berättade att han var född 1949 i Rhodesia. Han hade arbetat 16 år i armén och slutat som kapten i Selous Scouts i oktober 1979. Officiellt hade han inte slutat förrän i april 1990. Efter det att han slutat inom det militära hade han åkt till Sydafrika och startat ett privat företag, som huvudsakligen höll på med säkerhet för kommersiella företag. Sedan flera år tillbaka drev han ett företag i träbranschen i Beira, Mocambique. Under perioden april – november 1986 hade han en affärsrelation med Craig W. Anthony W hade då arbetat som ”fellow director” i ett företag kallat Longreach. Detta företag byggdes upp särskilt för att göra riskanalyser och hade i princip bara en klient, ett företag som hette GMR, som leddes av Mario R. Anthony W hade blivit bekant med Craig W ett och ett halvt år innan Longreach startades. Så länge Anthony W var involverad i företaget sysslade han endast med riskanalyser. Han märkte varken militära eller polisiära influenser i företaget. Anthony W uppgav att han hade besökt många länder, men aldrig Skandinavien. Han kände inte några svenska polismän och hade inte träffat några sådana. Första gången han hörde talas om mordet på Olof Palme var två veckor före dagens sammanträde, när ”Sydafrikaspåret” aktualiserades i medierna. Anthony W visade upp sitt pass till styrkande av att han varit i Sydafrika vid tiden för mordet. På frågor uppgav Anthony W att han kände Riian S eftersom denne varit livvakt åt Mario R under tiden i Longreach, att han kände Peter C genom Craig W, att han hälsat på de Kock vid ett par tillfällen under Longreach-tiden, men att han inte träffat vare sig Dirk C eller ”W”.

En vecka senare lämnade Anthony W via sin advokat till Jan Danielsson och Hans Ölvebro registreringshandlingar, utvisande att företaget Longreach registrerats på Jersey den 17 april 1986.

Craig W. Den 1 oktober 1996 skickade den svenske ambassadören i Sydafrika till PU en kopia av ett brev som Craig W skrivit till Svenska Dagbladet i augusti 1987. Brevet hade skrivits i anledning av den artikel, som tidningen hade publicerat den 27 maj samma år, se ovan under ”*Svenska Dagbladets scenario*”. I brevet beklagade Craig W Olof Palmes död och framhöll hur smärtsamt och groteskt det var att ha blivit anklagad för att ligga bakom dennes död. Därefter framfördes klagomål mot tidningen, som publicerat artikeln utan att minsta försök gjorts att kontakta Craig W före publiceringen. I brevet ställde Craig W också frågan vem som mera allvarligt skulle kunna tro att den sydafrikanska polisen, som är tränad i öken-krigföring, skulle ha kunnat campa i tre månader i de svenska skogarna mitt i vintern utan att bli

upptäckta, därefter ha förflyttat sig till Stockholm, mördat Olof Palme och sedan ha försvunnit utan minsta spår.

Den 18 oktober 1996 hölls ett tre timmar långt förhör med Craig W. Förhöret hölls i Luanda, Angola, där Craig W suttit fängslad i ett par veckor i anledning av ”viseringsproblem”. Vid förhöret berättade Craig W hur han i början av 1970-talet infiltrerat studentrörelsen i Sydafrika, hur han ”flytt” ur landet 1975 och hur han därefter av Lars E erbjudits arbete som informationsansvarig vid IUEF i Genève. 1978 hade han blivit ställföreträdande direktör och Lars E:s närmaste man. Under denna tid var han i Stockholm ett par gånger. Besöken arrangerades av SIDA och han träffade bl.a. Pierre Schori, Mats Hellström, Bernt Carlsson m.fl. 1980 avslöjade en avhoppad sydafrikansk säkerhetspolis att Craig W var sydafrikansk agent och han tvingades därefter återvända till Sydafrika. Under perioden 1980-85 var han chef för en avdelning inom den sydafrikanska säkerhetspolisen, vilken utbildade ungdomar till infiltratörer. 1984 skrev han i en artikel att Sydafrika, för att förbli en demokrati, inte borde använda sina militära styrkor mot det egna folket. Det hade då utretts huruvida han möjligen var CIA- eller KGB-agent. Därefter tröttnade han på säkerhetspolisen och funderade på att engagera sig politiskt. Han hade vid årsskiftet 1985-86 tagit kontakt med Brigardier Tolletjie B, chef för DCC (The Directorate of Covert Collection) inom den militära underrättelsetjänsten. Craig W blev erbjuden och accepterade en tjänst som överstelöjtnant och chef för sektionen ”Ander Lande” (övriga världen).

I april 1986 startade han företaget Longreach, som fungerade som ”täckmantel” för hans arbete i DCC. Longreach sysslade med säkerhetsarbete. Craig W kom vid denna tid i kontakt med Mario R och dennes företag GMR, i vilket Craig W så småningom kom att arbeta. I början av 1987 slutade Craig W sitt arbete i militära underrättelsetjänsten och han kom därefter att arbeta helt civilt. Han engagerade sig politiskt för National Party och blev av partiet nominerad till Parlamentet 1987 samt utnämndes till medlem i the President´s Council, där han arbetade till 1990-91. Därefter blev han affärsman på heltid.

På särskilda frågor uppgav Craig W att han inte varit i Stockholm sedan han arbetade i IUEF, att han inte kände några svenska polismän, att han inte hade några poliskontakter i Sverige och att han aldrig hade träffat Olof Palme. Craig W berättade om Anthony W, att denne under en tid varit anställd som konsult i Longreach, att de försökt göra affärer tillsammans i Sydafrika och att Anthony W därefter hade flyttat till Mocambique, där han startat sitt träföretag. Om Riian S berättade han att denne fått hans uppdrag att vara säkerhetsvakt åt Mario R på en farm som Mario R ägde. Riian S, som hade fått pengar att driva farmen med, hade levt som en ”godsägare” och spenderat alla tillgångarna.

Craig W hade i anledning härav avskedat Riian S, som i sin tur under 1987 sålt information till en journalist för att skämma ut Craig W i valkampanjen. Riian S hade några år senare blivit en rik affärsman. Craig W misstänkte att Riian S rörde sig med knarkpengar från Colombia och något senare ”brast bubblan”. Riian S förlorade då allt.

Alltsedan Svenska Dagbladet publicerade artikeln om honom 1987 hade rykten surrat om Craig W:s inblandning i mordet på Olof Palme. Craig W uppgav vidare att förutom Riian S var även Eugene de Kock fientligt inställd till honom eftersom han lyckats anpassa sig i det nya samhället, medan de Kock misslyckats med detta. Om ”W” berättade Craig W att han lärt känna denne i USA. ”W” fick Craig W:s uppdrag att åka till London och spana på PAC. I London lärde ”W” känna Peter C (om Peter C, se nedan). Peter C hade vid ett tillfälle gett ”W” stulna ANC-dokument. Craig W sade sig känna Peter C väl. Peter C hade bott hemma hos Craig W under en längre tid då Craig W fått ”försörja” denne. Detta hade Craig W tröttnat på och Peter C hade blivit ”sur”. Slutligen försäkrade Craig W att han inte hade något med mordet på Olof Palme att göra och att han till 110 procent skulle samarbeta för att försöka rentvå sitt namn.

I ett brev daterat den 25 oktober 1996 ställt till statsminister Göran Persson framförde Craig W via ombud klagomål mot de svenska utredarna. I brevet sades bl.a. att Craig W, som suttit fängslad i två veckor, varit rädd för vad som kunde hända om han inte samarbetade med svenskarna och att Craig W på grund av förhörets längd inte kunnat återvända till Johannesburg med reguljärt flyg samma dag. Vidare anklagades de svenska utredarna för att ha kränkt Craig W:s rättigheter (”flagrantly breaching all priciples of law and that our client was being improperly deprived of his rights by this device ”).

Ambassadören i Sydafrika, Bo Heinebäck, upprättade i anledning av klagomålet ett förslag till s.k. Sprachregelung (språkregel), vari samtliga påståenden bemöttes.

Dirk C. Jan Danielsson och Hans Ölvebro sammanträffade med Dirk C den 23 oktober 1996. Dirk C berättade om sin bakgrund vid den sydafrikanska säkerhetstjänsten. I början av 1980-talet var han chef för Vlakplaas; ett träningsläger, där vita rekryter utbildades i att begå diverse våldshandlingar. Dirk C hade själv varit inblandad i mord, bilstölder etc. Han tröttnade emellertid på allt detta och önskade sluta av medicinska skäl. Innan han hann sluta blev han inkallad till chefen, som suspenderade honom utan att Dirk C fick veta varför. Efter flera månader väckte Dirk C talan vid domstol för att få återgå till polisarbetet. I en stor ”polisrättegång” 1985, då Craig W uppträdde som ”stjärnvittne”, anklagades Dirk C för att ha uppträtt på ett sätt som var

övärdigt hans ställning. Dirk C tilläts sluta vid poliskåren av medicinska skäl den sista januari 1986. I slutet av 1980-talet kontaktade han ANC och under ett tag tvingades han lämna Sydafrika. Dirk C berättade vidare hur han runt årsskiftet 1994/95 blivit kontaktad av journalisten Boris E. Denne hade frågat om han kände till något om mordet på Olof Palme. Dirk C hade då svarat att enligt Riian S är det Anthony W som är mördaren och Craig W som ligger bakom. Dirk C hade själv aldrig varken träffat eller hört talas om Anthony W förrän Riian S nämnde honom. Om Riian S berättade Dirk C att denne är en tidigare polis, som han kände väl och som arbetat nära Craig W i Longreach. Dirk C spekulerade därefter i vilka uppgifter som Craig W i ett förhör skulle kunna tänkas försvara sig med mot Riian S:s uppgifter och sade ”there´s rumours that he chased Riian away and all this nonsense”. Dirk C uppgav sig vara god vän även med Peter C, som i sin tur skulle vara god vän med Eugene de Kock. Peter C hade beträffande mordet på Olof Palme först sagt till Dirk C att det var en kille som bodde i Turkiet som var mördaren. Peter C hade senare specificerat detta och sagt att mördaren var ”W”. Dirk C uppgav sig aldrig ha träffat eller hört talas om ”W” i något annat sammanhang. På särskilda frågor uppgav Dirk C att han aldrig hade besökt Sverige, att han inte kände några svenska polismän och att han inte hade hört talas om att några svenska polismän skulle ha varit i Sydafrika. – I samband med att utredarna sammanträffade med Dirk C överlämnade denne ett ca 150-sidigt manuskript, benämnt ”Hitsquads”, som han önskade tillföra utredningen.

Peter C. Redan den 1 oktober 1996 hörde Peter C via en journalist av sig till svenska ambassaden i Pretoria. Samma dag besökte han ambassadören Bo Heinebäck. Peter C var upprörd över att personer som han var säker på inte haft med mordet på Olof Palme att göra pekades ut, bland andra Anthony W. Peter C uttalade sig nedlåtande om Dirk C, som ”nu springer omkring och uttalar sig åt alla håll”.

Peter C berättade att han var född i England och arbetade som pilot i Sydafrika och Mocambique. Fram till mitten av 1980-talet hade han arbetat som agent i den sydafrikanska säkerhetstjänsten. Han hade bl.a. använts till att infiltrera ANC utomlands, bl.a. i London.

Peter C förnekade all inblandning i mordet på Olof Palme. Han pekade i stället ut ”W” som den som höll i vapnet. ”W”, som påstods ha högerreaktionära politiska åsikter, hade fått uppdraget att skjuta Olof Palme av den sydafrikanska säkerhetstjänsten inom ramen för Craig W:s ”operation Longreach”. ”W” hade, enligt Peter C, anknytningar till den svenska underrättelseverksamheten. Han hade ett förflutet som svensk FN-soldat i Kongo och befann sig i mitten av 1980-talet i

London. Under flera år, troligen 1983-86, samarbetade ”W” med sydafrikansk säkerhetstjänst som en ”fully paid agent”. Craig W var under denna tid ”W”:s kontaktperson och den som betalade dennes lön. ”W” var enligt Peter C tuff på ytan men bröt lätt samman vid förhör. Det var ”W” som hade avslöjat den sydafrikanska säkerhetstjänstens operation i London, ett avslöjande som hade lett till att Peter C dömdes till fängelse i två år.

Peter C, som var övertygad om att hans uppgifter var korrekta, sade sig inte ha några bevis i saken. Han hänvisade dock till Eugene de Kock som han brukade hälsa på i fängelset.

Jan Danielsson och Hans Ölvebro sammanträffade inte med Peter C under sin vistelse i Sydafrika eftersom han befann sig på resa i grannländerna.

I uppslaget finns intaget tidningsartiklar från Expressen den 6 respektive 10 februari 1997, av vilka framgår att Peter C skulle ha avlidit den 9 februari 1997. Han hade reparerat en lastbil hos en god vän när lastbilen plötsligt startade och klämde fast honom mot en vägg. Enligt artikeln tydde inget på att det skulle ha varit fråga om något annat än en olycka.

Viss övrig utredning under denna tid

Under tiden Jan Danielsson och Hans Ölvebro vistades i Sydafrika pågick ett intensivt utredningsarbete i Sverige. PU inhämtade information om Sydafrika genom att tala med en rad Sydafrikakännare. Samtal hölls också med kabinettsekreteraren Jan Eliasson, biståndsministern Pierre Schori och ambassadören Mats Hellström. Ambassadören Anders Möllander upprättade en särskild promemoria om Olof Palmes roll i södra Afrika.

Inom PU upprättades vidare en lista över ett tiotal personer som figurerade i utredningen i denna del. Listan skickades över till säkerhetspolisen och till kriminalunderrättelsetjänsten med förfrågan om något var känt om aktuella personer.

Som nämnts strömmade mängder av tips in till följd av den massmediala uppmärksamheten kring ”Sydafrikaspåret”. Bl.a. kom ett knappt tiotal tips in om att Craig W varit synlig på olika platser i Stockholm vid tiden för mordet på Olof Palme. PU fick i detta sammanhang också in ett par fotografier på en man som påstods vara spanjor och ha varit i Stockholm vid denna tid. Mannen på bilderna var mycket lik Craig W. PU följde upp uppgifterna och det visade sig att mannen mycket riktigt var spanjor. Han hette Isodoro C. Isodoro C

hade kommit till Stockholm den 16 februari 1986 och rest därifrån ett par veckor senare.

PU utredde under hösten 1996 även ett påstående i en kvällstidning om att Craig W vid tiden för mordet bott i organisationen IPA:s (International Police Association) lägenhet på Kammakargatan i Stockholm. I anledning av det som publicerats hörde flera polismän av sig till PU med uppgifter. PU försökte vidare få fram 1986 års bokningslistor för lägenheten men dessa fanns inte bevarade. PU lät också i den svenska IPA-journalen införa en förfrågan, där svenska polismän som bott i den aktuella lägenheten under den 21-28 februari 1986 ombads kontakta PU. PU fick på det sättet fram uppgifter om ett knappt tiotal personer som bott där vid tiden för mordet, de flesta deltagare vid polis-SM i bordtennis. Ingen av de som hördes hade stött på någon utlänning i lägenheten eller någon person som kunde stämma in på beskrivningen av Craig W.

Under denna tid inkom också ett tips om en polisman som påstods ha varit i Sydafrika. Tipset kom från en annan polis som gått assistentkursen vid polishögskolan och där sammanträffat med en person, polisman R. Tipset och den utredning detta föranledde redovisas i kapitel 4, *Polismäns resor till Sydafrika* och de därpå följande sammanfattande anmärkningarna.

”N”

I mitten av mars 1997 uppsökte svenska ambassadören i Mocambique, Helena Ö, PU. Hon ville träffa spaningschefen, men eftersom denne inte var tillgänglig berättade hon för en av utredningsmännen att hon i februari blivit kontaktad av en engelsktalande man, som sade sig vara född i Zambia och ha en bakgrund i den sydafrikanska säkerhetstjänsten. Mannen hade berättat att han sedan en tid tillbaka kände sig hotad av en f.d. vän, sydafrikanen N. N hade vid något tillfälle pratat om mordet på Olof Palme och i detta sammanhang nämnt en finsktalande person, som skulle vara inblandad i ett spår som rörde ”bodybuildning” och två flickor som gjort iakttagelser på mordplatsen. Helena Ö:s uppgiftslämnare hade tidigare sammanbott med N men relationen hade försämrats med åren och uppgiftslämnaren kände sig numera hotad, eftersom han misstänkte att N på något sätt kunde vara inblandad i mordet på Olof Palme. Han hade vid ett tillfälle, 1993 eller 1994, ”tjuvtittat” i en sportväska tillhörig N. I väskan hade han hittat ett band med en inspelning från svenska riksradion på engelska. Programmet rörde just uppgifterna om den finsktalande personen med

walkie/talkie och de två flickorna på mordplatsen (jfr kapitel 4, *Dekorimamannen*).

Dagen därpå besökte Helena Ö Lars Jonsson. Hon kompletterade sina tidigare uppgifter och berättade att uppgiftslämnaren trodde att N var av nordiskt ursprung, möjligen finländare med släkt i Sverige. Han och N blev bekanta 1986. N hade då skrutit om sina kopplingar till sydafrikanska säkerhetstjänsten. De hade därefter umgåtts relativt mycket och 1992 hade de startat ett bolag som drev färjetrafik i Maputo. N hade haft mycket pengar men dessa hade tagit slut 1994. Han hade då flyttat in i en husvagn i uppgiftslämnarens trädgård. Under hösten 1996 hade N försvunnit från husvagnen. Han hade lämnat kvar en väska och en låda. I lådan fann uppgiftslämnaren den mikrokassett som innehöll ovan nämnda radioprogram. N skulle vidare inneha en mängd vapen, bl.a. en revolver med kaliber 22, en AK 47:a och en Glock-pistol 9 mm. Uppgiftslämnaren, som följt mediernas rapportering om Sydafrikas eventuella inblandning i mordet på Olof Palme, trodde att Dirk C:s uppgifter om att Anthony W skulle vara mördaren egentligen avsåg N. N skulle prata svenska.

Samma dag upprättade PU ett promemoria över landet Mocambique.

I början av april 1997 skickade Helena Ö vissa kompletteringar till PU från ambassaden i Maputo. Hon hade på nytt uppsökts av sin uppgiftslämnare, som berättat att N arresterats av mocambikansk polis den 24 mars. Han hade dessutom överlämnat en del material, som bifogades. Helena Ö hade tagit reda på att polisen bland N:s tillhörigheter hittat tre pass av sydafrikansk och brittisk nationalitet som alla var utställda i olika namn men föreställde N. Helena Ö skrev också att det i en nyhetstidning den 1 april publicerats en notis om arresteringen, som polisen beskrivit som ”mycket allvarlig”.

Den 9 april 1997 publicerades i tidningen Mediafax i Maputo en lång artikel med rubriken ”En mycket speciell misstänkt. Vem är den sydafrikan som hålls fängslad av PIC? Kan han vara Olof Palmes mördare?”. PU erhöll artikeln via ambassaden i Maputo.

Därefter tog PU kontakt med kommissarien Jan K (se ovan) vid Sanningskommissionen i Sydafrika. Jan K meddelade i mitten av april att det inom Sanningskommissionen fanns en akt på och ett intresse för N. Ett par dagar senare rapporterade Jan K att han kunde gå vidare med N för Sanningskommissionens räkning. PU höll därefter tät kontakt med Jan K, som bl.a. utredde N:s rätta identitet.

I slutet av april 1997 åkte Jan K till Maputo. Han kontaktade kort därefter PU och meddelade att han haft två möten med den lokala polismyndigheten. Han hade därvid fått uppgift om att N skulle ha en revolver Smith & Wesson .357 Magnum.

I början av maj 1997 kontaktade Jan K på nytt PU. Eftersom han talade i telefon ville han inte tala i klartext, men han framhöll att han ansåg N vara mycket intressant med utgångspunkt från mordet på Olof Palme. Jan K lämnade följande uppgifter. N hade koppling till Sverige och innehade rätt vapen. Han hade adopterats av en svensk familj vid två års ålder, talade svenska och hade besökt Sverige vid flera tillfällen. Han innehade åtminstone en Smith & Wesson .357 Magnum sedan 1983. Denna skulle förvaras i ett kassaskåp i Sydafrika. Eventuellt skulle han inneha ytterligare ett sådant vapen, som han dock inte officiellt hade kvar. N hade varit och var fortfarande verksam i sydafrikanska säkerhetstjänsten. Han skulle ha använts för operationer utomlands med liknande tillvägagångssätt som vid mordet på Olof Palme. Han skulle ha bekanta i Sverige som han enligt egen uppgift besökt 1981 och 1988. N satt för närvarande arresterad i Maputo misstänkt för spionerі. Mikrobandet om mordet på Olof Palme hade såvitt framkommit försvunnit. N hade haft besök av representanter för sydafrikanska säkerhetstjänsten och dessa hade eventuellt tagit med sig bandet. Jan K uppgav avslutningsvis att han skulle försöka skicka mer detaljer via kurirpost och han framhöll också att man borde ligga lågt i kontakterna med Sydafrika, eftersom han tyckte det var underligt att svenska myndigheter inte hade underrättats om mannen ifråga.

PU företog därefter registerslagningar och en förfrågan till säkerhetspolisen om N:s tre identiteter gjordes. Det fanns emellertid inga uppgifter om N.

I mitten av maj 1997 inkom en detaljerad skriftlig rapport från Jan K. Rapporten hade skickats med en bekant till Jan K, anställd vid SAS. I rapporten skrev Jan K att sydafrikanske medborgaren N gripits i Maputo den 24 mars 1997 på grund av en anmälan mot honom av en bekant om bl.a. mordbrand. Utredningen hade visat att den misstänkte innehade ett antal vapen och olika identitetshandlingar med anknytning till Sydafrika. Det konstaterades att han under lång tid arbetat för den sydafrikanska säkerhetstjänsten. N satt för närvarande anhållen i Maputo, misstänkt för spionerі. Jan K hade sammanträffat med utredningsmän, underrättelsefolk och den misstänkte. På grund av rådande omständigheter hade utredningsarbetet, enligt Jan K, inte kunnat bedrivas så grundligt som önskvärt och uppgifterna i promemorian hade därför inte i detalj kunnat kontrolleras. Möjligheterna att bedriva en mer ingående undersökning var emellertid goda, eftersom det fanns ett stort intresse för den misstänkte från Sanningskommissionens sida och Jan K hade erhållit Sanningskommissionens uppdrag att utreda N.

Av N:s egna uppgifter och av handlingar hade bl.a. följande framkommit. Han var född 1949 i Sydafrika. Han hade växt upp på barnhem och två år gammal adopterats. Av adoptivföräldrarna var pappan

brittisk medborgare och mamman svensk. Mamman hade varit missionär i Svensk Lutherska kyrkan i Sydafrika. Bägge adoptivföräldrarna var avlidna. Vid tre tillfällen hade han besökt Sverige; i början av 1950-talet, 1981 och 1988-89. 1981 hade han hälsat på släktingar som han delvis namngav. Vid besöket 1988-89 hade han också besökt släktingar. Vid bägge tillfällena hade han varit i Stockholm. Beträffande det ljudband, där ett radioprogram rörande mordet på Olof Palme spelats in och som anträffats vid gripandet uppgav N att detta hade han själv spelat in. I samband med de Kocks uppgifter hösten 1996 hade Sydafrikas eventuella inblandning i mordet på Olof Palme diskuterats i Maputo. En svensk man i Maputo hade frågat N vad diskussionen rörde. Tidigare samma dag hade N hört en radioutsändning om detta mord och han lovade därför den svenske mannen att banda nästa nyhetssändning, vilket han också gjort. Bandet hade emellertid blivit liggande bland hans tillhörigheter. Vid husrannsakan hos N efter gripandet hade polisen hittat tre vapen. Av en passhandling framgick att N var registrerad för ytterligare vapen; en revolver Smith & Wesson .357 Magnum. N förstod och pratade en del svenska. Till lokala utredare hade han sagt att han talade både svenska och finska. N hade bekräftat att han arbetat för den militära underrättelsetjänsten i Sydafrika sedan 1984 i ”The Directorate of Covert Collection” (DCC).

Enligt Jan K hade det funnits misstankar att DCC inte bara sysslade med underrättelseinhämtning utan också deltog i aktiva operationer såsom mord m.m. Bl.a. hade DCC omnämnts vid mordet av Dulcie September i Paris 1988. Av en källa hade Jan K inhämtat att N beskrivits som ”Mr 200%”, dvs. mycket duktig både på att hämta in underrättelser och på att utföra operationer.

Efter Jan K:s rapport utställde Riksåklagaren en ”fullmakt” för Jan K att bedriva undersökningar i utredningen av mordet på Olof Palme.

Genom N:s beskrivning över var han bott vid sina vistelser i Stockholm lyckades PU sannolikt fastställa vilka hotell det rört sig om. Dessa hotell kontaktades men inget av dem hade sparat några förteckningar över hotellgäster från denna tid. PU:s egen databas med hotelluppgifter kontrollerades utan resultat.

De svenska släktingar som N uppgivit att han hade besökt eftersöktes och deras identitet kunde fastställas. Förhör hölls. N:s uppgifter bekräftades, men inget av direkt intresse för mordutredningen framkom.

PU försökte vid denna tid genom Radio Sweden fastställa när den inspelade radioutsändningen ägt rum. Detta visade sig inte vara möjligt eftersom Radio Sweden inte fick tillräckligt många sökparametrar.

I juni 1997 besökte Jan K PU. Han överlämnade en rad handlingar, bl.a. protokoll över polygrafundersökning (polygraf=”lögndetektor”),

sju fotografier funna i en bankbox i Durban, flygbiljett, kopior av fyra pass och vapenkort.

N hade polygrafundersökts i mitten av april 1997 i Maputo. Av protokollet över denna framgår att N bl.a. reagerat över frågorna om han deltagit i mordet på Olof Palme respektive om han misstänkte någon särskild för mordet. N hade vid detta tillfälle sagt att han var definitivt säker på att mordet var en sydafrikansk operation och att han hade sina misstankar om vem som var inblandad.

De sju fotografierna som återfunnits i N:s bankfack föreställde bl.a. en ung kvinna med långt ljust hår. Några bilder föreställde Eriksdalsbadet i Stockholm och en bild föreställde en SAAB ombyggd till husbil med sovplats ovanpå bilen.

Flygbiljetten som funnits i N:s bankbox var en tur och retur resa Johannesburg – Stockholm, utställd i Durban den 9 maj 1986. Utresan var bokad till den 23 juni och återresan till den 3 juli. Av biljetten framgick att den ombokats först på resebyrån i Durban, oklart när, och därefter på resebyrån på Vasagatan i Stockholm den 10 juli. I anledning av biljetten kontaktade PU SAS som meddelade att ingen dokumentation sparas längre än fem år.

I mitten av juni 1997 kom PU i kontakt med ytterligare personer i Sverige som träffat N. Kontakterna ledde emellertid inte till något.

I slutet av juni 1997 meddelade Jan K att det var klart för provskjutning med N:s Smith & Wesson-revolver. I anledning härav skickade PU över 50 kulor av den typ som användes vid mordet.

I mitten av augusti 1997 meddelade Jan K per telefon bl.a. att provskjutningen av N:s Smith & Wesson var på gång, att det anträffats dagboksanteckningar som tydde på att N varit i Sverige vid jultid 1988, att han fått en uppgift om att N skulle ha haft svenskt pass 1995, vilket ambassaden i Maputo höll på att undersöka samt att kvinnan på fotografiet eventuellt skulle ha arbetat på svenska skolan i Maputo och att PU i den saken skulle kontakta en kvinna vid UD vars barn gått på skolan.

I september 1997 inkom protokoll över den provskjutning som ägt rum med N:s revolver. Av en utredningsanteckning upprättad av en utredningsman vid PU samma dag framgår att ammunitionen, tio kulor, inkom med budpost. De två inre kuverten hade hål och locket på plastburken som kulorna var lagda i hade lossnat. När utredningsmannen öppnade plastpåsen föll en av kulorna ut från det yttre kuvertets hål. På det yttre plastkuvertet fanns en notering om att det var säkerhetskontrollerat. Vid kontakt med Jan K hade denne uppgett att han inte öppnat det inre kuvertet från laboratoriet, utan bara lagt det i ett större kuvert. Efter diskussioner med Jan K kunde utredningsmannen också konstatera att det större kuvertet fått en extra tejpremsa i bottenkanten.

Därefter överlämnades kulorna till tekniska roteln för vidarebefordran till SKL i Linköping. – Den 29 september 1997 uttalade SKL i ett sakkunnigutlåtande:

> De båda kulorna jämfördes mikroskopiskt sinsemellan, varvid goda överensstämmelser iakttogs beträffande förekommande spårdetaljer. Vid motsvarande jämförelse med de s.k. OP-kulorna iakttogs inga överensstämmelser.

Analysenhetens/GMP-gruppens analys

Redan den 2 oktober 1996 begärde PU biträde av kriminalunderrättelsetjänsten inom Rikspolisstyrelsen med informationsinhämtning och efterföljande analys avseende specifikt angivna delar av Sydafrikaavsnittet.

Uppdraget avseende analysen redovisades efter knappt nio månader, den 27 juni 1997, i en tryckt rapport ”Mordet på Olof Palme – Sydafrikaavsnittet. Analys av delaspekter”. Analysen utfördes av två kriminalinspektörer vid Analysenheten/GMP-gruppen, bägge har tidigare ingått som utredningsmän i Palmegruppen. Rapporten omfattar 21 sidor.

I rapporten sägs under rubriken ”Uppdraget” att PU begärt biträde med analys av de delar av Sydafrikaavsnittet som berör en konspiration med koppling till Sydafrikas underrättelse/säkerhetstjänst och där Craig W utpekats som huvudorganisatör för mordet. Under samma rubrik påpekas att arbetet tagit längre tid än man från början trott, vilket berott dels på materialets storlek, dels på att förhören från Sydafrika tagit tid att få utskrivna.

Beträffande använd metod sägs i rapporten att kriminalinspektörerna för att få bättre överblick över materialet använt sig av ett datoriserat analysprogram. Programmet förutsatte egentligen att grundmaterialet är värderat vad gäller källornas tillförlitlighet och informationens sakriktighet. Denna värdering hade kriminalinspektörerna fått göra själva i detta fall, vilket försvårat analysen och lett till att den till stora delar hade fått formen av hypotetiska resonemang.

Rapporten består av två huvuddelar – en genomgång av inhämtad information och en analys som berör motivbilden, Craig W som tänkbar organisatör samt tillvägagångssättet vid mordet. Analysdelen innehåller också avsnitt om motstridiga uppgifter och informationsflöden, uppgiftslämnarnas tillförlitlighet och Craig W vid tiden för mordet. Rapporten avslutas med en sammantagen bedömning och rekommendationer avseende fortsatta utredningsåtgärder.

I rapporten konstateras att fem källor lämnat uppgifter om att en sydafrikansk konspiration, organiserad av Craig W, ligger bakom

mordet på Olof Palme. Dessa källor är Svenska Dagbladets källa (som alltså inte är identifierad), Eugene de Kock, Peter C, Riian S och Dirk C. Källornas uppgifter återges kort med angivande av från vem uppgifterna härrör. Därefter redogörs kort för de personer som påstås vara inblandade, för företaget Longreach samt för vad som var känt om underrättelse- och säkerhetstjänsterna i Sydafrika. I ett särskilt avsnitt berörs källornas inbördes förhållande och deras relation till Craig W.

I avsnittet om tillvägagångssättet för mordet sägs att tidigare analyser pekat på att mordet inte i första hand verkat vara en professionellt utförd operation, vilket man kanske skulle kunna förvänta sig om Craig W var organisatör. Det framhålls att även om man ansluter sig till denna bedömning så gör inte det att man helt kan utesluta en sydafrikansk inblandning. Vissa avdelningar inom den sydafrikanska underrättelse- och säkerhetstjänsten, t.ex. CCB (Civil Cooperation Bureau) inom den militära underrättelsetjänsten hade enligt uppgift anlitat rent kriminella personer för morduppdrag. Exempel fanns på att ”operatören” gått längre än vad som var planerat och man kunde inte bortse ifrån att den sydafrikanska underrättelse- och säkerhetstjänsten skulle kunna ha haft folk i Stockholm vid denna tiden för att bevaka folkriksdagen, vid vilken flera ledande personer inom befrielserörelserna i södra Afrika deltog.

Innehållet summeras under rubriken ”Sammantagen bedömning”:

> Uppgiftslämnarnas tillförlitlighet går ej att bedöma och källorna de hänvisar till är okända eller förnekar kännedom. Informationen är motstridig och har karaktären av andrahandsuppgifter vilket gör att inte heller sakriktigheten kan bedömas. Det framskymtar också motsättningar som gör att möjligheten av medvetet oriktig information inte helt kan uteslutas. Det finns således egentligen ingenting som bekräftar påståendena om att mordet utförts av sydafrikansk underrättelse/säkerhetstjänst med Craig W som organisatör. Vår uppfattning är trots detta att man i nuläget inte utan vidare kan avfärda de lämnade uppgifterna. Motivbilden är svår att bedöma. Attentat utfördes i Europa, även om dessa enligt vad som är känt riktades mot befrielserörelserna och deras representanter. Tillvägagångssättet utesluter inte sydafrikansk inblandning. Craig W skulle utan tvekan vara en lämplig organisatör och hans egentliga uppdrag vid tiden för mordet är okänt.

Rapporten avslutas med att PU rekommenderas att inhämta mer detaljkunskap om andra attentat i Europa, bl.a. om mordet på Dulcie September. Vidare rekommenderas PU att koncentrera sig på förhållandena strax före och vid mordet avseende de olika underrättelse- och säkerhetstjänsterna, deras organisation, uppgifter och inbördes förhållande samt Craig W:s uppdrag för militära underrättelsetjänsten och eventuell

koppling till CCB. Slutligen listades ett tiotal personer, bland andra Riian S och Philip Powell, som inte var förhörda men kunde tänkas ha information att lämna.

Av rekommendationerna ovan har PU, såvitt vi kunnat se, endast följt upp mordet på Dulcie September. Uppföljningen har möjligen skett som ett resultat av utredningen mot N, då denne innehade en mängd vapen av olika kalibrar. Frågan som PU ställde till Interpol i Frankrike i maj 1997 gällde närmast vilket vapen och vilken ammunition som använts vid mordet. I juni 1997 svarade Interpol i Frankrike att Dulcie September skjutits med kulor av kaliber 22 – ”longrifle” och att mordvapnet troligen var en Ruger MK 1 med ljuddämpare. Sedan tidigare, november 1996, visste PU att Dulcie September, som var ANC-representant i Paris, mördats på sitt kontor av en okänd gärningsman som skjutit fem skott mot henne.

UD:s material

Den 28 januari 1997 upprättade departementsrådet Ingrid Herzog på UD-IR, en promemoria som expedierats inom UD. Promemorian, som ger en sammanfattning av Sydafrika-spåret har följande lydelse:

> *Sydafrika-spåret i mordet på Olof Palme*
>
> Den 26 september 1996 inrapporterade ambassaden i Kapstaden att det i den pågående rättegången mot f.d. polisbefälet, överste Eugene de Kock förekommit uppgifter om samband mellan den forna sydafrikanska säkerhetstjänsten och mordet på Olof Palme. Vid rättegången sade de Kock att han lämnat uppgifter till den sydafrikanska riksåklagaren och att en ”Operation Longreach” under ledning av spionen Craig W, varit inblandad i mordet på den svenska statsministern. De Kocks uttalande uppmärksammades i media i såväl Sydafrika som i Sverige. Efter diverse kontakter underhand på olika nivåer mellan UD, svenska ambassaden och sydafrikanska myndigheter överlämnade Sverige den 7 oktober en framställan om inbördes rättshjälp till Sydafrika. Framställningen gick ut på att två personer från Palme-utredningen, chefsåklagare Jan Danielsson och poliskommissarie Hans Ölvebro, skulle få tillfälle att hos behöriga myndigheter i Sydafrika inhämta information och förhöra personer som kunde vara av intresse för den svenska brottsutredningen. Förutsättningen för förhören var att de skedde på frivillig basis.
>
> Utredarna fick under sin fyra veckor långa vistelse i Sydafrika (den 9/10-7/11) träffa ett stort antal personer som skulle kunna tänkas ha informationer av värde för att lösa mordet på Olof Palme. Från Sydafrikansk sida ställde man upp på mycket hög nivå för att bistå utredarna. Utredarna togs bl.a. emot av justitieministern Dullah Omar och ministern för säkerhetsfrågor, Sydney Mufamadi vid ett par tillfällen. Justitieministern Omar

uppgav härvid bl.a. att utredarnas besök i Sydafrika varit till glädje och av värde även för Sydafrika. Det kan också nämnas att förundersökningsledaren Solveig Riberdahl, RÅ, fick tillfälle att träffa vicepresident Thabo Mbeki när denne var på besök i Stockholm den 13 november.

Utredarna kunde vid sitt besök i Sydafrika bl.a. förhöra Eugene de Kock, Craig W och Anthony W, som av den avhoppade säkerhetsagenten Dirk C utpekats som Palmes mördare. Eftersom Craig W vid tillfället hölls fängslad i Angola på grund av vad som uppgavs vara viseringsproblem hölls förhöret med honom i Angola.

Craig W:s advokat har därefter i en skrivelse till statsminister Göran Persson framfört kritik mot åklagare och polis i deras handläggning av förundersökningen av mordet på Olof Palme. Utredarna anklagas bl.a. för att ”flagrantly breaching all principles of law”. I skrivelsen antyder advokaten bl.a. att Sverige utövat påtryckningar på Angola för att man skulle hålla Craig W fängslad så att utredarna kunde förhöra honom. En språkregel som utarbetats inför ev. pressfrågor med anledning av anklagelserna bifogas. Skrivelsen har överlämnats till Justitiekanslern för handläggning. JK har bett Riksåklagaren att yttra sig i ärendet. JK har ännu inte avslutat handläggningen av ärendet.

UD har den 28 januari fått en informell avrapportering av chefsåklagare Jan Danielsson om utredarnas besök i Sydafrika. Från detta samtal kan noteras att sydafrikansk säkerhetspolis och vanlig polis bistått utredarna med ”öppna dörrar”. Däremot hade man inte fått någon kontakt med den militära underrättelsetjänsten. Detta kan möjligen bero på att ANC inte har något egentligt inflytande över denna. Underrättelsetjänsten värvade Craig W från säkerhetspolisen fr.o.m. början av år 1986. Det var vid denna tidpunkt ”Operation Longreach” startade. Fr.o.m. 1987 var Craig W säkerhetspolitisk rådgivare åt president Botha. Det kan också nämnas att försvarsministern, som egentligen skulle ha deltagit i ett möte mellan utredarna och justitieminister Omar, i sista stund meddelade att han inte kunde vara med.

Det material som inhämtats i Sydafrika analyseras nu av polisutredningen. Utredarna har antytt att det möjligen kan bli aktuellt med ytterligare en resa till Sydafrika. Skälet till det är bl.a. att man inte fick tillfälle att förhöra en person som antas sitta inne med viktig information i ärendet. Det kan också bli aktuellt att bl.a. höra en svensk, W, som bor på den turkiska delen av Cypern, och som av sydafrikanska agenter i de s.k. dödspatrullerna pekats ut som Palmes mördare. W:s namn var aktuellt redan tidigare under utredningen.

Någon definitiv slutsats om huruvida Sydafrika-spåret kan leda till en lösning av mordet på Olof Palme går inte att dra på detta stadium. En fråga som ännu inte kunnat utredas närmare är t.ex., som nämnts ovan, den militära underrättelsetjänstens roll i sammanhanget.

5.3 Avsnitt HC – ”Iran/Irak”

Allmänt

Uppslag som på något sätt anknyter till Iran eller Irak har i PU-materialet samlats under ett särskilt avsnitt benämnt ”Iran/Irak” (HC). Avsnittet är ett underavsnitt till ”Politiska motiv” (H).

Avsnittet består huvudsakligen av uppslag innehållande tips och teorier om att Iran/Irak, någon till dessa länder knuten organisation, annan sammanslutning eller enskild person ligger bakom mordet på Olof Palme. Det innehåller ca 100 uppslag. Av dessa inkom omkring 25 redan första månaden efter mordet. Fram till den 31 december 1988 hade knappt 80 uppslag kommit in och därefter, så långt vår granskning sträckt sig, således drygt 20.

Generellt gäller att de tips som kom in första månaden oftast innehåller mer konkret information om misstänkta gärningsmän. Därefter synes uppgifterna i tipsen successivt ha kommit att bli abstrakta och mer motivinriktade. Helt hypotetiska uppslag om vilka som ligger bakom mordet eller om motivet för mordet har blivit vanligare, liksom sådant som inte är möjliga att utreda. Som exempel på helt hypotetiska tips kan nämnas en person som i januari 1993, utan att kunna precisera vad han grundade det på, uppgav sig tro att Amal-milisen skulle ligga bakom mordet. Som exempel på tips som inte är möjliga att utreda kan nämnas ett brev till PU från december 1987, där en anonym uppgiftslämnare påstod att en inte namngiven iransk Khomeynitrogen student fick order om att mörda Olof Palme.

Av uppslagen i avsnittet är ett tiotal helt utan verklighetsanknytning eller annars inte värda att ta på allvar. Ett sådant uppslag innehåller t.ex. ett brev från en man, som uppger att han fått en uppenbarelse av innebörd att han med hjälp av 1986 års telefonkatalog över Bagdad skulle kunna peka ut Olof Palmes mördare. Ett annat utgörs av ett tips som inkommit från några personer som lekt ”anden i glaset”, varvid de fått kontakt med ”andra sidan” och på så sätt erhållit information om mordet.

Åtminstone fem uppslag innehåller tips om personer som påstås uppvisa likheter med den s.k. fantombilden. Flera av uppslagen – i vart fall sju – är sådana att uppgiftslämnaren kan misstänkas vilja komma i åtnjutande av någon förmån såsom ersättning för lämnade uppgifter, t.ex. politisk asyl, inresetillstånd till Sverige eller ekonomisk ersättning (se uppslagen *”Mr A*" och *Salah A*). Några uppslag – åtminstone fem – har handlagts över en längre tid. Ett par – tre uppslag utgör rena informationsuppslag, dvs. de innehåller inte några tips om gärningsmän, anstiftare eller motiv.

Inte något av avsnittets uppslag är mer omfattande än att det innehåller ett 20-tal underuppslag.

Under det första utredningsåret utreddes i stort sett samtliga uppslag i avsnittet helt eller delvis av säkerhetspolisen. Efter det att Hans Ölvebro tillträdde som spaningschef i mars 1988 har säkerhetspolisen anlitats för vissa avgränsade utredningsåtgärder.

Framställningen i det följande inriktas liksom redovisningen av övriga enskilda uppslag på de första tipsen, de största uppslagen och de uppslag som vi i övrigt bedömt vara av visst intresse.

De första tipsen

Redan dagen efter mordet inkom det första tipset med anknytning till ”Iran/Irak”. Polisen i Köpenhamn meddelade att en man – troligen iranier – besökt Folketingsbiblioteket för att låna en bilderbok över Folketinget. Denna fanns inte inne, men skulle sändas till mannen under ett visst namn på en postlådeadress i Spånga. Samma man skulle enligt uppgift senare ha kommit till Limhamn, där han skulle ha sagt åt polisen att ”kolla svensk polis och Palme”. Ärendet utreddes av säkerhetspolisen, som i en odaterad promemoria konstaterade att det trots kontroll med polisen i Köpenhamn och Limhamn inte gått att identifiera mannen.

Följande dag, den 2 mars 1986, skrev en uppgiftslämnare ett brev till polisöverintendenten Sune Sandström och anmälde en iakttagelse, som han gjort den 28 februari efter kl. 16.00. Uppgiftslämnaren hade passerat Sergels torg, där det pågick en demonstration mot kriget mellan Iran och Irak. Han hade särskilt lagt märke till tre män som stod lite vid sidan. En av männen hade varit i 25-35-årsåldern och haft mustasch. De två andra männen hade varit betydligt yngre. I en promemoria, daterad den 25 april 1986, konstaterade säkerhetspolisen att det inte gått att identifiera männen, men att demonstrationen haft ett 75-tal deltagare och att allt gått lugnt till.

Den 3 mars hörde en annan uppgiftslämnare av sig till polisen. Han hade under eftermiddagen den 28 februari iakttagit en man, som han bedömt vara iranier eller irakier, på Riksgatan mellan riksdagshusen. Personen hade varit 35-40 år och burit en brun överrock. Han hade verkat påverkad av något, varit aggressiv och minst tre gånger ropat Olof Palmes namn. Säkerhetspolisen uttalade i en promemoria att tipset inte varit bearbetningsbart.

Samma dag, den 3 mars, inkom ett anonymt tips till Södertäljepolisen om en man – Josef H – boende i Södertälje. Denne var enligt uppgiftslämnaren innehavare av en pistol och åkte omkring i en vit

porsche. Ett par dagar senare kontaktade säkerhetspolisen i Helsingborg PU och uppgav att den iranske medborgaren Josef H försökt lämna landet via Helsingborg/Helsingör tidigt på morgonen den 4 mars. Eftersom Josef H saknade pass hade han förvägrats utresa. Enligt säkerhetspolisen i Helsingborg var Josef H medlem i en assyrisk förening och känd för att syssla med vapen- och ammunitionsaffärer samt med narkotikahandel. Josef H var tidigare dömd för bl.a. misshandel. Den 6 mars inkom ytterligare ett tips om Josef H från en man som tidigare bott tillsammans med den kvinna som Josef H nu var tillsammans med. Mannen uppgav att Josef H hade en revolver hemma och att han arbetade på irakiska ambassaden. Den 17 mars följdes uppgifterna från säkerhetspolisen i Helsingborg upp. Den 21 mars meddelade Södertäljepolisen i ett brev till PU att man på grund av misstanke om olaga vapeninnehav samma dag gjort husrannsakan i Josef H:s bostad, varvid man funnit en ollonpistol av Smith & Wessontyp och en stilett. Förhör med Josef H hade också hållits. I en promemoria, daterad den 23 april 1986, konstaterade säkerhetspolisen att Josef H inte längre var aktuell i utredningen.

Den 3 mars kom också ett tips om ett eventuellt motiv för mordet. En kvinna som arbetade vid Swede Health AB – ett företag som sysslade med export av sjukvårdstjänster – uppgav per telefon att Karolinska sjukhuset tidigare behandlat iranska patienter. Klinikchefen hade vänt sig till Olof Palme, eftersom de iranska myndigheterna försökt utnyttja patienterna som PR för sin sak i det heliga kriget. Uppgiftslämnaren misstänkte att Olof Palme därigenom hamnat i onåd hos iranska myndigheter. I en av säkerhetspolisen upprättad promemoria, daterad ett halvår senare, den 11 september 1986, redogjorde säkerhetspolisen för ytterligare förhör med uppgiftslämnaren och konstaterade att tipset inte lett till någonting.

Den 4 mars inkom ett tips som ledde till en tvångsmedelsåtgärd. Posten Bandhagen 1 kontaktade denna dag PU och meddelade att en man, som under förmiddagen kommit in och postat ett brev, överensstämde med det utlarmade signalementet på gärningsmannen. Han var ca 180 cm lång, hade kraftig kroppsbyggnad, bar en halvlång mörkblå jacka och skinnmössa med öronlappar. Mannen hade skickat ett flygpostbrev per express till en adress i Frankrike. Som avsändare angavs Iranska Nationella Motståndsrörelsen och en adress i Tullinge. Ärendet föredrogs samma dag för chefsåklagaren K.G. Svensson, som beslöt att brevet skulle tas i beslag och undersökas. Så skedde, brevet öppnades och en kopia av det skickades för översättning till svenska. Den 5 mars hävdes beslaget, brevet förslöts på nytt och återsändes till postanstalten. I en promemoria daterad den 9 juni 1986 redogör säkerhetspolisen för

ärendet. Av promemorian framgår bedömningen att brevskrivaren på inget sätt varit delaktig i mordet på Olof Palme.

Tips i anledning av den s.k. fantombilden. Efter det att den s.k. fantombilden publicerats i massmedierna lämnades flera tips om att personer med iranskt eller irakiskt ursprung liknade denna bild. Sådana tips har, åtminstone delvis, registrerats i avsnittet ”Iran/Irak” och inte i ”Tips i samband med publicerade fantom-bilder”.

Som exempel på tips som grundar sig på fantombilden och som registrerats i detta avsnitt kan nämnas ett tips som kom in till PU den 8 mars 1986. En kvinna, som arbetade som städerska på varuhuset PUB, kontaktade då PU och berättade att en iransk man, som städat på varuhuset i tre veckor under mars-april 1985, var lik ”fantombilden”. I en av säkerhetspolisen upprättad promemoria redogörs för den utredning som därefter företogs. Av ett samtal med städledaren på PUB hade det framkommit att mannen hette Mohammed A. Säkerhetspolisen hade därefter inhämtat uppgifter om honom. Det visade sig att mannen, som var medborgare i Pakistan, bodde och drev en klädaffär på Västerlånggatan i Gamla stan. Vid ett förhör med honom den 11 september 1986 uppgav han att han varit i Pakistan vid tiden för statsministermordet. Uppgifterna överensstämde med de stämplar, som fanns i mannens pass, och säkerhetspolisen konstaterade också att mannen hade helskägg, såväl vid tiden då passfotot togs, som vid förhörstillfället.

Större uppslag

Ayid W. Den 12 mars 1986 lämnades ett tips om en irakisk man, Ayid W. Uppgiftslämnaren berättade att Ayid W den 13 februari 1986 hade hyrt en bil på den biluthyrningsfirma där uppgiftslämnaren arbetade. Bilen, som skulle ha återlämnats den 20 februari, hade lämnats utanför firman med nycklarna i tändningslåset den 4 mars. Enligt uthyrningskontraktet skulle Ayid W bo på Plaza Hotell, med visst angivet rumsnummer. Biluthyrningsfirman hade sökt honom där utan resultat.

Samma dag lämnade Helena R, anställd vid Hotell Stockholm Plaza, tips om en gäst – en irakisk medborgare – som bott på hotellet vid tiden då Olof Palme mördades. Hotellrummet hade bokats av Iraks ambassad som skulle stå för logikostnaden. Övriga kostnader skulle gästen själv svara för. Den 4 mars hade gästen lämnat hotellet utan att göra rätt för sig. Enligt en parkeringsbiljett hade gästen hämtat ut sin bil ur garaget den 28 februari kl. 23.25. Garaget hade utfart mot David Bagares gata.

Under de närmast följande dagarna utreddes detta uppslag. Det visade sig att man från hotellets sida redan en vecka tidigare, den 4 mars 1986, hade meddelat PU att en irakisk medborgare bott på hotellet

från den 4 februari till den 4 mars och att han checkat ut utan att erlägga betalning.

Kopior av Ayid W:s pass, biluthyrningskontraktet, hotellfakturan och parkeringsbiljetten hämtades in av PU. Vidare tillhandahöll hotellet en lista över de telefonsamtal Ayid W ringt. Med hjälp av denna relativt digra lista togs därefter mottagarabonnenternas namn och adresser fram.

I en promemoria daterad den 15 mars 1986 konstaterade säkerhetspolisen att ”Ayid W har vistats i Sverige för att få läkarvård. Han innehar diplomatpass. Enligt uppgift från säker källa har han återvänt till Irak. Enligt samma källa har Ayid W. under sin vistelse i Sverige haft täta kontakter med Iraks ambassad”. Promemorian avslutas ”Ingen ytterligare åtgärd RPS/säkerhetspolisen ”

Härefter har Stockholmspolisen de två följande dagarna, den 16 och 17 mars 1986, hållit ett knappt tiotal förhör med främst hotellpersonal och personer som blivit uppringda av Ayid W. Framför allt kartlades hotellets rutiner beträffande gästs begäran att få ut sin bil från garaget.

Den 17 mars 1986 fick Stockholmspolisen besked att ”utredning avseende irakiske medb. Ayid W skall överföras i sin helhet till säkerhetspolisen ”.

Uppslaget avslutas med en fyrsidig av säkerhetspolisen upprättad promemoria, ”Uppföljning samt sammanställning”. Denna promemoria är odaterad men det finns en notering att spaningschefen ”tagit del 860411”. Av promemorian framgår att Ayid W sökt och fått visering till Sverige på ambassaden i Bagdad den 15 januari 1986. Viseringen gällde under 45 dagar. Som referens hade Ayid W uppgivit doktor Jan B vid Betaniastiftelsens sjukhus i Stockholm. Vid en kontroll med Jan B:s sköterska hade denna berättat att Ayid W besökt sjukhuset i början av februari 1986. Ayid W hade en skottskada och kulan satt eventuellt kvar varför Ayid W remitterades till professor G vid Karolinska sjukhusets neurologiska avdelning. Vid en kontakt med G:s sköterska hade denna uppgivit att Ayid W besökt professor G den 6 februari 1986. Han hade skadats av en kula som gått in genom vänstra kinden, passerat genom skallen och gått ut genom nacken. Eventuellt kunde kulfragment sitta kvar, men någon operation var inte aktuell. Ayid W hade vårdats för samma skottskada i London 1984. I promemorian redogörs också för den utredning som gjorts i övrigt. Det uppges att det från säker källa hade framkommit att Ayid W vid samtalen till irakiska ambassaden velat få hjälp med ”att skaffa fram flickor” och att Ayid W på så vis fått kontakt med ”två prostituerade kvinnor från Malmskillnadsgatan”. Slutsatsen som drogs i promemorian var att det inte finns några uppgifter som tydde på att Ayid W skulle vara inblandad i mordet på Olof Palme. Denna slutsats grundades på

- att han kom till Sverige så långt innan mordet
- att hotellrummet var beställt i irakiska ambassadens namn
- att han genom sitt leverne väckt uppmärksamhet på hotellet
- att han haft kontakt med en massa olika kvinnor
- att han väckt uppmärksamhet på biluthyrningsfirman genom att inte betala och lämna tillbaka bilen vid rätt datum
- att han stannade kvar på hotellet flera dagar efter mordet.

Utredningen synes alltså ha avslutats i april 1986.[6]

"Mr A". I slutet av november 1987 översände UD en promemoria till PU. Enligt promemorian hade UD till ambassaden i Abu Dhabi meddelat följande:

> Från ambassaden i Teheran har secundo återgivna m.i.s.o. erhållits. Vi är tacksamma om ni lyssnar på de ev. informationer brevskrivaren Mr A kan ha att lämna om de tre agenter som uppges ha mördat statsminister Palme. Några löften om uppehållstillstånd etc. kan givetvis inte ges till Mr A.

I mitten av december samma år (1987) översände UD till PU en ny promemoria, som härrörde från ambassaden i Abu Dhabi. Ambassaden meddelade att man hade kontaktats av Mr A och avtalat möte med honom följande dag. Ambassaden ville nu ha anvisningar om hur man lättast kunde bedöma Mr A:s trovärdighet och ställde frågan om någon förhörsmall fanns att tillgå.

Följande dag uppgav UD i ännu en promemoria att ambassaden i Abu Dhabi meddelat att man nu sammanträffat med Mr A, vars riktiga identitet skulle ha visat sig vara överste T från Iran (han benämns här dock även fortsättningsvis Mr A). Mr A, som enligt egen uppgift sysslade med planering, skydd och genomförande av den iranska sjöfarten i Gulfen, hade uppvisat ett iranskt pass. Han var född 1942.

Han hade berättat följande. Redan i mars 1986 hade han anat oråd då chefen för Pasdarkåren, Mohsin R, nämnt att en agent från hans hemstad gjort en för landet stor insats utomlands. Det visade sig att agenten var en till Mr A ingift släkting från Turkiet. Mr A hade därefter, vid fler tillfällen, samtalat med agenten. Denne var obildad, full av religiöst patos och hade skrytsamt berättat om hur han mördat Olof Palme. Agenten var 34 år och ca 178 cm lång. Uppdraget att mörda

[6] Spaningsledningen har mot detta invänt att ärendet varit föremål för omregistrering och diverse interna kontrollåtgärder efter denna tid. Vad vi åsyftar, här som eljest (jämför kapitel 2 *Palmeutredningen, Vissa påpekanden*), är att inga åtgärder i själva brottsutredningen (förundersökningsregistrerade åtgärder) förekommit.

Olof Palme hade lämnats av chefen för Pasdarkårens säkerhetsavdelning. Motivet för mordet var en önskan att sätta stopp för fredsprocessen och Olof Palmes engagemang i denna. Agenten och två andra namngivna personer erhöll före mordet fem månaders träning i Iran och Libanon. Därefter förseddes de tre männen med libanesiska pass. De flög till Tyskland och tog sig till Sverige med färja. I Stockholm bodde de på hotell två månader före mordet. Under denna tid hade de täta kontakter med iranska ambassaden som bistod med upplysningar, transporter och tillhandahöll mordvapnet.

Själva mordet hade enligt Mr A:s uppgifter gått till på följande sätt. På mordnatten hade de körts till mordområdet, som hade varit folktomt. När Olof Palme skjutits hade de gått in i ett hus eller genom en grind i närheten. De hade därifrån kunnat iakttaga hur polis och allmänhet strömmat till. Efter mordet hade de bott kvar på hotellet i en vecka. Därefter hade de flugit tillbaka till Iran via Tyskland.

Mr A sade sig efter berättelsen vara beredd att lämna ut gärningsmannens namn och adress i Iran samt att vittna i en kommande rättegång under förutsättning att han gavs möjlighet att leva ett fredat liv tillsammans med sina två barn.

Ambassaden i Abu Dhabi kommenterade Mr A:s berättelse med att denne gjort ett samlat och gott intryck. Han var frustrerad av revolutionsgardisternas agerande och verkade centralt placerad. Sammanfattningsvis ansåg ambassaden att överstens person snarare styrkte hans berättelse än försvagade den.

Samma dag som Mr A:s berättelse kom till PU:s kännedom gjordes slagningar i det hotellregister som upprättats inom PU. Inga av de uppgivna namnen fanns registrerade. PU begärde också att säkerhetspolisen skulle försöka göra en identitetsfastställelse, kontrollera om aktuella personer rest in i Sverige under angiven tid och hålla eventuella alibiförhör.

Vid jultid 1987 meddelade ambassaden i Abu Dhabi via UD att Mr A ringt från Iran. Han hade påstått att han haft problem med sina kontaktmän. Efter påpekande från ambassaden om att svenska myndigheter behövde mer information i ärendet för att kunna ta ställning till hans begäran om beskydd, uppgav han att han skulle försöka skicka ett fotografi av den ingifta släktingen. Den tjänsteman vid ambassaden som pratat med Mr A noterade i meddelandet att han tyckte pusselbitarna stämde alltför väl och påpekade att Mr A inte hade den karaktäristiska iranska brytningen.

Härefter förekom en del ytliga kontakter mellan Mr A och ambassaden.

I mitten av januari 1988 meddelade ambassaden i Teheran att Mr A:s handlingar, såvitt kunde bedömas, var äkta.

I mitten av februari samma år informerade Per-Göran Näss PU om att säkerhetspolisens utländska kontakter inte hade några uppgifter om Mr A. En månad senare, i mitten av mars 1988, meddelade säkerhetspolisen att någon identitetsfastställelse inte kunnat ske beträffande de tre personerna, eftersom uppgifterna om dem var alltför knapphändiga.

I slutet av maj 1988 meddelade ambassaden i Teheran via UD att Mr A hört av sig per telefon. Han kunde av säkerhetsskäl inte besöka Teheran, men avslöjade under telefonsamtalet namnet på gärningsmannen och var denne nu bodde.

Under sommaren förekom någon enstaka kontakt mellan ambassaden i Abu Dhabi och Mr A. Mr A fick bl.a. besked om att de uppgifter han lämnat inte varit tillräckligt utförliga för att Rikspolisstyrelsen skulle kunna ta ställning till frågan om att ge honom skydd.

I början av september 1988 meddelade ambassaden i Abu Dhabi att man på nytt haft besök av Mr A. Han hade berättat att han sedan knappt två månader tillbaka befunnit sig i Dubai på flykt. Han hade gjort ett nervöst, slitet intryck och på nytt berättat om mordet. Vissa detaljer i berättelsen hade skilt sig från vad han tidigare uppgivit. Bl.a. skulle den utpekade gärningsmannen ha skjutit Olof Palme när Olof Palme var på väg mot en bil.

I juli 1989, slutligen, meddelade ambassaden i Abu Dhabi att Mr A hört av sig. Han hade erhållit uppehållstillstånd i Dubai och avsåg att söka visering till Sverige.

Salah A. I slutet av februari 1988 tog Salah A kontakt med Kramforspolisen för att lämna uppgifter om mordet på Olof Palme. Han berättade följande. I juni 1986 hade han kommit till Sverige som flykting. Hans asylansökan var ännu inte färdigbehandlad. I början av juni 1986 hade han besökt Aten som turist. Under denna vistelse hade han på en cafeteria träffat två irakiska medborgare, Ali K och ”Nabil”. Dessa hade övertalat Salah A att flytta till deras hotell, Emantena, och de kom att få lägenheterna bredvid varandra. En kväll hade Salah A hoppat över till Alis och Nabils balkong för att ”skrämmas”. I lägenheten fanns då Nabil och en okänd man. Dessa talade arabiska med irakisk brytning. Den okände hade burit en större pistol instoppad innanför byxlinningen. Av samtalet hade framgått att den okände hade något att göra med den irakiska säkerhetstjänsten och att han var ute efter att mörda en palestinsk general i Aten. Nabil hade sagt ”det är lätt, du behöver bara gå tillväga på samma sätt som Mohammed gjorde i Stockholm med Palme”. Salah A hade fått uppfattningen att det hela varit ett skämt men dagen därpå hade han läst i tidningen att en palestinsk general mördats i Aten. Salah A, som blivit rädd, hade där-

efter rest till Sverige i sällskap med Ali K. Före avresan till Sverige hade Salah A erlagt 2000 dollar till Ali K för att han, när de kom till Sverige, skulle få köpa ett tiotal falska pass. Vid ankomsten till Sverige hade emellertid Salah A bestämt sig för att söka politisk asyl i landet. Han hade ångrat affären med Ali K och velat få tillbaka sina pengar. Eftersom Ali K vägrat gå med på detta hade Salah A kontaktat Arlandapolisen och anmält Ali K för innehav av falska pass. Att han inte då berättat om sammanträffandet i Aten berodde på att han fruktade för sitt liv.

I början av april 1988 började PU arbeta med detta tips. Man försökte fastställa Ali K:s identitet och en begäran om förundersökningsåtgärder i Aten skickades till grekiska myndigheter via Interpol. Skrivelsen till de grekiska myndigheterna innehåller, förutom en redogörelse för den berättelse som Salah A lämnat, en hemställan om vissa uppgifter:

a) huruvida en palestinsk general blivit mördad i Aten eller på annan ort i Grekland i maj/juni 1986
b) huruvida någon av följande personer varit gäst på hotel Emantena

1. Salah A
2. Ali K
3. Man med förnamnet Nabil
4. Okänd irakier, medlem av Iraks säkerhetstjänst
5. Person med namnet Mohamed

Därefter inhämtades utdrag ur Salah A:s akt hos Statens invandrarverk. Av akten framgick att Salah A var egyptisk medborgare. Hans ansökan om uppehålls- och arbetstillstånd avslogs i april 1987. I juni samma år avstyrkte Invandrarverket överklagandet. Ärendet hade kort därefter överlämnats till regeringen, som i september 1987 avslagit Salah A:s överklagande. Även irakiske medborgaren Ali K:s akt inhämtades. Denne hade enligt uppgifterna i akten inrest i Sverige med förfalskat pass i februari 1984. I september samma år hade han förklarats som flykting och erhållit uppehålls- och arbetstillstånd. Han hade under 1985 suttit fängslad i Bombay, okänt för vilket brott, och hade därefter i januari 1986 varit häktad i Danmark för försök till bedrägeri.

I maj 1988 höll PU ett uppföljningsförhör med Salah A. På särskild fråga förnekade Salah A att han konstruerat händelsen i Grekland i syfte att undgå en utvisning till Grekland. Salah A blev mycket upprörd över frågan.

I början av juni 1988 sammanträffade en utredningsman vid PU med Birgitta Ö, i samband med en tingsrättsförhandling i Härnösand.

Förhandlingen gällde ett åtal mot Salah A för olaga hot mot och misshandel av Birgitta Ö, som under en kort tid runt årsskiftet 1987/88 varit tillsammans med Salah A. Enligt Birgitta Ö hade Salah A redan första veckan börjat tala om äktenskap, vilket hon kopplat ihop med en för hans del hotande utvisning. Salah A hade inte berättat om någon dramatisk händelse för henne. Spontant uppgav hon att Salah A var ”otroligt bra på att ljuga”.

Kort efter samtalet med Birgitta Ö förhördes Salah A på nytt. Vid detta förhör uppgav han att orsaken till att han åkt till Aten var att han skulle hjälpa en person i Upplands-Väsby, Fuad M, med en visumansökan. Fuad M hade förmedlat kontakten med Ali K, som redan befann sig i Aten och hade mött Salah A på flygplatsen. Förhörsprotokollet innehåller följande anteckning av utredningsmännen:

> Vi ifrågasätter Salah A:s uppgifter och tror att Salah A lämnat Palmetipset i syfte att undgå en utvisning framför allt till Grekland. Innan Palmetipset ingavs försökte Salah A framtvinga ett äktenskap med Birgitta Ö, men förhållandet sprack.

Under sensommaren och hösten fortsatte därefter utredningen av uppslaget. I en promemoria daterad i mitten av augusti 1988 spekulerade en av utredningsmännen över ”Uppslagets eventuella anknytning till organisationen Abu Nidal”. Promemorian innehåller en sammanfattning och vissa slutsatser angående likheter dras. Utredningsmannen konstaterade att om Salah A:s berättelse var riktig innebar den att Salah A rörde sig i terroristkretsar. Vidare konstaterade han att det i Upplands-Väsby, där Fuad M var boende, fanns en Abu Nidal-krets, till vilken terroristen Mohammed K hörde. Denne befann sig enligt uppgift i Sverige vid tiden för mordet, men försvann utomlands strax därefter.

I september förhördes såväl Ali K som Fuad M. Fuad M berättade att han av en händelse blivit bekant med Salah A under en tågresa. Salah A erbjöd senare Fuad M arbete i Jemen och han reste även till Aten för att skaffa visum till Fuad M. Enligt Fuad M visade det sig att Salah A var ”opålitlig” och en ”bedragare”. Ali K bekräftade uppgiften att Fuad M förmedlat kontakten med Salah A och att de båda träffats i Aten i juni 1986, då Salah A hade i uppdrag att skaffa visum för Fuad M till Nordjemen. Enligt Ali K var det riktigt att de bott på hotell Emantena. Ali K berättade också att ”Nabil” var en person som arbetade på hotellets diskotek. Nabil var ursprungligen från Irak men bodde i Aten. Nabil var enligt Ali K en politiskt omedveten person som verkade sakna kontakter.

Senare under hösten förhördes ytterligare en person i Salah A:s bekantskapskrets. PU erhöll också delvis svar på den förfrågan, som

ställts till de grekiska myndigheterna. Det framgick att fyra personer med arabiska namn bott på hotellet. En av dessa hette Mohamad T och var från Syrien. De övriga var okända. Vidare erhölls namnet på en irakier som sades ha arbetat på hotellet under juni 1986. Denne skulle därefter ha flyttat till USA.

Den sista handlingen, som registrerats under uppslaget, är en av säkerhetspolisen i januari 1990 upprättad promemoria. I den konstaterades bl.a. att Salah A bott på hotell Emantina under perioden den 8-13 juni 1986. Under perioden den 28 maj-5 juni samma år hade tre personer med namnet Mohamed bott där. Ingen Nabil eller Ali K hade bott på hotellet. I promemorian konstaterades också, att 1986 hade generalen vid PLO, Abu Ghazala, dödats av en bilbomb i Grekland. Attentatet hade dock inte inträffat förrän i oktober 1986.

Iransk-kurdisk kvinna. Den 24 oktober 1988 kontaktade en iransk-kurdisk kvinna PU. Hon berättade bl.a. följande.

Under shahens tid var hon genom sin familj nära knuten till shahens säkerhetstjänst. Efter revolutionen hamnade hon i fängelse där hon tillbringade två år. Hon räddade sitt liv genom att lovprisa Ayatollah Khomeyni. Nio nära anhöriga och släktingar till henne avrättades. Efter frigivningen involverades hon i revolutionsgardisternas styrkor. Hon blev uttagen att verka i den urbana terroristverksamheten, för att utföra mord och andra terrorhandlingar utomlands i den muslimska grupperingen Hizbullah. I denna hade hon verkat i Syrien, Libanon och Libyen. I kvinnans grupp ingick den i Iran mycket kände Mashalla G, vilket på svenska betyder ”slaktaren” eller ”charkuteristen” samt dennes bror Hassan, som var en känslokall massmördare. Hassan hade förekommit på tidningsbilder i Teheran Times under tiden september 1979-januari 1980.

En kort tid innan han mördades höll Olof Palme ett tal på Sergels torg. Kvinnan hade vid tillfället ifråga passerat förbi Sergels torg och promenerat Drottninggatan fram mot Åhléns. Utanför Åhléns hade hon lagt märke till tre kvinnor, som pratade hennes hemlands språk. När hon tittade närmare på kvinnorna hade hon känt igen en av dem som Hassans fästmö eller hustru. Kvinnan hade blivit mycket rädd. Hon hade aldrig tidigare sett fästmön i Sverige och hon fick uppfattningen att denna känt igen henne. Kvinnan arbetade vid detta tillfälle i närheten. Strax efter händelsen hade det enligt hennes arbetskamrater kommit in en svartmuskig man och frågat efter henne. Mannen hade sökt igenom lokalen, men inte lämnat något meddelande. Kvinnan hade efter denna händelse slutat sitt arbete och bytt bostad på grund av rädsla.

Enligt kvinnan måste Khomeyniregimen ha sänt Hassan till Sverige för att ta livet av Olof Palme. Motivet till mordet skulle ha varit att Olof Palme stoppat vapenleveranser till Iran. Kvinnan berättade också att hon kände en iransk narkotikalangare, B, som hade kontakt med en svensk vapenhandlare. B skulle vid ett tillfälle ha talat om den ökände terroristen Carlos, även kallad ”Schakalen”. Kvinnan påpekade att man inte kunde bortse från möjligheten att Carlos var den som mördade Olof Palme. Kvinnan berättade också att några dagar efter mordet på Olof Palme avled en iranier som hette Hadi S. Han hade bott i Solna. Sannolikt var det heroin från B som ändade hans liv. Hadi S:s hustru hade i samband med dödsfallet betett sig mycket underligt. Hon hade larmat ambulans först två dygn efter dödsfallet.

Några dagar efter det att kvinnan lämnat sin berättelse kontaktade PU de personer som kvinnan refererat till. Två makar förhördes. De uppgav att kvinnan under tre månader, den 21 augusti-21 november 1985, hade varit provanställd i deras rörelse. Enligt makarna hade hon emellertid saknat yrkeskunskap, varför hon fått sluta efter det att provanställningen löpt ut. Kvinnan hade enligt makarna känt sig förföljd och verkat allmänt oroad. Hon hade haft fula ärrbildningar på kroppen och hade berättat att hon varit utsatt för tortyr.

Vidare förhördes en tidigare arbetskamrat till kvinnan. Arbetskamraten uppgav att kvinnan visat tecken på psykiska problem. Kvinnan hade berättat att hon haft stora svårigheter innan hon lyckades lämna Iran. Arbetskamraten mindes särskilt en händelse som inträffat i tiden före den 21 november 1985. Kvinnan hade tillfälligt lämnat arbetsplatsen för att handla mat. När hon kom tillbaka var hon upprörd, skrämd och misstänkte att någon skuggade henne. Hon gömde sig därför i pentryt. Strax efter kom en okänd, svartmuskig och ovårdad man i 30-årsåldern in i lokalen. Mannen hade sökt igenom lokalen och även tittat in på kontoret. Han sade inget. Händelsen inträffade vid den tid då kvinnan slutade på salongen.

Därefter rekvirerade PU ett utdrag ur kvinnans personakt hos Invandrarverket. Av akten framgick det att hennes fader och styvmoder hade avrättats under 1981 på grund av att fadern tillverkat vapen åt kurdgerillan. Under 1978-79 hade kvinnan hjälpt iranier att fly över gränsen till Irak. 1981 hade hon hamnat i fängelse eftersom hon innehaft vapen och inte burit slöja. Hon hade betalat borgen och lyckats fly upp i bergen. 1983 hade hon efterlysts för människosmuggling, varför hon varit tvungen att fly till Irak. Hon hade varit gift med en man, som varit underrättelseagent under shahens tid. Under revolutionen hade han flytt till Spanien och därefter aldrig avhörts. Kvinnan hade kommit till Sverige som kvotflykting från Iran 1984.

I mitten av november 1988 kontaktade en anonym kurator PU och ville lämna upplysningar om samma kvinna. Kuratorn berättade om kvinnans familjeförhållanden. Berättelsen överensstämde med de uppgifter som fanns i Invandrarverkets akt. Enligt kuratorn skulle kvinnan ha kämpat så hårt för att en släkting som var kvar i Iran skulle friges från ett fängelse att hon kontaktat iraniern B som skulle ha goda relationer till iranska ambassaden i Stockholm. Hon hade överlämnat 40 000 kr till denne för vidare befordran till ambassaden, som skulle ha pengarna som borgen eller muta för att släktingen skulle släppas. B hade emellertid lurat henne, varefter hon hämnats på genom att avslöja B:s narkotikahantering för polisen. Kvinnan hade hotat sätta eld på sig själv. Hon hade enligt kuratorn aldrig nämnt något om att hon varit terrorist.

I en av säkerhetspolisen upprättad promemoria, daterad i mitten av november 1988, sägs att kvinnan var okänd där. Det konstaterades att det var fullt möjligt att hon suttit i fängelse för sin familjs anknytning till shahens hemliga polis. Enligt säkerhetspolisen var det dock tveksamt om hon efter två år i fängelse skulle bli uttagen till terroristutbildning. Därefter redogjorde säkerhetspolisen för Hizbullahs verksamhet. Det sades att Hizbullah bildades 1979, men organiserades först 1981. Verksamheten kom igång 1982. Vid maktövertagandet uttalade Khomeyni, att personer över 20 år redan var förstörda av västerlandet. De som togs ut till Hizbullahs terroristverksamhet var i regel ungdomar under 20 år och studenter som studerat utomlands. De första som utbildades hade i uppgift att värna den islamiska revolutionen i Iran och dessutom att delta i kriget mot Irak. Man utbildade personer från olika länder i Iran och personerna sändes därefter tillbaka från Iran. Sammanfattningsvis ansåg säkerhetspolisen kvinnans uppgifter tvivelaktiga med hänsyn till kunskapen om Hizbullahs uppbyggnad. Man rekommenderade dock att fler samtal skulle hållas med henne.

Därefter hölls ytterligare förhör med kvinnan. Något som förstärkte uppgifterna i förhållande till hennes tidigare berättelse kom dock inte fram.

PU kontaktade också Stockholmspolisen, som bekräftade att kvinnan hade avslöjat B, vilket lett till att denne dömts för narkotikabrott och olaga vapeninnehav.

Vidare kontaktade PU Solnapolisen och inhämtade utredningen om Hadi S:s död. Uppgifterna stämde inte överens med vad kvinnan hade berättat. Enligt Hadi S:s hustru hade Hadi S ca kl. 03.00 tagit Mogadon, Valium, Persidon och heroin. Hon hade funnit honom död morgonen därpå och tillkallat ambulans före kl. 09.00.

Vissa från granskningssynpunkt illustrativa uppslag

Samma tips registrerat i två olika uppslag. Den 7 mars 1986 lämnade en anonym advokat ett tips om en irakisk medborgare, Baher I, som sades kunna vara inblandad i mordet. Denne skulle ha kommit till Sverige i januari samma år och då sökt politisk asyl. Efter ett misslyckat avvisningsförsök hade han återkommit till Sverige. Han hade därvid uppgett en annan nationalitet. – Ärendet utreddes av säkerhetspolisen som bl.a. konstaterade att Baher I under tiden för mordet vistats på en flyktingförläggning i Skåne. I juni 1986 beslöt säkerhetspolisen ad acta-lägga ärendet.

Bland uppslagen i detta avsnitt finns ett annat uppslag som med all sannolikhet bygger på samma ingångstips som det just nämnda. Enligt detta uppslag lämnade en anonym advokat samma dag, dvs. den 7 mars 1986, ett tips om en Baher I. Denne sades ha sökt politisk asyl i Sverige och därvid uppgivit olika nationaliteter, såsom pakistanier och iranier. – Säkerhetspolisen konstaterade i en promemoria, daterad i december 1988, att man inte kände till ifrågavarande person. Samma månad har det gjorts en registerslagning just på Baher I.

Det synes alltså röra sig om en ingångsuppgift, som utretts i två uppslag, vilket kanske kan ha sin naturliga förklaring i ett stort material. Det är emellertid förvånande att säkerhetspolisen i det ena fallet kommit till ett utredningsresultat men i det andra inte.

Mustafa V. I början av december 1987 föreslog en uppgiftslämnare per brev att PU skulle undersöka Mustafa V, anställd på iranska ambassaden i Stockholm.

I februari 1988 inkom ett nytt brev från samma uppgiftslämnare som meddelade att han i tidigare brev felaktigt angivit att Mustafa V arbetade på Irans ambassad. Det skulle rätteligen vara turkiska ambassaden.

I en promemoria upprättad av säkerhetspolisen i mars 1988 konstateras att någon Mustafa V eller person med näraliggande namn inte under 1980-talet varit anställd vid Irans ambassad i Stockholm. – Därefter finns ingen ytterligare åtgärd registrerad.

Dokumentationen tyder på ett internt kommunikationsproblem.

Ghazi Z. I mitten av juni 1988 kontaktade Ghazi Z Norrköpingspolisen och erkände mordet på Olof Palme. Han berättade att han fått uppdraget av iranska ambassaden i Stockholm. Den aktuella kvällen hade han blivit skjutsad till centrum. Man hade pekat ut statsministern för honom och gett honom ett vapen. Därefter hade han skjutit statsministern. För uppdraget hade han fått en resa till England och en mindre summa pengar. Vid tiden för mordet bodde han bl.a. hos en kamrat i Tensta, här kallad A. Under tipset finns följande notering:

> Uppgiftslämnaren visar tydliga tecken på att vara psykiskt sjuk och vid kontroll med avd. 26 psyk.avd. i Norrköping uppger man att han är intagen där men hade försvunnit.

I mitten av september samma år började PU emellertid utreda uppslaget. Efter en registerslagning då det framkom att Ghazi Z var iransk medborgare förhördes han, genom polisen i Norrköping, i oktober på den psykiatriska avdelning han då vistades vid. Ghazi Z uppgav sig ha dåliga nerver och kände sig pressad efter mordet. Han önskade snarast bli skjuten. Han hade inte varit intagen på psykiatrisk klinik vid tiden för mordet. Enligt avdelningssköterskan fanns det inget anmärkningsvärt noterat i Ghazi Z:s journal, som sträckte sig från april 1986.

Efter förhöret med Ghazi Z samtalade PU i oktober med såväl överläkaren Gunilla L som sköterskan L, båda vid Norrköpings lasarett. De berättade båda att Ghazi Z var mycket sjuk och ville dö. Han var inte våldsbenägen. Enligt sköterskan hade han erkänt mordet på Olof Palme för att han trodde att han då skulle bli avrättad. PU identifierade också kamraten A och höll ett kort förhör med honom. A berättade att Ghazi Z var mycket sjuk. Ghazi Z hade besökt honom vid två tillfällen, sommaren 1986 och sommaren 1988.

I början av november 1988 förhördes Ghazi Z på nytt. PU försökte nu fastställa hans vistelseort den 28 februari 1986. Han berättade bl.a. vid detta tillfälle att han sköt Olof Palme med fem skott framifrån, att det var helt folktomt och att han sedan blev upplockad av en Volvo.

Därefter förhördes A ytterligare en gång i mitten av november samma år. Enligt A hade Ghazi Z bara besökt honom över dagen vid två tillfällen, troligen i oktober 1986 och i juni 1988.

Ytterligare en kamrat till Ghazi Z, Farooqi H, spårades och förhördes. Ghazi Z hade bott hos Farooqi H vid två tillfällen, båda i tiden efter mordet. Enligt Farooqi H hade Ghazi Z aldrig nämnt något om Olof Palme. Han hade däremot varit på en Englandsresa, vilken han bekostat genom att spara socialbidragen de perioder han vistats på sjukhus. Farooqi H hade nu i efterhand kontaktat Ghazi Z och frågat varför han utgav sig för att vara Olof Palmes mördare. Ghazi Z hade då svarat att han hittat på historien för att han ville att polisen skulle skjuta honom.

Ett uppslag av denna karaktär kan naturligtvis vara svårbedömt, men i detta fall tyder i vart fall dokumentationen på att Ghazi Z borde ha kunnat uteslutas på ett tidigare stadium.

5.4 Avsnitt HD – ”Mellanöstern inkl Israel"

Allmänt

Uppslag som PU bedömt ha huvudsaklig anknytning till Mellanöstern och Israel har i materialet registrerats i det särskilda avsnittet ”Mellanöstern inkl Israel” (HD). Avsnittet är ett underavsnitt till ”Politiska motiv” (H).

Avsnittet ”Mellanöstern inkl Israel” består av drygt 90 uppslag. Det innehåller tips, hypoteser, utredning och annan information om att Israel eller andra länder i Mellanöstern, till detta område knutna organisationer och sammanslutningar eller enskilda personer med ursprung därifrån, på ett eller annat sätt skulle kunna vara inblandade i mordet. Av dessa drygt 90 uppslag tillkom en tredjedel redan under första månaden efter mordet. Efter ett år hade hälften av avsnittets uppslag tillkommit. Ytterligare ca femton uppslag tillkom fram till och med 1988. Därefter har bara några få uppslag tillkommit årligen.

De tips som kom in första månaden innehåller relativt konkret information om personer som påstås kunna vara inblandade i mordet. Därefter synes, liksom i avsnittet Iran/Irak, uppslagen successivt ha blivit mer abstrakta och mer motivinriktade. Tips innehållande rena hypoteser om vem eller vilka som kan tänkas ligga bakom mordet har blivit allt vanligare, liksom andra tips som är svåra eller omöjliga att följa upp. En teori som är vanligt förekommande i uppslagen är t.ex. att israeliska agenter kan ha mördat Olof Palme.

Beträffande avsnittets övriga uppslag gäller att ett knappt tiotal upptar tips, som helt eller delvis bygger på att personer med ursprung i Mellanöstern och Israel påstås likna någon av de s.k. fantombilderna. Fem-sex uppslag är ”tokuppslag” (se t.ex. uppslaget *Tips tillkommet efter spådom*, som redovisas nedan). Några uppslag är sådana att uppgiftslämnaren kan misstänkas ha kontaktat polisen för att komma i åtnjutande av någon form av ersättning för sin information, t.ex. ekonomisk ersättning, politisk asyl eller beskydd. Åtminstone tre uppslag innehåller tips om mord som enligt uppgiftslämnaren liknar statsministermordet. Ett par-tre uppslag innehåller sådant som PU inhämtat i massmedia och sedan utrett. Ett tiotal uppslag har efter lång tid följts upp med framför allt registerslagningar och förfrågningar till säkerhetspolisen. I vart fall ett uppslag har efter lång tid lett till mera omfattande utredningsåtgärder (se *Jocop M*). Två uppslag innehåller beslut om tvångsmedelsåtgärder.

Avsnittets uppslag är med ett undantag relativt små och har inte föranlett några mer omfattande utredningsåtgärder från PU:s sida. Det

mest omfattande uppslaget innehåller drygt 20 underuppslag (*Professor Robert H*). Ett par andra innehåller drygt 10 underuppslag.

Under första utredningsåret handlades i stort sett samtliga uppslag helt eller delvis vid säkerhetspolisen. Efter det att Hans Ölvebro tillträdde som spaningschef i mars 1988 har säkerhetspolisen anlitats för vissa avgränsade utredningsuppdrag.

I det följande redovisas drygt 20 uppslag relativt utförligt. Först redovisas de första tipsen som lämnades till PU, därefter de största uppslagen och sist vissa uppslag, som vi från granskningssynpunkt bedömt vara av visst intresse.

Tipsen de första dagarna

Telefonsamtal till nyhetsbyrån Reuter. Det första tipset lämnades den 1 mars 1986 av en reporter vid nyhetsbyrån Reuter. Reportern meddelade att en engelsktalande man med arabisk brytning ringt från New York och sagt att mordet utförts av representanter för Judiska Aktionsgruppen. Motivet för mordet skulle vara att Olof Palme var antijudisk och hade kontakter med Arafat. Beslut om mordet skulle ha fattats så sent som veckan före mordet. Ärendet, som utreddes av säkerhetspolisen, följdes upp i slutet av april 1986 med en ny kontakt med reportern. Denne uppgav då att han fått intryck av att mannen var en ”galning”. Mannen hade nämnt US – Defence League, som skulle vara en extrem högerorganisation för judar i USA. Ärendet lades ad acta den 5 maj 1986, efter att säkerhetspolisen kontrollerat och konstaterat att de inte hade någon information om Judiska Aktionsgruppen.

Män på kafeteria i Malmö. Det andra tipset lämnades samma dag, den 1 mars 1986, sent på kvällen av en kvinna i Malmö. Kvinnan berättade att hon vid tre tillfällen, den 20, 21 och 28 februari, runt kl. 16.00 druckit kaffe på en kafeteria i Malmö. Samtliga gånger hade hon suttit bredvid två araber som bara pratat arabiska. De hade vid alla tre tillfällena nämnt Abu Nidal. Den 28 februari hade de också nämnt Olof Palme. Vid detta tillfälle hade båda rest sig hastigt kl. 16.25 och lämnat kafeterian bärande på varsin resväska. Kvinnan lämnade signalement på männen.

Under samma uppslag finns en tidningsartikel från Hufvudstadsbladet den 13 januari 1986 och två andra tips registrerade. Tidningsartikeln handlar om att Libyens ledare skulle ha beordrat palestinska terrorister att mörda Västtysklands utrikesminister. Ett av tipsen lämnades av en journalist på Aftonbladet. Journalisten uppgav att han natten till måndagen den 3 mars 1986 hade blivit uppringd av en invandrad polack, som på dålig engelska hade talat om ”hösten -85 och styrka

17". Polacken hade gjort indirekta antydningar om mordet på Olof Palme och refererat till en tidigare i Aftonbladet publicerad artikel "Verk av Abu Nidal". Det andra tipset lämnades ett par veckor senare av Stefan N, som berättade att han av en bekant hört att en man som liknade polisens signalement skulle finnas i Uppsala, att denne skulle tillhöra en palestinsk grupp Abu Nidal och att mannen skulle göra bomber i Danmark.

I en promemoria, daterad i slutet av september 1986, redogjorde säkerhetspolisen för en pågående uppföljning av politiska extrema organisationer. Säkerhetspolisen konstaterade att det inte inkommit några uppgifter som skulle kunna tyda på att de i uppslaget omnämnda organisationerna skulle ha något med mordet på Olof Palme att göra.

Nattligt samtal till privatperson. Söndagen den 2 mars 1986 kontaktades PU av en äldre kvinna. Hon berättade att hon mordnatten kl. 2.15 blivit uppringd av man som talade svenska med utländsk brytning. Mannen hade sagt "Palme är skjuten av två judiska högerextremister. Palme är död". Därefter hade samtalet brutits.

Några dagar senare, den 6 mars 1986, ringdes PU upp av en bekant till kvinnan. Vederbörande undrade varför PU inte hört av sig till kvinnan och ifrågasatte att man tagit hennes uppgifter på allvar.

I en av säkerhetspolisen upprättad promemoria, daterad i april 1986, konstaterades att det inte gått att identifiera den som ringde, men att inget tydde på att denne haft med mordet att göra. Säkerhetspolisen gjorde i promemorian bedömningen att det eventuellt skulle kunna röra sig om någon med dålig humor som haft för avsikt att ringa till kvinnans son. Sonen var riksdagsman och skulle enligt uppgift ha engagerat sig i judiska frågor.

Män som frågade efter Alva Myrdal. Den 2 mars 1986 kontaktade en kvinna polisen. Hon berättade att hon arbetade som sjuksköterska på Stortorps konvalescenthem och att Alva Myrdal varit hennes patient. Ett par dagar innan Alva Myrdal avled, vilket hon hade gjort den 1 februari 1986, hade sjuksköterskan blivit kallad till expeditionen, där två män frågat om Alva Myrdal låg på rum fem och om Olof Palme skulle besöka Alva Myrdal på hennes födelsedag den 1 februari. Hon hade inte lämnat ut några uppgifter. Männen hade varit utlänningar, eventuellt franska araber. Båda hade varit bleka i hyn och de hade inte brutit på franska, italienska eller jugoslaviska. Kvinnan lämnade därefter signalement på männen. Den ene beskrevs vara i 30-35 årsåldern, 175-180 cm lång, vara normalt byggd, ha vackra tänder, bruna ögon och mörkt, vågigt hår.

Uppslaget handlades av säkerhetspolisen, som den 7 mars 1986 förhörde sjuksköterskan. Hon uppgav då bl.a. att hon reagerat direkt på

den bild (fantombilden), som publicerats i massmedierna. Bilden stämde med vissa ändringar väl överens med en av männen som besökt konvalescenthemmet.

Den 18 april 1986 förhördes sjuksköterskan på nytt. Samma dag upprättade säkerhetspolisen en handling rubricerad ”Ytterligare framkomna omständigheter”. Av denna framgår att sjuksköterskan, i samband med att den första fantombilden publicerades, den 6 mars 1986, uppgett att en av männen hade likheter med denna bild. Eftersom vissa detaljer i hennes beskrivning av den mannen stämde in på signalementsuppgifter som Norrköpingspolisen erhållit beträffande polisman L (se kapitel 4, *Uppslag inriktade på enskilda personer*) beslöts dels att Mercedesbilen som polisman L och Lars L färdades i skulle spärras vid inpassering till Sverige, dels att såväl polismannen som Lars L vid eventuell inpassering skulle hämtas till förhör. Den 7 mars 1986 kl. 12.40 meddelade Malmöpolisen att den aktuella personbilen påträffats på färjan mellan Köpenhamn och Malmö. Polisman L och Lars L hämtades till förhör kl. 13.10. Efter inledande förhör med polismannen bestämdes att fortsatt förhör skulle hållas av den utredningsman, som handlade ärendet vid säkerhetspolisen i Stockholm. Samma eftermiddag flög förhörsledaren och sjuksköterskan till Malmö, där polisman L förhördes med början kl. 17.30. Denne uppgav att han under mordkvällen tillsammans med andra personer besökt ett motell i Norrtälje där allmän dans anordnats. Därefter genomfördes en spegelkonfrontation med polisman L och sju andra personer. Sjuksköterskan fann inte polismannen identisk med någon av besökarna på konvalescenthemmet. Polisman L fick därefter lämna polisstationen.

Den 18 april 1986 upprättade också en utredningsman vid Stockholmspolisen, en promemoria i ärendet. I promemorian sägs att polisman L hörts av säkerhetspolisen den 7 mars 1986 i Malmö och att en konfrontation genomförts.

Några dagar senare hölls ett telefonförhör med sjuksköterskan. Hon meddelade då att hon inte hade fler uppgifter att lämna.

Slutligen deltog sjuksköterskan i slutet av april vid en spegelkonfrontation med Viktor G. Hon kände inte igen honom eller någon av figuranterna.

Handling överlämnad av tyska polisen. Den 2 mars 1986 inkom ett meddelande om att det på ett ankommande flyg fanns en handling som skulle kunna vara av intresse för polisen. Handlingen överlämnades samma dag av en purser, som fått den av den tyska polisen i samband med utresan från Tyskland. Handlingen hade hittats i en ficka på en libanes, som tillsammans med två andra libaneser försökt lämna Tyskland på falska viseringar. Handlingen, som innehöll namn och adresser

i Sverige, hade av den tyska polisen satts i samband med mordet på Olof Palme. Handlingen innehöll namn på personer, någon kiosk och en cigarraffär.

Fyra år efter mordet och att uppgifterna inkom, under 1990, genomfördes registerslagningar på privatpersonerna. Ingen av dem förekom i de polisiära registren. Säkerhetspolisen meddelade i november 1990 att det på en av personerna fanns en gammal notering angående en kontakt med den polska beskickningen.

Tips tillkommet efter spådom. Den 2 mars 1986 inkom ett spaningsuppslag till Malmöpolisen, i vilket uppgiftslämnaren berättade att Olof Palmes mördare flytt till södra Sverige. Mördaren skulle tillhöra en organisation i Mellanöstern, eventuellt Libanon, och vara professionell mördare. Mordet var, enligt uppgiftslämnaren, planerat sedan länge och ”hjärnan” bakom dådet skulle vara en jurist från samma område som mördaren. Juristen skulle dock vara bosatt närmare Stockholm och vara gift med en kvinna av samma nationalitet. Enligt en anteckning av uppgiftsmottagaren var uppgiftslämnaren känd för att tidigare ha lämnat vederhäftiga uppgifter.

Ett par dagar senare sammanträffade polisen med uppgiftslämnaren. Denne uppgav då att mördaren troligen befann sig i Helsingborg. Mördaren skulle den 6 eller 7 mars eventuellt lämna Sverige och via Ystad resa till Polen. Från Polen skulle han sedan resa vidare till Mellanöstern.

I en promemoria, daterad i mars 1988, konstaterade säkerhetspolisen att uppgiftslämnaren identifierats och att han uppgivit att den information han lämnat var hämtad ur hans förmåga att ”spå i kort”.

Telefonsamtal till Sveriges ambassad i Bern. Den 3 mars 1986 meddelade UD att pressattachén vid Sveriges ambassad i Bern fått ett telefonsamtal från en person som kallat sig Max. Max, som pratat med tysk brytning, hade berättat att Olof Palme mördats av två personer från Abu Nidal, på grund av att han haft ett alltför öppenhjärtigt samtal med en KGB-vän från SPD angående ubåtsaffären. De två personerna skulle ha rest från Spanien till Sverige på turkiska pass, utfärdade av en libysk attaché i Paris. De skulle ha erhållit mordvapnet med diplomatpost. Max lämnade två allmänt hållna signalement på gärningsmännen och tillade att organisationen de tillhörde skulle ha sitt centrum i Sverige, i en ort som började på bokstaven ”L” och som nyligen haft en skidtävling.

Därefter hade säkerhetspolisen ett par telefonkontakter med pressattachén. Max kunde emellertid inte identifieras och ärendet lades ad acta den 25 mars 1986.

Tips om man som gjort ett konstigt köp av flygbiljett. Den 3 mars 1986 besökte en person som arbetade vid en resebyrå PU. Personen berättade att han vid tre-fyra tillfällen haft kontakt med en arabisk man, som presenterat sig som Abdul A. Mannen var ca 35 år, 180 cm lång, hade mörkt hår, en ”typiskt arabisk näsa”, var bredaxlad och gav ett vältränat intryck. Han hade vid det senaste tillfället varit iklädd en blå, tre fjärdedels lång täckjacka och en keps med uppknutna öronlappar. Vid det första besöket, som skett den 11 april 1985, hade mannen beställt en enkel öppen flygbiljett sträckan Stockholm – Moskva – Beirut. Denna flygbiljett utnyttjades aldrig utan byttes i juli ut mot en enkelbiljett till Tunis via Moskva. Några dagar senare, efter attentatet mot North West Orients kontor och judiska synagogan i Köpenhamn, kontaktade uppgiftslämnaren mannen på ett uppgivet telefonnummer i Handen. Där svarade en flicka, som verkade nervös och rädd. Det enda hon sagt var ”skit i biljetten”. Han hade inte fått tala med Abdul A. I slutet av januari 1986 hade Abdul A ringt och frågat efter sin biljett. De hade bestämt att han skulle besöka resebyrån. Abdul A hade gjort detta någon dag efter telefonsamtalet. Han hade då burit ovan beskrivna kläder.

Ärendet tilldelades säkerhetspolisen den 20 april 1986. I en promemoria daterad den 23 februari 1986 (bör troligen vara den 23 maj 1986) konstaterade säkerhetspolisen att Abdul A förekom i deras register på grund av att han haft viss anknytning till en person tillhörande PLO. I övrigt var inget känt om honom och ärendet lades ad acta i slutet av maj 1986.

Därefter har PU vid okänd tidpunkt (handlingarna ej daterade – bör dock ha varit under 1993) gjort en registerslagning och en förfrågan till säkerhetspolisen angående identifiering av Abdul A och om denne fanns kvar i landet. I ett svar daterat i juni 1993 identifierade säkerhetspolisen Abdul A. Denne var statslös palestinier och hans namn hade förekommit på handlingar tillhörande en palestinier som 1982 försökt ta sig in i Sverige på falska handlingar. Enligt säkerhetspolisen var det oklart om Abdul A vistades i Sverige. I juli 1993 gjorde PU en ny registerslagning. Inget anmärkningsvärt framkom.

Hypotes från officerare vid Södermanlands regemente. Den 3 mars 1986 kom ett brev in till PU från officerare vid Södermanlands regemente. De framförde att Libyens president Kadaffi hotat statsmän och att libyska terrorister verkat på olika platser i världen. Enligt officerarna fanns det säkraste och helt oantastliga skyddet för attentatsmän på en ambassad. Man framhöll att Libyska Folksocialistiska Folkkontoret låg vid Valhallavägen och bifogade en karta med en flyktväg Tunnelgatan – Valhallavägen utritad.

I en odaterad handling upprättad av säkerhetspolisen sades att det inte fanns något som talade för att Libyen skulle vara involverad i attentatet. Ärendet lades ad acta den 23 april 1986.

Tips i anledning av den första fantombilden

I samband med att den första fantombilden publicerades den 6 mars 1986, kom flera tips in till PU om att personer med anknytning till Mellanöstern uppvisade likheter med den publicerade bilden. I det följande redovisas ett par sådana uppslag. Ett av dem, det senare, är tillika ett av de större uppslagen i avsnittet.

Palestinier på restaurang Monte Carlo. Natten till den 7 mars 1986 uppsökte Bengt L polisen i anledning av den publicerade bilden på den eventuella gärningsmannen. Bengt L berättade att han efter attentaten på flygplatserna i Rom och Wien besökt restaurang Monte Carlo i Stockholm. Han hade där kommit att sitta bredvid två palestinier som försvarat attentaten och anklagat Sverige för att arbeta mot den palestinska saken. Enligt palestinierna tillhörde Sverige ett system som skulle bekämpas. En av männen hade varit lik den nu publicerade bilden. Mannens kamrat hade kallats ”Ami”.

I en handling daterad den 18 mars 1986 konstaterade Stockholmspolisen att Amis identitet inte gått att fastställa genom inre spaning. I en av säkerhetspolisen den 11 april 1986 daterad handling sägs att Ami inte förekom i deras register samt att namnet i fråga är mycket vanligt bland palestinier.

Palestinier efterlyst för mord i Madrid. Den 6 mars 1986 kontaktade journalisten Tommy M PU. Han hade tyckt sig se likheter mellan den framställda bilden på Olof Palmes baneman och ett foto i Köpenhamnstidningen BT:s kvällsupplaga den 22 februari samma år. Fotot i tidningen föreställde en efterlyst palestinier Hisham K. Denne person och en annan man, James G, hade internationellt efterlysts misstänkta för mord på två israeler i Spanien.

Ett par dagar senare kontaktade Agneta S vid Solnapolisen PU. Hon berättade att hon kände en pressfotograf, som befann sig utomlands och som ville vara anonym. Pressfotografen hade kontaktat henne och meddelat att trolig gärningsman var Hisham K, vars medbrottsling James G satt häktad i Danmark för att ha utfört våldsdåd i Barcelona. De två männen tillhörde, enligt pressfotografen, ”Force 17” och hade skjutit ned två män med revolvrar Smith & Wesson .357 Magnum. Hisham K skulle ha befunnit sig i Stockholm vid tidpunkten för statsministermordet.

Säkerhetspolisen, som handlade ärendet, konstaterade i en handling daterad den 16 mars 1986, att Hisham K var känd och att han förmodligen arbetade under Abu-Jihad inom Al Fatah. I en odaterad handling finns ytterligare information om Hisham K. Han uppges vara israelisk medborgare ansluten till Al Fatah och tillsammans med gambiern James G vara misstänkt för att ha mördat två matroser i en lägenhet i Barcelona. James G hade gripits i Köpenhamn i mitten av februari. Hisham K vistades på okänd ort.

Av en handling daterad den 24 mars 1986 framgår att spaningsroteln vid Stockholmspolisen kontaktat säkerhetspolisen, eftersom uppslaget berörde person från Mellanöstern. Från säkerhetspolisen erhölls besked om att säkerhetspolisen utrett uppslaget och att man samma dag sänt en total redovisning av ärendet till Stockholmspolisens våldsrotel.

Den 2 april 1986 höll säkerhetspolisen ett uppföljningsförhör med Agneta S, som bl.a. berättade att hon erhållit uppgift om att Hisham K var israel, född i Haifa och räknades som palestinier.

I en handling daterad den 18 april 1986 finns en anteckning av säkerhetspolisen att spaningsledningen ställt en fråga angående en gambier som gripits i Köpenhamn misstänkt för att ha mördat två israeliska matroser i Barcelona. I samma handling finns en anteckning om att James G gripits i Köpenhamn den 17 februari 1986.

I slutet av april 1986 redovisade säkerhetspolisen en uppföljning av ärendet. I denna redovisning påpekade säkerhetspolisen att Tommy M:s uppgift, att Hisham K skulle ha befunnit sig i Sverige vid tidpunkten för statsministermordet, inte var riktig. Enligt säkerhetspolisen fanns inga indikationer på att Hisham K rest in i Sverige.

Så sent som i januari 1995 gjorde PU en registerslagning på Hisham K.

De två största uppslagen

Professor Robert H. I början av januari 1990 översände Sveriges ambassad i Washington via UD en promemoria till PU. En Robert H hade på nyårsafton uppsökt ambassaden och berättat att han nyligen i New York Times sett ett foto av Abo T, som dömts till livstids fängelse i Uppsala. Robert H hade varit övertygad om att Abo T var identisk med en person han träffat på restaurang Bolaget i Stockholm sommaren 1985 och att denne eventuellt var Olof Palmes baneman, eftersom han stämde med beskrivningen av en starkt haltande man.

Sommaren 1985 hade Robert H befunnit sig i Stockholm för ett forskningsprojekt efter inbjudan från SIPRI. Han hade bott i en lägenhet på Döbelnsgatan och ofta besökt restaurang Bolaget. Vid ett

tillfälle i augusti 1985 hade han kommit att samtala med en ung svensk kvinna och en marockan. Marockanen hade berättat en egendomlig historia som tydde på att han hade kontakter i USA:s armé. Robert H hade fäst sig vid mannens skrämmande, ondskefulla ansikte och kraftiga muskulära kropp. Mannen hade haft käpp och haltat kraftigt. Efter restaurangbesöket hade Robert H och mannen diskuterat vem som skulle följa kvinnan hem. Då en taxi kommit förbi hade marockanen hastigt dragit in flickan i bilen och de hade farit därifrån. Det sista Robert H sett av dem båda var kvinnans skrämda blick. Robert H hade därefter besökt Stockholm vid flera tillfällen. Han hade kommit att intressera sig för mordet på Olof Palme och hade under ambassadbesöket spekulerat över de olika mordteorierna. Robert H hade gjort ett något nervöst intryck.

Ett par veckor senare meddelade ambassaden i Washington att Robert H hade återkommit per telefon och frågat om någon från Stockholm avhörts. Han hade också berättat att han nu vänt sig till FBI ”som ju ingenting begriper i saken”. Robert H hade varit övertygad om att hans instinkt var den rätta och att han hade en väsentlig pusselbit när det gällde att lösa mordet. Han hade uttryckt att han var rädd för att någon skulle snuva honom på belöningen.

I början av februari 1990 kontaktade Connie W PU. Hon hade haft ett samtal med professor Robert H vid Pennsylvania State University. Robert H hade berättat intressanta uppgifter om den i Uppsala misstänkte och dömde terroristen Abo T. Connie W lämnade telefonnummer till Robert H i USA.

I mitten av februari 1990 fick PU information från USA:s ambassad i London, via Interpol. I början av januari samma år hade en hemlig källa anställd på universitetet i Pennsylvania kontaktat FBI. Källan hade haft information som han trodde var av betydelse för utredningen av mordet på Olof Palme. Källan var professor i ett humanistiskt ämne och expert på Mellanöstern-affärer. Han hade de senaste åren intresserat sig för mordet. Under 1989 hade han läst i New York Times om undersökningarna av Lockerbie-katastrofen och att Abo T misstänktes för inblandning. Källan trodde att det var möjligt att denne Abo T också mördat Olof Palme. Källan hade därefter berättat om en händelse på en restaurang i Stockholm sommaren 1985. (Det sägs inte i uppslaget, men det ligger naturligtvis nära till hands att källan var identisk med Robert H.)

I slutet av februari 1990 fick Robert H per telefon för första gången direktkontakt med en utredningsman vid PU. Robert H berättade om händelsen i augusti 1985 och om fotot av Abo T i New York Times.

I slutet av mars 1990 kontaktade Robert H på nytt PU per telefon. Han hade förevisats några nytagna foton av Abo T och de över-

ensstämde inte med det i New York Times publicerade fotot. Enligt en artikel i New York Times om Lockerbie-katastrofen skulle Abo T ha kommit till Sverige på falskt marockanskt pass. Robert H trodde att tidigare publicerade bilder kom från det passfoto Abo T använt sig av när han tagit sig in i Sverige. Han påpekade att han inte trodde att fotot i det passet föreställde Abo T. Tidigare hade Robert H också fått veta att Abo T var 175-177 cm lång. Mannen Robert H träffat var enligt Robert H längre, ca 180-185 cm. Robert H sade sig trots det vara säker på att mannen han mött var samma person som han sett i tidningen i New York.

I början av augusti 1990 skickade Robert H över material – foton på Abo T och en lista med namn på personalen på restaurang Bolaget – till PU samtidigt som han föreslog vissa utredningsåtgärder.

I augusti 1990 förhörde PU Abo T. Han berättade att hans familj på kvällen den 28 februari 1986 besökts av hustruns bror Mohammed M, dennes hustru Wafa T och ett par andra personer. Gästerna hade stannat länge. Tidigt morgon därpå skulle han åka till Cypern. Han hade fått skjuts till flygplatsen av Mohammed M men flyget var inställt, varför de återvänt till hemmet. Han hade efter några timmar väckts av hustrun som berättat om mordet på Olof Palme. De hade blivit upprörda. Han avreste samma kväll till Cypern, där han vistats en vecka innan han besökt släktingar i Egypten. Sedan sin ankomst till Sverige 1983 hade han aldrig varit skadad i något ben. Han hade aldrig besökt restaurang Bolaget, aldrig gått ut med andra kvinnor och han skulle aldrig samtala med amerikaner, som han avskydde.

I början av oktober 1990 förhördes också Mohammed M och Abo T:s hustru Jamila M. De lämnade båda uppgifter som väl stämde överens med de Abo T lämnat. Varken Mohammed M eller Jamila M kunde med säkerhet säga vad de gjort på kvällen den 28 februari 1986, men båda höll det för troligt att de träffats familjevis eftersom de brukade göra så inför någon familjemedlems förestående resa hem till Mellanöstern.

I september 1990 hade Robert H hört av sig på nytt och i början av oktober meddelade han att han i november avsåg att besöka Stockholm. Han önskade då ett sammanträffande med den person som handlade ärendet angående Abo T. I slutet av november sammanträffade två utredningsmän vid PU med Robert H. Robert H berättade att han försökt få gehör för sina uppifter om Abo T hos olika journalister, CIA, Mossad m.fl. men inte lyckats. Själv var han övertygad om att mannen han mött i augusti 1985 var Abo T. En av utredningsmännen förklarade då att inga uppgifter framkommit som tydde på att Abo T haft en benskada eller använt käpp. Vidare uppgav utredningsmannen att Abo T:s förehavanden hösten 1984 – våren 1990 var noggrant kartlagda i

den utredning som ledde till att Abo T dömdes till livstids fängelse. Den andre utredningsmannen förklarade att det inte fanns något som tydde på att gärningsmannen som mördade Olof Palme hade en kraftigt haltande gång. Det var i och för sig riktigt att det förekommit sådana uppgifter i tidningarna i ett tidigt skede, men polisen hade valt att inte dementera dessa bl.a. eftersom man då kunde selektera ut vittnen som endast gått på tidningsuppgifter. Robert H hade därefter inget mer att tillföra utan uppgav att han avsåg att återvända till USA redan samma dag.

I februari 1992 besökte professor Robert H på nytt en av de utredningsmän han hade träffat 1990. Han berättade att han till hustruns stora förtjusning funderade på att ge upp sin undersökning om mordet på Olof Palme; hustrun hade börjat tro att han blivit galen. Han hade numera kommit fram till att Abo T kanske inte var den person som han träffat på restaurang Bolaget. – Robert H berättade därefter att han på sista tiden råkat ut för en mängd märkliga saker och att han fått en känsla av att israelerna låg bakom mordet på Olof Palme. Han hade vid flera tillfällen försökt få kontakt med Mossad. Efter lång tid hade han kontaktats av en Mossadchef, Amir. Amir var kriminolog vid ett universitet i Israel och terroristkonsult. Robert H hade berättat för Amir om Abo T och efter en tid hade han fått ett vykort som bl.a. bekräftade att Abo T var känd av Mossad. Robert H hade också läst en artikel om en f.d. Mossadagent, Juval Aviv, som utrett Lockerbie-katastrofen åt Pan-Am. Robert H uppgav sig känna Ebbe Carlsson ganska väl och att Ebbe Carlsson kände till Aviv. 1991 hade Robert H tagit kontakt med Aviv och berättat sin historia för denne. Aviv hade talat om för honom att Abo T var den man som han träffat i Stockholm och att det var Abo T som var Olof Palmes mördare. Enligt Aviv var det CIA som låg bakom attentatet och det var chefen för kontraspionaget som organiserat det hela. Han var gift med en palestinsk kvinna som var kusin till Abo T. Det var därför man rekryterat denne. Motivet skulle ha haft att göra med vapenhandel, Iran-Contras etc. Aviv hade visat honom en lista över alla som blivit dödade i Iran-Contrasaffären. Förutom Olof Palme hade bl.a. Carl Algernon och Bernt Carlsson funnits på listan. Kontentan av Avivs berättelse var, enligt Robert H, att Olof Palme dödats av CIA på grund av ett spionfall. Avivs berättelse hade varit så komplicerad att Robert H inte kunde redovisa den. Robert H hade fått höra en mängd ”smörja” av Aviv men kunde trots det och det faktum att Aviv avslöjats som en bedragare inte utesluta att det kunde finnas sanning i berättelsen. – Robert H berättade vidare att han själv överlämnat ett foto av Abo T till Emma Rothschild vid en konferens som anordnades av SIPRI i oktober 1991. Emma Rothschild hade lovat att hon skulle försöka ge fotot till Mårten Palme och förmå denne att visa

det för Lisbeth Palme. Robert H hade av Hans Dahlgren försökt få bekräftat om Lisbeth Palme sett fotot. – Robert H berättade också att han talat med Josef F, skribent på International Tribune i Paris. Josef F hade talat med Bernt Carlsson strax före flygkraschen. Bernt Carlsson skulle då ha berättat att han var en av tre till fem personer som visste vad som hänt Olof Palme. En del av dessa personer hade dött under märkliga omständigheter. Bernt Carlssons systers man arbetade, enligt Robert H, i den spritbutik där han handlade sin whisky. Mannen hade berättat att han och hustrun åkt till Bernt Carlssons lägenhet ca fem dagar efter flygkraschen. Lägenheten hade då varit i total oordning som om någon eftersökt något.

Robert H hörde därefter av sig till PU vid ytterligare ett par tillfällen under 1992. Vid det första tillfället berättade han att han av en tillfällighet sett en person som liknade mannen på Bolaget gå in på en adress på Valhallavägen. På adressen låg Libyens ambassad. Robert H hade gjort egna efterforskningar i saken och trodde att den aktuelle mannen var en viss herr Mellali. Vid det andra tillfället uppgav han sig ha varit i kontakt med William H (se avsnitt HA – ”CIA”).

I mars 1993 besökte Robert H på nytt PU, där han sammanträffade med en ny utredningsman. Robert H lämnade delvis ny information. Protokollet över samtalet omfattar åtta sidor.

Under sommaren 1994 kontaktade Robert H åter sin senaste kontakt vid PU angående ett sammanträffande. Denne utredningsman hade i april 1993 visserligen lämnat PU men gick ändå med på ett sammanträffande under sin semester i Stockholms skärgård. Över sammanträffandet förde utredningsmannen anteckningar omfattande tre sidor.

Under tiden augusti 1994 till mars 1995 skickade Robert H brev och andra handlingar till samme utredningsman. Denne har vidarebefordrat detta relativt omfångsrika material till PU och vid ett par tillfällen har han gjort egna översättningar och sammanfattningar av materialet omfattande ett 20-tal sidor.

Efter mars 1995 har Robert H inte avhörts.

Palestinsk grupp i Sverige. Avsnittets till omfånget näst största uppslag rör delvis samma omständigheter som uppslaget angående Robert H och dennes uppgifter. Bl.a. omtalas Abo T. Dessutom förekommer Stefan N, jfr uppslaget *Män på kafeteria i Malmö*.

I augusti 1989 kontaktades PU av personal på Kronobergshäktet. De hade en intagen man, Stefan N, som ville lämna uppgifter angående statsministermordet. Stefan N berättade att en palestinsk grupp i Sverige låg bakom mordet på Olof Palme. Gärningsmannen var död. Han hade varit ombord på det flygplan som sprängdes över Irland sommaren 1989. Den som planerat mordet var ledaren för gruppen, Kali C.

Kali C drev restaurang ”Flagstaff” i frihamnen. Gruppen bestod av sju namngivna personer. Under oktober gjordes registerslagningar på samtliga i uppslaget förekommande personer. Flera av dem var tidigare dömda för våldsbrott och tillgreppsbrott.

I februari 1990 kontaktades PU av Stockholmspolisen som då handlade en anmälan om grov misshandel mellan palestinier. I det materialet fanns uttalanden som tydde på att de inblandade männen kunde vara terrorister. – Härefter gjorde PU registerslagningar avseende de personer som varit inblandade i misshandeln. I samband härmed gjordes också en registerslagning på Abo T. Abo T hade under 1989 dömts för medhjälp till mord, försök till mord och allmänfarlig ödeläggelse till livstids fängelse.

I en promemoria, troligen från 1993, redovisas en viss sammanfattande utredning i uppslaget.

Vissa från granskningssynpunkt illustrativa uppslag

Jocop M. I april 1986 infördes en palestinier, som skulle utvisas från Sverige, till polisen. Palestiniern, som kallade sig Jocop M, misstänktes för att uppehålla sig i Sverige under falsk identitet. Enligt handläggaren på utlänningsroteln hade mannen dödat minst 15 personer i Beirut, däribland kvinnor och barn. Han skulle också vara sprängutbildad och uppträda iskallt. Han hade gått i någon form av behandling t.o.m. den 28 februari 1986. När han omhändertogs av polisen hade han en tidningsbild med Olof Palme inringad på sig.

I en promemoria daterad i början av september 1986 redogjorde säkerhetspolisen för handläggningen. I samband med att Jocop M infördes till polisen hade Marita M hört av sig. Marita M kände Jocop M väl. I slutet av augusti 1986 förhördes hon av säkerhetspolisen. Hon trodde att Jocop M fanns kvar i Sverige.

Ett par dagar efter förhöret med Marita M kontaktade en socialsekreterare säkerhetspolisen och berättade att hon hade Jocop M hos sig. Via tolk uppgav Jocop M att han blivit kallad till ett förhör i april 1986. Han hade då tagits i förvar på grund av ett utvisningsbeslut. Efter åtta-nio dagar hade han släppts. Han hade ringat in Olof Palme på en tidningsbild som ett minne av denne. Jocop M uppgav sig vara gift med Antwanet K, som bodde i Spånga. Enligt socialsekreteraren hade regeringen avslagit Jocop M:s ansökan om uppehålls- och arbetstillstånd den 6 februari 1986. Beslutet hade delgivits Jocop M på morddagen, dvs. den 28 februari. Säkerhetspolisen konstaterade slutligen att det på pastorsexpeditionen inte fanns några uppgifter om att Jocop M bodde i Spånga.

I februari 1996 – nästan tio år efter att Jocop M aktualiserades i PU – förhördes han på nytt av PU. Jocop M drev en livsmedelsaffär i Spånga. Han berättade att han var från Beirut och att han kom till Sverige som politisk flykting i maj 1985. Han erhöll permanent uppehållstillstånd 1991. I samband med att det i början av hans vistelse i landet uppstod oklarheter om hans identitet satt han häktad under åttanio dagar. Därefter hade han utvisats och transporterats till Berlin, men blev sedermera återförd till Stockholm. Beträffande bilden på Olof Palme berättade Jocop M att han, som var konstnärligt lagd, hade sparat denna för att vid ett senare tillfälle kunna göra en teckning av Olof Palme. Om den 28 februari 1986 uppgav Jocop M att han då bodde hemma hos Marita M. De hade varit hemma under kvällen och genom ett telefonsamtal från en väninna till Marita M, fått kännedom om mordet.

I februari 1996 förhördes också Marita M. Hon berättade att hon varit tillsammans med Jocop M från november 1985. Han hade inte varit politiskt aktiv. De befann sig båda i hennes lägenhet i Vällingby under fredagskvällen den 28 februari 1986. Följande dag, tidigt på morgonen, hade en väninna ringt och talat om vad som hänt.

Anmälan till Radionämnden. I oktober 1987 uppsöktes PU av Agneta S. Hon överlämnade två brev. Det ena var en kopia av en anmälan som hon gjort till Radionämnden i april 1983. I anmälan framför hon synpunkter på ”den enkelspårighet i nyhetsrapporteringen som har kommit till uttryck i samband med Yassir Arafats Stockholmsbesök” och hon anmärkte särskilt på rapporteringen då Olof Palme höll tal i Storkyrkan. Hon skrev bl.a. ”Vidare kräver undertecknad att ni inom Radionämnden bör granska John R:s yttrande i söndagens ’Rakt på sak från Religionsredaktionen’, där han använde formuleringen ’Olof Palme kunde knappt genomföra sitt tal, därför att judar i den fullsatta Storkyrkan skrek glåpord mot honom och buade’”. Det andra brevet var en kopia av Radionämndens beslut. I beslutet redogör Radionämnden för programledaren John R:s uttalanden och nämnden konstaterar därefter att programinslaget inte strider mot radiolagen eller avtalet mellan staten och Sveriges Riksradio. Av en av PU i samband med besöket upprättad anteckning framgår att Agneta S inte verkade psykiskt frisk och att hennes uppgifter inte hade något samband med mordet på Olof Palme.

I mars 1994 har PU låtit göra en registerslagning på John R.

Besök vid finska ambassaden i Beirut. Den 14 mars 1986 erhöll säkerhetspolisen meddelande om att finska ambassaden i Beirut föregående dag haft besök av en engelsktalande, välklädd och ”saklig arab”. Denne hade uppgivit att han hade brådskande uppgifter att lämna om mordet

på Olof Palme. Mannen, som kallade sig Khalil K, var beredd att träffa företrädare för mordutredningen i Beirut eller Aman. Den 14 mars 1986 hade mannen på nytt besökt ambassaden. Han hade upprepat sitt önskemål och uppgivit att mordet utförts av en statlig säkerhetstjänst.

Uppslaget inkom till PU från säkerhetspolisen i februari 1991 och är därför först då registrerat. Det innehåller en i april 1991 gjord tjänsteanteckning som lyder ”Det finns vid Säpo inga ytterligare uppgifter ang. detta tips. Personen med namn Khalil K finns ej registrerad. Av detta dras slutsatsen att tipset ej är uppföljt/O.P.”

Brev från polsk dam. Ett sent uppslag i avsnittet innehåller ett brev som via Sveriges ambassad i Warszawa kom in till PU i mars 1995. Brevet som är skrivet på polska översattes av säkerhetspolisen. Avsändare var en anonym kvinna som sade sig bo i en namngiven by i sydvästra Polen. Kvinnan berättade om en fransktalande person med ”mellanösternutseende” som i februari 1986 under några dagar bodde hos en grannfamilj. Mannen, som sades eventuellt vara iranier, indier eller algerier hade haft ett förhållande med dottern i grannfamiljen. Grannfrun hade berättat att hon funnit en grovkalibrig revolver gömd i mannens resväska. Mannen hade, enligt grannfrun, förklarat att ”man bör slå ihjäl olämpliga ledare”. I grannfamiljen hade det talats om att mannen skulle resa till Sverige. Två veckor före mordet på Olof Palme flyttade han ifrån familjen. När ”fantombilden” publicerades tyckte sig brevskriverskan känna igen mannen som bott hos grannfamiljen. Först nu vågade hon tillskriva svenska myndigheter om saken. Hon hade väntat på att grannfamiljen själv skulle anmäla saken. Eftersom grannfamiljen hade goda kontakter med polska myndigheter fruktade hon att saken skulle ha tystats ner om hon anmält det hela. Myndigheterna skulle dessutom inte ha kunnat garantera henne något personligt skydd.

Brevskriverskan lämnade namn och adress till grannfamiljen. Hon lämnade dessutom ett ganska detaljerat signalement på mannen. På den svenska översättningen finns följande anteckning gjord. ”[Övers. anm. utifrån språket: Brevskriverskan har ett ”bildat” språk, med bara några få stavfel. Brevet verkar ”seriöst”, ger inte det så vanliga intrycket av psykisk störning eller ev. ”hämndlystnad” mot grannarna]”

Det finns – förutom översättningen – inga dokumenterade utredningsåtgärder i ärendet.

5.5 Avsnitt HE – ”EAP” (Europeiska Arbetarpartiet)

Allmänt

Avsnittet ”EAP” (HE) rör tips angående EAP och personer med anknytning till EAP. Avsnittet är ett underavsnitt till ”Politiska motiv” (H) och består av omkring 160 uppslag.

Redan den 1 mars 1986 kom flera tips in angående att personer med anknytning till EAP kunde vara involverade i mordet på Olof Palme. Under årens lopp har ungefär 200 sådana tips kommit in till PU. De flesta tipsen kom in de första veckorna efter mordet.

I avsnittet finns visst bakgrundsmaterial. Det finns femton promemorior upprättade av säkerhetspolisen som beskriver EAP och dess förgreningar samt fem promemorior angående vissa EAP-medlemmar. Materialet har kompletterats med uppgifter från FBI. De flesta av promemoriorna har upprättats 1982 – 1985. Vidare finns en promemoria författad av Johan Enegren vid Sveriges generalkonsulat i New York den 6 april 1986 angående Lyndon LaRouche (EAP:s grundare) och en promemoria författad av Anders Ferm den 6 juni 1986 med titeln ”Några teorier rörande mordet på Olof Palme och information om LaRouche/EAP”.

Det finns också tre listor med uppgifter om personer med anknytning till EAP. En av listorna är upprättad av säkerhetspolisen och består av 78 namn och personnummer.

Beträffande EAP m.m. finns vidare en 1990 upprättad sammanställning (avsnitt HÖ). Den redovisas sist i detta avsnitt.

Avsnittet avviker således en del genom att det innehåller viss basutredning.

Bokbordet i Hallunda centrum den 28 februari 1986

Den 1 mars 1986 hörde Margareta D och två anonyma uppgiftslämnare av sig till PU och berättade att några personer den 28 februari 1986 hade haft ett bokbord uppställt i Hallunda centrum. Personerna vid bokbordet hade delat ut flygblad och uttalat sig hätskt mot Olof Palme. Senare i mars 1986 hörde ytterligare fyra personer av sig till PU med liknande berättelser. Tips av samma innebörd kom även in senare.

Enligt flera av tipsen sköttes bokbordet av två män. Enligt några tips fanns även en kvinna med vid bokbordet. En tipsare angav att en av männen bröt på finska; en annan berättade att en av männen bröt på amerikansk engelska.

Den 22 april 1986 besökte två polismän Hallunda centrum och talade med personalen i några av butikerna där. Ingen av dem som tillfrågades hade lagt märke till någon demonstration i Hallunda centrum den 28 februari 1986. Vid kontakt med Huddingepolisen fick PU upplysningen att bl.a. ”Schillerinstitutets kulturella verksamhet” – vilken har anknytning till EAP[7] – hade haft tillstånd till demonstrationer i Hallunda centrum alla fredagar i februari 1986 kl. 9.00 – 18.00.

Flera personer med EAP-anknytning förhördes angående vem som hade stått vid bokbordet den 28 februari 1986. Även en rad andra utredningsåtgärder vidtogs. Någon klarhet nåddes dock inte.

I en kort promemoria upprättad av säkerhetspolisen den 2 juli 1986 föreslås att ärendet avskrivs. I promemorian har antecknats följande. ”Av förhören framgår att det sannolikt är EAP som haft sina bokstånd och namnlistor i Hallunda centrum 860228. Hos polisen i Huddinge finns inga anteckningar om tillstånd till demonstration denna dag. Ej heller finns någon uppgift om något ingripande där.” (Uppgiften om att det inte fanns något tillstånd för demonstration den 28 februari 1986 torde dock vara felaktig. Som framgått ovan hade Schillerinstitutets kulturella verksamhet tillstånd för en demonstration den dagen.)

Uppslag angående vissa personer med anknytning till EAP

Michael E. Den 6 mars 1986 kontaktades säkerhetspolisen av en uppgiftslämnare som var kriminalinspektör. Han hade den 6 februari 1986 förhört Michael E angående ett ärende om brott mot skattebrottslagen. Michael E hade då uttalat ett klart hat mot Olof Palme och en stor oro över att denne snart skulle resa till Sovjetunionen. Michael E var påfallande lik den bild av den misstänkte mördaren som publicerats i tidningarna (fantombilden). Den 16 april 1986 förhördes kriminalinspektören varvid denne lämnade något utförligare uppgifter.

Ytterligare fem personer tipsade PU i mars 1986 angående Michael E:s likhet med fantombilden.

Den 11 april 1986 förhördes Michael E. Han berättade bl.a. följande. På kvällen den 28 februari 1986 var han på EAP:s kontor på Nathorstvägen i Stockholm. Omkring kl. 22.00 lämnade han kontoret och åkte – troligen med tunnelbana – till sin bostad. Han mindes inte om han var ensam eller om det fanns andra kvar på kontoret. Om någon

[7] I en promemoria upprättad av säkerhetspolisen den 3 september 1985 anges att Schillerinstitutet är en underorganisation till EAP i Sverige. Vidare anges att institutets målsättning är att stärka västalliansen samt att främja de tyska-amerikanska förbindelserna i synnerhet och de västeuropeiska-amerikanska förbindelserna i allmänhet.

annan var kvar, var det troligtvis Ulf S och i så fall kunde han ha fått skjuts till sin bostad i Ulf S:s bil. Han bodde tillsammans med Patrik K som kunde minnas vid vilken tid han kom hem på kvällen. Han fick kännedom om mordet först dagen därpå genom att läsa tidningarna.

Vid ett nytt förhör i slutet av maj 1986 ställdes frågor till Michael E angående EAP-demonstrationer vid Olof Palmes besök i New York, USA, i oktober 1984. Han berättade bl.a. att han hade varit med om att ordna en demonstration utanför det hotell där Olof Palme bodde och en annan utanför Anders Ferms bostad.

I januari 1992 utfördes en slagning beträffande Michael E.

Ulf S. Den 1 mars 1986 berättade en person per telefon att han hade sett Ulf S vid EAP-möten och att denne hade uppträtt hysteriskt och konstigt. Ulf S hade uttalat sig på ett sådant sätt att han måste undersökas med anledning av mordet på Olof Palme. Uppgiftslämnaren anförde även att det signalement för mördaren som sänts ut stämde med Ulf S utseende. Ytterligare nio tips med liknande innehåll kom in till PU i mars 1986. Enligt ett av dessa tips hade Ulf S i december 1984 sagt att EAP hade planer på att mörda Olof Palme.

Den 21 april 1986 förhördes Ulf S. Han berättade bl.a. följande. Han anslöt sig till EAP 1973. Han var samtidigt medlem i SSU men uteslöts därifrån efter det att han hade framfört sina idéer om den ekonomiska världsordningen. Han var redaktör för EAP:s tidning ”Stoppa knarket” och hade varit skribent för tidningen ”Ny solidaritet”. Han hade vid tre tillfällen om vardera ungefär en månad besökt EAP:s Europakontor i Wiesbaden i Västtyskland. Trots Olof Palmes alla fel hade EAP-ledningen aldrig diskuterat något annat än att bekämpa Olof Palme med vanliga politiska medel. Att använda sig av våld skulle bara få motsatt verkan. Däremot var det sannolikt att Sovjetunionen kunde ligga bakom mordet. Den 28 februari 1986 var han tillsammans med sin fru på EAP:s kontor till kl. 23.00. De stängde kontoret och åkte hem till bostaden. Michael E fanns på kontoret till omkring kl. 21.30. Patrik K var där till kl. 21.00. På särskild fråga svarade han att han personligen inte haft någon kontakt med Viktor G.

I maj 1988 utfördes en slagning beträffande Ulf S.

Clifford G och Kerstin G. Den 1 mars 1986 kom det in ett anonymt tips till PU angående Clifford G. Den som lämnade tipset berättade att Clifford G var en mycket aktiv EAP-medlem som hade uttalat sig väldigt hätskt mot Olof Palme samt att Clifford G:s längd, hårfärg och ålder stämde väl överens med signalementet för mördaren. Senare i mars 1986 kom det in några mera allmänt hållna tips angående Clifford G och hans hustru Kerstin G (ordförande i svenska EAP). En biografvaktmästaren på Grand, som arbetade på biografen under mord-

kvällen, har på annat ställe i utredningen uppgett att han sett en bild på Kerstin G. Han tyckte att hon var påfallande lik en kvinna som han hade sett på Grand den kvällen.

Kerstin G förhördes i april 1987. Hon berättade bl.a. följande. Hon och hennes man fick en son den 17 januari 1986. Hon medverkade inte vid något bokbord under de sista månaderna av graviditeten och inte heller efter det att sonen föddes. Hon var inte helt säker på vad hon hade gjort under dagen den 28 februari 1986 förutom att ta hand om sin son. Hon kunde ha varit inne på EAP:s kontor någon gång vid kl. 16.00. På kvällen var hon och hennes man hemma och åt middag. Därefter såg de en konsert med en israelisk dirigent på TV. Vid kl. 22.00 – 23.00 gick de och lade sig. Hon och hennes make hade redan före mordet bestämt sig för att lämna EAP. De hade varit aktiva i partiet sedan 1974 – 1975. Hon ansåg det vara uteslutet att någon av de aktiva EAP-medlemmarna skulle ha utfört mordet på Olof Palme. Hon hade ingen kännedom om att det skulle ha förekommit någon vapenutbildning inom EAP eller att EAP-medlemmar skulle ha haft tillgång till vapen. Familjen reste till USA i slutet av april 1986. Hon och hennes make hade sedan dess inte haft någon kontakt med EAP.

I maj 1987 samtalade en utredningsman från PU med Clifford G och Kerstin G i USA. Med vid samtalet var även en FBI-agent. Kerstin G upprepade att hon tillsammans med familjen hade varit hemma under kvällen den 28 februari 1986. Clifford G berättade att han liksom sin hustru hade avvecklat engagemanget i EAP. Han hade tidigare skrivit artiklar i Executive Intelligence Review (EIR, en EAP-tidskrift) om den militära utvecklingen i Sovjetunionen och Europa. Han hade även erbjudit kommendörkaptenen Hofsten att skriva en artikel i EIR. Denne hade emellertid avböjt erbjudandet. I mars 1986 arrangerade han ett möte i Stockholm med bl.a. f.d. Natochefen för Europa, ambassadörer m.fl.

I maj 1988 utfördes också en slagning beträffande Clifford G.

John H. Den 1 mars 1986 kontaktade en anonym person PU per telefon och berättade att han sedan tonårstiden hade känt John H samt att denne var medlem i EAP och vid flera tillfällen hade uttalat sitt hat mot och även hotat Olof Palme. Flera liknande tips kom in till PU i mars 1986. En del av dem innehöll även uppgifter om att John H var lik fantombilden.

John H förhördes den 24 mars och den 17 juni 1986. Han berättade bl.a. följande. Han anslöt sig till EAP 1975. Hans fru anslöt sig något senare. Sommaren 1983 begärde de samtidigt utträde ur partiet. När han lämnade ”sekten” blev han och hans familj förföljd. Man körde runt med bilar efter honom och kallade honom för KGB-agent m.m.

Han har sedan – bl.a. genom att medverka i artiklar i Svenska Dagbladet och andra tidningar – offentligt tagit avstånd från EAP.

John H berättade att EAP fick goda inkomster genom att sälja trycksaker. Mest vinstgivande var nidbilder av och nidskrifter om Olof Palme. Han träffade LaRouche i Wiesbaden 1983. LaRouche hade många beväpnade vakter. Efter detta besök bestämde han sig för att lämna EAP. Han kunde tänka sig att EAP hade något slags desinformationssyfte, dvs. hade som syfte att sprida förvirring. EAP hade kontakter med Alf E. Denne hade pengar och ett mycket utvecklat hat mot Olof Palme. Han ansåg det vara absurt att tänka sig att EAP skulle vara inblandat i mordet.

Uppslaget angående John H innehåller även en promemoria av den 18 april 1983 upprättad av säkerhetspolisen.

J och K. Den 1 mars 1986 kontaktade en uppgiftslämnare PU och lämnade ett tips om EAP och J. Uppgiftslämnaren berättade att han vid flera tillfällen varit i kontakt med EAP och att han trodde att det var någon från EAP som hade mördat Olof Palme. Vidare uppgav han att han 1980 hade träffat EAP-medlemmen J på en färja mellan Trelleborg och Sassnitz och att denne hade uttalat att ”Palme borde vara död”.

I en promemoria upprättad av säkerhetspolisen den 2 mars 1986 anges att K, aktiv inom EAP, hade gjort sig skyldig till bedrägerier och narkotikabrott samt enligt en notering i spaningsregistret var misstänkt för ett bombhot mot Socialdemokratiska partiets valvaka i Stockholm natten till den 17 september 1979.

I en av Malmöpolisen den 3 mars 1986 upprättad handling beskrevs J som en fanatisk ledare inom EAP. I samma handling uppgavs att K skulle ha bombhotat Socialdemokratiska partiets lokaler i Stockholm i samband med valvakan i september 1979. Enligt Malmöpolisen skulle K bo hos J på en adress utanför Stockholm.

Den 12 mars 1986 hölls ett förhör med den uppgiftslämnare som sammanträffat med J under en färjetur 1980. Uppgiftslämnaren pekade vid en fotokonfrontation ut bl.a. J.

Drygt fem år senare, i maj 1991, utfördes en slagning beträffande uppgiftslämnaren. Det framkom bl.a. att han 1981 hade dömts för grovt narkotikabrott. I juni 1991 förhördes uppgiftslämnaren på nytt. Han berättade bl.a. att han aldrig hört några personer inom EAP uttala att de skulle döda Olof Palme men att han ändå tyckte att de uppträdde på ett sådant sätt att han hade fog för sina misstankar om att EAP låg bakom mordet.

Hösten 1993 undersökte PU om J bodde kvar på den adress som uppgetts 1986. Fastighetsägaren meddelade att J sagt upp sin lägenhet i maj 1993 och sannolikt flyttat till Washington.

I december 1994 genomfördes slagningar på såväl J som K. Det framgick att K var efterlyst misstänkt för att ha begått brott. Vid en kontakt med ansvarig utredningsman i Helsingborg erhölls uppgift om att K skulle befinna sig utomlands.

Något förhör med K eller J har inte hållits.

Michael H. Den 6 mars och 2 april 1986 fick polisen i en mindre stad tips om att Michael H hade sagt att han skulle mörda Olof Palme och att han hade en revolver som man kunde skjuta genom säkerhetsvästar med och att ammunitionen splittrades i kroppen.

Michael H förhördes den 8 april 1986. Han berättade bl.a. följande. Han var medlem i EAP:s lokala avdelning i staden. Han ansåg att Olof Palme hade sålt Sverige till Sovjetunionen. Före valet 1985 hade han till några vänner sagt att Olof Palme borde mördas. Han hade dock sagt det på skämt. Han kunde ha sagt att det gick att skjuta genom säkerhetsvästar med en viss ammunition. Han hade emellertid aldrig sagt att han hade en revolver. Den 28 februari 1986 kl. 14.00 – 22.00 arbetade han i sin fars gatukök. Därefter tills nästa dag var han barnvakt hos en bekant. Michael H:s uppgifter om sina förehavanden den 28 februari 1986 bekräftades av hans mor och far samt den person han var barnvakt hos och ytterligare en bekant.

Övrigt

Utöver vad som här redovisats finns ytterligare uppslag kring personer med anknytning till EAP. Eftersom de synes vara av än mindre intresse redovisas de inte.

Sammanställning

Den 20 juni 1990 upprättades i PU en åttasidig promemoria benämnd ”Avsnitt HE – Redogörelse och förslag”. I promemorian uppges att avsnittet om EAP vid denna tidpunkt innehöll 130 uppslag, vilka samtliga gåtts igenom och delats in i olika block. Till ”block 1” hänfördes sådana uppslag som var av en mer allmän karaktär, t.ex. uppslag som består av insända tidningsklipp. Samtliga uppslag i detta block borde läggas ad acta. Till ”block 2” hänfördes uppslag som inte kunde kopplas till personer, t.ex. demonstrationer och incidenter i samband därmed. Också dessa uppslag borde läggas ad acta. Till ”block 3” hänfördes ett 20-tal uppslag rörande enskilda personer med påstådd anknytning till EAP och där ytterligare utredning inte bedömdes påkallad, t.ex. på grund av att personerna hade alibi eller kunde uteslutas av

andra skäl. Till ”block 4” hänfördes 17 uppslag som promemorieförfattaren ansåg borde utredas ytterligare. Bland dessa nämndes uppslagen rörande ”J”, ”K”, John H och Ulf S. Under rubriken ”Utredningsresultatet hitintills” uppges att det inte finns något konkret i materialet som tyder på att EAP som parti eller någon grupp inom EAP skulle ha med mordet att göra. Vidare uppges att enligt vad som är känt har EAP eller dess systerpartier runt om i världen aldrig använt sig av våld riktat mot politiker eller andra offentliga personer.

5.6 Avsnitt HF – ”Scientologikyrkan”

Allmänt

Avsnittet HF rör Scientologikyrkan och personer med anknytning till Scientologikyrkan. Avsnittet är ett underavsnitt till Politiska motiv (H) och består av 26 uppslag.

Några uppslag rör tips om personer som hade anknytning till Scientologikyrkan och skulle ha haft tillgång till skjutvapen eller ha sagt att Olof Palmes borde dödas. Flera uppslag består av förhör med personer som tidigare varit medlemmar i Scientologikyrkan men sedan ”hoppat av” eller uteslutits och som berättat om Scientologikyrkans verksamhet och dess eventuella motiv för att mörda Olof Palme. Exempel på motiv som angavs var skattemyndigheters strävan att skattlägga kyrkans verksamhet som vanlig företagsamhet och Justitiedepartementets avslag på kyrkans ansökan om att få tillstånd att anordna vigslar. De flesta övriga uppslag innehåller allmän information om Scientologikyrkan. Vid två tillfällen har PU tagit emot besök av representanter från Scientologikyrkan som önskat informera sig om polisens utredning vad gäller Scientologikyrkan.

I det följande redovisas det största uppslaget och några informationsuppslag.

Beträffande Scientologikyrkan finns också en 1990 upprättad sammanställning. Den redovisas sist i detta avsnitt.

Tips från Per S

Den 14 mars 1986 kontaktade advokaten Per S Stockholmspolisen per telefon och Sundsvallspolisen vid personligt besök. Han berättade bl.a. följande. Han företrädde en kvinna i ett ärende om äktenskapsskillnad. Hennes make – A – tillhörde Scientologikyrkan. A hatade myndigheter. Kvinnan hade berättat att A hade besökt Scientologikyrkan i USA och där tränat sig att skjuta med revolver.

Den 29 april 1986 lämnade Per S ytterligare uppgifter till PU. Han berättade bl.a. följande. Han hade i brottmålet mot ”bombmannen” från några vittnen fått höra att Scientologikyrkan hade en dödslista och att Olof Palme stod högst upp på denna lista.[8] Han trodde att Hannu H var den som hade placerat ut bomberna men att denne inte hade styrts av Lars T utan av Scientologikyrkan. Scientologikyrkan hade vänt sig ”i vrede” mot staten i de länder där Scientologikyrkan inte längre fått åtnjuta skattefrihet, bl.a. Sverige. Scientologikyrkan brukade använda sig av ”dirty tricks” innebärande ren personförföljelse mot avhoppare m.fl. Efter det att Per S:s kvinnliga klient hade separerat från A hade Scientologikyrkan utsatt henne för ”terror”.

I slutet av maj 1986 förhördes kvinnan. Hon berättade bl.a. följande. Hon hade tidigare varit gift med A. De fick kontakt med Scientologikyrkan 1972. A var ”missbrukare” men blev av med sitt missbruk och blev en fanatisk medarbetare i Scientologikyrkan. De drog sig ur Scientologikyrkan 1975. De tog emellertid åter kontakt 1980 och startade ett behandlingshem för narkomaner i Narconons regi. Hon delade inte Scientologikyrkans uppfattningar i alla frågor och blev därför utsatt för en mängd trakasserier från Scientologikyrkan. Bl.a. förbjöds hon att träffa A. Hon hade dock aldrig hört talas om att Scientologikyrkan utövat fysiskt våld mot någon. 1985 reste A till Florida i USA och befann sig där i tre månader. I ett brev till deras son skickade A med några fotografier av sig själv med revolver. I februari 1986 var A hos Scientologikyrkan i Florida i ungefär en månad. Han var sedan hemma några veckor innan han i mars 1986 åkte till Los Angeles. Hon misstänkte inte att A skulle ha någonting med mordet på Olof Palme att göra.

I slutet av maj 1986 förhördes även A. Han berättade bl.a. följande. Han var medlem i Scientologikyrkan och föreståndare för ett behandlingshem som bedrevs i Narconons regi. Narconon var en från Scientologikyrkan fristående organisation men man hade dock samma utbildningsprogram som Scientologikyrkan. Vidare fanns en koppling mellan Narconon och Scientologikyrkan genom föreningen Social Coordination. Han reste till USA den 22 januari 1986 och kom tillbaka tre veckor senare. Lite senare besökte han USA igen, från den 21 mars till och med den 29 mars 1986. Vid det första besöket i USA hade han tillsammans med en kamrat provskjutit en ”cowboy-revolver” – eventuellt en ”45:a” – på en skjutbana. Den 28 februari 1986 var han hemma i sin bostad. Han hörde på radion att Olof Palme hade blivit skjuten.

[8] Om bombmannen m.m., se redogörelsen för Per S:s uppgifter i kapitel 6, *Utredning avseende Christer P:s relation till ”bombmannen”*.

I september 1986 berättade en uppgiftslämnare bl.a. följande för polisen. Hon hade arbetat som kursledare på det aktuella behandlingshemmet under sommaren 1984. A hade då varit mycket avogt inställt till Olof Palme eftersom han tyckte att Olof Palme motarbetade Narconon. Påsken 1986 besökte hon Scientologikyrkan i Stockholm och träffade A. Litet senare passerade de platsen där Olof Palme hade mördats. A hade sagt att han hade varit i Stockholm under mordnatten. Han hade även sagt att han samma kväll hade sett en film som visades på biografen Rigoletto. A hade en lägenhet i Stockholm.

Senare i september 1986 hämtades A till en polisstation för ett nytt förhör. Han förhördes av utredningsman V.[9] A fick bl.a. frågan om det var riktigt att han den 28 februari 1986 befunnit sig i sin bostad i Nyland samt upplystes om att PU från annat håll hade fått information om att han hade varit i Stockholm den dagen och sett på nattbio på Rigoletto på Kungsgatan. A uttryckte tveksamhet och sade slutligen att han inte riktigt kom ihåg om han hade varit hemma eller i Stockholm. Han berättade att han hade fyra jaktvapen och att han hade licens för dessa.

I en promemoria författad av en utredningsman vid PU i november 1986 finns anteckningar om ett besök hos PU av representanter från Scientologikyrkan. Scientologikyrkans representanter var Mike R och Carl H från USA samt advokaten Lars E. De sade bl.a. följande. Mike R och Carl H var utsända till Sverige för att informera sig om de rykten som sade att Scientologikyrkan eller dess medlemmar var inblandade i mordet på Olof Palme. De var väl informerade om utredningen beträffande A och sade att de var villiga att hjälpa till med upplysningar om denne. Lars E hade träffat A. Han föreslog att de två amerikanska representanterna skulle försöka pressa ur A sanningen om vad denne hade gjort den 28 februari 1986. Amerikanerna var emellertid tveksamt inställda till att göra det. Utredningsmannen upplyste representanterna om att PU vid några tillfällen under våren hade talat med avhoppade medlemmar som hade lämnat uppgifter om Scientologikyrkan. Dessa hade berättat bl.a. att det fanns en underrättelseorganisation inom Scientologikyrkan som hade samlat uppgifter om Olof Palme och att Scientologikyrkan hade en dödslista med Olof Palme som första namn.

I två brev från en dansk uppgiftslämnare, daterade i november respektive december 1987, lämnas uppgifter om A och Scientologikyrkan. Uppgiftslämnaren skrev bl.a. att han tidigare hade arbetat hos Köpenhamns kriminalpolis i fjorton år men sedan 1982 var ”selvstaendig virksomhedskonsulent”. I breven berättade han utförligt om PU:s utredning beträffande A och Scientologikyrkans åtgärder be-

[9] Om utredningsman V, se *Avsnitt N – ”Viktor G”*.

träffande denne. Han upplyste även om att Scientologikyrkan anlitat privatdetektiven Bo S för att förhöra A. ”Förhöret” hade varat i elva timmar. A skulle vid detta ”förhör” ha berättat att han den 28 februari 1986 varit på samma biograf som Olof Palme och sedan gått till en annan biograf men kommit för sent till föreställningen. Enligt Bo S skulle A mellan biograferna ha följt det som beskrivits som ”flyktvägen”. Vidare skulle A av en advokat ha fått rådet att inte lämna några nya uppgifter till PU.

Till breven bifogade uppgiftslämnaren flera handlingar på engelska som hade upprättats inom Scientologikyrkan och som han hade fått från en bekant inom Scientologikyrkan (ca 60 sidor). Vissa av handlingarna rör Scientologikyrkans strategi för att motarbeta sina motståndare i Sverige och för att öka Scientologikyrkans anseende i allmänhet (exempelvis genom att knyta kontakter med fredsrörelser, Amnesty International m.fl.). I handlingarna understryks vikten av att knyta kontakter med personer som har stort inflytande i samhället. Andra handlingar beskriver i detalj PU:s utredning om A och hur amerikanska Scientologikyrkan agerade i förhållande till denna utredning. I en promemoria daterad i november 1986 redogör Mike R och Carl H för sin vistelse i Sverige. Sammanträffandet med utredningsmannen hos PU i november 1986 beskrivs tämligen ingående. Enligt dem hade utredningsmannen lämnat bl.a. följande upplysningar.

> He --- said that he had in fact done the investigation into the Church based on some reports they had gotten from former Church members (he said 5 or 6 naming --- and ---, the two major squirrels in Sweden) and that this had started in mid April and gone through to the end of June.
>
> He had at that time decided that the Church was definitely not involved and had dropped the matter. He also said that a witness had said that he had seen someone run into the adress of the Church shortly after the murder. He then took the witness to the Church, and when he saw the Church said that it was not in fact the same place he had thought it was!” (Namnet på de två avhopparna – ”squirrels” – uteslutna här).

Vidare anges i denna promemoria att utredningsman V senare vid mötet skulle ha gjort klart att A inte var misstänkt för att ha mördat Olof Palme men att PU var intresserad av A eftersom denne inte kunde redogöra för vad han hade gjort den 28 februari 1986. Utredningsman V hade även sagt att han tyckte att A hade upprätt som ett nervvrak och inte längre fungerade normalt.

I en åttasidig promemoria har PU i mitten av april 1988 sammanfattat breven från den danska uppgiftslämnaren. Promemorian avslutas med bedömningen att de handlingar som hade bifogats breven innehöll många detaljer som gick att kontrollera och att handlingarna därför

framstod som äkta dokument från Scientologikyrkan. Vidare sägs att uppgiftslämnarens sätt att uttrycka sig visade att han var synnerligen väl insatt i Scientologikyrkans verksamhet.

I juni 1988 förhördes A på nytt. A berättade bl.a. följande. Han var inte helt säker på om han hade varit i Stockholm den 28 februari 1986 eller om han hade varit där följande veckoslut. Det veckoslut han tillbringade i Stockholm inledde han med att stämma träff med en kvinna som han tidigare hade träffat genom sitt arbete. Hon skulle komma till hans lägenhet i Stockholms utkanter under kvällen. Vid kl. 21.00 hade hon ännu inte kommit och han insåg då att hon hade svikit honom. Han ringde då till en annan kvinnlig bekant och kom överens om att han skulle åka hem till henne omkring kl. 22.40. Med ett sexpack öl under armen åkte han dit. Just när han skulle ringa på dörren hörde han en irriterad mansröst från lägenheten som sade ”vad fan skall han hit att göra”. Han insåg att han inte var välkommen och gick därifrån. Han tog tunnelbanan omkring kl. 22.40. Han hade bestämt sig för att gå på nattbio och steg av vid T-centralen. Han gick först till Sergelteatern som emellertid inte visade nattbio. Därefter gick han över Hötorget till en biograf belägen på norra sidan av Kungsgatan. När han kom in på biografen sade damen i kassan att filmen hade börjat kl. 23.00 och pågått en god stund. Eftersom han hade tunna skor på sig och frös gick han in i salongen i alla fall. Han stannade kvar där i ungefär 30 minuter och gick sedan därifrån. Han kunde inte minnas biografens namn men tror att filmen hette ”Smaragdskogen”. Han gick Kungsgatan och över Hötorget till T-centralen och åkte sedan hem. Han såg inte något anmärkningsvärt när han passerade Sveavägen. Han kunde inte minnas om han reste tillbaka till behandlingshemmet under lördagen eller söndagen.

I mitten av juni 1988 förhördes en person som ansvarade för Narconons ekonomi i Sverige. Hon berättade att A inte misstänktes för några ekonomiska oegentligheter.

I augusti 1988 förhördes privatdetektiven Bo S. Han berättade att han tidigare hade varit scientolog och att han hade fått uppdraget från Scientologikyrkan att tala med A. Vidare återgav han vad A hade sagt till honom. Dessa uppgifter stämmer väl med vad som A sade vid förhöret i juni 1988.

Informationsuppslag

I en promemoria upprättad inom PU den 21 april 1986 finns en kort redogörelse för Scientologikyrkan och en organisationsplan för Scientologikyrkan med närstående organisationer.

I augusti 1986 besöktes PU av Renko H och Jane K från Scientologikyrkans huvudkontor för Europa. Renko H och Jane K visade upp en artikel ur Aftonbladet från juli 1986 angående uppgifter om Scientologikyrkans samband med mordet på Olof Palme. De upplystes bl.a. om att någon spaning eller utredning beträffande Scientologikyrkan inte längre bedrevs mot Scientologikyrkan.

En promemoria upprättad av säkerhetspolisen i januari 1989 återger uppgifter som har inhämtats från FBI i Los Angeles. Uppgifterna rör Scientologikyrkan i USA och dess grundare Lafayette Ron Hubbard.

Förutom allmänna uppgifter om Scientologikyrkan finns flera uppslag som innehåller avhoppares berättelser om trakasserier från Scientologikyrkan.

Sammanställning

I januari 1990 upprättades inom PU en fyrsidig promemoria benämnd ”Redovisning av avsnitt HF-Scientologikyrkan”. Den har författats av den utredningsman som synes ha handlagt flertalet uppslag i avsnittet. I promemorian beskrivs avsnittets tre huvuddelar kortfattat: allmänna tips där Scientologikyrkan utpekas som palmefientlig och ”i stånd till vad som helst”, tips angående Ted G[10] samt uppgifterna från Per S om en funktionär vid det Scientologikyrkan närstående Narconon. Beträffande förekommande motivbilder görs bedömningen att det är ”svårt att tänka sig att sekten skulle reagera med våld i dessa avseenden – i vart fall i organiserad form”. De enskilda uppslagen framställs som färdigutredda.

5.7 Avsnitt HG – ”Övriga religiösa motiv”

Allmänt

Avsnittet Övriga religiösa motiv (HG) rör tips angående vissa religiösa organisationer och personer med anknytning till dessa. Avsnittet är registrerat som ett underavsnitt till Politiska motiv (H) och består av ett trettiotal uppslag i två pärmar. De jämförelsevis mest innehållsrika uppslagen redovisas här.

[10] Dessa tips är numera omregistrerade till *Avsnitt HG – ”Övriga religiösa motiv”*.

John T – European American Evangelistic Crusaders

Den 1 mars 1986 kontaktade en pastor inom Svenska Missionsförbundet PU. Han berättade att John T i USA ledde en organisation kallad European American Evangelistic Crusaders (EAEC) och att denne hade bett till Gud att Olof Palme skulle mördas. Några veckor senare kompletterade pastorn sina uppgifter och berättade att man inom vissa ”parakyrkliga” rörelser hade haft ett stort hat mot Olof Palme och betecknade denne som djävulens redskap.

Sammanlagt har 24 tips med liknande innehåll kommit in till PU varav sjutton i mars 1986. Många av dem som har lämnat tips beträffande John T har berättat att de per post hade fått flygblad och kassettband med ”predikningar” av John T. Flygbladen bär rubriker som ”Djävulsdyrkarna vinner seger över den svenska kristenheten”, ”Sveriges ödestimma har nu slagit” och ”Den stora lögnen”. Ett av banden som har lämnats in till PU – ”Sveriges ödestimma” – har av PU skrivits ut och sammanfattats på en sida. Bl.a. sägs att Olof Palme under sin studietid i USA arbetade för CIA, att han var med i en organisation som hade hand om utvecklingen av världsregeringen och att han var djupt inblandad i den sovjetiska underrättelsetjänsten.

I mitten av augusti 1986 förhördes Gunnar R. Han berättade bl.a. följande. Han tillhörde en frikyrkoförsamling. Han hade kommit i kontakt med John T[11] på en ”bibelskola”. Han hade senare besökt John T i Sacramento i Kalifornien, USA. John T hade utvandrat från Sverige till USA omkring tjugo år tidigare och hade deltagit i bibelskolor för att sedan starta en församling. Denna församling utvecklades till organisationen EAEC. Han hade hjälpt John T med att ordna distributionen i Sverige för dennes skrifter och kassettband. Han hade hört att Olof Palme hade verkat för att avskaffa kristendomsundervisningen i skolan och att man i vissa kretsar därför ville ”bedja bort” Olof Palme från posten som statsminister. Med detta menades emellertid inte att Olof Palme skulle dödas.

I augusti 1986 höll FBI i Sacramento i Kalifornien ett förhör med John T med anledning av mordet på Olof Palme.

I oktober 1986 kontaktade en uppgiftslämnare PU och berättade bl.a. följande. Han hade i september 1983 stött på en man på en uteservering på Manhattan i New York. De hade diskuterat den svenska fackföreningsrörelsen. Mannen var uppenbarligen identisk med John T. John T sade att han hade en plan för att knäppa Olof Palme.

[11] John T kallades här ”Jan T”, men det är uppenbarligen samme person.

I maj 1987 besökte en utredningsman från PU Sacramento och talade med John T i närvaro av två FBI-agenter och pastorn Gordon G. Uppslaget består av ett protokoll fört ”vid samtal med John T ”.

John T berättade bl.a. följande. Han hade spelat in kassettband och upplyst människor om vad som hade hänt i Sverige genom Olof Palmes politik. Olof Palme hade bl.a. förstört skolundervisningen. Han hade inte bett för att Olof Palme skulle bli mördad. Han var emot våld och kunde inte acceptera mord som lösning på problem. Han hade av säkerhetspolisen blivit tillfrågad om han kände Viktor G och då svarat att han inte gjorde det. EAP var fortfarande kommunister. Dess ledare Lyndon LaRouche hade inte konverterat från sin ”pro-sovjetiska linje” även om rörelsen utåt gav sken av det. Olof Palme samt Willy Brandt, Indira Gandhi och Bruno Kreisky hade bildat en ”världsregering” och träffades varje år. Mordet på Olof Palme hade utförts av professionella som tidigare hade dödat Indira Gandhi. Han hade inte varit i Sverige sedan 1983 och hade ingen avsikt att resa dit igen eftersom han inte trodde ”klimatet” var så bra för honom. Han hade två eller tre dagar efter mordet på Olof Palme blivit uppringd av en person som hade sagt att han ville döda honom.

Slutligen tillfrågades John T om vad han kände till om World Anti Communist League (WACL). I protokollet anges följande: ”Det blev tyst en lång stund, sedan såg John T mig i ögonen innan han svarade, ‘dom har jag aldrig hört talas om’, utan att det lät särskilt övertygande.”

Det senaste uppslaget beträffande John T består av en anteckning gjord i april 1990. I denna sägs att det inte hade framkommit något konkret som tyder på att de utskickade ”hatbanden” har någonting med mordet på Olof Palme att göra. Det förslogs att ärendet skulle läggas ad acta.

Ulf E – Livets Ord

I mars och april 1986 kom det in åtta tips med innebörden att Ulf E – som var ledare för ”Livets Ord” i Uppsala – eller någon annan inom Livets Ord kunde ligga bakom mordet på Olof Palme. Ytterligare sådana tips kom in i september 1986, juni 1994 och oktober 1996. Tipsen innehåller beskyllningar om att Ulf E hjärntvättade människor, att han sagt att socialismen var djävulens redskap samt att han vid bönemöten sagt att ”Sverige behöver en ny regering” och att ”Palme ska bort”.

I en promemoria upprättad av PU den 20 mars 1986 anges att bl.a. Livets Ord var en av flera ”religiösa sekter på den extrema högerkanten”. Enligt en annan promemoria upprättad av säkerhetspolisen

den 13 maj 1986 hade inget framkommit som tydde på att Livets Ord hade något med mordet på Olof Palme att göra.

Ulf S och Martinusvännerna

I slutet av maj 1986 kom det in ett tips från en uppgiftslämnare som uppgav att Ulf S var medlem i ”Martinusvännerna” och att denne hade sagt att det av skrifterna framgick att Olof Palme skulle ”ryckas bort”.

Åtta år senare, i juni 1994, utfördes en slagning beträffande Ulf S.

I november 1994 förhördes Ulf S. Han berättade att han tidigare hade varit engagerad på den politiska högerkanten och sedan blivit medlem i Martinusvännerna. Martinusvännerna tror på en andlig vetenskap och en förlåtande ideologi. Den 28 februari 1986 var han i Göteborg. I november 1994 hölls också förhör med två vänner till Ulf S. En av dem sade att han tidigt på morgonen den 1 mars 1986 hade talat i telefon med Ulf S om ”vad som hade hänt” och att Ulf S på kvällen den 28 februari 1986 hade varit på ett dansställe i Göteborg.

Vykortet till Kyrkornas världsråd m.m.

I detta uppslag – som är omfattande och innehåller ett tjugotal ”underuppslag” – behandlas ett vykort som skickades till Kyrkornas världsråd i Geneve och teorier om detta. Där behandlas även flera religiösa sammanslutningar.

Den 14 mars 1986 skrev ambassadören Olle D ett brev till PU. Han skickade en kopia av ett vykort och berättade bl.a. följande. Han hade tidigare varit ordförande för Kyrkornas världsråds avdelning ”International Affairs”. Den 18 februari 1986 kom det ett vykort ställt till rådet i Geneve. Det var handskrivet och löd: ”N’oubliez pas le 27 Février! A bientôt. City of Stockholm.” Vykortets framsida bestod av en bild av Stockholms stadshus. Först efter Olof Palmes död väckte vykortet uppmärksamhet, eftersom man kunde undra vem som i Stockholm i mitten av februari kunde antyda att något av intresse skulle hända den 27 februari 1986. I kristna kretsar i Sverige var det ganska känt att Olof Palme hade medverkat vid konferenser som rådet hade anordnat.

Den 29 mars 1986 lämnade Sigbert A ett liknande tips angående vykortet. Han poängterade att på vykortet hade landet för adressaten (Schweiz) skrivits på tyska, meddelandet på franska och ”City of Stockholm” på engelska. Senare kom det till PU in en promemoria författad av Sigbert A benämnd ”Om vilsna profettankar före och efter mordet på Olof Palme”. I promemorian sägs bl.a. följande. Kjell S hade varit ledare för ”Förbedjare för Sverige” och varit med om att bilda

”Kristna Ambassaden” i Jerusalem. Kjell S hade i ett brev av den 12 mars 1986 beskrivit hur han 1983 hade varit med om att ordna bönedagar mot Olof Palmes inbjudan av Yassir Arafat till Stockholm. Vid ett sådant möte hade enligt Kjell S en profetia meddelats: ”Så skall skott ljuda och terroristdåd ske i ert lands huvudstad ...”. I en intervju i Svenska Dagbladet i september 1987 kommenterade Kjell S Arafats Sverigebesök 1983 och mordet på Olof Palme: ”Inbjuder man terrorism, så får man skörda terrorism. Det är en andlig lag. Vi såg faran i tid.”

I en promemoria upprättad inom PU i september 1987 sammanfattas ”en del religiösa uppslag som kan kopplas till Viktor G”.[12] I promemorian talas om en inte namngiven ”tolkare” av vykortet. Denne skulle ha sagt att vykortet kunde vara ett kryptogram varvid även bilden på vykortet kunde vara av betydelse. Stadshusets torn och byggnad skulle vara ett tecken på att Stockholm är identiskt med Babylon, skökan vid det stora vattnet. Vidare behandlas en ”sionistkongress” i Basel 1985 arrangerad av Kristna Ambassaden. Vid kongressen framkom att det skulle sändas ett varningsbrev till Olof Palme, i vilket man begärde att denne skulle ta ställning för Israel och flytta den svenska ambassaden i Tel Aviv till Jerusalem. I promemorian sägs även att det fanns en viss indikation om att Viktor G hade varit med vid kongressen. – I ett brev till RPS, Interpol, från Bundesamt für Polizeiwesen i Bern, daterat i december 1987, lämnas uppgifter om deltagarna vid kongressen i Basel 1985. – Därefter följer några ganska omfattande promemorior och anteckningar om olika ”nya” religiösa rörelser.

Två år efter det att saken aktualiserats, i februari 1988, lämnade en anställd vid SAS ett tips om att vykortet som hade sänts till Kyrkornas världsråd kunde härröra från en konferens om Stockholm som hade hållits i Geneve den 27 februari 1986. Några dagar senare kontaktade Lena S PU. Hon berättade att hon arbetade för Stockholms stad och bl.a. hade haft till uppgift att skicka vykorten. Därefter begärde PU in listor över de som inbjudits till konferensen och kunde konstatera att det borde stämma att vykortet hade skickats från Stockholms stad som en påminnelse om konferensen.

Ted G och Baghwan

Sammanlagt fjorton personer hörde av sig till PU och tipsade om att den numera avlidne sångaren Ted G kunde ha mördat Olof Palme. De flesta tipsen kom in i april 1986. Som exempel kan följande tips

[12] Om Viktor G, se *Avsnitt N – ”Viktor G”*.

nämnas. Olof Palme blev mördad för att han skulle ”sälja” vårt fiskevatten till Sovjet. Detta kunde inte godtas av CIA, som därför anlitade den nyandliga grupp som leddes av Baghwan. Den 28 februari 1986 kom Baghwan till Sverige. Han hade inget visum och stannade därför endast på Arlanda flygplats i sex timmar. Han träffade Ted G, som senare på kvällen utförde mordet.

Två polismän från PU besökte Ted G i dennes bostad vid två tillfällen i augusti och september 1986. Ted G berättade bl.a. följande. Han hade lämnat Sverige i slutet av december 1985 och bott hos vänner i Oslo. De sista dagarna i februari 1986 reste han med tåg från Norge till Grekland där han träffade sin läromästare Baghwan. I hans pass fanns en stämpel från Jugoslavien av den 1 mars 1986. Någon gång under våren hade han talat med sin far på telefon och denne hade berättat att det gick rykten om att han var inblandad i mordet på Olof Palme. Han tog illa upp och valde därför att stanna utomlands längre än han från början hade avsett. Han kom tillbaka till Sverige i mitten av juli 1986.

5.8 Avsnitt HH – ”Terroristorganisationer som ej hänförs till annat avsnitt”

Allmänt

Detta restavsnitt (HH) är registrerat som ett underavsnitt till ”Politiska motiv” (H) och består av ett fyrtiotal uppslag. Det innehåller huvudsakligen tips och uppföljningar av tips om vissa utländska organisationer och myndigheter samt personer med anknytning till dessa. De organisationer och myndigheter som nämns är DINA (chilenska säkerhetspolisen), Röda brigaderna (Italien), RAF (Röda Armé-fraktionen, Västtyskland), ETA (Spanien), Sendero Luminoso (Peru), Mossad (Israeliska underrättelsetjänsten), PIRA (Nordirland) och ASALA (en armenisk organisation). Dessutom finns det tips beträffande indiska sikher och japanska extremister.

Av uppslagen synes de som gäller Townley respektive Stefano D vara av störst intresse. De redovisas nedan, men berörs även i kapitel 3.

Michael Townley och DINA (chilenska säkerhetspolisen)

Uppslaget gäller Michael Townley och DINA. Även Stefano D nämns. Utredningen beträffande denne finns emellertid registrerad i ett annat större uppslag som redovisas särskilt (se nedan).

Vid tre tillfällen i mars 1986 och i juli 1990 berättade Jose R för säkerhetspolisen i Malmö och Malmöpolisen att han från en ”källa” hade hört att Michael Townley – alias Roberto Thieme – och Julio I hade mördat Olof Palme på uppdrag av Pinochetregeringen i Chile.

I en promemoria från säkerhetspolisen i Stockholm av den 23 april 1986 sägs bl.a. att Roberto Thieme inte var känd i Spanien och att Julio I hade gripits i Spanien för eventuell inblandning i mordet på general Schneider 1970. I en annan promemoria upprättad av säkerhetspolisen i Stockholm i augusti 1990 sägs att ingen av personerna var kända vid säkerhetspolisen.

Enligt två anteckningar daterade i maj respektive juni 1986 hade Lisbeth Palme till Hans Holmér överlämnat några tidningsartiklar från januari-februari 1979. Artiklarna handlade om att Michael Townley på uppdrag av DINA hade mördat tre chilenska politiker. Vid förhör i USA skulle Michael Townley ha berättat att han hade fått order att mörda Olof Palme i Madrid 1976. I artiklarna nämndes även att Olof Palme stod på en särskild dödslista hos DINA.

I mars 1987 hölls ett möte hos UD:s kabinettssekreterare med företrädare för UD, RÅ och RPS. Mötet ägde rum på RÅ:s begäran och dokumenterades i en promemoria författad av Nils G Rosenberg vid UD:s politiska avdelning. Mötet, dess bakgrund och den promemoria det resulterade i är redovisat i kapitel 3, *UD:s roll i övrigt*.

I oktober 1987 skickade Sveriges ambassad i Washington ett telex till UD med viss information från U.S. State Department om att Chile hade vägrat att medverka till att finna de skyldiga till mordet på bl.a. Orlando Letelier i Washington.

I mars 1991 skickade den amerikanska ambassaden i London en promemoria till RPS, Interpol. Promemorian innehåller information från U.S. Marshals Service om var Michael Townley befann sig under 1986. Michael Townley hade gjort vissa resor inom USA. Man hade haft kontakt med honom på hans arbetsplats den 25 februari 1986 och därefter den 2 mars 1986. Han hade inte fått något amerikanskt pass. Hans fru hade lämnat ”the witness protection program” och återvänt till Chile.

Michael Townley har inte förhörts med anledning av mordet på Olof Palme.

Stefano D

Stefano D har utpekats som en italiensk terrorist. Han har haft samröre med Michael Townley. Han nämns i den ovan återgivna promemorian från UD. Uppslaget har 25 ”underuppslag”.

Den 18 januari 1986 hade Interpol i Rom skickat ett telexmeddelande till RPS, Interpol, om att Stefano D skulle ha rest till Europa med ett privat flygplan ägt av en tysk och att Stefano D hade använt ett förfalskat pass utfärdat i namnet Henry Verlere.

I en handling från säkerhetspolisen daterad i oktober 1986 framförs teorier om vem Stefano D kunde ha anlitat för att mörda Olof Palme. En person som nämns är Roberto F, som i Italien i sin frånvaro hade dömts till fängelse i nio år för mordförsök, mordbrand m.m. Roberto F, befann sig i England och hade ”legat lågt” sedan en engelsk domstol hade avslagit en begäran om att han skulle lämnas ut till Italien.

I februari 1987 skickade UD kopior av två telexmeddelanden till Holger Romander, RPS, angående information om Stefano D. Meddelandena hade sänts från Sveriges ambassader i Washington respektive Bern. I januari 1987 besökte författaren Saul L – som hade skrivit en bok om mordet på Orlando Letelier – och journalisten Iona A – tidningen Literaturnaja Gazetas korrespondent i USA – Sveriges ambassad i Washington. Iona A berättade att Frederico F, en italiensk advokat, hade lämnat upplysningen att Stefano D var inblandad i mordet på Olof Palme. I februari 1987 ringde en person med förnamnet Antoine till Sveriges ambassad i Bern och berättade att han kände en person som hade hört att Frederico F visste vem som låg bakom mordet på Olof Palme.

Enligt ett telexmeddelande från Sveriges ambassad i Caracas i april 1987 greps Stefano D i Venezuela den 28 mars 1987 och utlämnades till Italien två dagar senare. Av ett brev till RÅ från åklagarmyndigheten i Florens i april 1988 framgår att RÅ samma månad hade gjort en framställning om förhör med Stefano D i Italien. RÅ inbjöds att närvara vid förhör i Florens i slutet av maj 1988.

Jörgen Almblad samt två utredningsmän var i Italien den 24-29 maj 1988. Resan redovisas i en särskild promemoria, där bl.a. följande framgår.

Den 25 maj 1988 träffade de doktor Trapani som ansvarade för utredningen beträffande Stefano D i Florensdistriktet. Trapani berättade bl.a. att Stefano D var misstänkt för att ligga bakom flera politiska mord i Italien, att vittnen i vissa brottmål mot denne hade tagit tillbaka sina uppgifter och att advokaten Frederico F hade avlidit i hjärtinfarkt i september 1987.

Den 26 maj 1988 besökte de doktor Lombardo – förundersökningsdomare i Florens – för att förbereda förhöret med Stefano D.

Den 27 maj 1988 hade de ett möte med doktor Vigna – även han förundersökningsdomare – som berättade att man hade funnit vissa skrivelser i Frederico F:s bostad. I en av skrivelserna fanns en hypotes om att Stefano D låg bakom mordet på Olof Palme. I en annan

skrivelse fanns teorier om ett samband mellan Lyndon LaRouches organisation och mordet. Skrivelserna verkade innehålla allmänna hypoteser hämtade ur tidningsartiklar.

Den 27 maj 1988 närvarade de vid ett förhör med Stefano D. Förhöret hölls i stadsfängelset i Florens med doktor Lombardo som förhörsledare. Vid förhöret fördes ett protokoll av doktor Lombardos sekreterare. Detta har översatts till svenska. Stefano D berättade bl.a. följande. Han visste ingenting om mordet på Olof Palme. Han hade befunnit sig i Caracas i Venezuela från september 1982 till april 1987. Han hade varit i Madrid vid Francos begravning 1975. Han hade emellertid inte träffat Michael Townley vid detta tillfälle. (I PU:s promemoria anges att Stefano D sade att han *hade* träffat Michael Townley i Madrid vid Francos begravning, vår anm.) Han hade däremot träffat Michael Townley i organisationen ”Land och Frihet” i Chile. Han kände igen namnet Miguel F men kunde inte placera denne. Han hade sedan 1977 inte haft några förbindelser med Chile eller chilenare. Han hade träffat advokaten Frederico F i Caracas men han visste inte om detta hade skett före eller efter mordet på Olof Palme. Han kände inte Roberto F. Påståendena om att han skulle ha befunnit sig i Europa i januari och februari 1986 var falska. De svenska utredningsmännen kunde kontakta två advokater i Rom för att få namn på de personer som kände till att han hade varit i Venezuela vid tiden för mordet på Olof Palme.

Samma dag som förhöret med Stefano D hölls träffade de en chef hos kriminalpolisen. Han berättade att det var en opålitlig informatör som till den italienska säkerhetspolisen hade lämnat uppgifter om att Stefano D vid årsskiftet 1985-1986 hade kommit till Europa med ett privat flygplan.

Slutligen anges i promemorian att Jörgen Almblad hade kommit fram till att man från svensk sida saknade jurisdiktion för att själva ta kontakt med Stefano D:s advokater i Rom. Man skulle i stället göra en skriftlig framställning angående detta.

I ett ”underuppslag” finns en sida med anteckningar från ett besök i Washington. Anteckningarna har förts efter samtal med Saul L. I anteckningarna anges bl.a. följande. Vid samtalet närvarade Saul L, Elisabeth Letelier (änka efter Orlando Letelier), FBI-agenten Robert A. Bousko och kriminalinspektören Sören M. Saul L berättade bl.a. om Stefano D samt Michael Townley och mordet på Orlando Letelier. Han framhöll flera gånger vikten av att man förhörde Michael Townley angående mordet på Olof Palme.

Alessandro S

Den 3 mars 1986 tipsade Rolf S, Häktet Göteborg, PU om att Alessandro S hade suttit häktad på Häktet Göteborg under hösten 1985 och att denne den 18 oktober 1985 hade skickat ett telegram till Olof Palme. Telegrammet innehöll ett hot mot Olof Palmes säkerhet för det fall regeringen fattade beslut om att Alessandro S skulle lämnas ut till Italien.

Den 14 november 1985 beslöt regeringen att Alessandro S skulle lämnas ut till Italien. Alessandro S var i Italien misstänkt för vissa högmålsbrott och väpnat rån. Regeringen erinrade om att han i Italien inte fick straffas för gärningarna såsom för politiska brott.

I ett telegram till Rikspolisstyrelsen från april 1986 meddelade Interpol i Rom att Alessandro S alltsedan den 29 november 1985 hade suttit i häkte i Rom; han hade således inte varit på fri fot den 28 februari 1986.

I en promemoria till Lars Jonsson från säkerhetspolisen i november 1994 återges telex-meddelandet från Alessandro S av den 18 oktober 1985. Meddelandet var ställt till ”Statsminister Olof Palme and the cabinet ministers” och hade följande lydelse: ”Dear Sirs, I warn you that I am the exile of Italy and I therefore represent my country, being also norman and norwegian, I tell you to free me within the next 24 hours or serious international repercussion will happen. Captain of savoia cavalleria. Alessandro S.” Vidare sägs i promemorian att Alessandro S tillhörde den tyska vänsterextremistiska terrorgruppen RAF (Röda Arméfraktionen) och att han i Italien var efterlyst för kopplingar till högerextremism. Slutligen nämns att det i Italien fanns en vänsterextremistisk terroristgrupp benämnd Röda brigaderna.

5.9 Vissa avsnitt registrerade under ”Politiska motiv” m.m.

5.9.1 Allmänt

Under denna rubrik redovisas resterande avsnitt som är registrerade under ”Politiska motiv”. Avsnitten rör högerextrema och nazistiska organisationer samt personer som bedömts ha anknytning till dessa. I detta avsnitt redovisas även utredningen avseende Alf E, som inte är registrerad under ”Politiska motiv” utan i avsnitt D (”Allmänna tips”).

5.9.2 ”WACL” (World Anti-Communist League) – avsnitt HI

Avsnittet består av sex uppslag.

Arvo H och Anders L

I mars 1987 besökte journalisten Håkan H PU och lämnade följande tips. Ungefär tio minuter efter mordet på Olof Palme ringde en man till ett par i Bromma och meddelade att Olof Palme var död. Paret hade fått uppfattningen att mannen hade slagit fel telefonnummer.[13] Han hade kontrollerat olika telefonnummer och kommit fram till att den som ringde kunde ha avsett att ringa till Arvo H. (Det förutsatte att vederbörande slagit fel på två av sex siffror.) Arvo H var ledare inom WACL och representerade en politisk ytterlighet. WACL var en internationell sammanslutning med kontakter med olika exilorganisationer och regimer i världen. WACL brukade hålla årliga kongresser på olika ställen i världen. Den senaste kongressen hade hållits i San Diego i USA. WACL kunde kopplas till en mängd små organisationer som var extremt högerinriktade. Vidare hade Miro Baresic varit direkt kopplad till WACL när han jobbade som säkerhetsvakt i Paraguay. Anders L – aktiv inom Demokratisk Allians – hade haft kontakter med Arvo H. Dessa kontakter hade av okänd anledning upphört efter mordet på Olof Palme. Promemorian avslutas med en hänvisning till en redogörelse för WACL författad av Anders L.

I ett uppslag daterat i juni 1991 finns en skrivelse från journalisten Olle A registrerad. Skrivelsen rör Anders L som den 20 februari 1986 skulle ha lämnat ett kuvert adresserat till Olof Palme på regeringskansliet. I kuvertet låg en kopia av en notis från Ystads Allehanda från april 1918 som hade kopierats ur en jubileumsbok utgiven av tidningen. Notisen hade rubriken ”D:r Olof Palme död”. På kopian var ordet D:r överkorsat med en penna. Notisen handlade om en farbror till statsministern. I kuvertet fanns även ett ”politiskt dokument” undertecknat av Anders L. Samma dag lämnade han ett kuvert med likadant innehåll till UD.

Anders L hade förhörts i augusti 1987. Förhörsanteckningarna omfattar 32 sidor. I en bifogad promemoria sägs att det var svårt att få klara svar från Anders L och att svaren därför hade kortats ner till läsliga meningar. Anders L berättade bl.a. följande. Han hade skickat flera brev till säkerhetspolisen. Han hade även skickat ett brev till Olof

[13] Det s.k. Brommanumret, se även *Avsnitt HB – ”Sydafrika”*.

Palme. Han hade för sig att Olof Palme skulle komma till Ystad och hade tänkt lämna information om ett jubileum där. Han hade tänkt lacka över orden ”doktor” och ”död” men det blev bara över ”doktor”. Han hade arbetat hos Arvo H på Baltiska Kommittén hos Baltiska Institutet och fick där viss anknytning till WACL. Hans arbetsuppgifter inom Baltiska Kommittén var att skriva kollektbrev, redigera ansökningar, m.m. Hans enda uppgift inom WACL var att försöka bekämpa inflytande från högerextremistiska och nynazistiska grupper. Han ansåg att WACL hade fått för stora proportioner i utredningen om mordet på Olof Palme. Vad han kände till så fanns det inte någon extremistisk organisation som var beredd att tillgripa våld. Så fort någon var beredd att göra detta höll man honom utanför eftersom man visste att han skulle motsätta sig detta. Han var hemma den 28 februari 1986 och talade vid tiden för mordet på Olof Palme i telefon med en person som han namngav. Telefonsamtalet varade i ungefär 45 minuter. Vidare bodde en 86-årig dam i hans lägenhet. Damen hade sagt att hon visste att han var hemma och att hon särskilt kom ihåg det på grund av en annan händelse som inträffat samma dag.

I januari 1992 genomfördes en slagning beträffande Anders L varvid det antecknades att han hade avlidit i november 1991.

I mars 1994 förhördes en dotter till Arvo H. Hon berättade bl.a. följande. Hennes far var 80 år och av estniskt ursprung. Han ingick i estniska nationalrådet som hade säte i Stockholm. I sin kamp för att befria Estland från den sovjetiska ockupationsmakten hade han haft kontakter med WACL. Vissa fraktioner av WACL i Sydamerika var sannolikt nazistiska till karaktären. Hennes far och estniska nationalrådet var absolut inte nazistiska. Han var nära att avrättas av SS i Estland under kriget och tog avstånd från nazismen. Han hade anknytning till Folkpartiet. Han hade inte någon aversion mot socialdemokratin eftersom estniska rådet fick ekonomiskt stöd från de socialdemokratiska regeringarna.

Carl H

I november 1987 fick PU ett brev där det angavs att Carl H – ledare för Skånepartiet – var medlem i WACL och hade i radio sagt att han varit i Amerika och träffat WACL:s ledare. Vidare hade Carl H två månader efter mordet på Olof Palme i tidningen Arbetet skrivit att det var Olof Palmes eget fel att han blev skjuten och att ”vi hade varnat honom skriftligt 14 dagar innan”.

I december 1994 förhördes Carl H. Han berättade bl.a. följande. Han hade vid några tillfällen skrivit till Olof Palme och även Malmö

arbetarkommun och kritiserat Olof Palmes politik i flera avseenden. Dessa brev hade emellertid inte innehållit några varningar. Han kände inte till att tidningen Arbetet hade haft någon artikel av eller om honom angående en varning till Olof Palme. Han visste inte vad WACL stod för. Natten mellan den 28 februari och 1 mars 1986 var han hemma med sin sambo i Malmö.

Allmänt angående WACL

I en åttasidig promemoria upprättad av en kriminalinspektör vid PU i mars 1988 redogörs för WACL. WACL grundades 1967 efter att ”Anti-Bolsjevik block of Nations and Asian Pacific Anti-Communist Leagues” hade enats om att bilda en paraplyorganisation för organisationer mot kommunism. Första mötet hölls i Taipei i Taiwan. Taiwan kom sedan att bli en av organisationens främsta finansiärer. WACL håller möten en gång per år. Deltagarnas rese- och hotellkostnader betalas av organisationen. Sveriges Nationella Förbund (SNF) blev medlem i WACL 1979. SNF splittrades emellertid 1986.

5.9.3 ”NRP” (Nordiska Rikspartiet) – avsnitt HJ

Avsnittet består av 38 uppslag.

Beträffande detta avsnitt finns också en 1990 upprättad sammanställning (avsnitt HÖ). Den redovisas nedan.

Karl A

Den 4 mars 1986 berättade en anonym person bl.a. följande. Karl A var medlem i NRP och hade vapen och ammunition. Karl A hade sagt att ”det är vi som grejat Palme”. Vidare hade han tidigare sagt att han skulle döda Olof Palme, Kjell-Olof Feldt och Hagge Geigert.

Samma dag som tipset kom in utfördes husrannsakan hos Karl A dels på hans egen adress i Stockholm, dels på en ”c/o-adress” i en förort till Stockholm. I lägenheten i Stockholm fann man en revolver av äldre modell och en plastpåse med 57 patroner av ”22 long typ”. Vapnet och ammunitionen togs i beslag.

I en anteckning från säkerhetspolisen av den 26 mars 1986 anges att man vid husrannsakan hos Karl A inte hade funnit något som kunde härledas till någon nazistisk rörelse. Vidare antecknades att någon ytterligare åtgärd från säkerhetspolisen inte var aktuell.

I en promemoria upprättad av säkerhetspolisen i mars 1988 sägs att Karl A hos säkerhetspolisen inte var känd i några nazistiska eller andra sammanhang som kunde förknippas med mordet på Olof Palme.

Leif J

Den 4 mars 1986 berättade Knut B att han kände någon som hade skickat ett hotbrev till Olof Palme och undertecknat det med Knut B:s namn samt att kriminalpolisen i Sundsvall visste vem som hade skickat hotbrevet.

I en promemoria upprättad av säkerhetspolisen i juni 1986 anges att Leif J hade förhörts den 12 mars 1986. Leif J erkände att han sedan början av 1983 hade skickat hotbrev till Olof Palme och Sveriges Radio. Hotbreven undertecknades med andras namn, bl.a. Knut B. Han hade retat sig på Knut B:s alla insändare i Sundsvalls Tidning i vilka denne försvarade socialdemokratin. Den 28 februari 1986 var han hemma och tittade på TV. I promemorian finns en anteckning om att Leif J var sjukpensionär och ”lite smått alkoholiserad” och enligt dem som kände honom skulle han inte vara kapabel att mörda.

Timmo S

Den 13 mars 1986 kontaktade en anonym person PU och berättade att Timmo S var aktiv i NRP och hade uttalat hot mot Olof Palme. Vidare hade Timmo S för några år sedan åtalats för att ha slängt in en rökbomb i biografen China och dömts till fängelse sex månader för detta.

Den 23 mars 1986 genomfördes en slagning beträffande Timmo S. Den 24 mars 1986 förhördes han. Han berättade att han inte längre var aktiv i NRP samt att hans far begravdes den 28 februari 1986 och att han var tillsammans med familj och släkt hela den dagen.

I en promemoria upprättad av säkerhetspolisen den 26 mars 1986 anges att Timmo S vid flera tillfällen 1972-1974 hade gjort sig skyldig till skadegörelse. Han hade bl.a. kastat en rökfackla i trapphuset i ett hus där Demokratisk Allians hade sina lokaler. 1974 var han s.k. RAG-ledare i NRP (jfr nedan). I utredningsanteckningar från säkerhetspolisen av den 24 april 1986 anges att det hos säkerhetspolisen inte finns några anteckningar om Timmo S efter 1974 och att enligt uppgift från berörd församling hade Timmo S:s far jordfästs den 28 februari 1986.

Gustaf V

I juni 1987 upplyste Uppsalapolisen PU om att Gustaf V var häktad i ett mål angående våldtäkt m.m. och att denne hade berättat att han i informationssyfte hade skaffat papper från bl.a. NRP. Vidare hade han gjort en skylt med texten ”Skjut en sosse”. I juli 1987 talade Per-Göran Näss med en polisman vid säkerhetspolisen i Uppsala som berättade att Gustaf V hade sagt att han studerade teologi och att han hade beställt NRP-broschyrer eftersom han ville ta del av olika politiska inriktningar. Enligt polismannens personliga uppfattning var Gustaf V psykopat.

I december 1994 genomfördes en slagning beträffande Gustaf V. Vid slagningen antecknades att Gustaf V hade dömts för misshandel 1985 och för våldtäkt 1987.

Karl Å i Lönsboda

I mitten av november 1987 kontaktade Mats B PU och berättade att Karl Å i Lönsboda ledde en neonazistisk grupp i Göingetrakten. Gruppen ägnade sig åt skjutövningar i skogen och att tillverka egna vapen samt hade nynazistiska kontakter.

Åtta år senare – i oktober 1995 – sökte PU Mats B på dennes arbetsplats och fick meddelandet att han hade avlidit tre år tidigare. Samma dag utfördes datorsökningar varvid man fann 53 personer med Karl Å:s namn. Ingen av dessa personer bodde emellertid i Lönsboda. Polisen i Osby kände inte till någon med det aktuella namnet i Lönsboda.

Allmänt om NRP och vissa medlemmar

I september 1987 fick PU från en anonym person vissa handlingar som hade upprättats inom NRP. På fyra sidor beskrivs hur NRP:s ”ortsgrupper” inom RAG (Rikspartistisk Aktions Grupp) fungerade. Vidare finns en medlemsförteckning på två sidor.

Enligt en promemoria upprättad i oktober 1987 var uppgifterna i dessa handlingar kända av säkerhetspolisen sedan länge. Vidare anges att RAG:s riksledare, Staffan W, och några andra av de mest aktiva inom NRP hade slutat med det ”politiska livet” efter att de hade avtjänat fängelsestraff 1985-1986.

I februari 1995 genomfördes slagningar beträffande bl.a. personer som finns med på medlemsförteckningen (ungefär 20 personer). Några av dem hade dömts för mordbrand, misshandel, olaga hot respektive olaga vapeninnehav.

Sammanställning

I mars 1990 upprättades inom PU en kort promemoria benämnd ”Avsnitt HJ – Redovisning och förslag”. I promemorian uppges att avsnittet vid denna tidpunkt innehöll 33 uppslag. Beträffande utredningen sägs att det saknas konkreta uppgifter som för NRP närmare mordet och mordplatsen. Under rubriken ”Förslag” framförs bedömningen att NRP som organisation kan avskrivas. Däremot borde ”RAG-gruppen” i Stockholmsområdet undersökas närmare innan avsnittet definitivt kunde läggas till handlingarna. Endast den som visat stor lojalitet och offervilja under en längre tid i ortsgruppens arbete kan enligt promemorian bli medlem i en RAG-grupp.

5.9.4 ”BSS” (Bevara Sverige Svenskt) – avsnitt HK

Avsnittet består av drygt tio uppslag.

Den 7 mars 1986 ringde en anonym man till PU och sade att fantombilden föreställde Lars H i Nyköping.

Den 13 mars 1986 förhördes Lars H på polisstationen i Nyköping. Den 20 januari 1986 började han studera vid Stockholms universitet. Han pendlade mellan hemmet i Nyköping och universitetet. Den 28 februari 1986 var han på universitetet till omkring kl. 12.45. Därefter tog han tunnelbanan till Bandhagen och var hemma hos en bekant, Christopher J. När han var hos Christopher J ringde han två telefonsamtal till Leif Z, en ledare i BSS. De kom överens om att träffas senare under kvällen. Kl. 21.50 tog han tunnelbanan från Bandhagen till Södermalm. Han gick sedan till BSS:s lokal på Södermalm och träffade Leif Z där omkring kl. 22.30. De två var tillsammans till ungefär kl. 01.00 när Leif Z lämnade lokalen. Han övernattade i lokalen. Morgonen därpå ringde Leif Z och talade om att Olof Palme hade mördats. Han åkte sedan buss tillbaka till Nyköping. Han hade inte något med mordet på Olof Palme att göra.

Den 21 maj 1986 förhördes Leif Z. (Han sade att han redan hade blivit förhörd av två polismän. De hade kommit hem till honom och bl.a. frågat vad han gjorde på kvällen den 28 februari 1986.) Han var styrelseledamot i BSS. Lars H var också med i BSS, men inte i styrelsen. Han och Lars H brukade träffas ibland. De träffades i BSS:s lokal på kvällen den 28 februari 1986 omkring kl. 21.00 – 22.00. Han kom inte ihåg om Lars H hade ringt honom tidigare under kvällen. Han var i lokalen till omkring kl. 24.00 och gick sedan hem. Han visste inte vad Lars H gjorde sedan. Det var inte uteslutet att Lars H sov i lokalen.

Lokalen låg på Södermannagatan. Han kände till Christopher J. Denne var en från BSS fristående författare som BSS hade haft vissa kontakter med.

Den 21 maj 1986 förhördes också Christopher J. Han hade lärt känna Lars H genom Leif Z. Den 28 februari 1986 hade Lars H gjort sig ledig och for hem till honom. De var tillsammans hela dagen. På kvällen åt de en bit hemma hos honom och pratade och lyssnade på musik. Han skjutsade Lars H till Högdalens tunnelbanestation omkring kl. 21.30. Han åkte sedan tillbaka till sin bostad. Han hade efteråt hört att Lars H hade tagit tunnelbanan till stan och besökt Leif Z i BSS:s lokal på söder.

I april 1991 genomfördes slagningar beträffande Lars H, Leif Z, och Christopher J.

I februari 1992 förhörde PU Gunnar J. Han var fastighetsförvaltare hos den bostadsrättsförening som hade hyrt ut lokalen på Södermannagatan till Leif Z. Det hade förekommit klagomål från andra hyresgäster eftersom ungdomar med rakade huvuden och vissa flaggor brukade samlas vid lokalen på lördagar och söndagar. Föreningen började misstänka att man hade fått en högerextremistisk organisation som hyresgäst. Han kunde inte minnas att han hade gjort några särskilda iakttagelser beträffande lokalen den 28 februari 1986. Leif Z hyrde lokalen från den 1 april 1984 till och med den 30 september 1987. – Beträffande Leif Z finns ytterligare uppslag. Inget av intresse för mordutredningen framkommer.

5.9.5 ”Sveriges Nationella Förbund” – avsnitt HL

Avsnittet består av några enstaka uppslag. Beträffande detta avsnitt finns också en 1990 upprättad sammanställning. Den redovisas nedan.

Det finns ett flertal tips från våren 1986 om Ulf H, där denne utpekas som nazist m.m. I juli 1986 förhördes Ulf H i sin bostad. Förhöret genomfördes av säkerhetspolisen i Stockholm och dokumenterades i en promemoria. Ulf H berättade bl.a. följande. Han var tjänsteförrättande ordförande i Sveriges Nationella Förbund (SNF). SNF ville avskaffa demokratin och införa det slags kungavälde som fungerade före 1914. Han kände inte till vem som kunde ligga bakom mordet på Olof Palme. Han låg och sov när hans dotter ringde honom den 1 mars 1986 kl. 02.30. Hon ringde för att kontrollera att han var hemma och hade alibi för mordet. Han ansåg att SNF borde samla in pengar till gärningsmannen som tack för vad denne hade gjort. En annan medlem i SNF – S – hade tidigare under 1986 utfäst en belöning på 10 000 dollar

till den som mördade Olof Palme. I promemorian sägs vidare bl.a. att Ulf H synes vilja briljera och imponera på sin omgivning. Han påstod exempelvis att biskopen Desmond Tutu hade besökt honom i hans bostad i Stockholm. Vidare skröt han med sina förbindelser med Chile och visade en chilensk orden som han hade fått. Han hade mycket litteratur i bostaden, ”företrädesvis äldre böcker”.

I augusti 1986 kontaktade journalisten Lennart H PU per telefon och berättade bl.a. följande. En kvinna hade sökt upp honom. Hon hade berättat att en annan kvinna hade sagt att Ulf H på något sätt var inblandad i mordet på Olof Palme och att en belöning hade betalats för brottet samt att Ulf H kände Viktor G.

I en handling upprättad av säkerhetspolisen i augusti 1986 sägs att Ulf H hade hörts i anledning av olika tips. Inget hade dock framkommit som tydde på att han hade haft med mordet att göra.

I november 1987 kontaktade en anonym person PU per telefon och berättade följande. Strax före mordet på Olof Palme hade Ulf H i sin bostad ett möte med inbjudna gäster från Österrike och Sydamerika. Vid mötet avhandlades hur Olof Palme skulle elimineras. Olof Palme mördades för att invandrarna skulle få skulden för mordet. Ulf H fick pengar från utlandet och delade ut dem till ultrahögergrupper i Sverige.

I mars 1988 ringde en person till PU och berättade att Ulf H hade sagt att S hade varit involverad i mordet på Olof Palme och att tre personer av okänd nationalitet hade varit i närheten av mordplatsen. Anteckningarna från detta telefonsamtal finns registrerat under ett annat avsnitt. I oktober 1989 ringde samma person till PU och berättade bl.a. följande. Han hade tidigare samma dag talat i telefon med Ulf H. Ulf H hade skrikit att ”det är vi som har gjort det”. Han antog att Ulf H syftade på att de hade mördat Olof Palme. Ulf H hade även sagt att det kommer att hända saker med ”militära aspekter”.

I juli 1990 genomfördes en slagning beträffande Ulf H varvid bl.a. antecknades att han hade dömts för förskingring 1986.

I december 1992 förhördes Ulf H på nytt. Han tillfrågades bl.a. om ett antal personer och uppgav om dem följande.

S var medlem i SNF och brukade skicka pengar för att få SNF:s tidning Nationell Tidning. Han hade aldrig talat med S men kände till att S i januari eller februari 1986 hade utfäst en belöning på 10 000 dollar till den som mördade Olof Palme. Åke L var sekreterare i SNF och tog hand om S:s brev. Varken han eller Åke L tog S:s brev på allvar. De var de enda som kände till brevet med den utfästa belöningen. Han visste inte huruvida S hade haft med mordet på Olof Palme att göra.

Leif J – en annan medlem i SNF – var en ”idiot” som var vapenkunnig och hatade Olof Palme. Leif J hade skjutit mot ”några negrer”

på Högbergsgatan och brukade vara på sinnessjukhus. En gång hade Leif J blivit för full på ett möte på officersmässen på Katarina Bangata. Två namngivna poliser – polisman A och polisman B – hade sett till att en radiobil kom och hämtade Leif J för att köra hem denne.

Nils M var troligen medlem i NRP och var en av de personer som kastade in en rökbomb på Chinateatern. Ulf H hade varit försvarare för en medtilltalad till Nils M och hade därefter endast sporadiskt stött ihop med Nils M.

Han kände Lars H väl. Lars H var medlem i SNF och kunde inte ha mördat Olof Palme.

Han hade genom SNF haft kontakter med Tor H, Erik B och Jan Ö. Han trodde att de hade haft förutsättningar för att få mordet på Olof Palme utfört. De skulle emellertid ha avslöjat sig efter dådet. Tor H hade bombhotat högtidligheten när Nobels fredspris skulle utdelas och åkte fast endast på grund av att han hade varit lösmynt efteråt. Jan Ö hade gjort sig skyldig till ett sprängattentat mot en moské i Oslo men kunde inte hålla tyst om dådet och dömdes sedan till fängelse fem år.

Det enda sambandet mellan SNF och Alf E var att denne prenumererade på Nationell Tidning. SNF ansåg att det var en nödvändighet att Palme kom bort och ”sörjde inte fanskapet”.

Enligt en anteckning från december 1993 avled Ulf H i mars 1993.

I december 1992 genomfördes en slagning beträffande Leif J. Därvid antecknades bl.a. följande. ”PBR: Olaga vapeninnehav (vapen med kaliber 22) och olaga hot 1985 (hotat att spränga synagoga).” (Det framgår inte om Leif J har dömts för dessa gärningar.) Samma månad, i december 1992, förhördes han och uppgav bl.a. följande. Han hade tidigare missbrukat alkohol och tabletter. Vid ett tillfälle hade han varit hemma hos en kamrat, Kjell S, och då fått med sig ett vapen när han skulle gå och handla mat. Han kom sedan att hota bl.a. en taxichaufför och omhändertogs av polis. Han hamnade på Långbro sjukhus. Detta var anledningen till att han fanns i polisens register med anteckning om olaga vapeninnehav och olaga hot 1984. Han var medlem i SNF 1978 – 1984. SNF:s sammankomster hölls oftast hemma hos Ulf H. Ingen i sällskapet sympatiserade med Olof Palmes och socialdemokraternas åsikter. Några direkta hot mot Olof Palme förekom emellertid inte vid de möten som han hade varit med på. Vera O hade utnämnt honom till ”riksledare” i NRP. Titeln innebar dock inte att han hade någon ledande funktion utan var endast en titel. Den 28 februari och den 1 mars 1986 var han ensam hemma i sin bostad. Han led av epilepsi och höll sig ofta hemma eftersom han var rädd att få ett anfall. Han var vid tiden för förhöret ”avgiftad från sina alkoholproblem” och förde ” en lugn tillvaro utan partipolitiskt engagemang”.

I december 1992 förhördes vårdaren Lars H – anställd vid Allmänna Häktet Stockholm – i rikskriminalens lokaler. Han hade ”troligtvis” vid ett besök hemma hos Ulf H fått höra om vissa brev som hade kommit från någon person som han inte kände till. Han kunde inte komma ihåg om breven kom från S. Han hade aldrig varit medlem i SNF. Den 28 februari 1986 var han ensam i sin bostad och fick inte någon vetskap om mordet förrän på morgonen därpå.

Den 2 mars 1986 ringde en anonym kvinna till PU och tipsade om att Tor H var högerextremist och hade avtjänat ett fängelsestraff i Norge för bombhot mot biskopen Desmond Tutu. Enligt en anteckning dömdes Tor H i Oslo den 25 november 1985 för ”förbrytelse mot personlig frihet” till fängelse tre månader och femton dagar. – I en promemoria upprättad av säkerhetspolisen i februari 1993 finns bl.a. följande anteckningar om Tor H. Den 18 augusti 1986 förhördes han i Oslo av företrädare från säkerhetspolisen. Han berättade då att han hade dömts till fängelse åtta månader för bombhot mot Desmond Tutu när Nobels fredspris skulle delas ut i Oslo i december 1984. Han frigavs i december 1985 och vistades i Stockholm till månadsskiftet mars-april 1986 då han flyttade tillbaka till Norge. Under kvällen den 28 februari 1986 befann han sig hemma hos NRP-medlemmen Vigdis S i Tyresö. De såg en film om tredje riket på TV. Nästa dag omkring kl. 10.30 kom Vigdis S in i hans rum och berättade att Olof Palme hade mördats. Han hade enligt promemorian inte tilldragit sig säkerhetspolisens intresse under de senaste åren.- I januari 1995 genomfördes en slagning beträffande Tor H.

Sammanställning

I mars 1990 upprättades inom PU en kort promemoria benämnd ”Avsnitt HL – Redovisning och förslag”. I promemorian uppges att utredningen hade fokuserats på organisationens tjänsteförrättande ordförande, Ulf H. Under rubriken ”Förslag” framhålls att den fortsatta utredningen borde bedrivas förutsättningslöst med förhör av personer som är eller varit knutna till organisationen. (Så skedde som framgått också.)

5.9.6 ”Sverigepartiet, f.d. Framstegspartiet” – avsnitt HM

Avsnittet består av nio uppslag.

Ett antal tips dagarna efter mordet var inriktade på Stefan H, som tillhörde Framstegspartiet. Den 11 mars 1986 skrev Stefan H ett brev till Hans Holmér och uttryckte sin förvåning över att han – till skillnad från andra partiledare – inte hade erbjudits polisskydd. Han poängterade att Framstegspartiets paroll ”Begränsa invandringen” inte var populär i ”vissa kretsar”.

Den 12 mars 1986 förhördes en person som kände Stefan H. Uppgiftslämnaren berättade bl.a. följande. Hela Stefan H:s lägenhet var belamrad med politiska skrifter. Han hade synnerligen reaktionära synpunkter på utlänningar och Sveriges invandringspolitik.

Den 18 mars 1986 inkom ett pressmeddelande – undertecknat av Framstegspartiet – till PU. Personen som hade sänt det till PU hade mottagit det per post. I pressmeddelandet sades bl.a. följande.

> Världen har i snabb takt blivit av med tre tyranner: först BABY DOC, sedan MARCOS och så PALME. Det är bra för Sverige, att vi slipper Palme fortsättningsvis. Han har genom åren förorsakat Sverige mycket stor skada. Inte överraskande hyllades Palme av den sovjetiska partikongressen med en tyst minut.--- Om mördaren infångas, ska det bli intressant att konstatera huruvida denne är svensk eller invandrare. Om mördaren är invandrare, kan man göra tillägget att Palme fallit offer för sin egen vansinniga invandringspolitik.
>
> Stockholm den 1 mars 1986.
>
> FRAMSTEGSPARTIET

I juli 1988 förhördes Stefan H. Han berättade bl.a. följande. Han hade författat pressmeddelandet. Framstegspartiet ombildades hösten 1986 och namnändrades till Sverigepartiet efter en sammanslagning med BSS varvid han blev Sverigepartiets ledare. Hösten 1987 uppstod det emellertid en spricka i partiet. Därefter hade hans gren av partiet ”legat i malpåse”. Den 28 februari 1986 hade han hand om sin då fyraårige son. Han och hans f.d. sambo hade gemensam vårdnad. Han trodde att sonen gick och lade sig vid kl. 19.00 och han själv vid kl. 23.00. Morgonen därpå fick han kännedom om mordet på Olof Palme genom Svenska Dagbladet.

I april 1991 genomfördes en slagning beträffande Stefan H varvid det antecknades att han 1988 hade dömts för misshandel och ”olaga affischering”.

I april 1991 förhördes också den f.d. sambon. Hon berättade bl.a. följande. Hon hade en son tillsammans med Stefan H. Hon kom mycket väl ihåg att Stefan H den 28 februari 1986 hade hämtat deras son hos henne vid kl. 16.00 – 17.00 och lämnat honom på eftermiddagen nästa dag. Hon kom särskilt ihåg denna händelse eftersom hennes undulat dog kl. 14.00 denna dag. Hon visste inte om Stefan H och sonen hade varit i Stefan H:s bostad eller någon annanstans.

5.9.7 ”Öppet Forum” – avsnitt HN

Detta avsnitt omfattar två uppslag. Det första rör en av Öppet Forums medlemmar. Det andra uppslaget består av Öppet Forums verksamhetsberättelse för 1985 m.m.

Rolf P

Den 1 mars 1986 kom ett anonymt telefontips till PU om att Rolf P fyra år tidigare hade medverkat i radioprogrammet ”Öppet Forum”. Rolf P hade om Olof Palme sagt att ”Den jäveln skall ha ett nackskott”. Rolf P hade på en bild i en tidning varit klädd i keps och parkas.

Ytterligare fem liknande tips beträffande Rolf P kom in till PU 1987.

Den 13 april 1986 förhördes Rolf P. Förhöret ägde rum i Rolf P:s bostad på Öland. Han berättade bl.a. följande. Han hade flyttat från Stockholm till Öland för att få det lugnt. Vidare var Öland fritt från utlänningar. Han var med i en sammanslutning i Stockholm bestående av ca 500 personer. Sammanslutningen hade inte något namn. Avsikten var emellertid att kunna få så många medlemmar att man kunde registrera sammanslutningen som ett politiskt parti. Sammanslutningen var emot att det kom utlänningar till Sverige. Han hade tidigare avtjänat fängelse två månader för brott mot tryckfrihetsförordningen m.m. Han hade fällt ett yttrande om utlänningar i ett närradioprogram i Stockholm 1982. Samtliga partier – vänstern, mitten och högern – bestod av idioter som inte lyssnade till folket. Han och den sammanslutning han var med i var emot våld och tog avstånd från mordet på Olof Palme. Mordet kunde ha utförts på beställning av någon utländsk ambassad i Stockholm. Mördaren kunde exempelvis ha flytt till Lidingö där många ambassadörer bodde och ha kastat mordvapnet i vattnet från Lidingöbron. Han visste hur mördaren såg ut. Den första bilden som sändes ut var något felaktig. En natt fick han genom en ”drömvision” reda på mördarens utseende. Han var beredd att fylla i och ändra på bilden så

att utseendet blev rätt. Den 28 februari 1986 var han hemma tillsammans med sin sambo. På kvällen hade de tittat på någon ”pang-pangfilm”. Dagen därpå vaknade han av sin klockradio och fick höra att Olof Palme hade mördats.

Vid ett förhör sex år senare, i januari 1992, bekräftade sambon Rolf P:s uppgift att de varit hemma i bostaden på Öland under mordkvällen.

Öppet Forums verksamhetsberättelse 1985 m.m.

Närradionämnden sände vissa handlingar angående Öppet Forum till PU, möjligen på begäran av PU. Bland handlingarna finns Öppet Forums ansökan om tillstånd att sända närradio i vilken Rolf P 1982 åtog sig att vara programutgivare. I verksamhetsberättelsen för ”Den ideella demokratiska föreningen Öppet Forum” anges att man under 1985 hade haft bl.a. följande aktiviteter. Vid ett sammanträde föreslog ordföranden Anders L att föreningen aktivt skulle verka för ökat stöd åt och ökad upplysning till svenska barnfamiljer för att öka nativiteten. Föreningen gjorde ett studiebesök i Rinkeby för ”att på platsen studera de sociala konsekvenserna i samband med invandringspolitiken”. Föreningen gjorde även ett studiebesök i Botkyrka för att studera ”kulturell verksamhet, hemspråksundervisning och vandalisering i vissa trapphus hos språkliga minoriteter”. Vid ett annat tillfälle höll Rolf P ett föredrag om asagudarna. Vidare hölls ett sammanträde vid vilket styrelsen beslöt att ansöka om nytt sändningstillstånd hos Stockholms Närradio ”efter den tragiska avstängningen”.

5.9.8 ”Alf E” – avsnitt DA

Tips, utredningsåtgärder och annan information rörande Alf E finns i PU-materialet samlat under avsnittet DA – ”Alf E”[14]. Avsnittet är relativt omfattande och upptar ett 70-tal uppslag och en mängd underuppslag.

Alf E aktualiserades i utredningen redan under de första dagarna efter mordet, då flera tips strömmade in. Under den första månaden fick PU ta emot ett drygt 15-tal tips om Alf E. De flesta tipsen var från personer som i pressen uppmärksammat dennes annonskampanjer mot Olof Palme och Socialdemokratiska partiet men flera kände också Alf E mera personligen.

Ett av de allra första tipsen kom från en person som var bosatt i trakten av Alf E:s bostad i Värmland. Personen påstod sig ha sett Alf E

[14] Avsnittet bär Alf E:s efternamn.

och en okänd man sittande i en nedsmutsad blå Ford Granada vid 18-tiden lördagen den 1 mars 1986.

Ett annat tips som kom in under den första tiden var ett brev från en uppgiftslämnare som var nämndeman och deckarförfattarinna. Hon berättade att Alf E strax före jul 1985 kontaktat henne för ett möte. Vid mötet hade Alf E kommit att tala om Olof Palme och i detta sammanhang hade han bl.a. uttalat ”Jag ska avsätta Palme fortare än du tror” och ”Den dagen vi har röjt honom ur vägen kommer socialdemokraterna att välja oss”. Uppgiftslämnaren hade därefter erbjudits platsen som justitieminister i Alf E:s framtida regering.

I en promemoria upprättad av säkerhetspolisen den 24 mars 1986 uppges Alf E:s hatpropaganda mot Olof Palme vara känd av säkerhetspolisen. I promemorian sägs dock att det inte var troligt att någon av Alf E:s ”vänner” skulle kunna ligga bakom mordet. Promemorian innehåller ett tillägg av innebörden att det dock mot bakgrund av alla tips mot Alf E var lämpligt att kontrollera honom.

Den 31 mars 1986 besökte säkerhetspolisen Alf E:s bostad i Värmland. Besöket var föranlett av att Alf E begärt polisskydd för sina barn som gick i skola i Stockholm. Under besöket tillfrågades Alf E om vad han gjorde den 28 februari. Han berättade att han och hustrun hade varit ensamma hela veckan i parets lägenhet på Norr Mälarstrand i Stockholm. Där hade de arbetat med ett utskick av pamfletten ”Läsning för socialdemokrater, del 4”. Barnen hade sportlov och tillbringade detta i Värmland. Fredagen den 28 februari hade Alf E under dagen varit och handlat saker till huset. Tidigt under kvällen hade han och hustrun ätit middag på restaurang ”Claes på Hörnet”. Därefter hade de återvänt till lägenheten där de ensamma tillbringat resten av kvällen. Alf E berättade också att han om någon såsom ledare för organisationen ”Oppositionen inom Socialdemokratin” var intresserad av att Olof Palme fick leva kvar.

Enligt en anteckning av polisöverintendenten Hans Wranghult den 1 april 1986 hade Hans Holmér samma dag beslutat att det inte förelåg skäl för polisbevakning av familjen Alf E.

I en promemoria upprättad den 16 april 1986 drog säkerhetspolisen slutsatsen att det för närvarande inte fanns några tecken på att Alf E eller hustrun skulle ha haft något samröre med mordet på Olof Palme. Till promemorian finns en handling fogad med anteckningen ”Hela Alf E ärendet betecknas från säkerhetspolisens sida som färdigbehandlat”.

Härefter och under resterande del av 1986 kom ytterligare ett knappt tiotal tips rörande Alf E och dennes hustru in.

Våren 1987 kom ytterligare tips om Alf E. Ett av dessa innehöll uppgifter om att f.d. häradshövdingen Nils K under en flygresa i december 1985 mellan Karlstad och Stockholm kommit att samtala

med en doktor, som av övriga uppgifter att döma måste ha varit Alf E. Under denna resa hade Alf E företett en attachéväska full med sedlar. Ett annat tips kom från en äldre man som arbetat som hjälpreda åt Alf E på dennes gård. Mannen berättade att Alf E åkt till Stockholm ”på uppdrag” dagarna före mordet trots att det varit bestämt att familjen skulle åka till den stuga man hade i Dalarna under veckan eller i vart fall under veckoslutet. Senare hade Alf E vid ett tillfälle yttrat ”Nu ligger han där – han som tog sonen från mej.”

Vid denna tid, dvs. under våren 1987, började PU på nytt att intressera sig för Alf E. Flera kompletterande förhör hölls.

Nya personer hörde av sig med tips. Ett av tipsen kom från en kriminalinspektör, som höll på att utreda en anmälan från Alf E mot en granne. Alf E hade i samband med utredningen av anmälan skrivit ett brev, daterat i maj 1987, till kriminalinspektören. I brevet stod bl.a. följande: ”Vi menar att Palme skrev under sin dödsdom när han tog min son ... ifrån mig. Därmed gick det upp för mig vilken utstuderad politisk skurk han var och att han fortast möjligt måste bort från svensk politik” och vidare ”De personer som hjälpte Palme att försöka knäcka mig och ta ett barn ifrån en av landets mest kända och välartade familjer … de personerna har nu Gud hämtat hem utom en socialdemokratisk läkare … hon avgick emellertid omedelbart från sin tjänst när amerikanska journalister började ringa och när det började brännas. Men socialnämndens ordförande i Arvika som var den största skurken är död, domaren är död och Palme har som alla vet blivit en jordnära politiker”. En annan person som hörde av sig var landstingsrådet Stig G. Han berättade att han sedan omkring 1972 kände Alf E genom dennes hustru och att Alf E var en märklig man som bl.a. skrev förvirrade brev. Stig G hade av Alf E blivit erbjuden en post i kommande regering som skulle ledas av Alf E. Vid ett tillfälle hösten 1985 hade Stig G stött på Alf E på en tågresa. Alf E hade under resan kommit med en mängd beskyllningar mot Olof Palme, bl.a. rörande sonen.

Genom inre spaning (registerslagning m.m.) erhölls bl.a. uppgifter om Alf E:s vapeninnehav. Han hade flera vapen, men inget som kunde vara aktuellt som mordvapnet. Under tiden april-juli 1987 bedrevs också yttre spaning.

I juni 1987 försökte spaningsledningen vidare få tillstånd att avlyssna Alf E:s och hustruns samt David F:s telefoner. David F var en något udda person som fanns i närmaste kretsen kring Alf E. I en promemoria till förundersökningsledaren beskrevs utredningen mot Alf E och det hemställdes att tillstånd till telefonavlyssning skulle begäras eftersom Alf E kunde misstänkas för ”Stämpling alternativt anstiftan till mord”. Någon framställning om telefonavlyssning till tingsrätten gjordes dock aldrig.

I slutet av sommaren och början av hösten 1987 gjordes också omfattande undersökningar av Alf E:s ekonomi, bl.a. inhämtades kopior av deklarationer, kontakt togs med försäkringskassan och kronofogdemyndigheten, uppgifter inhämtades om inkomna medel på Alf E:s postgirokonto under perioden 1979-87 och med dessa som grund upprättades listor över Alf E:s bidragsgivare etc. Slutligen hölls under denna period också ingående förhör med såväl Alf E som hustrun.

Hustrun förhördes i augusti 1987. Hon berättade att hon och Alf E under mordveckan varit i Stockholm och arbetat med sina papper. Att de inte åkt till stugan i Dalarna så som det var bestämt förklarade hon med att stugan var för ”obeboelig” då det inte fanns vatten etc. Morddagen hade hon och Alf E varit ute och handlat lite vid 17-18-tiden. Därefter hade de ätit middag på restaurang ”Claes på Hörnet”. Efter middagen hade de återvänt till lägenheten och lyssnat på musik. De hade kommit i säng vid 23-23.30-tiden. På morgonen hade de blivit uppringda av en bekant som berättat om mordet. De hade därefter väntat med att åka hem till Värmland till måndagen.

Alf E förhördes ingående i början av september 1987. Han berättade på nytt vad han gjort under mordkvällen. Han uppgav att han fick kännedom om mordet genom ett telefonsamtal tidigt på morgonen den 1 mars. Alf E hade inget med mordet att göra men trodde att den utlösande faktorn bakom mordet kunde vara hans pamflett ”Läsning för socialdemokrater, del 4”, i vilken Olof Palme starkt kritiserats och bl.a. anklagats för att begå folkmord i Sverige. Alf E menade att han själv endast sysslat med information och framfört sanningar som kunde ha blivit för mycket för någon eller några som läst hans publikationer. Alf E hade också en lång utläggning om Olof Palmes samhällsfarliga politik. Bl.a. beskyllde han Olof Palme personligen för att medvetet ha låtit ubåten i Hårsfjärden undkomma. Vidare gjorde han Olof Palme personligen ansvarig för att myndigheterna tagit hans son ifrån honom och placerat denne i fosterhem. Han kallade Olof Palme ”antikrist” och uppgav ”Att det säkert skulle bli en prick i himlen för den som knäppte Palme. Att döda Palme var inte bara att göra Gud en tjänst utan även att göra landet en tjänst”. Rörande sitt parti Oppositionen inom Socialdemokratin berättade han att detta inte var registrerat som parti hos Riksskatteverket, det fanns varken stadgar, revisorer eller någon offentlig kassa, styrelsen och medlemsförteckningen var hemlig men partiet hade 53 000-55 000 medlemmar eller sympatisörer. Arbetet inom partiet bestod av att samla in pengar som omvandlades till information i annonser eftersom Alf E förvägrades att komma till tals på annat sätt inom massmedia. Sympatisörerna skickade ofta in mindre summor, 5-5 000 kr åt gången. Alf E hördes slutligen om sina ekonomiska förhållanden.

I en i mitten av september 1987 daterad PM har PU sammanställt delar av de uppgifter som dittills framkommit.

Utredningen mot Alf E fortsatte. Under slutet av 1987 och 1988 hölls flera förhör med personer – bl.a. inom näringslivet – som kunde tänkas ha upplysningar om Alf E. Under 1988 gjorde PU också en undersökning av ett av de eventuella motiven; omhändertagandet 1976 av Alf E:s då 15-årige son. Därvid framkom genom partisekreteraren Bo Toresson, Enn Kokk och Sven Aspling m.fl. att det aldrig förekommit några diskussioner om Alf E på departementsnivå eller inom socialdemokraternas verkställande utskott.

Hösten 1989 kontaktade en uppgiftslämnare säkerhetspolisen angående Alf E. Han lämnade information om personer som förekom i Alf E:s omgivning och om hur denne finansierade sin verksamhet.

I slutet av 1991 började PU kartlägga delar av de bidragsgivare man fått fram via uppgifter från postgirot. I samband härmed förhördes Alf E på nytt.

I en i december 1991 daterad PM har den utredningsman vid PU som handlagt uppslaget gjort en noggrann sammanfattning av uppgifterna rörande Alf E. I promemorian redogörs bl.a. för Alf E:s bakgrund och utbildning, att han under 1940-talet anslutit sig till socialdemokratiska partiet och att han 1974 gick emot partiet i frågan om fri abort. Efter det att riksdagen antagit den nya abortlagen bestämde sig Alf E för att revoltera vilket ledde till att partiet uteslöt honom och hans hustru. Härefter hade Alf E blivit förbittrad på partiet och utvecklat ett direkt hat mot Olof Palme såsom ledare för partiet. 1975 fick han sluta en tjänst som företagsläkare vid Kooperativa Förbundet, vilket han upplevde som om Olof Palme manövrerat bort honom även därifrån. På grund av hätska angrepp mot Olof Palme blev han utfryst av massmedia och på så vis hänvisad till att göra sin röst hörd i annonskampanjer. 1976 hade Alf E en uppgörelse med sonen som fuskat vid ett prov i skolan. Enligt sonen hade han blivit misshandlad av fadern i samband med läxläsning och han tog därför sin tillflykt till sociala myndigheter i Arvika, som fosterhemsplacerade honom hos hans klassföreståndare. Alf E uppfattade omhändertagandet som beordrat av Olof Palme. 1982 då Olof Palme återerövrat regeringsmakten och löntagarfonder diskuterades anslöt sig Alf E till fondmotståndarna eftersom han uppfattade att Olof Palme höll på att göra landet till en diktatur.

1992 publicerade Dagens Nyheter en artikel som handlade om Ragnar B:s memoarförfattande. I artikeln förekom uppgifter om att prominenta personer hade stött Alf E:s kampanj mot Olof Palme. Artikeln finns intagen i materialet.

1992 och -93 vidtogs vissa mindre omfattande utredningsåtgärder rörande Alf E.

1994 tog emellertid utredningen ny fart. Då förhördes bland andra Ragnar B och dennes hustru. De berättade att de troligen i oktober 1985 fått besök i sin villa i Portugal av några namnkunniga personer med anknytning till svenskt näringsliv. De hade försökt förmå Ragnar B att skänka pengar till doktor Alf E:s kampanj mot Olof Palme och i det sammanhanget angav de exempel på prominenta personer som skulle ha bidragit. Efter artikeln i Dagens Nyheter hade Ragnar B kontaktats av journalisterna Thomas B och Lars B som övertalat honom att ställa upp på en intervju. Intervjun hade emellertid inte kommit att sändas i TV, vilket Ragnar B förmodade berodde på att TV-ledningen fått ”kalla fötter”.

Under 1994 inkom också flera nya tips rörande Alf E. Ett av tipsen kom från Bertil B. Bertil B berättade att han hade en god vän som hade en auktionsfirma. Denne hade i sin firma sålt tillhörigheter som härrörde från Alf E:s son. Bland gods i svarta plastsäckar hade anteckningsböcker som vittnade om kraftigt hat mot Olof Palme hittats. Anteckningsböckerna hade troligen förts till soptippen. (Uppgiftslämnaren är identisk med den man som 1997 till PU anmälde att han på mordkvällen mött Christer P på Brunkebergsåsen ovanför mordplatsen.) Tipset föranledde ett antal förhör rörande Alf E:s tidigare familjeförhållanden.

Under 1994 förhördes också Alf E och hans fru på nytt. Alf E uppgav vid detta tillfälle att han också stöttats av ”Wallenbergarna”.

Under 1995 och -96 inkom ytterligare tips om Alf E.

I april 1996 upprättade PU en ny sammanfattning av spaningsuppgifter rörande Alf E. Denna sammanfattning avslutas med följande konstaterande: ”Om man tror på en konspiration bakom mordet finns det fortfarande mycket att rota i vad gäller Alf E.”

5.10 Avsnitt N – ”Viktor G”

5.10.1 Utredningen fram till den 16 maj 1986

Redan dagen efter mordet inkom till polisen ett tips från en ung kvinna. Hon berättade att hon föregående kväll (mordkvällen) varit på kafé Mon Chéri på Kungsgatan tillsammans med två väninnor. De hade kommit i samspråk med en man som uttalat sitt hat mot Olof Palme. Mannen hade lämnat över ett visitkort med namnet Vic G och telefonnummer.

De närmast följande dagarna inkom flera tips som rörde Viktor G. En anonym kvinna tipsade om att Viktor G, som själv uppgivit att han stridit för USA mot Nordvietnam, hade yttrat ”Olof Palme är för kon-

servativ och står på KGB:s lista för avrättning. Blod kommer att flyta". En annan person tipsade om att Viktor G, som var medlem i en ytterlighetsorganisation, hade talat om att störta Olof Palme. En kvinna och en man tipsade polisen om att en person de kände, Viktor G, hade ett sådant vapen som de sett i tidningen efter mordet. De berättade också att Viktor G ofta hållit till på Västerlånggatan, att han ogillade Olof Palme, att han plötsligt haft 30 000 kr till ett lägenhetsköp och att han sagt att han var utbildad av FBI och CIA.

Tipsen ledde till att polisen började intressera sig för Viktor G och efter beslut av chefsåklagaren K.G. Svensson hämtades han till förhör den 8 mars 1986. Samma dag genomfördes en husrannsakan i hans bostad.

Viktor G berättade att han på kvällen den 28 februari varit på ett kafé, Mon Chéri, där han bl.a. samtalat med tre flickor. Han trodde att han därefter bevistat en nattföreställning på biografen Rigoletto, som ligger på Kungsgatan, och att han sedan möjligtvis tagit en hamburgare på McDonald´s före hemresan med tunnelbana till Norsborg. Han var dock osäker.

En kriminalpolis, som här benämns utredningsman V, hade sedan tidigare bearbetat ett tips som inkommit redan på mordnatten från en ung kvinna, Jessica S. Hon hade tillsammans med en väninna, Diana Z, varit på nattbio på biografen Saga på Kungsgatan. Filmen, "Morrhår och ärtor", hade börjat kl. 23.00. Under föreställningen, när uppskattningsvis halva filmen visats, hade en man kommit in i salongen och satt sig. Mannen hade, enligt ett senare förhör med en av kvinnorna, förefallit jagad och stressad.

För att ta reda på om Viktor G var den man som kommit in sent under föreställningen på Saga anordnade utredningsman V på kvällen den 8 mars en valkonfrontation med Jessica S och Diana Z. Jessica S pekade med viss tvekan ut Viktor G. Hon valde mellan honom och en annan man, men uppgav att frisyren och det markerade käkpartiet hos Viktor G stämde bäst med den man hon sett. Därefter fick hon, enligt utredningsman V:s protokoll, se olika ytterplagg och en fotokonfrontation om sju foton och hon sade då helt klart att det var Viktor G hon sett på Saga. Diana Z kunde inte peka ut någon vid valkonfrontationen. Vid en fotovisning senare under kvällen pekade hon, enligt ett protokoll som upprättats av utredningsman V, ut Viktor G utan någon tvekan.

Efter föredragning sent samma kväll beslutade Hans Holmér att Viktor G skulle släppas. Det beslag, som hade gjorts i samband med husrannsakan, hävdes.

Härefter inriktades emellertid utredningen i än högre grad på Viktor G. Flera personer hördes ingående. Bland annat klarlades det att de tre unga kvinnorna på Mon Chéri samtalat med Viktor G ca kl. 21.30-

22.30. Viktor G hade enligt kvinnornas samstämmiga uppgifter varit fientligt inställd till Olof Palme och bl.a. yttrat något om att man blir skjuten i ryggen om man säger vad man tycker. Vidare klarlades det att tre yngre män samtalat med Viktor G på McDonald´s på Kungsgatan omkring kl. 01.10 den 1 mars. Viktor G hade pratat amerikanska och uttalat att han inte tyckte om Palme. Mannen och kvinnan som uppgivit att Viktor G ägde ett vapen av den typ som förevisats i pressen hördes på nytt. De uppgav att de aldrig sett något vapen hos Viktor G utan denne hade själv berättat att han haft vapen under sin utbildning i USA. Mannen berättade också att Viktor G den 27 februari hämtat en grön halvlång jacka med kapuschong – en s.k. parkas – som förvarats i mannens källarförråd. Denna bar Viktor G enligt flera vittnen mordkvällen. Ytterligare en person hördes. Hon sade sig ha haft ett förhållande med Viktor G. Han hade bl.a. berättat för henne att han var CIA-agent och snart skulle få en revolver.

På morgonen den 12 mars hämtades Viktor G till nytt förhör. Samtidigt gjordes en ny husrannsakan i hans bostad. En del kläder liksom annat material togs i beslag och överlämnades till tekniska roteln för sökande av spår, som kunde sättas i samband med skjutning och för uttydande av genomtrycksskrift på visst skrivmaterial. Också palmefientligt material, såsom EAP-material med understrykningar av palmefientliga uttalanden, påträffades och togs i beslag.

Utredningsman V ledde det följande förhöret. Viktor G hade svårt att mera i detalj redogöra för vad han gjort på mordkvällen. På eftermiddagen delgavs han misstanke om delaktighet i mord på Olof Palme. Han anhölls på kvällen samma dag.

De följande dagarna hölls långa och omfattande förhör med Viktor G med utredningsman V som förhörsledare. Flera nya husrannsakningar gjordes; ytterligare material hittades och beslagtogs. Polisen hämtade in referenser avseende Viktor G och förhör hölls med personer i dennes bekantskapskrets.

På eftermiddagen den 14 mars meddelade SKL under hand att man hittat två små tändsatspartiklar på ärmen på Viktor G:s parkas. Partiklarna härrörde emellertid med hundraprocentig respektive nittiofemprocentig säkerhet inte från samma slags ammunition som de upphittade kulorna. De beslagtagna kläderna fördes till Bundeskriminalamt (BKA) i Wiesbaden för ytterligare undersökning.[15]

Den 15 mars berättade en person i Viktor G:s bekantskapskrets att denne i ett telefonsamtal med henne den 4 februari sagt att ”Olof Palme står på dödslistan” och ”blod kommer att flyta på Stockholms gator –

[15] Underhandsbeskedet finns inte i PU utan uppgifterna härom har lämnats till Juristkommissionen.

det kommer att bli blodbad". Detta förhör följdes upp ett par dagar senare och uppgiftslämnaren bekräftade då att Viktor G fällt uttalandet i sammanhanget "Olof Palme är alldeles för konservativ i ryssarnas ögon – därför kommer de att göra sig av med honom först".

Redan dagen efter mordet hade polisen fått ett tips från en franskatalande man, Ibrahim D, från Benin i Västafrika. Ibrahim D hade berättat att han på mordnatten blivit stoppad av en man när han kommit körande i sin bil på Döbelnsgatan i höjd med Kammakargatan, dvs. i närheten av mordplatsen. Mannen hade först på engelska och sedan på svenska bett Ibrahim D att köra honom vart som helst samt erbjudit Ibrahim D pengar. Mannen hade haft mycket bråttom. När Ibrahim D hade vägrat hade mannen sprungit därifrån. Ibrahim D hade sagt att händelsen ägt rum kl. 23.45 – 00.30.

Utredningsman V arrangerade den 16 mars en valkonfrontation, då Ibrahim D pekade ut Viktor G som mannen som stoppat honom.

Den 17 mars lämnade BKA det preliminära beskedet att det inte kunde uteslutas att tändsatspartiklarna på Viktor G:s parkas var från Winchester-ammunition.[16]

Samma dag gav K.G. Svensson, som den 6 mars inträtt som förundersökningsledare såvitt avsåg Viktor G, in en begäran om häktning av denne till Stockholms tingsrätt. Tingsrätten beslöt att häktningsförhandlingen skulle äga rum den 20 mars.

I samband med förberedelserna inför häktningsförhandlingen tog åklagarna den 19 mars del av en bandutskrift av den valkonfrontation som NN hållit med Ibrahim D den 16 mars. Åklagarna fick då klart för sig att konfrontationen föregåtts av en fotovisning där Viktor G fanns med. Ibrahim D hade således fått se ett fotografi av Viktor G före valkonfrontationen. Denna åtgärd kom sedermera att granskas och kritiseras av JK.[17] Vidare framgick det att konfrontationen hållits utan tolk trots att Ibrahim D talade bristfällig svenska. K.G. Svensson beslöt därför att ett nytt förhör omgående skulle genomföras med Ibrahim D. Han höll själv detta förhör i närvaro av tolk. Mot slutet av förhöret skedde en direktkonfrontation mellan Ibrahim D och Viktor G. Ibrahim D höll fast vid att Viktor G var den man som stoppat honom, men han uppgav att mannen haft kapuschong, mössa eller liknande så att inte särskilt mycket av ansiktet hade synts. Viktor G började under konfrontationen att prata franska med Ibrahim D. (Beträffande Ibrahim D:s trovärdighet kan nämnas att denne i början av april på nytt kontaktade

[16] Det preliminära beskedet finns inte i PU utan uppgifterna härom har lämnats till Juristkommissionen.

[17] JK-beslut 1986 s. 144 ff. JK ansåg det klarlagt att utredningsman V beordrat den felaktiga åtgärden (a.a.s. 169).

polisen. I ett förhör den 11 april 1986 uppgav han att han mordkvällen vid 22.30-tiden sett den som ”fantombilden” i massmedierna efterlysta personen på Sveavägen.)

K.G. Svensson beslöt efter förhöret med Ibrahim D att Viktor G skulle försättas på fri fot. Viktor G var emellertid fortfarande misstänkt för mordet på Olof Palme och samma dag beslutade tingsrätten på K.G. Svenssons begäran om telefonavlyssning beträffande Viktor G. Avlyssningen pågick därefter till den 30 april.

För att klarlägga om Viktor G haft något att göra med mordet tillsattes efter frigivningen en särskild grupp av utredningsmän som bara skulle arbeta med dessa misstankar. Gruppen höll ett stort antal förhör med personer som förekom i Viktor G:s mycket omfattande telefonbok eller som på annat sätt kände, hade träffat eller sett denne. Ytterligare några förhör hölls med Viktor G själv. Vidare gjordes en genomgång av de restauranger och liknande ställen som han brukat besöka och dörrknackning utfördes på hans bostadsadress.

Genom utredningen växte en bild fram av den misstänkte. Han var uppvuxen i södra Sverige, frireligiös, utåtriktad och mycket intresserad av politik och samhällsfrågor. Han hade gjort vapenfri tjänst i det militära och hade försörjt sig på tillfälliga arbeten, bl.a. som väktare och lärare. Viktor G talade ett flertal språk och hade rest runt i världen. Han var proamerikansk. Hörda personer beskrev honom med ord som ”snäll”, ”ofarlig”, ”lättledd”, ”levde i en egen verklighet”, ”fantiserande”, ”sjukligt ljugande”, ”manodepressiv” m.m.

SKL konstaterade i ett undersökningsprotokoll från den 10 april beträffande de rökpartiklar som hittats på Viktor G:s parkas att den mindre partikeln inte härrörde från Winchester-Western-ammunition med samma tändsatsinnehåll som referensmaterialet. Den större partikeln kunde, enligt SKL, härröra från en sådan patron men hade en tändsatskombination som förekommer i många andra patronfabrikat.

I slutet av april hölls efter beslut av K.G. Svensson konfrontationer med 22 vittnen. Polisen hade begärt att 74 vittnen skulle delta i konfrontationerna. Efter det att K.G. Svenssons beslut kommit till riksåklagaren Magnus Sjöbergs kännedom överprövade denne efter vissa turer beslutet och bestämde att konfrontationer skulle äga rum med ytterligare 28 vittnen. Sex av dessa kom av olika skäl inte att äga rum. Övriga genomfördes i mitten av maj. Turerna kring konfrontationerna har behandlats utförligt i Juristkommissionens rapport[18] och av JK.[19]

Vid en av konfrontationerna i slutet av april pekade en person, Kerstin N, ut Viktor G som den man hon sett på restaurang Vera snett

[18] SOU 1987:72, s. 59 ff.
[19] JK-beslut 1986 s. 144 ff.

mitt emot biografen Grand på mordkvällen omkring kl. 21.00. K.G. Svensson fick i mitten av maj kännedom om att denna valkonfrontation föregåtts av fotovisningar av Viktor G. Den 19 mars hade Kerstin N pekat ut en annan person än Viktor G, den 10 april hade hon av 2000 bilder plockat ut fyra och därefter stannat för Viktor G med sjuttio-procentig säkerhet, slutligen hade hon den 21 april förevisats en enda bild av Viktor G. Även denna konfrontation har varit föremål för JK:s granskning.[20] Det kan tilläggas att polisen härefter har hittat en person som satt och väntade på sin flickvän vid aktuell tidpunkt och som stämmer väl överens med Kerstin N:s iakttagelser.

Vid en annan konfrontation i slutet av april pekade en kvinna, Birgitta W ut Viktor G med orden ”det kanske skulle finnas möjlighet att det var han som jag har sett utanför Grand”. Birgitta W hade mordkvällen vid ca 21.00 iakttagit en man som stått och tittat in i foajén på biografen Grand. Hon hade före konfrontationen sett ett fotografi av Viktor G i en utländsk tidning. Dessutom hade hon före konfrontationen förevisats 1000 diabilder, varav hon först plockat ut fyra, av vilka Viktor G var en, och därefter ytterligare två. (Om Birgitta W:s iakttagelser, se kapitel 2, *Omständigheter kring makarna Palmes biobesök* . Uppgifter från Birgitta W förekommer även i uppslagen angående Christer P och ”GG”; hon har uppgett sig känna igen drag även hos dessa, se kapitel 6, *Riksåklagarens resningsansökan och dess behandling* och 7, *GMP – objekt m.m.*)

I ett utlåtande den 9 maj konstaterade BKA att inga besudlingar hittats som med hänsyn till sitt utseende kunde leda till slutsatsen att Viktor G:s parkas varit i kontakt med skjutvapen. I synnerhet kunde det med bestämdhet uteslutas att något skjutvapen transporterats i parkasens fickor. Av erfarenhet kunde, enligt BKA, sägas att en sådan transport borde ha avsatt tydliga spår, särskilt som ingen omedelbar rengöring av vapnet hade kunnat äga rum efter skjutningen.

På utsidan av parkasen och i ena fickan hade BKA anträffat besudlingar innehållande för krutrök karaktäristiska element (bly, barium, koppar och aluminium). Helhetsbilden gav dock det intrycket att besudlingarna handlade om smuts som anbringats under längre tid. BKA framhöll att de för rök karaktäristiska elementen bly och barium var flitigt förekommande i miljön, bensinavgaser innehåller t.ex. bly. Besudlingarna kunde alltså inte leda till slutsatsen att parkasen varit i kontakt med skjutvapen.

På höger ärm hade BKA påträffat en liten rökpartikel. Denna lilla del härstammade enligt BKA dock troligen från ett annat vapensystem än de rökpartiklar som hade anträffats på Lisbeth Palmes kappa.

[20] A.st.

Förutom rökpartiklarna hade BKA påträffat några blypartiklar i parkasen. Enbart närvaron av denna besudling kunde enligt BKA inte leda till slutsatsen att bäraren av parkasen någon gång hade avfyrat ett skjutvapen. För att kunna dra denna slutsats skulle det ha varit nödvändigt att anträffa ett representativt antal rökpartiklar som var karaktäristiska för dem som uppstår efter skott. De anträffade partiklarna kunde, enligt BKA, exempelvis ha häftat vid parkasen på en plats där skott avlossats (t.ex. en skjutbana). Samtidigt uttalade BKA, att den omständigheten att det saknades rökpartiklar liknande dem som anträffats på paret Palmes kläder, inte kunde leda till slutsatsen att bäraren av parkasen icke avlossat skott mot paret Palme. Av erfarenhet visste man enligt BKA nämligen att krutröken i allmänhet inte slår ned på skyttens kläder, eftersom rökmolnet normalt försvinner bort från den som skjutit.

Viktor G hade i ett av de första förhören lämnat en uppgift om att han under mordkvällen på Mon Chéri samtalat med ett par pojkar efter kontakten med de tre flickorna. I samband med att de sista konfrontationerna genomfördes efterlystes efter vissa turer mellan polis och åklagare de två pojkarna i massmedierna.[21] Pojkarna, Kenneth N och André P, gav sig snart till känna och förhör hölls med dem den 14 och 15 maj. De bekräftade att de samtalat med Viktor G ifrågavarande kväll. Beträffande tidpunkten var de något osäkra. Kenneth N uppgav dock att Viktor G var kvar minst en halvtimme och högst en dryg timme efter det att de tre flickorna lämnat Mon Chéri, vilket skedde vid 22.30-tiden. André P uppgav att Viktor G lämnat Mon Chéri i vart fall efter kl. 23.00 eftersom denne sagt att han skulle gå på nattbio och André P då tänkt att Viktor G skulle komma för sent eftersom filmen redan börjat.

Den 16 maj beslöt K.G. Svensson att lägga ned förundersökningen mot Viktor G med motiveringen att utredningen inte givit något stöd för antagande att Viktor G haft med brotten att göra och då det inte längre fanns anledning till att förundersökningen fullföljdes. Kvarvarande beslag hävdes. I och med detta beslut lämnade K.G. Svensson utredningen. Han avgav samtidigt ett pressmeddelande, som undertecknades även av chefsåklagaren Lage Carlström, som hade biträtt honom i ärendet. Pressmeddelandet hade följande lydelse.

> Förundersökningen beträffande den tidigare anhållne mannen (nedan kallad Viktor G) misstänkt för delaktighet i mordet på Olof Palme har i dag nedlagts, enär den verkställda utredningen inte ger något stöd för antagande att Viktor G haft något med denna gärning att göra. Det finns nu ingen

[21] Turerna har beskrivits i Juristkommissionens rapport, SOU 1987:72, s. 61 och även i JK-beslut 1986 s. 158 och 170.

anledning att fullfölja förundersökningen, varför denna nedlägges jämlikt 23 kap. 4 § 2 st. rättegångsbalken.

Viktor G begärdes häktad den 17 mars efter muntliga föredragningar för åklagarna av vederbörande utredningsman söndagen den 16 och måndagen den 17 mars.

Beträffande de olika omständigheter, som i samband med häktningsframställningen anförts som indicier mot Viktor G kan följande anföras.

Döbelnsgatan och biografen Saga

I utredningens inledningsskede koncentrerades utredningen i avsevärd grad kring misstankar, som uppkommit att Viktor G vid en tidpunkt omkring klockan 23.30 mordkvällen befunnit sig i omedelbar närhet av mordplatsen under egendomliga omständigheter samt att Viktor G omkring klockan 23.45 kommit in och övervarit bioföreställningen ”Morrhår och ärter” på biografen Saga. Viktor G förnekade vid förhör enträget, att han skulle ha befunnit sig på angivna platser vid dessa tillfällen. I stora drag uppgav Viktor G vid inledande förhör, att han besökt kafé Mon Cheri på Kungsgatan under kvällen, därefter besökt nattföreställningen på biografen Rigoletto (filmen Rocky 4) samt slutligen, innan han åkt hem, besökt och ätit hamburgare på Mac Donald. En helt avgörande omständighet för beslutet att begära Viktor G häktad var att vid föredragningen uppgavs, att Viktor G genom en hållen valkonfrontation med ett vittne D med 100% säkerhet kunde bindas vid att under egendomliga omständigheter ha uppehållit sig på Döbelnsgatan, strax efter mordet nära mordplatsen. På onsdagen den 19 mars blev vi emellertid medvetna om att föredragningen i denna del varit ofullständig och missvisande, beroende på allvarliga missgrepp i det polisiära arbetet.

Det bör tilläggas, att D först vänt sig till polisen den 1 mars och då uppgivit tidpunkten för sammanträffandet på Döbelnsgatan till 23.45 – 00.30. Det skall också påpekas, att tidpunkten omkring kl. 23.30 är resultat av en rekonstruktion av D:s förehavanden efter kl. 22 och därför är påtagligt osäker. Valkonfrontationen, där Viktor G ingick som nr 2, som skedde utan åklagarkontakt, företogs utan tolk och med resultat, som med största sannolikhet utgör ett felaktigt utpekande av Viktor G till följd av fotovisningen dagen innan, språksvårigheter, ledande frågor och missförstånd. Slutligen bör anmärkas, att D den 9 april tagit kontakt med polisen och uppgivit att han även sett den som ”fantombilden” i massmedia efterlysta personen på Sveavägen vid halv elva-tiden mordkvällen.

En värdering av vittnet D:s uppgifter mot bakgrund av vad som framkommit rörande det sätt på vilket utredningen skötts i denna del ger vid handen, att det inte kan anses finnas något belägg för att Viktor G befunnit sig på Döbelnsgatan vid 23.30-tiden mordkvällen.

Vad gäller misstanken om Viktor G:s besök på biografen Saga mordkvällen uppgavs vid föredragningen att två kvinnliga vittnen (S och Z) sett Viktor G komma in på nämnda biograf vid 23.45-tiden mordkvällen. Det uppgavs vidare, att S vid en valkonfrontation efter att ha valt mellan två personer i gruppen med säkerhet skulle ha pekat ut Viktor G som den sene biobesökaren. Även beträffande vittnet Z uppgavs, att hon sedan hon sett fotografier efter en avbruten valkonfrontation, förklarat att ”utan någon som helst tvekan” Viktor G var biobesökaren. Detta stöddes vid föredragningen av viss skriftlig dokumentation.

Sedan åklagarna den 19 mars fått del av protokoll över konfrontationerna med S och Z kunde konstateras, att den föredragning, som åklagarna fått inte var korrekt. Anmärkning: Under konfrontationerna förekom Viktor G som nr 5 i gruppen.

Som anmärkningsvärt kan anföras, att det senare framkom att även vittnet S efter fullbordad valkonfrontation förevisats fotografier. Således hade hon klockan 23.45 samma kväll förevisats ett fotomontage bestående av foton på sju män iförda olika slags ytterplagg. Dessa män var förutom Viktor G andra än de som deltagit i valkonfrontationsgruppen. Enligt det utskrivna protokollet över denna fotovisning har vittnet uppgivit att det är helt klart att nr 5 var den som kommit in på biografen. I förhöret antecknades därefter, att vittnet önskade att vidare förhör skulle anstå, eftersom hon kände sig ”totalt slut”.

Vid en samlad bedömning av bevisvärdet av dessa vittnesuppgifter måste med beaktande av det i rättsligt hänseende otillfredsställande sätt på vilket utredningen i detta avseende skötts, anses att vittnesuppgifterna ej ger något stöd för påståendet att Viktor G vid tillfället besökt Saga. Att S och Z vid senare förhör uttalat sig något säkrare förändrar ej denna bedömning.

Beslagtaget Palmefientligt skriftligt material

I samband med husrannsakan i Viktor G:s bostad har beslagtagits visst skriftligt material med anteckningar och understrykningar, som visat en klar Palmefientlig inställning hos Viktor G. Detta förhållande i sig utgör ingen grund för påstående om brottslig gärning.

Viktor G:s uttalande om ”Palme på dödslistan m.m.”

Vid föredragning den 17 mars erhölls besked, att vittnet T stod fast vid sina uppgifter, att Viktor G vid ett telefonsamtal den 4.2 uttalat, att ”Olof Palme stod på dödslistan m.m.” Sedan utskrift av bandförhöret den 16 mars skett, kunde vi vid en genomläsning av protokollet vid en senare tidpunkt konstatera, att vittnet uttalat följande om Viktor G:s uttryckssätt: ”Sedan talade han om några män, jag vet inte exakt vad det var för män men det var tydligen några kommunistiska eller ryska män, som hade träffat någon som hette ”A.B.” och som skall vara predikant. Och den där predikanten han hade attackerat de här männen och därför stod han på dödslistan. Och Palme är alldeles för konservativ i ryssarnas ögon så honom kommer de att

göra sig av med först. Honom kommer de att göra sig av med först, sade han. Och det kommer att bli ett blodbad. Det kommer att bli ett sådant blodbad, blod kommer att flyta på Stockholms gator."

Vad Viktor G uttryckt vid detta telefonsamtal enligt detta citat och i övrigt enligt förhöret ger inte stöd för antagande att Viktor G varit involverad i eller känt till någon mordplanering.

Tändsatspartiklar på Viktor G:s högra rockärm

På högra ärmen på den jacka, som Viktor G burit den aktuella kvällen, har Statens kriminaltekniska laboratorium anträffat två tändsatspartiklar. Den ena har konstaterats inte härröra från Winchesterammunition med hänsyn till de i partikeln ingående grundämnena och för laboratoriet tillgängligt referensmaterial. Den andra partikeln skulle kunna härröra från en Winchesterpatron men har en tändsatskombination, som förekommer i många andra patronfabrikat.

Viktor G har vid förhör uppgivit, att han inköpt jackan för 6 – 7 år sedan. Han har vidare uppgivit, att han haft jackan utlånad och tidvis förvarad hos olika bekanta. Han har sagt sig inte ha någon förklaring till förekomsten av partiklarna. Beträffande frågan om hur partiklarna tekniskt sett kunnat hamna på jackärmen har SKL på frågor från åklagarna uppgivit:

"Undersökningsresultaten utvisar således att det på högra ärmen på jackan finns små partiklar från tändsats härrörande från vapenammunition. Däremot kan det ej avgöras på vilket sätt partiklarna hamnat på ärmen. Det kan ha skett genom att en person, som avlossat ett skott varit iklädd jackan vid avskjutningen. Det kan också vara så att partiklarna kommit på en dylik plats genom så kallad kontaktsmitta. Jackan har vid sådant förhållande då befunnit sig på en plats där damm innehållande tändsatspartiklar har funnits. Åbrink nämner som exempel på detta ett fall i Danmark, där i ett rum nio stycken skott avlossats. I rummet befann sig sju personer. I samband med undersökning av händer på personer, så befanns det att på tre personer återfanns tändsatspartiklar. Polisen fann under utredningen att åtminstone en av dessa tre inte kunde ha skjutit."

Med hänsyn till undersökningsresultatet och med beaktande av att det fastslagits att makarna Palme beskjutits med Winchesterpatroner finns inte stöd för påstående att ifrågavarande partiklar har något med de mot makarna Palme avlossade skotten att göra.

Valkonfrontationer med vittnen

Beträffande Viktor G har under utredningens gång företagits – förutom ett stort antal fotovisningar – inte mindre än 55 valkonfrontationer, varav undertecknade åklagare fattat beslut beträffande 22 stycken.

Som sammanfattande slutsats kan påstås, att ingen av vittnena med tillnärmelsevis någon grad av säkerhet kunnat utpeka Viktor G, vare sig det rört sig om mordplatsen eller iakttagelser på andra platser. Ingen av vittnena på mordplatsen har pekat ut Viktor G. Tvärtom har ett vittne uttryckligen uteslutit Viktor G som mördaren. Därutöver kan nämnas, att Lisbet Palme vid förhör lämnat uppgifter om gärningsmannens klädsel, som inte stämmer med den klädsel, som Viktor G enligt ett flertal samstämmiga uppgifter burit nämnda kväll. Ett vittne (N) har vid valkonfrontation den 29 april utpekat Viktor G som den person, som hon vid 21-tiden mordkvällen iakttagit på en bar nära biografen Grand på Sveavägen. Till belysande av otillförlitligheten av N:s uppgifter kan hänvisas till följande handlingar. Det skall anmärkas, att när beslut på ledningsgruppens genom bud framförda enträgna begäran fattades av åklagarna om valkonfrontation med N, kände vi inte till att foton av Viktor G förevisats henne även den 21.4.

Angående Viktor G:s egna uppgifter vid förhör

Viktor G har som tidigare nämnts i inledande förhör uppgivit, att han under kvällen besökt kafé Mon Cheri och under besöket samtalat med tre flickor och att han sedan dessa lämnat kaféet, under en tidrymd av ca 45 minuter samtalat med två ynglingar på kaféet, varav den ene hade polsk anknytning. Han har i inledande förhör uppgivit att han därefter troligen var på nattbio på Rigoletto och efter bions slut besökt Mac Donald på Kungsgatan.

Dessa uppgifter har under utredningens gång vunnit sådant stöd av uppgifter från vittnen såväl på Mon Cheri som på Mac Donald att Viktor G:s uppgifter om sina förehavanden mordkvällen ej kan anses på någon punkt vederlagda. I svensk rätt åligger det inte en misstänkt att styrka sin oskuld genom att visa 100 % alibi utan det åligger i stället åklagaren att styrka vederbörandes skuld.

Det har vidare under utredningen ej framkommit något belägg för att Viktor G innehaft någon handeldvapen.

I övrigt kan om utredningen angående Palmemordet sägas – i anledning av uppgifter i massmedia från polisledningens presstalesman om ytterligare 90 misstänkta, som kunde anhållas – att någon ytterligare misstänkt utöver Viktor G ej inlottats på åklagaren.

K.G. Svensson *Lage Carlström*

Tillägg till pressmeddelandet av då K.G. Svensson

Slutligen vill jag i fråga om åklagarens roll i utredningsarbetet beträffande Viktor G anföra följande. Viktor G hade långt tidigare kunnat avföras från mordutredningen om inte ledningsgruppen i Palmeärendet genom inbland-

> ningen i förundersökningsledningen, agerande i olika riktningar och försök till påtryckningar på åklagaren genom olika kanaler stört och hindrat ett rationellt arbete från åklagarens sida. Enligt min mening har Viktor G utsatts för rättskränkning av allvarlig beskaffenhet. Det ankommer inte på mig att göra några närmare uttalanden om ansvarsfrågan i denna del. Jag välkomnar regeringens snabba ingripande i fråga om tillsättande av en granskningskommission. Enligt min mening är det nödvändigt att en allsidig och fullständig granskning och belysning av hela den aktuella rättsaffären, avseende Viktor G, kommer till stånd snarast möjligt.
>
> *K.G. Svensson*

Denna del av utredningen kom sedan att bli föremål för granskning av Justitiekanslern, efter en anmälan från Viktor G:s ombud. Se JK-beslut 1986 s 144 ff, som berörs på flera ställen i vårt betänkande.

5.10.2 Utredningen efter den 16 maj 1986

Efter det att förundersökningen lagts ned fortsatte polisen att bearbeta vissa nya uppslag. Bl. a. kom det ungefär vid denna tidpunkt in några tips om att Viktor G skulle ha haft tillgång till vapen. Dessa uppslag utreddes främst under sommaren 1986 men ledde inte till något.

Under våren 1987 ökade intresset för Viktor G på nytt.

I april 1987 tog den kvinna, som hört Viktor G säga att ”Olof Palme står på dödslistan” och ”blod kommer att flyta på Stockholms gator – det kommer att bli blodbad” (se ovan), på nytt kontakt med polisen. (Uttalandena avsåg som ovan framgått inte vad Viktor G själv skulle ha sagt utan dennes återgivande av andras utsagor och uppfattningar.) Hon berättade att hon i mitten av december 1985 bott hos Viktor G under några dagar. Vid ett tillfälle hade hon tittat i en garderob. Enligt vad en väninna till henne numera berättat, hade hon till väninnan sagt att hon sett ett vapen i garderoben. Enligt väninnan hade hon berättat om episoden med vapnet i garderoben i januari 1986. Hon kunde själv inte minnas detta. Härefter hölls omfattande förhör med såväl kvinnan själv som med väninnan. Väninnan bekräftade uppgifterna. En vapenkonfrontation genomfördes så småningom och kvinnan pekade, efter att ha fått se bilder av pistoler och revolvrar, ut en revolver med lång pipa. Under åtminstone ett förhör var professor Lars Liedberg närvarande. Denne gjorde därefter den bedömningen att kvinnan var en trovärdig person.

I Viktor G:s telefonbok fanns namnet på en ökänd brottsling, Tommy A. Polisen hade redan våren 1986 frågat Tommy A om han var

bekant med Viktor G, vilket Tommy A förnekat. Polisen bestämde sig nu för att utreda detta förhållande ytterligare.

I telefonboken fanns också namnen på en del kriminellt belastade bulgarer. Också med bulgarerna hade vissa förhör hållits under våren 1986. Personerna var bekanta med Viktor G men förhören hade inte lett till något. Under en husrannsakan i mars 1986 i Viktor G:s bostad hade polisen hittat två nycklar. Dessa nycklar hade visat sig passa i en port på Döbelnsgatan, där en bulgar ägde en affär. Även detta spår utreddes nu ytterligare.

Den 6 maj 1987 begärde förundersökningsledaren, biträdande riksåklagaren Axel Morath, att Viktor G på nytt skulle bli föremål för telefonkontroll (telefonavlyssning). Enligt den promemoria, som bifogades till ansökan, grundade sig begäran bl.a. på kvinnans uppgifter om vapen i garderoben, men också andra uppgifter nämndes, såsom att Tommy A och bulgarerna förekom i telefonboken, att nycklarna passade i en port på Döbelnsgatan, liksom tidigare kända uppgifter. Vidare uppgavs att uppgifter framkommit om att Viktor G tänkte byta identitet och lämna landet.

Stockholms tingsrätt beslöt samma dag om telefonkontroll i enlighet med åklagarens begäran. Därefter förnyades detta tillstånd varje vecka fram till den 19 juni. Telefonavlyssningen mot Viktor G pågick denna omgång alltså från den 6 maj till den 19 juni 1987.

I mitten av juni uppgav en person, Lars A, i samband med att han hördes i utredningen av ett annat brott, att han sett Tommy A tillsammans med en spanjor på två olika restauranger i Stockholm i mars 1986. Spanjoren hade presenterat sig som Vic G. Denna uppgift togs dock tillbaka i ett förhör som hölls i december 1987.

Den 12 augusti ansökte förundersökningsledningen på nytt om telefonkontroll beträffande Viktor G. Förutom de skäl som tidigare anförts uppgavs att Viktor G försökt få telefonkontakt med bulgarerna, att han vid ett telefonsamtal talat om hur man gör ett maktövertagande genom att först skjuta statsministern – därefter regeringen i övrigt, att han försökt att få kontakt med ett speciellt företag i Stockholm som varit föremål för utredning och där det i vissa led fanns en direkt koppling till sovjetisk underrättelsetjänst samt att han på fråga om han skjutit statsministern svarat ”skulle du berätta?”.

Stockholms tingsrätt beslöt samma dag om telefonkontroll. Detta tillstånd förnyades sedan varje vecka, sista gången den 13 november. Som mest avlyssnades 12 telefonnummer. Denna telefonavlyssning pågick alltså från den 12 augusti till den 20 november 1987. Några nya uppgifter av värde framkom inte under denna tid.

Under sommaren och hösten gjordes en ny genomgång av materialet i övrigt och tidigare uppslag följdes upp. Många förhör hölls med såväl tidigare hörda personer som nya personer.

I september 1987 kom ett tips in om att en person, Eduardo D, hade upplysningar att lämna om mordet på Olof Palme. Eduardo D påstod att han under mordnatten på Kungsgatan blivit påsprungen av en man som kom ner för trapporna från Malmskillnadsgatan och hoppade in i en mörk bil. Vid en konfrontation pekade Eduardo D ut Viktor G. Det kom sedermera att ifrågasättas om Eduardo D alls var att lita på. Bl.a. hördes en bekant till honom i november samma år och det framkom då att Eduardo D ”ljuger om allt”. Det visade sig även att Eduardo D sedan tidigare var känd som mindre trovärdig (jfr nedan, *Sammanfattande anmärkningar*).

I oktober 1987 besökte ett par polismän Viktor G i dennes föräldrahem i södra Sverige. Som skäl till besöket angavs Viktor G:s eventuella kännedom om var den förrymde spionen Stig Bergling kunde tänkas ha tagit sin tillflykt. Det framgår dock av en upprättad promemoria att det verkliga skälet till besöket var att se hur Viktor G reagerade. Han var enligt promemorian tidvis mycket aggressiv.

Polisen bedrev under perioden den 4 december – 20 december spaning mot Viktor G. Under denna period låg spaningarna dock nere under tio dagar, då Viktor G befann sig utomlands.

Den 8 januari 1988 begärde åklagaren på nytt tillstånd till telefonkontroll avseende Viktor G. Samma skäl som tidigare angavs. Tingsrätten beviljade tillstånd samma dag.

Den 12 januari beslöt förundersökningsledningen genom Axel Morath att Viktor G skulle beläggas med reseförbud – förbud att lämna Storstockholm – eftersom han var skäligen misstänkt för delaktighet i mord samt försök därtill. Skälet till att reseförbudet meddelades vid denna tidpunkt var troligen att det vid ett telefonsamtal den 11 januari mellan Viktor G och hans pappa hade framgått att Viktor G fått visum till Canada, Mexico och Frankrike. Reseförbudet förenades med skyldighet för Viktor G att varje dag anmäla sig till Stockholmspolisen. Beslutet delgavs Viktor G den 17 januari.

Polisen begärde i en promemoria till åklagaren den 14 januari att telefonkontrollen skulle fortsätta. Solveig Riberdahl beslutade följande dag att ny ansökan om telefonkontroll inte skulle göras. Telefonavlyssningen pågick denna omgång, som skulle komma att bli den sista, i en vecka. Sammanlagt pågick avlyssning således cirka fem månader under senare delen av 1987.

Viktor G kallades till nya förhör den 19-20 januari. Vid förhören medverkade även Solveig Riberdahl. Viktor G hördes ingående bl.a. om den kvinnliga bekantingens uppgifter, om Tommy A, om vad

Eduardo D uppgivit och om vad han gjorde mordnatten mellan kl. 23-01. Vidare konfronterades han med Eduardo D, men kände inte igen denne.

Den 20 januari hävdes reseförbudet.

Härefter kom det återigen in en del tips främst beträffande vapen. Tipsen utreddes men ledde inte till något.

Efter tingsrättens dom mot Christer P beslöt Axel Morath den 2 augusti 1989 att lägga ned förundersökningen mot Viktor G med motiveringen att brott inte var styrkt och att Viktor G inte längre kunde misstänkas. Detta var således den andra gången ett sådant beslut träffades beträffande Viktor G; K.G. Svensson hade den 16 maj 1986 fattat ett motsvarande beslut (se ovan).

Efter det att förundersökningen för andra gången lagts ned inkom endast enstaka tips.

I slutet av 1993 underrättades polisen om att Viktor G, som då flyttat till USA, försvunnit där. PU fick i anslutning till detta en fråga av UD om PU avsåg att kontakta amerikanska myndigheter. I ett skriftligt svar till UD uppgav PU att misstankarna mot Viktor G var avskrivna enligt åklagarbeslut. Det fanns därför inte skäl till att PU skulle ta direktkontakt med amerikanska myndigheter. Det framhölls dock att PU givetvis var intresserade av eventuella uppgifter som skulle kunna tyda på Viktor G:s inblandning i mordet.

Kort senare, i början av januari 1994, meddelade amerikansk polis att Viktor G anträffats mördad i North Carolina.

5.11 Avsnitt Q – ”Vapenhandel Bofors”

Allmänt

De spaningsuppslag i PU-materialet som bedömts ha huvudsaklig anknytning till Bofors vapenhandel har registrerats under ett särskilt avsnitt ”Vapenhandel Bofors” (Q).

Avsnittet består av drygt 60 registrerade uppslag. Av dessa har en dryg tredjedel anknytning till Bofors försäljning av 410 fälthaubitsar till Indien 1986. Omkring en tredjedel rör påståenden om export av vapen, främst vapensystemet RBS 70 (Robot 70), från Bofors till Iran. Resterande uppslag, en knapp tredjedel, rör annat såsom krigsmaterielinspektören Carl Fredrik Algernons död, Bofors vapenhandel i övrigt, journalisten Cats Falcks död m.m.

I stort sett samtliga spaningsuppslag är motivrelaterade. Med enstaka undantag innehåller de inte någon mer konkret information om mordet på Olof Palme, dvs. om gärningen, gärningsman etc.

Spaningsuppslagen består till största delen, drygt hälften, av tips från enskilda personer som haft andrahandsuppgifter, teorier eller spekulationer om vad, vem eller vilka som ligger bakom mordet. Ett drygt tiotal uppslag utgörs av massmedieuppgifter – tidningsartiklar och bandupptagningar av TV-inslag. Knappt tio uppslag är handlingar – förhör, sammanställningar, analyser och annat material – som hämtats från utredningen i den s.k. Boforsaffären (Boforsutredningen). Några uppslag består av förhör med personer som bedömts kunna ha information av intresse i denna del, bl.a. har förhör hållits med förre svenske ambassadören i Teheran, Göran Bundy. Resterande spaningsuppslag, i vart fall sex, utgörs av annat material. Inte något uppslag innehåller beslut om tvångsmedelsåtgärder.

Många av uppslagen i avsnittet överlappar varandra eller gäller samma saker. Flera hänger ihop och det säger därför inte så mycket när man talar om uppslagens storlek. Det mest omfattande enskilda uppslaget innehåller knappt 40 underuppslag (se *Karl L*).

Avsnittet skiljer sig från de övriga genom att merparten av materialet tillkommit relativt lång tid efter mordet. Av avsnittets uppslag har endast fyra registrerats under 1986. 1987 – 1988 kom ca 15 uppslag per år att registreras. 1989-1991 tillkom totalt knappt 10 uppslag. 1992 registrerades omkring 15 uppslag, vilket torde bero på att vissa nya uppgifter i Indienaffären uppmärksammades i massmedierna och att PU i samband härmed dels fick in nya tips, dels hämtade in flera handlingar från Boforsutredningen. Därefter har bara något enstaka uppslag registrerats årligen. I samband med att Schweiz' högsta domstol 1997 beslöt att till Indien bl.a. lämna ut namnen på vissa bankkontoinnehavare som misstänktes för att ha tagit mutor i samband med Indienaffären registrerades emellertid sex nya uppslag. Uppmärksamheten kring denna händelse ledde till att flera nya tips kom in till PU.

Uppslag angående Bofors vapenhandel har huvudsakligen handlagts av två utredningsmän vid PU. Säkerhetspolisen har använts i mycket ringa utsträckning, och då endast för avgränsade uppgifter.

Vår redovisning innefattar en relativt utförlig redogörelse för drygt 20 uppslag, med de största uppslagen först och därefter andra uppslag som har tett sig vara av visst intresse från granskningssynpunkt. I sak är redovisningen indelad under rubrikerna *Indienaffären*, *Påstådd vapenexport till Iran* och *Övriga uppslag*.

Indienaffären

Karl L. I slutet av april 1987 kontaktade Karl L PU. Han tipsade om att Olof Palmes aktiva deltagande i de förhandlingar, som föregick Bofors

vapenkontrakt med Indien, skulle kunna utgöra motiv för mordet. Olof Palme hade enligt Karl L rest till Indien 1985 och träffat premiärminister Rajiv Gandhi. Resan hade ägt rum i ett skede då det i stort sett varit klart att Frankrike skulle få den aktuella vapenordern. Olof Palme hade personligen gått emellan och ”prutat” tre miljarder kronor på det ursprungliga pris Bofors angett. Bofors hade därefter fått kontraktet. Karl L uppgav att han fått dessa uppgifter av en källa som deltagit i en vapenkartell som medverkat i vapenförhandlingarna.

I september samma år kontaktade Karl L på nytt PU. Han framförde samma uppgifter som ovan men uppgav nu att Olof Palme betalt ”mellanskillnaden mellan de olika kontrakten” och själv erhållit 23 miljoner kr för affären. Olof Palme hade på grund av sin inblandning mördats av en ”internationell liga”, bestående av fransmän och västtyskar.

I mitten av oktober 1987 besökte ”S” PU för att lämna uppgifter. S berättade att han i februari samma år sammanträffat med Karl L, som han haft affärsmässiga kontakter med. Karl L hade sagt att han visste varför Olof Palme mördats och att orsaken var att Indiens vapenorder gått till Bofors istället för till ett franskt företag, som lagt ut stora summor för agentverksamhet och i provisioner. Dessa pengar hade gått om intet. Olof Palme ”dödförklarades” därefter vid ett vapenkartellmöte i februari 1986. I samband med samtalet med Karl L hade S erinrat sig att han i juni 1986 sammanträffat med en finsk affärsman i baren på ett hotell i Åbo. Affärsmannen hade berättat en liknande historia för S. Mannen hade sagt att han hade en finsk bekant i vapenbranschen. Denne bekant hade berättat att Indien förhandlat med ett franskt/amerikanskt konsortium om köp av haubitsar. Affären hade varit så gott som klar när Olof Palme i januari 1986 besökt Indien. Därefter hade Indien gjort en helomvändning och valt Bofors som kontraktspartner. Bofors skulle enligt bekantingen ha betalt provision till Olof Palme. Provisionen hade utbetalts via ett konto i Schweiz, troligen till partiet. Det amerikansk/franska konsortiet hade betalt stora summor i mutor och för agentverksamhet. Vid ett möte mellan vapenhandlare i februari 1986 hade det bestämts att Olof Palme skulle röjas ur vägen.

Kort efter S:s tips höll PU förhör med Karl L, som berättade följande historia. Han kände en vapenhandlare i Finland väl. Denne berättade under månadsskiftet januari/februari 1986 att det statliga franska företaget GIAT, som bl.a. tillverkar vapen, sammankallat andra vapenhandlare från bl.a. Italien, Västtyskland och eventuellt Spanien till ett kartellmöte i Frankrike. Med vid mötet var en finsk medborgare representerande en tysk fabrik. Anledningen till mötet var att man fått indikationer på att storordern från Indien förmodligen skulle gå till Bofors. Olof Palme hade nämligen personligen åkt till Indien, pratat

med Rajiv Gandhi och på så sätt medverkat till att Bofors skulle få ordern. Detta skedde i ett läge när det varit så gott som klart att GIAT skulle komma att få den. Övriga mötesdeltagare skulle i viss mån ha fått del av ordern genom legoarbeten. GIAT hade under mötet menat att man skulle fatta beslut om hur man skulle agera. Den finske medborgaren hade tidigare representerat den finske vapenhandlaren och för denne hade han efter mötet berättat att det utmynnat i ”tummen ned” för Olof Palme. Efter mordet hade vapenhandlaren ringt till Karl L och sagt något om ”vad var det jag sa, tummen ned för Palme”. Olof Palme skulle ha erhållit 22 miljoner kronor av Bofors för sitt agerande. Pengarna skulle ha satts in på ett konto tillhörande ”Socialistinternationalen”. Karl L uppgav på särskild fråga att den finske vapenhandlaren kallades ”Jali” och den finske representanten ”Aro”.

Av en notering i förhörsprotokollet framgår att PU varit i kontakt med den finska polisen i Tammerfors, där ”Jali” och ”Aro” var välkända.

I mitten av november 1987 åkte utredningsmän från PU till Tammerfors där man förhörde Jaali T och Aaro L.

Jaali T som var företagsledare och vapenkonstruktör berättade bl.a. följande. Han hade konstruerat automatvapnet Jati-Matic. Företaget han hade drev affärer med vapen. Indiern Sunil B, som drev en agenturfirma i Helsingfors, hade varit företagets representant när det tillverkat Jati-Matic. Jaali T kände inte till något om den internationella vapenhandeln. Han var inte språkkunnig och hade därför 1984 anställt Aaro L, som hjälpt till med utländska kontakter. Jaali T hade själv besökt några vapenmässor men han hade aldrig varit på något vapenhandlarmöte. Han trodde inte att Aaro L varit utanför Tammerfors i januari/februari 1986. I april/maj 1986 hade han blivit informerad av en f.d. överste, Penti S, om att ett möte ägt rum någonstans i Europa i januari/februari 1986. På detta kartellmöte hade affären Bofors-Indien diskuterats och vad man skulle göra med anledning av denna. Inget hade blivit sagt, det hade bara pekats nedåt med tummarna. Enligt Penti S hade Olof Palme betalt Gandhi tre miljarder kronor för att Bofors skulle få ordern. Penti S hade fått uppgifterna genom egna kanaler. Jaali T hade berättat historien för flera personer, bl.a. för Karl L.

Aaro L berättade bl.a. att han efter affären Bofors-Indien hört olika rykten ”på stan” såsom att Olof Palme skulle ha betalt en miljon dollar i samband med affären (det framgår inte av materialet vad betalningen skulle ha avsett). Denna uppgift hade han fått från sin arbetsgivare Jaali T. I februari 1986 var han med stor säkerhet i Tammerfors, möjligen i Åbo eller Isojokki. Han hade aldrig deltagit i något kartellmöte och inte representerat något tyskt bolag, vilket i och för sig skulle ha varit en

stor ära för honom, men det var uteslutet eftersom Jaali T:s företag saknade sådana kontakter.

I mitten av december reste utredningsmän från PU på nytt till Finland. Förutom Jaali T, som förhördes ytterligare en gång, förhördes också Penti S och Juhani T, delägare i samma firma som Sunil B.

Penti S uppgav att han varit chef för vapenavdelningen på företaget Tampella OY, som under lång tid konstruerat och tillverkat vapen. Han kände till Bofors Indienaffär och berättade att det i branschen uttryckts missnöje med att Olof Palme hade arbetat för fred och samförstånd samtidigt som han bidragit till att sälja vapen från Sverige till Indien. Han kände inte till något vapenhandlarmöte och hade ingen kännedom om GIAT:s eventuella konsulter och agenter. Beträffande de uppgifter som Jaali T lämnat uppgav han att de måste ha missuppfattats; han hade inte berättat någon sådan konkret historia.

Juhani T uppgav sig vara direktör i Marcas International OY, vilket bolag representerade det statliga handelsrådet och de fem-sex största finska bolagen vad gällde export och import i Indien. Han hade ingen kunskap om detaljerna i Bofors-Indienaffären. Han hade hört ryktas om ett vapenhandlarmöte och menade att om ett sådant förekommit var det inte troligt att Jaali T eller Aari L deltagit.

I en promemoria, upprättad i december 1987, konstateras att utredningen i ärendet visar att det troligtvis har ägt rum ett vapenhandlarmöte i Europa men att det inte finns några svar på frågorna ”När? Var? Vem eller vilka? osv.”.

I samband med den friande domen mot Christer P hösten 1989 fick PU via säkerhetspolisen kännedom om att en person i Finland, Matti I, hade ett vapentips med anknytning till Christer P. Med hjälp av Centralkriminalpolisen i Helsingfors förhördes Matti I. Han berättade bl.a. att han var bekant med Karl L. Karl L hade varit starkt kritisk mot Olof Palme och dennes utlänningspolitik. Vid ett besök hemma hos Karl L den 10 eller 11 februari 1986 hade denne på finska yttrat ” nu dödas den jävla Palme”. Karl L hade vid samma tillfälle pratat om Smith & Wesson och att hårdmantelkulor går igenom en skyddsväst. I samband med att Christer P:s namn offentliggjordes kom Matti I ihåg att Karl L nämnt detta namn då han kritiserat en av sina söner. När ett fotografi av Christer P publicerades i massmedierna tyckte Matti I att detta liknade Karl L. Matti I påminde sig också att Karl L under 1984 ringt honom och berättat att han med hjälp av Hans Holmér fått ett nybildat bolag registrerat på sex dagar. Att Matti I inte hört av sig tidigare berodde på att han var mycket rädd. Han hade därför hoppats att polisen skulle klara upp mordet utan hans uppgifter. Efter den friande domen hade han bestämt sig för att gå till polisen. – Härefter vidtogs viss utredning till utrönande av om Karl L kunde vara far till Christer P.

Vissa fakta i Karl L:s levnadshistoria gjorde att man ansåg sig kunna utesluta detta.

Karl L och andra personer i dennes bekantskapskrets har även senare hört av sig till PU ett stort antal gånger. Karl L har lämnat uppgifter vid i vart fall tio ytterligare tillfällen, såväl till åklagare som polis. Som exempel kan nämnas att Karl L vid ett tillfälle fått till stånd ett möte med åklagarna Anders Helin och Per-Erik Larsson samt en utredningsman vid PU. Vid ett annat tillfälle har han besökt biträdande riksåklagaren Axel Morath. Protokollen över dessa samtal är ofta relativt långa och innehåller detaljerade uppgifter som i vissa avseenden ändras från gång till annan. Karl L har bl.a. nämnt att hans källa bor i Zürich, att en schweizisk bankman och en person från Ungern skulle vara inblandade samt att mördaren, som är kurd, skickats till Iran. Genomgående har Karl L också hotat med att kartellen skulle komma att avslöja Olof Palmes roll i Indienaffären om inte fem miljoner kronor betalades till kartellen via PU och Karl L. Ett sådant avslöjande skulle enligt Karl L leda till hela den socialdemokratiska regeringens fall, då ”hela svenska regeringen” tagit emot penningbelopp i samband med Bofors Indienaffär.

En rad andra myndigheter och personer har under åren hört av sig till PU och rapporterat att de haft besök eller fått brev av Karl L, t.ex. statsministern, statsrådsberedningen, Gösta Bohman etc.

PM ”AB Bofors Indienorder – Mordet på Olof Palme” m.m. I maj 1988 registrerades i PU ett par handlingar tillhörande Boforsutredningen. Den ena är en promemoria ”AB Bofors Indienorder – Mordet på Olof Palme”, som upprättats i oktober 1987 av en utredningsman (Bengt P, jfr nedan, *Sammanfattande anmärkningar*) från Boforsutredningen. Promemorian, som behandlar eventuella kopplingar mellan Indienaffären och mordet på Olof Palme, innehåller bl.a. följande uppgifter.

AB Bofors förhandlingar med Indien angående försäljning av fälthaubitsar inleddes flera år innan kontraktet skrevs 1986. Flera utländska vapentillverkare konkurrerade med Bofors. I samband med att Indhira Gandhi mördades (1984) avbröts förhandlingarna under sex månader. Därefter försvann en del konkurrenter och i slutet av 1985 återstod förutom Bofors endast en fransk tillverkare. Från senhösten 1985 var Bofors förhandlingsdelegation, bl.a. direktören Martin Ardbo och exportchefen Hans E, stationerad i Indien.

Den 13 december 1985 hölls ett förhör med Nobel Industriers finanschef Ingemar W i Boforsutredningen. Ingemar W skulle några dagar därefter åka till Indien för att deltaga i förhandlingarna. Ingemar W var pessimistisk när det gällde Bofors möjligheter att få ordern

eftersom Bofors pris var betydligt högre än den franske tillverkarens. Bofors hade inte heller lyckats lösa exportkreditfrågan.

Den 15 januari 1986 reste Olof Palme till Indien och sammanträffade med Rajiv Gandhi.

Den 14 mars 1986 stod det klart att Bofors skulle få ordern och kontrakt skrevs den 24 mars. Bl.a. Martin Ardbo deklarerade i samband härmed att affären inte varit möjlig utan Olof Palme och den svenska regeringens agerande i bl.a. exportkreditfrågan.

Av granskade dokument kunde utläsas att Bofors möjligheter att erhålla ordern var mycket goda i slutet av januari 1986. Förhandlingsläget hade således på en månad bytts från pessimistiskt till optimistiskt. Det kunde inte uteslutas att orsaken till det gynnsammare förhandlingsläget vid denna tid var Olof Palmes personliga agerande. Olof Palmes agerande borde ha varit känt av det franska konkurrentföretaget och dess agenter. I beaktande av de stora penningbelopp som ordern rörde (kontraktssumman uppgick till ca 8,4 miljarder kronor – vår anm.) kunde det inte uteslutas att motivet för mordet på Olof Palme haft sin grund i kampen om Indienordern. Erfarenheterna efter mordet på Indhira Gandhi hade visat att förhandlingarna den gången fördröjdes vilket i detta fall skulle ha kunnat gynna den franske konkurrenten.

I den pågående förundersökningen hade inget framkommit som visade att Bofors definitivt erhållit Indienordern den 28 februari men ett slutligt ställningstagande från Indiens sida var nära förestående. Det kan därför inte uteslutas att mordet på Olof Palme var en sista desperat åtgärd från konkurrenthåll i hopp om att turbulensen skulle fördröja beslutet och därmed ge konkurrenterna tillfälle att ”komma igen”.

Anders Carlberg, VD vid Bofors (Nobel Industrier), fick med kort varsel företräde hos Olof Palme den 20 februari 1986. Två dagar senare ”öppnade” den svenska regeringen Pakistan som mottagare av RBS 70. Vad diskuterade Carlberg med Olof Palme? Öppnades Pakistan på grund av att det redan då var känt att Bofors skulle få ordern och att det då skulle vara inkonsekvent att tillåta försäljning till Indien men inte till Pakistan?

Förutom det som nu refererats innehåller promemorian två allmänt hållna tips som hade kommit in till Boforsutredningen under 1987, där det påstås att ett vapenhandlarmöte hållits i Frankrike i månadsskiftet januari/februari 1986. I det ena tipset finns uppgiften att en finsk vapenhandlare skulle ha deltagit. Det är såvitt framgår av dokumentationen inte klarlagt om tipsen har samband med tipsen som berörts ovan under *Karl L.*

Den andra handlingen från Boforsutredningen som är registrerad under detta uppslag är en minnesanteckning från ett samtal med Martin Ardbo i november 1987 i samband med husrannsakan i dennes bostad.

Ardbo framhöll vid detta samtal att Olof Palmes medverkan var den helt avgörande omständigheten för att Bofors fick ordern. Förhandlingsläget svängde när Olof Palme engagerade sig. Ardbo trodde dock inte att mordet hade med Bofors vapenaffärer att göra.

I ett annat spaningsuppslag finns ett protokoll från ett samtal som PU i december 1987 hade med Anders Carlberg. Samtalet anknyter till en fråga som ställdes i den promemoria, som redovisas ovan. Samtalet hölls med anledning av att man i Olof Palmes agenda funnit att ett ej i förväg inplanerat möte skett den 20 februari 1986 kl 16.30 i Rosenbad mellan Carlberg och Olof Palme. Carlberg uppgav att orsaken till mötet var att han den dagen blivit kontaktad av den svenska förhandlingsdelegationen i Indien. Situationen i Indien var ”pressad” och det förhandlades bl.a. om vilket av det franska bolaget eller Bofors som kunde ge den bästa ”consensusräntan” och den längsta kredittiden. I anledning härav kontaktade Carlberg Olof Palme och ett möte planerades in samma eftermiddag. Vid mötet framförde Carlberg Bofors önskemål att svenska regeringen skulle ge räntebidrag och stå för valutarisken då Bofors önskade sälja i svensk valuta medan indierna ville köpa i en annan valuta. Olof Palme lovade tänka över saken och återkomma med besked. Troligen redan samma eftermiddag lämnade han ett positivt besked. Olof Palme hade under slutet av mötet med Anders Carlberg eller omedelbart efter ringt upp Rajiv Gandhi och framfört att han följde förhandlingarna. Bakgrunden till att Olof Palme engagerat sig i saken för Bofors räkning var enligt Carlberg att Bofors under hösten 1985 varslat om permittering av 700 anställda. Regeringen hade med anledning härav tillsatt en särskild kommitté, där bl.a. Ingvar Carlsson ingick. I oktober 1985 skulle Olof Palme resa till New York för att deltaga i FN:s 40-års jubileum. Inför resan hade Carlberg kontaktat Olof Palme och bett honom diskutera förhandlingsläget med Gandhi. Vid hemkomsten hade Olof Palme meddelat att Gandhi själv tagit upp de kommande förhandlingarna och sagt att förutsättningarna för att Bofors skulle få vara med i slutförhandlingarna var goda. Slutförhandlingarna började i december 1985. I januari 1985 hade Olof Palme rest till Indien och träffat Gandhi. I samband med denna resa hade Carlberg på nytt varit i kontakt med Olof Palme för att få stöd för genomförandet av affären.

PM från UD. I oktober 1988 upprättade Christian Leffler vid UD en promemoria över kontakter mellan Sverige och Indien under tidsperioden september 1980 – 14 mars 1986. Leffler hade sedan augusti 1988 i uppdrag att gå igenom de rapporter som kommit in från olika beskickningar runt om i världen och som av någon anledning skulle kunna ha relevans i PU. Promemorian är mycket kortfattad. Den

innehåller först en mycket översiktlig redogörelse för en spionaffär med fransk inblandning i Indien i början av 1985. I anledning av denna affär hemkallades såväl den franske ambassadören som den franske biträdande militärattachén. Därefter finns beträffande Indienaffären följande anteckningar i punktform.

– 860123: Olof Palme berör ämnet med Gandhi i New Delhi.

– 860218: Olof Palme telefonerar Gandhi i ärendet. Enligt Gandhi ligger Sverige fortfarande 10 % över Frankrike, varför Sverige ej kan komma i fråga om man ej sänker priset. De nära förbindelserna Indien-Sverige motiverar att dylika uppgifter utlämnas ena parten i pågående förhandling.

– 860308: Bofors får presentera slutbud, vilket bl.a. innebär att krediten i licensavtalet får utökas.

– 860314: Indien meddelar beslut att affären går till Bofors.

Ingemar E. I januari 1991 uppsöktes en av utredningsmännen i Boforsutredningen av Ingemar E som berättade bl.a. följande. I samband med AB Bofors ansträngningar att erhålla haubitsordern från Indien tecknade Bofors den 15 november 1985 ett agentavtal med AE Services Ltd (AES). Avtalet tecknades två veckor efter det att Olof Palme genom statssekreteraren Carl Johan Åberg gjort klart för Bofors att Indien inte ville att några mellanhänder skulle förekomma. Detta besked skulle Olof Palme ha fått vid sina kontakter med Gandhi. AES kontrollerades via ett Hong Kong-företag av ”Ciaou Anstalt” i Lichtenstein. Företrädare för AES var Bob W, som hade regelbundna kontakter med Martin Ardbo. Bofors hade även tecknat agentavtal med två andra bolag, vilka ägdes av indiern Win C respektive indiern ”H”. Dessa agentavtal hade ingåtts tidigare. Samtliga agentavtal innebar att mellanhänderna skulle erhålla en viss procent av kontraktsvärdet i provision. Förbudet mot mellanhänder fick till följd att avtalen måste revideras. I enlighet med revisionsavtalen betalade Bofors ut totalt 319 miljoner kronor. Enligt ursprungsavtalen skulle bolaget ha betalt 1 430 miljoner kronor. Bofors konkurrent var franska vapentillverkaren SOFMA. H och AES var även agenter för SOFMAs räkning. De två agenterna hade intresse av att ursprungsavtalen med Bofors skulle aktualiseras. Annars fanns risken att Bofors skulle lägga sig på en lägre prisnivå gentemot indierna. SOFMAs konkurrenskraft skulle då minska. För agenterna spelade det ingen roll vem som skulle få ordern under förutsättning att provisionerna låg på samma nivå. Under Boforsutredningen togs bl.a. två dagböcker i beslag hos Martin Ardbo. Av en anteckning gjord i september 1987 framgår att ”Q:s” inblandning var ett problem på grund av dennes nära koppling till ”R”. Denna

anteckning gjorde enligt uppgiftslämnaren AES mycket intressant medan intresset för H minskade. Q var identisk med italienaren Ottavio Q och R stod för Rajiv Gandhi. Q:s syster var gift med Gandhi. Bofors betalade 50,5 miljoner kronor till AES konto i Schweiz. Pengarna överfördes därefter via ett konto i Jordanien till Colbar Investment Ltd med konto i Geneve. Q kontrollerade troligtvis Colbar. Genom revision av det ursprungliga avtalet mellan Bofors och AES reducerades provisionen med 201 miljoner kronor. Detta skulle enligt uppgiftslämnaren kunna vara ett tänkbart mordmotiv.

I slutet av juni samma år, dvs 1991, besökte Ingemar E PU. Han rapporterade då om en del egna undersökningar han gjort. Han hade bl.a. sammanträffat med Hans E vid Bofors. Denne hade varit bestämd över att det inte var någon provisionstagare på Bofors sida som skulle kunna ligga bakom mordet. Hans E hade däremot tyckt att man skulle syna fransmännen.

Glenn S. Den 4, 5 och 6 november 1991 hade TV 4:s Nyheterna inslag beträffande kopplingen Bofors Indienaffär – mordet på Olof Palme. De handlade bl.a. om en fransk finansman, Glenn S, som tidigare skjutits till döds i Paris. Glenn S skulle enligt Nyheterna ha agerat för att stoppa eller fördröja affären Bofors-Indien. I inslagen nämndes också att vapenhandlaren Arnand K skulle ha en koppling till mordet på Olof Palme. Vidare sades att en hemlig promemoria i saken skulle ha överlämnats till Tommy Lindström.

Med anledning av dessa nyhetsinslag har PU hämtat in flera tidningsartiklar från nyhetsbyrån AP. I februari 1992 upprättade PU en promemoria om att det i utredningen framförts påstående att mordet på den franske medborgaren Glenn S skull kunna ha med Palmemordet att göra. Enligt tidningsartiklarna var Glenn S en man med goda relationer till den polska fackföreningsrörelsen Solidaritet. Glenn S skulle ha förmått Solidaritet att i samarbete med den polska järnvägens fackförbund omdirigera ett tåg lastat med sovjetiska vapen avsedda för polska armén. Vapenlasten skulle ha omdirigerats via Öst- och Västtyskland till Contras lager i Honduras. Omdirigeringen skull ha skett med hjälp av falska dokument framtagna av Oliver North och CIA. I september 1986 hade Glenn S skjutits till döds med sex skott av motorcykelburna attentatsmän i Paris. Enligt promemorian finns det inget som tyder på att det skulle finnas någon anknytning mellan Glenn S och mordet på Olof Palme. Mordet på Olof Palme nämns överhuvudtaget inte i de handlingar som PU tagit del av.

Vissa handlingar från Boforsutredningen registrerade i PU 1992. Under februari 1992 har PU under fyra uppslag registrerat ett antal handlingar ingående i Boforsutredningen.

Under det första uppslaget har en förteckning ”Händelser av betydelse i affären Bofors AB – Indien” registrerats. Förteckningen, som är på fyra sidor, innehåller i kronologisk ordning datum för alla viktigare händelser i affären.

Under det andra uppslaget har en sida med namnet ”Adnan K” som rubrik registrerats (namnet förekommer i uppslaget om Glenn S, se ovan). Uppgifterna i handlingen kommer från Martin Ardbos dagboksanteckningar under september-oktober 1987. Bl.a. finns en anteckning om att Martin Ardbo den 10 september haft ett möte med K i Wien och att man kommit överens i vissa frågor. Handlingen innehåller också en anteckning om att K gjort sig en förmögenhet på vapen- och oljeaffärer och har bostad i Monte Carlo, villa i Marbella samt kontor i Paris och New York.

I det tredje uppslaget redogörs för att polisen under 1987-88 försökt utreda vilka avtal Bofors ingått med bl.a. AES (se *Ingemar E*). Utredningen har skett för att försöka få bekräftat om eventuella mutor förekommit. Under uppslaget har fyra handlingar registrerats: en promemoria om hur polisen kom i kontakt med den engelska journalisten Simon H, en redogörelse för hur denna kontakt utvecklades och vilka andra personer en av utredningsmännen samarbetade med, en promemoria angående ”Bob W/AB Bofors/Olof Palme” och en översättning av ett samtal mellan Simon H och Bob W. Promemorian angående ”Bob W/AB Bofors/Olof Palme” innehåller bl.a. följande: Torsdagen den 11 februari 1988 träffade en utredare Simon H, journalist på Financial Times. Simon H överlämnade två ljudband innehållande två intervjuer som Simon H gjort med Bob W några dagar tidigare. Bob W är den person som för AES undertecknat provisionsavtalet mellan Bofors och AES. Under intervjuerna nämner Bob W den överenskommelse som Olof Palme och Gandhi gjort om att inga mellanhänder skulle få förekomma. Bob W knyter mordet på Olof Palme till Boforsaffären samt till uppgiften att Adnan K ”gynnade fransmännen”. Adnan K var mellanhand och som sådan ”kapabel att utöva inflytande”. AES fungerade bara som konsult. Bob W uppger att han endast gav råd mot bakgrund av sin kännedom om försvarsindustriangelägenheter och att AES inte på något mystiskt sätt var mäktig att tillförsäkra Bofors kontraktet.

I det fjärde uppslaget har två handlingar som huvudsakligen behandlar AES:s roll i affären registrerats. I den ena sägs det att avtalet mellan Bofors och AES, daterat den 15 november 1985, är ett representantavtal. Det anmärks att det är sent ingånget med tanke på att Bofors redan då vid flera tillfällen uppmanats att upphöra med att använda ”middle-men”. Detta hade framförts i oktober vid ett möte i New York

mellan Olof Palme och Rajiv Gandhi. En kopia av avtalet finns också registrerad.

Påståenden om mutor i samband med Bofors Indienaffär. I månadsskiftet maj/juni 1992 sände TV 4:s Nyheterna ett inslag om att mutor eventuellt förekommit i samband med Bofors Indienaffär. I inslaget hänvisades till uppgifter i tidningen Indian Express, som uppgav att Bofors betalt mutor till den italienske affärsmannen Ottavio Q (namnet förekommer också i uppslaget om Ingemar E), nära vän till Rajiv Gandhi. Q skulle ha erhållit 51 miljoner kronor av totalt 351 miljoner kronor som påstods vara utbetalda i mutor. I ett senare inslag intervjuades Pierre S, vice chef för polisens federala byrå och chef för sektionen för internationell rättshjälp i Bern, i samband med att det i domstol skulle avgöras om namnen på innehavarna av bankkontona i Schweiz, dit pengarna satts in i Bofors-Indienaffären, skulle lämnas ut eller inte.

I början av juni samma år kontaktade en utredningsman vid PU Hans Ölvebro. Utredningsmannen hade via journalisten Bo A erhållit uppgifter om att Pierre S hade uppgifter som kunde vara av betydelse för PU. Någon vecka senare skickade PU via Interpol en förfrågan till polisen i Schweiz om Pierre S hade sådana uppgifter och hur PU i så fall skulle förfara för att kunna erhålla dem. Ett par dagar senare erhölls svar från Schweiz. Där förklarades att Pierre S under en intervju med en svensk journalist fått frågan om det fanns något samband mellan Bofors-Indienaffären och mordet på Olof Palme. Då Pierre S tvekat en stund med svaret tolkades det som om han hade uppgifter härom. Detta var enligt den schweiziska polisen fel. Pierre S hade inga uppgifter av detta slag.

I januari 1997 sände rikskriminalen en förfrågan via Interpol till Schweiz avseende de s.k. Boforskontona. I förfrågan hänvisades till nyhetsinslaget i månadsskiftet maj/juni 1992, som innehöll uppgifter om vissa förhållanden rörande Bofors-Indien-kontona och deras eventuella samband med mordet på Olof Palme. Det uppges att uppgifter hade inkommit enligt vilka Bofors-Indien-kontona skulle släppas till Indien för deras brottsutredning avseende mutbrott och att en åklagare i Bern därvid skulle ha yttrat att uppgifterna som kommit fram om dessa konton skulle kunna vara av intresse för de svenska mordutredarna. Vidare uppges att PU för att kunna fullfölja uppslaget i utredningen som avser samband med försäljningen av fälthaubitsar från Bofors till Indien vill ställa frågan vilka möjligheter det finns för PU att få ta del av nämnda uppgifter.

I en skrift daterad i februari 1997 svarade den schweiziska polisen att åklagarens uttalande hade återgivits på ett missvisande sätt. Det

hade ryckts ur sitt sammanhang av pressen. För det fall PU önskade utfå ifrågavarande handlingar måste en formell ansökan om att få ut handlingarna inges. Ansökan skulle därefter prövas enligt schweizisk lag. Ett sådant förfarande hade tillämpats beträffande de handlingar som utlämnats till Indien.

Sist i uppslaget har ett meddelande från Interpol i New Delhi, daterat i februari 1997 registrerats. I meddelandet uppges att italienske medborgaren Ottavio Q söks för arrestering och utlämnande till Indien. I brottsrubriceringen anges brottslig sammansvärjning, trolöshetsbrott, bedrägeri, mutbrott, bestickning m.m. Brotten hänförde sig enligt meddelandet till kontrakt daterat den 24 mars 1986 mellan indiska regeringen och AB Bofors ang. försäljning av 410 fälthaubitsar för totalt 8410 miljoner kronor. Vidare sägs att Bofors i samråd med Ottavio Q och andra utsett A E Services Ltd i Storbritannien till en av sina agenter i enlighet med avtal den 15 november 1985 och att Q spelat en avgörande roll vid avtalets ingående. Av det belopp om drygt 50 miljoner kronor som betalts till AES konto i Schweiz hade drygt 7 miljoner kronor under perioden 16-29 september 1986 överförts till annat konto tillhörande Colbar Investment Ltd. Kontot disponerades av Q och dennes hustru. Beloppet har därefter överförts vidare till en bank på Guernsey.

Påstådd vapenexport till Iran

Det första tipset som rör påstående om vapenexport från Bofors till Iran kom in till PU den 10 mars 1986. En tullassistent i Stockholm kontaktade säkerhetspolisen och berättade att en journalist som arbetade med Bofors påstådda vapenexport till Iran hade kommit fram till att en iranier i Malmö fungerade som mellanhand. Iranierns namn var Mahmoud K. Denne, som hade fem andra iranier knutna till sig, hade kontakt med företaget Scandinavian Commodity och Karl S. Tullassistenten ifrågasatte om Bofors vapenexport till Iran kunde kopplas till Olof Palmes medlingsuppdrag och därmed utgöra ett diffust motiv till mordet på Olof Palme.

Efter det att tullassistenten också namngivit de fem iranierna som påstods vara inblandade konstaterade säkerhetspolisen att ingen av dem var känd och ärendet lades ad acta.

Åkare som uppgett sig ha transporterat vapen m.m. Den 19 maj 1986 kontaktade Henrik W PU per telefon. Henrik W berättade att han fått fram uppgifter som gjorde att han kände sig helt säker på vad och vilka som låg bakom mordet på Olof Palme. Hans källa hade alltsedan mordet på Olof Palme hotats att inte tala om vad han visste. Källan

hade skuggats, överfallits och slagits medvetslös. Hoten hade även riktat sig mot källans barn. Personerna som hotat källan hade lämnat vissa uppgifter som säkert kunde sammankopplas med mordet på Olof Palme och olovliga vapenexportaffärer med Iran som godkänts och hemligstämplats av den socialdemokratiska regeringen.

Ett par timmar efter detta telefonsamtal besökte PU Henrik W. Denne berättade att han studerat Bofors och dess vapenaffärer. Uppgifterna ovan hade han fått av en åkare, vilken arbetat som chaufför åt Bofors. Åkaren hade berättat att han utfört ett flertal transporter för Bofors till Iran, huvudsakligen under 1973. Lasten, som bestod av krigsmateriel, hade betecknats specialstål. Svenska regeringen kände till detta. I november 1985 hade regeringen på något sätt blivit varse att det hela läckt ut. Härefter hade en rad konstigheter inträffat. Den 3-7 februari 1986 hade en man med tysk brytning ringt upp åkaren och sagt ”du skall inte fortsätta med detta”. En vecka senare hade samma sak inträffat och på natten hade bilar kört in på åkarens gårdsplan. Den 9 mars hade åkaren på nytt fått ett underligt telefonsamtal. I samband med ett sjukhusbesök hade han hotats av ”Iranliknande typer”. Ungefär vid samma tid hade han fått ytterligare fyra underliga nattliga samtal samtidigt som bilar vände på hans gårdsplan. I maj hade åkaren troligen överfallits i ett uthus och svimmat. Någon vecka senare hade någon per telefon hotat mörda åkaren. Henrik W menade att det skulle kunna röra sig om samma personer som hämnats på Olof Palme genom att mörda honom som nu skrämde åkaren.

En dryg vecka senare kontaktade Henrik W PU på nytt. Han uppgav att en iranier på iranska ambassaden haft kännedom om olaglig vapenhandel med Iran. Även Olof Palme hade haft kännedom om dessa affärer. Henrik W hade nu lyckats spåra en person som utsatt hans källa för telefonhot. Denne person var anställd på iranska ambassaden.

Några dagar senare, i slutet av maj 1986, förhörde PU åkaren. Han bekräftade helt Henrik W:s uppgifter och uppgav sig ha kvar dokumentation som styrkte att han med regeringens tillstånd kört vapentransporter till Iran. Vid ett telefonsamtal den 9 mars hade en person sagt ”sista varningen fortsätter du att rota i affären så vet du att en har försvunnit och fler kommer att försvinna”. Åkaren tolkade uttalandet som syftande på Olof Palme.

Ärendet tilldelades säkerhetspolisen. I mitten av juni 1986 fattades följande beslut. ”Föranleder ej vidare åtgärd. Kopia av uppgifterna skall för kännedom tillställas (namnet på ett polisdistrikt), där anmälan om olaga hot ingivits, och förre länsåklagaren Stig Age, som handlägger Boforsutredningen.” Beslutet är undertecknat av Per-Göran Näss.

Under samma uppslag har en kopia av ett brev från Henrik W till Jan Eliasson, UD, registrerats. Brevet utgörs av ett kapitel ur en bok av Henrik W, som behandlar en möjlig koppling mellan mordet på Olof Palme och vapenaffärerna med Iran, och ett önskemål från Henrik W om ett sammanträffande med Eliasson. Brevet har vidarebefordrats via Jörgen Almblad till PU.

Slutligen innehåller uppslaget en handskriven analys av Henrik W:s egen sammanställning av sina undersökningar och tankar kring sambandet mellan vapenaffärer och medlaruppdrag som motiv för att mörda Olof Palme. Analysen har upprättats av spaningsledaren i Boforsutredningen Bengt B i februari 1988. Bengt B redogör bl.a. för ett möte hos KMI den 14 oktober 1987 mellan Boforsutredarna och företrädare för KMI, bl.a. Jörgen Holgersson och Carl Fredrik Algernon. Den direkta anledningen till mötet var en skrivelse från Arne Thorén, ambassadör i Bagdad, som relaterade att Irak hade klara bevis för att RBS 70 fanns i Bahrain. Holgersson och Algernon var förvånade och hade ingen aning om hur eventuella robotar i Iran kunde ha hamnat där. Man enades om att låta UD undersöka vilka ”klara bevis” som fanns i Irak. Vid senare påstötningar från polisen meddelade UD att Irak inte besvarat UD:s fråga. Under mötet erfor polisen att UD ända sedan hösten 1985 erhållit rapporter från Thorén i Bagdad om robotar i Iran. Bengt B avslutar denna del med att konstatera att också andra mycket viktiga upplysningar och dokument undanhållits av UD. De hade därefter kommit fram mera av nödtvång än till följd av en strävan att skapa klarhet. I analysen uppger Bengt B också att man nu undersökte påståenden angående bl.a. RBS 70:s förekomst i Iran och att den förre ambassadören i Iran, Göran Bundy, blev mer och mer intressant, kanske även för PU, att höra för att få en verklig inblick i vad som förekommit mellan Sverige – Olof Palme – och Iran i detta sammanhang.

Abolhassan Banisadr och Ebbe Carlsson. I november 1987 publicerades tidningsartiklar, i vilka Irans ex-president Banisadr uttalade att Olof Palme mördats för att han börjat undersöka den omfattande smugglingen av krut och vapen till Iran. Olof Palme skulle vid denna undersökning ha erhållit kännedom om att Iran finansierade kriget mot Irak med narkotikaaffärer.

I ett brev från Nils G Rosenberg, UD, till Ulf Karlsson, RPS, i december 1987 föreslår UD att mordutredningen utnyttjar de polisiära kanalerna för ett samtal med Banisadr om de uppgifter från denne som hade förekommit i bl.a. Aftonbladet. I brevet sägs också att en sådan kontakt från ambassaden skulle kunna utnyttjas i politiska syften och skada förbindelserna till Iran. (Jfr kapitel 3, *UD:s roll i övrigt*.)

I slutet av januari 1988 skrev PU genom Ulf Karlsson och Tommy Lindström ett brev till Banisadr där han tillfrågades om det var riktigt att han hade uppgifter rörande mordet på Olof Palme och om dessa i så fall kunde överlämnas till PU på lämpligt sätt.

I ett svar daterat i februari samma år uppgav Banisadr att Olof Palme fått vetskap om narkotika- och vapenhandel som kostat honom livet. Banisadr uppgav sig ha fått information om denna handels internationella anknytning och som gällde Iran, Pakistan, Afghanistan och Turkiet. Enligt Banisadr sändes narkotika till Italien och Östeuropa och distribuerades därifrån till USA och Västeuropa. Storleken på affärerna skulle uppgå till 1 miljard dollar per år. Slutligen meddelade Banisadr att han hade namnen på de iranska affärsmännen och deras chefer i sin ägo.

Därefter finns i uppslaget en handling från förlagsdirektören Ebbe Carlsson (jfr kapitel 5, *Fortsatt utredningsverksamhet utanför den reguljära mordutredningen (den s.k. Ebbe Carlsson-affären*)) registrerad. Handlingen, som är daterad i början av april 1988, bär rubriken ”Samtal med BANI SADR”. Av handlingen framgår att Ebbe Carlsson på dåvarande rikspolischefen Nils-Erik Åhmanssons uppdrag samma dag besökt ex-presidenten Banisadr i dennes hem utanför Paris, där han levde i exil. Banisadr hade utvecklat sina tidigare uppgifter och berättat bl.a. följande. Han hade för lång tid sedan fått ett brev från en före detta medlem i revolutionsgardet, vilken flytt till Västtyskland. Mannen hade berättat att han haft uppdrag att nära gränsen till Pakistan bekämpa narkotikasmugglingen. I sin tjänst hade mannen fått klart för sig att ledande iranier var inblandade i handeln. I anledning av mannens berättelse hade Banisadr sökt information om Irans narkotikahandel. Denna sköttes av en minister för revolutionsgardet, Rafir D. Även en rad söner till kända ayatollor, vilka Banisadr namngav, skulle vara bland de inblandade. Dessa hade fått lov att bedriva denna handel, eftersom den syftade till att skaffa hårdvaluta i form av vapen m.m. Av en källa, som Banisadr beskrev som ”digne”[22], som var helt oberoende av övriga och som dessutom befann sig inne i Iran, hade han erhållit uppgift om att Olof Palme fått kännedom om denna byteshandel och att svenska vapen var inblandade. Olof Palme hade då försökt använda sitt inflytande för att stoppa handeln. Eftersom han därigenom blev ett hinder för Irans krigföring hade Irans högsta ledning beslutat att låta mörda honom. Beträffande Robot 70 hade Banisadr sagt sig sakna egen information men tillagt ”alla säger att den finns där och att den spelat en avgörande roll i kriget”. På särskild fråga från Ebbe Carlsson hade Banisadr angående relationen Iran-PKK sagt att han var okunnig om

[22] Digne är ett franskt ord som betyder ungefär ”hög” eller ”aktningsvärd”.

PKK men att han kände till uppgifterna om att mordet på Olof Palme skulle ha beslutats och planerats i Damaskus. Han var mycket skeptisk till dessa uppgifter.

I juni 1988 höll PU (Ingemar Krusell, Sören M, Jörgen Almblad och Solveig Riberdahl) förhör med Ebbe Carlsson. Ebbe Carlsson informerade bl.a. om PKK:s relationer till Iran, vilka han kommit att intressera sig för via den information han erhållit genom tidningsläsning och Hans Holmér. Han berättade om sitt och polismannen Per K:s besök hos Banisadr. Han hade uppfattat denne som en välvilligt inställd person men beträffande lösningen på mordet hade hans berättelse varit allmänt hållen. Banisadr hade inte nämnt några källor. Ebbe Carlsson framhöll vidare att hans slutsats var att relationerna mellan Irans ledning och PKK kunde beläggas genom tidningsurklipp m.m. och att PKK därmed kunde ha haft en roll i det som inträffat i Stockholm. Han menade att det var långsökt att tro att franska vapenhandlares vrede låg bakom mordet. Motivet borde i stället sökas i det farligaste som Olof Palme höll på med – medlingsuppdraget i kriget Iran/Irak. I slutet av förhöret finns följande antecknat ”Förhöret avser fortsättningsvis Olof Palmes personliga förhållanden och relationer inom och utom Sverige. Det har vid förhöret överenskommits att CARLSSONs informationer i detta avseende ej skall ingå i protokollet, då de ej är av sådan art att de utgör något spaningsuppslag i mordfallet.”

Göran Bundy. I mars 1988 hördes den förre ambassadören i Teheran, Göran Bundy, upplysningsvis av PU. Bundy, som var ambassadör i Teheran under tiden april 1980-juni 1985, berättade bl.a. följande. Kriget Iran/Irak bröt ut i september 1980. Kort efter krigsutbrottet fick Olof Palme en förfrågan om han ville bli FN:s medlare i kriget. Olof Palme kom därefter under tre tillfällen – 1980, -81 respektive -82 – att besöka Iran i denna egenskap. Såvitt Bundy kunde bedöma uppskattade Iran Olof Palme som medlare men landet ville inte ha slut på kriget. Iran uppskattade också Olof Palmes besök hos senapsgasskadade iranska soldater på ett sjukhus i Uppsala. Inte heller fanns några fientliga uttalanden om Olof Palme i iranska tidningar. På särskild fråga till Bundy om denne hört talas om att iranska prästerskapet vid en sammankomst den 9-11 februari 1986 skulle ha beslutat om Olof Palmes avrättning, svarade denne att han aldrig hört talas om detta och att han inte kunde se något motiv för ett sådan beslut. I juli 1983 hade Bundy blivit uppkallad till iranska UD som hade gett uttryck för missnöje med att vissa leveranser från Bofors uteblivit. Bundy hade funderat över om dessa leveranser varit avsedda för den kemiska anläggningen utanför Isfahan eller om det gällt färdiga vapensystem. Under försommaren 1985 hade det också ryktats om att Olof Palme

stoppat krutleveranser till Iran. Bundy ansåg det långsökt att försöka finna någon koppling mellan mordet på Olof Palme och irritationen och ilskan i Teheran över att han stoppat leveranser som ställts i utsikt. Slutligen uppgav Bundy att det inte framkommit något som tydde på att Robot 70 skulle finnas i Iran. Han hade aldrig fått några frågor härom, varken från andra ambassader eller militärattachéer.

PM från UD. I oktober 1988 upprättade Christian Leffler, UD, en promemoria beträffande Gulfstaterna, krigsmaterielfrågor och Olof Palmes relationer till den saudiska kungafamiljen. Promemorian är mycket kortfattad. Beträffande påstådd vapenexport till Iran innehåller den endast en anteckning att Kuwaits ambassad i augusti 1985 hos tjf utrikesminister Gertrud Sigurdsen klagat över svensk vapenexport till Iran. Enligt en promemoria daterad samma månad konstaterade KMI att nämnd utrustning inte vare sig tillverkades eller försåldes av svenska företag.

Ytterligare material från Henrik W. I augusti 1991 inkom till PU ytterligare material från Henrik W. Henrik W skickade för kännedom ett häfte ”113 frågor om svensk vapenexport till Iran”. En utredningsman vid PU har i anledning av detta material upprättat två sammanställningar, daterade i oktober 1991 respektive april 1992, över innehållet. I sammanställningarna ingår också sammanfattningsvis vad William H (se CIA-avsnittet) uppgivit angående ett påstått kontrakt om leverans av Boforsvapen till Iran under samma tidsperiod. I sammanställningarna – som är relativt omfattande – sägs bl.a. att Henrik W har indicier på att Bofors våren 1985 planerade att sälja 400 Robot 70 via Singapore till Iran. Vid en jämförelse mellan Henrik W:s och William H:s uppgifter konstaterar utredningsmannen att olikheterna är påfallande. Enligt Henrik W skulle motivet för mordet på Olof Palme kunna vara att denne stoppat en vapenleverans till Iran. Iran skulle i så fall ligga bakom mordet. Enligt William H skulle motivet i stället vara att Sverige exporterade vapen till Iran, vilket USA och Israel inte kunde acceptera. CIA och Mossad skulle därför ligga bakom mordet.

I november 1991 inkom ytterligare omfattande material från Henrik W. Materialet består av ett kalendarium över händelser rörande Bofors påstådda vapenaffärer med Iran.

Sammanställning upprättad i Boforsutredningen, registrerad i PU 1992. I april 1992 registrerades i PU en sammanställning upprättad i Boforsutredningen av spaningsledaren Bengt B och utredningsmannen Bengt P. Sammanställningen, som upptar uppgifter som kan tyda på att leveranser av krigsmateriel förekommit till Iran, är daterad i november 1986. Sammanställningen i original skickades efter upprättandet till

länspolismästare Hans Holmér. Originalet förvaras enligt anteckning i Holmérs s.k. UD-pärm. Sammanställningen omfattar fem sidor och upptar uppgifter under 21 punkter från sex av varandra delvis oberoende källor. Slutsatsen som Bengt B och Bengt P drar är att det inte kan uteslutas att vissa uppgifter är riktiga.

Övriga uppslag

Carl Fredrik Algernons död. Krigsmaterielinspektören Carl Fredrik Algernons död berörs på flera ställen i avsnittet men behandlas främst i två uppslag.

I juni 1988 har PU registrerat tre handlingar från Boforsutredningen rörande Algernons död. Två av dem innehåller uppgifter som utredningsmannen Bengt P erhållit vid samtal med byråchefen Christer Ekberg vid säkerhetspolisen i oktober 1987. I den första handlingen redogör Christer Ekberg för hur han den 15 januari 1987 kl. 21.00 i egenskap av jourhavande polischef vid säkerhetspolisen meddelades att Algernon omkommit vid T-Centralen. Han hade ringt upp såväl Carl Johan Åberg som Jörgen Holgersson och senare samma kväll sammanträffat med Holgersson och tekniker i UDH:s lokaler. Man hade företagit en ytlig teknisk undersökning av Algernons tjänsterum och därefter förseglat dörren. Dagen därpå hade en noggrannare undersökning ägt rum. Därefter hade ansvaret lämnats över till Stockholmspolisen. Den andra handlingen innehåller uppgifter om att Ekberg via Holgersson fått veta att fru Algernon ville ha ett sammanträffande med Boforsutredarna. Den tredje handlingen är ett protokoll över ett samtal som Bengt P hållit med fru Margareta Algernon i oktober 1987. Margareta Algernon berättade bl.a. följande. Hon trodde att maken omkommit genom en olyckshändelse. Han hade inte på något sätt uppträtt konstigt före händelsen varför hon inte trodde att han begått självmord. Såvitt hon kände till hade han inte heller blivit utsatt för hot eller liknande. Efter julhelgerna hade han legat hemma i förkylning under en veckas tid. Lördagen den 10 januari hade han trots förkylningen åkt in på ett möte med Anders Carlberg. Mötet hade enligt maken gällt en ny smuggelaffär – Oman. Torsdagen den 15 januari 1987 hade makarna som vanligt åkt gemensamt till sina arbeten. Maken hade berättat att han under söndagen skulle företa en tjänsteresa till Vålådalen. När de skilts åt hade hennes man sagt ”Hej då, vi ses ikväll”. Att hon trodde att hennes make fallit offer för en olyckshändelse förklarade hon med att han brukade vara ganska vårdslös i tunnelbanan och ofta stå nära perrongkanten. Han hade dålig hörsel på vänster öra, högt blodtryck, rester av förkylningsfeber i kroppen och ont i ett knä, vilket kunde ha

bidragit till att han fallit ner på tunnelbanespåret. Dagen efter makens död hade en okänd man ringt. Mannen, som talat med utländsk brytning, hade sagt att det var ”Palmes fel att det hänt”. Efter någon vecka hade hon fått ett liknande samtal. I mitten av september hade hon blivit kontaktad av Cats Falcks mamma som berättat att Cats när hon försvann varit i färd med att avsluta en undersökning rörande vapenhandel och dataaffärer (om Cats Falck, se nedan).

Under samma uppslag finns en mycket kortfattad promemoria upprättad av Lars Jonsson, PU, i september 1996. I promemorian sägs bl.a. att utredningen kring Carl Fredrik Algernons död torsdagen den 15 januari 1987 kl. 17.54 vid T-Centralen i Stockholm handlades av polismyndigheten i Stockholm. Kammaråklagare Torsten Wolf beslöt den 17 februari 1987 att förundersökningen skulle läggas ned med motiveringen att gärningen ej utgjorde brott.

Under det andra spaningsuppslaget finns en artikel ur tidningen Z nr 6 1992 med rubrik ”Säpo-chef: Mordet på Olof Palme blev Algernons död.”. Artikeln är skriven av Henrik W. Bakgrunden till artikeln är en dagboksanteckning som Bengt B gjort under Boforsutredningen. Anteckningen lyder ”Vidare meddelade Ljungwall att han vid ett sammanträffande med Sven-Åke Hjälmroth, SÄK, i mitten av september 1987 talat om Algernons dödsfall. Sven-Åke Hjälmroth hade då sagt att han hade uppgifter om att Algernon vid Palmes död förlorat ett viktigt stöd i sin verksamhet som KMI och därför inte orkat leva vidare i hetluften kring Boforsaffärerna.”

I slutet av juni samma år förhörde PU Sven-Åke Hjälmroth i anledning av tidningsuppgifterna. Sven-Åke Hjälmroths bestämda uppfattning var att han talat allmänt med Ljungwall och då lämnat en högst personlig uppfattning om vad som kunde ligga bakom Algernons död. Sven-Åke Hjälmroth reagerade över formuleringen ”hade uppgifter om”, vilket han menade var alldeles fel. Han hade haft personlig kontakt med Algernon sedan 1976 och hade vid flera samtal med honom fått en känsla av att Algernon kände sig mer trängd av uppmärksamheten kring Boforsaffärerna efter Olof Palmes död.

Journalisten Cats Falcks död. Den 8 april 1997 inkom ett anonymt brev skrivet på engelska. I brevet påstods att det fanns ett samband mellan Cats Falcks och Lena Gräns död i november 1984 och Carl Fredrik Algernons död i januari 1987. (Cats Falck och Lena Gräns försvann i november 1984. De hittades sedan döda sittande i en bil i Hammarby-kanalen i maj 1985.) Sambandet skulle framgå av hemliga dokument från östtyska säkerhetstjänsten som kommit fram efter den tyska återföreningen. Enligt dokumenten skulle såväl Cats Falck och Lena Gräns som Algernon ha blivit mördade. Cats Falck skulle ha

mördats då hon undersökt en vapentrade som gick via Rostock. Hon hade dessförinnan erhållit vissa handlingar om denna vapentrade av Algernon. Två av tre mördare skulle leva i en by nära Berlin och byn skulle skyddas av videokameror m.m.

En utredningsman vid RPS kriminalunderrättelsetjänst har samma dag som brevet kom in gjort en tjänsteanteckning om att han pratat med Lars Jonsson, PU, som deltog i utredningen av Cats Falcks död. Lars Jonsson hade uppgett att det rört sig om en olyckshändelse. Vidare har utredningsmannen antecknat att en kollega vid PU hade gått igenom utredningen kring Algernons död. Enligt denne hade Stockholmspolisen gjort en mycket grundlig och bra utredning av omständigheterna kring Algernons död och det fanns enligt utredarens mening ingen tvekan om att Algernon begått självmord.

Sammanställning

I mars 1990 upprättade en utredningsman inom PU en kortare promemoria benämnd ”Avsnitt Q – redogörelse och förslag.” I promemorian uppges att avsnittet vid denna tidpunkt bestod av ett 35-tal uppslag, som kunde delas in i tre huvudmotiv. Det första huvudmotivet innebar att "mullorna" i Teheran skulle ha beordrat mordet på Olof Palme eftersom han påstods ha stoppat vapenleveranser till Iran. Enligt det andra huvudmotivet skulle Irak ligga bakom mordet på grund av att Bofors påstods ha levererat vapen till Iran. Det tredje huvudmotivet var att Olof Palme mördades på uppdrag av internationella ”vapenhandlarmaffian” eftersom han personligen engagerat sig för att den stora vapenexportordern av fälthaubitsar till Indien skulle gå till Sverige i stället för till Frankrike. Enligt utredningsmannen hade inget konkret framkommit som styrkte den första eller den andra motivbilden. Beträffande den tredje motivbilden pekade utredningsmannen på att det trots att Anders Carlberg uppgett att det helt var Olof Palmes förtjänst att Sverige erhöll ordern inte fanns någonting som kunde styrka ett samband mellan motivbilden och händelsen på Sveavägen den 28 februari 1986. Utredningsmannen föreslog att utredningen i avsnittet skulle kompletteras med en utredningsåtgärd; ett nytt förhör med Karl L (jfr ovan).

Övriga uppgifter

Kommissionen har inhämtat viss ytterligare information kring utredningen av detta avsnitt, se nedan *Sammanfattande anmärkningar*.

5.12 Avsnitt T – ”Kartläggning av offrets personliga förhållanden”[23]

5.12.1 Allmänt

I avsnitt T har ett 40-tal tips som helt eller delvis rör Olof Palmes personliga förhållanden registrerats. Några av dessa har lett till omfattande utredningsåtgärder. Det gäller särskilt det s.k. Harvardärendet. De uppslag som från granskningssynpunkt eller av annan anledning bedömts intressanta redovisas nedan. Redovisningen av vissa uppslag är mer översiktlig än vad den är i övrigt. I några fall, som vi inte redovisar, har utredningen följt upp lösa hypoteser angående personer i Olof Palmes omgivning, som eventuellt skulle kunna ha hyst agg till denne, genom alibikontroller, som visat att personerna i fråga inte varit inblandade.

5.12.2 Det s.k. Harvardärendet – händelserna vid Länsrätten i Stockholms län

Under ett uppslag i detta avsnitt återfinns den utredning som PU företagit i anledning av händelserna vid Länsrätten i Stockholms län (länsrätten) den 28 februari 1986, då Olof Palmes överklagande i det s.k. Harvardärendet raderades från det interna dataregistret och överklagandehandlingarna försvann. Utredningen initierades enligt vad som framgår av uppslaget genom ett tips och händelserna har utretts i tre omgångar: mars 1986-mars 1987, september-december 1987 och januari 1991-mars 1993.

Kommissionen har i denna del förutom det förundersökningsregistrerade PU-materialet använt visst oregistrerat material. Vidare har kommissionen använt den dokumentation som finns hos länsrätten och som rör detta ärende.[24]

Bakgrund och händelseförlopp vid länsrätten

Under hösten 1983 fick Olof Palme en inbjudan att vara föreläsare vid ”Jerry Wurff Memorial Lecture” i USA. Föreläsningen skulle äga rum

[23] Generella utredningsåtgärder i detta avsnitt är redovisade i kapitel 3.
[24] Länsrättens i Stockholms län akter i målen S 22670-86 och S 22671-86 samt minnesanteckningar upprättade av lagmannen Åke Lundborg, diarieförda under Adm. ärende dnr 169/86.

antingen vid John F Kennedy School of Government, tillhörande Harvarduniversitetet, eller på AFSCME:s (American Federation of State, County and Municipal Employees) kansli i Washington D C. Olof Palme tackade ja till inbjudan. Vid ett telefonsamtal i februari 1984 mellan Hans Dahlgren, som var utrikespolitisk rådgivare i Statsrådsberedningen, och Hale Champion, Executive Dean vid John F Kennedy School of Government, bestämdes tidpunkten för föreläsningen till den 3 april samma år. Vid samtalet framförde Hans Dahlgren att Olof Palme inte brukade ta emot arvoden för föredrag av detta slag. Vidare aktualiserade Hans Dahlgren på Olof Palmes vägnar att Olof Palmes son Joakim önskade komma till John F Kennedy School of Government och där följa undervisningen en tid. I samband med Olof Palmes vistelse vid Harvard för föreläsningen berördes frågan om Joakim Palmes önskemål på nytt. Den 18 maj 1984 fick Joakim Palme telefonbesked från John F Kennedy School of Government att han tilldelats ett stipendium och att han var välkommen till universitetet under höstterminen.

Den 25 juli 1985 deltog Olof Palme i en radioutfrågning. Han tillfrågades då om han erhållit något arvode för sin föreläsning vid Harvard och om något samband förelåg med Joakim Palmes vistelse vid Harvard.

Den 27 juli 1985 skrev Olof Palme ett brev till skattemyndigheten. I brevet skrev han att han inte hade kännedom om något samband mellan föreläsningen vid Harvard och Joakim Palmes vistelse där.

Den 1 augusti 1985 fick Olof Palme genom en kommuniké av Harvarduniversitetet veta att stiftelsen Jerry Wurff Memorial överfört ett belopp om 5000 dollar till Harvarduniversitetets stipendiefond, från vilken Joakim Palme erhållit sitt stipendium.

Taxeringsnämnden fann sedermera att det förelåg ett mycket starkt samband mellan den föreläsning Olof Palme hade hållit i april och det stipendium sonen erhöll en månad senare. Stipendiet ansågs i realiteten vara Olof Palmes arvode för föreläsningen. Taxeringsnämnden tog därför upp värdet av stipendiet – 5 000 dollar eller 40 000 kr – till beskattning hos Olof Palme.

Olof Palme var missnöjd med taxeringsnämndens beslut och klagade därför till länsrätten. Besvärshandlingarna överlämnades via bud till chefen för domstolen, lagmannen Åke Lundborg, den 26 februari 1986. Handlingarna gavs in i två exemplar. De ankomststämplades, registrerades och uppgifterna matades in i datorn samma dag.

Den 12 mars 1986 på förmiddagen skulle registratorn lägga in en kopia i akten. Akten kunde då inte återfinnas. Registratorn eftersökte målet på datorn men några uppgifter om målet fanns inte. Vid kontroll visade det sig att 34 mål registrerats in den 26 februari men att bara 33

mål fanns kvar. Ett mål hade raderats i sin helhet. Detta hade skett den 28 februari från länsrättens terminal 23, placerad på registreringsenheten. Via DAFA försökte personal vid länsrätten få bekräftelse på att det var Olof Palmes mål som raderats samt få reda på vid vilken tidpunkt raderingen skett. På eftermiddagen den 12 mars ringde Lundborg upp överåklagaren Claes Zeime och berättade vad som hade hänt. Zeime lovade kontakta Hans Holmér. Sent på eftermiddagen samma dag kom Håkan S, Stockholmspolisen, på besök hos länsrätten. Håkan S och Lundborg kom överens om att avvakta med en formell polisanmälan till dess att länsrätten själv utrett saken ytterligare. Vid 17-tiden samma dag bekräftade DAFA att de s.k. stjärnnumren på Olof Palmes mål och på målet som var raderat överensstämde.

Den 13 mars 1986 meddelade DAFA att en delete-transaktion (radering) skett den 28 februari kl 18.23. Samma dag kontrollerades vid länsrätten vilka personer som ”flexat” ut efter denna tidpunkt.

Den 14 mars 1986 bekräftade DAFA att delete-transaktionen kl. 18.23 var den som raderat Olof Palmes mål. Vidare meddelade DAFA att den aktuella terminalen hade stängts kl. 16.00 den 28 februari och varit öppen på nytt mellan kl. 18.23 och 18.30. Under denna senare tid hade systemet först påpekat för användaren att denne måste ha behörighetskort. Förutom delete-transaktionen hade användaren även varit inne och tittat på ett annat mål. Lundborg kontaktade under dagen Håkan S och rapporterade om händelseutvecklingen. Samma dag efterlystes handlingarna internt inom länsrätten.

Den 25 mars 1986 gjorde länsrätten en formell polisanmälan om det inträffade.

I en dom den 6 februari 1987 biföll länsrätten Olof Palmes överklagande. De egentliga domskälen löd i denna del på följande sätt.

> Enligt länsrättens bedömning talar flera omständigheter för att det faktum att Olof Palme avstått från arvode för föredraget haft betydelse för Joakim Palmes erhållande av stipendium. Det finns emellertid inte anledning anta att de av Olof Palme lämnade uppgifterna att han villkorslöst avstått från arvode och att han inte haft kännedom om överföring av arvodesmedel till stipendiemedel är felaktiga. Mot bakgrund av vad som framkommit i målet kan det inte anses klarlagt att sådana förhållanden föreligger att de till universitetets stipendiefond överförda medlen skall tas upp till beskattning såsom arvode. Länsrätten bifaller därför besvären i denna del.

PU:s utredning

Den 17 mars 1986 kontaktades polisassistenten Jan F av en bekant som berättade att Olof Palme den 26 februari lämnat in ett överklagande till hennes arbetsplats. Kvinnan arbetade vid länsrätten. Hon berättade

vidare att man i mitten av vecka 10 haft anledning att plocka fram handlingarna. De hade då inte kunnat återfinnas. Vid en slagning i dataregistret saknades ärendet. Enligt kvinnan hade någon av cheferna kontaktat polisen som sagt sig inte ha tid med saken. Polisassistenten förde följande dag uppgifterna vidare till mordutredarna.

Detta spaningsuppslag är den första handling som registrerats i PU rörande händelserna vid länsrätten. I arbetsmaterialet finns emellertid av kriminalinspektören Håkan S upprättade anteckningar från det besök som denne gjorde vid länsrätten den 12 mars. Av anteckningarna framgår att länsrätten önskade avvakta med en formell polisanmälan då man först ville utreda saken internt.

Några dagar senare, den 21 mars 1986, kontaktade advokaten Bertil S PU. Bertil S hade varit Olof Palmes ombud i ärendet vid länsrätten. Han hade samma dag blivit uppringd av en journalist vid TT. Denne hade frågat om Bertil S hört att originalhandlingarna i Harvardärendet var försvunna och att ärendet raderats från länsrättens dataregister den 28 februari.

Första utredningsomgången. Stockholmspolisen inledde förundersökning i ärendet den 25 mars 1986. Av en anteckning, daterad den 29 april 1987 och upprättad av polisintendenten Gunnar Severin, framgår att förundersökningen lades ned den 18 mars 1987. Av samma anteckning framgår också att avdelningschefen vid Rikspolisstyrelsen Ulf Karlsson och Solveig Riberdahl från förundersökningsledningen tagit del av utredningen.

Av arbetsmaterialet framgår att polisen med ett undantag inriktat utredningen i denna första utredningsomgång på de fem personer som med flextidskort passerat ut ur länsrättens lokaler efter den tidpunkt då raderingen registrerats (kl. 18.23). Förhör hölls med drygt tiotalet personer. Därutöver har några personer kontrollerats, främst genom registerslagningar. De utredningsåtgärder som vidtagits är väl beskrivna i den promemoria från PU som refereras nedan.

I arbetsmaterialet finns en anteckning, daterad den 16 april 1986, som kriminalkommissarien Lennart Thorin, upprättat i anledning av ett samtal han haft med en utredningsman vid PU. Utredningsmannen hade uppgivit att vissa misstankar fanns att Lars L, boende i Sollentuna, skulle kunna ha något med länsrättens Olof Palme-ärende att göra. Lars L skulle vara utbildad tekniker även om han de senaste åren arbetat vid socialbyrån i Tensta. Lars L påstods ha varit god vän med ”bombmannen” och en kumpan till denne samt ha umgåtts förtroligt med en annan person i denna krets som var tekniker och specialist på data. Av anteckningen framgår inte varför eller på vilket sätt Lars L skulle vara inblandad i händelserna vid länsrätten.

Andra utredningsomgången. I en promemoria, daterad i mitten av september 1987, med rubriken ”Dataintrång m.m. i länsrätten” har PU gjort ett sammandrag av händelserna. I promemorian beskrivs bakgrunden till Olof Palmes överklagande och den utredning som vidtagits i den första utredningsomgången. Av promemorian framgår bl.a. följande.

Den 26 februari 1986 lämnades överklagandehandlingarna personligen över till Åke Lundborg. Denne vidarebefordrade handlingarna till chefen för registreringsenheten Björn D. Samma dag lämnade Björn D handlingarna för registrering på data. Denna uppgift kom också att samma dag utföras av Anette H. Därefter lades handlingarna, som tilldelats rotel 21, i ett aktomslag vilket sorterades in för förvaring i ett särskilt rum på registreringsenheten. Björn D behöll en kopia av besvärsskrivelsen på sitt rum. När han ett par veckor senare skulle återställa kopian till aktomslaget upptäcktes att originalhandlingarna var borta och att ärendet saknades i dataregistret. DAFA som hade hand om länsrättens datasystem kontaktades och det s.k. on line-bandet säkrades. Genom DAFA klarlades, på sätt ovan framgått, att Olof Palmes ärende raderats den 28 februari kl. 18.23. Raderingen hade skett vid en terminal i postöppningsrummet på registreringsenheten. Den hade föregåtts av att någon först försökt utföra en radering utan att använda sig av behörighetskort. Dessförinnan hade terminalen använts för en transaktion som ägt rum kl. 16.06. Omedelbart efter raderingen hade på terminalen ställts en fråga om en kvinna, Desiree H. Denna transaktion hade avslutats kl. 18.30. Därefter hade aktiviteten vid terminalen upphört. Vid en kontroll av vilka anställda som varit kvar på länsrätten aktuell tid visade det sig att fem personer använt sitt flextidskort efter kl. 18.23. Av dessa fem personer arbetade två – ”H” och ”S” – på registreringsenheten. Bägge hade stämplat ut efter kl. 19.00. ABAB-vakten Tommy H hade företagit rondering i lokalerna kl. 19.27.

I promemorian återges också i korthet vad som sagts under förhör med elva personer.

S som arbetade som assistent på registreringsenheten uppgav att hon denna kväll arbetat över eftersom hon haft så mycket att göra. Hon hade inte lagt märke till om några andra personer fanns kvar på arbetsplatsen efter kl. 18.23. I promemorian kommenteras att S under förhöret verkat anmärkningsvärt förtegen.

H, som arbetade som kontorist på registreringsenheten sedan slutet av november 1985, medgav så småningom att han tillsammans med praktikanten ”P” faktiskt som hastigast tittat på Olof Palmes besvärshandling eftersom de varit intresserade av Palmes namnteckning. Enligt H var det P som plockat fram besvärshandlingen efter att ha frågat om denna i datorn. H uppgav sig inte känna till hur man raderar i datorn.

P, som alltså var praktikant, arbetade på registreringsenheten sedan den 25 februari 1986. Han medgav att han den 27 eller 28 februari, efter att ha slagit upp ärendet på datorn, av nyfikenhet plockat fram besvärsakten och tittat i den. Därefter hade han stoppat tillbaka akten. Eventuellt hade han tittat på handlingen tillsammans med H.

Desiree H, vars ärende någon tittat på i datorn omedelbart efter raderingen, kände inte till att hon överklagat ett skattebeslut utan hänvisade till modern, Gertrud H.

Gertrud H uppgav att hon avfattat besvären för dotterns räkning eftersom dottern var bosatt i Österrike. På särskild fråga berättade hon att familjen i Österrike hade en nära släkting som arbetade på ett departement och som varit personlig god vän med Olof Palme.

I promemorian nämns också att en fingeravtrycksundersökning gjorts av Desiree H:s besvärshandling och att en jämförelse mellan på handlingen säkerställda avtryck och S:s fingeravtryck givit negativt resultat.

Promemorian avslutas med konstaterandena att nycklar och behörighetskort lär vara på drift samt att expertis bedömer det vara praktiskt taget uteslutet att radering skett på annan plats än i länsrättens lokaler.

Av en av PU upprättad anteckning, även den daterad i september 1987, framgår att det efter genomgång av utredningen rörande dataintrånget vid länsrätten och efter samråd med bl.a. byråchefen hos Riksåklagaren Jörgen Almblad beslutats att fortsatt bearbetning av materialet skulle ske.

Några dagar senare tog PU kontakt med den utredningsman som handlagt den tidigare utredningen vid Stockholmspolisen. Utredningsmannen uppgav vid denna kontakt att in- och utpassering till respektive från länsrätten kunde ske utan att flextidskort användes, vilket innebar att sådana passeringar inte registrerades. Mot den bakgrunden utökades kretsen av de som kunde misstänkas ligga bakom raderingen och handlingarnas försvinnande från de sex personer som utredningen tidigare varit huvudsakligen inriktad på till hela länsrättens personal – ca 250 personer.

I oktober 1987 förhördes lagmannen Åke Lundborg vid två tillfällen. Han uppgav bl.a. att länsrätten redan flera år tidigare tagit bort instruktionen för radering ur instruktionspärmarna.

I mitten av oktober 1987 gjordes slagningar i brottsregistret på samtliga 266 anställda vid länsrätten och Mellankommunala skatterätten, som hade kontorsgemenskap med länsrätten. Vidare kontrollerades om någon av dem var aktuell hos säkerhetspolisen, förekom i persondokument i förundersökningsregistret eller var registrerade i vapenregistret. Pass/körkortsfoton togs fram på samtliga. Kontrollerna

utvisade att några personer, bl.a. H och Annie F, dömts för brott. Två av de anställda förekom sedan tidigare i förundersökningsregistret. Den ene hade lämnat ett tips baserat på en av fantombilderna och den andra hade hörts i anledning av att hon haft ett fordon – en VW-passat – uppställd på viss plats. En handfull av de anställda förekom i vapenregistret, men ingen av dem hade något registrerat vapen som skulle kunna utgöra mordvapnet.

I slutet av oktober 1987 hemställde Jörgen Almblad hos Stockholms tingsrätt i en framställning om inbördes rättshjälp i brottmål att tingsrätten genom UD skulle uppdra åt österrikiska myndigheter att hålla förhör med Desiree H. Anledningen angavs vara att det i utredningen av mordet på statsminister Olof Palme framkommit uppgifter om att Desiree H skulle kunna lämna upplysningar av värde för utredningen. Stockholms tingsrätt beviljade framställningen och förhöret kom att äga rum vid Bundespolizeidirektion i Wien i december 1987. Under förhöret närvarade två kriminalinspektörer vid PU. Desiree H förevisades fotografier av de anställda vid länsrätten och Mellankommunala skatterätten. Hon kände inte igen någon av dem. Inte heller i övrigt kunde hon lämna några upplysningar som förde utredningen i ärendet framåt.

I början av november 1987 besöktes modern, Gertrud H. Hon förevisades också fotografier av samtliga anställda vid länsrätten och Mellankommunala skatterätten. Inte heller hon kände igen någon. Beträffande släktingen som skulle vara god vän med Olof Palme visade det sig att denna uppgift inte var riktig. Vännen hade varken träffat eller haft kontakt med Olof Palme.

Under åren 1988-1990 företogs såvitt framgår av materialet i stort sett inga utredningsåtgärder i ärendet. I arbetsmaterialet finns dock en skrivelse, daterad i början av december 1988, från kriminalinspektören Inge L. Av skrivelsen framgår följande. Inge L förhörde i början av juli 1986 en jurist – Annie F – i samband med utredningen av ett rån. Rånaren bodde hos Annie F. Annie F hade varit anställd vid länsrätten och slutat där i maj 1986. Annie F ägde en sommarstuga utanför Stockholm. Stugan utgjorde ett tillhåll för grova brottslingar, bl.a. för Harry M. Dessa uppgifter hade kriminalinspektören lämnat till PU redan i juli 1986. Han mindes inte vem han pratat med där. Från PU:s sida hade man inte sett några kopplingar mellan händelserna på länsrätten och mordet på Olof Palme. Även i övrigt hade uppgifterna mött svagt intresse, eftersom utredarna höll på med det s.k. kurdspåret. Inge L hade med bestämdhet påtalat att dessa grova brottslingar som höll till i Annie F:s sommarstuga borde kontrolleras med tanke på deras stora brottslighet inom ”narkotikahandeln” och då dessa kunde tänkas ha tillgång till vapen. Annie F var vid denna period i stort behov av pengar, varför motiv kunde finnas att ”utföra olagligheter mot skäligt

arvode". Skrivelsen avslutas med "Eftersom intresset från Palmeutredarna var 'mycket svalt' beslutade jag mig för att ej fundera vidare och lämna uppgifter i övrigt".

I anledning av denna skrivelse har kriminalkommissarien Lennart Thorin i december 1988 upprättat en promemoria som också den bara återfinns i arbetsmaterialet. Av promemorian framgår att Thorin rekvirerat de arkivhandlingar som vid denna tid fanns rörande Annie F, att han samtalat med den utredningsman som handlagt den första utredningen och erhållit vissa upplysningar. Samtalet och upplysningarna finns ej redovisade men Thorins slutsats var att det inte framkommit något som pekade mot att Annie F i något avseende haft med de försvunna handlingarna att göra. Han konstaterade avslutningsvis att ingen ytterligare utredning rörande detta kommer att verkställas.

Under sommaren 1989 hörde en person av sig till PU och tipsade om att Annie F, som varit Sigvard C:s (jfr kapitel 6, bl.a. *Utredning avseende Christer P:s tillgång till vapen*) flickvän, arbetat vid länsrätten vid tiden för mordet.

Tredje utredningsomgången. Kring årsskiftet 1990/91 började PU på nytt att utreda händelserna vid länsrätten. I mitten av januari 1991 beslöt chefsåklagaren Anders Helin att förundersökningen i ärendet skulle återupptas, nu med två personer – H och P – som misstänkta.

Under januari och februari hölls förhör med en handfull personer utöver H och P. Av dessa hade ett par personer förhörts redan under den första utredningsomgången. En av dem som hördes var biträdande chefen för registreringsenheten, Birgitta H. Birgitta H ansåg P vara en försigkommen ung man och berättade att han när han började vid länsrätten satt större delen av tiden vid datorn och lekte. Enligt Birgitta H var han kunnig på datorer och han hade utfört saker som inga andra kommit på att man kunde göra.

Den 31 januari respektive den 1 februari 1991 förhördes såväl H som P på nytt. Båda delgavs under förhören misstanke om brott, undertryckande av urkund och dataintrång.

H nekade till misstanken och berättade under det drygt två och en halv timme långa förhöret att han arbetat som kontorist vid länsrätten under perioden augusti 1985 – augusti 1986. Under denna tid hade han bl.a. arbetat med P, som varit mycket intresserad av datorer. De hade arbetat bredvid varandra på dataterminaler i postöppningsrummet och bl.a. registrerat inkommen post. Troligen några dagar efter det att Anette H förevisat Olof Palmes besvärsskrivelse på registreringsenheten hade P plockat fram skrivelsen och visat honom. De hade tittat på Olof Palmes namnteckning. H antog att P därefter hade lagt tillbaka handlingen. Att H i ett förhör 1986 nekat till påståendet att skrivelsen

varit framme förklarade H med att han varit rädd för att bli inblandad. H erinrade sig också att P vid något tillfälle slagit upp Olof Palmes ärende på datorn. På särskild fråga uppgav H att han trodde att behörighetskort krävdes för detta. H hade slutligen ett svagt minne av att P tagit en kopia av besvärsskrivelsen.

Även P nekade till misstanken. Under det nästan fyra timmar långa förhöret berättade han att han arbetat på länsrättens registreringsenhet under några månader 1986 med början den 24 februari. Han arbetade framförallt med postöppning och inregistrering av ärenden. Samma dag som Olof Palmes besvärsskrivelse kom in visades denna på registreringsenheten, troligen av Anette H. Vid ett senare tillfälle, troligen en-två veckor därefter, hade han tänkt plocka fram skrivelsen för att titta på den. Han kunde då inte återfinna den. Efter det att P erinrats om att han tidigare sagt att han faktiskt hade plockat fram skrivelsen och tittat på den, uppgav han att detta var riktigt men att han velat titta på den ytterligare en gång och att den då inte fanns. P mindes inte om han varit ensam när han tittat på skrivelsen. Beträffande frågan om behörighetskort erinrades han om att han tidigare berättat att han dagligen fått låna behörighetskort av chefen eller biträdande chefen för registreringsenheten. P trodde inte att han arbetat över den 28 februari. Inte heller kände han till namnet Desiree H.

I mitten av februari 1991 begärde PU en ny fingeravtrycksundersökning av det tidigare säkrade avtrycket från Desiree H:s besvärsskrivelse, nu jämfört med avtryck från P. Resultatet av undersökningen visade ingen överensstämmelse.

I en promemoria daterad i mitten av februari 1991 har PU sammanfattat utredningsläget rörande händelserna på länsrätten. Promemorian innehåller redogörelser för den inledande interna undersökningen som gjorts av anställda vid länsrätten, undersökningen hos DAFA, förfarandet vid radering av data, rutiner vid användning av behörighetskort och flextidskort, förhören med H och P samt återstående utredningsåtgärder. I promemorian redovisades bedömningen att det för närvarande inte fanns något som pekade på ett samband mellan mordet och händelserna på länsrätten.

I mars 1991 började PU utreda ABAB:s rondering i länsrättens lokaler på mordkvällen. Av s.k. markeringslistor kunde utläsas att rondering hade påbörjats kl. 19.27. ABAB:s passerkort hade därefter använts för in- och utpassering till respektive från länsrättens lokaler vid ytterligare tillfällen samma kväll. Således hade någon enligt markeringar lämnat lokalerna kl. 21.52 eller 21.57. Därefter hade en ny inpassering skett kl. 22.25 åtföljt av en utpassering kl. 23.09. Enligt avtalet med länsrätten skulle endast en rondering per kväll företas. Under utredningen förhördes vid ett par tillfällen den ABAB-vakt som

tjänstgjort på kvällen den 28 februari. Han förklarade markeringarna med att han möjligen hade tagit rast i länsrättens lokaler efter utförd rondering och att han möjligen återvänt till lokalerna senare under kvällen för att ringa ett samtal eller titta lite på TV. Under utredningen, som avslutades först i mars 1993, hördes ytterligare tre väktare och en arbetsledare vid ABAB. I slutet av mars 1993 har PU upprättat en kompletterande promemoria med en sammanfattning av den företagna utredningen i ärendet.

Av en anteckning i juni 1993 framgår att förundersökningsprotokoll i ärendet redovisats till åklagarmyndigheten i Stockholm den 28 mars 1993 och att chefsåklagaren Anders Helin den 1 juni samma år fattat beslut om att förundersökningen skulle läggas ned, eftersom åtal för eventuella brott – dataintrång och undertryckande av urkund – inte kunde väckas på grund av preskription.

Härefter har PU i juni 1997 företagit registerslagningar avseende H och P. Av dessa framgår att H tidigare hade straffats för förskingring och bedrägeri medan P var ostraffad.

I månadsskiftet september/oktober 1997 höll PU förnyade förhör med H och P. De underrättades därvid om att ärendet var avskrivet, eftersom eventuella brott var preskriberade, och tillfrågades om de mot den bakgrunden kunde bringa nytt ljus över händelsen. Båda nekade på nytt till inblandning. P bedyrade under förhöret att han inte hade någon anledning att hålla inne med sanningen.

5.12.3 Övriga uppslag

Tips om två besökande män på Lisbeth Palmes arbetsplats

Ett av de allra första tipsen som registrerats i detta avsnitt inkom till PU den 1 mars 1986 då en arbetskamrat till Lisbeth Palme hörde av sig. Arbetskamraten berättade om en händelse som inträffat ca tio dagar före mordet, då hon iakttagit två män som betett sig underligt. Männen hade åkt samma hiss som arbetskamraten och en av männen hade sagt att han skulle till ”fem trappor”, vilket var det våningsplan där Lisbeth Palme hade sitt tjänsterum. Mannen hade klivit av där och gått in på en toalett mitt emot Lisbeth Palmes rum. Efter en stund hade han avlägsnat sig utan att uträtta något ärende.

Arbetskamratens tips följdes upp efter några dagar då förhör hölls med Lisbeth Palmes närmaste chef, Margareta N. Även Margareta N kunde beskriva mannen och berättade att denne pekats ut av arbetskamraten, som omedelbart hade anmält händelsen till henne. Margareta N uppgav vid förhöret vidare att det under eftermiddagen den 28

februari bland Lisbeth Palmes arbetskamrater inte var någon större hemlighet att paret Palme eventuellt skulle gå på bio under kvällen. Som ett led i uppföljningen av ifrågavarande tips förhördes också socialchefen Ulf L.

I mitten av april 1986 hörde en annan anställd vid Lisbeth Palmes arbetsplats av sig till PU och berättade att hon vid samma tidpunkt åkt hiss från våning sex till källaren. I hissen hade två okända män uppehållit sig. De hade befunnit sig i hissen då hon steg in och åkt med till källaren utan att gå av.

Man som var fixerad vid Olof Palme

Den 12 mars 1986 inkom ett tips om en svensk man, här benämnd M. Denne jobbade som byggnadsarbetare i Norge och sades vara lik den s.k. fantombilden. M skulle vara ca 30-35 år, ca 175 cm lång och i normala fall studera vid ett svenskt universitet. Dagen då Olof Palme mördades och dagarna därefter hade han uteblivit från sin arbetsplats i Norge. M påstods, enligt de uppgifter norska polisen fått, vara väl förtrogen med Olof Palme.

Ärendet tilldelades säkerhetspolisen den 13 mars 1986. Följande dag, den 14 mars 1986, hölls förhör med Hans Dahlgren, utrikespolitisk rådgivare i Statsrådsberedningen. Dahlgren berättade att M var psykiskt labil, att han skrivit brev till Olof Palme under tiden 1976-82 och att han fått visst stöd av denne. Dahlgren berättade också att M hösten 1985 besökt en krog i Stockholm och att en person i familjen Palmes närhet därvid hört honom yttra att han skulle ta över efter Olof Palme och att han var dennes ”påläggskalv”. En annan person i familjens närhet skulle vid ett tillfälle ha hört M i berusat tillstånd yttra något i stil med ”ibland kan det bli nödvändigt att skjuta folk”. Detta yttrande hade hörts också av andra

Den 15 mars 1986 förhördes M av två utredningsmän vid rikskriminalen. Han berättade att han haft problem med sin familj. På grund av problemen hade han avbrutit sina studier. Studierna hade han sedermera återupptagit. En dag efter valet 1979 hade han bestämt sig för att ägna sig åt nationell politik. Han hade vid tillfället suttit på en pub och samtalat med en ”deppig” valarbetare. Under samtalet hade han bestämt sig för att åka hem till Olof Palme, som var hans stora idol. Han hade därefter åkt ut till Vällingby och ringt på hemma hos Olof Palme. När denne öppnat hade han berättat att han kom från ett norrländskt landskap och sagt ”jag har bestämt mig för att ägna mig åt politik”. Olof Palme hade då efter ett kortare samtal bett honom komma till Riksdagshuset följande dag. M hade emellertid ångrat sitt besök

hemma hos Olof Palme och hade därför inte sökt upp denne i Riksdagshuset. Två dagar därefter hade M varit och handlat på ett varuhus i Stockholms city och han hade därvid av en tillfällighet stött på Olof Palme. Olof Palme, som uppenbarligen kommit ihåg honom, hade frågat om han ”inte åkt hem än”. M hade uppmanats att göra så, börja om sitt liv och skriva brev till Olof Palme om hur det gick för honom. Denna uppmaning hade M åtlytt och han uppgav att han därefter hade brevväxlat med Olof Palme fram till dennes död. M hade börjat studera vid universitet. I april 1982 hade han för A-pressens räkning intervjuat Olof Palme. Han hade då också träffat Hans Dahlgren. 1983 hade han erhållit ett stipendium, besökt FN:s säkerhetsråd och FN-ambassadören Anders Ferm. Året därpå hade han erhållit ett nytt stipendium, rest till USA och på nytt träffat Anders Ferm. För att få ihop pengar till en ny sådan vistelse hade han i början av januari 1986 åkt till Norge för att arbeta. Beskedet om Olof Palmes död hade han fått på morgonen den 1 mars av en arbetskamrat, som han namngav. Han hade därefter inte kunnat arbeta. På fråga var M befunnit sig vid tidpunkten för mordet uppgav han att han varit på en viss bar, där han träffat en god vän, som han också namngav.

Den 19 mars 1986 meddelade säkerhetspolisen att M var ”känd vid säk, de uppgifter som föreligger kan ej tillföra utredningen ang mordet på Olof Palme något av värde”.

I mars 1987 meddelade M att han önskade bli kontaktad för att lämna uppgifter. Han uppgav i samband med detta att han arbetade som ABAB-vakt.

I en promemoria, daterad i mars 1988, framgår att en utredare vid rikskriminalen förhört M i mitten av november 1987[25]. M hade då lämnat uppgifter som inte berörde mordet på Olof Palme och utredaren hade därför vidarebefordrat dem till säkerhetspolisen. Samma dag som promemorian upprättades hade utredaren kontaktats av Hans Dahlgren. Dahlgren uppgav att han hade tillgång till de uppgifter som sänts till säkerhetspolisen och ville informera sig om vad utredaren antecknat i övrigt rörande mordet. Dahlgren berättade under samtalet att M vid denna tid bevistade universitet i USA och där intervjuade personer. Han hade börjat uppträda underligt, vid flera tillfällen varit berusad och bl.a. upprepat det han tidigare sagt om att det ibland var nödvändigt ”att skjuta folk”.

Därefter började PU på nytt utreda ärendet rörande M. I mitten av april 1988 förhördes Joakim Palme. Han uppgav att han inte kände M utan fått kännedom om denne av Hans Dahlgren, sin sambo och hennes

[25] Årtalet framgår ej av dokumentationen, men det bör logiskt sett ha varit 1987.

syster. Joakim Palme berättade vidare att han kände till att viss korrespondens förekommit mellan Olof Palme och M. Det Joakim Palme kände till om M var att en väninna till hans sambos syster träffat denne på en restaurang. M hade därvid gjort märkliga uttalanden om Olof Palme, vilket väninnan fört vidare till familjen Palme, varför man inom familjen kände till att M var en något obehaglig person.

I början av maj 1988 identifierades och förhördes den person som enligt tidigare uppgifter hade träffat M på en restaurang. Detta bekräftades av vederbörande, som berättade att M vid första tillfället de träffats verkat trevlig. Han hade då bl.a. nämnt att han var Olof Palmes ”påläggskalv”.

I mitten av juni 1988 inkom ytterligare ett tips om M från Norge. M uppgavs ha pratat om Olof Palme med ”hatkärlek”. Enligt uppgiftslämnaren hade han också varit försvunnen från sin arbetsplats ett par dagar före och efter mordet på Olof Palme.

I slutet av juni 1988 kontaktade PU sektionschefen vid ABAB:s ambassadsektion. Denne uppgav att M slutat där den 1 oktober 1987. Dessförinnan hade han under en tid arbetat som vakt vid familjen Palmes bostad. Vid ett tillfälle i samband med detta arbete hade han intervjuat Lisbeth Palme. Han förbjöds därefter att tjänstgöra på denna plats.

Vid denna tid, i slutet av juni 1988, gjordes också en registerslagning avseende M. Inget anmärkningsvärt framkom. M innehade vapenlicens för en revolver, dock ej kaliber .357.

I början av juli 1988 höll PU i Norge förhör med personer som kunde tänkas ha information att lämna. En av de första personerna som hördes var den nyssnämnde uppgiftslämnaren. Denne arbetade i början av 1986 vid samma företag som M. Någon eller några dagar efter mordet på Olof Palme kontaktade uppgiftslämnaren sin förman angående M. Förmannen berättade då att M varit borta från arbetet under tiden den 26 februari – 3 mars 1986, att man under denna tid ertappat en annan person med att arbeta i M:s ställe och att M enligt uppgift skulle ha beställt biljett från Norge två dagar före mordet. Enligt upprättad timlönelista hade M arbetat den 28 februari. Detta behövde emellertid inte innebära att M verkligen varit på plats, eftersom man inte var särskilt noggrann med att bokföra arbetade timmar på rätt dag; huvudsaken var att antalet timmar blev riktigt angivet.

Även förmannen förhördes. Han kunde inte minnas att man skulle ha ertappat en annan person med att arbeta i M:s ställe, men uppgav att han tidigt efter mordet redogjort för M:s bortovaro för den nyss omtalade uppgiftslämnaren och att de uppgifter han då lämnat var korrekta. Han påstod sig till och med ha skrivit ned dem på en lapp som han gett uppgiftslämnaren.

Ytterligare några personer förhördes i Norge. Samtliga vittnade om att M pratat om Olof Palme med stor kärlek och att han efter mordet visat en närmast sjuklig och obalanserad sorg. En av personerna som hördes var den person, med vilken M påstått att han sammanträffat mordkvällen. Denne kunde inte minnas detta och höll det närmast för otroligt att han skulle ha uppehållit sig på den aktuella platsen under mordkvällen.

Härefter inhämtades uppgifter om M:s arbetsförhållanden – tidsschema och timlönelista, bostadsförhållanden, matkupongsstämplingar, biljettbokningar m.m. Dessa uppgifter ledde emellertid inte utredningen framåt.

I början av augusti 1988 kontaktades M av PU för ett samtal rörande ett tips han lämnat tidigare. I protokollet som upprättats över sammanträffandet med M beskrivs denne som varande ca 185 cm lång, ha mediär till kraftig kroppsbyggnad, gå med ”lufsiga” steg och vara kutig i ryggen.

I slutet av samma månad, augusti 1988, höll PU ett nytt förhör med M, nu med inriktning på eventuellt alibi. M berättade då att han inte arbetat den 28 februari eftersom han varit ”fyllsjuk”. På kvällen hade han gått till nattklubben ”Garage”. Han hade sammanträffandet med den person han tidigare nämnt. Därefter hade han gått till en annan nattklubb, där han suttit och samtalat med en annan namngiven person och en bekant till vederbörande. Mordet på Olof Palme hade M, som han nämnt vid tidigare förhör, fått kännedom om genom en arbetskamraten vid frukosten på lördagsmorgonen.

Efter augusti 1988 lades utredningen i ärendet ”på is”. Först i slutet av mars 1991 återupptogs den. Vid denna tidpunkt förhördes arbetskamraten och de två andra personer som M uppgivit att han sammanträffat med på mordkvällen. De två senare bekräftade att de träffat M vid den tidpunkt denne nämnt, varvid det alltså kunde fastställas att M hade alibi.

I november 1991 upprättade PU utredningsanteckningar, av vilka framgår att det är utrett att M har alibi vid tidpunkten för mordet.

Kvinna som begärt att få låna pengar av Olof Palme

En uppgiftslämnare i Olof Palmes närhet berättade våren 1986 om en kvinna som på tidigt sjuttiotal hade begärt att få låna pengar av Olof Palme på ett sätt som liknade utpressning. Uppgiftslämnaren beskrev kvinnan som ”efterhängsen, obalanserad och ganska bråkig”. Kvinnan identifierades och hördes i maj 1986. Efter vissa kontroller ansågs tipset kunna läggas ad acta.

Tips från informationssvindlare

Ett sent tips i detta avsnitt gäller en uppgiftslämnare, B, som påstod sig vara syssling till Lisbeth Palme. Det inkom till PU i mitten av februari 1992. B berättade att han under 1985 befunnit sig i ekonomiskt trångmål och han hade därför tillskrivit Olof Palme. I slutet av 1985 hade han besökt Olof Palme på dennes tjänsterum. Vid besöket hade krigsmaterielinspektören Carl Fredrik Algernon också närvarat. Algernon och Palme hade varit inbegripna i en diskussion och vid ett tillfälle hade Algernon yttrat ”Winberg håller tyst”. På detta hade Palme svarat ”detta måste skötas snyggt” eller liknande. Vid tillfället hade B erhållit 500 kr av Palme. – Härefter kontrollerades B:s eventuella släktskap med Lisbeth Palme. Det visade sig då att B:s uppgifter om att han var syssling till Lisbeth Palme stämde.

I slutet av februari 1992 publicerade tidningen Expressen en intervju med B. Denne påstod då att Olof Palme en månad före mordet sagt till honom att han mordhotats av en polis och att anledningen till att han ofta inte hade livvakter var att han helt enkelt inte litade på poliskåren. I anledning av tidningsartikeln höll PU vid tre tillfällen i månadsskiftet februari/mars 1992 långa förhör med B. Vid denna tidpunkt kontrollerades också om Lisbeth Palme haft någon kontakt med B. Enligt uppgift från Lisbeth Palme hade hon aldrig träffat denne.

Vidare erhöll PU flera tips om B i anledning av artikeln i Expressen. Det uppgavs att B var mytoman. B hade bl.a. kontaktat chefen för Statens försvarshistoriska muséer och uppgett att han var marinarkeolog och hittat ett skeppsvrak, försett med danska riksvapnet, från 1500-talet. Han hade vidare kontaktat en docent som forskade om Arktis vid Nordiska Muséet och berättat de mest otroliga historier om hur han korsat Grönland vid två tillfällen.

Några dagar in i mars 1992 erhöll PU ett brev från B. I brevet erkände han ångerfullt att det han berättat inte överensstämde med verkligheten. Han hade aldrig haft någon kontakt med var sig Lisbeth eller Olof Palme.

I uppslaget finns slutligen registrerat en tidningsartikel, som publicerades i Svenska Dagbladet i oktober 1996. I artikeln, som bär rubriken ”Mannen som lurade medierna”, beskrivs hur B under många år lurat medierna med falska uppgifter som han lämnat i egenskap av ”historiker”, ”författare”, ”vägdirektör”, ”docent”, ”dykare” etc.

5.13 Avsnitt U – ”Tysk terrorism, RAF”

Allmänt

Spaningsuppslag som rör tysk terrorism, inklusive RAF (Röda arméfraktionen) och dess förgreningar har i PU-materialet registrerats i avsnittet ”Tysk terrorism, RAF” (U). Avsnittet består av omkring 110 uppslag.

Den första månaden efter mordet inkom ett 50-tal tips som hänförts till detta avsnitt. Dessa uppslag innehåller till stor del uppgifter om personer som sägs sympatisera med tyska terrorister. Ett fåtal innehåller mer konkreta uppgifter kopplade till mordet på Olof Palme. Av första månadens uppslag rör ett tiotal personer som liknar ”fantombilderna”. Omkring tio rör telefonsamtal, vari olika tyska grupperingar såsom RAF, Kommando Holger Meins och Kommando Kristian Klaar påtagit sig ansvaret för mordet. Flera rör brev med liknande innehåll. Fem-sex uppslag härrör från personer, som i början av mars i tidningen Kvällsposten sett foton av Baader-Meinhof-ligans medlemmar, och som därefter tyckt sig ha sett ligamedlemmar i Skåne. Ett par tips har lett till tvångsmedelsanvändning – hämtning till polisförhör respektive husrannsakan (se nedan *Ytterligare tvångsmedelsbeslut* och *Det största uppslaget*).

Efter den första utredningsmånaden inkom ytterligare ca tio uppslag under det första utredningsåret. Tiden därefter och fram till dags dato har knappt tio uppslag tillkommit. Inget av dessa synes innehålla någon information av vikt.

Av avsnittets uppslag synes runt 40 ha tillkommit på PU:s eget initiativ (se nedan *Uppslag initierade av PU)*.

Säkerhetspolisen verkar under det första utredningsåret ha använts endast då särskild information behövts, dvs inte i samma utsträckning som i tidigare genomgångna delar rörande utlandet, där säkerhetspolisen ofta självständigt utrett det första årets ärenden. Därefter – under hösten 1987 och våren 1988 – har PU låtit säkerhetspolisen gå igenom och bedöma uppslag rörande RAF. (Se nedan, *Sammanställningar och analyser*.)

Av avsnittets enskilda uppslag att döma synes PU:s kontakter med utländska myndigheter ha varit få. Av de sammanställningar och analyser som upprättats i avsnittet framgår emellertid att PU i denna del haft ett nära samarbete med terroristexperter vid Bundeskriminalamt i Wiesbaden.

Fortsättningsvis redovisas det första och sedan det största uppslaget. Därefter redovisas några uppslag som tett sig vara av intresse i granskningshänseende.

Första tipset

Redan morgonen efter mordet inkom det första tipset med anknytning till tysk terrorism. Vakthavande vid UD, Anna B, meddelade då per telefon att hon kontaktats av Sveriges ambassad i Bonn. En av ambassadens tjänstemän, förste ambassadsekreteraren Peter T, hade under natten blivit uppringd av en man som uppgivit att RAF låg bakom mordet på statsministern.

Härefter togs omgående kontakt med Peter T, som berättade att han kl. 02.45 blivit uppringd i sin bostad av en man som på flytande tyska meddelat ”Här är RAF. Vi har skjutit er statsminister”. Därefter hade luren lagts på. Peter T berättade vidare att han under natten varit jourhavande i bostaden. Telefonnumret till bostaden fanns inte antecknat på några jourlistor och det fanns inte i den allmänna telefonkatalogen. Mannen måste därför enligt Peter T ha känt till hans befattning och telefonnummer.

Den 3 mars kontaktade PU televerkets utlandsavdelning, som uppgav att man bara expedierat ett samtal till Tyskland under natten då mordet ägt rum. Det kunde konstateras att det inte kunde ha rört sig om det samtal Peter T mottog.

Den 4 mars inkom en promemoria från UD. I denna redogjorde ambassaden i Bonn för att Peter T övertagit den tidigare pressattachén L:s bostad och att det i den allmänna telefonkatalogen inte fanns någon hänvisning från L till ambassaden. Mannen som ringt samtalet måste därför ha känt till att L arbetat vid ambassaden eller ha haft tillgång till en särskild diplomatlista.

Den 6 mars lät ambassaden i Bonn via UD meddela att två brev undertecknade ”RAF” anlänt till ambassaden. Det första brevet hade av den tyska polisen bedömts inte utgöra något allvarligt hot. Den andra försändelsen hade inkommit med expressutdelning och haft ett innerkuvert adresserat till ”Botschafter in Dienst Peter T”. I detta brev, som var undertecknat Harald K, krävdes att tidningarna Aftonbladet och Expressen inom 24 timmar skulle offentliggöra en dementi med innebörd att RAF och Action Directe inte haft med mordet att göra. I annat fall skulle ett kommando skickas till den svenska pressen med en bomb. Den tyska polisen hade spontant konstaterat att det inte rörde sig om ett äkta brev. De fel som förekom i brevet ”gör RAF inte”. Enligt den tyska polisen hade RAF bättre diktion, skrev längre brev och använde sig vanligen av ”termotryckare” och inte av vanliga skrivmaskiner.

Under hösten 1987 och våren 1988 utredde säkerhetspolisen detta uppslag på nytt, bl.a. togs flera kontakter med den personal som tjänstgjorde vid ambassaden vid tiden för mordet. Utredningen ledde

inte till annat resultat än att säkerhetspolisen kom att instämma i den tyska polisens bedömning.

Det största uppslaget

Den 10 mars 1986 kontaktade Paul K polisen. Paul K berättade att han i slutet av januari 1986 arbetat med två män på en arbetsplats på Hornsgatan i Stockholm. Männen hade uttryckt sin avsky för Olof Palme och vid ett tillfälle hade de uttalat att ”det här måste planeras väldigt noga”. Den yngre av männen hade berättat för den äldre att han ägde en revolver kaliber .357 Magnum och pratat om effekten av olika slags ammunition. Den yngre hade också uttalat att Olof och Lisbeth Palme skulle mördas av Baader-Meinhof-ligan m.m.

Dagen därpå förhördes Paul K på nytt. Han bedyrade att han talade sanning och lämnade ytterligare uppgifter om männen, bl.a. berättade han att den yngre mannen vid ett tillfälle ”låtsasskjutit” den äldre i ryggen och att den yngre vid ett tillfälle skulle åka till Gamla stan för att ”kolla en grej”.

Den 11 mars hördes också Paul K:s chef Christer A. Christer A berättade att Paul K i slutet av januari utfört arbete på en fastighet i hörnet Hornsgatan/Ringvägen och där under en veckas tid delat omklädningsrum med två män från en viss namngiven byggfirma. Paul K hade för Christer A berättat om männen och vad dessa sagt. Enligt Christer A var Paul K en av de pålitligaste människor han träffat.

Samma dag togs kontakt med Olavi K, vid den namngivna byggfirman. Han bekräftade att två anställda – Göran G och Mikael E – utfört arbete på aktuell fastighet i slutet av januari. Olavi K berättade också att firman för närvarande var sysselsatt med rivningsarbete på en fastighet vid Kungstornet på Kungsgatan. Fastigheten hade enligt Olavi K också ingång från Malmskillnadsgatan men denna ingång fick inte användas.

Den 12 mars överlämnades ärendet till polisöverintendenten Hans Wranghult i ledningsgruppen som samma dag beslöt att Göran G och Mikael E skulle hämtas till förhör.

Mikael E hämtades i sin bostad kl. 17.30 samma dag. Han bekräftade i förhör att han arbetat med täckningsarbete på en fastighet på Söder i Stockholm under tiden 20-23 januari. På arbetsplatsen hade man pratat en del politik. Att han skulle ha yttrat något om att Olof och Lisbeth Palme skulle mördas betecknade han som rena fantasier av någon som möjligen ”uppsnappat” delar av ett samtal och som sedan förstorat upp innebörden. Mikael E uppgav sig vara vapenintresserad men innehade inget vapen. Många år tidigare hade han ägt en replik av

en revolver. Kvällen den 28 februari hade han tillbringat med fästmön och deras nyfödda barn. Mikael E:s fästmö bekräftade dessa uppgifter.

Göran G påträffades samma dag kl. 18.20. Också han hämtades till förhör. I en anteckning om hämtningen sägs att inget av vikt hade hittats vid en kontroll av Göran G:s personliga tillhörigheter. Göran G berättade att han visserligen varit kritiskt inställd till vissa delar av Olof Palmes politik, men att han aldrig uttalat hotelser eller liknande mot Olof Palme. Han hade aldrig heller pratat om skjutvapen eller ammunition. Kvällen den 28 februari hade han tillbringat hemma tillsammans med fästmön. Fästmön bekräftade detta.

Samma kväll kl. 19.50 beslöt Hans Wranghult att Mikael E och Göran G skulle släppas.

Ytterligare tvångsmedelsbeslut

Den 5 mars 1986 kontaktade en journalist på Dagens Nyheter PU och meddelade att en man ringt och på bruten svenska sagt ”det ligger ett meddelande i box 492 på Centralstationen”.

Hans Wranghult beslöt om husrannsakan i förvaringsboxen, varefter en polispatrull omedelbart sändes till Centralen. När patrullen passerade förbi den aktuella boxraden för att hämta nyckel till boxen i effektförvaringen uppmärksammades två män med en kamera. På återvägen såg polisen hur ett vitt föremål – sannolikt ett kuvert – hölls upp, samtidigt som det fotograferades. Efter kontakt med polisledningen beslöt Wranghult att kriminaltekniker skulle tillkallas. Under tiden kom en ordningspolis fram till patrullen och sade att boxdörren var öppen. I boxen låg ett vitt kuvert med RAF:s symbol på framsidan (en stjärna med automatvapen över). Brevet innehöll uppgifter om att RAF inte dödat Olof Palme.

Av ordningspolisens rapport framgår att två polismän under denna tid arbetat med att kontrollera vilka förvaringsboxar på Centralen som inte blivit omsatta. När polismännen kommit fram till de två sista boxarna hade de lagt märke till två män med en kamera. Männen hade verkat leta efter en särskild box. Rapporten innehåller också ett signalement på en av männen.

Uppslag initierade av PU

Personer som varit med i Kröcher-utredningen m.m. I materialet finns 40 uppslag samlade under ett försättsblad med texten ”Personer som varit med i Kröcher-utredningen. Personer som är RAF-medlemmar eller sympatisörer”.

Samtliga 40 uppslag innehåller namn på en person, personnummer, adress och en bedömning t.ex. ”osannolik, sålde kamera till Kroecher”, ”utesluten befann sig i Madrid dåddagen”, ”tänkbar”, ”intagen på fängelse rån utesluten”, ”mindre trolig, hördes som vittne i Kroecher-affären”. Det framgår inte när förteckningen är upprättad eller när bedömningarna gjorts. Däremot verkar alla personer genomgångna på nytt under sommaren 1990, då registerslagningar gjorts på samtliga. Vid samma tid inhämtades fotografier och det gjordes kontroller i vapenregistret. Förhör har hållits med vissa personer.

Karl G har t.ex. bedömts som ”tänkbar”. En registerslagning visade att han 1978 hade dömts för förberedelse till grovt rån. Karl G förhördes i november 1990. Han berättade att han vid tiden för mordet på Olof Palme varit i Österrike och hälsat på sin svårt sjuke pappa. I samband med utredningen av Kröcheraffären hade han under sex månader suttit häktad för samröre med Kröcher; de hade tidigare bott i samma bostadskollektiv.

En annan person som bedömts ”kan ej uteslutas” är Leif K. Redan natten mot den 2 mars 1986 hade en person ringt tidningen Aftonbladets växel och sagt att bl.a. Leif K borde kontrolleras eftersom denne var medlem i Holger Meins-gruppen. Av utredningsanteckningar, upprättade den 4 mars 1986, framgår att det i samband med terroristutredningen i Stockholm 1977 hade framkommit att flera personer, som ingick i Kröcher-ligan, också hade tillhört en grupp kring Radio 88, en illegal radiostation som opererade i Stockholm 1970-76. Leif K var enligt anteckningarna en av de ledande inom Radio 88 och ingick även i terroristgruppen. Han åtalades 1977 för underlåtelse att avslöja förberedelse till människorov, men frikändes. Han dömdes däremot för att ha underlåtit att avslöja ett bombdåd mot Mc Donalds´ på Sveavägen i Stockholm. Leif K förhördes i september 1986 och uppgav då att han hade väntat sig att bli förhörd, med tanke på sin ”terroriststämpel”. Vid förhöret berättade han att han arbetade som ingenjör vid Kungliga Tekniska Högskolan och att han varit ensam hemma den 28 februari. På förhörsprotokollet finns en anteckning enligt vilken Leif K sedan långt före mordet haft ”långt brunaktigt rufsigt helskägg”. Därefter har i ärendet i september 1988 en bekant till Leif K förhörts. I oktober 1989 gjordes en registerslagning.

En tredje person som bedömts ”möjlig, har längden, smärt. I övrigt inget som talar direkt för” är Werner L. Werner L förekom inte i tillgängliga register enligt en slagning i juli 1990. Säkerhetspolisen uppgav på förfrågan att Werner L 1978 efterlysts av västtyska myndigheter, att han misstänkts tillhöra en terroristisk sammanslutning och att han gripits i Österrike i juni 1990. I september 1992 vände sig PU till Interpol i Stockholm med en begäran om hjälp med förfrågningar om

Werner L i Tyskland. I förfrågan, som ställdes till Interpol i Wiesbaden, uppgavs att Werner L förekom i utredningen av mordet på Olof Palme, att det antecknats att han var medlem/sympatisör i RAF och att det upplysts att han 1978 efterlysts av Västtyska myndigheter såsom tillhörande en terroristisk sammanslutning. PU begärde svar på frågorna om Werner L var frihetsberövad den 28 februari 1986 eller – för det fall han inte var det – om det var bekant var han uppehöll sig eller bedrev sin verksamhet. PU bad dessutom om signalementsbeskrivning och fotografi. Ett svar från tyska myndigheter, daterat i november 1993, finns registrerat. I svaret anges att frågorna besvarats redan i oktober 1992. Vidtagen utredning uteslöt att Werner L skulle kunna ha befunnit sig i Stockholm vid tiden för mordet. Skrivelsen avslutades med att tyska myndigheter ville veta vilka upplysningar/tips som fanns om att Werner L skulle vara inblandad i mordet på Olof Palme.

Mordet på Rohwedder. I avsnittets senaste uppslag finns en promemoria, daterad i november1993. Av promemorian framgår att det i samband med modus operandi-diskussioner inom PU rörande mord med terroristisk anknytning i Europa befunnits att mordet på Karsten Rohwedder i Düsseldorf hade vissa marginella likheter med mordet på Olof Palme vad gällde genomförandet och rättsmedicinska fynd. Efter samråd med Hans Ölvebro hade det beslutats att det tyska utredningsmaterialet skulle rekvireras.

I en odaterad promemoria upprättad av biträdande spaningschefen Ingemar Krusell beskrivs därefter vem Rohwedder var, hur mordet gått till och de gemensamma fakta med mordet på Olof Palme som finns. Rohwedder, som var medlem i tyska socialdemokratiska partiet, hade innan han mördades i april 1991 under en kort tid varit chef för den förvaltningsorganisation, som i den östtyska statsförvaltningens ställe blev huvudman för de statsägda företagen efter Östtysklands fall. Mordet ägde rum hemma i Rohwedders villa. Då han visade sig i fönstret sköt någon honom med gevär från ca 60 meters håll. Skottet träffade mellan skulderbladen och genomborrade ryggraden, aorta, mat- och luftstruparna. Ytterligare två skott avlossades, varav ett träffade Rohwedders hustru. På den plats varifrån skottet avlossades återfanns ett brev, där RAF tog ansvar för mordet. Ett par dagar senare följde ett brev där ”Kommando Ulrich Wessel” sades ha utfört dådet. (Ulrich Wessel var en av gärningsmännen vid attentatet mot tyska ambassaden i Stockholm 1975. Han avled på Södersjukhuset efter att ha skadats av sin egen handgranat.) Enligt BKA i Wiesbaden fanns ingen grundad misstanke mot någon särskild gärningsman. Mordet är fortfarande ouppklarat.

Tips som utretts eller följts upp efter lång tid

Bergsgatan 24. Den 4 mars 1986 hörde en kvinna, som ville vara anonym, av sig till polisen och meddelade att hon kommit hem till sin lägenhet på Bergsgatan 24 sent under mordnatten. Mellan kl. 01.00 och 02.00 hade hon hört någon granne under sig högt och upprört prata i telefon vid två tillfällen. Grannen som pratat tyska hade nämnt ”Palme” och ”Holger”. Dagen därpå hördes kvinnan. I samband med förhöret konstaterades att hon hade tre grannar på våningsplanet under. Vid en undersökning av grannarnas personnummer visade det sig att samtliga var födda i Sverige. I augusti 1990 gjordes registerslagningar på grannarna och fotografier av dem skaffades in. I februari 1995, dvs. nio år efter det att kvinnan hört av sig, höll PU ett nytt förhör med henne. Det klarlades att hon bara hade varit på tillfälligt besök i Stockholm, tillsammans med maken, svågern och svågerns hustru. De hade därvid fått låna ifrågavarande lägenhet. Även svågern hade hört telefonsamtalen.

Samtal avsett för Bo Toresson. Den 5 mars 1986 kontaktade Östersundspolisen PU och meddelade att en person, Lars S, hört av sig till polisen. Lars S hade berättat att han fått det telefonnummer som tidigare innehafts av det socialdemokratiska partiets partisekreterare Bo Toresson. Lars S hade nu fått ett telefonsamtal från en person som, enligt PU:s dokumentation, sagt ”Dass ist Kommando Krister Klarr, wir wollen auch ihren nechsten mann mürden”. När Lars S på tyska frågat vad saken gällde, frågade personen om det var Toresson han talade med, därefter upprepades hotet varpå luren lades på. Den 23 mars 1986 kontaktade PU Lars S, som bekräftade de lämnade uppgifterna. I mars 1993, dvs. sju år senare, ställde en utredningsman vid PU en förfrågan till Televerkets kundtjänst på det av Lars S uppgivna telefonnumret. Det bekräftades därvid att numret, som numera innehades av Lars S, tidigare stått på Vivian Toresson.

Tips till kurator. Den 6 mars 1986 kontaktade en jourhavande kurator PU och berättade att hon fått ett telefonsamtal från en anonym kvinna som befunnit sig i utkanten av extrema vänstergrupper. 1975 hade kvinnan träffat en man, Bosse H från Lidingö, alias Chicago. Enligt kvinnan stämde Bosse H:s utseende fullständigt överens med den i tidningen publicerade bilden av mördaren (fantombilden, som publicerades samma dag). Bosse H hade varit en politisk vettvilling som sympatiserade med Baader-Meinhof-ligan och han hade haft ett vapen som liknade mordvapnet. Hon lämnade vissa uppgifter om i vilket område han bodde, bl.a. hade bostaden sjöutsikt. Kvinnan hade lovat kuratorn att hon skulle skriva till polisen om sina uppgifter. I

augusti 1993 försökte PU genom olika registerslagningar identifiera mannen i tipset. Två personer med det aktuella namnet och bosatta i den utpekade kommunen hittades. Ingen av dem överensstämde med de övriga uppgifterna. I april 1996 kontrollerades personerna igen. De visade sig vara far och son. Ingen av dem bodde eller hade bott med sjöutsikt. Nya registerslagningar genomfördes. Ingen person hittades som kunde vara den som uppgifterna ovan avsåg. Säkerhetspolisen tillfrågades också, men inte heller det gav något. I april 1996 – tio år efter tipset – kallades också kuratorn till nytt förhör. Hon berättade att hon den 6 mars 1986 tjänstgjort som jourhavande kurator vid socialförvaltningen i Stockholm. Kvinnan som lämnat uppgifterna hade inte hört av sig vid något mer tillfälle.

Peter C. Den 6 mars 1986 kontaktade en man, Lars D, polisen. Lars D berättade att han tidigare arbetat med en person, Peter C, som våren 1985 i förtroende berättat att han skulle få besök av en tysk man med anknytning till Baader-Meinhof-ligan. En registerslagning i juni 1993 utvisade att Peter C inte förekom i polisens register, att han var ogift och bodde i en Norrlandskommun. Samma månad lämnade PU en begäran om förhör med Peter C till polisen där Peter C hade sin adress. I augusti 1993 förhördes så Peter C. Han berättade att han under kortare perioder haft en tysk respektive en österrikare boende hos sig. Båda hade arbetat tillfälligt på det företag som Peter C arbetat vid. Peter C mindes inte vad han gjort kvällen den 28 februari 1986.

Gerhard S. I ett telefonsamtal till polisen, troligen den 8 mars 1986, meddelade en kvinna att hon den 3 mars i Sveriges Televisions nyhetsprogram Rapport sett ett inslag där rösten från ett telefonsamtal till ambassaden i Västtyskland rekonstruerades (antagligen åsyftas det ovan omtalade samtalet till Peter T). Personen som talade hade uppgivit sig vara representant för RAF. Kvinnan hade känt igen rösten såsom tillhörande en tysk man, Gerhard S. Denne skulle vara kriminellt belastad och i maj 1984 ha suttit på Härlandafängelset. På spaningsuppslaget finns en anteckning om att tipsaren inte verkat helt tillförlitlig. I maj 1993 upprättades en promemoria över en telefonkontakt PU haft med kriminalvårdsstyrelsen. Det hade då klarlagts att Gerhard S varit intagen på Härlandafängelset i maj 1984. Han hade avtjänat straff till och med den 24 januari 1985, varefter han utvisats. Han hade emellertid åter varit intagen i fängelse under perioden december 1985-april 1986. Enligt kriminalvårdsstyrelsen hade Gerhard S ”ej permission vid tiden för mordet på Palme”. I slutet av juni 1993 gjordes en registerslagning på Gerhard S. Av denna framgick att utvisning verkställts den 7 april 1986.

Uppgift härrörande från RAF-sympatisör. I november 1988 kontaktade en man med skyddade personuppgifter polisen. Mannen uppgav att han vid en fest en och en halv månad tidigare träffat en RAF-sympatisör som sagt att RAF låg bakom mordet på Olof Palme. RAF-sympatisören hade varit i 30-årsåldern, långhårig och verkat kriminell till sin läggning. Fem år senare, i september 1993, tog PU ny kontakt med uppgiftslämnaren. Denne berättade att festen i fråga ägt rum på viss adress i Flemingsberg. Uppgiftslämnaren lovade att försöka kontakta kvinnan, som arrangerat festen, för att få fram mer uppgifter. Sommaren 1994 kontaktade PU på nytt uppgiftslämnaren. Denne uppgav att lägenhetsinnehavaren, som han inte mindes namnet på, hade flyttat.

Tips som ej utretts

I slutet av mars 1986 ringde en man, som enligt spaningsuppslaget verkat kraftigt berusad, PU. Mannen uppgav sitt namn och berättade att han dagen innan haft besök av Carl S som hade velat låna 10 000 kr för att åka till ”Östtyskland eller vad det var”. Carl S, som var från Hamburg, hade verkat nervös. Enligt uppgiftslämnaren tillhörde Carl S Baader-Meinhof-ligan och skulle flera år tidigare ha yttrat att han skulle mörda Anna-Greta Leijon respektive att ”Olof Palmes blod skall flyta på Stockholms gator”. På spaningsuppslaget finns anteckningen ”Förtur 860328 Ai”. Därefter synes inget ha hänt.

Sammanställningar och analyser

Den 27 oktober 1987 upprättade säkerhetspolisen en promemoria rubricerad ”Angående RAF och dess inblandning i mordet på statsminister Olof Palme”. I denna sägs att vicepresidenten för Bundeskriminalamt (BKA) och chefen för terroristavdelningen vid BKA i mars 1986 gjort en bedömning av RAF:s eventuella inblandning i mordet på Olof Palme. De hade därvid ansett att misstankarna i denna riktning var så svaga att de kunde avföras, eftersom de uppgifter som fanns inte överensstämde med hur RAF tidigare agerat. Promemorian avslutas med bedömningen:

> Med hänvisning till vad som anses vara RAF:s tillvägagångssätt vid attentat och terrordåd får det anses som mindre troligt att de haft en direkt inblandning i mordet på statsminister Olof Palme.

Den 20 april 1988 upprättade Per-Göran Näss en sexsidig promemoria kallad ”Säkerhetsavdelningens bedömning av inkomna uppgifter att västtyska Rote Arméfraktion (RAF) skulle vara ansvarig för mordet på statsminister Olof PALME”. Av denna framgår att säkerhetsavdelningen bedömt ett 20-tal uppslag i avsnittet om RAF. Många av dessa rörde anonyma telefonsamtal, vari det uppgetts att RAF tog på sig ansvaret för mordet. Detta stämde enligt säkerhetsavdelningen inte överens med RAF:s tidigare tillvägagångssätt vid attentat och terrordåd. RAF var kända för att alltid lämna långa och detaljerade redogörelser för de faktorer som man ansåg berättiga terroraktionen. Följande slutsats drogs i promemorian:

> Säkerhetsavdelningen kan inte finna att vad som framkommit under utredningen ger stöd för att RAF haft med mordet att skaffa. Liknande bedömning har även gjorts av BKA. (---) Det synes ej erforderligt eller möjligt att för närvarande driva utredningen vidare i denna del av ärendet.

Biträdande spaningschefen Ingemar Krusell upprättade, sannolikt under våren 1990, en promemoria kallad ”Sammanställning och konklusion beträffande avsnittet ’tysk terrorism’ (U-avsnittet)”. Enligt Krusell kunde endast ett fåtal av avsnittets uppslag med fog relateras till tysk terrorism. Beträffande bedömning av avsnittet hänvisade Krusell till den bedömning som gjorts av Per-Göran Näss (se ovan). I promemorian redogjorde Krusell också för BKA:s i Wiesbaden utredningsåtgärder i anledning av mordet på Olof Palme. Redan dagarna efter mordet hade enheten TE 12 – den terroristrotel som särskilt handlade ärenden rörande RAF och dess förgreningar – avdelat en utredningsgrupp som kom att kallas ”AG Olof Palme”. Arbetsgruppen hade i inledningsskedet behandlat flera spaningsuppslag där det angavs att RAF eller ”Baader-Meinhof” skulle ligga bakom mordet. Därutöver hade gruppen utrett ett stort antal spaningsuppslag beträffande mordet. ”AG Olof Palme”, som sammanlagt redovisat 127 olika spaningsuppslag i ärendet, hade gjort bedömningen att inget av dessa gav något belägg för att RAF eller annan tysk terroristgrupp skulle ha haft med mordet att göra. Terroristavdelningens chefer och dess operativa ledning hade gjort den reflektionen att mordet på Olof Palme hade överraskat medlemmar i RAF respektive ”2 juni-rörelsen” i lika hög grad som det överraskade den stora tyska allmänheten.

5.14 Avsnitt Å – ”Miro Baresic (HDP)”

Allmänt

Avsnitt Å – Miro Baresic (HDP) innehåller den utredning PU företagit rörande Miro Baresic och HDP (Hrvatski Drzavotvorni Pokret; i översättning ungefär kroatiska statsbildningsföreningen). Avsnittet innehåller också viss utredning av HDP närliggande exilkroatiska sammanslutningar.

Det registrerade utredningsmaterialet i denna del omfattar sex pärmar.

Avsnittet Miro Baresic (HDP) skiljer sig från flertalet andra i den meningen att PU i detta avsnitt haft en klar hypotes rörande motivbilden som utredningsarbetet hela tiden utgått ifrån. Arbetet har i stor utsträckning skett proaktivt. Utredningsmaterialet, som huvudsakligen består av protokoll över förhör, innehåller också flera sammanställningar och analyser. Med hänsyn härtill och då utredningen av Baresic och HDP under det första utredningsåret delvis hänger samman med utredningen av PKK (se Vapenärendet på Täbyanstalten i avsnittet om PKK) har vi, liksom vid granskningen av avsnittet rörande PKK, valt en metod för vår granskning av detta avsnitt som något skiljer sig från den vi valt beträffande övriga redovisade avsnitt, där vi gått igenom det förundersökningsregistrerade material som vi kunnat hitta. Vid granskningen av detta avsnitt har vi utgått från befintliga sammanställningar och analyser och där vi bedömt att vårt arbete så krävt det, har vi studerat det grundläggande utredningsmaterialet.

Miro Baresic och extremkroatiska aktioner i Sverige – en kort historik

Konsulatockupationen i Göteborg 1971. Det jugoslaviska konsulatet i Göteborg ockuperades den 10 februari 1971 av två kroater, Blago M och Ivan V. Syftet med ockupationen var att utöva påtryckning mot jugoslaviska regeringen för att frige Miljenko H och dessutom betala ut 100 000 dollar.

Såväl Blago M som Ivan V greps av polis. Båda lämnade vid förhör liknande uppgifter om att de fått uppdraget att ockupera konsulatet av en kroatisk frihetsorganisation. Båda uppgav också att ingen annan än de själva kände till att aktionen skulle genomföras. Fästmön till Blago M uppgav vid förhör att Blago M var medlem i en kroatisk motståndsorganisation. Blago M och Ivan V använde vid aktionen pistoler av märket VZOR 50 cal 7,65.

Mordet på ambassadör Rolovic. Två månader efter konsulatockupationen i Göteborg, den 7 april 1971, togs ambassadör Rolovic på jugoslaviska ambassaden i Stockholm som gisslan av två kroater, Miro Baresic och Andjelko Brajkovic. Under aktionen sköts ambassadör Rolovic till döds. Baresic och Brajkovic greps och dömdes till livstids fängelse. Även vid denna aktion användes pistoler av märket VZOR 50 cal 7,65.

Ytterligare personer, Ante S, Stanislav M och Marinko L dömdes för medverkan till dödskjutningen.

Under utredningen blev det känt att de inblandade i november 1970 bildat en organisation kallad ”Jadran” eller ”Svarta legionen”. Syftet med organisationen, som kom att få en militant uppbyggnad efter utländskt mönster, var att kontrollera dem som motarbetade och spionerade på kroaterna i Sverige och att genom en egen särskild ”domstol” utmäta straff. Också Blago M och Ivan V tillhörde organisationen.

Baresic uppgav i förhör beträffande bildandet av ”Svarta legionen” att det var ett försök att skapa sammanhållning mellan kroaterna och att verkligen uträtta något för den kroatiska saken. Namnet ”Svarta legionen” hade kommit till efter en av förgrundsgestalterna i Ustašarörelsen; general Francetic, som lett en rörelse i hemlandet kallad just ”Svarta legionen”. Baresic medgav också att han åtagit sig en ledarroll i organisationen och att han varit den bestämmande sedan planer framlagts om att göra en insats för Kroatien. Konsulatockupationen i Göteborg hade inte lett till önskat resultat varför nya planer, som kom att leda till ambassadörsmordet, smiddes.

Vid ett hemligt möte i en källarlokal på kroatiska klubben i Göteborg runt den 20 mars 1971 hade de fem gärningsmännen lovat varandra en fortsättning på konsulatockupationen. Förhör med hustrun till Marinko L gav vid handen att hon hört ett samtal mellan maken och Baresic och att det därvid framkommit att dessa var sända till Sverige från Jugoslavien och att de redan då tillhörde ”Svarta legionen”.

Flygplanskapningen på Bulltofta. Den 15 september 1972 kapade tre kroater bosatta i Göteborg, Tomislav R, Nikola L och Blago M, ett flygplan som tvingades ned på Bulltofta flygplats utanför Malmö. Kaparna krävde att samtliga dömda för Rolovicmordet och Ivan V, dömd för konsulatockupationen, skulle friges. Av dessa vägrade Stanislav M att samarbeta med kaparna under motivering att han hade så kort tid kvar av sitt straff att avtjäna.

Svenska myndigheter gick med på kaparnas krav och de fem fångarna fördes till Bulltofta, varefter planet tilläts lyfta för vidare färd till Spanien. Framkomna till Spanien greps och fängslades samtliga

kapare och fritagna fångar. Kaparna dömdes till vardera 12 års fängelse.

I den svenska utredningen hördes ett stort antal personer. Det visade sig att en av kaparna, Tomislav R, väl kände såväl konsulatockupanterna som gärningsmännen vid Rolovicmordet och att man relativt snart efter mordet på Rolovic hade börjat planera en fritagning av de dömda. Under utredningen kartlades också vilka andra kroater som umgicks i kretsarna kring kaparna och de fritagna fångarna.

Baresic efter fritagningen. Efter gripandet i Spanien satt Baresic fängslad i nästan två års tid innan han förvisades av spanska myndigheter till Paraguay. Där utbildade han sig till militär och han blev senare, i juli 1977, livvakt åt Paraguays ambassadör i Washington. Under vistelsen i USA använde sig Baresic av en falsk identitet, vilket 1979 avslöjades av amerikanska myndigheter. Baresic greps och i maj 1980 utlämnades han till Sverige. Han kom därefter att, fram till sin utvisning till Paraguay i december 1987, vistas på en rad svenska fängelser.

Den 10 oktober 1985 beslöt regeringen efter flera tidigare avslag att bifalla en nådeansökan från Baresic och han fick sitt livtidsstraff omvandlat till 18 års fängelse.

Enligt uppgift avled Baresic sommaren 1991 då han deltog i strider i Kroatien.

Utredningen under 1986

Liksom beträffande andra likartade motivbilder kom det under den första tiden efter mordet in flera tips om att Baresic och HDP eller annan politiskt närliggande exilkroatisk sammanslutning kunde ligga bakom mordet på Olof Palme.

Så tidigt som den 3 mars 1986 upprättades inom utredningen en promemoria benämnd ”Delredovisning angående spaning mot jugoslaviska medborgare”. I denna angavs att det inledningsvis inte fanns något som tydde på att mordet på Olof Palme förövats av någon jugoslav. Beträffande Ustaša-rörelsen konstaterades att ”Den separatistiska rörelsen USTASJA för en tynande tillvaro” men att polisens informatörer inte hade någon insyn i Ustaša och att ingen därför med säkerhet kände till vilka som tillhörde organisationen. Vidare uppgavs att informatörerna allmänt menade att Baresic blivit väl behandlad av svenska regeringen och att han själv eller hans sympatisörer inte kunde tänkas ha en så oresonlig inställning till den svenska regeringen att de skulle kunna mörda Olof Palme.

Vid den kartläggning som genomfördes rörande Olof Palmes personliga förhållanden nämnde dock flera personer i den närmaste kretsen kring Olof Palme på fråga om eventuell hotbild Baresic och Ustaša-rörelsen.

Den 1 april 1986 hölls ett första förhör med Baresic på kriminalvårdsanstalten i Täby, där denne hade vistats sedan oktober 1985. Före förhöret intygade personalen vid anstalten att Baresic inte haft permission utan befunnit sig på anstalten såväl den 28 februari som den 1 mars 1986. Baresic uppgav under förhöret bl.a. följande. Han hade blivit arg och besviken bl.a. på Olof Palme efter det att regeringen under hösten 1985 beslutat omvandla livstidsstraffet till 18 års fängelse. Detta var anledningen till att han under en TV-intervju sagt att ”Palme slickar arslet på den jugoslaviska regeringen”. Baresic hade fortfarande samma inställning men yttrandet hade fällts i vredesmod och han hade därefter inte uttalat något hot vare sig mot Olof Palme eller mot övriga regeringsmedlemmar. Beträffande Ustaša-rörelsen hade denna upphört som organisation redan i mitten av 1950-talet.

I april/maj 1986 fick kriminalinspektörerna Bengt Ö och Gunnar J i uppdrag att handha utredningen rörande Baresic. Efter att ha läst in bakgrundsmaterial, befintligt utredningsmaterial m.m. började de hålla förhör med personer som kunde tänkas ha upplysningar att lämna i denna del.

Bengt Ö och Gunnar J kontaktade i början av maj 1986 Justitiedepartementet för att försöka utreda hur det resonerats kring en eventuell utvisning av Baresic och kring en förestående lagändring som kom att i viss del särskilt rikta sig mot Baresic. Förhör hölls i denna del bland andra med rättschefen Johan Munck och departementsrådet Jan Vilgeus. Det framkom därvid att man inom Justitiedepartementet den 2 januari 1986 föredragit ett förslag för justitieministern som innebar att Baresic skulle kunna utvisas med stöd av terroristbestämmelserna i utlänningslagen. Vid ett sammanträde den 21 januari 1986, där bland andra chefen för säkerhetspolisen, Sven-Åke Hjälmroth, deltog tillfrågades denne om Baresic kunde anses tillhöra en sådan organisation som terroristbestämmelserna i utlänningslagen avsåg. Hjälmroth svarade nekande på detta och därför avskrevs detta alternativ. Munck utarbetade därefter ett förslag till skärpning av bestämmelserna i kungörelsen med vissa föreskrifter rörande tillämpningen av lagen om kriminalvård i anstalt. Bestämmelserna i förslaget innebar bl.a. att den som dömts för terroristbrott som avsågs i vissa internationella konventioner inte annat än om det fanns särskilda skäl skulle vara placerad på lokalanstalt eller beviljas korttidspermission. Förslaget föredrogs för justitieministern i mitten av februari 1986. Det skulle därefter ha föredragits för regeringen den 20 februari, men föredragningen kom att

skjutas upp till den 27 februari 1986, då regeringen antog förslaget. Detta bereddes därefter vidare och i maj 1986 antogs lagändringen slutligt. Ändringen kom i praktiken att särskilt rikta sig mot Baresic och bestämmelserna kom att kallas ”lex Baresic”.

Härefter ägnade sig Bengt Ö och Gunnar J bl.a. åt att undersöka om den föreslagna lagändringen skulle ha kunnat komma till Baresics kännedom innan mordet på Olof Palme ägde rum. Vissa uppgifter framkom som tydde på detta.

I mitten av maj kom så Seppo A:s uppgifter om att han på Täbyanstalten en tid före mordet på Olof Palme fått i uppdrag av kurden Naif D och Baresic att skaffa fram vapen, se avsnittet *”Turkiet” (PKK*).

I anledning av Seppo A:s uppgifter ansökte PU genom överåklagaren Claes Zeime vid Stockholms tingsrätt den 16 maj 1986 om tillstånd för telefonavlyssning. I framställningen angavs att bland andra Naif D och Baresic var skäligen misstänkta för delaktighet i mordet på Olof Palme och telefonkontroll begärdes på flera telefonnummer, dock inte på något telefonnummer tillhörande Täbyanstalten, där Baresic och Naif D var intagna. Tingsrätten beviljade framställningen samma dag. Tillståndet förlängdes sedan varje vecka och beträffande Baresic pågick avlyssningen fram till den 9 oktober 1986. Från och med den 4 juli 1986 begärdes också avlyssning av de telefonnummer som Baresic kunde disponera på Täbyanstalten. Av protokoll över telefonkontrollbesluten framgår relativt tidigt – under juni 1986 – att Baresic sedan tidigare var telefonavlyssnad på Täbyanstalten. Denna tidigare telefonavlyssning grundade sig på ett beslut som regeringen fattat redan den 3 mars 1986 (se nedan). Baresic var således föremål för telefonavlyssning under perioden 3 mars – 9 oktober 1986.

Under sommaren och hösten fortsatte Bengt Ö och Gunnar J, som vid denna tid inte hade tillgång till några utskrifter från telefonavlyssningen av Baresic, utredningen rörande denne. Bland andra hördes i juni 1986 anstaltsdirektören vid Täbyanstalten. Denne uppgav sig vara övertygad om att Baresic inte känt till den nya behandlingen av terroristdömda förrän förslaget antagits i maj 1986.

Utredningen efter 1986

Under operation Alfa, den 20 januari 1987, förhördes Baresic på nytt av Bengt Ö och Gunnar J. När förhöret inleddes delgavs Baresic misstanke för medhjälp till mordet på Olof Palme bestående i att han i samråd med Naif D införskaffat vapen. Baresic nekade till detta och replikerade: ”Det var det löjligaste jag har hört”. Under förhöret fick Baresic frågan när han fått kännedom om den ändring i kriminal-

vårdslagstiftningen som berörs ovan. Baresic svarade att han fått kännedom om denna genom anstaltsledningen i maj 1986. Baresic berättade vidare om ett möte han bevistat i Göteborg i december-januari 1985-86. Han uppgav att mötet rörde interna problem i HPD, bestående framför allt i att vissa artiklar i HDP:s tidsskrift Hrvatski Tjednik inte var riktiga. Baresic namngav också personerna som deltagit i mötet.

Under våren 1987 intensifierades utredningen beträffande Baresic. Bengt Ö och Gunnar J höll en stor mängd förhör med kroater i Sverige som kunde tänkas känna till något om mordet. Vidare kontaktades på nytt flera personer bland Olof Palmes medarbetare i regeringskansliet, bland andra finansministern Kjell-Olof Feldt och statssekreteraren Ulf Dahlsten. Feldt berättade bl.a. att Olof Palme varit emot en benådning av Baresic och att det var långt ifrån uteslutet att Olof Palmes inställning i denna fråga var känd i en större krets. Dahlsten uppgav att Olof Palme ansett att beslutet om 18 års fängelse var farligt och att han fruktade en hämndaktion från Baresics sida. Av denna anledning hade Olof Palme bett Dahlsten att kontakta säkerhetspolisen. Enligt Dahlsten hade Olof Palmes kännedom om Baresics förflutna varit ganska detaljerad. Att Baresic hade en relation till vissa individer inom Chilejuntan var t.ex. känt för Olof Palme. Han hade därför ansett att det eventuella hotet mot honom bestod i en kombination av Baresics hat och Chilejuntans motiv. Dahlsten uppgav vidare att Olof Palme hade uppfattningen att Baresic var en person som skulle kunna planera ett mord på honom.

Under sommaren 1987 eller kort dessförinnan fick Bengt Ö och Gunnar J tillfälle att gå igenom utskrifterna från den telefonkontroll som ägt rum beträffande Baresic på Täbyanstalten. Under sommaren och i början av hösten 1987 redovisade Bengt Ö och Gunnar J i en promemoria vad som dittills framkommit i utredningen. Promemorian, som består av tre delar, översändes till UD, troligen inför begäran om biträde med utredningsåtgärder i utlandet.

Den första delen av promemorian innehåller inledningsvis en historisk översikt över de extremkroatiska aktionerna i Sverige och Baresics inblandning i dessa. Därefter beskrivs Baresics starka ställning inom HDP. HDP bildades enligt promemorian 1981. Dess ledare blev Nikola S, bosatt i Skottland. HDP kom att driva tidsskriften Hrvatski Tjednik som utgavs i Australien. Tidsskriften distribuerades till Sverige via Västtyskland. Baresic var enligt vad som framkommit en av de mera aktiva HDP-företrädarna i Sverige. Han hade i flera stora artiklar i Hrvatski Tjednik framställts som en sann kroathjälte. Inom kroatkretsar hade insamlingar till hans förmån organiserats och enligt uppgifter från kriminalvården hade pengar i storleksordningen 10 000 dollar i flera omgångar översänts till Baresic. Han hade ett stort kontaktnät; hans

telefonbok innehöll namn på ca 250 personer. Av protokollen från telefonkontrollen framgick att Baresic haft dagliga telefonkontakter med sina kroatvänner inom landet. Påfallande många samtal av politisk karaktär hade också förts med personer utomlands. Bengt Ö och Gunnar J drog slutsatsen att Baresic för många exilkroater spelade en viktig roll. Vid förhör hade det framkommit att det fanns personer, framför allt utomlands, som var villiga att offra sitt liv och sin familj för Baresics skull. Vid förhör med personalen vid Täbyanstalten uppgav flera att de hade lärt känna Baresic som en extremist och fascist. I förhör med icke HDP-anslutna svenska kroater hade framkommit att Baresic var ansedd som en ”vildhjärna”, vars uttalanden och aktioner mot den svenska regeringen och Olof Palme inneburit stor skada för kroaterna i Sverige.

I den andra delen av promemorian presenteras relativt utförligt vad Bengt Ö och Gunnar J kallat Baresic-hypotesen. I denna del utvecklas det tänkbara motivet att Baresic känt sig orättvist behandlad av den svenska regeringen, bl.a. eftersom han inte fått sitt straff tidsomvandlat förrän efter flera försök och när han väl fick det utmynnade det i ett ovanligt strängt straff, utvisningshot etc. Vidare redogörs för vissa hot mot Olof Palme, t.ex. hade flera medinterner på Kalmaranstalten vittnat om att Baresic, när han var placerad där, uttalat att han skulle se till att man ”knackade in skallen på Olof Palme”. I denna del av promemorian redogörs också för vad som framkommit beträffande två möten i Göteborg i november 1985 respektive i januari 1986, då Baresic haft veckoslutspermissioner. De hörda hade varit ytterst ovilliga att berätta vad man talat om på mötena, men det hade framkommit att Baresics frigivning och utvisningshotet mot honom diskuterats. Beträffande Baresics uppträdande veckan före mordet hade personal på Täbyanstalten berättat att Baresics hat mot Olof Palme växt dag för dag, att han stundom varit i extas och excellerat i kraftfulla hotelser mot Olof Palme och att han efter mordet verkat närmast uppspelt. Beträffande resursfrågan bedömde Bengt Ö och Gunnar J att det inom Baresicorganisationen eller i vänkretsen fanns såväl vilja som kraft att utföra ett attentat av den kaliber som mordet på Olof Palme utgjorde. Denna del av promemorian avslutas med följande bedömning:

> Vår uppfattning är att Baresichypotesen vuxit i styrka och vi menar att vidare åtgärder är ofrånkomliga. Vi har i denna skrift som dock får anses tämligen översiktlig visat hållbart motiv och att resurser finns inom Baresickretsen till ett dåd av detta slag. ---

I den tredje delen av promemorian redogörs närmare för vissa förhör och andra utredningsåtgärder som företagits. Det sägs vidare:

> Våra möjligheter att föra utredningen framåt genom åtgärder i Sverige är nu i stort sett uttömda och vi har kommit till det läge i utredningen då vi anser det oundvikligt att anställa förhör och inhämta informationer utomlands.

Under hösten 1987 beslöt spaningsledningen efter föredragning av Baresic-avsnittet att företa vissa utredningsåtgärder i Canada, USA och dåvarande Västtyskland. Syftet var att försöka få till stånd ett informationsutbyte med andra polismyndigheter och att verkställa förhör med vissa för utredningen centrala personer. Särskilt skulle man försöka få fram uppgifter om Baresics kopplingar till exilkroatorganisationer i USA och Canada och om de penninginsamlingar som där skett till Baresics förmån. Vidare skulle man försöka införskaffa information rörande tillvägagångssätt vid mord företagna av kroater i USA och Canada. Om möjligt skulle man också försöka företa utresekontroller beträffande de personer som Baresic kunde länkas till i respektive land.

Den 30 oktober 1987 avreste Bengt Ö och Gunnar J till Washington för fyra veckors vistelse i USA och Canada. I Washington sammanträffade de med Ulf Hjertonsson vid Sveriges ambassad. Av dokumentationen över resan framgår att Ulf Hjertonsson gav de svenska utredarna ett stort stöd och att de med dennes hjälp fick ta del av mycket svårtillgängliga uppgifter. Från Washington reste Bengt Ö och Gunnar J vidare till Toronto i Canada. Därefter besöktes New York, Chicago, Los Angeles och slutligen återigen Washington. Vid besöken sammanträffade utredningsmännen med kroatexperter vid FBI och vid Royal Canadian Mounted Police. En mängd information hämtades in och en rad förhör med aktuella personer hölls. Två av de för utredningen mest centrala personerna vägrade emellertid att låta sig förhöras av de svenska utredarna.

I en sammanfattning, upprättad i januari 1988, redogjorde utredningsmännen för utredningsresultaten från resan. Där heter det bl.a. att det inte hade framkommit något som motsade teorierna i promemorian om Baresichypotesen. I stället hade misstankarna mot Baresic och/eller HDP stärkts i väsentlig mån. Organisationen HDP var terroristklassad i såväl USA som Canada. Det fanns information som styrkte att de kroater som utredningen tog sikte på var våldsbenägna och inte drog sig för mord, utpressning och rena terroristattentat. Om penninginsamlingarna till Baresics förmån uppgavs att Baresic åtnjöt ett oerhört starkt stöd i sin egenskap av politisk fånge och att man från kroathåll ansåg att Baresic felbehandlats av svenska myndigheter.

Den 8 december 1987, kort innan Baresic skulle avvisas till Paraguay, höll utredningsmännen ett nytt förhör med honom. Vid detta förhör uppgav han bl.a. att han inte känt någon sympati för Olof Palme

och han ansåg att Sverige och den svenska regeringen kunde likställas med ”den sjunde jugoslaviska republiken”. Han hade emellertid rent samvete då han varken ordnat, uppmanat till eller på annat sätt legat bakom mordet på Olof Palme. Baresic medgav att han till Naif D säkert sagt att Olof Palme kunde ”dra åt helvete”. Enligt Baresic skulle kroaterna inte ha någonting att vinna på att utföra ett attentat mot Olof Palme. Baresic berättade också att han via en TV-sändning strax efter mordet fick kännedom om att två jugoslaver gripits på färjan mellan Helsingborg och Helsingör. Han hade då blivit mycket rädd, eftersom han insett att om männen var kroater och visade sig vara inblandade i mordet, skulle han aldrig komma att släppas fri. För att försöka ta reda på om männen verkligen var kroater hade han ringt en massa personer runt om i världen.

Under 1988 fortsatte utredningen rörande Baresic. I november 1988 företog Bengt Ö och Gunnar J en tjänsteresa till dåvarande Västtyskland för att närvara vid förhör med personer som kunde vara av intresse för utredningen i denna del. I Västtyskland hölls ett knappt tiotal förhör.

I mars 1990 upprättade Bengt Ö och Gunnar J en kort promemoria benämnd ”Baresichypotesen-Kroatavsnittet”. I denna anges att Baresic och/eller kroaterna hade mycket starka skäl till att vilja se Olof Palme undanröjd och att denna motivbild var en av de mest bärkraftiga i hela utredningen. Den slutsats som utredningsmännen drog av utredningsresultaten, främst det stora antalet hörda personer inom HDP och med tanke på den utfästa belöningens storlek, var emellertid att det var osannolikt att mordet på Olof Palme skulle ha regisserats av ledningen inom HDP. Möjligen skulle någon eller några av Baresics trogna anhängare självpåtaget ha kunnat utföra mordet i tron att Baresic då inte skulle bli utlämnad till Jugoslavien. För det senare talade att tidigare kroataktioner i Sverige visat sig inte vara frukten av någon styrd planering utan snarare planerats och genomförts av ”vildhjärnor”. Bengt Ö och Gunnar J föreslog därför att de fortsatta utredningsåtgärderna i ärendet skulle inrikta sig mer på enskilda individer.

Härefter har vissa kompletterande utredningsåtgärder vidtagits och uppföljningar gjorts. Utredningen har emellertid inte lett till något mer konkret resultat.

Särskilt om telefonavlyssningen av Miro Baresic och Täby-anstalten

I februari 1989 publicerades en tidningsartikel, där det uppgavs att regeringen tidigt efter mordet fattat beslut om telefonavlyssning av

Baresic med motiveringen dels att en person i Baresics bekantskapskrets eventuellt befunnit sig i närheten av mordplatsen under kvällen då mordet inträffade, dels att Baresic efter mordet ringt ovanligt många telefonsamtal. Artikeln byggde på uppgifter som K.G. Svensson hade lämnat inför riksdagens konstitutionsutskott (KU). K.G. Svensson hade där berättat att han under söndagen efter mordet, den 2 mars 1986, hade kontaktats av en polis vid säkerhetsavdelningen som begärt att Baresic skulle telefonavlyssnas på Täbyanstalten. Ett sådant beslut kräver tillstånd av domstol. Då K.G. Svensson emellertid inte funnit tillstymmelse till misstanke mot Baresic som skulle kunna ligga till grund för sådan framställan avslog han begäran. K.G. Svensson hade därefter ringt upp säkerhetsavdelningens operative chef Per-Göran Näss och meddelat denne sitt beslut. Per-Göran Näss hade accepterat detta och berättat att initiativet kommit från Hans Holmérs spaningsledning. Samma kväll hade någon i justitieministerns omgivning kontaktat K.G. Svensson och meddelat att regeringen själv fattat beslut om telefonavlyssning av Baresic med stöd av en bestämmelse i lagen om kriminalvård i anstalt. K.G. Svensson hade blivit mycket överraskad av beslutet. Han hade aldrig hört att bestämmelsen skulle kunna användas i det sammanhanget och han hade själv fått slå upp den för kontroll.

I anledning av dessa tidningsuppgifter tog utredningsmännen i Baresic-ärendet kontakt med Hans Wranghult i början av mars 1989. Hans Wranghult berättade följande. Han hade under eftermiddagen den 2 mars 1986 genom departementsrådet och observatören i spaningsledningen Klas Bergenstrand fått veta att ett möte satts ut hemma hos justitieministern Sten Wickbom sent samma kväll. Syftet med mötet var att försöka ta reda på om man kunde telefonavlyssna Baresic. Hans Wranghult fick i uppgift av Hans Holmér att företräda polisledningen vid mötet. Inför mötet kontaktade Hans Wranghult Christer Ekberg vid säkerhetsavdelningen. Denne berättade att Baresic varit aktiv och ringt många samtal efter mordet samt att man fått uppgift om att en person med anknytning till Baresic setts på Sveavägen under mordkvällen. Någon identitet på personen hade Christer Ekberg inte angett. Sent under natten hade chefen för säkerhetspolisen Sven-Åke Hjälmroth kontaktats. Denne hade bekräftat uppgifterna om personen på Sveavägen. Sten Wickbom hade därefter ringt upp fem-sex andra statsråd och beslut hade på det sättet fattats om att Baresic skulle telefonavlyssnas.[26]

Utredningsmännen tog vid samma tid, dvs. i mars 1989, kontakt med Christer Ekberg. Denne överlät åt kriminalkommissarien Arnfors

[26] Formerna för detta beslut blev föremål för behandling i riksdagens konstitutionsutskott, se 1988/89:KU.

vid säkerhetspolisen att bringa klarhet i uppgiften om att en person i Baresics bekantskapskrets varit synlig på Sveavägen. I slutet av mars 1989 meddelade Arnfors att han varit i kontakt med bland andra Björn E och från denne fått beskedet att uppgiften inte var känd vid säkerhetspolisen. Det gick således inte att få fram var denna uppgift kommit ifrån eller vem den avsåg.

I slutet av mars 1989 kontaktade chefsåklagaren Anders Helin K.G. Svensson. K.G. Svensson berättade att han under dagen den 2 mars 1986 fått besök av kriminalinspektören Björn E vid säkerhetspolisen. Denne hade framställt en begäran om telefonavlyssning av Baresic. K.G. Svensson kunde inte minnas att han vid detta tillfälle hört talas om att en person med anknytning till Baresic varit synlig på Sveavägen under mordkvällen. Han uppgav att han skulle ha bedömt en sådan uppgift som så sensationell att han i så fall möjligen skulle ha fattat ett annat beslut. K.G. Svensson berättade också att han omedelbart efter föredragningen ringt upp Per-Göran Näss för att efterhöra om ledningen för säkerhetsavdelningen sanktionerat begäran.

Granskningskommissionen har hos Justitiedepartementet efterfrågat avslyssningsbeslutet och dess eventuella underlag. Vi har därvid fått del av beslutet, som i sak lyder enligt följande:

> Med stöd av 31 § lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt förordnar regeringen att, under tid då Miro Baresic är intagen i kriminalvårdsanstalt för verkställighet av ovannämnda dom och till dess annat föreskrivs, företrädare för rikspolisstyrelsens säkerhetsavdelning får avlyssna hans telefonsamtal från anstalten utan hans vetskap.

Sedan vi ånyo efterfrågat beslutets underlag, och även påpekat att det i olika sammanhang hänvisats till en inom Justitiedepartementet vid tiden upprättad promemoria i ärendet, har vi erhållit ett skriftligt svar enligt vilket handlingar i ärendet inte förekommer. Efter detta besked har vi vänt oss till konstitutionsutskottet, som 1988/89 alltså behandlade bl.a. det här aktuella telefonavlyssningsbeslutet (se 1988/89 KU:30). Vi erhöll därifrån det svar regeringen genom dåvarande rättschefen i Statsrådsberedningen Johan Hirschfeldt avgav till utskottet i anledning av granskningen. Där uppgavs bl.a. följande om bakgrunden till avlyssningsbeslutet.

> Regeringsbeslutet föregicks av en föredragning söndagen den 2 mars 1986 hos justitieminister Sten Wickbom av polisöverintendenten vid polismyndigheten i Stockholm Hans Wranghult. Närvarande från justitiedepartementet var också statssekreteraren Harald Fälth, rättschefen Johan Munck och departementsrådet Klas Bergenstrand. Beträffande vad som då förekom hänvisas till en av Johan Munck upprättad promemoria, som ingår i akten i ärendet.

> Utöver de omständigheter – med anknytning till det några dagar tidigare inträffade mordet på statsminister Olof Palme – som redovisas i promemorian grundades regeringens beslut på bedömningen att det kunde finnas risk för ytterligare våldsdåd av liknande slag. Det var därför av hänsyn till rikets säkerhet påkallat att man genom avlyssning av Miro Baresics telefonsamtal kunde klarlägga hotbilden och vidta erforderliga motåtgärder.
>
> Den aktuella bestämmelsen i lagen om kriminalvård i anstalt har tidigare utnyttjats för att möjliggöra avlyssning av personer som avtjänar straff för spioneri.
>
> Det framkom någon tid efter beslutet att regeringens medgivande till avlyssning av Miro Baresics telefonsamtal hade – på sätt som är möjligt enligt bestämmelserna om telefonavlyssning som beslutats av domstol – utnyttjats så att också samtal där han inte deltog kommit att avlyssnas. Detta uppmärksammades av justitiedepartementet i samband med en redovisning av den dåvarande spaningsledningen. Sedan det av departementet påtalats för spaningsledningen att beslutet inte kunde utnyttjas på detta sätt, förklarade sig spaningsledningen införstådd med den bedömningen.

I svaret noterades vidare att Stockholms tingsrätt den 16 maj 1986 beslutat om telefonavlyssning av Baresic enligt rättegångsbalkens bestämmelser.

Från KU erhöll kommissionen vidare den i svaret ovan omtalade promemorian, som även nämns i KU:s granskningsbetänkande. Den har följande lydelse.

> PM 1986-03-02 (avsedd för akten i ärendet)
>
> Chefen för kriminalavdelningen i Stockholms polisdistrikt polisöverintendenten Hans Wranghult har 1986-03-02 vid redovisning inför justitieministern av spaningsläget i fråga om mordet på statsministern Olof Palme uppgivit bl. a. *att* en hos säkerhetsavdelningen registrerad person ur Baresics bekantskapskrets enligt vittnesmål eventuellt kan ha uppehållit sig i närheten av mordplatsen vid den aktuella tiden *och att* Baresic enligt uppgift från anstalten f. n. är sysselsatt med att därifrån ”ringa runt till hela världen”. Från spaningsledningen förelåg enligt Wranghult ett mycket starkt önskemål att få möjlighet att avlyssna hans samtal utan hans vetskap, vilket i så fall avsågs ske genom försorg av säkerhetsavdelningen vid rikspolisstyrelsen.
>
> Chefen för säkerhetsavdelningen, som kontaktades per telefon i samband med redovisningen, förklarade sig instämma i önskemålet.
>
> Justitieministern förklarade att enligt hans mening de lämnade upplysningarna utgjorde grund för ett omedelbart beslut med stöd av 31 § lagen (1974:203) om kriminalvård om avlyssning av Baresics telefonsamtal från anstalten och tog per telefon kontakt med statsråden I. Carlsson, Feldt,

Andersson, Gradin, R. Carlsson och Sigurdsen, vilka samtliga delade hans uppfattning. Detta meddelades Wranghult.

(---)

5.15 Avsnitt Y – ”Turkiet” (PKK)

5.15.1 Allmänt

Avsnitt Y – ”Turkiet” innehåller i praktiken den utredning som PU företagit rörande PKK. Det registrerade utredningsmaterialet består i denna del av ett 70-tal pärmar.

Av flera skäl har vi vid vår granskning och redovisning av brottsutredningen rörande PKK valt en annan metod än den vi valt beträffande övriga avsnitt, där vår granskning utgått från PU:s förundersökningsregistrerade utredningsmaterial. Den främsta anledningen till detta är att utredningen rörande PKK under åren varit föremål för flera granskningar, genomgångar etc. Så har t.ex. Juristkommissionen granskat och översiktligt redovisat utredningen mot PKK under det första utredningsåret. Vidare har utredningen rörande PKK berörts i landshövdingen Gösta Gunnarssons rapport över granskningen av hotbilden mot och säkerhetsskyddet kring statsminister Olof Palme (SOU 1989:1). Vissa delar av utredningen avseende PKK har varit föremål för domstolsprövning (de s.k. smugglings- respektive buggningsmålen). Under 1992 uppdrog förundersökningsledningen åt kammaråklagaren Per-Erik Larsson att göra en fullständig genomgång och analys av utredningens PKK-material och en på denna genomgång grundad rapport presenterades i september 1993.

Vidare gjorde den tidigare Palmekommissionens sekretariat under 1995-96 en dokumenterad genomgång av materialet. Slutligen har kommissionens experter Sandberg och Skogwik gått igenom PKK-avsnittet (se vidare nedan under särskild rubrik).

Vi har mot denna bakgrund valt att redovisa detta avsnitt utifrån tidigare gjorda genomgångar och granskningar. Redovisningen i det följande bygger på det ovan nämnda materialet med tyngdpunkt på den genomgång av grundmaterialet om PKK som Per-Erik Larsson gjort.

5.15.2 PKK-spåret

Organisationen PKK

Efter den turkiska statens bildande 1923 utsattes de i Turkiet bosatta kurderna för ett starkt assimileringstryck. Det kurdiska språket förbjöds, kurdiska ortsnamn ändrades till turkiska och kurderna kallades bergsturkar. Detta ledde till starka reaktioner bland kurderna. Flera uppror slogs ned.

Vid universitetet i Ankara tog den kurdiska frågan ny fart i mitten av 1970-talet. Vid den tiden samlade en student i statskunskap, Abdullah Öcalan, ett stort antal studenter runt sig i en grupp som kallades Kurdistans revolutionärer. Genom denna grupp skapades organisationen PKK (Partiya Karkeren Kürdistan), Kurdistans arbetarparti. Målet för organisationen är en självständig kommunistiskt präglad kurdisk stat under PKK:s ledning.

Sedan 1978 har Abdullah ”Apo” Öcalan som generalsekreterare stått i spetsen för partiet. PKK styrs av generalsekreteraren, den under hans ledning arbetande politbyrån och centralkommittén.

PKK:s anhängare indelas i tre grupper; sympatisörer, kaderaspiranter och kadrar. Kadrarna är fullvärdiga medlemmar som inte har någon möjlighet att utträda ur partiet. Dessa betraktar sig som professionella revolutionärer, bär ofta täcknamn och är försedda med falska personhandlingar. Kadrarna är skyldiga partiet total lydnad och måste utföra order utan kritik. Någon opposition inom partiet tolereras inte. Kritik mot generalsekreteraren eller brytning med partiet betraktas som förräderi.

I september 1980 tog militären över kontrollen i Turkiet. Då flyttade PKK:s ledning till Syriens huvudstad Damaskus. Efter militärkuppen sökte sig stora grupper kurder till Europa. Dåvarande Västtyskland, Skandinavien, BeNeLuxländerna, Schweiz och Frankrike tog emot de flesta. PKK:s ledare Abdullah Öcalan sökte uppehållstillstånd i Sverige men fick i början av 1984 avslag på sin begäran.

Uppbyggnaden av det europeiska PKK motsvarar till stor del ursprungspartiets. Högsta organet är exekutivkommittén. Denna utgör förbindelse mellan partiledningen och den europeiska centralkommittén med säte i Köln.

I Sverige har det inte funnits någon fast organisation utan endast en underkommitté. I mitten av 1980-talet anses PKK ha haft ett 50-tal anhängare i Sverige.

Hur PKK först aktualiserades i PU

Redan tidigt under utredningen – den första veckan efter mordet – kom organisationen PKK att tilldra sig ett visst intresse från utredningens sida som eventuellt inblandad i mordet. PKK hade under såväl 1984 som 1985 varit föremål för ett par brottsutredningar i Uppsala och Stockholm. Brottsutredningarna rörde mord på avhoppare från PKK. PKK hade också av regeringen förklarats som terroristorganisation, innebärande bl.a. att organisationens medlemmar efter prövning i det enskilda fallet kunde utvisas med stöd av bestämmelserna i dåvarande utlänningslagen (SFS 1980:376). Motiv från PKK:s sida att utföra attentat riktade mot svenska intressen kunde därför finnas.

Under de första veckorna efter mordet hölls förhör med ett relativt stort antal personer, som var kända för eller misstänktes för att ha samröre med PKK och som vistades i Sverige – främst i Stockholms län. Förhören hölls av personal från rikskriminalpolisen. Vid förhören fick personerna redogöra för sin bakgrund såsom familjeförhållanden, utbildning, yrke m.m., sin politiska hemvist, sitt förhållande till PKK, sitt förhållande till Olof Palme samt sina förehavanden under mordnatten. Några husrannsakningar ägde också rum varvid handlingar togs i beslag.

Den 14 mars 1986 genomfördes en mera samlad aktion i en lokal som disponerades av svensk-kurdiska föreningen. Nio personer som befann sig i lokalen hämtades till förhör. Efter beslut av kommissarien Åke S genomfördes husrannsakan i lokalen, varvid skriftligt material togs i beslag. Beslagen hävdes av chefsåklagaren K.G. Svensson den 26 mars. Ifrågavarande åtgärder, som företogs som ett led i en mera allmänt inriktad spaning, blev senare föremål för kritik av JO.[27]

Påstådd vapenöverlåtelse med anknytning till Täbyanstalten

Under våren 1986 riktade PU ett växande intresse mot organisationen PKK. Efter ett tips i mitten av maj 1986 om en vapenleverans som skulle ha ägt rum kort tid före mordet framstod PKK som ytterligt intressant i utredningen, varför spaningsledningen styrde över allt större resurser till denna bearbetning.[28]

Tipset lämnades av en man, Seppo A, som inkom till kriminaljouren vid Stockholmspolisen sent den 13 maj 1986. Seppo A hade vid tiden

[27] Justitieombudsmännens ämbetsberättelse 1989-90 s. 53 ff.

[28] Tipset om vapenöverlåtelsen och bearbetningen av detsamma finns i PU-materialet registrerat särskilt under avsnittet P – *Vapenärende Täbyanstalten inledning av PKK-spåret*.

för mordet på Olof Palme avtjänat ett kortare fängelsestraff för häleri på kriminalvårdsanstalten i Täby. På samma avdelning hade under denna tid två andra personer varit intagna; kurden Naif D som ingått i den s.k. Skomakarligan och som avtjänade ett mångårigt fängelsestraff för narkotikabrott och smuggling samt Miro Baresic som avtjänade livstidsstraff för mord och flygplanskapning. Seppo A berättade bl.a. följande.

Naif D hatade den svenska regeringen och Olof Palme för den utvisningsdom som ingick i hans straff. Runt två veckor före mordet på Olof Palme hade Naif D frågat Seppo A om han kunde skaffa vapen, typ Smith & Wesson. Inledningsvis hade Seppo A inte brytt sig om Naif D:s förfrågan. Dagen efter mordet hade Naif D varit på gott humör och sagt ”nu är det fixat”. Också Baresic, som varit god vän med Naif D, hade varit glad.

Dagen därpå, den 14 maj 1986, hölls ett nytt förhör med Seppo A. Han berättade att han sålt två vapen till Naif D för sammanlagt 4 500 kr. Den 15 februari 1986 hade han under en permission levererat vapnen till Naif D:s bostad i Sollentuna. Naif D, som också haft permission denna dag, hade lovat Seppo A 10 000 kr och en del kläder om Seppo A höll tyst om leveransen.

Den 15 maj 1986 hölls ytterligare ett förhör med Seppo A. Han uppgav då att såväl Naif D som Baresic hatat Olof Palme, som de höll som ansvarig för sina respektive situationer. Baresic hade nyligen fått sin nådeansökan avslagen. Seppo A berättade vidare att han uppfattat av Naif D och Baresic att de spanat mot Olof Palmes bostad i Gamla stan. Om vapnen berättade Seppo A att han under permissionen den 15 februari hämtat två Coltar på restaurang Wallonen. Vapnen hade överlämnats av en person från Farsta, ”Leffe”. Seppo A hade därefter åkt till Naif D:s bostad och lämnat vapnen. Naif D hade sagt att vapnen skulle användas vid bankrån. Seppo A berättade också att Naif D och Baresic på anstalten varit väldigt nervösa under morddagen och ofta tittat på klockan. Baresic hade därvid yttrat ”ikväll får vi se hur det går för Palme”. Dagen efter mordet hade Naif D varit glad och fällt kommentarer som Seppo A tolkat som att Naif D:s son hade skjutit Olof Palme. Seppo A tillade att han hotats att hålla tyst av Baresic och att han erhållit vapnen av en person, Lars F.

Den 20 maj 1986 genomfördes en valkonfrontation med Seppo A. Seppo A förevisades tekniska rotelns vapensamling och han pekade då ut Smith & Wesson-revolvrar som sådana vapen som han levererat till Naif D. Vapnen hade mycket korta pipor, 5-6 cm. (Som framgått i kapitel 2 visade långt senare den tekniska utredningen i samband med provskjutningar att vapen med så korta piplängder knappast kan vara aktuella i mordutredningen.)

Samma dag som valkonfrontationen ägde rum berättade Seppo A i förhör att han under 15 års tid sysslat med vapenaffärer i liten skala. Han hade efter mordet på Olof Palme – den 15 mars – ordnat möjlighet för Naif D att köpa ytterligare vapen. Naif D, som även denna dag haft permission, hade emellertid uteblivit från ett möte och affären hade därför inte blivit av. Seppo A berättade vid detta tillfälle också att Baresic efter Ingvar Carlssons utnämning till statsminister yttrat ”Han ska dö också”.

Den 22 maj 1986, ”vallades” Seppo A i Farsta. Han pekade då ut den adress där han den 15 februari 1986 köpt revolvrarna av Lars F. Under förhör samma dag berättade Seppo A att han egentligen skulle haft permission den 12 februari men att Naif D övertalat honom att i stället ta permission den 15 februari, då också Naif D hade permission, så att de skulle kunna sköta vapenaffären. Seppo A hade några dagar före permissionen ringt till Lars F och i förtäckta ordalag talat om att han var intresserad av att köpa vapen. Lars F hade sagt att det var ”OK” att Seppo A besökte honom vilket Seppo A tolkat som att Lars F hade vapen att sälja. Under permissionen hade Seppo A först rest till sin bostad i Solna. Därefter hade han ensam åkt taxi till Naif D:s bostad i Sollentuna. Av Naif D hade han fått 5 000 kr och en del kläder. Därefter hade han fortsatt med samma taxi till Lars F i Farsta. Lars F hade överlämnat två revolvrar i kaliber .38 och fyra askar ammunition. Med taxin återvände Seppo A sedan till sin bostad. Hans f.d. hustru kom på besök. Tillsammans åkte de med en ny taxi till Naif D där Seppo A levererade vapnen.

Den 6 juni 1986 uppgav Seppo A att Baresic någon gång under vecka 9 1986 varit på permission. När han återvänt hade han berättat att han träffat kroater bl.a. från Australien. Baresic hade också yttrat ”det kommer att hända nu närmaste tiden med Palme”.

Vid ett förhör den 11 juni 1986 ändrade Seppo A sina tidigare lämnade uppgifter. Han uppgav nu att han inte fått revolvrarna av Lars F utan av Raimo T. Dessa uppgifter vidhöll han vid två förhör en vecka respektive en månad senare.

I mitten av juni 1986 förhördes Seppo A:s f.d. hustru Eva A. Eva A bekräftade att hon den 15 februari 1986 åkt taxi tillsammans med Seppo A till en adress i Sollentuna. Hon hade till en början väntat utanför. När Seppo A återvänt hade han erinrat sig att han glömt sina glasögon i lägenheten han besökt. Han gick därför tillbaka till lägenheten och Eva A följde då med. På lägenhetsdörren fanns ett utländskt namn som började på bokstaven D. Dörren hade öppnats av en ung man med sydländskt utseende.

Taxichauffören Hilmar N lokaliserades och förhördes i juli 1986. Han bekräftade att han den aktuella dagen haft en körning med en finsk

man från en adress i Solna (Seppo A:s bostadsadress) till en adress i Sollentuna (alldeles i närheten av Naif D:s bostadsadress). Mannen hade bett honom vänta, vilket Hilmar N gjort. Efter 30 minuter ansåg Hilmar N sig ha blivit ”blåst” och lämnade platsen. Han hade därefter via taxiväxeln blivit kallad till Solna polisstation där mannen väntat på honom. Mannen hade betalt körlegan och önskat bli körd till en adress i Abrahamsberg (Raimo T:s kontorsadress). Efter ca 20 minuters uppehåll på platsen hade Hilmar N kört mannen tillbaka till Solna.

I samband med det stora tillslag som kallas operation Alfa (se nedan) hämtades Seppo A till förnyat förhör. Seppo A vidhöll sina tidigare lämnade uppgifter. Under förhöret delgavs han misstanke om medhjälp till mordet på Olof Palme. Han medgav då att han haft vetskap om vad vapnen skulle användas till. Samma dag hölls i närvaro av förundersökningsledaren Claes Zeime konfrontationsförhör mellan Seppo A och Raimo T. Seppo A vidhöll att han köpt två revolvrar av Raimo T den 15 februari 1986. Raimo T förnekade detta. Samma dag hölls också ett konfrontationsförhör mellan Seppo A och Naif D. Seppo A vidhöll att han sålt vapen till Naif D. Detta förnekades av Naif D.

Dagen därpå, den 21 januari 1987, tog Seppo A tillbaka de lämnade uppgifterna. Han berättade nu att han fått förfrågan från Naif D om vapen, att han i anledning härav kontaktat Raimo T och då fått svar som han tolkat som att denne kunde leverera, att han den 15 februari 1986 fått 5 000 kr av Naif D för vapenköp, att han därefter begett sig till Raimo T men fått beskedet att denne inte kunde leverera några vapen och att han därför lämnat tillbaka pengarna till Naif D med avdrag för taxiutlägg. Seppo A delgavs i anledning av dessa nya uppgifter misstanke om falsk tillvitelse. Därefter ändrade Seppo A samma dag sina uppgifter ytterligare ett par gånger. Han återgick slutligen till versionen att han hämtat två revolvrar hos Raimo T och att han levererat dessa till Naif D.

Seppo A:s uppgifter bedömdes till en början som mycket intressanta då de innehöll komponenter som Baresics uttalade regeringsfientlighet, Naif D:s kurdiska bakgrund med eventuell koppling till PKK och vapen av ”rätt” typ som överlåtits vid en passande tidpunkt. Under de omfattande förhören med Seppo A framstod han dock mer och mer som en person med stora personliga problem vars trovärdighet allvarligt måste ifrågasättas.

Utredningen sommaren och hösten 1986. Faktainsamlingen

Under senare delen av juli 1986 intog spaningsledningen i PU – den s.k. ledningsgruppen – ståndpunkten att PKK troligen låg bakom mordet på Olof Palme och att det fanns ett samband mellan detta mord och de två mord på avhoppare från PKK som ägt rum i Uppsala 1984 respektive Stockholm 1985. PKK blev det s.k. huvudspåret. Motivet skulle vara att PKK höll Olof Palme ansvarig för den behandling som organisationen och dess medlemmar rönt i Sverige (terroriststämpel, kommunarrest etc.).

När planeringen för ett kommande stort tillslag mot kurder med PKK-anknytning började är okänt men redan så tidigt som den 5 augusti 1986 informerades en större krets polismän och åklagare om planerna. Vid ett utökat ledningsmöte denna dag med 29 personer närvarande redogjorde Hans Holmér för sin inställning i PKK-spåret. Han informerade övriga deltaganden om organisationen PKK, mordet i Uppsala 1994, kommunförbuden, Hussein Y:s roll etc. Han utvecklade också sin syn på hotbilden, innebörden av uttrycken ”bröllop” och ”skalder”, vissa förhörsutsagor och anskaffning av vapen m.m. För att säkra bevisning mot PKK skulle en stort tillslag kallat ”operation Alfa” genomföras. Målet var att slå mot organisationen med sådan kraft att PKK rasade samman så att brott kunde beivras och utvisningar äga rum. Genom en samordnad aktion skulle ett stort antal företrädare för PKK gripas och förhöras. Genom en sådan styrkedemonstration skulle det göras klart för den kurdiska gruppen att PKK-männen inte var osårbara. Härigenom räknade Hans Holmér med att människor med intressanta uppgifter skulle våga träda fram och berätta för polisen vad de visste om mordet på Olof Palme. Inför tillslaget, som vid denna tid planerades äga rum i oktober 1986, skulle utredningen koncentrera sig på att samla in fakta om PKK.

Regeringen underrättades om planeringen den 7 augusti 1986.

Under slutet av sommaren och under hösten 1986 avdelade spaningsledningen stora personalresurser på utredningen av PKK-spåret. Främst var det personal från rikskriminalpolisen och säkerhetspolisen som fick i uppdrag att insamla och sammanställa all tänkbar information och kunskap om PKK från såväl Sverige som utlandet, främst Europa. Allt som var känt om PKK och dess aktivitet skulle tillföras utredningen i syfte att öka kunskaperna om PKK inför det planerade tillslaget.

Inför insamlandet av faktamaterialet beslöt spaningsledningen att detta material inte skulle registreras på sedvanligt sätt utan det skulle samlas och systematiseras i en särskild pärmserie. Pärmserien kom att indelas i 17 avsnitt, där varje avsnitt avsåg visst material såsom ”Mord

Uppsala", "Mordet på Medborgarplatsen i Stockholm" etc. Varje sida i materialet skulle pagineras vilket idag gör det möjligt att få en uppfattning om materialets storlek. Det omfattar ca 12 000 sidor. Utöver pärmserien, som således inte skulle dataregistreras, skulle bedömningar, värderingar, slutsatser, kommentarer, spaningsledningens åtgärder etc. sammanställas i ett särskilt dataregister. Registret skulle föras särskilt vid spaningsledningen och vara skilt från det övriga materialet.

Skälen för beslutet att frångå den gängse registreringsmetodiken är oklara. Beslutet möttes också av viss kritik eftersom det befarades att stora svårigheter skulle uppstå att integrera materialet med den övriga utredningen. På initiativ av våldsroteln i Stockholm upprättades därför, trots spaningsledningens direktiv, ett dataregister på det insamlade och systematiserade materialet. I en särskild databas, den s.k. kurdbasen, infördes och registrerades i princip alla handlingar och förekommande personer. Basen gör det möjligt att idag återfinna en viss handling eller var någonstans en viss person förekommer.

Under denna fas av PKK-bearbetningen, faktainsamlingen, förekom ingen egentlig bearbetning av uppslagen av traditionell kriminalpolisiär karaktär. Arbetet gick, som ovan nämnts, i stället ut på att insamla, systematisera och sammanställa uppgifter inför det planerade tillslaget. Inför tillslaget bedrevs också riktad spaning mot ett antal personer, såväl fysisk som avlyssning i form av telefonkontroll och – som det senare visade sig – "buggning".

Det material som tillkommit under faktainsamlingsfasen består i princip intakt och förvaras idag avskilt från det övriga utredningsmaterialet. Någon ytterligare information har inte tillförts efter den 20 januari 1987, då det planerade tillslaget slutligen kom att äga rum. Innehållet redovisas översiktligt i det följande.

Mordet i Uppsala

Den 20 juni 1984 mördades Enver Ata på Stora Torget i Uppsala. Enver Ata sköts bakifrån, från nära håll, med flera skott. Mördaren, Zülküf Kilinc, greps efter en kort flykt varunder han kastat mordvapnet. Kilinc uppgav under utredningen av brottet att han handlat på egen hand sedan "det kurdiska folket dömt Ata till döden". Utredningen visade emellertid att Kilinc troligen haft flera medhjälpare såväl i Sverige som utomlands och att mordet sannolikt var en avrättning beordrad av PKK:s ledning i anledning av att Ata hoppat av från organisationen och offentligt uttalat kritik mot partiet. Dessa uppgifter kom från bland andra PKK-avhopparna Cetin Güngör och Cemile K. De berättade att Ata, efter sitt avhopp från PKK, hotats till livet av den

i Tyskland verksamme PKK-ledaren Ali C och dennes medhjälpare. Även Güngör och Cemile K, som båda kallade PKK terroristorganisation, hade utsatts för hot.

Kilinc dömdes i juli 1984 för mord till livstids fängelse.

Efter domen förhördes Kilinc vid ett flertal tillfällen av säkerhetspolisen. Under dessa förhör framkom bl.a. att han i Frankrike fått veta att Ata vistades i Stockholm eller Uppsala. Kilinc hade rest in i Sverige tillsammans med Kasim (Hüsnü A), centralkommittémedlem med ansvar för Sverige, och Ismet G, PKK-representant från Danmark. Vid ankomsten till Helsingborg hade han kontaktat Ismet C. Morddagen hade Kilinc tagit tåget från Stockholm till Uppsala. Han hade sedan suttit på Stora Torget och väntat i flera timmar innan Ata kom. Kilinc kände igen Ata efter att i Frankrike ha sett honom på video. Kilinc hade enligt egna uppgifter inhandlat ett SL-periodmärke på Centralen i Stockholm. Genom utredning hade det konstaterats att märket i själva verket inköpts i södra spärren i Sollentuna. Detta var en av de omständigheter som tolkades som att Kilinc måste ha haft hjälp vid genomförandet av mordet.

Mordet på Ata och utredningarna kring detta utgjorde starten för en intensifierad uppmärksamhet kring PKK från i första hand säkerhetspolisens sida. Omfattande utredningsinsatser såsom fysisk spaning och telefonkontroll kom att vidtas mot i första hand personer som uppfattades som ledande PKK-medlemmar.

Mordet på Medborgarplatsen i Stockholm

Den 2 november 1985 mördades Cetin Güngör (som samma år bytt namn till Mikael Gölarp och bar täcknamnet Semir) i foajén utanför Stora Hörsalen i Medborgarhuset i Stockholm. Güngör deltog i en kulturell kurdisk fest när han, från nära håll, sköts i bakhuvudet. Gärningsmannen, Nuri Candemir, lyckades efter ytterligare skottlossning kasta sig genom ett fönster, ut på Götgatan. Där övermannades han av festdeltagare och överlämnades till polis.

Vid förhör uppgav Candemir att han mördat Güngör på uppdrag av Kurdistanska Nationella Befrielsekampens Skyddsförbund (en grupp med fem medlemmar, varav Candemir var en), att han i Kurdistan försetts med ett fotografi av Güngör, att han dagen före mordet kommit ensam till Sverige från Tyskland via Danmark och att han haft mordvapnet, en pistol i kaliber .22, med sig från utlandet.

Den utredning som företogs visade att Güngör varit en framstående PKK-medlem som hoppat av organisationen då han kommit i konflikt med dess ideologi och uppbyggnad. Han hade offentligt kritiserat PKK

i olika publikationer och anföranden. Som en följd av detta hade Güngör dömts till döden av PKK-ledningen, som kungjort domen i sina egna publikationer i februari 1984. Dödsdomen var skälet till att Güngör flytt och bosatt sig i Sverige. I Sverige hade Güngör fortsatt att kritisera PKK.

Mordvapnet visade sig vara stulet vid ett inbrott i Handen 1978 tillsammans med bl.a. en revolver Smith & Wesson .357 Magnum. Vapnet hade överlämnats till Candemir av Halis I. Vid gripandet hade Candemir nycklar på sig som gick till Halis I:s lägenhet och det fanns uppgifter som tydde på att Halis I och Nezmi A (jfr nedan om händelsen på julafton 1985) pekat ut offret för Candemir.

Det kunde genom spaning konstateras att Candemir vid flera tillfällen iakttagits i Sverige under hösten 1984. Under denna tid hade han sammanträffat med flera ledande PKK-företrädare, bland andra Hussein Y och Remazan Y. Under sommaren 1985 hade Candemir och Hussein Y haft täta kontakter med varandra. Förutom att de observerats tillsammans vid flera tillfällen hade de haft relativt täta kontakter per telefon.

I telefonavlyssningsmaterialet fanns ett samtal som förmodades röra mordet på Güngör. Samtalet, som är ett av de s.k. bröllopssamtalen, ringdes av en man, som antogs vara PKK-ledaren Ali C, den 16 augusti 1985 till Hussein Y. Mannen meddelade att ”bröllopet” skulle hållas och att ”bakverk” skulle sändas till Hussein Y. Säkerhetspolisen ifrågasatte om dessa ord var kodord och om samtalet egentligen rörde det kommande mordet på Güngör (se avsnittet nedan om den s.k. analysgruppens arbete).

Candemir dömdes i februari 1986 för mord till livstids fängelse. Han nekade till att mordet skulle vara ett beställningsarbete beslutat av PKK. Flera personer misstänktes för delaktighet i mordet men misstankarna fick aldrig sådan styrka att någon vid denna tid kunde delges sådan misstanke. Senare, vid det stora tillslaget mot kurder den 20 januari 1987 (operation Alfa), förhördes dock flera av dessa personer – Ismet C, Hussein Y och Mehmet Y – som misstänkta för medverkan till mordet på Güngör (se nedan om operation Alfa).

Misshandeln vid Slussens tunnelbanestation julafton 1985

Julafton 1985 knivskars Nezmi A vid Slussens tunnelbanestation i Stockholm av Muhamed K. Nezmi A tillfogades ett livshotande hugg med en brödkniv i buken. Händelsen tilldrog sig intresse eftersom Nezmi A misstänktes för att ha medverkat i utpekandet av offren vid

morden på såväl Enver Ata som Cetin Güngör. Nezmi A var en av de nio terroriststämplade kurder som tidigare belagts med kommunarrest.

Muhamed K uppgav vid förhör att han handlat i självförsvar och samtidigt skyddat en avhoppad PKK-are, Baki D, från Nezmi A och två män i dennes sällskap. Nezmi A å sin sida hävdade vid förhör att han varit ensam och blivit överfallen av Muhamed K.

Utredningen visade att Muhamed K, Nezmi A och Baki D på olika sätt varit kopplade till PKK, som anhängare eller avhoppare. Knivskärningen bedömdes som en hämndaktion.

Muhamed K dömdes i februari 1986 för grov misshandel till fängelse i ett och ett halvt år.

Mord i Danmark

Den 4 november 1985, dvs. två dagar efter mordet på Cetin Güngör, mördades den turkiske kurden Mustafa Tanguner i sin bostad utanför Köpenhamn. Brottsplatsundersökningen visade att två pistoler, en av kaliber 9 mm och en av kaliber 7.65 mm, avfyrats i det rum där Tanguner anträffades. Tanguner hade dödats med skott genom huvudet och bålen från 9 mm-vapnet.

Vittnen, små barn, hade sett två mörkhåriga män i 25-30-årsåldern springa från platsen.

Utredningen visade att Tanguner haft vissa PKK-kontakter innan han 1984 kom till Danmark och att hans uppträdande efter ankomsten kunde ha utgjort ett motiv för mordet.

De franska kurderna Abdullah O och Ahmet K kom att misstänkas för mordet. De efterlystes och försvann. Den 5 december hade Abdullah O ringt till en person i Sverige och bett denne skyndsamt komma med pass. Abdullah O hade under hösten 1985 förhörts av den franska polisen i samband med utredningen av ett mord på en kurd med förmodad PKK-anknytning i Frankrike.

Vissa kopplingar gjordes mellan mordet på Cetin Güngör och mordet på Tanguner. Vid förhör med personer i Tanguners närhet befanns en kamrat, Adsiz, ha befunnit sig i Sverige när Güngör mördades. Adsiz hade vid ett möte tre timmar före mordet på Güngör sammanträffat med denne, den tidigare PKK-politbyråmedlemmen Baki K, Cemile K och två andra män. Stockholmsmördaren Nuri Candemir hade setts i Danmark under sommaren 1985, varvid han vid minst två tillfällen setts tillsammans med den för Tanguner-mordet misstänkte Abdullah O.

PKK-relaterade grova våldsbrott i andra europeiska länder

För att undersöka den PKK-relaterade brottsligheten i övriga europeiska länder tillsattes redan tidigt under hösten 1986 en arbetsgrupp med personal från säkerhetspolisen och rikskriminalen. I mitten av oktober 1986 reste två grupper med polismän ut till olika länder i Europa för att få information om våldsbrott som begåtts där och som antogs ha anknytning till PKK. Polismännen kontaktade respektive polismyndighet och inhämtade skriftligt material och annan information, främst från polismyndigheternas egna brottsutredningar. Bl.a. framkom följande.

Tyskland. Under tiden den 29 maj 1984 till den 15 oktober 1986 redovisades 15 brott i Tyskland med PKK-bakgrund; fyra mord, ett mordförsök, nio fall av misshandel och ett rån. Tre av brotten utfördes med skjutvapen, i samtliga fall kaliber 7,65 mm. I flera fall användes knivar och andra stickvapen. Flera av gärningsmännen hade haft en framträdande roll inom PKK. I alla fall utom två var det klarlagt att brotten förövats av minst två gärningsmän. De tyska myndigheterna tillfrågades om förekomsten av kodord som ”bröllop” och liknande. De kände dock inte igen detta, men de hade heller inte använt telefonavlyssning.

Belgien. Den 9 maj 1985 sköts Hikmetin Kaplan till döds på en gata i Anderlecht utanför Bryssel. Kaplan sköts i bakhuvudet av en okänd gärningsman. Vapnet som användes var i kaliber 7,65 mm. Utredningen visade att Kaplan troligen transporterats i en bil från vilken han försökt fly. Under flykten hade han sannolikt upphunnits och skjutits. Kaplan hade tidigare varit medlem i PKK men hade vid mordtillfället gått med i en annan kurdisk organisation.

Frankrike. Den 23 december 1985 mördades PKK-medlemmen Mustapha Aktas på ett torg i Paris. Stadsdelen där mordet ägde rum beboddes huvudsakligen av turkar. Den dag Aktas mördades hade ca 300-400 personer samlats på torget för att demonstrera. Bakom demonstrationen stod ett tiotal kurdiska organisationer. Bråk uppstod mellan demonstranterna, varvid Aktas knivskars till döds. En person, Mevlut S, greps för gärningen. Mevlut S tillhörde en PKK-fientlig organisation. På mordplatsen anträffades flygblad som var undertecknade av motståndarorganisationer till PKK. I flygbladen berördes bl.a. morden på Enver Ata och Cetin Güngör i Sverige samt Mustafa Tanguner i Danmark. Mevlut S frigavs efter några månader, eftersom det saknades bindande bevisning mot honom.

Fyra dagar efter mordet på Aktas, den 27 december 1985, mördades Mustapha Sahbaz i närheten av den plats där mordet på Aktas ägt rum. Sahbaz sköts av tre gärningsmän bakifrån i huvudet och ryggen. Vapnen som användes var av kaliber 7,65 mm och 9 mm. De franska utredningsmännen ansåg att mordet på Sahbaz var en hämndaktion för mordet på Aktas.

Ord som ”bröllop” och liknande var okända som kodord för den franska polisen.

Schweiz. Den 30 december 1985 mördades Bulent Yaman i Lausanne. Han sköts av Husein Dirlik med en pistol av kaliber 7,65 mm. Dirlik var i sällskap med två andra PKK-are, som med knivar misshandlade två personer som befann sig i Yamans sällskap. Detta mord antogs vara en hämndaktion efter de två attentaten i Paris den 23 och 27 december 1985. Telefonavlyssning av organisationen PKK och dess medlemmar hade förekommit i Schweiz. Kodord som ”bröllop” och liknande var delvis kända av den schweiziska polisen. Man hade dock ingen enhetlig tolkning av ordens betydelse. I den tysktalande delen av Schweiz hade orden ”bröllop” och ”fest” tolkats som demonstration. I den franskspråkiga delen av landet hade ”bröllop” i stället tolkats som attentat.

Utöver information om morden ovan erhölls material ur andra brottsutredningar där motiven bedömts som icke politiska (narkotikauppgörelser, svartsjuka etc.) men som med tanke på inblandade personer kunde tänkas ha PKK-bakgrund. Flera av dessa brott var ouppklarade.

Material från säkerhetspolisen

Bland materialet från säkerhetspolisen återfinns en sammanställning över telefonkontroller, bedriven spaning och källuppgifter. Av sammanställningen framgår bl.a. att nio personer med PKK-anknytning varit föremål för telefonkontroll delar av perioden den 1 januari 1985 – 1 juni 1986. Samtal som bedömts ha betydelse för utredningen redovisas i sammandrag med angivande av datum för samtalet, varefter följer utskrift av samtalet i dess helhet.

Vidare återfinns spaningsrapporter som säkerhetspolisen upprättade under bevaknings- och kartläggningsarbetet av olika kurdiska projekt, en förteckning över personer som lämnat uppgifter till säkerhetspolisen angående PKK samt en sammanställning över personer, främst med turkiskt/kurdiskt ursprung, som på skilda sätt tilldragit sig säkerhetspolisens intresse. Denna sistnämnda sammanställning upptar namn på ca 300 personer samt vad som är känt om var och ens bakgrund, t.ex.

ankomsttid till Sverige, vad som framkommit vid förhör i samband med utlänningsutredningar, vistelseort, sysselsättning och eventuella uppgifter ur brottsutredningar.

I materialet från säkerhetspolisen finns också allmänt material om organisationen PKK, en promemoria från den 24 april 1986, där en särskilt tillsatt utredningsgrupp analyserat utredningsmaterial med utgångspunkt från frågan om Olof Palme varit utsatt för övervakning samt en promemoria av den 19 januari 1987, där personer i PKK-avsnitten studerats med sikte på signalementsuppgifter, alibi, tidigare förekomst i vapensammanhang och psykisk kapacitet att genomföra mord.

Material från regeringen, UD och andra departement

Från regeringen, UD och andra departement har material som bedömts kunna vara av intresse för utredningen i denna del hämtats in. Här återfinns allmänt material från framför allt de svenska beskickningarna till UD. En stor del av materialet härrör från tiden före mordet på Olof Palme och utgörs av rapporter om kurdsituationen i världen, tidningsurklipp med artiklar om PKK samt historiska analyser och bedömningar som svenska tjänstemän gjort av organisationen PKK.

Vidare återfinns i detta material de regeringsbeslut som hade fattats under hösten 1985 och våren 1986 om fastställande av tidigare utvisningsbeslut (förvandlade till kommunarrest) rörande de kurder som terroriststämplats. Här återfinns också uppgifter om PKK-ledaren Abdullah Öcalans ansökan om uppehållstillstånd i Sverige och handläggningen av detta ärende, som resulterade i att ansökan avslogs. Slutligen finns information om Olof Palmes sammanträffande med Turkiets premiärminister Turgut Özal i oktober 1985. I en promemoria redovisar Statsrådsberedningen översiktligt samtal som berörde svenska industrisatsningar i Turkiet. Olof Palme hade också förhört sig om den pågående demokratiseringsprocessen och kurdfrågan hade tagits upp. Özal hade givit ett lugnande besked men pekat på att vissa kurdiska grupper under kommunistiskt inflytande ställt till problem. Han hade därvid uppmanat Olof Palme att inte stödja dessa grupper, vilket Olof Palme lovat.

Övrigt material tillkommet under faktainsamlingsfasen

Inför det planerade tillslaget mot PKK beslöt dåvarande chefsåklagaren Solveig Riberdahl att fotokonfrontationer skulle genomföras med vissa vittnen. Ett tiotal personer kom därför att förevisas en fotosamman-

ställning av 127 män. Bland dessa fanns många av de kurder med PKK-anknytning som tilldragit sig utredningens intresse. En del, tämligen vaga, igenkännanden som pekade mot kurder gjordes av fem vittnen. Ingen av de i fotosammanställningen upptagna personerna med PKK-bakgrund kunde dock bindas till biografen Grand under mordkvällen.

Inför det planerade tillslaget gjordes också under hösten 1986 en relativt omfattande alibikontroll. Med stöd främst av de förhör som hållits av rikskriminalen redan första månaden efter mordet upprättades en sammanställning över tio personer som spaningsledningen bedömde som intressanta. Dessa personer hade åberopat ca 65 personer som stöd för sina uppgifter om var de befunnit sig vid tidpunkten för mordet på Olof Palme. Av dessa var ett trettiotal inte förhörda när alibikontrollen genomfördes.

Sammanställningen som gjordes innehåller uppspaltade vittnesuppgifter avseende tidpunkter, platser och annat av vikt för alibikontrollen, sociogram m.m.

De uppgifter som lämnades gick isär något vad gällde platser och tidpunkter, men inte mer än vad som kunde anses normalt vid uppgiftsinsamling av denna typ. Inga framsteg gjordes med att ”spräcka” något föregivet alibi.

Operation Alfa

Sedan hösten 1986 hade en polisintendent som knutits till spaningsledningen haft i uppdrag att planera organisationen för den kommande operationen. I början av september hade organisationen börjat ta form och ca 240 poliser hade indelats i förhörs-, tillslags-, tekniker- och specialstyrkor.

Under hela förberedelsefasen hade tillslaget fortlöpande diskuterats av polisledningen och åklagarna. Polisens ursprungliga förteckning över objekt som måste höras, borde höras och kunde höras upptog 138 personer. I början av oktober 1986 omfattade listan 98 namn.

Förundersökningsledningen förhöll sig kallsinnig till omfattningen av tillslaget. Den ansåg att det inte fanns några mer konkreta bevis mot PKK eller PKK-anhängare. Åklagarnas ståndpunkt var att det visserligen fanns en ”bra” hotbild mot Olof Palme men att denna hotbild inte kunde länkas samman med den plats där mordet ägt rum. Man ”fick inte ned någon på Sveavägen”.

Hans Holmér å sin sida menade att man måste vara fantasifull. Han ansåg sig känna igen mycket av PKK:s sätt att agera i mordet på Olof

Palme och att ett tillslag skulle ”röra om” så mycket att man skulle få in värdefull information.

I mitten av oktober 1986 kan åklagarnas respektive polisens ståndpunkter, enligt Per-Erik Larssons rapport, sammanfattas så att åklagarna ansåg ”att det skulle vara katastrof att slå till med rådande bevisläge, medan polisledningen ansåg att det skulle vara katastrof att inte göra det”.

I början av november 1986 hade listan över tillslagsobjekt minskat till ett femtiotal.

I början av januari 1987 fastställdes en slutlig förteckning över tillslagsobjekt. Den upptog 22 personer. De flesta skulle hämtas till förhör. Tre personer – Ismet C, Mehmet Y och Hussein Y – skulle anhållas och delges misstanke om inblandning i morden i Uppsala och på Medborgarplatsen (grunden var alltså inte misstanke om inblandning i mordet på Olof Palme). Husrannsakan skulle äga rum hos ett tiotal personer.

Tidigt på morgonen den 20 januari 1987 genomfördes operationen. Tvångsmedelsåtgärderna verkställdes och förhören inleddes. Förhörsledarna hade i förväg studerat sina förhörsobjekt och förberett frågor i samråd med åklagarna. Efter några timmars förhör och föredragningar av resultaten inför åklagarna började förhörsobjekten friges. Samtliga, utom de anhållna, frigavs under dagen. Mehmet Y och Hussein Y frigavs av domstol vid häktningsförhandlingar den 27 januari 1987. Samma dag beslöt åklagarna att återkalla häktningsframställningen rörande Ismet C, som i stället försattes på fri fot. Samtliga beslag hävdes inom några dagar.

Förhörsresultaten blev klena. Sammanfattningsvis kan sägas att resultaten av operation Alfa inte förde mordutredningen framåt.

”Källa Peter”

I samband med att två kriminalpoliser från rikskriminalen i oktober 1986 beordrades att resa till Köpenhamn/Glostrup i Danmark för att utröna om det kunde finnas något samband mellan mordet på den turkiske medborgaren Mustafa Tanguner i november 1985 (se ovan) och mordet på Olof Palme kom det in nya uppgifter med anknytning till PKK.

I Glostrup sammanträffade de svenska utredningsmännen med dansk polis som förutom att lämna information om mordet på Tanguner sammanförde svenskarna med en källa i Fredrikshamn. Källan, en turkisk kurd som var agent för den turkiska säkerhetstjänsten MIT, hade försett den danska polisen med information om PKK sedan hösten

1985. Uppgiftslämnaren kom att kallas ”källa Peter”. Källa Peter berättade att han fått indikationer på att PKK låg bakom mordet på Olof Palme redan första månaden efter mordet. Denna information hade han rapporterat till den danska polisen för vidarebefordran via den danska säkerhetstjänsten till den svenska säkerhetspolisen. Eftersom Peter var kurd kunde han röra sig fritt bland PKK-are. Vid ett tillfälle hade Peter genom sina kontakter inom MIT kunnat hjälpa en släkting från ett 30-årigt fängelsestraff för narkotikabrott. Släktingen, som var funktionär inom PKK, hade tidigare sålt uppgifter om PKK till MIT. Peter tillfrågades om det genom släktingen var möjligt att få fram uppgifter om PKK:s eventuella inblandning i mordet på Olof Palme. Eftersom släktingen stod i tacksamhetsskuld till honom trodde Peter att detta var möjligt och han lovade därför att återkomma med besked.

I slutet av november 1986 meddelade den danska polisen att Peter lyckats övertala släktingen att sälja uppgifter. För 100 000 tyska mark, som skulle överlämnas till släktingens föräldrar i Turkiet, erbjöds följande information:

- Ordern från PKK:s centralkommitté om mordet, i kodad form med biläggande av kodnyckel.
- Uppgift om var vapnet var köpt och var det kunde återfinnas.
- Vem i Sverige som var med och planlade mordet.
- Vem i Sverige som hjälpte till med gärningen.
- Var gärningsmannen gömde sig före och efter mordet.
- Gärningsmannens identitet och foto.

Hans Holmér och Tommy Lindström underrättades samma dag. Det beslöts att polisen skulle begära ett prov på det som skulle köpas. Detta var dock, enligt Peter, inte möjligt. Han ombads då i stället att undersöka om PKK för närvarande hade någon aktion på gång i Sverige.

Dagen därpå meddelade den danska polisen att Peter på nytt varit i kontakt med släktingen, som omtalat att PKK planlade en aktion mot en svensk minister. Den som utförde planläggningen var Hayri D, som skulle befinna sig i Sverige, och den tänkte gärningsmannen var Hasan G med kodnamnet Oktay.

Hans Holmér önskade göra en del kontroller av Peters person innan han bestämde om affären skulle genomföras eller ej. Utredningsmännen från rikskriminalen fick därför åka till Fredrikshamn och där, i uppehållande syfte, fortsätta att förhandla med Peter.

I början av december 1986 gav Holmér klartecken till att affären skulle genomföras. Genom en bankkontakt vid den danska polisen ordnades 100 000 tyska mark fram samt, för att täcka Peters resekostnader, ytterligare 7000 tyska mark och 1000 danska kronor.

Det var vid denna tid väl känt att det låg i den turkiska säkerhetstjänsten MIT:s intresse att misstankarna riktades mot PKK, för att få organisationen terroriststämplad i så stora delar av världen som möjligt. Vidare var det bekräftat att Peter verkligen var agent för MIT. Peter hade dock förnekat att MIT på något sätt var inblandad i saken. Utbytet skulle genomföras enbart via kontakt med släktingen, som identifierats. Den bedömning som spaningsledningen gjorde var att man skulle ha lika stor nytta av uppgifterna oavsett om de kom från MIT eller från Peters släkting.

Den begärda summan överlämnades till Peter i Tyskland. Han rapporterade därifrån dagligen till den danska polisen om hur ärendet utvecklade sig. Han berättade bl.a. att han kommit i kontakt med sin släkting i Köln och för honom visat de utlovade pengarna. Släktingen hade instruerat Peter att lämna pengarna i Turkiet. Efter att detta gjorts hade Peter av släktingen erhållit uppgifter om mordet på Olof Palme. Peter återvände till Köpenhamn någon vecka in i december och förhördes därefter av den danska polisen. Peter beskrev hur mordet gått till och vem som var gärningsman. Han hade emellertid varken ordern om mordet med sig eller något fotografi på gärningsmannen och hans uppgifter i övrigt var så vaga att de knappast var användbara. Under förhöret påpekades att stämplarna i Peters pass inte stämde med de tidsuppgifter som han hade lämnat. Han förklarade att han inte kunde lämna exakta tidsuppgifter eftersom han var rädd för att polisen då skulle kunna kontrollera hans färdvägar och därigenom eventuellt identifiera släktingen, vilket skulle kunna medföra stor personlig risk för honom och hans familj. Peter visste således inte att hans släkting redan var identifierad.

Efter detta hölls flera ytterligare förhör med Peter, i slutet av december 1986, under 1987 och under 1988. Vid dessa förhör deltog bland andra utredningsmännen Walter K och Jan B vid säkerhetspolisen. Efter den s.k. Ebbe Carlsson-affären låg kontakterna med källa Peter från svensk sida nere, fram till juni 1990. Vid denna tidpunkt bjöd rikskriminalen Peter och dennes kontaktman vid den danska polisen till Stockholm under flera dagar, då förhör hölls med Peter. Under hösten 1990 hölls ytterligare ett förhör med Peter.

Beträffande den utlovade information som släktingen skulle bistå med uppgav källa Peter bl.a. följande:

– Hans släkting höll inne ordern om mordet på Olof Palme som en livförsäkring. Vid ett PKK-möte i Damaskus bestämdes att Olof Palme skulle mördas. Närvarande vid mötet var förutom Abdullah Öcalan de syriska underrättelsemännen Bezir och Azkour samt PKK-medlemmarna Celalettin C, Duran K och ytterligare någon.

Beslutet att mörda Olof Palme delgavs därefter medlemmarna i Europakommittén Ismet D och Numan U.

- Mordvapnet är en Llama .357 Magnum med serienummer 848047. Det smugglades in i samband med gärningsmannens inresa i Sverige. Vapnet skulle finnas på Syriens ambassad i Sverige. Syrien hade emellertid ingen ambassad i Sverige och när Peter vid senare förhörstillfällen upplystes om detta sade han att dessa uppgifter var ett misstag.
- Gärningsmannens identitet är Hasan G med kodnamnet Oktay, född den 5 oktober 1958. När Hasan G en vecka före mordet ankom till Helsingborg eller Helsingör möttes han av Hayri D. Hayri D förde sedan Hasan G till Stockholm, där han inkvarterades hos en namngiven iransk armenier alternativt på syriska ambassaden alternativt i Lamia B:s lägenhet. Hayri D var tillsammans med paret Palme på biografen Grand. Efter bion körde han en gul VW Passat till Birger Jarlsgatan, där han väntade på Hasan G. Efter mordet körde Hayri D Hasan G till Lamia B:s bostad. Lamia B var tillsammans med Hayri D i Sverige före mordet och hon väntade utanför biografen Grand efter filmens slut. ”B”, som arbetade vid Syriens ambassad i Stockholm, levererade två revolvrar – en .38 special och en .357 Magnum – till gärningsmannen Hasan G och körde denne till mordplatsen. B eller Hayri D placerade Hasan G vid Brunkebergstunneln alternativt var Hasan G med utanför biografen och fick Olof Palme utpekad för sig. En svensk oidentifierad man var också med vid planläggningen av mordet.

Säkerhetspolisen har kontrollerat Peters uppgifter om vapnet varvid det framkommit att ett vapen med det uppgivna tillverkningsnumret har exporterats från Spanien den 22 december 1978 i ett parti om 1000 vapen. Vapnet lämnade Barcelona i början av januari 1979 för vidare befordran till hamnen i Akaba i Jordanien. Köparen Mehmet El Baitar skulle kunna vara identisk med en man med samma namn som ingick i en viss palestinsk terroristorganisation.

Som framgår ovan ändrade Peter på flera punkter de uppgifter han lämnade. Han kunde inte förklara hur Hasan G, för det fall han placerats vid Brunkebergstunneln, kunnat veta vilken väg makarna Palme tänkt ta efter bion. Peter ändrade dessutom vid flera tillfällen uppgifterna om var Hasan G skulle ha bott under sin Stockholmsvistelse.

Beträffande gärningsmannens identitet visade efterforskningar att Hasan G var född den 18 mars 1953 i Karakocan, Elazig, Turkiet. Han visade sig finnas i de tyska polisregistren och av signalementsuppgifterna där framgick att han endast var 161 cm lång och därmed ute-

sluten som gärningsman. Vid ett sammanträffande med Hasan G i Tyskland kunde personal från rikskriminalen konstatera att han var liten och späd och inte gav intryck av att vara längre än sin faktiska längd. I sammanhanget kan noteras att turkiska myndigheter redan så tidigt som den 11 mars 1986 hade informerat svenska myndigheter om att några fångar i Elazigfängelset känt igen Hasan G då den första s.k. fantombilden publicerades. De turkiska myndigheterna bifogade också ett troligen retuscherat fotografi av Hasan G, som var påtagligt likt fantombilden.

Vid ett besök som svenska utredningsmän gjorde på Bundeskriminalamt (BKA) i Meckenheim i juli 1990 framkom att en av utredningsmännen där förhört Peter och lyckats visa att samtliga uppgifter som Peter lämnat tidigare hade varit införda i turkisk press. Hasan G var dessutom enligt BKA medlem i PKK:s centralkommitté och en sådan utför aldrig några mord själv. Ismet D och Numan U, som enligt Peter skulle ha delgivits ordern om att Olof Palme skulle mördas, vistades enligt BKA inte i Europa vid denna tid. BKA, som väl kände PKK och dess organisation, ansåg inte att källa Peter var trovärdig.

Peter har själv vidgått att han inte levererat de uppgifter som han utlovat. Han har också sagt att han skulle försöka ordna med återbetalning, vilket han dock inte gjort. Några ansträngningar från svensk sida att få tillbaka pengarna har, enligt vad som uppgivits från PU inte gjorts.

Den s.k. analysgruppens arbete

Efter operation Alfa fortsatte säkerhetspolisen att arbeta med PKK-avsnittet.

I mitten av februari 1987 påbörjade den s.k. analysgruppen vid säkerhetspolisen sitt arbete. Gruppens uppgift var att undersöka om det i materialet fanns personer, organisationer eller företeelser som kunde påvisa att mordet på Olof Palme hade anknytning till PKK. Gruppen bestod av fyra personer, som samtliga på ett eller annat sätt sedan tidigare deltagit i mordutredningen.

Analysgruppen redovisade sina slutsatser i en 24-sidig promemoria i juni 1987. Av denna framgår att gruppen redan från början hade inställningen att det mest intressanta materialet i utredningen var det som härrörde från telefonkontrollerna. Som nämnts ovan var nio personer/linjer föremål för telefonkontroll under delar av tiden den 1 januari 1985 – 1 juni 1986, dvs. under tid som skulle kunna vara intressant utifrån mordet på Olof Palme. Ganska snart under analysgruppens bearbetning av materialet stod det klart att de personer som

var telefonavlyssnade i synnerligen hög grad själva var medvetna om detta.

Analysgruppens intresse kom att fokuseras kring Ismet C och till denne närstående personer såsom Hüseyin Y, Mehmet Y, Remazan Y och Halis I. Samtliga dessa stod under telefonkontroll. Att gruppen kom att intressera sig särskilt för Ismet C hade sin förklaring i att han vid tidpunkten kring mordet hade en framträdande roll inom PKK i Sverige och att han tilldragit sig intresse vid andra våldsdåd som sammankopplades med PKK.

Analysgruppen kom efter en genomgång av materialet att fastna vid ett fåtal telefonsamtal, de s.k. bröllopssamtalen, som eventuellt skulle kunna sättas i samband med mordet på Olof Palme eller med annan av organisationen planerad brottslig verksamhet. Samtalen hade sedan tidigare i utredningen bedömts vara mycket intressanta, eftersom det hävdats att de kunnat avse ett beslut att mörda Olof Palme.

Ordet bröllop nämns för första gången i materialet under ett samtal i augusti 1985 mellan Hüseyin Y och Ali C (källa A, se nedan). Ali C nämnde under samtalet ”det där ämnet alltså tårtor bakelser bullar, bröllopet förbereds och att vi skall ordna det där bröllopet”. Analysgruppen gjorde, med hjälp av tolk, den bedömningen att ordet bröllop här inte betydde giftermål utan stod för något annat. Gruppen kunde emellertid inte finna något samband mellan samtalet och mordet på Olof Palme.

Nästa gång ordet bröllop används i ett mera kryptiskt sammanhang är under ett samtal den 13 februari 1986 mellan Ismet C och en man kallad Remzi (Numan U). Vid samtalet sade Remzi, enligt föreliggande översättning, ”under detta år skall ni under alla förhållanden hålla bröllop” och ”att om det passar, om han/hon finns på plats så skall de naturligtvis göra det eller hur”. Ismet C svarade ”herregud, vi kan ställa till med bröllop på gatan”. Den bedömning som analysgruppen gjorde av detta samtal var att Ismet C och Remzi diskuterade ett redan tidigare fattat beslut om att undanröja en avhoppare från organisationen. Denna bedömning grundades delvis på att samma personer återkom med samma formuleringar efter mordet på Olof Palme. Vid ett samtal den 2 mars 1986 frågade Remzi nämligen Ismet C ”skulle ni kunna göra saken – bröllopet före den 19 april”.

Den 15 februari 1986 samtalade Ismet C med Hayati Y. Under samtalet sade Ismet C ”vi skall göra/hålla bröllop”. Hayati Y verkade väl införstådd med vad som menades med detta. Analysgruppens bedömning av detta samtal var att personerna talade om något som skulle beröra de egna leden. Det var högst osannolikt att samtalet på något sätt skulle kunna sättas i samband med mordet på Olof Palme.

Under ytterligare ett samtal den 23 februari 1986 mellan Ismet C och Halis I nämndes såväl orden ”bröllop” som ”skalder”. Att ordet ”skald”, som det tidigare hade spekulerats i, skulle vara liktydigt med en lejd mördare fann analysgruppen inte några belägg för.

Sammanfattningsvis gjorde analysgruppen den bedömningen att ordet ”bröllop” inte kunde sättas i samband med några mordplaner på Olof Palme.

De s.k. bröllopssamtalen analyserades senare också av landshövdingen Gösta Gunnarsson, som hade i uppdrag att granska hotbilden mot och säkerhetsskyddet kring Olof Palme. I rapporten sägs följande:[29]

> I februari 1986 avlyssnades de s.k. bröllopssamtalen. Innehållet i dessa var sådant att SÄK gjorde den bedömningen att man hade för avsikt att mörda ytterligare en person. Vid de samtal jag har fört med olika företrädare för SÄK har man framhållit att PKK aldrig tidigare – utanför sitt hemland – använt sådant våld mot andra personer än sådana som tillhört den egna kretsen. Man gjorde sig därför inte alls någon föreställning om att bröllopssamtalen kunde innehålla ett hot riktat mot Olof Palme utan antog att det gällde en ”avhoppare”. Jag är medveten om att bröllopssamtalen inte är lättolkade, bl.a. därför att de förs med ett kryptiskt språk. Det är möjligt att SÄK:s tolkning att samtalen handlar om ett förestående attentat är riktig. Jag kan dock konstatera att det eventuella offret inte alls utpekas i samtalen. Jag har noga övervägt om bröllopssamtalen av SÄK bort uppfattas som ett hot mot Olof Palme. Jag har inte funnit något som motsäger uppgiften att PKK aldrig riktat denna typ av våld mot andra personer än avhoppare från den egna organisationen. Detta talar för att bröllopssamtalen handlar om ett attentat mot en tidigare medlem. Emellertid kan inte detta tas för givet. Det generella hotet från PKK mot regeringen hade under lång tid legat på en hög nivå. (---)

Även de s.k. aggressionsamtalen, vilka riktade sig mot Olof Palme, regeringen och säkerhetspolisen, analyserades och bedömdes av analysgruppen. Från maj 1985 till den 28 februari 1986 avlyssnades ett 40-tal samtal mellan kända och framträdande PKK-anhängare, där man i hatiska ordalag angrep och fördömde den svenska regeringens svek mot det kurdiska folket. I tio av samtalen omnämndes Olof Palme.

Analysgruppen gjorde bedömningen att de s.k. aggressionssamtalen var spontana yttringar från enskilda PKK-anhängare som på något sätt drabbats av fattade beslut, t.ex. om kommunarrest.

[29] SOU 1989:1 s. 26 f.

Tipslämnare

Den 5 maj 1988 publicerade den turkiska tidningen Gunes en artikel om en kvinna, Saniye A, som tillhörde PKK och som från fängelset där hon var intagen berättat att PKK låg bakom mordet på Olof Palme, men att organisationen hemlighållit sin delaktighet av rädsla för reaktioner i Europa.

En vecka senare publicerade den turkiska tidningen Turkish Daily News en artikel där Kemal E (Saniye A:s man) från fängelset berättat att PKK ansvarade för mordet på Olof Palme. Motivet skulle ha varit att Olof Palme engagerat sig i konflikten mellan Iran och Irak.

I augusti samma år uppgav källa Peter (se ovan) att Saniye A berättat att PKK låg bakom mordet, men att berättelsen återgivits felaktigt i massmedia. Det rätta förhållandet skulle vara att Saniye A tagit del av dokument som utvisade PKK:s skuld. PKK skulle ha utfört mordet på uppdrag av Iran som hade utlovat ersättning i form av en radiostation, flera baser och övrigt stöd från Iran.

Efter en svensk förfrågan via Interpol till turkiska myndigheter under hösten 1988 bekräftade det turkiska utrikesdepartementet att Saniye A förvarades i ett fängelse i Diyarbakir. I april 1990 beviljade turkiska myndigheter svensk åklagare och kriminalpolis internationell rättshjälp, varefter en kammaråklagare och två kriminalinspektörer reste till Diyarbakir i början av maj 1990. Saniye A förhördes inför ”Statens Säkerhetsdomstol” av två turkiska åklagare. Saniye A uppgav att hon vid tiden för mordet på Olof Palme befunnit sig i Turkiet, att hon sedan tagit sig till Libanon, där hon under 1987 sammanträffat med Ali K, som vid denna tid var Europa-ansvarig för PKK, samt att hon vid ett tillfälle hört Ali K säga att han sett till att ordern om mordet på Olof Palme verkställdes och att organisationen PKK inte skulle ta på sig ansvaret för attentatet.

Saniye A:s man Kemal E förhördes vid samma tillfälle. Han uppgav att han i Libanon träffat Öcalans chaufför Sabri, att denne sagt att ”kamraterna” inom PKK ligger bakom mordet på Olof Palme samt att Sabri vid en gruppdiskussion hört Ali K säga samma sak.

De framkomna uppgifterna ledde till slutsatsen att även Ali K borde förhöras. Ali K var sommaren 1990 häktad i Tyskland misstänkt för flera mord och medlemskap i förbjuden terroristorganisation. Efter ansökan beviljade Tyskland internationell rättshjälp varefter svensk åklagare och polis närvarade vid ett förhör med Ali K i Düsseldorf i juni 1991. Ali K vägrade emellertid att medverka.

Under juli 1988 hade en i Tyskland verksam turkisk journalist kontaktat den svenska polisen och berättat att han i Frankfurt träffat en man. Mannen hade enligt egna uppgifter varit PKK-ledare i Belgien

och han önskade sälja vissa handlingar om mordet på Olof Palme mot en ersättning om en miljon tyska mark och en ny identitet.

Mannen meddelade en tid senare, via journalisten, att han ville informera svensk polis om vad han visste om mordet på Olof Palme. I slutet av juli reste därför två polismän till Frankfurt, där de träffade representanter för BKA. Tillsammans sökte de upp journalisten, som meddelade att mannen inte ville bli förhörd men däremot var beredd att överlämna ”varuprover” bestående i delar av det skriftliga materialet. Ett sammanträffande med mannen arrangerades, men han hade inte med sig de utlovade handlingarna. Däremot erbjöd han sig att för 25 000 tyska mark överlämna originalsidan av en handling till polisen. Mannen sade sig inneha den ursprungliga ordern från PKK-ledaren Abdullah Öcalan att döda Olof Palme och en 62-sidig handling som skulle utgöra avrapporteringen efter mordet.

Den begärda summan utanordnades till en tysk advokatbyrå, som skulle betala mannen efter leverans av handlingarna.

Mannen sattes under observation av BKA. Han avvek emellertid efter ett tag och har härefter inte hörts av. Några pengar överlämnades aldrig till honom.

”Källa A”

Ali C med täcknamnet Cafer, en framstående PKK-funktionär i Tyskland, anlände till Sverige i början av februari 1988. Han greps på Arlanda eftersom han innehade ett falskt resedokument. Under förhör medgav han att namnet var falskt och uppgav sig i stället heta Mustafa G. Han sökte politisk asyl i Sverige. Under asylutredningen framkom hans rätta identitet och ärendet övertogs av säkerhetspolisen och den speciella grupp för bearbetning av PKK-spåret där Walter K var chef. Ali C fick i säkerhetspolisens hantering arbetsnamnet ”källa Alice”. I promemorior benämndes han ”Hassan” och under KU-förhören i den s.k. Ebbe Carlsson-affären (se nedan) kom han att kallas ”källa A”.

Från februari 1988 till september samma år stod Ali C under säkerhetspolisens beskydd. Han vistades i en lägenhet i Stockholm och sammanträffade så gott som dagligen med polismän från säkerhetspolisen och deras tolkar. Ali C berättade att han sänts till Sverige för att samordna kommande PKK-aktioner här. Han erbjöd sig att för säkerhetspolisens räkning arbeta kvar inom PKK i syfte att förhindra framtida attentat.

I september 1988 inkom en begäran från den tyska riksåklagaren om provisoriskt frihetsberövande av Ali C, som där misstänktes för mord och delaktighet i terroristorganisation. Ali C greps efter några dagar av

personal från rikskriminalpolisen och en utlämningsutredning inleddes. Han anhölls och häktades i mitten av oktober 1988. Under utredningen förhördes Ali C vid flera tillfällen. Han lämnade inte några uppgifter som kunde binda PKK vid mordet på Olof Palme. I förhör i mitten av september 1988 uppgav Ali C tvärtom, att han för sin del inte trodde att PKK hade med mordet att göra. Han var visserligen i Mellanöstern under tiden december 1985 – december 1986 men ansåg att han ändå borde ha hört något om ett så centralt beslut som att mörda Olof Palme.

Ali C utlämnades i januari 1989 till Tyskland, där ett omfattande utredningsarbete rörande flera PKK-relaterade mord hade inletts. I denna process kom Ali C så småningom att inta rollen av kronvittne och han medverkade därvid aktivt i utredningen.

För utredningen om mordet på Olof Palme fick Ali C liten betydelse. Han påverkade dock verksamheten indirekt genom det stora intresse som säkerhetspolisen visade för hans uppgifter om förestående attentat i Sverige; uppgifter som bl.a. kom att bidra till den s.k. Ebbe Carlsson-affärens uppkomst.

5.15.3 Fortsatt utredningsverksamhet utanför den reguljära mordutredningen (den s.k. Ebbe Carlsson-affären)

Allmänt om händelseförloppet

Omorganisationen av utredningsarbetet efter regeringsbeslutet i februari 1987 ledde som framgått till att PKK-spåret miste sin status av ”huvudspår” och att utredningen i denna del trappades ned. Enligt vad som sedermera skulle komma att uppdagas fortsatte utredningen längs ”huvudspåret” emellertid delvis utanför den reguljära mordutredningen. Några av de utredningsmän vid säkerhetspolisen som handlade PKK-uppslaget hade kontakter med den förre spaningsledaren Hans Holmér, som de använde som ”bollplank”, dvs. de diskuterade uppslaget med honom. Under hösten 1987 och början av 1988 var Hans Holmér själv i kontakt med flera personer, som arbetade inom polisen eller som på annat sätt hade anknytning till denna. Det gällde den nytillträdde chefen för säkerhetspolisen Sune Sandström, Nils Erik Åhmansson, som tillträdde som Rikspolischef i januari 1988, och ambassadören Carl Lidbom, som vid denna tid fick i uppdrag att utreda säkerhetspolisens verksamhet. Kontakterna gällde PKK-spåret samt säkerhetspolisens arbete och förhållningssätt i utredningen.

Hans Holmér var, liksom Carl Lidbom, god vän med Ebbe Carlsson. Ebbe Carlsson var vid denna tid förlagsdirektör på Bonniers. Han hade

tidigare bl.a. arbetat som informationssekreterare vid Justitiedepartementet och hade ett intresse för säkerhetspolisens verksamhet. Han hade tillsammans med den dåvarande chefen för säkerhetspolisen Hans Holmér utfört uppdrag som anknöt till sådant som säkerhetspolisen sysslar med (det gällde affären 1975 med den s.k. sjukhusspionen, som misstänktes ha ägnat sig åt åsiktsregistrering för säkerhetspolisens räkning). Ebbe Carlsson hade på olika sätt varit engagerad i händelserna kring mordet, bl.a. hade han hjälpt Hans Holmér med kontakter av olika slag i utredningens inledande skede. Genom sin vänskap med Hans Holmér synes han vidare ha fått inblickar i hur utredningsarbetet framskred. Under 1987 – 1988 engagerade han sig djupt i utredandet av PKK-spåret.

Ebbe Carlsson fördes samman med de utredningsmän vid säkerhetspolisen som arbetade med PKK-spåret. Han fick tillgång till utredningsmaterial. Han försågs med rekommendationshandlingar av skilda slag, bl.a. från justitieministern. Han fick tillgång till polismän, som i tjänsten bistod honom. Han kom att utföra en del egna utredningsuppdrag, bl.a. inhämtade han uppgifter från den iranske exilpolitikern Banisadr. Under våren 1988 förberedde Ebbe Carlsson och kretsen kring honom en egen utredningsorganisation (lokaler anskaffades, privat finansiering ordnades m.m.). Verksamheten avbröts när den polisman som avdelats för att bistå Ebbe Carlsson natten mellan den 1 och 2 juni 1988 stoppades av tullen i Helsingborg sedan denna upptäckt att polismannen medförde ”buggningsutrustning”. Dagen innan hade verksamhetens förekomst uppmärksammats i massmedia.

Utvecklingen av detta händelseförlopp finns utförligt skildrad i de granskningar av olika slag, som följde på avslöjandet. I detta sammanhang synes det lämpligt att återge den bakgrundsbeskrivning som Stockholms tingsrätt (lagmannen Carl-Anton Spaak och rådmannen Clas Ullrich med nämnd) gav i domen i det brottmål, som följde på tullbeslaget i Helsingborg.[30]

Beträffande de personer som förekom redovisade tingsrätten följande.

[30] Domen meddelades den 6 juni 1991 och beskrivningen av händelseförloppet synes därmed vara den som gjorts senast (hovrättsdomen innehöll ingen motsvarande beskrivning). Se i övrigt bl.a. JK-beslut 1988 s. 112 (granskning av myndigheternas agerande i anledning av Ebbe Carlssons verksamhet), s. 143 (beslut i fråga om brott mot tystnadsplikt) och s. 153 (fortsatt granskning av myndigheternas agerande i anledning av Ebbe Carlssons verksamhet), regeringens s.k. vitbok från den 1 juli 1988 och riksdagens konstitutionsutskotts granskningsbetänkande, 1988/89:KU 30.

Den personkrets, som är aktuell i målet, kan i korthet presenteras enligt följande: Anna-Greta Leijon tillträdde som justitieminister den 28 oktober 1987. Ambassadören Carl Lidbom förordnades den 5 november 1987 att som ordförande i SÄPO-kommittén leda omorganisationen av SÄK. Nils Erik Åhmansson blev rikspolischef den 1 januari 1988 och deltog i SÄPO-kommitténs arbete. Sune Sandström tillträdde som chef för SÄK den 15 september 1987. Länspolismästaren i Stockholms län Hans Holmér, som ledde den s.k. Palmeutredningen, avgick i realiteten den 5 mars 1987 men formellt den 15 september samma år. Han tillträdde en befattning i Wien den 10 augusti 1988. Per-Göran Näss var byråchef på SÄK med ett övergripande operativt ansvar. Han utnämndes i april 1988 till länspolismästare i Uppsala län och tillträdde denna befattning den 1 juni 1988. Ebbe Carlsson tjänstgjorde åren 1974-1976 som informationssekreterare på justitiedepartementet och är numera bokförläggare på Bonniers. Han är god vän med Carl Lidbom och Hans Holmér. Polisman A, Per K och Per J har tjänstgjort i Norrmalmspolisens piketstyrka. Polisman A har varit knuten till RPS som vapenexpert och driver sedan han slutat där företaget Strateg Protector, som handlar med vapen och säkerhetsutrustning. Per K var under den tid Hans Holmér ledde utredningen efter mordet på Olof Palme livvakt åt Hans Holmér. Som sådan gjorde han affärer med Strateg Protector. Även Per J har tjänstgjort som handplockad livvakt åt Hans Holmér. Både Per K och Per J har träffat Ebbe Carlsson i samband med sina uppdrag som livvakter. ”Robban” är en person som är anställd på RPS tekniska byrå och som tidvis varit chef för Företagsskyddsgruppen (FSG) på SÄK.

Händelseförloppet och dess bakgrund beskrevs på följande sätt av tingsrätten, som anmärkte att dess beskrivning byggde på vad som befunnits utrett genom de tilltalades berättelser och vad som i övrigt hade förekommit under huvudförhandlingen.

Det kurdistanska arbetarpartiet PKK bildades i slutet av 1970-talet och har med ofta våldsamma medel verkat för ett fritt Kurdistan. Organisationen etablerade sig i början av 1980-talet i Tyskland och Sverige. Den ser strängt på avhoppare och har i Europa verkställt mord på 10-15 medlemmar som lämnat organisationen. Den 20 juni 1984 mördades i Sverige en förutvarande medlem. SÄK inledde en utredning om PKK under ledning av Näss. Jan B deltog i utredningsarbetet och var under 1984 främst sysselsatt med detta. Resultatet blev att åtta eller nio kurder utvisades enligt terroristlagen. Utvisningsbeslutet var inte verkställbart och omvandlades till kommunarrest. Den 2 november påföljande år begicks i Stockholm ytterligare ett mord på en från PKK avhoppad medlem. – Den 28 februari 1986 mördades Olof Palme. Mordutredningen kom snart att ledas av Holmér som organiserade en särskild stab för spaningsledningen, i vilken Näss ingick. I ett av de spår som bearbetades ingick PKK. I maj 1986 tog Holmér närmare del av det utredningsarbete som ägnats åt PKK och i juli

samma år presenterade han PKK som huvudspåret. Den 15 februari 1987 (måste avse den 5 februari 1987, vår anm.) beslutade regeringen att ledningen av spaningsarbetet skulle övertas av riksåklagaren. I samband med att Holmér avgick i mars det året friställdes Per J och Per K som dennes livvakter. Alltsedan SÄK inlett sitt utredningsarbete beträffande PKK under sommaren 1984 hade buggning använts som spaningsmetod. Buggningarna utfördes av FSG inom SÄK. Jan B hade i mars 1986 varit med vid diskussioner om vilka personer som skulle buggas. Buggningarna upphörde i princip i och med att Holmér avgick som spaningsledare. Den 5 februari 1987 bildades en arbetsgrupp inom SÄK för att undersöka PKK-spåret. I gruppen ingick Walter K och Jan B, vilka båda fortsatte att hålla en kontinuerlig kontakt med Holmér. Näss tyckte att arbetet gick trögt i gruppen och under 1987 beslutade han dela upp den i två mindre grupper, varav den ena skulle syssla med PKK och den andra skulle ”ned på Sveavägen” med utredningen om mordet på Olof Palme. Walter K och Jan B bad Näss under denna tid att få utföra buggning men denne ställde sig negativ till åtgärden. I slutet av november 1987 nämnde Jan B för Näss att det fanns tillfälle att i utlandet höra källa A – en man med osäker identitet – men Näss var ointresserad och ville mer eller mindre lägga PKK-spåret åt sidan.

I slutet av 1987 och början på 1988 ägde en rad sammanträffanden rum där PKK-spåret och missförhållanden inom SÄK diskuterades. Ebbe Carlsson träffade Lidbom i Paris och berättade för denne om sina teorier. Holmér kontaktade Lidbom och sade att Walter K och Jan B inte fick tillräckliga resurser för att utreda PKK-spåret. Han redogjorde också för sin uppfattning om missförhållandena inom SÄK, som skulle ha sin grund i att man före mordet på Olof Palme nonchalerat en tydlig hotbild anknuten till PKK. Ebbe Carlsson bad Lidbom att fästa avseende vid vad Holmér sade. Lidbom underrättade i december 1987 Åhmansson om motsättningarna inom SÄK. Den 11 januari 1988 förklarade Walter K och Jan B för Näss att de ville ta in källa A till Sverige. Näss blev upprörd och sade att om källa A kom hit så skulle han få honom terroristutvisad.

I syfte att sammanföra Åhmansson och Sandström med Lidbom inbjöd Ebbe Carlsson dem till middag den 13 januari. Under middagen anmodades Åhmansson att lägga vikt vid PKK-spåret. Kort därpå träffades Ebbe Carlsson, Walter K och Jan B, varvid de diskuterade PKK-spåret och Näss’ avoghet att ägna detta ett enligt deras mening tillräckligt intresse. Den 8 februari inledde Näss en föredragning om PKK för Åhmansson och Sandström. Walter K och Jan B var också närvarande. Sedan Näss avlägsnat sig för andra ärenden fortsattes föredragningen av Jan B. Därvid klargjordes enligt Jan B att information om källa A inhämtats genom buggning. Som ett resultat av föredragningen sade Åhmansson till Sandström att förstärka resurserna till utredningen om PKK.

Omkring den 10 februari anlände källa A till Sverige och förhördes av Walter K och Jan B. Några dagar senare sade Åhmansson till Walter K att

han och Jan B skulle samarbeta med Ebbe Carlsson. Den 24 februari sammanträffade Walter K, Jan B, Ebbe Carlsson och Åhmansson i den senares bostad. Åhmansson informerades om att förhören med källa A avslöjat en akut hotbild. Hotet var riktat mot kurder samt mot en regeringsledamot och kungahuset. Åhmansson oroades av de upplysningar han fick. Enligt Ebbe Carlsson talade man om buggning av källa A som en självklarhet.

I slutet av februari eller början av mars överlämnade Walter K och Jan B spaningsmaterial rörande PKK, bl.a. den s.k. åklagarpärmen med kvalificerat hemligt material, till Ebbe Carlsson, som förde in uppgifter från materialet på data.

Den 20 mars tog Sandström över det operativa ansvaret på alla enheter inom SÄK däribland också Näss ansvar. Sandström blev samma dag av Ebbe Carlsson informerad om spaningsläget och påmind om behovet av förstärkning av spaningsresurserna. Sandström lovade enligt Ebbe Carlsson att avdela tio man till en särskild utredningsgrupp utöver en mindre spaningsstyrka och bad honom att ordna med en lokal för gruppens arbete. Per K fick i uppdrag av Sandström att vara livvakt åt Ebbe Carlsson. Han mottog nästa dag ett odaterat rekommendationsbrev utställt av Sandström.

Den 27 mars besökte Anna-Greta Leijon Ebbe Carlsson på Bonniers. Hon hade av Lidbom tidigare fått information om källa A:s betydelse och fick nu en mer ingående föredragning av Ebbe Carlsson. Per K var närvarande under en del av sammanträffandet men uträttade också annat. Walter K och Jan B kallades dit för att ge ytterligare information. De deltog ett par timmar vid Anna-Greta Leijons nästan tio timmar långa besök under vilket Åhmansson ringdes upp ett flertal gånger. Enligt Ebbe Carlssons, Walter K:s och Jan B:s mening talades det om buggning även vid denna föredragning. Anna-Greta Leijon frågade om de hade tillräckliga resurser.

Ebbe Carlsson hade efter mötet med Sandström den 20 mars anskaffat en lokal på Renstiernas gata. Den 28 mars inspekterades lokalen av Åhmansson, Sandström, Walter K, Jan B och Ebbe Carlsson. Per K var med men deltog inte i de samtal som fördes. Han monterade under tiden möbler som inköpts på IKEA. Enligt enstämmiga uttalanden från alla utom Per K deltog inte heller Åhmansson vid samtalen om arbetsgruppens sammansättning utan lämnade sammanträdet dessförinnan. Ebbe Carlsson, Walter K, Jan B och Per K har uppgivit att man talade om rekrytering av personal för den förstärkning som skulle ske samt också om buggningen.

Samtalen fortsattes den 4 april mellan Ebbe Carlsson, Walter K och Jan B då också Per K var närvarande. Man var överens om att avlyssningsutrustning och dörrkontroller inte kunde anskaffas genom SÄK eftersom det fanns läckor där. Per K erbjöd sig att tala med polisman A, som han tidigare haft att göra med i utrustningsfrågor. De andra accepterade detta.

Per K kontaktade polisman A och meddelade sitt ärende. Han sade till polisman A att han var anställd vid SÄK och visade honom sitt rekom-

mendationsbrev. Polisman A åtog sig att undersöka möjligheterna att anskaffa utrustning, vilket Per K meddelade Ebbe Carlsson, Walter K och Jan B. Något senare besökte Walter K och Per K ”Robban” på SÄK:s tekniska byrå. Walter K kände ”Robban” sedan tidigare. Lämplig utrustning diskuterades och Walter K skrev efter ”Robbans” rådgivning en lista på vad som behövdes. Denna lista gav Per K senare till polisman A med beskedet att utrustningen behövdes så fort som möjligt.

Ebbe Carlsson hade redan i januari genom en privat kontakt, affärsmannen Tomas F, tillsett att likvida medel fanns tillgängliga för källa A:s vistelse i Sverige och för andra uppkommande utredningsbehov. Åhmansson var enligt Ebbe Carlsson redan från början informerad om detta. Frågan kom dessutom på tal hos Åhmansson den 24 februari. När anskaffandet av lokalen på Renstiernas gata blev aktuellt kunde de privata medlen tas i anspråk även för detta.

Den 5 april träffades Ebbe Carlsson, Åhmansson och Anna-Greta Leijon på en middag hos Ebbe Carlsson. Anna-Greta Leijon underströk vikten av att utredningen beträffande PKK bedrevs med kraft och att misstänkta underlåtenheter inom SÄK före mordet på Olof Palme klarlades.

Vid ungefär denna tid for polisman A till Hamburg och träffade där den verkställande direktören för det tyska företaget PK Electronics. Polisman A fick klart för sig att det fanns problem med att med bibehållen sekretess föra in utrustningen i Sverige. Vid sedvanlig införsel skulle nämligen RPS komma att underrättas officiellt. Han ringde till Per K och diskuterade saken med honom. Polisman A föreslog att utrustningen skulle skickas direkt till Sandström eller tas in med diplomatpost via någon ambassad eller genom Holmér som var i Wien. Förslagen förkastades och de fann inte någon lösning. Efter några dagar reste polisman A till Wien där han träffade en branschkollega som mot provision åtog sig att lösa problemet genom att utföra utrustningen från Västtyskland till annat land, innan den fördes till Sverige. Han meddelade detta till Per K. På hemvägen stannade han i Hamburg och beställde utrustningen hos PK Electronics. Han tog med sig hem en bandspelare med nummerindikator som fanns i lager.

Återstående beställning effektuerades i två delleveranser. Den första ägde rum i slutet av april. Det organiserades så att utrustningen skulle hämtas i London. Polisman A for dit och väntade på att någon, som han trodde från SÄK, skulle komma och hämta delleveransen. I telefonsamtal med Per K fick han beskedet att Per J skulle komma.

Per J hade i början av april på förfrågan av Per K accepterat att åta sig specialuppdrag inom SÄK. Den 20 april blev han av Ebbe Carlsson informerad om att man höll på att skapa en särskild utredningsgrupp med hänsyn till att landet befann sig i en allvarlig situation på grund av PKK:s hot. Han fick också veta att det varit en lång föredragning för Anna-Greta Leijon och att förberedelser vidtagits för buggning. Han blev tillfrågad om han ville var med och i London hämta utrustning, som han skulle föra till

Paris för hemtransport med diplomatpost. Lidboms namn nämndes i det sammanhanget. Den 26 april for han till London. Utrustningen var vid hans ankomst ännu inte klar för avhämtning. Han talade i telefon med Per K, som då befann sig hos den franska säkerhetspolisen i Paris tillsammans med Ebbe Carlsson, Walter K och Jan B i ett ärende som rörde samarbetet mellan de båda ländernas säkerhetstjänster. Han fick beskedet att han skulle mötas i Paris av en fransk säkerhetspolis, som skulle ta honom igenom tullen. Påföljande dag återtogs planerna. Han fick intrycket att Lidbom backat ur. I stället skulle han åka direkt till Arlanda med utrustningen, vilket han gjorde den 28 april.

Samma dag som Per J återkom till Sverige samtalade Ebbe Carlsson med Åhmansson, som sade att han kommit fram till att han inte kunde tillåta att buggning skulle äga rum. Detta uppfattade Ebbe Carlsson som att buggning vid denna tid inte var aktuell. Senare samma dag diskuterades buggning från principiella utgångspunkter mellan Ebbe Carlsson, Åhmansson, statssekreteraren i justitiedepartementet Sten Heckscher och Lidbom.

Den 9 maj informerade Ebbe Carlsson åklagarna i spaningsledningen om PKK-spåret i närvaro av Åhmansson, Walter K och Jan B.

Den 11 maj begärde riksåklagaren besked av Anna-Greta Leijon om Ebbe Carlssons roll. Samma dag tillsades Walter K och Jan B att Ebbe Carlsson endast skulle behandlas som källa.

Den 18 maj fick Walter K och Jan B genom sin nye chef polisintendenten Jan Ridefelt beskedet att någon buggning inte skulle få äga rum.

Efter Per J:s hemkomst den 28 april bestämdes att han i fortsättningen inte skulle ingå i den särskilda utredningsgruppen, eftersom han i annat sammanhang framträtt offentligt och kunde vara igenkänd. Han fick därför återgå till sin vanliga tjänst. När PK Electronics var klar för återstående leverans, fanns det ingen att skicka för att hämta denna. Det löstes så att polisman A for till London för att motta utrustningen. Per K hade kört till Köpenhamn med bil, som han tidigare fått utanordnad av SÄK, och mötte honom på Kastrup den 1 juni. De for till Helsingör med bilen. Polisman A reste med färjan till Helsingborg som däckspassagerare medan Per K medföljde färjan i bilen, i vars bagageutrymme utrustningen placerats. Per K skulle föra bilen genom tullen och därefter möta polisman A för en gemensam hemfärd. Per K åkte på grönt i tullen där han emellertid blev stoppad och föremål för kontroll. På fråga av tullpersonalen vad det var för utrustning han medförde, svarade han att det var elektronisk avlyssningsutrustning. Han legitimerade sig som polis och visade även det rekommendationsbrev, som han fått av Sandström. En tulltjänsteman ringde till SÄK:s ledningscentral i Stockholm för att med Sandström kontrollera att brevets innehåll även avsåg införsel av utrustningen. Han talade med person ”Anders”, som skulle återkomma efter kontakt med Sandström. Denne meddelade tullen via person ”Anders” att SÄK inte hade med utrustningen att göra. I följande samtal samma natt uttryckte Sandström i vart

fall önskemål om att i tulljournalen skulle anges elektronisk utrustning i stället för avlyssningsutrustning. Vidare ville Sandström att rekommendationsbrevet skulle beslagtas och beläggas med sekretess och att han skulle få uppgifter om hur många tulltjänstemän som kände till ingripandet mot Per K och eventuellt även deras namn. Person ”Anders” frågade senare Sandström om han ansåg att samtalet med tullen skulle ”loggas”. Sandström svarade, att det var bättre att en PM upprättades. Bandspelaren som regelmässigt används för att spela in samtal med ledningscentralen fungerade inte den aktuella natten. Sandström ringde samma natt till Åhmansson och omtalade vad som inträffat. Åhmansson ringde till Anna-Greta Leijon som i sin tur ringde till statssekreteraren Kjell Larsson, vilken telefonledes kontaktade statsminister Ingvar Carlsson, som befann sig i New York. Anna-Greta Leijon ringde tillbaka till Åhmansson och bad honom framföra något till Ebbe Carlsson, vilket skedde. Ebbe Carlsson lämnade ett besked, som Åhmansson framförde till Anna-Greta Leijon. Åhmansson har i sin vittnesutsaga förklarat, att han inte har något minne av innehållet i dessa senare samtal.

Tullen i Helsingborg önskade besked av RPS, om hur man skulle förfara med utrustningen. RPS´ direktion sammankallades den 2 juni för att ta ställning i frågan. Påföljande dag underrättades tullverket om att RPS inte ville befatta sig med utrustningen.

(Domstolarnas vidare behandling av åtalet i ”smuggelmålet” redovisas nedan.)

Turerna i den s.k. Ebbe Carlsson-affären saknar direkt betydelse för själva brottsutredningen, som sakligt sett inte tillfördes något av värde genom den verksamhet som bedrevs. Händelseförloppet påverkade däremot PU:s arbetsvillkor och funktion samt sannolikt också allmänhetens uppfattning om mordutredningen. Därvid är riksdagens konstitutionsutskotts bedömning av vissa konstitutionella aspekter av intresse. Dessa redovisas under följande rubrik.

Konstitutionsutskottets granskning

Bakgrunden till konstitutionsutskottets granskning var följande. Konstitutionsutskottet hade granskat frågor kring mordutredningen både 1986 och 1987. 1987 års granskning var inriktad på regeringens kontakter med polis och åklagare samt beslutet om en omorganisation av utredningen, dvs. i mångt och mycket det som behandlades av Juristkommissionen och Parlamentariska kommissionen (jfr kapitel 1). Granskningen berörde således bl.a. regeringens observatör i spaningsledningen och regeringens roll i de konflikter som förekom under det första utredningsåret. Utskottet hade ingen egen kritik att rikta mot

regeringens handlande, men instämde i vissa kritiska omdömen som förts fram av Parlamentariska kommissionen. Reservanter i utskottet hade bl.a. framfört kritik mot regeringens inblandning i mordutredningen. Konstitutionsutskottets betänkande förelades riksdagen och debatterades den 2 juni 1988, dvs. dagen efter det att den utredningsverksamhet som förekommit kring Ebbe Carlsson och försöket att till landet smuggla in avlyssningsutrustning hade avslöjats. Riksdagen ställde sig bakom utskottsmajoritetens uttalande, men under debatten i kammaren uppmärksammades de förhållanden som just hade avslöjats.

Den politiska process som följde resulterade i att dåvarande justitieministern Anna-Greta Leijon avgick den 7 juni. Motiveringen var att hon hade konstaterat att det i riksdagen fanns en majoritet för en misstroendeförklaring mot henne. Konstitutionsutskottet tog därefter upp frågan om en fortsatt granskning av regeringens handlande i anledning av det som inträffat. Det ledde så småningom till att utskottet under sommaren bl.a. kom att hålla ett antal offentliga förhör. Före riksdagsvalet i september 1988 avgav konstitutionsutskottet ett utkast till betänkande.[31] Det innehöll förutom en redovisning av fakta vissa preliminära bedömningar.

Nästa år återkom konstitutionsutskottet, efter valet i delvis annan sammansättning, till denna granskning och tog definitiv ställning. Justitieministern kritiserades på vissa punkter. Utskottet ansåg bl.a. att hennes kontakter med Ebbe Carlsson hade varit ”väl omfattande”. Av central betydelse i granskningen var ett s.k. rekommendationsbrev, som justitieministern hade utfärdat för Ebbe Carlsson i början av maj 1988, men som diarieförde först efter det att Ebbe Carlssons verksamhet hade avslöjats. Brevet, som var skrivet på justitieministerns brevpapper, hade följande lydelse.[32]

> To the relevant British Authority
>
> Mr Ebbe Carlsson is a Swedish book publisher with a previous career in journalism, politics and central government. On my behalf he handles certain very delicate fact-finding missions in connection with the murder of the late Prime Minister Olof Palme.
>
> On my authority, Mr Carlsson has contacted you through inofficial channels to try and confirm some information regarding the background to the murder. We believe your Service possesses such information.
>
> As Mr Carlsson is not only an old personal friend but also has experience in this field, I can guarantee that he will handle any information given to him according to your instructions as regards confidentiality etc.

[31] 1988/89:KU 30 bilagedel C.
[32] Handlingen citerad från Konstitutionsutskottets betänkande, 1988/89:KU 30, bilagedel C, s. 63.

> He will also be able and authorized to answer any of your questions in this case.
>
> I am grateful for all help you can give to Mr Carlsson.
>
> *Anna-Greta Leijon*
>
> Minister of Justice

Konstitutionsutskottet ansåg att brevet borde ha diarieförts från början och uttalade vidare:[33]

> I vitboken (regeringens den 1 juli 1988 i anledning av ”Ebbe Carlsson-affären” publicerade redogörelse för vissa händelser, vår anmärkning) framhålls att brevet med hänsyn till omständigheterna vid dess tillkomst inte bör betraktas som annat än ett rekommendationsbrev. I brevet sägs emellertid att Ebbe Carlsson på justitieministerns uppdrag (”on my authority”) har kontaktat den tilltänkta mottagaren av brevet. Anna-Greta Leijon har förnekat att syftet var att ge något uppdrag. Ebbe Carlsson har å sin sida förklarat att han inte uppfattat att han erhållit något uppdrag. Brevets formulering är emellertid sådan att den tilltänkta mottagaren – och varje annan i god tro varande läsare av brevet – måste få uppfattningen att justitieministern gett Ebbe Carlsson ett uppdrag. Oavsett justitieministerns avsikt med brevet måste brevet därför enligt utskottets uppfattning anses innefatta ett uppdrag till Ebbe Carlsson.

Utskottet konstaterade därefter att justitieministern inte haft laglig rätt att ge ett sådant uppdrag som det Ebbe Carlsson fått och att om brevet skulle ha använts som det var tänkt och främmande underrättelsetjänst hade lämnat ut uppgifter, så hade det skett till en person som saknade behörighet att enligt svensk rättsordning företräda svenska staten:[34]

> Sammanfattningsvis konstaterar utskottet att det uppdrag som Anna-Greta Leijon har gett Ebbe Carlsson saknar laglig grund. Det strider mot rättegångsbalkens regler om ledning av förundersökning i brottmål. Genom att besluta i ett ärende som det enligt lag tillkommer en myndighet att bestämma om har hon också handlat i strid med 11 kap. 7 § regeringsformen.
>
> För utfärdandet av detta brev och för underlåtenheten att diarieföra det förtjänar f. d. justitieminister Anna-Greta Leijon allvarlig kritik.[35]

[33] 1988/89:KU 30 s. 54 f.
[34] 1988/89:KU 30 s. 55.
[35] I en socialdemokratisk reservation formulerades kritiken något annorlunda. Reservanterna ansåg att bedömningen inte enbart kunde grundas på den skriftliga formuleringen av handlingen utan att man också måste ta hänsyn till ”statsrådets egen uppfattning om innebörden av och avsikten med den ifrågavarande handlingen”. Statsrådets uppfattning var att det inte varit fråga om annat än ett rekommendationsbrev. Reservanterna uttalade sammanfattnings-

I frågan om Justitieministern lagt sig i spaningsledningens arbete skrev konstitutionsutskottet i utkastet från sommaren 1988 följande, vilket utskottet sedan vidhöll året därefter:[36]

> Av utredningen framgår att justitieministern bedömt Ebbe Carlssons uppgifter och teorier om mordet vara av sådan karaktär att hon dagen efter sitt cirka nio timmar långa sammanträffande den 27 mars med Ebbe Carlsson och säpomännen Walter K och Jan B ansett sig böra informera statsministern och därefter ta kontakt med rikspolischefen. Enligt utskottet förelåg det inget hinder från konstitutionella utgångspunkter mot att Anna-Greta Leijon genom hänvändelserna till spaningsledningen – rikspolischefen – ville förvissa sig om att de uppgifter hon erhållit från Ebbe Carlsson redan var eller blev kända för de myndigheter som har ansvaret för mordutredningen. Däremot var hon mot bakgrund av såväl det konstitutionella regelsystemet som den ordning för bedrivande av förundersökning i brottmål som gäller enligt rättegångsbalken förhindrad att påverka mordutredningens inriktning och bedrivande i övrigt. Det ankommer på förundersökningsledningen att helt självständigt bedöma sådana frågor.
>
> Granskningen har emellertid visat att justitieministern på olika sätt inför rikspolischefen gett uttryck för att Ebbe Carlssons uppgifter kunde ha betydelse för mordutredningen. Sålunda har Anna-Greta Leijon vid flera tillfällen uttalat att uppgifterna i fråga måste kontrolleras. I vilken utsträckning Anna-Greta Leijons handlande påverkat spaningsledningen är svårt att bedöma. Utskottet är emellertid av den uppfattningen att Anna-Greta Leijons uttalanden knappast kan ses som någon obehörig påverkan. Vid denna bedömning fäster utskottet särskilt avseende vid att det redan innan Anna-Greta Leijon fick kännedom om uppgifterna var Åhmanssons (dåvarande rikspolischefens, vår anm.) bestämda uppfattning att en kontroll borde ske och att denne inför utskottet inte påstått att någon obehörig påverkan förekommit. Utskottet vill också peka på att Anna-Greta Leijon vid upprepade tillfällen strukit under att det var spaningsledningen som skulle ansvara för Ebbe Carlssons verksamhet.[37]

---

vis: ”Anna-Greta Leijon har genom att underteckna ett sådant brev brustit i den omsorg och noggrannhet som ålegat henne som statsråd. För detta kan hon inte undgå kritik.” (1988/89:KU 30 s. 103)

[36] 1988/89:KU 30 s. 56.

[37] I en reservation (m, fp, c och vpk) formulerades bedömningen på annat sätt. Bl.a. uttalade reservanterna att Anna-Greta Leijon fick anses aktivt ha stött Ebbe Carlssons reseverksamhet och att hennes förhållningssätt för rikspolischefen måste ha framstått som ett stöd för Ebbe Carlssons teorier. ”Sammanfattningvis” ansåg reservanterna ”att Anna-Greta Leijon inte kan undgå kritik i nu berörda avseenden”. (1988/98:KU 30 s. 103)

Utskottet riktade allvarlig kritik mot justitieministern i följande hänseende:[38]

> Utskottet vill erinra om regeringsingripandet den 5 februari 1987 då det uppdrogs åt riksåklagaren att leda förundersökningen. Beslutet hade bl.a. sin grund i de motsättningar som förelåg mellan spaningsledningen och åklagarna.
>
> Anna-Greta Leijon borde mot denna bakgrund i vart fall efter sammanträffandet den 27 mars ha anmodat Ebbe Carlsson att i fortsättningen hänvända sig till förundersökningsledningen. I stället fortsatte hon själv att sammanträffa med Ebbe Carlsson vid flera ytterligare tillfällen utan att åklagarna var informerade och utan att hon försäkrade sig om att information getts till dessa. Anna-Greta Leijon tog initiativ till att Ebbe Carlsson i hennes och Nils Erik Åhmanssons närvaro informerade statssekreterarna Sten Heckscher och Kjell Larsson. Magnus Sjöberg (dåvarande riksåklagaren, vår anm.) har erinrat om att detta skedde utan åklagarnas medverkan och utan deras kännedom. Särskilt under den sedvanliga genomgång som åklagare och spaningsledningen hade den 4 maj med justitieministern åsidosattes åklagarna på ett uppseendeväckande sätt genom att de undanhölls information som andra närvarande besatt.
>
> Den begränsade syn på förundersökningsledningens roll som detta ger uttryck för gäller i högsta grad också utfärdandet av det s.k. rekommendationsbrevet. Anna-Greta Leijon underlät således att upplysa åklagarna om sin avsikt att utfärda brevet och informerade inte heller åklagarna i efterhand om åtgärden.
>
> Enligt utskottets mening har Anna-Greta Leijon inte vidtagit tillräckliga åtgärder för att tillse att information om Ebbe Carlssons verksamhet på ett tidigare stadium redovisades för åklagarna utan tvärtom i olika avseenden negligerat förundersökningsledningen. Nu angivna omständigheter ger utskottet anledning att rikta allvarlig kritik mot dåvarande justitieministern.[39]

[38] 1988/89:KU 30 s. 59.

[39] Enligt en socialdemokratisk reservation borde ingen kritik riktas mot den tidigare justitieministern i denna del. Reservanterna, som inte ansåg att utskottet skulle ta ställning till annat än om justitieministern hade bort underrätta förundersökningsledningen om Ebbe Carlssons verksamhet, skrev bl.a.: ”Utskottet har som nämnts tidigare i olika sammanhang behandlat frågan om s.k. informella kontakter mellan regeringskansliet och myndigheterna och har då framhållit att stor återhållsamhet måste iakttas vid sådana kontakter, särskilt i sådana fall då frågan rör myndighetsutövning mot enskild eller som rör tillämpning av lag (11 kap. 7 § regeringsformen). Dessa informella kontakter bör enligt vad utskottet uttalat i särskilt hög grad avse informationsutbyte. – Det kan hävdas att det skulle ha varit svårt för justitieministern att informera åklagarna om Ebbe Carlssons verksamhet utan att överskrida de gränser för ingripande i myndighetsutövning som är uppställda i 11 kap. 7 & regerings-

Ytterligare granskningar

Verksamhetens avslöjande ledde till rättsliga efterspel, dels genom de rättegångar tullingripandet i Helsingborg resulterade i, dels genom att det uppdagades att olovlig avlyssning redan tidigare förekommit vilket sedermera också ledde till rättegångar. Domarna i dessa de s.k. smuggel- respektive buggningsmålen redovisas nedan.

Det s.k. smugglingsmålet[40]

Bakgrund

Den 1 juni 1988 omkring kl. 22.30 stoppades Per K i tullen i Helsingborg efter att ha kommit med färja från Helsingör. Per K var den polisman som avdelats att bistå Ebbe Carlsson. När han i bil åkte genom tullen blev han tillfrågad om han hade något att förtulla, vilket han förnekade. Vid kontroll av bilen hittades elektronisk utrustning. På tullpersonalens fråga vad det var för utrustning han medförde svarade han att det var elektronisk avlyssningsutrustning. Han legitimerade sig som polis och visade även ett rekommendationsbrev som han fått av Sune Sandström, som var chef för säkerhetspolisen sedan den 15 september 1987. Efter kontroll med säkerhetspolisen samma natt lämnades tullen besked om att säkerhetspolisen inte hade med avlyssningsutrustningen att göra. Efter att Rikspolisstyrelsens direktion extrainkallats till möte den 2 juni 1988 underrättades tullen om att Rikspolisstyrelsen inte ville befatta sig med utrustningen. Tullen underrättade åklagaren, som inledde förundersökning. Den 8 juni 1989 väcktes åtal mot sex personer.

Rättegången vid Stockholms tingsrätt

De sex som åtalades var förutom Per K även Ebbe Carlsson, Jan B, Walter K, Per J och den person som i vår rapport benämns polisman A.

---

formen. Enligt utskottets bedömning skulle hon dock utan att överskrida dessa gränser ha kunnat upplysa förundersökningsledningen om att rikspolischefen hade information att ge. – Emellertid har Anna-Greta Leijon vid flera tillfällen erinrat rikspolischefen om vikten av att hålla åklagarna underrättade. Hon har haft anledning att anta att hennes erinringar gett resultat." – På den grunden ansåg reservanterna att "Anna-Greta Leijon vidtagit tillräckliga åtgärder för att tillse att åklagarna hölls underrättade". (1988/98:KU 30 s. 104)

[40] Se Stockholms tingsrätts dom och akt i målet B 16-287-89 och Svea hovrätts, avdelning 11, dom och akt i målet B 1720/91.

Ebbe Carlsson, Per K, Walter K, Jan B och polisman A åtalades för grov varusmuggling och försök till grov varusmuggling och Per J åtalades för varusmuggling, allt enligt följande:

Ebbe Carlsson, Walter K och Jan B, de båda senare i sin tjänst vid rikspolisstyrelsens säkerhetsavdelning, har tillsammans med andra personer inom rikspolisstyrelsen under våren 1988 i Stockholm planerat att medelst tekniska hjälpmedel för återgivning av ljud i hemlighet avlyssna andra personer i spaningssyfte. Härefter har Ebbe Carlsson, Per K, Walter K och Jan B diskuterat hur erforderlig avlyssningsutrustning skulle anskaffas. De har därvid ägt kännedom om att utrustningen måste införas till riket eftersom den inte funnits att tillgå i Sverige. Sedan Ebbe Carlsson ställt medel till förfogande för anskaffandet, har Walter K och Jan B givit Per K i uppdrag att undersöka möjligheterna att införskaffa önskad utrustning. Per K har i sin tur i mitten av mars 1988 givit polisman A i uppdrag att undersöka anskaffningsmöjligheterna. Sedan polisman A meddelat Per K att önskad utrustning gick att köpa av ett företag i Förbundsrepubliken Tyskland har Per K, Walter K, Jan B och Ebbe Carlsson den 4 april 1988 diskuterat vilken utrustning som skulle införas. Samtliga har varit överens om att utrustningen skulle införskaffas i största hemlighet. Per K har den 5 april 1988 för Walter K:s och Jan B:s räkning givit polisman A i uppdrag att införskaffa den önskade utrustningen. Genom förmedling av en okänd mäklare, till vilken i efterhand utbetalats provision med 250 000 kronor för affärens genomförande, har polisman A den 15 april 1988 beställt avlyssnings- och övervakningsutrustning till ett sammanlagt belopp av 487 589 kronor hos företaget i Hamburg.

1.1 Vid beställningstillfället har polisman A genast mottagit en telefonnummerdecoder med bandspelare. Han har därefter på uppdrag av Per K för Walter K:s och Jan B:s räkning den 16 april 1988 utan att ge det tillkänna för tullmyndigheten till riket över Helsingborg infört telefonnummerdecodern med bandspelare. Härigenom har tull och mervärdeskatt till ett sammanlagt belopp av 6 015 kronor undandragits statsverket. Inköpet har förskotterats av polisman A och i efterhand reglerats av Per K genom Ebbe Carlssons försorg. Övrig beställd utrustning skulle enligt beställningsavtalet levereras senare via säljarens dotterbolag i Storbritannien.

1.2 Ebbe Carlsson och Per K har omkring den 20 april 1988 anlitat Per J för betalning av viss del av den beställda utrustningen i London och för transport av denna till Paris, Frankrike, för vidare befordran till Sverige. Per J har därvid genom Ebbe Carlssons försorg erhållit flygbiljett och 175 000 kronor. Sedan det visat sig att transporten över Paris inte gått att realisera har Per J i samråd med polisman A samt på uppdrag av Ebbe Carlsson och Per K för Walter K:s och Jan B:s räkning den 28 april 1988 utan att ge det tillkänna för tullmyndigheten till riket över Arlanda, Märsta kommun, infört 20 radiosändande avlyssningsmikrofoner, två radiomottagare, en bandspelare, en telefonnummerdecoder och ett kassettband.

Härigenom har tull och mervärdeskatt till ett sammanlagt belopp av 72 816 kronor undandragits statsverket.

1.3 Ebbe Carlsson har under maj månad 1988 till gäldande av resterande kostnader för beställd utrustning och provisionsarvode tillhandahållit 580 000 kronor, vilka av Per K överlämnats till polisman A. Polisman A har den 1 juni 1988 i London mottagit resterande beställda varor och har med flyg fört dessa till Kastrup, Danmark, där de enligt överenskommelse överlämnats till Per K. Per K har den 1 juni 1988 omkring klockan 22.30 i samråd med polisman A och på uppdrag av Ebbe Carlsson för Walter K:s och Jan B:s räkning utan att ge det tillkänna hos tullmyndigheten till riket över Helsingborg försökt införa 10 radiosändande dörrkontroller, 12 radiosändande avlyssningsenheter med tillhörande fjärrkontroller samt två radiosändande telefonavlyssningsenheter med två radiomottagare och kringutrustning samt två telefonnummerdecoder. Härigenom skulle om brottet fullbordats tull och mervärdeskatt till ett sammanlagt belopp av 131 027 kronor ha undandragits statsverket.

Införsel och försök till införsel av samtliga under p 2-3 angivna radiosändande enheter har skett utan att tillstånd härtill förelegat.

De av Ebbe Carlsson, Per K, Walter K, Jan B och polisman A förövade varusmugglingsbrotten är att anse som grova särskilt med hänsyn till att de avsett gods av betydande värde och varit av särskilt farlig art.

Vidare åtalades Per J för valutabrott och polisman A för valutabrott och olaga vapeninnehav avseende ett Mauser-gevär, en s.k. pennpistol, en pistol Gabilondos, två instickspipor till skjutvapen, två ljuddämpare till skjutvapen och fem förpackningar tårgasspray.

Tingsrätten höll huvudförhandling i målet under maj 1991. Åklagare i målet var överåklagaren Ola Nilsson, Regionåklagarmyndigheten i Malmö, och chefsåklagaren Jörgen Lindberg, Simrishamns åklagardistrikt. Under huvudförhandlingen hördes Nils-Erik Åhmansson, Sune Sandström, Per-Göran Näss, ”Robban” (skyddad identitet), Jan Danielsson och tre tulltjänstemän som vittnen.

Ostridigt i målet var att polisman A och Per J utan att ge det tillkänna för tullen infört ifrågavarande utrustning i landet och att de båda hade utfört betalningsmedel ur riket och fullgjort betalningar på sätt åklagaren påstått. Ostridigt var också att Per K försökt införa angiven utrustning i landet utan att uppvisa den i tullen. Samtliga tilltalade förnekade dock brott förutom att polisman A erkände gärningen avseende olaga vapeninnehav.

Tingsrätten fann beträffande Walter K och Jan B att det i frågan om anskaffandet av buggningsutrustningen inte styrkts annan delaktighet än att de båda önskat och varit införstådda med att avlyssningsutrustning på något sätt skulle införskaffas från utlandet och att Walter K

dessutom medverkat till att precisera behovet av utrustning. Denna delaktighet kunde enligt tingsrätten varken föranleda ansvar för varusmuggling eller för medverkan till varusmuggling.

Beträffande Per K uttalade tingsrätten att det var ostridigt att han utsetts av Sune Sandström, chef för säkerhetspolisen, att som polisiär följeslagare vara livvakt åt Ebbe Carlsson under dennes förlagsresor i Europa, under vilka resor Ebbe Carlsson också skulle inhämta uppgifter till nytta för utredningen om mordet på Olof Palme. Vidare uttalade tingsrätten att Per K haft fog för sin uppfattning att han såsom polisman stod i lydnadsförhållande till Ebbe Carlsson och att han därför varit skyldig att vidta de åtgärder, som haft samband med insmugglingen av avlyssningsutrustningen under största möjliga sekretess, på order närmast av Ebbe Carlsson, men med rikspolischefens och chefens för säkerhetspolisen goda minne. Med hänvisning till bestämmelsen om förmans befallning i 24 kap 6 § brottsbalken friades därför Per K.

Beträffande Per J uttalade tingsrätten att han bibringats uppfattningen att det från säkerhetssynpunkt rådde en för riket allvarlig situation och att han anförtroddes en viktig och farlig uppgift inom säkerhetspolisens utredning av PKK-spåret när han ombads att hämta avlyssningsutrustningen utomlands. Han hade, enligt tingsrätten, fog för sin uppfattning att han haft att lyda order av Ebbe Carlsson, som han uppfattat handlade på order av rikspolischefen. Även Per J friades mot bakgrund av bestämmelsen om förmans befallning.

Vad gällde polisman A:s befattning med avlyssningsutrustningen fann tingsrätten att inget annat utretts i målet än att denne trott sig ha åtagit sig en beställning av avlyssningsutrustning för Rikspolisstyrelsens räkning och också trott att omständigheterna var sådana att största möjliga sekretess skulle gälla, varför införandet av utrustningen och betalningen av den inte fick avslöjas ens för tullen. Enligt tingsrättens mening måste polisman A:s handlande anses försvarligt, varför han mot bakgrund av bestämmelsen om nöd friades från ansvar för varusmuggling och valutabrott.

Slutligen uttalade tingsrätten beträffande Ebbe Carlsson att dennes handlande att under största möjliga sekretess skaffa fram behövlig avlyssningsutrustning inför ett eventuellt kommande beslut av högre polischef om buggning fick anses ha skett i en situation som Ebbe Carlsson uppfattat som ett nödläge. Tingsrätten bedömde handlandet vara försvarligt och friade – med hänvisning till bestämmelsen om nöd – även Ebbe Carlsson.

Sammanfattningsvis ogillade tingsrätten åtalet mot samtliga (förutom att polisman A dömdes för olaga vapeninnehav till 40 dagsböter, detta straff ansågs dock verkställt genom att polisman A varit berövad

friheten under tiden den 30 juni – 2 juli 1988). Tingsrätten meddelade dom i målet den 6 juni 1991.

Rättegången vid Svea hovrätt

Åklagaren överklagade tingsrättens dom och yrkade att hovrätten skulle bifalla åtalen mot Ebbe Carlsson, Per K och polisman A för grov varusmuggling och försök till grov varusmuggling samt åtalet mot Per J för varusmuggling. De tilltalade bestred åtalen på samma sätt som vid tingsrätten. Samtliga åberopade att de handlat i nöd.

Hovrätten fann att Ebbe Carlsson haft en avgörande och drivande roll i utredningen av det s.k. PKK-spåret och att han ifråga om införandet av avlyssningsutrustningen varit en viktig initiativtagare och pådrivare, som i sak i allt väsentligt hade handlat som åklagaren gjort gällande. Vidare uttalade hovrätten att det kunde hållas för visst att Ebbe Carlsson varit fullt införstådd med att de medåtalade skulle obemärkt och utan att ge det tillkänna för tullen ta in avlyssningsutrustning m.m. till Sverige. Hovrätten ansåg att hans delaktighet i gärningarna var så påtaglig att han skulle anses som anstiftare till smugglingen i dess helhet.

Beträffande Per K fann hovrätten avseende den första leveransen inte någonting som tydde på att han medverkat i polisman A:s införsel; det var polisman A:s eget beslut att ta in utrustningen och detta låg utanför det uppdrag polisman A fått av Per K. Däremot ansåg hovrätten att Per K anstiftat Per J att införa avlyssningsutrustning till Sverige genom att uppdra åt denne att hämta en del av partiet i London och beordra Per J att ta in detta i Sverige samt lämna denne pengar för inköpet och resan m.m.

Beträffande polisman A uttalade hovrätten att det kunde hållas för visst att han varit införstådd med att varken Per J eller Per K för tullen skulle tillkännage de varor som de mottagit av honom. Genom att skaffa varorna och överlämna dem till Per J och Per K hade, enligt hovrätten, polisman A medverkat till deras gärningar.

Vad avsåg frågan om ansvarsfrihet på grund av förmans befallning konstaterade hovrätten först att denna bestämmelse inte var tillämplig i Ebbe Carlssons och polisman A:s fall eftersom dessa inte stått under någon polisiär befälsrätt. Inte heller de två polismännen – Per K och Per J – kunde gå fria från ansvar på denna grund.

När det slutligen gällde invändningen om nöd uttalade hovrätten att det inte hade förebringats någon utredning om hotbilden och att hovrätten därför hade att utgå ifrån att situationen var så allvarlig – överhängande fara för attentat mot kurder i Sverige, en regeringsledamot

och kungahuset – som de tilltalade påstått. Insmugglingen av utrustningen hade dock, enligt hovrätten, endast utgjort ett tidigt förled i verksamheten att röja attentatsmäns planer. Hovrätten konstaterade att det inte förelåg ett sådant nära och absolut samband mellan intresset av att avvärja attentatshotet och behovet av att under största möjliga sekretess skaffa utrustningen, att de tilltalade kunde anses ha handlat i nöd.

Sammanfattningsvis dömdes Ebbe Carlsson för anstiftan till varusmuggling och till försök till varusmuggling till 100 dagsböter, Per K för försök till varusmuggling och anstiftan till varusmuggling till 100 dagsböter, Per J för varusmuggling till 40 dagsböter och polisman A för varusmuggling, medhjälp till varusmuggling, medhjälp till försök till varusmuggling och olaga vapeninnehav till 120 dagsböter, varav bötesstraffet till ett antal om 20 dagsböter skulle anses verkställt genom den tid polisman A varit frihetsberövad.

Hovrättens dom meddelades den 21 februari 1992.

Det s.k. buggningsmålet[41]

Bakgrund

Under sommaren 1988 föredrog poliskommissarien Walter K en sammanfattning av PKK-spåret för förundersökningsledningen. Walter K hade våren 1987 blivit chef för en mindre grupp under spaningsledningen, med uppgift att bl.a. kontrollera PKK-spåret. Under föredragningen åberopades en ”källa Mats”. Varken Walter K eller dennes kollega Jan B ville berätta vem källan var. Åklagarna blev därför misstänksamma. Under sommaren 1988 framkom vidare, i samband med förhör i den s.k. Ebbe Carlsson-affären, att elektronisk avlyssning med dold mikrofon – s.k. buggning – kunde ha använts i spaningarna efter Olof Palmes mördare. Riksåklagaren beslutade därför den 1 september 1988 att inleda en förundersökning. Vid ett besök hos Riksåklagaren i oktober 1988 erkände Hans Holmér att han hade låtit bugga vissa lägenheter i Stockholmsområdet. Under förundersökningen hördes ett mycket stort antal personer. Åtal i målet väcktes dels den 18 augusti 1989 (avseende bokkaféet), dels den 29 mars 1990 (resterande delar). Förundersökningsprotokollet upptar närmare 4000 sidor.

[41] Se Stockholms tingsrätts dom och akt i målet B 16-654-88 och Svea hovrätts, avdelning 3, dom och akt i målet B 254/91.

Rättegången vid Stockholms tingsrätt

Sex personer åtalades: Per-Göran Näss och Christer Ekberg, som vid tidpunkten för aktuella gärningar båda var operativa chefer vid säkerhetspolisen, Hans Holmér, länspolismästare och spaningsledare i PU fram till den 5 februari 1987, Sture Höglund, chef för den preventiva byrån inom säkerhetspolisen, Sven-Åke Hjälmroth, chef för säkerhetspolisen samt rikspolischefen Holger Romander.

Per-Göran Näss åtalades för olovlig avlyssning vid åtta tillfällen enligt nedan. Vid ett av tillfällena åtalades han alternativt för förberedelse till olovlig avlyssning (p. 3).

1. ”Näss har --- från någon dag omkring den 20 augusti till någon dag i senare delen av september 1984 olovligen medelst en ledningsburen mikrofon med tillkopplad bandspelare anordnat hemlig avlyssning av samtal mellan personer som uppehållit sig i ett inre rum i anslutning till ett bokkafé vid David Bagares gata 12 i Stockholm.

I varje fall har Näss sedan han fått kännedom om avlyssningen underlåtit att sätta stopp för den.”

2. ”Näss har --- den 10 mars 1986 låtit olovligen installera en ledningsburen mikrofon, som kopplats till en bandspelare, i Ismet C:s bostad vid Vargvägen 7 i Haninge och på detta sätt från nämnda dag till den 20 april 1986 likaledes olovligen anordnat hemlig avlyssning av samtal mellan personer som vistats där.

I varje fall har Näss sedan han fått kännedom om avlyssningen och att den utfördes av honom underställd personal underlåtit att sätta stopp för den.”

3. Näss har tillsammans och i samråd med Christer Ekberg den 12 mars 1986 ”låtit olovligen installera mikrofoner försedda med radiosändare i Remazan Y:s och Mehmet Y:s bostad vid Fridhemsgatan 37 och i Mustafa Y:s bostad vid Wergelandsgatan 5, båda platserna i Stockholm, samt på detta sätt – och med en speciell radiomottagare med tillkopplad bandspelare – med början en kort tid efter installeringarna under en okänd tidsrymd likaledes olovligen anordnat hemlig avlyssning vid flera tillfällen av samtal mellan personer som vistats där. Installeringarna av de tekniska hjälpmedlen har skett med uppsåt att olovlig avlyssning skulle äga rum”.

4. ”Polismän vid rikspolisstyrelsens säkerhetsavdelning har någon dag omkring den 20 juli 1986 olovligen installerat en ledningsburen mikrofon, som kopplats till en bandspelare, i Ismet C:s bostad vid Vargvägen 7 i Haninge och på detta sätt från nämnda dag till den 15 augusti 1986

likaledes olovligen anordnat hemlig avlyssning av samtal mellan personer som vistats där.

Näss har --- sedan han den 4 augusti 1986 eller någon dag senare fått kännedom om avlyssningen underlåtit att sätta stopp för den.”

5. ”Holmér har --- den 4 augusti 1986 eller någon dag senare förmått Näss att --- låta olovligen installera en ledningsburen mikrofon, som kopplats till en bandspelare, i Halis I:s bostad vid Malmvägen 5 i Sollentuna, varigenom de under tiden den 2 september – den 13 december 1986 likaledes olovligen anordnat hemlig avlyssning av samtal mellan personer som vistats där.”

6. ”Holmér har --- den 4 augusti 1986 eller någon dag senare förmått Näss att --- låta olovligen installera ledningsburna mikrofoner, som kopplats till bandspelare, i Remazan Y:s och Mehmet Y:s bostad vid Fridhemsgatan 37 i Stockholm, varigenom de under tiden den 25 oktober 1986 – någon dag i slutet av maj 1987 likaledes olovligen anordnat hemlig avlyssning av samtal mellan personer som vistats där.”

7. ”Näss har --- någon dag i senare delen av januari 1987 låtit olovligen installera en ledningsburen mikrofon, som kopplats till en bandspelare, i Mehmet M:s bostad i ett hotellhem vid Norra Stationsgatan 99 i Stockholm och på detta sätt från nämnda tidpunkt till sannolikt den 23 mars 1987 likaledes anordnat hemlig avlyssning av samtal mellan personer som vistats där.”

8. ”Näss har --- någon dag i förra delen av april, sannolikt den 7, 1987 låtit olovligen installera en ledningsburen mikrofon, som kopplats till en bandspelare, i Chamoun T:s affär vid Malmskillnadsgatan17 i Stockholm och på detta sätt från nämnda tidpunkt till någon dag kring månadsskiftet maj/juni 1987 likaledes olovligen anordnat hemlig avlyssning av samtal mellan personer som vistats där.”

Christer Ekberg åtalades för olovlig avlyssning i ett fall, se ovan p. 3, eller i andra hand medhjälp till detta alternativt för förberedelse till olovlig avlyssning eller i andra hand för medhjälp till sådan förberedelse på så sätt att han ”i varje fall främjat gärningarna genom att avdela personal för att hjälpa till med installeringarna och sköta avlyssningarna”.

Hans Holmér åtalades för olovlig avlyssning och i andra hand för anstiftan därav i två fall, se ovan p. 5-6.

Sture Höglund åtalades för medhjälp till olovlig avlyssning i ett fall, p. 5, på så sätt att han ”främjat gärningen genom att avdela personal för att utföra installeringen”.

Sven-Åke Hjälmroth och Holger Romander åtalades båda för olovlig avlyssning och myndighetsmissbruk i ett fall, p. 6, under påstående att de ”sedan de senast någon dag i oktober eller november 1986 fått kännedom om avlyssningen och att den utfördes av dem underställd personal underlåtit att sätta stopp för den. Härigenom har de bägge också åsidosatt vad som författningsenligt gällt för myndighetsutövningen. Underlåtenheten att inskrida har för de avlyssnade personerna medfört förfång som ej är ringa”.

Samtliga målsägande utom Halis I biträdde åtalet i de delar som var och en berördes av, Remazan Y och Mehmet Y dock med den inskränkningen att deras talan inte omfattade åtalet mot Romander. Remazan Y, Mehmet Y och Mustafa Y yrkade att Per-Göran Näss och Christer Ekberg i anslutning till p. 3 ovan skulle fällas till ansvar för hemfridsbrott. Vidare yrkade Saliba och Salwa T, vilka gemensamt ägde affären i p. 8, att Per-Göran Näss under denna punkt också skulle dömas för olaga intrång i affären.

Tingsrätten höll huvudförhandling i målet under tiden den 3 september – 29 november 1990. Ansvarig åklagare i målet var den nuvarande förundersökningsledaren, chefsåklagaren Jan Danielsson. Under huvudförhandlingen hördes ca 60 vittnen.

Under handläggningen i tingsrätten uppstod särskilda problem eftersom en stor del av materialet i målet omfattades av kvalificerad sekretess. Normalt sett skall parterna i ett mål alltid ha rätt att ta del av allt material, men i detta fall beslöt tingsrätten och senare också hovrätten att målsägandena endast fick ta del av materialet i begränsad omfattning. Dessa beslut kom sedermera att kritiseras av JO.[42] De uppgifter som sekretessbelades rörde organisation och arbetsmetoder inom säkerhetspolisen och dennas internationella samarbete. Vidare sekretesskyddades namnen på en stor del av vittnena i målet – detta gällde olika befattningshavare inom säkerhetspolisen . Dessa personer erhöll i stället en kodbeteckning. Kodnyckeln sekretessbelades.

Såväl Per-Göran Näss som Hans Holmér vägrade under huvudförhandlingen att medverka vid förhör. Deras inställningar motiverades med att de, när målsägandena var närvarande i salen, inte ville lämna uppgifter i saken som kunde skada rikets säkerhet och – för Hans Holmérs del – även den fortsatta utredningen om mordet på Olof Palme. Åklagaren föredrog därför i stället vad Per-Göran Näss och Hans Holmér sagt i förhör under förundersökningen. Därvid framkom att Per-Göran Näss berättat bl.a. att han efter mordet på Olof Palme deltog i spaningsledningen och då var underställd Hans Holmér, att diskussioner förekommit om att använda sig av buggning i spanings-

[42] JO:s ämbetsberättelse 1995/96 s. 29 ff.

arbetet, att han i mars 1986 uppfattat att regeringen givit ett förtäckt klartecken till att använda buggning och att han fått detta klartecken bekräftat av Hans Holmér när buggning kom på tal i augusti samma år.

Under förhandlingen i tingsrätten gjorde samtliga tilltalade gällande att, om avlyssningar förekommit, dessa varit försvarliga eftersom nödsituation rådde och att gärningarna därför skulle vara fria från straff.

Åtalet för olovlig avlyssning i *bokkaféet på David Bagares gata* (p. 1) bestreds av Per-Göran Näss, som förnekade kännedom om avlyssningen. Tingsrätten fann den åtalade gärningen inte vara styrkt.

Beträffande *det första* åtalet för avlyssning på *Vargvägen* (p. 2) bestred Per-Göran Näss ansvar och förnekade kännedom om avlyssningen. Tingsrätten fann emellertid att han var ansvarig för avlyssningen. Utredningen gav inte något stöd för att regeringen sanktionerat denna. Vad gäller nödinvändningen godtog tingsrätten att nöd kunde anses föreligga för tiden fram till Olof Palmes begravning, men inte för tiden därefter. Tingsrätten fann alltså att Per-Göran Näss hade gjort sig skyldig till olovlig avlyssning för tiden efter begravningen.

Vad därefter gällde åtalet för avlyssningar på *Fridhemsgatan* och *Wergelandsgatan* (p. 3) bestred Per-Göran Näss ansvar och förnekade kännedom om avlyssningarna. Christer Ekberg förnekade gärningarna. Tingsrätten fann att någon nödsituation inte förelåg efter Olof Palmes begravning och dömde Christer Ekberg som ensam ansvarig för gärningarna. Däremot gav utredningen enligt tingsrätten inte något tillförlitligt stöd för att Per-Göran Näss haft någon del i avlyssningarna. Utredningen gav inte heller beträffande denna punkt stöd för att regeringen sanktionerat avlyssningarna. När det gällde frågan om ansvar för hemfridsbrott fann tingsrätten att vad som skett inte kunde föranleda sådant ansvar för Christer Ekbergs del.

Angående *den andra* avlyssningen på *Vargvägen* (p. 4) bestred Per-Göran Näss ansvar och förnekade kännedom om avlyssningen. Tingsrätten fann inte att något brott var styrkt.

När det gällde avlyssningarna på *Malmvägen* (p. 5) och *Fridhemsgatan* (p. 6) erkände Hans Holmér att han beslutat om dessa. Per-Göran Näss förnekade kännedom om avlyssningen på Malmvägen. Beträffande avlyssningen på Fridhemsgatan bestred Per-Göran Näss ansvar eftersom han menade att Hans Holmér, som enligt Näss´ mening haft regeringens sanktion för åtgärden, beordrat den. Sture Höglund bestred ansvar för avlyssningen på Malmvägen. Tingsrätten fann att avlyssningen såväl på Malmvägen som på Fridhemsgatan hade beslutats av Hans Holmér efter samråd med bl.a. Per-Göran Näss. Med hänsyn till befälsförhållandena och situationen i övrigt hade det, enligt tingsrätten, i realiteten inte varit möjligt för Per-Göran Näss eller Sture

Höglund att vägra utföra Hans Holmérs order. Åtalet mot dem ogillades därför. Någon sanktion från regeringen förelåg inte enligt tingsrätten. När det gällde frågan om nöd förelegat ansåg tingsrätten att det i slutet av sommaren 1986 fanns fog för en sådan uppfattning. I dessa fall hade emellertid beslut om åtgärderna fattats i början av augusti, verkställts från den 2 september respektive den 25 oktober och därefter pågått ungefär tre och en halv månad respektive fram till slutet av maj 1987. Så utdragna åtgärder kunde, enligt tingsrätten, inte anses försvarliga ens om nya hot hade framkommit. Tingsrätten fann Hans Holmér skyldig till brott i dessa två punkter.

Även Sven-Åke Hjälmroth och Holger Romander bestred ansvar. De gjorde gällande att avlyssningen varit försvarlig med hänsyn till rådande nödsituation. Sven-Åke Hjälmroth invände också att han vidtagit den åtgärd som ankommit på honom när han fick kännedom om avlyssningen, genom att anmäla saken till Holger Romander. Holger Romander invände att buggningen beordrats av spaningsledningen och utförts av personal underställd länspolismästaren i Stockholm, vilken således hade att bedöma åtgärdens tillåtlighet. Vidare uppgav han att han kort efter det att han fått kännedom om avlyssningen fick uppfattningen att denna hade upphört. Tingsrätten ogillade åtalen mot både Hjälmroth och Romander. Sven-Åke Hjälmroth hade, enligt tingsrätten, gjort på vad honom ankom genom att rapportera saken till Holger Romander. Att Holger Romander inte förde saken vidare kunde med hänsyn till omständigheterna, enligt tingsrätten, inte läggas honom till last.

Vad därefter gällde avlyssningen på *Norra Stationsgatan* bestred Per-Göran Näss ansvar. Han förnekade kännedom om avlyssningen. Tingsrätten fann inte visat att Per-Göran Näss var ansvarig för avlyssningen och ogillade åtalet.

Vad slutligen gällde avlyssningen på *Malmskillnadsgatan* ville Per-Göran Näss inte ange någon inställning till åtalet. Tingsrätten fann att det fanns rimligt tvivel om Per-Göran Näss skuld och ogillade åtalet.

Sammanfattningsvis dömdes Per-Göran Näss för olovlig avlyssning i ett fall (p. 2 – efter begravningen) till 70 dagsböter. Hans Holmér dömdes för olovlig avlyssning i två fall (p. 5-6) till 90 dagsböter. Christer Ekberg dömdes för olovlig avlyssning vid två tillfällen (p. 3 – efter begravningen) till 70 dagsböter. I övrigt ogillades åtalen.

Rättegången vid Svea hovrätt

Åklagaren, de flesta av målsägandena, Per-Göran Näss, Hans Holmér och Christer Ekberg överklagade till hovrätten.

Hovrätten höll huvudförhandling i målet under tiden den 21 oktober 1991 – 10 februari 1992. Samtliga tilltalade hördes på nytt, varvid även Per-Göran Näss och Hans Holmér valde att yttra sig, till skillnad mot vad som var fallet vid tingsrätten. En ganska stor del av den skriftliga bevisningen var ny i hovrätten.

Under rubriken ”Befälsförhållandena” konstaterade hovrätten att något formellt riktigt beslut om polisförstärkning inte fattats av Holger Romander eftersom Hans Holmér varken skriftligen eller muntligen hos Rikspolisstyrelsen begärt att få polisförstärkning. Hovrätten fann å andra sidan det utrett att säkerhetspolisens personal följt de beslut som Hans Holmér meddelat i och för mordutredningen. Mot den bakgrunden och då det enligt hovrättens mening måste förhålla sig så att ett meddelat beslut skall åtlydas även om det brustit i någon förutsättning för beslutet fann hovrätten att säkerhetspolisens personal fick anses ha stått under Hans Holmérs befäl och lydnad i den mån personalen under tiden den 6 mars 1986 – 5 februari 1987 hade medverkat i mordutredningen.

Under rubriken ”Sanktionsfrågan” redovisade hovrätten den bedömningen att vad Per-Göran Näss hade anfört om regeringens inställning inte kunde befria honom från ansvar för elektronisk avlyssning i samband med spaningarna efter Olof Palmes mördare.

Under rubriken ”Avlyssningar; var och när och beslut härom” behandlades de olika gärningarna.

Vad först gällde avlyssningen i *bokkaféet* (p. 1) delade hovrätten tingsrättens bedömning att åtalet inte var styrkt.

Beträffande avlyssningen på *Vargvägen* (p. 2) fann hovrätten det vara ställt utom rimligt tvivel att Per-Göran Näss låtit installera buggningsutrustningen och låtit anordna buggningen. (Den andra avlyssningen på Vargvägen, där Per-Göran Näss frikändes av tingsrätten, överklagades inte av åklagaren.) Frågan om nöd togs upp efter de olika gärningarna under en särskild rubrik, se nedan.

När det gällde avlyssningarna på *Fridhemsgatan* och *Wergelandsgatan* (p. 3) var det enligt hovrättens mening ställt utom rimligt tvivel att Christer Ekberg olovligen låtit installera buggningsutrustningarna och olovligen låtit anordna avlyssningarna på båda platserna. Hovrätten fann vidare – till skillnad från tingsrätten – att Christer Ekberg gjort sig skyldig till hemfridsbrott avseende lägenheten på Wergelandsgatan. Däremot fann hovrätten det inte tillräckligt utrett att Per-Göran Näss medverkat i dessa buggningar och åtalet mot honom i denna del ogillades, liksom det hade gjort vid tingsrätten.

Beträffande avlyssningen på *Malmvägen* (p. 5) fann hovrätten det klarlagt att Hans Holmér ensam beslutat om denna. Vidare fann hovrätten det utrett att Sture Höglund avdelat personal för att utföra

installationen. Denna åtgärd utgjorde enligt hovrätten inte något brott eftersom Sture Höglund måste ha kunnat lita på Hans Holmérs och Per-Göran Näss bedömning att det förelåg en nödsituation. Därtill kom, enligt hovrätten, att Per-Göran Näss berättat att Hans Holmér fått sanktion för avlyssningen. Sture Höglund friades således även av hovrätten. Beträffande Per-Göran Näss fann hovrätten utrett att Hans Holmér av Per-Göran Näss begärt att denne skulle låta olovligen installera en ledningsburen mikrofon och därefter anordna hemlig avlyssning av samtal, vilket också skedde. Hovrätten dömde – till skillnad från tingsrätten – Per-Göran Näss för olovlig avlyssning efter att ha ogillat hans invändning om att ha handlat i nöd (se nedan).

Beträffande avlyssningen på *Fridhemsgatan* (p. 6) fann hovrätten även i detta fall visat att Hans Holmér ensam beslutat om buggningen och att han därvid förmått Per-Göran Näss att låta verkställa installationen av avlyssningsutrustningen. Per-Göran Näss invände under denna punkt att han borde vara fri från ansvar på grund av bestämmelsen i 24 kap. 6 § brottsbalken om verkan av förmans befallning. För ansvarsfrihet enligt denna bestämmelse krävs att den beordrade med hänsyn till lydnadsförhållandets art, gärningens beskaffenhet och omständigheterna i övrigt hade att lyda ordern. Hovrätten ansåg att Per-Göran Näss redan av den anledningen att han under aktuell tid innehaft en hög och självständig befattning vid säkerhetspolisen inte kunde gå fri från ansvar på grund av denna bestämmelse. Hovrätten tillade att det inte heller rört sig om en sådan brådskande ordersituation där den beordrade omedelbart haft att ta ställning till huruvida ordern skulle åtlydas. Vad sedan gällde åtalet mot Sven-Åke Hjälmroth och Holger Romander uttalade hovrätten att annat inte visats än att såväl Sven-Åke Hjälmroth som Holger Romander uppfattat att buggningen på Fridhemsgatan beslutats av Hans Holmér inom ramen för mordutredningen och att de därför haft skäl för att utgå från att den personal som deltagit i buggningen i detta sammanhang inte var underställd någon av dem. Hovrätten tillade att Sven-Åke Hjälmroth hade gjort vad som på honom ankom genom att rapportera saken till Holger Romander. Hovrätten fann således – liksom tingsrätten – att åtalen mot Sven-Åke Hjälmroth och Holger Romander skulle lämnas utan bifall.

Beträffande avlyssningen på *Norra Stationsgatan* (p. 7) fann hovrätten att det var ställt utom rimligt tvivel att den som låtit installera buggningsutrustningen var Per-Göran Näss samt att det även var denne som olovligen låtit anordna den hemliga avlyssningen.

Vad slutligen gällde avlyssningen på *Malmskillnadsgatan* (p. 8) kom hovrätten till samma slut som tingsrätten gjort, nämligen att det

fanns ett visst utrymme för tvivel om Per-Göran Näss ansvar. Åtalet i denna del lämnades därför utan bifall.

Efter att ha gått igenom de skilda gärningarna behandlade hovrätten slutligen under rubriken ”Nöd m.m.” den generella invändning som hade gjorts om att det förelåg en nödsituation. Hovrätten uttalade därvid bl.a. följande:

> Som tidigare har nämnts kan det komma i fråga att tillämpa bestämmelserna i 24 kap 4 § brottsbalken också på gärningar som har begåtts av polismän i samband med tjänsteutövning. Det är sålunda inte helt uteslutet för en polisman att i en situation, som är akut och då fara för liv eller hälsa verkligen föreligger, överskrida gränserna för vad som annars är tillåtet. Däremot torde nödbestämmelsen inte vara tillämplig på polisens handlande när det över huvud taget inte är fråga om någon överhängande fara (---) När det som i detta mål är fråga om att vidta åtgärder som inskränker medborgerliga fri- och rättigheter kan enligt hovrättens mening ett handlande med stöd av 24 kap 4 § brottsbalken endast godtas i mycket sällsynta undantagsfall.

Och vidare:

> Emellertid hade det inte kommit fram någon särskild omständighet som speciellt knöt PKK till mordet på Olof Palme. Det gjorde det inte heller därefter under den tid som avlyssningarna under våren 1986 pågick. Över huvud taget fanns det under våren, såvitt hovrätten har funnit av utredningen, ingen konkret hotbild som kunde hänföras till PKK.
>
> Mot bakgrund av de omständigheter som kommit fram finner hovrätten att någon nödsituation i förhållande till PKK inte har förelegat under den tidsperiod som dessa åtalspunkter avser.

Hovrätten fann att avlyssningarna i p. 2 – 3 närmast fick anses som spaningsåtgärder utan samband med något konkret allvarligt hot mot någon viss person eller närmare angiven grupp av personer. Gärningarna kunde, enligt hovrätten, därmed inte anses försvarliga.

Beträffande tiden efter våren 1986 och fram till den 4 augusti samma år, uttalade hovrätten att det inte framkommit något som inneburit någon konkretisering av hotbilden, såsom den tidigare var känd. Någon fara som kunde bedömas ligga omedelbart nära i tiden och som riktade sig mot någon viss person – vilket skulle ha kunnat utgöra grund för att anse att nödsituation förelåg – fanns enligt hovrätten inte heller för tiden därefter. Även de avlyssningar som ägt rum från september 1986 fick därför ses som spaningsåtgärder, syftande till att hålla polisen underrättad om vad som vid olika samtal sades i lägenheterna. Hovrätten ansåg inte heller dessa gärningar försvarliga.

Sammanfattningsvis dömde hovrätten Per-Göran Näss för olovlig avlyssning i fyra fall till villkorlig dom och 60 dagsböter, Hans Holmér för olovlig avlyssning i två fall till 150 dagsböter och Christer Ekberg för olovlig avlyssning vid två tillfällen samt även för hemfridsbrott i samband med avlyssningen på Wergelandsgatan till 120 dagsböter.

Hovrättens dom meddelades den 27 mars 1992.

5.15.4 Särskild genomgång på uppdrag av förundersökningsledningen

Den 1 maj 1992 fick kammaråklagaren Per-Erik Larsson och Palmegruppen i uppdrag av förundersökningsledaren att göra en förnyad genomgång och en sammanställning av tillgängligt material med anknytning till det s.k. PKK-avsnittet i utredningen. Sammanställningen skulle ha som syfte att göra materialet i denna del mer koncentrerat och överblickbart för att underlätta en slutlig bedömning av avsnittet.

Uppdraget kom att utföras av kriminalinspektörerna Ola B och Bengt F under Per-Erik Larssons ledning. Det redovisades hösten 1993. Förutom en sammanställning av det i denna del befintliga materialet föreslog Per-Erik Larsson att vissa utredningsåtgärder skulle kompletteras. Följande bedömning gjordes av det genomgångna materialet:

> Vid övervägande av vad som hittills framkommit under sammanställningsarbetet har inga sådana omständigheter framkommit som med tillräcklig grad av styrka kan anses binda någon person med anknytning till organisationen PKK som skäligen misstänkt för mordet på Olof Palme.

Efter Per-Erik Larssons genomgång har vissa kompletterande utredningsåtgärder vidtagits.

Det har inte fattats något formellt beslut i PKK-delen i anledning av Per-Erik Larssons genomgång. Solveig Riberdahl har emellertid inför kommissionen uppgett att hon inte kan se att man kan komma längre i denna del. Hon har i stället framfört uppfattningen att man egentligen lagt ned alltför mycket arbete på PKK-spåret och att det har tagit alltför stor del i utredningen.

5.15.5 RRV-experternas genomgång

RRV-experterna har för kommissionens räkning gjort en grundlig genomgång av ”PKK-spåret” varvid även synpunkter inhämtats från personer som funnit detta spår vara av intresse, bl.a. från Hans Holmér.

Resultatet av genomgången har utförligt redovisats för kommissionen. RRV-experterna gjorde bl.a. följande allmänna bedömningar.

> PKK-spåret bygger, enligt vår bedömning, på ett stort antal mer eller mindre starka indicier (flera hundra som tillsammans bildar ett mönster enligt Hans Holmér). Några mer otvetydiga bevis som talar för PKK-spåret har vi inte tagit del av. Ej heller har någon av oss intervjuad uppgivit, eller annat tillgängligt material indikerat, att några sådana bevis skulle föreligga.
>
> Det indiciematerial som finns är omfattande, svårtolkat och ofta tvetydigt. PKK-arna använder ett bildspråk, sannolikt för att försvåra eventuell tolkning av utomstående. Kurdiskan som språk betraktat anses dessutom relativt outvecklat vilket i sig kan ge upphov till olika tolkningar.
>
> Vidare är de flesta indicierna, som de för oss presenterats av Hans Holmér, av typen att vissa nyckelpersoner inom PKK träffats i Sverige under 1985-86 eller kommit in i landet före mordet eller lämnat det efter mordet. De har också sammanträffat eller kommunicerat med andra kurder som ansetts vara östagenter. Många av dessa indicier drar onekligen till sig intresse.

Bl.a. följande resonemang kunde anföras till stöd för PKK-scenariot:

> Att attentatet kom att ske den 28 februari av en ren slump, som under lång tid har varit och fortfarande är Palmeutredningens huvudalternativ, torde vara det mest uppseendeväckande i hela attentatet enligt vår uppfattning. Det skiljer sig därmed från alla av oss kända politiska attentat. PKK-scenariot däremot säger att de planerat och följt Olof Palme under en längre tid. Beslutet om skuggning m.m. togs närmare 6 månader före attentatet.
>
> Det skulle förklara det besvärliga faktum att vare sig den omfattande genomgång, som tagit närmare 8 år, av registrerade innehavare i Stockholms län av .357 revolvrar, eller den uppföljning av – före mars 1986 – stulna och förkomna .357 revolvrar i Sverige, eller den omfattande rundvandring till närmare 450 olika tänkbara köpare och förmedlare av ammunition av aktuell typ, har gett resultat som till dags dato i alla fall inte bidragit till mordets lösning. I PKK-scenariot kan man inte bortse från att såväl vapen som ammunition kan ha förts in i landet speciellt för detta uppdrag. Vi bör då erinra oss att den ´svenska´ andelen av såväl vapen (S&W .357 Magnum) som ammunition (batchen från november 1979) som använts sannolikt är mindre än en procent av det totala antalet i världen av respektive slag.
>
> Scenariot knyter vidare, på ett rätt intressant sätt, ihop olika indicier och ett antal vittnesmål vilket ger ett naturligt flöde i händelseförloppet. Det ger tankeväckande infallsvinklar även vid tolkningen av andra spår i denna kvadrant.

Det fanns dock mycket som talade emot detta scenario, bl.a. följande:

> Det är en stor risk som PKK tar om de försöker mörda Olof Palme på detta sätt. Det skulle skada organisationen och dess syften allvarligt om de blev avslöjade. Såväl risk som skadeeffekt måste rimligen PKK:s ledning ha insett och tagit med i sina överväganden. (---)
>
> Motivbilden är vag och dåligt belagd. Frågan är också om inte PKK rimligen måste ha förstått och accepterat den svenska regeringens motiv för ”terroriststämpeln” och ”kommunarresten”. (---)
>
> Tidigare PKK-attentat utanför deras hemområde (Turkiet, Irak, Iran, Syrien och Armenien) har vänt sig mot egna avhoppare eller personer som uppfattats ha svikit PKK. De har då använt knivar eller pistoler, normalt finkalibriga, och skotten placerats i bakhuvudet. Mordet på Olof Palme skulle i så fall ha varit mönsteravvikande. Vad som däremot skulle vara analogt med tidigare mönster vid morden i Uppsala och Stockholm (Medborgarhuset) är, enligt Hans Holmérs scenario, att en speciell gärningsman (skytt) kommer in i landet för att genomföra mordet och att denne får sitt offer utpekat för sig.
>
> De delar i Hans Holmérs scenario som skulle tala för en inblandning från östblocket borde rimligen ha blivit kända efter östs sammanbrott om de var korrekta. Informationen av denna dignitet skulle om inte annat ha bjudits ut till högstbjudande.
>
> Telefonkontroll- och buggningsmaterialen är vaga. Vissa av de viktigaste avsnitten som vi följt upp från Holmérs scenario via Per-Erik Larssons PM, Analysgruppens rapport ned mot tolkarnas utskrifter leder till frågetecken för såväl urval som tolkning av citaten. (---)
>
> I det scenario som Hans Holmér presenterar är det många personer inblandade. Det måste i så fall öka risken för att det börjar läcka i alla fall någon information efter en tid. Att ingen information, utöver den rätt vaga buggnings- och telekontrollinformationen, skulle ha sipprat ut under 10 år om PKK vore inblandad är förvånande. Även med hänsyn tagen till den risk det innebär att prata bredvid munnen i denna krets och i ett fall som detta.
>
> Bevisläget i övrigt är mycket svagt även om det finns något enstaka indicium som skulle kunna tyda på att PKK vore ansvarigt.
>
> Slutligen gäller att vi i vårt arbete med materialet kunnat konstatera att det scenario som Hans Holmér presenterat för oss visar stor överensstämmelse med innehållet i en SÄK-PM från februari 1988. Den är på ett par hundra sidor. Den utgår just från en arbetshypotes att PKK skulle ha kunnat vara ansvarigt för mordet på Olof Palme. Mot denna hypotes prövas sedan de indikationer som då förelåg. Det får därmed i sina huvuddrag anses ha prövats av Per-Erik Larsson och även av Palmeutredningen.

RRV-experterna analyserade alltså avlyssningsmaterialet. De pekade på flera felkällor i detta. Deras slutsats var att avlyssningsutskrifterna måste tas med en stor nypa salt, eftersom syftningar och samband ofta är oklara (jfr om språksvårigheterna ovan). Vi har vidare fäst oss vid att RRV-experterna vid sin undersökning av den i PKK-spåret återkommande uppgiften om ett möte i Damaskus, där mordet skulle ha planerats eller beslutats, kommit fram till att själva utgångspunkten för denna uppgift, att det skulle ha förekommit ett möte i Damaskus, är dåligt belagd. Det synes inte finnas någon egentlig källa för denna uppgift (vi bortser då från ”källa Peter”).

5.16 Sammanfattande anmärkningar

5.16.1 Allmänt om bedömningen av utredningsåtgärder i enskilda uppslag[43]

Beträffande enskilda utredningsuppslag har vi inriktat vårt arbete på redovisning och på bedömning av huruvida uppslagen utifrån de fakta, som framkommer i materialet och som i övrigt är kända för oss, kan betraktas som tillräckligt utredda. Vår bedömning utgår från det perspektiv vi i vår roll haft att anlägga (se kapitel 1). När vi anmärkt att det enligt vår bedömning finns mer att göra i ett uppslag är då vi ansett det tydligt att så är fallet. I övrigt har vi valt att inte genomgående redovisa bedömningar för varje enskilt uppslag utan att i stället inrikta oss på eventuellt återkommande brister eller förhållanden som på annat sätt kan vara värda att lyfta fram.

Några utredningsavsnitt bör emellertid på grund av sin omfattning, det intresse de väckt eller annars på grund av sin betydelse för utredningen bedömas särskilt. Det gäller avsnitten angående Viktor G och PKK.

5.16.2 Viktor G

Viktor G-avsnittet är mycket grundligt utrett. Förundersökningsledningens bedömning är att Viktor G inte haft med mordet att göra. Den bedömningen framstår efter ett studium av utredningsdokumentationen som välgrundad. Uppslaget ter sig snarare överutrett. Allmänt

[43] Enskilda uppslag redovisas som framgått även i kapitel 4 och ytterligare enskilda uppslag behandlas i kapitel 6 och 7. De bedömningar som gäller dessa finns i respektive kapitel.

sett ser vi det inte som vår uppgift att kritisera berörda myndigheter för att de eventuellt gjort för mycket i sin strävan att nå ett utredningsresultat. Däremot kan det i vissa sammanhang finnas skäl att fråga sig om utredningsåtgärderna gått för långt, i den betydelsen att något skyddsvärt intresse äventyrats av vidtagna åtgärder. Utredningen avseende Viktor G är ett av de uppslag som reser frågor av det slaget.

Den *första delen av utredningen* – dvs. utredningen fram till den 16 maj 1986 – har tidigare varit föremål för viss granskning av JK och den har behandlats av tidigare kommissioner (se kapitel 1). Den första delen av utredningen och de kontroverser den orsakade har emellertid betydelse för hur den andra delen av utredningen skall bedömas. Det finns dessutom omständigheter från denna tid som vid en granskning i dag framstår i tydligare dager. Det finns därför skäl för oss att anlägga vissa synpunkter även på den delen av utredningen, trots att den alltså redan varit föremål för viss granskning.

En av de saker som uppmärksammades vid den tidigare granskningen är hur den inledande utredningen angående Viktor G hanterades. Den person som fungerade som förhörsledare vid de omfattande och viktiga förhören med Viktor G utsattes sedermera för allvarlig kritik av såväl åklagarna (K.G. Svensson och Claes Zeime) som JK. I en utfrågning inför Juristkommissionen den 10 november 1986 yttrade den dåvarande förundersökningsledaren Claes Zeime enligt Juristkommissionens referat följande (utredningsmannen benämns i citaten utredningsman V):

> Till förhörsledare hade utsetts en utredningsman V. Detta ansåg Zeime vara mycket anmärkningsvärt, eftersom utredningsman V har ett välkänt dåligt renommé som förhörsledare. Han är dessutom föremål för en undersökning för att ha fört in osanna uppgifter i ett förundersökningsprotokoll rörande ett annat mord. (---) Utredningsman V är numera avkopplad från utredningen rörande mordet på Olof Palme, men kallar trots detta personer till förhör angående 33-åringen (Viktor G, vår anm.). ”Ingen kan få stopp på honom”.
>
> Förhören med 33-åringen ”gick snett”. En viktig orsak härtill var den dåliga förhörsledaren. 33-åringen fick aldrig lämna några riktiga uppgifter. Enligt Zeime borde ett riktigt slutförhör ha kommit till stånd.

I vårt arbete har en del ytterligare framkommit. I en promemoria från 1995 av internutredningsgruppen vid polismyndigheten i det distrikt där utredningsman V tidigare arbetade beskrivs dennes tjänstgöring.[44]

[44] Promemorian har upprättats efter förfrågningar från den tidigare Palmekommissionen.

Bl.a. uppges att han under 1983 förekom i en uppmärksammad affär vid narkotikaroteln. Utredningsmannen hade lånat pengar av huvudmannen i ett stort narkotikamål såväl under som efter målets avgörande. Vid denna tid pågick också ett ärende mot honom för att han tagit emot pengar för vidare befordran till annan men inte gjort detta. Efter dessa affärer sjukskrev han sig. Han kom sedan inte tillbaka. Nämnas bör också att utredningsmannen, enligt internutredningsgruppen, tidigare hade dömts för misshandel och urkundsförfalskning i samband med tjänsten.

Vi har ställt oss frågan varför en person som misskött sina uppdrag på detta sätt över huvud taget kunnat få fortsatta uppdrag inom kriminalpolisen. Framför allt undrar vi hur det kom sig att en person med denna bakgrund kom att betros med en så viktig uppgift som förhören med den förste huvudmisstänkte för mordet på Olof Palme.

Utredningsmannen tjänstgjorde vid tiden för mordet på Stockholmspolisens våldsrotel. Polisintendenten Stig Lennart Pettersson, chef för spaningssektionen, beskrev i utfrågning inför Juristkommissionen den 28 november 1986 utredningsmannens roll i mordutredningen på följande sätt:

> Utredningsman V tillsammans med andra polismän från den grupp på våldsroteln, där de egentligen var placerade, arbetade fortsättningsvis vidare med uppgifter rörande 33-åringen. Den utredning som då togs fram ledde till att chefsåklagaren K.G. Svensson, efter föredragning av utredningsman V, beslutade att 33-åringen på nytt skulle hämtas till förhör. Detta skedde den 12 mars 1986. Samma dag förklarades 33-åringen anhållen. Förhören med den misstänkte leddes av utredningsman V. Vid den tidpunkten var utredningsman V helt okänd för Pettersson. Enligt Linder var det dock en bra polisman och Pettersson fann därför inte anledning att göra någon ändring beträffande frågan om vem som skulle sköta förhören med den misstänkte.

Den person som omnämns är poliskommissarie Nils Linder, vid tiden för mordet chef för våldsroteln. Linder ingick liksom Pettersson i Hans Holmérs s.k. ledningsgrupp. Upplysningarna innebär att det fanns kunskap om utredningsmannens person inom polisledningen och att hans kvalifikationer där hade bedömts vara till fyllest för de uppgifter han anförtroddes.

I en av Juristkommissionens promemorior, daterad den 16 december 1986, finns följande uppgifter:

> Kommissarie Helge Eriksson, rikskrim, har vid samtal denna dag lämnat bl.a. följande upplysningar.

> Han hade under sin tid som chef för narkotikaroteln ett mycket gott samarbete med polisen i Helsingborgs pd. Genom de kontakter som han då knöt fick han vissa upplysningar rörande utredningsman V dvs man varnade helt enkelt för den mannen. Detta skedde i anslutning till att utredningsman V sökte anställning vid polisen i Stockholm. E (Eriksson, vår anm.) tog därvid kontakt med Wranghult och polisintendenten Torsten Jönsson och informerade dessa om vad som upplysts beträffande utredningsman V. I och med att utredningsman V senare fick anställning i Stockholm var det tal om att placera honom på narkotikaroteln. E vägrade emellertid att ta emot honom. Utredningsman V placerades då på våldsroteln. E informerade därvid Linder om vad som hade upplysts om utredningsman V. Denna information från E:s sida lämnades således lång tid innan mordet på Olof Palme.

Dessa uppgifter bekräftar att de omständigheter som gjorde den aktuelle utredningsmannen olämplig var kända inom utredningsorganisationen. Hur det kommer sig att han likväl anförtroddes uppgiften att hålla förhör i Viktor G-delen har vi inte kunnat utröna. Utredningen utsatte sig i alla händelser härmed för risken att dess arbete skulle kunna misstänkliggöras. Den öppnade sig i praktiken för beskyllningar om att utredningen ”riggades”, eftersom det var handlingar av sådant slag som den aktuelle utredningsmannen sedan tidigare gjort sig omtalad för. Utvecklingen kom sedan att visa att hans agerande som förhörsledare för Viktor G allvarligt kunde ifrågasättas. De utredningsåtgärder han ansvarade för kritiserades sedermera av förundersökningsledaren K.G. Svensson, som inför Juristkommissionen förklarade att han försökte få vederbörande utbytt, eftersom han inte ”för det minsta” kunde lita på dennes objektivitet.[45] Av vad K.G. Svensson sammantaget anfört i denna sak framgår att han ansåg sig ha blivit vilseledd av polisen beträffande misstankarna mot Viktor G.

I Juristkommissionens betänkande beskrivs att K.G. Svensson vid ett sammanträffande med Hans Holmér och Hans Wranghult utanför polishuset den 1 april 1986 försökte förmå polisledningen att skilja utredningsmannen från ärendet. Detta vann dock inte gehör, utan denne fick fortsätta att arbeta med utredningen avseende Viktor G.[46]

I den mån polisledningen inte redan tidigare övervägt utredningsmannens lämplighet, hade det funnits anledning att göra det efter det som utspann sig i anslutning till dennes insatser i utredningen och i synnerhet sedan saken påpekats av förundersökningsledaren. Medan det framstår som anmärkningsvärt att utredningsman V överhuvudtaget

[45] Juristkommissionens utfrågning med K.G. Svensson den 7 januari 1987.
[46] SOU 1987:72 s. 57

fick utredningsuppgifter i ärendet, ter det sig än märkligare att han fick vara kvar efter det att han i ärendet dokumenterat sin olämplighet.

Den enda förklaring vi kan se till att utredningsmannen anlitades i ärendet är att de allmänna krav som ställdes på professionalism inom kriminalpolisen inte var högre än att han, trots sina brister, kunde anlitas lika väl som någon annan utredare, dvs. att de kompetenskrav som ställdes på en utredningsman inom Stockholmspolisen inte var högre än så och att de fel han tidigare i sin karriär begått mer sågs som utslag av ”överambition” än som oförenligt med den polisiära uppgiften. Det kan naturligtvis finnas andra förklaringar, men det bör påpekas att vi inte sett några tecken på att man från polisens sida särskilt valde ut denne utredningsman för att nå ett visst utredningsresultat.

Förklaringen till att utredningsmannen inte skildes från ärendet sedan han visat vad han gick för kan mycket väl vara att kravet härpå från polisens sida kom från fel håll, dvs. från förundersökningsledningen/åklagaren. Det finns som framgått av de tidigare kommissionernas granskning och vår redogörelse i kapitel 1 många exempel på att polisledningen demonstrativt ignorerade önskemål från åklagarhåll. I detta fall gjorde polisledningen alltså detta trots att man själv måste ha gjort samma bedömning som åklagaren avseende utredningsmannens insatser, som ju var uppenbart oförenliga med professionellt polisarbete.

Som vi tolkar skeendet bidrog denne utredningsmans bristande professionalism till att, som det skulle visa sig, ogrundade misstankar kom att riktas mot Viktor G. Det fanns visserligen skäl att noga utreda uppgifterna angående Viktor G, men det var de tvivelaktiga åtgärderna från utredningsmannens sida som låg till grund för anhållandet av Viktor G och den häktningsframställning som ingavs. Styrkan i de misstankar detta föranledde var något som Viktor G sedan kom att få lida av och leva med. Enligt det pressmeddelande K.G. Svensson lät publicera när han lade ned förundersökningen mot Viktor G ansåg han således att denne hade utsatts för ”en rättskränkning av allvarlig beskaffenhet”. Vi delar den bedömningen. Vi anser det därvid anmärkningsvärt att det aldrig skett någon utvärdering inom polisen av vad det var som gick fel i denna hantering.

Den *andra delen av utredningen mot Viktor G* – efter den 16 maj 1986 – är inte lika väl känd. Uppgifterna kring Viktor G och vad denne gjorde mordkvällen etc. var inför denna andra utredningsomgång redan utredda. Förundersökningen mot honom hade lagts ned; åklagarens bedömning innebar i praktiken att Viktor G hade alibi, om än icke ett vattentätt sådant. Mot den bakgrunden finns det anledning till eftertänk-

samhet inför den fortsatta utredningen, som Viktor G själv och hans omgivning måste ha upplevt som mycket pressande.

Det gäller inte minst den telefonavlyssning som Viktor G var underkastad sommaren och hösten 1987 (det framgår av dokumentationen från avlyssningen att Viktor G misstänkte att han var avlyssnad). Tingsrätten har i och för sig bedömt och godkänt åtgärderna, men det måste likväl sättas i fråga om inte åtminstone avlyssningen under höstperioden – mitten av augusti-mitten av november – pågick längre än det fanns grund för. Telefonkontrollen omfattade i detta fall som mest tolv abonnemang, allt från Viktor G:s föräldrar, mormor och syster till vänner och andra kontakter, t.o.m. en telefon på en bensinmack. Bedömningen av telefonavlyssningen i denna del bör ske med beaktande av den diskussion de tidigare kommissionerna förde angående hur telefonavlyssning bör användas (se kapitel 1, *Tvångsmedelsanvändning*).

De omständigheter som föranledde att utredningen återupptogs skall bedömas i ljuset av att förundersökningen en gång hade nedlagts och på vilka grunder det beslutet hade fattats. Ett av skälen till nedläggningen var att det, efter motstånd från polisens sida, hade klarlagts att Viktor G:s egna uppgifter om att han uppehållit sig på ett kafé till efter klockan 23 kunde bekräftas av vittnen. Detta talade allmänt sett mot Viktor G som gärningsman. (Han hade inte kunnat hinna till Grand för att där invänta Olof Palme. Att han ena stunden skulle sitta på kafé och tala med okända personer för att nästa stund vid ett slumpmässigt möte med statsministern mörda denne förefaller osannolikt.) Av K.G. Svenssons nedläggningsbeslut får anses framgå att han tolkade bevisningen så att Viktor G:s uppgifter inte skulle kunna vederläggas i domstol.

De uppgifter som våren 1987 föranledde att utredningen intensifierades med bl.a. telefonavlyssning tycks lösliga jämförda med de skäl som hade anförts för undersökningens nedläggande ett år tidigare. Det fanns t.ex. ingenting som knöt Viktor G till brottsplatsen, utan det rörde sig om uppgifter om att han skulle ha haft ett vapen och tecken på att han hade kontakter i kriminella kretsar. Av större intresse var uppgifterna från vittnet Eduardo D, som uppgav sig ha stött samman med Viktor G på mordkällen i mordkvarteren. Eduardo D kunde dock sedermera avföras som en person utan trovärdighet. För kommissionen har uppgivits att Eduardo D redan tidigare var känd inom Stockholmspolisen, sedan han lämnat ”intressanta” men som det skulle visa sig helt otillförlitliga uppgifter i en tidigare uppmärksammad utredning.[47] Att

[47] Det gällde det s.k. Cats Falk-ärendet. Uppgiften lämnad vid kommissionens genomgång med spaningsledningen den 23 februari 1999.

PU ändå inledningsvis förlitade sig på uppgifterna från Eduardo D kan tolkas så att man inte förhöll sig normalt skeptisk till de uppseendeväckande och med kända fakta inte alldeles lätt förenliga uppgifter som denne lämnade.

Den andra delen av utredningen mot Viktor G kan som påpekats inte ses isolerad från den första och de kontroverser som där förekom. Nedläggningen av förundersökningen mot Viktor G avslutades med förundersökningsledarens anklagelse mot polisen för att den utsatt den misstänkte för en allvarlig rättskränkning. Polisen var redan tidigare obenägen att lyssna på åklagarens synpunkter i ärendet och ansåg att åklagaren hade gjort fel när denne drog tillbaka häktningsyrkandet och ”släppte” Viktor G. Det låg därför i farans riktning att polisen och de utredningsmän som arbetat med ärendet känslomässigt skulle ha svårt att släppa taget om Viktor G; skulle det kunna visas att Viktor G trots allt hade med mordet att göra, vore det en upprättelse för polisen, efter den kritik den utsatts för.

Den kanske aldrig helt nedlagda och i alla händelser sedermera med kraft upptagna utredningen mot Viktor G torde böra ses i detta ljus. Det som framkom i den andra delen av utredningen var – i vart fall inte av dokumentationen och de uppgifter vi i övrigt inhämtat från PU att döma – inte av den digniteten att det motiverade så långtgående åtgärder som de som kom att vidtas. Det gäller särskilt den omfattande telefonavlyssningen. Det är vårt intryck att den andra delen av utredningen var en förlängning av den första. Den byggde vidare på de misstankar som skapats via de utredningsåtgärder, som enligt den dåvarande förundersökningsledaren hade lett till en allvarlig rättskränkning. Enligt vår mening hade det funnits anledning att ställa särskilda krav på fortsatta åtgärder mot en person som fått utstå det Viktor G utsatts för och som avförts inte bara på grund av att misstankarna inte kunnat styrkas utan på grund av att åtskilligt faktiskt talade för att han inte kunnat begå brottet. Nu kan det ifrågasättas om det inte blev tvärtom, dvs. att tröskeln sattes lägre just därför att han en gång varit misstänkt.

Det förtjänar avslutningsvis att påpekas, att samtidigt som den andra utredningsomgången mot Viktor G tog fart våren 1987 och drog stora resurser större delen av det året, lades uppslaget angående Christer P efter en ofullständig genomgång ad acta (den 24 april 1987, se kapitel 6). En likartad jämförelse kan göras beträffande det intressanta ingångstipset angående GC. Det inkom i augusti 1987 men utreddes i praktiken inte förrän flera år senare (se kapitel 7, *GMP-objekt m.m.*).

5.16.3 PKK

Det råder ingen tvekan om att misstanken att PKK skulle kunna ha haft med mordet att göra är grundligt utredd och att det nu inte är aktuellt med några ytterligare utredningsåtärder.

Som framgått av redogörelsen för PKK-avsnittet aktualiserades tanken på att PKK kunde ha med mordet att göra omgående i utredningen. Redan de första veckorna hölls mot den bakgrunden ett stort antal förhör och det gjordes även en husrannsakan i en PKK-lokal, varvid personer medtogs till förhör. ”PKK-spåret” fanns alltså med i utredningen från första början och det växte sedermera till att bli det s.k. huvudspåret.

Liksom beträffande andra ”spår” med internationell anknytning måste utredningen mot PKK betraktas från såväl abstrakt motivsynpunkt som konkret gärningssynpunkt. I det första hänseendet riktas intresset mot motiv, möjlighet och medel medan det i det andra hänseendet riktas mot konkreta tecken i tid och rum på att i detta fall organisationen PKK kan ha haft med gärningen att skaffa.

Den mot PKK inriktade utredningen har utgått från att organisationen kan ha haft ett motiv att angripa den svenske statsministern. Det grundläggande ställningstagandet, som torde ha föranlett redan de inledande åtgärderna, är att PKK i Sverige hade varit utsatt för rättsliga åtgärder som av organisationen måste ha uppfattats som negativa och mycket besvärande, nämligen det faktum att organisationen ”terroriststämplats” och att ett antal av dess företrädare i landet hade belagts med s.k. kommunarrest. PKK hade även kommit att betraktas som ansvarigt för två i Sverige begångna mord på avhoppade PKK-medlemmar. Vidare hade PKK:s ledare Öcalan sökt visum till Sverige men förvägrats detta. Dessa senare förhållanden följde dock normala rättsliga rutiner, medan terroriststämpeln och kommunarresten, som var av en mer extraordinär karaktär, av PKK kunde uppfattas som riktade mot just den organisationen. Utredningen kring dessa förhållanden, hur PKK agerat tidigare och i andra sammanhang, vilka möjligheter man haft att utföra ett attentat av detta slag etc. fördjupades successivt. Det finns skäl att anta att en betydande kunskap byggdes upp. Mot detta finns inget att invända; uppslaget som sådant förtjänade en utredning med denna inriktning. Därmed inte sagt att resursanvändningen så som den utvecklades var rimlig – det var den uppenbarligen inte – men ansatsen var riktig.

Resultatet av den motivrelaterade delen av utredningen tycks ha varit att misstankarna mot PKK successivt stärktes. Det kan ifrågasättas om de verkligen gjorde det. Det ter sig för oss som att PKK:s motiv för att begå ett attentat mot Olof Palme står att finna i de omständigheter

som redan från början var kända och föranledde de inledande åtgärderna. Det kan också ifrågasättas om PU i tillräcklig grad beaktade de motindikationer som finns. Även om det är lätt att se att organisationen PKK skulle kunna uppfatta sig som illa behandlad av den svenska staten, framstår ett attentat mot en respekterad ledare i en demokratisk och till den kurdiska saken jämförelsevis vänligt sinnad stat inte som logiskt. Det skulle, om dess bakgrund blivit känd, inte gynna PKK:s sak, såvitt framgått. Om avsikten varit att hemlighålla PKK:s roll i ett sådant attentat är det lika svårt att se logiken; behandlingen av PKK i Sverige var inte ett verk av Olof Palme personligen och det kan inte ha funnits något skäl för organisationens företrädare att tro att ett byte av statsminister skulle innebära att den svenska staten ändrade inställning till PKK. Dessutom finns den tidigt resta invändningen att PKK visserligen legat bakom flera mord, men dessa hade i huvudsak ägt rum inom den egna kretsen; attentat av det här slaget skulle ha inneburit något nytt för PKK. Överväganden av detta slag ändrar inte det förhållandet att PKK var intressant för mordutredningen, men de borde varit ägnade att ge misstankarna mot PKK andra proportioner än de kom att få. Det är också anmärkningsvärt att den misstänkta desinformation som förekom inte mottogs mer kritiskt (jfr avsnittet om ”källa Peter”).

Motivsidan är i alla händelser väl utredd i detta uppslag. En vanlig invändning från PU:s sida när tänkbara motiv för mordet på Olof Palme diskuteras – t.ex. i anslutning till uppslag som Sydafrika eller Bofors – är att det förvisso finns intressanta motiv att begrunda och analysera, men att detta inte tjänar så mycket till ”så länge man inte kan koppla det till händelserna på Sveavägen”. I många uppslag har PU uppenbarligen följt den tågordningen att ett uppslag inte är värt att ta i tu med på allvar förrän det kan kopplas till mordet i tid och rum. Beträffande PKK finns i det hänseendet följande att anteckna.

För det första finns informationen från telefonavlyssningen av PKK-medlemmar m.fl. där de s.k. bröllopssamtalen ingår, liksom de s.k. aggressionssamtalen. Dessa samtal utgör ett tecken i tiden på att PKK kan ha haft med mordet att göra. Bröllopssamtalen är som framgått svårtolkade och bl.a. det faktum att de förekommit även efter mordet talar för att de kan ha syftat på andra ting än statsministermordet. Aggressionssamtalen har inte bedömts komma från personer kapabla att genomföra ett statsministermord. I bägge hänseendena synes det dock ha funnits god anledning att ta informationen på allvar och beakta den inom mordutredningen. För det andra finns uppgifterna från tipsaren Seppo A. De gällde huvudsakligen vapen. De togs med rätta på allvar och utreddes, men kan numera betraktas som ointressanta för utredningen. Härutöver finns en hel del spekulationer som framförts i

olika sammanhang, men inget som betraktats som hållbart i de granskningar och analyser som gjorts. Någon koppling till mordplatsen har aldrig funnits. Beträffande uppgiften om ett möte i Damaskus, där mordet skulle ha beslutats, gäller som framgått att den inte synes kunna knytas till någon källa överhuvudtaget.

Det kan alltså konstateras att PKK-uppslaget i allt väsentligt är motivrelaterat, att en oerhört omfattande utredning i motivdelen inte annat än marginellt lett vidare i förhållande till vad som var känt redan då mordet begicks och att det inte gått att få fram någon ”koppling till Sveavägen”, men att det finns en indikation i tiden på att PKK kan ha planerat ett attentat (bröllopssamtalen).

Den dåvarande spaningsledningen hyste en hypotes, eller kanske övertygelse, om att PKK låg bakom mordet. Den hoppades att via ett omfattande ”tillslag” (operation Alfa) kunna störa organisationen PKK på att sådant sätt, att människor i och kring organisationen skulle träda fram och ge polisen de bevis de behövde för att styrka sin hypotes. Allt detta misslyckades. Till det som tidigare kommissioner anfört om detta förfarande vill vi lägga att det var rättsvidrigt. De tvångsmedel som ingår i ett ”tillslag” kan i en rättsstat inte användas för att ”röra om”, ”skrämma upp” och därigenom vinna kunskap, i synnerhet om det inte finns grundade misstankar om vad slags kunskap man skulle kunna få fram. I detta fall fanns inget annat än löst grundade förhoppningar, utan konkret innehåll. Av detta följer att de berörda personerna, i likhet med Viktor G och denne närstående personer, utsattes för en rättskränkning, som, med den förre förundersökningsledaren K.G. Svenssons ord, var av allvarlig beskaffenhet.

Av den utredning som numera föreligger framgår att de åtgärder som kulminerade med operation Alfa inte var en alltmer pressad mordutrednings sista desperata försök att komma till botten med ”PKK-spåret”, utan att de var resultatet av en redan sommaren 1986 utarbetad strategi, dvs. handlingssättet var väl överlagt. Det är ett tecken på att delar av denna mordutredning ganska tidigt förflyttade sig utanför rättsstatens ramar.

Ett annat sådant tecken, med ännu tidigare datering, är den olovliga avlyssning som påbörjades redan i anslutning till mordet. Som framgått av redogörelsen för det s.k. buggningsmålet fann domstolarna det styrkt att sådan avlyssning mot PKK-sympatisörer påbörjades redan den 10 mars 1986 (enligt åklagaren hade det förekommit även tidigare). Med tanke på att det skedde så pass omgående vill det synas som att säkerhetspolisen inte var främmande för metoden samt hade utrustning och beredskap för dess användande. I alla händelser illustrerar användningen av olovlig avlyssning inom mordutredningen den attityd till kravet på laglydnad som tidigt utvecklades inom utredningen. Värt att

anmärka är vidare att det tog ända till hösten 1988 innan detta uppdagades, att åtgärderna var sanktionerade på hög nivå inom polisen och att saken helt undgick de granskande kommissionerna.

Samma iakttagelser kan göras beträffande flera av inslagen i den s.k. Ebbe Carlsson-affären, som ju innefattade ett antal lagbrott med inblandning av tjänstemän vid polisen. Affären innefattade även institutionella och konstitutionella aspekter. De enskilda lagbrotten – att en privatperson fick del av hemligt material, att polismän engagerades för smuggling av avlyssningsutrustning m.m. – var naturligtvis allvarliga. Än allvarligare är dock att en informell utredning i statsmaktens hägn kunde utvecklas vid sidan av den rättsenliga och reguljära mordutredningen. Här var det inte bara fråga om att polismakten överskred sina befogenheter och bröt mot lagen, utan om att sätta hela det rättsliga kontrollsystemet ur spel.

5.16.4 Övriga avsnitt

”CIA”. Utredningsavsnittets rubrik rymmer uppslag som i någon mening kan kopplas till CIA, trots att någon utredning med avseende på organisationen CIA knappast kan sägas ha förekommit i PU. Det kan i och för sig ifrågasättas om det förelegat något skäl att försöka utreda om CIA haft med mordet att göra; det finns inga vederhäftiga indikationer i den riktningen i utredningsmaterialet.

I den mån det skulle ha funnits indikationer av det slaget, värda att ta på allvar, kan man fråga sig hur en utredning med den inriktningen hade kunnat gå till. Saken illustreras av den ovan citerade skrivelse som PU våren 1988 lät avsända till UD, med bl.a. förfrågan om det i början av 1986 fanns ”någon anledning för USA och dess underrättelseorgan CIA – utifrån en objektiv bedömning – att i personen och politikern Olof Palme se en sådan fara för de egna intressena, att ett undanröjande av honom låg nära till hands?” Oavsett hur ett uppslag med en sådan utgångspunkt skulle utredas, borde PU ha insett att den valda vägen inte var framkomlig. Skrivelsen synes ju också ha orsakat förvåning hos UD och den lämnades utan avseende.[48] Bortom denna skrivelse och dess öde, som i sitt historiska sammanhang kan te sig som en kuriositet, finns en svår fråga, som knappast fått sitt svar i denna mordutredning, nämligen hur ett statsmannamord med misstänkt internationell bakgrund över huvud taget skall kunna utredas. En sak torde stå klar, det

[48] Från UD:s sida har om denna skrivelse och de kontakter som föregick den sagts att polisen inte uppfattades som förtroendeingivande och att UD ”inte ville ta i detta”.

kan inte ske inom ramen för ”en vanlig mordutredning”. I den mån man anser sig ha uppslag värda att utreda som har reell anknytning till exempelvis CIA krävs en helt annan kraft- och kompetenssamling. Till att börja med krävs en basanalys av det slag som i stort sett genomgående saknas i PU-materialet (jfr nedan).

Bortsett från dessa aspekter och från att avsnittets namn på sätt och vis är missvisande – vilket gäller flera avsnitt – har PU i denna del gjort ett tillfredsställande arbete med de uppslag som de facto förts till avsnittet. Uppslagen är ordentligt utredda och utredningsåtgärderna har för det mesta skett i nära anslutning till inkomna tips. Att det i vissa sammanhang tagit lång tid att få fram uppgifter via det internationella polissamarbetet är inget som PU kan lastas för.

Uppslaget om *”Ivan”* utreddes främst under våren och sommaren 1986 och det illustrerar tydligt den oordning och inkompetens som präglade mordutredningen under det första året. Exempel på detta är att Ivan förhördes av tre olika enheter – Stockholmspolisen, rikskriminalen och säkerhetspolisen. Flera av övriga förhörda personer har förhörts både av Stockholmspolisen och av säkerhetspolisen. Många av handlingarna i detta ärende har registrerats i PU först i samband med den genomgång av ärendet som skedde 1992, bl.a. den klargörande promemoria som upprättades av säkerhetspolisen så jämförelsevis tidigt som den 28 oktober 1986. – Genomgången 1992 framstår mot bakgrund av vad säkerhetspolisen sålunda redan hade utrett som onödig. PU höll då flera nya förhör med redan tidigare hörda personer. Eftersom ärendet alltså redan tidigare var mycket väl utrett kan nyttan av dessa nya förhör ifrågasättas. Vi anser att denna utredningsdel, inte minst med tanke på att uppgiftslämnaren kan misstänkas höra till kategorin ”informationssvindlare” (jfr nedan), är ett exempel på ett överutrett uppslag.

”Iran/Irak”. Utredningsarbetet har genomgående varit reaktivt. Vad som utretts är inkomna uppgifter, ”tips”. Avsnittets rubricering – ”Iran/Irak” – leder tanken till det 1986 rådande krigstillståndet, Olof Palmes medlarroll etc. Någon utredning huruvida mordet skulle kunna ha sin bakgrund i dessa förhållanden förekommer emellertid inte i uppslaget (jfr om basanalys nedan). I stället förefaller rubriken sammanfatta en geografisk, nationell eller etnisk sortering på i övrigt ganska oklara grunder.

Uppslagen har i de allra flesta fall utretts i nära anslutning till inkomna tips och är mycket väl utredda, i vissa fall närmast överutredda (jfr *Salah A* och *Ghazi Z*).

”Mellanöstern inkl Israel”. Avsnittet har i huvudsak samma karaktär som avsnittet ”Iran/Irak”. Utredningsarbetet har allt igenom varit

reaktivt. Under rubriken har på geografisk, nationell eller etnisk grund insorterats uppslag, som i övrigt inte har någon uppenbar gemensam nämnare. Den politiskt inriktade bakgrund och analys, som man utifrån avsnittets rubricering skulle kunna vänta sig, lyser i allt väsentligt med sin frånvaro (jfr om basanalys nedan).

Beträffande de enskilda uppslagen är följande värt att notera. Uppslaget om *Professor Robert H* talar för sig självt. Robert H måste rimligen betraktas som en ”informationssvindlare” och har i denna egenskap fått uppta ett alltför stort utrymme. PU hade på ett ganska tidigt stadium kunnat avföra hans uppgifter. Istället har man fört långa samtal med honom och därmed belastat utredningen. I detta fall, liksom beträffande andra ”informationssvindlare”, efterlyser vi från polisens sida en mer professionell bedömning angående uppgiftslämnarens informationskapacitet, tillförlitlighet och trovärdighet. I uppslaget *Jocop M* har PU efter tio år hållit förhör med två personer. Förhören synes ha varit befogade men de borde rimligen ha hållits långt tidigare. Uppslaget *Anmälan till Radionämnden* har inte något att göra med mordet på Olof Palme, vilket också noterades när uppslaget i oktober 1987 kom in till PU. I mars 1994 – sju år efter mordet – har PU gjort en registerslagning på den programledare som i det anmälda programmet ”Rakt på sak från Religionsredaktionen” rapporterat om Olof Palmes tal i Storkyrkan. Även om det i ett helhetsperspektiv är en detalj finner vi detta anmärkningsvärt. I uppslaget *Brev från polsk dam* redovisas innehållet i ett brev. Detta ärende har inte föranlett någon utredning alls. Vi nämner det som ett exempel på att PU kanske inte alltid hållit en rakt igenom konsekvent utredningsnivå.

”Sydafrika”. Det förekom tidigt flera påstötningar till utredningen om att den sydafrikanska regimen eller något organ i dess hägn skulle kunna vara inblandat i mordet. Uppgifterna var delvis konkreta och innefattade namngivna personer, som kunde vara av intresse. Skrivelserna från Sydafrikakännaren Per W och FN-ambassadören Anders Ferm inkom kort efter mordet. Då förelåg även resultatet av Sverker Åströms sonderingar i ämnet. Inget av detta tycks ha föranlett någon aktivitet. Ferms promemoria registrerades inte i utredningen förrän 1992 medan Per W hördes först 1996. Trots att det alltså fanns uppenbara indikationer på att den ”sydafrikanska” motivbilden var av intresse utfördes inte någon basanalys (jfr om basanalys nedan).

Att så inte skedde är anmärkningsvärt. Bristen kan inte helt repareras i efterhand. Värdet av en sådan analys är större ju närmare mordet den sker, eftersom förutsättningarna för de fortsatta utredningsåtgärder som kan ligga i analysens förlängning är bättre ju tidigare de kan göras. Detta illustreras tydligt av de svårigheter att komma vidare

som kännetecknar sena uppslag, som fallet ”*N*”. Samtidigt måste det framhållas att förutsättningarna allmänt sett var dåliga att 1986 konkret utreda eventuella misstankar som ledde till den sydafrikanska regimen eller till denna knutna organ. Det var ett på många sätt slutet och isolerat land.

När utredningsmöjligheterna sedermera öppnade sig vidtogs åtgärder, bl.a. i anledning av Boris E:s uppgifter. Eugene de Kocks vittnesmål föranledde så småningom mycket omfattande utredning. Det var inte självklart hur den skulle genomföras. Men det kan konstateras att samarbetet mellan PU, UD och regeringen synes ha fungerat väl. Trots att den delvis fick improviseras och att förebilder för hur den skulle genomföras saknades är det vårt intryck att en väl förberedd och effektiv utredningsinsats gjordes. Vi anser också att det förhållandet att förundersökningsledaren Jan Danielsson och spaningsledaren Hans Ölvebro själva skötte denna del av arbetet talar för att det gjordes på ett kompetent sätt av de personer, som var bäst skickade att ta ställning till de konkreta uppgifter som skulle undersökas, i synnerhet som de under uppdraget hade tillgång till utrikespolitisk kompetens i form av såväl ambassadens som värdlandets myndigheters assistans. Därmed inte sagt att insatsen kan jämföras med en ”normal” polisutredning av det slag som kan genomföras på svensk mark. De svårigheter som alltid föreligger beträffande brottsutredningar som sträcker sig in över ett annat lands gränser har förelegat även i detta fall, men i jämförelse med vad som hade kunnat göras 1986 har mycket kunnat genomföras och genomförts.

Till det kan läggas att den utredning som gjordes på plats i Sydafrika förenades med en del analyser och annan kompletterande utredning ”på hemmaplan”. Sedermera gjorde kriminalunderrättelsetjänsten genom två kriminalinspektörer också en särskild analys av det inhämtade materialet, vilket enligt vår mening var ett riktigt initiativ. Det är dock förvånande att PU inte heller vid detta tillfälle vände sig till extern expertis för biträde med analysarbetet.

Sammantaget framstår ”Sydafrika-spåret” idag som jämförelsevis väl utrett. Det innebär inte att det är lika väl utrett som det hade varit om det hade angripits på allvar redan från början, men att det numera och med den kunskap som finns för mordutredningens del ter sig som färdigbearbetat.

Även om det förelåg svårigheter att vidta konkret inriktade utredningsinsatser 1986 kan det diskuteras om PU för den skull hade behövt vänta så länge som till 1996. Det är möjligt att saken hade kunnat väckas något eller några år tidigare, men det hade likväl varit sent; tiden spelar stor roll i början av en mordutredning, men mindre roll efter åtta-tio år. Nu kom utredningen att ske i anslutning till och

parallellt med att den sydafrikanska staten via den s.k. Sanningskommissionens verksamhet kunde påbörja sin egen uppgörelse med det förflutna, vilket ter sig som en naturlig och även lämplig tidpunkt i sammanhanget, bl.a. fanns som framgått svensk polis representerad i Sanningskommissionens utredningsorganisation. Samtidigt måste det påpekas att förloppet är en tydlig illustration till PU:s reaktiva arbetssätt. Det som utlöste insatsen var ju inte att tiderna hade förändrats och därmed förutsättningarna för utredningsinsatser, utan det förhållandet att Eugene de Kock lämnade uppgifter av intresse, uppgifter vars mediala genomslag var sådant att PU vare sig man ville det eller inte tvingades agera. (Det fanns i och för sig ett visst pågående arbete angående Boris E:s uppgifter, men intensiteten i detta kan inte jämföras med det pådrag de Kocks uppgifter föranledde.)

Inledningsvis, de första åren, har *de enskilda uppslagen i Sydafrikaavsnittet* just inte utretts alls, medan de som inkommit under senare år hanterats normalt. – Trots flera konkreta uppslag angående ”*W*” redan månaderna efter mordet och trots att tipsläsaren antecknat högsta prioritet (”Pri: 3”) på ett av tipsen synes inga åtgärder ha vidtagits. ”W” är exempel på ett uppslag som utretts alldeles för sent och som helt enkelt tycks ha slarvats bort de första åren. Först från 1988 finns spår av en aktiv utredningsinsats i form av den promemoria som redovisats ovan. 1990-1991 synes uppslaget ha diskuterats, dock utan att någon ytterligare åtgärd vidtogs. Förutom att säkerhetspolisen upprättat en handling rörande ”W” 1993 var det inte förrän efter det att ”Sydafrikaspåret” blivit aktuellt hösten 1996 som PU försökte ta tag i uppslaget igen. Utredningen ledde på sitt sätt inte någon vart, eftersom ”W” inte ville låta sig höras. De uppgifter som framkom i förening med det som tidigare var känt synes dock räcka för slutsatsen att inga ytterligare åtgärder är påkallade i dagsläget. – Det detaljerade tips som lämnades av Svenska Dagbladets journalister inför tidningens publicering den 27 maj 1987 – *”Svenska Dagbladets scenario”* – har av dokumentationen att döma endast föranlett sporadiska åtgärder innan ”Sydafrikaspåret” blev aktuellt hösten 1996. – Hanteringen av uppgifterna från *Boris E* föranleder inga synpunkter från vår sida; de aktualiserades ju först 1994 och följdes därefter upp så gott det gick, med tanke på att källan fram till september 1996 var helt anonym för PU. Såväl Hans Ölvebro som Jan Danielsson har med emfas uppgivit att de kommit att betrakta uppgiftslämnaren Riian S som en s.k. informationssvindlare. Vi ser ingen anledning att ifrågasätta den bedömningen. – Uppslaget angående ”*N*” innehåller intressanta uppgifter. De inkom emellertid mycket sent, 1997, och utreddes sedan. Även om det finns obesvarade frågor som hänger kvar är det svårt att se hur utredningsarbetet skulle kunna föras vidare.

”Vapenhandel Bofors”. Avsnittet har av dokumentationen att döma till och från varit föremål för utredningsåtgärder sedan slutet av 1987, dock med vissa förtätningar 1988 och 1992. Utredningen har huvudsakligen bedrivits reaktivt, även om vissa åtgärder främst under 1992 tillkom på eget initiativ. Någon mera konkret information som knyter an till mordet på Olof Palme finns inte i materialet. Efter PU:s utredning 1992 har förekommande ingångsuppgifter utretts så långt möjligt. Detta innebär dock inte att motivbilden kring Bofors vapenaffärer kan anses tillfredsställande utredd, se vidare nedan.

Avsnittets dokumentation är svårtillgänglig. Svårtillgängligheten synes sammanhänga med att det inte tagits något ”samlat grepp” om avsnittet. Motivbilden består av två huvuddelar – Indienaffären och uppgifterna om vapenexport till Iran. Därutöver finns ett antal mindre framträdande uppslag. Materialet hade med fördel kunnat delas in på motsvarande sätt. Det finns förutom den korta sammanställning som upprättades under våren 1990 inte heller någon av PU upprättad sammanställning eller analys av avsnittet eller delar av det. Däremot finns flera utmärkta sammanställningar och analyser om själva Bofors-utredningen registrerade, men dessa anknyter alltså inte till mordutredningen.

Uppslaget om *Karl L* talar för sig självt. Karl L, som från början lämnat ett tips som kunnat härledas till Finland, har allteftersom tiden gått kommit med nya uppgifter och torde få betraktas som en ”informationssvindlare”. Han har under åren 1990-93 fått ta ett ganska stort utrymme då han vid ca tio tillfällen lämnat uppgifter vid personliga kontakter med PU.

Kommissionen har inhämtat viss ytterligare information om Bofors-ärendet från en utredningsman som arbetat med utredningen kring Bofors vapenhandel och från en utredningsman vid PU.

Kriminalinspektören Bengt P uppgav bl.a. följande. I oktober 1984 började han och en annan utredningsman att i stor hemlighet utreda Bofors affärer. Utredningen kom att pågå under flera år. Mordet på Olof Palme i februari 1986 hade ett tidsmässigt samband med dels Indienaffären, dels påstådd olaglig export av krigsmateriel från Bofors till främst Iran. Efter mordet började tips med anknytning till mordet och Bofors vapenaffärer att komma in till Bofors-utredarna. I anledning härav gjorde Bengt P och en kollega på eget initiativ i ordning en särskild pärm med olika uppgifter som pekade på ett eventuellt samband mellan mordet och Bofors vapenaffärer. De upprättade också en sammanställning i en promemoria upptagandes 21 punkter. Bengt P och hans kollega försökte vid flera tillfällen överlämna detta material till mordutredningen, men Hans Holmér var inte intresserad. De talade också med Tommy Lindström, men inte heller detta ledde till att de

fick överlämna materialet. Under senare delen av november 1986 talade de med sin chef om saken. Även denne tyckte att det var märkligt att man inom mordutredningen inte ville ta del av materialet. Bengt P:s chef kontaktade därför ledningsgruppen och kort därefter hörde någon där av sig med besked att de skulle komma upp till det s.k. Palmerummet för att redovisa materialet. När de någon eller några dagar senare infann sig där var varken Holmér eller Lindström närvarande. Bengt P och hans kollega gjorde en muntlig föredragning för polisöverintendenten Hans Wranghult och polisintendenten Gunnar Severin samt överlämnade materialet. Varken Wranghult eller Severin hade några kommentarer eller ställde några frågor i anledning av föredragningen. Morgonen därpå meddelade man från spaningsledningen att materialet inte varit intressant för mordutredningen och att det därför skulle återlämnas. – Såvitt Bengt P mindes hade han efter mötet i ”Palmerummet” bara haft kontakt med PU någon gång per telefon.

Av omständigheter som kunde vara av intresse i mordutredningen nämnde Bengt P bl.a. följande. Den 15 januari 1986 träffade Olof Palme Rajiv Gandhi (i samband med Olof Palmes besök i Indien). Runt den 20 februari besökte Anders Carlberg, som var verkställande direktör vid Nobel Industrier (Bofors), Olof Palme. Ett par dagar därefter ”öppnades” Pakistan som mottagare av Robot 70. Så sent som i november 1985 hade det ”varit tvärstopp” för leveranser till Pakistan. Det var möjligt att Indienaffären låg bakom den ändrade inställningen avseende Pakistan. – Bengt P lämnade även exempel på andra vapenaffärer under den aktuella tiden som kunde vara av intresse i sammanhanget.

Kriminalinspektören Sören M har inför kommissionen uppgivit bl.a. följande. Han kom att i viss mån utreda Bofors vapenhandel innan Hans Ölvebro tillträdde som spaningschef. Det hade därvid förvånat honom att Olof Palme varit så aktiv för att Bofors skulle få till stånd affären med Indien. – Sören M förhörde i denna del bl.a. Anders Carlberg och Carl-Johan Åberg. De lämnade emellertid få uppgifter. Även i övrigt hade de som sysslade med Boforsaffären oerhört svårt att få fram information. – Efter omorganisationen i samband med att Hans Ölvebro tillträdde som spaningschef kom den enhet där Sören M placerades att ha hand om ”konspirationsuppslagen”, där bl.a. Bofors vapenhandel ingick. Sören M hade uppfattningen att spaningsledningen inte var särskilt intresserad av denna del och inte tänkte i banorna att en konspiration skulle kunna ligga bakom mordet. Man ville mer se det som ett ”regelrätt” mord och att det skulle arbetas på vanligt sätt med dörrknackningar etc. När det gäller Bofors vapenhandel gick utredningen inte på djupet.

Vad som sålunda upplysts bekräftar den bild dokumentationen ger, dvs. att uppslaget inte varit prioriterat. I likhet med vad som gäller för flera andra internationella uppslag saknas här en basanalys (jfr nedan) av motivbilden och hur denna skulle kunna materialiseras i termer av motiv, möjlighet och medel. Att döma av de uppgifter kommissionen inhämtat, även från förundersökningsledning och spaningsledning, tycks PU genom åren alltså ha varit ointresserad av denna motivbild som sådan. Vi har dock svårt att förstå detta och ser det som en brist i utredningen.

Därmed inte sagt att vi ser några konkreta tecken på att mordgåtans lösning kan sökas i detta uppslag, men det innefattar förhållanden som enligt vårt synsätt borde ha varit av intresse för mordutredningen. Det var t.ex. känt att Bofors haubitsoffert till Indien inte låg bra till i slutet av 1985, men att detta plötsligt ändrades i början av 1986 sedan Olof Palme varit aktiv i ärendet och bl.a. överlagt med Indiens premiärminister Rajiv Gandhi i saken, liksom att hela affären berörde för den internationella vapenhandeln känsliga frågor om bl.a. agentprovisioner med mycket stora ekonomiska insatser, som eventuellt äventyrades genom det sätt affären kom att genomföras på. Mordet begicks under denna affärs intensiva slutskede. Den motivbild som utgår från ”Indien-affären” är på ett allmänt plan av samma intresse som PKK, ”Sydafrika-spåret”, och vissa förhållanden kring Olof Palmes medlaruppdrag i kriget mellan Iran och Irak. Det gäller även andra aspekter av Bofors vapenhandel från denna tid. I stor utsträckning fanns berörda personer och aktuell information tillgänglig i Sverige. Det borde alltså ha varit möjligt att komma en bra bit med utredningen i detta uppslag, utan att stöta på det slag av praktiska svårigheter som förelegat beträffande en del andra internationella uppslag. Att PU likväl aldrig gjort något samlat försök att angripa denna motivbild finner vi mot den bakgrunden särskilt anmärkningsvärt.

”Kartläggning av offrets personliga förhållanden” har diskuterats i kapitel 3. Det finns inget där förekommande enskilt uppslag som vi bedömt vara i behov av ytterligare bearbetning. Uppslaget beträffande den man som beskrevs som fixerad vid Olof Palme (”M”) är, med tanke på de från utredningssynpunkt intressanta omständigheter som framkom, utrett med en påfallande senfärdighet. De personer med hjälp av vilka ett alibi för ”M” kunde fastställas, fanns tillgängliga hela tiden och det hade såvitt framgår varit fullt möjligt att spåra upp dem direkt. Utredningen av uppslaget hade då sannolikt kunnat läggas till handlingarna redan 1986, vilket hade gagnat alla inblandade. Nu dröjde det ända till 1991.

Harvardärendet är ännu ouppklarat. Förundersökningsledningen har beskrivit detta som besvärande och som ett störningsmoment. I vart fall någon av de utredningsmän som arbetat med det har uppfattningen att ”man nog vet vem det var” (som utförde raderingarna m.m.), ”men att det inte gått att bevisa”. Faktum är dock just att det inte alls gått att leda dessa misstankar i bevis, vilket framstår som anmärkningsvärt, om det finns grund för misstankarna. Är utredarnas hypotes riktig rör det sig om ett jämförelsevis bagatellartat brott, närmast av karaktären ”pojkstreck”, som dessutom var preskriberat när de aktuella personerna hördes senast. Det skall ses i förhållande till den skugga saken kastar över mordutredningen så länge den inte klarats ut, något de för denna gärning misstänkta männen för det fall de är skyldiga måste känna av. Är hypotesen riktig reser utredningens tillkortakommande ett frågetecken rörande kriminalpolisens effektivitet. Men även detta ifrågasättande förblir självfallet en hypotes, så länge sakförhållandena inte kunnat klarläggas.

Utredningen av Harvardärendet uppvisar bl.a. följande brister.

Den första utredningsomgången påbörjades först den 25 mars 1986 då förundersökning inleddes efter en formell polisanmälan från länsrätten. Av arbetsmaterialet framgår att polisen redan den 12 mars kallats till länsrätten efter det att det upptäckts att Olof Palmes besvärshandlingar försvunnit och DAFA konstaterat att ärendet raderats. Polis och företrädare för länsrätten kom vid detta tillfälle överens om att en formell polisanmälan skulle avvaktas tills dess att saken utretts internt. Vi anser att polisen mot bakgrund av mordet på eget initiativ borde ha påbörjat utredningen redan när den erhöll kännedom om att Olof Palmes besvär raderats och handlingarna försvunnit, eftersom ett eventuellt samband skulle kunna tänkas föreligga. När utredningen väl kom igång blev den inte så grundligt genomförd som den borde ha blivit, bl.a. inriktades den i stort sett på de personer som flexat ut efter kl. 18.23 (då raderingen skett). Men flexregistreringen kunde inte användas som grund för en sådan prioritering, eftersom det gick utmärkt att gå både in och ut utan att använda flexkort.

Bristerna i den första utredningsomgången uppmärksammades av PU redan under hösten 1987 då en andra utredningsomgång vidtog. Denna utredning synes emellertid av någon anledning ha runnit ut i sanden vid årsskiftet 1987/88.

Först kring årsskiftet 1990/91 påbörjade PU en fördjupad genomgång av ärendet, vilket var uppseendeväckande sent. Eventuella brott skulle komma att preskriberas den 28 februari 1991. PU höll dock dessförinnan förhör med de två yngre män som misstänktes i sammanhanget.

Det är förvånande att det inte förekommit någon utredning angående Annie F i Harvarduppslaget. Hon har över huvud taget inte hörts i utredningen i denna del utan endast i den delen som gäller Christer P. Under förhören där nämnde hon att hon vid tiden för mordet arbetade vid länsrätten och att hon aktuell kväll skulle ha gått från arbetet kring kl. 16.40. Enligt kriminalinspektören Inge L hade han redan i juli 1986 lämnat uppgifter om Annie F till PU. Därefter lämnade han i december 1988, då Christer P aktualiserats i utredningen, samma uppgifter i brev. I arbetsmaterialet finns också en förteckning över länsrättens personal, av vilken framgår att Annie F i mars 1986 var placerad på rotel 21. Enligt PU:s utredning var det den roteln som handlade Olof Palmes besvär. Vi har inte funnit någon indikation på att det via Annie F skulle kunna finnas någon förbindelse mellan utredningen angående Christer P och Harvardhändelsen, annat än just denna personkoppling. Sambandet i tid mellan raderingen m.m. och mordet är emellertid så bestickande att det hade bort föranleda en på Annie F inriktad utredning för att undersöka om hon haft något med händelserna vid länsrätten att göra. Detta har inte utan vidare kunnat uteslutas.

”Tysk terrorism, RAF”. Avsnittet om tysk terrorism skiljer sig markant från flertalet andra internationella avsnitt. Som framgår av redovisningen av uppslagen har det tidigt förekommit analyser och hänvändelser till tyska myndigheter. Utifrån tidigare kunskaper, hämtade från Kröcher-utredningen m.m., har en hel del proaktiv utredning förekommit. Denna motivbild/brottshypotes ter sig därmed väl utredd och prövad. Det är uppenbart att detta sammanhänger med att svensk polis sedan tidigare haft kunskap om aktuella organisationer, personer m.m. (jfr PKK) och goda kontakter med de tyska myndigheterna. Det förhållandet att inget ”från Sveavägen” pekat mot RAF m.m. har inte hindrat utredarna från att tämligen omgående gå till botten med detta ”spår”.

”Miro Baresic (HDP)”. Det som just sagts beträffande tysk terrorism/RAF gäller även uppslaget angående Miro Baresic, som är väl utrett och även innehåller goda analyser och sammanfattningar. Även här torde det sammanhänga med att det från början fanns en kunskap om aktuella organisationer och personer, varför det också fanns utredningsvägar som tedde sig framkomliga för kriminalpolisen. Tankeväckande i det sammanhanget är att utredningsarbetet visade att utgångshypotesen var än mer innehållsrik än den till en början såg ut att vara. Arbetet i det uppslaget är därmed en illustration till varför motivbilder av detta slag bör göras till föremål för utredning och analys. Innan så skett vet man inte vad det är man avskriver.

I Baresicavsnittet förekom den telefonavlyssning som belutades den 3 mars 1986. Som framgått av redovisningen har det inte i efterhand gått att klarlägga de omständigheter som synes ha legat till grund för beslutet – den man som enligt uppgifterna från 1986 skulle ha setts på brottsplatsen tycks obekant. Det är anmärkningsvärt att det numera framstår som att den åberopade grunden för beslutet aldrig existerat.

Avlyssningsbeslutet har ifrågasatts i olika sammanhang. Vid konstitutionsutskottets granskning fann utskottet inte någon anledning att rikta kritik mot regeringen för detta beslut.[49] Situationen var i alla händelser säkerligen mycket svårbedömd, även om det tycks oklart vilken beslutets sakliga grund egentligen var. Beslutspromemorian tyder snarast på att avlyssningsbeslutet fattades i utredningens intresse, medan regeringens förklaringsskrivelse till konstitutionsutskottet tydligare anger hotet om fler våldsdåd och rikets säkerhet som grund; det ena behöver i och för sig inte utesluta det andra. Att beslutet tillämpades felaktigt står dock klart. Avlyssningen synes ha kommit att omfatta hela anstalten, i vart fall avlyssnades också helt andra samtal än sådana som Baresic deltog i (bl.a. anstaltsledningens privatsamtal). Detta synes ha pågått långt efter det att en hotsituation rimligen kunde åberopas till stöd för avlyssningen. En tillämpning av detta slag får anses ligga i farans riktning när regeringen ingriper på detta extraordinära sätt utan att överblicka konsekvenserna, som i detta fall alltså blev att även icke rättsenlig avlyssning kom att äga rum. Dessutom torde beslutet ha haft betydelse för de spänningar som utvecklades inom brottsutredningen; det var det första tillfället då åklagarsidan kunde uppleva sig åsidosatt och uppfatta regeringen som en klagoinstans dit polisledningen kunde vända sig för stöd när ansvarig åklagare inte levererade det polisledningen förväntade sig. Med facit i hand är det lätt att se det felaktiga i att inte involvera den ansvarige åklagaren i en beslutsprocess som denna.

5.16.5 Generella iakttagelser

Uppslag med internationell anknytning

Det naturliga sättet att gripa sig an de uppslag som man inom ramen för utredningen av mordet på Olof Palme naturligt förknippar med rubriker

[49] Se 1988/89:KU 30, s 39 ff. En minoritet i KU (m, fp, c och mp) reserverade sig och kritiserade regeringen för att den, enligt minoritetens mening, hade överskridit den befogenhet som den åberopade lagbestämmelsen gav. Minoriteten fann det vidare anmärkningsvärt att beslutet fattades utan kunskap om att det skulle komma att beröra andra helt utomstående personer.

som CIA, Sydafrika, Iran/Irak, Mellanöstern inkl Israel, Vapenhandel Bofors etc. vore, enligt vårt synsätt, att först bilda sig en uppfattning om i vad mån mordet skulle kunna ha sin bakgrund i de respektive förhållanden som åsyftas. I vad mån har organisationen CIA eller personer kring denna haft motiv, möjlighet och medel att begå detta attentat? Finns det några omständigheter kring Bofors vapenhandel som skulle kunna sättas i samband med mordet? och så vidare. Dvs. man får lov att börja med att inhämta allmän kunskap om det som ingår i den aktuella motivbilden eller brottshypotesen, analysera denna kunskap och sätta resultatet i relation till vad som är känt om gärningen. Ett sådant angreppssätt vore elementärt i de flesta sammanhang. Lika elementärt är att resultatet av en sådan process måste dokumenteras, dels i kvalitetssäkringssyfte, dels för att inte arbetet skall behöva göras flera gånger om mordutredningen skulle dra ut på tiden med personalbyten som följd etc., dels för att få en dokumentation som instrument i det praktiska arbetet. Vi kallar ett sådant arbete för en *basanalys*.

Det naturliga hade varit att utifrån resultatet av en sådan basanalys på eget initiativ – proaktivt – vidta de utredningsåtgärder som analysen implicerade. Inkommande tips med bäring på den aktuella motivbilden/brottshypotesen hade därefter kunnat bedömas och utredas utifrån vad som sålunda framkommit. Dvs. basanalysen och den därav föranledda utredningen får utgöra en struktur i vilken senare information kan sorteras in.

Ett förfaringssätt av detta slag hade i och för sig medfört en något tyngre inledande arbetsinsats för varje motivbild. Så länge utredningen är bred och förutsättningslös måste ett sådant arbete emellertid i alla händelser göras – på något sätt måste utredningen tillägna sig denna kunskap, om motivbilden/brottshypotesen bedöms kunna ha någon relevans för utredningen. På sikt är detta även tidsvinnande. Basanalyser av detta slag fungerar på samma sätt som en gärningsmannaprofil och kanske särskilt den typ av brottsanalys[50] som en sådan grundas på. Det är med andra ord ett instrument för bedömning samt prioritering och styrning av resurser.

Med undantag för avsnitten PKK, tysk terrorism/RAF och Miro Baresic/HDP har något sådant analysarbete knappast alls förekommit. Det finns till och med omständigheter som tyder på att PU avvisat analysmaterial och propåer om hjälp med analyser (se om Bofors ovan och redogörelsen för UD:s roll i utredningen). Proaktiv utredning förekommer bara undantagsvis.

[50] PU fick tillgång till en dokumenterad brottsanalys först i och med GMP, dvs. 1994.

Det kan i och för sig ifrågasättas när analyser av detta slag skulle ha gjorts. Vår bedömning är att det borde ha gjorts när det stod klart att de inledande utredningsåtgärderna inte pekade klart i någon särskild riktning, parallellt med att utredningen återvände, eller borde ha återvänt, till brottsplatsen, biografen Grand, vapen, offrets person osv, dvs. en eller ett par månader efter mordet. När utredningen sedermera kom att inriktas mot Christer P var det naturligt att krafterna samlades kring denna del. Efter rättegångarna fanns det emellertid åter tid och skäl att i görlig mån reparera dessa brister. I alla händelser borde det vid det här laget ha skett för länge sedan.

Det kan likaledes sättas i fråga om alla de motivbilder som kan associeras till de förekommande rubrikerna förtjänat en basanalys av det slag vi här efterlyser. För att ta ställning till den saken krävs dock just en analys. Om en inledande studie visar att motivbilden saknar relevans är ju så mycket mera vunnet med arbetet. Den lösning PU nu i stället valt – att utreda tips m.m. utifrån en diffus, men såvitt kan bedömas oanalyserad motivbild – är i det hänseendet den sämsta lösningen. Man riskerar att bearbeta tips som utgår från orealistiska hypoteser samtidigt som man riskerar att missa relevanta aspekter av andra tips, eftersom man inte har tillgång till en basanalys av den aktuella motivbilden/brottshypotesen. Enligt vår mening är det uppenbart att grundliga basanalyser hade behövts åtminstone i avsnitten Sydafrika, Iran/Irak och Bofors vapenhandel. I andra delar hade kanske mer översiktliga analyser räckt; det vet man inte förrän de utförts. Det hade i så fall inneburit att en hel del av de uppslag som nu sorterats in under dessa avsnitt hade kunnat rubriceras på ett annat och mer adekvat sätt.

Det har varit svårt för oss att utröna varför basanalyser inte gjorts.[51] De svar vi erhållit från PU:s sida har gett oss intrycket att man där inte delat vårt synsätt angående de behov vi tycker oss iaktta. Generellt synes kriminalpolisen, närmast av tradition, vara skeptisk till dokumenterat analysarbete. Det gäller även t.ex. gärningsmannaprofiler. Från förundersökningsledningens sida har man allmänt instämt i behovet av analysarbete och från tid till annan även uttryckt en ambition att få till stånd mer av detta inom PU. I de konkreta avsnitten har förundersökningsledningen invänt att motivanalyser inte har något värde, så länge det inte finns någon ”koppling till Sveavägen”. Enligt vår mening föreligger dock en tydlig interaktion mellan motivbilder/brottshypoteser och spår i tid och rum. Det ena utesluter alltså inte det andra och det finns inget som säger att en motivbild/brottshypotes blir intressant först

[51] Jämför den diskussion som förts i kapitel 3, bedömningen avseende Utrikespolitisk analys etc.

då den avsatt spår i tid och rum. Det är ju också lätt att konstatera att PU ägnat stora delar av sina resurser till att utreda tips som enbart utgår från motivbilder/brottshypoteser utan att det i tipset funnits någon ”koppling till Sveavägen”. PKK-spåret är det allt överskuggande exemplet på detta, men det finns som framgått även andra motivrelaterade uppslag som utretts grundligt.

De enligt vår mening troligaste förklaringarna till att basanalyser är så sällsynta i PU är dels att kriminalpolisen saknade vana och kompetens att själva göra sådana, och också var vagt avogt inställd till värdet av arbete av detta slag, dels att utredningen saknat en kraftfull, övergripande ledningsstyrning. I dessa hänseenden vill vi åter hänvisa till den i avsnittet ”CIA” redovisade framställning som PU gjorde till UD. Den visar att PU dragit den riktiga slutsatsen att frågor av det slag som förekommer i framställningen behöver besvaras för att behovet av utredningsåtgärder skall kunna bedömas. Men den visar också att PU stått närmast handfallen inför hur detta skulle kunna ske och inte heller lyckats få fram några svar. Det naturliga hade varit att frågeställningar av detta slag gått via förundersökningsledningen, men denna synes överhuvudtaget inte ha befattat sig med denna nivå inom utredningen. Enligt vår mening måste det åvila den för utredningen ansvarige, dvs. förundersökningsledaren, att tillse att analyser av det slag vi här efterlyst kommer till stånd. Att så inte skett är ett tecken på att det varit ett stort, alltför stort, avstånd mellan förundersökningsledningen och den brottsutredande verksamheten i denna utredning.

I brist på basanalyser, som också sakligt skulle avgränsa de aktuella avsnittens innehåll, har PU på oklara grunder sorterat in tips under rubriker som i många fall förefaller missvisande. De uppslag som förts till avsnitten ”Iran/Irak” och ”Mellanöstern inkl Israel” tycks som framgått många gånger ha insorterats där på geografisk, nationell eller etnisk grund. Detta spelar måhända mindre roll, så länge utredningspersonalen hittar det material man söker, och PU skall kanske inte lastas för att indelningen – som inte är avsedd för offentligt bruk – ger det felaktiga intrycket att det förekommit en omfattande utredning utifrån de motivbilder/hypoteser som rubrikerna i de internationella uppslagen associerar till. Som framgått av den redovisade genomgången förhåller det sig i alla händelser inte så. Som motivbilder/brottshypoteser betraktade är flertalet av dessa avsnitt outredda.

Ser man i stället till ingångsuppgifterna i de enskilda uppslagen är de i allmänhet tillräckligt utredda. Den reaktiva utredning som förekommit är med andra ord tillfredsställande. Den är också, som framgått i redovisningen, omfattande, ingående och oftast också utsträckt i tiden. I någon mån kan det sägas att bristen på basanalys kompenseras av det arbete som nedlagts i utredningen av enskilda

uppslag. I många uppslag är utredningen så långtgående att uppslagen till och med framstår som ”överutredda”. Från resursprioriteringssynpunkt hade det allmänt sett varit bättre att lägga resurser på analyser än på att – bildligt talat – spänna livrem på uppslag som redan hängde stadigt i hängslen. Vi är dock medvetna om att synpunkter av det slaget lätt kan te sig orättvisa mot dem som varit engagerade i utredningsarbetet. Att exakt dra gränsen för vad som är tillräcklig utredning och vad som eventuellt kan betraktas som ”överutredning” är inte så enkelt när man som PU hela tiden varit hårt påpassad och granskad. Det är naturligt om man just velat använda ”både hängslen och livrem” för att vara säker på att undgå störande kritik. Två saker vill vi dock uppmärksamma i detta sammanhang.

Det ena gäller förekomsten av det som i utredningssammanhang kallas *”informationssvindlare”* eller liknande. Med det menas personer som av ett eller annat skäl vänder sig till utredningar av detta slag med ”intressant” information, som i själva verket är ovederhäftig. I den här gruppen finns psykiskt instabila personer och mytomaner eller andra som bara söker uppmärksamhet, men också människor som vill erhålla fördelar av något slag i utbyte mot sin ovederhäftiga information, det kan gälla pengar, uppehållstillstånd och annat. Den som studerar ett utredningsmaterial av det slag som föreligger i PU slås av mängden i denna mening otillförlitliga uppgiftslämnare. De misstänkta ”informationssvindlarna” är så många att de utgör ett praktiskt problem i utredningen. Samtidigt som det är uppenbart att det finns många uppgiftslämnare i denna kategori är det emellertid förenat med rätt stora svårigheter att i det enskilda fallet med säkerhet peka ut en person som ”informationssvindlare”. Det kan också te sig oetiskt att stämpla t.ex. den som på grund av psykiska problem förser utredningen med felaktiga uppgifter med ett så förklenande epitet, som däremot kan passa bra på en uppenbar svindlare som ”källa Peter” i PKK-avsnittet. Mellan dessa ytterligheter finns förstås utrymme för flera slags ”informationssvindlare”. Med dessa reservationer kan det dock med fog hävdas att merparten av uppgiftslämnarna i gruppen Ivan och William H (CIA-avsnittet), Robert H (Mellanöstern), Mr A (Iran/Irak), Karl L (Bofors) samt ”W” och Riian S (Sydafrika) i större eller mindre stor grad torde vara att betrakta som informationssvindlare. Flertalet av dessa, liksom andra uppgiftslämnare som kan misstänkas höra till samma kategori[52],

[52] Fler exempel är GA (se kapitel 7, *GMP-objekt m.m.*), Seppo A (se kapitel 5, *PKK-spåret*), Eduardo D (se kapitel 5, *Avsnitt N – ”Viktor G”*), B (se kapitel 5, *Avsnitt T – ”Kartläggning av offrets personliga förhållanden”*), liksom ett antal uppgiftslämnare som förekommer i resningsmaterialet (se kapitel 6, *Genomgång av resningsmaterialet*).

har dragit stora utredningsresurser, i flera fall för stora för att det egentligen skall anses försvarbart. Vi ifrågasätter om man från utredningens sida ibland inte koncentrerat sig för mycket på de uppgifter som lämnats och kontroll av dessa, på bekostnad av en trovärdighetsbedömning av uppgiftslämnaren. Vi inser att det vore felaktigt att avfärda en uppgift enbart för att den kommer från en person som inte ter sig trovärdig och vi menar inte heller att man skall göra så. Men det kan heller inte vara rimligt att fortsätta ta nya uppgifter från en tvivelaktig uppgiftslämnare på samma allvar, som de inledande uppgifter denne lämnat, när dessa inte lett någon vart. Det är troligt att PU:s utsatta ställning med massmedialt intresse och granskande organ lett utredningen till överdriven försiktighet i dessa hänseenden. Ytterst är det en fråga om hur den övergripande ledningsstyrningen fungerat. I praktiken synes inte förundersökningsledaren lägga sig i om uppslag ”överutreds”. Även i detta hänseende tycker vi att det i denna utredning varit ett för långt avstånd mellan förundersökningsledningen och själva brottsutredningen.

Den andra iakttagelse vi gjort gäller det faktum att så många av de uppslag vi granskat *utretts i flera omgångar* och *över lång tid*. Det torde ha framgått av redovisningen att ett uppslag mycket väl kan ha utretts, ad acta-lagts, tagits upp igen och ad acta-lagts ånyo för att sedan tas upp ännu en vända, utan att det av dokumentationen framgår att det tillkommit någon ny information som påkallat utredningens återupptagande. Det ter sig snarare som detta är ett resultat av att materialet ”processats” i omgångar och att PU ställt successivt högre och högre krav på fullständig utredning. Utredningen av ett uppslag kan därvid sträcka sig över mycket lång tid, i princip hela den tid mordutredningen pågått. I början av vår granskning såg vi denna typ av återupptagen utredning som tecken på att den inledande utredningen vid senare granskning inte bedömts som hållfast – ibland förhåller det sig uppenbarligen också så, som t.ex. beträffande polisman A i kapitel 4 – och att utredningen på detta sätt så att säga underkände sig själv. Sedan mönstret blivit tydligt för oss har vi i stället kommit att betrakta det i första hand som ett uttryck för den grundlighet och noggrannhet som utvecklades inom PU sedan Hans Ölvebro tog över som spaningsledare 1988. Det är inte rimligt att vända denna ambition mot PU och så snart ett uppslag återupptagits för ytterligare kontroll peka på detta och säga: se där, detta var tydligen dåligt gjort, eftersom utredarna själva väljer att gå på det igen. Det skulle i så fall innebära att det från granskningssynpunkt hade varit bättre för PU att låta det som en gång ad acta-lagts ligga, till undgående av kritik av det slaget. Det har vidare påpekats för oss, att ett återupptagande av ett uppslag kan ha att göra med att information flutit in i en annan del av utredningen, vilket inte behöver

vara synligt i det återupptagna uppslaget. Även om faktorer av det slaget inte kan förklara hela mönstret visar det på att det i enskilda uppslag kan finnas förklaringar till att ett uppslag återupptagits som inte framgår i det material vi granskat. De synpunkter vi har i detta hänseende är i alla händelser att senare utredningsomgångar i många fall framstår som överflödiga och exempel på ”överutredning”.

Övriga uppslag

De avsnitt som berör svenska politiska förhållanden saknar i betydande grad en dokumenterad basanalys. Merparten av dessa uppslag har emellertid utretts på ett tidigt stadium och av säkerhetspolisen. Utredningen är i flera delar av mer aktiv karaktär än den som redovisats i uppslagen med internationell anknytning. Det mesta tyder på att de som utförde utredningsåtgärderna i dessa delar hade tillgång till kunskap om de organisationer och personer som aktualiserades. I princip finns det anledning att rikta samma kritik mot utredningen i dessa delar som den som framförts ovan, men det finns anledning att anta att utredningsåtgärderna likväl blev kompetent utförda, sedda avsnitt för avsnitt.

I ett hänseende gäller inte detta. Det politiska motstånd mot Olof Palme som fanns under hans politiska gärning och som i sina ytterligheter tog sig svårartade och motbjudande former, dvs. det som allmänt kallas ”palmehatet”, finns såvitt vi kunnat finna inte någonstans i utredningsmaterialet behandlat och analyserat. I en allmän mening har det i och för sig saknats skäl för PU att ge sig in på något sådant; även om ”palmehatet” är en tänkbar motivbild är den alltför obestämd för att direkt kunna tjäna som brottshypotes. Däremot hade det enligt vårt synsätt varit naturligt att göra det i anslutning till utredningen av de svenska ”politiska” uppslagen. När det gäller de uppslag som nu faktiskt blev föremål för utredning spelade detta kanske mindre roll; de aktuella grupperingarnas och personernas inställning till Olof Palme var ju mer eller mindre känd och många gånger orsak till utredningsåtgärderna. Däremot kan det ha haft större betydelse för vad som inte blev föremål för utredning. Ett exempel på en i den allmänna diskussionen förekommande motivbild som inte återfinns i utredningsmaterialet är ”Moskva-resan”, dvs. tanken att Olof Palmes förestående och i vissa kretsar kontroversiella besök i Sovjetunionen, som därvid skulle ha betraktas som ett ”förräderi”, kan ha legat bakom attentatet. Bakom detta låg i sin tur den sedan några år inflammerade ”U-båtsfrågan”, som lett till öppna konflikter mellan statsledningen och vissa befattningshavare inom försvarsmakten. Detta hade naturligtvis varit en känslig sak att röra vid inom mordutredningens ram – utan ”koppling

till Sveavägen". Det är dock inte ett gångbart argument i sammanhanget och mordutredningen har på goda grunder beträtt flera känsliga områden. Vi kan inte se det som annat än en brist att ytterlighetsformerna av "palmehatet", liksom dess mest kraftfulla polemiska former, inte gjorts till föremål för en basanalys av PU.[53]

Några uppslag i denna del ter sig otillräckligt utredda. Det gäller "J" och "K" i EAP-avsnittet. Stor energi lades ned på att utreda vilka personer som hade stått vid Schiller-institutets bokbord i Hallunda centrum den 28 februari 1986, dock utan resultat. Flera av personerna i det som framstår som kärnan i svenska EAP förhördes de närmaste månaderna efter mordet. Clifford G och hans maka ansågs vara så intressanta att PU med assistans av FBI i mitten av maj 1987 genomförde ett "förhör" med dem i USA. I ljuset av dessa åtgärder framstår det som inkonsekvent att utredningsåtgärderna angående K – vilken synes vara den enda person i EAP-avsnittet som tidigare hade misstänkts för hot om våld riktat mot det socialdemokratiska partiet – inte varit mera ingående. Efter vissa resultatlösa adresskontroller i mars 1986 skedde ingenting under drygt åtta år. I samband med slagningen den 19 december 1994 antecknades att K "enligt uppgift" befann sig utomlands. Det synes som det hade varit befogat att vidta snabbare och intensivare utredningsåtgärder beträffande honom.

Ett i viss mån likartat mönster föreligger beträffande J, om vilken det kom ett tips in till PU redan den 1 mars 1986. Senare tipsades PU även om att J hade velat låna pengar för att kunna köpa en pistol och sedan mörda Olof Palme. Som redovisats har försöken att utreda uppgifterna kring J emellertid varit sporadiska och resultatlösa.

[53] I gärningsmannaprofilen beskrivs det på flera ställen som en brist att det inte finns en närmare analys av palmehatet (GMP s. 25 och 44). – En kort passage om "Ubåtsfrågan" avslutas på följande sätt (GMP s. 41): "När några marinofficerare enskilt och i grupp gick till attack mot Palme under senhösten 1985 gavs intryck att Palme var mjuk i sitt förhållningssätt mot Sovjet och man protesterade mot ett planerat besök i Moskva av Palme under våren året därpå. Det massmediala intrycket torde ha varit att Palme av vissa betraktades närmast som en landsförrädare, åtminstone en potentiell sådan. Detta bedöms dock inte ha något förklaringsvärde för mordet, särskilt inte som en enklare analys torde ha visat att den förväntade effekten av ett eventuellt attentat skulle utebli." – Vi delar inte den sistnämnda delen av bedömningen; analysen är inte enkel och svaret inte självklart.

6 Utredningen avseende Christer P

Kapitlets innehåll

Utredningen mot Christer P har sedan hösten 1988 varit Palmeutredningens huvudspår. Det kom senast till uttryck genom den resningsansökan som behandlades under 1997/98. Det är inte möjligt att redovisa och bedöma utredningsarbetet som helhet utan att beakta utredningen avseende Christer P. Vi ägnar därför ett kapitel åt denna.

Den första delen av kapitlet beskriver det rättsliga skeendet, från de första tipsen angående Christer P från våren 1986 till Högsta domstolens avslag på Riksåklagarens ansökan om resning sommaren 1998. I det sammanhanget uppmärksammar vi i ett särskilt avsnitt de utsagor som avgivits av målsäganden Lisbeth Palme och omständigheterna därikring.

I två hänseenden redovisar vi under rubriken *Sammanfattande anmärkningar* bedömningar beträffande kapitlets första del. Det gäller utredningen mot Christer P innan den egentliga förundersökningen mot honom kom igång. Det gäller vidare Palmeutredningens sätt att uppta Lisbeth Palmes utsagor och i övrigt förhålla sig till hennes medverkan i utredningen.

Den senare delen av kapitlet behandlar det s.k. resningsmaterialet, dvs. den utredning avseende Christer P som 1997 ingavs till Högsta domstolen. Det är i beaktande av syftet med vårt uppdrag av stort intresse att redovisa detta. Det förhållandet att materialet åberopats inför Högsta domstolen medför inte att det i vår redovisning bör behandlas på annat sätt än utredningen i övrigt. Där materialet rättsligt bedömts av Högsta domstolen redovisar vi detta.

Vår framställning i denna del är förutom på redovisning inriktad på de utredningsresultat som nåtts. För att själva kunna ta ställning till om utredningens inriktning på Christer P varit befogad – något vi alltså inte kan undvika att göra – har vi anlagt vissa synpunkter angående materialets utredningsvärde. Med detta menar vi det underlag materialet ger för avgörandet av vilka fortsatta utredningsåtgärder som är befogade, hur resurserna bör fördelas på detta uppslag i förhållande

till andra osv. I begreppet ingår också huruvida vidtagna åtgärder fört utredningen vidare eller inte.

I ett avslutande avsnitt diskuterar vi mer samlat utredningen mot Christer P och Palmeutredningens vägval därvidlag.

Samtliga våra synpunkter anläggs mot den självklara bakgrunden att misstankarna mot Christer P inte är styrkta och att utredningen syftar till ett klarläggande av om misstankarna har någon grund eller inte, varvid resultatet i bägge fallen skulle vara av lika stort värde. Resonemangen är således genomgående oberoende av Christer P:s eventuella skuld till gärningen.

6.1 Utredning, åtal och dom samt fortsatt utredning

6.1.1 Översikt över utredningen mot Christer P

Polisens intresse riktades mot Christer P redan under den första tiden; han hördes den 28 maj 1986 om sina förehavanden på mordkvällen. Åtgärderna stannade dock vid detta förhör. Ungefär ett år senare hördes han för kontroll av uppgifter som en annan person lämnat om sin vistelseort vid tidpunkten för mordet. Sent 1987 inkom uppgifter om att Christer P var lik fantombilden, att han skulle ha uppehållit sig i mordkvarteren under mordkvällen, förekomst av vapen i Christer P:s lägenhet m.m.

I samband med att polisens utredningsåtgärder under senare delen av 1988 kom att koncentreras till kvarteren kring mordplatsen, biografen Grand m.m., och även spelklubben Oxen, väcktes intresset för uppgifterna om Christer P. Den 14 december samma år hämtades han till förhör. Efter det att Lisbeth Palme vid en valkonfrontation via video utpekat honom som gärningsman, anhölls han. Han häktades därefter av Stockholms tingsrätt och förblev i häkte fram till och under de två rättegångar som kom att hållas. Stockholms tingsrätt fällde i en dom som dikterades av nämnden i juli 1989 Christer P till ansvar för mord; de två lagfarna ledamöterna (juristdomarna) frikände Christer P. Svea hovrätt försatte en tid efter rättegången i hovrätten Christer P på fri fot och frikände honom i en den 2 november meddelad dom, som var enhällig. Riksåklagaren överklagade inte domen, som vann laga kraft den 1 december 1989.

Polisen fortsatte att visa intresse för Christer P, delvis för dennes egen säkerhets skull, delvis för kontroll av att han inte närmade sig målsäganden Lisbeth Palme och delvis för att misstankarna mot honom kvarstod trots hovrättens dom, bl.a. utreddes de tips angående Christer P som flöt in. I princip fortsatte förundersökningen mot Christer P, dock med avsevärt mindre intensitet än inför rättegångarna.

1996, i samband med ett personbyte i förundersökningsledningen, fokuserades utredningen åter på Christer P, i syfte att utvärdera och komplettera det material som framkommit efter den friande domen. Frågan om resning övervägdes senhösten 1996, men enligt RÅ fanns vid den tidpunkten inte grund för att begära resning i HD. Våren 1997 inkom vissa tips, som tillsammans med övrigt framtaget material lades till grund för en resningsansökan, som ingavs till HD i december 1997. HD avslog ansökan den 28 maj 1998. Avslagsbeslutet var enhälligt; beträffande motiveringen förekom en skiljaktig mening.

Från förundersökningsledningens sida har förklarats att intresset för Christer P som möjlig gärningsman alltfort kvarstår.

6.1.2 Utredningsåtgärder i anslutning till mordet

Christer P:s namn aktualiserades relativt tidigt i utredningen. Det finns tre från varandra oberoende tips om honom från april 1986. Med tanke på att Christer P var en känd kriminell person som tidigare begått grova våldsdåd i Stockholm finns det skäl att anta att hans namn bör ha aktualiserats bland utredningsmännen även på annat sätt än genom tips utifrån.[1]

Den 9 april 1986 lämnade en anställd vid Rättspsykiatriska kliniken på Huddinge sjukhus uppgift om att Christer P var mycket lik fantombilden av ”skuggan”. Det angavs att Christer P suttit på rättspsyket samt att han stuckit ned någon med bajonett och därför kallades ”bajonettmannen”. På uppslaget har antecknats: *”P lång – 190? – Farlig – psykop.”, ”Bra typ”* samt *”Pri: 3”* [2]. Vidare finns en notering om att spaningschefen tagit del av uppslaget den 10 april 1986.

Två dagar senare, den 11 april, inkom ett den 9 april poststämplat brev, enligt vilket Christer P var mycket lik ”fantombild 2”, dvs. bilden av ”skuggan”. Brevet kom från en namngiven person som var intagen på fängelset Hall och som tidigare suttit i fängelse samtidigt med Christer P. På det i anledning av brevet upprättade spaningsuppslaget har antecknats: *” ’Bajonettmördaren’ P. Är intressant som typ, när det gäller ’skuggan’ psykopat”* samt *”Pri:3”*. Spaningschefen har enligt en notering tagit del av uppslaget den 12 april 1986.

Den 22 april samma år ringde en namngiven person från kansliet på Kumla-fängelset. Han uppgav att under 1983 satt en person vid namn Christer P på anstalten för mordförsök. Christer P var enligt uppgiftslämnaren ”fullkomligt galen”. Uppslaget är mycket kortfattat – uppgiftslämnaren måste rimligen ha sagt något mer om vad som fått honom att ta kontakt med mordutredningen – och saknar anteckningar av den typ som finns på ovannämnda uppslag. Det anges som färdigbearbetat den 29 augusti 1986.

[1] I en promemoria av professorn vid Polishögskolan Leif G W Persson, daterad den 23 november 1994, anges om Christer P att ”han dyker upp i utredningsmaterialet som tänkbar gärningsman redan söndagen den andra mars 1986 när man ur datorn plockar fram tidigare våldsbrott på den aktuella platsen” (promemorian ingiven till den tidigare Palmekommissionen på uppdrag av dess ordförande Sigvard Marjasin).

[2] ”Pri:3” är en informell prioriteringsklassning, som betyder att uppslaget är prioriterat (siffran 3 betyder högsta prioritet).

Christer P:s namn förekommer vidare i ett uppslag rubricerat ”informella uppgifter”. Uppgifterna synes härröra från polisens narkotikaspaning. Bland annan information, som rör Sigvard C , Harri M m.fl., sägs att Harri M ”till sin hjälp skaffat torpeden Krister P”; vid namnet finns en asterisk som hänvisar till en handanteckning: *”Bajonettmördaren”*. Uppslaget är daterat 14 april 1986 och liksom de tidigare åsatt en notering om att det skall prioriteras, *”Pri:3”*.

Sigvard C, som sedermera kom att bli en central person i utredningen kring Christer P, hördes tidigt och upprepade gånger med anledning av sina iakttagelser och förehavanden i mordkvarteret vid tiden kring mordet (första förhöret hölls den 19 mars, efter tips från annan person), ytterligare förhör följde. Den 18 augusti 1986 inkom Sigvard C, till synes på eget initiativ, till mordutredningen för att lämna uppgifter om gäster som besökt den klubb han drev, Oxen. Sigvard C uppgav att Christer P besökt klubben på mordkvällen och gått därifrån strax efter klockan 22. Sigvard C sade sig förstå att Christer P blivit utpekad, eftersom denne liknade en av fantombilderna, men ville betona att Christer P var en varm anhängare av Olof Palme och skulle ”för allt i världen inte göra honom något illa”. Det framgår inte om Sigvard C även lämnade uppgifter om andra gäster, men det framstår som om hans enda ärende var att på eget initiativ lämna information om Christer P.[3] Det kan anmärkas att uppgifterna stämmer väl med dem Christer P själv hade lämnat i maj (se nedan) och att Sigvard C:s initiativ sammantaget kan synas ägnat att avleda mordutredarnas intresse för Christer P.

Den enda dokumenterade utredningsåtgärd som vidtogs mot Christer P under den tid de ovan återgivna uppslagen härrör från är ett hembesök den 25 maj 1986. I det upprättade spaningsuppslaget sägs:

> Måndagen den 26/5 –86 kl 11.15 besöktes Christer P i sin bostad av krinsp Lennart P och Anders L.
>
> Följande framkom: Mordkvällen befann sig Christer inne i Sthlms city. Han besökte ”club” på Oxtorgsgatan – 2 tr under jorden – som heter BK OXEN. Där träffade han bl.a. en ”kille” vid namn Sigvard C – känd buse. Sigvard C är bosatt Tegnérgatan 16.
>
> Christer anlände till klubben vid 19-tiden på kvällen och avvek därifrån strax efter 2200 då han gick till Centralen och tog ”pendeln” hem till Rotebro. Christer kom hem vid ca: 2330-tiden och gick så gott som genast och lade sig. På morgonen när han vaknade vid 08-tiden, gick han och

[3] Tipset registrerades i uppslaget angående Christer P och rubricerades av mottagaren som en uppföljning av uppgifterna angående Christer P. Övriga förhör med Sigvard C från denna tid registrerades i andra avsnitt.

> hämtade tidningen – DN – och fick då vetskap om mordet. Eftersom Christer är en ”sann vän” till Olof Palme satte han sig ner vid köksbordet och grät.

Uppslaget anges som färdigbearbetat, dvs. lagt ad acta, den 29 augusti 1986.

Till de tidiga uppgifterna om Christer P hör även utredningen kring Ulf Sp. Den 15 oktober 1986 lämnade Ulf Sv, då han i en narkotikautredning rutinmässigt tillfrågades om han kände till något om statsministermordet, uppgifter om att en person, senare identifierad som Ulf Sp, gjort underliga uttalanden om mordet. Det framkom inte vad uttalandena gått ut på. Utredningsmannen fick intryck av att Ulf Sv var rädd och uppjagad när han talade om detta. En dryg vecka senare tog Ulf Sv kontakt med polisen för att ta tillbaka det han sagt; han hade varit onykter vid tillfället och velat briljera. Vid detta tillfälle uppgav Ulf Sv att hans tips gått ut på att Ulf Sp skulle känna mördaren. Detta stämde emellertid inte, enligt vad han nu uppgav. Han hade, uppgav han vidare, varit osams med Ulf Sp och velat ge igen. – Av intresse är att Ulf Sv vid detta andra tillfälle alltså kom att lämna information som han av det första spaningsuppslaget att döma faktiskt inte hade lämnat tidigare, dvs. uppgiften att Ulf Sp skulle vara bekant med mördaren. Det är också så saken återges i förundersökningsprotokollet, där det senare spaningsuppslaget redovisas först.

Ulf Sp uppsöktes den 11 november 1986 av polismannen Göran W. Ulf Sp uppgav då att han mordkvällen befunnit sig i en lägenhet tillhörande Christer P, dit han anlänt vid 21-tiden. Han vaktade lägenheten åt Christer P, som tappat sina dörrnycklar. Christer P kom tillbaka vid 01.00, varefter Ulf Sp begav sig hem till en tillfällig bostad i Rotebro. Han kom dit strax efter 01.00. I det kortfattade uppslaget kommenterade Ulf Sp vidare hur det kunde komma sig att han skulle vara misstänkt, något han fann konstigt. – Det framstår som om utredningen gått ut på att fastställa huruvida Ulf Sp skulle kunna vara identisk med gärningsmannen (medan intresset av det tips som inkommit låg i uppgiften att Ulf Sp kände till vem som begått mordet). Detta bestyrks av nästa dokumenterade åtgärd i uppslaget. Den företogs den 23 april 1987, således nästan ett halvår senare, och utgörs av en förfrågan till Christer P. I det över åtgärden upprättade spaningsuppslaget anges följande:

> Ulf Sp, den i tipset utpekade, har uppgivit Christer P som alibi för sina förehavanden den 28 feb 1986.

> Christer P kontaktades idag den 23 april 1987 kl 13.10 per telefon och jag talade om för honom att en person uppgett att han den 28 feb 1986 varit hemma i hans lägenhet.
>
> Christer P svarade då spontant: ”Det var Ulf Sp – han kom till mig vid 19-20.00-tiden innan jag åkte in till stan och fick vara kvar i lägenheten när jag åkte.”
>
> ”Ulf Sp stannade kvar för han hoppades att jag skulle skaffa lite amfetamin åt honom inne i stan, men jag fick inte tag i något.”
>
> ”När jag kom tillbaka till lägenheten vid 23.30-tiden låg han på golvet och sov ruset av sig.”
>
> ”Ulf Sp var kvar ett tag innan han åkte hem – vet ej exakt vad klockan var då.”
>
> ”Jag har tidigare blivit hörd av polis i Palmemordet tillsammans med Sigvard C angående mina förehavanden mordkvällen – ni måste ha papper på det hos er, det var fyra poliser hit i maj 1986. ”

Utredaren tillfogade, och strök under: ”Dessa uppgifter stämmer – kopior i ärendet M 4248 bifogas.” – Ärende M 4248 är det ursprungliga uppslaget angående Christer P, där finns de ovan relaterade tipsen från april 1986.

Uppslaget är angivet som färdigbearbetat (ad acta-lagt) dagen därefter.

6.1.3 Den egentliga förundersökningen

Det går inte att ur utredningsmaterialet utläsa vid vilken närmare tidpunkt Christer P blev ett substantiellt spår i utredningen. Vad som framgår är att intresset för Christer P väcktes som en följd av att utredningsinsatserna hösten 1988 inriktades mot brottsplatsen, biografen Grand och även spelklubben ”Oxen”. Flera personer hade tidigt redovisat iakttagelser av en avvikande man, vilket gjorde att man inom utredningen kom att tala om ”Gubben på Grand” eller sedermera ”Grandmannen” (iakttagelserna kan i och för sig ha avsett olika män). Misstanken att dessa iakttagelser eller någon av dem kunde avse Christer P torde ha funnits vid denna tid. Frampå senhösten hade detta ”spår” dock uppenbarligen fått mer substans. Viss ledning ger det faktum att uppslaget registrerades som ett eget avsnitt (”KD”) den 24 oktober 1988.

Den 16 november 1988 ansökte förundersökningsledningen hos tingsrätten om tillstånd att avlyssna Christer P:s telefon. Som grund för ansökan angavs i sammanfattning följande. Det hade redan i anslutning

till mordet inkommit tre tips angående Christer P. Christer P:s bakgrund beskrevs, bl.a. att han tidigare dömts för det s.k. bajonettdråpet, var detta begåtts och att han då begagnat flyktvägen Tunnelgatan, Brunkebergstunneln, David Bagares gata till en lägenhet på Smala Gränd. Det hade vidare framkommit att Christer P ofta besökte en person som bodde på Tegnérgatan där denna korsar Sveavägen och att Christer P inför dessa besök brukade ringa till personen från en telefonkiosk belägen vid biografen Grand. Vid förhör med personer med anknytning till klubb Oxen hade framkommit att Christer P varit på klubben under mordkvällen, men gått därifrån en god tid innan mordet inträffade. Det fanns vidare uppgifter om att Christer P återkom till Rotebro, där han bodde, omkring klockan ett på natten, vilket i så fall inte stämde med vad han själv hade uppgivit för polisen 1986. Vittnen uppgav sig två dagar före mordet ha sett en revolver i den lägenhet på Tegnérgatan som Christer P ibland brukade besöka. Från vittnen hade även uppgivits att Christer P hade en inramad bild av Olof Palme upphängd i sin lägenhet. Slutligen omnämndes Christer P:s bekantskap med ”bombmannen”, dvs. Lars T.

Ansökan bifölls och Christer P:s telefon kom att avlyssnas från denna dag och fram till det att han greps, dvs. från den 16 november till den 14 december. I samband med att tillståndet förlängdes framkom att avlyssningen inte gav särskilt mycket. Bl.a. hade en kvinna i Christer P:s närhet ringt upp Christer P och ställt frågor kring mordet. Christer P hade visat sig oberörd av detta och av hans reaktion kunde inget av värde för utredningen utläsas.

Det har från PU uppgetts att förväntningarna på ”spåret Christer P” inte var påfallande höga inom utredningen vid den tidpunkten och att när målsäganden Lisbeth Palme vid videokonfrontationen pekade ut Christer P som gärningsman innebar detta därför en dramatisk vändpunkt i utredningen.

I och med det förändrade utredningsläget och att en misstänkt gärningsman hade frihetsberövats koncentrerades PU:s arbete helt på Christer P.

Förundersökningen finns sammanfattad och dokumenterad i det förundersökningsprotokoll åklagaren gav in till Stockholms tingsrätt när åtal väcktes ungefär ett halvår senare, den 29 maj 1989.

Förundersökningsprotokollet är omfattande, även om det bara utgör en ytterst liten del av det totala utredningsmaterialet. Det är uppdelat i ett huvudprotokoll (”I”), som bl.a. innehåller en sammanfattande sammanställning av utredningen och misstankarna mot Christer P, en del rörande den misstänktes person (”II”), en del rörande brottsplatsen och vittnesförhören (”III”), kriminalteknisk redovisning (”IV”) samt en avdelning ”V” med icke offentliga förundersökningshandlingar. Därut-

över finns ett antal tilläggsprotokoll. Sammantaget omfattar materialet, som inte är helt lätt att överblicka, ca 3700 sidor.

I stort sett hela förundersökningsmaterialet blev offentligt i och med att åtal väcktes. Den sekretessbelagda delen innehåller rättsmedicinska handlingar från obduktionen av Olof Palme, ett kriminaltekniskt utlåtande rörande slutsatser som kan dras från analyser av Olof och Lisbeth Palmes kläder samt en promemoria rörande telefonavlyssning av Sigvard C.

Utredningen avseende Christer P, sådan den förelåg vid tiden för rättegångarna, har alltså till största delen varit tillgänglig för allmänheten sedan länge. Mot den bakgrunden anser vi inte att vårt uppdrag kräver annat än en övergripande redovisning av utredningsmaterialet i denna del. Den övergripande redovisningen kan lämpligen ske genom ett återgivande av utdrag av delar ur den sammanfattande framställningen i huvudprotokollet.[4]

> Fredagen den 28 februari 1986 kl. 23.23 larmades polisens ledningcentral (ODL) i Stockholm av Järfälla Taxi via larmcentralen (LAC) med anledning av att någon person blivit skjuten vid korsningen Sveavägen-Tunnelgatan. I detta moment fanns radiobilen 2520 med polismännen Gösta Söderström och Ingvar W på Kungsgatan. De stoppades av en taxichaufför som hört i taxiradion att en person blivit skjuten på Sveavägen vid Tunnelgatan, och de körde omedelbart dit. Samtidigt mottog pikétgruppen i radiobil 3230, under befäl av polisinspektören Kjell Ö, via radio larmet om händelsen. Pikétgruppen befann sig då på Beridarbansgatan och körde omedelbart i riktning mot Sveavägen. De anlände dit några sekunder efter en annan pikétbuss, radiobil 1230, som vid larmet kl. 23.23 fanns vid Norra Bantorget. På platsen fanns dessförinnan poliskommissarien Gösta Söderström, som anlänt med radiobilen 2520, vilken också observerades av polisinspektören Kjell Ö i pikétbussen, då den svängde in på Sveavägen från Kungsgatan. (Samtliga tre polisfordon bör ha funnits på mordplatsen kl. 23.25.) Polismännen observerade på platsen (Sveavägens östra gångbana, mitt för Tunnelgatan) en man liggande på rygg svårt skadad. Två personer gjorde återupplivningsförsök i form av hjärtkompression och konstgjord andning.
>
> (---)
>
> På brottsplatsen gav sig fru Lisbeth Palme tillkänna för polismännen (poliskommissarie Gösta Söderström, polisinspektör Kjell Ö m.fl.), och det blev snabbt klart att mordoffret var hennes make, statsminister Olof Palme. Ambulans hade larmats till platsen vid omkring kl. 23.24 (23.23.40) från

[4] Från den sammanfattningen har uteslutits mer allmänna delar av utredningsmaterialet och de relativt kortfattade redogörelserna för utredningen av andra uppslag. Därutöver har viss redigering skett, bl.a. har understrykningar tagits bort.

Sabbatsbergs sjukhus, men en annan ambulans hade samtidigt stoppats på Sveavägen och fanns på plats. Med den sistnämnda ambulansen fördes Olof Palme till Sabbatsbergs sjukhus. Kl. 23.28 (23.28.30) förvarnade ambulanspersonalen akutmottagningen på sjukhuset om att de var på väg dit med en man med skottskada i bröstet. Körtiden beräknas till ca två minuter. Vid ankomsten till sjukhuset gjordes bedömningen att Olof Palme kliniskt var död.

(---)

I anslutning till makarna Palmes besök på biografen Grand på Sveavägen gjordes flera vittnesiakttagelser. Bl.a. observerades en kraftigt byggd man, ca 185 cm lång, som från åtminstone en tidpunkt strax före kl. 23.00 uppehöll sig utanför biografen. Denna observation och andra liknande blev föremål för en spaningsmässig bearbetning, och ett år senare – den 11 mars 1987 – efterlystes ytterligare vittnen via massmedia. Av särskilt intresse var iakttagelser beträffande en man som alltså befunnit sig utanför biografen kl. 22.50 – 22.10 (måste avse 23.10, vår anm) samt den man som där setts stå i närheten av makarna Palme efter filmens slut och sedan följt efter dem. Vittnesefterlysningen skedde förutsättningslöst och utan angivande av något signalement. Några nya vittnesuppgifter tillkom, men ingen person gav sig till känna såsom identisk med den man som vid angiven tidpunkt uppehöll sig utanför biografen. Denna omständighet förstärkte misstankarna om att den okände personen kunde ha med mordet på Olof Palme att göra. Förundersökningen kom därför att till stor del inriktas på identifieringen av denne man och frågan om huruvida han också var identisk med den man som stått i närheten av makarna Palme och sedan följt efter dem på Sveavägen i riktning söderut. Flera personer har hörts i denna del av förundersökningen fram till hösten 1988.

(---)

Makarna Palme hade efter filmens – ”Bröderna Mozart” – slut kl. 23.10 (ca) stannat till utanför bokhandeln på Sveavägens västra sida, strax söder om biografen Grand. De var för en kort stund tillsammans med sonen Mårten Palme och dennes flickvän innan de skildes från dessa. Makarna Palme beslutade att promenera hem. De gick på Sveavägens västra sida, söderut längs med muren och staketet vid Adolf Fredriks kyrka. Efter att ha passerat över Adolf Fredriks Kyrkogata valde de att gå över till Sveavägens östra sida. Där stannade fru Palme vid butiken SARI och ägnade en kort uppmärksamhet åt dess skyltfönster. Under den fortsatta promenaden på Sveavägen söderut gick fru Palme till höger om maken Olof. De tittade i ytterligare något skyltfönster. I höjd med tobaksaffären, ett 60-tal meter norr om Sveavägens korsning med Tunnelgatan, mötte de vittnet Nicola F. Denne observerade en man som gick snett bakom.

En man stod vid butiken Dekorima, invid det ‘avfasade’ hörnet vid Tunnelgatan (enligt vittnet Inge M). När makarna Palme passerade förbi honom, gick han fram bakom dem, och då de befann sig någon meter snett

framför nämnda gathörn, avlossade han i snabb följd två skott mot dem. Det första skottet träffade Olof Palmes ryggtavla ca en centimeter till höger om en mittlinje mellan skulderbladen; det andra skottet träffade fru Lisbeth Palme.

Händelseförloppet och gärningsmannens flykt från brottsplatsen observerades av flera vittnen.

Vittnesiakttagelserna beträffande gärningsmannens vapen är varierande. Två vittnen lämnar uppgift om en revolver med lång pipa (Anders D och Hans J).

Vid brottsplatsundersökningen anträffades ingen kula och ej heller i offrets kropp.

Den kula som dödade statsminister Olof Palme passerade genom kroppen och anträffades söndagen den 2 mars 1986 strax före kl. 12.20 vid brottsplatsen på Sveavägen av Elisabeth B. Kulan låg i snömodden invid jalusigallret till T-banenedgången, ca fyra meter från den plats där skottet träffat Olof Palme. Den andra kulan, som skadade fru Lisbeth Palme, hade anträffats av Alfred T dagen innan, vid 06.30-tiden lördagen den 1 mars 1986. Platsen för anträffandet var trottoaren utanför fastigheten Sveavägen 29. Där låg den omedelbart intill två vattenrännor som går från fastighetens husliv, tvärs över trottoaren och ut mot körbanan. Avståndet från mordplatsen är ca 40 meter.

I förundersökningen har den kula som först anträffades benämningen kula nummer 1; den andra kulan, som är mordkulan, benämnes kula nummer 2.

Båda kulorna är av fabrikatet Winchester-Western, kaliber 38 ”Metal Piercing”, vilka laddas i nämnda fabriks 357 Magnum-patroner.

Undersökningar har visat att kulorna uppvisar de karakteristiska spår som uppstår vid avskjutning från revolver.

Beträffande frågan om huruvida de avskjutits ur samma vapen har Statens Kriminaltekniska Laboratorium (SKL) i Linköping i utlåtande uttalat att intet talar emot att det handlar om samma vapen. Bundeskriminalamt (BKA) i Wiesbaden har i sakkunnigutlåtande anfört, att ”det kan inte entydigt påvisats, att båda kulorna avskjutits ur samma vapen” men att ”på grund av att avfyrningsspåren uppvisar samma form talar inte heller något emot ett och samma vapen”.

FBI-Laboratory i Washington, USA, har i utlåtande inte ansett det vara möjligt att fastslå huruvida kulorna avfyrats från samma lopp.

Gemensamt för de tre kriminaltekniska institutionernas utlåtande är, att kulornas fabrikat, kaliber och ammunitionstypen enligt ovan bekräftas. Vidare fastslås att kulorna uppvisar de spår som är typiska för vissa slags revolvrar, dvs. spår av fem högervridna bommar med 2,5 mm:s bredd.

Revolvrar av fabrikaten Smith & Wesson, Sturm-Ruger, Llama, Escodin, Ruby, Taurus och Kassnar kan ifrågakomma såsom mordvapen.

Undersökningen av makarna Palmers klädespersedlar har givit vid handen, att det på dessa påvisats sådana partiklar (”krutstänk”) som beträffande kemisk sammansättning överensstämmer med vad som gäller för den ovannämnda ammunitionen. Statens Kriminaltekniska Laboratorium (SKL) i Linköping har i sakkunnigutlåtande den 18 juni 1987 anfört att blyisotopfördelningen i proverna från makarna Palmes kläder väl överensstämmer sinsemellan. Likaså överensstämmer blyisotopfördelningen i kulorna från mordplatsen men avviker från fördelningen i samtliga jämförelseprover. Detta tillsammans med resultatet av undersökningen av tändsatspartiklar gör det osannolikt att kulorna från mordplatsen skulle vara andra än de som skjutits mot makarna Palme.

Den kriminaltekniska bedömningen av skottavstånden har gjorts utifrån vad man kallar ”blybilden”. Detta undersökningsförfarande ger vid handen, att Olof Palme blev skjuten i ryggen från ett avstånd av ca 20 cm (10 cm – 30 cm vid tillämpning av en felmarginal på 10 cm åt vardera hållet). Fru Lisbeth Palme blev beskjuten från ett avstånd av 70 cm – 100 cm, då hon träffades av ett ”tangerande” skott i skulderområdet.

Skottvinkeln i förhållande till kappans (fru Palmes mockakappas) yta uppgick till 10 – 15 grader.

Ovannämnda fakta kring brottet och brottsplatsen liksom de kriminaltekniska slutsatserna överensstämmer med vad som framkommit vid vittnesförhören och vid analys av händelseförloppet. (Brottsplatsundersökningen och dess resultat i övrigt framgår av det särskilda protokollet i den kriminaltekniska redovisningen).

(---)

Spaningsledningen vid RK-A2 beslöt i slutet av augusti 1988 att prioritera fortsatt spaning och utredning beträffande fakta kring brottsplatsen och speciellt uppgifter om grovkalibriga vapen i närheten av brottsplatsen. Vid överläggningar med åklagarna i augusti 1988 överenskoms att spaningsinsatserna skulle fokuseras på Sveavägen men också på spelklubben Oxen, som var belägen inte långt från brottsplatsen. Samtidigt bearbetade en mindre grupp av spanare ett par tidigare spaningsuppslag, enligt vilka Kicki E gjort vissa iakttagelser hemma hos en person i Rotebro, norr om Stockholm. Hon hade besökt lägenheten tillsammans med en person vid namn Harri M, som uppenbarligen var bekant med lägenhetsinnehavaren (identisk med Christer P). Hon hade särskilt noterat, att den sistnämnde var ”väldigt lik fantombilden”, samt att det i lägenheten fanns ett inramat porträtt av Olof Palme. Efter besöket i lägenheten i Rotebro, blev Harri M gripen för olaga vapeninnehav (innehavet av det s.k. ”Eskilstuna-vapnet”, Smith & Wesson, 357 Magnum, den 13 april 1986).

Vittnet Kjell N, som tillsammans med Kicki E var närvarande vid det ovan relaterade tillfället i april 1986, hördes också i oktober 1988. Kjell N uppgav vid förhöret att Christer P kunder ha varit och hälsat på en person vid namn Sigvard C, som bor i närheten av brottsplatsen. Uppgifter lämnades också om att vapen skulle ha funnits i Christer P:s lägenhet i Rotebro. Kjell N liksom Kicki E lämnade utsagor som gav en anknytning mellan Christer P och Harri M samt dessa bådas anknytning till Sigvard C .

Harri M hördes i februari 1988 om Kicki E:s uppgifter om besöket hos Christer P i Rotebro i april 1986. Han verifierade att besöket ägt rum men förnekade att det då skulle ha funnits något skjutvapen i Christer P:s lägenhet. Harri M har också vid förhör bekräftat sin anknytning till Sigvard C och till den revolver (Smith & Wesson, 357 Magnum, ”Eskilstuna-vapnet”) som denne överlämnade till honom våren 1986.

Sigvard C hördes senare under oktober 1988, sedan han själv begärt att få lämna kompletterande upplysningar till tidigare förhör (förhör som ej gällt ärendet Christer P). Vid detta förhör uppgav han, att han med anledning av tidningsskriverier om en man som ”vankat fram och tillbaka” utanför biografen Grand, erinrat sig nya detaljer.

Han hade genom en bekant vid namn Maj N fått kännedom om att hon för polisen berättat om en ”mystiskt man” som hon sammanträffat med i porten till Sigvard C:s bostad, Tegnérgatan 16. Vidare tyckte han att press-uppgifterna om utseendet på mannen utanför biografen Grand stämde in på Christer P.

Maj N uppgav vid förhör att hon någon gång i slutet av december 1985 mött en man utanför Tegnérgatan 16, som vägrade att släppa in henne i porten. Mannen hade ”hotfulla ögon” och ”stirrande blick” och var iklädd en militärgrön jacka. De möttes senare hos Sigvard C, och det har framkommit att mannen ifråga var Christer P.

Vid förhör med Sigvard C och Christer P har framkommit att Christer P hade regelbundet hämtat amfetamin hos Sigvard C. I de fall då denne inte var hemma och svarade i telefon, hände det att Christer P ”vankade fram och tillbaka” på Sveavägen och angränsande gator i flera timmar.

De ovannämnda uppgifterna av Kicki E i förening med vittnesutsagorna av Kjell N, Harri M och Sigvard C, gav anledning att närmare granska Christer P:s förehavanden under kvällen den 28 februari 1986. Alibiuppgifterna blev föremål för ny genomgång, och i detta sammanhang hördes Christer P:s kamrat Ulf Sp. Denne hade vid ett förhör (som avsåg eget alibi för tidpunkten för mordet på Olof Palme) uppgivit att han under kvällen den 28 februari 1986 befunnit sig i Christer P:s lägenhet tills dess den sistnämnde återkom dit vid 01.00-tiden på natten.

Christer P hade själv vid förhör den 28 maj 1986 uppgivit att han kommit hem till lägenheten vid 23.30-tiden.

Vid förhöret i maj 1986 uppgav Christer P också att han den kvällen besökt klubben Oxen vid 19-tiden och där träffat bl.a. Sigvard C . Christer P hade lämnat Oxen vid 22-tiden.

Den 23 april 1987 hördes Christer P på nytt – denna gången beträffande Ulf Sp:s alibi – och uppgav då att anledningen till besöket i City var amfetaminanskaffning. Ulf Sp hade stannat kvar i hans lägenhet på Kung Hans väg i Rotebro, och han fanns kvar där då Christer P kom tillbaka vid 23.30-tiden.

I april 1986 inkom tre av varandra oberoende spaningsuppslag avseende Christer P. Två av dessa föranleddes av likheten med den s.k. ”fantombilden”; det tredje spaningsuppslaget grundades på uppgiftslämnarens uppfattning att Christer P skulle vara ”fullkomligt galen”.

En person vid namn Ulf Sv lämnade uppgifter i ett spaningsuppslag den 15 oktober 1986 beträffande Ulf Sp. Den sistnämnde hade gjort ”underliga uttalanden” vilka skulle ha med Palmemordet att göra. Ulf Sv var vid detta tillfälle under stark ångest och var ”uppjagad”, enligt anteckningar i spaningsuppslaget. Hans uppgifter följdes upp genom ett nytt förhör den 19 september 1988. Ulf Sv uppgav då att uppgifterna kom från Mikael L. Enligt den sistnämnda personen (hörd under förundersökningen men har begärt anonymitet) hade Ulf Sp under mordkvällen varit inne i City tillsammans med en kompis, som skulle vara bosatt i Sollentunatrakten. Enligt denna uppgiftslämnare skulle Ulf Sp och kompisen ha ”någonting med mordet att göra” eller känna till någonting om detsamma. Ulf Sv:s bekante hade avstått att ringa eller skriva anonymt (till polisen) av rädsla för Ulf Sp.

En annan person, Erling O, uppgav vid förhör den 27 december 1988 att Christer P för honom berättat att han var inne i Stockholms City den kväll Olof Palme mördades. Vidare hade Christer P berättat att Ulf Sp under kvällen fanns i hans lägenhet i Rotebro. Genom Erling O framkom det också att Christer P och Ulf Sp varit ordentligt oense om den tidpunkt då Christer P mordkvällen kom hem till lägenheten.

Vittnet Sigrid M uppgav vid förhör samma dag (den 27 december 1988) att hon i slutet av september 1988 observerat en man som hon igenkänner som Christer P på perrongen till pendeltågstationen i Rotebro. (Idenfifierad genom foto i den finska tidningen Huvudstadsbladet). Hon gick bakom honom ut från stationen, då han råkade i affekt på grund av en låst dörr och utbrast något om ”jävla Olof Palme” – ”jag tycker det är bra att Palme är död” (eller ”jag tycker det är bra att Palme är skjuten”). ”Jag har skjutit honom och jag ångrar ingenting” (eller ”man ska ingenting ångra, och vore han inte skjuten skulle han skjutas en gång till”.

Vittnet Anders R uppgav vid förhör den 19 januari 1989 att han på Sollentuna pendeltågsstation ”för några år sedan” lade märke till en man, som han igenkänner som granne till honom själv. Mannen skrek en massa

osammanhängande ”svordomar mot den svenska regeringen”. Anders R minns inte om något speciellt namn nämnde. (Anders R bodde då på Kung Hans Väg 35 i Rotebro.)

Den del av förundersökningen som avser Christer P och hans bekantskapskrets har givit vid handen, att han till flera personer sagt, att han fanns i City-området under mordkvällen. Han har då formulerat sig så, att han funnit det konstigt att han alltid var på plats när någonting hände (”jag var ju där, jag av alla”).

Vittnesuppgifter tyder på att gärningsmannen ej haft mustasch. Christer P har uppgivit att han haft mustasch sedan slutet av 1970-talet, en omständighet som blivit föremål för utredning, eftersom han under förundersökningen hävdat att hade mustaschen innan den 28 februari 1986. I förundersökningsmaterialet (protokoll II) finnes ett foto av Christer P, taget under spaning vid Tegnérgatan 16 i Stockholm i april 1986. Vittnesutsagor talar för att Christer P anlagt mustaschen efter den 28 februari 1986.

Vittnet Ulf Sp har uppgivit att han uppsökt Christer P fredagen den 28 februari 1986 i bostaden. De båda kom överens om att anskaffa amfetamin. Christer P åkte i detta ärende till Stockholm City, spelklubben Oxen, för att fixa amfetaminet. Sådant kunde man anskaffa där. Innan han vid 18.40-tiden lämnade bostaden, hade han enligt egen utsaga ringt till klubben för att kolla om den hade öppet. Christer P åkte med pendeltåg kl. 18.47 från Rotebro och ankom till Stockholms Central omkring kl. 19.15. Han hade omedelbart begivit sig till spelklubben Oxen, Oxtorgsgränd 2, enligt egen utsaga. Således kan han då ha varit på klubben omkring kl. 19.30.

Christer P har åberopat sammanträffande med Sigvard C på klubben omkring klockan 20.00. Vidare har han uppgivit att han suttit tillsammans med Sigvard C, Lena Å och Reine J vid ett bord i lokalen. Lena Å hade tillhandahållit två fulla flaskor vodka, och Christer P säger sig ha konsumerat sammanlagt omkring 50 cl. av denna alkohol (såsom grogg med läsk). Varken Sigvard C eller Reine J hade druckit något av spriten. Sigvard C och Lena Å hade ett oreglerat ekonomiskt mellanhavande denna kväll, och Christer P har i förundersökningen åberopat en fullmakt, som upprättades och undertecknades av honom. (En odaterad fullmakt, undertecknad av Christer P, har under förundersökningen utgjort underlag för förhör med Sigvard C och Lena Å. Ingen av dem säger sig kunna relatera fullmakten till kvällen den 28 februari 1986.)

Det har under förundersökningen inte framkommit något vittne som kan styrka att Christer P, såsom han uppgivit, befunnit sig på Oxen från kl. 19.30 och framtill kl. 22.25. (Undantag utgör vittnet Jan L, som säger sig ha sett Christer P på Oxen före kl. 22.00 men också efter klockan 23.00.)

Sigvard C uppgav att Christer P varit på Oxen en kort stund vid 22-tiden. Reine J uppgav att han inte kom till Oxen förrän kl. 22.30. Lena Å hade inte varit på Oxen över huvud taget denna kväll.

(---)

Christer P säger sig ha lämnat spelklubben Oxen vid omkring kl. 22.25 i avsikt att hinna med pendeltåget från Stockholms Central kl. 22.46 alt. 23.15. Han var då enligt egen uppfattning ganska berusad. Det har under förundersökningen framkommit (genom Ulf Sp) att Christer P inte visat några tecken på berusning då han kom hem till bostaden. Beträffande amfetaminköpet har Christer P under förundersökningen ändrat sin utsaga såtillvida, att han senare uppgivit att han fått sådan narkotika av Sigvard C. (I den tidigare förhörsutsagan ville han ”skydda” denne). Men till Ulf Sp hade han sagt, när han kom tillbaka till bostaden, att han inte lyckats anskaffa något amfetamin.

Christer P har under förundersökningen vidhållit uppgiften att han åkt från Stockholms Central med pendeltåget kl. 22.46 eller 23.15 i riktning mot Rotebro. Han säger sig dock ha somnat på tåget och vaknat av att tåget stod stilla på Märsta station. Efter att ha hämtat frisk luft på perrongen åkte han med samma tåg tillbaka till Rotebro, dit han enligt egen uppgift anlänt kl. 23.47 och till bostaden ungefär kl. 23.55. Ulf Sp fanns kvar i lägenheten. Han låg och sov när Christer P anlände men vaknade och tände ljuset. Ulf Sp har inte verifierat Christer P:s uppgift om tidpunkten för dennes återkomst till bostaden.

Enligt Ulf Sp kom Christer P hem sannolikt mellan kl. 00.15 och 01.00 (1986-03-01). Denna tidsuppgift grundar Ulf Sp på att han förväntat sig att Christer P skulle ha kommit tillbaka till bostaden efter ett par timmar. När han lät vänta på sig tittade Ulf Sp ofta på sin klocka, och han är därför säker på tiden för Christer P:s återkomst. Vidare har Ulf Sp vid förhören förnekat att han själv skulle ha varit berusad och vaknat först då Christer P kom hem.

Såväl Sigvard C som Ulf Sp har uppgivit att Christer P sökt påverka deras tidsangivelser till att överensstämma med hans egna.

Enligt den egna utsagan under förundersökningen hade han fått amfetamin av Sigvard C på spelklubben Oxen någon gång under kvällen, dvs. innan han lämnade klubben vid omkring kl. 22.25. Roger Ö, bekant till Christer P, har uppgivit att han iakttagit och tilltalat honom vid biografen Grand vid 23.10-tiden. Christer P har också utpekats av vittnet Lars E såsom till utseendet överensstämmande med en person han iakttog utanför biografen kl. 22.50 – 23.10.

Vittnet Ljubisa N observerade från kiosken vid Sveavägen – Adolf Fredriks Kyrkogata en man som följde efter makarna Palme, och vid videokonfrontation har Ljubisa N utpekat Christer P såsom identisk med denna man.

Fru Lisbeth Palme har vid videokonfrontation den 14 december 1988 och vid förhör den 26 januari 1988 uttalat att Christer P till fullo överens-

> stämmer med den minnesbild hon har av den man hon iakttog i korsningen Tunnelgatan – Sveavägen omedelbart efter mordet.

Förutom denna övergripande redovisning anser kommissionen att det finns skäl att särskilt redogöra för den del av förundersökningsarbetet, som gäller hanteringen av uppgifter från målsäganden Lisbeth Palme.

6.1.4 Särskilt om förhörsåtgärder m.m. under medverkan av målsäganden Lisbeth Palme

Förhörsåtgärder m.m.

Följande dokumentation över förhör, samtal m.m. med Lisbeth Palme föreligger.

Förhör den 1 mars 1986; förhöret genomfört i Lisbeth Palmes bostad dagen efter mordet av kriminalkommissarien Inge Reneborg och kriminalinspektören Christer S. Statssekreteraren Ulf Dahlsten och sonen Mårten närvarade. Lisbeth Palme tillät inte att förhöret bandinspelades. Förhörsanteckningarna omfattar drygt två sidor. I signalementshänseende finns följande antecknat.

> Snett bakifrån såg hon hur en man sprang in på Tunnelgatan. Han stannade en bit in och vände sig om varefter han fortsatte. Någon annan lade hon inte märke till. (---) Mannen som sprang in på Tunnelgatan uppfattade fru Palme som varande i 40-årsåldern, ca 180 cm lång och med ”kompakt” kropp med kort hals. Han var mörk men inte på ett direkt sydländskt sätt utan håret var mer brunaktigt. Han var iklädd en blå, något litet ”bullig” täckjacka som gick en bit nedanför midjan. Han hade vidare mörka, troligen grå byxor. I övrigt lade fru Palme inte märke till några detaljer vare sig i utseende eller klädsel.

Telefonsamtal från Lisbeth Palme den 8 mars 1986; en av den ovan nämnde kriminalinspektören Christer S nedtecknad anteckning omfattande en halv sida. Enligt anteckningen önskade Lisbeth Palme bl.a., efter att ha sett den s.k. fantombilden publicerad, komplettera vad hon tidigare uppgett:

> Hon uppfattade det som om mannen som sprang in på Tunnelgatan hade ett något rundare, fylligare ansikte än det på fotot. Dragen i övrigt, mun och näsa, uppfattade hon som raka. Den korta halsen kan kanske förklaras med att han rörde sig med uppdragna axlar.

Konfrontationsförhör den 17 mars 1986; protokoll över en konfrontation som Lisbeth Palme i närvaro av två kriminalinspektörer samt advokaten Gunnar Falk övervarade. Förhöret upptogs på band. Lisbeth Palme kunde under konfrontationen inte peka ut någon av personerna i konfrontationsgruppen, där Viktor G ingick.

Förhör den 25 mars 1986. Dokumentationen utgörs av en av dåvarande förundersökningsledaren m.m. Hans Holmér upprättad promemoria, omfattande två och en halv sida.[5] Promemorian är inte daterad. Det är denna handling som chefsåklagaren K.G. Svensson på sin tid hade svårighet att få del av och kring vilken det därvid uppstod meningsskiljaktigheter mellan K.G. Svensson och Hans Holmér. Beträffande signalementet heter det följande.

> Lisbet berättar följande. (---) Gärningsmannen har stirrande blick. Ljus blick. Kindknotorna är liksom bulliga. Han har vit överläpp. Kort hals, uppdragna axlar, ett kompakt utseende. Han bär mörkblå jacka. Den är inte midjelång, inte heller väldigt lång. Han har mörka byxor. Det är inte jeans. När Lisbet ser honom går han ut till vänster snett fram mot det upplysta fönstret i affären i hörnan. Han blickar tillbaka som för att kontrollera om han lyckats och fortsätter in i gränden. Lisbet har sedan intrycket att han kan ha stått kvar inne i gränden en stund och stirrat tillbaka på henne. Lisbet känner inte till så mycket om vapen men hon tror att vapnet måste ha varit försett med ljuddämpare.

Hans Holmér har inför den tidigare Palmekommissionen lämnat upplysningar som innebär att denna beskrivning inte på ett korrekt sätt återger vad Lisbeth Palme sade (se nedan). Enligt Hans Holmérs tolkning såg Lisbeth Palme i själva verket aldrig gärningsmannen utan det signalement hon uppgav avser ett vittne (Anders B).

Konfrontationsförhör den 23 april 1986; protokoll över en konfrontation som Lisbeth Palme i närvaro av en kriminalinspektör övervarade. Konfrontationsförhöret upptogs på band. I konfrontationsgruppen ingick en person, Peter B, som var bekant med Viktor G och misstänktes vara identisk med fantombilden på ”Skuggan”. Lisbeth Palme kände inte igen någon av personerna i gruppen.

Sammanställning av förhör den 29 april 1986 samt den 5 och 6 maj. Förhören genomfördes i Lisbeth Palmes bostad av kriminalinspektörer-

[5] I den version av promemorian som finns intagen i förundersökningsprotokollet har en mening sekretessbelagts med hänvisning till förundersökningssekretess. Denna mening lyder: ”(Lisbet berättar följande. ---) Bruno Kreisky har hittat spår efter övervakning som han sätter i samband med kroaterna.”

na Lars T och Gunnar H, vid kompletteringen närvarade dessutom polisintendenten Tommy Lindström (om dennes uppgifter rörande dessa förhör, se nedan). Lisbeth Palme tillät inte att förhören bandinspelades. Protokollet är upprättat den 7 maj. Förhörsanteckningarna omfattar knappt fyra sidor. [6] I signalementshänseende finns följande antecknat.[7]

> Då hon tittade upp från maken, som fallit ihop på trottoaren, såg hon en man med stirrande blick titta på dem. Mannen befann sig på ca 10-15 meters avstånd och stod i hörnet av Tunnelgatan. Hon beskriver mannen som vara i 40-års åldern och omkring 180 cm lång, ha en intensivt stirrande blick, ha smala, tunna läppar och ljus, platt överläpp, ha en rak panna med raka ögonbryn samt ha ett rektangulärt och stelt stirrande ansikte med kraftigt, något framskjutet hakparti och markerade kindsidor. Han var iklädd mörkblå/marinblå jacka som gick nedanför midjan, dock ej till knäna, och han hade mörka byxor. Mannen var bred över axlarna men gjorde inget ”stort” intryck. Han verkade dra upp axlarna och hade ett kort halsparti. Då hon senare såg mannen röra sig, gjorde han ett ”spänstigt”, välträ nat intryck på henne. Hon kunde inte se om mannen höll något i händerna. På fråga om hon sett om mannen bar glasögon eller ej, var hon ej säker, hon uppgav sig ha svårt att komma ihåg just den detaljen hos människor som hon träffat. Beträffande eventuell huvudbonad var hon inte heller säker. Hans huvud gav dock ett cendré-brunt intryck. Han var varken blond eller svartmuskig.
>
> Han yttrade ingenting under händelseförloppet. Lisbeth Palme märkte inte att någon följde efter dem på Sveavägen – inte ens i skottögonblicket upplevde hon någon förföljelse.
>
> Lisbeth Palme började sedan skrika på hjälp och tittade sig samtidigt omkring. Hon upptäckte då, ca 30 meter norrut på Sveavägen, en man iklädd något beige plagg som tittade mot henne. Hon upplevde honom som spensligt byggd och förhållandevis lång. Mannen kom mot henne men gjorde, när hon ”påkallade” hjälp, ett närmast avvärjande intryck.
>
> Det kom sedan flera människor till platsen, bl.a. en taxichaufför som tillkallade hjälp över radio. Då Lisbeth Palme tittade in mot Tunnelgatan

[6] I den version av anteckningarna som finns intagen i förundersökningsprotokollet har ett avsnitt uteslutits. Detta avsnitt lyder: ”Olof Palme hade handlagt ett ärende på regeringsnivå som gällde en amerikan i ett vårdnadsärende, vilken person bedömdes som helt olämplig och därför inte fick vårdnaden. Olof Palme tog det ovanliga ställningstagandet att han kontaktade amerikanska myndigheter (troligen FBI) i ärendet. Han var dock inte nöjd med deras agerande.”

[7] Även vissa andra uppgifter, bl.a. rörande en person som Lisbeth Palme inte uppfattade som gärningsman, har här tagits med. Några motsvarande uppgifter finns inte i den tidigare dokumentationen.

(hon bedömde det till 1-3 minuter senare) såg hon en man som stod ca 75 meter in på gatan. Han stod på norra sidan med ryggen tryckt mot barackbyggnaden och vända ansiktet och stirrade mot henne. Det var mörkt på platsen, men hon tyckte sig se att den mannen hade samma stirrande blick, som den hon tidigare iakttagit hos mannen i hörnet av Tunnelgatan.

Förhörsanteckning från den 25 augusti 1986. 1995 påträffade PU en för den tidens spaningsledning inte tidigare känd anteckning angående ett förhör som Hans Holmér hållit med Lisbeth och Mårten Palme. Anteckningen lyder i sin helhet på följande sätt.

Anteckningar från samtal med Lisbet och Mårten Palme 25 aug 86.

På fråga om Olof under sista året inte var rädd för någon eller några säger Lisbet ”Det var några saker som han höll emot. Amerikanen, kurderna och Baresic”.

Lisbet har på fredagen 28 feb talat med en arbetskamrat som är gift med en turk. Hon har då antagligen nämnt att Olof och hon skulle gå på bio på kvällen men inte var. Bröderna Mozart kan hon ha nämnt som ett alternativ. ”Det är synd att behöva säga detta. Hon är så söt.”

Mårten säger att före bion när de stod och väntade på att gå in var det en mörkhårig man som stötte till honom utan att be om ursäkt. Han nämner detta eftersom han vet att kurderna före morden i Uppsala och Stockholm har pekat ut offren på något sätt.

Teckningen i Expressen stämmer bättre med Mårtens ”gubbe” än fantombilden. Han vill dock ha honom äldre.

Gärningsmannen står och tittar på Lisbet mindre än tio meter ifrån henne när hon först ser honom. Till vänster och kanske 25 meter bort ser hon en man som gör ett ”beigt” intryck. Hon försöker få honom att hjälpa henne. Gärningsmannen vänder sig om en bit in i gränden. Han uppträder som om han trodde att han inte syntes.

Lisbet har en diffus bild av att Olof och hon mötte ett par – en man och en kvinna – på Sveavägen.

De är bägge villiga att ställa upp på konfrontation om polisen så önskar. ”Kom då bara inte med någon som har mustasch!”

Hans Holmér

Förhör den 16 december 1986. Förhöret hållet i Lisbeth Palmes bostad av kriminalinspektören Gunnar H. Lisbeth Palme hördes om sina eventuella kontakter i arbetet med en person Ferda T. Lisbeth Palme kunde ej erinra sig namnet.

Visning av fotografier vid tre tillfällen; den 4 och 9 september samt den 21 december 1987. Fotografivisningen ägde rum i Lisbeth Palmes bostad. Lisbeth Palme förevisades vid de tre tillfällena en stor mängd fotografier, drygt 600, av personer som förekom i skilda uppslag i utredningsmaterialet. Under visningarna plockade hon ut några som visade viss likhet med gärningsmannen men hon tyckte inte att någon bild överensstämde med hennes bild av gärningsmannen.

Konfrontationsförhör den 14 december 1988. Promemoria över den konfrontation då Lisbeth Palme i närvaro av Solveig Riberdahl och Jörgen Almblad på Riksåklagarens kansli fick se en videoinspelning av en konfrontationsgrupp. Enligt promemorian pekade Lisbeth Palme ut Christer P som gärningsmannen. Om promemorian och förhållandena kring konfrontationen, se nedan.

Telefonsamtal från Lisbeth Palme den 20 december 1988. En av Solveig Riberdahl nedtecknad anteckning omfattande knappt en halv sida. Enligt anteckningen önskade Lisbeth Palme påminna om vad hon tidigare uppgett om att hon uppfattat gärningsmannens steg vid avlägsnandet från platsen som något ”studsande”.

Förhör den 26 januari 1989. Förhöret hållet i Riksåklagarens lokaler med Solveig Riberdahl som förhörsledare och Jörgen Almblad som förhörsvittne. Protokollet är upprättat den 27 januari samt signerat såsom genomläst och vidkänt av Lisbeth Palme den 30 januari. Enligt protokollet tillät Lisbeth Palme inte att bandspelare användes och inte heller att advokaten Arne Liljeros, Christer P:s försvarare, närvarade. Enligt vad som upptecknats uppgav Lisbeth Palme att utseendet på den man hon pekat ut vid konfrontationen till fullo överensstämde med den minnesbild hon hade av den man hon iakttog vid mordtillfället, med undantag av att den mannen inte hade någon mustasch. Hon uppgav enligt protokollet vidare:

> Omedelbart efter det att Olof Palme beskjutits vred sig Lisbeth Palme med ett ryck åt vänster. Samtidigt sade hon något om smällare. I det ögonblicket blev hon själv beskjuten. Hon förstod då vad som hade hänt. Därefter iakttog hon mannen på ett avstånd av 5 – 7 meter. Hon befann sig ansikte mot ansikte med mannen. Lisbeth Palme vet inte om stod upp eller satt på huk när hon gjorde iakttagelsen, men hon tror att hon stod upp. Mannen stod i ett ljussken. Lisbeth Palme anger på en bifogad skiss mannens position.
>
> (---)
>
> När hon nästa gång iakttog mannen såg hon honom förflytta sig ett par steg. Stegen var studsande. Hon såg honom då snett bakifrån. Lisbeth Palme anger på skissen var mannen då befann sig. (---)

> Hon har ytterligare en minnesbild ett par minuter efter den första iakttagelsen av en man som stod inne på Tunnelgatan vid den barack som då fanns där. Lisbeth Palme anger på den bifogade skissen mannens position. (---) Mannen stod med ansiktet vänt mot henne.
>
> Lisbeth Palme har ett intryck av att de tre iakttagelserna rör samme man.
>
> Lisbeth Palme var vid tillfället mycket observant på sin omgivning, eftersom hon med blicken sökte någon som kunde hjälpa henne.
>
> I ett tidigt skede såg Lisbeth Palme också en man som var iklädd en beige jacka. Jackan var ljus, troligtvis av mockaskinn. Den mannen befann sig betydligt längre norrut på Sveavägen än den första mannen som hon hade iakttagit. Mannen med den beigefärgade jackan verkade avvisande till att hjälpa henne.
>
> Lisbeth Palme har inte någon minnesbild av några andra personer förrän ett flertal personer strömmade till platsen.

Efter rättegångarna mot Christer P hölls ett *förhör den 3 november 1993*. Förhöret genomfördes i Lisbeth Palmes bostad av kriminalkommissarien Paul J och en kriminalinspektör. Förhörsprotokollet omfattar sex sidor. Vid tillfället förhördes Lisbeth Palme bl.a. om vardagsvanor/rutiner inom familjen, eventuella iakttagelser den 28 februari 1986, signalementet på gärningsmannen, fantombilderna, livvaktsskyddet och eventuella hotbilder.

Utöver vad som framgår i den angivna dokumentationen har ytterligare samtal förekommit. I en promemoria upprättad den 24 mars 1986 redovisade tf kriminalkommissarien Lars C sina åtgärder under mordnatten. Det framgår bl.a. att han från mordplatsen på eget initiativ begav sig till Sabbatsbergs sjukhus, där han vid två tillfällen fick ”prata en kort stund med Lisbeth Palme”. I promemorian står:

> Fru Palme hade ingen uppfattning om vem som kunde ha avlossat skotten. Signalement: stor, kraftig, mörkhårig iklädd midje- eller ¾-lång blå eller mörkblå täckjacka. (---) Försök gjordes av mig att få ytterligare information om hur de gått, ev kulbana och bättre signalement. Fru Palme var mycket chockad och kunde inte för stunden lämna fler upplysningar.

Ytterligare en polisman talade med Lisbeth Palme på mordnatten. Det var polisinspektören Åke R som från Stockholmspolisens sambandscentral beordrades till Sabbatsbergs sjukhus. För Juristkommissionen uppgav Åke R bl.a. följande:[8]

[8] Citerat från Juristkommissionens samtalsuppteckning den 6 mars 1987.

> Vid hans samtal med Lisbeth Palme på Sabbatsbergs sjukhus var det inte helt lätt för honom att få fram några konkreta uppgifter om vad som verkligen hade utspelats. Hon var nämligen mycket chockad vid samtalstillfället. Klart är dock att hon då nämnde att det hade varit två gärningsmän och att det troligen var de två män som hon vid ett tidigare tillfälle hade iakttagit utanför bostaden på Västerlånggatan. Åke R fick dock inte klart för sig var den andre gärningsmannen skulle ha uppehållit sig vid mordtillfället. Han antecknade de av Lisbeth Palme lämnade uppgifterna.

Åke R rapporterade uppgifterna till sambandscentralen. De torde ha legat till grund för det rikslarm som sändes ut och som angav två gärningsmän. Vi har inte funnit någon ytterligare dokumentation enligt vilken Lisbeth Palme skulle ha talat om två gärningsmän. Däremot nämnde hon redan i förhöret den 1 mars två män, som hon tidigare iakttagit utanför bostaden, och att hon hade en svag känsla av att en av dem bar en jacka av samma typ som mannen på mordplatsen bar. Uppgiften om de två männen utanför bostaden återkommer i Hans Holmérs samtalsuppteckning, dock utan tillägget beträffande jackan. Liknande uppgifter omtalas från förhörssammanställningen från april-maj 1986. – Vad Åke R uppgett sig ha uppfattat stämmer alltså inte överens med senare uppgifter; inte heller Lars C rapporterade något motsvarande. En förklaring som lämnats till denna motsägelse är att det i samtalet mellan Åke R och Lisbeth Palme uppstått en sammanblandning mellan hennes uppgifter om två män utanför bostaden och det hon iakttagit på mordplatsen.

Vissa omständigheter kring förhören m.m.

Beträffande förhöret den 25 mars 1986 har Hans Holmér upplyst följande.[9] Skälet till att just han höll detta förhör – det första ”grundliga” och ”samlade” förhöret, som han själv kallade det – var hennes svåra situation, att han sedan tidigare var bekant med henne och att hon inte ville tala med någon annan. Förhöret ägde rum hemma hos Ebbe Carlsson. Det var ett antal dagar efter begravningen. Hon var mycket tydlig. Han frågade om förhöret kunde tas upp på band men det ville Lisbeth Palme inte. De pratade länge i lugn och ro och hon gav en fullständig bild av vad hon sett. Det finns inga minnesanteckningar kvar från förhöret. Det som finns är det som är med i förundersökningsprotokollet, det är i sin tur direkt avskrivet från det han skrev för hand under förhöret. Han skrev ut det direkt när han kom till arbetet.

[9] Uppgifter och citat i det följande hämtade från den tidigare Palmekommissionens utfrågning med Hans Holmér den 29 november 1995.

De handskrivna anteckningarna hade han gått igenom med och läst upp för Lisbeth Palme. Anteckningarna utgjorde en fullständig redogörelse för vad Lisbeth Palme sagt.[10]

Hans Holmérs redogörelse för vad Lisbeth Palme uppgav avviker från vad som antecknats i promemorian från förhöret. Inför kommissionen uppgav Hans Holmér att Lisbeth Palme sagt att hon dragits med ned på trottoaren, eftersom hon och Olof Palme gick i armkrok (i protokollet står bara att de gick i armkrok). Inför kommissionen uppgav han vidare att hon därefter tittade bakåt för att söka hjälp och att den person hon då såg retirerade, varför hon förstod att hon inte hade någon hjälp att hämta från denne. Hon skall därefter ha beskrivit den personens klädsel och enligt vad Holmér uppgav stod det för honom klart att Lisbeth Palme beskrev ett vittne, nämligen Anders B, och att Lisbeth Palme i själva verket aldrig hade sett gärningsmannen. Någon iakttagelse som skulle motsvara detta vittne går inte att återfinna i förhörsanteckningarna. Den person som Lisbeth Palme uppges beskriva benämns i samtalsanteckningarna för övrigt ”gärningsmannen”.

Vid ett samtal som nuvarande rikskriminalchefen Lars Nylén hade med förre rikskriminalchefen Tommy Lindström den 4 september 1997 framkom ytterligare uppgifter om kontakter mellan utredningsmän och Lisbeth Palme och hennes familj. Samtalet hade föranletts av att journalisten Sven A uppgett att oegentligheter och brister förekommit vid förhören med Lisbeth Palme. Sven A hänvisade härvid bl.a. till Tommy Lindströms bok ”Mitt liv som snut”. Under samtalet berättade Tommy Lindström om det första förhöret som rikskriminalen – Lars T och Gunnar H – hållit med Lisbeth Palme (detta åsyftar det första förhöret från den ovan redovisade sammanställningen av förhör; det hölls således den 29 april 1986). Över detta förhör hade utredningsmännen upprättat minnesanteckningar som sedan sammanställts till en ”råkopia”. Denna ”råkopia” fick Lindström. Därefter bearbetades den och presenterades för Lisbeth Palme vid ett besök hos henne den 5 maj 1986. Efter sammanträffandet skedde ytterligare en justering och till sist en slutjustering. Således hade rikskriminalen kontakt med Lisbeth Palme vid sammanlagt fyra tillfällen för upprättandet av förhörsprotokollet. Protokollet kom därmed mer att utgöra ett samlingsdokument än ett ”normalt” förhörsprotokoll. Att man förfor på detta

[10] På fråga om de utgjorde sammanfattningar, svarade Holmér: ”Nej det var inga sammanfattningar i den meningen att jag tog bort någonting. Men det var inget pratprotokoll, det var inte pratminus. Jag var ju väldigt mån om att ta med allting som framkom. Så jag strök ingenting som oviktigt eller så utan det hon sa vid det där förhöret, det finns med där. Någonting annat har hon inte sagt.”

sätt förklarade Lindström bl.a. med att stora delar av besökstiden hos Lisbeth Palme ägnades åt ”medmänsklig social kontakt”. Lindström uppgav också att alla minnesanteckningar från sammanträffandena med Lisbeth Palme sannolikt kastats efter det att protokollet godkänts slutligt. Beträffande en uppgift i sin bok om att Lisbeth Palme i lägenheten haft ”papper på golvet” uppgav Lindström att Lisbeth Palme i lägenheten samlat en mängd papper av olika slag kring mordet och även en mängd brev som hon erhållit efter mordet. Lindström hade beträffande dessa dokument endast fört ”allmänna sociala samtal” med Lisbeth Palme. Hon hade inte erbjudit polisen att gå igenom handlingarna och Lindström hade bedömt att de saknade värde för utredningen varför man inte gjort något beslag.

Här kan inskjutas att Tommy Lindström då han intervjuades av RRV-experterna berättade att Lisbeth Palme under de förhör Lindström deltog i uppgav att gärningsmannen ”var en borderliner-typ”.[11] Lindström ansåg emellertid inte att detta var en sådan uppgift som borde tas med i förhörsdokumentationen (”vi skall bara ha med fakta”).

Om förhören i april-maj 1986 och sina kontakter med Lisbeth Palme i övrigt har kriminalkommissarien Gunnar H inför den tidigare Palmekommissionen uppgett att Lisbeth Palme ställde som villkor att förhören inte fick bandas, att hon skulle få ta del av förhörsanteckningar och redigera dessa m.m. Vid redigeringarna fanns det uppgifter hon ändrade, eftersom hon ansåg att de inte korrekt återgav vad hon hade sagt, men det förekom också att hon strök uppgifter som hon inte ansåg skulle vara med. Hennes synpunkter gällde även polisens sätt att uttrycka hennes signalementsuppgifter, vilket var till men för utredningen. Hans uppfattning var att hon skulle ha vägrat medverka om hennes krav inte uppfylldes.

Särskilt om konfrontationen den 14 december 1988

Bakgrund

Lisbeth Palme hade medverkat vid två tidigare konfrontationer, under utredningen mot Viktor G. De synes från polisens synpunkt ha genomförts på normalt sätt. Lisbeth Palme hade dock reagerat mot den uppmärksamhet hon utsattes för vid dessa tillfällen (se utdraget ur tingsrättsförhöret nedan). Lisbeth Palme hade vidare medverkat vid

[11] I Nationalencyklopedin beskrivs *borderline-personlighet* på detta sätt: ”inom psykiatrin använd benämning på en störning av personligheten. Den drabbade fungerar inte fullt så ’normalt’ som vid en neuros --- men inte heller så starkt avvikande som vid en psykos ---”.

några fotovisningar, där Solveig Riberdahl låtit henne titta på ett stort antal bilder. I inget av dessa sammanhang skall Lisbeth Palme ha utpekat någon som den man hon såg på mordplatsen.

Konfrontationen den 14 december 1988 var förberedd så till vida att förhöret med Christer P var planerat. Diskussioner mellan PU och förundersökningsledningen om hur en konfrontation med Lisbeth Palme skulle genomföras hade förts. Det stod redan före den 12 december klart att Lisbeth Palme inte ville gå med på det gängse förfarandet. PU visste därför att det skulle göras en videoupptagning av konfrontationsgruppen. Förberedelserna inför konfrontationsförhöret behandlas vidare nedan.

Övriga konfrontationer den 14 december – med bl.a. Mårten Palme – genomfördes på gängse sätt, vilket bl.a. innebar att Christer P:s försvarsadvokat var närvarande och hade tillfälle att ställa frågor. I samband med dessa konfrontationsförhör videofilmades gruppen.

Genomförandet av konfrontationsförhöret

Själva konfrontationen genomfördes så att Lisbeth Palme efter tjänstetid på Riksåklagarens kansli, i närvaro av endast Solveig Riberdahl och Jörgen Almblad, fick se den inspelade videofilmen. Lisbeth Palme hade inte velat gå med på att Christer P:s försvarsadvokat skulle närvara. Enligt Lisbeth Palmes önskemål placerade sig de bägge åklagarna bakom Lisbeth Palme under det att filmen visades, detta på grund av att Lisbeth Palme inte ville bli iakttagen medan hon tittade på filmen, eftersom detta skulle störa hennes förmåga att göra en fullgod insats.[12] Som framgår av den promemoria som sedermera upprättades uttalade Lisbeth Palme när hon fick se konfrontationsgruppen: ”Det ser man vem som är alkoholist. Det är nummer åtta”, varefter hon fortsatte: ”men det är inte bara det”. Enligt promemorian sade hon sedan hon sett hela filmen ”Ja, det är åttan han stämmer på min beskrivning, hans ansiktsform, ögon och hans ruskiga utseende”. (Nummer åtta var Christer P.)

Dokumentation över konfrontationsförhöret

Över konfrontationen upprättades den 26 januari 1989 en promemoria, som hade följande lydelse.

[12] Det sistnämnda framgår i Svea hovrätts förhör med Solveig Riberdahl under rättegången mot Christer P. Jfr även det nedan citerade tingsrättsförhöret med Lisbeth Palme.

> Promemoria över konfrontation med Lisbeth Palme 881214 kl. 18.00 på riksåklagarens kansli.
>
> Närvarande vid konfrontationen var byråcheferna Jörgen Almblad och Solveig Riberdahl.
>
> En videotape nr OP 533 visades för Lisbeth Palme.
>
> Efter att Lisbeth Palme sett de inledande bilderna, där samtliga deltagare i konfrontationen står uppställda säger hon att det ser man vem som är alkoholist. Det är nummer åtta. Hon fortsätter men det är inte bara det. När Lisbeth Palme sett hela videotapen säger hon att ja, det är åttan han stämmer på min beskrivning, hans ansiktsform, ögon och hans ruskiga utseende. Hon tillade att nr 9 och 11 också har drag som passar hennes beskrivning, men inte som nr 8 och de har inte heller nr 8:s ruskiga utseende.
>
> Efter en paus fick Lisbeth Palme se sekvensen med nr 8 en gång till. Hennes uppfattning rubbades därvid inte.
>
> Därefter hade Lisbeth Palme en del frågor rörande nr 8 och de frågorna var ställda med utgångspunkten att nr 8 var gärningsmannen. Hon påpekade bl.a. att gm inte hade mustasch enligt hennes minnesbild.

Promemorian är alltså upprättad långt efter förhöret, ca sex veckor senare. Dessförinnan förelåg anteckningar i koncept. Handlingar rörande detta, inklusive det handskrivna konceptet, finns hos Riksåklagaren. Av dessa framgår att promemorian upprättats i två exemplar, bägge undertecknade av Solveig Riberdahl och Jörgen Almblad samt daterade den 26 januari 1989. Innehållet skiljer sig åt på det sättet att en promemoria innehåller ett sista stycke, som uteslutits i den andra promemorian. Detta stycke har följande lydelse.

> Lisbeth Palme var märkbart tagen av visningen i synnerhet när nr 8 visades. Hon vände då vid några tillfällen bort blicken på ett sätt som tydde på att hon inte vågade titta.

Den andra promemorian, där detta stycke alltså inte finns med, är försedd med en bilaga, som innehåller just detta stycke och intet därutöver. Den är rubricerad ”Bilaga till promemorian 1989-01-26” och undertecknad av Solveig Riberdahl och Jörgen Almblad. En passus motsvarande den som skiljer de två promemoriorna åt, återfinns även i det handskrivna konceptet från videokonfrontationen.

I förundersökningsmaterialet finns endast den andra, kortare promemorian intagen. I denna sägs inget om att den har en bilaga; bilagan finns heller inte intagen i förundersökningsmaterialet. Dess innehåll var enligt vad som uppgivits för oss av förundersökningsledningen inte tillgängligt för domstolarna och den har inte heller blivit offentlig.

Uppgifter från Lisbeth Palme angående konfrontationsförhöret

Hur Lisbeth Palme själv upplevde videokonfrontationen belystes i det målsägandeförhör som sedermera hölls i Stockholms tingsrätt. Lisbeth Palme fick på fråga från åklagaren redogöra för hur konfrontationsförhöret den 14 december 1988 gått till:

> *Lisbeth Palme*: Det var en s.k. videokonfrontation, varvid två åklagare deltog … och då … eftersom jag är yrkesmässigt … väl medveten om vad det innebär … att göra en sådan här konfrontation … och det vid de tidigare tillfällena hade gjorts på ett sätt som … ur perceptionspsykologisk synvinkel inte är godtagbart … och jag visste i den situationen inte hur många konfrontationer till som jag skulle behöva gå igenom. Därför var det väldigt viktigt. (---) För mig är det en oerhört svår situation att peka ut den här personen. Jag var angelägen om att det inte skulle vara för många störande moment. (---) Jag var angelägen om, eftersom det är så avgörande för en person, naturligtvis, om man pekar ut vederbörande, och då vill jag försäkra mig om att de störande moment som jag hade upplevt under tidigare konfrontation inte skulle vara för handen. Jag kanske inte närmare behöver redogöra för hur sådana konfrontationer går till. Det känner ni kanske till bättre än jag. Men de är mycket dåligt konstruerade ur perceptionspsykologisk synvinkel. (---) Därför hade jag försäkrat mig om en situation där jag kunde koncentrera mig inför rätten. Jag begärde sedermera att få upprepa denna konfrontation.
>
> *Åklagaren*: Vad kände du till om förutsättningarna för konfrontationen när den började?
>
> *Lisbeth Palme*: Att det var klart för mig att i och med att man har någon häktad finns det skäl att misstankar riktas mot personen. Tidningarna skriver mycket, och man vet aldrig vad som är sant. Det mesta är ju det – men det händer.
>
> Det är klart att jag hade sett en del i tidningarna.
>
> *Åklagaren*: Kan du redogöra för hur det gick till vid det här tillfället?
>
> *Lisbeth Palme*: Jag bad åklagarna att sätta sig bakom mig för att inte bli störd under videovisningen. Sedan gjordes videovisningen. Efter det var jag mycket chockad. Jag hade inte räknat med att det de facto var den person som jag igenkände. Jag värjde mig för att acceptera det, och jag tror att jag först sade något om att personen såg alkoholiserad ut.
>
> *Åklagaren*: Jaa.
>
> *Lisbeth Palme*: Jag var helt klar innan dess – att det var denna person.
>
> *Åklagaren*: Person nummer 8 som du fastnade för i förhöret, var det den person som du sett på Tunnelgatan?

Lisbeth Palme: Hans utseende överensstämde med personen, utom att han inte hade mustasch då – som jag uppfattade.

Försvarsadvokaten ställde frågor kring samma tema:

Advokaten: (---) Det visar sig att ni var närvarande vid en konfrontation med den s.k. 33-åringen den 17 mars 1986. Då var advokat Falk närvarande. Varför tillät ni honom att vara närvarande?

Lisbeth Palme: Jag var inte informerad om hur rörigt en konfrontation gick till. Min strävan var att söka bidra så mycket som möjligt till utredningen. Men det var mycket stor röra och personer på vägen till lokalen. Dessutom vet vi ju att alla uppgifter sändes omedelbart ut i massmedia. Det fanns ingen respekt för förundersökningsmaterialet.

Advokaten: Ni ställde ändå upp på konfrontationen i polishuset?

Lisbeth Palme: Jag visste inte då hur dåliga förutsättningarna var att göra en koncentrerad bedömning. Jag gjorde det vid två tillfällen i polishuset, men försökte skärpa upp situationen den andra gången. Men det var ändå inte tillfredsställande. Med tanke på att jag inte visste hur många konfrontationer jag måste genomgå såg jag det som omöjligt att medverka i den typen av röriga konfrontationer.

Advokaten: I vilket avseende var det rörigt?

Lisbeth Palme: Först skall man komma fram till konfrontationslokalen, vilket innebär att man går förbi ett antal rum där det rör sig personer ut och in och fram och tillbaka. Sedan kommer man in i olika korridorer med olika personer. Sedan kommer man till ett rum där man inte vet vilka personer som är. Där dyker upp försvarsadvokat, förhörsledare, mikrofoner och annat. Det är mycket besvärande när man skall försöka koncentrera sig på en så svår uppgift som är så avgörande för en människa som att identifiera en mördare.

Advokaten: Närvarande var en polisman, advokat och kanske åklagare. Är det så störande?

Lisbeth Palme: Jag behöver kanske inte upprepa vad jag sade. Jag redogör för en situation som jag upplevt som rörig och störande ur min synpunkt.

Advokaten: Mm.

Det finns ett förhör den 1 mars 1986. (---) Hur var det? Tillät ni bandspelare vid det tillfället?

Lisbeth Palme: Nej

Advokaten: Vill ni utveckla varför?

Lisbeth Palme: Det har redan utvecklats.

Advokaten: Jag ber er vara vänlig och göra det en gång till.

Lisbeth Palme: Allt material har läckt hittills till massmedia och använts på ett integritetskränkande sätt. Jag var klar över att en bandinspelning skulle utnyttjas på det sättet.

Advokaten: Insåg ni inte att det var en utomordentligt allvarlig utredning som polisen gjorde?

Lisbeth Palme: Just det.

Advokaten: Borde man inte följa de regler som var för handen?

Lisbeth Palme: Det är inget som är stadfäst. Det måste ha varit rättegångar före bandspelarnas tid.

Advokaten: Det är praxis.

Lisbeth Palme: Praxis, men ingen nödvändig förutsättning.

Under förhöret begärde Christer P:s advokat att konfrontationsvideon skulle visas, varvid följande replikskifte utspann sig.

Ordföranden: Advokaterna har begärt konfrontationsfilmen förevisad. Kan man visa den till vissa delar?

Advokaten: Först hela översiktsbilden av allihopa. Sedan torde man kunna begränsa sig till 9 och 11 (Christer P var nummer 8, vår anm.)

Ordföranden: Vill ni framföra några kompletterande frågor med anledning av just visningen i dag?

Advokaten: Det kan bli efter visningen av filmen.

Åklagaren: Vad är avsikten, advokaten, när fru Palme har sett den?

Advokaten: Det finns anledning att visa den, speciellt beträffande 9 och 11.

Lisbeth Palme: Jag tänker inte titta på den. Jag har gjort det, och jag har gjort min bedömning. Den står jag för.

Ordföranden: Skall jag uppfatta det som att du vägrar titta på den och tänker gå ut?

Lisbeth Palme: Ja.

Efter ytterligare några turer tog Christer P:s advokater tillbaka sin begäran om att få filmen visad.

Bakgrunden till att konfrontationsförhöret genomfördes på ett avvikande sätt

Konfrontationsförhöret med Lisbeth Palme den 14 december 1988 avvek sammanfattningsvis från vad som vanligtvis eftersträvas i tre hänseenden.

◊ Hennes utsagor, eventuella frågor till henne samt andra omständigheter kring konfrontationen dokumenterades inte genom bandinspelning.

◊ Den misstänktes försvarsadvokat fick inte närvara och tillfälle att ställa frågor.

◊ Konfrontationen dokumenterades över huvud taget inte förrän lång tid efter konfrontationstillfället.

Beträffande skälen för att konfrontationsförhöret genomfördes på detta sätt har, utöver vad som framgått av det ovan citerade tingsrättsförhöret med Lisbeth Palme, följande framkommit.

Uppgifter till den tidigare Palmekommissionen från bl.a. Hans Holmér, Solveig Riberdahl, Anders Helin och Hans Ölvebro ger tillsammans med den ovan beskrivna dokumentationen den entydiga bilden, att de avvikelser gentemot gängse förfaringssätt som allmänt förekom i samband med Lisbeth Palmes medverkan i utredningen motiverades av Lisbeth Palmes önskemål[13].

Från PU:s sida har man uppfattat Lisbeth Palmes ståndpunkt så, att hon önskade värna sin integritet, bl.a. misstänkte hon att de uppgifter hon lämnade skulle komma ut i offentligheten och att, om de togs upp på band, hennes utsagor skulle kunna komma att återges i medierna. Man har uppfattat att denna misstro skall ha härrört från att uppgifter från de inledande förhören med henne offentliggjorts eller ”läckt”. Det har vidare hänvisats till att Lisbeth Palme vid ett tillfälle, i samband med en normalt utförd konfrontation rörande Viktor G, fick ”löpa gatlopp” genom polisens korridorer då hon infann sig till förhöret (jfr hennes ovan citerade berättelse inför tingsrätten).

Beträffande offentliggörandet av uppgifter som Lisbeth Palme lämnat i det inledande skedet är man från PU:s sida av den uppfattningen att uppgifter förvisso lämnades ut, men att detta skedde på ett behörigt och legitimt sätt. Enligt vad Hans Ölvebro uppgivit härrörde Lisbeth Palmes missnöje från det förhör som hölls den 1 mars, då ny-

[13] Uppgifter och citat i det följande hämtade från den tidigare Palmekommissionens utfrågningar med Hans Holmér, Solveig Riberdahl, Anders Helin och Hans Ölvebro den 29 november 1995 respektive den 28 september 1995.

hetsmedierna någon timme efter det att förhöret var avslutat redogjorde för de signalementsuppgifter Lisbeth Palme lämnat. Detta vara emellertid enligt Hans Ölvebros mening normalt i så måtto att dåvarande spaningsledningen bedömde att signalemensuppgifterna i utredningens intresse borde offentliggöras. Solveig Riberdahl har lämnat en snarlik skildring. Någon närmare utredning om hur det förhöll sig med de uppgifter som lämnades ut föreligger dock inte.

Solveig Riberdahl fick frågan om det var en välgrundad misstro som Lisbeth Palme kände: ”Nej, det tycker jag inte. Men jag kan förstå att det blev så här därför att dels då så tror jag – jag är ju ingen psykolog – att det är en person som har en stark integritet och känner obehag att bli utvikt i pressen. --- Men däremot så har jag ingen grund för och jag anser inte heller att det har skett någonting som är otillbörligt eller fel som hon skulle ha förargat sig över ---”. –Vad gäller förhållandena vid det första konfrontationsförhöret, i Viktor G-avsnittet, har såväl Solveig Riberdahl som andra uttryckt förståelse för Lisbeth Palmes reaktion.

Sammantaget hyste Lisbeth Palme, som man från utredningens sida uppfattade det, misstro mot framför allt polisen men även mot åklagarna. Solveig Riberdahl har sammanfattande uttryckt det så, att hon tror att Lisbeth Palme ansåg att åklagarna var okunniga och inte skötte sitt jobb.

Vad gäller konfrontationsförhöret den 14 december 1988 har Hans Ölvebro uppgett, att det långt innan Christer P hämtades till förhör hade stått klart för Palmegruppen att Lisbeth Palme inte skulle komma att medverka vid en vanlig konfrontation i polisens regi utan att det skulle bli fråga om en videoupptagning. Han har i sammanhanget understrukit att kontakterna med Lisbeth Palme helt sköttes av förundersökningsledningen. Han uppgav sig ha träffat Lisbeth Palme en gång, i samband med att han tillträdde som spaningsledare, men mötet föll inte väl ut och han hade därefter ingen direkt kontakt med henne. Solveig Riberdahl har upplyst att Lisbeth Palme uttalat att hon inte vill träffa Hans Ölvebro.

Ansvarig för förberedelserna inför konfrontationsförhöret och för kontakterna med Lisbeth Palme var i stället alltså förundersökningsledningen. Där hade Solveig Riberdahl kommit att få hand om förbindelserna. Solveig Riberdahl har om detta berättat följande.

Dåvarande riksåklagaren Magnus Sjöberg och dåvarande rikspolischefen Holger Romander hade efter det att Hans Holmér lämnat utredningen ett möte med Lisbeth Palme, i syfte att med henne samråda om hur kontakterna mellan henne och utredningen kunde gå till. Grunden var att man från utredningens sida ville få till stånd en bättre kontakt och hålla ett ordentligt förhör. Efter detta möte bad Magnus Sjöberg Solveig Riberdahl ansvara för kontakterna. Solveig Riberdahl

sammanträffade sedan med Lisbeth Palme tre gånger under 1987 för att visa fotografier som kunde frammana ett mer substantiellt signalement. Hon sammanträffade även fortsättningsvis med Lisbeth Palme, i vart fall fyra gånger under 1988, och de talades även vid per telefon. Jörgen Almblad var med någon gång och denne träffade också själv Lisbeth Palme vid något tillfälle, enligt vad Solveig Riberdahl påminde sig.

Det framgår av vad Solveig Riberdahl uppgivit om kontakterna, att hon upplevt dessa som besvärliga i så måtto att hon hade svårt att övertala Lisbeth Palme att medverka i utredningen på andra villkor än de Lisbeth Palme själv ställde upp. Beträffande konfrontationsförhöret den 14 december försökte Solveig Riberdahl in i det sista förmå Lisbeth Palme att medge att det togs upp på band, men till detta var Lisbeth Palme alldeles avvisande. Solveig Riberdahl är helt säker på att hon förklarade den bevismässiga vikten av en dokumentation ord för ord och även varför det var viktigt att försvararen fick vara med, även om Solveig Riberdahl för sin del ansåg det förstnämnda viktigare.

På frågor om det ändå inte skulle ha gått att förmå Lisbeth Palme att acceptera en bandinspelning uppgav sig Solveig Riberdahl vara helt övertygad om att detta inte hade gått. Om det hade föreskrivits som ett villkor från åklagarens sida, skulle Lisbeth Palme inte ha ställt upp alls. I det sammanhanget påpekade Solveig Riberdahl också att man inte hade tidsmässigt utrymme att ”förhandla” med Lisbeth Palme under någon längre tid. Konfrontationsförhören med Lisbeth Palme och Mårten Palme måste ske samma dag, så att det inte skulle kunna hävdas att de två givits tillfälle att utbyta information. Solveig Riberdahl var vidare övertygad om att Lisbeth Palme hade klart för sig att bevisningen blev sämre i och med att hon inte gick med på att genomföra konfrontationen på det sätt Solveig Riberdahl önskade. Solveig Riberdahl var i och för sig av den uppfattningen att Lisbeth Palme ville ställa upp i utredningens intresse och få saken uppklarad. När Solveig Riberdahl emellertid fick frågan om det enligt hennes mening förhöll sig så, att Lisbeth Palme, när hon ställdes inför det valet, satte sitt integritetsintresse före utredningsintresset, svarade Solveig Riberdahl att så var fallet, enligt hennes uppfattning. På fråga uppgav Solveig Riberdahl vidare att det var en riktig slutsats att Lisbeth Palme inte ville acceptera den offentlighet som gäller i rättsprocessen.

Givet dessa förutsättningar ansåg Solveig Riberdahl att konfrontationsförhöret genomfördes på ett så bra sätt som det var möjligt. Den bevisning som nu kom att upptas var den bästa som gick att erhålla. Alternativet hade varit att inte genomföra några konfrontationer alls.

Till det sagda kan läggas upplysningen, att en målsägande enligt svensk rätt inte kan tvingas uttala sig eller på annat sätt vara aktiv under

en brottsutredning. Det finns således inga rättsliga tvångsmedel eller ”straff” att tillgripa.

Frågan om Lisbeth Palmes förhandskunskap om den misstänkte

Anteckningen om Lisbeth Palmes uttalande ”Det ser man vem som är alkoholist …” reste till att börja med frågan om vad hon haft för förhandsinformation som fick henne att göra den anmärkningen.

Saken togs upp i hovrättsrättegången. Hovrätten höll på eget initiativ förhör med Solveig Riberdahl angående förhållandena vid konfrontationen. Solveig Riberdahl uppgav bl.a. att det var alldeles uppenbart att Lisbeth Palme vid konfrontationstillfället kände till att den gripne var en person med alkoholproblem. Hon visste inte på vilket sätt Lisbeth Palme fått denna information, men var säker på att det inte var under själva konfrontationsförhöret.

Hovrätten fann utrett att Lisbeth Palme hösten 1988 hade informerats om att polisens spaningar var inriktade mot tre eller fyra personer, varav en hade dömts för våldsbrott och var bosatt i en förort norr om Stockholm. Hovrätten konstaterade att Mårten Palme hade uppgivit att informationen till familjen hade innefattat att mannen var dömd för mord, bosatt i Sollentuna samt alkoholiserad. Hovrätten konstaterade vidare att kvällstidningarna den 14 december hade innehållit motsvarande information om den gripne. Själv hade Lisbeth Palme berättat att hon på något sätt fått veta att konfrontationen gällde någon som hade alkoholbesvär.

Hovrätten ansåg att det inte kunde uteslutas att hennes kännedom om att den gripne var alkoholiserad kunde ha bidragit till att fokusera hennes uppmärksamhet på Christer P vid konfrontationen och anförde till stöd för detta att Lisbeth Palme, trots att hon enligt egen uppgift hade bestämt sig för att inte fälla några kommentarer förrän efter visningen, under denna ändå gjorde den tidigare återgivna kommentaren. Hovrätten ansåg att bevisvärdet av utpekandet reducerades bl.a. av dessa förhållanden.

Konfrontationsgruppens sammansättning

Anteckningen om Lisbeth Palmes uttalande att den utpekade var alkoholist reste också frågan om konfrontationsgruppen var lämpligt sammansatt.

Hans Ölvebro har om detta uppgett följande. Det vanliga var att man använde häktade personer som s.k. figuranter i konfrontationsgrupper. I detta fall skulle konfrontationen planeras i förväg. Risken för läckage

till massmedia gjorde att PU då inte ville vända sig till häktet. Hans Ölvebro förklarade: ”Om någon från Palmegruppen gått upp till häktet och börjat titta på människor för att använda dom i en konfrontationsgrupp så hade det alltså varit ute. Det är jag helt övertygad om. Och det gjorde att vi fick begränsa oss till människor vi kunde lita på.” Av detta skäl kom figuranterna att väljas bland poliser och civilanställda. På ytterligare frågor i ämnet hänvisade Hans Ölvebro dock även till att det är svårt att på förhand välja ut en person från häktet som figurant eftersom man inte kan veta att vederbörande sitter kvar den dag konfrontationen skall genomföras; skall man använda figuranter från häktet måste man gå dit och hämta dem samma dag.

Hans Ölvebro uppgav vidare att en konfrontationsgrupp kan utväljas på två sätt: Antingen utifrån det signalement som vittnen givit, vilket innebär att den misstänkte kan avvika utseendemässigt från figuranterna, eller också väljer man figuranter som liknar den misstänkte. I detta fall förfor man på det senare sättet, med vissa modifikationer. Christer P hade t.ex. mustasch, medan Lisbeth Palme uppgivit att den man hon sett inte hade mustasch. Därför strävade PU efter att ungefär halva gruppen skulle ha mustasch och den andra halvan vara utan.

Konfrontationsgruppen godkändes av Christer P:s försvarsadvokat Arne Liljeros. Över detta finns ett dialogförhör med Arne Liljeros dokumenterat. Arne Liljeros uppgav där att han kunde godkänna gruppen, men tillade att ”det vore kanske önskvärt om man hade haft någon eller några personer som var mer lik Christer P, men jag förstår att det är svårt”. I anledning av reservationen frågade utredningsmannen om Arne Liljeros ansåg att konfrontationen kunde genomföras med den föreslagna gruppen, varpå Arne Liljeros svarade att den kunde genomföras.

Svea hovrätt ansåg att konfrontationsgruppens sammansättning kunde ha bidragit till att Christer P blev utpekad. Hovrätten uttalade förståelse för att det varit svårt att med kort varsel få fram deltagare med lämpligt utseende, men anmärkte likväl att Christer P genom sina slitna byxor och sitt längre ovårdade hår gav ett avvikande intryck. Också hans ansiktsfärg och sammanbitna uttryck skilde honom från flertalet i gruppen.

Konfrontationsgruppens sammansättning har diskuterats vetenskapligt av docent Sven Åke Christianson, som även anlitats av den tidigare Palmekommissionen.[14]

[14] Sven-Åke Christianson berättade om sin forskning och svarade på frågor vid den tidigare Palmekommissionens sammanträde den 21 mars 1995. Han redovisade då, liksom i sin bok, ett test han genomfört med studenter i USA (se Christianson, Traumatiska minnen, 1994 s. 144 f).

Förhören med Lisbeth Palme i rättegångarna

Lisbeth Palme inkom i samband med att hon kallats till förhör vid rättegången med en skrivelse till Stockholms tingsrätt. Skrivelsen hade följande innehåll:

> Sedan Olofs död har jag åsamkats, och åsamkas alltjämt, djupgående men. Trots detta tillstånd vill jag kunna ge rätten mitt vittnesmål på ett fullvärdigt sätt. En nödvändig förutsättning för detta är att jag i ett första steg får möta rätten utan den åtalade, utan åhörare och utan någon form av bildåtergivning eller mediautsändning, och under förutsättning att rätten ej gör en egen bandupptagning.
>
> Stockholm den 12 juni 1989
>
> Lisbeth Palme

Stockholms tingsrätt tillgodosåg i särskilt beslut Lisbeth Palmes krav, dock tillät tingsrätten åhörare i salen.[15] I hovrätten bad Lisbeth Palme att målsägandeförhöret skulle äga rum under samma betingelser som i tingsrätten, vilket krav hovrätten biföll i särskilt beslut.

6.1.5 Åtalet

Riksåklagaren åtalade Christer P för mord och försök till mord alternativt framkallande av fara för annan under påstående att Christer P begått följande gärningar.

> Christer P har den 28 februari 1986 i korsningen Sveavägen/dåvarande Tunnelgatan i Stockholm uppsåtligen berövat statsminister Olof Palme livet genom att med en revolver skjuta Olof Palme i ryggen. Olof Palme har omedelbart avlidit till följd av yttre och inre blödningar efter sönderslitning av kroppspulsådern och luftstrupen. – Vidare har Christer P vid samma tillfälle försökt beröva Lisbeth Palme livet genom att avlossa ett revolverskott mot henne. Skottet, som utsatt Lisbeth Palme för livsfara, har träffat Lisbeth Palme så att hon fick en ytlig sårskada på ryggen. I andra hand görs gällande att Christer P genom att avlossa skottet mot Lisbeth Palme av grov oaktsamhet utsatt Lisbeth Palme för livsfara.

Åtalsbeslutet fattades alltså av Riksåklagaren, RÅ, som vid denna tid var Magnus Sjöberg. Den åklagare som sedermera skulle komma att utses som ansvarig att utföra RÅ:s talan i domstolen, chefsåklagaren

[15] En av juristdomarna var skiljaktig och ansåg bl.a. inte att Christer P skulle förvisas ur salen under förhöret med Lisbeth Palme.

Anders Helin, har i en utfrågning inför den tidigare Palmekommissionen berättat följande om sin del i överläggningarna inför åtalsbeslutet.[16]

> Beslutet att väcka åtal, det var ju RÅ som tog det. Och som jag minns det så hade vi en diskussion uppe på RÅ:s kansli någon gång våren –89, i mars, april eller något sådant, om utredningsläget och om det räckte för att väcka åtal. Vi var fem personer, kommer jag ihåg, närvarande då. Det var de båda riksåklagarna[17], det var Solveig Riberdahl, det var jag och Jörgen Almblad. Och var och en fick säga sin mening. Och jag minns att jag sa att jag tror nog att vi kan få igenom ett åtal i tingsrätten, men jag tror inte att det håller i hovrätten, så därför tyckte jag att man skulle släppa Christer P och försöka utreda vidare. Men så bestämde sig Magnus Sjöberg och Axel Morath för att vi skulle väcka åtal mot honom. Dom tyckte att det räckte med det här materialet. (---)
>
> Vad som dikterade beslutet, det vet jag inte. Det kan jag inte svara för. Men dom kom tillbaka efter lunch eller något sådant och sa, att nu har vi bestämt oss för att vi skall väcka åtal mot Christer P.

Axel Morath har i utfrågning inför den tidigare Palmekommissionen bekräftat att Anders Helin hade något av en avvikande mening i åtalsfrågan.[18] Axel Morath uppgav också att det var han, som slutligen kom att fatta åtalsbeslutet. Solveig Riberdahl har uppgett att hon minns att Helin hade en något distanserad uppfattning, men att han inte var ensam om att inse svagheterna i bevisningen. Hon hade emellertid inget minne av något sammanträde där Helin skulle ha uttalat att han inte ansåg att åtal borde väckas.

Valet av åklagare i rättegången utgick från den grupp som då sedan länge arbetat med förundersökningen: biträdande riksåklagaren Axel Morath, Solveig Riberdahl, Anders Helin och Jörgen Almblad. Att valet föll på Anders Helin, med biträde av Jörgen Almblad, har av Axel Morath inför den tidigare Palmekommissionen motiverats med att ”det helt enkelt bedömdes som lämpligt”.

Anders Helin hade inga kontakter med målsäganden Lisbeth Palme innan de möttes i Stockholms tingsrätt vid rättegången. Av utfrågningen med Anders Helin framgick att denne ansåg att hans kontakt med Lisbeth Palme varit dålig och att den blev sämre under huvudförhandlingens gång.

[16] Den tidigare Palmekommissionens utfrågning den 28 september 1995.
[17] Anders Helin syftade på riksåklagaren och biträdande riksåklagaren, dvs. Magnus Sjöberg och Axel Morath.
[18] Den tidigare Palmekommissionens utfrågning den 28 september 1995.

6.1.6 Domar m.m.[19]

Stockholms tingsrätt

Rättegången i Stockholms tingsrätt pågick den 5 juni till den 10 juli 1989, under den tiden var Christer P fortsatt häktad. I dom den 27 juli 1989 dömde tingsrätten Christer P till livstids fängelse för mord på Olof Palme och framkallande av fara för annan avseende skottet mot Lisbeth Palme. Domen dikterades av nämnden, dvs. domstolens lekmannaledamöter, som var eniga och utgjorde en majoritet. Tingsrättens två juristdomare, dvs. dess lagfarna ledamöter, var skiljaktiga; de ansåg att åtalet skulle ogillas och Christer P frikännas.

Svea hovrätt

Christer P överklagade och målet togs upp i Svea hovrätt. Ny rättegång hölls mellan den 12 september och den 9 oktober 1989. Några dagar efter det att rättegången avslutats försatte Svea hovrätt Christer P på fri fot, vilket innebar att domen skulle komma att bli friande. I sin den 2 november 1989 meddelade dom friade Svea hovrätt enhälligt Christer P från ansvar. Domen vann laga kraft och utgör alltjämt den slutliga bedömningen av brottsmisstankarna mot Christer P. Av domskälen framgår bl.a. följande.

Den väsentliga delen av bevisningen i målet utgjordes av personer som i varierande grad identifierat Christer P. Hovrätten diskuterade därför i ett särskilt avsnitt hur sådan s.k. identifikationsbevisning skall bedömas:

> Den bevisning som åklagaren åberopat i målet utgörs till stor del av utsagor av personer som uppger sig ha sett en man, som åklagaren gör gällande är identisk med Christer P, stående utanför biografen Grand, gående bakom makarna Palme på Sveavägen och på själva brottsplatsen.
>
> För att en gärningsmans identitet skall kunna fastställas under en brottsutredning är det vanligt att målsägande och vittnen förevisas fotografier på ett flertal personer. Även s.k. vittneskonfrontationer av de slag som ägt rum i detta mål förekommer. På grundval av vad målsägande och vittnen uppgivit vid sådana undersökningar får de sedan vid huvudförhandlingen uttala sig om den tilltalade är identisk med eller liknar den person som de sett.
>
> Stor försiktighet måste iakttas vid värdering av identifikationsbevisning. Erfarenheten visar att även i övrigt trovärdiga vittnen kan missta sig vid en

[19] Domarna finns refererade i Rättsfall från hovrätterna 1989, s. 310-353.

identifiering. Astrid Holgerson (av försvaret åberopat expertvittne, vår anm.) har i sitt yttrande uppehållit sig vid detta och bl.a. hänvisat till den rapport som år 1976 avgavs i Storbritannien av en statlig undersökningskommission, den s.k. Devlinkommissionen, vilken haft i uppdrag att granska olika teoretiska och praktiska frågor rörande identifikationsbevisning.

Anledningen till att Devlinkommissionen tillsattes var den debatt som uppstod i Storbritannien sedan det framkommit att två, som det sedermera visade sig oskyldiga män i början av 1970-talet hade dömts till fängelsestraff på grundval av identifikationsbevisning. Det ena fallet gällde en man som dömts till ett långvarigt fängelsestraff för att ha skjutit på en polisman och för stöld ur parkeringsmätare. Sex av de personer som hade iakttagit gärningsmannen i samband med brotten och under flykten från brottsplatsen hade vid rättegången hörts som vittnen och därvid förklarat att den tilltalade var gärningsmannen. På grund av teknisk bevisning, som några år senare kunde säkras efter husrannsakan hos en annan man, kunde fastställas att det var denne som begått brotten och att den först dömde mannen var helt oskyldig. (För en närmare redogörelse för fallet, se bilaga B.)

Det finns många likheter mellan omständigheterna i det engelska rättsfallet och det nu aktuella målet. Bl.a. kan noteras att misstankarna i båda fallen kommit att riktas mot en person som tidigare dömts för brott av samma slag som det åtalade brottet. Målsäganden har i båda fallen varit närvarande vid tidigare konfrontationer men då inte utpekat någon som gärningsman. Sedan målsäganden konfronterats med den tilltalade har målsäganden varit bergfast övertygad om att denne var gärningsmannen. Den engelske polismannen förklarade vid ett tillfälle att den tilltalades ansikte ”var inpräntat i hans hjärna”. Målsägandena har varit synnerligen trovärdiga personer, vana att göra observationer och att anteckna sig dessa till minnes. På grund av den situation som brotten försatt dem i möts de av sympati och medkänsla, vilket kan medföra en tendens att fästa särskilt stort avseende vid deras uppgifter.

I Devlinkommissionens rapport framhålls att svårigheten att bedöma om identifikationsbevisning är tillförlitlig eller ej beror på att vittnet inte har någon berättelse vars detaljer kan prövas såvitt gäller sannolikhet, sammanhang etc. Visserligen kan frågan om belysning, den punkt varifrån observationen gjordes och avståndet från det som observationen gäller utvisa i vilken utsträckning vittnet gjort bruk av sin fantasi. Men i övrigt finns det enligt rapporten mycket små möjligheter att bedöma vad vittnet har att berätta om sina iakttagelser. Tror vittnet sig ha ett gott minne och en god iakttagelseförmåga men faktiskt inte har det, så är detta inte en omständighet som märks på hans uppträdande. I Devlinrapporten framhålls särskilt att vittnen, som själva är övertygade om att deras identifiering är riktig och som lyckas överföra denna övertygelse på juryn, inte sällan visat sig ha tagit fel.

> Enligt Devlinkommissionens mening borde därför ingen dömas på grundval av identifikationsbevisning om denna bevisning inte vinner stöd av bevisning av annat slag. Enbart identifikationsbevisning borde dock undantagsvis kunna godtas om det förelåg särskilda omständigheter, såsom att vittnet känner den som vittnet utpekar.
>
> Hovrätten finner för egen del att det är vanskligt att fastslå en allmängiltig regel om under vilka förutsättningar en målsägandes eller ett vittnes utpekande av den tilltalade som gärningsman skall kunna godtas som full bevisning om identiteten. Vad som emellertid är viktigt att understryka är de faror för rättssäkerheten som ett förlitande på sådan bevisning innebär. Det är lätt att missta sig på en person om det saknas särskilt påtagliga hållhakar för minnet. Det nyss redovisade engelska rättsfallet är en god illustration i detta avseende.
>
> Det är viktigt att en målsägandes eller ett vittnes personliga trovärdighet inte leder till att domstolen avstår från att kritiskt granska om målsägandens eller vittnets iakttagelser har gjorts under sådana förhållanden att utpekandet av den tilltalade är att anse som tillförlitligt. Domstolen måste vara uppmärksam på sådana omständigheter som försvagar tillförlitligheten i utsagan, t.ex. att det var mörkt på platsen, att observationstiden var mycket kort, att målsäganden eller vittnet inte sett vederbörande tidigare eller inte var närmare bekant med honom eller henne m.m. Det är också viktigt att inte bortse från omständigheter som talar emot att den tilltalade är gärningsmannen. I det engelska rättsfallet fanns sådana omständigheter. Så saknades t.ex. utredning om att den tilltalade haft tillgång till vapen och någon förklaring fanns inte till vissa relevanta fingeravtryck som inte var den tilltalades. Sådana omständigheter måste uppfattas som varningssignaler.
>
> Det är mot denna bakgrund som hovrätten skall bedöma Lisbeth Palmes utpekande av Christer P som den man som hon såg utanför Dekorima i hörnet av Tunnelgatan och Sveavägen och de vittnesmål som avgivits rörande iakttagelser angående en man utanför biografen Grand, vid gatuköket och på brottsplatsen.

Den helt överskuggande identifikationsbevisningen i målet utgjordes av målsäganden Lisbeth Palmes utpekande av Christer P som den man hon sett på mordplatsen. Efter att ha konstaterat att gärningsmannen var identisk med den man flera vittnen sett springa in på Tunnelgatan uttalade hovrätten:

> Lisbeth Palme har berättat att hon omedelbart efter skotten bestämde sig för att söka hjälp, att hon därför tittade sig omkring och att hon då omedelbart fick syn på en person som stod vid avfasningen till Dekorima och orörligt stirrade. Hon har vidare uppgivit: Eftersom hon sökte hjälp, tittade hon mycket noggrant på personen och hon förstod då intuitivt att hon inte skulle få någon hjälp av denne. Hon fortsatte då söka bakåt och upptäckte

> en person som kom längre bort. När hon tittade vädjande på den personen rörde han huvudet i sidled något som hon uppfattade som ett avvisande av att på något sätt hjälpa till. När hon sedan tittade tillbaka såg hon den person som stått och stirrat på henne röra sig med några steg. Han befann sig nu på Tunnelgatans södra sida. Mannen förflyttade sig med studsande steg, uppdragna axlar och någon sorts ojämnhet som gav ett spänstigt intryck. Det var en kort intervall, 15-30 sekunder, mellan de båda iakttagelserna av mannen. Det var ingen annan person i närheten vid den första observationen. Däremot kan hon inte säga huruvida någon hunnit till platsen när hon såg mannen den andra gången då denne var på väg därifrån.

Hovrätten fortsatte med att konstatera att vittnesmålet visade att Lisbeth Palme haft möjlighet att iaktta gärningsmannen, att iakttagelserna dock varit kortvariga, att belysningen på platsen, enligt vad hovrätten själv konstaterat på plats – ”främst motljuset från Dekorimas skyltfönster” – gjorde att det inte varit möjligt att säkert iaktta detaljerna i ett ansikte. Därefter fördes ett resonemang om Lisbeth Palmes tillstånd just efter skotten. Efter att ha redogjort för ett antal vittnesmål, enligt vilka Lisbeth Palme på brottsplatsen företett symptom på chocktillstånd, drog hovrätten följande slutsats:

> Av utredningen framgår att Lisbeth Palme gjorde sina iakttagelser av mannen på brottsplatsen innan något av vittnena kom fram till henne. Nyss redovisade vittnesmål är därför av begränsat värde när det gäller att bedöma hennes tillstånd i detta ögonblick. De som först kom fram till henne var Anna H och Stig E. Det förhållandet att de uppfattade henne på olika sätt kan förklaras av att Lisbeth Palme kan ha känt större förtroende för Stig E. Hovrätten finner inte anledning dra annan slutsats av vittnesmålen än att Lisbeth Palme – helt naturligt och såsom hon också själv har uppgivit – var upprörd samt att hon var angelägen att se till att Olof Palme snabbt fördes till sjukhus. Att hon var upprörd kan dock ha påverkat hennes möjligheter att göra säkra iakttagelser.

Beträffande Lisbeth Palmes utpekande av Christer P resonerade hovrätten på följande sätt:

> Lisbeth Palme har även i hovrätten utan att tveka pekat ut Christer P som gärningsman. Hon har vidare beskrivit att hon vid videokonfrontationen den 14 december 1988 blev chockad över att hon då kände igen Christer P så tydligt samt att det vid huvudförhandlingen i tingsrätten ”blev en än starkare upplevelse av att det var vederbörande”.
>
> Lisbeth Palme har i hovrätten givit intryck av att bemöda sig om att så noggrant som möjligt återge sin minnesbild från händelsen. Det råder inte någon tvekan om att Lisbeth Palme själv är övertygad om att det var Christer P hon såg på brottsplatsen omedelbart efter skotten. Hovrätten

> finner alltså ej skäl att ifrågasätta att hennes utsaga verkligen återger hennes minnesbild.

Hovrättens bedömde alltså Lisbeth Palme som *trovärdig*, och övergick sedan till att bedöma huruvida de uppgifter hon lämnade var *tillförlitliga*:

> En naturlig utgångspunkt för en sådan bedömning är de uppgifter som hon lämnat till polisen i nära anslutning till händelsen. De första uppgifterna om sina iakttagelser lämnade Lisbeth Palme på sjukhuset den aktuella natten. Enligt förundersökningsprotokollen hade hon då ingen uppfattning om vem som kunde ha avlossat skotten. Vidare avgavs följande signalement: ”stor, kraftig, mörkhårig, iklädd midje- eller ¾-lång blå eller mörkblå täckjacka”. Från det förhör som hölls den 1 mars 1986 kl. 15.35 är följande att notera: ”Framme vid korsningen med Tunnelgatan hörde fru Palme ’smällar’, sannolikt två till antalet. De lät inte som om de kom från nära håll. Hon trodde att det var ungdomar som lekte med smällare och vände sig mot maken för att kommentera saken. I samma ögonblick sjönk han ihop, kraftigt blödande från bröst och mun. Fru Palme hörde ytterligare en smäll samtidigt som hon kände hur det ’brände’ till på ryggen. Snett bakifrån såg hon ur en man sprang in på Tunnelgatan. Han stannade en bit in och vände sig om varefter han fortsatte. Någon annan lade hon inte märke till. – Mannen som sprang in på Tunnelgatan uppfattade fru Palme som varande i 40-årsåldern, ca 180 cm lång och med ’kompakt’ kropp med kort hals. Han var mörk men inte på ett direkt sydländskt sätt utan håret var mer brunaktigt. Han var iklädd en blå, något litet ’bullig’ täckjacka som gick en bit nedanför midjan. Han de hade vidare mörka, troligen grå byxor. I övrigt lade fru Palme inte märke till några detaljer vare sig i utseende eller klädsel.”
>
> Det bör här noteras att Lisbeth Palmes uppgifter ger intryck av att hon sett mannen endast snett bakifrån och att hon inte lagt märke till några detaljer i utseendet. Enligt förundersökningsprotokollet har Lisbeth Palme den 8 mars 1986 önskat, efter att ha sett fantombilden på den misstänkte mördaren, komplettera sin tidigare utsaga något. Vidare framgår att hon även hade diskuterat saken med Mårten Palme. Lisbeth Palme har därefter uppgivit: ”Hon uppfattade det som om mannen som sprang in på Tunnelgatan hade ett något rundare, fylligare ansikte än det på fotot. Dragen i övrigt, mun och näsa uppfattade hon som raka. Den korta halsen kan kanske förklaras med att han rörde sig med uppdragna axlar.”
>
> Såvitt framgår av förundersökningsprotokollet har Lisbeth Palme alltså inte börjat beskriva formen på ansiktet på den man hon såg förrän hon fått se den s.k. fantombilden. Hon har i hovrätten uppgivit att fantombilden blev en hjälp för henne att beskriva bilden bättre. I detta förhållande ligger en risk att det därefter inte längre var fråga om någon oförvanskad minnesbild

av en iakttagelse av mannen utan att fantombilden fått betydelse för hennes fortsatta beskrivning av mannen.

Enligt förundersökningsprotokollet har Lisbeth Palme först vid ett samtal med Hans Holmér den 25 mars 1986, dvs. drygt tre veckor efter händelsen, lämnat uppgift om detaljer i mannens ansikte. Enligt anteckningarna från samtalet beskrivs gärningsmannen ha stirrande blick, bulliga kindknotor och vit överläpp. Det bör noteras att den person hon iakttagit i anteckningarna beskrivs som gärningsmannen. Det är också första gången som det redovisas att Lisbeth Palme sett honom i ett tidigare skeda än vad hon tidigare uppgivit: ”När Lisbeth ser honom går han ut till vänster snett fram mot det upplysta fönstret i affären i hörnan. Han blickar tillbaka som för att kontrollera om han lyckats och fortsätter in i gränden.”

Enligt en sammanställning av förhör som hölls den 29 april samt den 5 och 6 maj 1986 har hon lämnat ett mer detaljerat signalement: ”Då hon tittade upp från maken, som fallit ihop på trottoaren, såg hon en man med stirrande blick titta på dem. Mannen befann sig på ca 10-15 meters avstånd och stod i hörnet av Tunnelgatan. Hon beskriver mannen som vara i 40-årsåldern och omkring 180 cm lång, ha en intensivt stirrande blick, ha smala, tunna läppar och ljus, platt överläpp, ha en rak panna med raka ögonbryn samt ha ett rektangulärt och stelt stirrande ansikte med kraftigt, något framskjutet hakparti och markerade kindsidor. Han var iklädd mörkblå/marinblå jacka som gick nedanför midjan, dock ej till knäna, och han hade mörka byxor. Mannen var bred över axlarna men gjorde inget ’stort’ intryck. Han verkade dra upp axlarna och hade ett kort halsparti. Då hon senare såg mannen röra sig, gjorde han ett ’spänstigt’, välträ nat intryck på henne. Hon kunde inte se om mannen höll något i händerna. På fråga om hon sett om mannen bar glasögon eller ej, var hon ej säker, hon uppgav sig ha svårt att komma ihåg just den detaljen hos människor som hon träffat. Beträffande eventuell huvudbonad var hon inte heller säker. Hans huvud gav dock ett cendré-brunt intryck. Han var varken blond eller svartmuskig.”

Lisbeth Palme har alltså vid dessa senare förhör såväl erinrat sig att hon sett mannens ansikte som återgett detaljer i hans utseende. En förklaring kan sökas i vad hon uppgivit därom, att det inte var förrän den tekniska utredningen fastslog att skotten kommit från nära håll som hon fick klart för sig att det måste ha varit den man hon såg vid Tunnelgatans mynning som avlossat skotten. I hovrätten har hon sagt att det nog var först då som hon bättre kunde ta fram sin minnesbild av mannen.

Det kan väl förhålla sig så att man först efter en tid erinrar sig en iakttagelse. Det måste då emellertid rent allmänt finnas en risk för att minnesbilden inte längre är oförvanskad utan att den kan ha påverkats av andra omständigheter. Risken får antas vara särskilt påtaglig i en så uppmärksammad brottsutredning som den förevarande med den omfattande publicitet som den redan från början fått i massmedia.

Hovrätten redogjorde för vissa i målet redovisade forskningsrön rörande s.k. traumatiska minnen. Enligt dessa var minnet av central information i en traumatisk situation bättre än i en vardaglig situation, medan motsatsen gäller för perifer information, som man minns sämre i en traumatisk situation än i en vardaglig situation. Hovrätten fortsatte:

> När det gäller den traumatiska situation som Lisbeth Palme befann sig i på brottsplatsen ligger det, enligt hovrättens mening, närmast till hands att anta att det centrala för henne var att hennes make var skjuten och uppenbarligen svårt skadad. Enligt egen uppgift tittade hon sig omkring för att söka hjälp. Däremot förefaller hon inte ha haft någon tanke på att gärningsmannen kunde befinna sig på platsen, eftersom hennes omedelbara intryck varit att skotten, som hon först uppfattat som barns smällare, avlossats på längre håll. Såsom tidigare redovisats var det inte förrän den tekniska bevisningen fullt klarlade att gärningsmannen måste va varit den person som stod vid Tunnelgatans mynning som hon kunde ta fram minnesbilder av denna person bättre. Av hennes uppgifter kan alltså den slutsatsen dras att hon när hon tittade upp mot mannen inte insåg att det vara gärningsmannen. Hon tittade på mannen för att se om hon kunde få hjälp men fick intuitivt klart för sig att denne inte skulle hjälpa till. Lisbeth Palme kan i det läget inte rimligen ha haft någon anledning att registrera detaljer i mannens utseende; det centrala för henne var ju att skaffa hjälp till sin svårt skadade make. Det förhållandet att hon vid polisförhöret den 1 mars 1986 inte verkar ha kunnat erinra sig mannens ansikte ger också stöd för antagandet att mannens utseende inte varit av central betydelse för henne när iakttagelserna av mannen gjordes.

Lisbeth Palmes utpekande ägde rum vid konfrontationen den 14 december. Hovrätten ansåg att utpekandet vid senare förhör och vid rättegångarna saknade självständig betydelse. Hovrätten uppehöll sig därför vid hur konfrontationsförhöret den 14 december gått till och hade i det sammanhanget även på eget initiativ föranstaltat om förhör med Solveig Riberdahl. Resonemanget utmynnade i en slutlig bedömning angående den identifikationsbevisning som förebragts genom Lisbeth Palmes utsaga:

> Beträffande frågan vilken information som Lisbeth Palme hade tillgång till före konfrontationen är det genom hennes egna uppgifter samt uppgifter av Mårten Palme och Solveig Riberdahl klarlagt att hon under hösten 1988 av åklagarna informerats om att polisen inriktade sina spaningar mot tre eller fyra personer, däribland en man som tidigare dömts för grova våldsbrott och var bosatt i en förort norr om Stockholm. Enligt Mårten Palmes vittnesmål omfattade informationen till familjen Palme uppgifterna att mannen var dömd för mord, bosatt i Sollentuna samt alkoholiserad. Det är vidare utrett att kvällstidningarna Expressen och Aftonbladet den 14 december 1988 innehöll sådana uppgifter om den gripne. Lisbeth Palme

> har uppgivit att hon inte läst dessa tidningar men att hon sett löpsedlarna. Hon har vidare berättat att hon på något sätt före konfrontationen hade fått uppgift om att den gällde någon som hade alkoholbesvär. Lisbeth Palme har förklarat att hon inte medvetet letat efter någon person med alkoholbesvär bland figuranterna i konfrontationsgruppen. Det kan dock inte uteslutas att hennes kännedom om att den gripne var alkoholiserad kan ha bidragit till att fokusera hennes uppmärksamhet på nr 8 (Christer P) vid konfrontationen. Trots att hon enligt egen uppgift hade bestämt sig för att inte kommentera figuranterna förrän efter visningen yttrade hon – såsom framgår av protokollet över konfrontationen – efter visningen av de inledande bilderna där hela konfrontationsgruppen står uppställd, ”det ser man vem som är alkoholist, det är nr 8, men det är inte bara det”. Bevisvärdet av utpekandet reduceras också av att Lisbeth Palme vid den andra visningen endast såg sekvensen med nr 8.
>
> Vidare kan konfrontationsgruppens sammansättning ha bidragit till att Christer P blev utpekad. Det förelåg naturligtvis svårigheter att med kort varsel få fram figuranter med lämpligt utseende. Christer P ger emellertid p.g.a. slitna byxor och sitt längre, ovårdade hår ett avvikande intryck. Även hans ansiktsfärg och sammanbitna ansiktsuttryck skiljer honom från flertalet andra figuranter.
>
> Stor vikt måste också läggas vid den långa tid, nästan tre år, som kom att förflyta från mordet fram till visningen av konfrontationsvideon. Man kan inte ta för givet att Lisbeth Palme då har en oförvanskad minnesbild av ansiktet på den man som hon vid iakttagelsen inte uppfattade som gärningsman. Det måste således föreligga ett betydande utrymme för att hon kan ha misstagit sig vid identifieringen.

Hovrätten ansåg alltså inte att Lisbeth Palmes identifiering av Christer P var tillförlitlig. Därmed var utgången i praktiken klar, eftersom den övriga bevisningen var väsentligt svagare. Hovrätten sammanfattade sina överväganden på följande sätt, under rubriken ”Slutöverväganden”:

> Hovrättens bedömning av bevisningen under avsnitten om spelklubben Oxen och påstådda iakttagelser i Märsta och Rotebro innebär att Christer P inte har något alibi för mordkvällen.
>
> Åklagarens hypotes om hur mordet gått till bygger på antagandet att Christer P upptäckt makarna Palme vid deras ankomst till biografen Grand, att han bestämt sig för att döda statsministern och därför skaffat fram en revolver, att han väntat utanför biografen och följt efter makarna Palme när de promenerade på Sveavägens västra sida, att han passerat dem i samband med att de sneddade över Sveavägen vid Adolf Fredriks kyrkogata och stannade till vid klänningsaffären, samt att han därefter inväntat dem vid avfasningen vid butiken Dekorima.

Hovrätten har i avsnitten om biografen Grand och gatuköket prövat hållbarheten av den indiciekedja som åklagaren åberopat till stöd för sin hypotes. I korthet innebär hovrättens bedömning följande. Birgitta W:s uppgifter innefattar inte någon säker identifiering av Christer P. Eftersom vittnesmålet inte heller stöds av annan utredning om samma tillfälle, omkring kl. 21, är det inte bevisat att Christer P då befunnit sig utanför Grand. När det sedan gäller de olika iakttagelserna utanför Grand efter kl. 23 talar Lars E:s uppgifter för att Christer P då uppehållit sig där. Även Roger Ö:s uppgifter talar för detta. Men det kan också ha varit en person som var mycket lik Christer P som de iakttog. Varken Mårten Palmes uppgifter eller någon annan utredning utgör bevis för att någon följde efter makarna Palme från Grand. Vad Ljubisa N iakttagit utanför gatuköket visar sedan att någon gick efter makarna när de passerade gatuköket men hans iakttagelse och utpekande har inte skett på sådant sätt att identifieringen av Christer P kan anses tillförlitlig. När det gäller sträckan från gatuköket till mordplatsen finns det i utredningen inte redovisat några iakttagelser om att någon gått efter makarna Palme. Sammanfattningsvis ger utredningen alltså inte något tillförlitligt belägg för påståendet att Christer P följt efter makarna Palme från Grand till mordplatsen.

Lisbeth Palme har med stark personlig övertygelse pekat ut Christer P som gärningsman.

Som framhållits måste stor försiktighet iakttas vid värdering av identifikationsbevisning, eftersom erfarenheten visar att även i övrigt trovärdiga målsäganden och vittnen kan missta sig vid en identifiering. Det finns därför anledning att vara uppmärksam på sådana omständighet som försvagar tillförlitligheten i Lisbeth Palmes utpekande.

Som förut anförts har Lisbeth Palmes iakttagelser varit kortvariga. Belysningen på platsen har inte medgett några tydliga iakttagelser av mannens ansikte. Att Lisbeth Palme varit upprörd kan ha påverkat hennes förmåga att göra säkra iakttagelser. När det gäller Lisbeth Palmes möjligheter att bevara sin minnesbild måste beaktas att hon gjort sina iakttagelser i en för henne traumatisk situation. I målet redovisade forskningsrön visar att det i sådana händelser är den centrala informationen som man minns, medan minnet för perifer information t o m är sämre än för perifera detaljer i en neutral händelse. Eftersom Lisbeth Palme, när hon gjorde iakttagelserna av mannen, inte hade klart för sig att det var gärningsmannen som hon såg, kan man inte utgå från att detaljer i mannens utseende var det centrala för henne. Det förhållandet att hon vid polisförhöret den 1 mars 1986 inte kunnat återge några detaljer i mannens utseende talar också för att detta var av perifer karaktär i hennes iakttagelse.

Med hänsyn till detta och hennes uppgift att hon först på ett senare stadium av utredningen var i stånd att bättre ta fram sin minnesbild av den man hon iakttagit finns det en risk för att denna då inte längre var oförvanskad. Minnesbilden kan ha varit påverkad av andra omständigheter.

Att det sedan förflöt nästan tre år till den för identifieringen avgörande videokonfrontationen, den 14 december 1988, är ägnat att vidga utrymmet för misstag vid identifieringen.

Det kan inte heller uteslutas att sammansättningen av konfrontationsgruppen har bidragit till utpekandet; Christer P skilde sig från övriga figuranter ifråga om klädsel, frisyr, ansiktsfärg och ansiktsuttryck.

Vidare kan den förhandsinformation om den misstänkte som Lisbeth Palme hade fått också ha bidragit till utpekandet.

Inget av vittnena på själva brottsplatsen har gjort sådana iakttagelser av gärningsmannens ansikte som kan utgöra grund för identifiering. Brottsplatsvittnenas iakttagelser av gärningsmannens klädsel, kroppsbyggnad och gångstil innehåller inte heller så särpräglade detaljer att de kan läggas till grund för någon säker identifiering.

Vad som särskilt är ägnat att inge betänkligheter är att det i målet inte finns någon tekniskt bevisning som kan binda gärningsmannen vid brottet. Det är alltså inte utrett vilket mordvapen som använts eller var det nu finns. Det finns ingen utredning om fingeravtryck, krutstänk på kläder e d som kan binda Christer P vid de åtalade gärningarna.

Vidare saknas utredning om att Christer P tidigare använt sig av handeldvapen. Vad som framkommit i målet tyder närmast på att han inte varit intresserad av skjutvapen. Inte heller ger utredningen något konkret belägg för att han den aktuella kvällen hade tillgång till eller hade skaffat fram något skjutvapen.

Vad som framkommit om Christer P:s personlighet och livsföring – en förtidspensionär som missbrukar sprit och narkotika – talar snarast mot att han skulle begå ett brott som det nu aktuella.

Visserligen har Christer P tidigare gjort sig skyldig till allvarliga våldsbrott men det har då rört sig om tämligen momentana aggressionsutbrott. Såvitt framkommit har Christer P aldrig tidigare gjort sig skyldig till den typ av planlagt våldsbrott som det synes vara fråga om i detta fall.

Det måste också tillmätas betydelse att det inte visats, eller ens gjorts antagligt, att Christer P haft något motiv att mörda statsministern.

Riksåklagarens beslut att inte överklaga till Högsta domstolen

Riksåklagaren hade möjlighet att föra målet vidare till Högsta domstolen men valde att inte göra det. Ett sådant ställningstagande kräver inte något formligt beslut och dokumentation föreligger heller inte i detta fall. I samtal med den tidigare Palmekommissionens ord-

förande och sekretariat har dåvarande riksåklagaren Torsten Jonsson, enligt vad som antecknats,[20] uppgett:

> När domen meddelades uppkom frågan om målet skulle föras till Högsta domstolen (HD). Enligt den då gällande instruktionen för riksåklagaren skulle överprövning i HD ske endast om särskilda skäl förelåg. Sådana skäl ansågs enligt praxis föreligga om förutsättningarna för prövningstillstånd förelåg .... Såvitt här är av intresse förutsatte det att ett prejudikatsintresse förelåg, något som helt saknades i målet eftersom det rörde rena bevisfrågor, eller att resnings- eller domvilloskäl fanns, eller ny bevisning. Inte heller de senare förutsättningarna förelåg. Utifrån gällande instruktion för riksåklagaren och tidigare tillämpning därav saknades således skäl för att begära prövning i HD av hovrättens frikännande dom.
>
> Målet mot Christer P rörde rena bevisfrågor. Om målet hade rört annan person än Olof Palme hade det knappast övervägts att överklaga hovrättens friande dom. Jonsson, och även Axel Morath, var dock inställda på att överklaga domen om någon av dem ansåg att det fanns en möjlighet till framgång. De formella förutsättningarna i instruktionen påverkade därför inte deras bedömning av frågan.
>
> Efter mycket noggranna överväganden bedömde Jonsson att det inte fanns förutsättningar för ändring i hovrättens dom. Axel Morath gjorde samma bedömning. Jonsson samrådde även med chefsåklagaren Anders Helin och byråchefen hos Riksåklagaren Jörgen Almblad, vilka hade fört målet i tingsrätten och hovrätten, och de hade samma uppfattning. Något formellt beslut att inte överklaga meddelades inte, men ställningstagandet offentliggjordes några dagar innan laga kraft och Lisbeth Palme informerades särskilt i samband därmed.

Torsten Jonsson upplyste även om att Lisbeth Palme tillsammans med två av sina söner hade besökt honom ungefär två veckor efter domen. Hon hade redogjort för sin uppfattning om domen, som hon ansåg felaktig.

Skadestånd

I anledning av den friande domen begärde Christer P hos Justitiekanslern, JK, skadestånd för att han hade berövats friheten under knappt tio månader. JK beslöt sedermera att staten till Christer P i ersättning för det lidande denne förorsakats genom frihetsberövandet skulle utge 300 000 kr (se JK-beslut 1990, D 1).

[20] PK-Minnesanteckning nr 18.

6.1.7 Utredningen mot Christer P efter domen och fram till 1996

Allmänt om förutsättningarna för en fortsatt utredning m.m.

En friande brottmålsdom innebär att åtalet ogillats och att den tilltalade juridiskt frikänts från brottsmisstanken. Den innebär formellt sett inte att domstolen funnit det bevisat att den tilltalade faktiskt är oskyldig. I och för sig kan en domstol avfatta sina domskäl så att det framgår att den ansett det bevisat att den tilltalade inte bara juridiskt utan också faktiskt är oskyldig.

I detta fall innebar domskälen inget utöver att domstolen inte funnit det bevisat att Christer P begått mordet. Domskälen innehöll vissa överväganden som antydde att domstolen tvivlade på att Christer P var rätt man (t.ex. angående dennes person och livsföring), men i allt väsentligt var det en normal frikännande brottmålsdom, som inte till vare sig form eller innehåll innebar annat än att hovrätten funnit att åklagaren inte hade kunnat styrka sitt påstående att Christer P begått mordet.

I och med att en frikännande dom vunnit laga kraft kan den sak som prövats i princip inte tas upp igen. Svensk rätt håller dock öppet för en omprövning även för friande brottmålsdomar. S.k. resning kan beviljas av Högsta domstolen under bl.a. den förutsättningen att det framkommit nya bevis eller omständigheter som, om de tidigare varit kända, sannolikt skulle ha lett till en fällande dom.

Det sagda innebär att det från formell synpunkt inte fanns något hinder mot att fortsätta utreda om Christer P likväl begått brottet, trots att detta dittills inte gått att leda i bevis. En rättslig ordning där sådan fortsatt utredning mot en frikänd person medges kan naturligtvis ifrågasättas, men också försvaras. Rättsläget är under alla förhållanden klart och det medgav en fortsatt utredning.

Den fortsatta utredningen

Den fortsatta utredningen innebar först och främst att PU noga analyserade domen. Uppfattningen inom Palmegruppen om domen var enligt Hans Ölvebro att denna är ”bedrövlig”; kritiken synes särskilt ta sikte på hovrättens överväganden angående identifikationsbevisning och dess åberopande av den s.k. Devlinrapporten, som enligt Hans Ölvebro hade övertolkats. Det måste emellertid samtidigt noteras att det inom Palmegruppen närmast tycks ha funnits en förväntan att hovrättsdomen skulle bli friande. Hans Ölvebro har för sin del för den

tidigare Palmekommissionen uppgivit att han inför hovrättsförhandlingen var helt inställd på en friande dom och han har även uttryckt förståelse för hovrättens ställningstagande i så måtto att han sagt, att han inte själv skulle ha velat sitta i en domstol och säga, att Christer P begick mordet[21].

Inom PU som helhet synes man ha dragit slutsatsen att det för en framtida fällande dom skulle komma att krävas teknisk bevisning och att det därvid i första hand gällde att finna mordvapnet. (Beträffande kravet på teknisk bevisning kom förundersökningsledningen senare, i samband med att frågan om resning aktualiserades, att göra en annan bedömning.)

Av vår redogörelse för den övergripande inriktningen av utredningsarbetet under åren har framgått att utredningen mot Christer P även efter den friande domen fortsatte att utgöra en väsentlig del av arbetet. Som tidigare nämnts hade man inom PU helst fortsatt utredningen mot Christer P längre innan han greps än vad som nu blev fallet. Vid åtalet var utredningen egentligen inte färdig. Det innebär att det fanns saker kvar, som man nu kunde gå igenom igen och komplettera. Spaningen mot Christer P återupptogs. Tips angående Christer P fortsatte att komma in; dessa måste givetvis bearbetas.

Det fortsatta utredningsarbetet ledde dock inte till något genombrott. Så sent som i november 1996 förklarade Hans Ölvebro att det material som fanns beträffande Christer P enligt hans mening inte räckte för resning.[22] (Se vidare nedan om Riksåklagarens ställningstagande från samma tid.)

Våren 1995 begärde den tidigare Palmekommissionens sekretariat hos PU ut alla uppslag angående Christer P, som registrerats efter den friande domen. Dessa uppslag, ca 300, gicks sedan igenom. Genomgången finns redovisad i en omfattande promemoria, där varje uppslag beskrivs.

I sin sammanfattande bedömning anförde sekretariatet att utredningsläget avseende Christer P inte nämnvärt förändrat synen på brottsmisstankarna mot Christer P:

[21] ”--- det är precis som hovrätten säger, att det är efter så här lång tid, med dom vittnesmålen, det finns ingen teknisk bevisning så --- är man inte helt övertygad skall man inte döma någon. Jag skulle inte vilja ha suttit där och sagt, att det är Christer P”. (Den tidigare Palmekommissionens utfrågning den 29 november 1995.)

[22] Hans Ölvebro inför kommissionen i samband med att PU lämnade synpunkter på RRV:s expertgranskning av utredningsarbetet den 21 november 1996.

> Endast ett begränsat antal tips kan --- vid en objektiv bedömning sägas vara mer påtagligt intressanta ur brottsutredningens synpunkt. Det rör sig om tips om vad som sagts mellan Christer P och uppgiftslämnaren i fråga, uppgifter om vapeninnehav och uppgifter som innebär att Christer P vid tiden kring mordet befunnit sig i närheten av mordplatsen. Vid närmare utredning i form av förhör och kontrollfrågor med andra har det dock i allt väsentligt visat sig att uppgifterna ofta helt saknat substans eller i vart fall inte på föreliggande utredning kunnat föra saken närmare en lösning.
>
> I dessa fall har givetvis vidtagna utredningsåtgärder varit nödvändiga, och de får även anses ha varit tillräckliga för att uppslagen tills vidare skall kunna läggas åt sidan.
>
> I några fall kan å andra sidan intresset för Christer P sägas ha varit väl påträngande. Exempel härpå är uppgifter om att denne befunnit sig på någon plats, ofta med tillägget att han uppträtt berusad eller i övrigt stökigt, utan att någon annan information med beröring till mordutredningen funnits. Inte sällan har i sådana fall förhör hållits med personer i Christer P:s närhet och frågorna har inriktats på deras kännedom om denne och om umgängesvanor m.m. Det kan med visst fog sättas i fråga om några utredningsinsatser i dessa fall varit nödvändiga. De utgör dock en i sammanhanget mindre del av alla uppslag och kan möjligen försvaras med ambitionen att vara fullständig och konsekvent.
>
> I ett stort antal uppslag har bedömningen av inkomna tips inte kunnat göras förrän ytterligare utredningsåtgärder gjorts i form av slagningar och förhör. Ansvaret för och bedömningen av vilka ytterligare utredningsinsatser som vidtagits och när uppslaget skall anses genomarbetade har vilat på spaningschefen Hans Ölvebro. I allt väsentligt har de utredningsåtgärder som beslutats varit väl avvägda och balanserade såväl till form som omfattning.
>
> Inte i något fall har sådana uppgifter framkommit som föranlett Palmegruppen att på nytt höra Christer P.
>
> Sammanfattningsvis har genom den ovan redovisade brottsutredningen inte framkommit omständigheter som i någon avgörande utsträckning förändrar utredningsläget eller påverkar synen på Christer P:s eventuella delaktighet i brottet.

Bedömningen innebar alltså att det i det dokumenterade utredningsmaterialet kring halvårsskiftet 1995 inte hade tillkommit något som i avgörande grad hade förändrat utredningsläget.

I dokumentationen av den genomgång av mordutredningen som RRV-experterna 1996 utförde på kommissionens uppdrag behandlas delar av utredningen mot Christer P ingående. I rapporten anmärks det att nya fakta tillkommit, dock utan ställningstagande till i vad mån brottsmisstankarna stärkts.

Riksåklagarens behandling av resningsfrågan 1996

Den 23 november 1996[23] upprättade Solveig Riberdahl, då biträdande riksåklagare och förundersökningsledare, en promemoria i resningsfrågan. I promemorian diskuteras innehållet i tingsrätts- och hovrättsdomarna. Dessutom återges i sammandrag de uppgifter som Sigvard C lämnat till polis och domstol. Promemorian slutar med överväganden angående möjligheten att ansöka om resning, och följande slutsats:

> De uppgifter som kommit fram efter hovrättens dom beträffande Christer P är enligt min uppfattning inte sådana att de sannolikt skulle ha lett till att Christer P fällts till ansvar för brotten.

I ett avslutande stycke anmärkte Solveig Riberdahl därutöver att det kunde ifrågasättas om inte en del av de uppgifter som var aktuella hade varit kända så länge att den s.k. ettårsfristen löpt ut.

Det var vid denna tid således aktuellt att mer ingående överväga huruvida en resningsansökan skulle inges. Men Riksåklagarens beslut blev att inte göra detta.

6.1.8 Riksåklagarens resningsansökan och dess behandling

Våren 1996 hade en handlingsplan rörande utredningen mot Christer P upprättats. Den innebar en ökad fokusering på den delen av utredningen. Det var detta arbete som resulterade i att en resningsansökan ingavs den 5 december 1997.

Resningsansökan

Resningsansökan utgjordes av ett relativt omfångsrikt dokument omfattande 33 sidor. Den innefattade yrkanden och grunder i själva resningsärendet, men även en redogörelse för bevisning som, enligt vad Riksåklagaren, RÅ, uttryckligen angav, var avsedd att åberopas i den mån resning skulle komma att beviljas. Av vad som därvid sades framgår att RÅ hade för avsikt att argumentera på ett annat sätt i en eventuell ny rättegång än vid det förra tillfället. I den nu följande redovisningen bortses i princip från den delen av ansökningsdokumentet.

Sammanlagt åberopade RÅ i resningsärendet ett tjugotal nya vittnesmål (delvis rörde det sig om tidigare kända vittnen, som avgivit

[23] Dateringen är oklar.

ändrade eller kompletterande utsagor). Vittnesmålen avsåg nya, tidigare ej kända iakttagelser av Christer P under mordkvällen, uppgifter från i vart fall ett mordplatsvittne som numera anser sig känna igen Christer P, uppgifter om att Christer P ”erkänt” mordet eller på annat sätt gjort medgivanden, uppgifter om Christer P:s relation till Lars T (”bombmannen”), uppgifter om Christer P:s tillgång till vapen, ett vittnesmål enligt vilket Ulf Sp skall ha medgett att han lämnat felaktiga uppgifter när han hördes i domstol samt ett vittnesmål enligt vilket Christer P före mordet skall ha framfört hot om att skjuta Olof Palme.

Av dessa nya uppgifter synes RÅ ha fäst störst vikt vid iakttagelserna av Christer P under mordkvällen. Det framgår bl.a. av själva inlagan, t.ex. den nedan återgivna sammanfattningen,[24] som upptar de vittnen som i resningsansökan betecknades A, D, E och I. Om de uppgifter dessa vittnen lämnade sägs följande.[25]

Vittnet A, som givit sig till känna redan innan hovrättsdomen mot Christer P vunnit laga kraft, uppgav att han sett Christer P vid upprepade tillfällen på mordkvällen. A hade denna kväll kört s.k. svarttaxi. Han hade observerat Christer P dels på Tegnérgatan mellan 22.15 och 22.30, dels vandrande norrut på Sveavägen strax efteråt, dels utanför biografen Grand vid 23-tiden och slutligen vid Dekorima (mordplatsen). Han kände Christer P sedan tidigare och var helt säker på att det var denne han iakttagit. Vid den sista observationen körde han Sveavägen söderut, varvid han, när han närmade sig Kungsgatan, hörde två smällar. Han hade förstått sammanhanget dagen därpå, men inte vågat berätta vad han sett.

Vittnet D lämnade sina uppgifter i september 1997. Mordkvällen hade hon sökt Sigvard C och ringt på dennes porttelefon på Tegnérgatan 16. Hon visste inte exakt när, men hon hade åkt in till stan med tunnelbana någon gång mellan kl 20 och 21. Ingen svarade på porttelefonen. När hon gick därifrån hade hon mött Christer P, som hon kände igen sedan tidigare, vid Konsum på Sveavägen. Han frågade om hon varit hos Sigvard C. På detta svarade hon att Sigvard C inte var hemma och att han nog hade gått på bio. Hon sa så för att bli av med

[24] Det får även anses följa av att vittnesmålen i övrigt i hög grad var kända sedan tidigare och beaktade när resningsfrågan då hade övervägts. Det gäller uppgifterna kring Lars T, vad Sigvard C hade uppgivit och vittnet Leif L:s utsaga, om vilken RÅ skriver att värdet av hans ”nya insikter kan naturligtvis ifrågasättas”.

[25] Den redogörelse som här ges avser alltså det som sägs i resningsansökan. Vår redogörelse för innehållet i det material som resningsansökan grundades på följer längre fram. Avvikelser i vår respektive RÅ:s tolkning av materialet förekommer.

honom. Christer P hade då sprungit över till Sveavägens andra sida. Det sista hon såg av Christer P var att han stod utanför biografen Grand med ryggen mot gatan. Det var då fullt med folk utanför biografen.

Vittnet E hörde av sig i maj 1997. Han hade mordkvällen mellan klockan 23 och 24 kört Malmskillnadsgatan med bil söderut. Ungefär vid brandstationen (dvs. strax före den plats där Tunnelgatans trappor når upp till Malmskillnadsgatan) kom en man springande ut i gatan från höger sida. E fick bromsa och mannen halkade framför bilen. De iakttog varandra 5-10 sekunder på kort avstånd. Mannen hade en skarp genomträngande blick och en revolver i handen. Han sprang vidare in på en gata till vänster. E insåg dagen därpå att han sett statsministerns mördare. Han uppgavs vara säker på att det var Christer P han såg.

Vittnet I lämnade sina uppgifter till utredningen i april 1997. Morddagen hade han varit på tillfälligt besök i Stockholm. På kvällen tog han en lång promenad. Han kom då bl.a. att gå David Bagares gata från Birger Jarlsgatan upp mot Malmskillnadsgatan. 10–15 meter från Malmskillnadsgatan mötte han en man som kom lunkande på David Bagares gatas norra sida. Klockan var då omkring 23.25. Mannen var andfådd och luktade svett. Han hade en skarp, intensiv blick. I uppgavs vara helt säker på att det var Christer P han mötte.

RÅ sammanfattade i sin resningsansökan det nya bevisläget på följande sätt:

> Frågan om Christer P varit vid Grand omkring kl. 21.00 och då kunnat iaktta Olof Palme och Lisbeth Palme har kommit i ny belysning genom D:s vittnesmål. Hon kan inte rimligen ha förväxlat Christer P med någon annan. Hennes uppgifter förklarar också varför Christer P begav sig till Grand och där granskade biobesökarna. På Christer P:s fråga om var Sigvard C befann sig hade D svarat att han nog gått på bio. Enligt min mening är det genom D:s uppgifter i förening med de uppgifter som tidigare lämnats av Birgitta W och Inga Å numera klarlagt att Christer P faktiskt uppehöll sig vid Grand omkring kl. 21.00.
>
> Vad angår frågan om Christer P varit vid Grand omkring kl. 23.00, dvs. vid tiden för föreställningens slut, har genom A:s uppgifter även den saken kommit i ny belysning. Inte heller A kan rimligen ha förväxlat Christer P med någon annan. Christer P var en person som han kände sedan tidigare. Jag menar sålunda att det genom A:s uppgifter i förening särskilt med de uppgifter som lämnats av Roger Ö och Lars E nu kan bevisas att Christer P var vid Grand också när föreställningen slutade.
>
> A har vidare berättat att han strax därefter såg Christer P utanför Dekorima och i samma stund hörde två skott. Om dessa uppgifter är riktiga och vinner tilltro, utgör de enligt min mening ensamma en avgörande pusselbit. Sedda i förening med Lisbeth Palmes bestämda utpekande av Christer P

som identisk med gärningsmannen, anser jag att det redan på denna grund föreligger starka skäl som talar för att Christer P är skyldig.

Vad sedan gäller E:s och I:s iakttagelser menar jag att det inte kan råda något tvivel om att det är gärningsmannen som de (i likhet med Yvonne N) har sett på flykt från brottsplatsen. Såväl E som I är absolut säkra på att den flyende mannen är identisk med Christer P. Även med beaktande av risken för misstag vid identifiering av en främmande människa som man bara sett som hastigast, hävdar jag att E:s och I:s berättelser på denna punkt är så övertygande att de var för sig bör vinna tilltro.

Den bevisning som i övrigt åberopas i resningsärendet leder inte på samma direkta sätt fram till att Christer P är skyldig.

Högsta domstolens beslut

HD avslog i ett den 28 maj 1998 meddelat beslut resningsansökan. I ett samma dag utgivet pressmeddelande sammanfattade HD skälen för sitt avgörande på följande sätt (för ett utförligt referat, se Nytt Juridiskt Arkiv 1998, s. 321-343):

Resning till nackdel för en tilltalad får beviljas under förutsättning att det för brottet är föreskrivet fängelse mer än ett år samt det åberopas någon omständighet eller bevis som inte förebringats i brottmålet och förebringandet av omständigheten eller beviset sannolikt skulle ha lett till att den tilltalade dömts för brottet (*sannolikhetsrekvisitet*). Resning får dock inte beviljas på grund av något förhållande som var känt innan brottmålsdomen vann laga kraft, såvida inte sökanden gör sannolikt att han inte vid den domstol som meddelat domen eller genom överklagande kunnat åberopa omständigheten eller beviset eller att han haft giltig ursäkt att inte göra det (*ursäktsrekvisitet*). Ytterligare en förutsättning är att ansökan om resning görs inom ett år från det att sökanden fick kännedom om det förhållande som ansökningen grundas på (*ettårsfristen*).

Beträffande *ursäktsrekvisitet* uttalar Högsta domstolen att en strikt tillämpning av detta av hänsyn till den tilltalade bör ske, att det inte framstår som ursäktligt att inte Riksåklagaren i hovrätten eller efter överklagande av hovrättens dom åberopade sådan ny bevisningen som var känd innan domen vann laga kraft samt att de bevis av detta slag som åberopas i resningsärendet alltså inte skall beaktas vidare i frågan om resning. Detta gäller bl.a. uppgifterna av det vittne som i resningsansökningen betecknas som A**.**

En del av de nya bevisen i resningsärendet har blivit kända för Riksåklagaren efter det att hovrättens dom vann laga kraft men mer än ett år innan resningsansökningen gjordes den 5 december 1997. På anförda grunder anser Högsta domstolen att övervägande skäl föreligger att *ettårs-*

fristen i resningsbestämmelserna skall räknas för varje åberopat nytt bevis samt att uppgifter av ett antal vittnen och viss skriftlig bevisning inte kan beaktas vidare i frågan om resning. Detta gäller bl.a. uppgifterna av Sigvard C .

Angående *sannolikhetsrekvisitet* berör Högsta domstolen inledningsvis bl.a. följande mera allmänna omständigheter. Mordet på Olof Palme, den polisutredning av detta som har bedrivits och de rättegångar som hållits i målet har varit utomordentligt uppmärksammade i massmedierna och den allmänna debatten. Många uppgifter om fallet har fått vid spridning. En mycket stor penningbelöning har utfästs till den som kan lämna avgörande uppgifter för mordets uppklarande. Redan dessa förhållanden gör att uppgifter som framkommit efter målets avslutande måste bedömas med stor försiktighet. Också den tid på mer än tolv år som gått medför att bevisvärdet av nya uppgifter kan vara vanskligt att avgöra.

Vid sin prövning av resningsfrågan utgår Högsta domstolen från den bevisbedömning som hovrätten gjort. Den nya bevisningen bör således bedömas i förhållande till bevisläget som detta framgår av hovrättens dom.

Av de nya vittnen som får åberopas i resningsärendet behandlar Högsta domstolen främst D, E, I och Per S.

Även om D:s uppgifter stärker påståendet att Christer P varit utanför biografen Grand när makarna Palme kom dit, utgör de knappast någon avgörande omständighet för skuldfrågan.

Sammantaget anser Högsta domstolen att berättelserna av E och I att de sett Christer P på Malmskillnadsgatan efter mordet inte har det bevisvärde, bedömda var för sig eller tillsammans, att det är sannolikt att hovrätten hade funnit åtalet styrkt, om uppgifterna förebringats där.

Beträffande Per S:s uppgifter angående Lars T, vilka avser vapen- och motivfrågorna, hänvisar Högsta domstolen till att Lars T inte är i livet och kan utfrågas i en ny rättegång och att han i polisförhör förnekat inblandning. Högsta domstolen konstaterar vidare att det saknas varje som helt utredning som visar att Christer P den 28 februari 1986 faktiskt hade en magnumrevolver med vilken han kunde skjuta makarna Palme. Det som Per S uppgett utgör uppgifter i andra hand och delvis tolkningar av vad Lars T sagt och kan ha menat. Det brev från Lars T som Per S i april 1998 lämnat till Riksåklagaren utgör i sig inte något starkare bevis för Christer P:s skuld, och det s.k. testamentet av Lars T saknar större bevisvärde. Inte heller de uppgifter som andra personer lämnat och som skall belysa motivfrågan eller den övriga skriftliga bevisningen har någon större tyngd. Sammantaget är enligt Högsta domstolen den nya bevisningen i motivdelen inte sådan att det är sannolikt att dess förebringande i hovrätten hade ändrat den friande domen.

Det kan alltså konstateras, uttalar Högsta domstolen, att den åberopade nya bevisningen i sina olika delar inte är sådan att något av bevisen sett för sig

och mot bakgrund av hovrättens bevisbedömning sannolikt skulle ha lett till en fällande dom, om beviset förebringats i rättegången.

Frågan om den nya bevisningen i sin helhet har tillräcklig styrka för att resningsansökningen skall kunna bifallas besvarar Högsta domstolen med att det inte är sannolikt att åtalet skull ha bifallits i hovrätten, om den nya bevisningen förebringats där.

Sammanfattningsvis finner Högsta domstolen att den nya bevisningen inte är av sådan beskaffenhet att resning kan beviljas i målet.

En ledamot av Högsta domstolen är skiljaktig och anser att även de bevis, som framkommit efter det att hovrättsdomen vann laga kraft men mer än ett år före resningsansökningen, kan läggas till grund för prövningen av ansökningen men kommer, även med beaktande av detta bevismaterial, till samma slutresultat som majoriteten i Högsta domstolen.

Vissa anmärkningar rörande tolkningen av HD:s beslut

Av den av Riksåklagaren åberopade mer centrala bevisning, som HD kom att utesluta från sin bedömning på formell grund, utgörs de viktigaste inslagen av uppgifterna från vittnena A och Sigvard C.

Uppgifterna av Sigvard C hade av Riksåklagaren 1996 inte bedömts som tillräckliga för resning. Det kan vidare anmärkas, att den domare i HD som var skiljaktig, beaktade Sigvard C:s uppgifter utan att det påverkade hans slutsats, som var densamma som majoritetens, dvs. att materialet inte räckte för resning.

Uppgifterna från vittnet A beaktades inte alls av HD, inte heller av den skiljaktige domaren. A:s uppgifter synes heller inte ha vägts in i de överväganden som vid tidigare tillfällen hade gjorts i resningsfrågan av Riksåklagaren.

6.1.9 Sammanfattande anmärkningar

Utredningsåtgärder i anslutning till mordet

Det inledande spaningsuppslaget mot Christer P framstår som mycket illa skött.

Utredarnas uppmärksamhet riktades tidigt mot Christer P. De operativt ansvariga prioriterade själva uppslaget högt (jfr den återkommande anteckningen ”Pri 3” på spaningsuppslagen). Christer P var dessutom ”känd” hos kriminalpolisen och hade därvid en från utredningens synpunkt intressant kriminell bakgrund. Likväl dröjde det en dryg månad – en mycket lång tid i detta skede av utredningen – innan

uppslaget kontrollerades. När så skedde utfördes förhöret, i vart fall av dokumentationen att döma, på ett oprofessionellt sätt. Framför allt underlät man att slutföra kontrollen. Inhämtandet av uppgifter från Christer P själv var rimligen bara första steget i utredandet av hans förehavanden. Den enda åtgärd som nu vidtogs kom i praktiken att bli så gott som meningslös. Med tanke på den vikt ingångsuppgifterna tillmättes är det svårt att förstå hur uppslaget kunde ad acta-läggas på ett halvfärdigt underlag. De uppgifter Christer P lämnade gav ju honom på intet sätt alibi, tvärtom, de innebar att han vistats i mordkvarteren under mordkvällen. De uppgifter han lämnade lämpade sig väl för fortsatt utredning, t.ex. förhör med Sigvard C, som redan fanns i utredningen. Ett mer energiskt arbete hade sannolikt lett utredarna till Ulf Sp, som då hade kunnat höras betydligt tidigare än vad som blev fallet. Förutsättningarna att reda ut uppgifterna kring Christer P:s återkomst till bostaden hade då varit väsentligt bättre än de var två och ett halvt år senare.

Ulf Sp kom nu att föras in i bilden på ett annat, för utredningen närmast tursamt sätt, via en rutinmässig förfrågan under en narkotikautredning. Den som utredde de uppgifter angående Ulf Sp som då framkom synes i och för sig ha missförstått ingångstipsets innebörd, men denna gång gick utredarna trots allt ett steg längre och företog en – låt vara kraftigt försenad – kontroll av de lämnade uppgifterna. Detta ledde utredarna tillbaka till Christer P. Utredningsmannen som hörde Christer P vid detta andra tillfälle kontrollerade de uppgifter Christer P lämnade och fann då ursprungsuppslaget samt fogade kopior ur detta till förhöret. Men i stället för att föranstalta om fortsatt utredning av de motsägelsefulla tidsuppgifterna, lade de ansvariga uppslaget ad acta.

Även med beaktande av att det naturligtvis alltid är lätt att vara efterklok och att med facit i hand upptäcka misstag, framstår det som svårbegripligt att den som tog del av detta alls icke omfattande material samlat, inte upptäckte att Christer P och Ulf Sp lämnade helt skilda uppgifter om tidpunkten för Christer P:s återkomst till lägenheten. Ulf Sp:s uppgift gav ingen av dem alibi, medan Christer P gav alibi åt bägge två. Det borde föranlett någon form av kontrollåtgärd, i stället lades uppslaget ad acta. I efterhand är det lätt att se att underlaget borde ha ökat intresset för Christer P och minskat intresset för Ulf Sp, inte minst med beaktande av ingångstipsen avseende Christer P respektive Ulf Sp. I efterhand är det också lätt att se att Sigvard C:s information till utredningen i augusti 1986 borde ha betraktats med i vart fall viss misstänksamhet; det han sade kan synas väl tillrättalagt för Christer P, som ju genom förhöret den 25 maj fått klart för sig att polisen hade ögonen på honom.

Att utredarna missade möjligheten att på ett tidigare stadium utreda Christer P:s förehavanden på mordkvällen är som sagt utomordentligt olyckligt. Detta gäller självfallet oavsett vilket resultat utredningen skulle ha lett till, dvs. oavsett om misstankarna mot Christer P skulle ha försvagats eller stärkts. Det hela är som vi ser det inte ett utslag av det kaos som i många delar obestridligen präglade polisarbetet under den första tiden. Detta hade kunnat vara slutsatsen om ingångsuppgifterna avseende Christer P blivit liggande outredda. Men nu bedömdes de faktiskt, och uppslaget prioriterades samt ledde till åtgärder. Utredningen begåvades till och med med litet tur genom att Ulf Sp dök upp ”bakvägen”. Men ändå sjabblades Christer P bort. Spaningsarbetets uppläggning, utredningsmaterialets redan då stora omfattning m.m. har naturligtvis sin betydelse för att detta kunde ske, men det framstår ändå som ett obestridligt faktum att det rent polisiära utredningsarbete som uppslaget föranledde sköttes på ett oskickligt sätt.

Denna mot polisarbetet kritiska bedömning måste i sin tur sättas in i sitt sammanhang och ges rätt proportion. Det var självfallet inte möjligt att vid utredandet av det första uppslaget angående Christer P se vilka konsekvenser bristande noggrannhet och felbedömningar skulle få just i detta ärende; det fanns i och för sig inget som fick just uppgifterna om Christer P att påtagligt höja sig över många andra uppslag som var värda att kontrolleras. I den meningen skulle det kunna sägas röra sig om otur att just detta uppslag kom att hanteras bristfälligt. Det förutsätter dock att hanteringen i övrigt låg på en annan och högre nivå. Men mycket talar för att den inte gjorde det; det finns gott om exempel på brister i det kriminalpolisiära rutinarbetet under de första två utredningsåren.

Förhörsåtgärder m.m. under medverkan av målsäganden Lisbeth Palme

Lisbeth Palmes klagomål beträffande förhör m.m. har inte klarlagts

Lisbeth Palme påtalade, i de förhör som hölls med henne i rättegångarna, vissa missförhållanden, bl.a. angående läckor till massmedia samt störande och integritetskränkande förhållanden kring vissa konfrontationsförhör. Det framgår av det vi inhämtat att hennes synpunkter i dessa hänseenden var väl kända inom polisen och förundersökningsledningen. Vi finner det anmärkningsvärt att detta inte föranledde någon utredning från förundersökningsledningens sida. Det rör sig om hanteringen av utredningens viktigaste beviskälla, men också om den person som drabbats hårdast av det brott som utreds. Från bägge dessa utgångspunkter hade det funnits anledning att snabbt klarlägga om miss-

förhållanden förekommit och att i så fall vidta åtgärder för att ställa det som skadats till rätta. I brist på detta framstår det som oklart i vilken grad Lisbeth Palmes klagomål var berättigade.

Förhörsåtgärder m.m. avvek från gängse förfarande

Inget förhör med Lisbeth Palme utfördes som dialogförhör. I stället har uppteckningar om innebörden i Lisbeth Palmes utsagor gjorts i efterhand, eller i samband med förhören. Detta innebar en avvikelse från vad som annars är brukligt. Det framgår om inte annat av utredningsmaterialet i övrigt, att från bevissynpunkt viktiga förhör, eller väsentliga delar av sådana förhör, spelas in för att sedan i protokollet återges i dialogform, så att såväl frågor som svar dokumenteras. Helheten låter sig sedan analyseras, bedömas och värderas på ett mer tillförlitligt sätt än vad som är möjligt med uppteckningar av det slag som nu kom att föreligga beträffande Lisbeth Palme.

Genom att förhören med Lisbeth Palme inte bandades försämrades möjligheten att i efterhand bedöma hennes utsagor och jämföra dem med vad hon uppgivit på andra ställen. En utomordentligt anmärkningsvärd omständighet i det sammanhanget är uppgiften från Tommy Lindström, att Lisbeth Palme vid förhören april-maj 1986 skall ha uppgivit att gärningsmannen var ”en borderliner-typ”, men att detta inte nedtecknats, med motiveringen att ”bara fakta” skulle dokumenteras. För det första hade det funnits skäl att genom följdfrågor klarlägga vad Lisbeth Palme avsåg med detta (Vad grundades uppgiften på? Var det en iakttagelse av personen på platsen eller en slutsats av hur denne agerade? Etc.). För det andra var informationen i alla händelser av central betydelse för den fortsatta utredningen. Upplysningen får vidare sägas ha varit av särskilt intresse mot bakgrund av Lisbeth Palmes yrkeskompetens. Saken som helhet illustrerar vådan av att frångå vanlig förhörsteknik och att avstå från exakt dokumentation. Att uppgiften nu inte kom att dokumenteras alls är beklagligt, eftersom den annars hade kunnat följas upp på ett tidigare stadium av någon som förstod dess potentiella betydelse.

Vid bedömandet av värdet av utpekandet vid konfrontationen illustrerar även den omfattande diskussionen i rättegångarna kring vad Lisbeth Palme känt till i förväg och det kända uttalandet ”det ser man vem som är alkoholist” vikten av att ha en bandad dokumentation, där allt som sagts klart framgår i sitt sammanhang. Nu kom denna anteckning i protokollet att skapa en osäkerhet som kan ha blivit större än vad som var sakligt motiverat.

Att förhören inte bandades innebar att värdet av hennes utpekande av Christer P inte kunde kontrolleras fullt ut mot vad hon tidigare uppgivit om gärningsmannens utseende m.m. Den allmänna osäkerhet som uppkom som ett resultat av detta måste vid en rättslig prövning räknas den tilltalade till godo.

Vår bedömning är att de avvikelser från gängse ordning som förekom vid Lisbeth Palmes medverkan i förundersökningen skapade en osäkerhet om tillförlitligheten i hennes utsaga. Att det fanns en risk för att det skulle bli så insåg uppenbarligen även förundersökningsledningen; Solveig Riberdahl har uppgivit att hon in i det sista försökte förmå Lisbeth Palme att tillåta en dokumentation av konfrontationsförhöret.

Skälen till att förhören m.m. kom att avvika från gängse förfarande

Det är således klarlagt att Lisbeth Palme reste bestämda krav för sin medverkan i utredningen, krav som avvek från den ordning som polis, åklagare och domstolar normalt håller sig till. Det har sagts att dessa krav skulle ha varit ett resultat av de missförhållanden Lisbeth Palme upplevde i polisens arbete. Även om dessa upplevelser kan ha påverkat Lisbeth Palme är det enligt vår bedömning tydligt att den inställning hon hade inte enbart var ett resultat därav. Lisbeth Palmes inställning kom nämligen till uttryck omgående.

En brottsutredning av detta slag utförs delvis i målsägandens intresse och å dennas vägnar. Målsägandens inställning har i praktiken en betydelse för hur utredningen bedrivs. Att en målsägande inte via rättsliga sanktioner kan tvingas att i den egenskapen bidra till utredningen är från den synpunkten sett naturligt. Föreligger ett allmänintresse av lagföring förutsätter rättsordningen att detta kan ske utan målsägandens medverkan. En målsägande har i juridisk mening med andra ord rätt att inta vilken inställning han eller hon vill till den brottsutredning som berör honom eller henne. Den åklagare i förundersökningsledningen som så småningom blev ansvarig för kontakterna mellan utredningen och målsäganden, Solveig Riberdahl, har uppgivit att hon uppfattat att Lisbeth Palme, när saken ställdes på sin spets, satte sin integritet före utredningsintresset och att hon inte alltid accepterade den offentlighet som annars gäller i en rättslig process. Det finns inget som hindrar en målsägande att göra avvägningar av det slaget; det ingår i partsrollen att väga det ena mot det andra. Av vad Solveig Riberdahl uppgivit framgår vidare att Lisbeth Palme enligt Riberdahls bedömning haft klart för sig att utredningsresultatet påverkades av de krav som framställdes.

En ovilja att underkasta sig en på sätt och vis mer abstrakt kontroll av rättssäkerhetskravens efterlevnad, som den misstänktes advokats närvaro, är på motsvarande sätt ägnad att påverka värderingen av utredningsresultatet. Det leder till en osäkerhet vid värderingen av utsagan. Samma inverkan har krav från en målsägande på att själv få avgöra vad som skall tas upp i ett förhörsprotokoll och hur det skall formuleras.

Den uppenbara risken för att Lisbeth Palmes förhållningssätt kunde försämra bevisningen gör att det kan ifrågasättas om man från förundersökningsledningens sida inte borde ha försökt ”sätta hårt mot hårt”. Det är emellertid för det första svårt att se hur det skulle ha gått till. För det andra måste man ta hänsyn till Lisbeth Palmes utsatta läge och självklara rätt att värna sin och sin familjs integritet. Flera av dem som var inblandade i de sammanhang där Lisbeth Palme medverkade har bedömt att de gick så långt de kunde och att det fanns en klar risk för att hon helt skulle dra sig ur utredningsarbetet. Under den fortsatta handläggningen i domstolarna gavs också exempel på att Lisbeth Palmes uppfattning var mycket bestämd och att hon var beredd att avbryta sin medverkan om hennes önskemål inte tillgodosågs. Såvitt gäller utredningsåtgärderna avseende Christer P har vi mot den bakgrunden inte anledning att ifrågasätta de bedömningar som gjordes av dem som var operativt verksamma. Det gäller inte minst med tanke på det som förevarit i detta hänseende under utredningens första år. Att högste polischefen valde att själv och i mer eller mindre privata former sköta förhör med målsäganden var t.ex. knappast ägnat att underlätta ett fortsatt förfarande enligt gängse regler.

Lisbeth Palmes förhandskunskap om den misstänkte

Att Lisbeth Palme hade en förhandsinformation om den gripne som kan ha påverkat hennes utpekande slogs fast av hovrätten. Det är naturligtvis mycket olyckligt att det blev så, i synnerhet med tanke på konfrontationsgruppens sammansättning. Frågan är emellertid om någon inom PU kan lastas för detta. Uppgifterna fanns i pressen samma dag. Familjen Palme fick regelbunden information från förundersökningsledningen, vilket knappast kan ifrågasättas. Det hade gått lång tid sedan mordet. Familjen hade som målsägare ett berättigat intresse att bli informerade om utredningen och de hade för sin personliga del ett rimligt anspråk på att underrättas om eventuella misstänkta. Det är naturligtvis en grannlaga sak att ombesörja sådana underrättelser utan att lämna uppgifter som kan påverka en eventuell konfrontation och andra bevisförhållanden. Uppgifter om ålder och alkoholism är från den syn-

punkten känsliga. Det finns emellertid inga entydiga belägg för att någon inom PU skulle ha lämnat uppgifter av det slaget till Lisbeth Palme; det föreligger flera alternativa förklaringar till hur hon kan ha fått den förhandskunskap hon hade.

Konfrontationsgruppens sammansättning

Svea hovrätt riktade kritik mot konfrontationsgruppens sammansättning och ansåg att den kunde ha bidragit till att Christer P utpekades. Det är ett hårt omdöme som något mildrades av den förståelse hovrätten uttryckte för svårigheten att på kort varsel få fram lämpliga figuranter. Även Christer P:s advokat uttryckte skepsis inför gruppen, men godkände den uttryckligen.

Att med facit i hand kritisera sammansättningen i en konfrontationsgrupp, som lett till ett utpekande av den misstänkte, är en sak. Av större intresse är att veta om samma synpunkter hade kunnat anläggas på förhand. Advokatens bedömning att gruppen i detta fall kunde godkännas måste bl.a. av det skälet väga relativt tungt. Att gruppens sammansättning inte var alldeles lyckad står dock klart. Såvitt vi kunnat utreda fanns det inte heller i detta fall någon sådan tidspress som hovrätten utgått från. Hans Ölvebro har tvärtom uppgivit att gruppen förbereddes i förväg. Av dokumentationen från förundersökningsledningens beslut att begära telefonavlyssning av Christer P och av att tingsrätten beviljade detta framgår att det fanns betydande misstankar mot Christer P redan en månad före videokonfrontationen. Det fanns således gott om tid för förberedelser av skilda slag. Det har då och då från PU:s sida antytts att ”spåret” Christer P inte var särskilt ”hett” före Lisbeth Palmes utpekande. Vi har svårt att tro att det var så; Christer P måste redan dessförinnan ha höjt sig en hel del över de uppslag PU tidigare mest arbetat med. Mot den sammantagna bakgrunden framstår det som en försummelse från PU:s sida att gruppen inte fick en mer optimal sammansättning, bl.a. kan man fråga sig om det inte hade varit möjligt att samma dag låna in åtminstone några lämpliga figuranter från häktet (risken för läckage till massmedia utgjorde vid det laget knappast något bärande skäl för att avstå).

Särskilt om dokumentationen av konfrontationsförhöret

Vad som ovan sagts allmänt gäller i hög grad förhållandena kring konfrontationsförhöret.

Beträffande dokumentationen av detta förfor förundersökningsledningen enligt vår mening på en punkt direkt felaktigt. Det protokoll

eller den promemoria som sattes upp fick inte sin slutliga form förrän mycket långt efter konfrontationen. Det har inte anförts något godtagbart skäl till detta. Dröjsmålet har skapat osäkerhet kring dokumentet och dess innehåll. Det förhållandet att protokollet eller promemorian föreligger i flera originalversioner bidrar till denna osäkerhetskänsla.

Anteckningen rörande Lisbeth Palmes reaktion när hon såg nummer 8 (Christer P) borde enligt vår mening ha tagits in i promemorian. Upplysningen hade varit relevant, inte minst med tanke på att dokumentationen redan i sig var bristfällig.

6.2 Genomgång av resningsmaterialet

6.2.1 Om materialet

Det material som Riksåklagaren, RÅ, gav in till Högsta domstolen, HD, som underlag för resningsansökan (resningsmaterialet) har samma karaktär som ett förundersökningsprotokoll. Det innebär att det innehåller väsentligt mer än det som ligger till grund för RÅ:s yrkande om resning. På samma sätt som ett förundersökningsprotokoll utgör en dokumentation över hela brottsutredningen, förutom i de delar denna inte är av intresse för bedömandet av brottsmisstankarna mot den som åtalats, synes detta material vara en dokumentation över den fortsatta utredningen i den del som är av intresse beträffande Christer P.

Materialet är till sin disposition överskådligt. Det består av 2733 sidor förhör, i löpande paginering. Därutöver finns drygt fyrahundra sidor under rubriken skriftlig bevisning. Sammanlagt rör det sig alltså om ca 3150 sidor, vilket kan jämföras med förundersökningsprotokollet från 1989, som omfattade ungefär 3700 sidor. (Vissa dubbleringar förekommer.)

Förhören är återgivna i bokstavsordning efter den hörda personens namn, med målsäganden först och vittnen därefter. En viss sortering har skett så till vida att uppgiftslämnare som hörts till stöd för riktigheten i vad en annan uppgiftslämnare har uppgivit sorterats in under ”huvudvittnet”. Däremot förekommer ingen sortering efter bevistema eller ”utredningstema”.

Vår redovisning av resningsmaterialet är disponerad enligt en grov indelning av bevistema/”utredningstema” utifrån resningsansökan och såvitt det i övrigt låter sig utläsas. I varje uppslag anges i vad mån den hörda personen åberopades i resningsansökan och vilket bevistema som i så fall uppgavs. Under rubriken *Övrigt* redovisas material som inte kunnat sorteras in i vår uppdelning.

6.2.2 Utredning avseende iakttagelser av Christer P under mordkvällen

Översikt

Tre i resningsansökan åberopade vittnesmål avsåg direkta, ej tidigare kända, iakttagelser av Christer P under mordkvällen (Eva F, Bertil B och Christer K). Ett utgjordes av ett sedan tidigare känt vittne som gjort iakttagelser av Christer P under mordkvällen (Lennart G). Ett avsåg ett tidigare känt mordplatsvittne, som numera sade sig känna igen Christer P från mordplatsen (Leif L). Ytterligare ett avsåg ett annat tidigare känt mordplatsvittne som, när han på TV sett polisens spaningsfilm av Christer P, sagt sig ha reagerat på ett sätt som kan tolkas till stöd för att han sett Christer P på mordplatsen (Jan A).

Förutom dessa åberopade vittnesmål finns det i resningsmaterialet ytterligare tre uppgiftslämnare som pekar ut Christer P från mordkvällen. Det gäller Inga Å, som numera identifierat Christer P som närvarande inne på biografen Grand omkring klockan 21, Pierre B som utpekat Christer P som gäst på en pizzeria på Sveavägen under mordkvällen och Benny P, som uppgett att han stött ihop med Christer P ovanför Tunnelgatans trappor vid tiden för mordet. Dessa vittnesmål åberopades alltså inte i resningsärendet.

Under det att det vid tiden för rättegångarna endast fanns fyra personer som pekade ut Christer P från mordplatsen och dess närhet respektive Sveavägen och biografen Grand (Lisbeth Palme, Ljubisa N, Lars E och Roger Ö), finns det numera således ett relativt stort antal uppgifter av det slaget. Samtliga dessa utpekanden har tillkommit efter det att Christer P blivit allmänt känd som misstänkt för mordet (även Roger Ö:s utpekande skedde efter den tidpunkten).

Eva F

Eva F är syster till den i utredningen förekommande Annie F. Hon kände genom sin syster Sigvard C. Enligt ett till utredningen den 27 maj 1997 inkommet anonymt tips hade Eva F sett en ”vilda västern-revolver” hos Sigvard C. Den skulle ha haft en kolv av något pärlemorliknande material.

Efter en del turer lyckades PU få till stånd ett förhör med Eva F. Hon bekräftade att hon hos Sigvard C fått se ett vapen av det slag som angavs i tipset. Hon kunde även ge en viss beskrivning av det. Efter att ha förnekat att hon någonsin träffat Christer P hemma hos Sigvard C uppgav hon till synes plötsligt att hon trodde att det var Christer P som

begått mordet. Hon utvecklade detta genom att lämna följande uppgifter.

Mordkvällen hade hon sökt Sigvard C och ringt på dennes porttelefon på Tegnérgatan 16. Hon visste inte exakt när detta hade ägt rum, men hon hade åkt in till stan med tunnelbana någon gång mellan kl 20 och 21. (Resan tog enligt vad som utreddes ungefär en halvtimme; hon borde alltså ha varit hos Sigvard C mellan 20.30 och 21.30.) Ingen svarade på porttelefonen. När hon gick därifrån hade hon vid Konsum på Sveavägen mött en obehaglig man som frågade om hon kom från ”Sigge”. På detta svarade hon att Sigvard C inte var hemma och att han nog hade gått på bio. Hon sa så för att bli av med mannen, som hade viftat och vinkat samt uppträtt hotfullt. Han hade efter hennes besked sprungit över till Sveavägens andra sida. Hon såg sedan hans ryggtavla när han stod utanför biografen vänd in mot biografen. Det var då fullt med folk utanför biografen.

Hon hade vid denna tid tidigare stött på Christer P, men visste inte närmare vem han var eller vad han hette. Under rekonstruktionen kallar hon återkommande mannen för ”dåren”. För ett par år sedan hade hon tittat på TV där Christer P framträdde och då tyckt sig känna igen honom. Hon var numera rätt säker – ”nittio på hundra”, ”väldigt likt det är det, väldigt likt”.

Hon uppgav sig inte ha diskuterat sin iakttagelse med någon. Som förklaring till varför hon inte tidigare lämnat dessa uppgifter till polisen uppgav hon för det första att hon inte ville bli inblandad, för det andra att Sigvard C och hennes farbror Kjell F figurerade i utredningen.

Tillfrågad hur hon kunde vara säker på att hon gjorde iakttagelsen just mordkvällen sade hon sig minnas att hon dagen efteråt blivit väckt av sin far med orden ”nu har dom mördat Palme”, därför var hon absolut säker på dagen.

Eva F *åberopades i resningsansökan* (”D”), till styrkande av att Christer P befann sig vid Grand omkring kl 21 och att Christer P:s egna uppgifter om vad han gjorde mordkvällen är osanna.

Inga Å

Inga Å uppgav i förhör den 25 januari 1989 att hon varit på samma biföreställning som makarna Palme. I kön in till salongen hade hon sett en man som betedde sig underligt. Han hade stått långt fram i kön, men plötsligt avvikit. Den 16 februari 1989 deltog hon i en konfrontation, med samma konfrontationsgrupp som förevisades Mårten Palme m.fl. Hon kände då inte igen Christer P som den man hon hade sett på Grand. Knappt ett halvår senare, i slutet av juli 1989, när Christer P

hade fällts till ansvar i tingsrätten och hans bild hade publicerats i media, inkom Inga Å med ett brev till PU. Hon bifogade två bilder av Christer P ur Dagens Nyheter. Den ena bilden var ett spaningsfoto, som enligt vad Inga Å uppfattade var från tiden kring mordet. Christer P var på denna bild som hon uppfattade det smalare än han var på den andra bilden och på konfrontationsvideon. Hon var nu helt säker på att den man hon sett på Grand var identisk med mannen på spaningsfotot, dvs. Christer P. I anledning av brevet hölls ett förhör med Inga Å i augusti 1989. Hon uppgav där att hon numera var helt säker på att det var Christer P som hon hade iakttagit i kön in till biosalongen, strax före kl 21 den 28 februari 1986.

Inga Å:s uppgifter inkom före rättegången i hovrätten, men hon åberopades inte som vittne.

Brevet och det följande förhöret är intaget i resningsmaterialet. I resningsmaterialet finns därutöver en tjänsteanteckning från PU. Enligt anteckningen hade en person i mars 1996 ringt chefsåklagaren Jan Danielsson och påmint om Inga Å:s uppgifter samt att hon var säker på att hon hade sett Christer P på Grand. Inga Å var enligt mannen som ringde mycket vederhäftig. Mannen hade uppgivit att Inga Å varit i kontakt med polisen om sina iakttagelser, men att polisen inte varit intresserad.

Inga Å *åberopades inte i resningsansökan*.

Pierre B

Pierre B tog kontakt med PU i november 1992 för att informera om att han hade sett Christer P på mordkvällen. Pierre B jobbade på en pizzeria, ”Venezia”, på Sveavägen i Stockholm. Mordkvällen vid 22-tiden eller något senare – dock med bestämdhet före kl 23 – kom Christer P till Venezia. Det blev bråk med garderobiären, eftersom Christer P inte ville lämna ifrån sig sin överrock. Han fick behålla rocken på. Han beställde mat, men avvek sedan för att återkomma 35-40 minuter senare och upprört fråga efter sin beställning. När han fick sin mat åt han den inte utan försvann hastigt. Pierre B kände till Christer P sedan tidigare, eftersom han brukade vara på spelklubben Oxen, där han sett Christer P. Pierre B mindes kvällen väl, eftersom han kom ihåg att han när han lämnade arbetet tillsammans med några andra i bil, på bilradion hörde om mordet. De begav sig för övrigt till Oxen, men gick aldrig in, eftersom det pågick en polisrazzia.

Det framgår att Venezia dagen efter mordet besöktes av polisen, som ställde frågor om eventuella iakttagelser. Pierre B hade då inte tyckt sig ha något att berätta om incidenterna kvällen innan.

Pierre B hördes flera gånger i anslutning till det att han först lämnade sina uppgifter. Även vissa kontrollförhör hölls med andra personer med anknytning till Venezia. I november 1997 hölls ett nytt, ingående förhör med Pierre B, där även Jan Danielsson medverkade. Ytterligare kontrollförhör hölls också.

Av kontrollförhören framgår att ingen kunnat bekräfta Pierre B:s uppgift om att Christer P skulle ha besökt Venezia mordkvällen, bl.a. har den tjänstgörande garderobiären hörts och han mindes inte de händelser Pierre B berättat om. Ingen av de hörda har dock heller ansett sig kunna dementera Pierre B:s uppgifter. Om Pierre B:s trovärdighet rådde delade meningar bland dem som tillfrågades.

Pierre B *åberopades inte i resningsansökan*.

Hace G

Hace G missbrukade vid tiden för mordet narkotika. Vid förhörstillfället den 10 januari 1990 satt han i fängelse. Hace G var ofta på Oxen, så även morddagen och mordkvällen. Han såg Christer P där omkring kl 21. Denne hade frågat efter Sigvard C och stannat ca tio minuter. Själv var han ”pundig”. Hace G tillfrågades även om iakttagelser på mordplatsen, som han passerade strax efter 23.21, och om förekomsten av vapen på Oxen. Han uppgav i övrigt att någon försökt förgifta Sigvard C en tid efter mordet samt framförde egna teorier om mordet.

Hace G *åberopades inte i resningsansökan*.

Lennart G

Lennart G hade ett förflutet som missbrukare och kriminell. Under åttiotalet drev han, till synes framgångsrikt, städfirmor. 1988 greps och häktades han emellertid för bedrägeribrott. Det var under den tid han satt häktad som han via ombud vände sig till PU med sin berättelse om hur han iakttagit Christer P under mordkvällen.

Lennart G:s uppgifter. Lennart G kom så småningom att uppge följande. Han hade under mordkvällen varit i Stockholm med sin egen bil för att köra s.k. svarttaxi. Därvid hade han vid fyra tillfällen under bilfärd observerat Christer P, som han kände väl till och igen från den tid då han levde i kriminella missbrukskretsar.

Den första observationen gjordes på Tegnérgatan, vid en antikaffär mellan Döbelnsgatan och Luntmakargatan. Denna observation gjorde han mellan 22.15 och 22.30. Han hade ögonkontakt med Christer P, enligt vad han uppgav vid senare förhör.

Det andra tillfället var vid Sveavägen 108 – en fastighet han kände till eftersom han hade städuppdrag där. Klockan var då 22.40-22.45.

Den tredje observationen av Christer P gjorde han utanför biografen Grand ungefär kl 23. Han gjorde där vissa iakttagelser om Christer P:s beteende, se vidare nedan.

Vid det fjärde tillfället körde Lennart G Sveavägen, då han såg Christer P stå vid Dekorima, i hörnan Sveavägen-Tunnelgatan (dvs. vid mordplatsen). Christer P stod vänd med ansiktet in mot butiksfönstret.

När Lennart G hade passerat förbi Tunnelgatan hörde han två smällar. Han vred sig om och förstod att det var Christer P som sköt skarpt. Han var helt övertygad om att skotten var ämnade för honom, varför han gasade på och for raka vägen hem. – Tillfrågad om skälet till varför Christer P skulle skjuta på honom gav han något oklara svar. Han hänvisade till händelser i den kriminella världen på sextiotalet och att han skulle ha vittnat mot andra kriminella, men också till sin fru, de låg i skilsmässa och hon spred ut uppgifter som kunde leda till att folk fattade agg till honom.

Vid den här tiden hade han återfallit i missbruk och han hade den aktuella kvällen tagit en del amfetamin. – Han sade sig inte ha haft något otalt med Christer P genom åren.

Hans berättelse innebar att han redan på morgonen den 1 mars 1986 förstått att det var Christer P som begått mordet på statsministern. Tillfrågad om varför han inte sagt något om detta när han hördes i januari 1989, svarade han att det hade att göra med en rädsla för att bli inblandad och att detta kunde skada hans son, som han månade mycket om.

Några anmärkningar rörande Lennart G:s uppgifter. Ett antal uppgifter framstår som oklara i det samlade materialet. Det gäller huruvida han såg makarna Palme eller ej i samband med sin observation vid Dekorima. Det första förhörstillfället sade han sig inte ha sett någon person falla efter skotten; han nämnde heller inget om andra personer än Christer P på platsen. Vid nästa förhör uppgav han om paret Palme: ”Jag kan inte säga att dom gick arm i arm inte, men jag har två människor som gick där” och att han efter skotten sett någon ligga på trottoaren med Christer P stående bakom, på samma plats där denne nyss hade stått.

Vid 1997 års förhör tillkom ytterligare information. Han uppgav då att vid Tegnérgatan hade han och Christer P sett varandra i ögonen. Beträffande observationen vid Grand hade han redan tidigare nämnt att han sett en ljus bil stående utanför biografen med motorn på. 1997 uppgav han att han dels fått uppfattningen att Christer P stod och tittade in i biografen, dels att Christer P känt igen honom på nytt, eftersom

denne tittade in i hans bil. I samband med att Lennart G senare fick förhöret uppläst för sig tillade han följande. Han erinrade sig att han kan ha stannat till jämte den bil som stått med motorn på. Han stängde själv inte av motorn, men såg Christer P som tittade in mot biografen. Christer P vände sig då om och tittade in i Lennart G:s bil. Lennart G kunde då konstatera att det var Christer P.

Beträffande Christer P:s klädsel kunde han vid 1989 års förhör inte erinra sig något alls om denna, medan han 1997 lämnade uppgifter om en mörk jacka, som slutade en bit ned på låret utan att för den skull gå till knävecken. Hade det varit på det senare sättet, uppgav Lennart G, skulle han ha reagerat, eftersom det skulle ha sett löjligt ut.

På en punkt föreligger en direkt motsägelse. Det gäller Christer P:s beteende vid Grand. I det första förhöret 1989 uppgav Lennart G att han fått uppfattningen att Christer P var rejält påtänd; han svängde med armarna och fladdrade med huvudet. I 1997 års förhör uppgav Lennart G att utanför Grand såg Christer P samlad ut, inte ”fladdrig”. Han uppgav då vidare att Christer P verkat lite annorlunda. Han stod och spanade samt såg arg ut.

Hur uppgifterna kom till PU:s kännedom. I januari 1989 fick PU kännedom om att Lennart G kunde ha information av intresse angående Christer P; en häktesvakt vidarebefordrade ett brev han fått från en intagen under julhelgen 1988. I brevet, som var av galghumoristisk karaktär, stod att Olof Palme inte var den förste Christer P hade dödat. (Christer P var vid denna tid sedan mitten av december häktad som misstänkt för mordet).

Den 2 februari 1989 hölls förhör med Lennart G. Det gav inte särskilt mycket. Lennart G uppgav att han kört ”svarttaxi” i stan under mordkvällen. Han hade kört förbi mordplatsen efter kl 23, varvid han hörde två smällar i samband med att han stod och väntade på grönt ljus för att svänga söderut på Kungsgatan från Sveavägen. Han uppgav sig inte veta vem Christer P var och aldrig ha hört talas om denne tidigare. Det han hade skrivit i brevet om Christer P var grundat på uppgifter han fått av en person, som han inte ville namnge, varvid han även hänvisade till rädsla för att hans son eller han själv skulle råka illa ut. Han lämnade sedan en del andra uppgifter om sådant han uppfattat rörande Christer P.

I maj inkom ett brev från Lennart G, ställt till en utredningsman vid PU, där det bl.a. hette ”kan bara ännu en gång säga att Christer P är rätt man”.

I ett senare brev med en anonym men som Lennart G identifierad avsändare, uppgav Lennart G att han sett Christer P vid Dekorima, att

han hört skotten och varit övertygad om att de varit avsedda för honom. Brevet är ankomststämplat den 26 oktober 1989.

Den 22 november samma år hölls så det förhör där Lennart G lämnade de uppgifter som sedermera kom att åberopas i resningsansökan, bl.a. om alla fyra observationerna av Christer P samt om skottlossningen. Förhöret hölls enligt resningsansökan ”på avlägsen ort”; av protokollet att döma var denna ort en där angiven stad i södra Sverige. En vecka därefter, den 29 november, hölls ett nytt förhör, där Lennart G alltså lämnade i huvudsak samma uppgifter. Chefsåklagaren Anders Helin, som då nyligen hade avslutat rättegången i hovrätten, medverkade. Sista dag för att överklaga Svea hovrätts dom var den 30 november, dvs. dagen efter detta förhör och åtta dagar efter det förhör då uppgifterna första gången lämnades muntligt (jfr även det en månad tidigare inkomna brevet). Vid förhöret den 29 november förklarade sig Lennart G beredd att vittna. – I december 1989 inkom Lennart G med vissa kompletterande upplysningar per brev.

Därefter finns inga dokumenterade kontakter mellan PU och Lennart G förrän i oktober 1997, då PU antecknat att man varit i kontakt med Lennart G och att denne var villig att låta sig förhöras igen. Lennart G inkom sedan med två utförliga brev. Bägge avslutades med att Lennart G inte ville medverka vidare, av skäl som närmast kan sammanfattas som hänsyn till familjens integritet och säkerhet. Lennart G skrev bl.a: ”Jag har sagt mitt, det gick inte hem då – varför skulle det gå hem idag?” Det framgår inte hur, men Lennart G synes på något sätt ha gått att övertala, eftersom ett förhör med honom kom att hållas i november 1997. Från RÅ medverkade biträdande chefsåklagaren Kerstin Skarp. Det är det senaste förhöret med Lennart G. Vid dess slut informerade Skarp Lennart G om att han eventuellt skulle bli skyldig att vittna i domstol. Till detta svarade han att han tänkt på detta och även tagit i beräkning att han kunde få sitta i häkte tre månader om han vägrade yttra sig.

Kontrollåtgärder. Till kontroll av Lennart G:s uppgifter hölls ytterligare förhör. Lennart G hänvisade själv bl.a. till en advokat, för vilken han i november-december 1988 skulle ha berättat vad han visste om Christer P.

Advokaten Arne N hördes den 28 november 1989. I ett samtal den 19 eller 22 december 1988, då Lennart G satt på rättspsykiatriska kliniken i Huddinge, hade Lennart G nämnt att han visste vem som ”satt” för mordet på Olof Palme. Detta hade förvånat Arne N som frågat hur Lennart G kunde veta detta. Han fick till svar ”sånt sprider sig”. Lennart G hade på fråga sagt att han kände till Christer P, men att de inte var personligen bekanta. Detta var allt Lennart G sade om

mordet och Christer P. Frågan om vad Lennart G själv gjort på mordkvällen var aldrig aktuell. Om Lennart G:s trovärdighet sade Arne N, att han aldrig under sina samtal med Lennart G kommit på denne med att ljuga medvetet. Däremot målade han ut sina upplevelser på ett lite dramatiskt sätt.

Vidare hördes den pensionerade kriminalkommissarie, Stig A, som förmedlat Lennart G:s kontakt med PU. Förhöret ägde rum den 29 november 1989. Han berättade att Lennart G under gångna år hade varit behjälplig med upplysningar som hade varit mycket värdefulla i Stig A:s verksamhet som polis. Lennart G hade i det sammanhanget utsatts för hot och bytt namn. Detta var på sextiotalet eller möjligen i början av sjuttiotalet. Vid inget tillfälle hade informationen visat sig felaktig. Stig A hade sedan kommit att fungera som övervakare åt Lennart G. Kring 1974-75 hade Lennart G blivit ”kryssad” och hamnat på Karsuddens sjukhus. Stig A hade dock inte uppfattat Lennart G som sjuk, utan trott att kryssningen berodde på Lennart G:s mycket omfattande kriminalitet. Så småningom hade Lennart G rett upp sin tillvaro. Stig A hade då hjälpt honom på olika sätt, bl.a. genom att gå i borgen för honom. Lennart G hade startat flera städfirmor och fått stora inkomster, men hade bortsett från den skattemässiga biten. Det blev konkurser, återfall i missbruk och deras kontakt hade brutits. Stig A hade åter tagit kontakt med Lennart G när denne 1988-89 hamnade på rättspsyket och sedan på Långbro sjukhus. Lennart G hade i det sammanhanget inte sagt att han visste något om mordet på Olof Palme. Lennart G kom i stället med dessa uppgifter sommaren 1989, sedan han flyttat söderöver. Det var dessa uppgifter som Stig A så småningom förmådde Lennart G att med Stig A som mellanhand föra vidare till PU. Det Lennart G berättat för Stig A sommaren 1989 hade han sedan vidhållit. Stig A ansåg sig för sin del inte ha någon som helst anledning att misstro de av Lennart G lämnade uppgifterna. – Stig A *åberopades i resningsansökan* (”B”) till styrkande av Lennart G:s trovärdighet

I mars 1990, således rätt långt efter det att domen mot Christer P vunnit laga kraft, hördes Lennart G:s förra fru. Det hon uppgav bekräftade den tidsmässiga ramen för Lennart G:s uppgifter, dvs. att han begett sig in till stan för att köra svarttaxi denna kväll etc. Vissa enskildheter i de uppgifter hon lämnade gav visst stöd för att Lennart G varit med om något dramatiskt under mordkvällen. Hon berättade vidare att Lennart G redan 1986, i samband med att ”33-åringen” var misstänkt, skulle ha sagt att det är inte han, det var Christer P som mördat Olof Palme. Senare i förhöret tog hon delvis tillbaka detta och hävdade att hon var osäker på om Lennart G kanske bara hade sagt att han visste vem mördaren var. Hon uppgav avslutningsvis att Lennart G hade en mycket livlig fantasi.

Den sista dokumenterade åtgärd som återspeglas i materialet är vissa upplysningar från kriminalinspektören Olle A. De är dokumenterade i en promemoria från den 21 november 1997, då PU sammanträffade med Olle A. Olle A hade haft en hel del att göra med Lennart G från 1984 och framåt. Lennart G hade lätt att komma till tals med ”busarna” och erhöll ganska enkelt uppgifter från dessa. Olle A hade kommit till den uppfattningen att Lennart G kände ”alla busar inne i stan”. Han mindes vidare att Lennart G ”gick hårt på narkotika” och att det var stökigt kring denne. Vad Olle A i övrigt uppgav är motsägelsefullt. Han sade å ena sidan att han aldrig trott sig kunna beslå Lennart G med att ljuga. Å andra sidan sades han enligt promemorian ha uppgivit att han brukat tala om för Lennart, att nu ljuger du, varvid Lennart G alltid återgått till att berätta vad som varit riktigt. Det var vidare så, att när man kom på Lennart G med någon lögn kände han sig ”avmaskerad”. Allmänt uttalade han att Lennart G gärna ”målade ut” saker. – Olle A *åberopades i resningsansökan* (”C”) till styrkande av Lennart G:s trovärdighet.

Lennart G *åberopades i resningsansökan* (”A”) till styrkande av att Christer P befann sig utanför Grand mordkvällen omkring kl 23 och att Christer P befann sig på Sveavägen utanför Dekorima i samband med skottlossningen.

Benny P

Benny P:s berättelse. Benny P lämnade med början i mars 1997 följande uppgifter till PU. Mordkvällen skulle han in till Stockholms centrum för att roa sig med några vänner. De for i en bil som han körde. De parkerade på Johannesgatan, nära David Bagares gata, promenerade sedan upp David Bagares gata, sedan vänster Malmskillnadsgatan och vidare till restaurangen/diskoteket Taurus, som ligger på Malmskillnadsgatan (söder om David Bagares gata). De passerade den plats på Malmskillnadsgatan där Tunnelgatans trappor kommer upp från Sveavägen. Just på det stället avvek Benny P från sitt sällskap för att kissa. Medan han gjorde det hörde han två smällar nedifrån Sveavägen. När han var klar och skulle ansluta till de övriga, som gått före, kolliderade han med en man som kom upp från trapporna. De stötte ihop axel mot axel. Benny P blev irriterad på mannen och gav ifrån sig någon förebrående kommentar. Mannen försvann mot Johannes kyrkogård, där Benny P såg honom försvinna runt hörnet efter brandstationen. Benny P anslöt sedan till sitt sällskap. Några år efter denna händelse hade han varit vid Sergels torg tillsammans med sin bror, som var missbrukare. Benny P kände då igen en person som den man som sprungit på honom

på mordkvällen. Han frågade brodern vem detta var och fick veta att det var Christer P. Detta var innan Christer P blev känd som misstänkt för mordet.

Hur uppgifterna kom till PU:s kännedom. Benny P:s uppgifter kom till PU:s kännedom i samband med en husrannsakan hos honom i mars 1997, då polisen sökte hans bror. Benny P hade fört ett samtal om statsministermordet med de poliser som då var hemma hos honom och börjat berätta om sina iakttagelser. Polismännen rapporterade till PU, som tog kontakt med Benny P och sedan höll flera förhör där berättelsen ovan framkom. Benny P uppgav att han hade kontaktat polisen ett par veckor efter mordet och att hans uppgifter hade noterats, men att han sedan inte hade hört något. Han hade inte själv gjort något förnyat försök att kontakta polisen, således inte heller efter det att han känt igen Christer P.

Kontrollåtgärder. Benny P hade lämnat en del detaljuppgifter som lät sig kontrolleras. Han hade bl.a. berättat om den bil han använt och att han hade fått parkeringsböter. Han uppgav sig vara ”hundra procent säker” på var han hade parkerat, dvs. på David Bagares gata. (Vid vallning pekade han mer exakt ut en plats på Johannesgatan, invid David Bagares gata.) En kontroll visade så småningom att parkeringsboten hade utfärdats på Brunnsgatan, ett kvarter söder om Tunnelgatan/David Bagares gata. Eftersom det ställe Benny P:s sällskap skulle till var beläget söder om Brunnsgatan, framstod det som osannolikt att de skulle ha passerat den plats där Benny P uppgav sig ha kissat, eftersom den platsen låg norrut. (En möjlighet var att han förväxlat platsen med det ställe där Kungsgatans trappor kommer upp till Brunnsgatan.)

Benny P hade vidare med stor säkerhet uppgivit att sällskapet under bilresan plockat upp ett par personer på en tunnelbanestation och att Benny P därvid använt en viss angiven uppgång. Det kunde visas att denna uppgång (korsningen Tunnelgatan/Sveavägen, dvs. invid mordplatsen) var stängd vid den tidpunkt som var aktuell. Det är av förhörsprotokollen uppenbart att PU efter dessa kontroller starkt betvivlade Benny P:s berättelse. Förhörsledarna pressade honom därför på om uppgiften angående den uppgivna kollisionen med Christer P verkligen var riktig. Benny P vidhöll dock det han sagt i den delen.

Han återkom sedan till var han parkerat. Han hade kunnat dra sig till minnes, att han först parkerat på det sätt han berättat, men att han sedan, kort efter det att sällskapet anlänt till diskotektet, vänt tillbaka för att fara hem. Anledningen var att han hade blivit besviken på en flicka i sällskapet. Han hade dock upptäckt att han hade de andras ytterkläder i bilen och han kom därför bara att köra en kort bit innan han beslöt att återvända till diskoteket. Vid det tillfället parkerade han

på Brunnsgatan. Benny P fick i det sammanhanget flera frågor om han då iakttagit poliser, trafik osv i kvarteren eftersom detta måste ha varit kort efter mordet, då det rimligen rörde sig poliser i området. Han sade sig inte ha sett något av detta.

Benny P:s bror bekräftade tilldragelsen på Sergels torg, men förlade den i tiden till 1990, i vart fall efter det att Christer P blivit känd som misstänkt för mordet. Benny P:s mor uppgav att Benny P redan den första tiden efter mordet berättat om incidenten med mannen som kommit uppför trapporna vid Tunnelgatan. De hade diskuterat om han borde gå till polisen, men hon och fadern hade avrått honom från det, eftersom han då kunde ”hamna i klistret”; de tänkte mera på sonen och ansåg att polisen kunde sköta det andra. Över huvud taget lämnade modern, som hördes flera månader efter det att Benny P:s trovärdighet tämligen öppet ifrågasatts av dennes förhörsledare, uppgifter som stödde sonens berättelse.

Ramen runt Benny P:s uppgifter bekräftades i huvudsak av de personer som varit med den aktuella kvällen, dvs. att det rört sig om mordkvällen samt att man åkt bil till stan och sedan gått på lokal. Samtliga hade dock vaga minnesbilder. Ingen kunde t.ex. minnas var man hade parkerat eller att Benny P sagt något om mannen han uppgivit sig ha kolliderat med.

Övrigt. I materialet finns också ett den 20 februari 1993 inkommet tips från taxichauffören Zenon P. Han uppgav att han en månad tidigare kört en person som berättat om vad han erfarit vid tiden för statsministermordet. Han lämnade uppgift om vart körningen gått och angav var passageraren bodde. Av uppgifterna kan man numera lätt dra slutsatsen att passageraren måste ha varit Benny P. Zenon P hördes den i mars 1993 per telefon av PU. När han något halvår senare söktes för kompletterande förhör lyckades PU inte få tag på honom, det uppgavs att han hade flyttat till Belgien för att studera juridik. PU gav därmed upp försöken att identifiera passageraren, enligt vad som framgår av en utredningsanteckning.

Benny P *åberopades inte i resningsansökan*.

Christer K

Christer K:s berättelse. Christer K berättade i huvudsak följande. Fredagen den 28 februari 1986 hade hans hustru, tillsammans med deras dotter, rest bort för att besöka sin mor. Christer K var således ensam över helgen. Han hade på kvällen tagit bilen och farit in till Stockholm från den förort där han bodde. Inne i Stockholm hade han

åkt Birger Jarlsgatan norrut, tagit av Rådmansgatan västerut och fortsatt Döbelnsgatan i sydlig riktning vidare mot Malmskillnadsgatan.

Efter Johannes kyrka, vid brandstationen,[26] fick Christer K göra en kraftig inbromsning framför en man som sprang ut i gatan framför bilen. Mannen halkade till och blev stående framför Christer K:s bil. De tittade på varandra fem till tio sekunder. Christer K kunde se mannens ansikte väl. Christer K uppfattade vidare att mannen i sin högra hand höll ett pistolliknande föremål. Han uppgav sig vara rätt säker på att det var fråga om en revolver.[27] Beträffande klockslaget för sin egen iakttagelse kunde han inte ange det närmare än till ungefär 23-24 på kvällen.

Den man Christer K iakttagit fortsatte därefter springande över gatan, med en lätt hälta på vänster ben, vidare på trottoaren i Christer K:s färdriktning och sedan till vänster ned i vad Christer K genomgående beskrev som ”gränden”. Efter incidenten hade Christer K rullat framåt en bit, sett mannen springa österut mitt i gränden och sedan kört raka vägen hem. Christer K såg ingen annan på platsen.

Beträffande mannens utseende hade Christer K särskilt fäst sig vid dennes stirrande blick när de tittade på varandra; han hade fått för sig att mannen var knarkare. Ansiktet i övrigt beskrev han som uthugget i trä, med kraftiga drag och en ganska fyrkantig haka. Mannen bar inte glasögon och Christer K hade inget minne av någon mustasch. Mannen var 180 cm lång eller något däröver och i fyrtioårsåldern. Överkroppen hade gett ett kraftigt intryck, men inte underkropppen. Christer K visste dock inte om detta berodde på den jacka mannen bar. Han beskrev denna som någon form av täckjacka, mörkblå till färgen. Den var knäppt. Mannen hade även haft en mörkblå, stickad mössa. Byxor och

[26] Döbelnsgatan övergår, via en s-kurva, i Malmskillnadsgatan just efter Johannes kyrka, sett från den riktning vari Christer K färdades. Där Malmskillnadsgatan börjar ligger en brandstation. Direkt efter detta kvarter ansluter Tunnelgatans trappor och David Bagares gata till Malmskillnadsgatan från västlig respektive ostlig riktning. – Det är något oklart exakt var Christer K fick bromsa in; brandstationen ligger en bit från Tunnelgatan.

[27] RÅ skrev i resningsansökan att E (dvs. Christer K) sade sig ha sett en revolver, medan HD i resningsbeslutet refererade motsvarande iakttagelse så att E sett ”ett pistolliknande föremål. Det senare synes av dokumentationen att döma vara mer korrekt; vad Christer K sade sig ha sett var just ”ett pistolliknande föremål”. Att det rörde sig om en pistol/revolver var ett antagande från Christer K:s sida. – Christer K gjorde under förhören inte någon åtskillnad mellan termerna pistol och revolver, men väl mellan begreppen och därvid framgår att det han trodde sig ha sett var en revolver. Det framgick vidare att Christer K hade provskjutit med revolver, vilket även belades via förhör med den vars vapen Christer K provskjutit (se nedan).

skor hade han inget minne av. Mannen bar handskar, varvid han i högra handen hade det föremål, som Christer K tyckte såg ut som ett skjutvapen.

Christer K var helt säker på att han gjort sin iakttagelse på mordkvällen. Han mindes det på grund av att hustrun och dottern denna helg hade rest bort. Dagen efter hade han hört om mordet och då upptäckt att händelseförloppet stämde precis överens med det han sett. Senare hörde han om när mordet begåtts och den troliga flyktvägen och detta stämde också.

Att det var Christer P han hade sett fick han klart för sig när det publicerades bilder på denne. Han kände sig då helt säker. Han nämnde i det sammanhanget att han var van vid att iaktta och komma ihåg detaljer, eftersom han ägnat sig mycket åt fågelskådning.

Skälet till att han inte hade hört av sig till polisen var att han var rädd. Han insåg att han antagligen sett mördaren och att denne sett honom. Hans uppfattning var också att mannen kunde ha noterat bilnumret. Han hade dock funderat på att ringa polisen många gånger, ”jag har suttit med telefonluren i handen många gånger, men inte vågat ringt”. I ett senare förhör hänvisade han till sin rädsla, men nämnde inte bilnumret, däremot att han i nuläget var mycket rädd för att pressen skulle få tag i det han sagt.

Han hade aldrig berättat om sin iakttagelse för någon, inte heller för sin dåvarande fru.

I ett andra förhör uppgav Christer K att mannen måste ha kommit från Tunnelgatan. Han kunde inte vara hundra procent säker på detta, ”men det fanns liksom ingen annanstans att komma från”. Tillfrågad om han inte känt till belöningen och, underförstått, om inte denna borde ha påverkat honom att trots rädslan närma sig polisen, svarade han på ett sätt som gav intryck av att han inte tänkt i de banorna.

Hur uppgifterna kom till PU:s kännedom. Christer K tog kontakt med polisen den 11 maj 1997, då han vid midnatt ringde till stationsbefälet Torgny W vid Norrmalmspolisen. Han ringde anonymt. Torgny W uppfattade de uppgifter som lämnades som viktiga och upprättade omgående ett spaningsuppslag med detaljerad information och åtskilliga citat. Av detta framgår att Torgny W inte uppfattat Christer K som helt redig. Det första samtalet varade 20 minuter. Under detta lämnade Christer K ett telefonnummer och uppgav sitt personnummer men inte sitt namn. Kort efter det att detta samtal avslutats, ringde han igen, och sade då vad han hette.

Christer K hördes därefter av PU vid två tillfällen, i maj och juni 1997. Vid det senare förhöret medverkade även förundersöknings-

ledaren Jan Danielsson. Dessemellan företogs en s.k. vallning i de kvarter där Christer K gjort sina iakttagelser.

Kontrollförhör. Förhörsledaren informerade Christer K om att man i hans yrkeskår var skeptisk till uppgifter som kommer in sent. Han hade även frågat Christer K om denne kunde hänvisa till personer som kunde bekräfta hans trovärdighet. Christer K kunde inte direkt komma på någon, men nämnde en psykolog hos vilken han gått i behandling. Det framgick att Christer K hade dömts för rattfylleri och att polisen hade beslagtagit jaktvapen som han innehade.

Christer K:s trovärdighet kontrollerades genom förhör med personer i hans närhet.

Stefan S hördes i maj 1997 och bekräftade att de på det sätt Christer K uppgivit hade provskjutit vapen som Stefan S hade haft tillgång till i sitt arbete vid en vapenfirma. Han var osäker på när detta skedde, men det var troligen efter mordet på Olof Palme. De hade provskjutit vid flera tillfällen. Han ombads även beskriva Christer K som person och gav därvid en positiv bild av denne, bl.a. som socialt och psykiskt stabil. – Stefan S *åberopades i resningsansökan* (”F”) till styrkande av Christer K:s trovärdighet.

Christer K:s tidigare hustru, de skildes 1991, hördes vid samma tid. Hon bekräftade att hon och dottern varit bortresta den aktuella helgen. Hon uppgav vidare att de inte hade talat särskilt mycket om mordet och att Christer K aldrig nämnt någon iakttagelse han skulle ha gjort. Hon gav en mycket positiv bild av sin f.d. make, som en trygg, snäll och hjälpsam person. Det förekom inte att han överdrev eller fantiserade. Tillfrågad trodde hon inte att han skulle lämna oriktiga uppgifter till polisen, i vart fall inte såsom hon hade lärt känna honom. – Christer K:s förra hustru *åberopades i resningsansökan* (”G”) till styrkande av Christer K:s trovärdighet.

Lennart S hördes i juli 1997. Han hade blivit bekant med Christer K genom deras gemensamma intresse, ornitologin. Han lämnade positiva omdömen om Christer K. Denne var enligt Lennart S en stabil person med bägge fötterna på jorden. Lennart S hade aldrig uppfattat att Christer K haft någon ambition att göra sig själv intressant eller att överdriva saker och ting. Det fanns ingen anledning att inte tro på Christer K. Han uppgav vidare att det första han kom att tänka på när det gällde Christer K:s person var hans förmåga att observera och uppfatta detaljer. Han hade noterat detta när de studerat fåglar. Han bedömde Christer K som en utomordentligt skicklig fågelskådare. – Lennart S *åberopades i resningsansökan* (”H”) till styrkande av Christer K:s trovärdighet.

Därutöver hördes en psykolog och en läkare. Ingen av dem gjorde bedömningar som kunde tolkas som att Christer K skulle vara en allmänt mindre trovärdig person.

Christer K *åberopades i resningsansökan* (”E”) till styrkande av att gärningsmannen är identisk med Christer P.

Bertil B

Bertil B:s berättelse. Bertil B lämnade i huvudsak följande uppgifter. Morddagen hade han med bil farit från sitt hem i västra Sverige till Stockholm, dit han anlänt på eftermiddagen vid 15-tiden. Han var ensam. Han träffade ingen i Stockholm. Han hade inget egentligt ärende utan resan var ett sätt för honom att koppla av. Under dagen hade han besökt antikaffärer och även köpt en jacka. På kvällen hade han gått en lång promenad ut på Djurgården. På väg tillbaka till bilen, som han hade haft parkerad norr om mordplatsen i kvarteren kring Sveavägen – han kunde inte minnas exakt var – kom han att gå David Bagares gata upp mot Malmskillnadsgatan. 10-15 meter från korsningen mötte han en man, som var andfådd, såg otrevlig ut och luktade svett. Han gick därvid på den norra trottoaren, där även den mötande mannen kom. De passerade nära varandra. Han uppgav till en början att mannen hade kommit springande uppför trapporna från Tunnelgatan, men ändrade detta – efter frågor om hur han kunde veta detta om han inte iakttagit mannen förrän de möttes – till att mannen i och för sig även kunde ha kommit från Malmskillnadsgatan och då antingen från höger eller vänster. Han såg ingen annan på platsen. Han fortsatte fram till korsningen, där han gick Malmskillnadsgatan norrut, dvs. till höger, vidare till sin bil. Han körde sedan hem, och kom fram vid fem-tiden på morgonen. (Hans bostad var belägen något trettiotal mil från Stockholm.)

Mötet hade ägt rum ungefär kl. 23.25. Skälet till att han mindes detta förklarade han så, att han vid mötet tittat på klockan och att han dagen efter hade satt det inträffade i samband med mordet och då även lagt klockslaget på minnet. Han hade således tidigt insett att iakttagelsen kunde ha med mordet att göra. Att han vid denna tid inte hörde av sig till polisen förklarade han med att det hängde samman med hans familjesituation och sviktande hälsa samt att han inte ville bli inblandad och inte kände sig orka med saken.

Efter ett par, tre år såg han en bild av Christer P i en tidning och kände då igen denne som mannen han mött på mordkvällen. Han mindes inte exakt när detta ägt rum eller i vilken tidning han sett bilden. Att han då inte hörde av sig till polisen förklarade han närmast så att

han inte orkade med detta, ”inte den uppståndelsen”. Han fick i detta sammanhang frågor om han inte hade varit nyfiken på om den man som åtalades för mordet var den person han hade mött. Svaret får närmast tolkas så, att han redan ansåg sig veta att det var mördaren han mött och att han inte orkade engagera sig. Av förhören framgår inte vad det var som numera fått honom att ändra sig och trots allt ta kontakt med polisen, annat än att han ansåg sig vara i en ny situation. Han framhöll därvid att han ville undvika all publicitet och att han eventuellt skulle behöva hjälp med en ny identitet om han skulle behöva vittna.

Han lämnade en relativt detaljerad beskrivning av den man som han hade mött. I beskrivningen finns inget som motsäger att det skulle kunna ha varit Christer P som han mötte. Han hade fastnat för mannens ögon och dennes ”skarpa, intensiva blick”. Han framhöll att mannen hade en smal mustasch, varvid han anmärkte att han på denna punkt hade en annan minnesbild än Lisbeth Palme (”där går jag absolut emot henne”). Han beskrev klädseln väl; beskrivningen låg väl inom ramen för de skilda uppgifter som lämnats av vittnen från mordplatsen.

Hur berättelsen kom till PU:s kännedom. Den första handlingen i uppslaget består av en den 28 november 1996 upprättad promemoria av biträdande spaningschefen Lars Jonsson, där denne antecknat att Bertil B ringt till PU samma dag och uppgivit att han var före detta journalist och hade en källa som ”satt inne med lösningen på mordfallet Olof Palme”. Källan, som skulle vara till hundra procent trovärdig, hade för Bertil B berättat att han dels sett mordet, dels sett mördaren lämna mordplatsen, dels kunde identifiera mördaren. I promemorian har även antecknats att källan inte hört av sig tidigare på grund av rädsla och oro, men att källan numera är beredd att lämna sina uppgifter till PU, under vissa förutsättningar. bl.a. ville Bertil B att källan skulle få lämna uppgifterna via en före detta åklagare.

Den f.d. åklagaren, som numera var advokat, tog sedermera kontakt med utredningen via Jan Danielsson, varefter PU kopplades in. Efter vissa förhandlingar rörande lokal m.m. kom ett förhör till stånd på advokatens kontor i april 1997.

Av det första förhörsprotokollet framgår att källan, som i protokollet kallas ”källa Bertil”, är identisk med Bertil B. Denne hade således avsett sig själv vid den kontakt som hade resulterat i Lars Jonssons promemoria från den 28 november 1996. Det hölls sedan sammanlagt fem förhör.

Kontakten mellan PU och Bertil B var inte helt komplikationsfri. Det framgår av senare förhör att Bertil B ansett sig felaktigt behandlad då han först tagit kontakt med PU och att han krävt att få vara representerad av en advokat, som skulle arvoderas av PU, ett villkor

som PU accepterade (se nedan). Vid det andra förhöret var Bertil B mycket upprörd över att förhörsledarna ”bakom ryggen” på honom vänt sig till personer i hans närhet för att kontrollera en del uppgifter. I samma förhör ville han i ett skede ha besked om huruvida han bedömdes som trovärdig ”i det här läget”. Efter detta förhör, där förundersökningsledaren Jan Danielsson medverkade, framförde han vid delgivningen av förhöret att Jan Danielsson hade haft en ”arrogant och oborstad stil”.

Någon förklaring till varför han inledningsvis låtsats att de uppgifter han hade att lämna härrörde från en annan person finns inte dokumenterad. När Bertil B i det sista förhöret konfronterades med anteckningen av Lars Jonsson, bl.a. att källan skulle ha sett mordet, reagerade han till synes starkt. Så hade han inte sagt. ”Har inte han (Jonsson) en bandinspelning på det samtalet så är det ord mot ord.” Det framgick fortsättningsvis att Bertil B var upprörd över att Jonsson skrivit på detta sätt; han nämnde att han kunde tänka sig att stämma Jonsson för ärekränkning. Till saken hör att den advokat som företrädde Bertil B i förhör den 24 april hade uppgivit att Bertil B lämnat samma uppgifter som de Jonsson antecknat, dvs. att källan/vittnet sett själva brottet.

Kontroll av Bertil B och de lämnade uppgifterna. Beträffande Bertil B:s person framgår att han hade arbetat som pressfotograf men var förtidspensionär sedan flera år före mordet. Skälen till det synes ha varit besvär av psykisk art; han beskrev saken så att han hade blivit utbränd av sitt yrke.

Den kvinna, som hade varit gift med Bertil B vid tiden för mordet, lämnade uppgifter som närmast talade mot att Bertil B:s berättelse var riktig. Bl.a. uppgav hon att Bertil B varit sjuklig vid tiden, att hon inte hade något minne av att han skulle ha gjort en bilresa till Stockholm och att Bertil B inte var en sådan person som tog några längre promenader. Hon uppgav även att enligt hennes minnesbild hade hon tillsammans med Bertil B tittat på TV på mordkvällen och då fått nyheten om mordet. Vid ett senare förhör konfronterad med att detta inte kunde vara riktigt – i TV gick nyheten om mordet ut först kl fyra på morgonen – blev hon osäker på sin minnesbild. Vid detta andra förhör informerades hon också i allmänna ordalag om vad Bertil B berättat för PU. Hon fann uppgifterna konstiga. Dels skulle han inte ha kunnat hålla tyst om en sådan sak, dels förstod hon inte varför han skulle ha begivit sig till Stockholm, dels var det hennes uppfattning att Bertil B inte skulle ha orkat att göra en sådan bilresa ensam; han var vid denna tid nedgången och hon ansåg det mer eller mindre uteslutet att han skulle ha kunnat genomföra en bilresa till Stockholm och till-

baka under samma dygn. – Bertil B:s dotter lämnade likartade uppgifter.

Christina B, som träffat Bertil B 1991 och sedan hade varit gift med denne några år, uppgav att han aldrig berättat något för henne om att han skulle veta något om mordet. Hon trodde, att om han haft någon sådan information, skulle han förmodligen ha talat med henne om det. Hon kände till att Bertil B under 1994 hade varit i kontakt med PU. – Christina B *åberopades i resningsansökan* (”L”), till styrkande av Bertil B:s trovärdighet.

En bror till Bertil B berättade följande. I samband med en bilresa ett par år tidigare hade Bertil B sagt att han visste vem som begått mordet och även att mordutredarna varit i kontakt med honom. Brodern hade inte tagit uppgifterna riktigt på allvar. Han upplevde dock Bertil B som en trovärdig person, som inte hittade på eller förstorade upp saker och ting. Brodern hade svårt att tänka sig att Bertil B skulle hitta på en sådan sak som att han visste vem som begått mordet på Olof Palme. Bertil B hade aldrig nämnt att han varit i Stockholm på mordkvällen. Hans minnesbild av Bertil B:s hälsa vid den aktuella tiden var att denne inte var i sådan form att han skulle ha orkat åka till Stockholm, i varje fall inte köra bil ensam. – Brodern *åberopades i resningsansökan* (”J”), till styrkande av Bertil B:s trovärdighet.

En annan broder, Hans E, berättade följande. Han mindes dagen efter mordet. Någon gång efter lunch ringde Bertil B. Hans E hade sagt att de följde nyheterna om mordet på TV. Bertil B hade då sagt ”jag var där”. Hans E hade då frågat Bertil B vad han gjort i Stockholm. Bertil B hade svarat att han besökt antikaffärer och kommit hem tidigt på morgonen. Samtalet hade varat tre till fyra minuter. Bertil B hade inte nämnt något om att han gjort en iakttagelse, vare sig då eller senare; de hade aldrig diskuterat mordet på Olof Palme. Hans E hade inte heller hört från någon annan att Bertil B skulle sagt något om mordet. Hans E uppgav att Bertil B inte är någon lögnare eller en sådan person som hittar på saker och ting. Bertil B är en person som håller hårt på sanning och etik, uppgav Hans E, som vidare sade att Bertil B kunde hålla viktig information för sig själv och inte tala om det för någon annan. Det var inte ovanligt att Bertil B, som hade ett stort intresse för antikviteter, reste iväg till Stockholm eller andra platser just för att titta på antikviteter. Att göra långresor med bil var för honom en form av terapi. Hans E upplyste vidare att den första hustrun och Bertil B hade varit som hund och katt de sista åren av sitt äktenskap. – Hans E *åberopades i resningsansökan* (”K”), till styrkande av Bertil B:s trovärdighet.

Det hade vid förhören med Bertil B framkommit att han våren 1997 hade gift sig med en rysk kvinna, men att äktenskapet hade varit

misslyckat och upplösts efter bara några veckor. Kvinnan, som hette Marina M, var läkare, född 1973, och hade flyttat tillbaka till sitt hemland. Hon spårades av PU och hördes i oktober 1997 i sin bostad i Ryssland. Av materialet framgår bl.a. följande bakgrundsinformation. Marina M hade svarat på en annons, som Bertil B satt in i en rysk tidning, och blivit inbjuden till Sverige. De hade gift sig en dryg månad senare. Hon lämnade dock Sverige efter bara några veckors äktenskap.

Förhöret med Marina M fördes genom tolk och är sedan utskrivet som dialog. Resultatet är på flera ställen fragmentariskt och svårt att exakt uttyda. Med reservation för missförstånd var innebörden av hennes utsaga följande, i de delar som här är av intresse.

Bertil B hade talat mycket med henne om mordet. Att döma av det som Marina M återgav synes han ha sagt ungefär detsamma till henne som han berättat i utredningen – om vad han sett, varför han inte trätt fram, att han inte berättat ett ord för någon annan etc. Möjligen hade han sagt sig ha sett själva mordet.

Av intresse är att Marina M uppgav att de tillsammans hade rest till Stockholm, där de bl.a. uppehållit sig en hel del kring mordplatsen. Enligt Marina M hade Bertil B mer och mer börjat luta åt att han skulle kontakta polisen. Därför ville han försöka friska upp sin egen minnesbild. I samband med att de rörde sig i kvarteren lät Bertil B Marina M videofilma honom och han genomförde på det sättet, såvitt man kan förstå, ett slags ”rekonstruktion” av brottet och sina iakttagelser. bl.a. filmade Marina M Bertil B när denne sprang trapporna från mordplatsen upp mot Malmskillnadsgatan. Resultaten blev en videofilm på 10-15 minuter. Närmare frågor kring filmen besvarade hon med att ”det enklaste är att han visar er filmen”.

I ett därpå följande förhör tillfrågades Bertil B om en del av de uppgifter Marina M lämnat. Han hade i tidigare förhör uppgivit, att de tillsammans varit på mordplatsen och att han berättat för henne om sina iakttagelser på mordkvällen. Därvid hade han uppgivit att ”jag byggde om, så att säga storyn lite grand”. Skälet till detta var, att deras förhållande då redan var på upphällningen och att han därför inte litade på henne. I de tidigare förhören hade han emellertid inte berättat om videofilmningen, varför han nu fick frågor kring denna. Han svarade undvikande och någon tydlig förklaring till vad filmandet enligt Bertil B syftade till kan inte utläsas. Han uppgav sig ha filmen hemma, varvid förhörsledaren frågade om Bertil B kunde överlämna den, vilket denne avvisade. Tillfrågad om skälet uppgav han att han själv inte sett den, för att sedan gå över i motfrågor om vad polisen skulle med den till etc. Efter en del turer uppgav han att det egentliga skälet till att han inte ville lämna ut den var att där förekom scener av personligt slag som

han inte ville att de skulle hamna i något arkiv till allmänhetens beskådande.

Bertil B *åberopades i resningsansökan* (”I”) till styrkande av att Christer P är identisk med gärningsmannen.

Leif L

Leif L är det vittne från mordplatsen som från sin biltelefon försökte larma polisen utan att lyckas. Han färdades i samma bil som Jan A (se nedan). Leif L hördes i rättegångarna. Av vad som antecknats i domarna framgår att Leif L inte lämnat någon beskrivning av gärningsmannens ansikte. Svea hovrätt konstaterade uttryckligen att ”inget av mordplatsvittnena har gjort sådana iakttagelser att de kunnat beskriva gärningsmannens ansikte”. Av vad som antecknats i tingsrättens dom framgår att Leif L där uppgav att han sett gärningsmannen stå vänd mot makarna Palme och att denne tittat ned mot dem från ett avstånd av en eller två meter.

I resningsmaterialet finns ett spaningsuppslag från juli 1987, där Leif L uppges ha berättat att han under ett kort ögonblick såg in i mördarens ansikte, men att han hade en mycket svag minnesbild av detta ansikte. Han hade därför undrat om det fanns en möjlighet för honom att bli hörd under hypnos, för att på detta sätt få fram en tydligare bild av mannen. Ett i materialet redovisat förhör under hypnos hölls också i september 1989. Det förde såvitt kan förstås inte själva utredningen framåt.

I mars 1996 framträdde ett som det kanske var tänkt anonymt mordplatsvittne i TV och uppgav att han var till 95 procent säker på att den man han iakttagit på mordplatsen var identisk med Christer P. Den i ärendet något insatte kunde ganska lätt konstatera att det måste röra sig om Leif L. PU vände sig därför omgående till Leif L och höll ett förhör. Syftet var att klarlägga på vilket sätt och i vad mån Leif L numera ansåg sig kunna känna igen Christer P från mordplatsen.

Leif L tillfrågades vid förhöret bl.a. om sin reaktion då han i december 1986 fått se en videofilm på en konfrontationsgrupp med bl.a. Christer P. Han hade den gången sagt att han blev illa berörd och orolig av en person i gruppen (Christer P). Han ombads nu utveckla detta. Leif L berättade då att han hade reagerat på ett mycket starkare sätt än han låtit komma till uttryck. Han hade valt att hålla tyst med en del han hade haft att säga, därför att han hade känt sig hotad. Han hade senare upplevt en liknande reaktion då han fått se den spaningsfilm på Christer P som visats i TV. Han sammanfattade sina intryck så här:

> Jag upplever att det måste vara Christer P som har varit på platsen. Så upplever jag det, men jag har alltså inte sett hans ansikte så att jag kan avgöra till hundra procent att det är han. Det kan jag inte göra, men jag känner alltså en oerhörd säkerhet i det sammantagna i det här, oron och alltihop det här man upplever, det är alldeles otroligt. Därav har jag dragit den här slutsatsen.

Tillfrågad om varför han inte kommit till PU tidigare och berättat detta samt varför han nu i stället gått till media, svarade han på ett sätt som får tolkas så att han hade kommit att misstro polisen och då särskilt dess vilja och möjlighet att erbjuda honom skydd. Han hänvisade till den hotbild han upplevt. Men han uppgav även att det hela tiden funnits en osäkerhet om han verkligen skulle kunna stå inför rätten och med hundra procents säkerhet säga att det var Christer P som han hade sett på mordplatsen ”därför att jag har inte sett ansiktet i den klara skärpa som erfordras för det”.

Det som gjorde honom säkrare i dag var ”totalbilden”, där han även åberopade hypnosen som något som hjälpt honom till en tydligare bild. I mer konkret hänseende framgick det att det var Christer P:s ”nästintill fingeravtrycksliknande rörelsemönster” som han hängde upp sin slutsats på. Förhörsledaren återkom flera gånger till vari de felande procenten låg – vad var det som gjorde att han bara kom upp i 95 procents säkerhet? Frågan synes ha fått sitt svar när Leif L uppgav att han inte sett ett utkristalliserat ansikte, även om han också nämnde annat som låg i ”felmarginalen”.

Leif L hade när det gällde sina reaktioner efter konfrontationsförhöret i december 1988 hänvisat till sin fru. Hon hördes i mars 1996. Hon berättade att Leif L varit på två konfrontationer. Efter den första hade han varit helt oberörd, men efter det andra tillfället hade han reagerat mycket starkt. Hon hade frågat honom var det var med honom, men han hade sagt att han fick inget berätta, att han inte fick tala med sin fru. Hon hade frågat om han pekat ut någon, men det sade han sig inte ha kunnat. Han hade suttit på sängen och skakat och varit ”alldeles förstörd”. För egen del hade hon av hans beteende meddetsamma dragit slutsatsen att han hade känt igen någon, ”det begrep jag direkt när jag såg han komma hem, det var liksom en upprepning på själva mordet, tyckte jag, i hans beteende”. Mordkvällen hade han varit mycket uppskakad; de hade suttit uppe hela natten och talat om händelsen.

Leif L:s fru berättade vidare att hon i samband med att Christer P var aktuell hade sett en sekvens med denne på TV och direkt slagits av att han rörde sig precis som Leif hade beskrivit på mordkvällen, då han hade visat hur gärningsmannen lunkat iväg. Leif var inte hemma vid

det tillfället, men när han kommit hem hade hon bett honom titta på nyheterna och då hade han känt igen rörelserna. Han hade reagerat starkt även denna gång, men inte som mordnatten och efter konfrontationen.

Leif L:s fru uppgav att hon var förvånad över att Leif L hela tiden haft en så klar bild av händelsen. Han hade inte rubbat sin bild någonting från mordkvällen och framåt.

Det framgick att hustrun starkt ogillat att hennes man medverkat i massmedia. Hon hade genomgående vädjat till honom att inte peka ut någon om han inte var hundra procent säker. Skälet till det var att hon varit rädd.

Leif L *åberopades i resningsansökan* till styrkande av att gärningsmannen är identisk med Christer P.

Jan A

Jan A var ett av mordplatsvittnena. Han färdades i samma bil som Leif L. Han har i förhör från 1986 lämnat en del uppgifter om den man som flydde från mordplatsen. I ett ingående dialogförhör från den 8 april 1986, uppgav han att han bara såg mannen bakifrån. Han beskrev då mannen som lång, mörk och med en fladdrande, relativt kort rock. I ett kortare förhör från den 1 mars uppges han ha lämnat något mer detaljerade uppgifter, bl.a. att mannen skulle ha varit barhuvad, svarthårig och i fyrtioårsåldern. Inget i de lämnade uppgifterna tyder på att han ansåg sig ha sett mannen annat än bakifrån.

Jan A hördes på nytt i maj 1996. I inledningen av förhöret hänvisade förhörsledaren till en tidningsartikel från mars 1996, enligt vilken Jan A var skeptisk till den uppgift Leif L just hade lämnat i TV, om att Leif L numera var till 95 procent säker på att det var Christer P han såg på mordplatsen. Av de uppgifter Jan A lämnade i förhöret framgår att han var av den uppfattningen att Leif L inte kan ha sett gärningsmannen över huvud taget. Bilen de åkte i var i rullning när de hörde den första knallen, som de inte kunde identifiera som ett skott. Vid det andra skottet var de under inbromsning vid ett trafikljus. Leif L körde bilen och var tvungen att ha uppsikt över trafiken; det fanns en bil framför. Jan A hade större möjligheter att titta mot brottsplatsen. Det enda Jan A hann se var ryggtavlan på en person som försvann in på Tunnelgatan. Han gjorde Leif L uppmärksam på detta och först då tittade Leif L åt det hållet. Leif L sade aldrig något spontant under mordkvällen om att han sett något, utan hänvisade, under det samtal de hade tillsammans med sina fruar då de kom hem, till att ”Janne såg en kille som sprang in

i gränden". Jan A ansåg att Leif L successivt lagt till bitar i sin berättelse och hittat på. Jan A fann detta mycket besvärande.

När Christer P kom på tal berättade Jan A spontant att han varit klasskamrat med denne och att han därför visste hur Christer P var som människa. Det var jobbigt att gå i samma klass som Christer P. Han gjorde hyss och ofog, men erkände aldrig. Alla kunde veta vem det var men Christer P rörde inte en min. Jan A fick därför en chock när han hörde om misstankarna mot Christer P. Nästa chock fick han när TV visade en smygfilmning av Christer P, där man såg hur denne rörde sig. Jan A fortsatte:

> och just det här när han liksom vänder sig om och skall springa iväg, just den bilden, samma bild på mordplatsen, just det här och tar det här första steget, det är det som klack till va. Det där har jag liksom också berättat för Leif L, att jag kände Christer P och att vi hade gått i samma klass då och jag visste ju hur han var. Så liksom just min spontana reaktion, det förvånade mig liksom inte alls att det kanske kunde vara han. För det går man ju inte ut och säger att det var han, man kan ju inte säga mer än vad man har sett och eftersom min bild av, det var ju en ryggtavla på en människa som sticker iväg så det fanns ju liksom inte en chans att se. Och jag menar på, att se ansikten på det avståndet där vi befinner oss när det smäller det gick liksom inte att göra.

På ytterligare frågor ville Jan A inte sträcka sitt igenkännande längre än till att gärningsmannens rörelsemönster påminde om Christer P.

Jan A *är åberopad i resningsansökan* till styrkande av att gärningsmannen är identisk med Christer P.

Vissa uppgifter som framkommit vid kommissionens granskning

Kommissionen har studerat delar av de videoinspelningar som gjordes av förhör med Christer K och Bertil B. I samband med detta har kommissionen sammanträffat med två av de utredningsmän, som arbetat med utredningen i dessa delar. Jan-Åke A fungerade bl.a. som förhörsledare avseende Christer K. Per G hade motsvarande syssla beträffande Bertil B. De tillfrågades bl.a. om sin bedömning av hur Christer K:s och Bertil B:s uppgifter låter sig förenas med andra vittnesmål samt om vilken bedömning de hade gjort beträffande dessa vittnens trovärdighet. De uppgav följande.

Utredningsmännen var eniga om att Bertil B:s uppgifter inte går ihop med vittnet Yvonne N:s, men mera osäkra på hur det förhåller sig med Christer K:s uppgifter i det hänseendet. Någon rekonstruktion med både Bertil B och Christer K närvarande eller med alla tre, dvs. även

Yvonne N, har inte gjorts. Detta har inte begärts vare sig av förundersökningsledningen eller spaningsledningen.

Jan-Åke A berättade följande om Christer K. Denne hade gjort ett lågmält och sansat intryck vid förhören. Han hade hela tiden uttryckt oro över sin inblandning. Anledningen till att han hörde av sig först elva år efter händelsen var just denna rädsla och oro. När det gäller trovärdigheten i Christer K:s uppgifter måste vaksamhet iakttagas just med tanke på att uppgifterna lämnats så sent. För att kunna ”hänga upp” Christer K:s uppgifter på något kontrollerbart faktum försökte man få fram så mycket detaljer som möjligt. Jan-Åke A hade inte kunnat beslå Christer K med att lämna oriktiga uppgifter och Christer K gjorde inget intryck av att fabulera. Jan-Åke A hittade ingenting som talade emot att Christer K:s uppgifter skulle kunna vara riktiga. De personer i Christer K:s omgivning som hördes om honom gav bara positiva omdömen. Ingen av de hörda beskyllde honom för att vara en ”lögnhals” eller för att göra sig märkvärdig.

Per G berättade följande om Bertil B. Per G:s personliga uppfattning var att Bertil B, genom att höra av sig så sent, ”nästan försuttit sin chans” att bli trodd. Bertil B har vidare lämnat olika versioner om händelsen. Det var enligt Per G svårt att avgöra om det Bertil B berättade var sanning eller lögn; uppgifterna gick överhuvudtaget inte att kontrollera. Det gick inte ens att styrka att han varit i Stockholm den aktuella kvällen; han hade inte varit i kontakt med någon person, han hade besökt antikaffärer men mindes inte vilka, han hade inte gjort några andra iakttagelser än mötet med Christer P på David Bagares gata och han hade inte hört sirener under promenaden till sin på Rådmansgatan parkerade bil. Där Bertil B uppgav sig ha parkerat rådde parkeringsförbud och polisen har kontrollerat eventuella P-böter i området men detta har inte lett till något. Bertil B:s uppgifter stämmer inte heller överens med vad vittnet Yvonne N sagt. Bertil B:s förklaring till att han hörde av sig först efter mer än tio år var att han var rädd och hade personliga problem i form av äktenskapsproblem och psykisk utbrändhet. – Första förhöret ägde rum på Bertil B:s hemort. Bertil B hade inför förhöret ställt som villkor att hans advokat skulle tillåtas närvara och att Jan Danielsson skulle vara med. Det senare villkoret släppte han dock före förhöret. Vid förhöret liksom vid senare förhör var frågan om betalning till advokaten uppe. Något rakt krav om betalning framställdes emellertid inte. Bertil B var svår att ha att göra med. Han hade ett häftigt humör och vid ett förhör stod Per G och hans kollega ”inte högt i kurs”. Detta var efter det att Bertil B fått kännedom om att polisen pratat med personer i hans omgivning. Detta görs regelmässigt i situationer liknande denna och det är mycket ovanligt att personer reagerar som Bertil B gjorde. Som nämnts hördes flera perso-

ner i Bertil B:s omgivning. Den ende person som gav visst stöd åt Bertil B:s uppgifter var hans ene bror (Hans E). Denne gav på Per G ett trovärdigt intryck.

PU har tillfrågats om huruvida advokaten arvoderades av PU. Så visade sig vara fallet. PU hade mot räkning utbetalat cirka 40 000 kronor för advokatens biträde åt Bertil B i samband med förhören.

6.2.3 Utredning avseende Christer P:s tillgång till vapen

Översikt

Sex av de i resningsansökan åberopade vittnesmålen avsåg Christer P:s tillgång till vapen, med vilket i första hand avses skjutvapen av det slag som användes vid mordet. Till denna grupp får utredningen kring Sigvard C räknas samt uppslagen Agneta A och Inga J (de gällde även relationen till Lars T, se nedan), Gunilla R (även uttalanden av Christer P, se nedan) och Gary M. Av övriga uppslag i resningsmaterialet har de som gäller Annie F och Kjell F tagits upp här. Vapenfrågan tas i övrigt upp på många ställen i resningsmaterialet.

Sigvard C

Allmänt om utredningen kring Sigvard C. Det har under utredningen hållits mer än 40 dokumenterade förhör med Sigvard C. Samtliga synes vara intagna i resningsmaterialet. De omfattar drygt trehundra sidor, varav ungefär hälften hör till förundersökningen och resten har tillkommit därefter.

Det första förhöret med Sigvard C hölls redan den 19 mars 1986. Han redogjorde då för vissa iakttagelser han hade gjort i mordkvarteren under mordkvällen. Han hade tillsammans med en annan man åkt Luntmakargatan norrut i bil, men hejdats av en vit Volvo som spärrat vägen.[28] På det aktuella stället var gatan enkelriktad och Sigvard C körde i otillåten riktning. Han hade så småningom kunnat köra vidare och parkerat ungefär i korsningen Tegnergatan-Luntmakargatan. Då hade han sett en man komma springande Luntmarkargatan i samma riktning som han själv åkt. Han beskrev mannen. Vid tillfället hade Sigvard C hört ljudet av sirener. Ingen tidpunkt för iakttagelsen är angiven i förhörsprotokollet. Han hördes sedan om dessa uppgifter ett tiotal gånger under ett års tid. Vid ett förhör uppgav han att mannen

[28] Den aktuella bilen, en silvergrå Volvo, är identifierad i ett annat utredningsuppslag. Händelsen inträffade enligt föraren av volvobilen 23.35-23.40.

hade likheter med sångaren Ted G (som förekom i ryktesspridningen kring möjlig gärningsman, se kapitel 5) och vid ett annat att det kunde ha rört sig om Lars S (en väl känd brottsling). Samma dag som Christer P greps (dvs. den 14 december 1988) hördes även Sigvard C och han uppgav då till synes spontant – PU synes då för länge sedan ha förlorat intresset för mannen på Luntmakargatan – att det kunde ha varit Christer P han sett; den springande mannen hade rört sig som denne och blicken hade verkat bekant. – Tidpunkten för bilfärden och iakttagelsen av den springande mannen på Luntmakargatan angav Sigvard C så småningom till efter kl 23 respektive ca 23.30. Vid de sista av dessa förhör hade PU fått kännedom om den telefonavlyssning som hade bedrivits mot Sigvard C och därvid konstaterat att Sigvard C:s tidsuppgifter inte kunde vara riktiga (med mindre man antog att de uppgifter som fanns noterade från telefonavlyssningen var oriktiga).

Hösten 1986 sökte Sigvard C, som framgått tidigare i detta kapitel, upp PU för att lämna uppgifter om Christer P. Han uppgav att Christer P på mordkvällen varit på Oxen, men gått därifrån ungefär kl 22. Han sade sig förstå att Christer P tilldragit sig PU:s intresse, eftersom denne liknade fantombilden, men han betonade att Christer P var en varm anhängare av Olof Palme och skulle ”för allt i världen inte göra honom något illa”. – Detta ”tips” kommer alltså ungefär mitt i den utredningsperiod då förhören med Sigvard C gäller hans iakttagelser på Luntmakargatan.

Två år senare, eller ett och ett halv år efter föregående förhör, i oktober 1988, begärde Sigvard C att få lämna nya uppgifter. Han sade sig då ha läst om intresset för den man som vankat fram och tillbaka utanför biografen Grand på mordkvällen. Han ansåg att beskrivningen av mannen stämde väl in på en bekant till honom, nämligen Christer P. I sammanhanget sade han sig även ha fått veta att en Maj N lämnat uppgifter om en mystisk man som hon vid ett tidigare tillfälle stött på i Sigvard C:s port Tegnérgatan 16. Sigvard C lämnade därefter en hel del uppgifter om Christer P och sin bekantskap med denne. Vid förhörets slut frågade han om han kunde få säga några saker, som han i och för sig stod för, men som han inte ville att berörda personer skulle konfronteras med. Därefter uppgav han att Christer P hade en mycket god vän som hette Lars T, mer känd som ”bombmannen”. Christer P såg upp till denne och skulle denne be Christer P att mörda Olof Palme så skulle Christer P utan vidare göra detta, eftersom han var helt i händerna på Lars T. Sigvard C slutade med att antyda att han ville vara försiktig med vad han sade – ”som du förstår vill jag leva några år till”, sade han till förhörsledaren.

De fortsatta förhören med Sigvard C – ett femtontal, varav flera mycket utförliga – gällde personen Christer P och vad som tilldragit sig

på Oxen under mordkvällen, men framför allt Sigvard C:s tillgång till vapen. Den hypotes utredarna till synes febrilt arbetade med var att Christer P på något sätt skaffat sig ett vapen, närmare bestämt en magnumrevolver, via sina kontakter med Sigvard C. PU undersökte möjligheterna att Sigvard C gett Christer P en revolver, att Christer P stulit en revolver hos Sigvard C eller att mordvapnet på något annat sätt passerat via Sigvard C till mördaren.

Sigvard C:s vittnesmål i domstolarna. Utredningsläget beträffande Sigvard C:s uppgifter efter de första 26 förhören bör bedömas utifrån vad Sigvard C uppgav då han hördes i rättegångarna mot Christer P.

Stockholms tingsrätt återgav Sigvard C:s vittnesmål enligt följande:

> Vid ifrågavarande tid bodde han i fastigheten Tegnérgatan 16. Han hade en kolonistuga i Ängby. Han var under hösten 1985-våren 1986 delägare i spelklubben Oxen. Sigvard C använder amfetamin i måttlig omfattning. Han lärde känna Christer P på en kriminalvårdsanstalt i slutet på 1970-talet. De träffades privat från 1985. För det mesta träffades de hos Sigvard C på Tegnérgatan. I genomsnitt kan sådana sammanträffanden ha ägt rum var fjortonde dag. Christer P:s ärende var i första hand att anskaffa amfetamin. För det mest tog Sigvard C ej betalt för narkotikan – ”Christer hade ju inga pengar”. Före besöken har Christer P brukat ringa. Eljest har han stått och väntat utanför porten. Sigvard C och Christer P har även träffats på Oxen, på Solvalla och på en annan klubb på Norra Stationsgatan. Den 28 februari 1986 tjänstgjorde Sigvard C på Oxen mellan klockan 16.00-23.00. Han kan under arbetspasset ha besökt sin bostad en eller flera gånger. Christer P besökte under kvällen Oxen. Han var ej där så lång tid. Christer P sade att han sökt Sigvard C på Tegnérgatan och att han väntat utanför på gatan. Sigvard C antar att Christer P:s besök på Oxen gällde amfetamin. (---) Christer P lämnade Oxen vid 22.00-tiden. Själv lämnade Sigvard C Oxen klockan omkring 23.15. Han färdades därifrån i sin bil tillsammans med Reine J, som anlänt till Oxen vid 23.00-tiden. Han förde bilen Malmskillnadsgatan norrut och svängde ned till vänster på Apelbergsgatan. Han avsåg att föra bilen in till höger på Luntmakargatan och fram till Tegnérgatan. Första delen av Luntmakargatan var han tvungen att föra bilen mot körriktningen. Han mötte en bil två gånger och var då tvungen att backa sin bil åter till Apelbergsgatan. Dessa två manövrar medförde att färden till bostaden tog omkring 10-15 minuter. Under dessa manövrar hörde Sigvard C två knallar. Sigvard C parkerade sedan bilen på Tegnérgatan i hörnet av Luntmakargatan. När Sigvard C och Reine J stigit ur bilen såg de en man springa Luntmakargatan norrut emot dem. Mannen stirrade på dem. ”Jag fick uppfattningen att han kände igen mig.” Sigvard C kände ej igen den springande mannen. Denne bar en halvlång jacka troligen försedd med kapuschong. Sedan hörde Sigvard C ljudet av sirener. Efter omkring en halv timme ringde en bekant och berättade att Olof Palme blivit skjuten. – Sigvard C har aldrig sett Christer P bära vapen.

> Han tror att Christer P ej är intresserad av vapen. Sigvard C har förvarat många vapen i sin lägenhet bl.a. en magnumrevolver .357. Detta vapen har beslagtagits av polisen. – Sigvard C vet ej var Christer P står politiskt. Han vet ej vad denne tyckte om Olof Palme. Christer P brukade bära en halvlång, blåaktig jacka. – Sigvard C kan inte förklara hur det kan komma sig att enligt vad som framkommit vid telefonavlyssning han i sin bostad skulle ha tagit emot telefonsamtal klockan 23.02, ett samtal några minuter senare och ett telefonsamtal från Roger Ö klockan 23.15.

I hovrätten lämnade Sigvard C mer svävande uppgifter om tidpunkten för Christer P:s besök på Oxen. Han visste inte när Christer P kom eller gick, men Christer P brukade aldrig stanna länge och han var inte kvar när Sigvard C gick strax efter kl 23. Han sade sig i hovrätten också vara osäker på det han i tingsrätten uppgivit om att Christer P skulle ha sagt att han stått och väntat på Tegnérgatan. Hovrätten noterade dock det Sigvard C sagt i tingsrätten. Hovrätten anmärkte sedan att Sigvard C uppgivit att han uppfattat att Christer P – efter det att denne hörts av polisen 1986 – försökt påverka honom att lämna felaktiga uppgifter om när Christer P gått från Oxen på mordkvällen. Bl.a. mot den bakgrunden ansåg sig hovrätten ha fått intrycket att Christer P velat skaffa sig ett alibi. I vapenfrågan återgav hovrätten Sigvard C:s vittnesmål i följande sammanhang.

> Av förhöret med Sigvard C framgår att denne har förvarat ett flertal vapen i sin bostad, bl.a. två revolvrar av märket Smith & Wesson. Christer P har vidgått att han känt till var Sigvard C förvarade sina vapen samt att Sigvard C vid ett tillfälle visade honom en tung revolver, vilken Christer P fick hålla i en kort stund. Enligt Sigvard C hade han vid tiden för mordet på Olof Palme bara en av revolvrarna kvar. Den lånade han senare ut till Harri M. Av utredningen framgår att polisen har undersökt den revolvern och därvid funnit att den inte kan bindas till mordet på Olof Palme. Sigvard C minns inte vart den andra revolvern, som hade en pärlemorinfattning på kolven, hade tagit vägen. Sigvard C har inte sett några tecken på att någon olovligen berett sig tillträde till hans lägenhet den aktuella kvällen.
>
> Sigvard C har omvittnat att han aldrig sett Christer P bära skjutvapen och att han tror att Christer P inte är intresserad av skjutvapen.

Resningsmaterialet. De fortsatta förhören med Sigvard C. Förhören med Sigvard C efter rättegångarna, som i sidor räknat är ungefär lika omfattande som det tidigare materialet, är nästan helt knutna till vapenfrågan. Förhören finns sammanfattade i den promemoria som Riksåklagaren upprättade inför sitt ställningstagande i resningsfrågan 1996. Därav framgår att Sigvard C lämnade skiftande och många gånger sinsemellan oförenliga uppgifter om vapen. Om man utgår från

vad som var klarlagt redan dessförinnan, dvs. att det cirkulerade vapen och även magnumrevolvrar hos Sigvard C och i kretsen kring denne, tillförde förhören inte särskilt mycket. De framstår mer som en dokumentation av ett idogt spaningsarbete, bedrivet i förhoppningen att få upp ett spår efter mordvapnet. Något sådant spår hade PU dock uppenbarligen ännu inte fått upp.

I ett hänseende kom emellertid Sigvard C att lämna en helt ny uppgift av intresse. I ett förhör den 6 december 1991 uppgav han till synes plötsligt att han ”inom sig” hade en minnesbild av att han hösten/vintern före mordet gett Christer P en revolver, en Smith & Wesson .357, som Christer P skulle använda för att skjuta salut på en väns födelsedag. Det var troligt att Christer P även fått med sig ammunition. Sigvard C sade sig inte ha fått tillbaka vapnet. Uppgiften skall ses bl.a. mot bakgrund av att Sigvard C många gånger förr hade fått frågan om han gett Christer P ett vapen och alltid svarat nej. – Den nya uppgiften föranledde PU att göra en förteckning över de personer i Christer P:s närhet som hade födelsedag vid den tid som kunde vara aktuell. Förteckningen upptar 16 namn. Någon ytterligare utredningsåtgärd finns inte dokumenterad.

Nästa förhör dröjde exakt fyra år, dvs. till den 6 december 1995. Sigvard C hade nu fått cancer, var döende och sade sig inte vilja ta med sig några hemligheter i graven. Han upprepade, med något större detaljrikedom, uppgifterna från det föregående förhöret. Det hölls ytterligare två förhör, varav ett spelades in på video, där Sigvard C vidhöll, att han gett Christer P en magnumrevolver före mordet och att han aldrig fått den tillbaka. I det sista förhöret sade Solveig Riberdahl till Sigvard C att det vore väldigt bra om han kunde redogöra för varför han inte berättat om de här sakerna när han hördes i domstolarna. Sigvard C svarade så här:

> Ja, jag tycker själv att det är, undrar samma sak själv, varför jag inte gjorde det då. När det idag framstår så tydligt för mig hur det hela gick till liksom, i stort i alla fall. Och då, men att jag kanske tyckte då att det hade ju inte då med Christer P att göra, jag vet inte vad jag kan ha haft för att, inte ville dra upp onödigt mycket, samtidigt tänkte jag för min egen del också, som att det är så, då tyckte jag kanske det framstod som jävla angivare vet du, någonting sånt där.

Detta det fyrtiotredje och sista förhöret med Sigvard C slutar med ett replikskifte mellan denne och Anders Helin:

> *Helin*: Slutligen Sigge, det är elakt, jag vet och det är tjatigt också, men är det inte på det här viset att du ställde upp för Christer tidigare i domstolarna?

Sigvard C: Nej, jag har inte ställt upp. I domstolarna?

Helin: Ja.

Sigvard C: Nej, det har jag inte.

Helin: Och förteg det här med vapnet.

Sigvard C: Du menar så, just vid rättegången?

Helin: Ja

Sigvard C: Ja, alltså jag kanske hade den chansen att jag ville ju inte delge allt då va, så att jag, jag skulle liksom behöva, ja, bli . . .

Helin: Du ville inte ange honom?

Sigvard C: Nja, jag kunde ju inte ange, jag har ju inte, vet ju inte att, om han?

Helin: Det var ju huvudfrågan i målet, varifrån fick, skulle Christer P i så fall ha fått vapnet ifrån och du satt ju inne med svaret, eller hur?

Sigvard C: Ja, men det hade jag nog inte själv. Var jag inte själv medveten om, tror jag, att jag låg inne med det.

Helin: Jo, vi har väl varit med både du och jag så pass länge nu så nog har jag väl rätt, du ställde upp för Christer?

Sigvard C: Nej.

Helin: Det gjorde du inte?

Sigvard C: Nej, det gjorde jag inte. Inte medvetet.

I samband med de förhör som hölls med Sigvard C under dennes sjukdom, begärde PU in ett utlåtande från Radiumhemmet. Man ville veta om den behandling med cellgifter, morfin m.m., som Sigvard C fick under denna tid, påverkade hans tillstånd i allmänhet och minnet i synnerhet. Det fanns enligt den läkare som undertecknade utlåtandet inte skäl att tro att Sigvard C:s minnesfunktioner skulle vara påverkade, men han reserverade sig för att psykologisk eller psykiatrisk expertis kunde behöva anlitas. – Sigvard C avled den 5 mars 1996.

De nya uppgifterna från Sigvard C beaktades när Riksåklagaren tog ställning i resningsfrågan i december 1996. I den ovan nämnda promemorian noterade Solveig Riberdahl med hänvisning till juridisk doktrin bl.a. att

> När någon som tidigare hörts i målet vill ändra sina uppgifter måste man i bedömningen väga in att samma person lämnat olika uppgifter vid skilda tillfällen och i skilda stadier. Den tidsrymd som förflutit måste också beaktas.

Riksåklagaren ansåg som framgått inte att den nya bevisningen, där uppgifterna från Sigvard C ingick, sannolikt skulle ha lett till att Christer P hade fällts till ansvar om de förelegat vid den ursprungliga prövningen. I promemorian noterades också att resning till men för en tilltalad skall göras inom ett år från det att i detta fall Riksåklagaren fått kännedom om det förhållande som resningsansökan grundas på. Det kunde enligt promemorian ifrågasättas om inte de uppgifter Sigvard C lämnat om att han gett Christer P en revolver före mordet, kommit Riksåklagaren till del redan 1991, dvs. för mer än ett år sedan. I så fall vore fristen för att begära resning med stöd av dessa uppgifter redan försutten.

Förhören med Sigvard C *åberopades i resningsansökan* till stöd för att Christer P hade tillgång till ammunition och vapen av det slag som användes vid mordet på Olof Palme samt till stöd för att Christer P var lättpåverkad och stod under inflytande av Lars T.

Gary M

Gary M var vid tiden för mordet tio år gammal. Han uppgav i förhör i november 1997 följande. Som pojke hade han relativt ofta brukat uppehålla sig i Christer P:s lägenhet. Christer P bjöd på saft och kakor samt berättade en del om var man kunde snatta, hur man då skulle bete sig m.m. Han beskrev ett särskilt tillfälle när han hade kommit till lägenheten. Christer P hade varit kraftigt påtänd, som Gary M förstod saken numera. På köksbordet låg en revolver. Gary M visade intresse för den och blev då först åthutad av Christer P, men fick sedan titta på revolvern och hålla i den. Han kunde beskriva vapnet relativt detaljerat. Den hade ”rulle”; Gary M var numera väl förtrogen med skillnaden mellan revolver och pistol och han var säker på att det vapen han sett den gången var en revolver. Piplängden uppskattade han till 15-20 cm. Han karakteriserade vapnet som av ”magnum-modell”.

Att få hålla i revolvern beskrev han som en stor upplevelse. Vid det nu aktuella tillfället hade Gary M varit ensam hos Christer P. Han uppgav att det var före mordet på Olof Palme. Han grundade detta på att det inträffade ungefär ett år innan han flyttade från Rotebro, vilket han sade sig ha gjort hösten 1986 eller vårvintern 1987.

Det hade även hänt vid andra tillfällen att han sett ytterligare vapen hos Christer P och han lämnade även uppgifter om dessa tillfällen.

Av förhöret framgår att Gary M då han hörts 1989 lämnat oriktiga uppgifter. Han hade sagt att han sett ett gevär hemma hos Christer P. Detta vapen hade han dock, enligt vad han nu uppgav, sett på ett annat ställe. Han hade vidare sagt att han dagen efter mordet sett Christer P

med en röd ros och att denne då skulle ha sagt att han skjutit Olof Palme. Även den uppgiften var, sade han nu, felaktig. Anledningen till hans beteende var att han vid detta tillfälle hade blivit omhändertagen av polis och då ville göra sig litet märkvärdig för att bli frisläppt.

Gary M *åberopades i resningsansökan* (”R”), till styrkande av att Christer P hade tillgång till vapen av det slag som användes vid mordet.

Annie F

Annie F, som förekommer på flera ställen i förundersökningsmaterialet, hördes av PU på nytt i oktober 1997. Hon sade sig ha sett en ”vilda västern-pistol” hemma hos Sigvard C. Hon uppgav även att hon en gång träffat Christer P tillsammans med Sigvard C. Hon hördes även per telefon senare samma dag, då hon tillfrågades om sin syster (Eva F, jfr ovan).

Annie F *åberopades inte i resningsansökan*.

Kjell F

Förhören med Kjell F, som hölls 1990-1993, synes framför allt ha syftat till att belysa vapenfrågan. Kjell F konfronterades bl.a. med uppgifter från Sigvard C, om att denne hade givit ett magnumvapen till Kjell F, något som Kjell F bestämt tillbakavisade. Han medgav däremot att Sigvard C under hösten 1985 visat honom ett vapen på vinden i den fastighet där Lena Å vid tillfället bodde.

De i resningsmaterialet intagna förhören med Kjell F *åberopades inte i resningsansökan*. Ett äldre förhör med Kjell F från januari 1989 *åberopades* däremot till stöd för att Christer P var lättpåverkad och såg upp till Lars T.

6.2.4 Utredning avseende Christer P:s relation till ”bombmannen”

Översikt

Sex av de i resningsansökan åberopade vittnesmålen avsåg Christer P:s relation till ”bombmannen”, dvs. Lars T. Det gäller uppgifterna från Per S samt vittnena Agneta A och Inga J samt Anette B, Gunilla R (redovisade nedan) och Sigvard C (se ovan). Allmänt gäller att Christer P:s bekantskap med Lars T är nämnd på många ställen i materialet.

Mest substans vad beträffar själva relationen finns i det material som genererats i det uppslag där Per S hörts.

Per S

Allmänt om relationen Christer P – Lars T. Inför åtalet mot Christer P hördes Lars T, mer känd som ”bombmannen”. Lars T begick under åttiotalet ett antal bombdåd riktade mot myndigheter och myndighetsföreträdare. Brotten resulterade i flera dödsfall och Lars T dömdes 1985 till livstids fängelse. Lars T och Christer P var bekanta; de hade träffats då de samtidigt suttit i fängelse i början av åttiotalet och blivit vänner.

Vid utredningen mot Christer P fanns en hypotes om att han kunde ha begått mordet på Olof Palme i samråd med eller under påverkan av Lars T eller att denne i vart fall kunde ha något slags kännedom om Christer P:s eventuella delaktighet i mordet.[29] Som framgått ovan hade även Sigvard C, i oktober 1988, gjort PU uppmärksam på denna möjlighet. I bakgrunden låg vetskapen dels om vänskapen mellan de två, dels att de brott Lars T begått hade haft karaktär av hämnd mot myndigheterna. Misstankarna om Lars T:s myndighetshat hade stärkts då han under vad som skulle bli den sista rättegången mot honom beslogs med att anteckna domstolsledamöternas bilnummer, när hovrätten höll syn på Lars T:s fastighet. Det fanns alltså skäl att fråga sig om Lars T kunde ha något med mordet på statsministern att göra. Att han inte kunde ha utfört det själv stod klart, eftersom han satt i fängelse då det begicks. Det hade emellertid allmänt antagits att Lars T vid de brott han misstänkts för skulle ha använt sig av något ”redskap”, t.ex. för att placera ut bomber.

Resningsmaterialet. Lars T hördes den 20 mars 1989, förhöret finns intaget i såväl förundersökningsprotokollet som i det material Riksåklagaren ingav i samband med resningsansökningen. Det hölls på Norrköpingsanstalten, där Lars T då var fånge. Närvarande vid förhöret var Lars T:s advokat, Per S. Det är ett ingående förhör, som behandlar bekantskapen mellan Lars T och Christer P samt vad Lars T kände till om Christer P. Några frågor med bäring på Lars T:s egen eventuella kännedom om statsministermordet synes inte ha ställts.

[29] I samband med Christer P:s gripande förekom spekulationer i pressen kring ”bombmannens” bekantskap med Christer P. I materialet återges innehållet i en artikel i SvD den 28 december 1988, där det sägs att ”bombmannen” skulle ha kännedom om Christer P:s tillgång till vapen. I artikeln uttalar sig även Per S.

Av det nu ingivna materialet framgår att Lars T hördes av PU den 16 februari 1993. Han uppgav då bl.a. att han inte hade något som helst med Christer P:s eventuella inblandning i mordet att göra.

Frågan om Lars T:s roll aktualiserades åter då Per S den 29 november 1996 kom in med en skrivelse till riksåklagaren Klas Bergenstrand. I skrivelsen förklarade sig Per S ha ”full kännedom om vem som mördade Olof Palme, vem som beordrade mordet, när och var det planerades, även var vapnet kom ifrån” m.m. I anledning av detta begärde Per S att få bli hörd av PU. Det fanns dock en hake, enligt Per S. Det var att den kunskap han besatt hade anförtrotts honom av ”den s.k. bombmannen för vilken jag var offentlig försvarare”. Per S ansåg det emellertid oklart i vad mån informationen omfattades av tystnadsplikt och avslutade brevet på följande sätt:

> Jag vill nu veta om advokatens tystnadsplikt förhindrar mig att berätta vad jag anförtrotts. Prästens tystnadsplikt är ovillkorlig men jag vet inte hur det är i mitt fall. Jag överlämnar nu detta problem till Dig som landets riksåklagare. Även om det kan vara negativt för mig som brottmålsadvokat att röja – om det nu lagligen är tillåtet – vad jag fått veta, så anser jag ändå att nationens ännu oläkta sår efter mordet på Olof Palme går före allt annat.

Av materialet framgår inte om Per S fick något svar på sin förfrågan.[30] Den 9 december inkom han i alla händelser med en den 6 december daterad skrivelse med detaljerad information kring Lars T och det denne skall ha uppgivit.[31]

[30] Av tjänsteanteckningar hos RÅ framgår att Solveig Riberdahl den 4 december diskuterat saken med justitiekanslern Hans Regner och den 9 december med generalsekreteraren i Sveriges Advokatsamfund Lars Bentelius, men inte att något besked givits till Per S. Av tjänsteanteckningarna synes närmast framgå att det inte var möjligt för någon annan än advokaten själv att bedöma tystnadspliktens räckvidd. – Se vidare nästa not.

[31] På fråga har förundersökningsledningen uppgivit att Per S var angelägen om att lämna sina uppgifter. Han inväntade inte något svar på den fråga han ställt om sin tystnadsplikt, utan inkom i stället med sin nu nämnda skrivelse. I skrivelsen återkommer Per S i och för sig till sekretessfrågan. Per S skriver att han nu valt att vända sig till RÅ och berätta vad han vet. Samtidigt vill han att RÅ skall ta ställning till om han har rätt att till polis och i vittnesförhör inför domstol upprepa de uppgifter han i skrivelsen lämnat till RÅ ”eller om det först krävs att domstol genom särskilt beslut häver eventuell tystnadsplikt. I väntan på dessa avgöranden får vad jag nu avslöjat inte röjas”. – Enligt förundersökningsledningen verkade Per S ha varit av den uppfattningen att han utan att bryta sin tystnadsplikt kunde lämna uppgifter till Riksåklagaren och att en domstol senare i en eventuell rättegång skulle kunna lösa honom från tystnadsplikten.

Innehållet i skrivelsen föranledde PU att den 19 december 1996 hålla ett ingående förhör med Per S. Ett andra ingående förhör på samma tema hölls med Per S nio månader senare, i september 1997. Av de två förhören tillsammans med de ovan omtalade till Riksåklagaren ingivna skrivelserna framgår att Per S i huvudsak avgivit följande berättelse.

Per S hade tidigt fått klart för sig att Lars T ansåg sig veta att Christer P begått mordet. I samband med mordet hade Lars T ”spontant” uppgivit att fel person hade blivit skjuten, det skulle ha varit kungen först. Lars T beklagade att ”Christer haft så bråttom”. Dessutom skulle Olof Palme inte ha mördats innan domen mot Lars T vunnit laga kraft (Lars T dömdes i hovrätten i december 1985; HD avslog ansökan om prövningstillstånd i april 1986, då domen alltså vann laga kraft). ”Det kom”, enligt Per S, ”som en chock för Lars T att Palme dog innan det var slutgiltigt kört i bombmålet”. Per S hade frågat Lars T om detta innebar att det hade funnits en överenskommelse mellan Lars T och Christer P, vilket Lars T skall ha besvarat med ett ”nja” och att det som inträffat rörde sig om ”missriktad hjälpverksamhet”. På annat ställe uppgav Per S att det var relativt snart efter mordet som Lars T

> började ... tala om att det var Christer P som hade utfört det här och att det var på hans uppdrag och han berättade om den här överenskommelsen de hade om hämnden. Det skedde redan 1986, att han började prata om det.

Det kan tilläggas att Per S 1986 väl kände till Christer P. Bl.a. hade Christer P på Lars T:s begäran hörts som ”karaktärsvittne” i bombmålet.

Vid ett senare tillfälle, i november 1990, då Lars T hade friats i det s.k. brevbombsmålet efter att ha beviljats resning, sade Lars T till Per S, att om han inte hade fällts i den första rättegången skulle Olof Palme ha levt nu, vilket Per S uppfattade som ännu ett tecken på att mordet hade utförts på uppdrag av Lars T.

Långt senare, hösten 1992, hade den då cancersjuke Lars T sökt upp Per S och sagt sig vilja berätta vad han visste om bl.a. mordet på Olof Palme, men också om de bombdåd han begått. Lars T hade därvid anförtrott sig till Per S på vissa villkor. Per S kom i det sammanhanget att tala om ett ”testamente”; kapitelrubriker till ett sådant upprättades. Något annat än muntliga uppgifter fick Per S i princip dock inte; Lars T avled våren 1993 utan att saken hade fullföljts.

De uppgifter som Lars T i detta skede lämnade var, enligt Per S, i huvudsak följande.

Lars T och Christer P hade träffats på Kumlafängelset. Christer P hade därvid kommit att fungera som lite av livvakt åt Lars T. Lars T ansåg sig oskyldigt dömd och var hatiskt inställd. Hans hat gällde särskilt den åklagare som drivit målet mot honom. Denne hade enligt Lars T inlett ett förhållande med Lars T:s sambo medan Lars T satt fängslad. Lars T och Christer P ingick ”en helig ed” om hämnd. Den bestod av två överenskommelser. För det första skulle man hämnas på den nämnde åklagaren. För det andra skulle kungen och statsministern mördas som hämnd för att Lars T dömts oskyldig. (Ibland framstår det som den andra hämnden skall ha överenskommits senare och ha varit villkorad av att Lars T skulle gripas och dömas för de senare bombdåden.)

Lars T frigavs hösten 1981. Tillsammans med en Hannu H och Harri M (identisk med Harri S, se nedan) planerade han sin första hämnd. Sommaren 1982 sprängdes åklagarens villa; en vän till åklagarens dotter dog. Bomben hade tillverkats av Lars T och ställts ut av Hannu H. 1983 utfördes liknande bombdåd på motsvarande sätt i skattehuset i Stockholm respektive kronofogdemyndigheten i Nacka.

Under den tid dessa dåd begicks satt Christer P fortfarande i fängelse (även om han enligt vad som synes framgå av utredningsmaterialet tycks ha befunnit sig utanför anstalt vid just de tillfällen då bombdåden inträffade). Efter det att även Christer P hade avtjänat sitt straff träffades denne och Lars T igen. Lars T var rädd för Hannu H. Christer P kom därför åter att fungera som livvakt åt Lars T. Därvid hade Christer P skaffat ett vapen från Sigvard C. Lars T hade varit med – väntat i bilen – när Christer P hämtat vapnet, som kallades för ”silverkillern” på grund av sitt blanka utseende. Vapnet skulle användas dels i livvaktssyfte, dels i den planerade hämnden. Det var detta vapen som sedan kom att användas vid mordet, alternativt var det ett vapen av samma typ som detta. Per S visste inte vad det var för ett vapen, det hade aldrig sagts.[32] Hannu H sprängdes till döds i sitt hem i december 1983. Lars T misstänktes för att ligga bakom, men åtalades aldrig. Lars T hade dock erkänt för Per S att han var ansvarig för Hannu H:s död. Kort efter den händelsen sökte polisen Lars T i dennes bostad på Ingarö. Christer P fanns då hos Lars T; han hade bott där en tid. I samband med att polisen kom försvann Christer P ut i skogen för att gömma vapnet, alternativt hade han gömt det tidigare.

Under den följande tiden var Lars T frihetsberövad i olika omgångar. Av Per S:s berättelse att döma träffades Lars T och Christer P inte så mycket längre. Däremot hade de en viss korrespondens. De hade kommit överens om vissa kodord. T.ex. skulle brev inledas ”vän

[32] Enligt resningsansökan skall Per S ha uppgivit att det var en revolver.

och broder” och avslutas på samma sätt. Det var tecken på lojalitet och obruten vänskap. Även andra ”koder” av det slaget nämndes.

Stödbevisning. Kontroll av uppgifterna. Lars T dömdes i mars 1985 i tingsrätten till livstids fängelse. Från den tiden var han frihetsberövad fram till sin död. Per S kom in som försvarsadvokat vid hovrättsförhandlingen hösten 1985; Lars T och Per S synes inte ha haft med varandra att göra tidigare.

Flera saker i Per S:s berättelse bekräftas eller vinner visst stöd av annat material. Uppgifterna om Hannu H och bombdåden är väl förenliga med kända fakta. Christer P:s och Lars T:s vänskap från fängelset och senare är omvittnad. En av Lars T:s söner bekräftade i förhör att Christer P ofta besökte Lars T i bostaden på Ingarö och att han fungerade som något slags livvakt. Uppgiften att Christer P gömt något i trädgården återfinns även i annan utredning.[33] Att Christer P och Lars T tillsammans besökte Sigvard C vid den tidpunkt som kan ha varit aktuell vinner stöd i spaningsanteckningar hos polisen.

Per S gav in en del skriftligt material som ger visst om än svårbedömt stöd för uppgifterna om ett planerat ”testamente”. Hos Lars T beslagtagen korrespondens ger belägg för vänskapen mellan Lars T och Christer P och visst stöd för att det som Per S kallat kodord förekommit, även om det kanske lika gärna skulle kunna vara frågan en jargong Christer P och Lars T emellan. Korrespondensen belägger även den fortsatta kontakten efter det att Christer P hade frihetsberövats; möjligen kan det te sig som om relationen successivt avtog i intensitet. Det kan tilläggas att inget i skriftväxlingen ger något för den utomstående uttydbart belägg för eller tecken på att Lars T skulle ha ägt kännedom om den eventuella roll Christer P haft vid statsministermordet.

Hur mordet närmare skall ha förberetts och planlagts från Lars T:s och Christer P:s sida framstår som oklart i Per S:s berättelse. I sitt första brev till Riksåklagaren angav Per S som framgått ovan att han hade full kännedom om när och var mordet planerades. Någon redogörelse för en sådan planering finns inte i det senare ingivna materialet eller i förhören. Det sammantagna intrycket av de uppgifter Per S sedan

[33] Polisen dokumenterade ingripandet mot Lars T på Ingarö. Det framgår att Christer P smet ut och gömde något. Christer P uppgav som förklaring att han hade gömt sitt pass för att polisen inte skulle kunna identifiera honom – han hade försuttit att enligt kallelse infinna sig på ett fängelse för avtjänande av ett utdömt straff och sade sig därför vilja undgå upptäckt. Av dokumentationen framgår dock att Christer P aldrig försökte dölja sin identitet för poliserna, varav de inblandade polismännen synes ha dragit slutsatsen att Christer P hade haft något annat ärende i skogen än att gömma ett pass.

lämnat är att han tycks ha syftat på de mer allmänna planer på hämnd som Lars T och Christer P skall ha diskuterat under den gemensamma anstaltsvistelsen och under hösten 1983, men att han inte hade anförtrotts något om planering av mordet på Olof Palme.

I det skriftliga materialet och i det första förhöret säger Per S överhuvudtaget inget om planläggningen och får heller inga frågor om den saken. Däremot sades det allmänt att Lars T skulle ha ”beordrat” mordet och att ”silverkillern” anskaffades bl.a. för att användas för hämnd mot Olof Palme. I förhöret i september 1997, som alltså ägde rum efter det att Per S:s uppgifter hade ifrågasatts i den offentliga debatten – bl.a. just beträffande hur en gemensam planläggning skulle ha varit möjlig och mot bakgrund av att mordet, därest det begåtts av Christer P, inte ter sig som en planlagd handling – fick Per S frågor om planläggningen. Han svarade med uppgifter om kodord i korrespondensen och att mordet hade planerats på Ingarö hösten 1983, dvs. drygt två år innan det begicks. Han angav också att det i (det tilltänkta) ”testamentet” skulle stå ”exakt hur det hade gått till”. På fråga om det i testamentet skulle stå saker som Per S aldrig hade fått veta svarade Per S nekande och att

> han (Lars T) förklarade för mig ---, varför det hade blivit så här och det var att, att Christer P fick chansen att skjuta Palme. Det var alltså inte planlagt att det skulle ske på den här platsen och den här kvällen, utan det var slumpen som gjorde att han var utanför Sigvard C:s bostad.

Mot slutet av förhöret uppgav Per S att

> Christer P fullföljde den överenskommelsen dom hade från december 1983, men gjorde det slumpvis i fel ordning och sen att han inte fullföljde har med hans knarkande att göra. Blev inte kapabel. Det är så jag ser det.

I massmedia hade efter det första förhöret framkommit uppgifter om att Lars T för Per S skulle ha angivit var mordvapnet hade kastats. I det senare förhöret konfronterades Per S med ett uttalande han hade gjort i TV i mars 1997, där han enligt förhörsledaren skall ha sagt, att Lars T hade ritat ut var vapnet är kastat efter en berättelse av mördaren. Förhörsledaren frågade om det fanns en sådan karta. I sitt svar hänvisade Per S till en tidningsartikel, som Lars T sänt honom. I artikeln skall det ha stått att vapnet var kastat vid Klarabergsbron eller kanalen, i närheten av Centralen. Detta hade Lars T strukit för, men Per S visste inte riktigt vad Lars T menat med detta. Senare i förhöret uppgav Per S att det enligt hans egen uppfattning var Christer P som berättat för Lars T att vapnet var kastat just där. Detta var dock inte något som Lars T hade sagt till Per S, utan det var Per S:s egen hypotes eller slutsats. Att

Per S skulle ha lämnat uppgifter om någon skiss eller karta med angivande av platsen där vapnet kastats, avfärdade Per S som ”spekulationer från media”.[34]

I ett av förhören uppgav Per S att han haft samvetskval över den kunskap han bar på och att han därför hade bett att få träffa Anders Helin och Jörgen Almblad, under den tid då rättegången mot Christer P pågick. Det framgår inte tydligt vad han därvid sagt och det följs i förhöret inte upp på annat sätt än med frågan om detta innebar att Per S redan när Christer P greps visste att denne låg bakom mordet, något Per S bekräftade (jfr nedan under *Sammanfattande anmärkningar*). Förundersökningsledningen har på fråga om detta sagt att Per S:s uppgift om att han informerat Helin och Almblad om sina misstankar inte kontrollerats inom ramen för utredningen.[35]

Av intresse ur förhören är vidare vissa upplysningar Per S lämnade om sitt eget förhållande till Lars T. Han inledde det första förhöret med att berätta att Lars T var en dubbelnatur och att han själv hade blivit manipulerad av denne, vilket han fann lite genant. Han återkom till att Lars T ofta hade ”dubbla budskap” i det han sade eller skrev; det kunde därför vara svårtolkat. Enligt Per S kände sig Lars T sviken av Christer P. Denne hade bl.a. lovat att följa rättegångarna mot Lars T men inte levt upp till detta.

Det bör slutligen nämnas att Per S förekommer som uppgiftslämnare även i andra avsnitt i PU. Se kapitel 5, *Avsnitt HF – ”Scientologi-*

[34] Förhörsledaren tog även upp andra uppgifter från media om vad Per S skall ha uppgivit. I en artikel i Göteborgs-Posten den 20 mars 1997 skulle Per S ha tillfrågats om när ordern att Olof Palme skulle mördas gått ut och citerar som svar från Per S ”det var strax före jul 1985 och detta genom kodade meddelanden från Kumla”. Detta kommenterar Per S i förhöret som ”helt fel”. Enligt ett TT-meddelande skulle Per S ha sagt ”av allt material är det bara en liten del som överlämnats till Palmeutredarna. Jag har lämnat över det som jag tyckte var viktigast”. Detta kommenterar Per S så, att det som har med den aktuella saken att göra, det är redovisat för polisen. Enligt Östersundsposten den 27 september 1997 skulle Per S ha sagt ”nu lägger jag locket på, men jag har flera tunga grejer kvar i det här fallet”. På fråga om vad som avses uppgav Per S att det enda han vid den tidpunkten hade kvar var ett brev från Christer P till Lars T som han numera gett in.

[35] Sedan kommissionen vid en utfrågning våren 1999 rest frågan har förundersökningsledningen kontrollerat saken med Jörgen Almblad, som inte hade haft någon kontakt med Per S av det slag denne berättade om. Almblad hade därvid påmint om att relationen mellan Lars T och Christer P fanns med i bilden oavsett Per S:s uppgifter. Innebörden av detta är att Per S:s uppgift inte tidigare kontrollerades och att den vid den kontroll som numera gjorts inte kunnat bekräftas.

kyrkan”, där Per S i april 1986 i ett uppslag lämnade uppgifter, som pekade mot att Scientologikyrkan skulle kunna ligga bakom mordet.

Per S:s uppgifter *åberopades i resningsansökan* ”till styrkande av att Christer P enligt egen uppfattning hade motiv för att begå brottet och att han hade tillgång till ammunition och vapen”.

Agneta A

Agneta A hade umgåtts med Christer P på åttiotalet. Agneta A tillfrågades om en uppgift att Christer P skulle ha skjutit skarpt mot hennes lägenhetsdörr 1985. Hon avvisade uppgiften som grundlös.

Agneta A mindes mordnatten väl. Hon satt uppe och väntade på sin pojkvän; han skulle komma sent. Hon hörde under tiden om mordet på radio och sade sig då ha tänkt, att ”det måste vara Christer P som har skjutit Olof Palme, det kan inte vara någon annan”. Skälet till att hon tänkte så var att ”han är ju så tokig så han är kapabel att göra detta”. När hennes pojkvän kom vid femtiden på morgonen sade hon till honom att hon misstänkte att det var Christer P som begått mordet.

Hon hade även sagt till pojkvännen, att är det inte Christer P så är det någon inom polisen. På fråga varför hon trodde det, skall hon ha svarat att hon inte visste det men att allting var så konstigt.

På fråga varför hon misstänkte Christer P berättade hon om Christer P:s vänskap med Lars T, som han kallade ”Bombis” och såg upp till. ”Bombis” sysslade med omstörtande verksamhet och detta imponerade på Christer P. Christer P beundrade även Baader-Meinhof-ligan. Lars T hade visat Christer P förtroende. Christer P hade för henne berättat att det i Lars T:s villa fanns en ”bunker”, dit Christer P hade tillträde, och där det fanns ett vapen. Hon visste dock inte vad det var för ett vapen.

Det framgick att hennes bekantskap med Christer P hade inkluderat narkotika och bruk av våld, bl.a. skulle Christer P en gång ha blivit knivskuren hemma hos henne. På fråga om hon sett Christer P inneha skjutvapen uppgav hon att hon aldrig hade gjort det. Däremot hade hon sett honom inneha yxor, knivar, en bajonett och en machete. Vapnen gömde Christer P på de mest konstiga ställen i hennes lägenhet. Hon berättade vidare om hans ”stirrande psykopatblick”; hade man en gång sett den glömde man den inte.

Agneta A *åberopades i resningsansökan* (”N”) till styrkande av att Christer P stod under inflytande av Lars T och att han hade tillgång till vapen.

Inga J

Inga J träffade Christer P 1971. Hon arbetade på Karsuddens sjukhus, där Christer P var intagen. De levde tillsammans fram till mitten av sjuttiotalet. De upprätthöll även därefter en viss kontakt. Christer P besökte henne ibland.

Det finns flera förhör med Inga J intagna i det ursprungliga förundersökningsmaterialet. Det första förhöret ägde rum den 24 november 1988. Inga J lämnade då uppgifter om förhållandet till Christer P, om att hon hyst vissa opreciserade misstankar om att han kunde ha haft med mordet att göra och att Christer P berättat om att han kände ”bombmannen”. Hon uppgav då att hon senast hade träffat Christer P sommaren 1985 eller 1986. Vid ett senare förhör var hon säker på att ha träffat honom påsken 1986. Ytterligare förhör och samtal med Inga J förekom under förundersökningen. De tog sikte på Inga J:s kännedom om Christer P:s person och karaktär.

Det framgår att hon senast hade haft kontakt med Christer P sommaren 1992, då de hade talats vid i telefon. Inga J lämnade ytterligare uppgifter om Christer P:s relation till Lars T. Christer P hade berättat för Inga J att han vid ett tillfälle gömt ett vapen under en sten på en plats där han tillsammans med Lars T hade haft någon form av skjutövningar i en källare eller liknande.

Inga J *åberopades i resningsansökan* till styrkande av att Christer P hade tillgång till vapen.

6.2.5 Utredning avseende uttalanden av Christer P som tyder på att denne begått mordet

Översikt

Sex av de i resningsansökan åberopade vittnesmålen avsåg uttalanden av Christer P som kunde tyda på att denne begått mordet. Det gällde vittnena Jesper S, Gunilla R, Anette B, Esko H och Juan P. Till denna grupp kan även Ingegärd P räknas.

Jesper S

Av uppslaget framgår följande. Jesper S tog kontakt med PU hösten 1997. Han kände Christer P. De hade först träffats i Vasaparken i början av nittiotalet och därefter lärt känna varandra närmare när de bägge genomgick rättspsykiatrisk utredning. Detta var 1992 eller 1993. De hade sedan umgåtts. De hade talat mycket om mordet och Jesper S

hade även försökt förmedla en intervju med Christer P till Aftonbladet. Christer P hade emellertid velat ha betalt. Detta accepterade tidningen inte. Jesper S hade då erbjudit dem intervjun gratis, men Aftonbladet tackade nej även till detta.

Vid ett tillfälle, när de gemensamt hade tagit amfetamin och så småningom nattetid kommit att sitta tillsammans på en parkbänk utanför Christer P:s lägenhet i Sollentuna, hade Jesper S frågat Christer P hur det kändes att vara misstänkt för mordet. Christer P hade svarat: ”Den som beställde mordet, mördaren och jag vet hur det gick till”. Ingen annan var med vid detta tillfälle. Jesper S redogjorde även för andra saker Christer P sagt som kunde tolkas som att denne var inblandad. Han ansåg emellertid inte att Christer P för honom erkänt mordet.

Enligt Jesper S talade Christer P i koder. Som exempel berättade han att Christer P en gång stått och kissat i Vasaparken och tillkallat Jesper S. Han hade pekat på pölen och sagt: ”Titta Jesper, det är mycket vatten”. Med detta hade Christer P enligt Jesper S velat antyda att vapnet ligger i vattnet. Jesper S lämnade även andra uppgifter av anekdotisk karaktär om Christer P.

Erinrad om en anteckning i spaningsuppslaget, om att Christer P sagt, att det var tur att det inte var spärrvakter som kände igen mig som jobbade den natten, påminde sig Jesper S ett tillfälle när de besökt en restaurang i Sundbyberg. En person hade sagt till Christer P, att han inte trodde att det var denne som mördat Olof Palme. Christer P hade då uttalat något om, att det var tur att det inte var samma spärrvakter som det brukade vara. Det var något han slängde ur sig, enligt Jesper S. Christer P var vid tillfället ordentligt full.

Tillfrågad uppgav sig Jesper S aldrig ha sett Christer P med skjutvapen.

Jesper S återkom till PU med ytterligare upplysningar angående en person som kallades ”Svarten”. Denne hade enligt Jesper S framträtt i TV med uttalanden om Christer P. Jesper S sade sig kunna förmedla kontakt med ”Svarten”, men han synes ej ha återkommit i saken.

Jesper S *åberopades i resningsansökan* (”O”), till styrkande av att Christer P uppgivit att han begått mordet.

Gunilla R

I ett anonymt telefonsamtal i mars 1996 till PU uppgav en kvinna bl.a. att Christer P till henne sagt att han begått mordet. Kvinnan identifierades som Gunilla R. Hon hördes sedan om de uppgifter Christer P lämnat till henne.

Gunilla R lämnade två uppgifter av särskilt intresse för utredningen. Dels sade hon att Christer P tre till fyra veckor före mordet uppgivit att han avsåg att mörda Olof Palme. I det sammanhanget hade han även visat ett skjutvapen, som han hade i sin lägenhet. Dels sade hon att Christer P efter mordet, i april 1986, uppgivit att han skjutit Olof Palme. I ingendera sammanhanget förekom några ytterligare upplysningar kring hur mordet skulle begås respektive hur det hade begåtts och Gunilla R hade inte heller ställt frågor om detta. Vid bägge tillfällena hade hon varit ensam med Christer P och ingen annan hade således sett och hört detsamma som hon.

När Gunilla R första gången hörde av sig till PU i mars 1996, ringde hon som framgått anonymt. Uppgiftsmottagaren har därvid antecknat att Gunilla R ”verkade vara lite påverkad”. Samtalet finns inspelat och utskrivet. Gunilla R lämnade vid detta tillfälle just nämnda uppgifter. Uppgiften att Christer P någon månad före mordet, i sin bostad, visat henne ett vapen och uppgivit att han skulle mörda Olof Palme vidhöll Gunilla R i alla förhör. Den andra uppgiften, att Christer P efter mordet, i april 1986, skulle ha berättat för henne att han utfört mordet, tog Gunilla R tillbaka i senare förhör, för att sedan ändra sig igen och upprepa vad hon först sagt. Beträffande den andra uppgiften sade hon först att hon fått den i Christer P:s lägenhet och senare att hon fått höra den när de träffats i Sollentuna Centrum.

Gunilla R fick medverka vid en vapenkonfrontation. Hon fick då se tio skjutvapen, fem pistoler och fem revolvrar (fyra av dem av ”magnum”-typ). Syftet var att hon skulle ange om något av dem påminde om det vapen hon sett hos Christer P 1986. Hon uteslöt ganska bestämt samtliga pistoler och Colt-revolvern. Av magnumvapnen stannade hon så småningom för en Smith & Wesson .357 med 6 tums pipa. (Detta vapen skilde sig från övriga revolvrar bl.a. genom att den hade längre pipa.)

Vid vallning i området kring Christer P:s dåvarande bostad kunde Gunilla R inte peka ut i vilken fastighet Christer P bott, än mindre i vilken lägenhet, även om hon fann husen med loftgångar något bekanta.

Gunilla R uppgav sig endast ha träffat Christer P vid dessa två tillfällen, förutom att hon hejat på honom någon eller några gånger. Tillfrågad om skälet till att hon tagit tillbaka och lämnat olika besked hade att göra med rädsla för Christer P, svarade hon jakande. Av förhören framgår att Gunilla R uppgivit att hon från en bensinmack på en ort där hon en tid bodde, fått höra att Christer P varit där och frågat efter henne. Vid tillfället skulle Christer P även ha stulit varor. Gunilla R:s uppgifter på denna punkt hade PU vid samtal med personal på den angivna bensinstationen inte kunnat få bekräftade.

Gunilla R *åberopades i resningsansökan* (”Q”) till styrkande av att Christer P hade tillgång till vapen samt till styrkande av att Christer P uppgivit dels att han hade för avsikt att skjuta Olof Palme, dels att han begått mordet.

Ingegärd P

Ingegärd P, som var pensionerad sedan 1990, inkom i april 1994 med följande uppgifter om Christer P. Hon arbetade 1986 vid ett sjukhem för lätt mentalsjuka i Sollentuna. Det hände att sjukhemmet fick besök av personer som inte hade lov att vistas i lokalerna; man misstänkte dem för att vilja stjäla. Christer P var en av dessa personer. Hon hade flera gånger fått avvisa honom från sjukhemmet. I sådana sammanhang uttryckte han sig hotfullt och uttalade sig aggressivt om Olof Palme. Ingegärd P:s iakttagelser hänförde sig till tiden före mordet. Hon hade även iakttagit honom på andra platser, såsom på Stockholms Central och i Stockholms centrum i övrigt samt på pendeltåget mot Sollentuna. Även vid dessa tillfällen hade det förekommit att han uttryckt aggression mot Olof Palme och socialdemokratin, bl.a. skulle han vid ett tillfälle ha sagt att ”den här jävla Palme skall vi skjuta”.

När Christer P förekom i media i samband med den rättsliga processen mot honom, hade hon känt igen honom som den man hon sett på sjukhemmet och på andra ställen.

Beträffande iakttagelsen på sjukhemmet hänvisade Ingegärd P till en kollega som skulle kunna bekräfta hennes uppgifter. Kollegan, Gun P, hördes i maj 1994. Hon uppgav allmänt att det förekommit misstankar om att obehöriga bilar rörde sig på sjukhusområdet. Vid ett tillfälle när hon hade arbetat tillsammans med Ingegärd P, hade en främmande person kommit in i sjukhemsbyggnaden. De följde efter mannen, som Gun P endast såg bakifrån. Mannen lämnade byggnaden, varvid endast Ingegärd P fortsatte efter. Efter en stund kom Ingegärd P tillbaka, till synes utan att ha talat med mannen eller på annat sätt fått klarhet i hans ärende. Detta inträffade 1982 eller 1983. Ingegärd P hade efter mordet på Olof Palme sagt till Gun P att den man hon följde efter var Christer P samt berättat att hon stött på denne även vid andra tillfällen och att han då skulle ha sagt något om Olof Palme. Gun P själv kunde inte bekräfta att det var Christer P som de hade sett, eftersom hon bara såg mannen bakifrån.

Ingegärd P *åberopades i resningsansökan* (”S”), till styrkande av att Christer P sagt att han skulle skjuta Olof Palme.

Anette B

Anette B var bekant med Christer P. Förhören med Anette B syftade till att utröna om han för henne berättat något kring mordet, om hon sett vapen hos honom, hans relation till Lars T samt om hennes kännedom om hans person.

En stor del av materialet rörande Anette B upptas av förundersökningsmaterial från 1991 avseende brottsutredningen mot Christer P efter det att denne misshandlat Anette B. Av det materialet framgår att Anette B från början av 1991 umgicks med Christer P. Hon blev sedan svårt misshandlad av denne vid upprepade tillfällen. Christer P dömdes sedermera för detta till ett längre fängelsestraff. De behöll dock en viss kontakt. Under de många förhören uppgav Anette B så småningom att Christer P för henne vid två tillfällen gjort uttalanden av innebörden att han skulle ha begått mordet på Olof Palme. Han hade dock aldrig berättat om några närmare detaljer. Beträffande mordkvällen hade han inte sagt annat än att han var i stan den aktuella kvällen och att han somnade på tåget hem och åkte förbi Rotebro. Han hade vidare uppgivit att han inte skulle kunna dömas, eftersom man aldrig skulle kunna hitta vapnet. Uppgifterna hade lämnats på tu man hand. Anette B hade aldrig sett något skjutvapen hos Christer P, men däremot en kniv.

Anette B uppgav vidare att Christer P varit mycket fäst vid den s.k. bombmannen. Han hade även för henne berättat, att han hjälpt denne att ställa ut en väska i Nacka, vilket hade resulterat i en explosion.

Hon fick vidare frågor om ”Hugo”. Bakgrunden var att det i utredningen och även i förhören med Anette B framkommit uppgifter om att Christer P ibland talade om sig själv i tredje person, under namnet ”Hugo”. Innebörden tycks härvid ha varit att Christer P kunde hänvisa till att det var ”Hugo”, som gjort saker Christer P inte ville kännas vid, t.ex. i samband med att han blivit arg. Det förekom likaledes uppgifter om att Christer P ibland kallade sig själv ”mördaren Hugo”. Anette B bekräftade detta språkbruk. Hon sade också att Christer P var något av en ”Dr Jekyll och Mr Hyde”-typ, dvs. att han kunde vara som olika personer.

Anette B *åberopades i resningsansökan* (”T”), till styrkande av att Christer P uppgivit att han begått mordet.

Esko H

Rättsläkaren Lars L berättade i september 1996 för PU om en fånge som sökt upp honom och uppgivit att han visste vem som mördat Olof Palme: Christer P hade erkänt brottet inför Lars L:s sagesman.

Personen identifierades sedermera som Esko H. Esko H hördes av PU i juni 1997. Han hade en kortare tid – knappt två veckor, såvitt framgick av uppgifter från kriminalvårdsstyrelsen – vistats på samma anstalt som Christer P. En dag när de var ensamma och Christer P narkotikapåverkad sade denne till Esko H, att han mördat Olof Palme. Esko H frågade Christer P varför han berättade detta. Christer P sade att han måste lätta sitt samvete. Christer P undrade också varför Esko H inte frågat honom om mordet på Olof Palme, eftersom alla andra gjorde det. När Christer P berättade att han begått mordet hade han skrattat något och dragit på mungiporna. Christer P var vid tillfället narkotikapåverkad.

När förhörsledaren en dag senare ringde till Esko H för att delge denne förhöret, tog Esko H tillbaka det han sagt. Han hade ”tyvärr ljugit”. Varför han gjort så kunde han inte förklara. Förhörsledaren ställde sig tveksam till Esko H:s nya inställning, vilket denne uppgav sig förstå. Samtidigt sade Esko H att han inte ville ha något mer med det hela att göra, utan glömma det.

Esko H *åberopades i resningsansökan* (”U”) till styrkande av att Christer P uppgivit att han begått mordet.

Juan P

Juan P synes först ha hört av sig till en kvällstidning, varefter han kom att höras av PU i oktober 1997. Juan P hade 1993 suttit häktad. På häktet satt även Christer P, som Juan P kände igen. Vid ett tillfälle, när Juan P och Christer P var ensamma på rastgården, hade Juan P frågat hur det kändes att vara misstänkt för statsministermordet. Christer P hade svarat ”jag kan säga rakt till dig, att jag dödade Palme och inte bara till dig, utan till hela jävla världen för i alla fall dom jävla åklagarna kan inte ta upp fallet mot mig”. Juan P hade blivit litet ställd av detta svar och inte ställt några följdfrågor. Han hade också blivit litet rädd för Christer P, som sagt detta med stor inlevelse och som Juan P hade uppfattat det, sanningsenligt. De kom inte att tala mer om mordet.

En kontroll bekräftade att Juan P och Christer P suttit samtidigt på det aktuella häktet.

Juan P *åberopades i resningsansökan* (”V”), till styrkande av att Christer P uppgivit att han begått mordet.

Övrigt

Utredningen i denna del omfattade förhör med ytterligare sex personer. De hade olika slags kunskap om Christer P:s person. De synes inte

tillföra utredningen något som är av intresse att redovisa. Inget av dessa vittnen åberopades i resningsansökan.

6.2.6 Övriga delar av resningsmaterialet

Lennart H

Lennart H hördes vid tre tillfällen under en tidsrymd av drygt två månader kring julen 1990. Förhören hölls på Kronobergshäktet, där Lennart H var intagen. Han var bekant med Christer P sedan 1983. Han lämnade en hel del uppgifter om Christer P:s person.

Av intresse är en uppgift om Ulf Sp (jfr ovan). Ulf Sp skall för Lennart H ha berättat, att Christer P tvingat honom att ljuga om Christer P:s hemkomsttid på mordkvällen. Den uppgift Ulf Sp först lämnat (dvs. att Christer P kom hem vid ett-tiden) var den rätta. Det hade varit bråk mellan Ulf Sp och Christer P om detta.

Uppslaget innehåller inget förhör med Ulf Sp själv eller någon annan dokumentation över hur man sökt följa upp Lennart H:s uppgifter.

Lennart H *åberopades i resningsansökan* (”M”) till styrkande av att Christer P:s uppgifter om när han kom hem på mordnatten är osanna.

Thomas B m.fl.

Bakgrunden till förhören var att fem ungdomar enligt vad som uppgavs i massmedia i januari 1997 skulle ha varit ögonvittnen till mordet. Dessa vittnen var okända för polisen.

Personerna i fråga identifierades och kallades omgående till förhör, som hölls redan dagarna efter publiceringen av de nämnda tidningsuppgifterna. Förhören gick ut på att utröna huruvida de fem personerna hade bevittnat mordet och om någon av dem i så fall sett gärningsmannen. Det entydiga resultatet av förhören är att de fem personerna, som då alla var i tjugoårsåldern, samtliga uppgav sig ha passerat mordplatsen i en bil samtidigt som skotten föll, men att ingen av dem hade sett någon gärningsman. Däremot hade flera av dem sett en man sträcka armarna i luften och sedan falla till marken. De hade goda möjligheter att iaktta detta, eftersom de såg händelsen framifrån. De befann sig i en bil på väg norrut, vid ett trafikljus 20-35 meter från mordplatsen. De hade först trott att det var fråga om någon berusad person, men sedan sett att blod rann ut på gatan och då förstått att något allvarligt hänt. Eftersom de haft hög ljudnivå från bilens stereoanläggning inne i bilen hade de inte hört några skott och associerade

därför inte till skottlossning. Någon i bilen hade velat stanna, medan någon annan tyckt att det såg otäckt ut. Eftersom flera andra personer redan skyndat till ansåg de sig inte kunna göra någon nytta. En taxibil hade svängt upp framför dem och blockerat körfältet; föraren i ungdomarnas bil fick lov att ta sig ut i vänsterfilen för att komma förbi. De hade alla dagen efter förstått vad de bevittnat, men gjort bedömningen, att eftersom de inte ansett sig ha iakttagit något av värde, behövde de inte höra av sig till polisen.

Samtliga pressades hårt i frågan om de verkligen inte sett någon som kunde vara gärningsmannen, men svaren var entydiga, det hade ingen av dem gjort.

Ungdomarna *åberopades inte i resningsansökan*.

Göran S

Det finns fyra förhör med Göran S i förundersökningsprotokollet. De hölls alla under 1989. Göran S var kamrat till Christer P. De hade umgåtts mycket under sjuttiotalet. Han kände Christer P väl och berättade utförligt om dennes person och leverne. Av intresse var bl.a. det han uppgav om de personrån som han hade begått i samråd med Christer P. De gick till så att de tillsammans närmade sig någon narkotikaförsäljare och lockade denne att gå lite avsides, under förevändning av att polisen fanns i närheten eller liknande. Väl avsides visade Christer P sin bajonett, varvid Göran S plockade av narkotikaförsäljaren narkotika och pengar. Dessa rån, som de utförde mer eller mindre dagligen, ägde rum i kvarteren kring det s.k. Alltinget på Tunnelgatan. Efter rånen flydde de ofta upp för Tunnelgatstrapporna, sedan ner David Bagares gata och till höger på Regeringsgatan fram till de trappor som leder ned mot Kungsgatan. Väl på Kungsgatan sökte de sig till Centralstationen för att ta tåget till Sollentuna och den av Christer P disponerade ”sommarkåk”, som de där bodde i.

Göran S hördes inte i rättegångarna.

I resningsmaterialet finns två nya förhör med Göran S, hållna i januari 1990 och juni 1992. Förhören tar sikte på de flyktvägar Göran S och Christer P brukade använda, varvid Göran S upprepade de uppgifter han tidigare hade lämnat. Han upprepade även en annan uppgift han hade lämnat tidigare, nämligen att Christer P brukade ha olika typer av våldsvapen utplacerade strategiskt, mellan Stockholm och Sollentuna, som det heter i protokollet. Göran S kunde inte ange något specifikt sådant gömställe. Göran S ville dock särskilt tillägga, att han aldrig hade sett Christer P med något skjutvapen.

Av materialet som helhet framgår att Göran S nästan helt avbröt sina kontakter med Christer P sedan denne vid ett tillfälle lagt beslag på en till Göran S ställd utbetalningsavi och löst in denna genom att förfalska Göran S:s namnteckning. Detta var någon gång kring 1976, ungefär vid den tid då huset i Sollentuna blev föremål för indrivningsåtgärder och sedermera gick Christer P ur händerna.

Göran S *åberopades inte i resningsansökan*. Däremot förutskickade Riksåklagaren att han avsåg att kalla Göran S vid en eventuell ny rättegång, till styrkande av att gärningsmannens flyktväg sammanfaller med den väg som Christer P många gånger tagit då han flytt från en brottsplats i samma område.

Harri S

Harri S (identisk med Harri M, jfr ovan) var en person i kretsarna kring Christer P, Sigvard C m fl. Harri S arbetade några år på åttiotalet som journalist. I den egenskapen blev han bekant med Lars T. Han var väl bekant med Christer P, bl.a. genom att de suttit intagna på samma fängvårdsanstalter. Det finns ett antal förhör med Harri S i förundersökningen. Han var åberopad som vittne i rättegångarna, där han hördes om Christer P:s person och leverne.

I resningsmaterialet finns fyra förhör med Harri S, två från 1990 och två från 1997. De första två förhören rör bl.a. vapenfrågan, medan de andra två förhören, som är mycket utförliga, spänner över snart sagt hela brottsutredningen mot Christer P. De senare innehåller en hel del information, vars halt dock synes ytterst svårbedömd. Harri S framförde hypotesen att Christer P visserligen begått mordet, men tagit miste på person, i det han skulle ha avsett att mörda Sigvard C. Bakgrunden skulle vara att Christer P hade förskingrat ett parti narkotika för Sigvard C och fruktade dennes hämnd, vilken han på detta sätt skulle ha sökt förekomma. I andra delar av förhören uteslöt Harri S att Christer P kunde vara mördaren, eftersom Harri S sade sig känna Christer P så väl, att han i så fall skulle ha märkt detta på dennes beteende.

I de senare förhören gav Harri S en motbild till de uppgifter som lämnats av Per S. Harri S ifrågasatte att Lars T skulle ha anförtrott sig åt Per S och ansåg att flera av de uppgifter som Per S uppgivit komma från Lars T var uppenbart felaktiga, det gällde bl.a. uppgifterna om honom själv (han uppgav sig t.ex. aldrig ha suttit i fängelse tillsammans med Lars T). Harri S lämnade samtidigt uppgifter om relationen mellan Christer P och Lars T som ger samma bild som den Per S:s uppgifter och annan utredning pekar mot. Han bekräftade således deras vänskap

och ”livvaktsförhållandet”. Däremot uteslöt han att Lars T:s påverkan på Christer P skulle ha kunnat förmå Christer P att begå mordet.

Harri S *åberopades i resningsansökan* till styrkande av att Christer P var lättpåverkad och stod under inflytande av Lars T, att Christer P:s uppgifter om vad han gjorde under kvällen är osanna samt att Christer P enligt egen uppfattning hade motiv för att begå brottet.

Övrigt

Ytterligare nio hörda personer förekommer i materialet. Vad som där framkommer är inte av intresse att redovisa här. Inget av dessa vittnesmål åberopades i resningsansökan.

6.2.7 Sammanfattande anmärkningar

Brottsmisstankarna mot Christer P har bedömts i rättegångarna 1989 och i resningsförfarandet 1997-98. Det är till ingen del vår uppgift eller strävan att tillföra några bedömningar i den delen. Däremot är det vår uppgift att, som det heter i våra direktiv, redovisa ”värderingar och bedömningar” beträffande brottsutredningen som helhet. Uppslaget Christer P är det helt dominerande i utredningen sedan 1988. Det har prioriterats mycket högt under nästan hela den tid vi är satta att granska. Att redovisa bedömningar och värderingar av utredningsarbetet utan att beakta denna del av utredningen och vad den givit för resultat är inte möjligt. Vi för i detta avsnitt därför en diskussion kring de resultat som utredningen i denna del lett till. Utgångspunkten är att resningsmaterialet sammanfattar utredningen från 1990 och fram till resningsansökan. Det vi i första hand diskuterar är om utredningen kan sägas ha förts framåt sedan Svea hovrätts prövning.

Utredningen avseende iakttagelser av Christer P under mordkvällen

Allmänt om uppgifternas utredningsvärde

Alla iakttagelser av Christer P på mordkvällen har stort utredningsvärde, bl.a. mot bakgrund av att det har konstaterats av Svea hovrätt att de uppgifter Christer P själv lämnat om sina förehavanden är oriktiga. Generellt gäller att värdet av iakttagelserna ökar ju närmare mordplatsen och ju närmare tidpunkten för mordet de gjorts. Vad gäller iakttagelser som inte gjorts på mordplatsen eller som gjorts vid annan

tidpunkt har sådana som kan kopplas till makarna Palmes kända rörelser under kvällen störst intresse. Iakttagelser som innebär att Christer P:s egna uppgifter inte stämmer har naturligtvis ett värde, men det minskas av att den saken redan befunnits belagd. Naturligtvis är även eventuella iakttagelser av Christer P i samband med skjutvapen av intresse.

Tidigare – fram till och med rättegångarna – kända uppgifter om iakttagelser av Christer P är vittnena Lars E och Roger Ö vid biografen Grand, vittnet Ljubisa N vid gatuköket på Sveavägen samt Lisbeth Palme på mordplatsen.

Bedömningen av senare rapporterade iakttagelser måste delvis göras mot bakgrund av dessa tidigare kända iakttagelser. Tillförlitligheten i en sedan tidigare känd iakttagelse kan påverkas av en senare iakttagelse, om denna kan betraktas som säker. Ett säkert utpekande av Christer P i mordplatsens närhet vid tidpunkten för mordet skulle, med beaktande av vad som i övrigt är känt, minska sannolikheten för att den man Lisbeth Palme iakttagit är en annan än den hon själv utpekat. Detta gäller naturligtvis under den förutsättningen, att iakttagelsen i tid och rum är sådan att den kan fogas in i vad som är känt om hur mördaren kan ha rört sig före och efter mordet.

Det sagda innebär att, näst iakttagelser av gärningsmannen på mordplatsen, har observationer på Sveavägen strax före mordet och på Tunnelgatan-Malmskillnadsgatan-David Bagares gata strax efter mordet störst värde.

Trovärdighet och tillförlitlighet. Några allmänna utgångspunkter

Vår utgångspunkt är att vittnesuppgifter, som inkommer i en utredning av detta slag först mer än tio år efter brottet och lika lång eller i varje fall mycket lång tid efter det att vittnet insett den centrala betydelsen av sin iakttagelse, måste bedömas med stor försiktighet. Lika rimligt som det är att anta att uppgifter som kommer fram på brottsplatsen i anslutning till brottet är korrekta, lika rimligt är det att anta att motsvarande uppgifter som kommer fram efter tio år är mindre tillförlitliga. Dels beror det på den tid som gått, med den påverkan det har på minnet och möjligheten att kontrollera sådant som hänt för länge sedan. Dels beror det på att den som framträder först efter lång tid i praktiken bär på en förklaringsbörda. Till den som anmäler sig direkt finns det ingen omedelbar anledning att ställa frågan ”och varför skulle vi tro på det då?”, men det finns det all anledning att göra till den som dyker upp efter lång tid, i synnerhet om berättelsen bygger på allmänt kända fakta.

Den första fråga som måste redas ut i fall av det slag som nu är aktuella är alltså varför uppgiftslämnaren dröjt så länge med att träda fram. Om denna fråga inte kan ges ett åtminstone någorlunda tillfredsställande svar, bör den inledande tveksamheten till de lämnade uppgifterna öka ytterligare. Utredningen måste därefter inriktas på att finna kontrollpunkter i det uppgiftslämnaren sagt. Det bästa är därvid om det finns omständigheter som inte är allmänt kända, mot vilka uppgifterna och uppgiftslämnaren kan testas. I en så känd utredning som denna och efter så lång tid är dessa möjligheter många gånger små. En annan möjlighet är att söka efter kontrollerbara element i den berättelse som uppgiftslämnaren redovisat, eller att söka förmå denne att lämna upplysningar som låter sig kontrolleras. Är inte heller detta möjligt återstår endast en ren bedömning av uppgiftslämnarens trovärdighet. Eftersom en sådan typiskt sett är mycket svår att göra bör man undvika att använda en bedömning av det slaget som enda stödben.

Vi vill vidare erinra om och något uppehålla oss vid de vittnen Christer P åberopade vid rättegångarna och vid domstolarnas bedömning av dessa. Det föreligger nämligen vissa likheter mellan dessa vittnen och några av de uppgiftslämnare som förekommer i denna del av resningsmaterialet.

Christer P åberopade vittnena Algot Å och Enar H som bägge uppgav att de på mordkvällen hade gjort iakttagelser som i praktiken innebar att Christer P hade alibi för mordet. Algot Å uppgav sig ha sett Christer P vid Märsta station vid 23.20-tiden. Enar H uppgav sig på väg från Kung Hans väg i Sollentuna till Rotebro station ha mött Christer P ungefär kl 23.45-23.50. Bägge väntade ett knappt halvår efter det att Christer P häktats innan de trädde fram med sina uppgifter. – Beträffande Algot Å noterade hovrätten att hans tidsangivelser var ungefärliga och att han gav intryck av att vilja anpassa sin berättelse så att den skulle stämma med andra uppgifter om skeendet. Vad som framför allt rubbade tilltron till hans berättelse var emellertid, enligt hovrätten, att han inte underrättat polisen eller Christer P:s försvarare tidigare, när det stått klart för honom att han kunde ge Christer P alibi. – Enar H:s berättelse var enligt hovrätten ”i många avseenden egendomlig”. Det som emellertid mest rubbade tilltron till hans utsaga var att han inte tidigare trätt fram för att ge Christer P, som han kände väl, alibi, förrän denne suttit häktad ett halvår. Som förklaring till detta dröjsmål hade han uppgivit att han själv haft stora problem, bestående i kontroverser med polismästaren i Säffle och en reporter vid Säffle tidning angående ett föreläggande att förse hans hund med munkorg. Denna förklaring fann hovrätten osannolik. – Hovrätten ansåg att Algot Å:s och Enar H:s uppgifter var så otillförlitliga att de inte kunde ge stöd åt Christer P:s

påstående om att han befunnit sig på hemväg via Märsta vid tidpunkten för mordet.

Trots att de uppgifter som dessa vittnen lämnade inte direkt kunde vederläggas – vittnena stod fast vid sin uppfattning om vad de sett och när – ansåg sig hovrätten alltså kunna bortse från dem.

Hovrätten fäste sig särskilt vid två saker. För det första att själva iakttagelserna var gamla, dvs. tre år. Sådana uppgifter skulle allmänt sett bedömas med ”stor försiktighet”. För det andra att vittnena inte hört av sig direkt när de insett att deras iakttagelser var av betydelse; de hade bägge dröjt ungefär ett halvår efter det att det blivit känt att Christer P gripits som misstänkt. Hovrätten synes ha menat att dröjsmålet i sig är suspekt och påverkar trovärdigheten i lämnade uppgifter.

Det finns naturligtvis stora olikheter mellan dessa vittnesmål och de uppgifter som nu diskuteras. Men det finns också likheter – på centrala punkter. Det gäller i bägge fallen gamla iakttagelser (i resningsmaterialet betydligt äldre än dem hovrätten yttrade sig över). Och uppgiftslämnarna har inte heller i de nu aktuella fallen angivit någon tillfredsställande förklaring till varför de inte hört av sig tidigare än de kom att göra.[36] Några av uppgiftslämnarna – Bertil B och Lennart G samt i viss mån Benny P – hör dessutom till en grupp av personer som, i likhet med Algot Å och Enar H, typiskt sett tillmäts en något nedsatt tilltro i domstolssammanhang.

Vi har ansett att det funnits skäl att påminna om dessa vittnesmål och deras bedömning när värdet av de nya utsagor som redovisats i detta avsnitt diskuteras. Det kan inte komma ifråga att väga de uppgifter och uppgiftslämnare, som framkommer till stöd för brottsmisstankarna, på annat sätt än de som verkar i motsatt riktning.

Till de riktlinjer för bedömningen av sent inkomna vittnesuppgifter som kan utläsas ur hovrättsdomen kan läggas de överväganden Högsta domstolen redovisade vid sin bedömning av bevisvärdet i Bertil B:s och Christer K:s utsagor:[37]

[36] Det kan hävdas att incitamentet för att träda fram för att undsätta en oskyldig är starkare än att bistå polisen i att lagföra en skyldig och att det som hovrätten alltså framhöll som det viktigaste skälet mot att sätta tilltro till uppgifterna, dvs. att Algot Å och Enar H inte trätt fram tidigare, inte har samma bärkraft beträffande de uppgifter som nu är aktuella att bedöma. Detta kan möjligen vara fallet i kretsen av vanekriminella, men knappast för människor i allmänhet, i synnerhet inte när det gäller ett statsministermord. Att omständigheterna inte är helt jämförbara står dock klart.

[37] Christer K och Bertil B var i Högsta domstolens beslut benämnda på samma sätt som i resningsansökan. Här liksom i de följande citaten har förekommande personer benämnts på det sätt som i övrigt sker i betänkandet.

> När uppgifter som åberopas i ett resningsärende har lämnats lång tid efter den händelse som bevisningen avser, är en viktig faktor vid bedömningen av deras betydelse vilken förklaring som kan finnas för dröjsmålet med uppgiftslämnandet. Både Christer K och Bertil B har förklarat att de inte velat lämna uppgifter tidigare av rädsla för att de och deras anhöriga skulle råka illa ut. Även om den förklaringen i och för sig är rimlig, måste den dock te sig som mindre övertygande med tanke på den tid som gått efter mordet och förhållandena i övrigt. Åtminstone i samband med rättegången i hovrätten måste det ha funnits möjlighet för dem att utan nämnvärd risk ge sig till känna. Något tillräckligt gott skäl att vänta ända till 1997 med uppgiftslämnandet kan knappast ha funnits.

De nu aktuella uppgifterna

Vittnet *Lennart G:s* observation av Christer P vid Dekorima först då han passerar denne, sedan då han vänder sig om och ser denne stående bakom någon som ligger på trottoaren, betyder ju att det praktiskt taget finns ett ögonvittne till mordet som känner igen och kan identifiera gärningsmannen. Att dessa uppgifter, om de skulle vara riktiga, vore helt avgörande för utredningen, är uppenbart. Ytterligare bevisning vore i princip överflödig. – Lennart G:s övriga observationer har mindre värde. Det har redan av Svea hovrätt bedömts föreligga en betydande sannolikhet för att Christer P befann sig vid Grand kring kl 23 och att denne befann sig i mordkvarteren under kvällen i övrigt är ostridigt.

Lennart G:s uppgifter kan emellertid inte bedömas som tillförlitliga. Hans berättelse är i det mesta en återspegling av de sedan tidigare mycket väl kända brottsmisstankarna mot Christer P. Vore uppgifterna riktiga, skulle Lennart G ha hållit inne med sin kunskap många år, trots att han redan den 1 mars 1986 hade förstått vem som begått mordet. Han har inte presenterat någon rimlig förklaring till varför han i så fall inte på något sätt försökt förmedla sin kunskap till polisen i ett tidigare skede. När han hördes i februari 1989 uppgav han sig ha kört förbi mordplatsen och hört två smällar, men sade ingenting om Christer P, som han uppgav sig inte ens veta vem det var. Hans hänvisning till att han skulle ha invigt sin advokat i vad han visste motsägs av denne. Det finns vidare ingenting i hans berättelse om mordkvällen som låter sig verifieras – det kan inte ens tillförlitligen visas att han befann sig i Stockholm denna kväll. PU har i vart fall inledningsvis inte ansett att uppgifterna om hur han färdats i bilen förbi mordplatsen är förenliga med vad som i övrigt är känt beträffande där iakttagna fordon m.m. Lennart G:s berättelse är vidare osannolik såväl i sig som i enskildheter, t.ex. att han trodde sig ha blivit beskjuten från långt håll av

Christer P. Till detta kommer att Lennart G har lämnat olika och delvis motstridiga uppgifter i de förhör som hållits med honom. Han är hårt kriminellt belastad och har bedömts vara i behov av sluten psykiatrisk vård. I den mån avseende skall fästas vid Lennart G:s egna uppgifter var han enligt dessa drogpåverkad under sin svarttaxikörning på mordkvällen. – Den tillförlitlighets- och trovärdighetsbedömning detta leder till torde vara densamma som gjordes av PU, då Lennart G först inkom med sina uppgifter och hördes sent på hösten 1989. Det hade varit fullt möjligt för Riksåklagaren att, om Lennart G:s uppgifter hade bedömts som tillförlitliga, överklaga hovrättsdomen och inför en rättegång i HD slutföra utredningen avseende Lennart G. Att så inte skedde bär syn för sägen.

Beträffande Lennart G kan slutligen noteras att även RÅ uttryckte tvekan. Det är ovanligt att man från åklagarsidan redovisar en hypotetisk inställning till sanningshalten i de uppgifter som åberopas. I sin sammanfattning av resningsansökan uttalade RÅ emellertid följande om Lennart G:s uppgifter att denne sett Christer P utanför Dekorima och sedan hört två skott: ”*Om* dessa uppgifter är riktiga och vinner tilltro, utgör de enligt min mening ensamma en avgörande pusselbit. ...” (kursivering här). Detta kan tolkas så att RÅ, utan att göra en slutlig prövning för egen del, överlät avgörandet till Högsta domstolen.

Sakinnehållet i de uppgifter som har redovisats av *Benny P, Christer K och Bertil B* har likaledes ett mycket högt utredningsvärde. En säker identifikation av Christer P ovanför trapporna just efter mordet skulle innebära att tillförlitligheten i Lisbeth Palmes utpekande ökade markant. Även detta skulle i praktiken göra annan vittnesbevisning mer eller mindre överflödig.

Det första problemet med dessa observationer är att alla inte kan vara riktiga. De skall dessutom kunna förenas med vad som tidigare utretts rörande vittnena Lars J:s och Yvonne N:s iakttagelser. HD har i sitt resningsbeslut konstaterat att Christer K:s och Bertil B:s berättelser i några avseenden stämde mindre väl överens (Benny P åberopades inte av Riksåklagaren):

> Christer K har inte sett någon som kunde vara Bertil B på David Bagares gata. Bertil B å sin sida borde ha lagt märke till bilen som stannat alldeles framför Christer P och till att denne i sin tur hejdat sig mitt på gatan. Också deras uppgifter om beklädnad på huvud och händer skiljer sig åt liksom beträffande frågan om mannen hade något i händerna.

HD konstaterade även att inte heller uppgifterna från Yvonne N och Lars J gick ihop med åtminstone Bertil B:s berättelse. (Riksåklagaren synes för sin del ha varit av den uppfattningen att de nya och gamla uppgifterna gick ihop, se resningsansökan s. 28 och 33.)

Från utredningssynpunkt torde det vara viktigt att arbeta såväl med ett ”mikro-” som ett ”makroperspektiv”, dvs. att dels utreda de respektive vittnenas iakttagelser för sig, dels försöka ställa dem samman till en helhet. Stämmer inte helheten måste det bero på brister i delarna. Helhetsperspektivet saknas nu helt i dokumentationen. Det har t.ex. inte gjorts någon rekonstruktion med bägge de nya vittnena tillsammans – något som borde ha kunnat leda till värdefulla insikter – än mindre har det gjorts någon rekonstruktion med alla fyra vittnena. I brist på utredning av det slaget återstår endast att bedöma utsagorna var och en för sig.

Beträffande de tre här aktuella uppgiftslämnarna kan konstateras att deras vittnesberättelser inte innehåller något som kan kontrolleras mot information som inte är allmänt känd. Man är i stället hänvisad till att försöka kontrollera utsagorna som sådana. Detta har i den här utredningen gjorts med viss framgång när det gäller *Benny P:s* berättelse. Han uppgav själv att han fått parkeringsböter den aktuella kvällen. Han pekade även med stor bestämdhet ut en tunnelbaneuppgång som han skulle ha använt vid en viss tidpunkt. Bägge sakerna kunde kontrolleras, varvid det visade sig att Benny P:s uppgifter inte stämde. Beträffande parkeringen ändrade Benny P sedan sin berättelse; han hade glömt att han först parkerat på ett annat ställe än där han fick böterna. Det ledde dock över till en annan utsaga, om förhållandena i kvarteren femton till trettio minuter efter mordet, som ter sig mindre sannolik. Den sammantagna slutsatsen av detta är att Benny P:s uppgifter inte är tillförlitliga.

Benny P:s berättelse innehöll även andra kontrollpunkter, bl.a. kunde man med hjälp av hans uppgifter säkerställa att han faktiskt uppehöll sig i mordkvarteren ”rätt kväll” och, ungefär, vid ”rätt tidpunkt”, vilket visar vikten av att finna så många kontrollpunkter som möjligt.

Vad gäller *Bertil B:s* berättelse innehöll den inga kontrollpunkter av detta slag.[38] Ingen kunde styrka att han farit till Stockholm, att han varit där eller att han kommit hem därifrån tidigt på morgonen den första

[38] Det finns en kontrollpunkt, nämligen vittnet Yvonne N:s utsaga. Vid en jämförelse framgår att det Bertil B uppgav stämmer illa med det Yvonne N, som hördes omedelbart i anslutning till mordet, uppgav. Yvonne N har heller inte lämnat uppgift om någon som skulle kunna vara Bertil B. Denne har å sin sida inte heller uppgivit sig ha sett någon som skulle kunna vara Yvonne N. Någon rekonstruktion i syfte att klargöra i vad mån berättelserna kan förenas har som framgått inte utförts.

mars 1986. Han hade inte köpt något[39] eller gjort något som kunde användas som belägg för att han befunnit sig i huvudstaden denna kväll. Inte heller hans egen berättelse innehöll någon iakttagelse eller reflektion som kunde knytas ihop med rätt tidpunkt och rätt plats. Det går inte att göra en ”logisk” kontroll av berättelsen, eftersom han inte uppgav något egentligt syfte med sin resa, annat än att han velat koppla av. Att han vid den aktuella tidpunkten överhuvudtaget varit på den plats där han säger sig ha mött Christer P stödjer han själv bara på att han just dessförinnan tittade på klockan, som var 23.25, och att han kom ihåg detta i sin tur eftersom dagen efter var den dag han fick veta att Olof Palme mördats dagen dessförinnan.

Bertil B:s berättelse måste därför bedömas med stor försiktighet; tillförlitligheten i hans utsaga låter sig i praktiken inte mätas. Det som återstår är att diskutera om hans utsaga är trovärdig.

Till stöd för detta skulle uppgifterna från hans bröder kunna anföras. Enligt den ene brodern hade Bertil B en gång sagt att han visste vem som begått mordet. Detta hade brodern emellertid inte själv tagit riktigt på allvar. Vad han i övrigt allmänt uppgav om Bertil B:s redlighet saknar i sammanhanget utredningsvärde. Brodern Hans E:s uppgifter är i sig av större intresse. De stödjer Bertil B:s uppgift om att han skulle ha varit i Stockholm och antyder att han där skulle ha upplevt något med anknytning till mordet. Något starkt stöd utgör de dock inte, med tanke på de uppgifter som lämnats av andra i utredningen. Uppgifterna som talar mot att Bertil B överhuvudtaget kunnat företa en resa som den han berättat om, synes i det sammanhanget ha viss tyngd. Den förra hustrun, dottern och den ene brodern höll för uteslutet respektive betvivlade att Bertil B vid denna tid haft hälsan för ett sådant företag. Utan att bedöma Bertil B:s allmänna trovärdighet kan vi av materialet konstatera att den allvarligt sattes i fråga från flera håll. Det betyder att den som vill visa att Bertil B:s uppgifter i detta sammanhang är trovärdiga, har en rejäl uppförsbacke framför sig. Till detta kommer de egendomliga ”rekonstruktioner” som Bertil B företog med sin dåvarande hustru, vilka i brist på annan rimlig förklaring inte kan uteslutas ha tillkommit som ett led i ett fabricerande av en utsaga. Mot Bertil B:s trovärdighet i sammanhanget talar slutligen hans aningen rättshaveristiska förhållningssätt under utredningen, liksom att han 1994 lämnade uppgifter i ett annat uppslag (se kapitel 5, *”Alf E” – avsnitt DA*) utan att då nämna vad han, enligt vad han numera uppgav, redan då skulle ha känt till beträffande Christer P.

[39] Bertil B uppgav sig ha köpt en jacka i Stockholm. Sedan PU visat intresse för detta gjorde Bertil B till synes stora ansträngningar för att reda ut var han kunde ha köpt den. Det ledde dock inte till något kontrollerbart resultat.

Utgångspunkten vid bedömandet av *Christer K:s* uppgifter liknar dem som gällde för Bertil B. Christer K:s berättelse ter sig i jämförelse dock mera hållfast. Den är i princip fri från de egendomligheter som präglar bl.a. Lennart G:s och Bertil B:s utsagor. En skillnad i hans berättelse jämfört med Lennart G:s och Bertil B:s är vidare att han faktiskt presenterat ett visst belägg för att händelsen inträffade vid denna tid; hans förra fru bekräftade att det var just denna helg som hon var bortrest.

De vittnen som hördes för bedömandet av Christer K:s trovärdighet gav samstämmiga uppgifter, som talar mot att han skulle ha hittat på eller förstorat sin berättelse.

Även om det i och för sig också finns uppgifter som kan förringa tilltron till Christer K, framstår hans utsaga ändå som av intresse för utredningen. Det hade enligt vår mening varit av värde att få den ytterligare prövad i förhållande till vittnet Yvonne N:s berättelse. Åberopas Christer K:s uppgifter jämte Bertil B:s synes resultatet dock bli ett mer allmänt tvivel om det sammantagna värdet av utredningen i denna del.

När det gäller *Eva F:s* berättelse uttalade sig HD om bevisvärdet i uppgifterna att hon sett Christer P utanför Sigvard C:s bostad och biografen Grand vid 21-tiden på mordkvällen:

> Även om dessa uppgifter stärker påståendet att Christer P sett makarna Palme besöka biografen, har de knappast sådan betydelse att de ensamma kan tillmätas någon större vikt för resningsfrågan. Christer P har visserligen förnekat att han varit på dessa ställen vid det tillfället, med det är knappast någon avgörande omständighet för skuldfrågan att Christer P motbevisas i denna del. Han kan ju även som oskyldig ha anledning att vilja undanhålla det förhållandet att han haft tillfälle i tid och rum att begå brotten.

Uppgifterna i sig tillför med andra ord inget i den centrala frågan om Christer P begått mordet eller inte.

Från utredningssynpunkt ligger berättelsens värde framför allt i utpekandet av Christer P utanför biografen Grand. Det skulle föra saken framåt om det kunde styrkas att Christer P var utanför Grand strax före starten av den bioföreställning makarna Palme bevistade. Det ger stöd för det huvudscenario utredningen arbetat med sedan rättegångarna. Men det är samtidigt på denna punkt som osäkerheten i de lämnade uppgifterna ter sig som störst. Det finns till att börja med ingen hållfast tidsangivelse i hennes egen berättelse; det kan inte ens beläggas att hon befann sig i Stockholm denna kväll. Dessutom framstår det i Eva F:s redogörelse som oklart varför mannen hon såg skulle ha begett sig just till biografen Grand för att söka Sigvard C.

Allmänt sett gäller att Eva F:s berättelse måste ifrågasättas på den grunden att den avgivits först efter mer än tio år. Hennes förklaring till att hon inte lämnat uppgifter tidigare äger i och för sig viss rimlighet. Flera personer i hennes närhet var inblandade i utredningen. Hon torde själv ha tillhört de kretsar där det inte alltid är naturligt att samarbeta med polisen och rättsväsendet i övrigt. Till skillnad från andra uppgiftslämnare i detta avsnitt kan hon inte heller sägas ha suttit inne med så avgörande uppgifter, att det behöver framstå som så konstigt att hon inte meddelade sig med polisen.

Det finns inte mycket i hennes berättelse som går att kontrollera, annat än att hon bodde hemma vid tidpunkten och att hennes far verkar minnas att hon var hemma morgonen efter mordet. Man skulle kunna tänka sig att de narkotikaspanare, som hade uppsikt över Sigvard C:s lägenhet hade sett händelsen och noterat den. Huruvida detta är kontrollerat framgår inte av materialet, men det torde inte ha skett.

Pierre B:s berättelse om iakttagelsen av Christer P på pizzerian Venezia på Sveavägen har sakligt sett begränsat utredningsvärde i rådande utredningsläge. Att Christer P inte lämnat sanningsenliga uppgifter om vad han gjorde på mordkvällen är klarlagt och konstaterat av Svea hovrätt. Christer P har själv medgett att han befann sig i de aktuella kvarteren. Därvid tillför inte Pierre B:s uppgifter särskilt mycket. Från utredningssynpunkt skulle de däremot kunna vara en hjälp vid försöken att fastställa hur Christer P rört sig den aktuella kvällen. Uppgifterna får dock anses osäkra, bl.a. med tanke på att Pierre B:s uppgifter om Christer P inte till någon del vunnit stöd hos andra hörda personer, som också befann sig på restaurangen den aktuella kvällen, och på att han väntat så länge med att gå till polisen.

Vissa övriga uppgifter om iakttagelser av Christer P på mordkvällen kommer från personer som haft tillfälle att vid konfrontationer peka ut Christer P innan denne blivit allmänt känd som misstänkt för statsministermordet. Det gäller bl.a. för *Leif L*.

De nya uppgifterna från Leif L bedömdes inte av majoriteten i HD. Den skiljaktige ledamoten bedömde Leif L:s uppgifter på följande sätt:

> Leif L:s identifiering får visst stöd av vad dennes hustru berättat om makens reaktioner efteråt men motsägs av uppgifter som Jan A lämnat och som avser Leif L:s möjlighet att iaktta gärningsmannen. (---) Leif L:s uppgivna motiv till att han dröjt med att lämna de nu åberopade uppgifterna är av samma slag som Christer K:s och Bertil B:s och framstår inte som mer övertygande än deras förklaringar. Hans nya berättelse saknar därför tillräckligt bevisvärde för att det skall anses sannolikt att utgången skulle ha blivit en annan i hovrätten, om han avgett samma berättelse där.

Ett utpekande av Christer P på mordplatsen från Leif L:s sida är naturligtvis av stort intresse. Oavsett trovärdigheten, måste emellertid tillförlitligheten ifrågasättas. Går det, på det avstånd från mordplatsen som Leif L befann sig, som förare av en bil under gång, med de ljusförhållanden som rådde (bl.a. motljuset från Dekorima) och under omständigheterna i övrigt att identifiera gärningsmannen? Leif L har i och för sig inte grundat sin identifiering på iakttagelser av mannens ansikte, utan mer på en helhetsbild, där mannens sätt att röra sig haft en avgörande betydelse. Den frågan, dvs. om Christer P kunde identifieras med ledning av sitt rörelsemönster, diskuterades av Svea hovrätt, bl.a. utifrån Leif L:s vittnesmål i hovrätten:

> Av den av åklagaren åberopade videoinspelningen av Christer P:s rörelsemönster framgår visserligen att denne har en speciell gångstil men det kan inte anses utrett att Christer P:s sätt att röra sig är så karakteristiskt att vittnenas iakttagelser kan läggas till grund för en identifiering.

Även om hovrätten här hänförde sig till vad som var utrett i målet är det svårt att se hur saken skulle kunna utredas mer eller på annat sätt. Slutsatsen torde i alla händelser vara att en säker identifikation av Christer P på brottsplatsen inte kan grundas enbart på dennes sätt att röra sig.

Även om det emellertid inte är unikt eller tillräckligt karakteristiskt för att utesluta andra personer torde beskrivningar av ett rörelsemönster som är förenliga med Christer P:s sätt att röra sig vara av intresse. En beskrivning av gärningsmannen som stämmer med Christer P, kan ha värde även om den i och för sig kan stämma även på andra (ju färre den kan antas stämma på, desto större värde). Uppgifter av den innebörden måste i någon mån kunna anses minska sannolikheten för att Lisbeth Palme misstagit sig när hon pekat ut Christer P som den man hon iakttog på mordplatsen. Iakttagelser av det slag Leif L gjort har således utredningsvärde, även om de på grund av bristande tillförlitlighet inte kan läggas till grund för en säker identifiering.

Beträffande de uppgifter Leif L numera lämnade måste till att börja med noteras att han, när han pressats i förhör, tvekat om säkerheten i sin identifiering och då återkommit till att han inte sett mannens ansikte tillräckligt väl. Det kan ifrågasättas om det egentligen föreligger någon identifiering av Christer P från Leif L:s sida; saken kan lika gärna tolkas som att Leif L ansåg det mycket sannolikt att det var Christer P han hade sett, dvs. det är fråga om en bedömning från hans sida och inte om ett igenkännande från minnet.

Tillförlitligheten hos den som först säger sig inte kunna peka ut en person vid en konfrontation, men långt senare uppger sig säker på att

vederbörande är rätt man, är vidare låg. Det krävs en god förklaring till ett sådant beteende. Någon sådan förklaring föreligger inte för Leif L:s del. Han har anfört flera skäl – att han känt misstro mot polisen och att han känt sig hotad, men även att han varit osäker på själva identifieringen. Det är psykologiskt helt godtagbara skäl, men i förening med att han väntade så länge med att anmäla sin uppfattning och att han vände sig till massmedia med sitt ”utpekande”, förstärker de närmast otillförlitligheten i själva utpekandet. Tillförlitligheten i Leif L:s uppgifter bör vidare ställas mot det Jan A uppgav, se nedan.

Uppgifterna från den siste uppgiftslämnaren i avsnittet, *Jan A*, bedömdes inte heller av majoriteten i HD. Den skiljaktige ledamoten bedömde Jan A:s uppgifter på samma sätt som han hade bedömt Leif L:s uppgifter, dvs. de saknade tillräckligt bevisvärde. Han tillade att Jan A:s identifiering inte var lika säker som Leif L:s.

Jan A hade alltså inte själv identifierat Christer P. Förhören med honom synes ha syftat till kontroll och uppföljning av Leif L:s nya uppgifter. De upplysningar han därvid kom att lämna om sina egna reaktioner inför spaningsfilmen av Christer P ledde uppenbarligen till att hans uppgifter bedömdes som en form av identifikation av Christer P på mordplatsen, varför de redovisades i ett eget uppslag. Med tanke på att Jan A själv i förhöret inte ville sträcka sig längre än till att rörelsemönstret hos mannen på mordplatsen påminde om Christer P kan hans uppgifter inte betecknas som ett utpekande överhuvudtaget.

Men Jan A:s uppgifter om likheten i rörelsemönster mellan mannen på mordplatsen och Christer P är naturligtvis av intresse. De hör därvid till kategorin upplysningar från mordplatsen som låter sig förenas med antagandet att Christer P är gärningsman, samtidigt som de inte utesluter att det även kan vara någon annan. Det bör noteras att den uppgivna likheten i rörelsemönstret inte motsvaras av någon beskrivning av mannens rörelsemönster i tidigare förhör med Jan A. Detta försvagar värdet av det vaga igenkännande som han nu gav uttryck för. Av intresse i det sammanhanget är även Jan A:s tidigare bekantskap med Christer P och tämligen bestämda uppfattning om dennes karaktär. Det synes vara först då han ser filmen och vet att det är Christer P – som han alltså känner till och inte tycks vara förvånad över att få se i detta sammanhang – som minnesbilden av hur mannen på mordplatsen rörde sig kommer för honom. Som identifikation betraktad är Jan A:s utsaga därmed av osäkert värde.

Jan A:s uppgifter angående Leif L:s identifiering av Christer P är däremot entydiga; Leif L hade enligt Jan A inte gjort och inte heller haft praktisk möjlighet att göra tillräckliga iakttagelser för att kunna identifiera gärningsmannen. Jan A:s uppgifter motsägs av att Leif L:s hustru uppgivit att hennes man från första kvällen haft samma klara

bild av händelseförloppet på mordplatsen. Oavsett om Jan A därvid har rätt i sin uppfattning avseende Leif L eller inte, förringar det han berättar det rättsliga värdet av Leif L:s ”utpekande”. Om Jan A lämnade samma uppgifter vid en eventuell rättegång, skulle detta i praktiken kunna radera ut bevisvärdet i ett utpekande från Leif L:s sida (jfr det skiljaktiga justitierådets bedömning av Leif L:s uppgifter ovan).

Inga Å, som observerade en som hon uppfattade det avvikande man på biografen Grand före nioföreställningen av Bröderna Mozart, kände vid en konfrontation inte igen Christer P. Efter tingsrättsdomen kände hon på ett ”spaningsfoto” i tidningen igen Christer P som den man hon sett på bion. Uppgiften som sådan, att Christer P skulle ha befunnit sig inne på biografen vid denna tidpunkt, är av visst intresse. I princip gäller dock här detsamma som för Eva F:s iakttagelse, dvs. att den har ett begränsat värde. Tillförlitligheten i uppgiften måste anses låg. Det är en uppenbar svaghet att utpekandet inte kom förrän i samband med att tingsrätten fällt Christer P till ansvar och tidningarna allmänt publicerat bilder av denne. Visserligen uppgav Inga Å att det fanns skäl att tro att ”spaningsfotot” var mer likt Christer P som denne såg ut 1986 än konfrontationsvideon, som ju visade Christer P som denne såg ut i slutet av 1988. Oavsett hur det förhåller sig med detta är resultatet av de uppgifter Inga Å sammantaget lämnat att hon inte med någon grad av tillförlitlighet kunnat identifiera Christer P som den man hon såg på Grand.

Hace G:s uppgifter om att Christer P var på Oxen omkring kl 21 har begränsat värde. Att Christer P var på Oxen är ostridigt. Det eventuella utredningsvärdet i uppgifterna ligger i om klockslaget kan fastställas. Därvid är Hace G:s uppgifter dock alltför osäkra och otillförlitliga.

En sammanfattande bedömning

Med en viss förenkling kan det sammantagna utredningsvärdet av de uppgifter som framkommit beskrivas på följande sätt, utifrån vad som framgår av dokumentationen i resningsmaterialet.

Inga Å:s, Hace C:s, Lennart G:s, Pierre B:s, Benny P:s och Bertil B:s uppgifter är så otillförlitliga att de inte kan läggas till grund för några slutsatser alls. Det är även svårt att se att det skulle finnas något ytterligare bearbetningsbart beträffande dessa uppgiftslämnare och utsagor. Det skulle i så fall vara om man direkt tog sikte på att vederlägga utsagorna, i syfte att ”rensa bort” det som inte är hållbart, något PU i andra sammanhang ibland gjort och även här i viss mån inriktade sig på när det gällde Benny P.

Uppgifterna från Leif L tyder på att denne faktiskt kan ha sett Christer P på mordplatsen, men de är på flera sätt osäkra. Även Jan A:s uppgifter tyder på att denne kan ha sett Christer P på mordplatsen, men hans uppgifter är än mer osäkra. Med tanke på att Leif L och Jan A har olika bilder av vad de var för sig och tillsammans kan ha sett är det av intresse att notera att de bägge lämnat uppgifter som tyder på att de kan ha sett en och samma person, Christer P.

Kärnan i Eva F:s berättelse innefattar en bekräftelse på att Christer P befann sig i trakterna kring Grand tidigare på mordkvällen och en indikation på att detta kan ha varit vid 21-tiden. Uppgifternas tillförlitlighet är dock osäker, framför allt på grund av den långa tid som gått och hennes dröjsmål med att delge polisen informationen. Om berättelsen tas för god utgör den likväl, på sätt HD framhållit, inget bevis till stöd för att Christer P begått mordet. Däremot ger den stöd för huvudscenariot beträffande Christer P.

Christer K:s utsaga är av dokumentationen att döma mer trovärdig och mindre otillförlitlig än Lennart G:s, Benny P:s och Bertil B:s och den kan inte avfärdas på samma sätt. Det synes finnas goda skäl att bearbeta den ytterligare i syfte att finna kontrollpunkter för dess riktighet. Innan den typen av kontroller gjorts är värdet dock osäkert.

Vad gäller helhetsperspektivet har vi redan efterlyst ett sådant och en utifrån det perspektivet utförd kontroll av vilka iakttagelser som låter förena sig med varandra och vilka som utesluter varandra.

Utredningen avseende Christer P:s tillgång till vapen

Allmänt

Den till Christer P knutna utredningen om vapen har rört sig trevande, långt från konkreta spår efter själva mordvapnet. De uppgifter PU därvid intresserat sig för kan delas in i förekomsten av vapen hos Sigvard C och uttalanden från personer som uppger sig ha sett Christer P med vapen. Dessa bör i sin tur ställas mot uppgifter om att Christer P inte har setts med, använt eller intresserat sig för skjutvapen.

Vapen hos Sigvard C

Beträffande förekomsten av vapen hos Sigvard C klarlades i rättegångarna mot Christer P att det cirkulerade vapen hos Sigvard C och i kretsarna kring denne. Den fortsatta utredningen 1990-1997 ledde, med ett undantag, inte till något resultat i denna del. Uppgifterna från t.ex.

Annie F, Eva F och Kjell F innebär i detta hänseende inte annat än vad som redan var känt, dvs. att det förekom vapen hos Sigvard C.

Undantaget är ”salutvapnet”, dvs. Sigvard C:s uppgift från 1991 och i de sista förhören om att han vid ett tillfälle sent 1985 eller i början av 1986 givit Christer P en magnumrevolver för att denne skulle kunna skjuta salut för en god vän som hade födelsedag. Den uppgiften har naturligtvis ett värde; hade den t.ex. kommit fram i rättegångarna skulle Christer P ha kunnat konfronteras med den, vilket i sin tur hade kunnat leda vidare. Men det bör kanske påpekas att även om denna uppgift skulle kunna beläggas innebär den i så fall inte mer än ett bevis för att Christer P vid ett tillfälle lånat en revolver. Det är fortfarande ett gott stycke kvar att visa vad det var för revolver och om det var den som kom till användning vid mordet.[40]

Allmänt om Sigvard C:s uppgifter

Som framgått av redovisningen av de sista förhören med Sigvard C framförde särskilt Anders Helin hypotesen att Sigvard C medvetet hade förtigit ”salutvapnets” existens vid förhören i domstolarna och att skälet skulle ha varit att denne ”ställde upp för Christer”. Det kan tyckas sannolikt att det var så, åtminstone om man utgår från att den uppgift om ”salutvapnet” som Sigvard C sedermera kom att lämna är riktig. Den underliggande föreställningen synes dessutom vara, att eftersom Sigvard C skyddade Christer P skall allting han sagt ses som något som han ”måste” säga, varvid det alltså skulle kunna tolkas extensivt till Christer P:s nackdel. I förlängningen ligger kanske också tanken, att om Sigvard C skyddade Christer P, så måste det ha varit för att han visste att denne var skyldig.

Det är emellertid inte självklart att man vid tolkningen av materialet kan utgå från att Sigvard C och kretsarna kring denne ”ställde upp” för Christer P, vilket följande sammanställning av en del uppgifter Sigvard C lämnade under resans gång visar.

De uppgifter Sigvard C och övriga vittnen i kretsen kring Oxen lämnade spräckte det alibi Christer P åberopat. Christer P hade uppgivit

[40] Man kan fråga sig om Sigvard C:s uppgift om ”salutvapnet” kan förenas med uppgiften att Christer P med Lars T väntande i bilen skall ha hämtat ett ”livvaktsvapen” hos Sigvard C. Det synes dock förutsätta att Sigvard C angivit fel tidpunkt; senhösten/vintern 1985-86 satt Lars T häktad. ”Livvaktsvapnet” måste alltså ha hämtats tidigare. Enligt det justitieråd i HD som kom att bedöma Sigvard C:s uppgifter, var det ”av allt att döma” fråga om olika vapen, en slutsats som han synes ha grundat på att revolvrarnas utseende beskrivits på olika sätt.

att han uppehållit sig på Oxen större delen av kvällen och bl.a. åberopat att han hjälpt Sigvard C och en annan person att upprätta en fullmakt. Dessa uppgifter bekräftades inte av Sigvard C, som i domstolarna dessutom lämnade flera för Christer P besvärande uppgifter, t.ex. att Christer P sagt att han mordkvällen väntat utanför Tegnérgatan 16, att han bara stannat på Oxen en kortare stund, att han försökt påverka Sigvard C att lämna felaktiga uppgifter och att han brukade bära en halvlång, blå jacka. Till detta kommer att Sigvard C redan i oktober 1988 hade vänt sig till polisen med tipset att Christer P stämde in på beskrivningen av ”Grandmannen” och samtidigt pekat på att Christer P kunde ha uppehållit sig i området. Vid det tillfället förde Sigvard C också fram den tanke som kom att bli PU:s hypotes kring Christer P:s eventuella motiv, dvs. att denne ”var i händerna” på Lars T. Sammantaget utgör detta en substantiell och för Christer P påtagligt besvärande information som Sigvard C inte borde ha lämnat om hans ärende varit att hjälpa Christer P undan misstankar.

Bilden är dock inte entydig. Vid ett tillfälle kan Sigvard C synas ha ”hjälpt” Christer P. Det var vid det besök han gjorde hos polisen i augusti 1986, då hans agerande kan tolkas som syftande till att avleda polisens intresse för Christer P. Detta kan ses mot bakgrund av att det har framkommit att Christer P före detta tillfälle hade varit i kontakt med Sigvard C för att be denne bekräfta den tidsuppgift som Christer P själv lämnat om när han gick från Oxen på mordkvällen.

Även i vapenfrågan lämnade Sigvard C från Christer P:s synpunkt i någon mån besvärande uppgifter. Kontentan i den delen var emellertid att det förvisso fanns vapen hos Sigvard C och att det i kretsarna cirkulerade samma typ av vapen som det som använts vid mordet, men att Sigvard C aldrig försett Christer P med någon revolver och att han heller aldrig sett Christer P med skjutvapen.

Sammantaget är Sigvard C:s allmänna trovärdighet emellertid så låg att någon säker kunskap inte låter sig utläsas av det han uppgivit i vapenfrågan. Detta hindrar inte att utredningsvärdet kan vara relativt högt i Sigvard C:s uppgift om ”salutvapnet”; i den i stort sett resultatlösa vapenutredningen kan det framstå som ett litet genombrott att Sigvard C mot slutet ”erkände” att han förmedlat vapen till Christer P.

Uppgifter om vapen hos Christer P

Gary M och Gunilla R har berättat att de sett vapen hemma hos Christer P. För uppgifternas trovärdighet talar bl.a. att de synes avse vapen av samma typ. Det är fullt möjligt att uppgifterna är riktiga, ingenting talar direkt emot detta. Uppgifterna är dock i bägge fallen mycket gamla och

ingen av uppgiftslämnarna är uppenbart trovärdig. Uppgifterna synes dock ha ett visst utredningsvärde.

Uppgifter om att Christer P inte använder eller innehar skjutvapen

Svea hovrätt konstaterade att utredningen vid den tiden närmast tydde på att Christer P inte var intresserad av skjutvapen. Bakgrunden var att ett flertal vittnen uppgivit just detta. Resningsmaterialet ger här samma övergripande bild som den Svea hovrätt fick; flertalet som tillfrågats om Christer P:s intresse för skjutvapen, har uppgivit att de aldrig sett honom bära eller använda sådana.

En sammanfattande bedömning av utredningsläget avseende Christer P:s tillgång till vapen

Utredningen visade redan 1989 att Christer P i och för sig knappast skulle ha haft några svårigheter att få tillgång till ett vapen av den typ som kom till användning vid mordet. Den fortsatta utredningen har lett till en obestyrkt uppgift om att Christer P genom Sigvard C skulle ha kommit i besittning av en magnumrevolver en tid före mordet. I övrigt är utredningsläget såvitt framgår av dokumentationen i stort sett oförändrat sedan rättegångarna. De uppgifter som dokumenterats angående personer som hos Christer P iakttagit vapen har ett begränsat värde och får kanske ses som ett försök från PU:s sida att vederlägga hovrättens uttalande att Christer P inte verkade intressera sig för skjutvapen. Huruvida Christer P intresserade sig för skjutvapen eller inte är dock inte av större intresse för brottsmisstanken mot honom än huruvida han vid något annat tillfälle än mordkvällen kan visas ha haft tillgång till ett skjutvapen. Den samlade bedömningen av utredningen i denna del är att den rört sig i ett område långt från det som i slutändan skulle behöva ledas i bevis. HD uttalade sig efter sin prövning av materialet i kategoriska ordalag:

> Även om andra vittnen (än Lars T, vår anm.) nu har lämnat uppgifter om Christer P:s innehav av olika skjutvapen, saknas dock varje som helst utredning som visar att han den 28 februari 1986 faktiskt hade en magnumrevolver med vilken han kunde skjuta makarna Palme.

Utredningen avseende Christer P:s relation till ”bombmannen”

Uppslaget Per S

HD framhöll i sitt resningsbeslut att värdet av uppgifter härrörande från Lars T måste bedömas med extra stor försiktighet, eftersom han är avliden och inte kan utfrågas i en rättegång. Härutöver bedömde HD det bevismässiga värdet av Per S:s uppgifter på följande sätt:

> Det som Per S uppgett utgör uppgifter i andra hand och delvis tolkningar av vad Lars T sagt och kan ha menat. Det kan alls inte uteslutas att Lars T haft ett intresse av att inför Per S och eftervärlden oriktigt göra gällande att han legat bakom mordet på Olof Palme. Eftersom han vetat att han inte hade lång tid kvar att leva och för övrigt redan avtjänade ett livstidsstraff har han själv inte riskerat något. Det nyss citerade brevet talar visserligen för riktigheten i Per S:s uppgifter angående Lars T men utgör inte i sig något starkare bevis för Christer P:s skuld. Det s.k. testamente som Per S överlämnat till myndigheterna saknar större bevisvärde. Inte heller de uppgifter som andra personer lämnat och som skall belysa motivfrågan eller den övriga skriftliga bevisningen som åberopas i resningsärendet har någon större tyngd. Sammantaget är den nya bevisningen i denna del inte sådan att det är sannolikt att dess förebringande i hovrätten hade ändrat den friande domen.

När det gäller Per S:s uppgifters betydelse för mordutredningen är det till att börja med lätt att se att såväl Per S:s trovärdighet som tillförlitligheten i de uppgifter han lämnat kan ifrågasättas.

Per S:s agerande under vintern 1996-97 är inte ägnat att ställa hans trovärdighet utom tvivel. Han närmade sig Riksåklagaren med en förfrågan angående sin tystnadsplikt. Vid det tillfället får han anses ha utlovat mer än han sedermera visat sig kunna hålla avseende sina kunskaper om mordet. Utan att invänta något besked från Riksåklagaren i sekretessfrågan gav han in en utförlig redogörelse, som innefattade uppgifter som i vart fall när han fick dem måste varit omfattade av hans tystnadsplikt som advokat. Han har senare gått ut med liknande uppgifter i massmedia på ett sätt som återigen kom att ge sken av att han hade mer kunskap om saken än han visat sig besitta. Oavsett om medierna därvid skulle ha överdrivit och i något hänseende misstolkat honom eller inte, var denna publicitet något som han med sin erfarenhet som advokat och kännedom om ämnets art måste ha kunnat räkna med. Det förhåller sig vidare så att Per S av utredningsmaterialet att döma i åtminstone ett fall givit direkt vilseledande uppgifter när han framträtt i media (det gäller det i TV lämnade beskedet om att det skulle finnas en karta, där den plats där vapnet skulle ha kastats skulle vara utmärkt). Sammantaget ger detta mer intryck av en person som varit angelägen

om att framträda offentligt med viktiga uppgifter, än av någon som i beaktande av informationens från flera synpunkter – tystnadsplikten och utredningsintresset – mycket känsliga karaktär försökt lösa en intressekonflikt på ett ansvarsfullt sätt.

De redogörelser Per S givit i sina förhör är vidare av ett något plastiskt slag; de synes kunna omformas efter omständigheterna och de frågor som ställs. I fri framställning ger Per S:s skildringar ofta intryck av att innehålla betydligt mer substans än de visar sig göra då han ombeds konkretisera de uppgifter han grundar sig på. Ett tydligt exempel på det är när han uppgav sig veta hur mordet planlagts, att det beordrats av Lars T etc. Detta visade sig konkret inte bestå av mer än ett påstående om att Lars T och Christer P, vid en oklar tidpunkt flera år före mordet, talat om att under vissa angivna förutsättningar mörda statsministern. Flera av Per S:s utsagor innehåller en motsvarande spännvidd (t ex vad han förtäljt om mordvapnet, liksom om platsen där det skulle ha kastats).

Mot den angivna bakgrunden måste trovärdigheten i Per S:s uppgifter sättas i fråga. Även karaktären av en del uppgifter gör att de måste ifrågasättas. Per S uppgav sig hela tiden ha vetat vem som låg bakom mordet. Denna uppgift har han vidhållit. I det sista förhöret fick han av Jan Danielsson frågan:

> Men vad du säger nu, det innebär, såvitt jag förstår, att när Christer P slutligen greps för mordet, då blev du inte förvånad, utan det hade du vetat hela tiden, att det var han som låg bakom?
>
> *Per S*: Mm
>
> *Jan Danielsson*: Är det rätt uppfattat?
>
> *Per S*: Det är rätt uppfattat.

Uppgiften kan i och för sig vara med sanningen överensstämmande. Men vid värderingen av dess trovärdighet måste tas i beaktande vilken utomordentligt svår samvetskonflikt Per S i så fall befunnit sig i sedan 1986. Man måste fråga sig – inte minst med tanke på hur Per S agerade vintern 1996-97 och hans tidigare framträdanden i media angående ”bombmannen” och Christer P – om det är troligt att han helt önskat eller kunnat hålla inne med den sanning som i så fall hade anförtrotts honom, t.ex. i samband med att han som ombud för Lars T närvarade då denne hördes i förundersökningen mot Christer P i mars 1989. Självfallet måste man beakta att Per S även kan ha känt rädsla för dem han hade att göra med och det kan – återigen – naturligtvis inte uteslutas att det förhållit sig så som Per S sagt, men trovärdigheten i utsagan måste likväl från objektiv synpunkt ifrågasättas.

Till det sagda bör läggas att Per S i slutet av april 1986 lämnade uppgifter till mordutredningen som pekade i en såvitt man kan förstå helt annan riktning (se kapitel 5, *Avsnitt HF – ” Scientologikyrkan”*).

Om Per S:s uppgifter skulle tas för goda måste deras tillförlitlighet bedömas. Per S har själv uppgivit att Lars T använde dubbla budskap och att han hade blivit manipulerad av denne. Det kan heller inte uteslutas att den dödssjuke Lars T inför eftervärlden velat få det att framstå som om han bidragit till statsministermordet, något som HD framhöll i sitt resningsbeslut. Jan Danielsson var inne på samma sak i förhöret med Per S, som i och för sig kategoriskt avvisade den hypotesen. Inte heller Lars T:s relation till Christer P verkar oproblematisk från denna synpunkt. Vad Per S berättat i denna del pekar närmast på att Lars T såg sig som försmådd eller sviken av Christer P. Även detta kan i så fall ha inverkat på det Lars T sade till Per S.

Allt det sagda medför att Per S:s uppgifter måste bedömas med försiktighet. Samtidigt förhåller det sig som framgått så, att mycket av det Per S uppgivit ansluter till av polisen kända förhållanden, vilket ökar i vart fall dessa uppgifters tillförlitlighet. Den övergripande innebörden i Per S:s utsaga, att Lars T påverkat Christer P att begå mordet, har sedan länge funnits med i utredningen som en hypotes i motivdiskussionen. Även om man skulle misstro åtskilligt av det Per S uppgivit, finns det inte något skäl att tro att hela berättelsen skulle vara grundlös; det finns alltför mycket av dokumentation i form av handlingar från Lars T och fakta i polisiärt material som stöder stommen i Per S:s berättelse för att man skulle ha anledning att hysa en sådan misstanke. Vad Per S uppgivit får därför anses ha gett ett tillskott till spekulationen om att Christer P, därest han skulle ha begått ett dåd av detta slag, skulle ha kunnat göra det som ett resultat av påverkan från eller samråd med Lars T. Det har därför funnits anledning att ta Per S:s berättelse på allvar och vidta åtgärder för att belägga eller falsifiera de uppgifter han framlagt.

Från utredningens synpunkt är Per S:s berättelse i övrigt problematisk i följande hänseende. Inom PU har man sedan länge bedömt hypotesen om en ensam gärningsman, som handlat på ingivelse, som den mest sannolika och styrt sina resurser därefter. Misstanken mot Christer P bygger alltsedan åtalet 1989 på att han begått brottet spontant, sedan han av en slump fått se Olof Palme vid biografen Grand. Per S:s berättelse, i vart fall sådan den såg ut inledningsvis, innebar däremot att mordet skulle ha varit planlagt. Det går inte ihop med PU:s syn, som alltså är att det med all sannolikhet inte var planlagt. Förhörsledarnas ointresse för att i vart fall i det första förhöret fördjupa sig i frågan om hur planläggningen enligt Per S skulle ha gått till kan ses i detta ljus.

Förutom vad som ovan sagts om trovärdighet och tillförlitlighet talar alltså det som är känt för att det svårligen kan ha gått till på det sätt som ”den fulla versionen” av Per S:s berättelse innebär. I slutet av det senare förhöret frånföll ju för övrigt Per S i praktiken uppgiften att det skulle ha varit fråga om ett planerat brott.

Det som därmed kvarstår av den övergripande berättelse Per S lämnat är att Christer P skulle ha stått under stark påverkan av Lars T. Denna misstanke har man alltså länge hyst inom PU, men den får sägas ha i någon mån stärkts genom vad Per S numera uppgivit.

Utöver det sagda synes Per S:s uppgifter ge visst ytterligare stöd för att Christer P allmänt sett kan ha haft tillgång till vapen. Uppgiften att ett vapen hämtats hos Sigvard C på det sätt som Per S beskrivit framstår som fullt möjlig. I övrigt är att beakta att Lars T:s söner och ytterligare någon person tillfrågats om det funnits eller förekommit vapen på Ingarö-fastigheten, utan att detta lett utredningen framåt. Det har också gjorts omfattande men resultatlösa undersökningar på fastigheten.

Övriga uppgifter om relationen mellan Christer P och Lars T

Som framgått ovan i redogörelsen för de uppgifter Sigvard C lämnat framförde denne redan i oktober 1988 att Christer P stod under Lars T:s inflytande m m. Relationen mellan Christer P och Lars T är sedermera utomordentligt väl belagd, bl.a. genom de uppgifter Per S lämnat. Men även Agneta A, Inga J, Anette B, Harri S m.fl. har hörts om detta och alla givit ungefär samma allmänna bild.

En sammanfattande bedömning av uppgifternas utredningsvärde

Utredningen kring Christer P:s relation till Lars T m.m. har gett det entydiga resultatet att Christer P allmänt sett mycket väl kan ha låtit sig inspireras av Lars T:s väl belagda myndighetshat. Hypotesen att Christer P skulle ha kunnat låta ett sådant hat komma till utlopp i impulsiva gärningar, av den typ som statsministermordet skulle kunna vara ett resultat av, har så långt vunnit stöd. Själva hypotesen förutsätter emellertid något helt annat, nämligen att man vet att Christer P utfört detta dåd och söker en förklaring till varför han kan ha gjort det. Så länge detta inte belagts hänger resonemangen och i viss mån utredningen kring Lars T i luften. Relationen i sig bevisar ingenting. Det gör inte heller det allmänna inflytande som Lars T enligt många uppgifter haft över Christer P. Detta gäller i synnerhet om man som huvudhypotes har att mordet inte var planerat, utan att modus operandi var

slumpens verk. I så fall finns mycket litet utrymme för annat inflytande från Lars T:s sida än ett mycket allmänt sådant.

Med tanke på den relation Christer P och Lars T hade har det likväl varit befogat att undersöka den. I resningsansökan sägs att de uppgifter som Per S förmedlat från Lars T har gett den tänkta motivbilden tydligare konturer. Allmänt sett har kunskapen om Christer P:s och Lars T:s relation fördjupats samt inte minst dokumenterats. Utredningsinsatserna i denna del kan även ses mot bakgrund av att Svea hovrätt i sin friande dom ansåg att det måste ”tillmätas betydelse att det inte visats, eller ens gjorts antagligt, att Christer P haft något motiv att mörda statsministern”.

Utredningen avseende uttalanden av Christer P som tyder på att denne begått mordet

Det gemensamma för de uppgifter som kommit fram i denna del av utredningen är att de avser uttalanden som Christer P skall ha gjort, uttalanden av innebörd att han begått mordet eller på annat sätt gjort medgivanden som kan tolkas som att han är gärningsmannen.

Uppgifter av detta slag kan ha ett utredningsvärde. Så länge det, som hittills, endast rör sig om påståenden om enstaka uttalanden som skall ha gjorts ”mellan fyra ögon”, kan de dock knappast anses föra utredningen nämnvärt framåt.

Övriga delar av resningsmaterialet

Lennart H åberopades i resningansökan till styrkande av att Christer P:s uppgift om när han kom hem på mordnatten var felaktig. Enligt Lennart H skulle Ulf Sp, som befann sig i Christer P:s lägenhet vid tidpunkten, ha berättat för Lennart H att han vittnade falskt i denna fråga och att det var Christer P som hade tvingat honom till detta. Utredningsvärdet i detta är begränsat. Det är redan konstaterat att Christer P saknar alibi. Svea hovrätt ansåg även att Christer P:s förhållningssätt gav intryck av att han försökte skaffa sig alibi. HD har numera framhållit att Christer P ”även som oskyldig” kan ha haft ”anledning att vilja undanhålla det förhållandet att han haft tillfälle i tid och rum att begå brotten”.

Tillförlitligheten i Lennart H:s uppgift är låg; typiskt sett skall den bevisning användas som ligger närmast det förhållande som skall styrkas. Den som därvid borde komma i fråga är Ulf Sp. Han är dock inte åberopad i sammanhanget.

Uppslaget med de fem ungdomarna – *Thomas B m.fl.* – är intressant bl.a. genom att det synes visa att det kan finnas okända intressanta vittnesmål oredovisade även mycket lång tid efter en så uppmärksammad händelse som detta mord.

Ett par av vittnesmålen synes tillföra nya fakta. Det finns inga tidigare rapporterade iakttagelser som så detaljerat beskriver hur Olof Palme reagerade vid skottet och hur han föll till marken. Ny är ju även uppgiften att det inte skulle ha stått någon annan person nära makarna Palme; en av de hörda uppger sig till och med vara ”helt bergsäker på att det stod ingen precis, inte nära inpå i varje fall”.

Det sistnämnda illustrerar det problematiska med vittnen som anmäler sig så sent. Uppgiften om att det inte fanns någon i närheten är uppenbart felaktig. Det finns flera ögonvittnen som sett gärningsmannen på platsen. Det är vidare utrett att skottet avlossades på nära håll. Gärningsmannen sköt dessutom två skott och måste ha uppehållit sig i paret Palmes närhet efter det att Olof Palme fallit till marken. Den som sett Olof Palme falla, måste således också ha kunnat se gärningsmannen. Så här långt efteråt finns det ingen möjlighet att utreda hur det kommer sig att dessa nya vittnen likväl inte säger sig ha sett någon som kunde vara gärningsmannen. I den meningen framstår det de nu berättar som omöjligt att bearbeta från utredningens synpunkt. Slutsatsen kan synas vara att iakttagelser av detta slag är färskvaror, som måste tas om hand omgående, annars förlorar de med tiden sitt värde.

6.3 Sammanfattande anmärkningar om utredningsläget beträffande Christer P

Den bevisning som i rättegångarna åberopats mot Christer P kan delas in i följande avsnitt:[41]

- Alibi för Christer P
- Gärningsmannens närvaro vid Grand före och efter filmföreställningen
- Vägen från Grand till brottsplatsen
- Brottsplatsen
- Motiv
- Vapen

[41] Jfr redovisningen i HD:s resningsbeslut.

Alibi för Christer P. Svea hovrätt fann att Christer P saknade alibi och att dennes beteende gav intryck av att han sökt skaffa sig ett sådant.

Resultatet av den fortsatta utredningen har inte lett till någon förändring av den bedömningen.

Gärningsmannens närvaro vid Grand. Svea hovrätt fann inte styrkt att Christer P befunnit sig vid Grand före bioföreställningen (omkring kl 21), men ansåg att det förelåg en betydande sannolikhet för att han befann sig där efter föreställningen (omkring kl 23).

Enligt uppgifter från det nya vittnet Eva F befann sig Christer P utanför Grand omkring kl 21. HD bedömde bevisvärdet i detta som begränsat. HD gjorde ingen bedömning av tillförlitligheten i uppgifterna.

Utöver Eva F har Lennart G lämnat uppgifter om Christer P vid Grand. Från dessa kan man enligt vår bedömning bortse.

Vägen från Grand till brottsplatsen. Vittnet Ljubisa N pekade ut Christer P som den man han sett följa efter makarna Palme när de passerade hans korvkiosk på Sveavägens västra sida, en bit söder om Grand. Svea hovrätt ansåg inte att någon säker slutsats kunde dras av Ljubisa N:s vittnesmål.

Ingen ny utredning har tillkommit i denna del.

Brottsplatsen. Lisbeth Palme pekade ut Christer P som den man hon iakttagit efter det att hon och Olof Palme hade blivit beskjutna. Svea hovrätt ansåg att det förelåg ett betydande utrymme för att hon kunde ha misstagit sig vid identifieringen. Från mordplatsen fanns inget annat utpekande av Christer P. Med anledning av vittnesuppgifter om gärningsmannens sätt att röra sig, uttalade hovrätten att det inte utretts att Christer P:s rörelsemönster var så karakteristiskt att det kunde läggas till grund för en identifiering.

Ett brottsplatsvittne, Leif L, anser sig numera med 95 procents säkerhet kunna identifiera Christer P som gärningsmannen. Ännu ett mordplatsvittne, Jan A, har uttalat att Christer P:s sätt att röra sig påminner om gärningsmannens. Lennart G har lämnat uppgifter även från mordplatsen. Det har vidare tillkommit tre nya vittnen – Benny P, Christer K och Bertil B – som säger sig ha mött Christer P ovanför Tunnelgatans trappor, i Malmskillnadsgatans närhet, strax efter mordet. HD har i sitt resningsbeslut bedömt att uppgifterna från vittnena Christer K och Bertil B inte var sådana att det är sannolikt att de skulle ha lett till en fällande dom mot Christer P, om uppgifterna varit kända vid hovrättens prövning. Endast en ledamot av HD tog ställning till uppgifterna från Leif L och Jan A. Han bedömde dessa uppgifter som alltför osäkra för att bevisningen skulle kunna anses ha tillförts något

avgörande nytt. Uppgifterna från Benny P bedömdes av RÅ inte som tillförlitliga; de åberopades inte i resningsansökan.

Även från utredningssynpunkt måste samtliga nya uppgifter bedömas som osäkra. Från vissa, t.ex. Lennart G:s, kan man enligt vår mening helt bortse. Det går därför inte att ange någon bestämd syn på huruvida brottsmisstankarna mot Christer P i någon beaktansvärd grad påverkats av det som framkommit efter rättegången i Svea hovrätt.

Motiv. Enligt Svea hovrätt hade det inte visats eller ens gjorts antagligt att Christer P hade haft något motiv att mörda Olof Palme.

Den fortsatta utredningen har i denna del inriktats på Christer P:s relation till Lars T, med antagandet att denne på ett eller annat sätt skulle ha påverkat Christer P att begå mordet.

HD ansåg att den bevisning som i detta hänseende åberopades i resningsärendet inte hade någon större tyngd och att det inte var sannolikt att dess förebringande i hovrätten skulle ha ändrat den friande domen.

Från utredningssynpunkt har bilden av Christer P:s och Lars T:s relation förtydligats en del. Det från PU:s synpunkt antagna motivet framstår dock inte som mer än en psykologisk hypotes.

Vapen. Enligt Svea hovrätt gav utredningen inte något konkret belägg för att Christer P mordkvällen hade tillgång till skjutvapen. Hovrätten framhöll att det inte fanns utredning om att han tidigare använt sig av handeldvapen och att det som framkommit närmast tydde på att han inte var intresserad av skjutvapen.

HD konstaterade i resningsbeslutet att det saknades ”varje som helst utredning som visar att Christer P den 28 februari 1986 faktiskt hade en magnumrevolver med vilken han kunde skjuta makarna Palme”.[42]

Den fortsatta utredningen i vapenfrågan har i princip inte lett till annan kunskap än den som förelåg vid rättegångarna, dvs. att det hos Sigvard C eller i kretsarna kring denne fanns god tillgång till vapen samt att det för Christer P i och för sig inte skulle ha erbjudit några större svårigheter att skaffa fram ett vapen. Att Christer P skulle ha varit ointresserad av skjutvapen framstår dock mot bakgrund av senare tillkommen utredning som osäkert.

Denna del av utredningen har således inriktats på att identifiera ett vapen som Christer P skulle kunna ha haft tillgång till. Även den omvända och från utredningssynpunkt än mer angelägna frågan, näm-

[42] Formuleringen är kategorisk och kan synas omfatta allt utredningsmaterial, således även de uppgifter från Sigvard C som HD:s majoritet inte beaktade i själva resningsprövningen. Det kan i alla händelser konstateras att den ledamot som bedömde även Sigvard C:s uppgifter gjorde samma bedömning med användande av samma formulering.

ligen att finna det vapen som faktiskt använts, har varit föremål för omfattande utredningsåtgärder. Dessa är inte redovisade i resningsansökan; de har inte lett till något konkret resultat.

Kärnan i de brottsmisstankar som förelegat mot Christer P synes därmed kunna sammanfattas i följande punkter.

1. Christer P har utpekats som gärningsman av Lisbeth Palme, ett utpekande som dock inte ansetts så tillförlitligt att det ensamt kan utgöra bevis för hans skuld.
2. Gärningsmannen har enligt vittnesuppgifter rört sig på ett sätt som i och för sig visar överensstämmelser med Christer P:s sätt att röra sig.
3. Christer P har utpekats som närvarande utanför biografen Grand omkring kl 23 på ett sätt som gjort att det vid domstolsprövningen bedömts som mycket sannolikt att han också befann sig där vid den tiden.
4. Christer P befann sig under mordkvällen i mordområdet, det har han själv vidgått och det stöds av annan utredning.
5. Christer P har inte alibi för mordet, men han har försökt skaffa sig ett sådant.

Endast punkt 1 utgör, om förhållandet skulle kunna styrkas, ett bevis i vedertagen mening (en omständighet av vilken man kan sluta sig till att han begått mordet). Resten utgör faktiska omständigheter som kan anses belagda med hög grad av sannolikhet och som i varierande utsträckning pekar mot att Christer P kan vara gärningsmannen, men som även kan förklaras på andra sätt.

Utöver detta finns en hel del från bevissynpunkt mer perifera omständigheter som synes ha haft inverkan på hur brottsmisstankarna mot Christer P värderats i olika sammanhang. Utredningen har omfattat undersökning av omständigheter av det slaget. Vad det rör sig om är bl.a. Christer P:s personlighet, psykiska status, umgänge och kriminella historia samt hans beteende efter mordet på Olof Palme.

Omständigheter av det slag som därvid intresserat PU har inget egentligt bevisvärde. Däremot har de ett utredningsvärde; det är av värde att veta om den person, mot vilken brottsmisstankar på annan grund föreligger, till sin karaktär, typ och historia skulle kunna tänkas ha begått ett brott som det som utreds. Därmed inte sagt att allt av detta slag bör göras till föremål för utredning. Beträffande Christer P torde PU:s intresse för hans person etc, delvis ha sin grund i det uttalande Svea hovrätt gjorde i sina slutövervägande, om att det som hade ”framkommit om Christer P:s personlighet och livsföring – en förtids-

pensionär som missbrukat sprit och narkotika – talar snarast mot att han skulle begå ett brott som det nu aktuella". Det är naturligt att utredare, som uppfattat detta ställningstagande från hovrättens sida som i sak tvivelaktigt, har inriktat sig på att belysa de omständigheter som domstolen härvid uttalade sig om. I alla händelser visar hovrättens uttalande att omständigheter av detta slag kan tillmätas betydelse också vid en rättslig prövning.

De uppgifter kring Christer P:s person m.m. som framkommit måste i vart fall numera anses peka i annan riktning än den hovrätten angav. Detta innefattar inget ställningstagande till hovrättens bedömning, som ju endast grundande sig på vad som framkommit under rättegången. Av intresse i det sammanhanget är att Riksåklagaren i resningsansökan tydligt markerade att målet, om resning beviljades, skulle drivas på ett annat sätt än 1989; av vad Riksåklagaren deklarerade framgår bl.a. att han till en eventuell ny rättegång avsåg att kalla vittnen till styrkande av omständigheter av det slag som nu diskuteras.

Betraktar man "kärnan" i brottsmisstankarna mot Christer P tillsammans med uppgifterna om hans person m.m. är det tydligt att den utredning som bedrivits till styrkande av att han i och för sig skulle vara kapabel att begå mordet utgör den fylligare delen. Situationen är därmed den att det finns en del "mjukdata" som kan anföras till stöd för att Christer P kan vara gärningsman, samtidigt som det saknas bevisning till styrkande av hans skuld.

*

Utredningen mot Christer P har genom åren dragit stora resurser. Vid bedömningen av rimligheten häri måste beaktas att den lett till att brottsmisstankarna mot Christer P successivt stärkts, särskilt genom målsägandens utpekande. Mellan 1989 och 1997 är skillnaden i misstankarnas styrka i och för sig inte påfallande. Vad som därvid även bör beaktas är att brottsmisstankarna heller aldrig har försvagats. Vår bedömning, som måste utgå från det förhållandet att det enligt svensk rätt är möjligt att driva en brottsutredning vidare även mot den som frikänts för brottet, är att det ända sedan mordet och alltfort har funnits och finns skäl att vidta varje laglig utredningsåtgärd som kan kasta ytterligare ljus över misstankarna mot Christer P. Det ligger i sakens natur att många sådana åtgärder inte har lett någon vart och att en del av dem i efterhand kan verka mindre ändamålsenliga; med den bedömning vi gör ter det sig därför inte meningsfullt eller rättvist att anlägga synpunkter på alla de enskilda åtgärder som vidtagits.

7 Gärningsmannaprofilen

Kapitlets innehåll

Detta kapitel beskriver arbetet med den s.k. gärningsmannaprofilen (GMP), inklusive de åtgärder den föranledde.

Det finns flera skäl till att vi ägnar så jämförelsevis stort utrymme åt GMP. Ett är att den GMP som upprättats på många sätt är klargörande för den som vill få något av en helhetsbild av mordutredningens resultat; bl.a. därför redovisar vi stora delar in extenso. Ett annat skäl är att angreppssättet för oss tett sig intressant. Det finns anledning att illustrera detta och att resa frågan varför ett analysarbete av detta slag färdigställdes först åtta år efter mordet. Ett tredje skäl är att GMP-projektet tilldragit sig stor uppmärksamhet och föranlett en hel del spekulationer i den allmänna debatten. I det sammanhanget har det även, också från polisiärt håll, riktats kritik mot såväl produkten som mot metoden som sådan. Vår redovisning syftar här till att bredda och fördjupa underlaget för den diskussionen, som är angelägen och har räckvidd bortom denna utredning.

Den första delen av kapitlet ägnas åt GMP-metoden och åt den GMP som upprättats i denna mordutredning. Vi har själva granskat GMP, bl.a. genom RRV-experterna, men också genom att anlita amerikansk expertis, som fått yttra sig över en översättning, som vi låtit göra. Vi redovisar dessa synpunkter och försöker under rubriken *Sammanfattande anmärkningar* även att bidra till diskussionen genom egna iakttagelser och reflektioner.

I den andra delen av kapitlet redogör vi för de åtgärder Palmeutredningen enligt vad som uppgivits vidtagit som ett resultat av GMP-arbetet. Vi återger bl.a. i komprimerad form den s.k. kontrollista som uppfördes över personer som eventuellt kunde stämma in på GMP, en lista som i blixtbelysning ger en illustration till en avgränsad del av utredningsarbetets omfattning och förgreningar. Ett antal GMP-relaterade uppslag som varit av större intresse för brottsutredningen redovisas mer utförligt. Hanteringen av vissa av dem diskuteras under rubriken *Sammanfattande anmärkningar*, sist i kapitlets andra del.

Personnamn på ”kontrollistan” är ersatta med NN. De personer som förekommer på flera ställen är benämnda GA, GB, GC, etc.

7.1 Gärningsmannaprofilen i utredningen av mordet på Olof Palme

7.1.1 Om metoden

PU har, som nedan närmare skall redovisas, till stöd för utredningsarbetet låtit utarbeta en s.k. gärningsmannaprofil (”GMP”). I polisens (kriminalunderrättelsetjänsten) material beskrivs GMP-metoden på följande sätt.[1]

En GMP kan definieras som ”ett polisiärt spaningsinstrument bestående av en demografisk, social och beteendemässig beskrivning av mest sannolika gärningsman till ett brott”.[2] Till grund för en GMP ligger bl.a. en brottsanalys, definierad som ”en systematisk analys av all tillgänglig information om en brottsplats och offret för brottet samt iakttagelser av gärningsmannen med syfte att beteendemässigt rekonstruera brottet, dess förspel och efterspel med avsikt att kunna klassificera brottet, att klarlägga dess motiv och att kunna beskriva en GMP”.[3]

I mer allmänna termer brukar man ibland beskriva en GMP som en ”psykologisk fantombild”. En vanlig fantombild bygger på vittnesuppgifter av en förövares utseende. Om man sammanställer ett vittnes signalementsuppgifter kan man konstruera en bild på grundval av dessa uppgifter sammantagna; ju fler och ju entydigare uppgifter, desto tydligare bild. På ett i någon mån motsvarande sätt kan man sammanställa de psykologiska och beteendemässiga data som kan utläsas kring en brottslig gärning och sammanställa dessa till en bild – ”profil” – av hur gärningsmannen kan tänkas vara och fungera som människa.

I kriminalunderrättelsetjänstens material ges följande beskrivning av hur en GMP förhåller sig till traditionellt kriminalpolisiärt arbete.[4]

> Poliser ställer sig alltid frågan: Vem har gjort detta brott? Svaret formuleras ofta i allmänna termer och man använder sig av sin erfarenhet för att skapa en bild av gärningsmannen. I många fall är detta en tillräckligt effektiv metod för att komma till en lösning. Det finns gott om polisiära spårhundar med god näsa för kriminellas beteende och närmast intuitiv kunskap om var den specifike förövaren finns att söka. Den arbetsuppgift

[1] Ulf Åsgård, Om brottsanalys och gärningsmannaprofiler (augusti 1995), s. 3; skriften gavs in i samband med att Ulf Åsgård och Jan Olsson för den tidigare Palmekommissionen i augusti 1995 presenterade den gärningsmannaprofil de utarbetat på PU:s uppdrag.
[2] A.a.s. 3.
[3] A.st.
[4] A.st.

> man har – att snabbt gripa gärningsmannen – är dock ofta så pressande att man tvingas hoppa från tuva till tuva i ett ibland allt mer desperat sökande efter en gäckande skugga. I sådana situationer kan det finnas ett värde i att mer eftertänksamt utföra en analys baserad på systematiserad kunskap om brott, brottslingar och det aktuella brottet. Då kan man få ett mer fullständigt scenario för brottet.

En GMP är således inte ett redskap i ett akut, inledande skede av ett spaningsarbete utan ett sätt att systematiskt, metodiskt och delvis förutsättningslöst göra det som kriminalpoliser alltid har gjort och alltid måste göra:[5]

> I inledningen påpekades att poliser alltid frågar sig vilken sorts människa som begått ett brott och i enlighet med det har man under århundradena funnit olika arbetsmetoder och tekniker för att finna svaret på frågan. Detta har i huvudsak varit ett framgångsrikt sätt att arbeta. De metoder som presenteras här utgör egentligen bara kompletteringar till en fungerande polisiär metodik i det att beteendevetarkunskaper tillförs och systematiken i arbetsmetoden förbättras. Erfarenhetsmässigt leder detta till en effektivisering av polisarbetet.

Den ”psykologiska fantombilden”, dvs. GMP, är uppenbarligen mer komplicerad att teckna än en vanlig fantombild. Liknelsen haltar därför och förväntningarna på precisionen i de antaganden som görs i en GMP kan lätt bli för stora om man uppfattar liknelser av det här slaget alltför bokstavligt. I polisens material tonas förväntningarna ned:[6]

> Den massmediala skildringen av profileringsmetoden har tyvärr såväl i Sverige som utomlands gett en romantiserad bild med överdrifter av dess betydelse och underdånig behandling av dess utövare. I själva verket är det en omständlig metod att försöka komma till rätta med svårlösta brott varvid inslagen av heroism lyser med sin frånvaro.

I samband med att viss kritik mot metoden redovisas heter det vidare:[7]

> De som beställt profiler måste veta att profilen är en sannolik approximation i syfte att fokusera utredningen. Utan att förringa kritiken bör det ändå framhållas att profilmakande snarare är en konst än en vetenskap som medför organisatoriska fördelar som många polisorganisationer i världen redan upptäckt.

[5] A.a.s. 5.
[6] A.st.
[7] A.a.s. 15.

GMP-metoden beskrivs i allmänna ordalag på följande sätt.[8]

> Metoden bygger på antagandet att allt vi människor gör i livet utförs i överensstämmelse med vår personlighet som i varierande grand uttrycker ett självständigt agerande. Tvångsmässiga personer brukar sällan ha oordning på sina skrivbord eller sätta på sig ostrukna skjortor. Psykopatiska personer har sällan varma och varaktiga relationer. Schizoida personer är per definition inte sällskapliga. Avvikande personer begår ibland brott som ångestlösning, för att förverkliga sina fantasier, av inre tvång och av många andra skäl. När de begår sina brott genomför de dem på ett sätt som är bekvämt för dem och i överensstämmelse med deras behov och driftsliv.
>
> Med relevant information om handlingssätt och tillräcklig vaksamhet är det således möjligt att sluta sig till vilken typ av person som utfört en viss kriminell handling på just det sätt som den utförts på. Därav följer ett antal sannolika förhållanden om var och hur gärningsmannen bor och hur han framlever sitt liv samt andra sociala och demografiska förhållanden.

Metoden har utvecklats under senare delen av nittonhundratalet i USA, som ett medel vid efterspaning av gärningsmän som upprepar sina brott (seriebrottslingar). Metoden uppvisar flera exempel på mycket lyckade insatser, men också på fall där profilen visat sig helt felaktig.

I Sverige brukar den s.k. lasermannens slutliga gripande, efter det att denne begått ett stort antal attentat mot invandrare, anföras som ett första och lyckat exempel på metodens användbarhet. Polisens spaningar hade den gången på annat sätt väckt intresset för den person som sedermera dömdes, bl.a. fanns denne med i en krets personer som disponerat en bil av en typ som hade använts vid flera av brotten. Vid en förfrågan från de utredande polismännen om den misstänkte stämde överens med profilen blev svaret ”i högsta grad jakande”.[9] Spaningsinsatserna koncentrerades därefter mot denne och ledde så småningom till ett gripande. Exemplet anses illustrera några kännetecken för metoden. Den löste inte brottet men medförde att utredningen effektiviserades. ”Lasermannen” hade sannolikt gripits förr eller senare ändå, men profilen underströk vikten av att koncentrera utredningen mot honom.[10] – Det bör tilläggas att denna beskrivning inte är okontroversiell. En lika vanlig uppfattning synes vara att fallet med lasermannen i praktiken redan var löst när gärningsmannaprofilen kom in i bilden.

En helt grundläggande förutsättning för GMP-metoden är att den utförs utan hänsyn till och helt utan sidoblickar mot eventuella misstänkta individer. Det kan illustreras med betydelsen av ett fingeravtryck

[8] A.a.s. 4.
[9] A.a.s. 10.
[10] A.st.

på brottsplatsen. Medan den vanliga brottsutredaren söker individen bakom avtrycket är den informationen från GMP-synpunkt utan relevans. Däremot är det från den synpunkten av intresse *att* gärningsmannen avsatt ett fingeravtryck, eftersom det kan säga något om hur han agerat, att han varit oförsiktig etc. Att information om eventuella misstänkta exkluderas ger analysen ett bestående värde, som gör den till ett slags basanalys, till vilken utredningen efter att ha uttömt ett visst ”spår” kan återvända. I polisens material talas om att utgångssituationen på det sättet ”kan konserveras under lång tid”.[11]

Det är inte bara så att den som utarbetar en GMP inte använder data om eventuella misstänkta, det är av stor betydelse att han eller hon är avskuren från sådan kunskap. ”All information om misstänkta kommer ... omedvetet att leda analysen i riktning mot en liknande person”, heter det i polisens material.[12] (En profil som utarbetas med kunskap om en huvudmisstänkt person synes i det hänseendet kunna liknas vid ett vittnes utpekande av en person, vilken för vittnet redan är känd som misstänkt. Utpekandet saknar naturligtvis inte intresse, men har inte alls samma informationsvärde som ett utpekande i en klassisk konfrontation.)

Beträffande förutsättningarna för ett framgångsrikt användande av GMP-metoden sägs att det aktuella brottet bör ha ”något inslag av psykopatologi”.[13] I och för sig sägs alla brott kunna analyseras med metoden, men det är inte alltid som den är effektiv. Brott med ekonomiska motiv sägs t.ex. lämpa sig illa, eftersom ”önskan att utöka sin förmögenhet --- är så allmänt spridd att tillräckligt diskriminerande beskrivningar inte kan åstadkommas”.[14] I praktiken anges metoden lämpa sig för mord, sexualmord, våldtäkter och eldsanläggningar. Ibland kan även utpressningsbrott analyseras, om det föreligger muntlig eller skriftlig kommunikation som kan bedömas.

Metoden har utvecklats vid utredningar av seriebrott. Mot den bakgrunden kan det synas som den typen av brott lämpar sig bäst för metoden. Det är dock enligt polisens material en missuppfattning att endast sådana brott kan göras till föremål för GMP. Det är visserligen så att seriebrott alstrar stora material, som kan öka säkerheten i bedömningarna. Men även enstaka brott innehåller ”i allmänhet så mycket utslag av beteende att motiv, valstrategier och personlighet kan beskrivas”.[15] Det avgörande för metodens användbarhet synes med andra

[11] A.a.s. 11.
[12] A.st.
[13] A.st.
[14] A.st.
[15] A.st.

ord vara den mängd information som kan utläsas, inte om det i och för sig är fråga om en eller flera brottsliga gärningar.

Den redogörelse ur vilken här citerats är relativt utförlig och återhållsam. Likväl synes metoden som den beskrivs i det svenska materialet vara omgiven av viss mystik och en del hemlighetsmakeri:[16]

> Den som möjligen saknar en närmare beskrivning av metodernas essens bör besinna att metoden är polisiär och att kriminellt tänkande personer har en stark benägenhet att studera och kartlägga polisens metoder i syfte att raffinera sitt eget beteende i avsikt att vilseleda och undkomma rättvisan. En mer detaljerad beskrivning kan därför inte offentliggöras.

GMP-metoden i sammanfattning

Som vi förstått polisens material och övrig information vi inhämtat rörande det GMP-arbete som svensk polis bedriver karakteriseras det bl.a. av följande.

- GMP-arbete bygger på beprövade polisiära arbets- och tänkesätt
- GMP används för att systematisera information om ett brott som inte kunnat lösas snabbt
- En GMP är ett spaningsredskap för att effektivisera och underlätta prioriteringar i utredningsarbetet
- En GMP är inget bevismedel och kan inte användas som stöd för ett åtal i domstolen, eftersom en GMP aldrig bevisar något om en viss individ
- Den som utarbetar en GMP skall ej ha information om eventuella misstänkta
- För att en GMP skall bli användbar bör brottet innehålla något inslag av psykopatologi
- Mord, sexualbrott och eldsanläggningar är brott där en GMP typiskt sett är användbar
- GMP-metoden kan användas även då det inte rör sig om seriebrott, så länge gärningen och gärningsmannen avsatt tillräckligt med relevant information
- Ju mer information som brottet och gärningsmannen avsatt, desto mer precis kan en GMP bli
- En GMP är inte en vetenskaplig produkt

[16] A.a.s. 16 f.

7.1.2 Palmeutredningens gärningsmannaprofil

Allmänt

Kriminalkommissarien Jan Olsson och psykiatrikern med dr Ulf Åsgård fick i juni 1993 PU:s uppdrag att utarbeta en GMP i utredningen av mordet på Olof Palme. GMP-arbete var vid denna tidpunkt ingen helt etablerad arbetsform i Sverige; ett antal GMP hade dock utarbetats och Olsson/Åsgård hade varit engagerade i flera av dessa.

I en promemoria från juli 1993, ur vilken ett utdrag finns intaget i den slutliga GMP-dokumentationen[17], beskrev Ulf Åsgård förutsättningarna för arbetet. Han ansåg allmänt att förutsättningarna för att utarbeta en GMP i detta ärende var goda, men varnade för vissa svårigheter. En var att utgångsmaterialet enligt Ulf Åsgård syntes magert, något han dock inte ansåg sig kunna ha en säker uppfattning om förrän han tagit del av det. Ett större problem var den information såväl han som Jan Olsson redan besatt om mordutredningen:[18]

> Den största svårigheten torde dock ligga i den mängd information som vi har om misstänkta. Det gäller självfallet främst den person som en gång lagförts för mordet. I sedvanligt GMP-arbete är en grundregel, som tidigare påpekats, att man inte tar del av information om misstänkta eftersom det vanligen leder till påverkan antingen så att profilen anpassas till denna person eller att den fjärmas från honom.

Åsgård uppfattade dock dessa svårigheter som delvis överkomliga. Han föreslog att erfarna specialister från FBI i sinom tid skulle få ta del av och bedöma den utarbetade profilen.

Arbetet inleddes. Enligt vad som sägs i den slutliga GMP diskuterades resultaten av arbetet i januari 1994 med amerikansk polis vid FBI:s Behavioral Science Unit. Därefter kunde en mer precis gärningsmannaprofil formuleras. Denna presenterades i sin tur för hela PU i februari 1994. Ytterligare bearbetningar följde och den slutliga GMP var klar i maj 1994.

GMP omfattar i originalversionen 116 sidor, exklusive bilagor. Härav utgör själva ”profilen” mindre än tio sidor. Rapporten innehåller en relativt utförlig översikt över själva metoden, använt material och tidigare attentat (mot statsmän och andra prominenta personer). Därefter följer redovisningar av kunskap om offret och kriminaltekniska

[17] Jan Olsson och Ulf Åsgård, Mordet på Olof Palme. Brottsanalys. Gärningsmannaprofil (citeras GMP), s. 132.
[18] GMP s. 132.

fakta, inklusive en ”rekonstruktion” av morddagen och Olof Palmes agenda månaderna före mordet. I angivna delar utgör rapporten en sammanfattande redovisning av centrala delar av utredningen. På grundval av det sålunda sammanställda materialet formulerades vissa hypoteser (vi återkommer till dessa strax).

Delar av det som sålunda framkommer i de första två tredjedelarna av GMP redovisas i annan form på annan plats i vårt betänkande. GMP:s rekonstruktion av särskilt mordkvällen är mycket detaljerad och det saknas anledning att göra en motsvarande redovisning här. GMP:s redogörelse för kända fakta om offret innefattar även omnämnandet av vissa ”spår”, under rubriker som ”Bofors-Indien affären”; ”Iran-Irak”, ”Baresic” och ”Ubåtsfrågan”. Även ”Palmehatet” och ”Harvardaffären” berörs. Det rör sig genomgående om ytterst kortfattade beskrivningar.

Från denna inledande del har vi allmänt och från våra utgångspunkter noterat följande.

Författarna konstaterar att ”detta ärende är ett eldorado för den som är intresserad av vittnespsykologiska frågeställningar”, att mycket av informationen är utan värde för utredningen men att den ställt till en hel del problem. Författarna hade därvid gjort följande iakttagelser.[19]

1. En del vittnen lägger till viktiga fakta vid senare förhör, som aldrig nämnts i samband med första förhöret.
2. En del vittnen anpassar uppenbarligen sin information vid senare förhör till information, som de fått från annat håll.
3. En del vittnen beskriver intressanta förhållanden, men deras berättelse motsägs, helt eller delvis, av information från andra, som skildrar samma förlopp.
4. En del vittnen lämnar information som är uppenbart eller nästan uppenbart fantastisk.

Ett antal förhållanden anfördes som var för sig eller i kombination kunde förklara förekomsten av den otillförlitliga information (”förmenta fakta”) som på detta sätt influtit i utredningen:

◊ S.k. pseudominnen: ”under inverkan av andra informationskällor vävs en berättelse av förment självupplevda händelser kring en lite kärna av sanning och verklighet”.

◊ Vittnens önskan att hjälpa polisen att lösa brottet, som leder till anpasslighet av de egna upplevelserna.

◊ Mytomani och besläktade beteenden

[19] GMP s. 23.

◊ Vittnens önskan att komma nära en historisk och sensationell händelse

◊ Influens från rapporteringen i media och från vänner, arbetskamrater etc.

◊ Vittnen har påverkats av journalister som talat med dem, vilket i sin tur har påverkat vittnenas utsagor

◊ Psykisk sjukdom och instabilitet, allt från ordinära krisreaktioner till kronisk schizofreni

◊ Girighet till följd av belöningen

Författarna konstaterar att det i några få fall förekommit att uppgiftslämnare återkommit till PU och medgett att de lämnat otillförlitliga eller direkt falska uppgifter samt konstaterar att detta krävt mod och självövervinning – ”möjligen borde fler ha visat sådant civilkurage”.

Materialets kvalitet ansågs tillräckligt god för att kunna användas i en brottsanalys. I några avseenden fanns det dock brister, av i och för sig inte avgörande betydelse, men som det i flertalet fall numera inte fanns möjlighet att åtgärda:[20]

- Samtliga besökare av den filmföreställning paret Palme bevistade har förhörts. Däremot saknas det förhör med flertalet besökare av andra föreställningar på Grand. Mötet mellan offer och gärningsman eller konspiratör kan ju ha skett på eller invid biografen. Med stor sannolikhet förföljdes Palme från biografen. Alla iakttagelser från detta område är bl.a. därför av stort intresse.
- Paret Palmes ekonomiska situation är inte tillräckligt belyst. Det saknas helt en redovisning av de ekonomiska omständigheterna före och efter brottet. Ingenting i den övriga informationen tyder dock på att det finns något i de ekonomiska omständigheterna som skulle kunna förklara brottet.
- Redovisningen av de, vid mordtillfället, aktuella sekreta diskussioner som Olof Palme förde ter sig ofullständig eller inte slutligt utvärderad. Det är förståeligt att det är så och det är inte sannolikt att gåtans svar finns i detta avsnitt men fullständig säkerhet är svår att uppnå. Detta diskuteras vidare på s. 73.[21]

[20] GMP s. 24 f. En del av det som här sägs har berörts och citerats även på andra ställen i vårt betänkande.

[21] Under rubriken ”Professionella motiv” på s. 73 återfinns den diskussion detta syftar på: ”Även när det gäller de professionella motiven står en mordutredning rörande en prominent person inför stora svårigheter. Betydande politiker, statsmän, till vilken kategori Olof Palme tveklöst hörde, har dagligen sekreta kontakter och deltar mycket ofta i händelseförlopp, som är helt eller delvis dolda

- En rekonstruktion av brottet, med hjälp av offrens kläder, hade sannolikt varit till viss hjälp. En sådan rekonstruktion skall ske men då rapporten slutligen sammanställdes var den ännu inte genomförd. (Det är numera gjort, vår anm.)
- I påtagligt många förhör med vittnen har inte vittnenas egen klädsel, karakteristika i övrigt och ofta inte heller deras eget beteende redovisats. Denna brist försvårar påtagligt möjligheterna att särskilja de olika aktörerna i ett förlopp, vilket delvis är en förutsättning för en rekonstruktion av brottet och dess preludier.
- Lisbeth Palmes bakgrund och personliga förhållanden är ofullständigt belysta.
- Det har inte genomförts någon rättsmedicinsk undersökning av Lisbeth Palme. Fotografier av hennes kläder och information från rättsläkarna, har i viss mån kompenserat denna brist.
- En samtidshistorisk analys av det som kallats palmehatet och en mätning av dess utpräglingsgrad under Palmes sista levnadsår hade varit av stort värde för att närmare förstå vad som eventuellt styrt eller motiverat en gärningsman. (---)

Avsnittet om andra attentat avslutas med en jämförelse mellan dessa attentat och mordet på Olof Palme. Den lyder:[22]

> Flera skillnader framkommer när man jämför mordet på Olof Palme med mord på andra prominenser.
>
> - Det är ovanligt att attentat utförs utan att det finns något skydd av offret.
> - Det är ovanligt att attentat sker så sent på kvällen.
> - Det är ovanligt att offrets hustru attackeras även om hon är närvarande.

---

för omgivningen och allmänheten. Detta innebär självfallet inte nödvändigtvis att sådana kontakter skulle vara tvivelaktiga, tvärtom är de sannolikt ofta förutsättningen för framgång i diskussioner om framtida avtal och andra förbindelser mellan stater, organisationer och företag. Men om arten av sådana kontakter, i efterhand, skall kartläggas i det goda syftet att kartlägga bakgrunden till ett mord, kan det väl tänkas att flera potentiella uppgiftslämnare väger riskerna med att avslöja sin information mot värdet av att mordet klaras upp, särskilt om de med viss grad av sannolikhet känner sig säkra på att deras information saknar värde. Återigen, som i fallet med den privata informationen, finns risken att den som inte har helhetsperspektivet underlåter att lämna väsentlig information. – En politiker av Olof Palmes betydelse är dessutom inblandad i ett så stort antal händelser av öppen karaktär, där meningar går isär om värdet och nyttan av hans eget handlande att det blir svårt att värdera i vilken mån ett motiv skulle kunna finnas i det ena eller andra händelseförloppet."

[22] GMP s. 36 f.

- Det är ovanligt att det inte finns ett lätt identifierbart motiv till mordet.

Till följd av dessa ovanliga förhållanden tillkommer därför några andra förhållanden som karakteriserar mordet på Olof Palme.

- Gärningsmannen har kommit ovanligt nära sitt offer.
- Gärningsmannen har getts möjlighet att skjuta den person, som befann sig närmast offret.
- Gärningsmannen har kunnat fly från platsen.
- Attentatet har därför blivit ett spaningsmord.

De fyra hypoteser som föregick själva brottsanalysen och gärningsmannaprofilen formulerades på följande sätt.[23]

1. Olof Palme sköts av en gärningsman, som agerade på andras uppdrag och som under hela brottets planering och genomförande hade hjälp av andra.

2. Olof Palme sköts av en gärningsman, som agerade på andras initiativ och som under kartläggning hade hjälp av andra men som under genomförandet var ensam.[24]

3. Olof Palme sköts av en gärningsman som agerade på eget initiativ och som genomförde brottet ensam motiverad av ett djupgående hat mot Palme och därför att han sökt rikta uppmärksamheten mot sig själv genom att döda en prominent person t.ex. Olof Palme.

4. Olof Palme sköts av en gärningsman som antingen
   a) agerade helt ensam, men haft uppdrag av andra eller
   b) tillsammans med andra agerade kring biografen Grand.

Idén att mörda Palme skulle ha uppstått sedan någon medagerande erfarit att Palme befann sig på biografen.[25]

Härutöver finns naturligtvis ett stort antal teoretiskt tänkbara hypoteser, t.ex. möjligheten av arrangerat självmord, som faller på orimligheter långt innan de utsatts för en seriös prövning.

I vårt analysarbete har vi i första hand prövat alternativ 3 mot de övriga, som samtliga utgör konspirationer av olika storlek och grad av sofistikering. Vi har således undersökt förutsättningarna för de olika alternativen

[23] GMP s. 76 f.
[24] Till denna hypotes är fogat kommentaren: ”I detta fall, såväl som i föregående fall, skulle motivet finnas i förhållanden som är av ytterst hemlig natur och som endast en mycket begränsad krets känner till.”
[25] Till denna hypotes är fogat kommentaren: ”Motiven i fall 4 a och 4 b skulle antingen vara av sekret natur eller bero av palmehatet eller annat mer specifikt skäl, innebärande stark opposition mot Palme i någon sakfråga”.

noggrant och därefter letat igenom materialet efter information som skulle visa att dessa förutsättningar även haft motsvarighet i verkligheten.

Själva gärningsmannaprofilen och den brottsanalys på vilken denna grundats återges i följande avsnitt, som alltså består av utdrag ur GMP.

Utdrag ur GMP[26]

Analys

Analysen av materialet syftar till att pröva de hypoteser som ställdes upp i föregående avsnitt. Den grundläggande frågan är om man i materialet kan finna tecken på att mordet genomförts av en gruppering av gärningsmän eller inte. Detta avsnitt kommer att beröra denna frågeställning ur ett antal olika synpunkter. Det rör de tidsmässiga förutsättningarna, de personella och materiella kraven, de motivmässiga förutsättningarna, de beteendemässiga och psykologiska förutsättningarna och fynden respektive avsaknaden av fynd i utredningens olika avsnitt. Analysen av de olika hypoteserna redovisas separat men till följd av att det rör sig om komplicerade sammanhang och delvis likartade förutsättningar är viss överlappning oundviklig.

Sammanfattning av grundläggande fakta

Med utgångspunkt i den tidigare redovisningen anser vi att man kan fastslå följande:

- Möjligheten att makarna Palme skulle gå på bio diskuterades första gången på Lisbeth Palmes arbetsplats under eftermiddagen.
- Den biograf som då diskuterades var Spegeln på Birger Jarlsgatan.
- Tanken att makarna möjligen skulle gå på Grand diskuterades första gången i telefonsamtal mellan Lisbeth Palme, från hennes arbetsplats, och hennes sons flickvän, som befann sig i sitt hem, vid 17-tiden.
- Olof Palmes första kontakt med bioplanerna var då han kom hem vid 18.30-tiden.
- När Palme diskuterade bioplanerna med sin son, i ett telefonsamtal strax därefter, nämndes bägge eventualiteterna Spegeln och Grand, men intet bestämdes.

[26] Utdrag ur GMP (Jan Olsson och Ulf Åsgård, Mordet på Olof Palme. Brottsanalys. Gärningsmannaprofil) s. 77-110, avsnitten ”Analys” och ”Gärningsmannaprofil”, samt s. 115-116, ”Slutsatser” och ”Rekommendationer”. Det mellanliggande avsnittet ”Utvärdering av analysen”, som berör samarbetet med FBI, tas upp senare.

Utdrag ur GMP (forts.)

- Under detta telefonsamtal berättade sonen att han redan köpt biljetter till Grands 21.15-föreställning, som han trodde började kl 21.
- Beslutet att makarna skulle gå på Grand fattades före kl 20 under en diskussion dem emellan.
- Detta beslut delgavs ingen utöver att Aspling, i telefonsamtal med Olof Palme, i anslutning till att makarna var på väg att gå, fick veta att de skulle gå på bio, utan närmare specifikation.
- Varken Lisbeth Palmes arbetsplats eller makarnas hem har varit elektroniskt övervakade.

Slutsatsen av detta är att vem eller vilka som än mördade Olof Palme antingen förföljde honom från hemmet eller träffade på honom någonstans mellan hemmet och biografen Grand, alternativt att man träffade på Palme först efter filmens slut. Vidare kan det slås fast att man inte kan ha planerat att mörda Palme vid biografen eller i dess närhet, före det att Palme kom dit.

Prövning av konspirationshypoteser

I denna prövning delas analysen upp i enlighet med konspirationens faser --- .

Motivationsfasen

Vid tiden för mordet fanns det inte några specifika hot riktade mot Olof Palme. Inte heller förelåg förhållanden av sekret natur, kända av Palmes omgivning, som föranledde någon att reflektera över att Palme befann sig i en potentiellt farofylld situation. Konklusionen av detta är att om det fanns ett sådant specifikt motiv var det bara Palme själv som kände till det, utöver dem som i så fall konspirerade mot hans liv.

Detta utesluter inte att det kan ha funnits mer allmänna motiv sprungna ur terroriströrelser. Vid tiden för mordet fanns inte någon känd svensk terrororganisation, men aktiva och sympatisörer till flera utländska terroriströrelser var bosatta i landet. Vidare kan man naturligtvis tänka sig ospecifika motiv med rötter i det, som vi sammanfattat i begreppet palmehatet. Sådana motiv kan ha inspirerat en eller annan inhemsk gruppering av udda slag. En sådan gruppering kan även ha knutit utländska kontakter med meningsfränder eller organisationer med sammanfallande intressen.

Således är det i och för sig tänkbart att en konspiration kan ha iscensatt mordet och alla eventualiteter från statsunderstödd terrorism över mer idealistiska terroristgrupperingar till mindre professionella, i varje fall mindre erfarna, nationella grupperingar måste tas med i beräkningarna. Dessutom kan man inte helt utesluta möjligheten av en konspiration organiserad av ett utländskt underrättelse- eller säkerhetsorgan.

Vi har tidigare konstaterat att, om en konspiration agerat, har de lyckats dölja motivet väl. Bland de många nämnda motiven finns inte något ser ter sig riktigt rimligt. Vid förhören med Palmes regeringsmedlemmar är det påfallande hur svårt de har att komma på ett rimligt motiv. Däremot nämner flera eventualiteten av ren terrorism knuten till EAP, PKK, RAF eller det man benämnt Ustasja. Även om det inte varit möjligt att se motivet direkt efter mordet, borde den avsedda effekten nu ha blivit synlig. Ingenting i den allmänna debatten antyder att Palmes död haft specifika följder, som kan förklara hans död.

Kartläggningsfasen

Det kan förutsättas att sammansvärjningar som haft stöd av erfarna eller professionella personer inom området, använt sofistikerade metoder i alla faser, fram till undanskaffandet av bevis. Det är således möjligt att man inte skulle upptäcka spår av en sådan organisation. I de övriga fallen bör man däremot kunna räkna med att i ett eller flera avsnitt av utredningen finna tecken på bristande professionalism i en eller flera faser.

Förutsättningar för kartläggning

Man kan jämföra kartläggning inför ett mord med motsvarande arbete inför en kidnappning. Vid en sådan jämförelse framkommer att uppgifterna delvis är olika. Kidnapparligan måste vara ännu mer förberedd eftersom man har för avsikt att ta offret levande. När man till exempel studerar Krögherligans förberedelse för kidnappningen av Anna-Greta Leijon eller kidnappningen av en Exxon-direktör för några år sedan, i USA, är det påfallande hur lång tid man ägnade åt förberedelser. I Exxon-fallet rörde det sig om minst fyra månaders förberedelser. Man försenades också av att Exxon-direktören inte var hemma vid tillfällen då man hade förberett kidnappningen. Totalt sett rör det sig om närmare fem månader innan man kunde genomföra attacken. Det vara endast två personer som agerade, en tidigare säker-

Utdrag ur GMP (forts.)

hetschef och dennes hustru. I kartläggningen av Leijon deltog betydligt fler personer.

Den tyska stadsgerillan RAF ägnade sig såväl åt kidnappningar som direkt dödande attacker. I bägge situationerna tog det veckor till månader innan man slog till och ett halvdussin personer var engagerade vid varje tillfälle. Vid attacken mot Herrhausen hade man grävt ned den elektriska ledningen till bomben sex veckor innan man slog till. Man ägnade visserligen parallell uppmärksamhet åt flera offer, vilket försvårar bedömningen av hur lång tid det tog i de enskilda fallen. Vid attentatet mot Letelier --- engagerades kontraktmördaren Townley nära tre månader innan. Denna tid användes för att rekrytera ytterligare två gärningsmän och åt att kartlägga offret.

Slutsatsen är att, även om det är skilda uppgifter att kidnappa och döda direkt så finns det ändå uppenbara likheter och det tar lång tid att kartlägga och förbereda en attack av något slag. Det innebär att man i detta fall borde gå långt bak i tiden för att upptäcka eventuella förberedelser till attentatet.

Ett övervakningsarbete av Palme bör rimligen ha varit ett svårt arbete eftersom det var tämligen kallt under veckorna och månaderna före mordet. Väntan i kall väderlek, för att fastställa Palmes rutiner, torde ha praktiskt försvårat kartläggningen. I den situationen vore övervakning inomhus att föredra. Det finns några få lägenheter kring Palmes bostadshus som skulle lämpa sig för övervakningsändamål. Ingen av dem har använts i detta syfte. Det finns ett antal kaféer och butiker på ömse sidor om Västerlånggatan, som skulle kunna tjäna delvis samma syfte. Det finns inga rapporter som antyder att de använts på detta sätt.

Västerlånggatan kröker sig från norr mot öster. För att ha en god överblick över intressanta rörelser i eller invid Palmes port behöver man vistas nära. Det medför att en person inte räcker för att hålla porten eller lägenhetsfönstren under uppsikt. En ensam övervakare skulle tilldra sig t ex butiksägarnas uppmärksamhet. Under den kalla årstiden är det dessutom ganska vanligt att gatan är tämligen folktom, vilket ökar svårigheterna att övervaka obemärkt.

Baksidan av Västerlånggatan 31 är lättare att övervaka än framsidan eftersom man inte uppmärksammas lika lätt, till följd av det färre antalet människor, som rör sig där. Framsidan har förstås den fördelen att man kan röra sig fram och tillbaka i folkströmmen utan att bli uppmärksammad så mycket. Det finns inga informationer om misstänkta personer från baksidan av fastigheten.

Utdrag ur GMP (forts.)

En betydande komplikation vid kartläggning av Palme är möjligheten att livvakterna kan ha varit sysselsatta med skyddsspaning, vilket medför att man för att väcka minsta uppmärksamhet, måste variera antalet kartläggare och deras beteende.

Bristen på tecken på övervakning

Såvitt vi kunnat utreda så finns de inga substantiella informationer från tiden september -85 fram till februari -86 som skulle tyda på en övervakning. Det finns inte någon anmälan från allmänheten, registrerad före mordet, rörande anmärkningsvärda förhållanden kring Palmes bostad.

Från redovisningen av livvakternas rapporter finns inga indikationer på att något avvikande eller misstänkt pågick kring Palme vid tiden för mordet eller tiden närmast dessförinnan. Av spaningsrapporter från SÄK framgår att en känd representant för PKK sågs vid två tillfällen i Gamla Stan under 1985. Vid ett av dessa tillfällen promenerade han förbi Palmes bostad. Man kan svårligen tro att denne, den mest öppne representanten för organisationen, skulle utnyttjas för något så viktigt som allmän kartläggning av förhållandena i Gamla Stan eller specifik kartläggning av Olof Palme.

Efter mordet har ett knappt hundratal personer lämnat information om iakttagelser de gjort av ensamma män eller grupperingar av män, övervägande bestående av två män, som av en eller annan anledning tilldragit sig uppgiftlämnarnas uppmärksamhet. Den större delen av dessa iakttagelser har gjorts på Västerlånggatan medan ingen rör iakttagelser från baksidan av Palmes bostad. Många av iakttagelserna är av ospecifik natur. Ett smärre antal har kunnat förklaras. Det gäller särskilt observationer alldeles intill Palmes port av några olika personer, som visat sig vara några polacker, engagerade i ett ombyggnadsarbete i en butik i ett hus mittemot Västerlånggatan 31. Ingen iakttagelse har gjorts, som uppenbart pekar på ett mystiskt beteende med bäring på mordet. Det finns visserligen ett antal observationer av flera män och vid ett tillfälle även en kvinna, som under varierande tid stått och tittat på Palmes bostadshus. Det förefaller väl klumpigt om detta beteende skulle vara del i en konspirations kartläggning.

Från Rosenbad eller dess omgivningar finns inga rapporter om mystiska personer eller händelser varken före eller efter mordet.

De två väktare, som arbetade med reguljärt nattvaktsarbete i området kring makarna Palmes bostad, var i tjänst 26 av februari månads 27 första nätter. Natten till 9 februari arbetade en tredje väktare. Ingen av

de två, som huvudsakligen skötte detta distrikt har noterat något anmärkningsvärt. Av övriga kategorier som arbetat i området som poliser, trafikvakter, brevbärare, budchaufförer, sopåkare, tidningsbud, taxichaufförer, trafikvakter, reparatörer och installatörer vid elverket, vattenverket m fl, har en del förhörts. Förutom en sopåkare, har ingen lämnat information om iakttagelser i trakten, som kan ha med mordet att göra. Sopåkaren lämnar en, allteftersom utvecklad berättelse om en person, som uppehållit sig i trapphuset till Palmes bostad en morgon utan att kunna förklara sig. Det kan inte rimligen röra sig om en medlem av en professionell konspiration. Däremot kan en mer oerfaren person med dolda avsikter möjligen bete sig så. Å andra sidan fanns en läkarmottagning i huset som delvis tycks ha dragit till sig märkliga personligheter.

Varken Olof eller Lisbeth Palme har gett upplysningar om att de känt sig förföljda på väg till eller från arbetet. När det gäller Olof Palme behöver det inte betyda mycket eftersom det beskrivs att han var diskrä och att han, kanske för att skydda sig mot integritetskränkningar, betedde sig skyggt när han gick ensam.

Bedömning

En professionell övervakning av Palmes bostad borde egentligen inte märkas alls. Det skall, om den är utförd professionellt, inte finnas någon systematik om en eller flera personer i materialet. Således kan det vara svårt att bedöma om det verkligen har funnits en övervakning av Palmes bostad vid en genomgång av materialet. En mindre professionell övervakning borde rimligen ha uppmärksammats på olika sätt. Således är det så att om en omärklig övervakning har skett så ligger en professionell konspiration bakom.

Om nu övervakningen inleddes i så nära anslutning till mordet att ingen upprepad observation kunnat göras är det i sig ett argument mot en professionell konspiration. Man slår inte rimligen till den första dagen av sin övervakning. Skälet till det är att man oftast har en särskild enhet av mördare, ett, *hit team,* som kallas in när övervakningen är slutförd.

Vår konklusion av dessa fakta är att en professionell konspiration kan ha utfört en kartläggning av Olof Palme men att det förefaller mindre sannolikt. Det är än mindre sannolikt att en mindre erfaren gruppering skulle ha klarat kartläggning utan att väcka uppmärksamhet.

Utdrag ur GMP (forts.)

Förfiningsfasen

I denna fas analyseras all information man fått fram under kartläggningsfasen. För en sammansvärjning torde det då ha stått klart att Palme mycket ofta rörde sig utan livvakter i området kring bostaden.

Livvakternas uppträdande - att köra fram Palme till apotekshörnan och vänta endast några minuter innan de for igen - skulle ha kunnat uppfattas som en indikation på att andra skötte övervakningen av området och då sannolikt från någon lägenhet. Det skulle möjligen ha avhållit från att försöka döda Palme i hans lägenhet, vilket annars torde ha varit mycket lätt. Kartläggningen bör rimligen ha avslöjat att dörren till fastigheten egentligen bara behövde en rejäl knuff för att öppnas.

Det mest sannolika scenariot för en kartläggande grupp, med någorlunda rimlig grad av professionalism, vore att försöka döda Palme på väg hem en sen eftermiddag eller kväll. Man kunde lätt ha väntat ut honom längs hans vanliga väg. Även ett försök en morgon bedöms ha varit realistiskt. Visserligen torde det då röra sig något fler människor i området men detta behöver inte vara en avgörande nackdel. Den största svårigheten med Gamla Stan, som plats för ett attentat, är att hela stadsdelen kan spärras av relativt lätt. Det torde dock räcka med två flyktbilar, utplacerade strategiskt i förhållande till en förutbestämd plats för beskjutning, för att överkomma detta problem. Det alternativ som nu eventuellt användes, att vänta ut Palme en sen fredagkväll inför eventualiteten att han skulle bege sig till en mer lämplig plats, synes ligga bortom fantasins gränser och mänsklig förmåga till förutsägelse. I detta sammanhang är det restaurangbesök som makarna Palme gjorde två dagar före mordet, intressant. En professionell liga hade haft ett flertal tillfällen dessförinnan att slå till, när Palme rörde sig utan livvakter, men gjorde det inte. Här öppnade sig nu ytterligare ett gyllene tillfälle, som man inte tog till vara. Detta är även ett argument mot att en professionell organisation ligger bakom detta brott.

Genomförandefasen

Till denna fas räknar vi all aktivitet runt Palme av en konspiration från det att han lämnade Rosenbad strax före 18.30.

Utdrag ur GMP (forts.)

Gamla Stan

Under denna fas måste en konspiration ha haft en eller flera personer på plats i Gamla Stan. Samband kan ha upprätthållits med walkie-talkies med lång räckvidd, för att kunna diskutera den senare uppkomna situationen, men det kan ju lika väl ha skett per telefon i automater eller butiker. Att Palme skulle gå på bio kunde inte förutsägas, varför walkie-talkie är enda alternativet för att lämna meddelanden om att han kommit hem, om inte kartläggaren/na bara hade uppgift att rapportera Palmes rörelser dagen därpå, till ledarna för gruppen. Således är walkie-talkie inte ett obligat krav. Det finns en iakttagelse av en person med radiokommunikationsapparat i ett prång nära Palmes bostad vid 19.30-tiden. Den gjordes av två personer i ett sällskap på fyra. Beskrivningen av situationen i sin helhet bedöms dock som irrelevant.

När makarna Palme lämnade sin lägenhet hade Olof Palme varit hemma i över två timmar. Man kan fråga sig vad en kartläggare hade för uppgift vid den tidpunkten. Det hör till de relativa ovanligheterna, bland personer i Palmes ålder och ställning, att man går ut så sent på kvällen. Nöjena är främst tillkomna för yngre publik. Bjudningsmiddagar börjar inte så sent. Kvällspromenader tar man vanligen inte om man kommit hem så sent kalla februarikvällar .... Kartläggarens enda realistiska uppgift skulle således ha varit att kontrollera när Palme släckte i lägenheten för natten. Detta ter sig minst sagt långsökt. Vi uppfattar detta förhållande som ett av de avgörande i bedömningen av när mötet mellan en presumtiv gärningsman och Palme skedde. Med stöd, bl a av denna tankegång, är det vår uppfattning att det skedde betydligt senare än vid Palmes port.

En konspiration kan inte rimligen kalkylera med att målet skall röra sig utanför Gamla Stan en fredagkväll utan livvakter. Om man mot förmodan skulle ha varit kvar vid bostaden och kunnat förfölja Palme så kan man ju inte ha vetat vart han skulle ta vägen. Situationen är totalt sett svårplanerad men början av händelseförloppet är uppenbart: Målet rör sig utan livvakter i ett område där flyktmöjligheterna är välkända. Det är ju sannolikt här man har haft för avsikt att gå till attack om man genomfört en övervakning. Ändå ingriper man inte och går till attack i Gamla Stan under promenaden ner mot tunnelbanestationen. Man kan fråga sig varför. Det enda rimliga svaret är att den övervakare man hade på plats inte var beväpnad och att flyktfordonen inte fanns uppställda. Annars är ju mörka gränder i ett relativt folktomt område ett perfekt ställe att gå till attack. Här borde man också ha väntat på makarna när de skulle komma hem efter biobesöket

och använt väntetiden till att beväpna sig, ställa upp flyktbilar och vidta andra nödvändiga åtgärder.

Under den första delen av Palmes promenad till tunnelbanestationen observerades han och hustrun av fyra personer. En av dem har angivit att hon sett en man stå några meter in i Ignatiigränd - en kort bit från Västerlånggatan 31. Förutom vad vi anfört tidigare, är den placeringen av en övervakare olycklig eftersom hotell Lord Nelson har stora perspektivfönster mot Ignatiigränd genom vilka receptionisterna har sin huvudsakliga utsikt. Där bör man således inte stå om man önskar förbli anonym och smälta in i miljön. Tjänstgörande receptionist har heller inte observerat någon person under längre tid eller vid flera tillfällen.

Att ta reda på vart paret Palme var på väg sedan de gått ned Yxsmedsgränd bjuder på vissa svårigheter. Det finns inga tecken på att man följt efter samma väg varken nära eller på avstånd. Det vore förvånande om så varit fallet eftersom man kan röra sig längs parallella gränder och i bästa fall småningom kunna gå före paret Palme. Inte heller sådana iakttagelser finns. Det innebär förstås inte att paret inte kunde ha förföljts. Det förefaller dock som om det varit få personer som rört sig i området vid denna tid.

Om man gått före Palme måste man i biljetthallen chansa på att Palmes skall åka mot centrum eftersom tiden för att ändra sig var kort. Tiden från det att Palme kom till tunneln under Munkbroleden till det att tåget gick mot city är högst två minuter. De stod på perrongen högst en minut. Om någon gick efter dem vet vi att vederbörande måste ha väntat någonstans eftersom inte någon passerade spärren inom 5-20 sekunder efter paret Palme.

Tunnelbaneresan

I trappan upp till perrongen stod en man innanför dörrarna. Han kan ha stått där för kylans skull, liksom de personer som stod mittemot honom gjorde, eller för att han inte ville bli sedd av paret Palme. Den mest rimliga slutsaten är dock att han befann sig där av legala skäl.

Denne man kan heller inte vara identisk med den person som angetts ha rusat in i tunnelbanevagnen just innan dörrarna stängdes. Skälen är att berättelsen om honom går ut på att han fick sittplats. Minst en annan person fick gå till en annan dörr för att över huvud komma in i vagnen. Den personen måste rimligen ha kommit före den inspringande mannen.

Utdrag ur GMP (forts.)

Att obemärkt smälta in bland de andra passagerarna på perrongen i Gamla Stan bedöms inte ha varit något större problem. Visserligen är en mängd personer identifierade på perrongen och deras rörelser i fortsättningen har utretts. Men det finns visst utrymme för en eller flera oidentifierade. Flertalet av de som är identifierade for i samma vagn som Palme. En förföljare kan naturligtvis och bör kanske ha åkt med en annan vagn. I det sammanhanget är det viktigt att notera att Palme lättare kunde övervakas från vagnen framför eftersom det mellan den vagn han for i och vagnen där bakom inte fanns glas utan istället två förarhytter, som man ju inte kan se genom. Om förföljaren åkte i vagnen bakom Palmes var han tvungen att exponera sig vid varje station under sin övervakning av Palme. Sådana iakttagelser har inte rapporterats.

Vid ankomsten till Rådmansgatan rörde sig makarna Palme kortvarigt mot fel uppgång. När de kommit till rätt uppgång uppstod osäkerhet om vilken utgång de skulle ta. Beroende på förföljarens position vid dessa tillfällen finns det ändå viss risk för att han tvingats gå förbi dem. Uppgifterna från de två män som gick efter paret Palme på stationen talar starkt för att ingen person gick efter dem vilket skulle kunna tolkas som att förföljaren redan passerat eller för att det faktiskt inte fanns någon sådan person.

Invid biografen Grand

Under den korta promenaden till Grand sågs paret av flera personer, som inte såg någon efter Palmes. Av de två männen som gick efter dem i momenten före tvingades den ene gå förbi dem i samband med deras osäkerhet om vilken utgång de skulle välja och den andre hade gått över till andra sidan Sveavägen. En förföljare av paret kunde naturligtvis lätt ha gjort sammalunda.

Vid framkomsten till Grand höll salongen på att tömmas på personer, som sett föregående föreställning av ”Bröderna Mozart”. Det var ännu mer än 25 minuter till filmen skulle börja men flera hade, i likhet med Mårten Palme, missuppfattat tiden för filmens början. Därutöver började två andra filmer kl 21 med sammanlagt 62 åskådare. Fler än 300 personer torde därför ha rört sig kring entrén vid tidpunkten för Palmes ankomst dit och till det att han köpt biljett. Denna folksamling torde ha varit lätt att dölja sig i.

Under detta skede bör en förföljare bara haft till uppgift att försöka finna ut vilken film Palme skulle gå på. Med ledning av att Palme inte gick in före kl 21 torde det ha varit lätt att med hjälp av skyltar och anslag utanför entrén sluta sig till att det var ”Bröderna Mozart” och

att den filmen sannolikt varade knappt två timmar, eftersom föregående föreställning hade börjat kl 19.00.

Bedömning av lämpligheten av attentat efter biobesöket. Kunskapen att Palme befann sig på biografen kan lätt ha kommunicerats till ledningen för sammansvärjningen. Man bör därvid ha övervägt hur paret skulle agera efter filmen, varvid följande möjligheter kan tänkas:

- De skulle gå tillbaka till tunnelbanestation Rådmansgatan tillsammans med flera andra biobesökare.
- De skulle hämtas i bil av livvakterna.
- De skulle skjutsas i bil av någon bekant.
- De skulle ta taxi från Grand.
- De skulle ta bussen från busstationen framför ABF-huset.
- De skulle promenera in på någon av tvärgatorna åt väster eller öster.
- De skulle promenera mot Kungsgatan.

I jämförelse med det redan, för sammansvärjningen kända förhållandena, kan dessa alternativ inte ha tett sig mer lockande än att gå till attack i Gamla Stan. Med tanke på det borde man möjligen ha lämnat sin obeväpnade kontrollör av situationen för att han skulle fortsätta att kartlägga Palmes mönster och konstatera hans handlingssätt, som ett led i kartläggningen. Möjligen bör man ha övervägt alternativet att fara till Palmes bostad och vänta in honom där, där ju förhållanden var kända och risken för ett större antal vittnen kunde ha minimerats.

Det alternativ, som de facto inträffade: Paret Palme stannade en stund, medan allt folket skingrades och därefter, på en glesbefolkad Sveavägen, gå mot city ter sig som, inte bara det minst sannolika utan kanske ett av de mest osannolika alternativen. Det är över huvud taget svårt att förutsäga så många alternativ som de ovan nämnda, som naturligtvis delvis är likartade men ändå innehåller olika sätt att komma ifrån platsen. Psykologin talar för att man inte har kunnat förutsäga den situation som faktiskt uppstod, denna konspiration har inte insett svårigheterna att genomföra ett mord i anslutning till att offret går på bio mitt inne i en storstad och inte heller de bättre förutsättningarna att genomföra det i Gamla Stan. Det är en antydan att man inte kartlagt möjligheterna att genomföra mordet där.

Den opportunistiska komplottens problem. För en opportunistisk sammansvärjning ter sig läget något annorlunda. Om man inte ens sett hur Palme kommit till biografen är alla alternativ ungefär lika sanno-

lika. Dock bör det ha varit svårt att konstatera huruvida Palme hade livvakter omkring sig vilket troligen skulle bli första invändningen för de mest inflytelserika i en opportunistisk konspiration och en vidare planläggning skulle inte ha kommit till stånd. Man bör vidare ha avrått från en operation i cityområdet en fredagkväll med ett otal polisbilar i rörelse på ett helt oförutsägbart sätt.

Om man nu ändå bestämt sig för att agera ter det sig mer sannolikt att man kunnat konstatera att Palme kommit utan livvakter till Grand och att man satsat på alternativet att han skulle promenera från biografen, i någon riktning. Vår bedömning är dock att det är relativt osannolikt att man skulle dra igång en organisation för att satsa på möjligheten att Palme skulle promenera hela vägen hem sent en kall februarikväll, medan ett försök att genomföra attentatet under en promenad till en T-banestation inte kan avfärdas. Det krävs dock en närmast osannolik brist på omdöme hos en grupp personer om just detta skulle uppfattas som bästa möjligheten att skjuta honom. Fördelar och nackdelar med att mörda Palme måste övervägas under en längre tid, även bland vildhjärnor, och skulle därför hellre leda till försök till kartläggning snarare än att bara rusa åstad. Den mentala förberedelsetiden för en grupp bör rimligen vara längre än en dryg timme.

Hypotesen om den opportunistiska konspirationen får därför ringa stöd i denna del av analysen.

Under filmföreställningen

Efter att kontakt etablerats med ledningen för konspirationen bör en planering ha gått ut på att Palme skulle gå tillbaka mot Rådmansgatan efter föreställningen. Om man nu bedömt det värt försöket borde en eller två flyktbilar ha placerats ut på ömse sidor om Sveavägen i riktning norrut från Grand. Därutöver möjligen, som reserv ett par bilar, ett eller flera kvarter från Sveavägen. De agerande personerna bör ha varit minst fyra. Någon övre gräns kan inte anges men fler än 6 personer verkar orimligt många. De agerande bör ha bidat sin tid inomhus någonstans och transporterat sig till biografens omgivningar fram mot 22.30 - 22.45.

En viktig uppgift under filmföreställningen bör ha varit att rekognoscera biografens utgångar. Reservutgången mot Tegnérgatan, som regelmässigt användes, är inte lätt att hitta, om man inte varit på biografen. En beväpnad konspiratör bör ha haft till uppgift att bevaka den utgången.

Utdrag ur GMP (forts.)

I närområdet till biografen har inga misstänkta bilar rapporterats, med rimlig anknytning till mordet, varken i området norrut eller åt något annat håll. Det innebär självfallet inte att ovanstående scenario inte genomförts, det kan ju ha skett diskret.

Efter filmföreställningen

Den utpekade gärningsmannen bör ha instruerats att hålla sig i närheten av biografen. För att vara säker på att komma efter Palme bör han ha uppehållit sig söder om biografentrén. Nu inträffar flera av de många oförutsägbara händelserna. Strax före den föreställning Palme bevistade slutade föreställningen av ”Gå och Se”, som rätteligen borde ha slutat senare. Filmprojektorer visar sig dock ha varierande hastighet, vilket gör det svårt att beräkna sluttider för en visning. Ett knappt 40-tal personer strömmade ut från biografen. Det torde ha föranlett ökad uppmärksamhet hos gärningsmannen in spe. Kanske rörde han sig mot entrén. Under denna period måste han även ha riktat sin uppmärksamhet mot vittnet Lars E:s eleganta bil, som flera biobesökare trodde var en livvaktsbil som skulle hämta Palme. Den tanken bör rimligen även ha slagit den tänkte gärningsmannen i en konspiration. Strax efter kommer de ca 200 besökarna av ”Bröderna Mozart” ut och Palme drog sig några tiotal meter söderut utan att visa minsta intresse för den eleganta bilen.

Nu slår han i stället sällskap med ett yngre par (sonen Mårten och hans fästmö) och ställer sig framför bokhandelns skyltfönster. I detta moment torde gärningsmannen ha lugnats ytterligare i sin eventuella tro att Palme skulle hämtas i den eleganta bilen, men komplikationen att det nu blivit fyra personer i Palmes sällskap bör ha ökat oron inför hur uppgiften att mörda Palme skulle skötas. Dessutom skringras folk relativt snabbt utanför biografen medan Palme står kvar och pratar. Det bör ha blivit svårt att obemärkt finnas kvar. En professionell mördare bör i detta läge ha rört sig från området och skaffat sig bättre och mer anonym överblick, t ex på andra sidan Sveavägen eller åtminstone bort mot eller andra sidan av Kammakargatan. En ytterligare osäkerhet bör ha uppstått, om i vilken riktning Palme skulle gå. Om han kan tänkas gå åt ett annat håll än man planerat bör detta ha ökat oron. Gärningsmannen in spe måste blint lita på att hans medkonspiratörer i så fall agerar genom att snabbt omgruppera flyktfordonen, om det inte kan ske så att han ser det.

Det som, vid en ytlig betraktelse, i efterhand ter sig så enkelt - att bara följa efter och skjuta - innehåller en rad komplicerande moment som en professionell eller semiprofessionell konspiration kan ha haft bety-

dande svårigheter att lösa. Det bedöms inte rimligt att även gärningsmannen haft en walkie-talkie eller annan radiokommunikation öppen under denna fas, med tanke på risken för att det skall uppmärksammas av personer i närheten. Radiokommunikation med öronmussla är naturligtvis tänkbar men ändå opraktisk och löser inte hans behov att kunna kommunicera utan att det uppmärksammas. Det finns heller inga iakttagelser av människor som radiokommunicerar i detta kritiska skede av operationen, varken i detta eller något annat område.

Sveavägen

Från Grand till mordplatsen är det ca 330 m och det tar drygt fem minuter att promenera i maklig takt. När paret Palme börjar promenaden fortsätter de Sveavägen söderut. Ett lämpligt avstånd att förfölja på kunde vara 25-50 m, för att inte väcka uppmärksamhet. När ett tillräckligt folktomt ställe bjuder sig tar det inte många sekunder att nå fram till offret. Dessutom är det ett oeftergivligt krav att i detta skede försöka fastställa om det inte finns några livvakter i närheten. Av vittnesuppgifter att döma har förföljandet skett på betydligt närmare avstånd vilket i sig bedöms utgöra tecken på bristande professionalism, men det kan även bero på kunskap om att det inte fanns livvakter kring Palme. Kunskaper som man fått genom att förfölja honom före biobesöket.

Det är först när paret Palme korsat Sveavägen som det är tämligen säkert att det inte finns några livvakter kring dem och ett närmande kan ske. Paret stannar direkt när de kommit över på andra sidan Sveavägen och tittar i SARI-butikens skyltfönster. I detta läge måste gärningsmannen bestämma om han skall skjuta eller inte. Av flera skäl bestämmer han sig för att avstå. Den mest sannolika förklaringen är att det rör sig människor i närheten. Men eftersom han följt efter så nära tvingas han passera paret Palme.

Den fortsatta promenaden längs Sveavägens östra sida är ofullständigt känd. Endast ett vittne, Nicola F, har sett paret Palme under denna del. Hans uppfattning är att han såg dem vid La Carteriebutiken i kvarteret mellan Adolf Fredriks Kyrkogata och Tunnelgatan. Han såg att en person gick efter dem, längst ut på trottoaren. Det innebär att gärningsmannen måste ha väntat in paret någonstans eftersom de stod en stund vid SARI-butiken. Trottoaren är mycket bred men att stanna upp och vänta ökar risken för att dra uppmärksamhet till sig.

Enligt Lisbeth Palme stannade man vid ytterligare något butiksfönster. I detta läge tvingas gärningsmannen passera Palme och ett rimligt val i den situationen är att gå en rejäl bit framför dem och

invänta vid en lämplig plats. Fråga uppkommer nu om det inte fanns risk att paret Palme i alla fall skulle ta taxi eller tunnelbana vid Kungsgatan. I så fall börjar möjligheterna snabbt rinna ut för gärningsmannen och det första tillfället blir vid Tunnelgatan, som ger rimlig chans att springa in på en sidogata efter skotten. Efter denna korsning finns inte så många lämpliga möjligheter, om ens någon. Svaret på frågan varför mordet inträffade där det faktiskt gjorde är således troligen att det var den enda plats det kunde ske på. Utan att lägga orsaksdimension i påståendet blir det således så att offrets beteende avgör valet av den plats där mordet skall äga rum, vilket i sig kan vara ett tecken på bristande professionalism hos gärningsmannen, som ju sannolikt helst vill agera på en förvald plats. Denna bedömning ändras inte i grunden om man tänker sig att gärningsmannen gick över Sveavägen betydligt längre söderut.

Mordet

Av vittnet Inge M:s berättelse synes framgå att mördaren kom före paret Palme till Dekorimabutiken. Av flera andra vittnesmål framgår att det minuterna före mordet inte fanns någon som stod där. Gärningsmannen kan ha hunnit se runt hörnet in på Tunnelgatan och sett byggfuttarna stå där och bedömt dem som en fördel, med den möjlighet till osedd flykt som de erbjöd. Dessutom kunde inte en bil ta upp jakten på honom.

Det kan ha rört sig om högst 30 sekunder innan paret Palme kom fram till Dekorimabutiken. Den slutliga bedömning gärningsmannen gjort i detta läge bör ha innefattat följande komponenter:

- Vittnet Anders B kommer gående alldeles bakom paret Palme.
- Trafiken på Sveavägen har just stannat och det finns tre bilar på västra sidan och minst två på östra sidan om Sveavägen.
- Paret går mycket nära varandra, eventuellt i armkrok.
- Paret Palme kan komma att se honom innan de går förbi.

Uppenbarligen ansåg sig gärningsmannen kunna bortse från Anders B. Denne beskrivs visserligen ha varit berusad men han raglade inte. Framför allt bilarna med direkt överblick över korsningen bör ha uppfattats som faromoment. Att paret gick så nära varandra bör ha uppfattats som en komplikation eftersom en konfrontation av något slag med Lisbeth Palme kunde förväntas.

Av Anders B:s och Inge M:s vittnesmål tycks framgå att gärningsmannen lade sin vänstra hand på Palmes axel innan han sköt. Detta

kan ha skett för att stabilisera målet men också för att skjuta Palme ifrån sig för att på det sättet minimera att Palme vände sig om eller skulle göra motstånd. Skottet mot Palme har träffat i den ovanligt kraftigt markerade mittsömmen på hans rock, som torde ha utgjort ett gott riktmärke vid beskjutningen. Det behöver således inte ha varit ett avgjort tecken på professionalism att skjuta så mitt i prick.

De tekniska undersökningarna synes visa att gärningsmannen efter skottet mot Palme måste ha vridit sin hand mot höger för att kunna träffa Lisbeth Palme med det andra skottet. Eftersom han då släppt taget om den fallande Palme är det vår bedömning att han skjutit mot henne för att döda henne. Direkt efter skotten vände sig Lisbeth Palme mot gärningsmannen och skrek: - Nej, vad gör du? I det momentet stoppade gärningsmannen på sig vapnet, backade ett steg och vände sig därefter om mot öster och begav sig lunkande, senare springande, från platsen. En professionell mördare bör rimligen ha hunnit eliminera det besvärliga vittnet. Men det skall även tas med i beräkningen att just i första skjutögonblicket började bilarna röra på sig och det kan ha uppfattats som ett större hot. Det är en märkvärdig brist på professionalism att gärningsmannen stoppar på sig vapnet så tidigt när han kan komma att behöva det som allra mest - nämligen för att skydda sig själv under flykten. Om man beaktar att ingångshålet i Lisbeth Palmes kappa ligger i samma horisontella nivå som den tvärgående sömmen är det rimligt att anta att gm haft för avsikt att träffa henne, mitt i ryggen, som han gjorde med Olof Palme. Orsaken till att det inte blev så är sannolikt att Lisbeth Palme vände sig om mot sin vänstra sida till följd av knallen från första skottet och att hon drogs med i makens fall mot gatan. Samtidigt fördröjdes gärningsmannens avfyring av att han antingen spände hanen för hand eller använde sig av double-action funktionen.

Flykten

Flykten bör rimligen ha skett i riktning mot ett upphämtande fordon. Detta fordon måste således ha stått öster om Johannesgatan. De vittnesuppgifter som beskriver mördarens flykt talar för att han sågs gående på Snickarbacken i riktning mot Birger Jarlsgatan. Om ett fordon fanns i närheten borde han då kanske ha sprungit mot det i visshet om att han skulle kunna komma ur situationen. Men han gick fortfarande och skylde sitt ansikte med handen. Detta talar emot att ett flyktfordon fanns i närheten. Var skulle det då ha stått? En professionell liga borde ha haft ett flyktfordon mycket nära mordplatsen, helst alldeles intill för att kunna ta sig ur situationen så snabbt som möjligt. De förändrade förutsättningarna måste ha tvingat dem att föra

flyktfordonen fram och tillbaka längs gatorna en bit från det heta området från Regeringsgatan och västerut. De gator som i första hand kommer ifråga är Birger Jarlsgatan och Karlavägen. Ett sådant agerande ökar risken inte bara för gärningsmannen utan även för övriga sammansvurna, som tvingas vänta i bil utan att veta om mördaren var förföljd, i värsta fall av beväpnade poliser. Det uppkommer även svårigheter att på optimalt sätt nå den andra flyktbilen, som rimligen bör ha stått uppställd någonstans.

Kommunikation mellan gärningsmännen

Utöver visuell kontakt, som kan vara väl så effektiv i många skeden, kan det förutsättas att en konstellation som här är fråga om bör ha haft tillgång till radiokommunikation. I första hand bör det ha varit nödvändigt under kvällen 28 februari för att kommunicera mellan bilar. I tidigare skeden för att kunna kommunicera snabbt vid eventuella förföljanden. Kommersiellt tillgängliga mobiltelefoner var vid tiden för mordet alldeles för otympliga att bära på medan utbudet av apparater för direkt radiokommunikation var stort. Således kan det antas att man i materialet skall finna beskrivningar av personer med sådana apparater. (---)

Det finns 40 observationer av män bärande på eller talande i walkie-talkies eller motsvarande. Kategorin *annan plats* utgörs uteslutande av närområdet till Sveavägen eller Grand med de mest avlägsna observationerna vid Gallerian respektive Norra Bantorget.

Observationer före 28/2 utanför Gamla Stan kan inte saklöst avföras från diskussionen eftersom det socialdemokratiska partihögkvarteret ligger mittemot biografen Grand och kan tänkas ha ingått i en övervakningsoperation. Däremot synes observationer där eller kring Sveavägen under den 28:e februari före det att paret Palme lämnade hemmet kunna läggas åt sidan eftersom det var okänt, t o m för paret Palme själva, att de skulle befinna sig där under kvällen. Därmed återstår endast två observationer som bägge kunnat förklaras.

Av de sex observationerna efter mordet torde, på samma grunder, de två observationerna i Gamla Stan kunna avföras från diskussionen. Av de återstående har några kunnat förklaras efter kontroll med väktarbolag, spaningsrotlar hos polisen och med andra användare av radiokommunikationsapparater. I det resterande materialet fäster man sig vid avsaknaden av observationer i tunnelbanan under färden mot biografen - ett skede där man verkligen kan ha haft behov av kommunikation. Vidare är det påfallande att det inte finns några observa-

Utdrag ur GMP (forts.)

tioner i området norr om Grand där man kunnat förvänta sig dylik aktivitet. De återstående observationerna har noggrant analyserats. Ingen av dem kan passas in i ett rimligt scenario. Orsaken härtill har varit att de tidsmässigt är orimliga eller för att de skett på en plats som inte rimligen varit aktuell i sammanhanget. (---)

De mest intressanta iakttagelserna av män med walkie-talkie görs vid 21-tiden, mellan 21-23 och slutligen i nära anslutning till mordet. Flertalet av dessa iakttagelser görs på Sveavägens västra sida och endast en av dem nära biografen, de andra tre mittemot mordplatsen. Om man antar att en konspiration, försedd med walkie-talkie-apparater, bestämt sig för att utföra mordet så behöver de samband för att kunna dirigera gärningsman och flyktbilar. De måste ha flera bilar i området. En bil avsedd för gärningsmannen med en chaufför och minst en bil till för övriga deltagare i konspirationen. Walkie-talkie ger en möjlighet till avstånd mellan alla inblandade personer. När Olof Palme stannade vid bokhandeln behövde medlemmarna i konspirationen meddela detta. Konspirationens medlemmar bör ha befunnit sig i närområdet av biografen och norr därom i detta läge.

När Olof och Lisbeth Palme börjar sin promenad söderut måste aktörerna finna nya positioner och i varje fall måste chaufförerna informeras. Gärningsmannen kan informeras via walkie-talkie att en lämplig plats är närmaste gathörn. Detta innebär att gärningsmannen måste ha ett head-set eller en öronmussla. Det finns inga iakttagelser av knastrande röster kring gärningsmannen och beskrivningen av honom talar inte för att han haft något i öronen eller för att han själv talat i walkie-talkie. Inte någon av de män, som beskrivs ha befunnit sig runt biografen Grand har angetts ha varit försedd med walkie-talkie. Inte någon av de män som beskrivs ha haft en walkie-talkie överensstämmer signalementsmässigt med någon som beskrivs ha befunnit sig vid Grand.

Konspirationens medlemmar i övrigt dirigeras också söderut, liksom flyktbilarna. Eventuella andra gärningsmän dirigeras till gathörn på ömse sidor av Sveavägen. En tänkbar sådan hörna är Tunnelgatan/Sveavägens västra korsning. Ur sammansvärjningens synpunkt bör den sidan ha varit lika intressant som den östra delen av korsningen. Det vill säga, man borde ha kunnat förvänta sig en man utan walkie-talkie men försedd med vapen i denna hörna. Den iakttagelse som gjorts av en man där har skett från en passerande bil. Iakttagelsen har dock inte verifierats av personer som stod i bankomatkön.

Enligt ett anonymt brevskrivande vittne, den så kallade Skellefte-hamnsmannen, fanns det en walkie-talkieförsedd man vid Olofsgatan. Man kan undra vilken uppgift han skulle ha haft. Såvitt vi kunnat utröna finns det ingen begriplig uppgift för denna person. På andra sidan, det vill säga den östra sidan av Sveavägen, fanns det ingen man med walkie-talkie. Allmänt sett kan man ju undra varför man skulle hålla sig med en huvudgärningsman och en eller flera tilläggs-personer. Vi kan inte se något rimligt skäl till detta. Slutsatsen av detta är att gärningsmannen agerar självständigt och de informationer som finns om walkie-talkies, beskriver fantasier eller slumpmässigt närvarande poliser, väktare och andra med legala skäl att använda radioapparater.

Denna analys synes således tala för att en tänkt konspiration arbetat utan att i något skede avslöja att man använt radiokommunikation. Det skulle i så fall innebära att man arbetat ytterst professionellt, vilket starkt kontrasterar mot hur mordet faktiskt gick till i slutskedet.

Sammanfattning av genomförandefasen

Vår bedömning är att gärningsmannens beteende under genomförandefasen talar emot att han skulle vara av särskild och professionell beskaffenhet vilket man borde förvänta av en professionell eller semi-professionell konspiration. Vidare synes de taktiska bedömningar som gjorts tyda på betydande brister, vilket visas i flera faser av genomförandet.

Överskylningen

Förutom de självklara momenten att skydda och gömma gärnings-mannen, alternativt transportera ut honom ur landet, tillkommer ett stort antal åtgärder för att skaffa undan all bevisning i form av hyreskontrakt, kvitton, och en mängd andra lämningar efter en större operation. För detta krävs personella resurser och dessutom personer som inte har hela bilden klar för sig före mordet men som naturligtvis efter det kan ha fått aningar om vad som pågått. Inte någon person med sådan kunskap har hört av sig till utredningen vare sig direkt eller indirekt.

Belöningen har lockat till sig ett större antal lycksökare, som kommit med oanvändbar information. Belöningen är dock tillräckligt stor för att locka personer med reella kunskaper. Villkoren för utbetalning bedöms vara goda för en tipslämnare. Belöningen har dock inte producerat

ett enda användbart tips. Slutsatsen, i detta skede av analysen, är att det talar emot att en konspiration skulle ha agerat. I vilket fall kan den, om den finns, endast bestå av ett fåtal personer.

Under natten efter mordet ringde en tysktalande person till en svensk diplomat i Bonn och sade att RAF begått mordet. Förutom att detta gravt avviker från RAF:s modus när det gäller att ta på sig ansvaret för ett dåd kan anföras att diplomaten just flyttat och att hans nummer inte fanns i telefonkatalogen. Huvudintrycket är att detta är desinformation sprungen ur andra omständigheter.

Ingen annan information i materialet talar heller för att någon organisation på allvar tagit på sig ansvaret för mordet. Detta talar emot att en terroristiskt konspiration skulle ha agerat.

När det gäller frågan om huruvida en konspiration verkligen skulle framträda eller inte efter mordet och ta på sig ansvaret, bör man dock betänka att en konspiration kan ha räknat med en mer blandad reaktion på mordet och att de i grund och botten haft för avsikt att träda fram. Man kan ha övervärderat vikten av det primitiva palmehatet. Den reaktion som mordet utlöste var ju tämligen ensartad. Bedömare och talesmän i de flesta läger var entydigt avståndstagande. Denna reaktion visade för en eventuell konspiration att man gjort en kolossal felbedömning av värdet av Palmes död och att man därför valde att inte framträda. Motsvarande valhänthet borde i så fall även prägla genomförandet i alla andra faser.

Under de närmaste dagarna efter mordet inledde man på säkerhetspolisen mängder av undersökningar av potentiella och reella fiender till Olof Palme. Man gjorde inga relevanta fynd och inte heller fanns det några rykten i svang. Flera säkerhetstjänster ägnade tid och resurser över hela världen, åt att undersöka om det fanns något substantiellt bakom mordet på Olof Palme. Man fann ingenting. Man kan därför säga att budskapet i Olof Palmes död är okänt för världens säkerhetstjänster.

Ensamagerande gärningsman - del av konspiration

För denna eventualitet gäller i huvudsak det tidigare resonemanget. Det är först i det avgörande exekutionsstadiet som en ensamagerande gärningsman lämnas åt sitt öde. Det har förekommit vid ett flertal tillfällen i attentatshistorien. För att det skall vara möjligt att agera så bör den inhyrde mördaren vara en professionell person med stor potential att klara av uppdraget. En fördel med detta arrangemang är förstås att kopplingen till den underliggande konspirationen kan minimeras. En

sådan gärningsman kan således förväntas agera ytterst diskret i alla faser av sitt uppdrag. Det har tidigare påpekats att den aktuelle gärningsmannen inte synes besitta de egenskaper som krävs. Det talar starkt emot att mördaren skulle ha varit lejd. Detta resonemang utvecklas i följande avsnitt där hypotesen om ensam gärningsman prövas närmare.

Konklusion

Denna genomgång av materialet synes oss på följande punkter tala emot att en konspiration agerat i mordet på Olof Palme.

- Bristen på information om motiv.
- Den uteblivna effekten av mordet.
- Bristen på tecken på kartläggning och övervakning samt de praktiska svårigheterna att genomföra kartläggning under den kalla årstiden.
- Att ingen gruppering påtagit sig ansvar vare sig direkt eller indirekt.
- Bristen på professionalism hos gärningsmannen.
- Bristen på taktisk förmåga i den postulerade gruppen.

För alternativet opportunistisk konspiration gäller ytterligare några förhållanden som talar emot en sådan konstellation. Dessa förhållanden är till dels även giltiga för en kartläggande konspiration.

- Det uppkommer ett antal svåra överväganden av betydelse för om man skall gå till attack eller inte, efter att man fått informationen att Palme befann sig på biografen Grand.Risken för att Palme hade livvakter med sig.
  - Risken att han skulle hämtas av livvakter.
  - Risken för polisfordon i närheten under genomförande och flykt
- Det mest sannolika alternativet torde ha varit att Palme skulle gå eller färdas med en mängd andra människor vilket avsevärt skulle försvåra möjligheten att komma åt honom.
- En grupp människor, som är villiga att så plötsligt ta stora risker är psykologiskt osannolik.
- En grupp som varit så enkelt motiverad torde snarare ha satt igång en kartläggning långt tidigare och borde då ha kunnat avslöjas i materialet till följd av sin brist på professionalism.

Prövning av hypotesen om ensamagerande gärningsman

I föregående avsnitt prövades hypoteser om samverkande gärningsmän. Vår analys synes visa att den möjligheten har en låg sannolikhet. Därmed återstår endast möjligheten av en ensamt agerande gärningsman. I det föregående avsnittet nämndes möjligheten av en ensamagerande gärningsman men som är del av en kartläggande konspiration. Eftersom denna möjlighet är så intimt förknippad med en konspirationsteori avser vi inte att pröva den vidare. I prövningen av hypotesen om den ensamagerande torde framgå att gärningsmannen saknar de egenskaper som förväntas av en lejd mördare.

Mötet mellan offer och gärningsman

Den ensamagerande gärningsmannen kan ha kartlagt och övervakat Palme genom vandringar kring Rosenbad och kring statsministerns bostad. I kontrast till den mer determinerade konspirationen kan han ha uppehållit sig kring Palmes bostad i många timmar, ofta förgäves, men denna kväll öppnar sig plötsligt en möjlighet. Liksom när det gällde konspirationen är detta alternativ dock osannolikt eftersom det saknas information om övervakare vid bostaden eller förföljare till tunnelbanestationen. Den ensamagerande kan förutsättas vara mindre förslagen och förutseende varför möjligheten att upptäcka honom bör ha varit större.

Motsvarande resonemang kan föras kring ett slumpmässigt möte mellan offer och gärningsman under färden till biografen. Det finns inga säkra tecken på att Palme förföljdes.

Vid biografen Grand, i den stund Palme anländer dit, observeras dock en person som under en stund uppehåller sig framför entrén. Han tycks stå på tå och stirra in i foajén just när Palme går in och småningom ställer sig i biljettkön. Utöver att detta beteende kan ha implikation i detta ärende finns det minst två andra tänkbara förklaringar. Personen i fråga kan ha varit på bion och kommit ifrån anhöriga eller bekanta, som han tittar efter. Det kan också röra sig om en legitim nyfikenhet på Palme, som vederbörande kanske aldrig sett i levande livet. Ingen av förklaringarna kan uteslutas men om man kopplar ihop signalementet för denna person med andra observationer framkommer betydande likheter med den person som sköt Palme.

Vi har i tabellform sammanfattat alla dessa observationer (---). Ett flertal observationer har gjorts, som kan röra en och samma person och i fortsättningen kommer vi att referera till dessa observationer.

För enkelhetens skull refererar vi då till begreppet gärningsman, i fullt medvetande om att alla beskrivningar inte nödvändigtvis rör en och samma person. Dock menar vi bestämt att dessa beskrivningar inte rör två eller tre olika och samverkande gärningsmän.

I frånvaron av annan information och med hänsyn till att det förefaller ytterst osannolikt att gärningsmannen träffade på Palme först efter filmföreställningen ter det sig således sannolikt att mötet mellan offer och gärningsman skedde när Palme kom till biografen.

Agerande vid biografen före filmen

Sedan gärningsmannen konstaterat att Palme gått in på biografen kan tanken snabbt ha runnit upp i honom att söka kontakt med Palme eller döda honom. Till den ändan stannar gm kvar på platsen och ser efter vilken film Palme skall besöka. Möjligen blir han så upphetsad av situationen att han tidigt lever sig in i rollen som attentatsman att han på ett påfallande sätt stryker längs husväggarna och rör sig bort mot busshållplatsen sedan Palme kommit ut på gatan efter att ha köpt biljetter. Möjligen kan han därvid ha konstaterat att Palme talade under längre tid med ett yngre par (sonen Mårten och hans fästmö). Detta kan ha stört gärningsmannen men troligen har han inte varit beväpnad och inte heller klar med beslutet att gå till attack eftersom det torde ha funnits möjlighet att attackera Palme sedan denne kommit ut på gatan efter biljettköpet.

Agerande under föreställningen

Under det att Palme bevistade filmföreställningen måste gm ha, åtminstone preliminärt, beslutat sig för att försöka sig på att skjuta Palme och under den tiden ha försett sig med vapnet. Alternativt, om han redan var beväpnad, söka värme under de två timmarna fram till filmens slut. I bägge fallen finns inte anledning för honom att uppehålla sig kring biografen och man kan därför inte veta vilket av dem som faktiskt gäller. Det saknas i vilket fall anledning för honom att uppehålla sig invid biografen eftersom Palme med säkerhet skulle befinna sig där de närmaste ca två timmarna.

Om vapnet levererades till gärningsmannen efter klockan 21 mordkvällen så vet leverantören sannolikt vem som mördade Olof Palme. Eftersom han riskerar att bli fälld för t ex medhjälp till mord eller olaga vapeninnehav är det, i viss mån, förståeligt att han inte hört av sig själv. Men, sett i ljuset av belöningens storlek och svårigheterna

Utdrag ur GMP (forts.)

att bevisa medhjälp till mord, kombinerat med svårigheterna att få fram ett vapen med så kort varsel, är det därför mer sannolikt att gärningsmannen disponerat vapnet en tid och inte fått det levererat under kvällen. En alternativ möjlighet skulle vara att gärningsmannen obemärkt lånat vapnet och sedan återställt det. Den eventualiteten ter sig dock osannolik eftersom återställandet bör ha skett i mycket nära anslutning till lånet. Gärningsmannen bör då ha varit sysselsatt med andra ting, som att fly undan och skaffa alibi.

Under föreställningens gång finns ett antal beskrivningar av män som uppehållit sig kring biografen, den första av dem vid 22.10. Flertalet av dessa rör uppgifter om två män. I något fall ensamma män, som dock signalementsmässigt inte överensstämmer med gm. Om dessa män skulle ha med mordet att göra skulle de således vara del av en konspiration. Men varför skulle de uppehålla sig där? Vid vilken tid filmen slutade kunde man lätt ha tagit reda på. Med tanke på det uppdrag man skulle utföra torde det vara bäst att hålla sig undan så länge som möjligt och inte onödigtvis exponera sig vid biografen. Man kan därför svårligen förstå vad deras uppgift skulle kunna vara i det fortsatta scenariot, om de uppehöll sig där. En komplott torde ha varit i större behov av transportörer än av vakter i detta skede.

Från 22.50 görs ett antal observationer av den person vi bedömt vara gärningsmannen därför att hans beteende inte är kongruent med uppträdandet hos personer med legala ärenden i området.

Han har varit borta från området under drygt 1.5 timme. Det ter sig naturligt att komma tillbaka i god tid - här således ca en kvart innan filmen skulle sluta. Han kan behöva på plats inom sig repetera sin tanke eller planering. Efter att ha uppehållit sig på östra sidan av Sveavägen närmar han sig biografen vid 23-tiden. Strax därefter slutade en annan film och ett knappt 40-tal personer strömmade ut från biografen. Detta kan inte ha förutsatts av gärningsmannen och det är påfallande hur han, när alla besökare, utom två unga kvinnor, kommit ut går fram till entrédörrarna och stirrar in genom glasrutorna. Det verkar som att han inte haft riktigt klart för sig vilken film Palme faktiskt gått på. Han går fram för att se om Palme är kvar i foajén. Därefter uppehåller han sig ytterligare några minuter alldeles utanför entrén. Han vankar fram och tillbaka. Detta skulle i och för sig kunna vara samma beteende som en bekant till någon som bevistade föreställningen skulle kunna uppvisa men det finns inte beskrivet att någon med detta utseende hämtade någon vid biografen.

Utdrag ur GMP (forts.)

Bedömning

Gm agerar påfallande och utan rimligt hänsynstagande till möjligheten att han skall kunna observeras. Detta expositionsbeteende torde inte höra till en professionell mördares beteende. Gm ger intryck av bristande tålamod i det att han går fram till entrén när det tilltänkta offret inte kommit ut som förväntat. Inte heller detta hör till den välinformerade mördarens beteende.

Agerande efter föreställningen

Den därpå följande observationen av gm görs vid möbelaffärens fönster i samband med att Olof Palme påbörjar sin promenad mot city. Det är inte sannolikt att han kunnat höra vad Palmes sagt och även om han gjorde det torde det inte påverka det fortsatta förloppet, eftersom det finns många alternativa vägar till Gamla Stan. Däremot torde det vara ovedersägligt att han såg hela sällskapet stå och samtala en stund. Det är anmärkningsvärt att han påbörjar förföljandet av paret Palme i så nära anslutning till att sällskapet bröt upp i två riktningar och dessutom före det att Mårten Palme och hans fästmö passerat honom.

Gärningsmannen följer efter, till en början på knappa 20 meters avstånd, men efter en 150 m lång promenad beskrivs det att han befann sig endast 10 m efter paret Palme. Under denna promenad är det sannolikt att man mött ett gäng ungdomar som kan ha föranlett gm att vänta ytterligare en stund med att skjuta. Efter att Palmes korsat Sveavägen kort efter att de passerat korvkiosken vid Adolf Fredriks Kyrkogata blir det nödvändigt för gm att passera dem, annars måste han vänta bakom dem vilket torde ha blivit alltför påfallande.

I detta läge bör det dock ha stått klart för gm att Palme inte hade några livvakter. Man kan undra varför han inte gick till attack då. Av utredningsmaterialet framgår att det troligen fanns flera personer i närheten som gick i bägge riktningarna vid platsen varav flera var tämligen unga och kan ha uppfattats som potentiella ingripare. Flyktmöjligheterna vid SARI-butiken bör dock ha bedömts vara bättre än vad de varit på motsatta sidan av Sveavägen. Möjligen kan det förhållandet att Palme stod vid ett stort skyltfönster ha avhållit gärningsmannen med den risk för spegelbilder som kan finnas. Slutligen kan förloppet ha varit så snabbt att gm inte hunnit överväga möjligheterna utan tvingats passera paret Palme.

Det har tidigare påpekats att det fortsatta förloppet under promenaden fram till mordplatsen är ofullständigt känt och delvis fyllt av motsäg-

elsefulla uppgifter. Vittnet Nicola F, som säger sig ha mött Palme vid La Carteriebutiken, har sett en man på några meters avstånd men ute vid trottoarkanten. När han senare hör skotten vänder han sig om och säger att mannen som förföljde Palme hoppade in och ut ur porten vid Dekorimabutiken. Det beteendet han beskriver är vittnet Anders B:s beteende och beskrivningen av förföljaren bär delvis drag av Anders B. När Nicola F vände sig om strax efter skotten befann han sig mer än 200 m från mordplatsen och torde ha haft svårigheter att se och urskilja de olika aktörerna. Det finns således en betydande möjlighet att Nicola F kan ha haft svårigheter att såväl i verkligheten, som i sitt minne särskilja de olika delarna i förloppet.

Av vittnet Inge M:s uppgifter framgår att gm stod bredvid butiksentrén vid Dekorima under någon tid. Således måste han någonstans ha passerat paret Palme. Om Nicola F:s vittnesmål är riktigt torde det ha skett i samband med att paret Palme stannade vid ytterligare någon butik, utöver SARI-butiken. Lisbeth Palme minns inte om de stannade vid något ytterligare skyltfönster. Däremot framgår att paret gick långsamt och det torde räcka för gm att passera dem. Hans beteende vid mordet talar dock för att han inte önskade ögonkontakt med offret, utan att han hela tiden haft intention att utföra mordet bakifrån. Därför talar det mesta för att han inte gick förbi Palme för att han önskade det, utan för att han tvingades göra det.

Agerande vid mordplatsen

Vid mordplatsen hade gärningsmannen god uppsikt över paret Palmes förehavanden och om det fanns personer på väg mot den plats där han stod. Genom att titta söderut kunde han stund för stund bedöma lämpligheten av en attack. Däremot kunde han inte från sin position se trafikljusens omslag men han kunde förstås se trafikens rörelser. Strax innan Palme gick förbi honom torde ljusen ha slagit om till rött och trafiken stannat. Rakt fram, ur gärningsmannens synvinkel, stod tre bilar, varav två i ytterfilen, närmast honom. Vid trafikljuset söder om mordplatsen stod ävenledes tre bilar. Bakom paret Palme gick vittnet Anders B. Gm torde ha sett Anders B under någon stund innan dess och bedömde honom uppenbarligen inte som ett hinder.

Tämligen omedelbart efter att Palme passerat gm gick den senare upp bakom Palme och tog med sin vänstra hand på Palmes axel vilket kan ha gjorts för att skjuta Palme framåt eller för att hålla honom stabilt. Direkt därefter höjde gm revolvern och sköt. I det ögonblicket hade bilförarna fått grönt ljus och bilarna började röra sig. Palme torde momentant ha fallit framåt varvid gm kan ha följt med ett kort ögon-

blick, liksom Lisbeth Palme. I den rörelsen och under det att han tog ett steg bakåt vände han revolvern mot fru Palme. Sedan han gjort det stoppade han på sig revolvern, tog ytterligare ett steg bakåt. Därefter syntes han tveka något varefter han började springa Tunnelgatan västerut.

Såvitt Lisbeth Palme kan påminna sig sade gärningsmannen ingenting men två vittnen har hört henne säga något, som en av dem minns som: - Nej, men vad gör du?! Detta torde ha skett efter det andra skottet.

Bedömning

Det förefaller obetänkt att så snabbt stoppa på sig vapnet, som skulle ha kunnat användas mot eventuella angripare. Det kan knappast tänkas att gm trodde sig ha skadat Lisbeth Palme tillräckligt effektivt eftersom hon skrek obehindrat och inte föll samman. Därför ter det sig märkligt att han inte försökt sig på att skjuta ett eller flera ytterligare skott. Även om Palme föll framåt direkt torde en mer professionell gärningsman ha skjutit ytterligare ett eller annat skott, företrädesvis i huvudet, för att vara säker på att han verkligen lyckats. Bilarnas rörelser mot mordplatsen kan även delvis ha hindrat honom från att skjuta fler gånger. Tendensen till kvardröjande kan naturligtvis tolkas som att gm övervägde vad han skulle göra men eftersom han redan stoppat på sig vapnet är det mer sannolikt att han helt enkelt blev något förvirrad över vad han åstadkommit.

Det andra skottet. Skottet som träffade Lisbeth Palme är delvis svårt att bedöma eftersom det saknas närmare beskrivning av hur det gick till. Av de tekniska undersökningarna framgår dock att riktningen för den första respektive andra kulan skiljer sig mer än 20°. Vidare framgår det att skotten avlossades med mycket kort intervall. Det mest sannolika är därför att gärningsmannen, eftersom han inte rörde sig bakåt efter första skottet, riktat vapnet mot Lisbeth Palme och avlossat ett skott i syfte att skada henne. I linje med vad som senare anförs om motiven att döda Olof Palme är det sannolikt att gm velat döda även henne motiverat av att hon var associerad med sin make, det förhatliga objektet.

Flykten

När gm passerat Luntmakargatan valde han att springa uppför trapporna. Han kunde ha valt rulltrappan som går parallellt med trapporna.

Utdrag ur GMP (forts.)

Att han inte gjorde det kan bero på att rulltrappan stod stilla eftersom den stängs av automatiskt om den inte används frekvent. Gärningsmannen kan ha trott att den inte fungerade alls varvid det skulle ha blivit mer ansträngande, eftersom trappstegen är högre. Å andra sidan beskrivs det att han tog minst två trappsteg i taget, den väg han sprang. Även den kraftiga belysningen i rulltrappan liksom att han kanske inte kände till den alls, kan förklara att han inte tog den snabbaste vägen upp till Malmskillnadsgatan. Han hade inte lång tid på sig att fatta beslut om vägval.

Under språngmarschen upp mot Malmskillnadsgatan observerades gm av en person, som såg honom stanna en kort stund uppe på krönet av trappan, möjligen för att pusta ut en stund men också för att se om någon följde efter. Han fortsatte att springa under det att han hanterade en liten väska med en dragkedja som han drog i. Det ter sig mest sannolikt att han redan då flyttade revolvern från en ficka till denna väska. Däremot förefaller det osannolikt att han skulle förvara en radiokommunikationsapparat på ett så krångligt sätt.

I denna fas borde en gärningsman som har medhjälpare ha god anledning att kommunicera via radio för att få flyktbilen till en lämplig plats.

Det naturliga valet för den fortsatta flykten är att fortsätta gatan rakt fram för att nå Birger Jarlsgatan och snabbt glida in i gatubilden. Istället viker gärningsmannen av, välbetänkt i och för sig eftersom han då inte kunde observeras under längre tid av förföljare. Han viker av norrut. Det sannolika är att han avviker mot trakter han känner bättre än andra, mot hemmet eller annan välbekant plats.

När han rundade hörnet David Bagares Gata - Regeringsgatan gick två personer framför honom och den ena av dem halkade till varvid gm sprang på henne. Hon blev uppretad och kastade något skällsord efter honom. Han svarade inte, fortsatte springa och försvann ur deras åsyn. Detta beteende är kongruent med en person som verkligen har bråttom och behöver inte betyda att han inte förstod skällsordet. Sedan han vikit ned Snickarbacken torde han ha anledning att lugna ned takten antingen till följd av viss utmattning eller för att inte väcka uppmärksamhet.

Bedömning

Även i denna fas visar gm att han inte är tränad för uppgiften. Han tycks stoppa undan sitt vapen så att det blir oåtkomligt. Hans klädsel verkar opraktisk, vilket tyder på brist på förutseende. Hans kondition

tycks inte räcka för en rejäl språngmarsch och fortfarande 2-3 minuter efter mordet väcker han uppmärksamhet genom att försöka dölja sitt utseende. Gärningsmannens val av flyktväg antyder lokalkännedom.

Konklusion

Vid en analys av händelseförloppet framkommer:

- Det finns inga tecken på en elektronisk övervakning av hemmet eller arbetsplatserna.
- Det finns inga tecken på direkt bevakning av Palme.
- Det är osäkert, men inte sannolikt att en kartläggning förekommit.
- Det är inte sannolikt att det försiggått ett efterföljande från Gamla Stan.
- Det är osäkert, men inte sannolikt att någon följt efter i tunnelbanan.
- Med viss sannolikhet är det troligt att något efterföljande från Rådmansgatans T-banestation till biografen Grand inte har skett.
- Någon bevakning vid Grand har inte skett före det att Olof Palme kom dit.
- Någon bevakning under föreställningen tycks inte heller ha skett medan det däremot finns sådana tecken strax innan föreställningen slutade.
- Det är helt klart att det föreligger ett efterföljande från biografen till mordplatsen, att en gärningsman ensam flytt iväg från mordplatsen och att ingen annan flytt iväg i någon annan riktning i närheten av mordplatsen.
- Ingen organisation har påtagit sig ansvaret för mordet, på ett övertygande sätt.
- Belöningen har inte lockat någon att skvallra eller ange någon på ett övertygande sätt.
- Det finns inga underrättelseorganisationer som har någon information av värde om mordet.
- Mordet har inte haft en iakttagbar effekt, som skulle kunna förklara en konspirations motiv.

De prövningar huvudhypoteserna utsatts för har visat att den professionella konspirationen, med flera gärningsmän eller en lejd mördare, liksom den opportunistiska komplotten inte kan fås att passa in i de mönster som rekonstruktionen och analysen genererat. Genom uteslutningsmetodik och genom att betrakta den faktiske gärningsmannens beteende kan man sluta sig till att han varit ensamagerande.

Utdrag ur GMP (forts.)

Genom en serie beteende visar gärningsmannen att det brott han gjort är tillkommet under improviserade former hos en person som fått en möjlighet att agera spontant snarare än en välplanerad akt hos en erfaren person uppbackad av andra.

Klassifikation av brottet

I den forskning kring brottsplatser och brottslingar, som utförts främst vid FBI har en praktisk uppdelning framkommit, nämligen vad vi, i Sverige, kallat *organiserat* respektive *kaotiskt* brott. Denna klassifikation har sitt ursprung i sexualmord men har kunnat användas även vid annan brottslighet där eventuella sexuella moment, i varje fall inte varit helt uppenbara. Självfallna modifikationer måste göras men i allt väsentligt visar sig dessa två typer av brott begås av två olika typer av gärningsmän.

Mordet på Olof Palme, sett i sin helhet, synes väsentligen kaotiskt. Tecken på detta är:

- Brottet är inte planerat utan spontant.
- Gärningsmannen har ett expositionsbeteende vid biografen.
- Gärningsmannen har ett högriskbeteende genom att inte ta större hänsyn till människor omkring, bilar och eventuella civila poliser i samband med beskjutningen.
- Det förekommer ingen konversation före beskjutningen.
- Genomförandet är oklart genom att Lisbeth Palme beskjuts men inte dödas.
- Gärningsmannen förefaller lätt förvirrad omedelbart efter det att han skjutit.
- Brottet är i sig till synes motivlöst.

Det finns dock några drag av organiserat brott.

- Gärningsmannens tålamod att vänta två timmar efter mötet med offret.
- Gärningsmannen visar sin avsikt mycket sent i förloppet.

Gärningsmannaprofil

Med konklusionen och klassifikationen av brottet som bas, är de möjligt att närmare beskriva gärningsmannens karakteristiska. Av olika skäl finns det anledning tro att denne person inte ändras i väsentliga avseenden efter att han mördat Olof Palme. Hans karakteristiska är

Utdrag ur GMP (forts.)

därför väsentligen desamma nu, som de var vid tiden för mordet. I den mån det skulle kunna vara annorledes markeras det särskilt.

Under den tid som gått sedan vi lämnade ett utkast till profil i februari i år har reanalys av materialet medfört smärre förändringar och modifikationer av profilen. (---)

Gärningsmannen

Det har tidigare konstaterats att detta brott väsentligen är kaotiskt, vilket medför att gärningsmannen i huvudsak har kaotiska drag, som kan beskrivas i generella termer varav följer en serie sannolika omständigheter.

Generella drag

Det rör sig om en personlighetsstörd, svensk man utan större förmåga till logisk resonemang i pressade situationer och som hellre låter känslorna styra handlandet. Han är en driftstyrd person, som därmed har svårigheter i interaktionen med andra människor. En sådan person har vanligen en bakgrund kantad av diverse misslyckanden och dessa förhållanden i kombination ger hans aktuella liv en speciell kontur av kantighet, rigiditet och originella levnadsomständigheter.

Personlighet

Den närmare arten av personlighetsstörning låter sig inte, som tidigare påpekats, beskrivas närmare. Ett brott av denna typ begås dock vanligen av personer med psykopatiska drag. Gärningsmannen är således en intolerant, illojal och hänsynslös person som styrs av impulser, hugskott och infall. Därmed finns ett drag av rastlöshet och bristande uthållighet, som visar sig på många livets områden. En konsekvens av den störda personligheten är svårigheter att relatera till andra och upprätthålla vänskaps- och andra relationer. I grund och botten är personen rädd för konfrontation men han drar sig inte för att söka den om det skulle kunna tjäna hans syften. Det finns ett betydande förakt för andra och förakt för svaghet, som tar sig uttryck i fördomsfullhet och tendens till snara omdömen om andra. Omdömen, som till sin karaktär är rigida och bristfälligt nyanserade. Ytligt sett kan han säkert framstå som självsäker genom sin självhävdelse men i andra avseenden framstår han som uppblåst och oäkta, vilket avspeglar en brist på inre kompass.

Utdrag ur GMP (forts.)

Levnadsvanor

Den störda personligheten för med sig att gärningsmannen lever ett liv fattigt på omväxling och utan större ambitioner. Han trivs bäst i sin ensamhet men ägnar sig inte åt krävande hobbies. Hans liv kan, för omgivningen, te sig händelsefattigt och tråkigt. Han är politiskt ointresserad men det finns troligen ett betydande hat mot samhället och dess representanter, som har sin grund i hans egna svårigheter i livet. Gärningsmannen är troligen därför inte medlem av föreningar eller samfund men kan naturligtvis sympatisera med eller intressera sig för organisationer eller tankesystem med originell eller avvikande framtoning. Även om mötet med Palme var slumpmässigt är det möjligt att gärningsmannen kan ha kartlagt Palme eller andra prominenta personer under till synes planlöst vandrande kring deras bostäder och arbetsplatser. Gärningsmannen synes ha viss vana vid skjutvapen. Det mest sannolika är att han fullgjort, åtminstone en del av värnplikten, som ju ger vana vid skjutvapen. Han kan även ha skaffat sig vana på egen hand på avlägsna orter men det är även tänkbart att han då och då besökt en skjutbana vilket medför att han kan vara känd där. Med tanke på gärningsmannens hantering av vapnet synes det ha särskilt värde för honom. Det avspeglar möjligen ett större vapenintresse, som i så fall torde vara känt för delar av hans omgivning.

Fysiska karakteristika

Gärningsmannens fysiska karakteristika framgår av vittnesuppgifter, men kan även härledas från analysen av materialet. Det framgår därvid att han är ca 180 cm lång och är relativt kraftigt byggd. Han är högerhänt. Han förefaller inte vara vältränad.

Ålder

Brott av detta slag begås oftast av män under 30 år men med tanke på det motiv som ligger närmast tillhands, ett utpräglat palmehat, är det sannolikt att gm är äldre än 30. För att ett hat mot en person skall bli så utpräglat torde de kräva att man levt under Palmes era och gradvis byggt upp en aversion mot personen Olof Palme. De vittnen, som sett gärningsmannen synes till övervägande del ha uppfattat honom vara kring 40 år. Det förefaller vara rimligt men man bör tänka på möjligheten att en ensamvarg kan se betydligt äldre ut än sin kronologiska ålder. Det innebär att gärningsmannen är född tidigast 1938 och senast 1958 men mest sannolikt under 40-talet.

Utdrag ur GMP (forts.)

Familjär bakgrund

Kaotiska brottslingar har ofta en kaotisk bakgrund där f f a fadern och relationen till honom präglat det fortsatta livet. De svårigheter som funnits kring fadern behöver dock inte ha visat sig i att han, i sin tur, är eller varit känd för myndigheter. Men han kan ha haft alkoholproblem och äktenskapet mellan föräldrarna kan ha haft andra påfrestningar som t ex misshandel. Gärningsmannens kontakt med föräldrarna, om de över huvud finns i livet, är troligen minimal. Av väsentligen okänd anledning är kaotiska brottslingar ofta födda sent i en syskonskara.

Eget familjeliv

Gärningsmannen umgås sannolikt endast sporadiskt med kvinnor och bor och lever ensam. Han har troligen inga barn.

Utbildning

Det mest sannolika är att gärningsmannen är lågutbildad, i varje fall har han inte genomgått högskolestudier. Det är vidare troligt att han inte har någon avancerad yrkesutbildning.

Arbete

Till följd av utbildningsnivån har gärningsmannen, om han inte är långtidsarbetslös, ett okvalificerat arbete i vilket arbetsuppgifterna inte innebär vidlyftigare kontakter med andra människor. Sannolikt har han bytt arbeten många gånger. Med tanke på arten av hans personlighetsstörning är det inte sannolikt att han arbetat längre tid i arbete som innebär djupare kontakter med andra människor, f f a inte vårdarbete.

Ekonomi

Av ovan angivna förhållanden följer att gärningsmannen lever på en låg ekonomisk nivå där utrymme för t ex egen bil torde vara begränsat. Troligen bör han i en hyresrätt med relativt låg hyra med därav följande bostadsstandard.

Utdrag ur GMP (forts.)

Psykiatrisk sjukvård

Den typ av störning gärningsmannen troligen har brukar vanligen inte leda till kontakter med den psykiatriska vården, i varje fall inte under frivilliga former. Tillståndet påverkas inte i väsentlig mån av medicinering och psykoterapi brukar endast kunna åstadkomma marginella förändringar. Således är det inte troligt att gärningsmannen har eller har haft psykiatriska vårdkontakter.

Annan sjukvård

I beskrivningarna av gärningsmannen anges att han rört sig klumpigt och möjligen haltat något. Det finns således en möjlighet att han haft eller har en rygg-, höft-, knä- eller fotledsåkomma som kan ha föranlett vård såväl akut vid ett skadetillfälle som i öppenvård för uppföljning eller eventuell sjukgymnastisk behandling. Viss konsumtion av smärtstillande läkemedel kan därför ha förekommit.

I detta sammanhang kan det även kommenteras att gärningsmannen troligen har ett synfel. När han syns vid biografen, strax innan Palme kommer ut, har gm glasögon. Under förföljandet på Sveavägen, mordet och flykten har han inte glasögonen på sig. I profilen från februari anges orsaken härtill vara att gm skulle ha ett ålderssynfel, men grundligare analys visar att han lika gärna, eller hellre, skulle kunna vara närsynt, vilket möjligen skulle kunna förklara varför han följer efter paret Palme så nära, att han tar tag i Palme och varför han tvekar en kort stund innan han bestämmer sig för att springa från mordplatsen. Kanske för att han utan glasögon inte får den totala överblicken över situationen.

Missbruk

Det är naturligtvis inte ovanligt att personer av den halt som här beskrivs är missbrukare - och då vanligen av alkohol eller amfetamin. Således kan även gärningsmannen vara missbrukare men totaliteten i bedömningen av detta talar inte för att han skulle kunna vara gravt eller ens måttligt nedgången av missbruk och att ett eventuellt amfetaminmissbruk vid tiden för mordet inte kan ha varit nämnvärt intensivt. Detsamma torde gälla för alkoholmissbruk. Skälen härtill är att amfetaminmissbrukare har en betydligt starkare traktan efter drogen än möjligheten att få utföra denna typ av brott. I ett påverkat tillstånd torde omdömet grumlas så kraftigt att det torde ha gett mer pregnanta utslag i beteendet än vad man faktiskt kan konstatera. Viss alkohol-

påverkan kan tänkas vid mordtillfället men det finns intet som stöder tanken att gärningsmannen varit rejält påverkad. Inte heller alkoholabstinens vid tillfället är sannolik eftersom det medför en rad fysiska symtom som förhindrar genomförandet av ett brott på detta sätt.

Men även om nu gärningsmannen vid tiden för brottet inte kan ha varit avancerad missbrukare kan han ha varit det tidigare och under åren som gått sedan dess. Den påfrestning som det inneburit att tidvis vara osäker om polisen varit honom på spåren eller inte kan ha orsakat oro som han kan ha dämpat främst med alkohol eller lugnande tabletter. Sådant missbruk kan ha lett till vårdkontakter vid alkohol- eller narkomanvårdsmottagningar. Missbruk av heroin är osannolikt.

Tidigare brottslighet

Gärningsmannens personlighet kan ha lett till svårare relationsstörningar, varvid olaga hot eller misshandel kan ha blivit följden av hans oförmåga att hantera frustrationer och kränkningar. Eftersom sådana problem i första hand kan tänkas ha uppstått med främmande personer är det sannolikt att alla eller de allra flesta av sådana tillfällen polisanmälts och att han åtalats för flertalet av dem. Eventuella fängelsestraff för sådan brottslighet kan ha gett honom kontakter med kriminella som kan ha vidareutvecklats efter avtjänat straff. Det är därför tänktbart att han kan ha varit inblandad i annan brottslighet, främst då egendomsbrottslighet.

Kontakter med myndigheter

Det mest troliga är att gärningsmannen har aversion mot myndigheter och auktoriteter varav följer att han sannolikt undviker att upprätthålla kontakter med myndighetspersoner. Till följd av personlighetsstörningen och förmodade besvärliga ekonomiska omständigheter är det dock tänkbart att han tvingats ta kontakter med socialtjänsten i olika livets skiften. Det är även tänkbart att han är förtidspensionerad.

Uppehållsort

En iakttagelse rörande kaotiska brottslingar är att de inte transporterar sig långa sträckor i samband med sina brott. De bor, arbetar eller tillbringar en myckenhet av sin fritid i närheten av brottsplatsen. De tar tillfällen i flykten och utför sina brott i områden där de känner sig

hemma. Med tanke på tidpunkten för brottet och gärningsmannens karakteristika i övrigt är det därför sannolikt att han bor eller arbetar i området kring biografen Grand, eller vistas ofta där av andra skäl. Med tanke på områdets struktur är det inte sannolikt att en eventuell bostad finns särskilt långt söder om området utan fastmer åt norr, öster och väster. Kaotiska brottslingar har ofta sin bostad mycket nära brottsplatsen, kanske endast några hundra meter, men upp till 1 à 2 km är tänkbart.

Motiv till brottet

Det mest troliga är att det rör sig om ett personligt motiv, men inte med privat inslag. Palmehatet med alla sina olika facetter påverkade säkert ett stort antal människor med bristande urskillningsförmåga, benägenhet för primitivt tänkande och för aggressiva, projektiva försvarsmekanismer. Ett resultat av detta, för flera av dem, kan ha varit att Olof Palme kom att representera något ont i deras liv och att han fått kreera rollen av syndabock i förklaringen av deras tillkortakommanden. Palme kan, för några få av dem, ha blivit så förhatlig att de kan tänkas ha umgåtts med planer att döda honom. För en av dem blev dessa fantasier möjliga att realisera.

I samband med mord är det relativt vanligt att man finner utlösande orsaker, som inte är relaterade till offret. Det kan röra relationsproblem med mer eller mindre närstående personer, ofta flickvänner. Det kan även röra motgångar vad gäller ekonomi och arbete. I utvärderingen av potentiellt misstänkta kan det därför vara av värde att söka efter sådana händelser.

Uppträdande efter gärningen

Initialt förelåg sannolikt en rädsla för att bli gripen till följd av den enorma uppmärksamhet som brottet fick. Eventuellt kan denna rädsla ha lett till ånger och eventuellt självmord, men det är mindre sannolikt. Så småningom har gärningsmannen uppnått allt större säkerhet i takt med att utredningen tidigt kantrade och massmedias rapportering endast rörde konspirationer. I samband med den enorma uppståndelsen och problemen efter brottet torde gärningsmannen ha haft rent triumfatoriska upplevelser när den ena ministern efter den andra tvingades avgå, liksom den ena polischefen efter den andra. Utan att han direkt behövt ange det egna gärningsmannaskapet bör de här händelserna ha kommenterats av gärningsmannen. Här har han nämligen haft chans att lätta litet på det inre trycket utan att behöva avslöja sig.

Så småningom kan en känsla av ensamhet ha uppstått till följd av en önskan att inte avslöja sig, parad med en bubblande oro inför att vara den som gjort det som han trott att många människor kanske önskat. Så småningom kan en känsla av besvikelse och tomhet ha uppstått, efter den definitiva förlusten av hatobjektet. Det innebär ju att det inte längre finns ett objekt att rikta hatkänslorna mot.

Under förutsättning att gärningsmannen inte är identisk med Christer P torde han vid tiden för rättegången mot denne ha upplevt en påfallande grad av säkerhet och triumf. Den varierande emotionella temperaturen hos gärningsmannen torde ha medfört svårigheter att hålla inne med kunskaper om hur mordet genomfördes. Det krävs en påtaglig styrka för att hålla inne med detta. Således är gärningsmannen en mycket störd person, ja, rent av kallhamrad. Det rör sig sannolikt om en utpräglad psykopat.

Infiltration

Även om omständigheterna från tid till annan kan ha gett honom en känsla av osårbarhet, att han inte skulle kunna gripas kan det ändå ha funnits en känsla av osäkerhet, som kan ha lett gärningsmannen till att infiltrera utredningen. Det kan ha skett på olika sätt:

- Han kan ha kommit med eget vittnesmål eller allmän information och i samband med det försökt skaffa information om utredningens läge.
- Han kan ha lämnat direkt vilseledande information i ett försök att rikta utredningens fokus åt annat håll.
- Han kan under täckmantel av journalist eller särskilt intresserad medborgare ha försökt få ut information från utredningen på helt legal väg.
- Han kan ha förlett eller förmått andra att lämna vilseledande information.

Intresse för utredningen

Kaotiska brottslingar brukar vanligen inte följa den massmediala redovisningen av sina brott. Detta fall är dock speciellt eftersom det under långa perioder varit så osedvanligt mycket skriverier. Det ter sig därför rimligt att denne gärningsman samlat på sig mer tidningsklipp än vad folk i gemen gjort. Därutöver kan det bland hans tillhörigheter finnas artiklar om Palme och bilder från tiden före hans död.

Utdrag ur GMP (forts.)

Hantering av bevismaterial

I första hand rör det vapnet, ammunitionen och de kläder han bar vid mordtillfället. Om han inte visste det förut torde han tidigt ha fått klart för sig det intresse man visat den s k 33-åringens kläder, varför man kan anta att han senast då gjort sig av med kläderna eller i varje fall rengjort dem noggrant med upprepade tvättar. Ammunitionen kan han lätt ha gjort sig av med. Vapnet däremot torde representera ett så stort affektions- eller fetischistiskt värde att han svårligen kan ha gjort sig av med det definitivt. Däremot är det väl sannolikt att han gömt det på en plats som han skulle kunna återvända till. Det mest sannolika därvidlag är att han gömt det på en plats som har särskild betydelse i hans liv, exempelvis bostadens biutrymmen, undanskymd plats på arbetet, någonstans i området kring ett landställe eller på en plats, som har någon symbolisk betydelse för honom, t ex vid barndomshemmet. Det förefaller inte troligt att han skrivit dagbok, i varje fall har han inte i den skrivit ned vad han varit med om som berör mordet.

Risken för återkomst

Den typ av person som gm representerar råkar naturligtvis även fortsättningsvis ut för situationer som han inte klarar med mindre än att han tillgriper våld. Detta behöver dock inte alls drabba lika blint och oförutsägbart som vid mordet av Palme utan fastmer drabba anhöriga eller bekanta. Detta innebär att gm under åren efter mordet av Palme kan ha lagförts för andra våldsbrott, inklusive mord. (---)

Slutsatser

Efter denna genomgång av materialet och redovisningen av hur vi analyserat det anser vi att man kan dra följande slutsatser:

- Mordet genomfördes inte av en konspiration av gärningsmän
- Mordet genomfördes av en ensamagerande gärningsman, som träffade på Olof Palme vid biografen Grand.
- Det finns inte något uppenbart motiv till mordet.
- Efter analys av brottet och de olika aktörernas beteende är det möjligt att beskriva en gärningsmannaprofil, som kan användas för att snäva in det omfattande materialet rörande potentiellt misstänkta. Profilen beskriver en personlighetsstörd man, motiverad att begå brottet till följd av palmehatet.

Utdrag ur GMP (forts.)

Rekommendationer

Vi vill avslutningsvis anföra några synpunkter på framtida arbetsuppgifter, som har samband med vår analys och den profil som genererats.

- Massmediala strategier kan behöva utvecklas, i syfte att få gärningsmannen att infiltrera utredningen.
- Ur effektivitetssynpunkt kan en grundlig utvärdering av potentiellt misstänkta, inklusive psykiatrisk värdering, vara av värde.
- Reevaluering av tidigare misstänkta, med tillägg av psykiatrisk värdering kan vara nödvändig i ett senare skede.
- Bevakning, spaning mot Palmes grav och mordplatsen vid tillfällen, när det kan antas ha intresse för gärningsmannen att vistas där, kan vara av värde.
- Noggrann utvärdering av alla personer som närmat sig Lisbeth Palme på ett irreguljärt sätt, särskilt efter mordet, kan leda fram till gärningsmannen.
- Det kan vara nödvändigt att utveckla strategier att söka gärningsmannen med tanke på möjligheten att han inte skulle finnas nämnd i utredningsmaterialet.

RRV-experternas genomgång och bedömning av GMP

I RRV-experternas genomgång av utredningsmaterialet ingick som ett senare led en granskning av GMP.

I rapporten konstaterades allmänt att GMP intar en central ställning i mordutredningen. Den utgör den enda heltäckande sammanställningen av utredningsmaterialet. Den skulle enligt uppgift vara avstämd med såväl åklagare, PU och säkerhetspolisen, varvid ”en betydande enighet nåtts om våra (GMP-författarnas) slutsatser”. I sammanhanget noterade RRV-experterna även att GMP hade utvärderats i samarbete med FBI.

RRV:s utredare bedömde det som värdefullt att PU låtit genomföra en GMP-undersökning trots de begränsningar som förelåg. GMP kunde komma att visa sig ha ett värde vid försöken att klara upp mordet, framför allt genom att fokusera utredningen på hypotesen om en ensam gärningsman som handlat utan föregående planering. I det hänseendet bedömdes GMP även kunna ge råg i ryggen åt utredarna. RRV-experterna hade i och för sig invändningar mot flera av de bedömningar som låg till grund för GMP:s slutsatser, men ansåg att GMP egentligen borde betraktas som ett strukturerat sätt att hålla samman det som varit PU:s huvudscenario. Innebörden av detta är att analysen av hypotesen

om den ensamme gärningsmannen bedömdes vara väl utförd, men att resonemangen angående övriga hypotesers jämförelsevis lägre halt för den skull inte alltid övertygade.

I sin kritiska analys inriktade sig RRV-experterna på det stöd som i GMP anfördes för att utesluta andra scenarier, framför allt möjligheten av en konspiration.

De huvudreflektioner som redovisades hade dock en vidare syftning. Enligt RRV-experterna verkade GMP ha ”påverkats mycket av möjligheten av Christer P som gärningsman”. Det framstod som om GMP på flera punkter hade garderat sig för att täcka in just denne som förövare. Till stöd anfördes följande citat ur GMP, vilka alla föreföll som ”klippta ur Christer P:s personakt”:

> ”Det är även tänkbart att han är förtidspensionerad.”
>
> ”varvid olaga hot eller misshandel kan ha blivit följden av hans oförmåga att hantera frustrationer och kränkningar”
>
> ”vanligen inte leda till kontakter med den psykiatriska vården, i varje fall inte under frivilliga former”
>
> ”att ett eventuellt amfetaminmissbruk vid tiden för mordet inte kan ha varit nämnvärt intensivt. Detsamma torde gälla för alkoholmissbruk.”

RRV-experterna hade i sammanhanget påpekat att en konstruktör av en gärningsmannaprofil omöjligen kan frigöra sig från särdrag hos kända misstänkta. De pekade på risken för att konstruktörerna kunde frestas att gardera sig för att inte behöva ”stå med lång näsa” om gärningsmannen skulle vara identisk med en sådan känd misstänkt gärningsman.

En andra övergripande synpunkt var att ”en gärningsmannaprofil inte bör konstrueras utifrån en enstaka händelse med så magert underlag som i detta fall”. Det behövdes mer specifika särdrag i det enskilda brottet eller flera händelser med likartat mönster.

Dessa två brister i förhållande till det ideala utgångsläget inför ett GMP-arbete, som ju var väl kända och diskuterade även i den utarbetade GMP, utgjorde dock inte ett sådant hinder mot metodens användande att man hade bort avstå helt, enligt RRV-experterna. Det alternativet hade varit sämre.

I enskildheter och med sikte på det som i GMP anfördes för att utesluta en konspiration noterade RRV-experterna bl.a. följande.

GMP:s slutsatser att en konspiration måste engagera mycket folk (från tre till fyra upp till ett dussin) och ta mycket tid i anspråk var överdrivna och grundade på förhållanden i andra länder. RRV-experterna pekade på att Olof Palme ofta rörde sig ute utan livvakter och att

hans personskydd i största allmänhet var dåligt, varför planeringsbehoven inte hade behövt vara så stora.

Beträffande jämförelsen med andra attentat restes två invändningar. Den första gällde GMP:s slutsats att det skulle vara ovanligt att det inte finns ett lätt identifierbart motiv till brottet. Detta grundade sig ”sannolikt på det tankefelet att vi i nästan samtliga av de redovisade fallen i efterhand vet av vem attentatet utfördes och varför”. Det fanns på samma sätt skäl att tro att vi skulle få veta motivet till mordet på Olof Palme om det klaras upp. Den andra invändningen var att den enligt RRV-experterna viktigaste skillnaden mellan detta attentat och andra – om man godtar hypotesen att det rört sig om en ensam gärningsman – utgjordes av att gärningsman och offer möttes av en slump, dvs. att gärningsmannen drygt två timmar innan skotten föll inte hade några planer på att utföra mordet på den plats och vid den tid det kom att begås. Detta uppseendeväckande förhållande borde ha tagits upp och analyserats i GMP, enligt RRV-experternas mening.

RRV-experterna var kritiska till GMP:s sätt att bedöma frågor kring huruvida mordet utförts på ett professionellt sätt och av en professionell gärningsman. Det fanns skäl att beakta att attentatet, om det utförts av en professionell gärningsman, resultatmässigt närmast är perfekt genomfört; vederbörande är ännu icke avslöjad. GMP arbetade i detta hänseende väl mycket med stereotyper och försökte bagatellisera tecken som kunde tyda på professionalism, t.ex. när skottets – från gärningssynpunkt perfekta – placering förklaras med att gärningsmannen skulle ha siktat på rockens ryggsöm. Exemplet James Earl Ray – Martin Luther Kings mördare – anfördes av RRV- utredarna. Denne är den ende kände lejde politiske mördaren av toppolitiker i USA:s moderna historia. Men som ”hit man” betedde han sig inte alls ”professionellt”. Det var således en felsyn att tro, att den som är lejd i en konspiration måste bete sig på ett kompetent sätt.

RRV-experterna lyfte i detta sammanhang fram några exempel ur GMP och kommenterade dem:

GMP: ”Det är en märkvärdig brist på professionalism att gärningsmannen stoppar på sig vapnet så tidigt när han kan komma att behöva det som allra mest – nämligen för att skydda sig själv under flykten.”
RRV-experternas kommentar: ”Vi tolkar inte detta på samma sätt. Gärningsmannen kan snabbt få fram vapnet vid behov oavsett om han haft hölster eller ej. Att däremot komma rusande med en revolver i högsta hugg fram till trappan och uppför denna skulle vara oprofessionellt. Det behövs inte och ökar bara komplikationerna. Den erforderliga tiden för att frigöra vapnet vid eventuellt behov torde röra sig om någon sekund.”

GMP: (om gärningsmannens beteende under flykten) ”Även i denna fas visar gärningsmannen att han inte är tränad för uppgiften. Han tycks stoppa undan sitt vapen så att det blir oåtkomligt. Hans klädsel verkar opraktisk, vilket tyder på brist på förutseende. Hans kondition tycks inte räcka för en rejäl språngmarsch och fortfarande 2-3 minuter efter mordet väcker han uppmärksamhet genom att försöka dölja sitt utseende. Gärningsmannens val av flyktväg antyder lokalkännedom.” *RRV-experterna* invände att det saknades grund för påståendena att gärningsmannen var olämpligt klädd och otillräckligt tränad, att inget tydde på att vapnet skulle varit oåtkomligt, att det förhållandet att han inte sprang för fullt skall jämföras med den uppmärksamhet detta hade väckt och att lokalkännedomen kunde förklaras av att gärningsmannen ”läst av” området under biobesöket. Beträffande gärningsmannens eventuella försök att dölja sitt ansikte, ansåg RRV-experterna att detta i så fall borde vägas mot alternativet, dvs. att visa sig. RRV-experterna sammanfattade sin syn i denna del så här:

> Vi har svårt att i sekvensen från Grand till mordplatsen, flykten och sedermera undanhållandet finna klara och entydiga tecken på bristande professionalism. Fakta i målet talar närmast i motsatt riktning. Vidare har gärningsmannaprofilen själv givit högsta betyg åt professionalismen i eventuella sekvenser som föregick Grand. Har det rört sig om en planläggning och övervakning före mordet så har detta skett mycket professionellt, förutsatt att det inte är PKK – då finns det vissa mindre brister.

Slutsatsen i GMP att mordet inte haft några effekter (som skulle kunna förklara en konspiration) ifrågasattes av RRV-experterna, som menade att det skett en markant förändring av både svensk inrikes- och utrikespolitik efter Olof Palmes död. Detta kunde bl.a. avläsas i den offentliga debatten kring tioårsdagen efter mordet. De ställde sig även tvekande inför hur ”effekten” av ett mord med politisk motivbild skulle kunna avläsas, gjorde jämförelsen med mordet på Martin Luther King och ställde frågan ”vad blev ’effekten’ av mordet på honom?”.

I en avslutande diskussion tog RRV-experterna upp GMP:s uppdelning i organiserade och kaotiska brott, en uppdelning som de uppfattade som en hörnpelare i GMP-analysen. Klassifikationen används enligt GMP vid sexualmord men även vid andra brott. I GMP bedöms mordet på Olof Palme som i huvudsak kaotiskt, som tecken på detta framhölls bl.a. att ingen konversation förekommit före beskjutningen. RRV-experterna invände:

> Vi ställer oss lite frågande inför denna analogidragning mellan ett statsministermord och ett sexualbrott framför allt med tanke på hur fakta i målet sedan tolkas. Vad avser att det inte förekom någon konversation mellan gärningsmannen och Lisbeth och Olof Palme före beskjutningen och att

> detta skulle tolkas som ett tecken på att kaotiskt brott så visar det vanskligheten i denna analogi. Skulle gärningsmannen i stället ha tilltalat Olof Palme före avlossandet av kulan så skulle väl ändå detta vara ett tydligare tecken på ett kaotiskt brott. Det fyller ingen som helst vettig funktion i sammanhanget att ”tala ut” först. Det kan inte rimligen jämställas med en sexualbrottsling som ger sig på sitt offer utan närmare presentation? Vi ser tvärtom detta som ett tecken på ett organiserat och rationellt brott.

Expertgranskning

GMP-metoden har utvecklats i USA. Den ingår i en utredningstradition som idag förvaltas av FBI. Det var dit PU vände sig under arbetet med GMP för en avstämning av de preliminära resultat Ulf Åsgård och Jan Olsson kommit till. Kommissionen har låtit översätta GMP till engelska och givit dels den nämnda avdelningen vid FBI, dels en erfaren f.d. utredare vid FBI, Robert Ressler, tillfälle att studera materialet och komma med synpunkter på det. I samband med detta har företrädare för kommissionen även ställt frågor kring metoden som sådan.

FBI

Enligt vad som framgår i GMP besökte Ulf Åsgård och Jan Olsson tillsammans med Hans Ölvebro FBI National Academy (Quantico, Virginia) under tre dagar i januari 1994. Gruppen sammanträffade med utredare från det som då kallades Behavioral Science Unit. Enligt redogörelsen i GMP presenterade gruppen ärendet muntligt, men överlämnade också en skriftlig sammanfattning, baserad på sammanfattningen i förundersökningsprotokollet gällande åtalet mot Christer P. Enligt redogörelsen kom FBI:s företrädare i hög grad fram till samma slutsatser som de som sedan redovisades i själva GMP. En del av det som framfördes från FBI har dock uppenbarligen flutit in i GMP, varför det är svårt för läsaren att veta vad som fanns i det material som presenterades för FBI och vad som numera finns där som en följd av dessa diskussioner. Resultatet av diskussionerna sammanfattas på följande sätt i GMP under rubriken ”Sammanfattning och värdering”:[27]

> I allt väsentligt tycks --- vår analys och bedömning ha bekräftats i dessa kontakter. Den därav följande gärningsmannaprofilen modifierades något under diskussionerna men på den punkten (det framgår inte vad som här avses, vår anm.) var enigheten betydande. Man kan nu fråga sig om detta

[27] GMP s. 113 f.

> resultat beror på hur vi presenterade ärendet för FBI-personalen. Frågan diskuterades med dem. Deras bedömning var att det är osannolikt att vi skulle kunna vilseleda dem så gravt. Vidare byggde de sin analys i än högre grad än vi kunnat göra på gärningsmannens faktiska beteende under de sista minuterna före skotten. I det avsnittet finns få kontroversiella punkter. I anslutning till presentationen av ärendet ställdes en hel del frågor vilket innebär att man för sin analys fick det material man önskade. Vi bedömer på dessa grunder att den bedömning FBI:s analytiker gjorde med stor sannolikhet speglar reella förhållanden. Den analys som presenteras i denna rapport kan därmed anses stå på solid grund.

FBI-gruppen gav enligt GMP vidare vissa rekommendationer. I den mån gärningsmannen inte redan infiltrerat utredningen på något sätt kunde man försöka förmå denne att göra det ”antingen genom att störa honom med förhör i omgivningen eller med massmediala strategier”. Eftersom mordplatsen, graven och Olof Palmes hem kunde vara av intresse för gärningsmannen i samband med årsdagar borde dessa platser bevakas vid de tillfällena.

Granskningskommissionen gjorde ett motsvarande besök vid samma enhet i oktober 1998 (National Center for the Analysis of Violent Crime, NVAVC; den aktuella enheten heter Critical Incident Response Group).[28] Kontakten etablerades med hjälp av UD och den svenska ambassaden i Washington. Den engelska versionen av GMP tillställdes FBI i förväg tillsammans med önskemålet, att det vore en fördel om någon av dem som varit med vid PU:s besök 1994 kunde närvara. Det visade sig att endast en av de utredare som medverkade 1994 fortfarande arbetade kvar.[29]

Att döma av de frågor som ställdes och även av vad som uttryckligen sades hade inte samtliga närvarande studerat GMP närmare. Någon granskning av själva GMP kan FBI därför inte sägas ha gjort för kommissionens räkning. Indirekt framgick vidare att FBI:s företrädare helst undvek att säga något som kunde tolkas som kritik av vad de svenska kollegorna utfört.

Diskussionerna med FBI-gruppen kom främst att beröra GMP-metoden som sådan och det arbete som numera bedrivs vid enheten, de centrala delarna av mordet på Olof Palme samt vissa förslag på möjliga utredningsåtgärder. Därutöver framgick dock av vad som sades från Steve Mardigians sida, att den presentation av ärendet som gjordes av

[28] Granskningskommissionen representerades av Lars Eric Ericsson, Hans-Gunnar Axberger och Petra Lundh.

[29] FBI kom under diskussionerna att representeras av Chief W. Hagmaier, Supervisory Special Agent Steve Mardigian (som var den kvarvarande utredare som varit med 1994) och Supervisory Special Agent James McNamara.

oss, inklusive svar på ställda frågor, inte avvek från vad som sagts vid besöket 1994. Allmänt ansåg Mardigian vidare att GMP väl verkade återspegla det som berördes vid dessa diskussioner.[30]

Av diskussionen kring metoden som sådan kan följande slutsatser dras. ”Profiling”, som är den vardagliga engelska termen för GMP-metoden, synes inte betraktas som en skarpt avgränsad metod att användas endast under vissa särskilda betingelser. I stället betecknar den allmänt analyser som utgår från en gärningsmans beteende, spåren på brottsplatsen och kunskap om offret. Kärnan är själva angreppssättet där man sammanställer fakta som avser annat än gärningsmannens identitet. Det sistnämnda synes ursprungligen sprunget ur nödvändighet; metoden har utvecklats i fall där man inte har några spår efter en viss individ, varför man i stället söker efter vilken typ av person som kan ha utfört gärningen.

Det finns enligt FBI-gruppen inget som hindrar att ”profiling” används i samband med ett enskilt brott, dvs. det behöver inte vara fråga om ”seriebrott”, inte heller behöver det vara fråga om sexualbrott. Enheten tog ofta fram profiler i samband med ”vanliga” mord. Det avgörande är om brottet lämnat tillräckligt med spår att analysera. Ett statsministermord skiljer sig i den bemärkelsen inte från andra brott där det kan vara aktuellt att teckna en profil.

Frågan om den information som föreligger från brottsplatsen i mordfallet Olof Palme är tillräcklig för en profil besvarades bestämt jakande. FBI-gruppen ansåg att det fanns mycket tolkningsbar information även om man bara begränsade sig till vad som skett på själva mordplatsen (jfr motsvarande uppgift i GMP:s ovan citerade sammanfattning från PU:s besök vid FBI).

Av FBI-enhetens informationsmaterial över den egna verksamheten framgår att det ligger i sakens natur att ”profiling” används i sammanhang där det inte finns en misstänkt – rubriken är ”Profiles of Unknown Offenders”. Det är alltså också så metoden vuxit fram. Frågan om man, som i mordfallet Olof Palme, kan göra en gärningsmannaprofil i ett läge där man redan har en huvudmisstänkt, som inte har kunnat avföras, är mot den bakgrunden något retorisk, vilket framgick när den ställdes till FBI-gruppen. Å ena sidan synes det vara rätt självklart att den inte används i ett sådant fall – det finns ju redan en misstänkt att inrikta sig på. Å andra sidan förlorar det analytiska angreppssätt som utnyttjas vid ”profiling” inte sin mening bara för att det finns en

[30] Ingenting av det som framfördes från FBI:s sida pekade mot att redogörelsen i GMP för de diskussioner som fördes 1994 skulle vara oriktig; någon detaljerad genomgång av detta gjordes dock inte och det var inte heller syftet med kommissionens kontakter med FBI att följa upp vad som förevarit 1994.

misstänkt, men det kommer då in i utredningsarbetet på ett annat sätt. Efter viss diskussion besvarades saken därför slutligen med att det är en fråga om semantik om metoden kan användas när det finns en misstänkt eller inte. Men i princip gör inte FBI profiler i sådana situationer, i stället används ”personality assessment”, dvs. man jämför information från brottsplatsen m.m. med den misstänktes personlighet och livsföring, vilket kan vara av värde vid bedömandet av om man tror sig ha rätt person eller inte. I grunden blir det alltså en fråga om att bedöma huruvida den misstänkte till sin typ överensstämmer med den typ av gärningsman som spåren på brottsplatsen m.m. pekar mot.

Överhuvudtaget underströk FBI-gruppen att det angreppssätt som används vid ”profiling” har flera användningsområden. FBI syntes i det hänseendet vara på väg bort från de mer traditionella profiler som den i mordfallet Olof Palme – dvs. själva profilen – är ett exempel på. Bl.a. sade man sig i princip inte längre författa skriftliga profiler.

Beträffande mordet intresserade sig FBI-utredarna i stort sett enbart för vad som inträffade på själva mordplatsen; de ansåg som nämnts att mycket gick att utläsa av detta. Fakta pekade därvid entydigt mot en s.k. ”disorganized” gärningsman som agerat ensam. Argument för detta var: valet av vapen, valet av plats, skottets placering, att Lisbeth Palme inte dödats och gärningsmannens beteende i övrigt på mordplatsen. FBI-gruppen delade därför helt uppfattningen i GMP att gärningen i detta fall inte kan vara ett resultat av en professionell (yrkesmässigt utförd) operation. – Vad som i dessa delar anfördes från FBI-gruppen överensstämde med den analys som gjordes av Robert Ressler; denne utvecklade dock analysen mer, varför vi här hänvisar till redogörelsen för dennes synpunkter.

FBI-gruppen framförde en del förslag på utredningsåtgärder som skulle ha kunnat vidtas i USA, men som skulle vara kontroversiella i Sverige (t.ex. att personer i den huvudmisstänktes närhet skulle kunna övertalas att bära mikrofon vid umgänget med denne, för att om möjligt dokumentera uttalanden som skulle kunna vara av värde i utredningen). Eftersom GMP:s rekommendation om att utveckla ”massmediala strategier” uppgetts komma från FBI tillfrågades gruppen om detta, bl.a. ställdes frågan om det kunde inkludera användandet av falsk information till medierna för att på det sättet påverka gärningsmannen. Direkt falsk information användes enligt FBI-gruppen inte. Däremot kunde mer spekulativa uppgifter spridas till medierna i syfte att nå något utredningsresultat. Att använda felaktiga uppgifter kunde vara en kontraproduktiv strategi om den genomskådades av gärningsmannen, som då kunde känna sig lugnad och inte alls bli satt under den press som åtgärden syftat till. Beträffande massmediala strategier anfördes som alternativ möjligheten att låta personer med insikt i ”profiling” och

liknande verksamhet i radio eller television diskutera brottet (”round table discussion”) med utgångspunkt från vad man vet från brottsplatsen m.m. Det skulle kunna göra allmänheten mer vaksam på vilken typ av person som kan ha begått brottet, hur han kan ha betett sig innan han begick det och efter etc. Det var gruppens erfarenhet att spridande av sådan kunskap kunde leda till att värdefulla tips kom in från allmänheten. Gruppen påpekade också att mediala strategier som visat sig framgångsrika ofta inriktats på att påverka eventuella uppgiftslämnares empati med offren, snarare än att vädja till deras pliktkänsla.

Robert Ressler

Robert Ressler är född 1937 och har arbetat större delen av sitt yrkesverksamma liv vid FBI, där han varit med om att bygga upp den beteendevetenskapligt inriktade verksamhet där bl.a. ”profiling” ingår. Resslers kunskaper grundar sig bl.a. på ett stort antal intervjuer, ca 100, som han i FBI:s regi gjort eller låtit göra med personer som dömts för mycket grova våldsbrott. Intervjuerna gjordes när personerna satt i fängelse och inriktades på individernas personliga historia, hur de fungerat som brottslingar, hur de själva upplevt sina gärningar etc. (”get as close as possible to the reality of the offenders”). Syftet var att inom FBI bygga upp en kunskap som kunde användas vid efterspanandet av våldsbrottslingar och den uppenbara hypotesen var att det finns mönster och beteenden som upprepas samt att våldsbrottslingar i viss mån kan klassificeras.

Robert Ressler har numera lämnat FBI och driver en privat verksamhet inom sin specialitet (”Forensic Behavioral Services”). Han har skrivit ett flertal böcker. Där finns redogörelser för de intervjuer han genomfört, fallstudier av olika slag och viss teoribildning kring ”brottsklassificering” (Crime Classification). Några av Resslers böcker är åberopade som referenser i GMP. Han synes anlitad över stora delar av världen i samband med ouppklarad våldsbrottslighet. Ressler synes med andra ord vara en oomstridd expert på just ”profiling”.

Granskningskommissionen sammanträffade med Ressler i oktober 1998.[31] Ressler hade dessförinnan fått sig tillsänd den engelska versionen av GMP. Kontakten med Ressler hade etablerats med hjälp av UD och den svenska ambassaden i Washington. Vid mötet framgick att Ressler hade viss tidigare kunskap om mordet genom svenska journalister, som intervjuat honom. Han hade sett ett svenskt tv-program i vilket det bl.a. fanns en ”rekonstruktion” av makarna Palmes promenad

[31] Kommissionen representerades av samma personer som ovan.

från Grand till mordplatsen och händelserna på mordplatsen (denna gav dock enligt Ressler samma bild av händelserna som den som framkommer i GMP). Han hade, enligt egen utsago och att döma av de frågor han ställde, ingen kännedom om Christer P:s person. Det framhölls för Ressler att vi förväntade oss att hans synpunkter skulle gälla enbart GMP och fakta sådana de är presenterade i GMP. Därutöver ställde han frågor som vi besvarade utifrån fakta sådana de är kända och sådana de är presenterade i detta betänkande. – Ressler har inte varit anlitad av den svenska polisen och har alltså inte haft något med GMP att göra före sitt uppdrag åt kommissionen.

Resslers synpunkter på själva GMP är här nedtecknade så som de framfördes och uppfattades av oss under den diskussion som fördes. Vårt intresse var framför allt inriktat på de synpunkter Ressler hade att framföra på GMP, inte vilken alternativ profil han själv skulle ha kommit fram till. Dessa två saker kan emellertid inte hållas isär helt och hållet. Det bör därför understrykas att framställningen nedan inte kan läsas så att enligt Ressler torde gärningsmannen ha de eller de egenskaperna, dvs. som en av Ressler tecknad profil. För det första har kommissionens företrädare inte haft kompetens att ta upp och återge Resslers synpunkter i det hänseendet. För det andra var detta inte syftet med uppdraget till Ressler. Syftet var att få perspektiv på det som sägs i GMP och en allmän uppfattning om dess kvalitet, bedömd av en företrädare för den kriminalpolisiära skola som den svenska GMP:s författare hänvisat till och använt som förebild.

Allmänt om GMP-arbete; organiserade och oorganiserade brott. Ressler hänvisade till de skrifter han författat.[32] Den grundläggande distinktionen i profileringsarbete är den mellan organiserade och oorganiserade brott.[33] På vidstående sida finns en tabell över karakteris-

[32] Se Ressler, Burgess och Douglas, Sexual Homicide. Patterns and motives, Lexington Books, New York 1988, Douglas, Burgess, Burgess och Ressler, Crime Classification Manual, Lexington Books, New York 1992, Ressler & Shachtman, Whoever Fights Monsters, St. Martin's Press, New York 1993 och Ressler & Shachtman, I Have Lived Inside the Monster, St. Martin's Press, New York 1998.

[33] De engelska termerna är *organized* och *disorganized*. I GMP används termerna organiserat respektive kaotiskt. Att detta syftar på samma begrepp framgår av att i den av GMP-författarna sanktionerade översättningen av GMP används disorganized som översättning till kaotiskt. Det är emellertid svårt att se något skäl till varför det engelska ursprungsbegreppet disorganized på svenska skall översättas till kaotiskt. Kaotiskt är ju närmast synonymt med extremt oorganiserat och överdriver därmed begreppets innebörd. Det gäller i synnerhet som distinktionen mellan begreppen är glidande. Det framhålls ofta i litteraturen kring "profiling" att brott och brottslingar sällan är renodlat organi-

tika som hänförs till respektive kategori. Den bör läsas med beaktande av att ”profiling” inte är en vetenskap och att de kriterier som uppställs aldrig är avsedda som annat än ”tumregler”.[34]

Metoden. Det finns enligt Ressler inget som hindrar att ”profiling” används i samband med ett enskilt brott, dvs. det behöver inte vara fråga om ”seriebrott”, inte heller behöver det vara fråga om sexualbrott. Det avgörande är om brottet lämnat tillräckligt med spår att analysera. Ett statsministermord skiljer sig i den bemärkelsen inte från andra brott där det kan vara aktuellt att teckna en profil. Resslers bedömning var här alltså identisk med den som gjordes av FBI-gruppen.

Frågan om den information som föreligger från brottsplatsen i mordfallet Olof Palme är tillräcklig för en profil besvarades även av Ressler bestämt jakande. Också han ansåg att det fanns mycket tolkningsbar information inte minst från själva mordplatsen.

På frågan om en profil kan konstrueras när det redan finns en misstänkt i utredningen svarade Ressler, att det i sådana fall alltid finns en risk att profilen följer det scenario som redan etablerats i utredningen. Det är därför viktigt att den som gör profilen avskärmar sig från information om den misstänkte. Det var så FBI gjorde sina profiler, enligt Ressler; man undanbad sig all information från den lokala polismyndigheten som gällde misstänkta individer. Risken för påverkan av vad som är känt om enskilda misstänkta är enligt Ressler ett mycket gott skäl för att använda någon utomstående för att göra profileringsarbetet. På frågan om det var helt oförenligt med metoden att den som gör profilen har god kunskap om den misstänkte svarade Ressler, att det i och för sig var möjligt att göra en profil även på det sättet. Han ansåg dock att det var lite som att ”spänna kärran för hästen”, men visst, det var möjligt. Han framhöll dock att det var riskfyllt, eftersom profilen skulle kunna påverkas eller kunna beskyllas för att vara påverkad. Även Ressler förde i detta sammanhang fram alternativet ”personality assessment”. En sådan besvarar frågan ”Är den person vi misstänker en realistisk gärningsman?” utifrån det man vet från brottsplatsen etc.

---

serade eller oorganiserade (se t.ex. Douglas, Burgess, Burgess och Ressler, Crime Classification Manual, 1997, s. 9). Det förefaller då rimligare att spara ”kaotiskt” till just extrema fall av oorganiserade brott och brottslingar. Vi använder därför termen oorganiserad som översättning till disorganized.

[34] Se Ressler & Shachtman, Whoever Fights Monsters, St. Martin’s Press, New York 1992, Kapitel 6 ”Organized and Disorganized Crimes” s. 128-151.

Crime Scene Differences between Organized and Disorganized Murderers

Organized	*Disorganized*
Offense planned	*Spontaneous offense*
Victim a targeted stranger	*Victim or location known*
Personalizes victim	*Depersonalizes victim*
Controlled conversation	*Minimal conversation*
Crime scene reflects overall control	*Crime scene random and sloppy*
Demands submissive victim	*Sudden violence to victim*
Restraints used	*Minimal use of restraints*
Aggressive acts prior to death	*Sexual acts after death*
Body hidden	*Body left in view*
Weapon/evidence absent	*Evidence/weapon often present*
Transports victim or body	*Body left at death scene*

Profile Characteristics of Organized and Disorganized Murderers

Organized	*Disorganized*
Good intelligence	*Average intelligence*
Socially competent	*Socially immature*
Skilled work preferred	*Poor work history*
Sexually competent	*Sexually incompetent*
High birth order status	*Minimal birth order status*
Father´s work stable	*Father´s work unstable*
Inconsistent childhood discipline	*Harsh discipline in childhood*
Controlled mood during crime	*Anxious mood during crime*
Use of alcohol with crime	*Minimal use of alcohol*
Precipitating situational stress	*Minimal situational stress*
Living with partner	*Living alone*
Mobility, with car in good condition	*Lives/works near crime scene*
Follows crime in news media	*Minimal intrerest in news media*
May change jobs or leave town	*Minimal change in life-style*

Citerat från: Ressler, Burgess och Douglas, Sexual Homicide. Patterns and motives, New York 1988, s. 122 f.

Ressler tillfrågades om hur man bör förfara med osäker information vid arbetet med en profil. Han svarade att det är viktigt att inte spekulera, eftersom det gör profilen osäker. I princip rekommenderade han att man rensar bort allt som inte kan slås fast som fakta. Det är i och för sig möjligt att göra olika profiler utifrån olika scenarier, men Ressler skulle för egen del inte göra det, utan ansåg att det var profilskaparens uppgift att ta fram *en* profil, motsvarande den mest sannolika gärningsmannen mot bakgrund av kända fakta. Ställd inför upplysningen att vissa av de fakta som använts i GMP, t.ex. att gärningsmannen skulle ha lagt sin hand på offrets axel före skottet och att han skulle ha ”stoppat undan” vapnet redan på brottsplatsen, torde få betraktas som antaganden snarare än belagda fakta, uttalade han att dessa uppgifter enligt hans mening bara hade perifer betydelse och att han inte kunde se någon vits med att använda dem alls, om de var osäkra. Själv hänförde han omständigheter av detta slag, dvs. påståenden som inte säkert kan beläggas, till vad han kallade ”red flags”, som man bör sortera bort ur materialet innan man gör en profil. Ressler påtalade för egen del några uppgifter av det slaget. Bl.a. vände han sig mot GMP:s resonemang om gärningsmannens eventuella synproblem, som han fann spekulativa.

Ressler tillfrågades om det skulle ha varit möjligt för honom eller några av FBI:s utredare att själv ha åkt till Stockholm samt studerat fakta i ärendet och upprättat en profil som alternativ till att profilen, som nu blev fallet, gjordes av svensk polis. Det skulle förvisso ha varit möjligt enligt Ressler; han ansåg att de svenska utredarna hade kunnat vinna en hel del tid på det sättet. För egen del hade han haft flera uppdrag för Scotland Yard, men också för polismyndigheter i Japan, Mexico och Sydafrika. Han ansåg inte att språk och kultur skulle ha utgjort något hinder i detta fall, som han betecknade som ”not all that complicated” (inte särskilt komplicerat) från profilsynpunkt. Inklusive faktainhämtning, uppskattade han att arbetet skulle ha tagit mindre än en vecka.

Ressler betonade i det sammanhanget att en profil bara är en liten del av en brottsutredning; den är ett redskap bland många. Den är särskilt värdefull för att fokusera utredningen på realistiska gärningsmän. Ressler framhöll även allmänt att en profil i detta fall skulle ha gjort störst nytta på ett tidigt stadium i denna utredning, eftersom den hade kunnat underlätta utredningsarbetets inriktning och sortera bort uppslag, som med tanke på fakta från brottsplatsen m.m. är osannolika. I den bemärkelsen trodde Ressler att en profil skulle ha kunnat ”jaga iväg en del spöken”. Som exempel på en personlighetstyp som man med stöd av en tidig profil hade kunnat eftersöka via förfrågningar, nämnde han medelålders män, som kunde ha iakttagits vid upprepade tillfällen i området, på kaféer eller liknande, alltid ensamma, kanske

med ytterkläder, eftersom gärningsmannen kan misstänkas ha haft för vana att bära sitt vapen med sig under lång tid före mordet.

Allmänna synpunkter på GMP. Ressler ansåg att rapporten som helhet var en godtagbar, genomarbetad produkt – ”basically OK”, som dock led av en uppenbar brist på sofistikation (”obvious lack of sophistication”). Det positiva grundomdömet gällde även själva profilen, om man beaktade att den var något av ett ”förstlingsverk”, dvs. att författarna, som de själva angivit, inte hade någon längre erfarenhet av metoden. Det sistnämnda märktes enligt Ressler. Som exempel pekade han på att faktorer som är relevanta vid vissa sexualmord använts trots att de enligt Resslers mening var irrelevanta vid detta brott. Detta gällde anmärkningen i GMP att det inte förekom någon konversation mellan gärningsman och offer före angreppet. Iakttagelsen är relevant för sexualbrott, där den indikerar oorganiserad gärningsman, men här saknar den relevans (fler exempel finns nedan under *Avvikelser*). I den meningen tyckte han att författarna hade ”klippt och klistrat” en del; de hade använt redskap som de inte riktigt behärskade. Han ansåg sig också med stor säkerhet kunna spåra inflytande från den FBI-grupp, som besöktes 1994, t.ex. avseende rekommendationen att bevaka mordplatsen och graven i samband med årsdagar, något Ressler själv ansåg bortkastat i detta fall (se nedan). Sammantaget ansåg Ressler att redogörelsen för fallet och analysen var förtjänstfulla samt att de övergripande slutsatserna var helt riktiga, men att en del av de argument som anfördes var felaktiga.

Slutsatser. Ressler delade helt slutsatsen att mordet på Olof Palme inte kan vara resultatet av en professionell (yrkesmässigt utförd) konspiration; terrorister och utländska underrättelsetjänster kunde man helt bortse från i detta sammanhang. Skälen för detta angav han i fyra punkter.

1. Valet av vapen (och ammunition). En magnumrevolver med sex tums pipa skulle aldrig användas i ett professionellt sammanhang (”totally out of context of anything an organized group would use”). Skälet till detta var den uppmärksamhet ett vapen av detta slag drar till sig främst på grund av ljudet[35] men även på grund av

[35] Ressler noterade att Lisbeth Palme inte hört något skottljud i sin närhet. Detta var enligt Ressler ett känt fenomen, som även hade ett namn: ”auditory exclusion”. Det förekommer nämligen att personer som varit med om skottlossning under stress rapporterar att de med säkerhet inte hört något ljud. Det gäller även polismän. Ressler uppgav sig även ha upplevt detta själv, då han en gång av misstag avfyrat ett vapen: han såg hålet i väggen och kände krutröken men hörde aldrig något skott.

sin storlek. Det finns små pistoler, som kan användas med ljuddämpare, som är minst lika effektiva. Att mitt inne i en stad, med de ekoeffekter som uppstår bland höga hus, använda en revolver, som dessutom tillsammans med den aktuella ammunitionen har en extra hög ljudeffekt, är inget som en professionell gärningsman skulle välja. – Ammunitionen förbryllade Ressler. Kulor av detta slag kan gå rakt igenom flera människokroppar och behöver då inte göra så mycket mer skada än ett hål rätt igenom kroppen; med tur kan offret överleva. En mer genomtänkt planering skulle leda till att man använde ammunition som stannar i offrets kropp och expanderar/exploderar, vilket leder till en från gärningsmannens synpunkt säkrare effekt (i synnerhet om skottet riktas mot huvudet, se nästa punkt). – Beträffande ammunitionen konfronterades Ressler med argumentet att denna kan ha varit vald för att genomtränga en skottsäker väst, vilket i så fall skulle tyda på professionell förberedelse. Ressler ansåg inte att detta gick ihop; om gärningsmannen ville gardera sig mot denna eventualitet borde det ha lett till ett skott mot huvudet med annan ammunition. Sammanfattningsvis sade Ressler att vapenvalet (revolver, ljud, storlek) och ammunitionsvalet pekade på en amatör (”indicates amateur”).

2. Skottets placering. En professionell gärningsman skulle ha placerat skottet i offrets bakhuvud. Tillsammans med en ändamålsenlig ammunition hade detta varit det enklaste och effektivaste sättet om syftet var att döda Olof Palme. Ressler konfronterades här med den bedömning som från rättsläkarhåll presenterats för kommissionen, nämligen att ett skott i den region som gärningsmannen valde, utgjorde ett optimalt sätt att döda en människa. Ressler höll med om att det kunde vara så, förutsatt att gärningsmannen visste exakt vad han gjorde, men ansåg att ett sådant förfarande var mycket riskabelt (”very iffy”) från gärningsmannens synpunkt, eftersom det är lätt att missa.

3. Att Lisbeth Palme inte dödades. Gärningsmannen uppfattade att Lisbeth Palme såg honom men försäkrade sig ändå inte om att detta vittne röjdes ur vägen, vilket en professionell gärningsman skulle ha gjort; motsatsen vore alldeles för riskabel. Det hade varit lätt att skjuta Lisbeth Palme i huvudet när hon satt bredvid sin man och det hade varit rationellt från gärningsmannens synpunkt. – Om man skulle anta att skottet mot Olof Palme var perfekt, måste det skott som avlossades mot Lisbeth Palme betraktas som vårdslöst, vilket inte riktigt går ihop med ett professionellt agerande. – Resslers intryck av beskrivningen var att gärningsmannen på grund av

spänningen i situationen ”klämde av” ett skott även mot Lisbeth Palme, men att detta till och med kan ha varit oavsiktligt. En ”disorganized killer” har inte en plan som sträcker sig bortom det som är hans huvudmål, utan är känslomässigt inriktad enbart på detta och tänker inte på upptäckt, rättegång osv. I detta fall var målet Olof Palme och när skottet mot denne var avlossat kan luften ha gått ur gärningsmannen (”at that point he had kind of blown his bubble”). ”Squeezing of another round would not be unlikely for a person like this in a state of excitement”, sammanfattade Ressler.

4. Valet av plats. Platsen var från gärningsmannens synpunkt högst olämplig, enligt Ressler, eftersom det fanns så mycket folk och bilar omkring. Visserligen hade platsen fördelar, som att bilar inte kan följa efter uppför Tunnelgatans trappor, men det uppvägde inte det faktum att många människor kunde iaktta händelsen, vilket de också gjorde. Ressler synes ha betraktat det som uteslutet att en professionell gärningsman skulle ha valt att agera under dessa omständigheter. Han ansåg för övrigt att flyktvägen endast till synes var idealisk, i själva verket var den mycket riskabel; gärningsmannen hade kunnat springa rakt in i någon. Att flykten lyckades berodde inte på skicklighet (”no skill involved”).

Dessa omständigheter sammantagna gjorde att gärningen enligt Ressler från gärningsmannens synpunkt var ett ”högriskbrott”, dvs. gärningsmannen riskerade både att misslyckas och att upptäckas. På de grunderna delade han helt uppfattningen i GMP att detta brott inte kan vara resultatet av en professionell operation. Diskussionsvis anförde Ressler även omständigheterna kring biografen Grand, med den osäkerhet som fanns kring hur makarna Palme skulle agera efter filmens slut m m, som stöd för att situationen var olämplig från en professionell mördares synpunkt. Allmänt framhöll Ressler att den som i organiserade former utför brott av detta slag strävar efter att agera under omständigheter och på platser som han själv kontrollerar och inte att, som i detta fall, vara helt utlämnad till av vad det tilltänkta offret företar sig. Ställd inför frågan om en person som mördar på uppdrag verkligen behöver uppträda professionellt, med tanke på exemplet James Earl Ray (som mördade Martin Luther King), svarade Ressler att det inte finns mycket erfarenhet av sådana mord. Själv trodde han inte på ”the hired amateur”; det är ingen mening med att betala pengar till en person som inte ens vet vad han bör använda för vapen. En grupp som anlitar en person som sedan agerar som Olof Palmes mördare måste vara ”disorganized in itself”, i så fall.

Även i övrigt anslöt sig Ressler till profilens slutsatser. På ett stort antal punkter redovisade han reflektioner som utvecklade det som sägs i GMP, ibland gjorde han också reservationer. I några hänseenden, varav de viktigaste tas upp under nästa punkt, tog han avstånd från GMP.

Avvikelser. Enligt Ressler är den person som profilen föreställer inte psykopat[36], utan snarare det Ressler ville kalla borderliner (”a borderline personality”). Graden av personlighetsstörning var med andra ord inte så kraftig som den framställdes i profilen. Det rör sig alltså om en gradskillnad, på en skala som börjar med individer som lider av personlighetsstörningar och slutar med de som är fullt ut psykotiska. Det beteende som gärningsmannen i detta fall företett är tillräckligt sofistikerat för att utesluta en psykopat (”there is too much intricate behavior for a psychotic in this case”), men förenligt med vad en ”disorganized killer” är kapabel till. (Ett mer typiskt beteende för en psykopat hade enligt Ressler varit att skjuta Olof Palme i eller utanför biografens entré.)

Detta var Resslers grundläggande invändning, som han flera gånger återkom till, även om han framhöll att den inte hade så stor betydelse för ”the overall assessment”. En psykopat skulle enligt Ressler också vid 35-45 års ålder ha en dokumenterad historia av våld bakom sig, vilket Ressler inte trodde att denna person hade. Gärningsmannen kunde mycket väl ha haft andra bekymmer med rättsvårdande myndigheter, men inte en bakgrund som våldsbrottsling. I det sammanhanget kunde Ressler mycket väl tänka sig att gärningsmannen var vad han kallade en ”auktoritetsmördare” (”authority-killer”), som livet igenom vänt sig mot auktoriteter som fadern, skolan, militären och arbetsgivare

[36] Den term som användes var ”psychopath”. Enligt Webster’s Encyclopedic Unabridged Dictionary of the English Language, som alltså avser den engelska som talas i USA, avses med ”psychopathic personality” ”a type of personality characterized by amoral and antisocial behavior, lack of ability to love or establish meaningful personal relationships, extreme egocentricity, failure to learn from experience, etc.” – I GMP beskrivs gärningsmannen på flera ställen som ”psykopat”, t ex i själva profilen, GMP s 108, där det, utifrån ett antagande om att en annan gärningsman än Christer P haft förmågan att hålla inne med sina kunskaper under det rättsliga förfarandet mot denne, heter: ”Således är gärningsmannen (i så fall, vår anm.) en mycket störd person, ja, rentav kallhamrad. Det rör sig sannolikt om en utpräglad psykopat.” I den engelska översättningen lyder motsvarande passus: ”This requires a great deal of strength which indicates that the assailant is a severely disturbed and callous person, probably a psychopath” (engelska versionen s. 119).

samt därigenom successivt byggt upp en fientlighet mot överheter av olika slag.

Han ansåg det vidare helt osannolikt att en person av den typ som beskrivs i profilen skulle vara narkotikamissbrukare och knappast heller alkoholmissbrukare. Individer av detta slag är enligt Ressler starkt introverta och skyr sociala kontakter. Narkotikamissbruk förutsätter, såvida narkotikan inte är extremt lättillgänglig i det samhälle där de lever, sociala kontakter och ett mer utåtriktat leverne. Det förhåller sig vidare så, att det karakteristiska för denna personlighetstyp är de tilltagande depressionerna, som alltmer övergår i paranoia. En paranoid person är rädd för att förlora kontrollen över sig själv och undviker därför droger, som har den effekten. Psykologiskt är det därför osannolikt att den person som profilen tecknar var missbrukare.

Den personlighetstyp som GMP beskriver, och som även Ressler såg som den sannolika ”profilen”, synes i allmänna ordalag kunna karakteriseras på följande sätt. Gärningsmannen har sannolikt haft relationssvårigheter hela livet, särskilt med auktoriteter av olika slag. I vuxen ålder formas tillvaron av hans misslyckanden. Han är inåtvänd, ensam och personlighetsstörd men inte psykotisk. Hans tillstånd tycks nära kopplat till att han misslyckats i livet, dvs. det har mer att göra med hans livsvillkor än med endogen psykisk sjukdom. Allt eftersom åren går, misslyckandena fortsätter och ingen lycka kommer hans väg blir han mer deprimerad. Depressionen djupnar och får paranoida inslag som växer till ren paranoia. När personer av denna typ begår våldsbrott är de 35-45 år gamla. I yngre år har de ännu inte haft tid att utveckla vad Ressler kallade ”that long term failure”, som skapar det tillstånd som statistiskt sett kulminerar kring 37 års ålder. Vid det laget, ”when they don’t see the end of the tunnel, don’t see any luck coming in their life”, har de blivit ”turned down so many times, that they become these odd-ball loners”. Han blir en inåtvänd grubblande person som funderar över saker som egentligen inte berör honom – ”he becomes the type that sits and broods over social issues that really don’t affect him”. I den meningen kan han ha ett känslomässigt intresse för politik och koppla samman sitt liv med sådant som i verkligheten inte har med hans situation att göra. Han kan t.ex. tänkas irritera sig på sådant som ”Harvard-affären”, ”ubåtarna” eller andra saker som diskuteras i medierna. – De två grundläggande personlighetsdrag som man kan förvänta sig hos gärningsmannen, utgående från beskrivningen i GMP, är enligt Ressler alltså depression och paranoia. Tillståndet har antagligen successivt förvärrats och fortsatt att förvärras efter mordet.

Personlighetstypen är sådan att gärningsmannen mycket väl har kunnat leva med detta utan att berätta det för någon, något som enligt Ressler inte skulle gälla för en psykopat, som förr eller senare skulle ha

röjt brottet för personer i sin omgivning. Att gärningsmannen begått självmord är en påtaglig möjlighet.

Ressler invände kategoriskt mot GMP:s slutsatser angående gärningsmannens beteende efter brottet (”post offense behavior”). Som sägs i GMP är det fråga om vad som där kallas en kaotisk, dvs. oorganiserad, brottsling och dessa brukar, som det står, ”vanligen inte följa den massmediala redovisningen av sina brott” (GMP s. 108; i den engelska av författarna sanktionerade översättningen heter det: ”are not usually interested in media reports about their crimes”). Detta är riktigt, enligt Ressler, som även höll med om att gärningsmannen i detta fall i och för sig kan ha sparat en del tidningsklipp om mordet. Däremot är det oförenligt med den personlighetstypen att aktivt infiltrera utredningen på det sättet som beskrivs i profilen, dvs. att gärningsmannen skulle ha försökt skaffa information om utredningsläget, försökt vilseleda polisen, uppträtt som journalist för att få ut uppgifter eller ha förmått andra att lämna uppgifter till polisen. Särskilt det sista står i direkt strid med den introverta personlighetstyp som profilen i övrigt tecknar. Enligt Resslers uppfattning var GMP:s antaganden i dessa delar påverkade av vad man vet om hur sexualbrottslingar som upprepar sina brott kan bete sig, men det hör inte hemma i detta sammanhang (det var ett av Resslers exempel på sådant som författarna hanterat utan tillräcklig kunskap). Till samma kategori förde Ressler rekommendationen att polisen borde övervaka mordplatsen och Olof Palmes grav i samband med ”årsdagarna”, eftersom gärningsmannen skulle kunna tänkas återvända dit i dessa sammanhang. Det fanns enligt Ressler ingen anledning att anta att gärningsmannen i detta fall skulle uppträda på det viset; det var något som förekom i andra kriminella sammanhang med andra typer av brottslingar än den som gärningsmannaprofilen avser (”totally inappropriate in a case like this”).

Ressler hade vissa invändningar när det gällde gärningsmannens ”motiv”. I grunden saknas det motiv här. I stället rör det sig om vad Ressler kallade ”personal cause”. Han delade därför uppfattningen i GMP att det rör sig om ett personligt till skillnad från privat motiv. Det betyder att gärningsmannens ”motiv” härrör från omständigheter i hans eget personliga liv. I GMP:s hypoteser talas om en gärningsman motiverad av ett djupgående hat mot Olof Palme.[37] Enligt Ressler borde det snarare röra sig om en fixering vid Olof Palme, eller irritation över denne (”Olof Palme represented what was irritating this guy in his life.”) Ressler såg därvid Olof Palme som symbol – ”syndabock” – för gärningsmannens egna tillkortakommanden och frustrationer i livet.

[37] Lydelsen i den engelska versionen av GMP: ”driven by a profound hate of Olof Palme” (s. 84).

Därvid tillfrågad om det inte ligger en viss motsättning i det som sägs i omedelbar anslutning till detta uttalande i GMP, nämligen att gärningsmannen dels alltså skulle ha drivits av ett hat mot Olof Palme, dels skulle ha varit ute efter ”att döda en prominent person t.ex. Olof Palme” (GMP s. 76), svarade Ressler jakande. Enligt Ressler var det det senare som var det korrekta, dvs. gärningsmannen skulle ha kunnat döda även någon annan känd person. Med hänvisning till amerikanska exempel menade Ressler att gärningsmän av detta slag inte heller alltid har behov av att framträda med sina dåd. – Det bör understrykas att Resslers kommentarer i denna del tog sin utgångspunkt i något som sägs i GMP:s hypoteser. Vad som sägs i själva profilen på denna punkt (under ”Motiv”, GMP s. 107) är väl förenligt med Resslers kommentarer. Det kan samtidigt noteras att det i GMP:s slutsatser åter talas om en ”personlighetsstörd man, motiverad att begå brottet till följd av palmehatet” (GMP s. 115).

Övrigt. Ressler tillfrågades om han inte fann dådet slumpmässigt och om det var sannolikt att en person av det slag som profilen tecknar skulle agera på så kort varsel som det i så fall måste ha varit fråga om här, dvs. under förutsättning att gärningsmannen fick syn på Olof Palme vid Grand, antingen klockan 21 eller klockan 23, för att sedan skrida till verket. Ressler ansåg att man kunde dra vissa slutsatser av detta, bl.a. att gärningsmannen var väl förtrogen med området och bodde eller arbetade där. Det var vidare förenligt med personlighetstypen att begå ett ”spontant” och ”opportunistiskt” brott, som det uppenbarligen var fråga om. Han ansåg att det förhållandet att Olof Palme så ofta rörde sig fritt ute utan livvakter ökade sannolikheten för att ett ”opportunistiskt” brott av det här slaget skulle kunna inträffa; det förtog något av slumpmässigheten i mötet. En person av det här slaget kan mentalt ha planerat att attackera en auktoritet av något slag, genom att ha genomlevt det i sin fantasi om och om igen. I den meningen kan mötet med Olof Palme ha utlöst en gärning som gärningsmannen i sitt sinne var förberedd att begå. I detta ligger även att någon annan än Olof Palme skulle ha kunnat bli offer i stället. – Ressler ansåg att mötet förvisso var slumpmässigt. Men det mest förvånande i detta fall var att gärningsmannen lyckades fly och komma undan; det gjorde detta till något av ”århundradets brott” i Resslers ögon. Såg man till profilen och den person denna tecknar är det en utomordentligt osannolik händelse att gärningsmannen kom undan. Ressler tillfrågades om det inte i själva verket låg en motsättning i detta och svarade ja, det ligger verkligen en motsättning i det. Är det inte så, att om gärningsmannen passar in i profilen, då skulle han inte ha lyckats komma undan? Ställd inför den reflektionen svarade Ressler, att detta var riktigt, ”but there is always

the element of luck". Han menade således att detta var en slump, och att det var en ännu mer osannolik händelse än att gärningsmannens och Olof Palmes vägar korsades – "sometimes things work when they shouldn't".

Ressler tillfrågades om GMP:s rekommendation att "massmediala strategier" borde utvecklas. Han visste inte vad författarna menade med detta. På frågan vad som i den vägen kunde förekomma i USA, svarade han att man kunde gå ut med falska uppgifter i medierna. T.ex. skulle man i ett fall som detta kunna upprätta ett brev med ett "erkännande" från en anonym person och be pressen publicera det. Detta skulle kunna provocera gärningsmannen att höra av sig i sin tur. Om det skedde fick utredningen något att gå på, kanske en handstil, poststämpel etc. Ressler framhöll dock att operationer av detta slag var känsliga. Om man samarbetade med medierna om det, fanns risken att de efter en tid skulle frångå samarbetet för att kunna skriva om det, vilket kan skada utredningen och polisen. Om man i stället "lurar" pressen att publicera falskt material, kan trovärdighetsproblem uppstå, i den mån saken avslöjas. Ressler synes inte ha velat rekommendera aktiviteter av detta slag, och ställde sig således också frågande till vad som egentligen avsågs i GMP.

7.1.3 Sammanfattande anmärkningar

Brottsanalysen och gärningsmannaprofilen

GMP består dels av den egentliga gärningsmannaprofilen, dels av en omfattande och delvis ingående dokumentation av hela ärendet, inklusive en brottsanalys. Enklare uttryckt rör det sig om en skriftlig analys av det centrala utredningsmaterialet. Så betraktad har GMP stora förtjänster. Det är ett gediget arbete, som ger en god introduktion till ärendet och som synes utgöra ett användbart underlag för prioriteringar och andra beslut inom utredningen. Det finns självfallet sådant som GMP täcker mindre väl, t.ex. motivbilderna kring de konspirationshypoteser som förekommit. Detta hänger dock i sin tur samman med att analysen i GMP, på väl redovisade grunder, resulterat i att mordet sannolikt begåtts av en ensam gärningsman.

Ett arbete av detta slag borde ha gjorts långt tidigare. Redan våren 1986, när det stod klart att utredningen antagligen skulle komma att bli långdragen, borde ett analysarbete av detta slag ha initierats. Vi ser det som en av de verkligt allvarliga bristerna i utredningsarbetet att så inte skedde. När det väl utfördes blev resultatet sådant, att man lätt kan se vilka förtjänster det skulle ha kunnat medföra, om det hade utförts i tid.

Vi finner det värt att notera i sammanhanget, att det tog bortåt ett år att genomföra detta arbete och att merparten av tiden torde ha ägnats åt att sammanställa brottsanalysen. Att det var en så omfattande arbetsuppgift att så lång tid efter mordet sammanställa en grundläggande analys av händelseförloppet m.m. säger något om hur arbetet tidigare hade bedrivits.

Att detta arbete kom att genomföras var alltså mycket värdefullt. Att det utfördes sent är en allvarlig brist, men självfallet bättre än om det aldrig hade gjorts överhuvudtaget.

För själva gärningsmannaprofilen gäller i princip detsamma som för produkten som helhet, med den modifikationen att GMP-metoden 1986 knappast var introducerad i Sverige. Befattningshavare och beslutsfattare kan inte utan vidare kritiseras för att ha underlåtit att använda ett redskap de inte känt till. En annan sak är vad man borde ha känt till; som vi nedan skall återkomma till finns det skäl att fråga sig varför svensk polis inte sökte internationell experthjälp även i analysarbetet, när man gjorde det i andra utredningsmoment.

Även om det finns anledning att se positivt på GMP-metoden medför det förhållandet att den ännu idag är tämligen oprövad i Sverige, att en del överväganden kring dess användande återstår att göra. Metoden förutsätter uppenbarligen stor erfarenhet och fallenhet hos dem som använder den; det är ingen ”signalementsmaskin”, som kan sättas i händerna på mindre erfarna utredare. Det finns också juridiska komplikationer som synes obeaktade. En gärningsmannaprofil är inte tänkt att visas för misstänkta, än mindre att företes i rättegång. Den är därmed inte tänkt att ingå i ett förundersökningsprotokoll, vilket det emellertid från rättslig synpunkt kan finnas argument för att den bör göra. Det skulle i sin tur typiskt sett kunna försvåra processföringen för åklagarsidan och kanske även kunna innefatta rättssäkerhetskomplikationer.

Tillvägagångssättet

Tanken på att utföra en gärningsmannaprofil kom alltså upp mer än sju år efter mordet (1993) och efter det att misstankarna mot Christer P blivit väl kända för allmänheten. Det fanns vid denna tid få personer i Sverige som inte hade följt utredningen och rättegångarna, det gällde naturligtvis särskilt inom svensk polis. En traditionell gärningsmannaprofil skall emellertid utföras av någon som inte har information om misstänkta gärningsmän. Det uppkommande problemet identifierades omedelbart som en huvudsaklig svårighet, när Ulf Åsgård yttrade sig över möjligheten att upprätta en gärningsmannaprofil i detta ärende.

Problemet kom att hanteras så, att profilen visserligen konstruerades av personer med mycket god kännedom om Christer P:s person, men arbetet granskades i slutskedet av utländsk expertis. Granskningen gick till så, att de två som upprättat profilen tillsammans med spaningsledaren Hans Ölvebro, tillika den ansvarige för polisutredningen mot Christer P, muntligt föredrog ärendet och profilen för utredare vid FBI, som sedan avgav likaledes muntliga omdömen, synpunkter och rekommendationer, som sedermera i delar inarbetades eller omnämndes i GMP.

Detta var enligt vår mening en dålig lösning. I själva verket användes FBI snarast som rådgivare under arbetets gång, vilket inte var fel i och för sig, men det innebar inte en granskning, som kunde bota den identifierade svårigheten. Expertkonsulter av detta slag borde antingen ha tagits in från början, för att göra själva profilarbetet. Det synes, att döma av vad Robert Ressler uppgav för kommissionen, ha varit fullt möjligt. Eller också borde de ha fått yttra sig över en färdig, översatt produkt. Som saken nu genomfördes fick profilförfattarna och spaningsledaren tillfälle att, under informella former, tillgodogöra sig expertsynpunkter, som de dels infogade i profilen, dels kunde använda bl.a. för att bedöma om deras egna slutsatser var hållbara. Detta hade naturligtvis ett stort värde och det löste problemet i så måtto att spaningsledaren fick underlag för att för egen del bedöma profilens värde. Men det löste inte det trovärdighetsproblem som kan sägas bestå i risken för att PU kommit att utforma en profil som stödde den egna huvudhypotesen och visade att ”man gjort rätt hela tiden”. I grunden är detta inte två skilda saker. När det gäller brottsanalyser och gärningsmannaprofiler innebär utredningsintresset att största möjliga objektivitet måste eftersträvas; det ger det bästa underlaget, och samtidigt den högsta trovärdigheten.

Enligt vår mening borde en grundligare analys av den svårighet, som Ulf Åsgård redan inledningsvis pekade på, ha lett till ett anlitande av utländsk expertis. Det var ju uppenbart att svensk polis saknade egentlig kompetens på detta område men att man väl kände till var kompetensen fanns. På samma sätt som utländsk expertis har anlitats vid undersökningar av vapen, kläder och kulor, hade det tett sig naturligt att även här anlita det bästa som fanns att tillgå. Det borde i vart fall ha gjorts sonderingar i den vägen. Den profil som utfördes kom nu att bli något bristfällig och, av Resslers synpunkter att döma, en aning amatörmässig. Det hade kunnat undvikas. Den stora förtjänsten med att anlita utländsk expertis hade emellertid legat i att profilen, i enlighet med grundläggande principer för GMP-arbete, hade kunnat utföras av någon som var avskärmad från kunskap om misstänkta gärningsmän.

Som det nu blev kom GMP att vidlådas av en misstanke om att resultatet ”anpassats” till de huvudhypoteser som tidigare hade etablerats i utredningen (jfr de kommentarer om GMP av Hans Ölvebro som återges nedan). RRV-experterna pekade på enskildheter i GMP, som ger tydliga associationer till Christer P:s person; det framstod enligt dem som om GMP sökt gardera sig för möjligheten att denne är gärningsman. De exempel RRV-experterna lyfte fram, till vilka andra kan fogas, kan onekligen ge detta intryck.

Även en del av det som Robert Ressler pekade på som mindre förenligt med den personlighetstyp profilen tecknar, var sådant som skulle kunna ses som en ”anpassning” till Christer P. Det gäller bedömningen att gärningsmannen skulle ha vägletts av ett hat mot Olof Palme. Det trodde Ressler som framgått inte, han talade i stället om en ”fixering”. Det gäller även bedömningen att gärningsmannen är psykopat, vilket Ressler direkt vände sig emot. En psykopat kan mycket väl ha ett förflutet med grova våldsbrott, som Christer P har, medan den typ profilen tecknar enligt Ressler inte kan antas ha en sådan bakgrund.

Risken för att den som gör en profil med kunskap om en misstänkt gärningsman omedvetet eller medvetet låter sig påverkas av denna kunskap synes därmed ha materialiserats eller i vart fall illustrerats i GMP. Detta gäller inte bara om profilen faktiskt blivit ”partisk”, utan även om den är alldeles korrekt. Vad som tydligt framgår är nämligen att värdet av GMP minskar på grund av profilförfattarnas förhandskunskaper, och det gäller alldeles oavsett om det från profilsynpunkt förelegat saklig grund för de bedömningar som på detta sätt kan sägas associera särskilt till Christer P som person. I själva verket är detta ett lika stort problem i sammanhanget, dvs. risken att en alldeles riktig profil misstros på grund av att den som gjort profilen inte varit avskärmad från individkunskap som han inte bör ha. Oavsett om profilen i detta fall är resultatet av en medveten eller omedveten anpassning till utredningsarbetet i övrigt eller inte, illustrerar förfaringssättet alltså vikten av att inte utföra ett profilarbete på detta sätt, eftersom man då inte kan visa att man gjort vad man kunnat för att avskärma sig från påverkan.

Andra invändningar som förekommit mot lämpligheten av att upprätta en gärningsmannaprofil i detta fall är dels att metodens användbarhet skulle vara begränsad till sexualbrott och seriemord, dels att ett statsministermord inte lämpar sig för analys av detta slag. Ingendera invändningen synes vara generellt bärkraftig. Det avgörande för om det går att göra en profil eller inte är den information som finns tillgänglig. Enligt de upplysningar kommissionen inhämtat, och som redovisats ovan, är den information som föreligger beträffande mordet på Olof Palme fullt tillräcklig för att göra en profil. Det bör särskilt

noteras att den information som tillfrågade personer, såväl Robert Ressler som utredarna vid FBI, därvid beaktade i princip inskränkte sig till det som är känt – och okontroversiellt – från mordplatsen. Av GMP att döma gällde detsamma vid PU:s konsultationer med FBI under arbetet med GMP.

Arbetets resultat; den färdiga GMP

GMP:s huvudslutsats är att mordet på Olof Palme inte genomfördes av en konspiration av gärningsmän. Denna slutsats synes inte ha ifrågasatts av någon av de professionella bedömare som anlitats av PU vid arbetet med GMP och den har inte heller ifrågasatts av de experter vi vänt oss till i vårt granskningsarbete. De personer med vilka kommissionen diskuterat GMP:s slutsats i denna del har varit helt samstämmiga på denna punkt; analys och argument framgår i redogörelsen för Robert Resslers redovisning för kommissionen.

RRV-experterna har pekat på svagheter i GMP:s argumentation när det gäller gärningsmannens brist på professionalism. Vi instämmer i dessa synpunkter; argumentationen i GMP är i dessa delar ibland svag. Vi ställer oss även frågande till en del enligt vår bedömning spekulativa antaganden i brottsanalysen, t.ex. beträffande gärningsmannens beteende och beträffande flyktvägen. Det rör sig emellertid om omständigheter som inte är av betydelse för den grundläggande slutsatsen, t.ex. hur gärningsmannen hanterat vapnet efter gärningen och hur han betett sig under flykten. Som framgår av referatet av RRV-experternas genomgång finns det också klara tendenser till ”överargumentation” i GMP när det gäller den brist på professionalism som skall beläggas. I det hänseendet har GMP-författarna gjort sin uppgift svårare än den kanske behöver vara. Att helt utesluta möjligheten av en konspiration är t.ex. svårt, liksom att i snart sagt varje moment belägga att gärningsmannen agerat oprofessionellt, t.ex. när det gäller de två avlossade skotten. Det krävs emellertid heller inte för att nå den slutsats som GMP redovisar. Därvid räcker det med att analysera helheten av det som ägt rum på mordplatsen. En sådan analys talar så pass tydligt emot ett planlagt attentat, att man beträffande informationen i övrigt, som merendels är mer eller mindre osäker, kan inskränka sig till att söka efter fakta som talar emot denna slutsats. Det finns få fakta av det slaget.

Ett sådant faktum är naturligtvis det ovedersägliga förhållandet att gärningsmannen kom undan. Av intresse är här det som framkom vid kommissionens diskussion med Robert Ressler, nämligen att det är en mycket osannolik händelse att en gärningsman av det slag profilen

tecknar skulle kunna lyckas genomföra en flykt på det sätt gärningsmannen i detta fall gjorde. Ressler hänvisade här till slumpen, men medgav att det förhållandet att gärningsmannen undkom på det sätt han gjorde var något som i och för sig talade emot profilens riktighet. Detta kullkastar enligt vår mening inte den grundläggande slutsatsen, men en analys som i ett visst betydelsefullt avseende måste fyllas ut av slumpen som förklaringsfaktor är uppenbarligen inte utan svaghet.

GMP:s huvudslutsats är inte något som det krävs en gärningsmannaprofil eller ett GMP-arbete för att komma fram till. Den utfaller i stället som resultat av en visserligen komplex men ändå ordinär faktaanalys – eller ”brottsanalys” – och det är också så det är redovisat i GMP. Att slutsatsen faller ut så tydligt redan vid en ”vanlig” analys av tillgängliga fakta, understryker det vi framhållit tidigare, nämligen att en sådan dokumenterad analys kunde och borde ha gjorts mycket tidigare i utredningsarbetet.

Det faller utanför vårt kompetensområde att göra självständiga bedömningar av profileringsarbetets professionalism och själva profilens träffsäkerhet. Vi hänvisar i den delen till redogörelsen i det föregående för de synpunkter vi inhämtat, synpunkter som säkerligen tål att diskuteras och kompletteras.

Överhuvudtaget finns det skäl att säga ett varningens ord rörande en i GMP-metoden icke utbildad och förfaren persons möjlighet att göra bedömningar på detta område. Flera delar av GMP-metoden och dess tillämpning i enskilda fall präglas av en förförisk enkelhet, ytligt sett. Att dela in brott och människor i kategorier av organiserat och oorganiserat (kaotiskt) kan t.ex. te sig som något okomplicerat och för den intresserade lekmannen genomförbart. Ett studium av litteraturen kring ”profiling” visar att det inte alls är så enkelt, tvärtom, det kan ofta te sig som något gåtfullt, som i bästa fall kan begripas av den som själv länge sysslat med de svårt aparta mänskliga beteenden det alltsomoftast gäller. Det torde omvänt även vara lätt att bli överdrivet skeptisk, t.ex. till förutsägelser om var en helt okänd gärningsman kan antas bo, hur han ser ut, vad han har för hobbies, om han har syskon etc. Litteraturen i ämnet innehåller emellertid flera exempel på att ”profiler” av detta slag visat sig påfallande riktiga. Att rätt person med erfarenhet, intuition och metodologisk kunskap kan göra för spaningsarbetet värdefulla förutsägelser om en okänd gärningsmans person synes tydligt, men tyngdpunkten torde i hög grad ligga på det förstnämnda: ”rätt person”.

Att metoden, använd på rätt sätt, är värdefull ter sig för oss alltså tydligt. Vi anser det befogat att den kommit till användning i denna utredning, men i likhet med den grundläggande analysen hade det varit önskvärt att GMP-arbetet hade gjorts långt tidigare. I det sena skede projektet nu genomfördes har profilen i någon mån fått rollen av ett

”facit” i utredningen. Det är emellertid just den funktion en traditionell gärningsmannaprofil *inte* skall ha. En gängse gärningsmannaprofil tecknar den mest sannolike typen av gärningsman, som utredningen har att i första hand inrikta sina spaningar mot. Det är med andra ord ett prioriteringsredskap i en situation där det finns föga eller inget att gå på. När en eller flera misstänkta väl identifierats har profilen väsentligen spelat ut sin roll; utredningen övergår då till bedömning och insamling av vanlig bevisning. Själva profilen saknar bevisvärde.

Skälet till att en profil saknar bevisvärde är att den grundar sig på sannolikhetsbedömningar. Det förhåller sig därvid på samma sätt med gärningsmannaprofiler som med analyser grundade på statistik: de bevisar ingenting i det enskilda fallet. Att en misstänkt som typ framstår som aldrig så sannolik som gärningsman innebär inte att han också måste vara det; den faktiske gärningsmannen kan i det enskilda fallet som typ vara i princip hur osannolik som helst.

Att göra en profil i efterhand är därför, med Robert Resslers uttryck, som att spänna kärran för hästen. Däremot kan man, som både Ressler och FBI-utredarna framhöll, göra motsvarande arbete i form av ”personality assessments”. Det innebär alltså att man testar den typ av information som används i GMP-arbete mot en viss misstänkt individ, för att bedöma sannolikheten av att han som typ motsvarar gärningsmannen. På grundval av resultatet kan polisen göra sina fortsatta prioriteringar – och kanske också få uppslag till spanings- och utredningsinsatser.

Till missförstånds undvikande vill vi avslutningsvis påpeka, att vi inte har kommit att hysa någon övertro till GMP-metoden eller de expertomdömen vi i sammanhanget återgivit. Som framgått anknyter GMP-metoden till det kriminalpolisiära yrkets traditioner. För dem som länge ägnat sig åt kriminalpolisarbete kan GMP-metoden säkerligen te sig som nytt vin i gamla läglar. Vi anser för vår del inte att vare sig den gärningsmannaprofil som utarbetats i detta ärende eller de anslutande omdömen om den som vi inhämtat ger någon säker kunskap om mordet. Vad vi emellertid finner positivt är den systematiska dokumentation av det analytiska arbetet som GMP-metoden introducerar. Vårt intryck är att den därvidlag fyller en funktion, som svensk polis har behov av.

7.2 Palmeutredningens åtgärder i anledning av GMP

7.2.1 Allmänt

Vid utfrågning inför den tidigare Palmekommissionen tillfrågades dåvarande spaningsledaren Hans Ölvebro om vilken betydelse GMP hade haft för spaningsarbetets inriktning. Han svarade på följande sätt.[38]

> Ja, på något sätt fick vi en bekräftelse då i spaningsledningen på att det vi själva hade trott hela tiden, efter att ha tagit del av materialet, det anser andra också. Därför kunde vi då så på något sätt officiellt säga, att nu tänker vi inte lägga ner något mer arbete på den här konspirationsbiten utan nu satsar vi alla våra resurser på det som vi tror är lösningen eller där lösningen finns.

Vid utfrågningen kommenterade Hans Ölvebro också det arbete PU utförde i anledning av GMP. Enligt Hans Ölvebro var det en person som omedelbart tilldrog sig PU:s intresse i anledning av GMP, nämligen GA (se p. 1 på GMP-kontrollistan nedan). Bakgrunden var de uppgifter som lämnats av FBI om att gärningsmannen skulle kunna tänkas ”infiltrera” utredningen genom att lämna tips och liknande. GA hade betett sig just så. PU inriktade sig därför på detta uppslag, vilket även ledde till uppmärksamhet kring GA i massmedia.

På fråga om hur många av dem som PU intresserat sig för i anledning av GMP som vid utfrågningstillfället (dvs. i september 1995) fortfarande var intressanta i utredningen svarade Hans Ölvebro att det i princip var en person, men att det även fanns ett antal andra där det kunde återstå kontrollåtgärder. Inga namn nämndes.

Hans Ölvebro fick vid detta tillfälle även frågan i vad mån GMP passade in på Christer P. Han svarade enligt följande.

> Jag tror inte att vårat svenska GMP-folk tycker att han passar in riktigt så där direkt, men (han är) tänkbar. Men FBI anser ju att det är mycket troligt att det är så. När vi var där och drog den svenska brottsanalysen och profilen --- för FBI-folket, så sa dom ju att vi vet ju att det har varit en person som har varit mycket misstänkt och även åtalad och frikänd, kan ni inte berätta om honom. Och eftersom Janne Olsson och Ulf Åsgård inte hade tittat på detta så föll det på mig att berätta om detta. Och efter det så ansåg dom ju att det är mycket troligt att det är gärningsmannen. Men det är ju utifrån en … jag var inte förberedd på något sätt, utan --- den

[38] Den tidigare Palmekommissionens utfrågning med Hans Ölvebro den 28 september 1985.

information jag lämnade fick jag alltså ta ur minnet, för vi hade ingen dokumentation med oss om honom.

På fråga vad det var i GMP som direkt kunde tala emot Christer P som gärningsman svarade Hans Ölvebro att dennes narkotika- och alkoholmissbruk inte riktigt stämde med de erfarenheter och de exempel man har i historien om den här typen av attentatsmän.

7.2.2 Åtgärdslista

I anledning av GMP beslöt PU att med denna som utgångspunkt försöka att såväl i utredningsmaterialet som på annat sätt hitta personer med egenskaper som överensstämde med profilen. För att åstadkomma detta upprättades inom spaningsledningen en åtgärdslista avseende sådant som skulle göras. Där angavs bl.a. följande.

- En inventering av från GMP-synpunkt tänkbara personer i PU-materialets avsnitt D, G och I, dvs. ”allmänna tips”, ”farliga personer” och ”vapen”. Denna inventering skulle, liksom övriga åtgärder, fokuseras på personer med anknytning till brottsplatsens närområde.
- Genom olika register skulle man försöka få fram uppgifter på ensamboende tänkbara personer inom mordplatsens närområde som inte redan förekom i PU. Därvid skulle kontakt tas med olika myndigheter såsom socialdistrikt 1 m.m.
- Genomgång av hotbreven (ca 100 uppslag) och ”tokbreven” och om möjligt en identifiering av anonyma brevskrivare. Motsvarande uppgifter, dvs. hot- och ”tokbrev” rörande Olof Palme skulle införskaffas från säkerhetspolisen.
- Genomgång och kompletterande bearbetning av de ca 95 personer som erkänt mordet.
- Utvidgade registerkontroller på tänkbara personer, innebärande t.ex. att civilstånd, släktingar, arbete, skolutbildning och vapenlicenser skulle kontrolleras.
- Kontroll med säkerhetsansvariga inom regeringskansliet och med socialdemokratiska partiets kansli om man där stött på personer som skulle kunna stämma in på gärningsmannaprofilen.
- Kontroll av personer som visat ett onormalt stort intresse för utredningen.

- Förhör med Olof Palmes livvakter för att inventera eventuella incidenter som inträffat i Olof Palmes närhet, få en beskrivning av hans vanor och försöka få fram iakttagelser av personer som brukade dyka upp i hans närhet eller vid hans olika framträdanden.
- En fortlöpande kontroll och uppföljning av insamlat bildmaterial från Olof Palmes olika möten.
- En granskning av Christer P i förhållande till GMP och då i första hand genom en kontroll av dagböckerna.
- Eventuellt en förnyad granskning av personer som haft permissioner eller varit försöksutskrivna från psykiatrisk klinik.

Utredningsåtgärderna ovan fördelades på olika enheter. Registerenheten fick t.ex. i uppgift att ta fram en lista på samtliga personer som erkänt mordet, att utifrån gärningsmannaprofilen försöka skapa en ”synonymlista” som underlag för sökning i registrerat material och att försöka att skapa ett sökbegrepp för förändrat ”efterbeteende”. Förhörsenheten delades in i grupper där varje grupp fick i uppgift att gå igenom vissa avsnitt i PU-materialet från GMP-synpunkt. Även säkerhetspolisen engagerades, bl.a. med att försöka ta fram uppgifter på personer bosatta inom Stockholms tullar som fanns i säkerhetspolisens material och som kunde stämma in på GMP.

De nämnda utredningsåtgärderna genomfördes i huvudsak under våren 1994. Därefter lämnade respektive enhet in förteckningar över namn på tänkbara personer som aktualiserats. PU upprättade på grundval av detta två olika aktivitetslistor, en GMP-kontrollista och en GMP-objektlista. GMP-kontrollistan upptog alla tänkbara personer som hade aktualiserats och dessa blev sedan föremål för en särskild kontroll där överensstämmelsen mellan personen i fråga och gärningsmannaprofilen undersöktes. Personer som stämde väl in på gärningsmannaprofilen benämndes GMP-objekt och gjordes till föremål för fördjupad utredning. GMP-kontrollistan kom att uppta 86 punkter, med individer som kunde vara av intresse.[39] En del av dem var oidentifierade. Sex personer kom sedermera att bedömas som GMP-objekt.

I januari 1996 var 73 personer på kontrollistan bedömda och avförda ur utredningen. Av de återstående hade tre klassats som GMP-objekt. Därefter har ytterligare personer avförts från kontrollistan.

[39] En punkt upptog en större grupp, där de individerna gicks igenom och i förekommande fall fördes upp på listan. Listan innefattar även vissa dubbleringar.

7.2.3 Genomgång av GMP-kontrollistan

Kommissionen har gått igenom de uppslag som berör personer som fanns upptagna på den ursprungliga GMP-kontrollistan.[40] Personerna på listan och de uppgifter som förekommer om dem redovisas här i kort, komprimerad sammanfattning, som en illustration till utredningsarbetet. Där ej annat framgår har PU inte ansett sig ha skäl att gå vidare med uppslagen.[41]

1. Avvikande man som lämnat uppgifter till utredningen (GA). I april 1986 kontaktade GA polisen. Han berättade att han sett Olof och Lisbeth Palme på mordkvällen under deras promenad söderut på Sveavägen. I samband med det hade han, när han passerat Adolf Fredriks kyrka, hört något som gjort att han ”hajade till”. Han hade sett ”en mörk gestalt som försvann” på kyrkogården. – GA hade därefter kontakt med utredningen vid ett par tillfällen. I ett förhör 1989 ändrade han sina uppgifter och berättade att han sett Grandmannen, efterföljandet och själva mordet. Han deltog vid en konfrontation där Christer P ingick men kunde inte peka ut någon. – GA bodde ensam i Stockholms innerstad relativt nära mordplatsen. Han var vid tiden för mordet sjukskriven. I förhör hade han uppgivit att han på mordkvällen haft en mörkblå täckjacka och stålbågade glasögon på sig. – PU höll ett nytt förhör med honom i mars 1994. Han var då arbetslös. GA berättade vid detta tillfälle spontant att tidigare uppgifter varit ett falsarium. Han hade ljugit för att själv hamna i centrum. Vid tiden för mordet satt han hemma och tittade på TV. Han berättade att han tidigare hade blivit dömd för att ha blottat sig.

2. Psykiskt störd person med anknytning till EAP. I februari 1989 inkom ett anonymt tips till PU enligt vilket NN, som var medlem i EAP, hade mördat Olof Palme. NN hade hörts i december 1991. Han uppgav då att han varken var eller hade varit medlem i EAP. Han mindes inte vad han gjort på kvällen då Olof Palme mördades. Han visste däremot att han kommit hem vid midnatt och att han fått veta nyheten genom en radioutsändning. NN var förtidspensionerad och bodde i en förort utanför Stockholm, ensam i den villa som föräldrarna haft. – En kvinnlig bekant till NN hördes i februari 1994. Hon uppgav att

[40] Uppgifterna är spridda på skilda uppslag; de uppslag som hörde till GMP-kontrollistan är alltså inte sammanförda. Materialet är beträffande många av personerna mycket omfattande. De ”rubriker” som är satta i kursiv stil är våra.
[41] De personer som förekommer på annan plats i vår redovisning är betecknade ”GA”, ”GB”, etc., medan de som inte förekommer på annan plats i vår redovisning betecknas ”NN”, ”den utpekade mannen” eller liknande.

NN visade påtagliga personlighetsstörningar. Han var folkskygg, mycket aggressiv och oberäknelig. Vid tiden för mordet brukade han bära en mörkblå täckjacka och tjocka glasögon. I februari 1994 hördes också en polis som stoppat NN när denne var ute och sprang mitt i natten. Polismannen bekräftade kvinnans uppfattning om personlighetsstörningar. Under en tid 1994 bedrevs viss spaning mot NN. I nya förhör med honom i mars 1994 medgav han att han haft visst samröre med EAP, dock inte vid tiden för mordet. Enligt kontroll med säkerhetspolisen var han inte känd där. I ärendet finns en av PU upprättad promemoria från mars 1994, där NN beskrivs som ”undfallen, klen och tafflig och föga företagsam”. Han bedöms ”sakna kurage för att utföra någon form av våldshandling och då icke minst bege sig till Stockholms City och föröva ett mord på öppen gata inför andras ögon”.

3. Man iakttagen på mordplatsen årsdagen 1994 (GB). GB kom till PU:s kännedom genom den bevakning av mordplatsen och gravplatsen som skedde den 25-28 februari 1994. GB iakttogs då vid två tillfällen. Vid det första tillfället företogs personkontroll, varvid han identifierades och upplystes om att han skulle komma att kallas till förhör i PU. Vid det andra tillfället uppträdde han mycket underligt vid mordplatsen. – GB bodde vid tiden för mordet i en lägenhet i Gamla stan. – I ett förhör i maj 1994 uppgav GB att han tillfälligt arbetade på ett statligt ämbetsverk beläget nära mordplatsen och att han på väg till och från arbetet brukade passera i dess närhet. Han uppgav att han troligen hade varit hos vänner utanför staden under mordkvällen. Efter flera turer bekräftades dessa uppgifter (GB vägrade uppge namnen på de personer han besökt) av vännerna i maj 1996. – GB har bedömts vara ett s.k. GMP-objekt.

4. Psykiskt störd man med arbetsplats i mordkvarteren. I november 1988 tipsade en person PU om NN. Denne sades vara rättshaverist och skulle vid tiden för mordet ha arbetat på Sveavägen nära mordplatsen. Tipsaren uppgav att NN utseendemässigt var lik Christer P, att han var psykiskt sjuk och att han själv påstått att han varit på sitt tjänsterum på mordkvällen. I januari 1992 hördes NN. Han uppgav att han troligen hade varit ensam i hemmet i en förort vid tidpunkten för mordet. I februari 1992 inkom ett tips från en läkare som berättade att han hade en patient som hade bott eller arbetat i närheten av mordplatsen vid tiden för mordet. Patienten led av en särskild sorts schizofreni, vanlig hos attentatsmän vid denna typ av brott. Patienten hade viss vapenkunskap, var otroligt lik Christer P och hade en särskild gångstil som berodde på en hjärnskada. Patienten visade sig vara identisk med den hos PU tidigare kände NN. – NN hördes på nytt i september 1993. Han berättade då att han hade psykiska besvär, innebärande bl.a. obehags-

känslor vid folksamlingar. PU har även hört arbetsgivare och andra. Uppgifterna om att NN skulle vara rättshaverist har inte bekräftats.

5. Psykiskt störd man boende i mordkvarteren. Dagen efter mordet inkom ett tips från en person som den 24 februari hade stött på en flicka i en port på en gata nära Sveavägen i mordkvarteren. Flickan hade skrikit att en man i en av lägenheterna var tokig. Personen hade följt med flickan till lägenheten för att hämta hennes tillhörigheter och därvid träffat en man, NN, i 35-årsåldern som gjort ett förskräckligt intryck. Den 2 mars 1986 inkom ytterligare tips från flickans f.d. svärfar. Han berättade att NN var känd för våldshandlingar och bodde nära mordplatsen. – I september 1988 hördes flickan första gången. I mitten av november 1991 hördes NN. Han berättade att han hade psykiska problem. Han hörde röster och hade vistats på mentalsjukhus vid två tillfällen. På mordkvällen hade han varit på 21-föreställningen på biografen Sandrews på Kungsgatan. Han hade promenerat dit och därvid passerat utanför biografen Grand. Hem hade han åkt tunnelbana. Vid denna tid hade han mycket kontakt med ”rösterna”. De sade till honom att polisen skulle beskjuta honom. Han var därför rädd. Vidare berättade han att han var s.k. nattvandrare. Han kände sig motarbetad av svenska myndigheter. – I en promemoria, upprättad av PU i november 1991, uppges att NN vid tiden för mordet var efterlyst efter beslut om tvångsomhändertagande på grund av psykisk sjukdom då det kunde misstänkas att han var uppenbart farlig för annans personliga säkerhet. Han anträffades i sin bostad och fördes till sjukhus för vård. – I december 1991 hördes två läkare som behandlat honom. Den ene sade sig aldrig ha uppfattat mannen som farlig. Den andre sade att mannen i och för sig var farlig men att han inte trodde att denne var intressant för PU, framförallt eftersom han inte skulle vara kapabel att lämna platsen efter att ha begått en sådan gärning som att skjuta statsministern.

6. ”Privatspanare”. NN är inom PU känd som ”privatspanare” och har troligen av detta skäl hamnat på listan. Han förekommer i en mängd uppslag, vari han ger olika råd till PU.

7. Anonym brevskrivare som ett flertal gånger tillskrivit Olof Palme. Vid en kontakt med den person i regeringskansliet som haft hand om Olof Palmes skriftväxling erinrade vederbörande sig i april 1986 en man som haft ett ”patologiskt” intresse för Olof Palme. Mannen hade i flera år skrivit brev till Olof Palme och under ett visst namn, här förkortat ”G”, framfört olika budskap. Det sista brevet kom i december 1985 och ”G” framförde där att han var glad för att ”Tage Erlander fått dö lycklig”. Flera uppföljningsförhör genomfördes och 1991 lyckades man identifiera ”G”. – Med anledning av GMP kontrollerades i maj

1995 de brev som ”G” Skickat. Från regeringskansliet uppgavs därvid att han i breven varit positivt inställd till Olof Palme. ”G” undersöktes även på annat sätt men eftersom inget av intresse framkom avfördes han.

8. Avvikande man som uppgett sig vara ögonvittne till mordet. NN kontaktade i december 1988 polisen och berättade att han varit tio meter från mordplatsen när mordet inträffade. Vid ett par förhör i januari 1989 hördes han detaljerat om sina iakttagelser. Han ”vallades” på mordplatsen och vidhöll då att gärningsmannen försvunnit genom en bastant mur. Han berättade att han varit intagen på mentalsjukhus för psykiska problem. Vid ett besök hemma hos NN konstaterade polisen att han levde ensam i en vanskött lägenhet i en förort. – I mars 1994 gick PU igenom uppslaget på nytt och konstaterade att NN:s berättelse uppenbarligen var oriktig. Bedömningen var att han helt borde uteslutas som tänkbar gärningsman eftersom han var ”för tokig och för nedgången”.

9. Man som lämnat uppgifter och sedan erkänt mordet. I mars 1986 hörde en reporter av sig och berättade att hon samtalade med en man som hade uppgifter att lämna om Palmemordet. Reportern ville ha samtalet spårat. Ett år senare tog sammen man kontakt med Anna-Greta Leijon för att lämna vissa uppgifter om mordet. I anledning av denna kontakt uppsökte polisen honom. Därvid konstaterades att han var en ”alkoholiserad stackare”. Han berättade vid besöket att det var en av Olof Palmes söner som skjutit Olof Palme.Ytterligare ett tips om mannen inkom under 1987. I november 1987 tog han själv kontakt med PU och erkände att det var han som var mördaren. Vid ett förhör samma dag bröt han samman och sade att allt varit en ”stor lögn”. – Vid en registerslagning som gjordes senare fanns en notering om att mannen var psykiskt sjuk och dömd för våldsbrott.

10. Psykiskt störd, numera avliden man som inför bekanta erkänt mordet. I januari 1987 lämnade en f.d. arbetskamrat till NN ett tips om att NN, som varit intagen på psykiatrisk klinik och haft mycket vapen i sin lägenhet, hade varit i Stockholm vid tiden för mordet och där sålt en revolver till en namngiven person i Sollentuna. Vid ett senare förhör med den f.d. arbetskamraten uppgav denne att NN berättat för honom att det var han som mördat Olof Palme. Därefter hölls ett flertal förhör med NN, den f.d. arbetskamraten, NN:s dotter och andra bekanta till honom. Flera av de hörda personerna uppgav att NN ljög mycket. En läkare som haft NN som patient uppgav att denne hade en avvikande personlighet, att han var kronisk alkoholist och mytoman, men inte våldsam samt att det var osannolikt att han skulle kunna ha haft med

mordet att göra.Vid ett förhör i augusti 1987 erkände NN att allt han sagt till sin förre arbetskamrat var lögn och att han bara velat göra sig märkvärdig och skoja lite. – NN avled av en hjärtinfarkt 1988. Därefter har PU kontrollerat den namngivne personen i Sollentuna, som visade sig inte existera.

11. Nynazist. I augusti 1988 lämnade en anonym person tips om en man som bodde på Östermalm och var medlem i en nynazistisk organisation. Mannen hördes därefter. Han förnekade att han var medlem i någon sådan organisation och uppgav att han på mordkvällen besökt en kamrat. Kamraten bekräftade uppgiften och berättade att den utpekade mannen hade lämnat honom vid kl 23.30. – I december 1994 gjordes slagningar på mannen och dennes kamrat. Inget av värde framkom.

12. Kuf på "fik" som erkänt mordet. I januari 1992 inkom ett tips från en person som besökt ett "fik" på Vanadisplan våren 1986. Där hade det suttit en man – en riktig kuf – och pratat rakt ut i luften. Mannen hade påstått att han mördat Olof Palme och att Olof Palme gjort något mot hans "grupp". – Uppgiftslämnaren och kaféts ägarinna hördes men inga uppgifter som gjorde att mannen kunde identifieras framkom.

13. Granskning av 348 män. Denna punkt på GMP-kontrollistan avser inte en misstänkt individ utan en grupp. Under sommaren och hösten 1986 gjordes en kontroll av kriminella personer i visst område i Stockholms city. Området omfattade Gamla stan, Norrmalm och del av Vasastan. Efter tillstånd av Datainspektionen samkördes SPAR (statliga person- och adressregistret) och PBR (person- och belastningsregistret). Samkörningen resulterade i en lista på 500 personer. Av dessa plockades män dömda för mord, dråp, misshandel, olaga vapeninnehav, brott mot vapenlagen m.m. ut. Dessa uppgick till 348 st. Sammanställningen över de 348 männen registrerades i Palmebasen i april 1994. Därefter delades materialet upp på två områden, Gamla stan och City. Personer i City bearbetades sedan i parametrarna födda 1936-1956 och längd 170-190 cm. Efter denna bearbetning återstod 71 personer. Dessa granskades manuellt. Granskningen ledde till att endast en person återstod för vidare kontroll. Den personen återfinns under punkt 55.

14. Oidentifierad man som hotat kvinna med revolver. Dagen efter mordet hörde en kvinna av sig till polisen. Hon berättade att hon i mitten av februari promenerat på Birger Jarlsgatan i riktning mot Odengatan. Utanför Grekiska kyrkan stod en man som, när hon passerade, drog fram ett skjutvapen – troligen en revolver – vilket han riktade mot henne. – 1994 hölls ett nytt förhör med kvinnan. Inga uppgifter som ledde till att mannen kunde identifieras framkom.

15. Palmefientlig man. Dagen efter mordet hörde en person av sig till polisen och berättade att han samma dag blivit uppringd av en kvinna, som hade sagt att hennes bror, som var nynazist och medlem i EAP, yttrat att Olof Palme skulle röjas ur vägen. Påföljande dag hördes kvinnan. Hon berättade att hennes bror var ledare för ett litet parti och att han yttrat att han ville bli statsminister. Däremot var det, enligt kvinnan, inte riktigt att han sagt att Olof Palme skulle röjas ur vägen. Därefter inkom i mars och början av april 1986 ytterligare tips om kvinnans bror. Bl.a. hördes en person som uppgav att brodern i samband med en flyttning våren 1985 stulit ett vapen, som enligt senare uppgifter skulle vara ett gevär. Säkerhetspolisen konstaterade efter förfrågan att broderns engagemang i det aktuella partiet var känt. I en promemoria daterad den 28 mars 1986 uppgav en kriminalinspektör att han stött på den aktuella personen i ett tidigare sammanhang. Han drev då ett företag och var starkt Palmefientlig. Han var enligt kriminalinspektören mycket lång och kraftigt byggd. Den utpekade mannen hördes i april 1986. Han berättade att han och hustrun hade varit i utomlands vid tiden för mordet. I november 1987 inkom ytterligare tips om honom. En person uppgav att hon stött på mannen i september 1985. Han hade då yttrat ”vi skall ta kål på Palme”. Uppgiftslämnaren hade fått uppfattningen att detta skulle ske med våld.

16. Psykiskt störd man boende i innerstaden, våldsbenägen m.m. Strax efter mordet fick polisen ett tips från en anonym läkare som tipsade om en psykiskt sjuk man med motiv att mörda Olof Palme. Läkaren berättade om en patient som sökt psykiatrisk vård 1983. Patienten hade haft fantasier om våld och velat döda folk på stan. Han hade aggressioner mot staten. Enligt läkaren skulle han också ha innehaft vapen, vilket han blivit dömd för. En tid efter det att han sökt vård hade han strypt sin flickvän. Motivet för att döda Palme skulle, enligt läkaren, kunna vara att Olof Palme uttalat att han ville byta ut en svensk ambassadör med vilken NN var släkt. Förhör hölls därefter med NN och dennes moder. NN uppgav att han efter behandling var i mycket god balans. På fråga vad han gjorde mordkvällen uppgav han att han var ensam i sin lägenhet på Kungsholmen. Modern uppgav i förhör att sonen numera var lugn, balanserad och skötsam. Den omtalade ambassadören var, enligt modern, en släkting på långt håll. Kontakt togs även med en överläkare på Säters sjukhus, varifrån NN var försöksutskriven vid tiden för mordet. Överläkaren berättade att han hade god kontakt med NN och att det aldrig slagit honom in att NN skulle kunna vara inblandad i mordet på Olof Palme. – Vid årsskiftet 1993/1994 hördes den anonyme läkaren på nytt. Han berättade bl.a. att patienten, som sannolikt hade någon form av personlighetsstörning,

1983 sagt att han skaffat vapen i avsikt att skjuta statsministern eller annan högt uppsatt person. Det som talade emot att NN skulle vara gärningsman var, enligt läkaren, att denne för det fall han var skyldig skulle velat få beundran för sin gärning, dvs. han skulle ha talat om saken. I maj 1995 förhördes överläkaren på Säters sjukhus på nytt.

17. Man som besökt gravplatsen den 28 februari 1994. I samband med den bevakning och spaning som bedrevs den 28 februari 1994 uppmärksammades en person som vid kl. 21.45 besökte gravplatsen. Personen berättade att han lagt blommor på graven. Han informerades om att det eventuellt kunde komma en kallelse till förhör inför PU. En registerslagning genomfördes.

18. Personbil som kört från mordplatsen den 28 februari 1994. I samband med ovannämnda bevakning/spaning togs registreringsnumret på en personbil som en person kört iväg i. Personen hade kommit ut från ett möte som hölls i ABF-huset med anledning av mordet på Olof Palme. Den person som var registrerad ägare till bilen blev därefter föremål för registerslagning.

19. Man som sagt sig vara bekant med Christer P. I februari 1994 inkom ett tips om NN. NN hade uppgivit sig ha tillgång till vapen och sagt att han hade arbetat tillsammans med Christer P. NN skulle också vara utseendemässigt lik Christer P och vid tiden för mordet ha haft en åkomma, som gjort att han släpade ena benet efter sig. En registerslagning genomfördes och ett fotografi införskaffades (till synes ingen likhet med Christer P).

20. Avvikande man iakttagen på mordplatsen årsdagen 1994. NN iakttogs den 28 februari 1994 i samband med den bevakning och spaning som bedrevs vid mordplatsen. Han observerades på förmiddagen stående i en port på Tunnelgatan 5. Han gick därefter bort till mordplatsen, tog upp något från marken, höjde armen mot himlen, tittade uppåt och höll någon form av ”seans”. NN efterföljdes från mordplatsen till en tunnelbanestation, där han identifierades efter att först ha vägrat lämna personuppgifter. Han luktade alkohol och yttrade ”det är två som drömt, du vet, kod nummer 220”.

21. Man som besökt gravplatsen på årsdagen 1994. NN observerades den 28 februari 1994 ca kl. 20.30 när han tillsammans med tre andra män besökte gravplatsen. Registreringsnumret på den bil som männen åkte i kontrollerades och bilen visade sig tillhöra NN. Efter registerslagning togs i augusti 1994 telefonkontakt med NN. Denne berättade att han och övriga män varit på föreläsning på Livrustkammaren och därefter beslutat sig för att besöka Olof Palmes grav.

22. Man som iakttagits på Sveavägen. Den 26 februari 1994 iakttogs i samband med spaning en man som stod i en portingång till höger om restaurang Sting på Sveavägen. Mannen kontrollerades och uppgav sig vara kock på restaurangen. Registerslagning företogs.

23. Man som besökte mordplatsen på årsdagen 1994. I samband med bevakningen av mordplatsen den 28 februari 1994 upptäcktes sent på kvällen en man ca 20-25 meter från mordplatsen. Mannen iakttog en ceremoni som de ”privata Palmespanarna” höll. Efter ceremonin tog mannen tunnelbanan, varefter han promenerade till en innerstadsadress. Där kontrollerades han av polis. Mannen visade sig vara riksdagsman. Han uppgav att han känt Olof Palme relativt bra och att han därför velat besöka mordplatsen vid det klockslag då mordet begåtts. Registerslagning företogs.

24. Avvikande man vid mordplatsen på årsdagen 1994. Vid spaning den 28 februari 1994 observerades en man stående i korsningen Olofsgatan/Olof Palmes gata. Han talade med sig själv och verkade psykiskt störd. Mannen berättade att han varit på bio samma kväll som Olof Palme mördades. Genom ”inre spaning” konstaterades att han var en enstöring, som tidigare gjort sig skyldig till bl.a. misshandel och våld mot tjänsteman. Vidare framkom att han hade vistats på mentalsjukhus och till vårdpersonal 1988 yttrat att han ”på något sätt känt sig inblandad” i mordet på Olof Palme. – Utredningsmän besökte under våren 1994 flera gånger mannen i dennes bostad utanför Stockholm. Den 28 februari 1995 kom han in till polisen mitt i natten. Det framkom då att anledningen till att han känt sig inblandad i mordet var att han ”fått en radiosändare inmonterad i sig” för att polisen skulle kunna följa honom. Vid bevakning av graven samma dag observerades mannen igen.

25. Jugoslavisk man som tidigare dömts för dråpförsök (GC). GC är en av de två personer som klassificerats som GMP-objekt och som fortfarande är aktuella i utredningen. Uppslaget redovisas nedan.

26. Man som skrivit hotbrev. I brev ställt till Justitiedepartementet i augusti 1988 begärde NN ersättning från svenska staten. Han uppgav att han på grund av ”stark terrorism och ofördelaktig diskrimination” blivit svårt sjuk, varför han ville ha ersättning. Vidare ansåg han att Olof Palme ”haft för mycket vänsterpolitik”. NN avslutade med ”Jag vill be att få hjälp av Er, för jag inte vill göra någon förnär i den nuvarande regeringen”. Registerslagning företogs i mars 1994.

27. Polisinformatör. I september 1988 kontaktade en känd informatör PU. Han uppgav att han i en tidning läst att ”Palmespanarna” var intresserade av en viss signatur. Informatören berättade att signaturen

stod för en firma som försålt såväl legal som illegal elektronisk utrustning och som efter en tid försatts i konkurs. – Genom inre spaning erhölls uppgifter om att den aktuella firman varit knuten till en viss person som förekom i 1977 års terroristutredning, där bl.a. Kröcherligan ingick. Vidare fick man fram att en annan person (upptagen som nr 28 på GMP-kontrollistan) efter konkursen hade hand om lagret av i första hand de komponenter som införts i landet illegalt. Den personen hade tidigare dömts till ett långvarigt fängelsestraff för grovt narkotikabrott och olaga vapeninnehav. Han hade även hörts i terroristutredningen och var misstänkt sympatisör till RAF. Personen i fråga var inneboende hos informatören, inte så långt från mordplatsen.

28. Se föregående punkt.

29. *Man som uppges ha uttalat sig hätskt om Olof Palme m.m*. I ett brev i december 1988 till Hans Ölvebro tipsade en anonym person om NN, som uttalat sig hätskt om Olof Palme, umgicks med skinheads och troligen bodde på Roslagsgatan. – Registerslagning företogs i februari 1989.

30. *Psykiskt sjuk man som erkänt att han begått mordet den 16 februari 1986*. I december 1988 uppsökte NN PU och framförde att det var han som skjutit Olof Palme. Detta skulle ha skett den 16 februari 1986. NN var svår att få kontakt med och efter en stund ville han inte vidkännas sitt erkännande utan sade sig ha fått en ”knäpp” när han gick till polisen. NN bad därefter att få bli körd till psykiatrisk akutmottagning. Vid ett besök hemma hos NN tillsammans med läkare kort därefter överlämnade en granne ett brev skrivet av NN. NN uttryckte i brevet att han var övervakad av ”SSI”, vilket en laserlampa bevisade. I mars 1989 hörde en syster till NN av sig och berättade att brodern varit intagen på psykiatrisk klinik en längre tid. Brodern levde som en enstöring sedan år tillbaka och kände sig förföljd av SSI/säkerhetspolisen. Han hade vid ett tillfälle försökt ta sitt liv. I ett avskedsbrev till systern hade han skrivit att han inte hade ett dugg med mordet på Olof Palme att göra. Därefter hörde systern av sig brevledes och berättade att hon förstått att orsaken till broderns beteende var att han blivit trakasserad på den universitetsinstitution där han tidigare arbetat. – NN hördes på nytt av PU i oktober 1995. Han ville då inte säga någonting.

31. *Man som liknar Christer P och som vägrat medverka i utredningen*. I mars 1989 tipsade en kvinna om att hennes f.d. sambo kunde vara inblandad i mordet på Olof Palme. Sambon hade kommit hem först tidigt på morgonen efter mordet. Han hade då berättat att han suttit på en restaurang nära mordplatsen. Han var, enligt kvinnan, ”alldeles vit” och väldigt nervös. Ett par månader efter mordet blev han allt mer

konstig och aggressiv. Han började också att dricka alkohol. Kvinnan hade, när hon lämnade sitt tips, nyligen sett en bild på Christer P, som hon fann nästan identisk lik sin sambo. Han hade vid tiden för mordet en grön militärrock som gick nedanför stussen. Han hade före jul 1986 plastikopererat näsan utan synbar orsak. Sambon var, enligt kvinnan, ca 180 cm lång, kraftigt byggd och hade en släpande gång. – I augusti 1989 hördes sambon. Han ville inte medverka vid förhör utan biträde, på grund av tidigare dåliga erfarenheter. Ett ombud meddelade därefter att mannen inte tänkte medverka vid något förhör. Chefsåklagaren Anders Helin beslöt i september att ärendet skulle vila eftersom en annan person stod under åtal för mordet, dvs. på grund av att målet mot Christer P pågick. I maj 1990 kallade PU på nytt sambon till förhör. Ombudet meddelade även denna gång att hans klient inte avsåg att medverka. Efter viss utredning förhördes i maj 1991 en person på ett storföretag, där mannen tidigare varit anställd. Denne person berättade sedermera att företaget under mordkvällen haft fest på restaurangen i ABF-huset på Sveavägen. Därefter hördes andra personer på företaget, men ingen kunde bekräfta att mannen varit festdeltagare. – I maj 1995 skickade PU ett brev till mannen, där denne ombads att ta sitt tidigare beslut att inte medverka under omprövning. Han avhördes emellertid inte. I december 1995 tog Anders Helin på nytt del av ärendet. Han beslöt att det skulle läggas ad acta.

32. Avser samma person som nr 25 (GC).

33. Uppgifter om påstådd högerextremist m.m. I juli 1989 hörde en person av sig till PU och tipsade om NN, som hade hyrt en villa av uppgiftslämnaren. NN hade vid ett tillfälle under sommaren samma år sagt att han visste vem som mördat Olof Palme. NN hade, enligt uppgiftslämnaren, tillhört en högerextremistisk falang och hatat Olof Palme. Han var 179 cm lång, hade mörkt hår, mustasch, stirrande blick, släpande gång och hans beteende liknade en psykopats. – NN hördes i februari 1992. Han uppgav att han aldrig sagt att han visste vem som mördade Olof Palme. Inte heller hade han tillhört någon högerextremistisk falang. Vid tiden för mordet hade han varit hemma med sin f.d. sambo. F.d. sambon hördes därefter. Hon bekräftade att hon under aktuell tid bott ihop med NN men hon mindes inte vad de gjort mordkvällen. NN kunde, enligt henne, ”inte göra en fluga förnär”. – Uppgiftslämnaren hörde under 1994-95 av sig ytterligare ett par gånger.

34. Man som ogillat Olof Palme. En kvinna hörde i mars 1987 av sig till PU och uppgav att hon stött på en konstig man. Mannen hade sagt att han inte gillade Olof Palme. Han var 50-60 år, lång, smal, hade kort blå poplinjacka och rutig keps och ”sprang som en hind”. – Kvinnan

hördes på nytt 1996. Hon lämnade då helt andra uppgifter beträffande gärningsmannens ålder och signalement m.m.

35. Oidentifierad man som mordkvällen spelat tvärflöjt på Adolf Fredriks kyrkogård. Ett par dagar efter mordet inkom uppgifter om en man som på mordkvällen ca kl. 22.30 setts på en gångväg på Adolf Fredriks kyrkogård. Mannen hade varit klädd som en ”lodis” och spelat tvärflöjt. En uppföljning gjordes 1988 men några uppgifter som möjliggjorde en identifiering av mannen framkom inte.

36. Man boende i Vasastan. I februari 1990 lämnade en anonym person ett meddelande på polisens tipstelefon. Tipset gällde NN, boende i Vasastan. Signalementet på NN stämde, enligt uppgiftslämnaren, väl överens med gärningsmannens. – NN hördes i december 1992. Han uppgav sig ha varit hemma på mordnatten. På fråga om sitt utseende berättade NN att han var 172 cm lång, hade cendréfärgat hår och alltid bar glasögon.

37. ”Privatspanare” som intresserat sig för Claes Palme. En känd informatör kontaktade i april 1990 PU. Han hade några dagar tidigare observerat en man som färdades i en personbil med visst registreringsnummer. Mannen hade först ”kollat in” dörren där Claes Palme (bror till Olof Palme) var bosatt. Därefter hade mannen via biografen Grand och socialdemokraternas lokaler på Sveavägen begivit sig till mordplatsen. Vid kontroll visade sig bilen ägas av ett bilföretag. Den hade tidigare brukats av NN. NN förhördes i december 1990. Han bekräftade ovanstående uppgifter och uppgav sig vara ”privatspanare”. Han hade intresserat sig för Palmemordet och den aktuella dagen gått omkring och tittat lite. NN berättade vidare att han vid tiden för mordet befann sig i landsorten. – Vid ett tillfälle 1996 ringde NN till PU. Han var alkoholpåverkad och namngav en person boende i en förort såsom varande mördaren.

38. Ensam man med uppgiven anknytning till Scientologikyrkan. I maj 1990 lämnade en man ett tips om NN. Denne sades vara en hängiven anhängare av Scientologikyrkan. Vid uppföljningsförhör med uppgiftslämnaren berättade denne att NN gjorde ett förvirrat intryck och verkade vara ”en ensling”. Han hade en stirrande blick, korpulent kropp och framåtlutad gång. NN hade dessutom vid ett tillfälle suttit och borrat i ett handeldvapen, troligen en revolver. I december 1990 hördes NN. Han berättade att det vapen han borrat upp varit en startpistol. Polisen hade tagit vapnet i beslag och han hade senare dömts för olaga vapeninnehav. Mordkvällen hade NN varit hemma hos en kamrat.

39. Ytterligare en "privatspanare". NN förekommer i många uppslag i PU. Han framför i dessa olika teorier om mordet.

40. Mystisk man. I oktober 1987 inkom en berusad kvinna till polishuset. Hon uppgav att hon bodde granne med en man, som hon trodde kunde ha något med mordet att göra. Kvinnan hade tittat ut genom fönstret mordnatten vid midnatt. Hon såg då grannen komma springande i en halvlång mörk rock. Han stannade vid några jordfyllda blomlådor som stod vid gatan. Kvinnan ville inte lämna namnet på grannen, men uppgav att han arbetade som väktare i polishuset. Med ledning av kvinnans uppgifter kunde mannen identifieras. En registerslagning skedde under 1991.

41. Psykiskt sjuk man som framfört hot till familjen Palme. NN hade haft vissa kontakter med personer i familjen Palme och hade därvid framfört underliga hotelser. NN hade även under 1991 haft en del kontakter med polisen. Han hade då uppträtt spänt och nervöst samt uppgivit att mordet på Olof Palme varit ett barmhärtighetsmord, planerat inom familjen. NN hade kort efter dessa händelser tagits in för läkarundersökning. Han var mycket sjuk och beslut fattades om sluten psykiatrisk vård.

42. Kuf i Vasastan (GD). Redan dagen efter mordet inkom till polisen ett tips rörande en allmänt förvirrad – troligen psykiskt sjuk – man. Mannen brukade observeras i Vasastan, där han troligen bodde. Han var i 50-årsåldern, knappt 180 cm lång och bar en blå täckjacka och keps. Mannen hade vid flera tillfällen kommit i samspråk med uppgiftslämnaren och han hade då bl.a. uttryckt att "vi lever i ett fascistsamhälle". I mars 1993 hördes uppgiftslämnaren på nytt. Han uppgav därvid att mannen vid något tillfälle sagt att "den där jävla Olof Palme borde skjutas". Vidare berättade han att han då och då såg mannen. Han lovade att höra av sig vid nästa tillfälle. – I maj 1994 kontaktade uppgiftslämnaren PU. Han berättade att mannen just besökt en viss guldsmedsbutik och att han därefter promenerat till en viss adress där han för närvarande befann sig. Utredningsmän från PU ryckte ut och lyckades identifiera mannen som GD. Vid ett förhör sommaren 1994 uppgav GD att han varit sjukpensionerad sedan många år. Dagarna tillbringade han med att samla in tidningar och saker som var bra att ha. Enligt det protokoll som upprättats över förhöret var lägenheten belamrad med tidningar och annat bråte, varför utredningsmännen fick krypa in i lägenheten. GD berättade att han var avlyssnad av säpo, KGB m.fl. Olof Palme hade han aldrig tyckt om. Mordkvällen hade han tillbringat i sin lägenhet. När han genom radioutsändning hade fått reda på att Olof Palme var skjuten bestämde han sig för att promenera till

Sabbatsbergs sjukhus för att konstatera om det var sant. – GD har bedömts vara ett s.k. GMP-objekt.

43. Man lik fantombilden som stört Ingvar Carlsson. I oktober 1991 fick polisen ett tips om en man som, enligt uppgiftslämnaren, var skrämmande aggressiv och mycket lik fantombilden. Mannen skulle ha stört Ingvar Carlsson under ett valtal och då omhändertagits av säkerhetspolisen. Uppgiftslämnaren överlämnade till PU två fotografier av mannen. Med ledning av fotografierna lyckades polisen identifiera mannen. Denne var känd hos säkerhetspolisen. Han hade en släkting som inte fått lämna det forna östblocket och han protesterade mot detta förhållande på olika sätt. Vid en registerslagning 1992 framkom att mannen varit psykiskt sjuk och därför intagen på mentalsjukhus. Vid ett förhör med honom samma år berättade han att han aldrig försökt ta kontakt med Olof Palme. Han kom inte ihåg vad han gjort under mordkvällen.

44. Palmefientlig man som vägrat medverka i utredningen. I februari 1992 inkom ett tips om en man, som bodde i närheten av mordplatsen. Han hade, enligt uppgiftslämnaren, hösten 1988 visat stor aggressivitet mot Olof Palme. Han skulle vara en god skytt och ha anordnat en ”champagnefest” på natten efter Olof Palmes död. Efter registerkontroll, då det konstaterades att mannen hade licens på tre gevär, kallades han till förhör under februari 1993. Mannen vägrade emellertid att medverka och hänvisade PU till sin advokat. Kammaråklagaren Per-Erik Larsson beslöt den 30 mars 1993 att det inte fanns skäl för att hämta mannen till förhör. Därefter har PU vid ett par tillfällen försökt få mannen att medverka vid ett förhör. Det har inte lyckats. – Under 1995 hördes uppgiftslämnaren på nytt och viss inre spaning genomfördes. Det visade sig att den utpekade mannen vid tiden för mordet bott på en annan adress än den först uppgivna, troligen på Östermalm.

45. Psykiskt störd man som visat sig ha alibi. I oktober 1987 tipsade en läkare om NN. Läkaren hade haft NN som patient. NN hade sedan hamnat på mentalsjukhus. Enligt läkaren var NN mytoman och rättshaverist. Därefter kom flera brev från samme läkare. Brevens innehåll samt det faktum att läkaren vid ett tillfälle begärde att hos regeringen få ut den belöning som utlysts till den som kunde lösa mordet tydde på att läkaren själv hade psykiska problem. NN hördes 1990. Han uppgav att han mordkvällen varit hemma hos sin sambo och sina fyra barn. Sambon bekräftade dessa uppgifter. – I februari 1992 hörde en man av sig till PU och tipsade om en bekant, sedermera identifierad som NN. NN hade hatat Olof Palme och uppgiftslämnaren hade uppfattningen att NN var kapabel att utföra våldshandlingar. Han var i 50-årsåldern,

haltade, var lik fantombilden, hade en blå täckjacka av äldre modell och hade varit i city mordkvällen. Enligt uppgiftslämnaren skulle NN bo i ett förråd i en förort. Efter kontakt med polisen i den aktuella förorten identifierades mannen, som då alltså visade sig vara den man som redan kontrollerats.

46. Ensamstående förtidspensionär. NN aktualiserades i PU i november 1989 då en berusad kvinna i ett telefontips uppgav att denne hade sagt att han skulle organisera någonting som skulle få stora rubriker. – Efter en registerslagning i januari 1996 hördes NN. Han var förtidspensionerad och ensamstående. Han var tidigare straffad för rån, misshandel m.m. men sade sig aldrig ha haft skjutvapen. Han hade aldrig sagt att han skulle organisera någonting. Mordkvällen mindes han inte vad han hade gjort.

47. Psykiskt störd man som betecknats som farlig. NN aktualiserades i PU som ett resultat av gärningsmannaprofilen. I en promemoria upprättad av PU i mars 1994 berättas om hur en läkare på en akutmottagning för psykiskt sjuka 1981 anmälde till våldsroteln i Stockholm att han hyste allvarlig oro för en patient, NN, som uttalat sig hotfullt om en viss polisman. NN hade berättat att han några år tidigare blivit stoppad av polismannen när han i berusat tillstånd körde bil och han påstod sig därefter ha blivit misshandlad. NN hade sagt till läkaren att han skulle skjuta polismannen som hämnd. Han hade för detta ändamål införskaffat ett vapen. Med ledning av läkarens uppgifter hade husrannsakan skett hemma hos NN, varvid ett avsågat hagelgevär och ammunition hittats. Under förhör med honom hade han vidhållit sina hotelser. NN dömdes för hot mot tjänsteman och olaga vapeninnehav till två månaders fängelse. Under 1990 upprepade NN sina hotelser mot polismannen men åtalades inte. I promemorian betecknas NN som farlig. Han var ogift, levde under oordnade förhållanden och stämde väl in på gärningsmannaprofilen. – I december 1995 hölls ett förhör med NN. Han uppgav att han varit hos en kamrat vid tidpunkten för mordet. Kamraten hördes därefter. Denne mindes inte om NN varit hemma hos honom vid ifrågavarande tidpunkt.

48. Schizofren man. Ett par dagar efter mordet inkom ett tips om en person, som beskrevs som ”ensamvarg”. Personen stämde, enligt uppgiftslämnaren, väl in på gärningsmannens signalement. Han var vapenintresserad, hade velat bli militär men bedömts vara olämplig och brukade skicka brev till statsråd. Enligt uppgiftslämnaren var mannen ”psykopatisk på något vis”. En tid efter tipset besökte polisen den utpekade mannen, som bodde hemma hos sina föräldrar. Föräldrarna

berättade att sonen led av schizofreni. Enligt utredningsmännen som hörde honom var han ”inte spänstig utan plufsig och slapp”.

49. Man som hotat att döda Olof Palme. Under de första dagarna efter mordet inkom tre olika tips om NN. Denne skulle ha fått sin son omhändertagen av myndigheterna och nyligen ha förlorat vårdnaden. Han skulle vara mycket hatisk mot det svenska rättssystemet och vid flera tillfällen ha uttalat att han skulle döda Olof Palme. NN hördes tidigt i utredningen. Han avfördes efter några veckor då det visade sig att han hade alibi för mordet. Vid tidpunkten i fråga hade han pratat i telefon med en kvinna i en ideell organisation. Kvinnan bekräftade detta.

50. Psykiskt sjuk man som uppträtt konstigt i samband med mordet (GE). I september 1988 kontaktade en polisman från södra Sverige PU. Polismannen hade varit på en semesterresa utomlands och då träffat på en person som under mordkvällen fått ett konstigt samtal från en arbetskollega. I februari 1994 erhöll PU en promemoria upprättad av säkerhetspolisen i Luleå. En man hade vänt sig till säkerhetspolisen och uppgett att hans svåger hade värdefulla upplysningar angående Palme-mordet. Svågern visade sig vara identisk med den person som den semestrande polismannen träffat. Enligt uppgiftslämnaren hade svågern och den f.d. svägerskan sålt sin lägenhet i Stockholm till en person som var bekant med Olof Palme. Under mordkvällen hade svågern blivit uppringd av en kollega, GE, som frågat efter telefonnumret till Olof Palmes bekant. GE hade tidigare pratat om Olof Palmes ”svek”. Han hade varit föremål för mentalvård. Vid en registerslagning i mars 1994 framkom också att GE tidigare hade dömts för bl.a. försök till dråp till sluten psykiatrisk vård. – Svågern, dvs. mannen som tagit emot samtalet från GE, hördes och bekräftade ovanstående uppgifter. GE hade, enligt mannen, låtit förvirrad vid telefonsamtalet under mordkvällen. När mannen fick kännedom om statsministermordet hade han blivit orolig och ringt upp GE:s f.d. sambo. Hon hade tagit reda på att GE tillbringat mordnatten hos en person som bodde ett kvarter från biografen Grand. – GE:s broder hördes därefter. Han berättade att GE tidigt haft alkoholproblem som utvecklats till manodepression och att han varit i mycket dåligt skick vid tiden för mordet, varför han tagits in för vård några dagar därefter. Brodern uppgav också att GE förutom en kortare period 1992, under hela sitt vuxna liv haft helskägg. – GE är en av de sex personer som har bedömts vara ett s.k. GMP-objekt.

51. Kriminell och psykiskt störd man med utpräglat Palmehat (GF). GF har bedömts vara ett GMP-objekt. Uppslaget redovisas nedan.

52. Revolverägare som satt i fängelse vid tidpunkten för mordet. Kort tid efter mordet inkom flera tips om en man som skulle vara innehavare av flera revolvrar, hölster och walkie-talkie. Vid en registerslagning 1992 framkom att mannen 1985 hade dömts till fängelse för rattfylleri. Mannen förhördes och uppgav att han avtjänat fängelsestraffet vid tiden för mordet. Uppgiften kontrollerades och bekräftades av personal på ifrågavarande anstalt.

53. Ful och farlig man. Ett drygt dygn efter mordet inkom ett anonymt tips om NN. Denne sades vara ”ful och farlig” och ”ha rätt signalement”. I oktober 1990 gjordes en registerslagning varav framgick att NN hade dömts för misshandel och olaga vapeninnehav. Det olaga vapeninnehavet visade sig vid en kontroll avse ett armborst.

54. Tipsare som var lik Christer P. I april 1986 uppsökte en känd ”f.d. gangster” polisen för att lämna tips om en annan person som skulle ha en revolver .357 Magnum i sitt bankfack. Personen skulle vara medlem i Nordiska Rikspartiet och ha berättat att han visste att mördaren efter mordet gömt sig på vinden i Johannes kyrka. Han skulle där ha glömt kvar två bärbara kommunikationsradioapparater. Med anledning av tipset genomsökte polisen kyrkans vind utan resultat. – I april 1995 tipsade en person som varit hemma hos uppgiftslämnaren PU om denne. Uppgiftslämnaren hade haft skottsäkert glas i lägenheten och han hade berättat att glaset skulle klara ”en 357”. Enligt dessa uppgifter var den förste uppgiftslämnaren ”otroligt lik Christer P”.

55. Butiksägare vid Grand. NN hittades vid den granskning av 348 män som tas upp under nr 13 ovan. Han innehade en butik nära biografen Grand. Vid kontroll visade det sig att man från butikens fönster inte hade uppsikt över biografen.

56. Man som bodde ganska nära mordplatsen. I mars 1994 inkom ett tips om en person som skulle ha varit boende ganska nära mordplatsen. Uppgiftslämnaren, som endast kände till mannens förnamn, uppgav att denne i omgångar vistats på mentalsjukhus och var en sjukpensionerad enstöring med aversion mot myndigheter i allmänhet och mot Olof Palme i synnerhet. Mannen identifierades som NN och förhördes. Han berättade att han var manodepressiv och led av ledgångsreumatism. Under mordkvällen var han ensam hemma i lägenheten. Efter TV:ns slut vid ca kl. 23.00 tog han en promenad runt kvarteret. På morgonen hade han blivit uppringd av sin särbo som berättat om mordet. Han hade tyckt bra om Olof Palme och aldrig innehaft vapen. – Polisen hörde därefter NN:s särbo. Kvinnan uppgav att NN led av reumatism, som vid denna tid varit särskilt svår. Han skulle därför, enligt kvinnan,

aldrig ha kunnat springa. Hon uppgav också att NN varit en stor beundrare av Olof Palme och att polisen måste vara fullständigt fel ute.

57. Detta uppslag är identiskt med det som tas upp ovan under nr 32, dvs. samma som nr 25 (GC).

58. *Kontroll av TV-program med minnesgudstjänst för Alva Myrdal*. Dagen efter mordet ringde en person och berättade att hans fru gjort en observation på TV under minnesgudstjänsten för Alva Myrdal. Frun hade sett en man som stod och iakttog Olof Palme. Uppgiftslämnaren föreslog att polisen skulle titta på TV-programmet. Ingen ytterligare dokumentation föreligger.

59. *Man med hatisk inställning till samhället*. Dagen efter mordet hörde en person av sig till polisen och tipsade om en man. Uppgiftslämnaren hade under 1983 besökt mannen i dennes dåvarande hem utanför Stockholm. Mannen hade då varit mycket hatiskt inställd till samhället.

60. *Vapenintresserad man med hatisk inställning till Olof Palme*. I april 1986 inkom ett tips från en anonym man om NN och en annan person. Dessa skulle vara rent livsfarliga, ha varit hatiska mot Olof Palme och pratat om att röja honom ur vägen. Uppgiftslämnaren uppgav att NN var innehavare av en Smith & Wesson .357 Magnum. Samma månad inkom ytterligare ett tips om NN, som enligt uppgift alltid gick beväpnad, var innehavare av ett grovkalibrigt vapen och vid ett tillfälle visat upp ovanlig ammunition. – Vid ett förhör med NN berättade denne att han var aktiv tävlingsskytt och hade licens på åtta vapen, dock ingen Smith & Wesson .357 Magnum. Uppgiften att han brukade bära vapen var enligt NN felaktig. Mordkvällen hade han tillbringat tillsammans med sin f.d. fästmö. Hon bekräftade NN:s uppgifter om mordkvällen.

61. *Psykiskt störd man som avlidit*. I februari 1994 lämnade en läkare ett tips om en patient. Denne hade behandlats av läkaren under 1985-86 för smärtor och på grund av dessa hade han haft en något udda, haltande gång. Patienten hade varit mycket våldsbenägen och labil och gett uttryck för att han ville mörda Olof Palme. Efter mordet hade läkaren frågat honom vad han gjorde den 28 februari. Patienten hade då påstått att han varit inlagd på Danderyds sjukhus, psykiatriska kliniken. Läkaren hade kontrollerat denna uppgift och den visade sig inte stämma. Enligt läkaren hade patienten avlidit tre år efter mordet. – PU kontrollerade läkarens uppgifter med Danderyds sjukhus. Det visade sig att patienten kommit in till psykiatriska kliniken den 26 februari men blivit hemskickad samma dag. Enligt Ulf Åsgård, som bedömt patientens hälsotillstånd, är det helt klart att denne på grund av sin dåliga kondition inte är tänkbar som gärningsman.

62. Otrevlig man vid valstuga. I februari 1994 kontaktade en kvinna polisen och berättade att hon i augusti – september 1991 arbetat i en av socialdemokraternas valstugor i Sundbyberg. Vid ett tillfälle hade en man kommit fram till henne och beskrivit hur det gick till i skottögonblicket när Olof Palme sköts. Mannen hade haltat och påmint om Christer P. Kvinnan uppgav att en viss polisman kände till mannen. Efter flera kontakter med polismannen kunde PU fastställa den utpekade mannens identitet. Enligt polismannen rörde det sig om en allmänt otrevlig typ som antastade och hotade folk.

63. Psykiskt störd numera avliden man. Under detta uppslag finns en lista över socialdemokratiska partidistrikt och arbetarekommuner med anställda ombudsmän. I slutet av 1987 besökte polisen samtliga socialdemokratiska partidistrikt för att samla in uppgifter angående olika extremister, rättshaverister, hatbrev, hotbrev, avhoppare m.m. Vid ett besök i Stockholm berättades om en person, NN. Denne var enligt uppgift psykiskt sjuk och förtidspensionerad. NN skulle också vara mycket väl insatt i vad som hände i PU. Vid ett försök att hitta NN i augusti 1992 fann man tio personer med detta namn boende i stor-Stockholm. I januari 1996 lyckades PU fastställa hans identitet. Det visade sig att NN avlidit 1989.

64. Uppgiftslämnare från Slussen. I mars 1986 hörde en person av sig till polisen och berättade att han under mordnatten, ca kl. 02.30, befunnit sig under en trappa i Slussen. Han hade då observerat en man som kommit gående. Mannen hade burit på en systemkasse, som han efter att ha tittat sig omkring hade ”dumpat” i vattnet. Kassen hade sjunkit som en sten och uppgiftslämnaren trodde att det möjligen kunde vara mordvapnet som låg i kassen. Uppgiftslämnaren ”vallades” på platsen och fick peka ut var mannen kastat i kassen samt var han själv då befann sig. Uppgiftslämnaren hördes därefter 1989 och 1992. 1989 uppgav han att mannen han sett hade en gångstil som väl överensstämmer med Christer P:s. På fråga berättade uppgiftslämnaren att han själv befunnit sig ensam i sin lägenhet fram till midnatt.

65. Mystisk hotellgäst. I mars 1986 tipsade personal på ett hotell i innerstaden om en gäst som bott på hotellet den 27 februari-1 mars 1986. Gästen hade under sin vistelse inte bäddat upp sängen utan bara legat ovanpå. All förtäring hade skett på rummet. Den 1 mars hade gästen checkat ut först efter upprepade påstötningar. Av hotellkortet framgick att gästen troligen var bosatt på viss adress i Stockholmstrakten. I april 1986 kallades den utpekade hotellgästen till förhör. Kallelsen kom i retur eftersom adressaten avflyttat. Därefter gjordes under 1986-1988 olika försök att lokalisera honom. – I november 1992

lyckades man få tag på honom. Han berättade att han under aktuell tid inte haft någon fast bostad utan flyttat runt mellan olika andrahandslägenheter och ibland tvingats bo på hotell. Vad han gjorde eller var han vistades vid tiden för mordet på Olof Palme mindes han inte.

66. Oidentifierad man som setts rusa in i port på Birger Jarlsgatan. En person anmälde i april 1986 att han befunnit sig utanför en adress på Birger Jarlsgatan vid ca kl. 23.25-23.30 på mordkvällen. Han hade då sett en man komma springande och stanna vid andra sidan gatan. Efter att ha sett sig omkring gick mannen över gatan och rusade in i en viss port. Enligt uppgiftslämnaren stämde mannens signalement väl in på NN som bodde där. – NN förhördes och uppgav att han tillbringat mordkvällen på en restaurang tillsammans med en angiven person. Personen i fråga förhördes och bekräftade att han varit tillsammans med NN på mordkvällen mellan kl. 18.00-24.00.

67. Oidentifierad restauranggäst som skrev "jag är Olof Palmes mördare" på notan. I mars 1986 hörde personal på en restaurang i Stockholm av sig till PU. De hade haft en gäst som hade lämnat kvar notan på bordet. På notan stod skrivet "Jag är Olof Palmes mördare, det är mig de letar efter. Men polisen är så långt borta från mig de kan vara. Men vad gör det om 100 år? Inget tror jag…". Polisen förhörde den kvinna som serverat mannen. Hon uppgav att han var 27-35 år, hade mörkblont kort hår, mustasch, var småfet och plufsig samt klädd i en mörkblå täckjacka. – Under 1995 hördes kvinnan på nytt. Också en annan kvinna, som arbetade på restaurangen vid tillfället, förhördes. Hon mindes mannen som konstig och förvirrad. Han "föll helt utanför ramen som Palmes mördare". Enligt kvinnan var han en stackare och det han skrivit var "rent båg".

68. Falsk uppgift om man vid mordplatsen. En vecka efter mordet hörde en person av sig till polisen och uppgav att NN hade uppehållit sig vid mordplatsen vid tiden för mordet. NN skulle bo på ett studenthem i närheten. NN hördes i maj 1986. Han berättade att han under mordkvällen varit på bio på Stureplan. Därefter hade han besökt en hamburgerrestaurang och sedan åkt hem. Han hade inte befunnit sig på mordplatsen. Han hade däremot i ett reportage om mordet skrivit att han aktuell kväll besökt mordplatsen. Detta var dock inte med sanningen överensstämmande utan endast fantasier. Reportaget hade publicerats i en lokaltidning i en viss angiven stad. – Polisen kontrollerade därefter lokaltidningarna i den angivna staden. Ingen sådan artikel som NN nämnt hade publicerats. 1987 kom det via ett annat tips fram att artikeln publicerats i en tidning i en annan stad.

69. Detta nummer upptar samma uppslag som nr 8 ovan.

70. Utländsk man som ringt och tagit på sig ansvar för mordet. Den 3 mars 1986 meddelade ”Sveriges generalkonsulat i Köln”[42] att man fått ett samtal från en NN, som uppgivit att han mördat Olof Palme. NN hade berättat att han var amerikansk medborgare, att han fått 200 000 DM för uppdraget och att han nu var på väg till Sverige för att överlämna sig till polisen. Den 8 mars 1986 ringde en person som kallade sig NN polisen. NN talade engelska med utländsk brytning och uppgav sig ringa från Köln. Han hade sett en bild av gärningsmannen i tysk TV och ville meddela att detta var fel eftersom det var han själv som var gärningsman. Han berättade att han fått 200 000 DM för att utföra mordet. NN ringde även den 9 mars. Den 11 mars underrättades polisens kontaktman i Tyskland för att PU genom tyska polisen skulle få tipset undersökt.

71. Oidentifierad man som för länge sedan talat om att skjuta Olof Palme. I mitten av mars 1986 hörde en kvinna av sig till polisen och berättade att hon tidigare sammanbott med en man, som var lik den s.k. fantombilden. Mannen hade åtta år tidigare pratat om att skjuta Olof Palme. Han försvann därefter och hade enligt vad hon hört sedan bott på olika adresser i USA. Mannen skulle vara vapenutbildad.

72. Man som innehade tidningar om mordet. Någon vecka efter mordet inkom ett tips från en person som arbetade som chaufför. Denne person hade ett par dagar tidigare levererat möbler till en lägenhet i landsorten. I lägenheten låg anmärkningsvärt många tidningsartiklar om mordet. Personen som tog emot möblerna verkade konstig och var fåordig. När han skrev ut en check som betalning för möblerna var det i det närmaste mörkt i lägenheten. Personen identifierades och en registerslagning skedde 1992. Denna utvisade inget av intresse.

73. Berusad, oidentifierad man med revolver. I juli 1988 anmälde en väktare att han under ett arbete på en restaurang i en ort i Stockholms närhet i januari-februari 1986 avvisat en berusad man som haft en laddad revolver. Mannen hade sagt att han snart skulle utföra ett jobb med revolvern och därefter fallit i gråt. Mannen hade nämnt att han var slaktare och bodde på en viss gatuadress. – 1995 hördes väktaren på nytt. Vid en kontroll av adressen samma år visade det sig att varken gatunamnet eller något liknande gatunamn fanns på den uppgivna adressorten.

74. Man som tidigare dömts för dråp. I november 1987 hörde en man som ville vara anonym av sig till polisen och berättade att han tidigt på

[42] Enligt vad kommissionen inhämtat från UD hade Sverige inget generalkonsulat i Köln vid denna tid.

morgonen efter mordet sett en viss bil och en revolver Smith & Wesson. En person, NN, som dömts för dråp till åtta års fängelse skulle vara inblandad. Ett par veckor senare ringde den anonyma mannen på nytt och berättade att han den 2 mars 1986 sett NN komma bärande på en pistol från en bil som parkerats i närheten av bostaden. – Av en registerslagning 1991 framgick att NN 1986 dömts för dråp. I september 1992 förhördes NN. Han uppgav att han när Olof Palme mördades var intagen på kriminalvårdsanstalt. Därefter vägrade han yttra sig. Vid en kontroll av om NN var intagen i kriminalvårdsanstalt vid tiden för mordet på Olof Palme visade det sig att NN frigivits den 27 februari.

75. Psykiskt störd man som lämnat förvirrade uppgifter. I januari 1988 meddelade en person, NN, per telefon att han hade upplysningar att lämna angående Palmemordet och att polisen måste komma genast. Mannen lät psykiskt sjuk. När polisen anlände till adressen stod NN med hustru och son iklädda ytterkläder. NN uppgav att han fruktade för familjens säkerhet och vägrade säga något förrän familjen befann sig i trygghet. Polisen tog med hela familjen till polissstationen. Hustrun berättade att mannen varit orolig och konstig ända sedan han varit inne i staden under dagen. När han kom hem hade han sagt att han hade lösningen på Palmemordet. NN ville att minst fyra poliser skulle närvara när han förhördes. Trots att detta ordnades vägrade han prata om inte ”högste chefen för palmeutredningen var på plats”. Så småningom berättade han dock att det var ”Svartenbrandt” och en anställd på Sveriges Radio som låg bakom mordet. NN visade påtagliga tecken på rädsla och förföljelsemani och trodde sig kunna bli mördad. Efter ett tag lugnade han ner sig och sade ”Jag tror det har slagit över för mig”. Han skjutsades därefter hem tillsammans med familjen.

76. Man som uppträtt konstigt efter mordet. I november 1987 kontaktade en person PU och berättade att en man, NN, betett sig underligt efter mordet. NN, som var åklagare, hade varit mycket hatisk mot socialismen och sagt bl.a. att ”alla sossar borde skjutas”. Uppgiftslämnarens moder hade före mordet sällskapat ett tag med NN, men eftersom NN sedan betett sig så konstigt hade hon gjort slut. NN hade bl.a. erbjudit uppgiftslämnarens moder ett nytt arbete med dubbelt så mycket i lön mot vad hon hade dessförinnan. Enligt uppgiftslämnaren var NN mycket störd och aggressiv. I september 1989 erhöll PU uppgift om att NN avskedats från sin tjänst som åklagare under 1988. Disciplinärendet, som ledde till avskedandet, hade haft med alkoholmissbruk att göra. I slutet av 1993 förhördes uppgiftslämnarens moder. Hon bekräftade uppgifterna ovan. – NN förhördes i början av 1994. Han berättade att han varit ensam hemma vid tiden för mordet. Han var

varken politiskt intresserad eller särskilt vapenintresserad. NN kunde inte förstå uppgifterna som lämnats om honom.

77. Man som innehade vapen. I november 1987 inkom ett anonymt tips till PU om att NN kunde vara Olof Palmes mördare. NN hade enligt uppgiftslämnaren bott i Turkiet och innehaft illegala vapen, bl.a. en Magnum. Uppgiftslämnaren, som inte kände NN väl, upprepade flera gånger ”kolla hans vapen”.

78. Revolverinnehavare som begått självmord. I januari 1988 hörde en person av sig till PU och berättade att en man han kände vid ett tillfälle visat en Magnum-revolver med lång pipa. I oktober samma år förhördes mannen. Denne berättade att han ett år tidigare i sitt vapenskåp förvarat en .357 Magnum åt sambons son som höll på att ta licens på vapnet. Licensinnehavare var sambons sons pappa, NN. Mannen uppgav att NN köpt vapnet efter mordet och att vapnet kontrollerats av polisen. Vid en kontroll med ifrågavarande polismyndighet bekräftades att NN hade licens på vapnet och att detta var uppvisat en dryg månad efter mordet. – 1993 hörde en anonym person av sig till PU och berättade att NN tagit livet av sig sommaren 1991 genom att skjuta sig med en revolver. Enligt uppgiftslämnaren hade NN känt Christer P. Uppgiftslämnaren uppgav att han varken hört eller trodde att NN var inblandad i mordet.

79. Psykiskt sjuk man med fixering vid Olof Palme (GG). Uppslaget angående GG redovisas nedan.

80. Oidentifierad man som framträtt i media med signalement på gärningsmannen. I ett inslag i ett nyhetsprogram i TV i februari 1988 lämnade vittnet ”Lennart” ett signalement på gärningsmannen enligt följande ”Avlångt ansikte, kraftigt mörkt hår, mörkblå täckjacka modell äldre, något för korta långbyxor, klumpigt beteende och lunkande långsamt”. PU har försökt identifiera vittnet ”Lennart” men inte lyckats.

81. Numera avliden man som brukat uppträda hotfullt. En anonym taxichaufför anmälde i februari 1988 till PU att han föregående dag kört en man som varit berusad, uppträtt hotfullt och berättat att han mördat en mängd personer. Han sade sig ha vapen och vara hörd i PU. På den aktuella adressen hördes fastighetsskötaren. Hon uppgav att passagerarens signalement och uppträdande mycket väl stämde med hur en boende i huset brukade bete sig i berusat tillstånd. – Vid en registerslagning i november 1996 konstaterades att den aktuella personen avlidit i oktober 1993.

82. Ensamstående man boende i innerstaden som gjort sig av med en hittills icke återfunnen revolver av den typ som användes vid mordet

(GH). GH har bedömts vara ett GMP-objekt. Uppslaget om GH redovisas nedan.

83. Oidentifierad rättshaverist. I augusti 1987 lämnade en person uppgifter om en ”rättshaverist” han träffat. Uppgiftslämnaren hade under en viss period av sitt liv varit medlem i ett religiöst samfund. Han hade där träffat en man, som enligt uppgiftslämnaren liknade den s.k. fantombilden. Mannen hade samlat en grupp människor runt sig som argumenterat mot svenska myndigheter. Anledningen till detta hade ursprungligen varit att mannen skönstaxerats. Politiskt hade mannen befunnit sig längst ut på högerskalan.

84. Psykiskt störd man som tagit kontakt med PU. NN skickade i april 1994 ett brev till PU. I brevet skrev NN att han trodde att kulan som dödade Olof Palme egentligen var avsedd för honom eftersom många hatade honom och anklagade honom för att ha ”porrat” med en liten flicka. Att Olof Palme blev den som fick ”klä skott” berodde på att NN älskade Lisbeth en gång i tiden. Därefter skickade NN ytterligare brev med liknande innehåll. – Efter att ha blivit kallad till förhör inkom NN överraskande i februari 1996 till PU. Enligt protokollet från besöket företedde NN klara tecken på psykisk ohälsa men gav intryck av att vara oförarglig och fridsam. NN uppgav att han känt sig delaktig i mordet eftersom han inte velat besöka en förståndshandikappad man. Han trodde att denne man mördat Olof Palme som hämnd för detta.

85. Man som påstods vara förvirrad, ha vaggande gång m.m. Några dagar efter mordet hörde en kvinna av sig till polisen och berättade att det i en källare i ett visst hyreshus fanns en man som verkade gömma sig. Mannen, som skulle vara förvirrad och aggressiv, hade funnits i källaren sedan dagen efter mordet. Polisen letade igenom källaren men fann ingen man. Härefter hörde kvinnan av sig vid flera tillfällen med några dagars mellanrum. Kvinnan namngav mannen och berättade att denne var en f.d. sambo till henne. Enligt kvinnan skulle mannen själv ha sagt att det var han som var mördaren. Han hade dessutom en vaggande gång och han hade haft en mörkblå täckjacka av äldre modell som försvunnit efter mordet. I november 1987 fick PU kontakt med mannen, som berättade att han aldrig haft med Olof Palme att göra. Mordkvällen reparerade han sin bil.

86. Man som spritt rykten om mordet. I början av mars 1986 kontaktade en person polisen och berättade om en man, som en vecka före mordet skulle ha hört att en svensk ledare skulle komma att mördas. Vid ett uppföljningsförhör samma månad uppgav uppgiftslämnaren att han inte fäst särskilt stor vikt vid uppgifterna. Han hade fått uppfattningen att mannen som lämnat dem endast ville visa sig viktig. – I mars 1993

förhördes mannen. Han berättade att han genom sin sambo fått veta att hennes bror, som befann sig i Göteborg två veckor före mordet, där hört att en svensk ledare skulle mördas. Den som skulle ha sagt detta var en namngiven marinofficer.

7.2.4 GMP-objekt m.m.

Inledande anmärkningar

De kriterier som använts när en person förts upp på kontrollistan framgår inte alltid av dokumentationen. Följande kriterier kan dock utläsas.

- Abnormitet av olika slag; ”konstiga personer”
- Anknytning till mordplatsen, via bostad, arbete eller liknande
- Intresse för mordutredningen
- Intresse för mordplatsen eller gravplatsen, särskilt i samband med årsdagen 1994

Vid en jämförelse med GMP går det i flertalet fall att förstå hur PU resonerat när en person satts upp på kontrollistan, även om anknytningen till ”profilen” många gånger synes svag. Kontrollistan har fungerat som en ”brutto-lista”. Flera av namnen kan lätt avföras. Det vore med andra ord fel att tro att PU funnit ett så stort antal personer med tydliga beröringspunkter med profilen som listan kan tyda på. Det förhåller sig snarare så att inventeringen resulterat i att sex personer, de som bedömts utgöra s.k. GMP-objekt, haft beröringspunkter av det slaget. De sex GMP-objekten utgjordes av

- GB, Man iakttagen på mordplatsen årsdagen 1994 (p. 3)
- GC, Jugoslavisk man tidigare dömd för dråpförsök, se nedan
- GD, ”Kuf i Vasastan” (p. 42)
- GE, Psykiskt sjuk man som uppträtt konstigt i samband med mordet (p. 50)
- GF, Kriminell och psykiskt störd man med utpräglat palmehat, se nedan
- GH, Ensamstående man boende i innerstaden som gjort sig av med en revolver av den typ som användes vid mordet, se nedan

Av dessa har en, GD, inte tilldragit sig särskilt stort intresse från PU:s sida. En annan, GB, har kunnat avföras efter alibikontroll och ytterligare en, GE, har kunnat avföras på grund av sitt utseende vid tidpunkten för mordet (helskägg). De tre uppslag som återstår redovisas

nedan. Därefter redovisas ett uppslag från kontrollistan, där den berörda personen inte bedömts som GMP-objekt (GG).[43]

Jugoslavisk man som tidigare dömts för dråpförsök

GC, som åldersmässigt stämmer med gärningsmannens signalement, aktualiserades i PU den 27 augusti 1987 då en person lämnade ett tips om honom. Uppgiftslämnaren hade under våren 1984 suttit i fängelse och där träffat en medfånge, som han nu inte mindes namnet på. Denne medfånge, som uppgiftslämnaren närmare beskrev till nationalitet och ålder, hade yttrat ”Du ... jag kan garantera att jag skall skjuta Palme”. Medfången, som hade dömts för att ha skjutit en man på öppen gata i Göteborg 1979 eller 1980, ansåg sig oskyldigt dömd och skulle efter gärningen ha vänt sig till Olof Palme för att få förståelse för sin sak men blivit avvisad. Uppgiftslämnaren bedömde medfången som mycket farlig och beskrev honom som mörkhårig, mustaschprydd och något lytt på höger ben.

För att få fram identiteten på medfången tog PU i början av september 1987 kontakt med en viss kriminalinspektör i Göteborg. Denne uppgav att det fanns två män som stämde in på beskrivningen och som varit inblandade i samma uppgörelse 1981. Den ene var GC.

Därefter föreligger inga dokumenterade utredningsåtgärder i ärendet förrän två och ett halvt år senare, i februari 1990, då uppgiftslämnaren från 1987 kallades till en fotokonfrontation. Han förevisades bl.a. fotografier av de två aktuella männen. Han pekade ut GC, som den person hans tips avsett. I samband med utpekandet vidtogs en rad åtgärder.

Av domen mot GC avseende den ovannämnda skjutningen och den personutredning som hade gjorts i samband med brottmålet framgick följande.

GC hade sommaren 1981 dömts till sex års fängelse för bl.a. försök till mord och grovt vållande till kroppsskada. Han kom från Jugoslavien, där hans familj hade varit hemlös och levt under svåra förhållanden. När GC varit i sex-sju årsåldern hade han fått flytta till släktingar. Han hade därefter vuxit upp under goda förhållanden och varit en av de bästa eleverna i den skolklass han gått. Efter avslutad sjukvårdsutbildning och militärtjänstgöring hade han kommit till Sverige under mitten av 60-talet. Han hade erhållit arbete inom industrin. I slutet av 70-talet hade han gift sig och fått en son. Under 1981 hade GC ingått i en liga som sysslade med klädstölder. Mellan

[43] Uppslaget om GA (p. 1) har berörts ovan under *Allmänt*. Se även nedan under *Sammanfattande anmärkningar*.

denna liga och en rivaliserande liga hade misshälligheter uppstått. Vid ett bråk mellan ligorna i början av maj 1981 hade GC fått ett slag i ansiktet. Han hade anmält saken för polis och därefter rest till Köpenhamn där han införskaffat en revolver. Han hade kommit tillbaka till Göteborg den 8 maj och samma dag, på Kungsportsavenyn, hade han använt revolvern mot en av motståndarligans medlemmar. Han hade också skjutit en medlem i den egna ligan i magen. Ett vittne, en polisman som vid tillfället inte hade varit i tjänst, beskrev under rättegången händelseförloppet på följande sätt.

Polismannen hade gått Kungsportsavenyns östra trottoar i riktning mot centrum. När han befann sig vid uteserveringen ”La Gondola” hörde han en smäll. Han tittade till och fick se fyra män, som stod utanför en Mercedesbil vid Kungsportsavenyns motsatta sida. Männen verkade lite upprörda. Sedan fick han se att en man hade ett skjutvapen i handen. Mannen sköt och en av männen ramlade ner på trottoaren innanför Mercedesbilen. Polismannen trodde först det var fråga om en lek, men sedan kom en man springande emot den som hade skjutit. Mannen med vapnet avfyrade då ännu ett skott, som träffade den springande mannen i magtrakten varvid denne föll till marken. Gärningsmannen vände sig därefter mot den först skjutne, som fortfarande låg på marken en à två meter bort, och sköt ytterligare tre eller fyra skott mot denne. Gärningsmannen gick sedan baklänges några steg, stoppade ned vapnet i ena innerfickan på kavajen, knäppte kavajen och gick sakta över Kungsportsavenyn och in på Storgatan.

Av det rättspsykiatriska utlåtandet framgick att GC under själva undersökningen klagat på att polis och rättsliga myndigheter underlåtit att göra något åt den rivaliserande jugoslaviska ligan. GC hade framhållit att han varit mycket rädd eftersom han av den andra ligan ”varit dömd till döden” och att skjutningen skett i panik. Han hade med emfas hävdat att han var oskyldigt dömd och att påföljden utgjorde ett justitiemord. Han undersöktes rättspsykiatriskt men ansågs inte vara i behov av sluten psykiatrisk vård.

Under februari/mars 1990 bedrev PU inre spaning mot GC. Det klarlades att han frigivits villkorligt i maj 1984. Han stod som utvandrad från Sverige. Vidare fick man kännedom om att GC var involverad i en narkotikahärva. I samma härva satt en man häktad. Denne man förhördes av PU och lämnade därvid namn på en del personer som hade samröre med GC. Enligt polisen var GC tillsammans med en annan person huvudman i narkotikahärvan och det fanns uppgifter i utredningen om att GC tillsammans med en annan person varit i landet 1989 för att driva in en skuld. Enligt den drabbade hade GC då varit beväpnad med en pistol eller revolver.

Från säkerhetspolisen erhölls information om att GC förekom i säkerhetspolisens register. Förutom det som redan var känt fick PU via säkerhetspolisen vetskap om att GC kallades för ”gaphalsen” och att han inte var involverad i någon form av jugoslavisk exilverksamhet.

För att försöka fastställa vad GC gjort efter frigivningen 1984 och fram till tiden för mordet på Olof Palme och även tiden därefter förhörde PU under våren 1990 ytterligare personer; sammanlagt förhördes ett tiotal personer. Genom förhören klarlades det att GC någon månad efter frigivningen hade rest till Jugoslavien, där han tillbringat ca ett halvår. Därefter hade han återvänt till Sverige.

En person som förhördes vid två tillfällen våren 1990 berättade att han under 1987 i Stockholm blivit bekant med GC, som då arbetat på en restaurang och bott på Kungsholmen. De hade därefter under 1988 köpt och drivit en restaurang ihop utanför Stockholm. Kompanjonskapet hade upphört efter tre månader på grund av samarbetssvårigheter och GC hade därefter flyttat tillbaka till Jugoslavien.

Diverse andra uppgifter angående GC framfördes. GC hade 1986 eller 1987 varit i Stockholm och arbetat på restaurang. Han var enligt en uppgift alltid klädd i en gammaldags halvlång mörk rock. Det sades också att GC vid denna tid varit slätrakad och att han gick ”som en anka”.

Härefter föreligger inga dokumenterade åtgärder förrän i december 1992, då PU gjorde ett försök att via Interpol i Kroatien få höra GC. Interpol meddelade i mars 1993 att det inte gått att fastställa GC:s identitet, bostadsadress eller födelseort.

PU synes återigen ha börjat arbeta med ärendet innan GMP presenterades i januari 1994. I början av februari begärde PU att UD via diplomatiska kanaler skulle uppdra åt myndigheterna i Serbien att lokalisera GC och förhöra honom.

Vid den genomgång av utredningsmaterialet som PU gjorde i anledning av GMP togs GC upp på den s.k. GMP-kontrollistan och han kom därefter också att klassificeras som GMP-objekt.

I mars 1994 tog PU kontakt med en tjänsteman på regeringskansliets förvaltningskontors arkivenhet. Anledningen till kontakten var att PU ville utreda huruvida det var möjligt att via arkivets register kunna fastställa om en skrivelse till Olof Palme, annat statsråd, departement eller liknande inkommit från viss person. Enligt tjänstemannen fanns det möjligheter att via arkivets register få fram en viss skrivelse om denna var fem år gammal eller äldre, dock inte äldre än från 1965. Handlingar ställda till Olof Palme personligen förvarades särskilt i arbetarrörelsens arkiv medan handlingar ställda till Olof Palme i dennes egenskap av statsminister först förvarades på Statsrådsberedningen i fem år och därefter i arkivet.

På en direkt fråga från PU om en person med GC:s namn inkommit med en skrivelse uppgav tjänstemannen spontant att GC måste vara identisk med en person som 1984 besökt förvaltningskontoret för att återfå en till statsministern insänd handling. Mannen hade först varit i kontakt med andra departement men blivit hänvisad till centralarkivet. Mannen, som var i 40-årsåldern, hade varit utlänning och burit samma förnamn som GC. Han hade uppträtt mycket hotfullt, berättat att han blivit illa behandlad, att han skulle göra upp med de skyldiga och uttalat ”ni skall dö, jag skämtar inte”. Under samtalet hade det kommit fram att mannen varit inspärrad och nyligen hade släppts fri. I samband med att mannen tagit fram något ur sin portfölj hade tjänstemannen sett ett ca 25 cm långt pistolliknande föremål. Hon hade blivit rädd, vilket mannen sett, för han hade lugnande förklarat att hon inte behövde vara orolig eftersom han inte var ute efter henne.

Någon handling från GC hade hon inte hittat. Efter händelsen tog hon kontakt med chefen för enheten respektive den säkerhetsansvarige. Därefter installerades en larmknapp i lokalerna. Tjänstemannen trodde inte det hade gjorts några anteckningar om incidenten. I anledning av de uppgifter tjänstemannen lämnat företogs en konfrontation varvid hon fick se fotografier av elva män. Hon pekade ut GC som den person som var mest lik mannen som besökt henne i arkivet, men tillade att han inte haft någon mustasch. Vid en sökning i arkivregistret hittades inga skrivelser från GC.

Några dagar efter förhören med tjänstemannen på arkivenheten tog PU också kontakt med arbetarrörelsens arkiv och bibliotek. Inte heller där fanns någon skrivelse från GC.

Följande månader, dvs. under våren 1994, arbetade PU intensivt med ärendet. Uppföljningar gjordes av tidigare utredningsåtgärder. Nya förhör hölls såväl med redan tidigare förhörda personer som med nya personer. Bl.a. förhördes en av GC:s kompanjoner igen. Han berättade då att GC under 1988 hållit på med narkotikaaffärer i stor omfattning. Han hade gjort täta resor mellan Sverige och Jugoslavien och ordnat kurirer så att heroinpartier kom till Sverige.

Under mars skickade PU genom Interpol en förfrågan om GC till vissa europeiska länder. I april 1994 utfärdades en personefterlysning på GC, som söktes för förhör i våldsbrottsutredning. Samma månad kompletterades redan tidigare lämnade uppgifter till UD. Enligt ambassaden i Belgrad var det förenat med stora risker att vända sig till myndigheterna i Serbien eftersom man inte visste vem man kunde lita på. Ambassaden erbjöd sig istället själv att via en av ambassaden anlitad advokat göra egna efterforskningar på platsen. Samarbetet med svenska ambassaden i Belgrad fortsatte en bra bit in på hösten men ambassadens undersökningar ledde inte till något resultat.

Under våren kontrollerades också vissa hotell utanför Stockholm där PU misstänkte att GC kunde ha bott vid sina vistelser i Sverige. En hotellägare kunde med bestämdhet säga att GC bott på hotellet två gånger, varav en någon gång under 1985/86.

I en annan del av utredningen, troligen under arbetet med utredningen av de olika uppslagen på den s.k. GMP-kontrollistan, tog PU under hösten 1994 kontakt med en uppgiftslämnare, som redan dagen efter mordet hade hört av sig till polisen och berättat om sina iakttagelser på mordplatsen samma morgon. Uppgiftslämnaren hade sett en man som uppträtt underligt och som stämde in på gärningsmannens signalement. Mannen hade vaggat fram och tillbaka i ”ankstil”, flinat och mumlat. Uppgiftslämnaren förevisades elva fotografier, varav ett av GC. Uppgiftslämnaren pekade ut GC (”påminner jäkligt mycket om mannen”). Han uppgav att mannen haft ”iskalla ögon och grovhuggna drag”. Han hade inte uppfattat honom som typisk utlänning. Mannen hade yttrat något om ”där fick den jäveln”. Uppgiftslämnarens f.d. flickvän, som varit med vid tillfället, fick också se fotografierna. Hon uteslöt alla utom GC som hon tyckte såg bekant ut. Det som inte riktigt överensstämde var att mannen ifråga inte haft mustasch. Som hon mindes det hade mannen varit i 40-50 årsåldern och ca 180 cm lång. Hon trodde inte att mannen var utlänning. Om klädseln uppgav hon att han haft en halvlång, mörk och ”lumpaktig” rock.

PU upprättade i april 1995 en sammanställning av ärendet. Sammanställningen avslutas med en sammanfattning, där nio omständigheter som talar för att GC skulle kunna vara mördaren anges.

1. GC avviker inte nämnvärt från tillgängligt signalement.
2. Hans tidigare modus operandi överensstämmer till viss del med det Olof Palmes baneman använde.
3. Han är ur ”profilsynpunkt” rimlig.
4. Han skjuter för att döda (mordförsök på öppen gata).
5. Han anser sig utsatt för justitiemord.
6. Han anser att ansvaret för vad som hänt honom är Olof Palmes.
7. Han har försökt få rättelse genom personlig kontakt med Olof Palme (enligt vad han själv sagt till andra personer).
8. Han har uttalat sig kraftfullt om att skjuta Olof Palme.
9. Han har, genom sitt besök på Regeringskansliet, visat att hans hat mot Olof Palme inte avklingat under fängelsetiden, snarare tvärtom. Han var vid det tillfället dessutom beväpnad.

Utredningen mot GC har fortsatt. Bl.a. har förhör hållits med ytterligare en person som hade varit intagen på samma kriminalvårdsanstalt som GC. De hade umgåtts en del eftersom de känt varandra sedan lång tid.

Enligt uppgiftslämnaren var GC en storlangare och tjuv. Han levererade bl.a. vapen från Danmark. GC hade berättat att han skrivit eller ringt till Olof Palme personligen angående att han ansåg sig oskyldigt dömd. Några dagar innan han frigavs hade GC sagt ”när jag kommer ut så ska jag göra något stort så de aldrig glömmer mig”. Han hade också sagt ”jag ska fixa honom, han ska dö, Palme”.

I december 1996 skickade PU en ny begäran till UD om att få förhöra GC. Som anledning till förhöret angavs att GC i ärende angående grovt narkotikabrott m.m. skulle höras upplysningsvis om sina förehavanden i Sverige efter 1984. Enligt PU återkallades emellertid denna begäran, eftersom man när det gäller anledningen till förhöret inte kan ange en annan anledning än den verkliga vid en officiell framställan om internationell rättshjälp.

Förundersökningsledaren Jan Danielsson begärde i en ansökan till Stockholms tingsrätt i juni 1997 att tingsrätten skulle besluta om rättshjälp i brottmål avseende förhör med GC i det forna Jugoslavien. Vidare begärdes att den utredningsman vid Palmegruppen som handlagt ärendet skulle få närvara vid förhöret. Tingsrätten beviljade framställningen och denna överlämnades till UD för vidare handläggning. – UD redovisade ärendet i januari 1998. Till svaret fogades ett protokoll över ett förhör som hållits med GC i november 1997 vid en domstol i Montenegro. Vid förhöret uppgav GC enligt protokollet bl.a. följande.

Han hade ingen kännedom om mordet på Olof Palme förutom det han fått reda på via massmedia. Vid tiden för mordet befann han sig i Jugoslavien, dit han kommit i slutet av 1985. Han stannade i Jugoslavien hela 1986. Han hade varit i Sverige ett tjugotal gånger efter mordet på Olof Palme och kunde inte förstå hur han kunde förknippas med detta mord.

Härefter har Palmegruppen i ett brev till Jan Danielsson i januari 1998 uppgett att spaningsledningen beslutat att hos myndigheterna i Montenegro begära tillstånd för utredningspersonal vid PU att närvara och biträda vid ett kompletterande förhör med GC. Anledningen till detta angavs vara att de svar som GC hade givit inför förundersökningsdomaren vid domstolen i Montenegro tarvade förklaringar och följdfrågor. Det hemställdes därför att Jan Danielsson skulle begära tillstånd för utredningsmän från Palmegruppen att närvara och biträda vid kompletterande förhör med GC.

I en skrivelse till UD i februari 1998 hemställde Jan Danielsson om att en ny framställan om förhör skulle göras och att utredningsmän från Palmegruppen skulle få närvara vid förhöret.

I augusti 1998 inkom emellertid via UD en skrivelse från ambassaden i Belgrad, som erhållit ett svar från Utrikesministeriet i Belgrad på

Jan Danielssons nyssnämnda begäran om kompletterande förhör. I svaret från Utrikesministeriet angavs att precisering var nödvändig i frågan huruvida GC skulle höras som vittne eller misstänkt och att information måste lämnas om de närmare omständigheter som förhöret skulle avse. Utrikesministeriet meddelade också att det enligt jugoslaviska bestämmelser var förbjudet för poliser att närvara vid förhör och ställa frågor. Detta var endast tillåtet för den behöriga åklagaren.

I en skrivelse till UD i september 1998 har Jan Danielsson kompletterat den tidigare hemställan i begärda avseenden, varvid han bl.a. uppgett att GC snarare skall höras som misstänkt än som vittne även om misstanken är ”ganska svagt underbyggd”.

Något svar på denna begäran har inte inkommit under den period vår granskning av uppslaget omfattat.

Kriminell och psykiskt störd man med utpräglat palmehat

GF aktualiserades i PU vårvintern 1994, som en konsekvens av publicitet kring arbetet med GMP. Utredningen pågick sedan kontinuerligt, bitvis intensivt, under ett och ett halvt år för att slutligen avskrivas i ett formellt åklagarbeslut. Uppslaget skiljer sig i det hänseendet från de övriga tre som behandlas i detta avsnitt, där utredningen skett i omgångar och tidsutdräkten liksom de överväganden förundersökningsledningen kan ha gjort i de hänseendena tilldrar sig intresse. Bl.a. på grund av den skillnaden redovisas detta uppslag inte kronologiskt, utan i en mer fritt sammanfattande form.[44]

Uppgifterna om GF inkom efter uppgifter i massmedia kring PU:s diskussioner med FBI om gärningsmannaprofilen och om den personlighetstyp som PU intresserade sig för. GF företedde överensstämmelser med den personlighetstypen. Uppgifter om GF kom från flera oberoende källor. Följande uppgifter framkom och framfördes i utredningen kring GF.

GF stämde åldersmässigt med signalementet på gärningsmannen. Även utseendet kunde stämma. Han hade vid mordtidpunkten varit slätrakad men senare anlagt mustasch och sedermera helskägg. Han hade ett klumpigt, haltande sätt att röra sig. Han beskrevs genomgående som personlighetsstörd.

GF var uppenbarligen mycket negativt inställd till Olof Palme och hade i flera sammanhang uttalat att ”Palme borde skjutas” eller liknande. En person som omnämnt Olof Palme i positiva ordalag hade

[44] Vad som återges är sådana uppgifter och påståenden som framkommit i utredningen och som inte är uppenbart substanslösa.

därvid blivit slagen av GF. GF hade själv berättat att han vid flera tillfällen förföljt Olof Palme ute på stan. GF skulle även ha berättat att han besökt Olof Palmes hem och lagt avföring i brevlådan. Dagen efter mordet uppträdde han konstigt och uttalade tillfredsställelse över att Olof Palme var död. Han hade även sagt att han hade varit på mordplatsen och följt efter en person som sprungit därifrån, men inte hunnit ifatt samt att han på mordplatsen slängt ut en handfull knappar för att ”lura polisjävlarna”. Det uppgavs att man i GF:s hem ofta diskuterade mordet. GF uppgavs ha berättat att han skadat gravstenen genom att fläcka den med smörjfett. Efter mordet hade GF målat en tavla, som föreställde Gustav III när denne blev mördad under maskeradbalen. Enligt uppgift skulle tavlan vid en närmare betraktelse föreställa ett annat motiv. En tolkning var att tavlan föreställde Olof och Lisbeth Palme samt GF. Tavlan var inte daterad men papperet som tavlan målats på var, enligt uppgift, präglat 1987.

GF hade inte något fast arbete. Han synes ha sysslat med kriminell verksamhet. Han hade vid upprepade tillfällen dömts för misshandelsbrott. Det fanns flera polisanmälningar angående misshandel och olaga hot mot honom, anmälningar som dock hade avskrivits eftersom GF inte gått att spåra. Vid ett tillfälle hade han visiterats i samband med ett gripande, varvid det framgick att han hade handlingar som angav falsk identitet. GF var inte känd hos säkerhetspolisen.

GF disponerade en revolver, enligt vissa uppgifter kan det ha rört sig om en .357 magnum, varvid vissa omständigheter emellertid talade för att revolvern var av en annan typ än den som använts vid mordet.

GF var ytterst svår att få kontakt med. Han hade, möjligen i början av 1986, officiellt flyttat utomlands. Utredningen visade dock entydigt att han hela tiden bott i Sverige, i en lägenhet i mordområdet. Han disponerade även ytterligare en lägenhet i mordområdet. Dessutom hade han flera arbetslokaler i Gamla stan, helt nära makarna Palmes bostad.

Det genomfördes flera kontroller avseende de uppgifter som framförts om GF. Några på mordplatsen utströdda knappar hade inte hittats i samband med brottsplatsundersökningen. Familjen Palme bekräftade inte uppgifter om avföring i brevlådan. Gravstenen hade dock vid flera tillfällen angripits genom att fett hällts över den.

Vid spaning mot GF noterades vid ett tillfälle att denne, då han passerade mordplatsen, spottade på den minnesplatta som markerar den plats där Olof Palme dog.

På försommaren 1994 begärde förundersökningsledningen hos Stockholms tingsrätt att GF skulle bli föremål för telefonavlyssning. Stockholms tingsrätt beviljade samma dag telefonavlyssning under en månads tid. Dokumentation över dess resultat saknas (se nedan). I

september 1994 beslöt förundersökningsledningen att GF skulle förhöras upplysningsvis. PU lyckades emellertid inte lokalisera honom. Vid denna tid skickade PU också ut en förfrågan via Interpol om GF förekom i några utländska register. Inga positiva svar erhölls. I november 1994 utfärdades en personefterlysning. PU bedrev sedermera också fysisk spaning efter GF men man lyckades inte hitta honom.

I slutet av mars 1995 observerades GF av polisen. Han försökte undkomma, men polisen följde efter. Efter en språngmarsch greps han och medtogs till förhör. Han förhördes under drygt tre timmar. Många frågor vägrade han att besvara. Han sade sig ha varit i Köpenhamn under mordkvällen. Han bekräftade också uppgiften om att han i slutet av 1960-talet/början av 1970-talet hade köpt en revolver. Det rörde sig om en långpipig revolver med 22 mm kaliber. Enligt GF hade vapnet försvunnit efter något år i samband med att han bjöd hem obekanta personer. Något annat vapen hade han aldrig haft. Han uppgav att han inte gillat Olof Palme eftersom denne var socialdemokrat. Han hade inte följt efter Olof Palme vid något tillfälle och inte heller hällt smörjolja på gravstenen.

I augusti 1995 beslöt Solveig Riberdahl att förundersökningen mot GF skulle läggas ned med följande motivering: ”Vad som kommit fram under utredningen innebär inte att det kan styrkas att GF gjort sig skyldig till brott. Ytterligare utredning som på något avgörande sätt kan bringa klarhet kan inte heller förväntas.”

I ett brev från en utredningsman vid PU till en annan, daterat i september 1995, uppges att Solveig Riberdahl hade kontaktats i anledning av att det krävdes ett åklagarbeslut för att anteckningar och upptagningar från telefonavlyssningen mot GF skulle kunna förstöras. Solveig Riberdahl hade enligt brevet uppgivit att hon ville tänka över ett sådant beslut, men att hon övervägde att tills vidare spara materialet, eftersom detta endast utgjorde en liten del av en mycket stor utredning och det var svårt att veta vilka uppgifter som kunde komma att ha betydelse i framtiden. Under samma uppslag finns en promemoria av en utredningsman vid PU, där denne uppger att han senare i september blivit kontaktad av Anders Helin, som meddelat att Solveig Riberdahl beslutat att anteckningar och upptagningar från telefonavlyssningen rörande GF skulle förstöras, vilket också skedde.

Ensamstående man boende i innerstaden som gjort sig av med en hittills icke återfunnen revolver av den typ som användes vid mordet

GH, som åldersmässigt stämmer med gärningsmannens signalement, aktualiserades i PU genom den provskjutningsaktion som förundersökningsledningen tillsammans med spaningsledningen 1989 beslutade om. Provskjutningsaktionen skulle omfatta samtliga i Stockholms län registrerade vapen som var tänkbara som mordvapen. GH var sedan 1980 registrerad innehavare av bl.a. en revolver Smith & Wesson .357 Magnum med sex tums pipa. PU noterade i augusti 1993 att GH:s revolver återstod att undersöka och provskjuta.

Av förundersökningsregistret är det inte möjligt att få fram någon uppgift om när GH första gången kallades till PU för att hans vapen skulle provskjutas. Två påminnelser som skickats till honom i januari 1990 respektive i maj samma år har PU dock i efterhand fått fram kopior av. Påminnelserna är undertecknade av utredningsmannen Torsten S. PU har vidare i maj 1996 fått fram att två slagningar gjordes avseende GH i oktober 1989. Av den ena slagningen framgår att GH dömts för djurplågeri och på resultatet av den andra slagningen finns två anteckningar gjorda av Torsten S, dels ”Adr. rätt 17/5”, dels ”Påminnelse 900126”.

Den 11 januari 1994 fick PU kontakt med GH per telefon. Några uppgifter om vilka ansträngningar som gjorts för att få tag på GH före detta datum finns inte, förutom de två påminnelserna och anteckningarna på utförda slagningar. Vid telefonsamtalet den 11 januari berättade GH direkt att han av ekonomiska skäl hade sålt vapnet under hösten 1992 till en yngre man som han träffat på en uteservering vid Café Opera. Köparen, som var av sydeuropeisk härkomst, ville först sälja narkotika till GH. GH var inte intresserad av detta men de hade i stället börjat prata om vapen. GH hade berättat att han hade en revolver och mannen hade blivit intresserad av att köpa denna. GH ville ha betänketid och man stämde därför möte följande dag på samma plats och vid samma tid. Efter visst funderande hade GH bestämt sig och han återvände därför nästa dag med vapnet och ett 25-tal hemladdade patroner. Han erhöll 5500 kr som betalning. Mannen som köpte vapnet presenterade sig inte, men var i 20-årsåldern och ca 180 cm lång. Revolvern var, enligt GH, svartblånerad med träkolvplattor.

Den 12 januari 1994 tog PU en ny telefonkontakt med GH för att komplettera förhöret med en fråga om vad han gjort vid tiden för mordet på Olof Palme. GH uppgav att han haft influensa och därför hade befunnit sig ensam i sin lägenhet. Han hade då bott i innerstaden.

GH berättade också att han var ensamstående, hade normal kroppsbyggnad och var ca 185 lång.

Den 13 januari 1994 gjorde PU en anmälan till vederbörlig polismyndighet mot GH, som misstänktes för grovt brott mot vapenlagen. Av ett bifogat personblad framgår att åklagarinträde skedde den 17 januari 1994 och att chefsåklagaren Anders Helin var förundersökningsledare. Den 13 januari gjordes också en ny registerslagning på GH.

Det förekommer sedan inga dokumenterade utredningsåtgärder förrän ett år senare, i januari 1995. Under mellantiden presenterades GMP för PU och vid den genomgång av materialet som PU gjorde i anledning av denna kom GH att upptas på den GMP-kontrollistan. Han kom senare att klassificeras som GMP-objekt.

I början av januari 1995 tog utredningen mot GH viss fart. Genom inre spaning fick PU bekräftat att han var ensamstående. Försäkringskassan hade inga uppgifter om honom sedan 1986. Kontakt togs med hans tidigare arbetsgivare. Arbetsgivaren hade gjort en notering om att GH inte var lämplig att återanställa. Från myndighetsregister erhölls uppgift om att GH hade skulder, främst avseende obetalda skatter. Det framkom vidare att GH ansökt om socialbidrag i december 1994. Vid en kontroll med låneinstitut i Stockholm framkom att GH under 1994 tagit flera lån.

Vidare tog PU kontakt med generalagenten för Smith & Wesson i Sverige. Därifrån uppgavs att en vapenhandlare skulle ha betalat ca 2 500 kr för en sådan revolver som GH innehaft om den hade varit i normalskick. Om vapnet varit i extremt gott skick hade en handlare kunnat betala ca 4 000 – 5 000 kr för det. Vapenhandlaren skulle sedan ha lagt på ca 1 000 kr vid en försäljning.

Förundersökningsprotokollet och domen avseende det djurplågeri som GH tidigare dömts för beställdes in. Djurplågeriet bestod av att GH vid ett tillfälle sparkat en grannes hund för att han blivit irriterad över att denna sprang lös och skällde. Hundens ägare hade påstått att GH även hotat henne genom att säga ”jag skall slå ihjäl dig” och GH åtalades därför för såväl djurplågeri som olaga hot. Åtalet för olaga hot hade emellertid ogillats.

Den 13 januari 1995 kontaktade PU Torsten S, den polisman som undertecknat påminnelserna till GH. Denne tillfrågades om han kunde erinra sig att han vid något tillfälle gjort hembesök hos någon innehavare av en Smith & Wesson .357 Magnum. Torsten S berättade att han gjort ett enda hembesök i anledning av provskjutningsaktionen. Hembesöket gällde en revolverägare bosatt i ett sommarstugeområde. Han hade fått kontakt med revolverägaren, som först varit avogt inställd men som blivit mer välvillig när hans stora radioamatörintresse

fördes på tal. Torsten S antog att han kommit överens med vapeninnehavaren att denne skulle inkomma med sitt vapen vid ett senare tillfälle. I protokollet över förhöret med Torsten S framgår inte när i tiden som hembesöket hos revolverägaren skulle ha skett.

Den 17 januari 1995 hämtades GH till förhör efter ett beslut av Anders Helin. Han berättade att han hade köpt revolvern begagnad och att han haft ett hölster till den. Under lång tid efter mordet hade han väntat på att polisen skulle kontakta honom för att provskjuta hans vapen. Han räknade med att han skulle vara en av dem som polisen först skulle söka upp, bl.a. på grund av att han var innehavare av en Smith & Wesson .357 Magnum och att han bodde på ca 15 minuters promenadavstånd från mordplatsen. GH kunde inte erinra sig att han fått några påminnelser om provskjutning. Han uppgav på särskild fråga att han inte var radioamatör. GH berättade vidare att han 1980 hade vunnit en stor summa pengar på spel. Han hade då sagt upp sig från sin anställning. Förutom en period 1982-1984 hade han sedan spelvinsten inte haft något arbete. Efter spelvinsten började han göra aktieaffärer i allt större omfattning. I samband med att aktiemarknaden rasade kom han på visst obestånd och under sommaren 1992 hade han en del skulder. Det var under denna tid, sommaren 1992, som han på grund av sin ekonomiska situation bestämde sig för att sälja revolvern, då han träffade mannen i Kungsträdgården. GH vidhöll att han vid tidpunkten för mordet legat nedbäddad i bostaden. På särskild fråga om vad han tyckt om Olof Palme uppgav han att han inte sympatiserat med den skattepolitik Olof Palme hade fört men att han inte haft något emot Olof Palme personligen. GH delgavs under förhöret misstanke om brott mot vapenlagen, vilket han erkände. – Vid förhörstillfället sammanfördes GH med Torsten S. De visade sig inte känna igen varandra.

Samma dag, dvs. den 17 januari, gjordes husrannsakan i sommarstugan. Den blev resultatlös. Denna dag förhördes också GH:s moder. Hon underrättades om att anledningen till förhöret var en del oklarheter rörande GH:s vapeninnehav. Vissa från ”profilsynpunkt” intressanta omständigheter framkom.

Den 19 januari 1995 företogs en vallningsliknande åtgärd med Torsten S. Denne dirigerade färden till området där GH:s sommarstuga låg, men kände inte riktigt igen sig när man kom fram till själva stugan. Han trodde att han varit vid stugan men var inte helt säker. Under besöket erinrade han sig att det troligen gått till så att han först kommit till fel ställe, en stuga som ägdes av en person med samma namn som GH. Han fick kontakt med en kvinna som förklarade att det fanns ytterligare en GH som brukade vistas i en sommarstuga. Torsten S trodde att kvinnan på något sätt varit behjälplig med rätt adress, eventuellt genom att vid ett senare tillfälle återkomma med adressuppgiften.

Han var säker på att han träffat någon vid sommarstugan och att denne inte var identisk med GH, som han alltså hade konfronterats med vid det nyss nämnda mötet då GH hördes den 17 januari. Torsten S uppgav att han trodde att han skrivit något om samtalet med kvinnan. Någon sådan anteckning finns dock inte registrerad. Däremd synes det ha varit utrett att Torsten S inte framfört någon påminnelse till GH.

Den 20 januari 1995 besökte PU GH i sommarstugan. GH lämnade vid detta tillfälle namnen på en del bekanta i den skytteklubb som han var medlem i. Dagarna härefter förhördes tre personer som bott grannar med GH. Ingen av dem mindes GH. Vidare förhördes personer i skytteklubben. Enligt dessa var GH en särpräglad person. Han var vidare mycket intresserad av skytte och en tävlingsmässigt mycket duktig skytt.

Den 26 januari 1995 gjorde PU ett nytt besök i sommarstugan hos GH i anledning av att vissa kompletterande frågor skulle ställas. Bl.a. tillfrågades GH om han visste när aktieomsättningsskatten höjdes. Han svarade utan att tveka ”1986” och berättade att höjningen, som varit en procent, var en förarglig belastning men inte mer. GH uttryckte vid detta tillfälle också sin irritation över att han ”var skuggad och övervakad och att hans telefon avlyssnades”. Enligt förhörsprotokollet led han vid tillfället av ”förföljelsemani”.

Ytterligare utredningsåtgärder företogs. Det framkom att GH de senaste åren blivit alltmer sluten, bitter, grubblande och försjunken i egna tankar. Vid ett tillfälle långt före mordet hade GH, enligt vad han själv skulle ha berättat, haft vapenvård av sin revolver. Ett vådaskott hade då gått av. Kulan hade på något sätt gått igenom TV:n och in i väggen bakom. Ett splitter från en del av mantlingen hade fastnat i dörrposten till balkongen.

Mot bakgrund av dessa uppgifter beslöt PU att göra husrannsakan i lägenheten (som inte längre beboddes av GH). Denna utfördes den 31 januari 1995 och ett trästycke innehållande ett metallfragment togs i beslag. Samma dag skickades trästycket till SKL för undersökning. SKL uttalade sedermera att metallfragmentet utgjorde en del av manteln till en kula av okänd typ och kaliber, att på manteldelen inte förekom spårdetaljer användbara för identifiering av det använda vapnet och att manteldelen inte härrörde från en kula med samma blyisotopsammansättning som de kulor som upphittats på mordplatsen.

Under februari 1995 förhördes GH vid ytterligare två tillfällen, främst om vådaskjutningen. Han bekräftade uppgifterna men betonade att det hela varit en ren olyckshändelse. Han trodde att den kula som gått av var försedd med kopparmantel. Han mindes inte fabrikatet. På fråga om han kände igen en Winchester Western metal piercing-patron svarade GH ”det gör väl alla som har eller äger en 357:a”. GH trodde

sig inte ha haft just denna ammunition men sade sig ha haft en liknande tysk sådan.

I september 1995 underrättades GH om att spaningsledningen beslutat att i massmedia ge publicitet åt den av honom avgivna berättelsen om hur han sålt sitt vapen. Det påpekades för GH att man inte helt kunde utesluta att hans namn därvid skulle bli allmänt känt. GH tillfrågades om han i detta läge ville ändra sin berättelse om vapenförsäljningen. Han svarade att hans version stod fast.

Vid fortsatt utredning framkom följande uppgifter och påståenden. GH:s utseende hade enligt uppgiftslämnare likheter med det signalement som Lisbeth Palme avgivit. GH, som sysslat med aktieaffärer i stor omfattning, hade fått ekonomiska problem efter ett regeringsbeslut. GH skulle vidare ha skjutit mot Olof Palme när denne var på TV.

Andra utredningsåtgärder gav liknande information. Det berättades vidare att GH hade starka aversioner mot Olof Palme och inte kunde tala om Olof Palme utan att ”det låste sig”. Personlighetsmässigt framkom uppgifter som överensstämde med ”profilen”.

Det hade framkommit att GH på årsdagen av mordet 1995 besökte ett konditori snett mitt emot mordplatsen på Sveavägen. På årsdagen av mordet 1996 konstaterades att GH besökte samma konditori på nytt. Det visade sig att GH sedan länge var stamkund på konditoriet och att han besökte det en till två gånger i veckan. Enligt sagesmän från konditoriet verkade GH vara lite ”udda” och hade en ”stirrande blick”.

Hans Ölvebro medverkade i oktober 1995 i TV-programmet ”Efterlyst”. Upplysningar om GH:s skjutvapen skall då ha efterfrågats. Detta framgår i en promemoria från september 1997. ”Efterlysningen” ledde inte till något resultat.

PU har i olika avseenden försökt analysera uppslaget. Man har bl.a. upprättat fem olika promemorior angående GH:s förhållanden till utredningen och till sina skjutvapen samt kring hans sociala förhållanden. Ett antal från ”profilsynpunkt” intressanta omständigheter framkom.

I maj 1996 upprättade PU en sammanfattning över ärendet mot GH. Sammanfattningen avslutas med åtta punkter, som gör GH intressant för utredningen.

1. GH var vid tidpunkten för mordet bosatt på bekvämt gångavstånd från mordplatsen.
2. Han var innehavare av en Smith & Wesson .357 Magnum med sex tums pipa.
3. Han är en erkänt skicklig skytt.
4. Han har visat sig ha detaljkunskaper utöver det vanliga om PU:s olika skeden.

5. Han har fått minst två kallelser 1990 men säger sig inte komma ihåg detta.
6. Hans förklaring om omständigheterna kring försäljningen av vapnet 1992 är föga plausibel.
7. Han har uppgivit att han var sängliggande hemma dagarna före, under och efter mordet. Detta motsägs av annan utredning.
8. Hans utseende, hållning och sätt att röra sig uppvisar förbluffande överensstämmelse med uppgifterna om Olof Palmes baneman.

I början av mars 1998 inkom till PU en skrivelse från Stockholmspolisen. I skrivelsen ställdes frågan huruvida den anmälan som fanns mot GH för brott mot vapenlagen, en anmälan som 1995-01-12 hade överförts till PU, fortfarande var oredovisad. Det påpekades i skrivelsen att brottstiden i anmälan angetts till 1992-01-01, varför preskription kunde ha inträtt. Vidare anmärktes att det var angeläget att ärendet redovisades så fort möjligt med hänsyn till att GH också innehade licens för ett antal andra vapen och att ärendet kunde påverka prövningen av hans vapenlicenser.

Av ett förhörsprotokoll från maj 1998 framgår att GH i april 1998 inställt sig till förnyat förhör efter kallelse. Detta var således efter det att resningsansökan mot Christer P givits in, men några veckor innan Högsta domstolen meddelade sitt beslut. Vid förhöret medverkade förutom en utredningsman från Palmegruppen också förundersökningsledaren Jan Danielsson. GH upplystes om att det brott – brott mot vapenlagen – som han tidigare delgivits misstanke om, skulle komma att avskrivas eftersom preskription inträtt. GH tillfrågades om han stod fast vid sin tidigare berättelse, vilket GH svarade att han gjorde. Jan Danielsson förklarade för GH att detta var av stor betydelse för utredningen, eftersom det fanns en risk för att Christer P:s försvarare vid en kommande rättegång skulle vilja åberopa GH som en alternativ gärningsman och att GH därför skulle kunna tvingas att vittna i en kommande rättegång. – GH kom därefter med påståenden om att företrädare för PU ljugit när man påstått att han inte var telefonavlyssnad eller skuggad. Jan Danielsson betygade med hänvisning till sitt tjänsteansvar att GH inte varit telefonavlyssnad. Denna uppgift trodde inte GH på utan han var övertygad om motsatsen. GH återkom vid flera tillfällen med beskyllningar om att utredarna ljög för honom.

Samma dag som förhöret ägde rum lade Jan Danielsson ned förundersökningen mot GH rörande brott mot vapenlagen på grund av att preskription inträtt.

Psykiskt sjuk man med fixering vid Olof Palme

GG, som åldersmässigt stämde med signalementet på gärningsmannen, aktualiserades i PU redan dagen efter mordet, då två tips om honom kom in. (GG har inte av PU bedömts vara ett GMP-objekt.)

Det ena tipset lämnades av en psykolog, som haft GG som mentalpatient. GG var svårt sjuk i schizofreni och fungerade endast med stark medicin. Han var akademiskt utbildad, hade haft framträdande platser inom olika skol- och ungdomsförbund, men var numera förtidspensionerad. Enligt uppgiftslämnaren var GG helt ”Palme-fixerad”. Uppgiftslämnaren hade talat med GG ett par dagar före mordet och denne hade då sagt att han hade stora saker på gång tillsammans med Olof Palme. Han hade dock inte låtit hotfull. GG uppgavs vara boende i en lägenhet nära mordplatsen. GG beskrevs som ca 180 cm lång, runt 35 år gammal samt smal och med markerade drag.

Det andra tipset kom från en anonym läkare, som uppgav att GG hatade regimen och Olof Palme. GG stämde enligt läkaren väl in på det utlarmade signalementet.

Ett par dagar härefter följdes det första tipset upp med ett nytt förhör med uppgiftslämnaren. Denne berättade att GG hyst någon sorts hatkärlek till Olof Palme. GG hade vid ett samtal ett par dagar före mordet verkat vara inne i sin hatperiod mot Olof Palme. Vid ett samtal dagen efter mordet hade GG förefallit nöjd och lättad.

I mitten av mars inkom ett tredje tips om GG, som enligt uppgiftslämnaren var psykiskt sjuk, kallade sig ”Palmes kronprins” och överensstämde med gärningsmannens signalement.

Den 18 mars 1986 hölls ett kort telefonförhör med GG. Denne berättade att han under mordkvällen varit på ett känt nöjesställe i Stockholm från ca kl. 21 till ungefär kl 2 på natten. Han kunde inte ange någon person som skulle kunna ge honom alibi. GG beskrev sig själv som varande ca 180 cm lång, smal och ha mörkt hår tonat med ljusa slingor. När han kommit hem efter restaurangbesöket hade en kamrat ringt honom och berättat om mordet på Olof Palme. Samma dag förhördes kamraten, som bekräftade att han ringt och berättat nyheten om mordet för GG. Denne hade blivit mycket upprörd och chockad över beskedet. Kamraten beskrev GG som ca 180 cm lång och mycket smal – knappast vägande över 60 kg.

Några dagar därefter fick två utredningsmän i uppdrag att inhämta uppgifter om GG. Av uppgifterna som inhämtades framgår att GG var psykiskt sjuk och vid ett par tillfällen hade vistats på mentalsjukhus. Han var inte känd för att hysa agg mot Olof Palme. GG hade en bror som var känd narkoman. Enligt anteckningarna var ingen av bröderna

kända för att vara våldsamma. Några vapen hade aldrig varit aktuella hos bröderna.

I maj 1986 kom ett fjärde tips. Enligt denne uppgiftslämnare var GG mentalt störd och hade ansett sig vara Olof Palmes närmaste man. Efter mordet hade GG tillfrisknat och hans mentala koppling till Olof Palme hade försvunnit. Uppgiftslämnaren ansåg att GG var påtagligt lik fantombilden.

I september 1986 inkom ett femte tips från en person, som på en kurs hade stött på en mystisk man, som var mycket lik fantombilden. Mannen bodde nära den plats där den kvinnliga tecknaren mött den person fantombilden föreställer. Mannen talade om Olof Palme i de mest omöjliga sammanhang. I anledning av brevet besökte två polismän en dryg månad senare den person som skrivit brevet. Uppgifterna bekräftades. Det klarlades att mannen var GG. På spaningsuppslaget har gjorts följande anteckning.

> Vidare kan tilläggas av vi på KK 1 funnit att det finns tidigare uppslag på GG, och att denne är identifierad och har alibi. *Uppslag G 118*.
> Vi anser att utredningen är klar på GG.

Av spaningschefens signatur framgår att uppslaget lades ad acta såsom färdigbearbetat den 12 november 1986.

Knappt ett år senare, i mitten av augusti 1987, fick Stockholmspolisen in en anmälan om att någon skjutit mot en bil parkerad utanför en viss adress. Ingen människa hade befunnit sig i bilen, som tillhörde en ambassad. Den stod parkerad på en särskild plats för beskickningsbilar. Platsen tillhörde en annan ambasssad. På denna adress bodde också GG. Samtliga hyresgäster på adressen förhördes. GG själv förhördes vid tre tillfällen om händelsen. Han hade varit hemma den kväll skottlossningen ägt rum. Han hade hört tre höga smällar som han uppfattade som skott men blivit så rädd att han inte vågat titta ut på gatan. Vid en kontroll i vapenregistret konstaterades att GG inte hade någon vapenlicens. Av ett personblad framgår att GG under en kort period var misstänkt för skadegörelsen. Åklagarinträde hade skett samma dag; åklagare var Solveig Riberdahl. Den psykolog, som hade lämnat uppgifter om GG redan dagen efter mordet, hördes igen. Inget nytt framkom. De kulor som hittades vid en teknisk undersökning av bilen skickades till SKL för undersökning. Slutsatsen var att kulorna inte överensstämde inte med de kulor som upphittats på mordplatsen. Kulorna var av en annan typ och ett annat vapen hade använts.

I samband med att övriga hyresgäster hördes lämnade en av dem uppgifter om GG. Denne hade varit sjukligt fixerad vid Olof Palme och uppgiftslämnaren hade redan efter mordet tänkt att tipsa polisen om

honom. Han stämde in på gärningsmannens signalement och hade efter mordet färgat håret ljust.

I april 1988 upprättades en kort sammanfattning av ärendet GG. PU konstaterade att GG inte överensstämde med signalementet på mördaren. GG var ca 175 cm lång och påfallande klent byggd. Han vägde ca 55-60 kg. Det konstaterades dock att GG inte hade något alibi vid tidpunkten för mordet (jfr den motsatta uppgiften ovan). Slutligen noterades att skadegörelseärendet hade skrivits av den 25 augusti 1987 med motiveringen ”misstänkt (dvs GG, vår anm) oskyldig”.

Så långt hade alltså sex personer anmält misstankar mot GG. Han hade hörts om mordet per telefon en gång i mars 1986. Därefter hade han uppmärksammats i skadegörelseärendet, som i och för sig saknade anknytning till mordet, men som ändå synes ha kopplats samman med detta när GG blev misstänkt för det brottet och Solveig Riberdahl utsågs till förundersökningsledare. Efter 1988 års sammanfattning av uppslaget föreligger inga dokumenterade utredningsåtgärder förrän 1994, då det i samband med att GMP diskuterades i medierna inkom ett sjunde tips om GG.

Tipset från 1994 synes inte ha föranlett någon utredningsåtgärd. I november 1995 började PU däremot på nytt att utreda uppslaget. Genom inre spaning konstaterades bl.a. att GG varit psykiskt sjuk sedan mitten av 1970-talet, att han tidigare begått en del småbrott såsom snatterier m.m. och att han inte var känd hos säkerhetspolisen.

I november 1995 kontaktades också personer i de politiska sammanhang som GG haft anknytning till. Inget direkt anmärkningsvärt framkom. Därefter höll PU en rad uppföljningsförhör med tidigare förhörda personer. Uppgifterna om ”Palme-fixering” bekräftades men flera av de hörda ställde sig skeptiska till att GG skulle kunna ha något med mordet att göra. Alibiuppgifter söktes men något alibi kom inte fram. I andra förhör framkom att GG eftersträvat plats på socialdemokraternas valsedlar 1985 och att han blivit mycket besviken när detta nekats honom. En person hade känt viss rädsla för vad GG skulle kunna ta sig till.

Vid denna tid företogs inom PU olika typer av analyser i ärendet. Bl.a. upprättades en jämförelse mellan GG:s signalement och de signalement som Birgitta W (på biografen Grand) och Susanne T (”tecknerskan”) lämnat. Signalementen visade sig ha ganska stora likheter (om tecknerskan och Birgitta W, se vidare nedan). Vidare gjordes jämförelser med iakttagelser i andra uppslag för att se om några likheter fanns. PU lät också Ulf Åsgård vid rikskriminalens gärningsmannaprofilgrupp ta del av de medicinska journaler som upprättats avseende GG för att ur profilsynpunkt bedöma denne. Åsgård uppgav

efter en genomgång av journalerna att GG inte kunde uteslutas som gärningsman men att han föreföll mindre sannolik.

Av en i januari 1996 upprättad anteckning framgår att det i GG:s journal fanns en uppgift om att denne under 1995 skulle ha misshandlat en kvinna. Anledningen till misshandeln var diskussioner om den efter mordet utfästa belöningen.

I mitten av februari 1996 kontaktades PU av en person som påstod att hon en tid efter mordet på Olof Palme ringt in en uppgift som hon ännu inte blivit kontaktad om. Kvinnan berättade att hon under mordkvällen varit på ett nöjesställe (samma ställe som det GG själv uppgivit att han bevistade på mordkvällen) tillsammans med en väninna. Ca kl. 23.45-00.00 hade hon och väninnan uppmärksammat en man som stod utanför garderoben våldsamt stirrande mot entrédörren. Det framstod som att mannen nyligen anlänt. Efter det att det ca kl. 01.40 i högtalarna meddelats att Olof Palme blivit skjuten tilltalades hon av mannen. Denne hade sagt att han visste att uppgiften om Olof Palme var sann eftersom hans flickvän fått veta det av discjockeyn när hon försökt ringa sin fader, som, enligt vad mannen hade tillagt, var statssekreterare. Mannen hade sagt att han studerade vid universitetet. Han hade haft ett sjukligt sätt och hade uttryckt hat mot Olof Palme. När de lämnat restaurangen hade mannen omotiverat berättat att han lånat sin fars överrock. Denna var mörk, vid och knälång. Kvinnan beskrev mannen. Eftersom beskrivningen passade väl in på GG företogs en fotokonfrontation med 15 bilder. Varken kvinnan eller hennes väninna kunde dock peka ut GG. (Även om mycket talar för att kvinnans uppgifter avsåg GG synes den saken således något osäker.)

I februari 1996 lät PU filma GG för att dokumentera hans gångstil, motorik och aktuella utseende. Därefter tog PU kontakt med den ovan nämnda ”tecknerskan”, som alltså hade gjort den teckning, som legat till grund för fantombilden. Teckningen hade föreställt den man som hon hade mött på Smala Gränd strax efter mordet. (Se om fantombilden kapitel 3, *Övrigt*.) Susanne T. förevisades ett fotomontage om 15 bilder. Hon pekade ut GG som den person som var mest lik den man hon mött på Smala Gränd. En tid därefter fick hon se videofilmen på GG. Hon uppgav då att mannen på videofilmen var ”oerhört lik” den man hon mött på mordkvällen och det var ”absolut ingen tvekan om” att det liknade mannen. Hon kunde dock inte säkert säga att GG var identisk med den man hon mött.

Under februari inkom ytterligare ett tips – det åttonde (eller nionde, om man räknar tipset från kvinnan på nöjesstället) – om GG. Uppgiftslämnaren berättade att han varit intagen på en psykiatrisk avdelning. Under ett TV-program om mordet på Olof Palme hade en namngiven medpatient, sagt att hon visste att ”x” mördat Olof Palme.

”x” skulle vara ett smeknamn på GG. I anledning av detta tips tog PU kontakt med medpatienten, som visade sig vara svårt psykiskt sjuk. Hon förhördes, men det som framkom var av begränsat intresse för mordutredningen.

I början av mars 1996 upprättade PU en sammanfattning av spanings- och förhörsuppgifter rörande GG. Sammanfattningen innehåller förutom spanings- och förhörsuppgifter även åtgärder som skulle följas upp och en lista över ett tiotal personer som PU övervägde att förhöra. Bland spaningstipsen som skulle följas upp fanns bl.a. ett tips från några sopåkare i Gamla stan. Dessa hade kort tid före mordet iakttagit en apart man som gått fram och tillbaka utanför Olof Palmes bostad. Mannen hade enligt två av sopåkarna varit i 35-årsåldern och runt 175 cm lång. Signalementet de hade lämnat i övrigt stämde ganska väl in på GG.

I början av mars kontaktade PU också Birgitta W, som alltså sett en man kika in genom entrén på biografen Grand mordkvällen. Hon fick se den videofilm PU gjort på GG men kunde inte ange om det förelåg identitet mellan mannen hon sett på Grand och mannen på filmen. Hon uppgav dock att mannen på videon hade de djupt liggande ögon och den sjuka otäcka blick, som hon förknippade med iakttagelsen på Grand. Birgitta W fick därefter se det fotomontage om 15 bilder som ställts samman. Hon kunde inte peka ut någon som mannen från Grand men kände igen mannen från videofilmen.

I mars 1996 skickade PU en promemoria om GG till livvaktsgrupperna. I promemorian angavs att PU för närvarande utredde huruvida GG skulle kunna vara gärningsman. Det informerades om att GG var psykiskt sjuk, att han kunde vara oberäknelig och farlig samt att han uppehållit sig vid riksdagshuset med omgivningar. Det bedömdes att GG kunde utgöra en fara för statsråd m.fl. Spaningsfoton av GG bifogades. – I början av april inkom från Partena Security, som sköter bevakningen av Rosenbad, ett par rapporter om att GG varit synlig utanför Rosenbad.

I mitten av april 1996 förhördes så GG för första gången ordentligt, under flera timmar vid två tillfällen. Han lämnade mycket förvirrade uppgifter. Han sade bl.a. att han misstänkte att hans numera avlidne broder i maskopi med Carl Bildt hade mördat Olof Palme, antingen för att brodern var avundsjuk på honom för att han skulle få en plats i riksdagen eller för att brodern var arg på Olof Palme eftersom han inte fått någon plats i riksdagen. GG sade sig vara ”rådgivare åt alla regeringar på jordklotet”, att han var utsedd att bli Boris Jeltsins efterträdare och/eller Göran Perssons efterträdare. Efter en prövotid skulle han också gifta sig med prinsessan Anne. På fråga om var han befunnit sig på mordkvällen vidhöll han att han varit på det nöjesställe han tidigare

angivit. – Ett tiotal personer i GG:s omgivning hördes också tämligen ingående. Av dessa förhör framkom ingenting som pekade på att GG skulle kunna vara inblandad i mordet på Olof Palme.

Mot slutet av april 1996 upprättade PU en preliminär sammanfattning av utredningen rörande GG. Av sammanfattningen kan utläsas att ytterligare utredning övervägdes. Efter detta har dock inga fler utredningsåtgärder registrerats i uppslaget.

Tipsen om GG synes dock inte ha upphört. I början av juni 1996 registrerades ett telefonsamtal från en kvinna, som hade läst om GG i tidningen. Hon hade då påmint sig att hon, när hon vid ett tillfälle under 1970-talet besökt en restaurang i Stockholm, stött på en person som väl stämde in på beskrivningen av GG. Mannen hade varit psykiskt störd och sagt att han nästkommande vecka skulle bli utnämnd till statssekreterare hos Olof Palme.

7.2.5 Sammanfattande anmärkningar

Allmänt

Det är svårt för kommissionen att fullt ut bedöma de åtgärder PU vidtagit i anledning av GMP. Dels förutsätter urvalet av de personer som profilen pekar mot en kompetens som vi saknar. Dels vore det praktiskt orealiserbart för kommissionen att granska hela utredningsmaterialet i syfte att bedöma om alla från profilsynpunkt intressanta uppslag lyfts fram och utretts på nytt.

Vårt övergripande intryck är att GMP-arbetet följts upp på ett bra sätt och att GMP kom att ge utredningen ett näringstillskott, som tagits till vara. I det material och den utredning som, i mer eller mindre hög grad, tillkommit som ett resultat av GMP återfinns flera av de mest intressanta utredningsuppslagen i hela mordutredningen. GMP-kontrollistan ger dessutom en allmänt sett god illustration till den mängd uppslag som PU bearbetat och det omfattande arbete som här förekommit.

Vissa utredningsåtgärder synes ha dröjt onödigt länge och en del uppslag har uppenbarligen blivit liggande under förfarandet mot Christer P, för att efter detta ånyo bedömas som intressanta. Iakttagelser av det slaget kan som framgått göras även beträffande andra delar av utredningen.

På GMP-kontrollistan finns exempel på personer, som PU intresserat sig för men som inte velat medverka i utredningen (se p. 31, 44 och 74). De aktuella personernas vägran att efterkomma PU:s önskemål har lett till att de förhållanden PU funnit värda att undersöka förblivit outredda. Det är naturligtvis ett på sitt sätt otillfredsställande resultat.

Vad det mest illustrerar är dock att många åtgärder i denna utredning har vidtagits utan egentliga brottsmisstankar och att det då också saknas rättsliga medel att tvinga personer att medverka. Det innebär rimligen även en risk för att personer som har anledning att vägra medverka gör det.

I uppföljningsarbetet efter GMP hände det att PU högg i sten. Det gäller t.ex. beträffande GA (p. 1 på GMP-kontrollistan), som utsattes för en ingående kontroll till följd av GMP. GA hade emellertid ”infiltrerat” utredningen på ett sådant sätt som en gärningsman enligt GMP skulle kunna tänkas göra. Det var mot den bakgrunden rimligt att PU såg till att komma till botten med detta uppslag. En annan aspekt är att GA antagligen borde ha varit avskriven på andra grunder långt tidigare. Vid ett samtal med den tidigare Palmekommissionens ordförande och sekretariat har den förre spaningschefen Hans Holmér kritiserat sina efterträdare för att de inte använt sig av de odokumenterade kunskaper som den gamla spaningsledningen besitter och som ett exempel på detta anfört just utredningen avseende GA. GA hade enligt Hans Holmér blivit intressant i utredningen på hösten 1986. Han hade lämnat uppgifter som han efterhand ändrade och anpassade till vad som blev känt. Säkerhetspolisen fick i uppdrag att kontrollera honom, vilket resulterade i att hans uppgifter kunde avföras från utredningen. Om Hans Ölvebros spaningsledning hade haft denna information skulle den ha kunnat spara de resurser den 1994 i anledning av GMP kom att lägga på utredning angående GA, menade Hans Holmér.[45] – Påpekandet är naturligtvis relevant, men bör kompletteras med anmärkningen, att om den dåvarande spaningsledningen dokumenterat sina åtgärder på normalt sätt, hade PU i ett senare skede inte behövt fundera på att ta kontakt med den tidigare spaningsledningen för kontroll av vilka utredningsåtgärder som företagits. (Åtgärderna mot GA synes även ha haft ett visst samband med de utspel i massmedia som PU iscensatte efter GMP-arbetet, jfr kapitel 8, *Informationsfrågor*.)

Det har ifrågasatts om en gärningsman av det slag som profilen beskriver överhuvudtaget skulle kunna tänkas ”infiltrera” utredningen (jfr referatet av Robert Resslers synpunkter ovan). På samma sätt har det ifrågasatts om bevakningen av mordplatsen i samband med årsdagarna är en meningsfull åtgärd. I samband med den bevakning som kom att ske förekom vad som får betraktas som integritetskränkningar av personer som av ett eller annat skäl råkat befinna sig på mordplatsen vid sådana tillfällen (se t.ex. p. 23, en riksdagsman och vän till Olof Palme, som skuggades från mordplatsen och sedan kontrollerades av polis). En avvägning mellan de trots allt begränsade integritetskränk-

[45] PK-minnesanteckningar nr 14, från ett möte med Holmér den 25 april 1995.

ningar det kunde bli fråga om och intresset av att nå vidare kunskap om mordet leder oss dock till slutsatsen att insatserna var befogade. Detta gäller även om Resslers bedömning av åtgärderna från GMP-synpunkt är riktiga. Det bör därvid beaktas att åtgärderna hade rekommenderats PU från FBI-håll och i den svenska GMP.

Överhuvudtaget anser vi att man bör vara försiktig med att ifrågasätta det meningsfulla i olika initiativ och försök att nå vidare från PU:s sida, givetvis under förutsättning att utredarna håller sig inom ramen för polisens rättsliga befogenheter. Vi finner det desto mer uppseendeväckande att vissa uppslag i GMP-materialet inte uttömts eller utretts först med betydande fördröjning, se vidare nedan.

Vissa utredningsuppslag

Ensamstående man boende i innerstaden som gjort sig av med en revolver av den typ som användes vid mordet. GH aktualiserades i PU genom den provskjutningsaktion som beslöts under 1989. I januari respektive maj 1990 skickades två påminnelser till GH att han skulle inställa sig hos polisen med sitt vapen. Rimligtvis måste en första kallelse ha skickats till honom dessförinnan, men spår efter någon sådan har inte kunnat hittas. Efter 1990 och fram till januari 1994, när PU fick telefonkontakt med GH, vet man i brist på dokumentation inte om några åtgärder vidtagits för att få kontakt med GH. När PU i efterhand tillfrågat den person som varit med och handlagt provskjutningsaktionen och som undertecknat påminnelserna, Torsten S, har denne erinrat sig att han med största säkerhet varit i den sommarstuga som GH bodde i. Såvitt Torsten S kunde minnas hade han dock inte träffat på GH, utan en annan person som varit radioamatör. Trots att Torsten S uppgivit att han troligen gjort anteckningar om hembesöket, finns inga sådana registrerade i materialet. Någon uppgift om vid vilken tidpunkt det skulle ha skett finns inte heller. Det är anmärkningsvärt att polisen vid ett hembesök hos någon i anledning av en brottsutredning underlåter att göra en tjänsteanteckning om var man varit, vid vilken tidpunkt och vad som har hänt. Som framgått talar den fortsatta utredningen för att Torsten S aldrig träffade GH överhuvudtaget.

Även i övrigt är hanteringen uppseendeväckande. Om man beslutat att genomföra en så vittomfattande åtgärd som provskjutningsaktionen utgör, borde det vara självklart att vidta åtgärder, som säkerställer att alla vapenägare fångas upp. Om någon kallad person inte inställer sig måste det finnas rutiner för uppföljning och utredning av varför vederbörande inte kommer. Det förhållandet att någon verkar hålla sig undan bör rimligen betraktas som en spaningsindikation (jfr nedan). Vi har

ställt frågor till PU om detta och fått till svar att intensifierade utredningsåtgärder borde ha vidtagits för att få kontakt med GH. Någon förklaring till varför så likväl inte skedde har PU inte kunnat ge. Med mer ändamålsenliga rutiner och normal dokumentation borde PU emellertid ha lyckats nå GH inom en rimlig tid efter det att han kallats till PU första gången. Om PU hade nått honom före sommaren 1992 skulle han, om hans egna uppgifter stämmer, då ännu haft kvar vapnet.

Det förhållandet att en innehavare av ett vapen av den eftersökta typen vid kontakt med polisen anmäler att detta inte längre finns tillgängligt måste vara just en sådan reaktion som en provskjutningsaktion är åsyftad att framkalla hos en gärningsman eller någon som på annat sätt är inblandad. Som framgått av redovisningen i kapitel 3 var ett av syftena med att inkalla vapeninnehavare för provskjutning just att framkalla avslöjande reaktioner. Det är därför synnerligen anmärkningsvärt att PU, efter att i januari 1994 dels ha hört GH:s förklaring till varför han inte hade vapnet i behåll, dels ha fått kännedom om att han vid tidpunkten för mordet befann sig ensam i en lägenhet på 15 minuters promenadavstånd från mordplatsen, inte företog några dokumenterade utredningsåtgärder förrän efter ett helt år, i januari 1995. Inte heller till detta dröjsmål har PU haft någon förklaring.

I samband med att PU i slutet av 1996 lämnade synpunkter på RRV-experternas genomgång av brottsutredningen diskuterades ärendet. Av RRV-experternas material, som PU då tagit del av, framgick bl.a. att de ifrågasatte varför inte en utförlig husrannsakan, inklusive eftersökning av vapnet på fastigheten, hade genomförts. Den dåvarande förundersökningsledningen uttryckte därvid viss tvekan om brottsmisstanken mot GH var tillräcklig för en sådan åtgärd.

Den nuvarande förundersökningsledningen har till kommissionen framfört uppfattningen att det som kan göras beträffande GH är gjort. Därvid framgick att förundersökningsledningen hade uppfattningen att vissa sökningar med metalldetektor efter vapnet ägt rum, varvid det från kommissionens sida invändes att detta inte skett. På frågan hur vapenbrottet kunde bli liggande så att det preskriberats svarade Jan Danielsson, som är den som sedermera skrev av detta brott, att detta var ett misstag, som skett före hans tid. Solveig Riberdahl, som var förundersökningsledare före Jan Danielsson hade ingen minnesbild i anslutning till detta, utan hänvisade till att det var Anders Helin som hade svarat för den här utredningen. Solveig Riberdahl förde i sammanhanget även ett resonemang om huruvida ett vapenbrott här kunde styrkas, eftersom det kanske inte fanns något annat än GH:s egna uppgifter – som alltså innefattade ett erkännande – att gå på.

Vid vårt sista sammanträffande med förundersökningsledningen uppgavs att inga ytterligare åtgärder vidtagits i uppslaget sedan vår

granskning hade gjorts samt att ingen ytterligare utredning heller var planerad. Uppslaget skulle med andra ord de facto vara ”lagt ad acta”.

Vi anser, mot bakgrund av den information vi haft tillgång till, att detta uppslag i väsentlig grad är otillräckligt bearbetat. Det är för oss mycket förvånande att det inte gjorts något allvarligt försök att utreda det ”i botten”. Man kan jämföra med uppslaget GG, där mindre intressanta uppgifter föranledde en uttömmande insats 1996 (se vidare nedan). Beträffande GH finns som framgått dessutom exempel på icke vidtagna utredningsåtgärder, som förundersökningsledningen trott var vidtagna.

Vi ställer oss också frågande inför hanteringen av GH:s självdeklarerade brott mot vapenlagen, där utredning och lagföring inte fullföljts. Det brott GH själv erkänt är allvarligt och skulle enligt en tämligen fast praxis ha föranlett ett kännbart straff. Det kan synas som om PU för att inte störa mordutredningen låtit detta brott preskriberas. Vi har dock inte underlag att påstå att detta är förklaringen till underlåtenheterna. En naturlig reflektion är att en utredning av vapenbrottet borde ha kunnat sätta viss press på GH och därigenom ha skapat klarhet även beträffande sådant som är av intresse i mordutredningen. Att inte fullfölja utredningen mot GH kan dessutom, vilket PU tycks ha varit inne på då man kallade honom till förhör vår 1998, vara till skada vid en rättslig prövning av ett åtal mot annan person för mordet.[46]

Jugoslavisk man som tidigare dömts för dråpförsök. GC aktualiserades i PU i augusti 1987. Ingångsuppgifterna var påtagligt intressanta. Utredarna fick omgående fram två möjliga namn. Men sedan hände ingenting. Först två och ett halvt år senare vidtogs nästa utredningsåtgärd, som var naturlig och okomplicerad, dvs. att låta uppgiftslämnaren se bilder på de två möjliga personerna. Uppgiftslämnaren pekade då direkt ut GC. Hade det i stället skett 1987 skulle PU kanske ha kunnat komma en bra bit framåt i utredningen redan då. Kanske hade man till och med kunnat få tag i GC, som enligt vad som sedermera framkommit då befann sig i Sverige, för att förhöra honom.

Det fanns naturligtvis åtskilliga andra intressanta tips i utredningen och prioriteringar var nödvändiga. Detta uppslag borde dock ha

[46] Högsta domstolen kan sägas ha berört den saken i sitt beslut i 1998 års resningsärende. Apropå bedömningen av värdet av de uppgifter som hade åberopats skrev domstolen: ”En annan omständighet som bör nämnas är att det är väl känt att det vid sidan av det händelseförlopp vid mordet som Riksåklagaren påstår i resningsärendet finns eller har funnits andra s.k. spår, vilka inte behandlas i resningsansökningen. Det finns därför inte möjlighet att i detta ärende ställa det påstådda händelseförloppet mot andra alternativ som aktualiserats i fallet.”

prioriterats ganska högt, eftersom det gällde någon som skjutit en människa på öppen gata, som uttalat hotelser mot Olof Palme, som hade ett motiv för mordet och som stämde in ganska väl på gärningsmannens signalement. Nu kom tipset att utredas först efter rättegångarna mot Christer P, under våren 1990. Det är alltså ännu ett exempel på en utredningsinsats från de första åren – denna gång alltså från slutet av 1987 – som inte hållit måttet.

När PU under våren 1994 tog kontakt med regeringskansliets förvaltningskontors arkivenhet för att fråga om det inkommit några skrivelser från GC till Olof Palme träffade man av ren tur på en tjänsteman som berättade om incidenten med GC under våren 1984. Med tanke på att händelsen varit av så allvarlig art att den anmälts både till enhetschefen och den säkerhetsansvarige samt fått till följd att en larmknapp installerats i arkivet, är det förvånande att den inte kommit till PU:s kännedom tidigare, men det är svårt att se att det skulle kunna bero på någon brist i utredningsarbetet. Det var kanske bara otur.

Den senare delen av utredningen har uppenbarligen mött stora praktiska svårigheter, som har sin rot i förhållandena i det forna Jugoslavien och som PU inte råder över. Bortsett från att omständigheterna numera är sådana att det svårligen går att komma vidare är det otillfredsställande att detta jämförelsevis intressanta uppslag fortfarande står så pass öppet som det gör.

Kriminell och psykiskt störd man med utpräglat Palmehat (GF). GF har uppenbarligen varit av stort intresse från GMP-synpunkt. Utredningen bedrevs av handlingarna att döma intensivt och utan den tidsutdräkt som förekommit i uppslagen beträffande GH, GC och GG. Förundersökningsledaren vidtog sedermera den i PU-sammanhang ovanliga åtgärden att formellt avskriva misstankarna mot GF och materialet från telefonavlyssningen förstördes. Solveig Riberdahl, som var den som fattade dessa beslut, har inför kommissionen uppgivit att hon bedömt det som i det närmaste helt klarlagt att GF inte har med mordet att göra samt att avlyssningsmaterialets innehåll var sådant att det lagligen skulle förstöras. Uppslaget synes enligt vår mening tillräckligt utrett, även om det en tid framstod som relativt substantiellt.

Psykiskt sjuk man med fixering vid Olof Palme (GG). PU fick redan dagen efter mordet in två av varandra oberoende tips från en psykolog respektive en läkare, vilka båda utpekade GG som tänkbar gärningsman med motiveringen att denne var Palme-fixerad, svårt psykiskt sjuk och bodde nära mordplatsen. Tipsen ledde till att utredarna efter drygt två veckor kontaktade GG per telefon och höll ett mycket kort förhör med honom. Dokumentationen över förhöret upptar en knapp sida. GG påstod att han varit på ett angivet nöjesställe under mordkvällen. Upp-

giften kontrollerades inte, trots att det borde ha varit ganska enkelt så kort inpå händelsen. GG var en avvikande person, vars eventuella närvaro på det angivna stället borde ha kunnat uppmärksammas. Vidare ledde tipsen till att två utredningsmän fick i uppgift att samla in uppgifter om GG. Resultatet av denna åtgärd upptar några få rader i ett protokoll.

Därefter gjordes ingenting förrän under hösten 1986 då två utredningsmän besökte den person som i augusti 1986 hade skrivit ett brev till PU och tipsat om GG. I förhörsprotokollet antecknade utredningsmännen att GG hade alibi för mordet och att de ansåg att utredningen mot GG var klar. Ärendet lades därefter ad acta. I själva verket förelåg inget alibi och några ordentliga utredningsåtgärder hade inte företagits. Uppgifterna om GG borde därför ha föranlett en fortsatt utredning.

Sedan kom ärendet av en händelse att aktualiseras på nytt hösten 1987, då en bil utanför GG:s bostadsadress besköts. Någon utredning av uppgifterna om GG:s eventuella roll vid statsministermordet blev dock inte av heller vid detta tillfälle, men händelsen ledde till att en kort sammanfattning över uppslaget upprättades i april 1988. Av signatur och datum på vissa uppslag i ärendet framgår att spaningschefen under 1992 tagit del av i vart fall visst material i detta. Men några registrerade utredningsåtgärder från denna tid finns inte.

Den genomgång av ärendet som PU sedan gjorde under 1995/96 var mycket grundlig. Vissa utredningsåtgärder kan i och för sig bedömas som alltför långtgående, särskilt aktionen i april 1996 – tio år efter mordet – då ett flertal GG närstående personer förhördes trots att PU egentligen inte hade några uppgifter som talade för att han skulle vara inblandad i mordet. Det är självfallet också anmärkningsvärt att det först tio år efter att de första tipsen mot GG inkommit hålls ett ordentligt förhör med honom. Samtidigt får det konstateras att PU inte hade så mycket annat val än att utreda uppslaget i botten. Felet ligger med andra ord inte i dessa åtgärder utan i de längre tillbaka liggande underlåtenheterna.

Det kan särskilt noteras att alibikontrollen våren 1986 är lika dåligt utförd som undersökningen beträffande Christer P vid motsvarande tidpunkt (jfr även den inledande hanteringen av uppslaget angående GC). Liksom beträffande Christer P gäller att om ingångstipsen 1986 hade hanterats kompetent, skulle klarhet antagligen ha nåtts redan då. Uppgifterna om GG hade vid den tidpunkten varit betydligt mer lättutredda. Nu tvingades PU till ingående, integritetskränkande åtgärder vid en mycket sen tidpunkt och har trots detta egentligen inte nått ett mer klargörande utredningsresultat än man hade före 1995 och 1996 års utredning. Däremot synes PU ha nått en punkt i uppslaget där inget mer återstår att göra.

8 Slutsatser

Kapitlets innehåll

I detta kapitel summerar vi vårt uppdrag.

I Granskningskommissionens direktiv angavs att vår uppgift är att gå igenom brottsutredningen och göra en på denna genomgång grundad redovisning. Denna redovisning finns i kapitel 2 – 7.

Det hette vidare att ”kommissionen skall undersöka om det finns delar av utredningsmaterialet som inte är tillräckligt bearbetat”. Som en deluppgift i detta angavs att vi skulle göra ”en uppföljning av den tidigare parlamentariska kommissionens särskilda granskning av brottsutredningen vad gällde misstankar om polismäns eventuella medverkan till mordet”. Våra iakttagelser och synpunkter i dessa hänseenden har framgått i anslutning till de olika avsnitten, varvid det s.k. polisspåret har behandlats särskilt. De viktigaste slutsatserna sammanfattas i detta kapitels inledning: *Finns det delar av utredningsmaterialet som inte är tillräckligt bearbetade?* och *Polisspåret*.

I kommissionens uppdrag skulle därtill ingå att göra bedömningar och värderingar av utredningsarbetet. Utredningsarbetet har diskuterats i anslutning till redovisningen av brottsutredningen. De övergripande slutsatser vi därvidlag dragit redovisas i detta kapitel under rubriken *Allmänt om det sätt på vilket mordutredningen bedrivits.*

Bakgrunden till att en särskild granskningskommission tillsattes var att riksdagen ansåg att den misstro, som kunde finnas mot myndigheternas vilja att så grundligt som möjligt utreda alla omständigheter kring mordet, kunde vara skadlig för vår demokrati och vårt rättssamhälle. Allmänhetens tilltro till utredningsarbetet är bl.a. beroende av hur informationen till allmänheten sköts. Vi har därför till våra slutsatser fogat ett mer fristående avsnitt, där vi redovisar vissa iakttagelser om hur Palmeutredningen hanterat *informationsfrågor*.

Våra övriga slutsatser om utredningen redovisas under rubrikerna *Ledningsoch ansvarsfrågor*, *Rättssäkerhetsfrågor* samt *Regeringen och brottsutredningen.*

Vårt betänkande avslutas med en diskussion kring vissa perspektiv, som påverkar bedömningen av utredningsarbetet och några anmärkningar om brottsutredningens organisation efter Högsta domstolens avslag på Riksåklagarens resningsansökan.

8.1 Finns det delar av utredningsmaterialet som inte är tillräckligt bearbetade?

Vårt generella intryck av utredningsmaterialet är att detta numera inte är otillräckligt bearbetat, utan snarare överarbetat. Kvantitativt torde den genomsnittliga utredningsnivån i de uppslag vi gått igenom ligga över den nivå som gäller för utredningar i andra spaningsärenden än detta speciella fall. Det är också vad som genomgående sagts oss från polisens spaningsledning och enskilda utredningsmän: i denna utredning har saker gjorts som inte skulle ansetts nödvändiga i andra utredningar.

När vi haft att ta ställning till om enskilda uppslag är tillräckligt bearbetade har vi utgått från vad som enligt vår mening varit sakligt sett befogat. Vi har alltså inte tagit ställning till huruvida varje granskat uppslag är lika grundligt bearbetat som genomsnittet.

Utgångspunkten för våra bedömningar är den som kan anläggas generellt, vid en granskning av den typ vi är satta att utföra. De fall där vi redovisat en från PU avvikande uppfattning är de som från vår synpunkt sett har tett sig tydliga.

Våra bedömningar i denna del innefattar inte iakttagelser av utredningsåtgärder som borde ha vidtagits vid en tidigare tidpunkt, men som trots allt genomförts senare eller som numera är meningslösa att vidta. Att det finns sådant, som borde ha gjorts tidigare och där underlåtenheten medfört att viktig kunskap eller kunskap som kunde varit viktig gått förlorad, har framgått av de iakttagelser vi tidigare redovisat.

Att ett uppslag vid vår granskning inte befunnits kräva ytterligare bearbetning innebär givetvis inte att vi kan utesluta att allt i uppslaget saknar relevans för mordutredningen. Det som bedömts är om PU med hänsyn till vad som framkommit och kända fakta i övrigt haft anledning att vidta ytterligare utredningsåtgärder eller inte.

Våra iakttagelser och bedömningar utgår som framgått från PU:s arbete och material. Vi reserverar oss för den utredning som kan ha förekommit hos säkerhetspolisen och som inte blivit bekant för oss, jfr kapitel 2, *Anmärkningar om kommissionens möjlighet att granska säkerhetspolisens material*.

Bland de enskilda uppslagen har vi funnit ett, som enligt vår mening är i väsentlig grad otillräckligt bearbetat. Det gäller uppslaget ”GH”, som enligt vår mening är misskött. Skälen för vår bedömning framgår av redovisningen och vår diskussion av uppslaget i kapitel 7. Vi har framfört våra synpunkter om detta uppslag till PU dels i november 1996, dels i början av 1999. Vår slutsats är att PU gjort en annan bedömning än den vi gör.

Vi har funnit ytterligare ett viktigt enskilt uppslag, som inte är tillräckligt bearbetat. Det gäller uppslaget ”GC” (se kapitel 7). Det innefattar uppgifter som även förundersökningsledningen har beskrivit som alarmerande. Här gjordes grova misstag 1987, innebärande att GC vid denna tid inte kunde identifieras. När han sedermera identifierades befann han sig sedan länge i praktiken utanför den svenska mordutredningens räckvidd.

Därutöver finns enskilda uppslag som jämförda med den stora mängden uppslag i övrigt inte framstår som påfallande intressanta från brottsutredningens synpunkt, men där det i och för sig hade kunnat göras mer. Detta framgår av den föregående redovisningen, men vi tar inte upp dem nu. För det första har vi inte stött på särskilt många sådana uppslag i vår genomgång. För det andra ter de sig inte så angelägna från utredningssynpunkt att vi ser skäl att särskilt lyfta fram dem i detta summerande sammanhang.

Vi anser vidare att vissa motivbilder inte är tillräckligt bearbetade. På andra ställen i betänkandet diskuterar vi vad vi uppfattar som bristfälligt analysarbete inom PU (kapitel 5, *Sammanfattande anmärkningar*). Dessa brister har medfört att några enligt vårt synsätt jämförelsevis intressanta motivbilder, inklusive de brottshypoteser som kan rymmas inom dem, förblivit obearbetade.

Det gäller följande motivbilder/brottshypoteser:

- Bofors vapenaffärer
- Olof Palmes roll i förhållande till Iran-Irak som krigförande parter
- Det s.k. palmehatet, inte generellt, men i förening med svenska politiska motiv

Dessa motivbilder har inom PU inte tagits på allvar. De borde enligt vår mening ha gjorts till föremål för någon form av faktabaserad analys. De kan inte utan vidare avfärdas.

Iakttagelsen gäller även det som sammanfattande kan kallas ”Sydafrikaspåret”, men detta kom sedermera att göras till föremål för en så grundlig utredning som var möjlig vid den tid då det togs upp.

Eftersom PU efter februari 1987 i mycket ringa grad inriktat sig på internationella motivbilder, kan det som sagts gälla även annat än det vi här lyft fram, vilket alltså kan uppfattas som exempel.

8.2 Polisspåret

Vår granskning av brottsutredningen vad gäller misstankar om polismäns eventuella medverkan till mordet, dvs. ”polisspåret”, redovisas

särskilt i kapitel 4, som avslutas med en sammanfattande bedömning. Våra slutsatser av granskningen i den delen är att inga brottsmisstankar mot enskilda polismän kan utläsas av utredningsmaterialet, att det inte finns några uppslag i denna del som i dag framstår som otillräckligt bearbetade men att utredningen likväl lämnat en hel del i övrigt att önska.

Vår viktigaste iakttagelse gäller det förhållandet att PU aldrig tagit något helhetsgrepp på denna motivbild/brottshypotes och analyserat den. Den har enligt vår mening inte tagits på tillräckligt allvar. Det har i och för sig från utredningssynpunkt inte funnits skäl att bearbeta detta ämne på samma sätt som vi anser att de under föregående rubrik angivna motivbilderna/brottshypoteserna borde ha angripits. Men även om ”polisspåret” sakligt sett inte har särskilt mycket substans kom utgångsläget i utredningen snart att bli sådant, att det var angeläget att via klargörande åtgärder snabbt gå till botten med de misstankar som framfördes i polisspårsdiskussionen. Utan att det skett kan misstankarna inte på ett trovärdigt sätt avvisas. Som vi framhållit fanns det vid den tid då mordet inträffade fog för viss misstro mot Stockholmspolisen. Juristkommissionen framhöll att polisärendena skulle ägnas särskild uppmärksamhet av åklagarna, dvs. förundersökningsledningen. Det uppdrag vi fått återspeglar samma typ av bedömning. Den borde ha gjorts även av de för utredningen ansvariga, men förundersökningsledningen har beträffande denna del av utredningen förblivit alltför passiv.

Vi anser att de polismän som var aktuella borde ha gjorts till föremål för rutinmässiga kontroller, oavsett om det fanns utifrån kommande tips om dem eller ej, samt att deras inbördes förhållanden – eventuella ”nätverk” – borde ha utforskats. Av vad vi inhämtat från förundersökningsledningen i denna fråga framgår att man där avvisat ”polisspårsdiskussionen” utan att ha försäkrat sig om att de sakskäl detta ställningstagande grundades på var hållbara. Det har också framkommit att man från förundersökningsledningens sida haft bristfällig kunskap om den utredning som på olika håll faktiskt finns i detta ämne, varvid attityden gentemot inblandade personer haft en överslätande och ibland beskyddande karaktär. Att denna attityd förekommer på åklagarnivå har förvånat oss, eftersom kollegial förståelse av det slaget är kontraproduktiv och genom åren har kommit att bidra till det klimat där ”polisspårsdiskussionen” kunnat slå rot.

8.3 Iakttagelser angående utredningsarbetet

8.3.1 Allmänt om det sätt på vilket mordutredningen bedrivits

1988 års spaningsorganisation

Det första årets utredningsarbete är i väsentliga delar beskrivet och bedömt av de tidigare kommissionerna (se kapitel 1). Som framgått av vår beskrivning av det fortsatta arbetet i kapitel 2 kan det andra året sägas ha varit en restaurationsperiod, varefter en ny mordutredningsorganisation kom på plats i början av 1988. Medan det första årets organisation var ad hoc, anpassad till händelsens unika karaktär, var 1988 års organisation bokstavligt talat tagen ur instruktionsboken för spaningsmord, dvs. vad som kommit att kallas ”en vanlig mordutredning”.

1988 års organisation och det arbete den genomförde var präglad av detta. Spaningsledaren Hans Ölvebros ambition var uppenbarligen att genom gängse, grundligt kriminalpolisiärt arbete så långt möjligt återvinna kontrollen över den kunskap och det material som fanns och kunde frambringas om mordet. Hans och den biträdande spaningsledaren Lars Jonssons målsättning var att ”processa” hela materialet, dvs. gå igenom allt som fanns, se till att det blev utvärderat, registrerat och vid behov kompletterat med nya utredningsåtgärder samt att fortlöpande ta hand om nya uppgifter som flöt in genom tips och på annat sätt. Detta – synnerligen omfattande – arbete var framgångsrikt. Idag framstår det befintliga utredningsmaterialet som i stort sett färdigbearbetat. Det råder mycket god ordning i det registrerade materialet, i förhållande till dess omfattning.

Det ”vanliga mordutredningsarbete” som 1988 års organisation inriktades på ledde också ganska snart till spaningsresultat. Efter mindre än ett halvår hade den fått upp det som kom att bli dess huvudspår. Såvitt vi kan bedöma sköttes utredningen av detta huvudspår – med något undantag – väl. De svårigheter som inte kunde bemästras var väsentligen sådana som berodde på att brottet redan vid det laget var gammalt.

Sedan rättsprocessen i denna del avslutats vid utgången av 1989 befann sig PU åter vid punkten för en omstart. Även därefter har arbetet med att ”processa” material bedrivits på ett kompetent, grundligt och ihärdigt sätt. Det är ingen tvekan om att det även efter denna tidpunkt bedrevs ett gott kriminalpolisiärt arbete under Hans Ölvebros ledning. Vårt allmänna intryck är också att man i den s.k. Palmegruppen överlag samlat mycket dugliga kriminalpoliser. Det tycks emellertid som om

luften i viss mån gick ur PU i och med den friande domen i slutet av 1989 och det är också vår uppfattning att en ny spaningsledning då borde ha tillsatts, se under följande rubrik.

Spaningsorganisationen efter domen i Svea hovrätt

Spaningsledningen borde ha bytts ut efter den friande domen mot Christer P. Inte för att den skulle ha misskött sig. Det hade den inte. Den hade tvärtom stått för två produktiva år genom att dels restaurera utredningen, dels ta fram det underlag på vilket åtal kunde väckas 1989. Skälet till att spaningsledningen – och även delar av utredningsorganisationen – behövde bytas ut är att den inte kunde förväntas ladda om för den omstart som i detta läge än en gång var nödvändig. Arbetsuppgiften hade varit otacksam 1988; den var än mer otacksam 1990.

Nu blev det så, att de enskilda utredningsmän som inte ansåg sig kunna mobilisera kraft för ett fortsatt, förutsättningslöst arbete, lämnade Palmegruppen, medan resten blev kvar. Detta hade naturligtvis fördelar, framför allt genom att kunskapen om ärendet kunde behållas. Vi anser emellertid att det hade varit viktigare att få in friskt blod och nya ögon i utredningen än att hålla den gamla kompetensen intakt. Självfallet hade ett byte fått genomföras genom att utredningen ”lämnades över” på ett sådant sätt att kunskapsbortfallet minimerades. Det hade heller inte varit nödvändigt att göra allt på en gång, eller att byta ut alla utredare. Nyckelpersoner, som de för registreringen ansvariga, skulle antagligen ha behövt vara fortsatt knutna till PU under rätt lång tid. Men en nystart och en nyordning borde ha etablerats omgående.

Det utfördes som sagt mycket kompetent utredningsarbete även efter 1990, men det förekom också allvarliga misstag, liksom att projekt drog ut på tiden och att utredningsuppslag blev liggande. Spaningsledningens förmåga att driva arbetet vidare med samma kraft som tidigare synes likaledes ha avtagit. Hans Ölvebro sökte senare enligt de uppgifter han själv lämnat andra tjänster, men tilläts av sina överordnade inte att lämna sin post.

Palmegruppen kom så småningom att präglas av inre spänningar och personmotsättningar, som flöt upp till ytan i den i kapitel 2 redovisade brottsutredningen mot spaningsledaren. Trots att utredningen friade Hans Ölvebro från de redan i utgångsläget lösliga brottsmisstankarna ledde den till att han fick sluta som spaningsledare. Det var slutpunkten på en för utredningspersonalen och andra ovärdig process, med dess inslag av anonyma misstänkliggöranden, spaning mot spaningsledaren och husrannsakan hos Palmegruppen. Detta sönderfall skildrades i massmedierna och inför allmänheten. Det var ägnat att

skada förtroendet för mordutredningen. Förloppet kan inte ses isolerat från Palmegruppens arbetssituation. Vi anser alltså att utvecklingen som följde styrker vår uppfattning, att en nyordning borde ha införts 1990.

(Om PU:s organisation efter Högsta domstolens avslag på Riksåklagarens resningsansökan och framöver, se sist i detta kapitel.)

PU:s bearbetning – ”processande” – av utredningsmaterialet

Att materialet ordnats förtjänstfullt hindrar inte att det sätt på vilket det från utredningssynpunkt bearbetats kan göras till föremål för diskussion. Det ”processande” av utredningsmaterial som i hög grad sysselsatt 1988 års organisation, när den inte upptagits av huvudspåret eller inkommande tips, var till en början nödvändigt och en förutsättning för att kunna få mordutredningen på rät köl. Det synes emellertid med tiden ha kommit att bli något av ett självändamål. Frågan är om inte behovet av ordning här har överordnats utredningsändamålet och om inte uppslagen i någon mån borde sorteras utifrån det intresse de har för utredningen.

PU har inriktat sig på att *allt* skall ”processas” och att hela materialet skall ordnas på visst sätt. När vi undrat över om utredningsresurserna därmed prioriterats riktigt, har svaret blivit att lösningen ”måste finnas någonstans i materialet” och att man följaktligen genom att gå igenom och ordna detta så noga som möjligt ökar möjligheten att hitta den. Denna föreställning synes i viss mån vara ifrågasatt inom förundersökningsledningen, där uttrycket ”lösningen finns i materialet” beskrivits som något av ett mantra för utredarna.

Vi är inte heller övertygade om att lösningen – det som fattas för att brottet skall kunna klaras upp – finns i materialet; efter så här lång tid och så mycket arbete ter sig sannolikheten för att de avgörande pusselbitarna tvärtom måste tillföras utifrån som väl så stor. Vi är för vår del inte heller helt säkra på att PU:s sätt att bearbeta och strukturera utredningsmaterialet är optimalt. Metoden innebär att utredningen hela tiden tillförs nya uppgifter, samtidigt som materialet som helhet inte alls är ordnat efter utredningsvärde. Det finns med andra ord ingen prioriteringsordning eller ”klassning” utifrån hur intressant ett uppslag är från utredningens synpunkt.[1] Materialet är från den synpunkten

[1] Från de första utredningsåren finns som framgått i vår redovisning exempel på att spaningsuppslag förses med en informell prioriteringsbeteckning (se t.ex. kapitel 6 om den tidiga utredningen angående Christer P). Detta sker dock i samband med bedömningar av ingångstips. Det görs heller inte regelmässigt –

nivellerat. Visserligen förekommer den polisiära metoden att ”lägga ad acta”, men den innebär inte ett ställningstagande till det ad acta-lagda uppslagets utredningsvärde, utan bara att det som (för tillfället) kan göras har gjorts, dvs. det är en handläggningsbedömning av typ ”bordläggning tills vidare”, inte en saklig utsortering.

Åtminstone borde sådant som efter utredning klart kan avskrivas som förklarat och icke hörande till saken kunna tas bort från det mer levande utredningsmaterialet. Om det är så att ”lösningen finns i materialet” förefaller det oss angelägnare att eliminera sådant som tydligtvis inte innefattar lösningen, än att tillföra ytterligare material. Den som söker en nål i en höstack plockar hellre undan strå för strå än lägger på nytt hö.

Vi har under den tid vi arbetat flera gånger diskuterat denna sak med företrädare för PU, som avvisat vår inställning. Skälet har angivits vara, att det är till skada att sortera utredningsmaterial på det sättet, eftersom de bedömningar som i så fall måste göras kan ”låsa” utredningen och leda in senare utredare på samma spår, som kanske är felaktigt. Från PU:s sida har det framhållits att det är viktigt att hela tiden hålla sig öppen för nya synsätt.

Vi har förståelse för denna inställning i och för sig, men ifrågasätter om den inte trots allt är felaktig i en utredning som blivit så omfattande som denna. Att vi gjort denna reflektion hänger delvis också samman med den erfarenhet vi själva gjort beträffande möjligheten att sätta sig in i materialet; uppgiften hade onekligen varit lättare om detta hade varit strukturerat på ett annat sätt. Vi frågar oss om inte arbetsinsatser inom utredningen kan påverkas negativt enligt samma mönster, t.ex. vid skiften inom förundersökningsledningen eller när nya utredare skolas in i samband med oundvikliga personskiften. Den invändning som därvid har gjorts från spaningsledningen är att ”alla måste läsa allt” och göra sin egen bedömning. Detta synsätt är enligt vår mening orealistiskt i detta fall och leder till dubbelarbete och därmed en resursförbrukning, som inte uppvägs av den fördel det eventuellt innebär att ”alla läser allt”. Det riskerar också att leda till att viktig information ”försvinner i mängden”.

Vår synpunkt innebär förstås inte att sådant som bedöms sakna intresse skall kastas. Självfallet skall allt material bevaras och på ett eller annat sätt finnas tillgängligt för den som vill kontrollera något eller är allmänt skeptisk. För övrigt vill vi tillägga att även PU har gjort en viss indelning av det slag vi tror skulle underlätta arbetet; det finns

---

snarare undantagsvis – och följer ingen fast struktur. Någon motsvarande prioriteringsklassning av hela uppslag i samband med att de utvärderas förekommer inte.

ett rätt omfattande tipsmaterial som bedömts så ointressant att det inte sorterats annat än länsvis, efter avsändarens hemvist. Även det stora PKK-materialet är hanterat i särskild ordning, i praktiken med bedömningen att det numera saknar intresse för brottsutredningen.

Dokumentation över utredningsarbetet

Detta leder över till en annan fråga, nämligen om PU:s inställning till att dokumentera bedömningar och analyser samt upprätta sammanställningar över vad som framkommit i större utredningsuppslag. Ingetdera förekommer, annat än helt undantagsvis. Skälet till att detta inte görs är detsamma som det som refererats ovan, dvs. att skriftlig dokumentation av sådant slag ”låser” utredningen och styr efterkommande betraktare. Tanken är alltså återigen att var och en måste studera grundmaterialet och sedan bilda sig en egen uppfattning.

RRV-experterna var kritiska till denna inställning och till bristen på dokumentation, vilket framgår av följande citat ur det avsnitt där de värderade utredningsarbetet:

> Den mest slående och uppseendeväckande iakttagelsen i anslutning till vårt arbete med Palmeutredningen har varit bristen på övergripande och värderande dokumentation. Att en utredning i landets mest prioriterade uppdrag i stort sett saknar uppsummerande översikter om vad man tittat på, vad utredningsläget är, hur scenarier ser ut och hur nyckelfaktorer värderas i scenarierna är förbluffande. Utredningen har hållit på mer än tio år och kostat mer än 500 miljoner kr. Tusentalet människor har engagerats under årens lopp.

I rapporten efterlyste de även återkommande utvärderingar av utredningsläget:

> Beträffande dokumentationen menar vi att det borde finnas en åtminstone kvartalsvis gjord uppdatering av det totala spaningsläget som medger överblick och alternativa slutsatser för de som behöver gå in i utredningen av olika skäl. För oss låter avsaknaden av detta som att bygga ett dataprogram utan dokumentation. (---) Sammantaget menar vi att det av flera olika orsaker är nödvändigt med en skriftlig dokumentation av var man står. Ett av dessa skäl är att det skall möjliggöra en kritisk och konstruktiv dialog. Ett annat är att det ger större möjlighet till byten av personal i utredningen. Det blir i alla fall möjligt att snabbt sätta sig in hur man tidigare resonerat och se olika svagheter i resonemangen. Utredningens omfattning omöjliggör att kunskapen, som den faktiskt valda modellen förutsätter, kan ligga i enskilda medarbetares bakhuvuden under mer än ett årtionde. Att man skulle bli låst i tänkandet är inte ett tillräckligt starkt skäl. (---) Inom i stort sett alla andra discipliner i samhället idag är kravet på skriftlig dokumentation

> en självklarhet. Att så inte har varit fallet i Palmeutredningen föder tanken på att det här kan vara ett strukturellt problem för hela denna profession.

Vi instämmer i detta. Det är förvånande att ett arbete inom rättsväsendet kan bedrivas på detta sätt. Det tycks som att det genomgående funnits en förkärlek för ”muntlig tradition” och en viss motvilja mot att sätta saker på papper. Till den generella iakttagelse RRV-experterna gjorde beträffande utredningsarbetet som helhet kan fogas några enskilda exempel:

- Många av de inledande åtgärderna 1986 dokumenterades inte, vilket har framgått i den tidigare redovisningen, bl.a. efterforskningarna kring Olof Palmes person, vissa viktiga uppgifter angående polisman A och det av Hans Holmér själv påtalade exempel angående den person som i vårt betänkande benämns GA.
- Förundersökningsledningens genomgångar av polisärenden är i praktiken odokumenterade. (Chefsåklagaren Anders Helins promemorior ger ingen information om vilka ärenden som gåtts igenom, hur de bedömts etc.)
- Förundersökningsledningens möten med spaningsledningen protokollerades inte; det finns inte ens upprättade minnesanteckningar.[2] Det är därmed inte möjligt att följa vilka direktiv som givits, vilka prioriteringar som gjorts vid olika tidpunkter etc. annat än genom att konsultera de inblandades bleknande minnesbilder.
- Förundersökningsledningen har inte fört någon som helst dokumentation över de kontakter som förekommit med regeringen (jfr nedan).
- Dokumentation över centrala delar av beslutet att provskjuta ”GH:s” vapen och därefter följande utredningsåtgärder saknas (se kapitel 7).
- Protokollet över konfrontationsförhöret med Lisbeth Palme den 14 december 1988 sattes inte upp förrän efter drygt en månad och dokumentationen över detsamma hanterades även i övrigt på ett lösligt sätt.

Till dessa iakttagelser kan också fogas det förhållandet att det inte förekommit dokumenterade utvärderingar av missgrepp eller påstådda

[2] Förundersökningsledningen synes inte ha någon dokumentation alls (annat än möjligen personliga arbetsanteckningar). Spaningsledningen förde personlig arbetsanteckningar och började enligt uppgift med protokoll först efter det att en granskningskommission kommit på tal (jfr kapitel 2).

missförhållanden inom mordutredningen. Ett exempel gäller de klagomål som målsäganden Lisbeth Palme i olika sammanhang framförde. Det har aldrig klarlagts vari dessa klagomål bottnade och om något därvidlag hade kunnat göras för att återställa hennes förtroende för de brottsutredande myndigheterna.

Det finns fler exempel. Det kanske allra tydligaste är mordnattens händelser; polisen har t.ex. inte gjort någon egen dokumenterad utredning av hur arbetet vid polisens ledningscentral fungerade. (En sådan gjordes i och för sig av Juristkommissionen. Men detta kunde inte fylla tomrummet efter en omedelbar utvärdering när inblandade parter hade händelseförloppet i klart minne.)

Tio år efter mordet avgav Polisinspektionen i Stockholms län en rapport över dödsskjutningarna vid Stureplan i Stockholm i december 1994. Polisinsatsen kritiserades skarpt, bl.a. bristen på central ledning. Inspektionen påpekade dessutom:[3]

> Det förtjänar att nämnas att den kritik som kan riktas mot polismyndigheten i detta ärende är likartad den som framfördes av olika kommissioner efter mordet på statsminister Olof Palme.

Det vill alltså synas som att polisen haft svårt att ta lärdom av sina misslyckanden. Det är troligt att detta hänger samman med oviljan att utvärdera dem. Det kan noteras att samma person var biträdande länspolismästare vid bägge tillfällena och ådrog sig kritik av likartat slag båda gångerna.[4]

Analysarbete

Frågan om dokumentation av bedömningar m.m. är besläktad med obenägenheten att överhuvudtaget göra mer systematiska analyser. Vårt allmänna intryck är att PU stått främmande inför detta behov. Det är illustrerat på många ställen i det föregående, framför allt genom frånvaron av det vi kallat basanalyser beträffande internationella motivbilder men även i andra delar av utredningen.

[3] Polisinspektionens protokoll den 18 oktober 1996, s. 3.

[4] Jfr Juristkommissionens första rapport, SOU 1987:14 s. 66 och Parlamentariska kommissionen, SOU 1988:18 s. 45 ff, se även ovan, kapitel 1. I Stureplansärendet reste biträdande länspolismästaren invändningar mot Polisinspektionens rapport, vilket föranledde dess chef att utveckla kritiken mot denne (Chefen för polisinspektionens skrivelse till Landshövdingen den 23 oktober 1996).

När vi säger att vårt intryck är att PU stått främmande för att utföra analyser menar vi dokumenterade analyser. Det är självfallet så att arbetet i hög grad bestått av just analyser – av tips, av vidtagna utredningsåtärder, av behovet att gå vidare med det ena eller andra uppslaget etc. På samma sätt har det naturligtvis förekommit ett analysarbete inom förundersökningsledningen. Det är ingalunda vårt intryck att arbetet i den meningen skulle ha bedrivits utan eftertanke. Vid våra samtal med spaningsledaren Hans Ölvebro, liksom med förundersökningsledarna Solveig Riberdahl och Jan Danielsson, har vi kunnat konstatera att det inom PU funnits en genomtänkt syn på i stort sett alla av de många uppslag som varit uppe till diskussion. Det är likaledes vårt intryck, som redan sagts, att utredarna i Palmegruppen överlag är kvalificerade och i och för sig analytiska i sitt arbete.

Enligt vår mening är det emellertid stor skillnad mellan att ”bara” analysera på egen hand eller diskussionsvis i en grupp och att upprätta en skriftlig analys. Att sätta analysen på pränt innefattar en förädlings- och kvalitetssäkringsprocess, som ofta nog leder till att det som ”bara” var tänkt eller diskuterat ändrar form och riktning. Dessutom kan analysen då värderas och kontrolleras av andra på ett säkrare sätt än om den görs muntligen. Slutligen föreligger den stora fördelen att den finns kvar, som ett redskap i verksamheten samt ett stöd för minnet i senare skeden och för nytillkommande befattningshavare. Vi anser att allt detta är självklarheter som borde ha slagit igenom i arbetet med komplicerade brottsutredningar för länge sedan. Att det i så ytterligt ringa grad förekommer i detta ärende är en betydande brist, av såväl saklig som arbetsekonomisk betydelse.

Det tydligaste exemplet i detta hänseende är att en så självklar sak som en brottsanalys upprättades först 1994 och då närmast som en biprodukt till gärningsmannaprofilen. Arbetet pågick bortåt ett år och en stor del av tiden gick uppenbarligen åt just till brottsanalysen, vilket tyder på att det mesta fick göras från början. Även om själva profilmetodens värde i och för sig kan diskuteras torde ingen kunna bestrida brottsanalysens användbarhet. I brottsanalysen ingick också vissa resonemang kring erfarenheten av tidigare attentat mot statsmän, något det borde ha varit självklart att skaffa ingående kunskap om långt tidigare.

Med bristen på systematiskt analysarbete sammanhänger de tendenser till alltför reaktivt utredningsarbete som återspeglas i utredningsmaterialet. Som vi påpekat i anslutning till de resonemang vi fört angående behovet av basanalyser öppnar sådana för proaktiva utredningsinsatser (se kapitel 5). Omvänt innebär frånvaron av analyser att utredningen i stället inriktas på inkommande uppgifter, dvs. reaktivt arbete. Detta är självfallet inte fel i sig; det mesta i en brottsutredning

börjar i någon mening med ett tips eller liknande. Men PU har, som vi har exemplifierat i det föregående, många gånger reaktivt utrett sådant som borde ha klarats ut på eget initiativ, efter eget analysarbete.

Ett tydligt exemplet på detta är den mycket omfattande utredningen av ”Sydafrikaspåret” 1996. Det hade i och för sig kanske inte gått att göra detta så väldigt mycket tidigare, men sättet det sattes igång på är enligt vår mening typiskt. Om de Kocks uppgifter inte hade fått sådant genomslag, eller om han aldrig framfört dem offentligt, skulle ”Sydafrikaspåret” antagligen vara lika obearbetat som de flesta andra internationella uppslagen. Den utredning som förekommit under rubriker som ”Iran/Irak”, ”Vapenhandel Bofors”, ”Mellanöstern” m.fl. är uteslutande reaktiv. Andra exempel är utredningen avseende ”Y” och ”polisspåret” (se kapitel 4), där ”tunna” tips lett till att polisärenden lagts upp, men där till synes mer intressanta polismän aldrig gjorts till föremål för utredning, eftersom det inte kommit in något tips om dem.

8.3.2 Informationsfrågor

Bakgrund

Som framgått i kapitel 1 var Juristkommissionen kritisk till hur polis och åklagare hanterade informationen till massmedierna under det första utredningsåret. Juristkommissionen pekade på hur representanter för mordutredningen hade använt ”tid och resurser till att strida mot varandra i massmedierna.” Till de exempel Juristkommissionen angav från denna tid kan fogas Hans Holmérs uttalande i TV hösten 1986 om att han till 95 procent var säker på vem som låg bakom mordet, ett uttalande som följdes av att förundersökningsledaren Claes Zeime i andra medier anklagade Hans Holmér för att ägna sig åt desinformation.

Juristkommissionens bedömningar angående de brottsutredande myndigheternas förhållande till allmänhet och massmedia utgick från de grundläggande samarbetsproblem – inklusive åklagarnas passivitet och polisens ovilja att rätta sig efter gällande regelsystem – som kommissionen beskrev i sin rapport. I den meningen var sättet att förhålla sig till massmedia mer en konsekvens av dessa grundläggande brister än ett missförhållande i sig. Den konfliktsituation som hade utvecklats under det första utredningsåret undanröjdes emellertid genom regeringsbeslutet i februari 1987 och den därpå följande omorganisationen. Det har därefter inte heller förekommit att polis och förundersökningsledning direkt polemiserat mot varandra i medierna.

Vi har ställt oss frågan om detta också inneburit att informationen till allmänheten via massmedia därmed fungerat väl efter februari 1987 eller om de missförhållanden som Juristkommissionen pekade på kanske även hade andra orsaker än de som kunde hänföras till stridigheterna under den tid som Juristkommissionen granskade, orsaker som i så fall skulle kunna framkalla negativa effekter även efter det att konflikterna bilagts.

Förhållandena efter den 5 februari 1987

Efter ledningssammanbrottet befann sig mordutredningsorganisationen i förhållande till allmänhet och massmedia i ett besvärligt läge; dess kompetens och trovärdighet var av naturliga skäl starkt ifrågasatt. Det förtroendekapital som polisen och det övriga rättsväsendet normalt förfogar över var delvis förbrukat. Bilden av en mordutredning under press befästes i samband med sammanbrottet och den bilden kom i praktiken att bestå under lång tid; den är i viss mån bestående än idag. Detta torde ha bidragit till att representanter för mordutredningen fortsättningsvis kom att inta en jämförelsevis ”defensiv” attityd gentemot allmänhet och massmedier.

Det har med andra ord inte varit så lätt att representera mordutredningen utåt. Vi anser inte heller att utredningsarbetet skulle ha kunnat främjas genom några ”massmediala strategier” eller andra aktiva informationsinsatser. Vi tror inte att förtroendet för mordutredningen hade kunnat återupprättas genom åtgärder med den inriktningen. Det kan bara ske genom ett idogt, professionellt arbete som leder till utredningsresultat, vilka kan tala för sig själva.

Men att förtroende inte kan skapas genom ensidiga informationsinsatser eller ”mediala utspel” betyder inte att inte motsatsen skulle kunna inträffa. Vikten av att hantera informationsfrågor på ett riktigt sätt ligger ofta nog i att undvika sådant som påverkar förtroendet negativt. Ovarsamma uttalanden, ”läckor” eller åtgärder som kan tolkas så att en myndighet på ett eller annat sätt ”utnyttjar massmedia” skadar tilltron till verksamheten och därmed förr eller senare också själva verksamheten. Bristande tilltro till verksamheten kan också direkt påverka utredningsarbetet, t.ex. genom att personer med viktig information inte känner att de med förtroende kan överlämna denna till utredarna.

Den otydlighet i ledarskapet som vi iakttagit i flera delar av denna brottsutredning framträder även här. Det verkar som om förundersökningsledningen respektive polisen ansett att var och en skall svara för sig inför allmänhet och massmedia. Det är möjligt att detta kan te sig

naturligt för de inblandade parterna. Utåt sett och ansvarsmässigt är mordutredningen dock en och odelad. Det måste därvid åligga de inblandade att se till att det finns någon som inför allmänhet och massmedia kan ge klara och tydliga besked om verksamheten, i synnerhet i en utredning som denna och mot bakgrund av vad som inträffade under det första året. Ansvaret för detta kan i sin tur inte vara delat, utan det måste återigen vara den ytterst ansvariga, dvs. förundersökningsledaren, som har att se till att det fungerar.

Vissa uttalanden från PU 1994

Tidigt 1994 uttalade spaningsledaren Hans Ölvebro i massmedia att han trodde att mordet snart skulle vara uppklarat. Uttalandena fick stor uppmärksamhet och kunde inte uppfattas på annat sätt än att det fanns en lösning i sikte. Hans Ölvebro har inför den tidigare Palmekommissionen berättat följande om bakgrunden till sina uttalanden.[5] Han blev intervjuad för en kvällstidnings söndagsbilaga. Det var en intervju om personen Hans Ölvebro och den skulle inte handla om mordutredningen. Journalisten kom emellertid att fråga om Hans Ölvebro trodde att mordet skulle lösas. På detta hade han svarat ja, och då tillfrågats när han trodde att det skulle vara löst, vartill han svarat: ”i vår”. Detta optimistiska svar hade fått större genomslag än han hade föreställt sig att det skulle få. När uppmärksamheten väl var ett faktum hade han tänkt att detta skulle kunna utnyttjas för att sätta press på gärningsmannen, som i anledning av uppmärksamheten kanske skulle kunna börja bete sig på ett avslöjande sätt. Detta var vid den tid då gärningsmannaprofilen – GMP – färdigställdes och man hade inom utredningen sitt intresse riktat mot vissa personer i anledning av arbetet med GMP. Vid det tillfället då han först gjorde sina uttalanden fanns i och för sig ingen beredskap i form av spaning mot vissa personer, men den aktuella söndagsbilagan skulle inte publiceras förrän en tid senare.

Hans Ölvebro uppgav i detta sammanhang också att han var utsedd att vara presstalesman för polissidan. Samtidigt var det förundersökningsledningens sak att svara för sina uttalanden. ”Åklagarna står ju för sin bit och poliserna står för sin bit. Det är ju ganska ofta som Anders Helin säger andra saker än jag säger.”

Anders Helin uttalade vid en utfrågning inför den tidigare Palmekommissionen samma dag,[6] att de förhållanden som Hans Ölvebro uttalade sig över vid det ovan beskrivna tillfället och den bedömning av

[5] Den tidigare Palmekommissionens utfrågning den 28 september 1995.
[6] Den tidigare Palmekommissionens utfrågning den 28 september 1995.

utredningsläget som denne redovisade inte var något som hade diskuterats med förundersökningsledningen. Anders Helin var inte ”särskilt glad” över uttalandena, som han tyckte var lite oförsiktiga. Han sade vidare:

> Man väcker förhoppningar och förväntningar som man sen inte kan infria och det ska man inte göra om man inte är absolut säker på att man kan infria dem. Och det tyckte jag, att det fanns ingen grund för Hans Ölvebro eller någon annan att tro, att de vid den här tidpunkten gick att infria.

Anders Helin trodde att skälet till att Hans Ölvebro uttalade sig på detta vis var att denne känt en optimism i anledning av de resultat arbetet med GMP lett fram till och att ”utspelet” hade samband med GMP. Själv hade han i anledning av Hans Ölvebros uttalanden blivit tillfrågad av journalister om också han trodde att mordet skulle vara uppklarat till sommaren. Han hade funnit situationen besvärlig:

> Jag trodde inte alls att det skulle vara klart i och för sig. Men nu hade väl Ölvebro gått ut rätt hårt och sagt att han för sin del ansåg att det här skulle vara löst ganska snart, och då ville jag ju inte säga att det tror jag inte alls, utan på något sätt försöka stötta honom lite grand, samtidigt som jag gav uttryck för vissa reservationer.

Enligt Anders Helin hade det pratats ”lite löst” om att PU någon gång längre fram under 1994 skulle gå ut i massmedia med uppgifter om att utredarna trodde sig vara nära en lösning. Tanken var då att de personer som kunde vara intressanta först skulle ringas in och att deras reaktioner skulle studeras genom spaning då informationen släpptes. Hans Ölvebros uttalanden kom dock enligt Anders Helin för tidigt, eftersom det när de gjordes inte fanns någon klar uppfattning om vilka man skulle koncentrera sig på och heller ingen beredskap för spaning.

Samma dag utfrågades även Axel Morath, som var förundersökningsledare vid den tidpunkt då Hans Ölvebros ”utspel” gjordes, inför den tidigare Palmekommissionen.[7] Beträffande Hans Ölvebros uttalanden sade Axel Morath att dessa fick stå för denne och tillade: ”Han har ju sin yttrandefrihet han som alla andra.” Axel Morath uppgav vidare att informationsfrågorna inte hade varit organiserade på något speciellt sätt. De som stått närmast av medierna efterfrågad information var också de som blev tillfrågade av journalisterna och dessa personer hade då fått svara. Denna ordning hade enligt Axel Morath fungerat bra. Närmare tillfrågad om inte någon form av strategi hade behövts, bl.a. för att frigöra spaningschefen för dennes egentliga arbetsuppgifter,

[7] Den tidigare Palmekommissionens utfrågning den 28 september 1995.

svarade Axel Morath att han ansett att de haft ett fungerande system på åklagarsidan och att Hans Ölvebros situation närmast var en polisiär fråga. Tillfrågad om det inte är förundersökningsledaren som bestämmer om informationen till massmedia skall organiseras till exempel genom en presstalesman svarade Axel Morath:

> Ja, jag vet inte jag, om förundersökningsledaren direkt kan gå in och avgöra den här frågan om det ska vara en presstalesman eller inte, och huruvida det skall gälla både polis och åklagare, det vågar jag inte ha någon riktigt bestämd uppfattning om så här på en gång. Men i realiteten så har det i alla fall varit så här, vi har inte ansett oss behöva någon presstalesman, och som sagt Ölvebro har inte framfört dom åsikterna till mig heller, annars skulle vi väl tagit upp och prövat frågan, men den har inte aktualiserats.

Uttalandena från spaningschefen om att mordet snart skulle vara löst väckte berättigat uppseende. De kom dock snart att framstå i en tvivelaktig dager, bl.a. eftersom de närmast dementerades av förundersökningsledningen, när företrädare för denna tillfrågades. Att det inte fanns någon egentlig grund för att tro att mordgåtan vid just detta tillfälle var närmare sin lösning än den allmänt hade varit under de senaste åtta-nio åren står också klart. Uttalandet synes snarare ha haft sin grund i en allmän optimistisk ”tro” hos spaningsledaren och en föreställning om att uttalandet i sig skulle kunna föra utredningsarbetet framåt. Hans Ölvebros agerande vid detta tillfälle framstår därför som ovarsamt.

Sammanfattande iakttagelser

Det är ingen alltför vågad gissning att förtroendet för PU påverkades negativt av den uppmärksamhet uttalandena föranledde. Det ligger också nära till hands att göra en jämförelse med det inledningsvis nämna uttalandet av Hans Holmér och den dementi detta föranledde från förundersökningsledaren. Vid tillfället för Hans Ölvebros ”utspel” förelåg ingen konflikt mellan spaningsledningen och förundersökningsledningen. I stället hade de skiftande beskeden som kom från respektive håll sin grund i att PU inte hanterade informationsfrågorna gemensamt, utan var och en fick ansvara för sitt. Händelseförloppet visar enligt vår mening att denna ordning var ohållbar. Även andra exempel har förekommit under årens lopp.

En tydlig illustration av informationsfrågornas betydelse har förundersökningsledningen givit genom att inför oss beskriva medias påverkan på arbetet med det s.k. Sydafrikaspåret (se kapitel 5). När de

Kock hösten 1996 lämnat sina uppgifter inför en Sydafrikansk domstol ”belägrades” spaningschefen och förundersökningsledaren av medierna. De ansåg sig då inte ha någon annan reell möjlighet än att lägga annat åt sidan och ta itu med de Kocks uppgifter. Oavsett realiteten i dessa förhållanden, är det inte acceptabelt att utredningsresursernas användning på detta sätt styrs av det massmedierna intresserar sig för; det är de sakliga utredningsavgörandena som skall styra utredningsarbetet. (Vid den här tiden hade arbetet med inriktning på resning i Christer P-målet påbörjats. Sakligt sett torde PU:s bedömning ha varit att detta arbete ägde större prioritet, men den bedömningen fick alltså vika.) Vi ifrågasätter inte att PU den gången var tvungen att agera som man gjorde, vad vi ifrågasätter är om inte informationsfrågorna långt tidigare hade kunnat hanteras så, att en situation av detta slag inte hade behövt uppkomma.

Vi är medvetna om att svaret på just den frågan inte är självklart och att läget 1996 allmänt sett inte kan skiljas från sitt historiska förspel, dvs. att mordutredningen sedan första året stod lågt i kurs och var pressad till ett defensivt förhållningssätt.

Informationsfrågorna är förvisso svåra och hänsyn måste tas till reglerna om meddelarfrihet m.m. Men vi anser att sättet att hantera informationen är ett tydligt exempel på den brist på ledarskap som vi anser präglar PU som helhet. Det är nämligen en normal ledningsfråga, att ordna så att informationen till media och allmänhet fungerar väl. Detta handlar, i synnerhet i ett fall som detta, inte bara om öppenhet och insyn utan alltså också om att skydda utredningsarbetet från de skadeverkningar det kan drabbas av om informationsfrågorna hanteras på ett felaktigt sätt.

8.3.3 Lednings- och ansvarsfrågor

En organisation, ett ledningsansvar

Från utgångspunkten att mordutredningen är att betrakta som *en* organisation, för vilken det finns en ledning, som ansvarar för att utredningsarbetet bedrivs på ett ändamålsenligt sätt, med målsättningen att komma till klarhet om vem som begått gärningen och lagföra denne, har vi gjort följande iakttagelser beträffande detta ledningsansvar. Samtliga iakttagelser gäller utredningen sådan den bedrivits efter den 5 februari 1987, dvs. efter det att regeringen i särskilt beslut lade förundersökningsledaransvaret på Riksåklagaren.

Styrning av utredningsarbetet. Förundersökningsledaren förfogar inte över polisens resurser, men har likväl ett ansvar för att de resurser som

används i den förundersökning det gäller används på ett riktigt sätt. Vi har tidigare pekat på en del förhållanden där vi från vår synpunkt ifrågasatt PU:s arbetssätt. Vi har t.ex. funnit det senare ”processandet” av utredningsmaterial och frånvaron av en prioritering i det arbetet vara i vart fall diskutabelt. Oavsett vad som är fel eller rätt i detta hänseende är det som vi ser det en ledningsfråga, om arbetet bör bedrivas på detta vis. Vårt intryck är emellertid att det helt och hållet betraktas som polisens ensak hur det skall förfaras i dessa för utredningsarbetets uppläggning och resursanvändning ändå centrala frågor. Det saknas alltså en ledningsstyrning från förundersökningsledningens sida. – Som vi förstått förundersökningsledningen anser den inte att den har något ansvar för eller inflytande över förhållanden av detta slag.

Bristfälligt analysarbete. Vi har i det föregående i flera sammanhang pekat på bristen av dokumenterade analyser i PU:s arbete. Som vi framhållit ser vi detta som en allvarlig brist i flera delar av utredningen. Det har ålegat ledningen av mordutredningen att se till att analyser av detta slag blir utförda, men så har inte skett.

Projektstyrning. Inom mordutredningens ram har många stora projekt drivits. Två av dessa gäller provskjutning av en stor mängd vapen respektive upprättande av en s.k. gärningsmannaprofil (GMP). Vi anser inte att dessa projekt varit föremål för en adekvat styrning. Förundersökningsledningen har endast i begränsad utsträckning varit engagerad i projekten; beträffande GMP har förundersökningsledningen inte varit engagerad alls. I bägge projekten finns brister som är att hänföra till frånvaron av ledningsstyrning.[8]

Särskilt beträffande provskjutningarna gäller att det inte gått att klarlägga hur direktiven för projektet sett ut, vem som haft att ansvara för vad etc. Ärendet ”GH” visar att provskjutningen inte fungerat väl (han hörde trots kallelse och påminnelser inte av sig, vilket inte uppmärksammades utan han tappades bort). Även andra exempel har dykt upp i vår granskning (polisman H). Provskjutningen har vidare varit väldigt utdragen i tiden. Särskilt den grova missen beträffande GH och

[8] Jfr följande bedömning i RRV-experternas rapport: ”Nära kopplat till de ovannämnda bristerna är de svagheter som finns vid de större uppföljningar (t.ex. vapen och ammunition) som gjorts. Dessa insatser borde planeras och följas upp bättre. En tydligare redogörelse för vilka grundläggande antaganden som uppföljningen bygger på, vilka slutsatser som borde kunna dras vid olika tänkbara utfall, kostnadsberäkningar och brytpunkter för uppföljning och analys krävs. Det kan inte vara rimligt att de skall dra ut på tiden i åtta respektive sex år. – Vår bedömning är att konventionell projektstyrningsteknik borde införts och tillämpats i Palmeutredningen i betydligt större utsträckning än som varit fallet.

de övriga utredningsbrister som kommit fram i det uppslaget, gör att det inte kan uteslutas att det förekommit andra förbiseenden, som inte uppdagats. När vi ställt frågor till olika befattningshavare inom PU rörande brister av dessa slag har vi fått intrycket att ingen känner sig ansvarig för dessa.

Särskilt beträffande GMP gäller att hade varit befogat att aktualisera ett projekt av det detta slag långt tidigare och att det borde ha varit högt prioriterat så länge det inte var genomfört. Detta gäller i första hand brottsanalysen, som borde ha utförts redan våren 1986. Beträffande själva gärningsmannaprofilen gäller att ett projekt av det slaget i vart fall kunde ha initierats tidigare än det nu gjorde. Det borde vidare ha varit föremål för en övergripande styrning. Om en sådan ägt rum torde möjligheten att anlita extern – utländsk – expertis naturligt ha aktualiserats. Det hade vidare ingått i en sådan övergripande styrning att åtminstone arrangera en dokumenterad kvalitetssäkring av arbetet om detta, som nu kom att bli fallet, skulle utföras av personer med anknytning till PU. – Av vad vi inhämtat har framgått att förundersökningsledningen inte varit engagerad i något led av GMP-projektets genomförande.

Till denna iakttagelse hör även det förhållandet att fler projekt borde ha initierats, särskilt analysprojekt (jfr ovan).

Samarbetet med utrikesförvaltningen. Det har i utredningen förelegat ett behov av ett väl fungerande samarbete med utrikesförvaltningen. Behovet har gällt tillgång till den särskilda sakkunskap som UD förfogar över och som är relevant för bedömandet av internationella motivbilder och brottshypoteser. Det har också gällt den information i form av tips m.m. som influtit till svenska ambassader m.m. Som framgått av redogörelsen i kapitel 3 synes detta ha fungerat mindre väl; i vart fall är detta UD:s mening. Det finns kanske utrymme för olika bedömningar i olika delar av denna fråga. Klart är emellertid att UD:s sakkunskap bara i begränsad omfattning kommit till användning. En iögonenfallande illustration till den handfallenhet som här funnits inom mordutredningen är den förfrågan som PU översände angående den amerikanska underrättelseorganisationen CIA, en förfrågan som UD inte gärna kunde göra annat än lämna obesvarad (skrivelsen är återgiven i kapitel 5, *”Avsnitt CIA”,* se även kapitel 3). Detta exempel illustrerar vad som även i övrigt framstår som tämligen tydligt, nämligen att ett för mordutredningen adekvat kunskapsutbyte inte kommit till stånd. – Ansvaret för att detta inte fungerat väl åvilar förundersökningsledningen.

Överväganden angående byte av spaningsledningen 1990. Vi har ovan som vår uppfattning redovisat att spaningsledningen borde ha bytts ut

efter det att hovrättens friande dom mot Christer P hade vunnit laga kraft. Det som är mest förvånande i detta sammanhang är att ingen på allvar tycks ha övervägt denna sak 1989-1990. Skälet härtill torde vara att som ledningsstrukturen för PU ser ut, och som de inblandade uppfattar sina roller, var detta inte en fråga som låg på någons bord. Det borde varit en fråga för mordutredningens ledning, men mordutredningen har i frågor av detta slag inte någon ledning. Förundersökningsledaren har inget mandat att bestämma vem som skall vara spaningsledare. Det är istället en fråga för rikskriminalen, som i sin tur inte är ansvarig för förundersökningen.[9] Det kan tilläggas att likartade iakttagelser och reflektioner kan göras beträffande förhållandena sedan Högsta domstolen på försommaren 1998 avslagit Riksåklagarens resningsansökan (jfr sist i detta kapitel).

Informationsfrågorna. Ledningen för mordutredningen har inte tagit något samlat grepp om informationsfrågorna. Utredningen har tilldragit sig ett enormt intresse under mycket lång tid. Detta intresse – oavsett om det kommit från media, den breda allmänheten, omgivande myndigheter eller politiska organ – har påverkat mordutredningen på olika sätt. Uppmärksamheten har många gånger försvårat arbetet och arbetsförhållandena. Den har också utlöst ”affärer” av olika slag, som i sin tur haft negativ inverkan på utredningsförhållandena.

Mordutredningens ledning har haft gott om tid på sig att anpassa sig till det stora och bestående intresset. Eftersom detta just kan påverka utredningen negativt har det funnits skäl att fundera över om informationsfrågorna skulle kunna hanteras så, att negativa effekter i görligaste mån förebyggdes. Några åtgärder med sikte på att hantera sådana påtagligt reella problem har vi emellertid inte kunnat identifiera. Det har tvärtom varit så, att PU själv, bl.a. genom sin otydliga ledningsstruktur, bidragit till svårigheter genom sitt sätt att agera gentemot massmedia. Vi tänker då bl.a. på Hans Ölvebros och Anders Helins uttalanden våren 1994 (jfr ovan *Informationsfrågor*).

Polisspåret. Vi har som framgått funnit att ledningsansvaret inte fungerat beträffande det s.k. polisspåret, se ovan och kapitel 4. Det rör sig här om ett ansvar som enligt vad som utvecklades av Juristkommis-

[9] Samma beslutsförutsättningar förelåg 1997, då chefen för rikskriminalen Lars Nylén beslöt att Hans Ölvebro inte längre skulle vara spaningsledare. Beslutet föregicks inte av någon förfrågan till förundersökningsledaren Jan Danielsson, som för oss uppgivit att han, om han blivit tillfrågad, i och för sig inte direkt skulle ha motsatt sig detta, men att de händelser som föranledde Nyléns beslut, dvs det som var förknippat med förundersökningen mot Hans Ölvebro, inte var något som hade rubbat Danielssons förtroende för Ölvebro.

sionen åvilade förundersökningsledningen och som enligt vår mening inte förvaltats väl, eftersom vi anser att polisspåret inte har hanterats som det borde ha gjorts.

Enskilda uppslag. Ett enskilt uppslag är enligt vår mening misskött. Det gäller ärendet ”GH”, som berörts tidigare i detta kapitel. Ett annat likaledes ovan berört uppslag, ”GC”, är ännu otillräckligt bearbetat. Bägge dessa uppslag har varit av sådant intresse för utredningen att de borde ha varit föremål för en mycket aktiv uppföljning och styrning från förundersökningsledningens sida. Beträffande GC finner vi det tveksamt om så skett, medan det beträffande GH är tydligt att det inte skett. Av vad som uppgivits för oss från förundersökningsledningens sida rörande ansvaret för utredningen i den delen har vi inte kunnat få en klar bild av vem som ansvarat för vad. Bilden har varit förvirrande. Vi ser bägge dessa uppslag, men särskilt GH, som exempel på att ledningsstyrningen varit bristfällig även vid för mordutredningen centrala utredningsinsatser.

Rollfördelningen

Det synes vara så att såväl förundersökningsledningen som polisen finner det naturligt att de utgör olika organisationer som svarar för olika delar av mordutredningen eller svarar för den på olika sätt. Att detta är ägnat att göra ansvarsförhållandena svårbelysta behöver inte utvecklas. Det öppnar för att placera ansvaret i det utrymme som uppstår mellan dessa bägge organisationer, dvs. det hamnar ”mellan stolarna”.

När vi till förundersökningsledningen och spaningsledningen ställt frågan: vem har ansvaret för att detta brott klaras upp? har de bägge svarat, att det är gemensamt. Från förundersökningsledningens sida har därefter tillagts, att förundersökningsledaren har det slutliga ansvaret. Så måste det också förhålla sig; det följer av att förundersökningsledaren enligt lag leder förundersökningen. Gemensamt kan ansvaret vara såtillvida, att alla som arbetar med en fråga som denna har ansvar för att arbetet blir framgångsrikt. Men såväl det reella som det formella ansvaret för att detta mord skall klaras upp ligger på förundersökningsledaren.

I praktiken synes de som är verksamma med brottsutredningsarbetet emellertid inte uppfatta ansvarsfrågan på det sätt som de säger sig göra. Om förundersökningsledningen fullt ut tog konsekvenserna av detta ansvar skulle den styra och lägga sig i polisarbetet på ett sätt som ganska snart skulle kunna äventyra samarbetsklimatet och leda till motsättningar liknande dem som uppkom det första utredningsåret. Det torde vara ett av skälen till att ledningsansvaret från förundersöknings-

ledarens sida utövas med distans. Konsekvensen blir att förundersökningsledaren ansvarar för saker han eller hon valt att inte styra eller lägga sig i. Det kan te sig orättvist att utkräva ett sådant ansvar. Vår uppgift är emellertid att granska mordutredningen utifrån de formella förutsättningarna och enligt dem är det förundersökningsledaren som bär det övergripande ledningsansvaret. Historiskt sett är det dessutom så att den grupp som Juristkommissionen kallade ”åklagarna” under första utredningsåret med tilltagande kraft förespråkade att ledningsansvaret skulle ligga hos dem. Det blev också resultatet av regeringens beslut den 5 februari 1987. På samma sätt fastslog de granskande kommissionerna att det var förundersökningsledaren som skulle ha detta ansvar (”åklagaren leder förundersökningen med polisen som biträde”, som det uttrycktes av Parlamentariska kommissionen). Mot den bakgrunden finns det goda skäl att belysa hur detta ansvar förvaltades, sedan det tydligt placerats där.

Vi har under vårt arbete fört vissa diskussioner med förundersökningsledningen angående förundersökningsledarens roll (jfr kapitel 2). Som utgångspunkt har vi haft en beskrivning som den förre förundersökningsledaren i mordutredningen K.G. Svensson gav när han utfrågades inför den Parlamentariska kommissionen. Ämnet var i denna delen möjligheten att dela förundersökningsansvaret och det var kommissionsledamoten Thorbjörn Fälldin som ställde frågorna:[10]

> *Fälldin*: I normalfallet är det alltså mycket ovanligt att ledningen för förundersökningen delas mellan polis och åklagare?
>
> *Svensson*: Om man ser det rent sakligt är det inte alls ovanligt. Många gånger händer det vid spaningsmord att det ena uppslaget kommer efter det andra. Åklagare kopplas in genom ett hämtningsbeslut eller anhållningsbeslut. Sedan visar det sig att det är snett, och man släpper vederbörande, och då är man tillbaka på spaningsstadiet igen, där det är polisens sak att spana. Åklagarinsatserna är som en berg- och dalbana: när man har en misstänkt är arbetet på topp, och när det åter blir ett spaningsmord faller åklagarinsatsen tillbaka, sedan kommer nästa misstänkte och då blir det samma sak.
>
> *Fälldin*: Jag har förstått att detta är en bild av samarbetet som du beskriver, men hur är det med det formella ansvaret?
>
> *Svensson*: Det formella ansvaret vilar på åklagaren – det är alldeles riktigt.

Att döma av vad som uppgivits för oss från förundersökningsledningens sida finns det utrymme för olika tolkningar av förundersök-

[10] Protokoll från Parlamentariska kommissionens utfrågning med K.G. Svensson den 25 januari 1988.

ningsledarskapets innebörd. Enligt den nuvarande förundersökningsledningens uppfattning skall åklagaren vara mer aktiv än enligt den uppfattning K.G. Svensson hade. Jan Danielsson har emellertid samtidigt för oss uppgivit att man måste skilja mellan utredningsarbetet och spaningsarbetet. I utredningsarbetet har åklagaren en roll, men inte i spaningsarbetet. Som vi ser det är detta till sin art samma distinktion som den K.G. Svensson gjorde, även om graden av förespråkad aktivitet från åklagarens sida kan skilja sig mellan dessa synsätt.

Vår grundläggande iakttagelse är att åklagaren som förundersökningsledare sakligt sett intresserar sig olika mycket för olika delar av det totala utredningsarbetet, men likväl ansvarar för helheten. När K.G. Svensson på sin tid uttalade att han som förundersökningsledare inte ville vara ansvarig för polisarbete som han inte kontrollerade, var detta juridiskt tvivelaktigt, eftersom han formellt hade ansvar för detta. Men det var i sak begripligt. Det ledde som bekant till att förundersökningsledarskapet delades. Delningen uppfattades så, att K.G. Svensson tog ledningen för Viktor G-delen och Hans Holmér för resten. Vad detta i sak kan sägas ha inneburit var att åklagaren tog ansvar för den del av förundersökningen som hade nått det utredningsstadium, där åklagaren har en mer naturlig roll att spela, men att polisen fortsatte ansvara för sådant som åklagaren normalt inte lägger sig i. Denna uppdelning befanns sedermera alltså juridiskt felaktig, varmed rättsläget, i den mån det varit oklart, klargjordes.

Sakläget var emellertid fortfarande oklart och är så alltfort, enligt vår bedömning. Den ordning som kommit att stadfästas är att åklagaren som förundersökningsledare formellt skall ansvara för sådant som han eller hon de facto inte kontrollerar, och som de inblandade parterna – polis och åklagare – inte heller anser att åklagaren skall lägga sig i. Det betyder att det formella och det sakliga ansvaret inte är kongruenta, vilket i sin tur lägger grunden för de brister, spänningar och oklarheter som vi iakttagit och redovisat ovan. Vi anser att denna oklarhet förelåg redan 1986, då den spelade en avgörande roll för de motsättningar som uppstod, men att den också förelegat därefter och då motverkat möjligheten att under samlad ledning och tydligt ansvar bedriva en effektiv mordutredning.

Särskilt om Riksåklagaren

Att ledningsansvaret för mordutredningen inte fungerat så väl som det borde ha gjort är inte enbart en funktion av den ställvis oklara dualismen i regelverket och utövad praxis. Det har också att göra med hur förundersökningsledarskapet har utövats.

Juristkommissionen påtalade att förundersökningsledningen under Claes Zeime hösten 1986 hade utövats kollektivt utan att en sådan ledningsform hade stöd i lagen. Juristkommissionen underströk att en åklagare skulle vara förundersökningsledare, inte en grupp av åklagare. Sakligt sett har detta att göra med tydligheten i ledarskapet och ansvarsförhållandet. Vi har emellertid iakttagit att ”åklagarna” fortsatt att hantera förundersökningsledarskapet i mer eller mindre kollektiva former. Beträffande flera frågeställningar som dykt upp i vår granskning har det således visat sig oklart vilken åklagare som gjort vad etc. (se t.ex. kapitel 7 angående uppslaget GH). Ett illustrativt exempel utgör resningsansökan den 5 december 1997. Den författades i ”jag-form”, men undertecknades av inte mindre än fem personer. Vi anser att detta ”kollektiva” arbetssätt har bidragit till ett otydligt ledarskap.

Vi konstaterar vidare att förundersökningsledningen beträffande flera av de punkter vi tagit upp ovan, som exempel på oklarheter i ledningsstyrningen, inte uppfattat sig som ansvarig, trots att dess företrädare formellt uppger sig vara ansvariga. Detta är en konsekvens av den grundläggande oklarhet som vi pekat på under föregående rubrik. Riksåklagaren borde ha skapat större klarhet i ansvarsförhållandena, inte minst mot bakgrund av det som hade inträffat 1986. I själva verket har Riksåklagaren här fortsatt visa den typ av passivitet, som även förelåg som en bidragande orsak till händelseutvecklingen 1986.

Genom regeringens beslut den 5 februari 1987 lades förundersökningsledarskapet hos Riksåklagaren medan polisarbetet skulle ledas av Rikspolisstyrelsen. Vi konstaterar att Rikspolisstyrelsen genom beslutet att utse Hans Ölvebro till spaningsledare delegerade sin del av ansvaret till en nivå där det operativa ansvaret normalt ligger och där det kan utövas med full kraft. Dessförinnan låg ledningsansvaret på en avdelningschef under rikspolischefen. Ett motsvarande beslut träffades på åklagarsidan först 1996, då Jan Danielsson blev förundersökningsledare. Detta borde enligt vår mening ha skett mycket tidigare. Nu kom förundersökningsledarskapet i närmare tio år att ligga kvar på den person som upprätthöll den redan i sig arbetskrävande funktionen som biträdande riksåklagare.

När frågan om resning i målet mot Christer P aktualiserades 1997 var det formella läget från åklagarsynpunkt något komplicerat. Chefsåklagaren Jan Danielsson var förundersökningsledare på Riksåklagarens uppdrag. Ett beslut att ansöka om resning kan endast fattas av Riksåklagaren, som därmed kunde synas sitta på flera stolar samtidigt. Som vi fått saken beskriven involverade resningsbeslutet ett antal åklagare hos Riksåklagaren. Formellt kan beslutet emellertid inte betraktas på annat sätt än som fattat av riksåklagaren Klas Bergenstrand (i dennes egenskap av Riksåklagare och inte som av regeringen förordnad

förundersökningsledare; det operativa förundersökningsledarskapet var ju delegerat).

Som framgått av kapitel 6, anser vi att det material som framlades i resningsärendet inte i någon mer betydande, säkerställd grad stärkte de redan tidigare föreliggande, rättsligt bedömda, misstankarna mot Christer P. Att ett underlag som det inför HD förebringade skulle ha kunnat leda till resning i målet mot Christer P var – oavsett de rättsliga komplikationer som förelåg – enligt vår bedömning av resningsmaterialet orealistiskt. Att de i utredningen direkt involverade likväl ville föra saken till vägs ände har vi förståelse för, liksom att de kanske inte var opåverkade av sin partsställning. Det föreligger emellertid ett särskilt ansvar vid avgörandet av om en friande dom skall begäras uppriven; det är därför beslut av sådant slag anförtrotts just Riksåklagaren. Från rättssäkerhetssynpunkt är det angeläget att möjligheten att begära resning till nackdel för en tilltalad används bara efter noggrann prövning. Det framgår av lagen att resning endast kan beviljas i klara fall. Detta var knappast ett sådant fall. Det är därför tveksamt om den kontrollfunktion som Riksåklagaren är satt att utöva här fungerade som den bör göra.

8.3.4 Rättssäkerhetsfrågor

Vid en händelse som denna sätts rättsliga garantier till skydd för enskilda på prov i särskilt hög grad. Intresset av att klara upp brottet är så stort, att det torde vara oundvikligt att statens organ i enskildheter går längre än vad som normalt är brukligt. Likväl finns det enligt vår mening anledning att påminna om att det i denna mordutredning förekommit rättskränkningar av enskilda på ett sådant sätt att det måste konstateras att det skydd som de rättsstatliga garantierna är avsedda att uppställa inte har hållit. De fall vi i detta summerande sammanhang vill nämna är följande.

- Bägge utredningsomgångarna mot Viktor G innefattade rättskränkningar av denne.
- ”Operation Alfa” innefattade rättskränkningar av flertalet eller alla de berörda.
- De sedermera avslöjade ”buggningarna” innefattade rättskränkningar av dem som hemsöktes och avlyssnades.
- Övervakningen och den planerade hemsökningen av polisman E innefattade en rättskränkning av denne.

Till detta kommer att det konstitutionella regelverket inte heller alltid höll för påfrestningarna. Regeringens ingripande beträffande konfrontationerna i utredningen mot Viktor G, dess genomgående stöd till polismakten under den tid som föregick ”operation Alfa” och den s.k. Ebbe Carlsson-affären är exempel på detta. Ett exempel på en från rättssäkerhetssynpunkt olycklig effekt av ett regeringsingripande i brottsutredningen är regeringens beslut dagarna efter mordet att telefonavlyssna Miro Baresic (se kapitel 5). Själva beslutet, i det dramatiska och ovissa läge det fattades, kan i efterhand göras till föremål för skilda juridiska bedömningar, men knappast kritiseras, enligt vår mening. Den följande avlyssningens utsträckning i tid och rum var däremot olaglig och innebar att bestämmelser till skydd för rättssäkerheten kom att bli åsidosatta.

8.3.5 Regeringen och brottsutredningen

Med tanke på den uppmärksamhet regeringens agerande under det första utredningsåret tilldrog sig och den diskussion det föranledde har vi ansett oss något böra beröra hur kontakterna mellan regeringen och brottsutredningen senare fungerat. Vår avsikt är inte att allmänt diskutera regeringens handlande – det ligger utanför vårt uppdrag – utan endast om regeringen haft någon roll i själva mordutredningen.

Vi har i kapitel 1 redovisat våra slutsatser av de tidigare kommissionernas granskning av det första utredningsåret. Med det perspektiv som nu kan anläggas är det vår bedömning att regeringens agerande under det första utredningsåret hade stor för att inte säga avgörande betydelse för den händelseutveckling som kulminerade i utredningens organisatoriska sammanbrott 1987. Ett år senare utvecklades den s.k. Ebbe Carlsson-affären, som vi översiktligt redovisat i kapitel 5. Det händelseförloppet karakteriserades av att regeringen genom justitieministern tog en aktiv del i sådant som hörde till mordutredningen. På flera sätt kan detta händelseförlopp beskrivas som en fortsättning på den sakligt och formellt olyckliga inriktning av utredningsarbetet som hade lett fram till sammanbrottet 1987. Såtillvida kan det sägas att regeringens inblandning i mordutredningen inte upphörde genom det beslut som fattades den 5 februari 1987.

För att kunna bedöma om regeringen haft något inflytande över brottsutredningens bedrivande därefter har vi till en början försökt klarlägga hur regeringen förhållit sig till mordutredningen. Om vi bortser från de förhållanden som hör till den s.k. Ebbe Carlsson-affären och som granskats i annan ordning, är den naturliga utgångspunkten då beslutet den 5 februari 1987.

Vi har efterfrågat underlaget för detta beslut och dokumentation över dess eventuella uppföljning. Det finns emellertid enligt uppgift från Justitiedepartementet inget underlag sparat i regeringskansliet och heller inga handlingar som återspeglar en uppföljning av beslutet, med undantag för en inom Justitiedepartementet den 8 mars 1988 upprättad promemoria. Där redogörs kortfattat för hur Riksåklagaren och Rikspolisstyrelsen vid den tidpunkten hade organiserat arbetet. I ett avslutande stycke, under rubriken ”Regeringens kontakter med organisationen” sägs följande.

> Information till regeringen om läget i spanings- och utredningsarbetet har lämnats av åklagarna och polisen ungefär en gång i månaden. Vid informationssammanträdena har justitieministern och statssekreteraren i statsrådsberedningen varit närvarande. I regel har också statssekreteraren i justitiedepartementet och chefen för polis- och åklagarenheten deltagit i sammanträdena. Vid ett tillfälle i början av 1988 har regeringen i dess helhet informerats.

Vi har ställt frågor till Justitiedepartementet om vilka kontakter som därefter förevarit. Detta har visat sig svårt att klarlägga. Några handlingar som dokumenterar sådana kontakter finns inte. Som svar på våra frågor har i stället från Justitiedepartementet uppgivits att regelmässiga kontakter inte förekommit. Vid enstaka tillfällen har företrädare för PU informerat justitieministern och hennes medarbetare (under den aktuella perioden, efter 1988 års val, har Laila Freivalds och Gun Hellsvik innehaft befattningen). Det har även förekommit att statsministern informerats. Det går inte att i efterhand fastställa när möten av detta slag ägt rum, vilka som närvarat och vad som avhandlats, eftersom inga protokoll förts och inga minnesanteckningar gjorts. Under den period som det s.k. Sydafrika-spåret var aktuellt, dvs. under 1996 och början av 1997, förekom kontakter av delvis annat slag, eftersom justitieministern då engagerade sig för att via diplomatiska kanaler i Sydafrika underlätta PU:s utredningsåtgärder. Det förekom därvid också ett informationsutbyte mellan Justitiedepartementet och PU. Det har vidare påpekats att det kan ha förekommit att Riksåklagaren meddelat regeringen om viktiga förestående händelser i utredningen, t.ex. när resningsansökan skulle inges 1997.

Från Riksåklagarens sida har uppgivits att kontakter med regeringen förvisso har förekommit under åren, men att det inte går att säga hur många de varit, när de ägt rum, vilka som deltagit och vad som avhandlats, eftersom det saknas dokumentation. Från Riksåklagarens sida har man, efter det att vi ställt frågan ett flertal gånger, kunnat erinra sig tre tillfällen då kontakter förekommit; samtliga ägde rum under 1996-1997 och hade samband med Sydafrika-spåret.

Både Justitiedepartementet och Riksåklagaren har utgått från att det förekommit kontakter som numera inte kan vare sig beskrivas eller beläggas. Resultatet av våra efterforskningar i denna del är egentligen endast att sådana kontakter inte dokumenteras. Detta är i och för sig ägnat att förvåna. (Jfr även de saknade handlingarna från beslutet att avlyssna Miro Baresic, se kapitel 5.) Dels måste det höra till grundläggande förvaltningskultur att upprätthålla ett visst ”institutionellt minne”. Dels borde det, med tanke på den uppmärksamhet regeringens agerande under olika delar av arbetet med brottsutredningen tilldragit sig, ha varit naturligt att säkerställa möjligheten att kunna redovisa regeringens fortsatta kontakt med ärendet.

Även om det således förekommit kontakter mellan regeringen och förundersökningsledningen som numera inte kan preciseras har vi inget underlag för att ifrågasätta den *helhetsbild* som sammantaget givits från båda håll, dvs. att några regelmässiga kontakter inte förekommit. Det betyder att regeringens ”intensiva engagemang” – för att använda Juristkommissionens formulering – från första utredningsåret och de regelbundna, månadsvisa träffarna från det andra året successivt upphört samt att regeringen inklusive Justitiedepartementet huvudsakligen följt utredningsarbetet via massmedia och de sporadiska informationsträffar som kan ha förekommit.

Detta innebär i så fall att regeringen och PU agerat i enlighet med den rollfördelning som gäller. Syftet med regeringsbesluten den 5 februari 1987 måste nämligen – bland annat – ha varit att återskapa den ordning som hade rubbats genom händelsernas utveckling under det första utredningsåret.

Det kan i och för sig ifrågasättas om inte de exceptionella regeringsbesluten från 1987 borde ha följts upp under längre tid än vad som synes ha varit fallet. I princip torde det vid en bevarad konstitutionell rollfördelning vara de i 1987 års beslut utpekade myndigheterna som har att fästa regeringens uppmärksamhet på om något inte fungerar som förutsatt. Det bör i alla händelser inte vara regeringens sak att aktivt kontrollera hur en enskild brottsutredning bedrivs. Gör regeringen det uppstår risk för det slags olyckliga rollsammanblandning som förekom under det första utredningsåret och under den s.k. Ebbe Carlsson-affären. Samtidigt kan det naturligtvis hävdas att det som skedde det första året inte kan göras ogjort, och att regeringen genom sitt ovanliga beslut en gång för alla hade ingripit i skeendet på ett sätt som också måste följas upp. Det faller emellertid utanför ramen för vår uppgift att fördjupa oss i detta.

Vår granskning i denna del har sammanfattningsvis inte påvisat att regeringen på något sätt skulle ha ”styrt” eller otillbörligt lagt sig i brottsutredningen. Att döma av den information vi erhållit tycks utred-

ningen av mordet på statsminister Olof Palme i detta hänseende ha blivit alltmer lik en vanlig brottsutredning allteftersom åren gått.

8.4 Vissa perspektiv som påverkar bedömningen av utredningsarbetet

Åtskilliga av de synpunkter på utredningsarbetet som anlagts ovan utgår från att det varit fråga om en ”vanlig” ehuru svår och omfattande brottsutredning. En rättvis värdering förutsätter emellertid att man också beaktar denna utrednings unika karaktär. För vår del gäller att vi granskar utredningsarbetet efter omorganisationen 1987. Det arbete som nedlagts därefter kan dock inte bedömas oberoende av det som hände under det första utredningsåret.

En utredning av ett statsministermord tilldrar sig vidare ett massmedialt intresse som i sig innefattar ett störningsmoment. Ett stort antal personer har i detta fall engagerat sig personligt, som uppgiftlämnare, ”privatspanare” och kritiker av utredningsarbetet. Detta har väsentligen varit av godo – ”detektiven allmänheten” har fått tillgång till åtskillig information – men också ett störningsmoment, bl.a. genom att det ingående informationsflödet helt enkelt blivit svårhanterligt och genom att åtskillig kritik som upplevts som ovederhäftig har stört arbetet. Åt detta har inte mycket bort eller kunnat göras – det är utslag av det normala livet i ett öppet, demokratiskt samhälle – men förekommande störningsmoment måste likväl vägas in vid bedömningen av utredningsarbetet.

Åtskilligt annat verkar naturligtvis typiskt sett i motsatt riktning. Det har redan sagts att allmänhetens benägenhet att rapportera iakttagelser av intresse i ett fall som detta underlättas av den offentliga nyhetsförmedlingen och debatten kring händelsen. Alla tänkbara resurser har vidare ställts till utredningens förfogande. Sammantaget är det därför inte självklart att det skulle behöva vara svårare att klara upp ett spaningsmord när landets statsminister är offer än annars.

Det förutsätter dock att det inledande arbetet fungerar på ett normalt sätt och att kunskapsinhämtningen i anslutning till brottet ger resultat. I detta fall var det inte så. De missgrepp och misslyckanden som kantade det första utredningsåret begränsade mycket påtagligt möjligheten att nå framgång med det utredningsarbete som tog vid därefter. Vissa typer av ”spår” var svåra att följa upp med aktivt utredningsarbete efter så lång tid. Det får t.ex. anses gälla sådana brottshypoteser där gärningsmannen kan antas ha lämnat landet relativt kort tid efter brottet. I den meningen var den utredningsorganisation som tillträdde 1988 hänvisad

till att utreda sådant som fortfarande gick att utreda, alldeles oavsett vad som annars hade varit önskvärt att göra. Även om utredarna strävade efter att arbeta ”brett och förutsättningslöst” torde de därför delvis ha styrts av vilka utredningsvägar som ännu var framkomliga. Detta kan i någon mån bidra till att förklara PU:s till synes svala intresse för brottshypoteser som innefattar internationella konspirationer.

Händelserna under det första utredningsåret måste även ha påverkat arbetet på andra sätt, inte minst genom de förtroendeskador som uppkom. Den väsentligaste effekten var emellertid den som också är mest uppenbar, nämligen att det magra utredningsresultatet från det första året gjorde det fortsatta arbetet svårt och utsikterna att nå framgång små.

Det har ofta från PU:s sida – både offentligt och inför oss – framhållits att utredningsarbetet bedrivits just ”brett och förutsättningslöst”. Det är på många sätt en riktig beskrivning. Men det förhåller sig samtidigt så – vilket lätt kan konstateras i det arbete som faktiskt bedrivits och vilket också sagts från PU:s sida i olika sammanhang – att PU bedömer det som mer sannolikt att mordet begåtts av en ensam gärningsman, som agerat oplanerat, än genom en planlagd konspiration. Det är vår samlade bedömning att utredningsarbetet i första hand varit inriktat på en sådan lösning. Det innebär inte att andra lösningar alltid betraktats som uteslutna eller att inga sådana hypoteser gjorts till föremål för utredning. Men det innebär att tonvikten i arbetet legat på att finna en ensamagerande gärningsman och att jämförelsevis mer arbete lagts ned på utredningsåtgärder i den riktningen än i riktning mot brottshypoteser som innebär att mordet skulle ha varit planlagt på ett eller annat sätt.

Inriktningen av ett utredningsarbete kan inte bedömas annat än utifrån kända fakta. Det finns ingen anledning att prioritera alla teoretiskt tänkbara brottshypoteser på samma sätt. Det som är mer sannolikt måste gå före det som är mindre sannolikt. PU:s prioritering av inriktningen ”ensam gärningsman” – som till sin art är tydlig, men till sin grad ganska svårbestämd – måste alltså bedömas utifrån vad som i denna mening är sannolikt.

Mer ingående analyser i syfte att fastställa sannolikheter av detta slag kom in i utredningsarbetet sent. Den mest utförliga är den som gjordes i GMP:s brottsanalys. Den pekar tydligt i riktningen ”ensam gärningsman”. Detsamma synes ha gällt de synpunkter PU i samband med detta arbete inhämtade från FBI och de odokumenterade överväganden som gjorts av spaningsledningen. Den granskning och kvalitetssäkring vi utfört i denna del (se kapitel 7) leder inte till någon avvikande slutsats. Vi anser alltså att PU:s prioritering i denna del var och är sakligt grundad.

Detta innebär, för tydlighetens skull, inte att vi anser att mordet nödvändigtvis måste ha begåtts av en ensamagerande gärningsman. Vad som kan konstateras är att PU inte haft anledning att prioritera brottshypoteser som innefattar konspirationer av skilda slag före dem med ensam gärningsman, men inte heller att utesluta möjligheten av en konspiration.

En synpunkt som framkommit under vår granskning är att PU:s arbete måste bedömas olika beroende på om huvudspåret efter 1988, dvs. misstankarna mot Christer P, är det rätta eller inte. Det kan emellertid inte vara rimligt att göra bedömningen av ett professionellt utredningsarbete beroende av sådana hypoteser. Det skulle i praktiken betyda att frågan om utredningsarbetets kvalitet finge stå öppen så länge brottet är ouppklarat. Precis som när det gäller frågan om ensam gärningsman i förhållande till konspiration måste det relevanta för bedömningen vara det faktaunderlag som framkommit samt hur detta tolkats och använts för att styra arbetet.

Däremot är det så att PU:s vägval när det gäller såväl huvudinriktningen på ensam gärningsman, som den tidvisa inriktningen på Christer P, stöds av de utredningsresultat som framkommit och de analyser som kan göras av dessa. Detta har indirekt också betydelse för bedömningen av den relativa nedprioritering som PU gjort av brottshypoteser som innefattar konspirationer liksom, i mindre mån, för bedömningen av den eventuella nedprioriteringen av andra ensamma gärningsmän. Detta betyder att de brister som vi påtalat beträffande dessa delar av utredningsarbetet måste ses i förhållande till vad som objektivt framkommit.

Förutom dessa relativiserande perspektiv måste det emellertid även, från mer absolut synpunkt, konstateras att åtskilliga av de missförhållanden och brister som vi påtalat är av fundamentalt slag. Det förhåller sig tveklöst så, att det förutom huvudinriktning och huvudspår, också funnits utrymme att göra mycket annat, som inte gjorts.

8.5 Brottsutredningens organisation efter Högsta domstolens avslag på Riksåklagarens resningsansökan

Synpunkter liknande dem som vi redovisat beträffande den polisiära organisationen efter den friande domen mot Christer P kan anläggas på brottsutredningens organisation efter den 28 maj 1998. Det hade enligt vår mening varit naturligt att ompröva brottsutredningens organisation efter den för utredningens del genomgripande händelse som avslaget på

resningsansökan innebar. Någon sådan omprövning har inte skett, utan arbetet har fortsatt som tidigare, med samma bemanning. Från PU:s sida har uppgivits att det inte finns några föreliggande planer på förändringar. Det är förvånande. Genom resningsansökan tydliggjordes vad som även framskymtat tidigare och sedermera även sagts till oss från förundersökningsledningen, nämligen att det sedan länge bara finns ett ”spår” som bedöms som substantiellt (”är det inte Christer P har vi ingen aning om vem som begått mordet”). Samtidigt innebar avslagsbeslutet, bl.a. genom att åtskilligt utredningsmaterial rättsligt sett förbrukades, att tröskeln för en ny domstolsprövning i detta utredningsuppslag höjdes ytterligare.

Såväl det förhållandet att det nya materialet inte av Högsta domstolen värderades lika högt som det uppenbarligen gjordes av RÅ, som att tröskeln på detta sätt höjdes borde enligt vår mening påverka den fortsatta utredningens inriktning och organisation. Att arbetet åtminstone i sina yttre former likväl fortsätter ”som om inget hänt” tyder närmast på att PU som organisation stelnat i sina former och att en viss ”institutionalisering” inträtt. Det verkar också finnas en föreställning om att det av opinionsmässiga skäl inte skulle gå för sig att minska utredningens kvantitativa omfång.

Det har inte varit vår uppgift att särskilt studera organisationen som sådan och inte heller vårt uppdrag att anlägga synpunkter på hur arbetet framöver skall bedrivas. Vi anser oss dock böra anmärka, att det inte ter sig rimligt att tänka sig att den nuvarande organisationen och inriktningen skulle kunna bestå under lång tid framöver (preskription inträder i mars år 2011). Det vore ingen välgrundad resursprioritering och antagligen inte heller effektivt för mordutredningens del.

Statens offentliga utredningar 1999

Kronologisk förteckning

1. Nya förmånsrättsregler + Bilagor. Ju.
2. Steriliseringsfrågan i Sverige 1935-1975. Ekonomisk ersättning. S.
3. Yrkesfiskets konkurrenssituation. Jo.
4. God sed i forskningen. U.
5. Effektiva värme- och miljölösningar. N.
6. Effektivare Totalförsvarsstöd i Östersjöområdet. Fö.
7. Märk väl! Fi.
8. Invandrarskap och medborgarskap. Demokratiutredningens skriftserie. Ju.
9. Att slakta ett får i Guds namn. Om religionsfrihet och demokrati. Demokratiutredningens skriftserie. Ju.
10. Rasism, nynazism och främlingskap. Demokratiutredningens skriftserie. Ju.
11. Bör demokratin avnationaliseras? Demokratiutredningens skriftserie. Ju.
12. Elektronisk demokrati. Demokratiutredningens skriftserie. Ju.
13. Etik och demokratisk statskonst. Demokratiutredningens skriftserie. Ju.
14. Den framtida kommersiella lokalradion. Ku.
15. Nytt system för prövning av hyres- och arrendemål. Ju.
16. Ökad rättssäkerhet i asylärenden. UD.
17. Garantipension och Bosättningstillägg för personer födda år 1937 eller tidigare. S.
18. Frågor till det industriella samhället. Ku.
19. Artikel 7 i EG:s varumärkesdirektiv. Ändringar i varumärkeslagen. Ju.
20. Sverige och judarnas tillgångar. UD.
21. Lindqvists nia – nio vägar att utveckla bemötandet av personer med funktionshinder. S.
22. Den skyddade provinsen. En essä om demokratins värde och värdighet. Demokratiutredningens skriftserie. Ju.
23. Utveckling av mänskliga resurser i arbetslivet. Förslag till inriktning av nya mål 3 inom EG:s strukturfonder. N.
24. EG:s strukturstöd. Ny organisation för de geografiskt avgränsade strukturfondsprogrammen. N.
25. Samerna – ett ursprungsfolk i Sverige.
26. Införsel av beskattade varor. Fi.
27. Delta – Utredningen om deltidsarbete, tillfälliga jobb och arbetslöshetsersättningen. N.
28. Kontantmetod för småföretagare. Fi.
29. Internationell konflikthantering – att förbereda sig tillsammans. Fö.
30. Yttrandefriheten och konkurrensen – Förslag till mediekoncentrationslag. m. m. Ku.
31. Tillsyn över advokater m. m. Ju.
32. Utvecklingssamarbete på rättsområdet. Ju.
33. Bo tryggt – Betala rätt. Särskilda boendeformer för äldre samt avgifter för äldre- och handikappomsorg. S.
34. Svenskt medborgarskap. Ku.
35. Fastighetsmäklarnämnden – effektivare tillsyn. Fi.
36. Likvidation av aktiebolag. Ju.
37. Underrättelsetjänsten – en översyn. Fö.
38. Följdleveranser i samband med export av krigsmateriel. UD.
39. Vuxenutbildning för alla? Andra året med Kunskapslyftet. U.
40. Demokratin i den offentliga sektorns förändring. Demokratiutredningens skriftserie. Ju.
41. Bevara dokumentärfilmens kulturarv. Åtgärdsförslag samt förslag till ett centrum för dokumentärfilm och en filmvårdscentral. Ku.
42. Ny luftfartslag. N.
43. Oberoende, ägande och tillsyn i revisionsverksamhet. Ju.
44. Öppen elmarknad. N.
45. Slutförvaring av kärnavfall. Kommunerna och platsvalsprocessen. M.
46. Ökade socialbidrag. En studie om inkomster och socialbidrag åren 1990 till 1996. S.
47. Mervärdesskatt – Frivillig skattskyldighet. Fi.
48. Lära av Estonia. Den andra delrapporten och slutredovisning. N.
49. Invandrare som företagare. Ku.
50. Skyddsjakt på varg. M.
51. Smittskydd, samhälle och individ. Del A+B. S.
52. Inkomstprövning av bostadstillägg till pensionärer. S.
53. Ekonomisk brottslighet och sekretess. Ju.
54. En ny tullag. Fi.
55. Konvergens och förändring. Samordning av lagstiftningen för medie- och telesektorerna. Ku.
56. Globaliseringen och demokratin. Demokratiutredningens skriftserie. Ju.
57. Rikstrafiken – En ny myndighet. N.
58. Löser juridiken demokratins problem? Demokratiutredningens skriftserie. Ju.
59. Begränsad fastighetsskatt. Fi.
60. Kundvänligare taxi. N.
61. Brottsförebyggande arbete i landets kommuner. Ju.
62. Bilen, miljön och säkerheten. Fi.
63. Att lära och leda – En lärarutbildning för samverkan och utveckling. U.
64. Representativ demokrati. Demokratiutredningens skriftserie. Ju.

Statens offentliga utredningar 1999

Kronologisk förteckning

65. Barnombudsmannen – företrädare för barn och ungdomar. S.
66. God vård på lika villkor? – om statens styrning av hälso- och sjukvården + 2 bilagor. S.
67. KÄRNAVFALL – metod – plats – miljökonsekvens. KASAMs yttrande över SKBs FUD-program 98. M.
68. Brandkatastrofen i Göteborg. Drabbade Medier Myndigheter. Ku.
69. Individen och arbetslivet. Perspektiv på det samtida arbetslivet kring sekelskiftet 2000. N.
70. Genteknikнämnden. U.
71. Oseriösa bostadsförmedlare. S.
72. Boendesociala effekter av konkurser och rekonstruktioner – bostadsrättsföreningar och egnahem. S.
73. Handikappombudsmannens framtida förutsättningar och arbetsuppgifter. S.
74. Demokratin och det gemensamma bästa. Demokratiutredningens skriftserie. Ju.
75. Rätt plats för vindkraften. Del 1 och Del 2. M.
76. Maktdelning. Forskarvolym I. Demokratiutredningen. Ju.
77. Demokratiteori och medborgarskap. Forskarvolym II. Demokratiutredningen. Ju.
78. Jordbruk och miljönytta – nytt miljöprogram för jordbruket. Jo.
79. Källskatt på utdelning och royalty till begränsat skattskyldiga. Fi.
80. Demokratiopinioner. Demokratiutredningens skriftserie. Ju.
81. Förhandlingsersättning till hyresgästorganisation. Ju.
82. Vårdslös kreditgivning samt sekretess i banker m.m. Fi.
83. Globaliseing. Forskarvolym IX. Demokratiutredningen. Ju.
84. Civilsamhället. Forskarvolym VIII. Demokratiutredningen. Ju.
85. Bredband för tillväxt i hela landet. Närings-, regional- och välfärdspolitiska aspekter på IT-infrastrukturen. N.
86. PC:n är död – länge leve PC:n! Nya möjligheter för Sverige. En rapport från hearingen "Efter PC:n" anordnad av IT-kommissionen juni 1999. N.
87. Vagnbolag för järnvägen. N.
88. Granskningskommissionens betänkande i anledning av Brottsutredningen efter mordet på statsminister OlofPalme. Ju.

Statens offentliga utredningar 1999

Systematisk förteckning

Justitiedepartementet

Nya förmånsrättsregler + Bilagor. [1]
Invandrarskap och medborgarskap. Demokratiutredningens skriftserie. [8]
Att slakta ett får i Guds namn. Om religionsfrihet och demokrati. Demokratiutredningens skriftserie. [9]
Rasism, nynazism och främlingskap. Demokratiutredningens skriftserie. [10]
Bör demokratin avnationaliseras? Demokratiutredningens skiftserie. [11]
Elektronisk demokrati. Demokratiutredningens skriftserie. [12]
Etik och demokratisk statskonst. Demokratiutredningens skriftserie. [13]
Nytt system för prövning av hyres- och arrendemål. [15]
Artikel 7 i EG:s varumärkesdirektiv. Ändringar i varumärkeslagen. [19]
Den skyddade provinsen. En essä om demokratins värde och värdighet. Demokratiutredningens skriftserie [22]
Tillsyn över advokater m. m. [31]
Utvecklingssamarbete på rättsområdet. [32]
Likvidation av aktiebolag. [36]
Demokratin i den offentliga sektorns förändring. Demokratiutredningens skriftserie. [40]
Oberoende, ägande och tillsyn i revisionsverksamhet. [43]
Ekonomisk brottslighet och sekretess. [53]
Globaliseringen och demokratin. Demokratiutredningens skriftserie. [56]
Löser juridiken demokratins problem? Demokratiutredningens skriftserie. [58]
Brottsförebyggande arbete i landets kommuner. [61]
Representativ demokrati. Demokratiutredningens skriftserie. [64]
Demokratin och det gemensamma bästa. Demokratiutredningens skriftserie. [74]
Maktdelning. Forskarvolym I. Demokratiutredningen. [76]
Demokratiteori och medborgarskap. Forskarvolym II. Demokratiutredningen. [77]
Demokratiopinioner. Demokratiutredningens skriftserie. [80]
Förhandlingsersättning till hyresgästorganisation. [81]
Globalisering. Forskarvolym IX. Demokratiutredningen. [83]
Civilsamhället. Forskarvolym VIII. Demokratiutredningen. [84]
Granskningskommissionens betänkande i anledning av Brottsutredningen efter mordet på statsminister Olof Palme. [88]

Utrikesdepartementet

Ökad rättssäkerhet i asylärenden. [16]
Sverige och judarnas tillgångar. [20]
Följdleveranser i samband med export av krigsmateriel. [38]

Försvarsdepartementet

Effektivare Totalförsvarsstöd i Östersjöområdet. [6]
Internationell konflikthantering – att för bereda sig tillsammans. [29]
Underrättelsetjänsten – en översyn. [37]

Socialdepartementet

Steriliseringsfrågan i Sverige 1935-1975. Ekonomisk ersättning. [2]
Garantipension och Bosättningstillägg för personer födda år 1937 eller tidigare. [17]
Lindqvists nia – nio vägar att utveckla bemötandet av personer med funktionshinder. [21]
Bo tryggt – Betala rätt. Särskilda boendeformer för äldre samt avgifter för äldre- och handikappomsorg. [33]
Ökade socialbidrag. En studie om inkomster och socialbidrag åren 1990 till 1996. [46]
Smittskydd, samhälle och individ. Del A+B. [51]
Inkomstprövning av bostadstillägg till pensionärer. [52]
Barnombudsmannen – företrädare för barn och ungdomar.[65]
God vård på lika villkor? – om statens styrning av hälso- och sjukvården + 2 bilagor. [66]
Oseriösa bostadsförmedlare. [71]
Boendesociala effekter av konkurser och rekonstruktioner – bostadsrättsföreningar och egnahem. [72]
Handikappombudsmannens framtida förutsättningar och arbetsuppgifter. [73]

Finansdepartementet

Märk väl! [7]
Införsel av beskattade varor. [26]
Kontantmetod för småföretagare. [28]
Fastighetsmäklarnämnden – effektivare tillsyn. [35]
Mervärdesskatt – Frivillig skattskyldighet. [47]
En ny tullag. [54]
Begränsad fastighetsskatt. [59]

Statens offentliga utredningar 1999

Systematisk förteckning

Bilen, miljön och säkerheten. [62]
Källskatt på utdelning och royalty till begränsat · skattskyldiga. [79]
Vårdslös kreditgivning samt sekretess i banker m.m. [82]

Utbildningsdepartementet

God sed i forskningen. [4]
Vuxenutbildning för alla? Andra året med Kunskapslyftet. [39]
Att lära och leda – En lärarutbildning för samverkan och utveckling. [63]
Gentekniknämnden. [70]

Jordbruksdepartementet

Yrkesfiskets konkurrenssituation. [3]
Samerna – ett ursprungsfolk i Sverige. [25]
Jordbruk och miljönytta – nytt miljöprogram för-jordbruket. [78]

Kulturdepartementet

Den framtida kommersiella lokalradion. [14]
Frågor till det industriella samhället. [18]
Yttrandefriheten och konkurrensen – Förslag till mediekoncentrationslag m. m. [30]
Svenskt medborgarskap. [34]
Bevara dokumentärfilmens kulturarv. Åtgärdsförslag samt förslag till ett centrum för dokumentärfilm och en filmvårdscentral. [41]
Invandrare som företagare. [49]
Konvergens och förändring. Samordning av lagstiftningen för medie- och telesektorerna. [55]
Brandkarastrofen i Göteborg.
Drabbade Medier Myndigheter. [68]

Näringsdepartementet

Effektiva värme- och miljölösningar. [5]
Utveckling av mänskliga resurser i arbetslivet. Förslag till inriktning av nya mål 3 inom EG:s strukturfonder. [23]
EG:s strukturstöd. Ny organisation för de geografiskt avgränsade strukturfondsprogrammen. [24]
Delta – Utredningen om deltidsarbete, tillfälliga jobb och arbetslöshetsersättningen. [27]
Ny luftfartslag. [42]
Öppen elmarknad. [44]
Lära av Estonia. Den andra delrapporten och slutredovisning. [48]
Rikstrafiken – En ny myndighet. [57]
Kundvänligare taxi. [60]
Individen och arbetslivet. Perspektiv på det samtida arbetslivet kring sekelskiftet 2000. [69]
Bredband för tillväxt i hela landet. Närings-, regional- och välfärdspolitiska aspekter på IT-infrastrukturen. [85]
PC:n är död – länge leve PC:n! Nya möjligheter för Sverige. En rapport från hearingen "Efter PC:n" anordnad av IT-kommissionen juni 1999.[86]
Vagnbolag för järnvägen. [87]

Miljödepartementet

Slutförvaring av kärnavfall. Kommunerna och platsvalsprocessen. [45]
Skyddsjakt på varg. [50]
KÄRNAVFALL – metod – plats – miljökonsekvens. KASAMs yttrande över SKBs FUD-program 98. [67]
Rätt plats för vindkraften. Del 1 och Del 2. [75]